Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBRI SEX.

ITEM,

RESPONSIONVM LIBER VNVS.

FRANCISCO VALLERIOLA MEDICO AVTORE.

Cum indice rerum notatu dignarum locupletiſſimo.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEBASTIANVM GRYPHIVM,

M. D. LIIII.

12 22 H 13

Errata quæ operarum incuria admiſſa ſunt, Lector candide, ſic corrigito.

Pagina 3. linea 20. in margine. Lege 3. Methodi.
Pagina 12. Linea 9. Lege, tanta morb.
pag. 15. lin. 10. eumq́;.
pag. 19. lin. 21. per ſenſiles. Et rurſus lin. 37. illic. Et lin. 41. eos horrere.
pag. 20. lin. 38. qui rigorem pa.
pag. 27. lin. ultima. tumor aliquis.
pag. 31. lin. 30. effracta uaſa.
pag. 43. lin. 14. hac mea. Et lin. 19. quos ἀτροφάδες.
pag. 45. lin. 34. acrem bilioſamq́;.
pag. 48. lin. 38. ob id quantum. Dele, ad.
pag. 49. lin. 36. conſiſtunt.
pag. 51. lin. 5. qua ſanè.
pag. 53. lin. 13. acutorum ſcriptus eſt.
pag. 58. lin. 14. uerum id eſſe. Et lin. 24. ni id fat.
pag. 59. li. 5. necare omnibus. Et li. 29. color niger.
pag. 60. lin. 10. nó cicuta. Et lin. 19. Lege, id quod amarum ſit. Et lin. 40. acria ſint.
pag. 63. lin. 28. qua quidem tranſmiſs.
pag 67. lin. 25. concoquitur panis cum far.
pag. 68. lin. 3. quarundam partium.
pag. 70. lin. 17. terrearum partium. Et lin. 43. acida apparet.
pag 74. lin. 15. non enim prof.
pag. 77. lin. 35. Sic Hippocrates.
pag. 78. lin. 40. poſsim.
pag. 79. lin. 21. quin interni.
pag. 83. lin. 34. non conueniat.
pag. 85. lin. 26. meditatò. Et lin, 40. earum ſpeciẽ.
pag. 93. lin. 6. Hippocrates. Et lin. 37. indicare uidetur.
pag. 94. lin. 29. ardente.
pag. 98. lin. 5. quamuis. Et lin. 24. ſaluum. Et lin. 26. cauſo unius tam.
pag. 99. lin. 9. uerius dictum.
pag. 101. lin. 43. imprimis. Et lin. 45. lethalia dici.
pag. 104. lin. 15. qui ſi nat.
pag. 113. lin. ultima. calceare.
pag. 117. lin. 8. Habes itaque.
pag. 119. lin. 34. Nunc uerò.
pag. 122. lin. 31. quid portendant.
pag. 124. lin. 10. tranſpiratu.
pag. 125. lin. 19. refrigerationem recipiens. Et lin. 33. ſopor potiſs.
pag. 127. lin. 22. uſus eſt loq.
pag. 130. lin. 22. frigidioribus.
pag. 131. lin. 2. intempeſtiuè.
pag. 133. lin. 34. ut dicitur.
pag. 142. lin. 18. pane puro.
pag. 147. lin. ultima, peſtilentes.
pag. 149. lin. 16. quum & ſoli.
pag. 153. lin. 13. atque ex.
pag. 154. lin. 14. iſtericis ſympt.
pag. 157. lin. 32. antidotum excogitauit.
pag. 158. lin. 35. cinnamomum, rapam.
pag. 159. lin. 11. chamepitis, cuiuſque.
pag. 167. lin. 27. uigilantes nimium.
pag. 170. lin. 13. uoluptati.
pag. 176. lin. 35. pro miliorem, lege miliarem.
pag. 181. lin. 7. candicans. Et lin. 34. &c.
pag. 187. lin. 37. totam medic.
pag. 193. lin. 15. poſſunt.
pag. 199. lin. 24. moleſtias eas, quæ percipi.
pag. 200. lin. 3. problematis.
pag. 205. lin. 37. indicationem.
pag. 214. lin. 17. Auicenna.
pag. 215. lin. 6. in margine, 5. Metaphyſ. Et lin. 28. internos.
pag. 216. lin. 1. afferunt. Et lin. 29. tremor quidam.
pag. 226. lin. 25. nullius alterius.
pag. 230. lin. 35. apud nos.
pag. 233. lin. 20. horum nempe omnium.
pag. 237. lin. 43. non peſsimus hic autor.
pag. 244. lin. 5. uetuſtiſsimus autor.
pag. 253. lin. 41. myrtiq́; aquam.
pag. 255. lin. 21. intemperatis naturis.
pag. 260. lin. 23. eruca.
pag. 261. lin. 39. cæteræ.
pag. 267. lin. 6. cum nihil non in medicina graue.
pag. 274. lin. 44. uentriculus.
pag. 276. lin. 11. enematis.
pag. 277. lin. 9. publicè.
pag. 282. lin. 17. faciant.
pag. 285. lin. 3. ſecum ipſa pugn.
pag. 296. lin. 16. apparatuq́;.
pag. 302. lin. 41. cærulea glacie.
pag. 320. lin. 13. ſolutiuum ſequatur.
pag. 321. lin. 8. ſumac. Et lin. 9. ligati.
pag. 322. lin. ulti. noſtri.
pag. 324. lin. 31. piſciculi ſaxatiles.
pap. 327. lin. 12. cochiarum.
pag. 330. lin. 19. modo tenſiui. Et lin. 26. fundus ipſius eſt.
pag. 334. lin. 25. chamemeli.
pag. 339. lin. 15. complectar quæ de affectione. Et lin. 30. ipſa.
pag. 341. lin. 12. pinguium. Et lin. 31. eglecmata.
pag. 365. lin. 28. auferri.
pag. 367. lin. 39. maximè.
pag. 370. lin. 20. hos ſyderum curſ.
pag. 376. lin. 43. eadem ferè fu.
pag. 387. lin. 33. Archigene. Et lin. 39. Crateuam.
pag. 389. lin. 12. huic uerò.
pag. 390. lin. 23. exercenda.
pag. 397. lin. 6. à colore.
pag. 403. lin. 11. tum fuerit.
pag. 417. lin. 22. abundantia.
pag. 419. lin. 31. curemus.
pag. 437. lin. 43. Meth. II.
pag. 441. lin. 20. quod v 11. & x. Et lin. 27. & . de Gener. & corr. Et lin. ulti. 11. ad.
pag. 442. lin. 2. Galen. 11. Therap.
pag. 444. lin. 9. utriſque.
pag. 446. lin. 37. Mundinus.
pag. 457. lin. 33. effluat.

NOBILISSIMIS ATQVE PRVDENTISSIMIS INCLYTAE VRBIS ARELATAE CONSVLIBVS, SENATUIQ; Vniuerſo Ampliſsimo Franciſcus Valleriola Medicus S. P. D.

OMNIS, CONSVLES ac SENATORES, quæ ad bene beatéq; uiuendum pertinet animi inſtitutio, ducta primum mihi quidem ab actione, & rerum magnarum meditatione uidetur eſſe. Nam quod Ariſtotelis ſententia proditum eſt, cùm ad intelligendum & agendum natum eſſe hominem conſtans aſſertio ſit, eum qui ſe hominis uocabulo dignum haberi uelit, hiſce duobus omnino intentũ eſſe debere (actioni dico & contemplationi) oportet: ut in quibus (rectè ambo ſi excolantur) boni uiri, & ad omnem uirtutem facti, omnis ſita eſſe ratio maximè uideatur. Conſideratio enim contemplatióq; abſtruſarũ in natura rerum, cùm ſit animorũ noſtrorum quóddam quaſi pabulũ, mirè nos detinet, & arctiſsima cum Deo nos ſocietate coniungit. Erigimur, latiores tum fieri profectò uidemur, cogitantes abſtruſa, & in naturæ intimis receſsibus recondita atq; concluſa: quod cùm meditatò facimus, reliqua omnia ut exigua, caduca, fluxa, ut nihili ducenda cõtemnimus. Indagatio enim ipſa rerum tum maximarũ, tum etiam occultiſsimarum, habet oblectationem: & eam quidem, qua nulla maior alia, nulla uberior, nulla plenior, ulla ex re percipi uſquam ab homine poſsit. Siquidẽ cùm aliquid meditando occurrit, quod rei quæſitæ ueritatem nobis explicet & aperiat, amœniſsima tum certè completur animus uoluptate. Nec uoluptatẽ ſolùm meditando animus capit: ſed qui fructus ex maximarũ rerum intelligentia ſperatur, inde certè uberrimus prouenit. Magnum id profectò & arduũ, hominem unum altiſsimo in ſeceſſu poſitum, ab externis omnibus quaſi in mentis domicilium ſeuocatũ, rerum naturæ arcana rimari, effectorum cauſas inueſtigare, difficilia explicare, inuoluta diſſoluere, ueritatẽ in rebus inuenire, ignorata incompertáq; illuſtrare & prodere: in ſumma, rebus omnibus lucem dare. Hac certè una re quaſi prærogatiua quadam ſingulari à cæteris nos animantibus natura ſeiunxit, dum quæ cognitionẽ noſtram fugere, & ab omni perpẽſione alieniſsima eſſe uiderentur, ea mentis intentione cognobilia nobis ac perſpectiſsima fiunt. At hoc, ſi quis id rectè conſideret, eiuſmodi eſt, ut eo omnia quæ in hominum cognitionem cadere

poſſunt, comprehendantur. Id uerò quàm homini congruens ſit, quàm etiam inſitū & proprium, uel ex eo facillimè intelligi poteſt, quòd omnes natura ad ueri cognitionem impellimur, quod ſcientiæ cupiditate trahamur. Siquidem (quod rectè ab Ariſtotele dictū eſt) omnes homines natura ſcire deſiderant. Ac proinde, cùm nemo unquam fuerit, qui non hanc ſibi ſciendi & intelligendi gloriam ſummopere appetendam duxerit, permultos acerrimo ingenio homines, nihil aliud ſummo ſtudio tota uita egiſſe compertū ſit. Quod quanquam laudabile quadam ex parte haberi poſsit, non ita tamen omnino probandū. Rerum enim hæc in natura abditarum contemplatio, & in meditationē ſeceſsio, & ſi maxima eſt, ut certè eſt, neceſſe eſt tamen id quod ab honeſta & neceſſaria ducitur actione officium, id eſſe maximū: cùm uirtutis laus omnis in actione (ut rectè Cicero tradit) poſita ſit. Etenim tacita illa altiſsimarū rerum meditatio atq; cognitio, manca quodammodo & inutilis ſit, ſi nulla actio rerum, ſi commoditas nulla, ſi fructus aliquis non accedat ac conſequatur. In id enim attentè rerum ueluti fontes perſpicimus ac contemplando inueſtigamus, ut rerum omni natura ueritatéq; perſpecta, in uſum hominum utilitatémq; traducamus, ac proinde in hominum cōmodis tuendis poſitam eſſe actionem eam quæ honeſta ſit, in ijsq; maximè cerni, ab omnibus certè eſt Philoſophis cōprobatum. Quòd ſcilicet ad generis humani ſocietatem incolumitatémq; tuendā pertineat. Actionum porrò humanarum omnium, duas ego tantū pręſtantiſsimas, maximéq; ſalutares eſſe iudico: Reipublicæ curā, & Vitæ ualetudinisq; ſeruandæ ſtudium. Priore illa efficitur, rectis ut conſilijs, legum obſeruantia, morū rectitudine (quod magiſtratus proprium munus eſſe Philoſophi omnes cenſent) publicæ hominū ſaluti tranquillitatíq; conſulatur. Poſtrema (quę ad hominum uitam ualetudinémq; tuendam propriè pertinet) ut quod in uita iucundiſsimum atq; utiliſsimum homines arbitrantur: ut uitam inquam ſine ulla corporis moleſtia, ſine ullo dolore feliciter iucundéq; traducamus, id planè cōſequi præclara hac medendi actione poſsimus. Quam ego profectò omnium maximam maximéq; neceſſariam eſſe habendā iudico, ut qua neglecta nullæ ſit reliquarum rerū omnium (ut rectè uetuſtiſsimus Hippocrates dixit) aut uoluptas aut fructus. At uerò, hæc quæ à medēdi arte inſtructis, ad hominum ſalutē proficiſcitur actio, non medendo ſolùm, hoc eſt morbo profligando, ſed multò magis cōmentando, docendo, atq; ſcriptis rem medicā illuſtrando cōmuni, omnium ſaluti ac uitę prodeſt. Qui enim medetur, id tantum pręſtat, ut medica methodo morbū pellat, hominémq; ſanitati reſtituat: magnum mehercule opus. Verùm qui docet, qui monumētis atq; ſcriptis ſuis artem ornat atq; amplificat, id amplius efficere mihi uidetur, quòd uiam qua id præſtare cōmodè medicus queat, præſtruit. Quæ non ſatis explanata ſunt, quę abſtruſa, quæ difficilia, illuſtrat & cognobilia facit: quæ impolita ſunt & rudia, uixq; inchoata, perpolit ipſe ac complet. Hæc profectò ea ſunt, quibus augeri artes ipſæ & lucem accipere, ornaríq; maximè ſolent. His præclaris actionibus niti optimus quiſq; debet. In ijs ſeriò & intentè uerſari, ut non ſolùm negotij, ſed & ocij (quod ab optimo

quoq;

quoq; ac præſtantiſsimo Marcus Cato originum ſuarum libro exigit) reddere rationē queat. Atq; ita ego temperandam ſtudioſi hominis uitam cenſeo, ut ab actuoſa uita, in quietā ſe & literarum ſtudijs contemplationiq́; deditam, ceu in tutiſsimum quendā portum conferat: ab hac rurſus in illam, ceu in amœnam quandam & fructuoſam peregrinationē deflectat: ut alternatione hac, omnes perfectæ uitæ numeros implere pro ueri Philoſophi more poſsit. Etenim ab actione ſæpe fieri intermiſsionem, dariq́; magnos ad ſtudia reditus eſt omnino neceſſe: ut ea agitatione mentis, quā in ſtudijs adhibemus, illuſtrari ueritate animus, & ueri cognitione ſatiari uberrimè queat: cuius tamē ſtudio nimio à rebus agendis abduci, & profutura deſerere, contra officium eſt. Tantam ego profectò agendarum rerum honeſtæq́; actionis atq; officij uim, in bene conſtitutis hominū mentibus eſſe planè arbitror, ut ad ea etiā quæ non niſi ſummo labore atq; difficultate confici ipſa poſsint, ultrò animū impellat, ut etiam detracta omni utilitate, ſine ullis præmijs fructibus'ue, in id quod agi oporteat, & in quo officij ratio poſita ſit, ſponte ſua homines ferantur. Quod & ipſum quale ſit, non tam ex ipſius honeſti ratione atq; natura, quàm communi hominum iudicio, & optimi cuiuſq; ſtudijs atq; factis intelligi poteſt: qui permulta ob eam unam tantum cauſam faciūnt, quia decet, quia rectum, quia honeſtum eſt, & reipublicæ profuturū: & ſi nullum conſequuturum emolumentum uident. Vnde id? Quòd rationē mentemq́; habeamus nobis à ſummo Deo datam, & inſertā naturæ noſtræ, acrem, uigentem, pulcherrima ſpectantem, celerrimeq́; multa ſimul eademq́; optima agitantem, in quæ ſuapte ſponte feratur, quæ appetat, & appetita, omni ſtudio, contentione, labore, adipiſci contendat. Hæc in nobis profectò efficit, ut honeſti facie ualde moueamur: ut uirtutem ipſam, ceu honeſti finem quendam amplectamur: ut ueritatem, cognitionem, intelligentiam colamus: & quæ uera ſunt, id eſt, fidelia, ſimplicia, conſtantia, omnia diligamus: contrà uana, falſa, fallētia, deprauata, ut errorem ignorationemq́;, & horreamus, & deſpicatui odioq́; habeamus. Eadem inſuper in nobis bene inſtituta mens facit, ut rerum magnarum, ut proferendæ uirtutis, ut præſtandi officij, appetentes & cupidi ſimus: ut nos ipſos exeramus, & ad communem hominum utilitatem conatus noſtros omnes, ſtudia, facta, conſilia dirigamus: & patria quadam charitate latius noſtra fundentes, magnis nos & reipublicæ ſalutaribus actionibus atq; curis implicemus: quà poſſumus hominum commodis & ſaluti conſulentes, ut quod ad Archytam Tarentinū ſcripſit Plato, non nobis ſolùm, ſed patriæ, ſed amicis nati ſimus. Ab hoc fonte CONSVLES, quicquid uſquam in quoquam præclarum, eximium, excelſum: quicquid præſtans & laudabile inuentum fuit, quo iuuare ſe poſſe cōmunem hominum ſocietatem quiſquam eſt arbitratus, profluxit. Hinc à Socrate, Platone, Ariſtotele, Theophraſto, cæteriſq́; ſummis Philoſophis, tot ad iuuandos mortales exhauſti labores, tot perpeſſæ difficultates, tam ingentes rerum magnarū inquiſitiones & explicationes, ut qua erant ipſi animi uirtute atq; excellentia præditi, & ad bona ſua alijs cōmunicandum parati, ea re mortalibus ne deeſſent: officioq́; ſuo

probè functi, magnam apud Deum gratiam, apud homines gloriam meſ-
rerentur: ac proinde frugi homines, hominibus ſecundum Deum maxi-
mè utiles eſſe, omnium eſt aſſertionibus cõprobatum. Ego uerò CON-
SVLES, illud tacitus apud me cùm cogitarem, omnem uitæ noſtræ
curſum, magnis negotiorũ ueluti tempeſtatibus agi, ac uarios in ſe caſus,
dubios euẽtus, incertamq́ quandam pulcherrimarum actionum noſtra-
rum omnium opinionem habere: multa etiam quæ uel illuſtrare uniuer-
ſum uitæ curſum recta exiſtimatione, uel eundẽ turpitudine dedecorare
poſſent, ponendam nobis cum his quibus cum uiuimus rationem ſum ar-
bitratus: qua nos non modò in negocio, ſine culpa: ſed etiã in ocio cum di-
gnitate uixiſſe teſtari plena fide poſſemus: ne, quam laudem honeſtarum
actionũ perfunctione adepti ſumus, eam omnem ocij iniquioris ac malè
poſiti labe perderemus. Ac proinde ut omnis uitæ meæ ratio apud uos
quaſi in tabula expreſſa conſtaret, poſteaquã in ueſtram hanc inclytam
urbem aſcitus, medẽdi munus ſuſcepi, quid egerim, quid præſtiterim, ut
meum penſum abſoluerim, breuibus explicandũ duxi: ut non tam laboris
mei fructum, quàm etiam ocij percipere oratione hac mea poſſetis. Itaq;
cùm me ad publicũ hoc medendi munus, non paucorum ſuffragijs, ſed
una uoce ſenatus huius ueſtri ampliſsimi atq; honeſtiſsimi ſublectũ intel-
ligerem: hoc ueſtrum tam inſigne de me iudicium, cùm ad animi mei fru-
ctum atq; lætitiam duxi eſſe permagnum: tum uerò ad curam ſolicitudi-
nemq́ multò maius. Verſantur enim in animo meo, CONSVLES,
multæ ac graues cogitationes, quæ mihi nullam partem neq; nocturnæ
neque diurnæ quietis impartiunt. Primum tuendi loci atque officij mei;
quæ cùm omnibus eſt difficilis & magna propoſita ratio: tum uerò mihi
in primis, cui non uni aut alteri, ſed uniuerſim omnibus magna cum cau-
tione ac dignitate eſt inſeruiendum. Non enim uos mihi, CIVES, arua
ueſtra & agros, non fortunas & opes, non deniq; fines ueſtros aggeresq́
à fluminis impetu tutandos tradidiſtis. Maius eſt profectò quod meæ fi-
dei, induſtriæ, arti concredidiſtis: uos metipſos inquam, uitam ualetudi-
nemq́ ueſtram: rem quidem omnium maximam, omnium chariſsimam,
& in primis habendam. Quæ cùm eiuſmodi ſit, ut eius unius cauſa cuncta
ſint obeunda ea quæ integram hanc ac ueluti ſartam tectã ſeruare poſſunt,
mihi omnia potius perpetienda eſſe duco, quàm non ita gerendum hoc
munus, ut in omnibus meis factis atq; conſilijs, ueſtrũ de me factum con-
ſiliumq́ probetur. Illud itaq; apud me reputans, nihil eſſe quicquam in re-
bus humanis fide ſanctius, nihil ad animos hominum nobis beneuolentia
copulandos aptius, nihil ad actiones omnes probè ſanctéq; obeundas con
gruentius, hanc mihi in primis ſeruandam, uobisq́ cumulatè præſtãdam,
perpetua quadã lege in animum meum induxi. At quæ fides hæc mea in
hoc meo munere obeundo, quæ ratio? Hæc inquam, CONSVLES, ut
concreditã mihi à uobis ueſtram omnium uitam, ueſtramq́ ſalutem, ex
dignitate, ſumma fide, magna diligentia, ſolerti mea cura, uehementi ſtu-
dio atq; amore tractarem. id ego præſtiterim necne, ueſtro omniũ iudi-
cio atq; teſtimonio multò ſtare malo quàm meo: qui me pro uobis ſtre-

nuè

nūc laborantem dum miſera morborū popularium clade afflicti omnes eſſetis, & digno uirtutibus ueſtris teſtimonio cohoneſtaſtis: & ſæpe illud tum admirati eſtis, ut tantulus ego tantos poſſem inuicto animo perferre labores, tot adire ægros, noctu dieq́; circumcurſare, non æſtu terreri, non laboribus frangi, non morborū rabie ac impetu uinci, non deniq; meorum periculis ab officio reuocari. Hæc ueſtra (quod me ualde recreat) de me teſtimonia, hæc iudicia ſanè fuere. Neq; uerò id tantum curandum duxi: ut qui populariter urgebat morbus ueſtramq́; omniū uitam ac ualetudinem in diſcrimen agebat, (quantū quidem arte mea atq; opera effici potuit) curaretur: ſed id etiam prouidi & caui, quomodo Regio hæc ueſtra tota (quæ paluſtrium aquarum pigro lapſu repentium uitio inſalubris effecta eſt & morboſa) ſalubris & commoda maximè redderetur. Meminiſtis enim (opinor) CIVES, temporis illius, quo huc primum ad uos ueni, in cuius quidem primis aditibus nihil mihi quicquam antiquius habendum exiſtimaui, quàm ut rationes eas, conſiliaq́; de ſcripto proferrem, ex quibus ſalubritas urbi ueſtræ maxima magno ueſtro commodo parari poſſet. Eas uos rationes à me ueſtra cauſa gallica lingua conſcriptas, & ueſtris cōmodis aptas, & reipublicæ ſalutares ueſtro iudicio cenſuiſtis. Quæ quidem omnia quæ tum uobiſcum ea de re longa oratione tractaui, eò pertinebant, ne quid ipſe officij in ueſtra hac curanda floſentiſſima ciuitate prætermiſiſſe uiderer: ut cui nimirum in optatis eſſet, urbem hanc inclytam ueſtram, non morbo fœdatam, aut ærumna afflictam, morte'ue ciuium atratam, ſed incolumem atq; florētem meo labore uidere. Atq; utinam, CIVES, quàm magno ego ſtudio ad hanc rem conficiendam uos ſæpè ſum cohortatus, tam intento animo ei uni rei nauare operam uoluiſſetis. Salubrius certè quàm nunc habeamus, conſtitutam noſtram hanc ciuitatem haberemus, neque de futura morborum popularium clade magnopere nobis eſſet metuendum. Verùm cùm partium ueſtrarum hæc ſint, ad quos potiſſimùm Reipublicæ ueſtræ ſalus pertinet, minimè dubito quin ſumma animi alacritate conſentientibus uotis, id ſitis quandoq; curaturi, ne quam Reſpublica noxam accipiat. Habetis negocij mei & actionum rationem. nunc ocij accipite. Ego profectò CONSVLES, cùm nihil quicquam præſtantius, nihil homine dignius eſſe cenſerem, quàm quod tribuitur homini liberum tempus & uacuum, id omne in ſtudijs cognoſcendi ſemper aliquid atq; diſcendi ſtudio conterere: ac ueluti ſacris muſarum operantē, abducere ſe ab omni cura, ſeq́; totum Philoſophiæ ac literis inuoluere, In eam me curam & cogitationem dare omni mentis affectu propoſui. Qui enim ſecundum uirtutem uiuere in animum induxerunt, ſumma ope niti decet, ut quantum illis uacat à publico munere, tantum ijs ſtudijs relinquant, quæ diligentius culta fructum uberrimum mortalibus ferre poſſint. Atq; ex hoc quidem literato ocio, in cōmunem hominum utilitatem, ceu è intimis Philoſophiæ receſſibus ea prompſi, quæ maximè profutura hominibus ſperaui. Commentarios inquam in eam Galeni partem, quæ de MORBIS & SYMPTOMATIS eſt. Quos ego ab hinc annos duodecim omnium pri-

mus in lucem dare, atq; aggredi eo cōſilio ſum auſus, ut quid fructus hominibus ex mutis magiſtris, & tacita rerū contemplatione accedere poſſet (rectè ſi quod datur uacui temporis impendatur) planum facerem, atq; perſpectum. Quod ego uitæ inſtitutum perpetuò ſecutus, magnaq́; ſemper alacritate in ſtudia medicinæ intentus, nunc denuò quaſi ocij literarij mei teſtes, ENARRATIONVM MEDICINALIVM libros ſex, magnis certè laboribus atq; uigilijs confeci ac exaraui. In quibus pleraq; à nemine, quod ſciam, in hunc uſq; diem tractata, repoſita ſunt: multa etiam quæ ab alijs perperā tractata mihi ſunt uiſa, ea rectiora effecta, & concinniora à me reddita, operi inſeruimus: additis etiam nonnullis, quæ ad factitandam medicinam ægriſq; conſulendum non minimum faciant. Id autem quicquid eſt operis, CONSVLES atq; CIVES, ut nomini ueſtro dicarem multæ ſanè eæq; iuſtiſsimæ cauſæ fuere. Primùm, ut fidei erga uos meæ & obſeruantiæ, clarum uobis hac ingenij mei fœtura teſtimonium darem: teſtatumq́; facerem, non ſolùm me in negotio, hoc eſt, dum propulſandis morbis operam nauo: ſed & in ocio de uobis perpetuò cogitare. Tum etiam, ut cùm ego aliquantam uos de me opinionem habere concepiſſem, & ea à me ſperare cœpiſſe uos, quæ de frugi homine ſperari expectariq́; rectè poſsint: indignum me ſum arbitratus, ſi non illuſtri aliquo teſtimonio, & huic ueſtræ de me ſpei atq; expectationi, & opinioni ueſtræ de me, quoad poſſem reſponderē. Nam cùm à uobis non ſolùm medicus eſſem ſubiectus ueſter, ſed etiam (quod eſt ipſum per ſeſe ampliſsimum) nullo ambitu, nulla petitione, efflagitatione nulla (quod ſcitis) in ſummā ſenatorij ordinis ueſtri dignitatem eſſem nullo meo merito, ſed ueſtra tantum autoritate ac gratia cooptatus, cōmittendum mihi non putaui, ut hiſce honoris inſignibus non aliquid ex me proueniret, quod illis ornamento ſaltē aliquo eiſe poſſet. Neq; enim ullo modo facere poſſum, ut cùm me intelligam in hos honorū gradus præiudicata quadam de me opinione euectum eſſe, non & in hoc meo munere obeundo, & in omni uita reliqua mei obſeruans ualde eſſem & popularis. Hoc eſt, is qui omnibus omnium commodis, omnium uitæ atq; ſaluti proſpicere, non curando ſolùm, ſed etiam rem medicā ſcriptis illuſtrando, amore deniq;, beneuolentia, fide, integritate, officijs omnes ex æquo proſequi maximè deberem. Itaq; quantū maxime conniti uiribus & animo, quantum ingenio, quantum eruditione (quæ in me ſanè minus etiam quàm mediocria ſunt) quantū deniq; uſu & exercitatione potero, tantum quidem certè priuato meo ſtudio, bonis ac medicinæ ſtudioſis omnibus: tum uerò præcipuè uobis, arte mea atq; profeſsione tribuam. Et quoniā pro tot tantiſq; à uobis acceptis beneficijs in referenda gratia nihil uobis præſtare poſſum quod copiarū & opum ſit, quibus uos pro ueſtra & maiorum ueſtrorum amplitudine ac dignitate abundatis, id quod in me eſt, quoq; ſolent uiri magni & præcellentes ab amicis tenuioribus contenti eſſe, polliceor uobis & recipio, ſi mea digna fuerint ſtudia quorum teſtimonio uirtuti honos habeatur, gratiam me uobis aliquā in illis, & hominis obſeruantiſsimi fidem operamq́; nauaturum. Paruum hoc quidem, & cuius

penè

penè me pudeat. Sed quoniam in reponenda gratia maiora præſtare non poſſum, hoc me uobis quod officij mei eſt, in uicemꝗ relatæ gratiæ haberi debet, repoſiturum polliceor, in meꝗ recipio, mihi neꝗ in conſilijs de ueſtra omniũ ſalute capiundis diligentiam, neꝗ in periculis morborum à Republica propulſandis animum, neꝗ in dandis remedijs fidem, neꝗ in perferendo labore alacritatem, neꝗ in ueſtris cõmodis augendis gratam animi beneuolentiam pari uoluntate coniunctam defuturam. Vos itaꝗ, CONSVLES atꝗ CIVES, qua animi propenſione meam de uobis ſpem ueſtris officijs ſuperaſtis, eadem, ſummam in me uoluntatem referendæ gratiæ, pro relata gratia: & laborem hunc meum nomini ueſtro conſecratum, ſerena exporrectaꝗ fronte accipietis. & me (quem quidem ſæpenumero ueſtra laude ſupra merita cohoneſtaſtis, & in ueſtra obſequia retinuiſtis) in omni fide ac beneuolentia ueſtra uirtute ut conſeruetis peto. Deus Rempublicam ueſtram incolumem atque florentem cuſtodiat, ueſtraꝗ rectiſsima conſilia eidem Reipublicæ ueſtræ ſalutaria eſſe uelit.

IN LIBROS ENARRATIONVM MEDICINALIVM AD MEDICINAE STVDIOSOS PRAEFATIO, EODEM Franciſco Valleriola Autore.

RECTE illud Solon Græcorum ſapientiſsimus, optime lector, dixiſſe uidetur, γηράσκω δ᾽ αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. Id eſt, Seneſco ſemper plura addiſcens. Quam ſententiã Plato enarrans, dum illud doctè & accuratè more ſuo inquirit, Philoſophandũ ne ſit: id uerè Philoſophari eſſe, Diſcere aſsiduè multa, eumꝗ hominem qui ſapientiæ ſit amator, ſiue iuuenis ſit, ſiue ſenex, in omni uita quamplurima diſcere oportere aſtruxit. Egregia uerò uox & ſapientiſsimo homine digna. Quid enim homine dignius, aut homini expetendum magis, quàm quo uita ornatior, & mens quaſi ſuo pabulo fota uegetior fieri & alacrior cernitur, (id autẽ eſt abditarum rerum cognitio & intelligentia) id inquam, & hominem ualde appetere, & ut id per omnẽ uitam aſſequatur omni animi impetu niti? Nam cùm omnes ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem natura trahamur, perficiꝗ nos plurimũ unius cuiuſpiam rei aut plurium ſcientia agnoſcamus (ut in qua excellere, omniũ optimum atꝗ pulcherrimum ſemper habitũ ſit) efficitur profectò, ut quodam quaſi naturæ ductu ad ſciendum intelligendumꝗ impellamur. Quibus rebus cùm deſtitui nos ſentimus, in errorem mox & ignorationẽ labi nos & incidere perſpicimus: quod ſanè, ma-

lum & turpe ducendum eſt: à quo cùm animus ualde abhorreat, ne à ſui ipſius natura degenerans rerum ignoratione ſordeſcat: perpetuò ſcire, intelligere, indagare, & ueritatem meditando inquirere auet. Eò fit, ut ueri inquiſitione nunquam animus fatigetur: & quò plura cogitando mentis acie eſt indeptus, eò plura adipiſci & conſequi ſtudeat. Paſcitur enim opere animus, ocio & ignauia torpet, prorſusq; frangitur. Quamobrem ego Anagnoſten eſſe debere cum (quod de Ariſtoiele Peripateticorum principe dictum eſt) qui ſe penitius in Philoſophiæ ſacraria inſinuarit oportere cenſeo: & philoſophandum illi quidem, non paucis, ut apud Ennium Neoptolemus ille, ſed ſanè multis, hoc eſt per omnẽ uitam. Quòd quum immenſa ſit earum rerum quę nos fugiunt ſeries, artiũ uerò penè omnium perceptio ut longiſsima, ſic ſanè difficilima: (quod rectè ab Hippocrate dictum eſt: qui uitam breuẽ, artem uerò longam ut uteriſsimè, ſic ſanè doctiſsimè affirmauit) difficilè profectò eſt, in omni Philoſophia multa eſſe nota ei, cui non intenta & perpetua rerum meditatio & contemplatio penitus fuerit in animo infixa: & qui hanc cognoſcendi curã & intelligendi, non paulò plurimum cæteris omnibus anteponat. Atq; hoc indagandæ ueritatis ſtudio nullũ optabilius, mea quidem ſententia, nullum præſtantius, neq; datũ eſt mortalium generi Dei conceſſu atq; munere: neq; uberius quicquam, florentius, aut præſtabilius deſiderari uſquam ab homine poteſt. Etenim quid eſt quod æquo minus queat animo ferre quiſquam inſtitutus liberaliter, quàm principẽ noſtri partem animum, cernere ocio & ignauia torpentẽ, nihil ſe dignum, nihil altum atq; fructuoſum contemplari? Quæ me ratio cogitantem impulit, ac uehementer eſt cohortata, ut me totum ei uitæ generi addicerem, unde aliquid emolumẽti ad poſteros emanaturum conſiderem. Ac proinde in has ſum rerum medicarum enarrationes ingreſſus: ut quoniam ſat multa eſſe in medicina ſcirem nondum in lucem prolata, aut potius etiam ignorata, multa etiã non ſatis acutè ac uerè perpenſa: pleraq; perperã & malè intellecta, horum ego bonam partem enarrandam aggrederer (quis enim unus omnia poſsit?) Atq; huius meæ inductionis animi, non minimam mihi occaſionẽ controuerſorum apud Galenum locorũ copia præbuit: quos ego cùm conciliare maximopere ſtuderem, diu multumq; ſum in eo uerſatus. Cuius ſanè implendi deſiderij mei merito, uniuerſa eiuſdem autoris, quæ quidem extare putantur monumenta, iterum legenda, attenteq; examinanda (id cùm iam ante annos circiter octo ſed oſcitanter feciſſem) firmo animi propoſito (& ſi operoſum id ualde mihi ac perdifficile uidebatur, in factitanda medicina, & publicæ Arelatenſiũ ſaluti intento) ſuſcepi: tantumq; in ſtadio currendo profeci, ut annis plus minus duobus, uniuerſa Galeni monumẽta diurna uerſarim manu, uerſarimq; nocturna: ſingula uel obſcurè dicta notans & interpretans, uel prolixius enarrata reſcindens, uel controuerſa componens. Quæ ego dum facio, rerũ per me ex Galeno annotatarum & deſcriptarum, inq; locos cõmunes quoſdam atq; ſententias digeſtarum duo uolumina excreuere, quibus ego COMPENDII GALENI titulum indidi: quos ego libros iam à me abſolutos, & manu mea ſcriptos (ubi

politiores

politiores facti fuerint) mox in lucem adiuuante Deo (hoc edito ENAR-
RATIONVM MEDICINALIVM opere) dabimus. Nunc uerò
hos ENARRATIONVM MEDICINALIVM libros tibi (le-
ctor optimè) ſerena exporrectaq́ꝫ fronte damus, quibus eam de induſtria
inſcriptionem fecimus, quòd his totis ſex libris priſcorũ ſcita explicentur
exponanturq́ꝫ uberius. Id enim ENARRARE dici uolunt, cùm quip-
piam dicendo exponitur, declaratur, interpretaturq́ꝫ plenius & purius,
ut quæ prius abſtruſa, inuoluta, incognitaq́ꝫ erant, peruia, dilucida, pro-
beq́ꝫ cognita fiant. ob id certè operi noſtro ENARRATIONVM
titulũ indidimus. Enarrãtur porrò eo toto in opere multa quæ hactenus
intacta priſcis fuerãt, quale eſt quod de libro Hippocratis, qui de FLA-
TIBVS inſcribitur, iudicium fecimus. Nemo enim quiſquam (quod
ſciam) in id opus animaduerſionẽ fecit. Qualia ſunt item, quæ de Eryſipe-
latos natura & curatione multa tractauimus: quæ de Geſtationis in utero
conſtituto à natura tẽpore: de Vulnerum lethaliũ ratione: de Voluptatis
& doloris natura ſecus, quàm à neotericis traditũ ſit. Quàm multos uerò
tũ Hippocratis & Galeni, tum etiã Auicennæ locos, uel ſcitius explicaue-
rimus, controuerſos cõciliauerimus, ipſi Enarrationibus præfixi tituli in-
dicabunt. Paradoxa etiã aliqua ſubiecimus, ueluti cùm Auſtrũ uentũ ſua-
pte natura frigidũ eſſe diximus: & Lactucã inter olera ſucci bonitate cæte-
ris nõ præſtare: & Cucurbitulas interdũ ante totius corporis uacuationẽ
rectè adminiſtrari: & Melancholicorũ duo inueniri apud Galenum gene-
ra, & pleraq́ꝫ eiuſmodi. Nõnulla etiam ad medicinã factitandam non mi-
nimum conducentia, ut omni ex parte beneuolo lectori uel argumenti
nouitate, uel rei obſcurioris dilucida magis tractatione, à nobis (quãtum
quidem per ingenij mediocritatẽ noſtri licuit) conſultũ eſſet. Vniuerſum
autem opus in ſex libros, ſingulis uerò libris decem aſcripſimus medicas
Enarrationes, quaſi decadas quaſdã conficientes. Hæc autem omnia puro,
ſimpliciq́ꝫ ſtylo, non accurata nimis dictione, non ad Ciceronis numeros
aut limã polita, non religioſa & aſtricta oratione, ſed fuſa magis & æqua-
bili, ſummis certè uigilijs atq́ꝫ laboribus cõcinnauimus. Quantum enim
mihi in his apparandis ac perpoliendis, ſiue rerum materiẽ & dignitatem,
ſiue tractationis filum ſpectes, ſudatum ſit, malo ex opere ipſo, quàm ex
meo ſermone cognoſcas. Vnum tantũ dicam, in his meis Enarrationibus
medicis, nihil quicquam me præter ueri ſcientiam, ac ueram uoluptatem
quæ ex eiuſmodi rerum inueſtigatione percipitur, tum fructũ eum quem
(ſi doctos modò & recti amãtes nactus fuero focturæ huius meæ iudices)
ad medicinæ ſtudioſos prouenturũ ſpero, præter hæc inquam, ſic Deum
mihi propitium habeam, nihil aliud quæſiſſe me, non ſecundioris auræ
rumuſculos, non uulgi plauſum, non inanes gloriolas, iuratus tibi teſtis
eſſe ipſe poſſum: qui eò rationes omnes meas dirigã, non ut magnis hono-
rum & titulorũ inſignibus (etſi ea mihi Dei benignitate atq́ꝫ clemẽtia mi-
nimè omnino deſunt) clarus euadam, & media è turba emineam: ſed ut ad
Deum proximè ſancto hoc in literis ſeceſſu adiungere me, & magna ſtu-
diorum uoluptate perfrui poſsim. Indignitatis & abiectionis animi eſſe
reputans,

reputans,in affectando & ambiendo bonam multamq́ uitæ partem, non in ſtudijs & magnarũ rerum contemplatione ponere ac collocare. Quod quidem mihi uel natura,uel longo uſu ita eſt inſitum,ut diuelli ab ea uitæ ratione ac inſtituto nullatenus uelim: & qui aliam in partem ſua ſtudia contulerunt,optimũ hi ſibi hominis ſtatum inuidiſſe uidẽtur. Cuius ſanè adipiſcendi ſtatus, Philoſophia ſola magiſtra eſt, in quam qui ſedatè & compoſitè uiuere cupit,ſe totum inuoluat oportet:nec ea tamen deſerens, quæ ad fructuoſam utilemq́ actionem ſpectare erunt uiſa. Atq; nos ad hoc uitæ genus perpetuò alacres, & ad artium honeſtiſsimarũm ſtudia inflammati perpetuò erimus, in quo ſanè mea fuerit culpa, ſi non & tuæ, optime lector, & cæterorũ de me opinioni reſpondero: liceat modò per uitam & ualetudinem.Efficiam enim profectò,ut omnes fateantur,meam in iuuanda re medica uel egregiam operam, uel præclarã certè uoluntatem extitiſſe. Quo in genere, quid ſim præſtaturus, ipſe ſtudiorum meorum prolatus fructus abũdè(opinor)declarabit. Mihi enim certè in omni uita propoſitũ eſt, quoad mihi datum diuinitus fuerit, Deo ipſi primum ac Reipublicæ literariæ noſtræ, hoc eſt, ſacræ medicinæ deſeruire, ueteremq́ & diuturnam ſitim optimarum artium atq; ſtudiorum explere. In quibus ſemper ad aliquid promendũ,quod mortalibus uſui ſit,& Reipublicæ ſalutare,aſsidui erimus: ut ambroſia Deorũ ac nectare (ut eſt apud Homerũ atq; Platonem) ſatiati, ueris animi bonis frui abundè poſsimus. Vale lector,& noſtra candido animo (quo certè damus) complectere.

ENARRATIONVM MEDICINALIVM HIS SEX LIBRIS CONTENTARVM INDEX.

LIBRO PRIMO.

I ANimaduerſio in librum de Flatibus,qui Hippocrati adſcribitur. Enarratio Prima. pagina 1.

II. Conciliatio pugnantium locorum ex Hippocrate, libris de Flatibus, & de Natura humana, popularium morborũ item & priuatorum, quos σποράδας uocat, cauſas reddentis. Cùm libro de Flatibus utriuſque cauſam aërem eſſe ſtatuit. Libro uerò de Natura humana alios morbos à uictus ratione, alios ab ſpiritu quem uiuentes attrahimus fieri affirmat; Enarratio Secunda. pag.43.

III. Conciliatio locorum ex Hippocrate, ut uidetur, pugnantium, de pleuritidis curatione dolore ad hypochondria deſcendente:cùm ſecundo de Ratione uictus acutorum,textu X.pharmacum dari mox inchoante dolore præcipiat.Quarto autem eiuſdẽ tractationis libro, textu XIX. id uetet. Enarratio Tertia. pag.49.

IIII. De amari ſaporis generatione atq; natura,non omnem à calido fieri,nec item amara omnia calida eſſe. Enarratio Quarta. pag.54.

V. Examinatur locus ille Galeni XII. Methodi, locum inflammatum tum diſcutientibus,tum repellentibus medicamentis euacuari. Enarratio

ratio Quinta. pag. 61.

V I. Galenum de hordei natura ſibi contrarium uideri, cùm ſecundo de Simplicium facultatibus frigidũ ſtatuat: quarto uerò Methodi medendi ſuppuratiuum eſſe affirmet, atq; ideò calidum. Enarratio Sexta. pag. 64.

V I I. De pituitæ ſalſæ generatione & cauſis, pro Galeno aduerſus Auicennam. Enarratio Septima. pag. 67.

V I I I. Morbillos, quos nunc recepto nomine appellamus, quiq; in peſtilentibus & malignis febribus ſæpe apparere per modũ decretorij ſolent, Exanthemata à Galeno non eſſe dicta, contra Manardi ſententiam: neq; Herpetes eſſe, ut idem uult Manardus. Enarratio Octaua. pag. 72.

I X. Explicationes dubiorũ, ac locorum quorundam ex meis in Galenum cõmentarijs ad libros de Morbis & Symptomatis Galeni, ad Ludouicum Guarinum medicum. Enarratio Nona. pag. 76.

X. Super ijſdem dubijs atq; nonnullis alijs, ad eundem Ludouicum Guarinum explicationes. Enarratio Decima. pag. 79.

L I B R O   S E C V N D O.

I Aliquot Galeni locorum explicationes, ad An. Saportam medicum. Enarratio Prima. pagina, 81.

I I. Acutior'ne ſit ex ſanguinis & humorum putredine intra uaſa quæ naſcitur febris, quam συνόχον Græci uocant, an quæ ardens uocatur: & an idem ſit acutam eſſe febrim atq; ardentẽ dicere, diſputatio cum Hieronymo Lopi medico præſtantiſſ. habita. Enarratio Secunda. pag. 85.

I I I. Vulnus capiti inflictum cuidam illuſtri mulieri ſecundum occipitis initium, quà ſe inuicem ſuturæ contingunt, minimè lethale fuiſſe. Aſſertio medica ad Reuerendiſſimum D. legatum Auinionenſem. Enarratio Tertia. pag. 101.

I I I I. De uino in curatione Arthritidis grauiſſimæ, an in acceſſione conueniat. Item num ad præcautionem in totum ſit auferendum, pro ſpectatæ uirtutis ac nobilitatis uiro Thoma Guadagno, ad Paulum Anthonium Guadagnum illius fratrem. Enarratio Quarta. pag. 103.

V. Super ſolutiuo pharmaco, leni præſertim, minimè dormiendum, cõtra obſeruatum hactenus ab Italis morem. Enarratio Quinta. pag. 112.

V I. Synochis, aut alioqui continentibus febribus laborantes, in magnum uenire diſcrimen, ni protinus ab initio ualentibus uiribus ſanguis mittatur, ex Galeni doctrina. Enarratio Sexta. pag. 119.

V I I. In intempeſtiua ſanguinis miſſione uerendum, ne ſit quod ab Auicenna ſcriptũ eſt, ne æger ad alteram duarũ rerum perducatur, biliosorum feruorem, uel frigidorũ cruditatem. Enarratio Septima. pag. 126.

V I I I. Super præfata diſſertatione Enarratio, qua docetur, ex intempeſtiuè miſſo ſanguine crudiores reddi humores, pluresq; eſſe quàm duos illos mittẽdi ſanguinis ſcopos à Galeno enumeratos, nempe uirium robur, & morbi magnitudinem. Enarratio Octaua. pag. 135.

I X. Lactucam etſi inter olera primas in bonitate partes tenere creditur, ipſam tamen neq; optimi ſucci, neq; multi ſanguinis generatricem eſſe. Enarratio Nona. pag. 138.

Labor

x. Laboris apud Hippocratem & Galenum uaria ſignificatio. Enarratio Decima. pag.144.

LIBRO TERTIO.

I Popularium morborum in Gallia Narbonenſi, præſertim Arelate, graſſantium ſub annũ Domini M. D. XLIIII. explicatio. Præcautio, atq; curatio cum enumeratione antidotorũ, ex probatiſsimorum quorunq; ſententia ad uenena ualentium. Enarratio Prima. pagina 146.

II. Galenũ de uoluptatis & doloris cauſis ſibi pugnantia dixiſſe, cùm XII. Methodi reditum ad naturalem ſtatum, ſi affatim fiat, dolorem parere, non uoluptatem, conceptis uerbis affirmauerit. Quarto uerò de Symptomatum cauſis pluribus locis contrariũ omnino dixerit: & quonã pacto conciliari inuicẽ contrarij hi loci poſsint. Enarratio Secunda. pag. 159.

III. Conciliatio diuerſorũ locorum Galeni de Eryſipelate cùm I. & II. de Morborũ diff. & cauſis, tum XIII. Methodi & XIIII. itẽ libro de Tumo. præter naturã, à bili fieri dicat: Secundo uerò ad Glauconem à ſanguine tenui bili admixto: & quòd natiua bilis ſit ſanguis tenuis ex Galeni ſententia. Enarratio Tertia. pag. 172.

IIII. An in Eryſipelate ab initio refrigerantibus & adſtringentibus, ut Arabs Auicennas: an potius ut Galenus, Paulus, atq; Raſius uoluere, refrigerantibus & humectantibus ſine adſtrictione utendum. Enarratio Quarta. pag. 177.

V. Dioſcoridem in Meliloto pingenda diminutum fuiſſe. Enarratio Quinta. pag. 180.

VI. Rhabarbarum uocatũ cum tota ſubſtantia exhibitum, ut medicinam factitantes dicere ſolent, & utilius eſſe cùm omnibus, tum præſertim ſanguinem reiectantibus, & plus ſoluere quàm illius dilutum, quod uulgus medicorum infuſionem uocat. Enarratio Sexta. pag. 181.

VII. De pariendi ſtatuto mulieribus tẽpore, & an ad undecimũ uſq; menſem geſtari fœtus in utero poſsit. Enarratio Septima. pag. 188.

VIII. De uulnerum lethalium ratione, & quæ uulnera lethalia, quæ non iudicanda ſint: & quonam pacto pro teſtimonio dicendum ſit medicis in iudicium uocatis. Enarratio Octaua. pag. 203.

IX. De riſus natura & cauſis, & ad quam potiſsimũ partem referri debeat, quidq; ab eo conſequatur. Enarratio Nona. pag. 212.

X. Conciliatio locorum ex Galeno pugnantium de teſtium principatu, cùm VI. de Vſu partium inter uiles & ignobiles partes reponat. Libro uerò primo de Semine hos ipſos corde etiam præſtantiores eſſe contendat: & in Arte medicinali inter principes partes ſtatuat. Enarratio Decima. pag. 224.

LIBRO QVARTO.

I An ſalubrius ſit ad tuendũ cuiuſq; ualetudinẽ ductu impulſuq; propriæ naturæ, ut primo de Sanitate tuenda uoluit Galenus, quàm ſaluberrimis medicorum conſilijs præſcriptiſq; uti: & ad quid ars medica utilis. Quam utiq; diſceptationem Hieronymus Lopius inſignis medicus Franciſco Valleriolæ diluendam propoſuit. Enarratio Prima. pag. 228.

II. Fran

II. Franciſci Valleriolæ ad propoſitam quæſtionẽ Reſponſio ad Hieronymum Lopiũ medicum præſtantiſsimũ. Enarratio Secũda. pag. 232.
III. Febrim ex bili tũ praſsina, tum æruginoſa fieri poſſe experimento probatum, & earundem febrium curatio. Enarratio Tertia. pag. 244.
IIII. Intẽperata corpora num ſimilibus, num contrarijs ſeruanda. Et pugnantiũ ea de re Galeni locorũ cõciliatio. Enarratio Quarta. pag. 254.
V. Ad atræ bilis atq; pituitæ noxã uitandã, pro Petro Bacheto iuriſperito, uiro in literis ſummo amicoq; ſingulari. Enarratio Quinta. pag. 258.
VI. Cucurbitulas in lippitudine, etiam ante totius corporis uacuationem in corpore rari habitus, & minime plethorico, probè conuenire. Enarratio Sexta. pag. 263.
VII. De populari & Epidemico morbo graſſante febre tertiana ab aëris & aquarum noxia qualitate oborta cum hepatis imbecillitate & obſtructione, ad quam dyſenteria hepatica ſequebatur. Enarratio Septima. pagina 277.
VIII. Symptomatum quorundam grauium enarratio, pro illuſtri Domino Ioanne à Mende, Diui Ioannis milite ſtrenuo. Enarratio Octaua. pag. 272.
IX. De primo uoluntarij motus inſtrumento Galenum diuerſa ſenſiſſe cùm XII. de Vſu partium, tendinẽ uoluntarij motus primum inſtrũmentum eſſe affirmet: Libris uerò tum primo de Motu muſculorũ, tum primo & XVI. de Vſu partium, muſculum non tendinem tale organum eſſe uelit. Enarratio Nona. pag. 277.
X. Expoſitio Aphoriſmi primi Sectionis primæ Aphoriſmorũ Hippocratis, Cuius initium, Vita breuis, Ars uerò longa. Enarratio Decima. pag. 280.

LIBRO QVINTO.

I AVſtrum uentũ qui ab omnibus Medicinæ autoribus calidus eſſe ponitur, frigidum ſuapte natura eſſe, contra receptã uulgò de eo opinionem: & cur calidus nobis appareat. Enarratio Prima. pag. 297.
II. In quibus Hippocrates à Galeno arguatur. Enarratio Secunda. pagina 304.
III. Pueris acuto aliquo morbo tentatis, & habitioribus, cõmodè ante annũ decimumquartũ mitti ſanguinẽ poſſe. Enarratio Tertia. pag. 308.
IIII. Ad conceptum facientia, genitaleq; ſemen corroborantia pro illuſtri quadam muliere ad illius maritum uirum illuſtrem. Enarratio Quarta. pagina 313.
V. Ad antiquam è cerebro ad oculos fluxionem arcendam, eandemq; curandam, ad Ioannem Philippum Aerarij Mediolanenſis præſidem uirum præſtantiſsimum. Enarratio Quinta. pag. 321.
VI. De Scirrhoſo tumore ex craſſa pituita & atra bile inuicẽ mixtis ſecundum imum uentrem ad ilium ſiniſtrũ in utero fixo, unà cum doloribus tenſiuis & acrimoniæ interdum ſenſum inferentibus, ſpirituq; plurimo flatuoſo, Pro illuſtri quadam Domina. Enarratio Sexta. pag. 328.
VII. Ad uirium ex diuturno grauiq; morbo infirmitatem reparandam

dam crurumq; ad motum impotentiam, pro ſpectabili uiro Ioanne Baptiſta Bernardino ciue Lucenſi. Enarratio Septima. pag.336.

VIII. De tuſsi diuturna à pituita aquoſa ſed lenta, pro Archidiacono Aedis Virginis ſacræ Auenionenſis uiro præſtantiſsimo. Enarratio Octaua. pag.339.

IX. De morbo regio ex calida iocinoris atq; totius intemperie calida cum redundantia bilis plurimæ & imbecillitate facultatis diſcretiuæ hepatis, pro ſpectabili uiro Guilielmo Bruneto, prætore urbano Arelatæ, ad Laurentium Brunetum illius fratrem. Enarratio Nona. pag.342.

X. De caſtanearũ natura quid ſenſerit Galenus, & pugnantium ea de re apud eundem autorẽ locorum cõciliatio. Enarratio Decima. pag.347.

LIBRO SEXTO.

I DE cauſa continente ex Galeni ſententia, ad Leonardum Fuchſium medicum præſtantiſsimum. Enarratio Prima. pagina,350.

II. Medico neceſſariam eſſe Aſtrorũ ſcientiam. Enarratio Secunda. pagina,368.

III. Examinantur pleraq; in libro de tremore à Galeno dicta. Enarratio Tertia. pag.379.

IIII. Num Galeni ætate diſtincti eſſent à medicis Pharmacopœi, ſeu unguentarij, item & chirurgi, ut nunc ætatis: an contra ijdem eſſent: & an medico horum munia obire quandoque liceat. Enarratio Quarta. pagina,387.

V. De annua Elephanticorum apud Arelatam probatione uetere Senatuſconſulto inſtituta: deq; nonnullis ad eam rem pertinentibus. Enarratio Quinta. pag.393.

VI. An medico ægrum fallere ſalutis cauſa liceat. Enarratio Sexta. pagina, 402.

VII. Vinum nouum quale & qua ſui ætate tale iudicandum ſit. Et uinum medium inter uetus & nouum quale Galeno ſit uiſum. Enarratio Septima. pag.408.

VIII. Explicatio cuiuſdam loci Auicennæ Fen Sexta Quarti, de morſu uiperæ. Enarratio Octaua. pag.412.

IX An in nephritico dolore, & lapidis, aut ueſicæ, aut renum curatione, cum ſoluentibus medicamentis, quod nonnulli facere ſolent, ſint admiſcenda uretica, & lapidem frangentia. Enarratio Nona. pag.414.

X. De Melancholico temperamento & habitu, ex Galeni ſententia: & cur Melancholici ab Ariſtotele ingenioſi ſint dicti: & ingenioſum eſſe propriè quid ſit. Et an in reliquis hominum temperamentis, uti in Melancholico, ingenioſos ſit inuenire. Enarratio Decima. pag.415.

ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER PRIMVS, FRANCISCO VALLERIOLA MEDICO AVTORE.

Animaduerſio in librum de Flatibus qui Hippocrati adſcribitur.

ENARRATIO PRIMA:

LIBER QVI Περὶ φυσῶν græcè inſcribitur, hoc eſt de Flatibus, magni illius Hippocratis eſſe ſine controuerſia ab omnibus eſt hactenus exiſtimatum: quòd & dictione, & ſententiarum pondere, & argumenti plena bonæ frugis tractatione, genuinam illam medicinæ parentis Hippocratis ſapientiã referre uideretur. Nam cùm ſententiæ quædam illuſtres hoc ipſo libro cõtineantur, qualis una illa eſt, Eſſe artium quaſdam quæ peritis earum multum laboris ac moleſtiæ, ijs uerò qui earum uſu indigent, utilitatem pari iucunditate miſtam adferant: eſſéq; ex earum numero medicinam, ut cuius ope ac beneficio à maximis malis ægroti liberentur, quos quidẽ ipſos magno ſuo labore, propriaſq́; ex alienis malis ſibi demerente calamitates curat ingenuè Medicus. Et item illa, De occultiſsimis ac difficillimis morbis opinione potius, quàm ſcientia iudicari. Et rurſus: Cauſa perſpecta morborum, facile eſſe quæ conducant admouere. Et, Medicinam adiectionem quandam eſſe, & detractionem. Et contrariorum contraria eſſe auxilia. Et ipſa argumenti ratio atq; tractatio tota (eſt enim in id præcipuè ab autore, quiſquis tandem ille fuerit, conſcriptus liber, ut quæ nam morborum omnium cauſa, ac ueluti fons ſit inueniatur) ſummi autoris cuiuſpiam maieſtatem referre meritò uideantur, ut ad Hippocratem autorẽ id quicquid eſt commentarij referretur, pleriſq; omnibus eſt uiſum. Verùm mirari ſubit, cur in tanta doctiſsimorũ hominum excellentiumq́; Medicorum turba, qui ab Hippocratis illius uetuſtiſsimi ætate in huius æui memoriam floruerunt, nemo quiſquam, qui modò Hippocratis monumenta uerſarit, inuentus adhuc ſit, qui librum hunc diligenter uel examinarit, uel dubios qui in eo ſunt locos ſub cenſuram ullam reuocarit: ſed ſola inſcriptione contenti, nihil maius aut ſolidius ſpectantes, tanquam germanum Hippocratis affirmarunt, inter legitima eius autoris monumenta reponen-

tes. Ego uerò etſi is minimè ſum, qui præiudicatam hanc à tot iam ſeculis opinionem, uel conuellere magnis rationibus poſsim, uel coniecturis in diuerſum mutare, (ne plus quàm alij ſapere uidear) tamen cùm pleraque eo in opere ſint, quæ non ſolùm ab Hippocratis doctrina, uerùm & à ueritate quoq; ipſa ſint alieniſsima, (quæ mox ſingulatim attingam) operæpretium facturum me putaui, ſi eos locos à me deſignatos & annotatos, in ordinem reponerem, falſosq;, & ab omni medica inſtitutione abhorrentes oſtenderem: ut uel animaduerſione hac mea, præſtantiſsimos quoſq;, & emunctæ naris homines, ad ferendam ſententiam excitem, meq; ipſe confirmem: uel ſaltem meo in ea re officio functus mihi uidear, qui præterita ac neglecta uulgi medicorum de me opinione, (neque enim defuturos ignoro, qui quaſi confirmatam iam in omnium mentibus opinionem euellere, prorſusq; diſijcere paradoxo hoc uelim, factum meum ceu arrogans inſectentur) liberè quantum quidem ingenij uiribus potero, ſententiam ipſe meam aperiam, magnis illam quidem nec uanis fulcitam rationibus, unde illis fides apud non improbos iudices conſtare poſsit. Adferemus itaq; quos ex hoc opere toto collegimus locos, qui ſeueriorem legentium animaduerſionem curamq; deſiderent. Quos quidem ipſos ut falſos ſumus oſtenſuri, ſic ſanè minimè dignos habendos qui ad autorem Hippocratem referantur. Horum primus hic eſt mox ad libri initium ſcriptus:

Ταύτης δὲ τῆς τέχνης τὰ μὲν φλαῦρα χαλεπὸν γνῶναι· τὰ δὲ σπουδαῖα, ῥηΐδιον· καὶ τὰ μὲν φλαῦρα, τοῖσι ἰητροῖσι, καὶ οὐ τοῖσιν ἰδιώτῃσιν· οὐ γὰρ σώματος, ἀλλὰ γνώμης ἔργα ἐστίν.

Quod eſt, Huius autem artis uilia, cognitu difficilia: ſeria & quæ alicuius ſunt momenti facilia ſunt; atq; uilia quidem Medicis, non autem imperitis ſunt cognita, non enim corporis ſed mentis opera exiſtunt.

VALLERIOLA.

Difficilis profectò & quæ non facilè aut animo concipi, aut uerbis explicari poſsit ſententia hæc ſemper mihi eſt uiſa. Non enim uideo qua ratione quæ in arte uilia ſunt, hoc eſt minoris momenti, cognoſci quidem difficulter: ſeria uerò & grauia facilè poſsint. Equidem ſi quod minoris eſt momenti uix deprehendi poteſt, uti hic cenſet Hippocrates, quomodo quis facilè ea deprehendat quæ in arte præcipua habentur? Ego uerò uilia ea in arte quapiam dici iure exiſtimo, quæ artem minimè conſtituant: & in ijs quæ eius artis ſunt infimum dignitatis locum teneant: qualia illa ſunt, quæ à Galeno tum 3. tum 4. Methodi, primæ morborum indicationes dicuntur; uti uulnus cauum eſſe implendum, ſordidum detergendum, ſimplex agglutinandum, & morbum omnem eſſe auferendũ (quod præter naturam ſit) indicare. Hæc enim omnia (ut bellè illis in locis nos docet Galenus) neq; artem conſtituunt, & plebeis æquè ac Medicis ſunt perſpecta. Quamobrem meritò uilia atque infima æſtimari debent. At hæc quis neſcit facilè cognoſci? ut quæ etiam fullonibus, lanijs, cerdonibus, nullo monſtrante, abundè ſint cognita? Si quis enim ulcus cauum unicuipiam ex ijs oſtendat, implendum eſſe ſanè dicet: ſi ſordidum, detergendum: ſi ſimplex, agglutinandum. Quid eſt ergo

ergo quod hæc difficulter cognoſci dixerit Hippocrates, ſi ab imperitis nullo negotio deprehenduntur? Pars uerò ea quæ mox ſequitur (αὐτὰ δ᾽ αὖ ῥηΐδιον) hoc eſt præcipua facilè noſcũtur, à ueritate alieniſsima mihi planè uidetur, neq; digna quæ Hippocrati adſcribatur. Equidem ſi totius naturæ gnarum: omnibusq; ijs diſciplinis atq; artibus (quæ quidem ut ſunt, ſic ſanè optimè nuncupantur) ornatum medicum eſſe oportet, ut millies in mille locis teſtatur Galenus, non uideo quo nam pacto quæ in arte Medica præcipua ſunt deprehẽdi facilè poſsint. Cuius enim artis inuentio difficilis eſt: eius quoq; theoremata difficilia eſſe neceſſariũ quidem eſt. Artis porrò difficultatẽ indicant cùm materiæ circa quã uerſatur inconſtantia atq; mobilitas (perpetuò nãq; fluit) tum inſtrumentorũ quibus ipſa utitur, incertitudo. Vtitur enim experimento & ratione, quorum alterum, nempe experimentum, periculoſum eſt: alterum uerò ex ratione iudicium, haud quaquam facile exiſtit. imo, ſicuti aliquod aliud, ut uult Galenus, maximam habet difficultatem. Quamobrem rectiſsimè ob id longam eſſe artem idem cenſuit, quoniam ferè omnium operationum occaſionem habeat momentaneam. Et ob id difficulter comprehenſibilem, ut nemo eam poſsit agnoſcere, niſi qui diu in hoc fuerit exercitatus. Vnde meritò illud dixiſſe idẽ autor uidetur, quòd corporum propria cuiuſq; natura (quam ἰδιοσυγκρασίαν Græci uocãt) incomprehenſibilis ſit, uerã medendi artem Aeſculapio Apollini q; dijs tantum conceſſam, ut quæ à nobis uix conſequi poſsit. Cuius ſanè rei maximum nobis Hippocrates teſtimoniũ ſuis monumentis reliquit. Scribens enim ad Democritum, eam nemini cuiquam mortalium: ne ipſi quidem eius inuentori Aeſculapio perſpectam ſatis eſſe teſtatur.

[Lib. de Conſtit. artis medicinalis: & 2. de Facult. natur. & 1. Meth.]

[1. Aphoriſ. comment. 1.]

[3. Metaph. cap. 7.]

Ἐγὼ μὲν γὰρ ἰητρικῆς ἐς τέλος οὐκ ἀφίγμαι, καίτοι ἤδη γηραλέος ἐλθών· οὐδὲ γὰρ ὁ ταύτης εὑρετὴς ἀσκληπιός, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐν πολλοῖς διαφέρεται, καθάπερ ἡμῖν αἱ τῶν ξυγγραφέων βίβλοι παραδεδώκασιν. [Epiſtola ad Democritũ.]

Id eſt: Ego quidem ad Medicæ artis finem minimè perueni, etſi ſenex iam ſum. Quin nec eius inuentor Aeſculapius, nam & ipſe in pluribus recantauit, ut ſcriptorum eius libri manifeſtum nobis fecerunt.

Quòd ſi & ipſemet Hippocrates, illiusq; interpres Galenus difficillimam eſſe atq; nondum ſatis perſpectam artem Medicam confitentur: ut quæ coniecturis plurimùm nitatur: & in ea, ut Damaſcenus affirmat, immenſa ſit profunditas: qui quæſo fieri poteſt, ut quæ in ea ſeria ſunt & grauia facilè noſcantur? Quod intuens Galenus, appoſitiſsimè dixiſſe eſt uiſus, Vlcus curare non cuiuſuis eſſe hominis: ſed eius, cui omnis naturæ ſit perſpecta ratio. Sed reliqua diſcutiamus: nempe partem illam. [In Aphoriſ.]

Καὶ τὰ μὲν φλαῦρα τοῖσι ἰητροῖσι, καὶ οὐ τοῖσιν ἰδιώτῃσιν. [3. Meth.]

Quod eſt, Vilia ipſis quidem Medicis: non autẽ idiotis ſunt cognita.

Quid hoc à ueritate alienius dici poteſt? Longè certè aliter Galenus, qui primas morborum indicationes omnibus hominibus præſto eſſe plebeis etiam probè notas, cùm tertio, tum ſexto Methodi medendi aſſerit. ipſasq; minimam eſſe curationis partem. Quod ſi uerum eſt (ut ueriſsimum eſſe res ipſa declarat) quonam pacto infima & uilia in arte ſo-

lis Medicis, non etiamnum imperitis erunt perſpecta? Non enim, ſcire quid fieri oportet, (ut. 6. Methodi nos bellè docet Galenus) id magna res eſt, ut quod omnibus hominibus natura inſit, ſed quibus rationibus illud efficias: id uerò ſcire artificum eſt: quod appoſitiſsimis exemplis nititur eo loci declarare Galenus. Itaq; uilia & quæ minimi ſunt momenti, cuiuſcunq; artis tandem ea ſint, nec magnum quiddam haberi debent, (ut quæ artis ſint tantum initium, non propria aliqua pars) & omnibus ſunt perſpecta: non tam artificibus ipſis, quàm etiam imperitis. Quin nec quæ ſequitur præcedentis partis probatio, digna Hippocrate eſt habenda:

οὐ γὰρ σώματος, ἀλλὰ γνώμης ἔργα ἐστίν.

Hoc eſt, Non enim corporis ſed mentis opera exiſtunt.

Ob id enim uult, uilia in arte captu difficilia eſſe, quòd non corporis, ſed mentis opera ſint. At quæ σπουδαῖα ſunt (ut ille uocat) æquè mentis atq; illa ſunt opera. Quamobrem ſi ea ratione ad comprehendendum difficilia quæ in arte uilia habentur uoluit eſſe, quod mentis opera ſint: multò certè magis quæ ſeria erunt: quòd maiore mentis intentione, maiore diſquiſitione egeāt. At iam paulò longius progrediamur.

HIPPOCRATES.

τῶν δὲ δὴ νούσων ἁπασέων, ὁ μὲν τρόπος ὁ αὐτὸς, ὁ δὲ τόπος διαφέρει. δοκεῖ μὲν οὖν τὰ νοσήματα οὐδὲν ἀλλήλοισιν ἐοικέναι, διὰ τὴν ἀλλοιότητα καὶ ἀνομοιότητα τῶν τόπων. ἔστι δὲ μία τῶν νούσων ἁπασῶν καὶ ἰδέη, καὶ αἰτίη ἡ αὐτή.

Morborum, inquit, omnium unus & idem modus eſt, locus uerò ipſe differentiam facit. Quare uidentur quidem morbi nihil ſimile habere, ob locorum ſcilicet diuerſitatem atq; diſsimilitudinem, cùm ſit tamen morborum omnium una & ſpecies, & cauſa eadem.

VALLERIOLA.

VNum eundemq; morborum omniū eſſe modum, non aliter conſtare poteſt, quàm ſi intelligas unam quampiam atq; cōmunem morbis omnibus ineſſe naturam, cuius communione ex æquo morbi omnes, ut morbi ſint, ſortiuntur: eſſe enim præter naturam, atq; moleſtia afficere homines, functionibusq; incommodare, omnibus ſanè morbis conuenit: qua quidem ratione dici iure optimo poteſt, morborum omnium unum eſſe modum, rationemq; unam. Si autem per modum, nocendi formam intellexit: falſum id eſſe euidentiſsimè conſtat. Non enim ſimilem inter ſe noxæ rationem morbi omnes obtinent, ſed aliam alij: ut nonnulli qualitatum exceſſu, alij deprauatione uel figuræ, uel numeri, uel magnitudinis, non pauci ſoluta unitate lædunt, multi horum coagmentatione. Alij item rurſus citra dolorem, plærìq; maximo cum dolore negotiū homini faciant; ut ferè tot eſſe dicas læſionum modos, quot & morborum. Locum uerò (quod proximè ſubdit) diuerſitatem in morbis facere, id perſpectum cuiq; eſſe debet. Siue enim loci nomine affectam ſedem, ſiue regionem & tractum quem incolimus intelligi uult, conſtat undique ſenſus. Nam & corporis ſedes affectæ (qui loci nuncupantur) & regionis in qua degimus natura magnam in morbis

pariunt

pariunt uarietatem: uti ex Hippocratis ſcriptis lib. de Aëre, aquis, & regionibus: & ex Galeno libris de Locis affectis, colligi conceptis etiam uerbis poteſt. Verùm quod mox ſequitur, uti à ueritate omni alieniſsimum, ſic ſanè indignum quod à tanto autore ſit pronuntiatum: nempe, Morborum omnium unam eſſe tum ſpeciem, tum cauſam. Quod ſi ita eſt, cur de morborum differentijs, deq́ue ipſorum cauſis tam multa fuſiſsimè ſcripſit Galenus? Si enim una tantum eſt morborum omnium ſpecies, quorſum tot diſcrimina? tot differentiæ? Vnam item omnium curationem morborum eſſe oporteret, ſi una tantum morborum eſſet ſpecies: at cùm plures ſint, eæq́ue diuerſiſsimæ: conſequitur, non unam, ſed plures, uti reuera ſunt, morborum ſpecies eſſe. At quis non uidet in intemperie multifidas eſſe affectuum ſpecies, nempe tot, quot in temperatura exceſſus conſtare poſſunt. In ſtructura, in ſolutæ unitatis genere quàm multæ? Quæ ne longiſsima narratione explicare cogar, rem totam cumulatiſsimè liber de Morborum differentijs explicabit. Atque quod de ſpecie dictum eſt, de cauſa item dici rectiſsimè poteſt: innumeræ enim ſunt morborum cauſæ: non externæ modò, & ut uocant præincipientes, uerùm corporeæ & internæ. Quomodo igitur morborum omnium una erit uel ſpecies uel cauſa? cùm & ipſemet Hippocrates, & eius interpres Galenus benè multas ſtatuant, ex quibus methodos conficiant ſuas.

HIPPOCRATES.

Ἅπαν γὰρ τὸ μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ, πνεύματος συμπλέον ἐστί. οὗτος καὶ χειμῶνος καὶ θέρεος αἴτιον.

Quod, inquit, inter Cœlum & terram eſt, id omne ſpiritu plenum eſt. Hic & hyemis & æſtatis cauſa eſt.

VALLERIOLA.

QVod inter cœlum terramq́ue interiacet, ſpiritu id omne compleri, etſi quadãtenus admitti id poſsit, cùm ſit ferè rebus omnibus intermiſtus aër: tamen ambiguitatem ſanè ea res uel maximam habet. Si enim ſpiritus nomine mundi illam à Platone inductam animam audiamus, eiusq́ue placita ſectemur, fatendum quidem indubiè erit, ſpiritu omnia plena eſſe, qui ui & potentia ſua omnia regat, omnia moderetur, ſeſeq́ue per omnes mundi artus omnium ſator inſerat, atq́ue infundat, unde rebus omnibus uigor atque origo conſtet. Quod intuens poëtarum ſummus pulchrè illud cecinisse uidetur: *Vergilius 6. Aeneid.*

Principio cælum ac terras, camposq́ue liquenteis,
Lucentemq́ue globum Lunæ, Titaniaq́ue astra
Spiritus intus alit: totamq́ue infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum, pecudumq́ue genus, uitæq́ue uolantum,
Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus.
Igneus eſt ollis uigor, & cœleſtis origo
Seminibus.

Si ad hunc quidem modum ſpiritus nomine huius libri autor uſus eſſet, quæ inter cœlum terramq́ue interiacent, ſpiritu

omnia compleri, uerißimum eſſet habendum. Sed quando ea uoce πνεύματος aërem intellexiſſe eum indubitatum eſt, (quod & ipſa tota argumenti huius in hoc libro tractatio, & ipſa quoque operis inſcriptio quæ περὶ φυσῶν, hoc eſt, de flatibus, ſeu ſpiritibus eſt, abundè docent) talem ſenſum, qualem modò propoſuimus, ea pars habere non poteſt. Itaque id eum uoluiſſe conſtat, Omnia quæ inter cœlum & terram ſunt aëre compleri, ac ſpiritu plena eſſe: quod ſanè ſtare minimè poteſt. Nam etſi pleriſque rerum intermiſtũ, confuſumque aërem eſſe certißimum eſt: non tamen ob id aëris plena omnia. Antris, & ſpecubus terræ ac maris, plurimũ aëris ſubeſſe certißima fide conſtat: id enim terræ è mineris metallarijs manantes auræ, cauernarumque mugitus abundè docent. Non tamen eò fit, ut quicquid inter cœlum terraſque intereſt, id aëre omne compleatur. Quod ſi accidit, ubi ignis? ubi aqua? Si enim ubique eſt aërem inuenire, inerit & aquæ & terræ aër: unaque confuſus atque intermiſtus cæteris ſe elementis inſinuabit. Atqui fieri id naturæ lege minimè poteſt. Habet enim elementum quodque ſua à natura conſtituta loca, quæ alienam omnem à ſe ſubſtantiã excludant: nec duo in unum corpora mutuo complexu implicari poſſunt. Non enim ubi aqua, terra, aut ignis, ibi aër erit, niſi fateri uelimus, & corpora ſeſe inuicem eodem in loco complecti poſſe: & nullum dari elementum in quo non plurimum aëris ſubſit: quo quid abſurdius? Nam etſi terram aquamque non rarò à ſpiritu agitari uidemus: agitatio quidem ea, non à congenito & inſito, ſed extrario & aduentitio ſpiritu, uique atque impetu magno eò delato fit. Quoties enim ſe is in terræ meatus & maris inſinuarit, turbari & agitari magnis fluctibus æquora, concuti terram & conuelli cernimus, propriam ſcilicet ſedem petente ſpiritu, qui in alieno loco, ceu carcere quodam concluſus, uiam ſibi magno impetu in natiuam ſibi ſedem facit. Vnde & terræ motus, & maris æſtus & undarum reciprocationes euenire doctißimi philoſophorum Democritus & Ariſtoteles arbitrantur. Ipſum uerò hyemis & æſtatis cauſam eſſe, quis credere poſsit? Hyemem certè atque æſtatem, cæteraſque temporum uiciſsitudines, non ſpiritus ipſe, ſed ſyderum motus, in primis uerò Solis facit. Hic enim acceſſu ſuo ad nos, uel diſceſſu, æſtatem & hyemem conficit, ut aſtronomorum omnium concors eſt ſententia. Quæ ne gratis dixiſſe uideri poſsim, præſtantißimorum autorum ea de re ſcita adferam: ut non tantorum uirorum teſtimonio ſolùm, ſed & adductis ab ipſis rationibus pugnem. Plato mundi mirabilem geneſim in Timæo enarrans, ad hunc modum diſſerit. Hac ratione (inquit) conſilioque Dei tempus creare uolentis, Sol & Luna, & aliæ quinque ſtellæ, quæ uocantur Errantes, factæ ſunt: quò temporis numerus diſtinguatur, atque obſeruetur. Et paulò pòſt, de Sole loquẽs, A Sole inquit, noctis diei que uarietas orta eſt: propter hæc etiam unius ſapientißimique circuitus reuolutio. Menſis uerò prouentus quando Luna luſtrato circulo ſuo Solem conſecuta eſt. Anni, ubi Sol ſuum peragrauit orbem. Chalcidius uerò in ſuis ad Timæum Platonis commentarijs, præcitatum locum explicans, noſtram tota hac de re ſententiam plenius confir

2. Meteor. cap. 7. & 8.

confirmare uidetur, inquiens: Eſt igitur totius mundi talis conſtitutio, ex corporibus materijſq; integris,prouidentiæ gubernaculis ad motum æternitati conuenientem directa, motuiq; proprio ſimilẽ formam præferens globoſam. Verùm ad dinumerationem conuerſionesq; temporum, immutationesq; & diuerſitatem terrenorum, ſtellarum errantium uarius motus neceſſarius omnibus qui nunc accidunt euentibus,autoritatem dedit. Et paucis interiectis,Cauſa,inquit,mutationum ex uario motu planetarum eſt. Nam ſi una eademq; eſſet perinde ut fixarum ſtellarum circumuectio, unum ſemper eundemq; motum obſeruantibus omnibus ſtellis, ne iſta quidem ulla proueniret diuerſitas. At nunc conuerſiones & æquinoctia, proceſſusq;, & regradationes, per latitudinem,perq; altum, maximè quidem Solis & Lunæ, tum cæterorũ quoq; ſyderum, uices temporum mutant: & omnem iſtam important commutationem. Et rurſus alio loco: Igniuit (inquit) lucem clariſsimam Deus rerum conditor, è regione ſecundi à terra globi, quam lucem Solem uocamus, tum propter cæteras ineffabiles utilitates, quas uniuerſo mundo Sol inuehit: tum etiam propter ignis huiuſmodi dicit extitiſſe genituram,ut tanta rerum deſignatio nulla tegeretur obſcuritate,ut cùm idem rebus colorem daret, tum etiam numeri quo temporis ſpatia notantur,commoditas proueniret, atq; ut dierum & noctium uiciſsitudo ſuccederet. Menſis uerò deſignauit eſſe genituram,cùm Luna peragrato circulo ſuo Solem conuenit. Anni quoque, cùm Sol ad idem ſignum ex quo progreſſus erat reuertitur, numero dierum trecentorum ſexaginta quinq;,& parte quarta. Hæc Plato eiuſq; interpres Chalcidius. Ex quibus apertiſsimè conſtat,temporum omnium uiciſsitudines, nempe ueris, æſtatis, autumni, & hyemis, in Solis præcipuè motum eſſe omnino reijciendas: ut qui (quemadmodũ Aſtronomi perhibent omnes, & Plato atq; Chalcidius teſtantur) acceſſu ad nos ſuo æſtatem, receſſu hyemem faciat: per ſeptentrionalia enim ſigna gradiens uer & æſtatem, per meridionalia autumnum & hyemem conficit. Quin & Galenus ipſe ducem ſuum Platonem ſequutus,horum temporum uiciſsitudines,ſyderum quorundam ortu & occaſu fieri, non ſpiritu (ut huius operis autor uelle uidetur) magna certè ratione affirmat: ſiquidem commentario primo in primum Epidemiorum Hippocratis, & III. Aphoriſmorum commento decimoquarto, ueris, æſtatis, autumni, & hyemis conſtitutiones ex aſtris ſumit. Veris (inquit) initium eſt in Helleſponti parallelo æquinoctium, finis Vergiliarum ortus: atq; æſtatis hoc eſt initium, quemadmodum æſtatis terminus eſt, principiumq; autumni Arcturi ortus, qui dies circiter duodecim æquinoctium autumnale antecedit. Iam Vergiliarum occaſus & hyemis principium & finis eſt autumni. Tertiò uerò de Diebus decretorijs Solem æſtatis, hyemis, ueris, atq; autumni autorẽ conſtituit, cap. II. eius tractationis. Quin & rei ruſticæ præſtantiſsimi quiq; autores temporum cauſas in aſtrorum motum meritò referunt. uti ex Varrone, Columella, Conſtantino Cæſare colligi apertiſsimè poteſt. Itaque non aër ipſe ſeu ſpiritus, æſtatis & hye-

mis cauſa erit ſtatuenda: ſed Solis, aſtrorumq́ quorundam alius atque alius motus: ut mox à nobis ex omnium & Philoſophorum & Medicorum placitis eſt probatum.

HIPPOCRATES.

ἀλλὰ μὴν ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄστρων ὁδὸς, διὰ τοῦ πνεύματός ἐστι. Et paulò pòſt, ὥστε καὶ τὸν τοῦ ἡλίου δρόμον ἀέναον ἐόντα ὁ ἀὴρ ἀέναος καὶ λεπτὸς ἐὼν, τὸ εἶναι παρέχει.

Id eſt: Quin & Solis & Lunæ & aſtrorum uia per ſpiritum exiſtunt: adeò ut Solis etiam curſui æterno exiſtenti, aër æternus atq; tenuis exiſtens eſſe præſtet.

VALLERIOLA.

NEmini cuiquam uel Philoſophorum, uel Aſtronomorū probari hanc ſententiam uideo. Quomodo enim ſyderū uia (Solis præſertim) per ſpiritum procedat? Cùm illud in confeſſo ſit, extra elementarem regionem, cœleſtia hæc corpora eſſe, longéq; ab elementorum ſedibus poſita, ſuis in orbibus circulari motu rotari: idq; ut uult Ariſtoteles, ab ſeparata illa ſubſtantia, quæ cuiq; orbi in id ut ipſum intorqueat præeſt? Fertur enim Sol in ſuo orbe perpetua conuerſione zodiaci ſigna percurrens, quod dierum trecentorum ſexaginta quinque & quarta diei parte continuato curſu conficit. Luna uerò menſtruo fermè ſpatio id ipſum abſoluit. Non itaq; aut Sol, aut Luna, aut reliqua ſydera per aërem ceu propriam uiam diſcurrunt: cùm ab hoc longiſsimis interuallis diſcluſa, ſuis in orbibus moueantur ut Ptolemæi, Alphragani, Purbachij, Alphonſi, omnium ut in ſumma dicam, Aſtronomorum concors eſt ſententia. Neque rurſus ab ſpiritu tanquam motus eorum effectrice cauſa mouentur: cùm Ariſtoteli perſuaſum ſit, ab intelligentijs quibuſdam orbi præfixis aſtra orbesq; ipſos moueri. Si enim (quod à ueritate alieniſsimum eſt) ab ſpiritu moueri aſtra contingeret, cùm hic plerunq; inordinato quodam uiolentoq; motu feratur, ut cùm uentis magno impetu iactatus huc & illuc ueluti nutabundus fluctuat: conſequens quidem eſſet, & aſtra quoq; ipſa inordinatè & incompoſitè ferri: quo quid abſurdius? cùm ſtati ſint, neq; ſuum unquam ordinem deſerentes ſyderum motus: nempe ab eo motore recti, qui neq; turbationi, nec mutationi, aut ordinis peruerſioni ſit ipſe obnoxius. Pudendum igitur exiſtimari debet, Solis & aſtrorum uiam per ſpiritum eſſe, cùm neq; ut effectrix cauſa, neque ut adminiſtra ſpiritus ipſe aſtrorum motui ſeruire poſsit, unde & quod ſequitur ex eodem autore (nempe aërem ipſum motum Solis æternum conſeruare, illiq́ eſſentiam præbere) explodi tanquam ab omni ueritate alieniſsimum debet. Quomodo enim corruptibile incorruptibili, mutationi & alterationi obnoxium, ei quod neutrius horum eſt capax, conſiſtentiam præſtet? uel illius motum conſeruet? Eſſentiam dare, potentiæ & perfectionis eſt: quod enim eſt impotens, imbecillum, atq; imperfectum, alteri nullo pacto eſſentiam dare poteſt. Cumq; aër aſtris ipſis, multoq; magis Sole & infirmior ſit, & imperfectior, potius aërem à Sole eſſentiam accipere, ab eoq; ipſius motum ſeruari, quàm è contra decet: quod reuera fieri planè uidemus: illuſtratur enim à Sole aër: tenuior, puriorq;

12. Meth. ca. 8. textu numeri 43. ex Argyropilo. et 74. ex Beſſarione. Et rurſus eodem cap. nu. 48. ex Argyropilo. & 81. Beſſarionis. Et itē Auerrois in eius partis cō mentario.

Vbi ſuprà immediate 12. Meth. cap. 8.

puriorq́ue redditur, ab eoq́ue unà in gyrum ducitur. Vnde eſt illud Ariſtotelis, Neceſſe eſſe mundum hunc inferiorem contiguum eſſe ſuperioribus lationibus. ut omnis eius inde uirtus regatur. Non itaq́ue Sol & aſtra ab ſpiritu, ſed contrà ſpiritus ab aſtris uim atque potentiam accipiet & conſeruabit ſuam: quod præter rationes adductas, ipſa ſenſuum ratio plenè confirmare uidetur.

1. Meteor. cap. 2.

HIPPOCRATES.

ἀλλὰ μὴν καὶ πελάγεος ὅτι μέτεξιν ἔχει τοῦ πνεύματος παντί που δῆλον. οὐ γὰρ ἄν ποτε τὰ πλωτὰ ζῶα ζώειν ἠδύνατο, μὴ μετέχοντα πνεύματος. μετέχοιεν δὲ πῶς ἂν ἄλλως, ἀλλ' ἢ διὰ τοῦ ὕδατος, καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος ἕλκοντα τὸν ἀέρα; Καὶ τῇ μήνῃ, ὧδε τοιῆς βάθρον, οὗτός γε τῆς γῆς ὄχημα· κενόν τε οὐδὲν ἐστὶ τούτου.

Quod eſt: Verùm quòd mare ipſum ſpiritus particeps ſit, manifeſtum omnibus eſſe puto. Non enim uiuere natantia animalia poſſent, ſi non ſpiritu participarent. Quomodo autem participarent, ſi non per aquam, & ex aqua ſpiritum attraherent. Et Lunæ hic fundamentum eſt, & terræ uehiculum, neq́ue quicquam uſquam ſpiritu uacuum eſt.

VALLERIOLA.

Mare ſpiritus particeps eſſe haud quaquam omnibus euidens exiſtimari debet. Nam etſi confundi atq́ue miſceri non rarò ſpiritum aquis uidemus, non tamen ob id continuò affirmandum id erit, eſſe mare aëris, ſeu ſpiritus particeps. Equidem cùm ſolidum quoddam corpus, alienamq́ue intra ſe ſubſtantiam non admittens mare ſit, qui fieri poteſt, ut unà ſecum confuſum aërem habeat atq́ue intermiſtum? Quin uel ex eo probari haud difficulter contrarium poteſt, quòd cùm aërem fortè fortuna intra ſe admiſerit (qui quidem ſe è terræ ſpecubus atq́ue antris non rarò in æquoris cauernas fundit) tum uel maximè æſtuet mare, magniſq́ue fluctibus elatum eo uſq́ue turgeſcat, donec conceptum aëra foras uniuerſum eiecerit. Vnde fit, ut & murmure magno, & eliſis undiq́ue concurſantibus undis ſeſe aër in proprium locum uindicet: in quem cùm ſe receperit, tum quietum & tranquillum, minimeq́ue undoſum reddi mare cernamus: eo uidelicet argumento, quòd omnis quæ intrò ſubſederat aliena eiecta ſit ſubſtantia, quæ quidem ipſa naturæ ſuæ ui atq́ue potentia ſeſe exerit, & foras profert: quòd ui detenta natiuam ſibi ſedem propriæ naturæ ductu appetat. Quæ uerò ad id probandum, quod initio aſſumptum eſt, adducitur ratio, minimè concludit. Probat enim ea ratione, in mari ſpiritum inueniri, quòd ſi non ſpiritu participarent, quæ in eo animalia degunt, uiuere minimè poſſent. Quaſi uerò natatilia ut uiuant ſpiritu & aëris attractatione egeant? Atqui contrà uiſum Ariſtoteli eſt, qui natatilium pleraq́ue nec reſpirare, nec pulmonem habere, atq́ue ex conſequenti nec ſpiritum trahere, magnis certè perſuaſionibus affirmauit. mollis enim generis piſcium, cruſtaceorum, teſtaceorumq́ue nullum, aut reſpirat, aut ſpiritus attractu uiuit. Solùm enim quæ ſanguine prædita ſunt & pulmones habent, ut delphini, & cetacei generis, pleraq́ue reſpirare creduntur & aëris inſpiratu uiuere: de iis enim loquens Ariſtoteles ſic ait:

Ἔτι

4. de partib. anim.cap.5. ὧν δ᾽ ἂν ἕνεκεν ἔχει τὰ σπλάγχνα τὰ ἔναιμα τῶν ζῴων, οὐδὲν ὑπάρχει τοῖς τοιούτοις· οὔτε γὰρ φλέβας ἔχουσιν, οὔτε κύστιν, οὔτ᾽ ἀναπνέουσιν.

Nihil (inquit Ariſtoteles) etiam ex ijs quorum gratia uiſcera habent animalia ſanguine prædita: datum eiuſmodi animalibus eſt. Non enim uenas hæc habent, non ueſicam, non ſpirandi uſum. Et rurſus.

3. de partib. anim.cap.6. τὰ δὲ μὴ ἔναιμα, καὶ ὑπὸ συμφύτου πνεύματος δύναται καταψύχειν. ἀνάγκη δὲ καταψύχειν ἔξωθεν, ἢ ὕδατι, ἢ ἀέρι. διόπερ τῶν μὲν ἰχθύων οὐδεὶς ἔχει πνεύμονα ἀλλὰ ἀντὶ τούτου βράγχια, καθάπερ καὶ εἴρηται ἐν τοῖς περὶ ἀναπνοῆς. ὕδατι γὰρ ποιοῦνται τὴν κατάψυξιν, τὰ δ᾽ ἀναπνέοντα, ὑπ᾽ ἀέρι. διόπερ πάντα τὰ ἀναπνέοντα ἔχει πνεύμονα. ἀναπνεῖ δὲ τὰ μὲν πεζὰ πάντα. ἔνια δὲ καὶ τῶν ἐνύδρων οἷον φάλαινα καὶ δελφίς.

Quæ ſanguine carent (ait) uel ſuo natiuo ſpiritu ſatis refrigerari poſſunt: extrinſecus autem uel aëre, uel aqua refrigerari neceſſe eſt. Quamobrem piſcium nullus habet pulmonem, ſed pro eo branchias obtinent, ut cùm de ſpiratione ageremus retulimus: aqua enim refrigerantur, ut aëre quæ ſpirant. Quamobrem omnia quæ ſpirant, habent pulmonem. Spirant autem pedeſtria omnia, & aquatilium nonnulla, ut Balena & Delphinus.

Loci Ariſtotelis explicatio. Ex hoc autem Ariſtotelis loco euidentiſsimum fit, quæ in aquis degunt animantia & ſanguine carent, uel natiuo ſuo ſpiritu quem congenitum intus habent, uel aqua ſatis ut uiuant refrigerari, nec aëris attractu egere, quòd & ſanguine careant, & pulmone: quo in genere mollia omnia, cruſtacea, & teſta intecta ſupra repoſuit, quarto ſcilicet de Partibus animalium cap. V. Itaque cùm piſcium nullus pulmonem (exceptis admodum paucis) habeat, nec reſpiratione quidem ipſos uti conſequens erit. Nec quæ in piſcibus conſtitutæ à natura branchiæ ſunt ad aëris attractum, ſed aquæ potius ualent, teſtis eſt idem Ariſtoteles II. de Natura animalium ad hunc modum loquens: cap.13.

οἱ δ᾽ ἰχθύες, ὥσπερ εἴρηται, οὔτε μαστὸς ἔχουσιν, οὔτε αἰδοίων πόρον ἐκτὸς οὐδένα φανερόν, ἴδιον δ᾽ ἔχουσί τι, τὰ βραγχίων, ᾗ τὸ ὕδωρ ἀφιᾶσι, δεξάμενοι κατὰ τὸ στόμα καὶ τὰ πτερύγια.

Quod eſt: Piſces igitur (ut modò dixi) nec mammas habent, neque meatum genitalem ullum intus conſpicuum: branchias autem rem habent peculiarem, quibus humorem quem ore acceperunt reddunt.

Non igitur ut uiuant in pelago piſces reſpiratione & aëris attractu egent. Quamobrem neque ex aqua, neque per aquam (ut hic uult Hippocrates, aut potius huius libri autor) aërem excipient. Quanquam ſcio

Plinius. Plinium aduerſus Ariſtotelem niti rationibus quibuſdam, illud ſcilicet arbitratus, Piſces arcano quodam, ac ſibi peculiari reſpirationis modo, aërem attrahere. ſic enim IX. de Naturali hiſtoria cap. VII. ſcribit: Nec me protiuus (de Ariſtotele loquens) huic opinioni eorum accedere haud diſsimulo: quoniam & pulmonum uice alijs poſſunt alia ſpirabilia ineſſe uiſcera, ita uolente natura, ſicut & pro ſanguine multis alius humor. In aquas quidem penetrare hunc uitalem halitũ quis miretur, qui etiam reddi ab his eum cernat? Et in terras tanto quoque ſpiſsiorem naturæ partem penetrare argumento animalium, quæ ſemper defoſſa uiuunt, ceu talpæ? accedit apud me certæ efficaciæ, ut credam omnia in aquis ſpirare

naturæ

naturæ ſuæ ſorte, primum ſæpe adnotata piſcium æſtiuo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo uelut oſcitatio. Hæc Plinij, ſummi mehercule uiri de piſcium reſpiratione opinio: ſed quæ ſi cum Ariſtotelis conferatur, parum omnino roboris ſit habitura. Nam quæ ſuapte natura frigida animalia ſunt, præſertim quæ ſanguine carent, & pulmone ad uitam degendam, aëris attractu non egent (quòd calida adeo non ſint, ut aëre ad refrigerationem opus habeant) ſufficit enim illis in qua degunt aqua, cuius beneficio abundè (ut uult Ariſtoteles) ipſa refrigerantur. Nec teſtimonium illud anhelationis piſcium æſtiuo tempore factæ quicquam aliud probat, quàm eſſe piſces quoſdam, qui æſtu fatigati crebrius anhelent: quod ſanè faciunt quibus fiſtula pulmoq́ ineſt, ut Balenæ atq; Delphino: cæteris autẽ minimè. Sed iam ad aciem inſtruendam aduerſus huius autorẽ libri reuertor: Lunæ (inquit) aër fundamentum eſt, & terræ uehiculum. Quomodo autem ſit Lunæ fundamentum planè nec uideo ipſe, nec ſenſiſſe Philoſophorum quenquam exiſtimo. Quin profectò (ut ingenuè dicam) ridiculum id mihi & ne docto quidem homine dignum, nedum Hippocrate, uiſum eſt. Qui quæſo fieri poteſt, ut Luna aëri ceu baſi innitatur: cùm ab eius omni regione ſit longè ſepoſita, interſitúq; medius ignis globus? Niſi dicatur, ita fundamentum eſſe aërem Lunæ, ut eo ad alimoniam egeat. (Ali enim aſtra humore & halitu terræ, à nonnullis, etiam ſapientibus uiris, uideo exiſtimatum.) *Plin. 2. Natu. hiſtor. cap. 9. ad finem.* At id planè conuellit Ariſtoteles, cui planè aſſentior: non enim egent aſtra, utpote puriſsima & æthera corpora, terreno alimento. Quamobrem nullo pacto aër Lunæ fundamentum eſſe poterit, nec ut baſis, nec ut alimenti rationem ſubiens. Terræ autem eſſe uehiculum maiorem ſanè fidem habet, quòd putent nonnulli, aëris ſubnixu terram in medio ſitam manere, nec deorſum ferri, repugnante aëris ſubſtrata mole. Vnde Plinius rerum naturæ conſultiſsimus. 11. Natur. hiſtor. uitalem hunc (inquit) & per cuncta rerũ meabilem, totoq́; conſertum, cuius ui ſuſpenſam cùm quarto aquarum elemento librari medio ſpatio tellurem: ita mutuo complexu diuerſitatis effici nexum, & leuia ponderibus inhiberi quo minus euolent, contraq́; grauia ne ruant ſuſpendi leuibus in ſublime tendentibus &c. *cap. 5.* Vnde non abs re hoc dictũ ab autore puto, eſſe inquam terræ uehiculum aërem, quod ego dictum ceu uerum probo, uti alia ceu à ueritate aliena minimè recipio.

HIPPOCRATES.

Πρὸς αὐτὰ τὰ ἔργα τὸν λόγον πορευθεὶς, ἐπιδείξω τὰ νοσήματα τούτου ἀπόγονά τε καὶ ἔκγονα πάντα ἐόντα. πρῶτον δὲ ἀπὸ τοῦ κοινοτάτου νοσήματος ἄρξομαι, πυρετοῦ. τοῦτο γὰρ τὸ νόσημα πᾶσι ἐφεδρεύει.

Quod eſt: Ad ipſa opera ſermonem conuertens, demonſtrabo morbos omnes ab hoc initium ortumq́; aſſumere, exordiar autem à communiſsimo omniũ morbo febri, qui quidẽ morbus omnibus alijs comes eſt.

VALLERIOLA.

Dvo ſeries hæc tota continere uidetur à uero maximè abhorrentia. Illud primum, Morbos omnes ab aëre ſeu ſpiritu ortum ducere. Secund

Secundum, Febrim morbis cæteris omnibus comitem eſſe, illiſq; aſſidere. Quorum utrunq; apertiſsimè falſum eſſe, non ſolùm ipſiusmet Hippocratis, eiuſq; interpretis Galeni conſtanti mille in locis aſſeueratione: ſed & ſenſuū fide monſtratur. Nam cùm morbos pleroſq; à calore urente, alios à nimia ſiccitate, multos ab humiditate fieri cernimus: quomodo affectus hos ab aëre prouenire dicemus? cùm præſertim in temperatiſsimo aëre clementiſsimoq; cœli tractu, morbos interdum ſæuiſsimos ac exitiales accidere uideamus? At uerò ſi morbi omnes ab ſpiritu eueniunt, quorſum tanto morbificarum cauſarum à Galeno libro ad id dicato enumeratio? Sat enim uidebatur, unum tantū ſpiritum, ceu cōmunem morborum omnium cauſam, ſtatuiſſe: cùm tamen unius cuiuſdam generis cauſa tantum conſtituatur, nempe eius quod in flatuoſa ſubſtantia ſitum eſt, ut XIIII. Methodi & II. ad Glauc. bellè tractatur. Quin ſi morborum genera ſingillatim excutere uoluerimus, inueniemus profectò pauciſsimos ab ſpiritu ortum ducere. Qui enim ab intemperatura, uel nuda qualitate fiunt, uel etiamnum ſubſtantiæ iuncta, ab ſpiritu minimè oriuntur, ſed ab ea quæ intemperaturam excitauit cauſa. Fluxionum inſuper morbi non ab hoc ſpiritu, ſed ab eo qui in affectam partem influit ſucco naſcuntur: phlegmone enim à ſanguine copioſiore, œdema à pituita, Eryſipelas à bili, Cancer ab atra bili: ſola ea fluxio quæ ex flatuoſa quapiam ſubſtantia naſcitur, ab hoc ortum ducere iure putandum eſt. Præterea qui ad inſtrumenta pertinent morbi, rariſsimi, aut ferè nulli, à flatu proueniunt: obſtructio enim plerunq; (ut IX. Metho. uult Galenus) uel à multis, uel craſsis & lentis prouenit ſuccis: flatus enim tenſionem potius quandam, quàm obſtructionem (niſi admodum craſsi & multi ſint) facere ſolent: quanquam & obſtructionem nonnunquam. Formæ item deprauatio, luxatio, morbi in numero, & magnitudine, & qui ad ſolutam unitatem pertinent, quis unquam (niſi demens ſit, & planè inſcientiſsimus) in ſpiritum, ceu in cauſam propriam & peculiarem reiecerit? Quæ quoniam & Galeni præclaris ſententijs, & autorum Medicinæ omnium teſtimonio conſtant, ipſaq; ſenſuū fide, ridiculum uidetur tam perſpicuis rebus lucem uelle addere. Febrim aūtem (quod ſecundo loco examinandum nobis eſt) morbos omnes comitari quotidiana experientia falſum eſſe experimur. Non enim eos, qui à frigore per ſe oriuntur, repugnante ad id natura comitari febris poteſt: quandiu ſaltem uis ſe ipſa frigoris ualidiſsimè exeret. Quoſdam nanq; rigore, præ nimio frigore apprehenſos interijſſe abſq; ulla febri, & olim obſeruatum eſt, & nūc non rarò etiam ſpectamus. In conuulſione ſuperuenire febrim

2. Aphoriſ. laudat Hippocrates, quod (ut interpretatur Galenus) ſuperueniens febris, frigidos & glutinoſos ſuccos, à quibus conuulſio ea quæ ex plenitudine eſt oritur, extenuet, calefaciat, ac tandem diſſoluat. Non itaque cōuulſionis eius, quæ à frigidis ſuccis eſt, febris comes erit, cùm illius ceu remedium ab ipſomet Hippocrate ſtatuatur. Comitialis item morbus plerunq; ſine febri eſt, & attonitus item, atq; reſolutio, ut ad quos probè curandos febrim accendere methodo iubemur. Sed quid uentriculi, iocinoris,

cinoris, lienis, omniumq́, ut in ſumma dicam, uiſcerum internorum frigidos morbos taceo. Cruditatem enim uentriculi à frigido ortam, & malum corporis habitum, & lienis ſcyrros frigidasq́ membrorum intemperaturas, nunquã febris comitatur: ut plena ſenſuũ fide, omniumq́ medicinæ autorum teſtimonio conſtat. Non igitur febris morborum omnium comes eſt.

HIPPOCRATES.

Μετὰ δὲ πολλῶν σιτίων ἀνάγκη καὶ πολὺ πνεῦμα ἐσιέναι· μετὰ πάντων γὰρ τῶν ἐσθιομένων καὶ πινομένων ἔσεισι πνεῦμα ἐς τὸ σῶμα, ἢ πλέον, ἢ ἔλαττον· φανερὸν δὲ ὧδε τοῦτο. ἐρυγμοὶ γὰρ γίνονται μετὰ τὰ σιτία καὶ τὰ ποτὰ τοῖσι πλείστοισιν. ἀνατρέχει γὰρ ὁ κατακλεισθεὶς ἀὴρ, ὁκόταν ἀναῤῥήξῃ τὰς πομφόλυγας ἐν ᾗσι κρύπτεται· ὅταν οὖν τὸ σῶμα σιτίων πλησθῇ, καὶ πνεύματος πλησμονὴ πλέον γίνεται, τῶν σιτίων χρονιζομένων.

Quod eſt: Cum multis igitur cibis multum etiam ſpiritus ingredi eſt neceſſe: cum omnibus enim quæ eduntur bibunturq́ plus ſpiritus minusue ingreditur corpus. Atq́ id quidem inde fit manifeſtum, quòd eructationes pleriſq́ poſt admiſſos cibos potionesq́ accedũt: recurrente nimirum aëre incluſo, ubi perfregerit bullas in quibus latet. Quando igitur corpus cibis impletur, ſpiritus etiam abundat cibis cõmorantibus.

VALLERIOLA.

SI pro ingeſtorum copia multum ſpiritus atq́ aëris corpus ingredi ſit neceſſe (ut conceptis uerbis confirmat tota huius loci ſeries) malè actum omnino eſſe cum helluonum & ganeonum populo, atq́ adeò paraſitis omnibus, qui non niſi aliena (ut Flaccus ait) norunt uiuere quadra, exiſtimandum eſſet. Equidem cùm ij omnes uel naturæ impulſu, uel deprauato more, uel uoluptatis illecebris gulæ & uentri præ cæteris hominum indulgeant, ut non ſolùm ciborum copia & uarietate, ſed & cõmeſſatione frequenti ſeſe ingurgitent, ingentem aëris copiam eorum corpora ſubijſſe (ſi uera ſunt quæ hic adducuntur) foret neceſſe. At uerò ingens ſpiritus copia intrò admiſſa cùm dolores, flatus, murmurilla, tenſiones omneq́ cõcoctionis munus euertere ſoleat, ut ſexto de Symptomatum cauſis bellè docet Galenus. Cõſequens certè eſſet, eos omnes, qui ſe ad epulas plus nimio inuitaſſent, iſthæc omnia pati: cùm tamen nullos uideas alios uel uegetiores, uel in concoquendo feliciores, uel ad omnia corporis exercenda munia robuſtiores, aut alacriores: plerunq́ enim ualenti natura tales eſſe ſolent. Quod certè fieri minimè poſſet, ſi pro ingeſtorum ratione tantundem eſſet intrò ſpiritus admiſſum: turgens enim ſpiritu uentriculus, nec aſſumpta congruè amplecti, nec rectè continere, nec probè concoquere ualet: uti præcitato loco exactiſsimè monſtrat Galenus. Eſſent itaq́ omnes, qui paulò plus cibi ſumpſiſſent, cùm in cõcoquendo infeliciſsimi, tum murmurillis, flatibus, diſtenſionibus malè affecti: aëre ſcilicet inter edendum admiſſo hæc ſymptomata pariente. Quin ſi cum ijs quæ eduntur bibunturq́ unà ſpiritus in corpus ingreditur: neceſſum eſt ſpiritum hunc cibo intermiſtum atq́ cõfuſum, uentriculi partes diducere, ac prohibere quo minus ſeſe ipſæ ingeſto cibo applicent, illumq́ amplectantur: quod ut probè concoctionis munus

procedat fieri oportere, ſcripſit Galenus lib. de Sympto. diff. III. cap. IIII. inquiens, retentricis potentiæ functionem naturalem quidem tum eſſe, quum concoctionis tempori æquatur, & ab omni parte cibos exactè conſtringit. Quamobrem quum & initiò admiſſus inter edendum ſpiritus uentriculi partes diducere neceſſariò habeat: efficitur, ut ingeſtus in uentriculum cibus, ſpatium habens in quod ſe diffundat, latè expatietur, fluctuationemq́; excitet: hoc eſt, inundationi ſimillimum motum: quod ſanè fieri eſt neceſſe, ubi non undiq; cibus ab uentriculi partibus complectitur atq; coarctatur. Quod quum euenit, neq; retentricem potentiam, neq; alteratricem uentriculi ſatis ſuo munere fungi cõſequens certè erit. In ijs enim duabus rebus retentricis potentiæ functionem conſiſtere uult

3. de Sympt. diff. cap. 4. Galenus: una, ut nullum relinquatur inter uentrem & cibos ſpatium uacuum: altera, ut æquali tempore agant, tum comprehenſionis tum concoctionis facultas. Quare ſi inclusus in uentriculo ſpiritus, debilis com-

6. de Sympt. cau. cap. 2. prehenſionis (ut uult Galenus) cauſa eſt, debilis uerò comprehenſio imbecillæ coctionis, ſequitur omnino infirmam eſſe in omnibus hominibus concoquendi facultatem: ſi modò uerum id eſt, cum ijs quæ eduntur & bibuntur, unà ſpiritum in corpus ingredi. Quod cùm abſurdiſſimum ſit, nec ullatenus admittendum: illud confiteri præſtantius fuerit, uanam eſſe quæ hic adducitur ſententiã, nec Hippocrate dignam. Non enim plus aëris in corpus ingreditur eſitationis cauſa, ut quæ nimirum eſitatio reſpirationem admodum non mutet, niſi immodica fuerit. Sed ipſa caloris in corde permutatio atq; incrementum & reſpirationem magnam aut citam facit, & aërem in corpus multum ingredi ad difflationis neceſsitatem cogit. ut lib. de Reſpirationis & pulſuum cauſis bellè docet Galenus, qui longè aliter flatum in uentriculo gigni, quàm hic aſſerat

6. de Sympt. cau. cap. 2. Hippocrates, demonſtrauit. Vult enim uaporantem ſpiritum, quem flatum nominant, in uentriculi ſpatijs oriri, quum uel humores pituitoſi eò loci contenti, uel cibi ab imbecilli calore in uapores reſoluuntur. Siquidem calor in cibos agens, ſi parum ualidus fuerit, ut eos quodammodo diſſoluit, ita non omnino conficit: ſicq; flatus ſeu ſpiritus exoritur, qui quidem ortu ſuo atq; conſiſtentia, tum retentricis potentiæ functionem, tum concoctricis (ut mox à nobis ex Galeno monſtratum) uitiat. Nec quæ à cibo pleriſq; accedunt eructationes, admiſsi intrò inter edendum ſpiritus ſignum eſt, ſed uel flatuoſi natura ingeſti cibi, qui ructum ſuapte ſponte moueat, uel imbecillis in uentriculo caloris, uel flatus cuiuſpiam in uentriculi ſpatijs contenti: ad hæc enim omnia plerunq; eructationes ſequi conſueuerunt. Alioqui ſi quò plus cibi aſſumptum eſt, plus aëris ingredi ſit neceſſe, multæ ſanè & magnæ ijs excitabuntur eructationes qui multum cibi ingeſſerint. Cùm contrà in bene habitis corporibus, atque ætate florentibus, euenire uideas, ut cùm ſe multo cibo potioneq; impleuerint, nullæ tamen in ijs à cibo eructationes moueantur: quòd natiui

Aphor. 14. et 15. primæ Section. caloris robore ingeſta probè conficere ualeant. Vnde eſt illud Hippocratis in Aphoriſmis, Qui creſcunt plurimum habent calidi innati, plurimo igitur egent alimento, Et item illud, Ventres hyeme & uere calidiſſimi

ſimis natura ſunt, & ſomni longiſsimi: quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda: Etenim tunc calor innatus plurimus eſt, plurimis itaque egent alimentis. Quòd ſi multi alimenti aſſumptio & ſpiritum multum crearet, & eructationes moueret (ut hoc loco affirmat Hippocrates, uel quiſquis tandem libri huius autor fuerit) nunquam ſanè pluſrimo utendum cuiquam cibo conſuluiſſet: contrà quàm locis præcitatis fecit: noxia enim, non ſalutaria tum præcipiſſet, ſi ad multam ciborum ingeſtionem ſpiritu corpus impleretur & eructationes excitarentur. Quin Hippocrati aſſentiens Celſus bis die potius quàm ſemel cibum ſumere, cumq; plurimum (modò confici ritè poſsit) ijs qui bene ualent ſuadet. Non ergo cùm cibis corpus impletur, ſpiritus abundat cibis commorantibus, quod hic Hippocrates affirmat. Niſi forte ſi qui impletur natiui caloris robore deſtituatur: uel pituita multa abundet, tum cùm retuſo magis à ciborum copia natiuo calore flatus & eructationes mouebuntur. Quamobrem ſenibus, quòd exiguo ſint innato calore, paucis fomitibus opus eſſe rectè ſcripſit Hippocrates. A multis enim extinguuntur. Sicuti nanq; lucernarum flammæ (quarum tamen oleum eſt alimentum) ſi quis id totum ſuperinfundat extinguuntur potius quàm nutriantur: eodem modo & in ſenibus calidum ſui fomentum quidem habet alimenta: uerùm ſi multis ſimul opprimatur, ac quodammodo ſtranguletur, periculum eſt ne extinguatur, ſicuti & ſi paruæ ſcintillæ ignis lignorum multitudinem ſuperacerues, quæ docta Galeni in eius Aphoriſmi commentario eſt ſententia. Sed iam ad ea quæ ſequuntur ueluti inſtructa acie ſtylum uertamus.

lib.& cap.2.

1. Aphor.14.

HIPPOCRATES.

χρονίζει δὲ τὰ σιτία, διὰ πλῆθος οὐ δυνάμενα διελθεῖν, ἐμφραχθείσης δὲ τῆς κάτω κοιλίης, ἐς ὅλον τὸ σῶμα διέδραμον αἱ φῦσαι, προσπεσοῦσαι δὲ τὰ ἐναιμότατα τοῦ σώματος, ἔψυξαν· τουτέων δὲ τῶν τόπων ψυχθέντων, ὅπου αἱ πηγαὶ καὶ αἱ ῥίζαι τοῦ αἵματός εἰσι, διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἡ φρίκη διῆλθεν. ἅπαντος δὲ τοῦ αἵματος ψυχθέντος, ἅπαν τὸ σῶμα φρίσσει. διὰ τοῦτο μὲν οὖν πρῶτον, αἱ φρῖκαι γίνονται πρὸ τῶν πυρετῶν.

Quod eſt: Immorantur diu in uentre cibi, quum præ multidine exire nequeant, obturatoq; inferiore uentre per uniuerſum corpus permeant flatus, ſanguineq; refertas corporis partes maximè petentes, eas refrigerant. Refrigeratis autem ijs locis unde ſanguinis fontes & radices prodeunt, per uniuerſum corpus horror conſequitur: uniuerſo autem ſanguine refrigerato totum corpus horret. Quæ ratio eſt cur primùm horrores ante febres fiant.

VALLERIOLA.

IMmorari diu in uentre cibos, non ad ipſam tantùm ingeſtorum copiam, ſed & ad concoctricis potentiæ imbecillitatem, ciborum'ue naturam acceptum referri debet. Nam etſi uerum eſt, præ multitudine cibos in uentre diutius contineri, (quòd uidelicet ab immodica ciborum copia quaſi uictus uentriculus, ita à coquendo ceſſat, ut ne aggrediatur quidem concoctionem: quæ docta Galeni V I. de Sympto.cau.cap.I. eſt ſententia) nō tamē in uniuerſum ciborū multitudini aſcribi debet lon-

gior ciborum in uentriculo mora: quum ſæpenumero uel ob facultatis alteratricis in ſua ipſius eſſentia uitium, extremamq́ue ipſius infirmitatem, uel ob ciborum naturam, morboſq́ue inſtrumentales, externaſq́ue cauſas complures id ſymptomatis oriri contingat: uti belliſsimè Galenus VI. de Sympto.cau.docet. Quod uerò proximè ſequitur (flatus inquam à nimia ciborum copia genitos, uelut errabundos per corpus uniuerſum permeare, ſanguineq́ue refertas partes maximè petere ac refrigerare, indeq́ue horrorem naſci) uti à ueritate alieniſsimum, ſic ſanè indignum quod ad Hippocratem autorem referatur, mihi eſt uiſum. Primùm enim non omnis flatus perfrigerandi uim habet, equidem qui à cibis excrementiſue calidis, nidoroſis, acutis, flatus in corpore excitantur, ij calefaciendi quidem, non refrigerandi potentiam obtinent, quum à cauſa calida, non frigida oriantur: unde eſt illud Galeni, Corruptela (inquit) ſi nidorem referat, à calidis bilioſiſq́ue cibis accidit: ſi acidus fuerit ructus, à frigidis natura & pituitoſis. Similiter (ſubdit) de excrementis dicendum, quippe acidum ructum excitant pituitoſa, frigidaq́ue: nidorem, bilioſa, & calida excrementa. Atq́ue uentriculus quoq́ue (ait) per morbos frigidiores acidos ructus, per calidos uerò bilioſoſq́ue nidorem ructat. Itaq́ue qui à calidis uel cibis uel excrementis geniti nidoroſi flatus in corpore erunt, ij etſi ſanguine redundantes partes maximè petant, refrigerare quidem certè minimè poterunt, eorum ad id munus repugnante natura: ut quorum ſit excalefacere, non refrigerare. Quin nec ſi detur flatum omnem perfrigerare, uerum erit à flatu horrores in uniuerſum in corpore naſci. Nam etſi horroris genus quoddam ab ſpiritu ipſo nulli admixto humori procedit: quum is immodicè uel frigidus uel calidus corpus permeans ſeſe affatim in ſenſiles partes inſinuarit (quæ docta eſt Galeni ſententia) non tamen horror omnis ab ſpiritu aëriaq́ue ſubſtantia oritur: quum plerunq́ue uitioſi in corpore ſucci (præſertim ſi acres, bilioſi, mordacesúe fuerint: aut eximiè frigidi, qualis pituita ea quæ Praxagoræ uitrea cognominatur) atq́ue etiamnum externæ cauſæ complures (uti in balneum calens repentinus introitus, in frigidam deſcenſus, uel eius confertim facta aſperſio) horrorem atq́ue rigorem etiam ſæpenumero pariant: uti mille locis doctiſsimè explicauit Galenus. Non itaq́ue horroris omnis cauſa temerè in flatuoſam (ut hic uult Hippocrates) ſubſtantiam referenda: quum non rarò nulla in corpore tali exiſtente ſubſtantia horrores fieri cernamus: uti in ijs qui ulceroſa laſsitudine tentantur, quiq́ue ſic affecti uel ſe nimio cibo onerarunt, uel negotio crediderunt, uel intempeſtiuo motu corpus exercuerũt: in ijs enim omnibus (ut libris de Sanitate tuenda bellè nos docet Galenus) horrores excitari uidemus: non à flatuoſa quidem ſubſtantia, ſed uitioſis ſuccis, ſenſiles partes uellicatione ſua afficientibus. Quamobrem meritò uacuatione ijs qui talia patiuntur utendum eſſe, adhæc quiete ac ſomno, rectiſsimè idem autor conſulit. Quum uerò horroris cauſa aëria eſt ac flatuoſa: tum (quod aëria ſunt quæ expultricem facultatem irritant) non uacuatione utendum eſſe, ſed alteratione potius, conſuluit Galenus: calidam quidem refrigerando, frigidam calefaciendo. Si uerò

6. de Sympt cau.cap 1.

5. de Sympt. cau. cap.eod.

Galen. lib. de tremore. 5. de Sympto. cau. cap. 5. 2. de diff. feb. cap. 3. & 3. de Sanita.tuen. & 10. Metho.

5. de Sympt. cau.cap.5.

Si uerò quæ horrorem excitat cauſa humoris ſpeciem referat, uacuari iubet. In horrore uerò ſanguinem refrigerari, quod extremo loco hic explicat Hippocrates, negari haud quaquam poteſt, ſenſuum fide id approbante: pallent enim eorum qui horrore tentantur ora, unguesq́ ipſi liuent, ſuumq́ decorem amittunt: partesq́ externæ omnes, extremæ præſertim, frigidæ apparent: non alia ſanè de cauſa, quàm quòd natiuo calore ſanguineq́ deſtituantur. At uerò ea ratione horrores ante febres fieri, (quod proximè ſubdit) id uerò tanquam à ueritate alieniſsimum admitti neutiquam debet: non enim rigores horroresúe, quæ febres antecedunt à flatu ſanguinis fontes & radices perfrigerante, oriuntur: ſed à uitioſis potius ſuccis confertim magnoq́ impetu in ſenſu præditas partes ruentibus, quæ ne gratis dixiſſe uidear ipſummet Hippocratem teſtem adducam. Is primo libro qui περὶ νούσων inſcribitur, de rigoris generatione loquens ad hunc modum diſſerit:

τὸ δὲ ῥῖγος ἐν τῇσι νούσοισι, γίνεται μὲν καὶ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἀνέμων, καὶ ὕδατος, καὶ αἰθρίης, καὶ ἑτέρων τοιούτων· γίνεται δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἐσιόντων σιτίων καὶ ποτῶν. μάλιστα δὲ καὶ ἰσχυρότερον γίνεται, ὅταν χολὴ ἢ φλέγμα συμμιχθῇ τῷ ἐν αὐτῷ αἵματι, ἢ τὸ ἕτερον, ἢ ἀμφότερα.

Rigor (inquit) in morbis fit extrinſecus quidem, à uentis, aqua, ſerenitate, & eiuſmodi alijs: item & ab ingeſtis cibis potionibusq́. fortior autem fit, cùm bilis pituitaq́, uel altera, uel utraq́ cum ſanguine unà miſcentur. Omnes hic rigoris cauſas enarraſſe breui ſermone Hippocrates uidetur, inter quas præcipuam facit bilis pituitæq́ cum ſanguine miſtionem: quorum ſanè humorum uehemens ac confertim facta per corpus delatio, rigorem primum, horroremúe ſi mitior fuerit motus, humorq́ ipſe uel benignior, uel copia minor, dein uerò febrim quum incaleſcunt, parit. Sic enim eodem ipſo loco Hippocrates:

πυρετὸς δὲ ἀπὸ τῶνδε γίνεται· ὁκόταν χολὴ ἢ φλέγμα θερμανθῇ, θερμαίνεται τὸ ἄλλο πᾶν σῶμα ἀπὸ τούτων, καὶ καλεῖται οὗτος πυρετός.

Fit (inquit) febris cùm bilis pituitaq́ caleſcens uniuerſum corpus excalefacit: quod quidem febris uocatur. Itaq́ quum Hippocratis teſtimonio, tum uel maximè ab interna quidem & corporea cauſa rigor fiat, cùm bilis pituitaúe mouentur, ab ijſdemq́ calefactis, febris naſcatur, ut mox affirmauit, neceſſariò fit, ut qui horrores febrim antecedunt, non ab ſpiritu, ſed ab ijs ſuccis potius oriantur. Quamobrem cùm pugnantia eadem de re dixiſſe Hippocratem confiteri abſurdum ſit, ſint(q́) genuina Hippocratis quæ modò ex eius de Morbis priore libro attulimus: dicemus, quæ libro de Flatibus adferuntur de rigore uerba, minimè Hippocratis eſſe: ut quæ & falſiſsima ſint, & eiuſdem autoris teſtimonio conuincantur. Galeni modò explicanda de rigoris natura & cauſis ſententia uenit: quò quantopere ab ijs ſit erratum, qui rigoris horrorisúe in febribus ortum à flatu (ut hoc loco quiſquis huius libri fuerit autor) eſſe dicũt, perſpici plenius poſsit, huiusq́ libri præiudicata hactenus autoritas abrogari. Is igitur libro ad id dicato ad hunc modum horrorem, rigorem, infrigidationemq́ definit:

ἆρ᾽ οὖν ἴσχουσιν ἂν ἅλις τὸ πᾶν, ὀδυνηρὰν ψύξιν ὁμοιούμενον τὸ ῥῖγος, ὃ ἴσως ἐστὶ πεσόντα

τάχα γὰρ οὐ πᾶν ῥῖγος οὕτως ὁριστέον. ἀλλά γε τὰ τῶν νοσούντων, οὐ ταὐτὸν μὲν δοκεῖ τὸ ῥιγοῦν ὑπὸ φρίττειν, ἢ καταψύχεσθαι· λέγομεν οὖν πολλάκις εἰσβολὴν παροξυσμοῦ ὑπὸ δὲ μὲν εἶναι μετὰ ῥίγους, ἑτέραν δὲ εἶναι μετὰ φρίκης· ἄλλας δὲ μετὰ καταψύξεως μόνης γεγονυίας, κἀν τοῖς τῶν ἰατρῶν ἁπάντων συγγράμμασιν ἡ αὐτὴ χρῆσις ἐστὶ τῶν ὀνομάτων. ὡς ὅταν μὴ μετὰ βρασμοῦ καὶ κλόνου καταψύχηταί τις, οὐ ῥιγεῖ οὗτος· ἀλλὰ δεῖ εἴπερ μέλλει τὸ πάθος ῥῖγος καλεῖσθαι, τὴν ἀνώμαλόν τε καὶ ἀπροαίρετον αὐτῷ κίνησιν προσεῖναι· τὸ δ᾽ αὐθὶ ταύτης. ἄν γε μὴν δὲ τὴν ἐπιφάνειαν ἀνωμάλως κινεῖ, κατάψυξιν καλοῦσιν. εἰ δὲ ταύτην μὲν ταράττοιτε καὶ σείει κατὰ τὰς ἐμβολὰς, τὸ δὲ ὅλον σῶμα μὴ συγκινεῖ, φρίκην ὀνομάζουσιν ὡς εἶναι τὴν φρίκην, τοῦ δέρματος μόνου πάθος τοιοῦτον, οἷον τοῦ παντὸς σώματος τὸ ῥῖγος.

Num uerò rigorem (inquit) frigus cum dolore finientes, rem totam aſſecuti ſumus, aut quicquam deſit. Non enim quicunque hoc pacto rigor definiendus eſt, in ualetudinarijs profectò non idem rigere, horrere, frigefieriq́ue dicas, acceſsiones nanque & exacerbationes ſæpe dicimus cum rigore huic, horrore alij, alij ſolùm cum frigore acceſsiſſe, nominumq́ue eiuſmodi uſum paſsim per uolumina medicorum omnia reperias, ut niſi quis quaſſatione atque agitatione frigeat, rigere non appelles: ſed ubi rigor nominandus ſit inæqualem & inuoluntariam motionem adeſſe ſit operæpretium: quod hac uacat, niſi ſuperficiem etiam impariter commoueat, dicunt frigefactionẽ. Quòd ſi hanc per aliquas acceſsiones turbet & concutiat, reliquo non moto corpore, horrorem nominant, ut ſolius cutis horror eiuſmodi affectio exiſtat, ſicut rigor uniuerſi corporis. Et paulò pòſt rigorem exactius definiens:

ἔστι (inquit) ῥῖγος κατάψυξις ἀλγεινὴ μετὰ ἴσος ἀνωμάλου σεισμοῦ καὶ κλόνου παντὸς τοῦ σώματος.

Hoc eſt: Rigor frigefactio eſt, cum dolore atque agitatione inæquali, & quaſſatione uniuerſi corporis.

Rigoris cauſæ.

Cuius quidem cauſam eodem loco Galenus natiui caloris pugnam aduerſum ea quæ corpori nocent, eiuſdemq́ue natiui caloris impeditum ad externa motum intruſionemq́ue in ima corporis quandam, rigoris cauſam belliſsimè ſtatuit. Vnde conſtat ſpiritum, rigoris cauſam non eſſe, cùm ſuapte natura tenuis ſit quædam & diſcuſſu facilis ſubſtantia: quæ tenuitate quidem ſua nec ualde natiui caloris motum impedire, nec meatus obſtruere, nec tantam in corpore pugnam concitare poſsit. Quamobrem cùm in rigore, ut ait eodem loco Galenus, & magna ui ad intra trudi natiuum calorem cernamus: & rurſum magno impetu atque nixu ut foras erumpat niti, magnam eſſe & ſolutu difficilem quæ tantos motus cieat cauſam confiteri eſt neceſſe. Vnde x. Methodi medendi rigoris horroriſq́ue naturam omnem cauſamq́ue tractans, ad hunc modũ diſſerit.

οἱ δακνώδεις ἀτμοὶ καὶ χυμοὶ διὰ τῶν αἰσθητικῶν σωμάτων φερόμενοι, φρίκας καὶ ῥίγη γεννῶσιν, ἐφ᾽ οἷς πυκνουμένου τοῦ δέρματος, ἐπισχεθῶσι τὰ διαπνεόμενα πρόσθεν.

Quod eſt: Mordens halitus & ſuccus, ubi per ſenſilia corpora feruntur, horrores rigoreſq́ue pariunt in ijs in quibus cute ſtipata retenta ſunt quæ prius tranſpirabant. Et paulò pòſt.

ῥῖγος μὲν οὖν ἔσται διά τε τὸ πλῆθος τῶν φερομένων, καὶ τὴν δριμύτητα, καὶ τὸ τάχος τῆς φορᾶς, καὶ τὴν τῆς δυνάμεως ἀσθένειαν.

Rigor

Rigor (inquit) ſuccedet ob eorum quæ feruntur excrementorum tum copiam, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis uirium infirmitatem. Horrorem uerò (quod paulò pòſt idem autor ſcribit) tum fieri, cùm hæc qualitate remiſſa fuerint, nec tanto impetu lata.

φρίκη δὲ αὖ γίνεται, ὅτι τε ποιότης αὐτῶν, καὶ τὸ τάχος τῆς φορᾶς ἐκλυθείσης ἅμα τῷ πλήθει. Καὶ μάλιστα ὅταν ἡ δύναμις ἀνθίστηται τοῖς λυποῦσιν.

Horror (inquit) fiet cùm qualitas eorum quæ feruntur, & impetus uelocitas, fuerit remiſſa, tum copia minor: potiſsimùm uerò cùm uires triſtanti obſiſtunt.

Rurſus uerò ſub finem libri quinti de Symptomatum cauſis, quum tenuis & mordax fuerit ſuccus, nec concitato impetu protruſus horrorem: cùm uerò copioſior, acriorq́ue, uehementiorq́ue motu delatus, rigorem facere ſcribit. Ex quibus ſanè locis euidentiſsimum fit, rigorem horroremq́ue non ab ſpiritu ſolùm, uerùm multò amplius à uitioſis ſuccis, qui & copia, & acrimonia, & impetus celeritate noceant, fieri. Sunt enim horror atq; rigor deprauati quidam animalis facultatis motus ab humorum uitio prouenientes: uti eodem ipſo loco belliſsimè oſtendit Galenus, qui unus omnium optimè horum motuum naturam omnem explicaſſe eſt uiſus. Non igitur rigoris horroriſue cauſa erit ſpiritus, ſeu flatus, ſanguine refertas partes inuadens: eaſq; refrigerans, ut huius libri autor uelle uidetur: ſed potius acres mordaceſq; ſucci perſenſiles corporis partes concitatiùs delati: ut Galenus, & unà cum eo quotquot de re medica ſcripſere cenſent.

HIPPOCRATES.

ὅκως δὲ αἱ ἁρμόσωσιν αἱ φύσαι πλήθει καὶ ψυχρότητι, τοσοῦτον γίνεται καὶ ῥῖγος. ἀπὸ μὲν πλειόνων καὶ ψυχροτέρων ἰσχυρότερον. ἀπὸ δὲ ἐλασσόνων, καὶ ἧσσον τι ψυχρῶν, ἧσσον ἰσχυρόν.

Quod eſt: Quanto & copia & frigiditate flatus ipſi præcelluerint, tanto maior fit & horror, à pluribus uidelicet & fortioribus ualentior: à paucioribus & minus frigidis imbecillior.

VALLERIOLA.

NOn ex flatuum aut copia aut frigiditate, ſed ex humorum uaria qualitate ac motu horrores naſci, ex ijs quæ paulò antea ex Galeni dogmate attulimus, euidentiſsimum fit. Horrorem enim tum fieri ſcribit x. Methodi Galenus, cùm qualitas eorum quæ feruntur & impetus uelocitas fuerit remiſſa, & v. de Symptomatum cauſis, cùm tenuis mordenſq; ſuccus non magno impetu ſeſe per ſenſu prædita loca immiſerit. Quin ſi uerum id eſt, ut ubi flatuum copia maior fit, illis & horrorem naſci maioremfortioremq́ oporteat, in ijs qui Tympanite premuntur uehementes perpetuoſq; ineſſe horrores, cõſequens quidem erit. Magnis enim ij omnes flatibus diſtenduntur, ut uenter illis uniuerſim inſtar tympani uehementiſsimè diſtentus, in magnam molem aſſurgat. At eos horrores minimum cernimus, uti nec eos qui hippocondriaca melancholia tenentur, in quibus tamen uel Galeni teſtimonio, quàmplurimi abundant flatus. Non igtur ad flatuum uel copiam uel frigiditatem, horrorem maiorem ſequi (ut hic uelle Hippocrates uidetur) eſt neceſſe.

HIPPOCRATES.

Ἐν δὲ τῇσι φρίκῃσι καὶ οἱ τρόμοι τοῦ σώματος, ἐπὶ τοιῷδε γίνονται τὸν τρόπον. τὸ αἷμα φοβούμενον τὴν παρεοῦσαν φρίκην συντρέχει καὶ διέξεισι ἐπὶ. παντὸς τοῦ σώματος ἐν τὰ θερμότατα. ἔντια μὲν οὖν αἱ ἄλλαι. ἐκπελλομένου δὲ τοῦ αἵματος ἐκ τῶν ἀκρωτηρίων τοῦ σώματος, τὰ σπλάγχνα τρομέουσι, καὶ αἱ σάρκες. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ σώματος, γίνεται πολύαιμα, τὰ δὲ ἄναιμα. τὰ μὲν οὖν ἄναιμα, διὰ τὴν ψύξιν οὐκ ἀτρεμέουσιν, ἀλλὰ πάλλονται. τὸ γὰρ θερμὸν δὲ αὐτέων ἐκλέλοιπε· τὰ δὲ πολύαιμα, διὰ τὸ πλῆθος τοῦ αἵματος, τρέμουσι καὶ φλεγμονὰς ἐμποιεῖ. οὐ γὰρ δύναται πολλὸν γενόμενον ἀτρεμίζειν.

Quod eſt: In horroribus autem & tremores corporis ad eundem planè modum fiunt. Sanguis enim præſentem horrorem metuens, concurrit & penetrat in corporis calidiſsimos locos. Hi enim ſunt eius ſaltus. Abeunte autem ab extremis corporis partibus ſanguine, tremunt tum uiſcera, tum ipſæ carnes, ex corporis uerò partibus quædam ſanguine refertæ, quædam exangues ſunt. Atque exangues quidem minimè tremunt, ob frigus, ſed parumper commouentur, quòd eas calor deſtituerit, Quæ uerò ſanguine abundant, ob ſanguinis copiam tum tremunt tum inflammationes pariunt: fieri enim nequit ut ſanguinis copia conquieſcat.

VALLERIOLA.

MInimè hoc loco cenſeo dubitandum, quin tremoris nomine rigorem intelligi uelit Hippocrates: quòd poſt horroris tractationem ex quadam quaſi conſequentia neceſſe habuerit de finitimo illi motu, ſed uehementiore, rigore inquam, tractare. Cuius quidem generationis modum ex iis quæ ſenſui apparent inueſtigare ſatagit. Vt enim in metuentibus, & pauore inſigni aliquo exterritis, fieri uidemus, ut ſeſe ab extimis in ima corporis calor condat: ſic planè in rigentibus concurrit in calidiſsima corporis uniuerſus ſanguis, ut iis ſe aduerſum impetum humoris muniat: quamobrem eos & pallore deformatos, & penè exangues eſt uidere, quòd extimas corporis partes calor deſtituerit. Verùm non ſatis uel ad rei de qua tractatur naturam, uel ad ueri fidem uidetur Hippocrates hac in parte locutus: ſi quidem non perpetuò tremor horrorem comitatur: ut neceſſe ſit ob horroris præſentis metum (quod hic uult Hippocrates) ſanguinem intro concurrere, & fieri tremorem: quum enim uehementer mordax humor, & magno impetu latus, in inſuetas ſe demiſit partes, tum nullo præſente horrore rigor uehemens naſcitur, (uti belliſſimè ex Galeno ſuprà monſtrauimus) refugitque magno concurſu in intima ſanguis: at non ob præſentis horroris motum, quum nullus ſubſit horror, ſed ingens ille & concitatus motus acrium humorũ cui rigorem pariat. Quin nec illud ſua fide conſtare uidetur, quòd abeunte ab extremis corporis partibus ſanguine tremant tum uiſcera, tum carnes: nam etſi tum maximè tremunt quum ſeſe in ima natiuus corporis calor condit, non tamen reuocationi illi motus is qui rigor dicitur adſcribendus, ſed magis (uti x. Methodi belliſsimè Galenus explicat) ob eorum quæ feruntur excrementorum copiam, acrimoniam, impetus celeritatem, & uirium corporis robur. At uerò quod ſequitur longiſsimè à uero abeſſe mihi

mihi uidetur: nempe exangues partes ob frigus minimè tremere: ſed quòd eas calor reliquerit, parumper commoueri. Si enim ſenſuum fidem requirimus, contrà omnino euenire uidemus: quò enim attenuatiora & exanguia magis ſunt corpora, eò per frigidas aëris conſtitutiones rigere magis cernimus, quòd eas uehementius frigus permeet excarnesq́ opprimat: ſucculentas uerò & ſanguine refertas partes & tremore affici magis & inflammatione (quòd redundans ſanguis cõquieſcere minimè poſsit) uult hic Hippocrates. Quod ſi uerum eſt, athletas, & quorum corporis habitus ad ſummum bonitatis peruenit, perpetuò rigere oportebit: ut quorum ſint partes multo, copioſoq́ ſanguine refertæ. Verùm non ſic ſanè res habet: non enim ob redundantem in partibus ſanguinem, ſed ob humoris (ut ſæpe antea dictum eſt) tum acrimoniam, tum impetus uehementiam rigorem fieri certum eſt.

HIPPOCRATES.

Χασμῶνται δὲ πρὸ τῶν πυρετῶν, ὅτι πολὺς ἐὼν ὁ ἀὴρ ἀθρωσθεὶς ἀθρόον τε ἄνωθεν διεξιὼν ἐξημόχλευσε, καὶ διΐστησι τὸ στόμα. ταύτῃ γὰρ εὐδιέξοδός ἐστιν. ὡς γὰρ ἀπὸ τῶν λεβήτων ἀτμὶς ἀνέρχεται πολὺς ἑψομένου τοῦ ὕδατος, οὕτω καὶ σώματος θερμαινομένου, διάσσει διὰ τοῦ στόματος ὁ ἀὴρ, ξυνεστραμμένος, καὶ βίῃ φερόμενος.

Quod eſt: Hiatus autem præcedere febrim ſolet, ſiquidem multus aër coaceruatus cumulatim ſurſum latus commouet ac deducit os, quòd facillimus inde ei pateat exitus. Vti enim in lebetibus ab feruente aqua uapor multus attollitur: ſic & corpore calefacto, penetrat per os aër conuolutus, & ui quadam erumpens.

VALLERIOLA.

Oſcitationem febres præcedere uerìſsimum quidem eſt. Cùm enim quæ effectura eſt febrim materia cõmouetur, tum turbari corpus, inæqualitatemq́ ſentire quandam, ac hiatum fieri, pandiculationemq́ eſt neceſſe: expultricis nimirum facultatis opera, ui quadam quod moleſtat explodere nitentis in muſculos, deductis ijs excrementis, quę hoſce motus creare poſſent. quod apertiſsimè Galenus explicare uolens, tum libro de Sympt. cau. V. tum V I I. Aphoriſ. comment. L V I I. ita horum motuum naturam omnem declarauit. Huius inquit facultatis (de naturali loquens) opera ſunt, ſternutamentum, tuſsis, oſcitatio, pandiculatio. *5. de Sympt. cau. cap. 1.* Capite uerò ſexto eiuſdem libri, ad expultricem facultatem motus eos refert. Igitur tuſsis (ait) ſternutamentum, ſingultus, rigor, uiolenti ualidiq́; expultricis facultatis ſunt motus, pandiculationes & oſcitationes ad eandem pertinent facultatẽ. In Aphoriſmis uerò ad hunc modum: Oſcitare (inquit) & pandiculari contenta aliqua in muſculis per quos tales *7. Aphoriſm. comment. 57.* fiunt motus quos pandiculationes & oſcitationes nominamus, uel humiditate flatuoſa, uel ſpiritu uaporoſo fieri eſt à nobis demonſtratum. Quod uerò oſcitationes antecedere febrim ſolere ab Hippocrate dictum eſt, non ita accipiendum, ut ad omnẽ febrim id eueniat, non enim continentes febres perpetuò præcedere oſcitatio ſolet, cùm pleraſq́ ſine pandiculatione & oſcitatione fieri cernamus. Sed in intermittentibus uerìſsimum quidem id eſt: ut in quibus impetu quodam è uaſis in muſculos

uaporo

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

quæ non ſolùm ab ipſa ueritatis uia ſit alieniſsima: ſed quæ ſine nefario ſcelere adſcribi Hippocrati, tanto autori, ac Medicinæ parenti, minimè poſsit. Quid enim à ueritate alienius quicquam dici excogitariúe poteſt, quàm ita febris naturam explicare, quomodo ne rerum quidem imperitiſsimi homines (eam in rem ſi ex profeſſo incumberent) minimè explicarent? Vult enim ita febrim oriri, ut ab multo affatim congeſto ſanguine internus corporis aër (qui quidem prius per acceſsionum initia ſanguinem perfrigerauerat) calefiat accendaturq́;, ipſeq́; à multo calore uictus atq; accenſus, per omne corpus calorem conceptum deferens febrim creet. Quæ nobis exactiore cura ſunt non ſolùm expendenda, ſed & ad ueri legem atq; cenſuram altiore indagine reuocanda. Principio falſum illud eſt, in omni febri plurimum intrò ſanguinem affatim congregari: fit enim tantùm motus is ſanguinis ad interna, cùm quæ febrim effectura eſt materia, è uaſis in muſculos facultatis expultricis opera deducitur: quo quidem alieni humoris aduentu recurrit intrò natiuus calor, ſanguinem quidem ſecum deferens: quod quidem tantum iis febribus conuenit, quas intermittentes & typicas uocant, uti apud Galenum, quum 1. de Febrium diff. tum x 1. Methodi eſt uidere. Quin neq; in iis omnibus perpetuum illud eſt, ut multus ſanguis cumulatim (ut ipſe uult) congregetur. Siquidem in quartanis & hepialis febribus & ſemitertianis longiſsimis exiguus ſubeſt in corpore ſanguis, iſq; frigidior, ut neq; multus congregari, nec aërem uehemēter accendere ipſe poſsit. Quamobrem quum in continentibus tantum hiſce febribus, quæ à ſanguine ſunt, id fieri cernamus, non eſt quod ad uniuerſum febrium genus id referatur: niſi quis febres omnes ſynochos eſſe uelit, quo quid abſurdius?

Sed quod mox ſequitur multo minus ferendum eſt: Calefieri ab ipſo ſanguine aërem, ipſumq́; ita calefactum febrim creare. Nam ſi per aërem flatuoſam in corpore contentam ſubſtantiam intelligit, nihil inſulſius hoc dici poteſt, quum ea (ut mille locis teſtatur Galenus) non febrim, ſed aut abſceſſum ſui generis, aut dolores acerbos ſecundum quem incubuerit locum facere ſolet. Nec tam à ſe alienum Hippocratem fuiſſe exiſtimandum eſt, ut id ſentire eum uoluiſſe credamus: at potius aëris nomine ſpirituoſam illam in nobis & tenuem ſubſtantiam, quæ facile pronitate naturæ accendi, inflammariq́; poſsit, quam quidem medici pariter & Philoſophi omnes ſpiritū uocare conſueuerunt. At ſi ita eſt (uti apertiſsimè uelle Hippocrates hoc loco uidetur) omnem febrim diariam eſſe neceſſarium quidem erit, quòd illius ſubiectum, ſpiritus accenſus ſit: ſecundum quam quidem rationem Galenus & omnes, diariæ febris naturam conſtare uolunt: cùm enim in ſpirituoſa noſtri corporis ſubſtantia præter naturam calor infixus fuerit, febris tum diaria uel Galeni teſtimonio creatur: qui febrium differentias ex ea quæ accenditur materia, ſumma certè ratione ſtatuit. Itaq; ſi febris omnis eò gignitur quòd internus aër, hoc eſt ſpiritus, ſuccendatur: iſq; calorem per uniuerſum corpus rapiat: conſequens certè eſt, ephemeram omnem eſſe: quo quid ſtultius dici poteſt? Adde, quòd & facillima eſſet febrium omnium curatio, nec

1. ad Glau. & 14. Meth. & de tumo. præter nat.

1 de febrium differ.

nobis

nobis accurata illa decretoriorum dierum perpenſione, non coctionis in urina obſeruatione, non magna in uictu cautione ualde opus eſſet, ſi febris omnis in tenui illa ſubſtantia ceu ſubiecto ac materia repoſita eſſet; concideretq́ laborioſa illa omnis medendi Methodus quæ de putredine febrium curandarum, eximendis obſtructionibus, attenuandis ſuccis, reſerandis meatibus, ciendis naturæ per uarios ductus uacuationibus, belliſsimè à Galeno tradita eſt: qua quidem uix unquam in diariarum febrium curatione opus habemus. Quin nec ipſe quidem ſpiritus ſanguinem (ut uult Hippocrates) refrigerauit: nam quæ ſanguini refrigeratio per acceſsionum initia uenit, ea non ab ſpiritu, ſed magis ab inſueto humorum in muſculos motu, uti ſuprà ex Galeni plurimis locis (cùm de rigoris generatione loqueremur) diximus.

Lib.1.de Rigor.10.Meth & 3.de Sympto.cau.

Sed quæ ſequuntur intenta mente excutiamus. Liquefit (inquit) quicquid ignea uis illa attigerit, fitq́ inde ſpiritus. Quomodo quæſo liqueſcere ea poſſunt, quæ à leui calore, & in omnium tenuiſsima ſubſtantia ſito uix caleſcunt? Nihil certè quicquam niſi à multo & ualido calore liqueſcere poteſt: quæ conſtans eſt cùm Galeni, tum Ariſtotelis ſententia. At accenſa ſpirituoſa ſubſtantia, cùm leuis ſit, tenuis, halituoſa: non grauis, ſolida, plena & contumax: quonam pacto aërem in corpore & intentum calorem gignere poteſt, qui diſſolutionem ſeu eliquationem faciat? Non plus certè, quàm cõceptus in ſtipula ignis: qui ut facilè quidem ſuccenditur, ſic certè facillimè diſsipatur. Id autem ueriſsimum eſt, quæ liquantur in ſpiritum degenerare: uerùm eliquantem calorem uehementiſsimum, non leuem aut mitem eſſe oportet. Propterea in urentibus febribus, & tabidis, quæq́ colliquatione corpus attenuant, multo, eoq́ igneo calore affici laborantes contuemur: qui quidem acrimonia ſua colliquatis humoribus, deiectiones crebras, difficiles, atq́ exitiales faciat: & ſi malum in uetuſtatem abeat, partes ipſæ ſolidæ (ut Galenus & Paulus affirmant) contabeſcunt.

Lib. de Tabe. & de diſſo.continu. Ariſt.4.Meteor.

Lib. de Tabe. & 1. de Febr.differ. Paul.lib.1. cap.41.

Cætera perſequamur. Spiritus (ait) cùm ad meatus corporis irruerit ſudores fiunt, ſiquidè ſpiritus compactus in aquam uertitur, & per meatus penetrans extra prorumpit. Hæc Hippocratis, uel autoris eius qui librum hunc conſcripſit, de ſudoribus qui febres conſequuntur, & in earum declinationibus fiunt, ſententia: quæ non modò ipſa ab clariſsimorum autorum mente eſt alieniſsima, ſed ueritati omnino aduerſari uidetur. Quod ut oſtendamus, ſudoris nobis erit in primis cùm natura, tum generationis ratio omnis, in febribus præſertim, ex Galeni monumentis explicanda. Eſt autem ſudor tenuis ac ſeroſi humoris ſanguini admiſti colatus liquor. In definitionibus medicis uniuerſam porrò eius naturam, materiam, generationisq́ modum, Galenus x. de Simplicium medicamentorum facult. ijs uerbis expreſsit:

Sudor quid.

ἱδρὼς ἐστι καὶ τοῦτο τῶν ἐν σώματι τοῦ ζώου γεννωμένων ὑγρῶν, ὕλην τε τὴν αὐτὴν ἔχον τὸν τρόπον γενέσεως τὸν αὐτὸν τοῖς οὔροις· ἐκ γὰρ τῶν πινομένων ὑγρῶν ἡ γένεσις ἀμφοτέρων ἐστὶ, θερμαινομένων τε ἅμα περὶ τὸ σῶμα, καί τι χολώδους οὐσίας προσλαμβανόντων. ἐπὶ πλέον ἢ ὁ ἱδρὼς κατείργασται, διεξεληλυθὸς ἄχρι τοῦ δέρματος ἅπαντα τὰ μεταξὺ μόρια.

Sudor (inquit) unus eſt hic humorũ in animãtis corpore prouenientium,& candẽ habens materiam,& generationis modum eundem,quem urina: ſiquidem utriq; ex bibito humore conſtat generatio, excalfacto ſimul in corpore, & billioſæ non nihil ſubſtantiæ adepto. Verùm ſudor plus eſt elaboratus, utpote qui ad cutem uſq; tranſmiſsis omnibus quæ interſunt partibus peruenit.

Vult hoc loco Galenus tum ſudoris tum urinæ eandem eſſe materiam, nempe ebibitum à nobis corporis tuendi cauſa humorem: qui quidem à corporis natiuo calore elaboratus, & bilioſæ nonnihil ſubſtantiæ adeptus,ad cutem uſq; per corporis meatus ueluti ros quidam permeet.Non igitur ſpiritus,ut huius autor libri ſentit, ſed ebibitus humor ſudoris materia erit: ut rectè hoc loco Galenus, qui & ipſe excrementorum alibi naturam explicans ſic de ſudore diſſeruit 1.de Sanitate tuenda.

Reliquum(inquit) excrementorum genus in ſingulis animalis naſcitur particulis, ex ipſo unde aluntur ſucco: aliud quidem ceu ſemicoctæ quæpiam reliquiæ quæ adſimilari nutriendæ parti nequiuerant: aliud quod tranſmittendi alimenti fuit uehiculum. Nunc functum officio humidum tenueq; ſupereſt,quale nimirum ſeroſum illud iam dictum,quod ex uaſis id eſt,uenis & arterijs in ueſicam defluit.Huic excremento nullus certus à natura præſcriptus meatus eſt: expellitur tamen partim actum per ipſa molliora corpora, quæ fluentis eius uiolentiæ cedunt: potiſsimùm cùm à ſpiritu maiore impetu irruente impellitur: partim etiam per exiguos omnes corporeæ molis meatus, πόρους Græci uocant: quorum non modò reliquum corpus uniuerſum, ſed etiam tota cutis plena eſt. Dictum autem nobis de generatione horum eſt in libris quos de Temperamentis edidimus. Ergo tenuiſsimum huius generis excrementum facilè ſanè ejcitur, partim in ſpeciem halitus ab inſito calore ſolutũ, partim uiolento motu confertim erumpens. Appellant uerò quod ita excernitur ſudorem.

Hactenus Galenus, cuius ego ſeriem Græcam ob nimiã prolixitatem appingere nolui, ne in immenſum abeat uolumen. Ex quo quidem loco apertiſsimè conſtat,& quale excrementum ſudor ſit,& quonam pacto in externos uſq; cutis meatus prorumpat, & ex quanam ipſe materia oriatur. Gignitur enim (ut hoc loco belliſsimè demonſtrat Galenus) ex ipſo unde alimur ſucco, ea uidelicet illius parte quæ diſtribuendi alimenti uehiculum fuit. Eget enim alimentum ut commodè in partes feratur,aquoſo quodam ac ueluti ſeroſo humore, qui ipſum deducat: quo quidem ipſo, ſuo abundè officio functo, ceu excrementum quoddam humidum tenueq; (ut hic uult Galenus) ſupereſt: cui ſanè quum nullus ſit à natura certus præſcriptus meatus, partim in ſenſili tranſpiratu quod illius tenuiſsimũ eſt diſcutitur, partim per exiguos corporis adeoq; cutis ipſius meatus prorumpens uiolento quodam motu ſenſuiq; conſpicuo protruditur: & quod ita ejcitur excrementum, ſudorẽ uocare omnes ſolemus: hoc eſt, attenuatum quendam ui caloris humorem in aquæ ſpeciem uerſum. Quomodo uerò qui in febrium intermittentium declinationibus

cap.11.ſecundi de Febriũ differ.

erumpit ſudor, proueniat, belliſsimè nobis idem Galenus tum 1 x. Methodi, tum 11. de Febrium differ. in hunc modum explicauit: eo ſcilicet loco, quo de morborum temporibus ex profeſſo loquitur.

Cùm (inquit) iam ad ſummum feruoris deuenerint humores inflammati, id acceſsionis tempus conſiſtentia appellatur. Tunc uerò (ſubdit) uniuerſum laborantis corpus igneum uidetur, extenſa per totum animalis corpus æqualiter caliditate. Hinc uerò ſi humores fuerint tenuiores, potentia robuſta, corpus rarum, maxima humorum putreſcentium pars in ſudorem reſoluta euacuatur. Si uerò hi craſsi fuerint, uis autem expulſoria imbecillis, & uiæ anguſtæ ſint, nihil quidem defluit ſenſui manifeſtum, ſed id ſolùm, quod ita eſt extenuatum, & in ſubtilioris uaporis naturam tranſierit: tunc huiuſmodi tempus declinatio appellatur, quidam feruentium humorum difflatus.

Ac proinde rectiſsimè 1 x. Methodi dixiſſe eſt uiſus, tum febris remiſsionem fore, quum qui putrent ſucci tranſpirant, perq; cutis meatus foras truduntur. Vnde facillimè conuelli autoris huius libri de flatibus ſententia de ſudore in febri proueniente poteſt, qui à ſpiritu in meatus corporis irruente ſudores fieri pronunciet. Quod falſiſsimum eſſe ex his Galeni locis abundè me demonſtraſſe exiſtimo. Ex quibus ſanè conſtat, ſudoris in febrium declinatione promanantis materiam, non ſpiritum, ſed putreſcẽtis humoris attenuatam portionem, inq; meatus corporis deductam eſſe: idq; cùm & potentia corporis robuſta, & corpus rarum fuerit, & humor fluxilis atq; attenuatus. Alioqui, ſi uel infirmum corporis robur fuerit, uel lentior ſuccus, uel meatus anguſti, nihil quidem ſudoris manabit, ut bellè Galenus docet. Quamobrem & quæ adducitur ſimilitudo, ineptiſsima eſſe conuincitur: non enim quemadmodum ex feruentibus aquis, aut alia quapiam materia elicitus eliquatione humor prouenit, ſic in animantis corpore ſudor: nam ut hic effluat, iis quæ modò diximus opus eſt, nempe raritate corporis, facultatis robore, & humoris tenuitate. Contrà uerò, ut qui à ſubſtrata in uaſis ad eliquandum aptis materia eliquatur humor, reflexu uaporis & occurſu ad ſolidum quiddam eſt opus: quo quidem occurſu denſeſcit quod ſurſum elatum fuerat, & in aquam conuertitur. Non ſic certè qui in ſudorem abiturus eſt humor, qui ſi uel ipſe craſsior fuerit, uel ſtipatos meatus inuenerit, nunquam in eum, qui ſudor uocatur, humorem conuertitur, ut ex mox citatis Galeni locis euidentiſsimum fecimus. Quamobrem indignam tanto autore hanc de ſudore ſententiam cenſeamus, & ad reliqua progrediamur.

Quæ uerò de capitis in febribus dolore mox adducuntur, etſi in parte uera ſunt: non tamen in uniuerſum. Equidem quod interdum à flatuoſo ſpiritu in caput irrumpente illicq; concluſo ob meatuum anguſtiam, dolor in febribus oriatur, accidere ſæpe uidemus, atq; ſanguinem etiam ipſum natura calidum & in anguſta loca coactum, dolores creare, & pulſum circa tempora facere, quod quidem in ſynochis febribus plerunq; experimur. Verùm huic uni cauſæ non omnis capitis in febribus adſcribendus

bendus

bendus dolor eſt, cùm ſæpenumero ab intemperie modò calida, modò frigida, eaq; cum humoris uitio coniuncta, aut etiam ſine eo dolorem in capite fieri ſæpe cernamus, unde tam multa ad id à Galeno cùm libris de Locis affectis, tum de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos ex ueterum monumentis excogitata medicamenta, quæ quidem inutilia omnino eſſent futura, ſi omnis à flatibus dolor naſceretur: cùm interdum à multo infarcto humore, eoq; frigido, interdum ab obſtructione, nonnunquam à bili (ut citatis locis affirmat Galenus) dolores huiuſmodi fiant. Non igitur in uniuerſum aëri in capite concluſo, & ſanguinis redundantiæ acq; coarctationi adſcribendus, qui per febres in capite naſcitur dolor.

HIPPOCRATES.

Τῶν δὲ ἄλλων ἀῤῥωστημάτων ὁκόσοι μὲν ἂν εἰλεοὶ ἔωσιν, ἢ ἀλήματα, ἢ στρόφοι, ἢ ἔντερα ἀποσεσηριγμένα, φύσας εἶναι αἴτια ἅπασιν ἡγέομαι φανερὸν εἶναι. πάντων γὰρ τῶν τοιούτων αἰτίη τοῦ πνεύματος ἡ διάδυσις· ἔστι γὰρ ὁκόταν πλανώμενον πρὸς τόπους ἁπαλοὺς καὶ ἀήθεας καὶ ἀθίκτους, ὥσπερ τόξευμα ἐγκείμενον διαδυόμενον διὰ τῆς σαρκὸς πλανᾶται, ποτὲ μὲν πρὸς τὰ ὑποχόνδρια, ποτὲ δὲ πρὸς τὰς λαπάρας, ποτὲ δὲ ἐς ἀμφότερα.

Quod eſt: Sunt & aliquæ aliæ infirmitates, utpote uoluuli, agitationes inteſtinorum, tormina, uertigines. Quòd autem hæ ipſæ omnes à flatibus fiant, nemini non manifeſtũ eſſe puto: omniũ enim horum cauſa eſt ſpiritus trãſiens, qui cùm teneros & inſuetos ac prius intactos locos cõtingit, ueluti ſpiculũ infixum penetrans, per carnem perrũpit, aliquando præcordia petens, quandoque ilia, interdum utraque ſimul adfligens.

VALLERIOLA.

EAs quæ modò enumeratæ ſunt ægritudines, nempe uertigines, uoluuli, tormina, à flatibus bona ex parte fieri nemini non perſpectiſsimum eſſe puto: uerùm ita ab ijs naſci, ut non & alias multas ſui ortus habeant cauſas: & id quoque ijs euidentiſsimum eſſe exiſtimo, qui in optimorum autorum lectione paulò ſunt diligentius uerſati. Quis enim neſcit uoluulum (ut ab hoc incipiam) non à flatibus perpetuò, ſed uel ab excrementorum lentorum craſſorumq; obſtructione, uel aridi ſtercoris detentione, uel deniq; tenuioris inteſtini inflammatione oriri? Quod ne gratis dixiſſe uideri poſsim, teſtem adferam Galenum, qui libro de Locis aff. VI. cap. II. hac de re in hunc modum diſſeruit.

Probabile (inquit) eſt frigidum, eundemq; craſſum, aut uiſcidum humorem, aut flatuoſum ſpiritum in corpore craſſo denſoq; genitum, ſed egredi nequeuntem, dolorem excitare, uehementem quidem, geminam ob cauſam, intemperantiam, & corporum quibus continetur tentionem. Longum uerò quum difficulter uacuatur. Nam corpora ambientia, tum ob craſsitudinem, tum ſpiſsitudinem ipſum arcere poſſunt. Atque interdum (ſubdit) alij quoq; dolores & quidem uehementiſsimi, in ſublimioribus inteſtinorum partibus eueniunt, grauiter uomitionibus cruciantes: adeò ut nonnulli ſub finem ſtercus quoq; euomere conſpiciantur, à quo affectu uix unquam aliquis potuit ſanus euadere: hunc εἰλεὸν, id eſt, uoluulum uocant: nonnulli etiam chordapſon, quum ſcilicet tremor ali

c 2 quis

quis eminet in tenuium inteſtinorum parte, ut uideatur inteſtinum ad chordæ ſimilitudinem conuolutum. Itaque non ab re uiſum eſt medicis antiquioribus uel ab inflammatione, uel obſtructione aridi ſtercoris, huiuſmodi tenuium inteſtinorum affectus oriri. Hactenus Galenus.

Ex cuius quidem longiſsima eademq́ clariſsima ſerie, affectuum tenuiorum inteſtinorum cauſas eſt perſpexiſſe: quas quum ille uarias, nec ſemper eaſdem ſtatuat, (uti & idem autor rurſus III. Aphoriſmorum commentario XXII. confirmat) & nos quoq; ueram illius ſententiam imitati, non in unum tantum flatuoſum ſpiritum (ut huius libri autor uult) ſed modò in has, modò in alias quaſdam unà cum Galeno referamus. Cuius ego Græca ob longitudinem, ne in immenſum abiret uolumen, hic de induſtria ſubnectere nolui. Atq; eadem & Paulus & Aëtius confitentur.

Paul. lib. 3. cap. 44. Aëtius Ser. 9. ca. 28.

HIPPOCRATES.

Ἴσως δέ τις εἴποι, πῶς οὖν τὰ ῥεύματα γίνεται διὰ τὰς φύσας; ἢ τίνα τρόπον τῶν αἱμορραγιῶν τῶν περὶ τὰ στήθεα αἴτιον ἐστὶν; οἶμαι δὲ καὶ ταῦτα δηλώσειν, διὰ ταῦτα γενόμενα· ὅτι περὶ τὴν κεφαλὴν αἱ φλέβες γεμισθῶσιν ἠέρος, πρῶτον μὲν ἡ κεφαλὴ βαρύνεται τῶν φυσέων ἐγκειμένων· ἔπειτα θλίβεται τὸ πνεῦμα ἤδη τὸ αἷμα διὰ τὴν στενότητα τῶν ὁδῶν· τὸ δὲ λεπτότατον τοῦ αἵματος, διὰ τῶν φλεβῶν ἐκθλίβεται· τοῦτο δὲ τὸ ὑγρὸν ὅταν ἀθροισθῇ, ῥεῖ δι' ἄλλων πόρων· ὅκου δ' ἂν ἀθρόον ἀφίκηται τοῦ σώματος, ἐνταῦθα ξυνίσταται ἡ νοῦσος. ἢν μὲν οὖν ἐπὶ τὴν ὄψιν ἔλθῃ, ταύτης ὁ πόνος. ἢν δὲ ἐπὶ τὰς ἀκοὰς, ἐκείνων ἡ νοῦσος· ἢν δὲ ἐς τὰς ῥῖνας, κόρυζα γίνεται. ἢν δὲ ἐπὶ τὰ στήθεα, βράγχος καλεῖται.

Quod eſt: Sed dixerit fortaſſe quiſpiam, quonam pacto à flatibus deſtillationes & rheumata fiunt? & quonam modo ſanguinis rupturarum circa pectus flatus cauſa eſt? Verùm arbitror, ea quoq; oſtenſurum me ob eandem fieri cauſam. Cùm igitur capitis uenæ aëre plenæ ſunt, primùm quidem caput ipſum ob incluſos flatus aggrauatur, tum conuoluitur ſpiritus cum ſanguine, propter uiarum anguſtiam. Quod autem tenuiſsimum eſt ſanguinis, per uenas exprimitur, atque id ipſum tenuiſsimum liquidum quum coaceruatur, per alios meatus fluit. Ad quãcunq; autem corporis partem cumulatim progrediens conſtiterit, ibi conſtituitur & morbus: ſi itaq; ad oculos peruenerit, ſequitur eorum dolor: ſi ad aures, morbus & illas occupat: ſi ad nares, grauedinem generat: ſi ad pectus, raucedinem.

VALLERIOLA.

APpoſitiſsimè certè mirari hic mihi Hippocrates, aut quiſquis tandem huius libri autor fuerit, uidetur, quonam pacto à flatibus diſtillationes (quæ ῥεύματα Græci uocant) quomodo item ſanguinis è pectore manationes, aliarumq́ partium quæ hic enumerantur, morbi fiant. Cùm enim qui in ipſa contextus ſerie enumerantur morbi, ab humoribus omnes naſci uel euidentiſsima ſenſuum fide uideantur, (quod curationis ipſe modus ac ratio indicat: quum ſublata quæ morbos hos excitauit cauſa, uacuatoq́ humore finiri confeſtim affectus hos omnes uideamus: quæ docta Galeni XIII. Metho. de oculorum inflammatione loquentis ſententia eſt) flatus autem res ſit halituoſa, tenuiſsimáq;, quæ & ipſa

ipſa nec omni tempore in corpore gigni poſsit, nec etiam in eodem conſiſtens hos affectus per ſui naturam gignere ſoleat, ut paulò pòſt oſtenſuri ſumus: haud immeritò certè quæſiſſe illud Hippocrates uidetur, quinam à flatibus morbi ij fiant. Cuius quidē quæſiti, etſi certam quandam rationem, ac ueluti enodationē, afferre conatur: longiſsimè tamen ipſum hac in parte à recti uia ipſaq; ueritate defeciſſe (abſit inuidia uerbo) magnis ſumus tum grauiſsimorū autorum ſententijs, tum rationibus oſtenſuri. Equidem ſi autoritate pugnandum ſit, neminem ego ueterum ſeu Græci ſint, ſeu Arabes, ſeu Latini, (à quibus tanquam principibus ars medica ad nos ueluti per manus dimanauit) neminem inquam uideo, fluxionum morbos flatui, ceu cauſæ effectrici tribuiſſe. Nam ut à Galeno ipſius Hippocratis interprete incipiam, ubi de diſtillatione, raucedine, tuſsi, ſanguinis per os reiectatione, oculorum & aurium affectibus ex profeſſo loquitur, uti tum V. tum VI. de Sympto. cau. II. de Criſibus, V. Methodi, & IIII. ac V. de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, & pluries alibi, horum affectuum cauſas non in flatus ipſos cerebro incumbentes, cauſam reijcit: ſed uel intemperaturæ cerebri calidæ aut frigidæ, aut multis craſsis, lentiſq; humoribus, aut interdū etiam tenuibus, tum & facultatis robori uel imbecillitati & uariæ corporis ac meatuum habitudini adſcribit. Quæ ut planius monſtrem, adferam quæ ab eodem autore ea de re VI. de Sympto. cau. & IIII. de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos ſcribantur.

Siue inquit è naribus, ſiue auribus, ſiue palato, ſiue oculis, ſiue faucibus, ſiue utero, aut ex reliquarum partium quacunque aliquid profluit, eius tum quantitatem, tum qualitatem conſiderare: atq; excretionis modum, in cauſas iam dictas reijcere oportet. Sic enim inuenientur ſymptomata quæ à ſimilarium intemperie ortum habent: itidem inſtrumentorum morbi, inſuper qualis quantaq; fuerit materia: ueluti, exempli cauſa, tum deſtillationis tum grauedinis (hæc corriza, illa catarrus Græcis nominatur) cauſa eſt cerebrum, ut pars ſimilaris, uel à frigore, uel Solis ardore ad intemperiem reductum, ut inſtrumentum uerò, quatenus à plenitudine infeſtatur. Igitur quemadmodum profluuium in uentre, per cruditatem fieri ſolet, ita dictorum affectuum uterq; in cerebro.

XIII. uerò Methodi fluxionis omnis cauſas tractās, eas uel in intemperaturam partis aut totius corporis, uel in plethoram, aut cacochymiam ut plurimùm referre ſolet. rariſsimè uerò in flatuoſum ſpiritum, & ſi ab hoc interdum (ut eodem ipſo loco monet) fluxio oritur: quia ſi fluxionis, quæ ad oculos fit, cauſa eſt ſpiritus, (ut hoc exemplo rem apertius demonſtrem) quorſum attinet in lippitudine (quod tum XIII. Metho. meden. tum IIII. de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos cap. VIII. ex Archigenis ſententia Galenus facit) ſanguinem mittere, fortiter aluum ducere, clyſteribus ualentibus ad reuulſionem uti? hæc enim profectò flatuum remedia non ſunt: ut quibus diſcutiendis, ijs opus non ſit auxilijs, quæ ad eliciendos humores, & uacuandos, non ad diſcutiendos ſpiritus dicata ſunt. Quamobrem meritò &

Paulus lib. I I I. & Aëtius ſermone V I I I. quum de ijs affectibus loquuntur, ducem Galenum ſequuti, in eaſdem & ipſi referunt cauſas: uti etiam inter Latinos Celſus atq; Plinius, & omnis inſuper Arabum ſchola, ut planè ridiculum & inſaniæ proximum uideatur, à flatibus hos morbos oriri dicere: quum oculata ſenſuum fide ab humoribus hos naſci, non ab incumbente ſpiritu cernamus: uti in raucitate, grauedine, tuſſi, manifeſtè experimur: per quos quidem affectus ore aut naribus craſsa multa, uiſcida, lenta, interdum etiam tenuia, calida, bilioſa excerni muco, aut excreatu cernamus: atq; eo quidem uacuato humore omni, curari protinus affectum. Sanguinis uerò è pectore reiectiones quis unquam à flatu fieri dixerit? Nam etſi interdum flatus tantus colligi in corpore poteſt, uaſa ut ipſa nimia diductione ac tentione aperiat: rariſsimum tamen id eſt, & ferè nunquam uiſum. Quanquam interdum ab hoc uaſa pectoris rumpi ſatis conſtat, ut in tibicinibus euenire ſæpe uidemus. Galenus certè reiectionis ſanguinis certiores adfert (V. Methodi) cauſas: nempe rumpi uaſa uel per anoſtomaſin, uel diapedeſin, uel anabroſin: atq; anoſtomaſis cauſam eſſe, uenarū plenitatem à ſanguine copioſiore quàm par eſt, uel uaſis imbecillitatem, anabroſis earundem ab acri ſucco eroſionem, diapedeſis, tunicæ ipſius uaſis rarefactionem, ſanguiniſq; nimiam attenuationem, qua facilè ueluti tranſcolatus effluit. Hæ certiſsimæ atq; ueriſsimæ ſunt reiectationis ſanguinis cauſæ: non quas hic inani ſomnio autor ſibi effinxiſſe uidetur. Sed quoniam clarior res eſt, quàm ut longa narratione opus habeat, hæc ſufficere in præſens uidebuntur, ſi tantum id adiecero, non rectè hic dici, caput ubi aëre plenum fuerit, graue reddi: hoc enim ſigno interſtingui capitis dolentis materiam medici omnes uoluerunt: quòd ubi ab humore eſt, graue ſentiatur caput, quòd grauitas rem corpoream mole ſua & pondere nocentem indicet: leuitas uerò flatum potius indicat, cùm ſint flatus incorporea quædam, ut paulò antea dixi, & minimè grauis ſubſtantia quæ grauitatem ſuapte natura inferre poſsit.

HIPPOCRATES.

Διότι δή ποτε τὸ ῥεῦμα τὸ ἄνευ πνεύματος ἀναῤῥηγνύμενον, ἀναῤῥήγνυται· τὸ μὲν αὐτόματον, τὸ δὲ, διὰ πόνους. αὐτόματον μὲν οὖν, ὅταν αὐτόματος ὁ ἀὴρ ἀπελθὼν ἐς τὰς φλέβας, στενοχωρίην ποιήσῃ τῇσι τοῦ αἵματος διεξόδοισι· τὸ, τε γὰρ πιεζόμενον τὸ αἷμα πολὺ γινόμενον, ἀναῤῥηγνύει τοὺς πόρους, ᾗ ἂν ὡς τὰ μάλιστα βρίσῃ· ὁκόταν δὲ πλῆθος αἱμοῤῥαγῆσαν καὶ τέτωσιν ἐν πόνοι πνεύματος ἐνέπλησαν τὰς φλέβας· ἀνάγκη γὰρ τὸν πονέοντα τόπον κατέχειν τὸ πνεῦμα.

Quod eſt: Quare ſanè contingit fluxionem aliquam citra ſpiritum rumpi: & quandoq; quidem ſua ſponte, interdum uerò etiam ob dolores. Ac ſponte quidem, quum aër in uenas ultrò receptus ſanguinis meatus coarctat, copia nanq; ſua compreſſus ſanguis, meatus perfringit, qua eius copia maximè perrumpit, effuſione uerò eius facta, uenæ ruſus ſpiritu complentur, & ex eo dolor ſequitur. Neceſſe eſt enim affectum locum ſpiritu occupari.

VALLERIOLA.

PVgnantia hoc loco de fluxionis ruptione contineri, ipſa loci ſeries abundè docet: ſiquidem quum fluxionem aliquam citra ſpiritum rumpi Hippocrates affirmet, idq; uel ſponte, uel ob dolores: cauſam tamen ruptionis ſpontinæ aërem in uenas ultrò receptum, ac ſanguinis meatus coarctantem ſtatuit. Atqui ſi aër in uenas receptus ruptionis cauſa eſt, iam illa citra ſpiritum non erit: oportebat autem illam citra ſpiritum fieri, dicente nimirum ipſomet, fluxionem aliquam etiam ſponte citra ſpiritum rumpi. Itaq; ſi uerum illud eſt, uti planè eſt, fluxionem aliquam citra ſpiritum rumpi, (rumpuntur enim pleræq; non ab ſpiritu, ſed humorũ redundantia, ut in phlegmone, œdemate, cæteriſq; ab humorum influxu prouenientibus tumoribus experimur, ſi modò ad ſuppurationem peruenerint) non omnis utiq; ruptio ab ſpiritu erit, contrà, quàm in hoc libro probare Hippocrates nititur.

Adde quòd non in uniuerſum uerum id eſt, aërem in uenas receptum ſanguinis meatus coarctare: calidus enim aër inſpiratus tantum abeſt ut ſanguinis meatus coarctet, ut illos plurimum rarefaciat atque laxet: pro calidi utiq; natura, cuius eſt attenuare, rarefacere, reſerare, non autem coarctare, ſed ſolius frigidi id eſt. Quin nec aër ipſe frigidus inſpiratus, niſi is admodum frigidus ſit, id efficere poteſt: alioqui oporteret nos per hyemem perpetuò frigido exiſtente aëre, ruptioni uenarum obnoxios eſſe, quod ſanè minimè fieri experimur. Non itaq; frigidus aër omnis ultrò in uenas receptus, ſanguinis meatus coarctat, ut hic uelle uidetur Hippocrates: ſed is tantum, qui immodica ſua frigiditate conſtipans, tum ſanguinem cogere, tum illius meatus coanguſtare poteſt. Vnde ſæpenumero uaſa rumpuntur, ſanguiſq; rupto uaſe excernitur.

Quin nec illud quidem uerum eſt, rupto uaſe dolorem ſemper conſequi: quæ enim in Pulmonibus uenæ rumpuntur, dolorem non creant: quo quidem ſigno ſanguinis excretiones per os an à pulmonum uaſis effractis, an à pectoris uaſis erumpant dignoſcitur, quòd pectoris effractu uaſa dolorem, pulmonum uerò minimè inferre poſsint. Rurſus ſi ab ſanguinis copia uenæ rumpantur, quomodo quæſo ab incluſo ſpiritu rumpi poſſunt? ſiquidem quò copioſior in uaſis conſtiterit ſanguis, eo minor erit ſpiritui locus: quò enim conſiſtat non habet, ſanguine uniuerſum uas ſua multitudine occupante. Perinde enim redundantibus ſanguine uaſis, atque doliis uino ad ſummum uſque labrum plenis euenit. Nam ut in iis nullus patet aëri aditus, uino dolii ſinum implente: ſic ſanè in uaſis copioſo ſanguine diſtentis, nullus erit aëri locus. Quamobrem ruptio (ſi ita contingat) non ab ſpiritu in uaſe concluſo, (qui planè aut nullus, aut admodũ exiguus eſt) ſed ab redundante ſanguine uas ipſum plus æquo nimiũ diſtendẽte fiet. Quæ docta Galeni. V. Thera. Methodi ſententia eſt. Non igitur, ut hic uult Hippocrates, neceſſe eſt affectum locum ſpiritu occupari, quum plerunq; ab ſanguine uel multo, uel uitioſo, uaſis impletio fiat.

HIPPOCRATES.

τὰ δὲ ῥήγματα πάντα γίνεται διὰ τὰ δὲ ὁκόταν ὑπὸ βίης διαστῶσιν αἱ σάρκες ἀπ' ἀλλήλων,

ἐς δὲ τὴν διάστασιν ὑποδραμὸν τὸ πνεῦμα, τοῦτο τὸν πόνον παρέσχε. ὅταν δὲ διὰ τῶν σαρκῶν αἱ φῦσαι διεξιοῦσαι τοὺς πόρους τοῦ σώματος ἀραιοὺς ποιήσωσιν, ἕπεται δὲ ταῖσι φύσεσιν ὑγρασίη, ἧς τὴν ὁδὸν ὁ ἀὴρ ἀπηργάσατο. διαβρόχου δὲ γενομένου τοῦ σώματος ὑποτήκονται μὲν αἱ σάρκες· οἰδήματα δὲ ἐς τὰς κνήμας καταβαίνει· καὶ λέγεται τὸ τοιοῦτον νόσημα, ὕδρωψ.

Quod eſt: Rupturæ autem fiunt hoc modo, cùm uiolentia quadam inuicem diſcedunt & finduntur carnes, in fiſſuram intercurrit ſpiritus, ac dolorem infert: cùm autem flatus ipſi carnes pergreſsi meatus corporis rarefecerunt, ſequitur poſt flatus humiditas, cui uiam iam antea aër præſtauit. Irriguo itaque corpore ab humiditate facto, liquefiunt carnes, tumoresq; in ſuras deſcendunt, atque morbus fit, qui aqua intercus nominatur.

VALLERIOLA.

Rectiſsimè illud ab Hippocrate dicitur, Ruptiones tum fieri, cùm uiolentia quadam inuicem diſcedunt & finduntur carnes: ſic enim de ijs tum III. tum IIII. Methodi medendi Galenus. ῥῆγμα (ait) in uaſis muſculisq; ex uiolento ictu uel graui caſu, uel alio quopiam ualente motu excitata unitatis ſolutio eſt. Et rurſus: Ruptio (inquit) & conuulſio citra uulnerationem facta unitatis ſolutio: prior enim carnoſæ partis diuiſio eſt, poſterior neruoſæ. Libro uerò de Conſtitutione artis medicæ idipſum confirmans, ſic inquit: In carnoſis muſculorum partibus ex diſtentione proueniens unitatis ſolutio ῥῆγμα, id eſt, ruptura dicitur. Ruptũ uerò id eſt, cùm diuulſa ac rupta muſculi carnoſa pars fuerit. Vel eiuſdem Galeni VI. Aphoriſmorum commentario XXII. teſtimonio. Ruptionis porrò cauſæ eæ ab eodem autore ſtatuuntur, nempe repentinus, inæqualis, & ualidus motus in corporibus, ſeu extrinſecus eueniens ab his quæ grauitate ſua uiolento'ue motu collidere poſſunt: ſeu ab ipſomet corpore ipſo nimirum immoderatis & incompoſitis motibus iactato: unde muſculorum partes ab inuicem diuelluntur atq; rumpuntur.

4. Methodi. *3. Methodi.* *2. de Morb. cau. cap. ulti.*

Rectè igitur dictum illud hoc loco eſt, Ruptiones à uiolento quodam fieri, cùm illius impetu finduntur carnes. Illud non rectè, in fiſſuram ſubtercurrere ſpiritum eoq; dolorem fieri. Nam etſi in omni ruptura dolor oritur, non tamen illius cauſa ſubtercurrens in fiſſura ſpiritus ſtatuenda eſt: ſed magis ſoluta illa partium carnoſarum unitas: quæ propria doloris cauſa, uel autore Galeno ſtatuitur. Dolor (ait) quemcunq; obſederit locum, aut continuitatis ſolutionem, aut ſubitam alterationem oſtendit. Et IIII. de Sympto. cauſis, ob uiolentum occurſum eorum quæ ſecare, contundere, diuellere ac erodere poſſunt, dolores oriri teſtatur. Itaq; in ruptura quum uiolentus occurrat rei contundentis motus muſculi partes diuellens, ab hac nimirum diuulſione, non ab ſpiritu obrepente dolor proueniet. Spiritum autem non intercludi eo maximè conſtat, quòd in ruptionibus (ut IIII. Methodi ad finem ait Galen. & VI. Aphor. comment. XXII.) ferè ſemper uocatæ echymoſes fiant, ſanguiſq; in loco rupto manifeſtè collectus, qui tandem diſcuſsione ſanatur. Non ergo intercluſus in loco rupto ſpiritus, ſed magis ſanguis partes diducens, doloris cauſa ſtatuenda erit. Nam ſi ab ſpiritu dolor crearetur, quum res ſit ual-

In Arte medicinali.

de

de tenuis & diſcuſſu facillima: conſequens planè eſſet, in ruptionibus do-lores leuiſsimos, & ad curandum faciles eſſe, contrà quàm fieri re ipſa cernimus: quòd graues & curatu difficiles eſſe ſoleant qui rupta conſequuntur dolores. Ad quod facit, quòd in his curandis non flatus diſcutientibus, ſed maximè calaſticis uocatis, & modicè ſiccantibus echymomaq; euocantibus, uti Galenus ſolet: diſcutientibus autem & maximè calidis uteretur, ſi flatum aliquem in ruptis ſubeſſe exiſtimaſſet. *Vide 4. Metho. ad finem.*

Probatum igitur illud à nobis eſt, ſpiritum in ruptis non intercludi: eoq; ab ipſo dolorem non fieri. unde & illud quoq; quod hoc loco ſubijcitur, falſum eſſe deprehenditur, flatus ipſos carnes permeantes meatus rarefacere, atq; poſt ipſos humiditates ſequi. Nam quæ ab uiolento quopiam in carnes incidente humiditates in partem ruptam decumbunt, non ſpiritum, ſed colliſionem potius partis ſequuntur: effractis utique uaſorum oſculis, aut diductis per quæ ſanguis & ychores promanant.

Quod uerò mox ſequitur, ut ab omni ueritate alieniſsimum, ſic ſanè indignum quod ab Hippocrate tanto uiro ſit prolatum; nempe, Irriguo ab humiditate facto corpore, liquefieri carnes, tumoresq; in ſuras deſcendere, morbumq; fieri, qui aqua intercus dicitur. Nam primum omnium, ſatis conſtat, in ruptura non uniuerſum corpus, ſed ſolùm partē ruptione affectam humore ſuperfluo imbui: quòd apertis uel fractis uaſorum oſculis extra ferantur cōtentæ in ipſis humiditates, à quibus affecta pars ueluti madeſcit. Non igitur ab humiditate ea quæ ad ruptionem ſequitur, uniuerſum irrigatur corpus. Quod etiam ſi ultrò detūr, quī quæſo fieri poteſt, ut ab hac humiditate liqueſcant carnes, tumoresq; in ſuras deſcendant? Liquatio enim uel à calido in humidum corpus, uel ab humido perficitur. Quæcunq; enim à frigido coguntur, à calido eliquantur, ut nix & glacies: quæ uerò à calido uel ſicco coacta ſunt, ut ſal, alumen, ab humido eliquantur: uel Ariſtotelis IIII. Metheorum, cap. VI. ſententia. unde colliquatiuæ eæ dicuntur febres, cùm immodicus calor humores corporis ſolidamq; membrorū ſubſtantiam peruadens, carnium abſumptionem ſuccorumq; corporis facit. Quamobrem, quum in ruptionibus ex ſui natura nunquam talis excitetur calor, ut liquefacere carnes poſsit, non uideo cur ab humiditate ea, quæ in ruptionibus cōtingit, liqueſcere carnes poſsint.

Sed cur quæſo in ſuras deſcendant? An non in proximas ruptæ parti ſedes potiuſquam in ſuras fluxio fiet? Illud uerò ineptiſsimum, Ad hunc modum (quod hic ait Hippocrates) aquam intercutem gigni: cùm ea non ex humiditate in ruptionibus genita: ſed ex incocto ſanguine feroſiſq; humiditatibus in corpore ab hepatis imbecillitate genitis (quæ conſtans eſt omnium medicinæ autorum ſententia) perpetuò naſci ſoleat: in qua quidem & ipſa non ſemper in ſuras humiditates labuntur. non enim in tympania admodū, non etiam in aſcite, in qua ſuræ & extrema omnia attenuatiſsima apparent, ſolo uentre ac ſumine tumentibus: ſed in ſola anaſarca uocata, congeſto utiq; in ſuris ſanguine pituitoſo multo. Vnde apertiſsimè conſtare arbitror, cùm ſint quæ hoc loco afferūtur ineptiſsima,

ma, indigna ob id eſſe quæ Hippocrati medicinæ omnis parenti, ac principi, tribuantur.

HIPPOCRATES.

Μέγιστον δὲ σημεῖον, ὅτι φῦσαι τοῦ νοσήματος εἰσὶν αἰτίαι, τόδε ἐστίν. ἤδη τινὲς ὑδερικοὶ ἔχοντες ἐξελύθησαν, καὶ ἐκενώθησαν τοῦ ὕδατος· παραυτίκα μὲν τὸ ἐξιὸν ἐκ τῆς κοιλίης ὕδωρ, πολὺ φαίνεται· χρονιζόμενον δὲ ἔλασσον γίνεται· διότι οὖν γίνεται, καὶ τοῦτο δῆλον· ὅτι παραυτίκα μὲν τὸ ὕδωρ, ἀέρος πλῆρες ἐστίν. ὁ δὲ ἀὴρ, ὄγκον παρέχεται μέγαν. ἀπιόντος δὲ τοῦ νοσήματος ὑπολείπεται τὸ ὕδωρ αὐτό· διὸ δὴ, φαίνεται μὲν μικρὸν ἐόν, ἔστι δὲ ἴσον.

Quod eſt: Maximum autem ſignum eſt flatus ipſos huius morbi cauſam eſſe, quòd quidem iam ſæpe hoc malo affecti exoluti ſunt, & ab aqua euacuati. Atq; his quidem ſubito aqua ex uentre prorumpens multa apparet, poſt moram uerò paucior fit. Cur uerò id fiat ſatis manifeſtum eſt. Nam primum ſubito prorumpens aqua aëre plena eſt, is tumorem ac aceruum præ ſe fert ingentem: quum autem aër euanuerit, remanet planè eadem aqua, & apparet quidē paucior, uerùm penitus eadem exiſtit.

VALLERIOLA.

Signo quodam, ab ſpiritu gigni eum qui ὕδερος dicitur, morbum probare nititur quiſquis huius libri autor fuerit, ſed quàm rectè, planum commētatione noſtra faciemus. Signum enim id eſſe ait, ab flatu aquam intercutem gigni, quòd eo malo affecti, & ab aqua euacuati, exoluti ſint. Quaſi uerò quæ aquæ uacuationem exolutio ſequitur, ab flatu incluſo, ac non potius à ſubita uirium deiectione, quæ immodicam illam uacua-
4.Apho. 27. tionem conſequitur, fiat? Quamobrem rectiſsimè illud ab Hippocrate VI. Aphor. dictum eſt, Quicunq; ſuppurati aut aquam intercutem patientes uruntur aut ſecantur: ſi pus aut aqua uniuerſim effluxerit, omnes moriuntur. Cuius cauſam reddere in eius partis commentario uolens Galenus non in ſpiritum, ſed in ſubitam & magnam euacuationem ijs uerbis reijcere animæ quæ in ijs cōtingit defectionem uidetur. Hoc utiq; commune eſt (ait) uſtioni ac pūctioni, quòd in utraq; Hippocrates conſulit caueri uniuerſam euacuationem, ſic enim uidetur contingere uti ait. Dictum eſt etiā ab Eraſiſtrato exquiſitius, ac plenius, de ijs qui aqua intercutē laborāt. Ac ſi ipſe dicat ſe cōpertum experiētia habuiſſe, uniuerſam euacuationem febres ac mortem afferre. Et mox: Videmus autem & in alijs partibus æquè atq; in thorace, quum aliquis magnus tumor ſuppuratur periculoſam eſſe uniuerſam euacuationem, cùm è ueſtigio deficiat anima, & uires debilitentur. Videtur in his propter magnam diſtantiam corporum & puris acritudinem, ora quorundam uaſorum arterioſorum eſſe adaperta, quæ prius ueluti quoddam embriſma pus continebant, quo uniuerſim euacuato, multi ſpiritus unà cum eo exeunt, atq; excernuntur, unde periclitantur. In aqua uerò inter cutem, non modò ob hanc cauſam ea laborantes offenduntur, ſed & duricies uiſceris, ut quod non ſuſtentatur ab aquoſa ſubſtantia, & ſeptum tranſuerſum deorſum trahit, & uiſcera quæ ſunt in thorace. Hæc Galeni de exolutionis cauſis (ubi uniuerſim in aqua inter cutem euacuatio fit) ſententia. Ex qua quidem uidere illud eſt, non flatum aquoſitati intermiſtum ac foras

ras prodeuntem exolutionis huiuſmodi cauſam eſſe, ut ſentire uelle huius libri autor uidetur: ſed potius (ut uult Galenus) natiui ſpiritus exhalationem, qui quidem multus in huiuſmodi uacuationibus foras fertur: tum & uiſceris duriciem, & ſepti tranſuerſi tractum deorſum, à quo dolores & animi defectiones contingunt. Natura enim (ut in Arte medicinali ait Galenus) non ſuſtinet repentinas mutationes: quòd pro Hippocratis ſententia plurimùm atq; repente euacuare periculoſum planè ſit, atq; naturæ inimicum.

Neque quod hic ſequitur admiratione caret, ob id ab initio quum tales fiunt euacuationes, plurimam ob id ex uentre prorumpere aquam, quòd aëre plena ſit: poſt moram autem pauciorem educi, quòd uacuatus ſit qui intro incluſus ſpiritus erat. Nam etſi multus in uentre cum aqua coaceruatur ſpiritus, qui uaſtum tumorem efficit, copioſæ tamen erumpentis aquæ non is ipſe ſpiritus, ſed diu aceruata atq; retenta in uentre aquæ copia in cauſa eſt, cur multa ab initio appareat, progreſſu temporis pauca, uacuatione nimirum copiam minuente. Si enim dolium aquæ plenum pertundas, ita ut manare intus latens humor poſſit, ingentem illius copiam magna ui efferri confertim uidebis: quæ tandem uacuatione minor effecta, & lentius effluet & minore copia promanabit. Ita enim naturæ lege conſtitutum eſt, ut quò maior ſit fluxionis alicuius uel humoris facta uacuatio, eò ipſa minor ſemper efficiatur. Vacuationis enim id proprium eſt, ut ab ea pauciores ſemper prorepant humores. Mirum igitur cur pauciorem eam quidem poſt uacuationem apparere, non autem re uera eſſe dixerit Hippocrates, cùm re uera & paucior ſit, nec quantitate eadem quæ prius. 2. Aphoriſ. tex. 31.

HIPPOCRATES.

ἔτι δὲ ἀποπληξίαι γίνονται καὶ αὐταὶ διὰ τὰς φύσας. ὅταν γὰρ αἱ φῦσαι ψυχραὶ ἐοῦσαι καὶ πολλαὶ διαδύωσι, τὸ ἐμφυσήσωσιν ἐς τὰς σάρκας, ἀναίσθητα γὰρ ταῦτα γίνεται τοῦ σώματος. ἢν μὲν οὖν πολλαὶ φῦσαι ἐν ὅλῳ τῷ σώματι διαΐξωσιν, ὅλος ὁ ἄνθρωπος ἀπόπληκτος γίνεται. ἢν δὲ ἐν μέρει τινὶ, τοῦτο τὸ μέρος. καὶ ἢν μὲν οὖν ἀπέλθωσιν αὗται, παύεται ὁ νόσος. ἢν δὲ παραμένωσι, παραμένει.

Quod eſt: Apoplexiæ autẽ fiunt ipſæ quoq; ob flatus. Quando enim flatus frigidi exiſtẽtes ac multi ingrediuntur, carneſq; inflantes ſuſcitant, ſenſu utiq; illæ corporis partes priuantur: & ſi quidem plurimi flatus per uniuerſum corpus diſcurrant, totus homo ſtupidus fit: ſi per partem, pars illa percutitur: atque ubi abierint flatus, ceſſat & morbus: commorantibus commoratur.

VALLERIOLA.

APoplexiam morbum, quem & attonitum Latini uocare ſolent, unum eſſe ex difficillimis, & maximè curatu contumacibus morbis, ab Hippocrate proditum eſt. Aphoriſ. 2.

Λύειν ἀποπληξίην ἰσχυρὴν μὲν, ἀδύνατον. ἀσθενέα δὲ οὐ ῥηΐδιον.

Apoplexiam, inquit, ſoluere fortem eſt impoſsibile, debilem uerò non facile.

Quod quidem ipſum argumento eſſe poteſt tantum morbum à flatibus

bus gigni minimè poſſe: qui enim à flatibus gignuntur, curationem ſanè haudquaquam difficilem admittunt. Quamobrē mirari ſubit, quid Hippocrati (ſi is huius libri autor ſit) in mentem uenerit, ut à flatibus, re leuiſsima, & diſcuſſu haud perinde difficili, tantum morbum gigni crediderit: cùm ipſemet Hippocrates lib. de Morbis I I. ingenuè id quod eſt, attonitum morbum ſeu ſyderationem ab humoribus cerebrum tentantibus, ſpiritusq́ animalis progreſſum deductionem'q́ in partes impedientibus, naſci affirmauerit. Si, inquit, cerebrum ſyderetur, dolor ex capite ſpinam, cor, petit, defectionesq́ animi fiunt: ſudor oboritur, nec ſomnus accedit: ſanguis de naribus fluit. Syderatur autem cerebrum nimio calore, frigoreq́, nimia etiam interdum bile aut pituita. Vnde liquido conſtat non ab flatibus, ſed ab humoribus (frigidis præſertim & craſsis, obſtructionem'q́ facientibus attonitum morbum fieri. Quod & conceptis uerbis fuſiſsimè Galenus Aphoriſ. I I. ijs uerbis explicauit: omnes autem apoplexiæ fiunt ui animali non potente defluere ad partes infra caput exiſtentes, aut propter aliquam diſpoſitionem ſimilem inflammationi, quæ in ipſo cerebro ſit conſtituta, aut uentriculis ipſis impletis humore pituitoſo. Et item V I. Aphor. L V I I.

Quid quæſo ad morbi huius explicationem apertius dici excogitariq́ poteſt? cauſa utiq́ illius uniuerſim à Galeno reddita. Fiunt, inquit, apoplexiæ cùm uis animalis in ſubditas partes ferri prohibetur, aut affectum aliquem inflammationi ſimilem cerebrum occupantem, aut obſtructis cerebri uentriculis craſſo pituitoſoq́ humore: non igitur ab flatibus, ſed craſsis potius ſuccis obſtruere ualentibus hic morbus naſcitur.

Lib.3.cap.18 Hoc ipſum ſanè Paulus confirmat: origo, inquit, uitij (de apoplexia ex profeſſo loquens) eſt ex frigidiore pituita, quæ principes cerebri uen-

Lib.6. capite 27. tres affatim & cumulatè repleat. Idem quoque Aëtius: Apoplexia, inquit, ob repentinam inuaſionem, nobiliores cerebri uentriculos à craſſo, frigido, lentoq́ humore repleri indicat. Quid ijs tantorum uirorum aſſertionibus ad attoniti morbi cauſas ad uerum prodendas explicatius? qui quum una uoce omnes, à craſsis & lentis naſci apoplexiam affirment, req́ ipſa ita euenire cernamus, ut in ijs potiſsimùm attoniti morbi naſcantur, qui huiuſmodi ſuccis uel per uitæ ignauiam intemperantiam'q́, uel

6.Aphor.57. ſuapte natura abundent: ac proinde rectiſsimè Hippocrates in Aphoriſmis apoplexias fieri maximè a quadrageſimo anno uſque ad ſexageſimum prodidit: quòd ea in ætate, ut in commentario uult Galenus, craſsi in corpore abundent humores, unde is morbus originem ducit. At uerò quid inſulſius hoc dici poteſt, In apoplexia à flatibus multis & frigidis carnes inflari, ac ueluti turgeſcere, cùm in eiuſmodi affectibus nec flatuū per corpus oberrantium indicia cernamus, nec carnes ipſas intumeſcere? Non igitur à flatibus tam exitialē oriri morbū, ut ineptiſsimè huius libri autor ſentire uidetur: ſed magis à craſsis, lentis, uiſcidisq́ humoribus, principes cerebri uentres obſtruentibus, uimq́ illam animalem in ſubditas partes ferri prohibentibus (quæ concors tum Græcorum, tum Arabum, tum etiam Latinorum omnium ca dę re ſententia eſt) arbitrandum,

dum, conſtituendumq́ eſt.

HIPPOCRATES.

Δοκεῖ δέ μοι καὶ τὴν ἱερὴν καλεομένην νοῦσον τοῦτο εἶναι τὸ προειρημένον· οἷσι δὲ λόγοισιν ἐμαυτὸν ἔπεισα, τούτοισιν αὐτέοισι καὶ τοὺς ἀκούοντας πείσειν παράξομαι· ἡγέομαι δὲ ἐμπροσθεν μηδὲν εἶναι μᾶλλον τῶν ἐν τῷ σώματι ξυμβαλλομένων ἐς φρόνησιν ἢ τὸ αἷμα. τοῦτο δὲ ὅταν ἐν τῷ καθεστηκότι σχήματι μένῃ, μένει καὶ ἡ φρόνησις· ἐξαλλάσσοντος δὲ τοῦ αἵματος, μεταπίπτει καὶ τὸ φρόνημα.

Quod eſt: Videtur autem mihi & ſacrum appellatum morbum ab ipſis flatibus gigni: quibus autem rationibus ego perſuaſus ſum, illis ipſis & auſcultaturos perſuadere conabor. Opinor autem inter omnia quæ in corpore ſunt, nihil magis ad prudentiam conferre, quàm ſanguinem. Hic ergo quum in conſtanti habitu perſiſtit, conſiſtit & prudentia: ſanguine uerò permutato, concidit ſimul & prudentia.

VALLERIOLA.

Comitialem morbum à flatibus gigni non modò omnium ſententiæ autorum, qui de eo morbi genere accuratius ſcripſerũt, uerumetiam ueritati ipſi repugnat, à pituita enim craſſa uiſcidáq́, uel atro interdum humore uentriculos cerebri obſtruente fieri omnes tradunt. Teſtimonio eſt Galenus Aphoriſ. I I. commentario X L V. ea de re ad hunc modum pronuntians: Morbus comitialis (inquit) proximus quodammodo eſt morbo quem apoplexiam appellãt: cùm idem locus in utroq; patiatur, & idem humor in cauſa ſit. Qualiſq; is ſit mox explicans, ſubdit: Frigidus autem & craſſus eſt humor ambobus: atq; iccirco adoleſcẽtiũ ætas calidam & ſiccam habens tẽperaturam, maximum affert auxilium ijs qui morbo comitiali laborant. Et rurſus Aphor. V. commentario V I I. Non modò, inquit, ad alias partes translatis ijs qui morbum comitialem faciunt humoribus ſoluitur paſsio, ſed etiam omnino curatis: ſunt enim hi craſsi ac frigidi, & pituitoſi. Quin & autor libelli eius qui de ſacro morbo ſcribitur (Hippocratem autem non eſſe uel Galeni aſſertione conſtat) pituitam potiſsimùm affirmat comitialis cauſam eſſe: id ipſum Paulus, Aëtius, omnes deniq; ſuis quiq; monumentis teſtatum reliquere. Non eſt igitur cur à flatibus (ut hic uult Hippocrates, uel quiſquis huius libri autor fuerit) morbum hunc fieri credamus, ſed magis à pituita: quòd ijs potiſsimùm euenire is morbus ſoleat, qui eius ſucci plurimum colligunt. Atq; ob id rectè quibus pueris mucus plurimus, cæteræq́; pituitoſæ effluxiones per uarios corporis meatus emanant, ab hoc morbo tutos eſſe, libro de ſacro morbo, proditum eſt.

Sanguinem porrò (quod hoc loco ſubijcitur) ad prudentiam non minimum conferre, ut uerum exiſtimandum eſt: quòd pro illius bona, mala'ue in corpore temperatura, uarios contingat in animo effingi mores: dicente nimirum Galeno, Bonam corporis temperaturam bonos mores ſequi. Illud tamen non admittẽdum prorſus eſt, In conſtanti habitu perſiſtente ſanguine, conſiſtere & prudentiam: eo uerò permutato, concidere & prudentiam quoq;. Nam & fieri ſæpe uidemus, ut qui probè temperatum in uenis ſanguinem habent, mala educatione imprudentiſsimi

euadant: alios uerò quibus ſanguis uitioſior erit, multò prudentiores. Vnde illud rectiſsimè ab Ariſtotele philoſophorum ſummo in Problematis dictum eſt, Eos omnes qui in ſtudijs floruerunt uel natura uel ſtudio melancholicos eſſe effectos. Et illud item à Galeno, in ſiccis maximè temperaturis prudentiam uigere. Vnde conſtare illud euidentiſsimè arbitror, non ſanguinis bonum in corpore habitum prudentiam facere: ſed mentem potius ad ueri perſpicientiam aptam. Cùm uel Ariſtotelis teſtimonio prudentia habitus quidam animi ſit, uera ratione ad ea agenda idoneus, quæ uitæ hominum conducunt, uel obſunt. Et Galenus ex Ariſtonis ſententia, facultatem animi quandam prudentiam eſſe exiſtimat, qua bona à nobis cùm ueri perſpicientia agantur, mala uitentur. Ac proinde prudentes eos ob id uult Ariſtoteles eſſe, qui rectè conſilium in ijs capere poſſunt, quæ è re ſua ſunt, & ad benè uiuendi rationem pertinent.

31. Proble. ſectione. — *Lib. 7. de Placitis Hippo. & Plat. & in Arte medicinali.* — *6. Ethi. cap. 1.* — *7. de Placitis.* — *6. Ethi. cap. 5.*

Non igitur ex ſanguinis conſiſtente habitu, aut eo uitiato prudentiam naſci dicemus: quum & interdum probè conſiſtente ſanguine (ut antea dictũ eſt) ſtultos eſſe plæroſq; & imprudentes: alterato uerò uitio quopiam eodem, nihilominus prudentes perſtare multos cernamus. Si enim uir alioqui natura prudens, uel phlegmone aliquo, uel etiam febri à ſanguinis uitio orta laboret (niſi admodum uehemens ſit affectus) an quæſo prudens eſſe deſinet, prudentiamq; omnem exuet? minimè ſanè id arbitrandum. Maneat itaq; illud in præſens, neque comitialem à flatibus fieri, neq; prudentiam ſanguinis natura & conſiſtentia metiri.

HIPPOCRATES.

ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, πολλὰ τὰ μαρτυρέοντα. πρῶτον μὲν ὅπερ ἅπασι ζώοισι κοινόν ἐστιν, ὁ ὕπνος, οὗτος μαρτυρεῖ τοῖσιν εἰρημένοισιν· ὅταν γὰρ ἐπέλθῃ τῷ σώματι ὁ ὕπνος, τότε τὸ αἷμα ψύχεται· φύσει γὰρ πέφυκεν ὁ ὕπνος ψύχειν. ψυχθέντος δὲ τοῦ αἵματος, νωθρότεραι γίνονται αἱ διέξοδοι· δῆλον δὲ, ῥέπει γὰρ τὰ σώματα, καὶ βαρύνεται· πάντα γὰρ τὰ βαρέα, πέφυκεν ἐς βυθὸν φέρεσθαι· καὶ τὰ ὄμματα κλείεται. καὶ ἡ φρόνησις ἀλλοιοῦται· δόξαι δὲ τινὲς ἑτεραῖαι ἐνδιατρίβουσιν, ἃ δὴ ἐνύπνια καλέονται.

Quod eſt: Quod autem hæc ita ſe habeant, multa ſunt teſtimonia. Ac primum quidem qui omnibus animantibus communis eſt ſomnus, hæc confirmat. Cùm enim corpus inuaſerit ſomnus, ſanguis frigeſit. A natura enim ſomno refrigerandi uis eſt. Infrigidato autem ſanguine, languidiores fiunt eius meatus: quod hinc palàm fit, quòd corpora adgrauata reclinantur. Cuncta enim grauia deorſum feruntur natura: & oculi ardent, & prudentia permutatur, opinioneſq; peregrinæ mentem occupant & exercent, quæ ſanè inſomnia appellantur.

VALLERIOLA.

SAnguinem ad prudentiam non minimum poſſe, ad eiuſq; in corpore mutationem & ipſam quoq; prudentiam alterari, paulò antea dixerat Hippocrates. Idipſum uerò nunc confirmare uolens, ea ad probationem teſtimonia affert, quibus (uti ſibi uidetur) dicto fides conſtare poſſit. Mihi uerò tantum abeſt ut quæ in præſens ab hoc autore (non enim Hippocrate dicere auſim, ne inſcitiæ ſupinitatiſq; notã tãto uiro inuram) teſtimonia adferuntur, ſuſceptam rem fide ſua confirmare poſsint, ut alie-

niſsima

niſsima mihi ac planè ineptiſsima ad id probandum uideantur. Quid enim ineptius dici excogitari'ue uſquam poteſt quàm ex ſomno ſanguinem refrigerari, corporaq́ ob id aggrauata reclinataq́ per ſomnum manere, quòd refrigeratus ſit ſanguis? oculos per ſomnum ardere? prudentiamq́ tum permutari, inſomniaq́ ob id fieri? Horum enim ſingula ſi ad ueri fidem preſsius expendamus, à ueritate alieniſsima eſſe comperiemus. Principiò ſomno ſanguinem perfrigerari falſiſsimum eſt, cùm contrà potius incaleſcere ipſum per ſomnum fide certiſsima conſtet. Nam cùm ſomnum atq́ uigilias ſecundũ natiui caloris motiones fieri (ut 1. Aphor. *Comment. 7.* tradit Galenus) contingat: certum eſt, uel eiuſdem eodem loco teſtimonio, uigilantem exterius quidem calidiorem eſſe, dormientem uerò contrario ſe habere modo. Itaq́ per ſomnum quæ intus ſunt, ea reuocatione caloris ad intima calidiora fieri neceſſe eſt. Vnde & uaſa & uiſcera omnia calidiora tum euadunt: coq́ & concoctiones & alimenti digeſtionem meliora fieri per ſomnos multis in locis Galenus prodidit. Quemadmodum enim hyeme & uere calidiſsimi uentres natura ſunt, ut prodidit Hippocrates, quòd hyeme quidem calor augeatur refugiente ſcilicet intrò natiuo calore, ob circunſtantem extrinſecus frigiditatem, (ut de Ariſtotelis ſententia exponit eo loco Galenus) ſic planè etiam in ſomno uegetiorem in nobis intrò fieri natiuum calorem ex ipſa ſomni ratione aperriſsimè conſtat. *1. Aphor. cõment. 15. & 7. Meth. & 6. de Sympt. cauſis. 1. Aphor. 15.* Eſſe enim ſomnum conuentum quendam caloris ad intima refugientis, naturalemq́ quandam antiperiſtaſin ob cerebri refrigerationem rectiſsimè ab Ariſtotele dictum eſt. *Somnus quid* Vnde ob id maximè à cibo ſomnum fieri idem autor prodidit, quòd tum copioſus humor & corpulentus ſurſum feratur, qui cùm conſiſtit, caput aggrauat, & dormitare facit: cùm uerò iam deſcendit, & reciprocando calorem repulit, tum ſomno ſepultum latet dormitq́ animal. *Lib. de Som. cap. 3. nu. 26. & nu. 20.* Cùm uerò reciprocatione ea interna omnia calidiora fieri conſtet, inquiente nimirum Ariſtotele, Partes per ſomnũ externæ frigent: quæ intrinſecus continentur incaleſcunt: an non & ſanguis intra uaſa abditus calidior tum euadet? Inſanus ſit profectò qui rei euidentiſsimæ tenebras offundere tergiuerſando tentet. Alioqui ſi ſomni tempore frigidior redditur ſanguis, quomodo interiora calere tum poſſunt, ſanguine utiq́ frigidiore effecto abundè ipſa perfrigerante? quomodo item coctiones, diſtributiones alimenti (quæ tum meliora fieri communi omnium aſſertione teſtatum eſt) perfectiora euadent? Non igitur ſanguinem per ſomnos refrigerari, ſed concaleſcere magis exiſtimandum.

Vnde & illud quoq́ quod mox in contextu ſequitur falſum eſſe apparet, Ob ſanguinis ſcilicet in ſomno perfrigerationem aggrauata corpora reclinata manere. non enim ea decidentiæ corporum & aggrauationis per ſomnum cauſa eſt: ſed quòd animalis ſpiritus in membra ſenſu prædita exire prohibeatur, obſtructione ea quæ ſecundum cerebrum eſt, manationem ſpiritus cohibente. Proinde rectiſsimè Galenus quietem *4. de Symp. cau.* animalis facultatis & à ſuis munijs ceſsationem ſomnum eſſe pronuntiauit. *Lib. de Som. cap. 3. nu. 20.* Vnde qui ſomno premitur, ut Ariſtoteles ait, & deficit, & refrigera-

tūr, atq; ob frigus palpebræ decidunt. Ab ea igitur quæ externis partibus accidit frigiditate aggrauari corpora & reclinata manere, (quòd natiuo calore ſpirituq́; animali eæ partes deſtituantur) non à ſanguinis frigiditate (quem tum temporis calidiorem eſſe monſtrauimus) uerìſsimè cenſendum eſt.

Sed quid quæſo ſtultius eo quod ſequitur dici uſquam poteſt, Per ſomnum ardere oculos? cùm & palpebræ decidant, & oculi ipſi immoti palpebriſq; obductis concluſi quamdiu ſomno premitur animal conſtent? Ardere autem tum oculos rectè dicimus, quum uario motu agitati, humoreq́; calidiore aliquo & acri affecti, huc illuc ferri, quaſiq; ſcintillas ignis quaſdam ex ſeſe emittere uidentur: quod in phreneticis & ualde febricitibus ſæpiſsimè fieri experimur. Quanam itaq; ratione per ſomnum ardere conniuentes oculi, ac planè in totum immoti, nec calore ullo affecti, poſſunt? Quis tam emota mente, tam ſtupidus ſit, ut dormientis oculos ardere dicat? An non cachinnos hic uel Catoni mouebit?

Sed an non quod ad finem dictionis ſubijcitur extra omnem probatæ ſententiæ aleam reijciendum, & ab albo ueritatis explodendum iure eſt, cùm prudētiam per ſomnum immutari huius libri autor affirmarit? ἡ φρόνησις (inquit) ἀλλοιοῦται id eſt, prudentia permutatur. Quod ſi eſt, toties nos imprudentes fieri, quoties ſomno indulgemus, oportet: quo quid impudentius ſtultiusq; dici poteſt? quaſi uerò dormientes, aut prudentes, aut ſcientes, aut probè moratos dici oporteat? quum ſint hæc uigilantium & in actionibus probè uerſantium, non altè dormientium propria. Quanquam autem per ſomnum peregrinæ opiniones inſomniaq́; mentem exerceant, non ea ipſa tamem imprudentia quadam aut mentis emotione, ſed ſeruatis in mente rerum imaginibus contingunt, quæ per quietem ſeſe denuo obijciunt, atq; uiſa uaria pariunt, quæ inſomnia uocamus: unde Ariſtoteles, Noctu, inquit, cur particulares ſenſus feriuntur, & agere nequeunt, propterea quòd calor exteris partibus relictis in uiſcera ſe condit, ad initiū ſenſus originemq́; delabuntur, & obturbatione ſedata manifeſtæ fiunt. *lib. de Inſom. cap. 10.* Credamus itaq;, eum qui tanta dictione una temerè congeſta, ab omniq; ueritate alieniſsima ſcripſit, Hippocratem nō fuiſſe: nec digna hæc habēda quę tāto autori meritò adſcribi poſsint.

HIPPOCRATES.

ἢν μὲν οὖν παντελῶς ἅπαν ἀναταραχθῇ τὸ αἷμα, παντελῶς ἡ φρόνησις ἐξαπόλλυται.

Quod eſt: Siquidem igitur penitus totus conturbatus eſt ſanguis, penitus & prudentia proſternitur.

VALLERIOLA.

NOn ad ipſam ſanguinis in totum conturbationem penitus & prudentiam proſterni ipſam, uerum eſt. Siquidem affectus plæroſq; ſanè eſſe conſtat, in quibus ſanguis ipſe totus conturbetur nulla menti facta læſione: per continentes enim febres, eas præſertim quæ ex copioſo ſanguine in uenis efferueſcente naſcuntur, ſanguinem ipſum turbari perſpicuum eſt: tum & in putridis hiſce febribus quæ ab eodem putrente ſanguine ortum habent: attamen in ijs mentem errare, delirareq́; homines

nes non uniuerſim (niſi uehemens ſit febris, & decretoria fortaſſe adſint ſymptomata) cernimus. At uerò in quonam alio morbi genere quàm elephantiaſi uitiari magis ſanguinem uniuerſum uidemus? ut qui ſit nimirum totus atrabilario ſucco refertus, unde maximè deprauari figuram contingit: at in hoc mentem conſtare, nec ullo pacto deſipere eos qui ſic affecti ſunt experimur. Non ergo mentis emotio ſanguinis uitium: ſed magis propiores alias cauſas mentem plurimum percellentes, nempe uel acrium humorum ſurſum raptum, uel uaporum acrium aſcenſum, uel intemperiem calidam & ſiccam, bilimq́ plurimam in cerebro conſiſtentem, ſequi conſueuit, ut ex ijs quæ de phrenitide tum libris de Locis affe. cùm libris de Sympto. cauſis à Galeno pulchrè dicta ſunt, conſtare euidentiſsimè poteſt.

HIPPOCRATES.

φημὶ δὲ τὴν ἱερὴν νοῦσον, ὧδε γίνεσθαι, ὅταν πολὺ πνεῦμα κατὰ πᾶν τὸ σῶμα παντὶ τῷ αἵματι μιχθῇ, πολλὰ ἐμφράγματα γίνονται, πολλαχῇ κατὰ τὰς φλέβας.

Quod eſt: Dico itaq́ ſacrum morbum tum fieri, quum plurimus ſpiritus per omne corpus uniuerſo ſanguini fuerit permiſtus: tum enim obſtructiones multæ fiunt multifariam per omnes uenas.

VALLERIOLA.

QVum de ſacri morbi generatione, & à ueritate maximè aliena, & ab autorum omnium cenſura menteq́ diſsidentia tradat Hippocrates, non eſt quod in ijs refellendis multum omnino operæ inſumamus. Conſtat autem uel omnium medicorum conſenſu, ſacrum uocatum morbum non ex ſpiritus ſeu flatus cum ſanguine mixtione: ſed à pituita craſſa, lentaq́, uel melancholico humore cerebri uentres obſtruente naſci, uti ſupra ex Galeno, Paulo, Aëtio abundè monſtrauimus.

HIPPOCRATES.

φαίνονται οὖν αἱ φῦσαι διὰ πάντων τούτων πολυτροπώταται αἰτίαι ἐοῦσαι. τὰ δὲ ἄλλα πάντα συναίτια καὶ μεταίτια· τὸ δὲ αἴτιον τῶν νούσων ἐόν, τοῦτο ἐπιδέδειχταί μοι. ὑπεσχόμην δὲ τὸ αἴτιον τῶν νουσημάτων φράσαι.

Quod eſt: Quare, ut dixi, flatus ipſi uerè omniũ iſtorum morborum omnimodæ exiſtunt cauſæ. Cæteraq́ omnia quæ cauſæ uideri queant, uel hos adiuuant, uel conſequentur, poſt hos in corporibus morbos generant. Hactenus ergo morborũ omnium cauſas flatus eſſe demonſtraui.

VALLERIOLA.

TAntum hic flatibus tribuitur, quantum nulli alteri rei in morborum generatione tribui uſquam poſsit. Quid enim maius dicere queas, quàm morborum omnium flatus omnimodam (ut hic uult Hippocrates) eſſe cauſam? Atqui ſi morborum omnium flatus cauſa eſt, iam uitioſi in corpore ſucci morbificæ cauſæ nuſquam erunt. Itaq́ neq́ ſanguis ipſe phlegmonas, nec bilis eryſipelata, nec pituita molles tumores, nec ſcyrrhos cancros'ue atra bilis pariet; ſed flatuum hæc omnia ſoboles erunt. Rurſus elephantiaſes, pſoras, lepras, alphos, phagedenas, febres denique omnes, apoſtemata, fluxiones, & quicquid eſt uſquam in corpore malorum, ab uno flatu originem ducere fatendum erit, ſi is omnium cau-

ſa morborum ſtatuatur: quo quid abſurdius? Etenim ſi tantum flatibus tribuendum ſit, ut in uniuerſum morborum omnium cauſa dici mereantur, unica tantum curandorum morborum omnium indicatio, ſcopus unus erit: nempe flatus diſsipatio calefacientibus diſcutientibusq; admotis: una item omnium morbifica cauſa, unica curandi ratio. Quæ quàm ſint ipſa per ſe abſurdiſsima, & ab omni ueritate alieniſsima, cuiuiſ uel mediocriter exercitato perſpicuum eſſe arbitror. Non tantum profectò nobis negotij ardentiſsimæ febres, anginæ, laterales morbi, peripneumoniæ, uoluuli, difficultates inteſtinorum, choleræ, populares morbi, elephantiaſes, cancri, phagedenæ, lethargiq;, & id genus affectus pręberent, ſi horum omnium (ut uult Hippocrates) flatus cauſæ ſtatuerentur: quorum quidem ut facilis præ alijs noxijs cauſis eſt à corpore diſcuſsio, ſic ſanè morborum facilis eſſet curatio, contrà quàm re uera experiamur. Nam ut horum omnium quæ recenſuimus morborũ productrices cauſæ ad ſanandum difficiles ſunt, ſic ſanè grauiſsimos & exitiales pariunt morbos. Quæ quum ex probatiſsimorum quorunque autorum probatiſsima eſſe certò ſcimus, non eſt quod in his comprobandis plurimum operæ inſumamus.

Vt uerò tandem commentationi huic finem aliquando faciamus, illud corollarij uice adijcere haud ineptum uidebitur, ut eo quidem argumento librum hunc magni illius Hippocratis medicinæ parentis neutiquam fuiſſe, quod ab initio propoſuimus, magna aſtruere fide poſsimus) quòd nuſquam Galenus fidus illius interpres cõmentationis huius meminerit, quum ferè paſsim omnium Hippocratis operum, quæ quidem illius germana eſſe putauit, meminiſſe ſoleat: neq; horum tantùm, ſed & reliquorum, quæ ſubdititia eſſe credidit. Teſtimonio eſſe poſſunt, quæ Galenus de extrema parte libri de Natura humana Hippocratis, de Salubri uictu, de Epidemijs, de Morbis, de Pueri natura, de Septimeſtri & octimeſtri partu ſeueriore iudicio exiſtimarit. Horum enim pleraq; tanquam autore Hippocrate indigna, ab albo monumentorum eiuſdem autoris expungenda cenſuit: reliqua tanquam legitima, commentatione ſua dignatus eſt. Cùm uerò nullum uſquam de hoc ipſo opere de Flatibus, (cuius nunc ex profeſſo rationẽ omnem tractamus) teſtimonium protulerit: nec in eo libro qui de libris à ſe editis inſcribitur, ulla eius mentio fiat, (quum commentationes reliquas omnes in Hippocratem ſuas magna ſerie dinumeret) cenſendum omnino, librum hunc Hippocrati minimè adſcribendum. Non enim ueriſimile uidetur hunc à Galeno prætermiſſum fuiſſe, uel non ad illius manus perueniſſe, ad quẽ omnia non ſolùm Hippocratis, ſed & Archigenis, Aſclepiadis, Eraſiſtrati, & reliquorum omnium medicinæ autorum peruenerint.

Hæc itaq; habui, optime lector, quæ de propoſito Hippocratis libello pro ingenij mei uiribus (quantum quidem ratione & ueritatis indagatione conſequi potui) dicerem: quæ quidem ita à me dicta uelim exiſtimes, ut non hac ipſa mea tantæ rei enarratione Hippocrati medicinæ parenti falſi notam inurere, (qui ſit ipſe ueritatis conſtantiſsimus aſſertor: &, ut

&, ut Galenus ait, omnium nobis bonorum dux & autor) uel tantulus cùm ſim, in tantum autorem, quantus fuit Hippocrates, ſtylum acuiſſe: uel meum ipſius ingenium oſtentare uoluiſſe: atque ex grandi hac cum Hercule pugna mihi gloriam quæſiſſe. Sed cùm uiderem in libello, qui περὶ φυσῶν inſcribitur, tam multa ineſſe, quæ nec diuinam illam ſummi medicorum Hippocratis medicinæ parentis ſapientiam redolerent: nec ueritati ipſi autorum'ue ſententijs conuenirent, æquum ſum ipſe arbitratus, ſi hæc omnia ſtylo quaſi digito oſtenderem: liberum cuicꝫ relinquens, num malint ſemel receptam opinionem contra ueri fidem tenere: num potius re tota ueritatecꝫ perſpecta, falsò conceptam opinionem reijcere. Quod quidem ad me pertinet, ea tantum lege hæc qualiacunque mea in medium proferenda duxi, ut optimi cuiuſcꝫ ac eruditiſsimi iudicio ſeueriore cenſura examinanda proponerem: & ut etiam meam ipſe pro ueritate, ut puto, ſententiã aperirem. Quam ſi hoc mea enarratione aſſequutus ſum, nihil amplius requiro: ſin minus, id me præſtare uoluiſſe, teſtari meis hiſce ſcriptis in animum induxi.

Conciliatio pugnantium locorum ex Hippocratis libris de Flatibus, & de Natura humana, popularium morborum item & priuatorum, quod ἀσποράδας uocat, cauſas reddentis. Cùm libro de Flatibus utriuſq; cauſam aerem eſſe ſtatuat: libro uerò de Natura humana alios morbos à uictus ratione, alios ab ſpiritu quem uiuentes attrahimus fieri affirmet.

ENARRATIO SECVNDA.

POPVLARIVM morborum, item & Priuatorum cauſas libris de Flatibus atcꝫ natura humana ab Hippocrate poſitas (ſi modò is liber Hippocratis eſt exiſtimãdus) cùm paulò diligentius legendo excuterem, diuerſa atque ſanè pugnantia eadem de re ſcripta eſſe ab eodem autore mihi ſunt uiſa. Si quidem libro de Flatibus ex profeſſo amborum cauſas tractans aërem utroruncꝫ (hoc eſt tum Popularium tum Priuatorum) cauſam ſtatuit: libro uerò qui de Hominis natura inſcribitur, (quem eſſe germanum Hippocratis omnibus eſt in confeſſo) populares quidem ab ſpiritu, quem uiuentes attrahimus, ceu à propria eorum effectricecꝫ cauſa oriri: Priuatos uerò non ab hoc ſpiritu, ſed à deprauata uictus ratione enaſci ſcripſit. Eius porrò autoris in utriſcꝫ locis hæc ſunt uerba:

Ἔστι δὲ δισσὰ ἔθνεα πυρετῶν ὡς ταύτῃ διελθεῖν· ὁ μὲν κοινὸς ἅπασι, καλεόμενος λοιμός. ὁ δὲ διὰ πονηρὴν δίαιταν ἰδίην, τοῖσι πονηρῶς διαιτωμένοισι γενόμενος, ἀμφοτέρων δὲ τούτων αἴτιος ὁ ἀήρ.

Hæc lib. de Flatibus: Sunt (inquit) duo febrium genera ut ſub formula quædam in præſentiã diſſeramus: altera communis omnibus, peſtis appellata, altera quæ ex prauo ac peculiari uictu intemperanter uiuentibus accidit. Harum utriuſque cauſa aër. Libro uerò de Hominis natura hæc:

Αἱ δὲ νοῦσοι γίνονται, αἱ μὲν ἀπὸ διαιτημάτων, αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὃ ἐσαγόμενοι ζῶμεν.

Quod eſt: Morbi uerò fiunt, tum à uictus ratione, tum ab ſpiritu, cuius attractione uiuimus.

Itaque quum alios quidem morbos à uictus ratione, alios ab ſpiritu naſci hoc loco affirmet Hippocrates, eorum certè qui à deprauato & inſalubri uictu oriuntur, non aër ipſe, ſed ipſa inſalubris uictus ratio cauſa erit ſtatuenda: ſi quidem uera ſunt, quæ hic prodidit Hippocrates. Quin ne illud quidem probari doctis & in arte exercitatis ullo modo poteſt, ut aër eorum morborum, qui ex deprauato uictu proueniunt, cauſa ſtatuatur. Quomodo enim eius febris quæ ex humorum corruptela nata eſt, aut eius quæ ex obſtructione, humorum'ue redundantia, aër cauſa conſtitui poteſt? Certè Galenus harum febriũ cauſas ex profeſſo tractans in medendi Methodo, & ad Glauconem libr. non in aërem ipſum, uerùm in ea quæ paulò antè enumeraui harum febrium euentum reijcit: nempe in obſtructionem, putredinem, prohibitam tranſpirationem, humorum uel plethoram, uel cacochymiam, uictusq́; incautam rationem. Si enim tam populares, quàm qui ex prauo uictu proueniunt, ab aëre fiunt, (ut libro de Flatibus uoluiſſe Hippocrates, aut quiſquis huius libri autor fuerit, eſt uiſus) quorſum quæſo attinebat diuiſione illa morbos alteros ab alteris, hoc eſt populares à diſperſis ſecernere? ut alteri à deprauato uictu, alteri ab aëre naſcerentur: qui enim ab inſalubri uictu oriuntur, incautam uictus rationem, non aërem ipſum cauſam habent, id aſſerente Hippocrate. Quippe qui ab aëre ceu effectrice cauſa naſcuntur, ij uel Hippocratis atq; Galeni teſtimonio, communes omnibus, populares, peſtilentesq́; eſſe ſolent. Qui uerò à deprauato uictu, nec peſtilentes ſunt, nec uniuerſales, ſed cuiuſq; proprij, atq; diſperſi: quos σποράδας ijdem autores uocant, hoc enim diſcrimine diſiungendos alteros ab alteris lib. de Natura huma. ἐπιδημιῶν, & 1. item de Ratione uictus acut. Hippocrates cenſuit: ut cùm multi eodem tempore homines eodem morbi genere laborarent, in aërem eius mali cauſam reijceremus. Cùm uerò à praua uictus ratione, tum nec omnes eodem morbi genere corripi, ſed pro uictus uaria ratione alios atq; alios naſci: ac proinde σποράδας, hoc eſt diſperſos uocari plena fide aſtruxit.

Hip. & Gal. lib. de Natu. hum. & 1. Epidemior. & 2. de ratione uict. acut.

Inuenienda itaq; nobis hos locos conciliandi uia quædam erit, qui quum & ſecum ipſi pugnare ex aduerſo uideantur: & ab eodem autore conſcripti ſunt, fieri non poſſe putandum, ut quæ maximè diſſentanea ſunt eadem de re ab artis callentiſſimo ſint ſcripta. Ratio autem qua pugnantes conſtabiliri loci poſſunt, atq; conciliari, hæc eſt: ut rerum de quibus ſermo fit notiones in primis teneamus, ſciamusq́; quid ſit de quo diſputatur. Ab hinc ut pro Ariſtotelis ſententia, alteram tantùm omnis quæ proponitur orationis contradictionem complexæ, partem ueram eſſe poſſe. Demum id cõtemplari, num quæ concilianda propoſita ſunt, uera, non ſubdola & falſa ſpecie ſecum ipſa pugnẽt. Sunt enim quædam, quæ ita pugnantium ſpeciem gerunt, ut planè conſtare non poſſe affirmes: quæ ſi intenta mente fueris complexus, non ſolùm non ipſa ſecum pugnare, ſed unà ſtare, probeq́; cohærere inuenias: quale quod nunc à me

concil

conciliandum ex Hippocrate propoſitum eſt. Nam neq; adducti loci pugnant, nec etiam ſi pugnare detur, ab eodem ſunt autore profecti.

Oſtendamus uerò in primis controuerſos non eſſe hos locos: nempe, aërem tum popularium tum priuatorum morborum cauſam ſtatui, ut lib. de Flatibus ſcribitur. Rurſusq; alios à uictus ratione morbos, alios ab ſpiritu fieri. Dico igitur, ueriſsimum id eſſe, aërem utrorumq; cauſam ſtatui. Nam cùm eius tanta uis ſit, ut corpus noſtrum nulla res alia magis immutare alterareq; poſsit, ut cui nimirum perpetuò intra extraq; adſit, corpusq; noſtrum contingat atq; afficiat, uti cenſet Hippocrates lib. de Aëre, aquis, & locis: conſequens eſt, magnam ipſum in morbis creandis poteſtatem uimq; habere: adeò ut ſummus autor Hippocrates lib. de Flatibus (ſi modò is liber qui Hippocrati aſcribatur dignus ſit habendus) aërem ipſum morborum omnium cauſam ſtatuerit. Quamobrem ne illud quidem mirum uideri debet, febrium earum, quæ à deprauato uictu eueniunt, cauſam & ipſum quoq; quadantenus conſtitui: ueluti enim concauſa (philoſophorum uoce utor) ad horum ſaltem generationem concurrit. Vnius enim effectionis plures eſſe cauſas nihil uetat. Sol & homo (ut uult Ariſtoteles) hominem generant. Febres item tum meatuum ſtipatio, tum obſtructio, tum putredo, tum praua uictus ratio creant. Corporeæ nanq; internæq; cauſæ ab externis moueri concitariq; ſæpenumero ſolent, ac proinde eæ Præincipientes uocari conſueuere. Itaq; fit plerunque, ut cōplures ad rei cuiuſpiam generationem concurrant cauſæ. Febrium uerò earum quæ ex putredine ortum habent, & à prauo uictu naſcuntur, aërem quadantenus cauſam eſſe ipſa putredinis ratio indicat: quæ quidem ipſa, cùm uel Ariſtotelis teſtimonio, corruptio quædam ſit natiui caloris ab externa caliditate, ea autem ſit, quæ ambientis, ſatis cōſtat aërem in eius generis morbis haud minimum momenti habere: ut qui caliditate ſua corpori quidem noſtro extraria; putredinem febremq; non rarò excitet. Quod & ipſum nonnunquam frigiditate ſua facere ſolet, externis corporis meatibus ſtipatis, prohibitaq; inde tranſpiratione, cuius repreſſu accendi ſæpenumero febrem Galenus teſtatur. Quin & ſiccitate ſua negotium ſæpe magnum corpori facit, unde eſt illud Hippocratis, Venæ æſtiuo tempore exicatæ, auellunt ad ſeſe aërem bilioſamq; ſaniem, unde & uehemens febris oritur, & corpus fatigatione oppreſſum laborat, & dolet. Illud item Galeni: Febrem ardentem (ait) fieri nouimus æſtiuo tempore, quando uenæ exiccatæ acutos ac bilioſos ad ſe liquores attraxerint. Et illud quoque Hippocratis: In ſiccitatibus febres acutæ fiunt. Lentore uerò & humiditate immodica idipſum fieri poſſe ſententia Hippocratis illa indicat: Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alui profluuia, putredines, comitiales. Et quid, quæſo, alijs tam multis ea de re explicatis ſententijs, tertia Aphoriſmorum ſectione Hippocrates egit: quàm ut longiſsima ſerie aëris in morbis creandis uim potentiamq; nos doceret? Nihil mihi certè aliud ſectione ea tota feciſſe uidetur, ut in qua nimirum morbos eos omnes qui ab aëris conditione uiciſsitudineq; eueniunt, ſigillat

2. de Phyſico auditu.

4. Meteo.

8. 9. & 11. Method.

4. de Rat. uict. acut.

4. Aphor. cōment. 58.

3. Aphor. 7.

3. Aphor. 16.

gillatim enumerauit, illud ut intelligeremus, non populares ſolùm & communes, uerùm & diſperſos ab aëre ceu cauſa naſci. At popularium quidem aër præcipua primáq; cauſa, ut uult Hippocrates, eſt habenda: priuatorum uerò non prima nec præcipua, uerùm (ut philoſophorum uoce utar) concauſa, quòd ſimul cum alijs ad morbi generationem concurrat, ut paulò pòſt ſumus oſtenſuri.

Itaque uerum id eſt, (quod initio probandum aſſumpſeram) utrorunq;, hoc eſt popularium, atq; priuatorum morborum aërem cauſam eſſe: illa ut Hippocratis integra maneat ſententia, ἀμφοτέρων δὲ τούτων αἴτιος ὁ ἀὴρ, hoc eſt, utrorunq; cauſa aër. Verùm enimuero ſi ſartam tectam hanc Hippocratis ſententiam eſſe uolumus, qui diuiſio illa, ab eodem autore lib. de Natura hum. poſita, conſtare poterit, qua morbos alios à uictu, alios ab ſpiritu quem uiuentes attrahimus fieri ſcripſit? Si enim quidam à uictu ceu effectrice cauſa naſcuntur, iam ij ab aëre non erunt.

Obiectioni porrò huic ita reſpondendum uidetur, ut dicamus, diuiſionem illam ab Hippocrate poſitam (ſi modò Hippocrati iure ſit adſcribenda) ita intelligendam eſſe, ut alios quidem morbos ex aëre nullius alterius externæ cauſæ interuentu fieri, ſed eius unius uitioſi quidem attractu & inſpiratu, unde corporis ſucci noxam ſubeunt, affirmet: atq; inde populares & peſtilentes naſci. Alios uerò à deprauata uictus ratione, per quam non cibus & potus modò, uerùm & ſomnus & uigilia, & corporis motio, atque quies, plenitas, & in primis ipſa aëris conſtitutio uariè quidem corpus afficiēs, & (ut in ſumma dicatur) reliqua omnia quæ neceſſariò nobis occurrunt, ſine quorum ope degere non poſſumus, ſunt intelligenda. Quæ quidem in commentario eius partis Galenus, ἐπιδήμια nominat.

Per uictus rationem quid intelligat.

Lib. de Natu. hum. cōment. ſecunda partis.

οὐ γὰρ ἐκ μόνων (inquit) ὧν ἐσθίομέν τε καὶ πίνομεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ λουτρῶν, καὶ γυμνασίων, ἀργίας τε καὶ ἀγρυπνίας, καὶ λύπης, καὶ θυμοῦ, καὶ ψύξεως, καὶ ἐγκαύσεως αἱ νόσοι γίγνονται, πολλάκις δὲ ἐκ τοῦ πνεύματος, μόνου ἤδη τῆς ἀναπνοῆς ἡ βλάβη γίγνεται.

Quod eſt: Neque enim cibi modò & potiones, ſed & balneæ, & exercitationes, otium, uigiliæ, motio, ira, frigus, atque æſtus pariunt morbos: ſæpe etiam ſpiritus, quem attrahimus noxam facit.

Itaque cùm in ijs quæ ad uitæ rationem pertinent, frigus & æſtum (à quibus priuati plerunque oriuntur morbi) repoſuerit: conſequens quidem eſt Aërem ipſum (à quo & frigus & æſtus proueniunt) in huiuſmodi morbis creandis non minimum momenti habere. Illud ut facilè intelligamus, diſperſos etiam morbos haud ſecus quàm populares ab aëre ſæpenumero gigni. Verùm hoc intereſt, quòd in popularibus illis & peſtilentibus ab aëris uitio natis, hæc unica tantùm atque præcipua ſpectatur cauſa: nempe aëris in ſui ſubſtantia, & ut ait Galenus, eſſentiæ proprietate uitium atque contagio: quæ plures uno tempore homines labefactat atque corripit, etiam ſi maximè ſani ſint. In diſperſis uerò morbis, qui ab aëre fiunt, neque hæc contagio reperitur, ſed nuda qualitas iuſto uel frigidior uel calidior noxam afferens. Nec unica in ijs creandis ſubeſt cauſa, ſed unà cum aëris noxia qualitate internæ complures cauſæ, uel

etiam externæ: ac proinde non communis illius generis & peſtilentis (cuius quidem cauſa, ut mox dictum eſt primaria & uniuerſa, aër ſolus exiſtit) eſſe cenſentur: ſed alterius potius cuiuſdam, quod ad priuatos & diſperſos morbos pertineat, unde genus id febrium, quod ab aëris uel frigiditate, uel caliditate oritur: non hanc primò ac per ſe (ut medicorum more loquar) ſed unà cum reliquis internis cauſis ueluti ex accidenti concauſam habent, quæ reliquas quidem ad morbum creandũ excitauit.

Quæ cùm ita ſe habeant, demonſtraſſe me arbitror, & ueram eſſe eam Hippocratis ſententiam, Aërem tum popularium febrium, tum earum quæ à prauo uictu eueniunt, cauſam eſſe. Et rurſus diuiſionem illam ab eodem autore profectam, ut ſint alij à deprauato uictu enati morbi, alij ab ſpiritu, unà cum præfata ſententia probè conſiſtere. Illud modò explicemus, uerum'ne ſit quod ab ipſo Hippocrate eodẽ loco ſubijcitur: Cùm plures eodem tempore homines, uno aliquo morbo laborant, eius tum mali cauſam in aërem eſſe reijciendam. Quod & ipſum etſi ueritatem habere uideatur, non prorſus tamen admittendum. Neque enim perpetuò uerum id eſt: cùm plerunq; fiat, ut uel aquarum, uel alimentorum prauitate abſque ulla aëris noxa in populares morbos homines incurrant. Quamobrem eam Hippocratis ſententiam, ſeu cuiuſuis alterius enarrans Galenus ceu minus rectè poſitam damnat.

ὅτι μὲν τὸ κοινὸν πολλοῖς νοσήμασι κοινὴν ἔχει τὴν αἰτίαν, ὀρθῶς εἶπεν, ὥσπερ γε καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ περὶ τὴν ῥῆσιν, οὐ μὴν ὀρθῶς εἰς μόνον τὸν ἀέρα τὴν τῶν κοινῶν νοσημάτων ἀναφέρει γένεσιν. οἵπερ ἐν γοῦν Αἴνῳ ἐν λιμῷ ὀσπριοφαγοῦντες σκελῶν ἀκρατεῖς ἐγένοντο, ἀτὰρ καὶ οἱ ὀροβοφαγοῦντες, γονυαλγεῖς. ἴσμεν δὲ ὅτι καὶ πυροὺς ἡμισαπεῖς διὰ λιμὸν ἀναγκασθέντες ἐσθίειν τινὲς, κοινὸν αὖθις διὰ κοινῆς αἰτίας ἐνόσησαν νόσημα, καί ποτε στρατόπεδον ὅλον ὕδατι μοχθηρῷ χρησάμενον, ὁμοίως ἐν ἅπασι τοῖς στρατιώταις τὴν βλάβην ἔσχε.

Id eſt: Quod commune multarum ægritudinum eſt, communem hoc cauſam habere rectè dixit, ut reliqua huius capitis omnia. At non rectè tamen communium morborum ortum in unum aërem cõfert, ſiquidem qui in Aeno graſſante fame ueſcebantur leguminibus, cruribus debilitabantur: qui uerò erua eſſent, hos genuum dolor corripiebat. Neq; hoc nos ignoramus, quum in fame quidam frumentum ſemiputre coacti manducare eſſent, in communem communi de cauſa incidiſſe morbum. aliquando etiam cùm uſus infecta aqua eſſet exercitus totus, ſimiliter afflictos omnes milites fuiſſe.

Eadem ferè Paulus de popularibus morbis, quæ hic Galenus commemorat: nempe non in uniuerſum in unum aërem eorum cauſam reijciendam: uerùm modò in alimentorum prauitatem, modò in aquarum uitium, & regionum naturas cæteraſq; quas lib. I I. cumulatè enumerat. Lib. 2. capite proprio.

Πανδήμους καὶ κοινὰς νόσους (ait) τὰς πολλοῖς ἅμα συμπιπτούσας ὀνομάζουσιν. ὧν ὥσπερ ἡ γένεσις, οὕτω καὶ αἰτία κοινή· κοινά τε ἐδέσματα πονηρὰ τίκτει τοιαῦτα νοσήματα κοινά, καὶ ὕδατος μοχθηροῦ πόσις, &c.

Quod eſt: Publicè graſſantes communeſq; morbos nominant, qui multis ſimul eueniunt: quorum ut generatio, ſic etiam cauſa communis eſt. Cibi igitur communes praui, eiuſmodi morbos pariunt. Item communis

munis aquæ uitiatæ potio. Et quæ in eo capite ſequuntur.

Ex quibus ſane euidentiſsimũ fit, non tam aëris, quàm alimentorum, aquarumq́ue uitium, regionum item quarundam, ac tractuum terræ naturas popularium morborum cauſas rectè conſtitui. Quamobrem illud meritò affirmaſſe Galenus eſt uiſus, partem eam tractationis de Natura humana, in qua ſententia illa ſcribitur, ad Hippocratem minimè pertinere, ſed commentitiam totam eam eſſe, ab eoq́ue iniquè ſuppoſitã, qui Hippocratis de Natura humana librum & Polybi de Valentium uictu, in unum uolumen coëgit. Quamobrem quum & temerè Hippocratis ſcriptis ſit interiecta, & illius falſitatem Galenus & Paulus doceant, an non & à nobis iure erit optimo reijcienda? Quemadmodum & diuiſionem illam ab Hippocratis adytis arcebimus, qua morbos alios à uiuendi ratione, alios ab ſpiritu fieri dicebamus. Nam etſi uera continet, Hippocratem tamen autorem referre minimè poteſt: ut cui (uel Galeni teſtimonio) falsò ſit adſcripta. Quæ quidem omnia ex Galeni in librum de Natura humana commentario ſecundo cuiuis perſpicua eſſe poſſunt: de tota quidem libri ſerie grauem efficiente cenſuram, quæ oraculi inſtar eſſe omnibus queat.

Comment. 2. in lib. de Nat. huma. ſtatim ab initio.

Verùm cùm de ijs, quæ libro de Natura humana habentur exactè ſit à nobis dictum: cum his quæ ab Hippocrate libro de Flatibus ſcribuntur, exactior nobis ponenda ratio erit: ne uel ipſa autoris affixa libro autoritas, (Hippocrati enim adſcribitur) uel ſententiarum in eo claritas, uel dictionis obſcuritas, ac ueluti laconiſmus, temerè nobis imponant. Ego certè etſi minimè mihi aut cenſoris aut iudicis partes arrogo, maximè ab alijs tanta de re, quàm à me iudicium ferri, ſententiam tamen ipſe meam, quaſi unus è ſenatorum ordine in auguſtiſsimum medicinæ ſenatum adſcitus, liberè dicam. Sentio autem, ſi quid eſt in me aut ingenii aut iudicii, librum illum non modò non Hippocratis illius noſtri medicinæ parẽtis, & principis, ſed ne docti quidem cuiuſquam unquam fuiſſe: ut in quo nimirum plæraque non tam ab Hippocratis doctrina, quàm ab ueritate ipſa alieniſsima ſint ſcripta: quæ ne gratis dixiſſe uideri poſsim, ſingillatim locos ex eo libro, priore mea enarratione attuli, qui non modò non ſolidam illam atque reconditam Hippocratis eruditionem, uerùm ne ullam quidem ueriſimilitudinem referant: quod quando plenam ea res exigebat tractationem, & ipſa argumenti ratio, enarrationem quæ rem totam cumulatè explicaret, poſtulare uidebatur: ob id ad quantùm quidem perficere mea qualicunque opera potui, id quicquid eſſet tractationis prima enarratione abſoluendum duxi.

Concil

Conciliatio locorum, ex Hippocrate, ut uidetur pugnantium, de pleuritidis curatione, dolore ad hypochondria deſcendente, quum II. de Ratione uictus acutorum textu x. pharmacum dari mox inchoante dolore præcipiat. Quarto autem eiuſdem tractationis libro, textu XIX. id uetet.

ENARRATIO TERTIA.

HIPPOCRATES pleuritidis curationem ex profeſſo tractans, libris de Victus ratione in acutis ſeruanda ſecundo, & quarto; diuerſa propeq́ pugnantia eadem de re dixiſſe uidetur, magnumq́ ueluti ſcrupum inieciſſe iis, qui paulò penitius illius dicta ſcrutantur. Siquidem ſecundo eius tractationis libro, pleuritidis curationem docens, ubi dolor eas partes, quæ ſub ſepto tranſuerſo ſunt afficit, tum uel nigro ueratro, uel peplio ducendam aluum monet.

ἢν δὲ (inquit) ὑπὸ τὰς φρένας ᾖ τὸ ἄλγημα, ἐν δὲ τὴν κλεῖδα μὴ σημαίνῃ, μαλθάνειν χρὴ τὴν κοιλίην, ἢ μέλανι ἐλλεβόρῳ, ἢ πεπλίῳ.

Id eſt: Si uerò eas quæ ſub ſepto tranſuerſo ſunt partes dolor infeſtat, nullamq́ ad clauiculam ſignificationem fecerit, uel nigro ueratro uel peplio mollire uentrem oportet.

Statuit itaque hoc loco Hippocrates mouēdam in pleuritide aluum, idq́ ab initio, ubi dolor ſeſe ad eas, quæ ſub ſepto tranſuerſo ſunt partes egerit: illius nimirum ſententiæ memor, quam in Aphoriſmis expreſsit.

ἃ δεῖ ἄγειν, ὅκη ἂν μάλιστα ῥέπῃ ἡ φύσις, ταύτῃ ἄγειν, διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων. Aphor. 21. ſect. 1.

Id eſt: Quæ ducere oportet, quò maximè natura uergit per loca conferentia eò ducere.

Docere autem Hippocratem mox ab initio in pleuritide mouendam aluum, dolore ad hypochondria deſcendente, ex ipſo curationis ordine methodicq́ ratione fit euidentiſsimum. Siquidem lateris dolorem prius calidis fomentis diſcutere tentandum docet. Ab hinc niſi dolor ſedatus fuerit, mox uel ſanguinem mittendum, ſi ad iugulum, brachiū, uel mammillam dolor protenditur: uel ſi ab hipochondria deſierit, mouendam aluum. Ex quo quidem ordine perſpectiſsimum cuiuis eſſe debet, auxilia hæc uel mittendi ſanguinis, uel molliendi uentris, tanquā initio morbi congruentia, excogitata ab Hippocrate eſſe: quod uel eiuſdem teſtimonio. Cùm morbi inchoant ſi quid mouendum uideatur, mouendum id per initia ſit, non cùm morbi conſiſtant ac uigent: quo ſanè tempore, ut idem monet, quietem habere melius eſt. Conſtat igitur ſoluendam ab initio aluum præcepiſſe Hippocratem, ubi dolor in pleuritide eas quæ ſub ſepto trāſuerſo ſunt partes infeſtauerit. At idem ipſe quarto eiuſdem tractationis libro, non contrarium modò ſenſiſſe, ſed & conceptis uerbis expreſsiſſe planè eſt uiſus. Sic enim ait: 2. Sect. aphoriſ. 29.

ὁκόσοι δὲ τὰ φλεγμαίνοντα ἐν ἀρχῇ τῶν νούσων ἐπιθέως ἐπιχειρέουσι λύειν φαρμακείῃ, τοῦ μὲν ξυντεταμένου καὶ φλεγμαίνοντος, οὐδὲν ἀφαιρέουσιν· οὐ γὰρ ἐνδιδοῖ, ὠμὸν ἐὸν τὸ πάθος· τὰ δὲ ἀντέχοντα τῷ νοσήματι καὶ ὑγιεινὰ συντήκουσιν. ἀσθενέος δὲ τοῦ σώματος γενομένου, τὸ νόσημα ἐπικρατέει. ὁκόταν δὲ τὸ νόσημα ἐπικρατήσῃ τοῦ σώματος, τὸ ῥίονδε ἀνιήτως ἔχει.

Hoc eſt: Quicunque autem inflammata ſtatim per morbi initia medicamento ſoluere conantur, ij à diſtenta inflammatáq; parte, non ſolùm nihil adimũt, (cùm non cedat quæ adhuc cruda eſt affectio) uerùm quoque & quæ morbo reſiſtentia & ſana ſunt, abſumunt contabefaciuntq́;: ductóq; ad imbecillitatem corpore, morbus ſuperior euadit: qui ubi corpus uicerit, remedium non habet.

Vetat hoc loco apertiſsimè Hippocrates phlegmone obſeſſas diſtentasq́; partes ab initio medicamento agitari. Cùm id facere tentanti non cedat affectio, ut potè cruda exiſtens: ſanæ autem, & morbo reſiſtentes partes, à medicamento abſumantur, & in imbecillitatem corpus dedatur: quo infirmiore facto, facilè morbus uincit: quod cùm euenit, in præcipiti rem eſſe manifeſtiſsimum eſt. Si igitur tot incommoda ex medicamenti uſu in inflammatis partibus proueniunt, dandumq́; hoc loco medicamentum inter morbi initia uetat Hippocrates: cur Elleborum & peplium dari in pleuritide ſtatim ab initio iuſsit? non enim ſine magna eum id ratione feciſſe (qui omnia ex indicatione facere debere medicum ubique docuerit) exiſtimandum eſt. Quòd ſi id ipſum rectè præcepiſſe confiteri uolumus (uti quidem omnibus in confeſſo eſt) cur nunc dari in eius generis affectionibus per initia uetuerit, nobis eſt inquirendum, inueniendusq́; modus quo conciliari pugnantes ij loci poſsint. Quod ut fiat, altius nobis tota medendi pleuritidis ratio eſt repetenda, ut quibus ſcopis morbus hic cæteræq́; internorum membrorum inflammationes curari debeant, perſpicuum fiat.

Pleuritidis curatio atq; natura.

2. & 5. de locis affect.

Itaque cùm pleuritis, ſuccingentis coſtas membranæ inflammatio ſit, uel Galeni teſtimonio: omnis autem inflãmatio de genere tumoris præter naturam ſit, eodem etiam autore: omnis item præter naturam tumor ſe ſummouendum indicet: conſtat præcipuum curationis ſcopum hunc eſſe, ut quæ facta eſt inflammatio confeſtim ſummoueatur: quæ in generatione eſt, fieri prohibeatur. Cùm uerò inter acutos morbos atque exitiales pleuritis uel in primis numeretur, tanto maiorem ſedulitatem atq; ſtudium poſcit, quanto maius ipſa ſecum periculum adfert: eò fit, ut ei morbo celerrimè ſuccurrendum Galenus poſt Hippocratem optima ratione ſtatuerit. Si dolor (inquit Hippocrates) ad clauiculam cõſenſum ſignificauerit, uel ad brachium grauitas, uel circa mammam, uel ſuper ſeptum tranſuerſum, internam cubiti uenam ſecare expedit, neq; ut copioſè ſanguis detrahatur eſt cunctandum: ſed couſque eſt auferendus, donec rubidior multò, uel pro puro rubidóq; liuidus fluxerit: nam utrumque contingit. Galenus uerò eum locum enarrans, ita ſcribit. Quamuis (inquit) uenæ ſectio undecunque fiat, euacuet à toto animalis corpore, non tamen uelociter neque æqualiter ex omnibus uenis. Nos uerò (ſubdit) partem eam quæ phlegmone obliditur, tum celeriter tum quàm cæteras partes magis, in acutis præſertim morbis, uacuare contendimus: quòd ſanè interna cubiti uena facit.

1. de Rat. uict. acut. tex. 9.

2. de Rat. uictus acut. tex. 10.

Ex quibus ſanè utriuſque uerbis apertiſsimè conſtat, ut morbi tanti periculum uitetur, celerrimè moliendam eſſe curationem à medico, idq́;

ſecta

ſecta ab initio uena, ſi dolor iugulum petat: uel ſi hypochondria, dato medicamento. Pro eorum enim qui inflammationem pariunt humorum inclinatione, uacuationes facere Hippocratem eodem ipſo commentario nos bellè docet Galenus: id affirmans uerißimum eſſe quod dicitur, Quò natura uergit, per loca conferentia cò ducere. Quia ſanè ratione ductus Hippocrates internam ab affecta parte uenam ſecari iuſsit. Vbi dolor ad brachium mammam'ue protenditur, uel helleborum dari, dolore deorſum uergẽte, naturæ motum ſequutus. Rectißimè autem id nos monuiſſe Galenus uidetur, ut à loco phlegmonem patiente, plus ſanguinis ac celerius uacuemus, quàm à reliquis corporis partibus: quòd niſi ab inflammata parte celeriter uacuemus, magnum inde corpori periculum naſcetur: tollere enim celeriter hominem ſolent internorum membrorum inflãmationes. Meritò igitur celerrimè tanto morbo ſuccurrendum utriq; autores iudicauerunt. Siquidem (quod idem Hippocrates ait)

φαρμακεύειν ἐν τοῖσιν λίην ὀξέσιν ἢν ὀργᾷ αὐθήμερον. χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖσι τοιούτοισι κακόν.

Id eſt: Medicari in ualde acutis ſi materia turgeat, eadem die: tardare enim in talibus malum eſt. *4. Aphor. ſect. 10.*

Cur uerò idem autor dolore deorſum uergente, helleborum dari, non uenam ſecari iuſſerit, cauſam in eius partis commentario (hoc eſt I I. de Ratione uictus acut. comm. X.) reddit Galenus: quòd dolores huiuſmodi non admodum iuuet quæ in cubito fit ſectio, corde ſcilicet mediũ occupante: quòd uena quæ inferiores thoracis partes alit, ſub corde enaſcatur: ob id cùm facilius qui phlegmonem facit humor per inferna ducatur, (ſi ad hypochõdrium dolor deſcendat) medicamentum dari optima ſanè ratione Hippocrates iubet. Vnde Galenus eum locum enarrans, Superiores (inquit) ſuccingẽtis coſtas membranæ partes, cùm inflammantur, ad humerum brachiumq; & mammam condolentiam extendunt, inferiores uerò ad ſeptum tranſuerſum & hypochondrium. Cùm igitur ſuperiorum condolentia ſignum fecerit, uenam in cubito eam ſecare oportet, quæ ſanguinem ab affecta parte & magis & uelocius tum reuellere, tum uacuare poſsit. At ſi partibus infernis affectus conſenſum ſignificauerit, purgatione uacuationem facere expedit.

Rectè igitur dolore in pleuritide deorſum uergente purgandum helleboro aut peplio docet Hippocrates, quòd in internis inflammationibus præcipuus is eſſe ſcopus debeat, ut celerrimè à loco phlegmone obſeſſo tum reuellamus tum uacuemus, quod optimè quæ purgatione fit per imum uentrem uacuatio præſtat, ubi dolor eas quæ ſub ſepto tranſuerſo ſunt partes infeſtauerit: exonerãtur enim purgatione facilè eæ partes, uenis ſcilicet quæ ipſas alunt cum uentre & inteſtinis communitatem habentibus, eaq; communione facilè excrementa in aluum mittentibus. Cur ergo medicamẽtum dari Hippocrates ſuadeat dolore deorſum uergente euidentißimum factum puto: purgandum enim ea ratione iubet: primùm, ut naturæ motum ſequamur: deinde ut quàm celerrimè à loco phlegmone obſeſſo humorem regeramus, commodeq; uacuemus. Indicationem enim ſumit non ſolùm ab affectu, uerùm & à parte affecta. Af- *In internorũ inflãmationibus quis ſcopus.*

fectus quidem ipſe ob ſui magnitudinem celerrimè ſe ſummouēdum indicat: pars uerò affecta uacuationis modum. Si enim (quod ſæpe à nobis antea dictum eſt) ſuperiores ſepto tranſuerſo partes afficiantur, ſecta uena occurrendum morbo iudicatur: ſi uerò inferiores, purgatione utendum. Veriſsimum enim eſt quod à Galeno dicitur, eam quæ à poſitu ſumitur iudicationem, prætermittendam non eſſe: quòd per quæ euacuare oporteat, atque quomodo, ipſa demonſtret. Sic iocinoris uariè affectæ partes, alium atque alium uacuationis modum indicant. Si enim gibbæ ipſius partes affectæ ſint, tum per aluum atque urinas noxia uacuare expedit: ſi ſimæ tantum partes, per aluum, quæ docta Galeni ſententia eſt.

2. ad Glau. cap. 13. & 7. Metho. ad finem.

At uerò cùm id Hippocratem præcepiſſe dico, dandum medicamentum dolore deorſum tendente, in id ut à loco phlegmone obſeſſo celerrimè uacuet, non ita accipi uelim, quaſi exiſtimarit Hippocrates, humorē qui inflammatum locum occupat, quiq; iam extra uaſa in uacua ſpatia delapſus, ſuccingentem coſtas membranam diſtendit, dato medicamento euacuari. non enim is dato deiectorio medicamento, per aluum educi ullo pacto poteſt: quòd iam uenas egreſſus, reingredi in ipſas, & ab iis in inteſtina atque aluum dilabi minimè queat. Sed ſolùm per ſputum, uel ſuppurationem diſcuti, ſi ſalubris ſit futurus morbus. Verùm is tantum humor ui medicamenti educitur, qui in proximis inflammato loco uenis, atque locum implentibus, phlegmonemq; irritantibus, tum & qui in maiuſculis, & remotioribus continetur: ſubtractus enim alui deiectione is humor, phlegmone ipſa augeri prohibetur: exonerantur q; quę inflammatæ parti uitioſum ſuggerebāt humorem. Vnde & pars ipſa phlegmone affecta non minimum alleuatur.

7. Metho. Loci Hippocratis explicatio.

Quamobrem illud magna ſanè ratione Galenus dixiſſe eſt uiſus ut partem eam quæ phlegmone obſidetur, tum celeriter tum quàm cæteras partes magis uacuare contendamus, quod uel miſſo ex interna cubiti uena ſanguine, uel dato medicamento, pulchrè perficimus. Verùm ſi medicamenti ea uis eſt, dandumq; rectè hic Hippocrates iuſsit, cur altero illo loco eos damnat, qui inflammationes inter morbi initia medicamento ſoluere conantur? Dicendum meritò repræhenſos eos ab Hippocrate eſſe, quòd cùm cocta tantum medicari atq; mouere, non cruda oporteat: ut idem alio loco Hippocrates dixit: & quæ non turgent mouenda non ſunt. Ii autem, qui purgationem in inflammationum initijs adhibent, ea mouere conantur quæ & cruda ſunt, & quæ non iam turgēt, ſed in membro inflammato quietem agunt: putantes id quicquid eſt humoris quod iam membro hæſit, dato medicamento ſolui, meritò ſanè conuellendos Hippocrates exiſtimauit: ut qui cùm ſe prodeſſe putēt, magnam noxam corpori inferunt: cruda enim affectio non cedit, & ſanæ partes contabeſcunt, & ab inflammata diſtentaq; parte nihil adimitur, uireſq; corporis conuelluntur.

2. de rati. uic. acut. tex. 10.

1. Aphor. 22.

4. de Ratione uict. acu.

Non itaq; prohibet hoc loco Hippocrates medicamentum in inflammationum initijs dari, cùm idipſum fecerit ipſemet Hippocrates in pleuritidis initio, helleborum & peplium exhibens: ſed falſam redarguit eorum

Cōciliatio et explicatio pugnantium locorum Hippocratis.

rum ſententiam, qui dato medicamento humorem, qui inflammationem parit, uacuari exiſtimabant. quod illis Hippocratis uerbis apertiſsimè iudicatur, ὁκόσα ἢ τὰ φλεγμαίνοντα: hoc eſt, quicunq; inflãmata ſeu inflammatas partes ab initio medicamẽto ſoluere conantur, ut indicet malè eos exiſtimaſſe qui inflammata dato medicamento ſolui putarent: non enim ſoluuntur, ut poſtea addit, imo ab eis nequicquam adimitur, crudo adhuc exiſtente morbo. Meritò igitur damnandos eos exiſtimauit, qui id poſſe medicamentum præſtare putabant: quod minimè efficere poteſt, ut à diſtenta inflammataq́; parte humorem auferret: non enim id ſanè præſtare poteſt: ſed tantùm eos qui in uenis conſiſtunt humores deturbare, foraſq; pellere. Non itaque pugnant præcitati ex Hippocrate loci, neq; prohibet unus, quod alter præſcribit: ſed uno loco (nempe illo qui 11. de Ratione uictus acuta ſcriptus eſt) quid faciendum ſit edocemur, dolore ad ſeptum tranſuerſum deſcendente: altero illo, quarto eiuſdem tractationis libro poſito, ĳ calumniantur, qui in id dari medicamẽtum exiſtimabant, ut à parte phlegmonem patiente noxium humorem auferrent. Non ſic ſanè Hippocrates, qui & ſi medicamentum dat, non in id dat, ut ab diſtenta inflammataq́; parte quod lædit auferat: ſed ut qui locum inflammatum circumiacet humor, in uenis quidem adhuc conſiſtens, & phlegmonem irritans ſummoueatur, ſicq; quod in membro hæſit diſcuti facilius poſsit: eo ſublato quo tanquam fomite tum augebatur, tum grauabatur magis. Leuata enim (ut Galenus ait) quæ noſtrum corpus diſpenſat natura, & exonerata eo quo ueluti ſarcina premitur, facilius quod reliquum eſt uincit. *11. Metho.*

Verùm huic noſtræ ſententiæ, non omnia planè ſubſcribere uidentur: cùm obĳcere quiſpiam poſsit, non in id ſolùm medicamentum conſulere Hippocratem dari, ut circumiacens tantùm humor euacuetur: uerùm ut qui etiam membrum obſeſsit. *Obiectio.* Nam ſi dolore ad iugulum aſcendente, euſque mitti ſanguinem iubet, quoad rubidior multò, uel pro puro rubidoq́; liuidus fluxerit, (quo ex mutatione coloris ſanguinis, indicetur à loco phlegmonem patiente euacuatum eſſe, coloris enim mutatio ſanguinis, ut Galenus ait, ex particula inflammata tranſmutationem ſufficienter commonſtrat) *2. de Ratione uic. acut. 10.* itidem dolore deſcendente dari in id medicamentum ualidum & efficax rectè conſuluit, ut non ſolùm qui circumſtat humor, uerùm & qui membro hæret ſoluatur: par enim utrobiq; eſt ratio.

At ſcrupus hic nullo negotio dilui poteſt. *Obiectionis dilutio.* Siquidem & ſi euſq; mittendum ſanguinem dolore aſcendente iuſſerit, ut mutatione coloris uacuationis ſufficiẽtia iudicetur: nõ tamẽ ab ipſomet loco affecto ſanguis is educitur, ſed à proximis affecto loco uenis, quæ tali calore affectum ſanguinem ob uicinitatẽ, & caloris redũdantiam habent: qualis eſt qui inflammatum occupat membrum: *Vbi ſuprà.* hic enim (ut affirmat Galenus) ob caloris abundantiam colore permutatur. Si nanque reliquus in corpore ſanguis pituitoſior fuerit, rubicũdior ſanè erit qui in eo quod phlegmone obſidetur latere continetur: ſic ſi ruber fuerit reliquus corporis ſanguis, is procul dubio qui ad phlegmonem eſt feruidus aſſatuſq;, in ni-

grum permutabitur: liuidus autẽ, in ea quæ fit à rubro ad nigrũ permutatione medium obtinet. Itaq; quũ & proximæ affecto lateri uenæ, quarum interuentu is ipſe qui inflammationẽ facit humor in membrum deſcendit, calorem affecto loco penè parem conceperint, ſanguinis colorem in ijs permutari (ſi Galeno creditur) conſequens quidem eſt: qui cùm ſecta uena effluit, indicio eſt copioſum tum detractum ſanguinem eſſe, nec amplius mittendum. Vacuandi enim ſanguinis terminum in pleuritidis curatione eſſe coloris mutationem rectè Galenus dixit. Atque ijs ego & conciliatos abundè locos, qui ſecum ipſi pugnare uidebantur, & enodata quæ aduerſum noſtram ſententiam adduci poterant, exiſtimo.

2 de Ratione uict. acu. tex. 10.

De amari ſaporis generatione atq; natura: non omnem à calido fieri, nec item amara omnia calida eſſe.

ENARRATIO QVARTA.

RECTISSIME illud Plato philoſophorum omniũ ſummus dixiſſe uidetur, ἥδιστον μὲν εἶναι τῶν ἀκουσμάτων τὴν ἀλήθειαν: hoc eſt, ſuauiſsimam enarrationem ueritatem eſſe: ut quæ id præſtet atque efficiat, ut ſe ipſam ſua ui ſuſtẽtet, ac cõtra hominum ingenia facilè ſe per ſeipſam defendat. Quamobrem cùm de uniuerſa ſaporis amari natura, generatione, ac cauſis, certis ac firmis ſit mihi in præſens demonſtrationibus tractandum: & in ea tractatione aduerſum Galeni placita ea ipſa de re multa ſint à nobis conſtituenda, quæ non ſatis cum eo conueniant, aut potius illius mentem ſententiamq; euertant: petendũ id in primis mihi omniq; ſtudio à ueri amatoribus flagitandũ exiſtimaui, ut ſi pro ueritate aduerſus Galeni dogma ſtans tanti uiri ſenſa conuellere audeam, non id mihi impudentiæ aut temeritati, ſed ueritatis ſtudio prouehendæ adſcribant: cuius cùm ea ſit dignitas atque maieſtas, ut ſecundum Deum rebus ſe omnibus anteferri uelit: nec ullius cuiuſquam uel autoritate uel gratia labefactari: quis mihi iure ſuccenſcat, ſi huius amore adductus ſententiam ipſe meam (nullius addictus iurare in uerba magiſtri) aduerſus Galenum proferam? Equidem ſi ueritatis dogmatum conſtitutio, non ex autorum teſtimoniis, ſed demonſtrationibus potius eſt æſtimanda, ut ipſe nos Galenus docuit, (qui ne Hippocrati quidem medicinæ parenti ac principi ut teſti, ſed ut firmas demonſtrationes afferenti aſſentiri dignatur) neque nos ſane Galeno fidem adhibere conueniet, ſicubi firmam aſſertionis ſuæ demonſtrationem afferre non poſsit: præſertim ubi ſenſus & ratio ei aſſertioni repugnabunt. Nemini autem cuiquam ſine firma eius quod aſſerit oſtenſione eſſe credendum, ipſe nos Galenus in hæc uerba commonefecit:

Lib. Quòd animi mores corporis temperaturã ſequantur.

Vbi ſuprà.

Ἱπποκράτης μὲν οὖν ἐπιδείξας ἐν ὅλῳ τῷ περὶ ὑδάτων καὶ ἀέρων κράσεως συγγράμματι, σώματος κράσει ἕπεσθαι τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, οὐ μόνον ὅσαι κατὰ τὸ θυμοειδὲς ἢ ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ τὰς κατὰ τὸ λογιστικὸν ἁπάσας, ἀξιοπιστότατος δὴ μάρτυς, ἄν γε τις τῷ μάρτυσι πιστεύῃ, καθάπερ γένοιτο δὴ, τὴν τῶν δογμάτων ἀλήθειαν. ἐγὼ δ᾽ οὐχ ὡς μάρτυρα τἀνδρὶ πιστεύω τοῖς πολλοῖς ὡσαύτως, ἀλλὰ ὅτι τὰς ἀποδείξεις αὐτοῦ βεβαίας ὁρῶ, διὰ τοῦτο γὰρ

καὶ

καὶ αὐτὸν ἐπαινῶ τὸν Ἱπποκράτην.

Quod eſt: Hippocrates quidem cùm in opere uniuerſo de Aquarum & temporum anni temperatione, facultates animæ, non eas ſolùm quę in parte iraſcibili, aut concupiſcibili, ſed in rationali quoq; conſiſtuut, temperaturæ corporis comites conſequentesq́; eſſe oſtendat, idoneus maximè teſtis eſt, cui fidem adhibeas, ſi ex teſtimonio, ut mos eſt nonnullis, ueritatem æſtimes dogmatum. Ego uerò ut teſti huic uiro non credo, id quod alij faciunt: ſed quòd certas firmasq́; eius demonſtrationes uideam, ob id Hippocratem ipſum commendo.

Itaque ſi Galenus Hippocrati minimè aſſentitur, niſi quatenus dicti ſui firmas affert demonſtrationes: ne nos quidem ipſi Galeno ut teſti credemus, ſi ſtatas aſſertionis ſuæ demõſtrationes afferre nõ poſsit. Quamobrem hæc ipſa de Amaro ſapore commentatio magnis errorum tenebris ſepta, in ueritatis lucem proferenda eſt: nec plus cuiquam tribuendũ, quàm res & ueritas ipſa concedit. Galenus igitur. IIII. de Simplicium facult. Amari ſaporis generationem ex dulcibus prouenire, à calore extenuatis: ipſaq́; amara dulcibus & calidiora temperie eſſe, & tenuiora affirmauit. Illud item, Amarum omne caloris exceſſu fieri, amaraq́; omnia calida eſſe. Rurſum, Amara tenuandi facultate eſſe prædita, ut quæ nimirum extenuent, incidant, abſtergant. Demum, Amarum nunquam odoratũ eſſe. Hæc Galeni de amaro ſapore aſſertio, quam quidẽ ſuis omnibus partibus à ueritate longè abeſſe oſtenſuri ſumus, ſi prius ipſamet Galeni uerba ad Græci codicis fidem huc de induſtria attulerimus, ne tanto uiro impoſuiſſe uideri poſsimus:

Cap. 22. — *Cap. 9. quarti de Simpl. fac. & cap. 7. ad finem.*

ἡ τοῦ πικροῦ γένεσις χυμοῦ ἐκ τῶν γλυκέων ὑπὸ θερμότητος λεπτυνομένων ἐφάνη συνίστασθαι, καὶ εἶναι δηλονότι θερμότερά τε καὶ λεπτομερέστερα τῇ κράσει τὰ πικρὰ τῶν γλυκέων. *4. de Simpl. fac. cap. 22.*

Quod eſt: Amari ſaporis generationem ex dulcibus à calore extenuatis prouenire, iam clarè docuimus: apparuitq́; calidiora atque tenuiora temperie eſſe amara quàm dulcia. Amarum uerò tale à caloris exceſſu fieri, idem Galenus ijs uerbis explicauit:

Τὸ γὰρ πικρὸν ἅπαν, ἄβρωτον ἐστὶν, καὶ γίγνεται δι' ὑπερβολὴν θερμασίας ὡς ἐφεξῆς ἀποδείξομεν. *Cap. 9 quarti de Simpl.*

Id eſt: Amarum omne edi nequit, taleq́; fit à caloris exceſſu, uti poſtea monſtrabimus.

Amara uerò omnia calida eſſe, in hæc uerba:

Καὶ τὰ πικρὰ γε δὴ πάντα θερμά, καθάπερ ἥ τε χολὴ καὶ τὸ νίτρον, καὶ οἱ πάνυ παλαιοὶ τῶν οἴνων, καὶ τῶν σπερμάτων μυρία. *Cap. 7. ad finem.*

Id eſt: Porrò amara omnia calida ſunt, ueluti bilis, nitrum, uina ualde uetuſta, & numeroſa ſeminum copia.

Attenuandi autem & extergendi facultatem amaris ineſſe, his uerbis:

περὶ δὲ τῶν πικρῶν χυμῶν τῆς δυνάμεως ἀφοριζόμενοι, καὶ τμητικοὺς αὐτοὺς εἰπόντες εἶναι, καὶ λεπτυντικοὺς καὶ ῥυπτικοὺς, καὶ δηλονότι θερμοὺς εἰς τοσοῦτον, ὡς μήπω καίειν, ἤδη τὸν ἐφεξῆς αὖθις ἴωμεν τοῦ λόγου. *Cap. 19.*

Id eſt: Poſtea uerò quàm de ſaporibus amaris definiuimus, diximusq́; quòd incidendi uim habeãt & extenuandi, tum extergẽdi ac nimirũ etiã

calefaciendi, ita tamen ut non urant: rurſus ad acres ſermonẽ uertamus.

Nullum uerò amarum odoratum eſſe (quod poſtremo nobis monſtrandum eſt) ijs uerbis expreſsit:

Καὶ τοι τόγε πικρὸν οὐδὲ πωποτ' ἦν εὐῶδες.

Id eſt: tametſi amarum nunquam odoratum eſt.

Sex itaque ſunt à Galeno de ſapore amaro hic adducta paulò accuratius à nobis expendenda, & in ueritatis lucem proferenda.

Primùm, Amari ſaporis generationem non ex dulcibus prouenire à calore extenuatis uti Galenus exiſtimauit.

Secundum, Amara non perpetuò dulcibus & calidiora, & tenuiora eſſe.

Tertium, Non amarum omne caloris exceſſu fieri.

Quartum, Non omnia amara calida eſſe, ſed cõtrà multa frigidiſsima.

Quintum, Nec amara quidem omnia tenuandi & abſtergendi ui eſſe prædita.

Sextum, Amara ut plurimum odorata eſſe, amaritudinemq́ue (ut uoluit Theophraſtus) odorum eſſe principium.

Primùm ut oſtendamus, à ſaporis definitione nobis eſt inchoandum, ut poſtea quid amarus ſapor ſit compendio ſciri poſsit. Eſt itaque ſapor, uti Ariſtoteles cẽſet, affectio quædam à ſicco in humore genita, guſtum qui in potentia ſit in actum demutans. Nam ſentiendi uim quæ prius poteſtate erat eodem perducit. Eius autoris ea de re uerba hæc ſunt.

Lib. de Senſu & ſenſili. cap. 4.

Ἔστι δὲ χυμὸς τὸ γιγνόμενον ὑπὸ τοῦ ἐμψύχου ξηροῦ πάθος ἐν τῷ ὑγρῷ, τῆς γεύσεως, τῆς κατὰ δύναμιν ἀλλοιωτικὸν εἰς ἐνέργειαν, ἄγει γὰρ τὸ αἰσθητικὸν εἰς ὃ πρότερον δυνάμει προϋπῆρχεν.

Cùm enim natura (quod idem eodem loco Ariſtoteles docet) in humore partem ſiccam terrenamq́ue diluit, aut per eandem humorem percolat, & calore coquit, (ueluti qui colores ſuccos'ue in aqua eluunt, ſimilem affuſo ſucco reddere aquam ſolent) qualitatem quampiam inſerit, quæ Sapor uocatur: quorum quemadmodum & colorum uariæ ſunt ſpecies, aliæ atque aliæ differentiæ: quarũ ſanè extremæ illæ ſunt, Dulce & Amarum, intermediæ multæ. Dulce quidem alendo eſt, Amarum edi nequit, ut ſuprà ex Galeno diximus,

τὸ γὰρ πικρὸν ἄπεπτον, ἄβρωτον ὅλον.

Id eſt: Amarum omne edi nequit.

Eſt autem ſapor amarus qui linguæ ſubſtantiam, adhæſu ſuo nimium abluit, naturæq́ue ipſius nõnihil liquefacit uel Platonis teſtimonio. Vnde facile eſt Amari ſaporis generationem uenari: fit enim omnis ſapor amarus ex ſiccis & terrenis partibus humidas magno interuallo uincẽtibus. Amarum enim omne ſiccum. Cùm enim natiuus calor plantæ, aut fructus, alterius'ue rei quæ ſaporis ſit capax, terreas partes ſatis domare, & euincere, atque percoquere minimè poteſt ut miteſcant, amarus gignitur ſapor: quanquam non unica, nec ſimplex eſt ſaporis huius generatio, ut rectè Auerroës Arabs exiſtimauit, non ſolùm enim à calido uel aſcititio, uel interno plus æquo nimium excoquente, & quod in plantis dulce & tenue eſt diſſoluente, amarus prouenit ſapor: ſed etiam à frigido co-

In Timæo.

5. Collectic-num. cap. 27. & 2. de anima. & lib. de Senſu.

gente

gente & adſtringente. Vt enim calor immodicus tenues magis & aëreas, quæq; alendo erant partes, ui ſua diſsipat, (unde amarum reddi quod hanc actionem excipiat neceſſe eſt, atque ob id mel ſi diutius excoquatur amarum effici, ut bellènos Galenus docet) ſic & frigidũ ipſum coactione quã facit, & adſtrictione, ſi uehemens fuerit, id ipſum operatur. Diſsijcit enim dulces & aëreas in plãta partes, denſando, cogẽdo, eaq; coactione & denſitate, ſuaues partes exprimendo, ueluti exprimi & exugi omnis humor in ſpongia ſolet, ſi quis eam uehementer manibus compreſſerit. Vnde fit ut aëreis & tenuibus amiſsis partibus, quod reliquum eſt terrearum partium exuperantia amarum efficiatur. Nec hac ſolùm ratione frigus immodicum amaritudinẽ in rebus inferre poteſt: ſed quum quæ frigida immodicè ſunt, eadem & craſſa, & denſa, & bene concreta eſſe oporteat, uel Galeni & Ariſtotelis teſtimonio, (quorum ſententijs receptum eſt frigidi eſſe denſare, cogere, adſtringere, incraſſare: ueluti calidi rarefacere, fundere, aperire, attenuare) fit inquam, ut ſubſtantiæ denſitate & craſsitie uetante, tenueſq; partes conculcante, quo minus ſe ipſæ per uniuerſam plantæ ſubſtantiam diffundere poſsint, ut illæ ipſæ extinguantur & pereant. Ad quod maximè iuuat imbecillus eius plantæ calor, qui cùm à frigido ualdè ſuperetur, dulces illas partes emittere & ueluti inſerere minimè poteſt: nec etiã terreas ipſas domare: aut ſatis ut dulceſcant excoquere. Quæ cauſa eſt, cur opium, cùm ſit frigidiſsimũ, (nempe quarto exceſſu) idem & amariſsimum ſentiatur. Non enim poteſt qui exiguus in eo eſt calor, tenues quæ inſunt diffundere partes quæ & ipſæ à frigoris exceſſu ueluti oppreſſæ atque enectæ, emoriuntur: uel etiam quod ſeſe cogente à frigido ipſa opij ſubſtantia, quicquid tenue & elaboratum à calore fuerat ueluti expreſſum diſijcitur, terreis manentibus partibus. Quæ ſanè mihi amaritudinis in opio ueriſsimæ eſſe cauſæ uidẽtur: non quas attulit Apponenſis Conciliator, qui hac in re pueriliter ineptire, aut potius deſipere mihi uidetur: has referens uel in calorem, qualitatem omnium efficaciſsimam, omnia ſibi coaptantem & aſsimilantem: uel in aduſtionem quãdam quæ opio accidit, quòd aſſetur ſuper laminam ferream igneam, & rubrum efficiatur. Quorum utrumque manifeſtò falſum eſſe conſtat. Non enim (ut paulò antè monſtrauimus) calor in opio, ſuo ſatis munere fungi poteſt: quod ſi poſſet, non ſe tot partibus à frigore uinci, non terreas partes dominari, non tam denſa ſubſtantia opium eſſe ſineret. Non itaque calori omnia coaptanti, & ſibi aſsimilanti adſcribi ullo pacto amaritudo opio poteſt: non enim hæc ſibi coaptat & aſsimilat, quòd à frigoris exceſſu impediatur. Nec item uerum eſt, opium uſtione illa amarorẽ ſibi uendicare, nam natiuus quidam eſt plantæ ſuccus, nempe meconij uocati, non factitia res, nec arte effecta, nec ipſum rubrum, ſed ſubnigrum apparet. Nigredo enim non ſolùm à calore aſſante & urente, uerùm etiam ab frigore congelante non raro prouenire ſolet: quod in arborum ſurculis, & uitium oculis ſæpe à frigore congelatis uidere licet. Longum igitur ualere Apponenſem cum ſua omni infantia ſinamus, quod uerò inſtituimus, methodo atque ordine proſequamur: id

inquam

4. de Simpl. fac. cap. 17.

Vide Gal. 1. de Simpl. fac. ca. 20. & 4 eiuſdem tractatiõis. ca. 1. & Ariſto. 4. Meteor. cap. 7. & 8.

In Conciliatorẽ diff. 143.

inquam quod primo loco aſſumpſimus, Non in uniuerſum amari ſaporis generationem ex dulcibus prouenire à calore extenuatis, uti ſtatuit Galenus. Nam etſi interdum id fit, ueluti in melle ex coctione immodica fieri idem autor monſtrauit, non perpetuo tamen in omnibus id uerum erit. Non enim in opio (ut de hoc abſoluam) quæ ineſt amaritudo, ex dulci à calore extenuato genita eſt, quum dulcis ſapor eo in ſucco repertus ſit nunquam: nec calor dulcedinem extenuare potuit, ut quæ nulla ſit: nec ſi eſſet ulla, præ imbecillitate extenuare illam poſſet. Eſt enim in opio perquàm exiguus calor. In amygdalis item amaris unde quæſo amaritudo genita? an ex dulci à calore extenuato? minimè ſanè, nunquam enim quæ amaræ ſuapte natura ſunt antea dulces fuere, ut dulcedine à calore extenuata in amarorem ipſæ conuerſæ ſint. Quin ſi uerum id perpetuò eſt, ut amari ſaporis generatio ex dulcibus à calore extenuatis proueniat, in fructibus & plantis utrum id eſſe conſequens quidem erit: quum ex ĳs quædam amara ſuapte natura ſint. Verùm ſi in fructibus qui amari ſunt, amaritudo ex dulci genita eſt à calore extenuante, dulces ipſos ſui ortus initio fuiſſe neceſſariū eſt, ut ſapore eo tandem ui caloris diſsipato, amarus gigni ſapor poſsit. atqui nulli unquam fructus ortus ſui initio (uel ipſiusmet Galeni ſententia) dulces eſſe poſſunt: quòd dulcedo à temperato calore proueniat probè humidum concoquente, qui in fructibus immaturis eſſe non poteſt, ob idq́ ipſos in uniuerſum acerbos eſſe & auſteros quòd frigidiuſculi ſint, nec adhuc temperatum calorem nacti, ipſe nos Galenus docuit. Fit itaque ut in eiuſcemodi fructibus, amaritudo nō ex dulci à calore extenuato, ſed à quauis alia potius cauſa proueniat: in id fateri uelimus, fructus ipſos ſui ortus initio dulces quandoque eſſe, quod & experientiæ inconcuſſæq́ ueritati, atque adeò ipſiuſmet Galeni ſententiæ repugnat, qui ea de re ad hunc modum ſcripſit,

4. de Simpl. fac.cap.22.

4. de Simpl. fac.cap.7.

Vbi ſuprà.

Vbi ſuprà.

ὅσοι γὰρ τῶν δένδρων καρποὶ πάντες, ὅσοι γλυκεῖς ἡμῖν φαίνονται πεπανθέντες, ἄρτι γενόμενοι στρυφνοί τε εἰσὶ καὶ ξηροὶ τὰς συστάσεις, καὶ κατὰ τὴν τοῦ γεννῶντος δένδρου φύσιν ἕκαστος, ὥς πού καὶ Θεόφραστος ἔλεγεν. ἐλαῖαι, σταφυλαί, μῆλα, ῥοαί, μόρα, φοίνικες, ἄπιοι. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, γίγνονται μὲν ὑγρότερα, προσλαμβάνουσι δὲ ὀξύτητα τῇ στρυφνότητι καὶ ταύτην ἀποθέμενοι, ἐπὶ βραχὺ γλυκεῖς αὖθις γίνονται τελειούμενοι.

Quod eſt: Arborum fructus quotquot nobis ubi maturuerint dulces apparent, recens nati acerbi ſicciq́ conſiſtentia ſunt, pro ſui nimirum parētis quiſq́ natura (ut quodam in loco ait Theophraſtus) oliuæ, uuæ, mala punica, mora, palmulæ, pira, progreſſu uerò temporis humidiores redduntur acquiruntq́ ad acerbitatem, aciditatem, quam breui exuentes, dum matureſcunt ac perficiuntur, dulces euadunt.

Non itaq́ perpetuò amaritudinem ex dulci fieri, à calore extenuato abundè nobis demonſtraſſe uidemur. Illud nunc oſtendamus quod ſecundo propoſuimus loco, Amara dulcibus nec calidiora perpetuò, nec tenuiora eſſe. Quod non magno negotio euincemus, ſi id oſtenderimus, ex amaris maximè frigida quædam eſſe. Conſtat autem uel ipſo ſenſus iudicio pleraq́ talia inueniri. Quis enim neſcit cicutam, & meconĳ ſuccum frigidiſsima eſſe? quæ concors eſt & philoſophorum & medicorum

omnium

omnium ſententia. At ea guſtus certiſsimus iudex uehementer amara eſſe oſtendit. Quis autem tam deſipiens ſit, ut hæc ipſa, quæ eximiè amara ſunt, melle uel zaccaro rebus dulciſsimis, calidiora & tenuiora eſſe affirmare auſit? Cicutam enim atq; meconij ſuccum frigiditate immodica ne care omnibus autorum omnium calculis atq; ſententijs eſt receptum: quod uel celebri Socratis morte cicutæ ſucco exitiali ab undecim Athenienſium uiris capite damnati, nobis factum eſt manifeſtum. Meconij uerò ſuccus, ut qui lethali ſomno hominem perdat, frigidiſsimum eſſe conſtat. Quis itaq; ni planè hebes ſit & dementatus, horum alterum zaccaro, melle, dulcibus malis, cæraſijs, uel calidiora uel tenuiora eſſe credat? Quæ quoniam & ipſa ſenſuum fide conſtant: & ipſiuſmet Galeni atq; Dioſcoridis ſententia eſt receptum (frigidiora hæc inquam & ſubſtantia craſsiora quibuſq; uel dulciſsimis eſſe) diutius in hac re conſtituenda atq; aſſerenda non immorabimur: & ad tertium propoſitorum ſermonem uertemus.

Socratis mors.

Non omne amarum caloris exceſſu fieri. Cuius rei fidem uel ampliſsimam unius Pœni Auerrois teſtimonium locuples facit: ſi ex teſtimonio, ut mos eſt nonnullis, ueritatem dogmatum æſtimare liceat: tum quæ ab ipſo autore in id adducta ratio eſt, quæ mihi quidem demonſtrationis robur habere uidetur. Non omne igitur amarum caloris exceſſu fieri is ad hunc modum probat, libro collectionum V. cap. XXVII. Super naturam amari (inquit) dominatur complexio ſicca terreſtris, & hoc poteſt naſci à calido & frigido. Notæ autem quibus alterum ab altero diſcrimines, hæ ſunt: nam quod à frigore fit, dulce efficitur poſtquam fuit amarum, uti glandes, xylocaracta, & nonnullæ ex cucurbitis. Quod uerò à calore & terreitate, (ſic enim illius interpres loquitur) amarum efficitur, poſtquàm fuit dulce. Id autem fit propterea, quòd amaritudo duas ſpecies temperamenti ſequitur, aut calidam & ſiccam, aut frigidam & ſiccam: uti & calor niger qui interdum à calido, interdum à frigido fit. Atque hæc quidem, quæ de amaro affirmamus, non ſenſerunt maiores noſtri. Quin & Galenus calido tantùm congruere quod amarum eſt exiſtimauit. Sed mirum id non eos præcogitaſſe, opium extremè amarum cùm ſit, idem & frigidiſsimum eſſe, ut quod frigiditate ſua reſolutionem inferat: quia ſi fortè dixerint amaritudinem in opio non à parte frigida prouenire, erroris facilè conuincentur. Nam cùm amaritudo in eo uehemens ſit, ſapor autem fortis ſupra rei naturam iudicet: conſequens eſt, opium ipſum calidius quàm frigidius cenſendum eſſe: quod & ueritati, & ipſiuſmet Galeni aſſertioni repugnat. Hæc Auerrois aduerſus Galenum plena roboris demonſtratio. Equidem ſi amarum omne (ut uult Galenus) calidum eſt, & à caloris exceſſu gignitur: ubi plus amaritudinis, ibi plus caloris ineſſe neceſſarium quidem erit: cùm ſapor effectricem ſuam cauſam ſequatur, uti omnia effecta ſolent. Itaque quod ſummè amarum, idem ſummè & calidum erit: ſapor enim uehemens potenter de rei natura iudicat, uel ipſius Galeni teſtimonio. Atqui opium extremè amarum eſt, itaque extremè & calidum erit: quod falſiſsimum eſſe

4. de Simpl. fac. cap. 7. & 19.

4. de Simpl. fac.

eſſe tum experimento, tum autorũ teſtimonio conſtat. Non igitur amarum omne caloris abundantia, ſed interdum frigore nimio fit, ad eum quem ſuprà explicauimus modum: tenuibus inquam & aëreis à frigiditate nimia concretis partibus, cõcretioneq́; ea emortuis, uel ipſis tandem à comprimente frigido expreſsis inſtar aquæ in ſpongia contentæ, ubi arctius manibus premitur.

Atque ex hoc ritè conſtanterq́; demonſtrato, quartum & quintum propoſitorum deduci magna facilitate poſſunt. Non omnia, inquam, amara calida eſſe, nec tenuandi aut extergendi ui eſſe prædita. Non enim opium, non acuta, quæ eximiè amara ſunt, calida temperamento, ſed frigidiſsima ſtatuuntur. Neque item ea attenuare, detergere, in farctu liberare: ſed incraſſare, implere, obſtruere potius rectè quis dixerit, ſi Galeni & Ariſtotelis de frigidi natura ſenſa ſequamur. Non item ſalix, cichorium, intybus, quæ inſigniter amara cùm ſint, non calida ſed frigida potius ab ipſomet Gal. Dioſcoride, & Paulo ſtatuuntur.

Iam uerò ad ultimum firmandum properemus, Amara ut plurimum odorata eſſe, contrà quàm Galenus exiſtimarit: amaritudinemq́; ipſam (ut uoluit Theophraſtus) odorum eſſe principium. Exiſtimauit Galenus, id eſt quod amarum ſit odoratum nunquam eſſe:

6. de cau. plã tarũ. cap. 13.
4. de Simpl. fac. cap. 22.

Καὶ τό γε πικρὸν (inquit) οὐδέποτ' ἂν εὐῶδες.

Id eſt: Amarum nunquam odoratum eſt.

Cui quidem ſententiæ Peripatetici Ariſtoteles & Theophraſtus, magiſter cum diſcipulo, apertiſsimè refragantur, Theophraſtus namque, quæcunque propè odorata ſunt, amara eſſe ſtatuit. Eius porrò ſexti de plantarũ cauſis. cap. XII. uerba hæc ſunt: Omnia propè odorata Amara ſunt: ſed cauſam huius poſtea dicemus. Cùm uerò illa duo cõtraria inter ſe ſint, dulce atque amarum: alterum uelut initium grati ſaporis: alterum grati odoris eſſe uidetur: & quodammodo magis primordium dixerim, amarum grati odoris: quippe odoratum quin amarum ſit comperire difficile eſt. Ariſtoteles uerò in problematis ſectione XII. odorata omnia calida eſſe iure optimo affirmauit.

Διὰ τί τὰ ἄνθη καὶ τὰ θυμιώμενα, πόῤῥωθεν μᾶλλον ἥδιον ὄζει, ἐγγύθεν δὲ, τὰ μὲν ποωδέστερον, τὰ δὲ καπνωδέστερον. ἢ ὅτι ἡ ὀσμὴ, θερμότης τίς ἐστι, καὶ τὰ εὐώδη θερμά.

Quod eſt: Cur flores & ſuffitus ſuauius è longinquo olent, è propinquo autem herbam alia potius redolent, alia fumum? An quia calor quidam natura odoris eſt, odorataq́; omnia calida ſunt?

Quæ rurſum eadem ſectione problemate XI. retractauit. Itaque ſi odorata omnia calida ſunt, in ordineq́; calidorum proximè ab acribus amara apud Galenum ſtatuuntur: conſequens quidem eſt, ut quæ odorata ſunt, eadem uel acria ſunt, uel amara: utrumque enim calidum. Rectiſsimè uerò Theophraſtus ſenſiſſe uidetur, amarum grati odoris eſſe principiũ ſtatuens: nam cùm odor exhalatio quædã aërea ſit, atque in ſicco potiſsimùm ſita, conſequens eſt ut quæ ſiccitatis & caloris non minimum obtinent, odorata ut ſint. Cui rei experimentum maximum ac fidem præſtant odoratorum pleraque, quæ inſigniter amara cùm ſint, ea-

4. de Simpl. fac. cap. 18.

dem

dem ſunt & maximè odorata. Moſcho Aegyptio quid odoratius? at idem amarum guſtanti apparet: Roſa cùm ſuauiſsimè oleat, non contemnendam amaritudinem poſsidet: Citrij mali cortice nihil odoratius, eodem nihil penè amarius: Myrrha item quæ lectiſsima ſit, eadem & odorata ualde & amara conſpicitur. Dies me deficiet ſi omnia perſequi uelim: id nos demonſtraſſe abundè ſit, Amara plerunque odorata eſſe, quod Galenus nunquam fieri poſſe putauit. Quæ ego omnia, non ut me aduerſus Galenum opponerem, (quis enim tam deſipiens ſit, quis tantum unquam animi & uirium habuit, quis tanto ingenio, eruditione, rerum uſu atque cognitione fuit, ſibi id ut arrogare audeat, ut quæ Galenus ignorauit ſcire ſe poſſe arbitretur?) ſed ut quæ ueritati maximè conſentanea eſſe uiderentur, ea paulò plenius explicarem. Quæ mihi tantæ rei explicatio & ſi difficilis admodum fuit, quòd qui nobis coarguendus hac in parte erat, ueluti princeps quidam uenerandumque numen in medicina meritò ſemper habitus ſit. Tamen æquum eſt ueritatis retinendæ cauſa (philoſophos præſertim) ſua decreta tollere, etſi enim utraque chara ſunt: tamen, ut uult Ariſtoteles, præclarum eſt pluris æſtimare ueritatem: cuius unius cauſa nos hæc (uel ipſiuſmet Galeni exemplo) protulimus. Galenus enim Hippocratem, quem ut magiſtrum, & melioris medicinæ parentem perpetuò ueneratur, ueritatis tamen cauſa ſæpe conuellere non ueretur: interdum quòd aliquid prætermiſerit, ut II. Aphoriſmorū commentario XLIII. interdum ſe illius ignorare mentem confitetur, ut Aphoriſmo 40. VII. interdum inſufficientiæ, ut Aphoriſmo 28. III. & item 29. eiuſdem ſectionis. & 61. IIII. nonnunquā erroris, ut Aphoriſmo 79. IIII. nonnunquam obliuionis, ut Aphoriſmo 62. V. interdū non ſeruatæ proprietatis, ut Aphoriſmo 26. VI. Ariſtoteles item in Platonem præceptorem non rarò inſurgit: id ut compertū hominibus fiat, neminem eſſe in hac uita cui abſoluta ueritatis exactaque cognitio data ſit. Quamobrem puto me haud difficulter à ueritatis ſtudioſis ueniam impetraturū, ſi ueritatis unius tuendæ cauſa (qui unicus mihi ſemper ſcopus in omni uita propoſitus erit) nonnulla aduerſus Galenum ſtatuerim. 1. Ethicorū.

Examinatur locus ille Galeni XIII. Methodi, locum inflammatum tum diſcutientibus, tum repellentibus medicamentis euacuari.

ENARRATIO V.

PHLEGMONARVM curationem ex profeſſo tractans Galenus Methodi medendi libro XIII. docens quando adſtringentibus & frigidis, quando item diſcutientibus medicamentis in ijs curandis utendum ſit, impletam partem non modo medicamentis ijs quæ digerūt, ſed ijs etiam quæ adſtringunt & refrigerant uacuari affirmat.

Κενοῦται δὲ τὸ πεπληρωμένον οὐ μόνον τοῖς διαφορητικοῖς φαρμάκοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς στύφουσι καὶ τοῖς ψύχουσι.

Vacuatur (inquit) quod impletum eſt, non modò digerentibus medicamentis, ſed & adſtringentibus ac refrigerantibus.

Quod an uerum ſit, nobis eſt paulò accuratius inquirendum: dubitationem enim non minimam hic locus habere uidetur. Nam ſi ea eſt adſtringentium refrigerantiumq́; natura, ut à parte fluxione tentata humorem repellant, ac intrò agant, phlegmonemq́; augeri prohibeant, qua quidem ratione phlegmonarum initijs maximè conferre idem Galenus paulò pòſt ijs uerbis expreſsit:

Καὶ μᾶλλον γ᾽ ἐπὶ τῶν ἀρχομένων φλεγμονῶν τοῖς ψύχουσι χρηστέον, ἤπερ τοῖς διαφοροῦσιν.

Id eſt: Magisq́; profectò ad incipientes phlegmonas frigidis adſtringentibusq́;, quàm ijs quæ digerunt eſt utendum.

Et idem III. de Simpl. medi. fac. cap. IX. Qui quæſo fieri poteſt, ut ab ijs quod impletum eſt uacuetur? præſertim quum frigidi proprium ſit compingere, incraſſare, meatus obducere, & ad uacuationem omnino renitentem magis ac contumacem humorem efficere. Ad quod etiam facit, quòd quum in uacuatione omni, ſiue ea per diſcuſsionem, ſiue per expulſionem manifeſtam fiat, meatus fluxiles eſſe oporteat quò liber uacuando humori foras exitus pateat, teſtibus Hippocrate atq; Galeno: reprimentia autem ac refrigerantia meatus ipſos (ut antea dictum eſt) obducant, contentumq́; ob id in ipſis humorem infigant magis, contumacemq́; expulſioni efficiant. Quomodo, inquam, ſi talia à medicamentorum reprimentium uſu proueniunt (uti reuera proueniunt) inflammata ipſa pars ab ijs unquam euacuari poterit? Nam quum qui ſecundum inflammatã partem inſidet humor, aut diſcuſsione, aut omnino expulſione poſt ſuppurationem uacuari debeat (quòd nulli ſint alij uacuationum in inflammationibus modi quibus contẽtus in parte inflammata humor uacuari poſsit, ipſomet Galeno teſte) neutrum uerò horum præſtare reprimentia ac refrigerantia adhibita poſsint, (ut quę neque diſcuſsionem, neque etiam ſuppurationem facere queant, cùm altera calidis & ſiccis, altera calori noſtro ſimilibus, uel Galeni teſtimonio perfici habeat) non uideo quonam pacto impleta pars (quod hic ait Galenus) horum præſidio uacuari poſsit: ipſomet præſertim hoc ipſo loco dicente, impletam partem diſcutientibus (quod & uerum eſt) uacuari.

Ex Gal. 4 de ſimp. fac. c. 1.

2. Aphor. 9.

11. Metho. et 2. ad Glauc.

5. de Simpli. fac.

Si igitur impleta pars digerentibus medicamentis exhalationem molientibus uacuatur: ijs autem contraria ſint refrigerantia ac reprimentia: contraria uerò nunquam idem per ſe efficiant, uel Ariſtotelis teſtimonio: ſequitur, impletam partem reprimentibus uacuari minimè poſſe. Contra quam conceptis uerbis hoc loco ſenſiſſe Galenus uidetur, qui inflammatam partem atq; humore iam impletam, non diſcutientibus ſolùm medicamentis, uerùm etiam adſtringentibus atque refrigerantibus uacuari affirmauit: idẽ ſcilicet à cõtrarijs per ſe fieri: quo quid abſurdius?

Inuenienda itaque nobis uia quædam ac ratio erit, qua explicari locus hic commodè poſsit, Galenusq́; à repugnantia uindicari: quod ut fiat, tota inflammationum curandi ratio altius repetenda erit. Itaque Galenus cùm II. ad Glauc. tum XIII. & XIIII. Methodi, & arte medicinali inflammationum curandarum hos propoſuit ſcopos: Eius ſcilicet quod influit repulſionem (quæ quidem ipſa tum reprimentibus ac refrigerantibus

bus medicamentis, tum uerò reuulſoria uocata) uacuatione, hoc eſt, per ἀντίσπασιν perfici debet, (iubēte nimirum Hippocrate, longiſsimè à tentata fluxione parte reuellēdum eſſe qui influit humorem) & eius quod iam parti ipſi incubuit diſsipationem: quæ nimirum partim in uapores, reſoluto eo quod influxit, partim manifeſtè & ſenſibiliter uacuato perficitur: id in Arte medicinali aſtruente Galeno.

Quin & illud quoque animaduertendum eſt, partem in inflammationibus impletam, non eam ſolùm Galeno intelligi, in quam ſuperfluus incubuit humor iam uenas egreſſus: partemq; ipſam in tumorem attollens, ad ſpatia utique uacua quæ in medio erant effuſo humore: ſed & circumpoſitas quoque partes quæ & ipſæ etiam ab influente humore implentur. Quod ex eo probari apertiſsimè poteſt, quod Galenus in Arte medicinali ex profeſſo inflammationum methodum tradens ſupraiacentibus inflammato loco partibus ea imponi iubet, quæ influētem humorem repellendi uim habent: ea ſcilicet ratione, ut quæ circumpoſitæ partes ſunt eo qui influebat humore diſtentæ, ab reprimentibus medicamentis exonerentur, in alias ſcilicet horum ui tranſlato humore.

Non ſolùm igitur pars ea in cuius medijs ſpatijs ſuperfluus influxit humor, impleta eſſe re uera depræhenditur, ſed & quæ circūpoſitæ partes ſunt: quòd conſenſu quodam & propinquitate partis ad partē diſtendantur & ipſæ. impletam itaq; partem non ſolum digerentibus medicamentis, ſed & repellentibus uacuari ita accipiendum, ut intelligamus retroceſsione eius, qui influebat humoris, diſtentā partē exonerari. Nam adhibitis reprimentibus (ſi totum prius corpus probè uacuatū ſit, inanitaq; uaſa uel miſſo ſanguine, uel purgatione adhibita) pars ipſa roborata uigore ex medicaminibus adſtringentibus addito, à ſe ad alia influentem humorem remittit. quæ docta Galeni in arte medicinali ſentētia eſt, quæ quidem tranſmiſsione efficitur, ut quæ ab influente humore impletæ prius partes erant, exonerentur, alio ſcilicet regerentibus afflictis partibus & ob inanitionem trahentibus alijs, exinanita enim loca, ut bellè idem ait Galenus, attrahunt ad ſeipſa quæcunque repercutiuntur. Nec *Obiectio.* obſtat quo minus impleta pars reprimētibus uacuetur, quod hęc & meatus adſtringant, & craſsiores humores reddant, eoq; uacuationi ineptiores. Nam etſi id facere per naturam reprimentia poſſunt, uti III. de ſimpli. facul. cap. IX. à Galeno proditum eſt: *Obiectionis dilutio.* tum temporis tamen, nempe in inflammationum initijs, id efficere minimè poſſunt, tenui & fluxili exiſtente qui decurrit humore: unde fit, ut qui influit humor, facilè tenuitate ſua ui reprimentis medicamenti retro cedat: de his enim hic inflammationibus loquimur, quæ à ſufficienter calido, tum etiam tenui humore naſcuntur: de quibus intellexiſſe Galenum dubium nō eſt, quum dixit, impletam partem reprimentibus uacuari. Nam quæ à craſſo prodeunt humore, reprimentibus non uacuantur, ſed magis implentur, craſsiore utique effecto humore: tum enim refrigerantia & adſtringētia minimè conueniunt, ſed potius quæ cum moderato calore nonnihil habeant adſtrictionis, ut in œdematum curatione nos bellè docuit Galenus, & in alijs *2. ad Glauco.*

& 4 Met. & in Arte Medici. tumoribus omnibus, qui à craſſo ſucco proueniunt, quibus talia non conuenire idem milies in mille locis prodidit. Euacuatur itaq; impleta pars, cùm qui inſidet humor, digerentium medicamentorum ui in uapores reſolutus abit, quæ quidem uacuatio ſenſum fugit: tum item, cùm reprimentiũ & refrigerantiũ ope retrò cedit qui influebat humor. Nam cùm redundantia humoris in imbecilliorem partem procumbentis affectam partẽ diſtẽdat atq; impleat, efficitur ut repulſione eius ipſius, quæ prius implebatur pars, inanita atq; ſic uacuata eo quo implebatur humore remaneat: ſecũdum quem ſenſum loquutũ fuiſſe Galenũ exploratiſsimum cuiq; eſſe debet. Non enim digerentiũ more reprimentia impletam partem uacuant, humorem ſcilicet attenuando & in uapores tranſmutando, quod digerẽtia medicamẽta calore ſuo perficere poſſunt: ſed repellendo, & humorum curſum prohibendo non ſolùm quod impletum erat uacuare, ſed etiam ne impleatur prohibere ui ſua adſtrictoria atq; refrigeratoria poſſunt. 5 de Simpl. fac. Hæc enim autore Galeno uerè reprimentium natura atq; facultas eſt, quorum ope ab initio euacuari pars inflammata poteſt.

Galenum de hordei natura ſibi contrarium uideri, quum VII. de Simplicium facultatibus frigidum ſtatuat: IIII. uerò Methodi medendi ſuppuratiuum eſſe affirmet, atq; ideò calidum.

ENARRATIO VI.

De HORDEI natura tractans Galenus, uaria de eodem, atque adeo pugnantia attuliſſe mihi eſt uiſus: modò ſcilicet frigidum, modò calidum ſtatuens. Siquidem quum VII. de Simplicium facul. tum I. de alimentorum facul. frigidũ utrobiq; ſtatuit. IIII. uerò Methodi medendi, ſuppurandi ipſum poteſtate pollere ſcribit, eoq; neceſſario calidum eſſe. Quæcunque enim ſuppurandi facultatem habent, ea quidem uel eiuſdem Galeni teſtimonio calida humidaq; eſſe ac calori noſtro perſimilem habere calorem oportet. 5. de Simpl. fac. cap. 2. 3. & 8. Inueniẽda itaque nobis ratio aliqua erit, qua ipſum à contradictionis nota uindicare poſsimus. Quod antequam aggredior, pugnantes prius afferre locos peropportunum mihi eſt uiſum, ut poſtea planius conciliari à nobis ij ipſi loci poſsint. Frigidum itaque hordeum eſſe VII. de Simplicium facult. in hæc uerba ſcripſit:

Κριθαὶ δὲ πρώτης εἰσὶ τάξεως ἔν τε τῷ ξηραίνειν τε καὶ ψύχειν, ἔχουσι δέ τι καὶ ῥυπτικὸν ὀλίγον· ἔτι δὲ τοῦ τῶν κυάμων ἀλεύρου τοῦ χωρὶς τοῦ λέμματος βραχεῖ τινὶ ξηραντικώτεραι.

Quod eſt: Hordeum primi eſt ordinis in exſiccando & refrigerando: habet etiam abſterſionis nonnihil. Paulò etiam plus deſiccat quàm fabacea farina, cui non inſint cortices.

Primo uerò de alimentorum facul. in hunc modum:

Πολλὴ καὶ τούτου τοῦ σπέρματος ἡ χρεία τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν, οὐ τὴν αὐτὴν ἔχοντος δύναμιν τοῖς πυροῖς· ἐκεῖνος μὲν γὰρ θερμαίνειν φανερῶς, ὅδε δὲ οὐ μόνον ἀποκεχώρηκε τοῦ θερμαίνειν, ὥσπερ ὄντα μεταξὺ τοῦ θερμαίνειν καὶ ψύχειν ὄντα καθάπερ ὁμαλόν τι καὶ ὁ πλυτὸς ἄρτος, ἀλλὰ καὶ ψυκτικὸν ἔχειν τι φαίνεται.

Quod

Quod eſt: Hoc item ſemen (de hordeo loquens) in frequenti apud homines uſu habetur, diuerſæ à tritico facultatis: ſiquidem hoc palàm calefaciente, illud adeo non calefacit, ceu quodam in calidi frigidiq́ medio conſtitutum, uti amylum, & elotus panis, ut etiam refrigerare aliqua ex parte appareat.

Quibus ſanè locis apertiſsimum eſt hordeo ex Galeni ſententia uim refrigeratoriam atque deterſoriam ineſſe: cui etiam ſentētiæ accedit Paulus libro ſui compendij ſeptimo, qui de ſimpliciū facultatibus inſcriptus ad Galeni imitationem eſt.

Suppurandi autem ipſum poteſtate præditum eſſe, idem autor IIII. Methodi medendi ſic explicauit:

Τὰ δὲ ἐκ τῶν ἀλεύρων καταπλάσματα, θερμαίνοντά τε καὶ ὑγραίνοντα προσφέρομεν ἐπὶ πασῶν τῶν ἐκπυῆσαι δεομένων, διαθέσεων. ἄλευρον γὰρ δι' ὑδρελαίου, καὶ ἄρτος δι' ὑδρελαίου, καὶ καταιόνησις δι' ὕδατος θερμοῦ πολλοῦ, καὶ ἡ τετραφάρμακος δύναμις, ἅπαντά τε τὰ θερμαίνοντα καὶ ὑγραίνοντα, ἐκπυΐσκει τάχιστα.

Hoc eſt: Quæ cataplaſmata ex hordei farina cōponuntur ceu quæ calefaciant humectentq́, omnibus ijs affectibus quibus moueri pus expedit admouemus. Hordei namq́ farina ex aqua & oleo, itemq́ panis ex aqua & oleo, præterea fotus aquæ calidæ multæ & tetrapharmaci uis, omnia deniq́ quæ calefaciunt & humectant celerrimè pus mouent.

Apertiſsimè hoc loco Galenus hordeo pus mouendi facultatem ineſſe, conceptis etiam uerbis docuit: cùm cataplaſmata ex hordei polline confecta, aqua oleoq́ miſtis, ceu quæ abundè calefaciant humectentq́ puri mouendo idonea eſſe ſcripſit. Quod ſi, ut uult Galenus, ſuppuratorium id eſt, calidum igitur eſſe neceſſarium quidem eſt, uel eiuſdem autoris cùm hoc loco, tum V. de Simpl. fac. ſententia. At uerò non ſolùm in hordei temperie ſtatuēda aduerſum ſibi fuiſſe Galenū, ex ijs quos attulimus locis euidentiſsimum eſt: cùm modò calidum, modò frigidum ſtatuerit: uerumetiam in eiuſdem uiribus ac facultatibus deſcribendis. Siquidem Methodi medendi libro IIII. ſuppurandi ipſum poteſtatem habere ſcripſit. V. uerò de Simplicium facul. id ipſum explicatiſsimis uerbis negauit. Eius autem hæc ſunt uerba de pus mouentium medicamentorum uiribus atq́ natura ex profeſſo tractantis: Cap. 2. 3. et 6

Εἰς δ' ἐστὶ γὰρ τῶν καταπλασμάτων, ἃ τῷ ῥύπτειν, ἢ τῷ θερμαίνειν σφοδρότερον ἐπιτρέπει διαφορεῖσθαι τοὺς ἀτμούς· ξηραίνει μὲν, οὐ μὴν ἐκπυΐσκει γε· τοιοῦτον δ' ἐστὶ τό τε τῶν κριθῶν, καὶ τῶν ἐρεβίνθων, καὶ τὸ τῆς τήλεως, καὶ τὸ τῶν κυάμων ἄλευρον. 5. de Simpli. cap. 8.

Et non multò pòſt.

Διαφορεῖται δ' ὑπό τε τῶν ῥυπτόντων οἷόνπερ ἐστὶ τό τε τῶν κριθῶν καὶ τὸ τῶν κυάμων ἄλευρον.

Quod eſt: Siquidem cataplaſmata ea quæ aut detergentia aut uehementius calefacientia halitus diſſlari permittunt, exiccant quidem, ſed pus non mouent: talis eſt hordei, cicerum, fœni græci, fabaceaq́ farina.

Et item: Digeritur (ſubdit, de ſpiritu natiuoq́ calore agens) tum ab euaporantibus ac detergētibus, qualis eſt hordeacea fabaceaq́ farina.

Quibus quidem Galeni locis apertiſsimè conſtat hordei farinam ſuppurandi uim non habere: ut quæ nimirum deterſione ſua halitus ſpiri-

tumq́ꝫ natiuum diſſlari permittat, ac digerat: cuius ſanè diſſlatione ac perſpiratu ſuppurationem prohiberi idem autor eodem ipſo loco uerè affirmauit. Quum enim ea quæ in pus fit conuerſio, unum ſit ex naturæ operibus (quædam enim illic perficitur coctio, in qua perficienda quàm plurimum intus ſeruari ſpiritum natiuumq́ꝫ calorem, non diſſlari oportet) calore id perfici opus conſequens quidem eſt. Vnde fit, ut quæ innati caloris intus ſubſtantiam augent, ea puri mouendo idonea eſſe proditum ſit. Quãobrem & calorem ea ipſa habere natiuo quàm ſimillimum, & corporis meatus obſtruere, quòd uidelicet halituoſos tranſpiratus includant rectiſsimè Galenus ſcripſit. Qua quidem facultate cùm hordeum careat, ut quod nimirum & poteſtate frigidum ſit, ut VII. Simplicium ſcribitur, & detergendi facultate præditum, calorem natiuum diſſlari permittat, ut V. eiuſdem tractationis libro idem tradit Galenus: neceſſariò conſequitur, ipſum puri mouendo minimè idoneũ eſſe: contrà quàm quarto Methodi medendi ſcriptum eſt. Neq; uideo quonam alio conciliari pugnantes hi loci modo poſsint: niſi dicamus, hordeum ipſum ſuppurationem non per ſe & primo, ſed ex accidenti eorum ſcilicet ratione quæ illi miſcentur, facere, nempe olei & aquæ, quibus quidem pollini hordei admiſtis, & obſtruendi corporis meatus, & augendi caloris facultas ineſt. unde meritò ſuppurationem ab ijs fieri eſt cenſendum. Multa enim ſunt quæ per ſe ipſa efficere unum aliquid nequicquam poſſunt, admiſta uerò cum alijs id poſſunt: uti belliſsimè de ærugine, cera, oleo docet III. Methodi medendi Galenus: quorum cùm nullum per ſe cauum ulcus implere poſsit, admiſta inuicem poſsunt.

3. de Simpl. fac. cap. 8.

Conciliatio pugnantium locorum Galeni.

Non ergo ærugo per ſe, oleum'ue, aut cera, cauum ulcus carne implere ſunt dicenda, niſi miſtionis ratione, quòd ex ijs debita menſura confuſis, ſiccans fiat medicamentum implendo ulceri cauo idoneum. Sic de hordeo in præſens dicendum: non enim ipſum per ſe puri mouendo idoneum ulla ratione erit, ijs quas ſuprà ex Galeno attulimus rationibus: ſed ipſum tamen in pollinem redactum, & aquæ oleoq́ꝫ admiſtum ſuppuratorium ſanè fit, quòd aquæ oleiq́ꝫ ratione tum emplaſticum, tum obſtruens corporis meatus, atq; ſubinde reflexu quaſi quodam ad intima natiuum calorem adaugens reddatur: quibus ſanè rationibus pus moueri V. de Simplicium facul. docuit Galenus. Secundum quem modum intelligere rectè poſſumus, puris mouẽdi facultatem hordeo ineſſe quandam, non ſui quidem merito, non facultate, non temperie ſua. Quum enim & detergendi atq; digerendi facultate præditum ſit, & temperatura frigidum ſtatuatur: qui quæſo humores in pus conuertere ullo modo poſsit? Quæ enim pus mouent & calida eſſe, & minimè detergẽtia oportet, uti V. de Simplicium facultatibus edocemur.

Non igitur proprijs hordei uiribus tribuendum, quod in inflammatione tentatis locis, humor ad ſuppurationem ducatur. Quod ſi quandoque eueniat ut cataplaſmate ex eius polline confecto, humor ad ſuppurationem ducatur, alterum duorum æſtimãdum, uel exiguum atq; tenuem fuiſſe humorem, qui in pus uertendus erat (minore enim negotio quod

paucum, quodq́ tenue eſt, eo quod multum eſt atq́ craſſum, ad ſuppurationem ducitur) uel tandem non ipſius hordei ratione ut anteà dictum, ſed olei & aquæ potius ad ſuppurationem ductum fuiſſe humorem. Conſtat enim ad ſuppurationem, & natiuo calore aucto opus eſſe, & ijs quæ calefaciendo humectent, meatusq́ corporis obſtruant, ut uegetior redditus natiuus calor, ſuppurationem moliatur: quorum ſanè neutrũ hordeo ineſt. Nihilo ſecius tamen has illi uires non Galenus ſolùm, ſed & Paulus & Dioſcorides paſsim tribuunt. Quo loco enim Paulus dè phrenitide agit, hiſce cataplaſmatis utendum eſſe docet, quæ ex hordei farina conſtant.

μετὰ δὲ (ait) τὴν ἑβδόμην ἐν φλεγμαίνουσι τὰ σπλάγχνα τοῖς διὰ λινοσπέρμου καὶ τῆς ὠμῆς λύσεως ἢ ὑδρελαίου καταπλάσμασιν αὐτὰ παρηγορήσομεν.

Quod eſt: Si uerò in phrenitide poſt ſeptimam diem uiſcera inflammabuntur, cataplaſmatis ea leniemus, quæ lini ſemine, & hordeacea farina conſtant. In angina item curanda docens præter alia quibus id malum curatur, ſuccida lana aut oleo madente tegendum & inuoluendum ægroti collum, illinendumq́ eſſe τοῖς δι' ὠμῆς λύσεως. id eſt, polenta ex cruda hordei farina confecta. Id enim nomen ὠμηλύσις ſignificare uidetur. Eſt enim ea uox medicorum propria, qua hordeaceam farinam crudam (ut nomen ipſum indicat) & quæ ex ea cataplaſmata fiunt deſignare uolunt. Exigi autem hordeaceam farinam in eos uſus, locupletiſsimus teſtis Plinius eſt, qui ſemper omnibus locis quibus Dioſcorides ὠμὴν λύσιν dixit, ille hordei farinã uertit: idq́ primum in abrotono depræhenditur, in quo quod Dioſcorides ait διαφορεῖ καὶ φύματα μετὰ ὠμῆς λύσεως λείον ἑψηθέν, Plinius ait, Concoquit panes cum farina hordeacea: Deprehenditur & in telephio, in qua ea Dioſcoridis uerba, δεῖ δὲ μὲν ταῦτα ὠμῇ λύσει χρῖσθαι, Plinius trãsfert, Illinitur & in uitiligine ternis ferè menſibus ſenis horis diei aut noctis, poſtea farina hordeacea illinitur. Et ne longiores ſimus; quoties Plinio id ex Grçcis fuit uertendum, nunquam non farinam hordeaceam dixit. Quæ ob id de induſtria adferre uoluimus, id ut oſtenderemus, ὠμὴν λύσιν, hordeaceam farinam Latinis eſſe, qua ſæpe ad ſuppurandos tumores uarij autores uſi ſunt: de quo plura qui uolet, Marcellum Vergilium legat commentario ad caput de hordeo ſecundi libri Dioſcoridis. Atque hæc in præſens propoſito dubio ſufficiant.

Lib. 21. Nat. hiſt. cap. 21.

Lib. 28. Natura. hiſtor. cap. 13.

De pituitæ ſalſæ generatione & cauſis, pro Caleno aduerſus Auicennam.

ENARRATIO VII.

CVM Auicennæ de humoribus tractationem legerem, quæ quidem ab eo Fen prima prioris canonis ſui ſcripta eſt, magnaq́ animi attentione cuncta examinarem, & ad Galeni ſenſa (cuius ſe ille interpretem facit) referre tentarem, multa mihi caput id primum de humoribus legẽti occurrerũt, quæ mihi maximè non probabãtur, ut pote à ueritate & Galeni dogma-

te alieniſsima: inter quæ id præcipuum, quod ab eodem Auicenna de pituitæ ſalſæ generatione & cauſis ſcribitur, dum ſalſam pituitam ob miſtionem terrearum quorundam partium aduſtarum & ſaporis amari (ſi eæ quidem terreæ & ſaporis amari partes æquali temperamento, hoc eſt pari portione, cum aquòſo humore miſceantur) creari ſcribit. Hæc enim eius Autoris uerba ſunt: Et ex flegmate, inquit, eſt quoddam quod eſt ſalſum, quod omnibus flegmatis ſpeciebus acutius eſt, & ſiccius, & leuius. Omnis uerò ſalſuginis cauſa eſt, ut aquoſæ humiditati pauci ſaporis, aut priuatæ eo terreæ partes aduſtæ complexionũ ſiccarum, & ſaporis amari æquali temperamento miſceantur. Si enim multæ fuerint, amarus ſapor prouenit, & ex hoc quidem ſimiliter fiunt ſales, & aquæ ſalſæ. Similiter quoq; flegmati tenui quod ſaporem non habet, aut cuius ſapor adeò eſt paruus quod non ſuperat cũ cholera ſicca natura ſe miſcuerit aduſtę, qualitatis admixtione ipſum faciet ſalſum. Hactenus Auicẽna, qui in ſalſuginis enarrandis cauſis, item in pituitæ ſalſæ generatione & modò ſediſsimè lapſus eſt, longeq; à philoſophorum placitis diſsidens: qui (ut mox ex eorum ſchola depromptūri ſumus) ſalſedinis multò diſsimilimas attulerunt cauſas. Falſum enim eſt, omnis ſalſuginis cauſam eſſe (ut uult Auicenna) ut aquoſæ humiditati terreæ partes ſaporis amari æquali portione miſceantur, ut mox edocturi ſumus. Falſum & illud, ſalem ſalſasq; aquas ad eum modum fieri. Quin & illud à ueritate alieniſsimũ, admixtã pituitæ tenui inſipidæ bilim amaram ſiccam, pituitam ipſam ſalſam reddere. Quæ ne calumniandi ſtudio magis quàm ueritatis tutandæ cauſa attuliſſe uideamur, ex Galeni, Platonis, Ariſtotelisq; ſchola refellere Auicennæ dogma nitemur. Quod ut ordinata methodo facere poſsimus, de ſalſo ſapore, deq; illius generatione naturaq;: item & de ſale ipſo, unde ſalſi ſaporis ratio nomenq; dimanauit, nobis erit in primis dicendum. Itaq; Plato, philoſophorum omnium ſummus, in eo libro qui de Natura inſcribitur, Sal corpus terreum quoddam eſſe affirmat, à quo quidem multus ſit ui ignis exhauſtus humor, uerùm non in totum ſublatus. Cùm enim ignis terram ui ſua calefactam haud parum attenuauerit, ab eaq; plurimum humoris exhauſerit, quod reliquum eſt ueluti ſemiglaciatum concreſcit, relicto in tenuibus terræ partibus aliquanto humore cuius commixtione liquabile ipſum efficitur, quod uerò ex hac miſcella cõſtat ſal nuncupatur Deo amicum corpus. Platonis porrò hæc uerba ſunt.

Auicẽnæ lapſus.

Sal quid.

Sal cur liquabile.

τῷ δ' αὖ κατὰ ταυτὰ μὲν ταῦτα ἐκ ξυμμίξεως ὕδατος ἀποστερημένῳ πολλοῦ, λεπτοτέρων δὲ ἐκ γῆς μερῶν, ἁλμυρῷ τε ὄντι, ἡμιπαγεῖ γενομένῳ, καὶ αὐτῷ πάλιν ὑφ' ὕδατος τὸ μὲν ἐλαίου καὶ γῆς καθαρτικὸν γένος, νίτρον. τὸ δὲ εὐάρμοστον ἐν ταῖς κοινωνίαις, ταῖς περὶ τὴν τοῦ σώματος αἴσθησιν, ἅλς ὂν κατὰ λόγον νόμου θεοφιλὲς σῶμα ἐγένετο.

Quod eſt: Quando, inquit, idipſum (de terreo corpore loquens) ſimiliter ex cõmixtione multo priuatur humore, ſed tenuioribus terræ partibus conſtat, ſalſumq; eſt, & ſemiglaciale fit, perq; aquam emergit partim quidem olei terræq; purgatorium genus, nitrum dicitur: partim uerò quotidiano uictui cõmodiſsimum legitimè, ſal Deo amicum corpus.

Atq; ab hoc quidem ſale ſalſa omnia uires nomenclaturamq; accipiunt

piũt,ut Salſum id propriè dicatur, quod ſalis naturam referat, quod eius mixturæ quæ ſal efficit participatu conſtet: & ut magis minus'ue hanc in ſe naturam corpora conceperint, ſic magis minus'ue ſalſa dicentur. Sapor uerò ſalſus eodem Platone autore is eſt, qui linguæ hærens lenius, quàm quæ amara ſunt ſine amaritudinis aſperitate, linguam ipſam abſtergit abluitq;: ob idq; amaro nitroſoq; temperatiorem eſſe, nobiſq; magis amicum. Quoniam uerò perpulchra ſunt quæ de hac re à Platone ſcribuntur, illius ſeriem totam appingere utpote digno ſcendis ſaporum differentijs aptam haud pigebit. *Salſum.* *Sapor ſalſus.*

ὅσα μὲν γὰρ (ait) εἰσιόντα περὶ τὰ φλέβια οἷόνπερ δοκίμια τῆς γλώττης, τεταμένα δὲ ἐπὶ τὴν καρδίαν εἰς τὰ μανότερα τῆς σαρκὸς καὶ ἁπαλὰ ἐμπίπτοντα γήινα τινὰ μέρη κατατηκόμενα, ξυνάγει τὰ φλέβια καὶ ἀποξηραίνει, τραχύτερα μὲν ὄντα, στρυφνὰ, ἧττον δὲ τραχύνοντα, αὐστηρὰ λέγεται. τὰ δὲ τούτων ῥυπτικὰ καὶ πᾶν τὸ περὶ τὴν γλῶτταν ἀποπλύνοντα, πέρα μὲν τοῦ μετρίου τοῦτο δρῶντα, καὶ προσεπιλαμβανόμενα, ὥστε ἀποτήκειν αὐτῆς τι τῆς φύσεως, οἷον ἡ τῶν νίτρων δύναμις, πικρὰ πάνθ' οὕτως ὠνόμασται. τὰ δὲ ὑποδεέστερα τῆς νιτρώδους ἕξεως, ἐπὶ τὸ μετριώτερόν τε τῇ ῥύψει χρώμενα, ἁλυκὰ ἄνευ πικρότητος τραχείας, καὶ φίλα μᾶλλον ἡμῖν φαντάζεται. *In Timæo.*

Tenduntur (inquit) à lingua uenæ ad cor ſaporum nuntiæ, in quas ſi qua ita inciderint ut humidam carnis mollitiem penetrantia terreſtri ſua natura modicè liquefacta, uenas contrahant, atq; deſiccent: ſi quidem aſperiora ſint, acerba: ſin minus, auſtera dicuntur. Cæterùm quæ eas abſtergunt, totamq; linguam abluunt, ſi quidem ſupra modum id efficiant, ſimulq; aliquid abſumant, ut de natura aliquid colliquent (qualis eſt nitrorum facultas) amara omnia appellantur: ſin autem uim nitro inferiorem habent, leniuſq; abſtergunt, ſalſa ſine amaritudinis aſperitate, magiſq; amica nobis apparent.

Hæc Platonis de ſalſi natura atq; ſapore ſententia: id enim omne quod linguam contactu ſuo leniter abſtergit, eluitq; citra amaritudinis aſperitatem, ſalſum eſt, ſaliſq; naturæ particeps. Ariſtoteles uerò philoſophorum uno excepto Platone maximus, amarum & ſalſum ſaporem ueluti priuationem quandam eſſe dulcis in humore qui alere poſſit, quemadmodum nigrum in coloribus priuatio eſt albi in perſpicuo corpore, ut doctè ſic uerißimè affirmauit. idq; etiam ſalſedinem ipſam halituum humidorum cum ſicco miſtione quadam certa & determinata prouenire. ipſumq; quod ſalſum eſt, ueluti excrementum quoddam eſſe minimè concoctum, nec à natura euictum. ob idq; minimè alendo eſſe, ſed pro condimento tantùm cibis apponi, dulci enim tantùm uel ſimplici uel cõmixto (ut idem ait) omnia aluntur. Natiuus enim calor ut auget corpus, ſic & alimentum præparat: atq; quod leue eſt attrahit, quod uerò ſalſum, amarum'ue fuerit, ob grauitatem ceu ineptum alimoniæ, relinquit. Ob id igitur urina ſudorq; ſalſa ſunt quòd à calore natiuo probè elaborata non ſint. Eius porrò lib de Senſu & ſenſili hæc ſunt uerba: *Lib. de Senſu & ſenſili.* *2. Meteor. cap. 3.* *Lib. de Senſu & ſenſili.*

Καὶ ὥσπερ τὸ μέλαν στέρησις ἐν τῷ διαφανεῖ τοῦ λευκοῦ, οὕτω τὸ ἁλμυρὸν καὶ τὸ πικρὸν, τοῦ γλυκέος ἐν τῷ τροφίμῳ ὑγρῷ.

Id eſt: Et quemadmodum nigrum priuatio eſt albi in perſpicuo: ſic

ſalſum & amarum dulcis in humido qui alere poſsit. Lib. uerò Metheororum II.

ἡμεῖς δὲ λέγωμεν ἀρχὴν λαβόντες τὴν αὐτὴν ἣν καὶ πρότερον. ἐπεὶ γὰρ κεῖται διπλῆν εἶναι τὴν ἀναθυμίασιν, τὴν μὲν ὑγρὰν, τὴν δὲ ξηρὰν, δῆλον ὅτι ταύτην οἰητέον ἀρχὴν τῶν τοιούτων.

Quod eſt: Nos autem eodem quo prius ſumpto initio dicamus. cùm enim duplicem eſſe halitum, alterũ humidum, alterum ſiccum poſitum ſit, eum eiuſmodi affectuum principium eſſe arbitrari oportere conſtat.

Ex ijs igitur Ariſtotelis locis ſalſedinis cauſam miſtionem quandam eſſe humidorum halituum cum ſiccis certa quadam proportione miſtorum colligere poſſumus. Ob id enim mare ipſum ſalſum eſſe exiſtimat, *Mare cur ſalſum.* quòd cum terra ingentem halituum ſiccorum ac ueluti uſtorum copiam ſuppeditet, ij autem uaporoſis & humidis item halitibus miſceantur, qui ſæpe in nubes & aquam coguntur, neceſſariò accidit ut ſemper huius facultatis non parua quædam portio intercipiatur, à qua ſalſuginoſum mare reddatur. Hæc enim Ariſtotelis ea de re ſententia eſt.

2. Meteor. cap. 3. Itaq; ſalſum id erit, quod ab Auicenna dictum eſt, ſalſedinis cauſam eſſe æquam terreæ ex partium ſaporis amari cum humido miſtionem. Nam neque terreæ ipſæ partes ſaporis amari ſunt, neque ſi eſſent, ex harum æquali cum humidis miſtione ſapor naſceretur ſalſus, ſed potius amarus. Equidem ſi uel minima fellei ſucci, uel aloës portio, multæ aquæ admixta, amarum ſaporem non ſalſum reddit, (quod experientia ipſa planè edocet) quid fieri putandum, ubi æqua erit rei amaræ cum humida miſtio? Certè amaror uel ſummus uel ſummo proximus ex tali miſcella proueniet. Quinimo (quod in uomitibus ſæpe ſpectare licet) ingẽtem non rarò eſt uomitu eiectam pituitam intueri modicæ bili admixtã, quę id efficit ut amaritudo maxima, non ſalſedo ulla in ore percipiatur.

Non itaque ex amari cum humido miſtione ſalſus ſapor prouenit, neque item ad hunc modum ſalſæ fiunt aquæ, ut Auicenna putauit: nunquam enim ex amaro ſalſum, ſed ex ſalſo interdũ amaror prouenit. Vbi enim ſuperflua ſalſedo, uel ob nimium feruorem, uel ob aliam quampiam cauſam prouenerit, in amarum ſaporem degenerabit: ob id enim nitrum amarum non ſalſum efficitur, uel Platonis teſtimonio. *In Timæo.*

Non temerè igitur Auicennæ credendum, qui citra omnem rationẽ, contra etiam experientiæ fidem ex amari cum humido miſtione idq; pari portione facta (quod eſt à ueritate alieniſsimum) ſalſum reſultare ſaporem affirmauit. Rectius Galenus, ut eſt rerum naturæ ſolertiſsimus indagator, qui pituitam ſalſam uel ob putredinem fieri, uel ob ſalſæ feroſæ cuiuſpiam humiditatis cum pituita miſtionẽ magna certè ratione aſtruxit. Eius II. de Febrium differ. hæc ſunt uerba:

Ἔστι γε δή τι καὶ τρίτον ἄλλο φλέγματος εἶδος αὐτοῖς τοῖς πτύουσιν ξηρὸν φαινόμενον, ἧττον δὲ τοῦ ὑαλώδους, μᾶλλον ἢ τοῦ γλυκέος ψυχρὸν, ὥσπερ ἕτερον ἁλμυρὸν, ἤτοι διὰ σῆψιν, ἢ δι' ἐπιμιξίαν ἁλυκῆς ὀῤῥώδους ὑγρότητος.

Eſt (inquit) & tertia alia pituitæ ſpecies, quæ expuentibus arida apparet, eſt autem minus quàm uitrea, magis quàm dulcis frigida: Sicuti & altera ſpecies eſt ſalſa, aut propter putredinem, aut propter ſalſæ ſeroſæ

ſæ humiditatis admixtionem.

Duas hic Galenus ſalſæ pituitæ cauſas eaſq; ueriſsimas aſsignat: putredinem, & ſalſæ ſeroſæ humiditatis cum pituita miſtionem. Putredo enim ob id ſalſuginem in humoribus inferre ſolet, quòd quæ putreſcunt, ab externo calore feruorem quēdam ac ebullitionē patiuntur: qua quicquid tenue aëreum, ſuaue & dulce eſt, diſſoluitur: unde craſſum & terreū fieri, & ueluti ſemiaſſatum quod putreſcit conſequens quidem eſt. Quæ quidem terreæ partes in humore à putredine relictæ, & aqueis quibuſdam admixtæ ſalſum ſaporem efficiunt: ad quem quidem modum ſalſas fieri aquas philoſophorum ſummus uoluit Ariſtoteles. Quod ſenſuum fide probatur: Puteales enim quaſdam aquas, ſi modò craſsiuſculæ ſint, & diutius igni ſint admotæ, unde feruorem acquirāt, ſalſas fieri uidemus: ut in Arelatenſium putealibus aquis ipſe de induſtria ſæpè probaui. Atq; ad hunc modum putredo ſalſuginem efficit. Seroſa uerò humiditas non omnis quidem id efficere apta eſt: ſed ea tantum, quæ & ſuapte natura ſalſa eſt, & pituitæ ipſi aquoſæ admiſcetur. participatu enim ſuo communicationeq; eius quam poſsidet qualitatis (quæ ſalſa quidem ipſa eſt) ſalſum totum reddere poteſt. *2. Meteo. cap. 3.*

Hæ certè germanæ ſunt ſalſæ pituitæ cauſæ: non quas attulit ineptus hoc loco Galeni interpres Auicenna, qui hunc locum Galeni enarrans, dictionem (aut) quæ disiungendi nota eſt, copulatiuè ſumendam eſſe affirmauit: quod ſtare nullo pacto poteſt, ut quod diuiſionē atq; disiunctionem ſignificat, coniunctionis unquam ſit nota.

Sed ineptior atque impudentior Gentilis, qui ruditatis arguere Galenum eſt auſus, rudemq; eum nominare, quauis ipſe marpeſia cautе rudior. Hic enim diuinum hominem Galenum ruditatis titulo dedecorare eſt auſus: putans in eo quod ſalſam pituitam fieri dixit ſalſæ ſeroſæ humiditatis admiſtione, idem eum dixiſſe, ac ſi diceret, ſalſam pituitam ex ſalſæ pituitæ mixtione fieri: quo quid ineptius? Sed tu ſupinitate tua & hebetudine uidere minimè potuiſti, ab reliquis humoribus & natura, & ſubſtantia toto genere diuerſam eſſe ſeroſam humiditatem, quæ ipſa nec pituita eſt, nec ſanguis, nec bilis, nec melancholia: ueluti ſerum in lacte, quod neque butyrum eſt, neque caſeus. *Gentilis Auicennæ interpres arguitur.*

Itaque quum ſalſam fieri Galenus pituitam ſalſæ ſeroſæ humiditatis admiſtione non minus doctè quàm uerè affirmauit: nō idem ex ſuipſius admiſtione fieri, hoc eſt pituitam ex pituita ſalſam reddi (ut Gentilis putauit) dixit: ſed illud, pituitam ſalſam interdum gigni, cùm ſalſa quædam humiditas ſeri ſpeciem referens, ſecum admixta fuerit, cuius communicatione talis in pituita ſapor gignatur, quali ſeroſa ipſa humiditas prædita fuerit. Atque ipſa quidem ſalſa pituita, ut plus ſaporis huius minuſue contraxit, ita calidior aut minus calida erit. pituita enim omnis, niſi ſalſa fuerit, frigida & humida eſſe ſolet, uel Galeni teſtimonio: ſiquidem ſuccum omnem in corpore frigidum & humidum pituitam appellare Galenus conſueuit 1 1. de Febrium differ. *2. de Fac. natu. & 2. de febri. diff. ca. 6.*

Itaque cùm omnis pituita frigida ſit & humida, ſola ſalſa pituita calo-

rem

rem nacta eſt, uel ob putredinem, uel ob excrementitiam quandam humiditatem ſecum admixtam, quæ poteſtate calida eſt. Perpetuò igitur Galenus hanc calidam poteſtate eſſe uerißime affirmauit: nempe III. Aphor. cõmento ✱ II. & IIII. de Ratione uictus acut. ad principiũ, & lib. de Simpliciũ facul. IIII. hoc expreſsis uerbis apertißimè explicauit.

Cap. 21.

γειτνιῶν μὲν γὰρ ἤδη ὁ ἁλυκὸς χυμὸς τῷ πικρῷ, καὶ γὰρ γεώδεις ἀμφότεροι καὶ θερμοί.

Id eſt: Proximus quidem eſt ſalſus ſapor amaro, quippe terreni ambo ſunt & calidi.

In Manardum.

Vnde maximè miror Manardum doctißimum hominem, & in Galeni præſertim lectione exercitatißimum, Galenum ſalſam pituitã quandoque frigidam eſſe, dixiſſe: ſic enim de illo Epiſt. V. libri XVIII. Nemo (inquit) admiratione affici debet, ſi eam etiam Galenus (de ſalſa pituita loquens) quandoque calidam, quandoque frigidam dicit. Libri ſiquidem de Victu morb. acut. IIII. & II. de Natur. facul. frigidam, primo uerò de Simplicibus medicamentis, & III. Aphoriſmorum calidã.

Ego certè quum hac de cauſa certo propoſito omnes de pituita ſalſa ex Galeno locos colligerem, nullibi eum inueni ſalſam pituitam frigidã pronuntiaſſe. Pituitam enim abſolutè ubique ipſe frigidam & humidam aſſerit: ſalſam uerò ubique calidam: ut mirari ſubeat Manardum talia de Galeno pronuntiaſſe: non enim IIII. de Morbis acutis frigidam; imò apertißimè calidam dixit. Nec minus II. de Naturalibus facultatibus, ut legere eſt in illis locis. Quæ ego ſolùm obiter hic non calumniandi ſtudio, ſed ueritatis propalandæ cauſa attigiſſe uolui, ne non hæc animaduertiſſe uideri poſſem.

Morbillos, quos nunc recepto nomine appellamus, quiq; in peſtilentibus & malignis febribus ſæpe apparere per modum decretorij ſolent, exanthemata à Galeno non eſſe dicta, contra Manardi ſententiam: neq; Herpetes eſſe, ut idem uult Manardus.

ENARRATIO VIII.

MANARDVS Ferrarienſis, uir quum de bonis diſciplinis omnibus, tum uerò in primis de re medica optimè meritus, lib. Epiſtolarũ ſeptimo, Epiſtol. II. qua morborum omnium nomina uel à noſtris recepta, uel à priſcis prodita explicantur, Morbillos Varìolasq; à noſtris dicta, exanthematum nomine Galeno explicata eſſe recenſet; uultq; ex Hippocratis, ut ille putat, ſententia, morbillos quos uocamus, herpetum genus eſſe. Quæ cùm mihi non maximè probarentur, animaduerſionem in id pro ueritatis amore eſſe à me faciendam exiſtimaui. quod neq; morbilli ij, qui ſæpe nobis in malignarum febrium exacerbationibus, aut decretorijs apparere ſolent, exanthemata ſint uſpiam à Galeno dicta: neq; de Herpetum genere ab Hippocrate ſint habita. Quæ ut planius monſtrem, ea nobis ex Manardo teſtimonia recenſenda ſunt, quibus ille ad id probandum ex Galeno atq; Hippocrate nititur. Eius itaq; hæc ſunt uerba:

Si

Si quis,inquit,pertinax adeò fuerit, ut morbum non poſſe curari putet, eius proprio ignorato nomine, pergatꜩ adhuc inquirere, ſub qua uoce de eis ſcripſerit Galenus: dicam uocari ab eo Exanthemata: quod apertè cognoſcitur legenti cap. XI. libri quinti Artis curatiuæ: ubi puſtulas in quadam peſtilentia in aſperarum arteriarum interiore tunica, totaꜩ extima corporis parte contingentes, non alio quàm exanthematum nomine appellauit. Et paulò pòſt: Si quis uerò adhuc aliud nomen inquirit, legat Hippocratē III. libro Epidemiorū in peſtilenti cōſtitutione aduenisſe inter alios morbos dicentem magna ecthymata: quem locum enarrans Galenus, nuncupari ait ἐκθύματα tumores ſponte in cute florentes à craſsis humoribus genitos. Additꜩ, quòd tenues humores exulcerationem potius faciūt quàm tumorem: craſsi in tumorem cutem extollunt. Ex quibus certè uerbis licet colligere, non ſolùm quo nomine uocati hi morbi ab antiquis ſint, ſed quomodo etiam inter ſe differant. Variolæ enim & Scopuli, à uulgo lingua Italica uocati, à materia fiunt craſsiore, Morbilli à tenuiore: & illi quidem ecthymata magna, ſeu ſcopuli, minora uariolæ. Hi, hoc eſt morbilli, Herpetes nominātur: de quibus eodem loco ait Hippocrates, Herpetes multi magni. Magnos (ait Galenus) Hippocrates dixit, uel quia magnum occupant locum, uel quia cum maligna contingunt eroſione. Vidimus autem nos morbillos quandoque altero tantum, quandoque utroꜩ modo magnos. Hactenus Manardus: cuius nunc ſenſa à nobis paulò altius ad ueri fidem ſunt examinanda.

Primum omnium, Variolas atꜩ morbillos uno exanthematum nomine à Galeno uocata eſſe minimè ex illo Galeni loco V. Artis curatiuæ citato, probare Manardus poteſt. Nam ut fateamur puſtulas eas, quas inibi exanthematum nomine appellat Galenus, cum noſtris uariolis ſatis conuenire, quòd à ſanguinis ueluti cinere atque reliquijs eius qui per febrem putruerat humoris propulſæ in extimam cutem naturæ opera ſint: tamen morbillos eſſe non poſſe, nec illis id nominis conuenire, ex eo conſtat, quod qui morbilli à nobis uocantur puſtulæ dici non merentur: quum neꜩ cutem puſtularum in morem attollant, neꜩ humidum quicquam intra ſe contineant, quo attolli uel cutis uel ſubdita caro poſsit: ſed efflorescentiæ quædam ſunt ac maculæ rubeæ ex ſanguine tenui & bilioſo in cutem ui naturæ propulſo. ut uerius στίγματα, hoc eſt, maculæ quædam punctorum quantitate & forma, hominis cutem & ſuperficiem decolorantes ac uariantes, quàm ἐξανθήματα dici mereantur. Hæc enim, uel autore Galeno, tumores quidam ſunt ſponte in cute florentes, à craſsis & cuti impactis humoribus nati. Quemadmodum uerò turgentium ad florem gemmarum in plantis modo tument, ideo nomen hoc apud Græcos inuenerunt. 5. Meth. & 3. Epidem.

Quin & ex ipſa narrata à Gal. lib. V. Artis curatiuæ hiſtoria probari id ipſum uel nullo negotio poteſt. Quæ enim exanthemata in peſtilenti illa conſtitutione ijs qui euaſuri eſſent nata recenſet, & nigras fuiſſe puſtulas, & ulceroſas apertè teſtatur: tum aſperas atque etiam ſcabioſas, ut

à quibus nimirum ueluti cortex quidam decideret, uti in lepra ac pſora fieri conſueuit. At quis morbillis noſtratibus horum quicquam conue-nire dicat? nemo ſanè qui probè morbillorum naturam omnem pernouerit: neque enim exulcerantur niſi rariſsimè, neque nigri, ſed rubentes plærunque apparent: neque ab ijs cortex ſquamma'ue decidit: ſed ubi ui naturæ in cutem propulſi fuerint, ſponte deflorescunt ac ſidunt, pruritum tantum ob humoris acrimoniam inferentes.

Non eſt igitur quur ſe eo Galeni loco qui v. Therapeu. methodi ſcriptus eſt, Manardus tueatur. Nam nihil mihi minus ea narratione, & puſtularum peſtilentium deſcriptione, quàm morbilli deſcribi uidentur. Quanquam enim ego ſub exanthematũ nomine comprehendi eos commodè poſſe non nego, quòd (quemadmodum antea dixi) turgentium ad florem gemmarum in plantis modo tument: tamen ſub eo exanthematum ſeu puſtularum genere contineri, de quo præfato loco Galenus, ut credam adduci minimè poſſum. Nam enim profectò de noſtratibus morbillis eo loco locutus fuiſſe Galenus, ſed magis de puſtulis quibuſdã cruſtoſis & uarioliſ ulceroſis à craſſo & fæculento ſanguine genitis, ipſa eiuſdem loci ſeries demonſtrat.

Nec quæ ab Hippocrate III. Epidemiorum libro in peſtilenti conſtitutione eueniſſe magna ἐκθύματα affirmat, morbillos fuiſſe ex Galeni commentario conſtat. cum enim locum enarrans Galenus, ἐκθύματα tumores in cute ſponte florentes à craſsis humoribus genitos uocari ait: non ergo morbilli ecthymata eſſe poſſunt: quum illi à tenui & bilioſo ſanguine, hæc à craſsis humoribus, ut teſtatur Galenus, fiant. Vnde falſum hoc loci fuiſſe Manardum abundè conſtat, qui morbillos ecthymata uocata fuiſſe ab Hippocrate affirmat, & Herpetes nominari ab eodem dixit.

In quem errorem, tantum alioqui uirum, lapſum fuiſſe maximè miror: quis enim unquam Herpetum uel naturam uel nomen morbillis accommodauit? nemo ſanè Græcorum, nemo Arabum, nemo Latinorum, quod equidem ſciam. Sunt enim Herpetes autoribus Hippocrate, Galeno, Paulo, Aëtio, fluxiones ſeu præter naturã tumores, à bili ſola enatæ, cùm bilis ipſa excreta in aliquo membro ſola conſtiterit. quæ ſi craſſa ſit

Ex Gal. 2. ad Glau. ſecundum ſubſtantiam, Herpetem exedentem quem uocat Hippocrates facit: ſi uerò tantum cutem deurat, herpes ſimpliciter uocatur. Itaque Herpetes omnes uel cutem deurunt, uel ſi craſsiore ſubſtantia ſint, carnem exedunt: morbilli uerò nec à bile ſola, ſed magis à ſanguine bili permiſto,

Fen. 1. quarti. ut uult Auicennas, naſcuntur: nec cutem exedunt, ulcus'ue creant, ſed ruborem quendam cum pruritu inferunt ac ſponte ſidunt, ut experientia comprobatur.

Mirari igitur ſubit, quid Manardo in mentẽ uenerit, ut Herpetes morbillos eſſe crediderit: quũ longiſsime & ſubſtantia, & euentu, & ſymptomatis ab inuicem differre uideantur. Adde quòd non ad fidem Græci codicis Hippocratis uerba Manardus citare uidetur: ſic enim de Hippocratis ſententia locũ adfert, Herpetes multi magni. Cùm apud Hippocratem non ſic legatur, ſed Herpetes multis magni. Sic enim Græcè habetur.

Καὶ αἰθίοπιν ἄνθρακες πολλοὶ περὶ θέρος. Καὶ ἄλλα ἃ σὴψ καλέεται, ἐκθύματα μεγάλα. ἕρπητες πολλοῖσι μεγάλοι.

Quod eſt: Carbunculi per æſtatem multi, & aliæ quæ ſeps uocantur, puſtulæ magnæ. Herpetes multis magni.

Quanquam in idem ferè coincidunt dicere, Herpetes multis magni. Atq; hic quidem modicus eſt lapſus: maior ille quidem certè, quòd morbillos noſtrates herpetum, genus eſſe exiſtimarit: quum Hippocrates atq; Galenus eo quem citat loco, diuerſum omnino cenſuerint. Voluerunt enim ob prauos conſiſtentes in corpore ſuccos, putredinem increuiſſe magis: æſtate uerò excipiente, neq; ipſa Eteſias habente, multò magis inualuiſſe: ideóq; & calidos morbos plures, & prioribus deteriores uiguiſſe (carbones nempe, papulas, & Herpetes, ſeu ſerpentia ulcera) quæ quidem ob id magna ab Hippocrate uocari ſcribit Galenus, aut quòd adiunctam malam exulcerationem haberent: aut quòd multum occuparent loci; Morbillos uerò neq; plurimum occupare loci, ob idq; nec magnos dici, nec in ulcus deſinere unquam (niſi rariſsimè) ſanè uidemus, cùm ipſi ſponte breuiq; poſteaquàm in cute effloruerunt tempore euaneſcant, nulla relicta ulceratione.

Plenius itaq; de ijs, & quantum ad ſubſtantiæ rationem, & quantum ad curationem, Arabes medici quàm Græci tractauerũt. Auicenna præcipuè, qui Fen prima quarti, poſt febris peſtilentis tractationem, eximiam ſubiecit de uariolis & morbillis narrationem: indicans & ab ſanguinis & humorum feruore iſthæc papularum genera naſci: & per modum criſis cuiuſdam fieri, tranſmittente ſcilicet quæ noſtrum corpus regit facultate, in extimas corporis partes uitioſos ſuccos: oſtendens etiam, & quibus temporibus, ætatibus, anni conſtitutionibus magis eueniant: & qua methodo ſint perſanãdæ: idq; profectò non minus copioſè quàm doctè. Nam cùm & à ſanguinis feruore quodam naſci, & naturæ opera extrudi in cutem rectè exiſtimarit, utriq; magna methodo occurrit: feruori quidem, illam per ſanguinis miſsionẽ à principio extinguẽdo: naturæ uerò decretorio, illam ad expulſionem congruis medicaminibus iuuando, iuxta illud Hippocratis, Quæ ducere oportet, quò maximè natura uergit per loca conferentia eò ducere. Quam quidem ego methodum omnium longè abſolutiſsimam puto, quum ſit nimirum medicus (uel autore Hippocrate) naturæ miniſter, eam quoad fieri poteſt coadiuuans. Atq; hæc ego in præſens de Auicenna, id ut oſtenderem non omnino (ut pleriq; nunc uolunt) tanti uiri dogma abijciendum eſſe: ſed multoties amplectendum, atque imitandum, ubi præſertim rectè quid tractaſſe nobis exacto iudicio illius methodum examinantibus uidebitur.

Explicationes dubiorum ac locorum quorundam ex meis in Galenum commentarijs ad libros de morbis & ſymptomatis Galeni ad Ludouicum Guarinum medicum.

ENARRATIO IX.

REDDITAE mihi ſunt à te literæ, quæ mihi ſanè gratiſsimæ atq; iucundiſsimæ, uti quæ à bonis & doctis proficiſcuntur omnia, acciderunt. In quibus ipſis, cùm & dictionis filum, ſtructuram, ſermonis ſimplicitatem ualde probarim, multò certè magis animi in me tui propenſionem, rectitudinem, ſummamq; quandam prudentiam, qua maximè ornari epiſtola tua mihi eſt uiſa: eſt enim prudenter & doctè ſcripta. Quantò autem ſtudium tuum in percipienda ueritate eorũ de quibus ad me ſcribis probo, tanto certè illud alterum minus probo, aut potius in te damno, quòd me immodicè laudas: quas ego laudes, ſi tam ex iudicio quàm ex amore profectas intelligerem, agnoſcerem fortaſſe: nunc uerò reijcio. Reſpondebo autẽ literis his tuis ut occupatiſsimus, ſic tamen ut officium tu à me deſiderare minimè poſsis. Explicationem eius loci apud Galenum quæris. Si detur corpus quàm ſimpliciſsimum, atque unum ipſum neq; intendi nec minui poſſe. Locum hunc, ni meus me fallit animi ſenſus, in meis commentarijs uideor exactè ſatis & dilucidè explicaſſe: tamen hic compendio, quæ tibi ſatisfactura putem, adijciam: illud inquam, Scopum fuiſſe in libro de Morb. differ. Galeno, omnes morborum differentias demonſtratiua quadam mothodo pertractare, atq; docere. Quamobrem ab certiſsimis quibuſdam & ſolidis principijs tractationem omnem ingredi eum oportuit: quale illud eſt, Quod moderatum eſt, naturale eſſe: quod immoderatum, contra naturam. Et item, Quẽuis ſe ſanum eſſe putare, quum partiũ corporis adminiculo munijs ad uitam neceſſarijs citra noxam fungi poteſt. Quum uerò morborum multiplices differentias propius eſſet traditurus, à uarijs compoſitionis corporis modis inchoandum illi fuit, ut à quibus omnis morborum uarietas naſceretur: ex quo enim corpus ex multis uarijsq; partibus conſtat, multiplicesq; admittit maioris, & minoris differentias, ob id certè uarijs eſt obnoxium morbis: uti etiam Hippocrates apertiſsimè libro de Humana natura monſtrauit, inquiens:

Explicatio loci Galeni.

Ἐγὼ δέ φημι εἰ ἓν ἦν ὁ ἄνθρωπος, οὐδέποτ' ἂν ἤλγεεν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ὑπὸ τοῦ ἀλγήσειεν ἓν ἐόν. εἰ οὖν καὶ ἀλγήσει, ἀνάγκη καὶ τὸ ἰώμενον, ἓν εἶναι. νυνὶ δὲ πολλά, πολλὰ γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ σώματι ἐόντα, ἃ ὁπόταν ὑπ' ἀλλήλων παρὰ φύσιν θερμαίνηταί τε καὶ ψύχηται, καὶ ξηραίνηταί τε καὶ ὑγραίνηται, νόσους τίκτει. ὥστε πολλαὶ μὲν ἰδέαι τῶν νοσημάτων, πολλὴ δὲ καὶ ἡ ἴησις αὐτέων ἐστίν.

Quod eſt: Ego uerò dico, ſi homo una re conſtaret, haud utiq; doleret, neq; enim eſſet unde doleret, ſi unum tantummodo foret. Quòd ſi affligeretur, una utique curatio neceſſariò foret. Contrà nunc plures exiſtunt, quia plura in corpore ſunt, quæ cùm plus iuſto inuicẽ caleſiũt, aut refrigerantur, aut ſiccеſcunt, aut humectantur, morbos pariunt: ex quo multæ habentur morborum ſpecies, multæ & eorũdem curationes.

Quod

Quod Galenus demonſtrare uolens, ab Hippocratica demonſtratione exorditur: nempe ea, Si detur corpus ſimpliciſsimum, ac maximè unum, ipſum neque intendi, nec minui poſſe. Eſt autem hoc Hippocrati in libro de Humana natura demonſtratum ad hunc modum: Quod dolet, ex pluribus conflatum eſſe oportet: dolet autem homo: igitur ex pluribus conſtat: (nam hoc unum præcipuè demonſtrare uult eo loco Hippocrates, hominem ex pluribus conſtare, aduerſus eos, qui unum eſſe dicebant) demonſtratio ſanè eſt hæc, in eo libro tractata. Cuius erat aſſumptum illud probandum Hippocrati, Quod dolet, ex pluribus eſſe conflatum. Probat autem hoc medio: Nam quod unum omnino eſt, dolere non poteſt, non enim eſſet à quo doleret, ſi unum tantùm foret.

Vides igitur quod hic à Galeno dicitur, ſi detur corpus ſimpliciſsimum, medium eſſe Hippocraticæ demonſtrationis? Quod quidem Galeni dictum, de uno ſiue ſpecie, ſiue numero, ſiue genere intelligatur, uериſsimum eſſe puto: ſiue enim homo in ſpecie ſimpliciſsimum quid atq; unum ſit, omnem multiplicitatem excludens, atq; omnem compoſitionis modum, uerisſimum erit, ipſum in ſpecie ſua neque intendi, nec minui poſſe: neq; corpus illud ſpecie unum, numero plura, ut tu uis, maioris minoriſq; rationem ſuſcipiet, ſi ad hunc Galeni modum ſimpliciſsimum, & maximè unum conſtituatur: non enim habebit unde hanc diuerſitatem ſuſcipiat, ex quo ſimpliciſsimū & maximè unum eſſe ponitur. Nam eſſe maximè unum, omnem multiplicitatem atque uarietatem excludit. Ego tamen in exemplo locutum fuiſſe Galenum, atq; de uno numero intellexiſſe, uel ex ipſa textus ſerie teſtatiſsimum puto.

Quòd me de humoribus mentionem feciſſe ais: feci quidem, & ad Hippocratis mentem arctiſsimè me coniunxi. Quid enim ille præcitato libro? Corpus, inquit, humanum continet ſanguinem, pituitam, & bilem duplicem, tam flauam quàm amaram: & hæc illi ſunt natura corporis, & propter hæc ægrotat & ualet. Quæ eadem in meis commentarijs ſcripſi. Hæc de primo.

De ſecundo illa, Mirum tibi minimè uideri debere, Galenum qualitates elementares pro ſuis ipſorum formis aut potius naturis (nam Galenus formas non agnoſcit, naturas agnoſcit) poſuiſſe. Frequens eſt hoc Galeno, frequens Hippocrati, ut qualitates, quæ ſecundum rei naturam inſunt, formas rerum, & naturas appellent. Sic Hippocratem temperiem naturam noſtram eſſe dixit: ſic quoq; Galenus. Ille enim conflatam ex calido, frigido, humido, & ſicco ſymmetriam, hominis naturam multis in locis eſſe teſtatur. Galenus uerò 1. de Vſu partium, Temperamenta, inquit, propriam particularum ſubſtantiam complent. Corpus enim tale pro natura eſt, propterea quòd caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate ſic commiſtum eſt: nam carni eſſe carnem, & neruo neruum, & aliorum unicuiq; id eſſe quod eſt, per qualitatum quatuor prædictarum certam quandam temperaturā miſtionemq; contingit. Hæc igitur eis (ſubdit) ſecundum ſubſtantiæ rationem inſunt.

Vides Galenum temperiem ſubſtantiam appellare, & eam eſſe pro-

priam particularum ſubſtantiam? ſumunt enim medici ſubſtantiæ nomen paulò craſsius & latius quàm philoſophi, pro eo ſcilicet quod cuiuſq; rei eſſentiam uel conſtituit uel conſeruat: ſecundum quem modum in Arte medicinali ea quæ ingrediuntur medicinæ definitionem, atq; adeo definitionem eam quæ optima ſit, ſubſtantialem uocat. Et de ſignis eodem libro loquens, quædam ex his ſecundum ſubſtantiæ rationem inhærere ſcribit. Quo loquendi modo Ariſtotelem quandoque uſum fuiſſe legimus, dum diuitias hominum ſubſtantiam eſſe dixit, quòd eæ hominem conſeruent, & à periculis tueantur. Quo pacto Galenum dixiſſe crediderim, temperiem propriam particularum ſubſtantiam complere: quòd eam ſtabiliant atque conſeruent. Pereunte enim temperamento partis, perire quoq; & functionem eius eſt neceſſe.

Tertium quod quæris eſt, cur omnium morborum acutorum incertas eſſe mortis aut ſalutis prædictiones dixerim. Ego uerò nullibi id me dixiſſe iurare ſanctiſsimè poſſum: neq; tu illud in meis commentarijs legiſſe potuiſti, tantum id me dixiſſe confiteor de occultis morbis opinione quàm arte potius iudicari quod interni morbi aut non omnino certas & euidentes, aut certè coniecturales habeant notas: quod in de Locis affectis libris Galenus teſtatur, adducitq; eo loco Hippocratis aphoriſmum Græcè, particulamq; illam πάμπαν pro non omnino interpretor, non autem pro omnium: neq; enim ſum tam inſciens Græci ſermonis, ut uoces has duas πάμπαν & πάντων, diſtinguere neſciam. Commentarios itaq; meos, ſeriemq; huius rei omnem, quæ pagina XLIII. meorum Commentariorum ſcripta eſt, maiori deinceps iudicio, atque attentione leges.

Venio ad hiſtoriam de Boëthi uxore ſeruata, quam in oratione mea reprehendis. Meritò quidem reprehendenda illa à te eſſet, ſi ex me eſſe intelligeres. ſed ſcito deprauatiſsimum eſſe à nebulone caſtigatore hunc locum, quem dij hominem male perdant. Nam in exemplari manu mea ſcripto ſic à me poſita eſt: Galenus certè ob unam Boëthi uxorem muliebri profluuio liberatam, quadringentos ſe aureos nummos (regium planè munus) mercedis loco accepiſſe teſtatur. Caſtigator uerò pro regium munus, regium morbum appoſuit. Vides erratum inſigne. An me tu tam lectionis Galenicæ contemptorem eſſe credis, non ut illam totam hiſtoriam in lib. de prænoſcendo poſitam, atq; adeò uniuerſum librum & milies legerim, & memoriæ commendarim? Habebor fortaſſe à quibuſdam malus orator: ſed modò non malus medicus ſuſq; deq; faciam.

Hæc habui Ludouice, quæ ad te pro me ſcribenda medijs in occupationibus habui. Tu boni conſules & defenſionem meam doctis aliquot ſi tibi uidebitur communicabis, quo per te tutari à calumnia poſsint. Efficies uerò quod Galenus uirtutis & ueritatis amantes atque ſtudioſos facere iubet, ut in percipiendis demonſtrationibus induſtriam omnem ponas, non facilè uerò inſurgas; ſic enim te decet. Vale.

In Commentarijs ad lib. de Nat. hum.

Super

Super iiſdem dubijs atq; nonnullis alijs ad eundem Ludouicum Guarinum explicationes.

ENARRATIO X.

ETSI ita uarijs curis diſtineor, ut uix mihi ad mea priuata ſtudia tractanda (à quibus iam ferè alienior ſum factus) tempus ſuperſit ullum: tamen quum te miro ſciendi atq; intelligendi ſtudio teneri, ſummoq; quodam ueritatis amore flagrare perſpiciam: committendum mihi ſanè non putaui, quando tantum tu mihi tribuis, ut de quibus dubitas, certior per me fieri uelis, idq; tibi perſuaſeris, ego in hoc genere officij tibi deſim. Itaq; quid ad propoſita mihi à te dubia recenti hac tua epiſtola reſpondendum exiſtimem, breui explicabo: præteritis ijs, de quibus per Saportam ſcripſi. Nam longum eſſet ea recenſere, nec epiſtolæ modus caperet. Tantum dicam de incerta acutorum præſagitione non aliena me ab Hippocratis & Galeni ſenſis in meis commentarijs adduxiſſe. Nam etſi particulam (Non omnino) pro Non omnium, explicare in aphoriſmi commentario uidetur Galenus: ut ſit ſenſus, Non omnium acutorum incertas eſſe ſalutis aut mortis prænuntiationes, quum ſint aliquorum certiſsimæ, uti ex II. Præſagiorum libro de Criſibus, & de Prænoſcendo, probari facillimè poteſt: tamen non eò fit, quum interni morbi (de quibus in meorum commentariorum pagina XLIII. loquor) & incerti ſint, & de ijs ipſis opinione potius quàm arte iudicetur (ſic enim lib. de Flatibus ſcribit Hippocrates, aut quiſquis tandem illius libri autor fuerit) ſed & in acutis illud quoque ueriſsimum eſt, quanquam non omnibus. Nam in ijs, quod ait Galenus, propter ſubitam in iudicatione permutationem, uariumq; agitatum humorum, falli interdum medicum contingit. Quod & in peſtilenti febre quàm ſæpiſsimè euenire teſtatum Auicenna facit. Sed hæc de primo.

2. Aphor. cõment. 19.

Fen. 1. quarti

Quòd uerò Calculum, Suffuſionem, & id genus cætera, morbos conſtituerim: cum Galeno id mihi iure uideor feciſſe, qui iſthæc omnia morborum nomine dignatus eſt. Nec id repugnat cum eo, quod paulò pòſt à me pagina LXXXV. adfertur, Morbum eſſe qualitatem. Nam etſi præfata omnia, Calculus, Grando, Suffuſio ſubſtantiæ quædam ſunt, non ea tamen ratione morbi ſunt cenſendi: ſed qua conſtitutiones quædam ſunt præter naturam primò actioni incommodantes. Eſt enim perpetuò Morbus in prædicamento qualitatis, ueluti eius contrarium Sanitas: utrunque enim in habitus uel diſpoſitionis ordine. Nec inconuenit idem ſub diuerſis attributis (quæ Prædicamenta uocant) alia atq; alia ratione locari. Pater enim in prædicamento eſt ſubſtantiæ, atq; relationis: ſic calculus, grando, ſuffuſio ſi eorum naturæ ſpectentur, ſubſtantiæ ſunt: ſi prout læſionem inferunt, habitus uel diſpoſitiones. Sicq; omnis mihi tolli pugnantia uidetur.

Tertium illud eſt, Cur ab eorum albo quæ propriam actionem habere dicantur, cutem non exceperim. Si de externa loqueris, illam ego in-

ſtrumenti loco non habendam iure cenſeo: ſi de interna, & quæ uel Ariſtotelis teſtimonio tactus organum eſt, minimè excludere eam debui: propriam enim ipſa habet actionem: hoc eſt, eius generis, quæ à nullo alio quàm ab ipſa cute perfici poſsit, nempe qualitatū diſcrimen. Diſcernit nanque ipſa tangibiles qualitates omnes, ut libris de Vſu partium, & de Temperamentis Gal.

Explicatio uerò eius Galeni loci mea (quod ſi corpus quod in tumorem attollitur nullam propriam habeat actionem) duriuſcula tibi, ac nonnullis alijs uidetur. Ego tamen, ſi quid in Galeni ſenſis explicandis iudicij habeo, uideor mihi congruentiſsimè eam partem ad Galeni mentem explicaſſe. Nam quum 1. de Vſu partium, multiſq; alijs locis, ſcriptum ſit ex Ariſtotelis dogmate, partes à natura non fruſtra, ſed in uſum aliquem eſſe factas: alienum ſit à ueritate dicere, uenæ tunicam, de qua in exemplo Galenus, nullam propriam habere actionem: habet enim ſaltem eam, cuius gratia facta eſt, nempe ut uenam integat, & firmiorem ab iniurijs reddat: actionem igitur unam aliquam ea pars habet: ſi modò hoc actionem uocare uolumus. Sed quum ea pars, nempe uenæ tunica, nihil per ſe ipſa efficiat quod ad corporis conſeruationem alicuius ſit momenti, propterea nullam propriam habere actionem iure dicetur: non enim concoquit cibum, aut ſanguinem conficit, non diſtribuit, non quicquam facit unde corpus iuuari poſsit. Nec ego id de inſtrumentario tantùm, ſed & de ſimplici, ut tu rectè ſentis, intelligendum cenſeo. adæquè enim de utroq; uerum eſt quod eo loco adfert Galenus. Tu uerò meliora ipſe ſtatues, deq; re tota pro doctrinæ tuæ puritate atq; magnitudine iudicabis. Es enim tu in ea urbe, in qua uel parietes ipſi ſolidam doctrinam ſpirantes meliora te docere poterunt: ſic de Athenarum ſcholis olim dictum legi. Tu ualebis, & præſtantes iſtos uiros, profeſſores medicos, plurimum ex me ſaluere iubebis: in primis D. Saportam, & Rondeleſium, atque Staphetum.

Primi libri enarrationum Medicinalium finis.

FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER SECVNDVS.

Aliquot Galeni locorum explicationes ad An. Saportam medicum.

ENARRATIO PRIMA.

CVM ME tua omnia incredibiliter delectare ſoleant, tum quæ mihi à te recens data eſt epiſtola, mirificam mihi lætitiam uoluptatemq; attulit: erat enim tum elegans & docta, tum amoris & officij pleniſsima. Illud enim ego à te rectè amanterq; factum ſum arbitratus, quòd quum eam fuiſſe amicitiæ noſtræ uel conſeruandæ, uel etiam augendæ rationem meam intellexeris, ut ea nulla eſſe alia maior potuerit, in eoq; officij genere, tanta mihi contentione atq; ſtudio decertandum putaui, quãta nunquam antea ulla in re, deeſſe tu tibi noluiſti, quin mihi quanta maxima poſſes cura, animi in me amando tui propenſionem, multis iam & claris teſtimonijs mihi perſpectam atque probatam, ſuauiſsimis etiam tuis ad me literis declarares. Quæ in eo potiſsimùm ſummum tuum erga me amorem indicare ſunt uiſæ, quòd quæ tibi ex meis Commentarijs maximè non probantur, ea ipſa à te ſeueriore iudicio ſub cenſuram reuocata, in medium à me uel planius explicanda, uel doctius interpretanda adduxiſti: idq; cùm doctè & acutè, tum certè plenè & luculenter. Quibus omnino literis quoniam me amantiſsimè prouocas, reſpondebo: non tam quidem aduerſandi tibi ſtudio, quàm tuendi mei: neq; tam refellendæ tuæ ſententiæ cauſa, quàm ut quæ me rationes impulerunt ut ſic Galenum interpretarer, eas tu rationes cognoſceres. Siquidem reddendam eſſe ſuam cuiq; ſententiæ rationem à Cicerone tuo proditum eſt. Eam uerò epiſtolæ tuæ partem, qua commentarios meos eruditionis & eloquentiæ titulis immodicè ornas, quos ego neq; agnoſco, neq; ſine rubore (tenuitatis utiq; meæ conſcius) audire poſſum, totam relinquam, in teq; ac tui ſimiles totam conferam: qui & ingenio, & eruditione, & multa multarum rerum cognitione & uſu præſtatis.

Sed iam ad locos à te notatos, quorum prior ille eſt, quòd caput ego ſecundum primi libri enarrans, per meatus, Galenum patentiores quaſdam, ac tenuiores noſtri corporis partes per uniuerſum diffuſas (ut mea ipſe uerba referam) intellexiſſe exiſtimo. Rurſusq; caput eiuſdem libri quartum exponens, per meatus non tam partes has, quàm internas quaſdam

dam

dam eodem ipſo meatuum nomine intelligi uolo : uti ueſicam, inteſtina, uenas, & arterias : quæ tu pugnare inuicem putas, nec item meatuum externorum ope difflari corpora noſtra, ſed cordis & arteriarum munere exiſtimas.

Reſpondeo, diuerſa omnino eſſe, aliquid ueluti definitione explicare, & hoc ipſum quod definitione explicatum eſt, è mente autoris, quem interpretamur eſſe dicere. Ego quum caput ſecundum libri primi interpretor, quid ſint Meatus deſcriptione quadam explico : eſſe inquam tenuiores quaſdam noſtri corporis partes totius, difflationi ac perſpiratui ſeruientes, quas Græci πόρους uocant : non tamen illud dico, de ijs ſolis Galenum eſſe locutum, quanquam eo loci ueriſimile eſt de ijs intellexiſſe, quòd ijs uel plus iuſto nimium adſtrictis, uel reſeratis, morbi ſequentur. ut paulò pòſt ſub initium quarti capitis idem autor in hæc uerba pronunciat. Itaque (inquit) ſi uel oſsium aliquod, uel caro, uel reliquorum corporum quæ ſenſus iudicio ſimplicia uidentur aliqua adeò fuerint uel aſtricta, uel rara, ut à mediocritate aberrent ea malè affecta eſſe pronunciabimus.

Ex quo loco facile eſt uidere non tam Galenum de meatibus illis partium uerè ſimplicium, ut tu arbitraris : quàm, ut ego interpretor, de ijs etiam quæ ſenſus iudicio ſimplicia uidentur, qualia ſunt uenæ, & arteriæ, intellexiſſe : uti etiam ex VI. Anatomicarum adminiſtrationum, & in de Vſu partium mille locis probari apertiſsimè poteſt, quum Galenus meatus fellis, & urinarios, inſtrumenta uocat, ut intelligas meatus nomine illa etiam comprehendi, quæ inſtrumenta ſunt, & cauitates habent : ſiquidem πόρος Græcè foramen meatumque ſignificat.

Porrò meatibus ipſis, per uniuerſum diffuſis, non ſolis arterijs ac corde difflari corpora noſtra tam eſt ex Hippocrate & Galeno manifeſtũ, ut probatione non egeat. Conſpirabile eſt (inquit Hippocrates) uniuerſum corpus. Galenus uerò in commentario ad librum Hippocratis de Ratione uictus priuatorum (quem nonnulli Polybio adſcribunt) Reſpirationem eam uocat, quæ fit per os & nares ſpiritus translationem : Perſpirationem uerò, aut Tranſpiratum, qui per totum ex æquo corpus accidit. atque idem XI. Methodi. Alioqui niſi meatuum ope interna perfrigerentur, qui fieri poteſt, ut ijs ſtipatis, aut alioqui obſtructis, calor in corpore accendatur, eiſdem reſeratis diſcutiatur? ut IX. Methodi Galenus. Ex cauſis enim caloris, meatuum ſtipationem unam eſſe Galenus I I. de Morborum cauſis V I I I. & I X. Methodi uoluit. Sed hæc de primo.

Facilior eſt ad ſecundum dilutio. Rectiſsimè enim mihi & ad Galeni mentem eam capitis ſecundi partem [Verùm etiam per ſe tota maioris minoriſque rationem ſuſcipient] interpretari uideor : tum enim maximè ipſa per ſe tota alterari corpora uidentur, quum uel plurimæ, uel ſaltem principes partes contrarijs qualitatibus inuicem agunt. Quum enim alteratio omnis à contrario fit, uel omnium philoſophorum & medicorum communi ſententia : tum ſanè ipſa per ſe tota alterari corpora continget, quum aliæ in alias partes repugnantibus iuſto tẽperamenti modo

do qualitatibus agent, idq; ab interno principio quodam, quod uerba illa [Per ſe] indicant.

Itaq; quum ex elementis & corpora ipſa, & corporum partes (ut tu rectiſsimè ſentis) conſtituantur, tum ſanè tota per ſe alterabuntur corpora, quum hæc ex quibus conſtant, contrarijs quibuſdam ac naturæ repugnantibus motibus inuicem agere cœperint. Agunt autem tum maximè in hunc modum, quum quæ calidiora in corpore ſunt, in frigida agunt, uel contrà: & quæ humidiora in ſicciora. At ubi hæc magis fieri uideas, quàm ubi uel plurimæ in corpore partes, uel ſaltem principes (à quibus totum corpus coaffici uehementer ſolet) diuerſo & contrario influxu inuicem agunt? Veriſsimũ igitur illud eſt, & Galeni ſententiæ congruens, Ipſa per ſe tota corpora alterari, alijs in alias partibus influxu quopiam contrario agentibus: quanquam & alijs modis poſſunt per ſe ipſa tota corpora alterari.

Quod tertio loco affers de carne muſculi, non magnam difficultatem habet. Nam etſi in textu Galenus Muſculum, ego Carnem pro muſculo in Commentario quarti capitis poſuerim, idem cum Galeno dixiſſe uideor, qui interdum muſculum nomine carnis intelligi uult, uti XII. de Vſu partium, quo loco muſculi & tendinum conſtitutionem ex profeſſo tractat: nam ab ea, ut quæ mole totum ſuperat, nominari rectè muſculus poteſt. quanquam ipſa actionis præcipua cauſa non ſit. Nam etſi Galenus tendinem eſſe dicit actionis præcipuam cauſam, quo nunc citaui loco: tamen I. de Motu muſculorum, non tendini neque carni, ſed neruo principatum actionis tribuit: inquit enim, Quid igitur ſit muſculus clarè dictum eſt, nempe motus uoluntarij inſtrumentum. dictum eſt etiam, unde principium motus ſit ipſi, & per quæ: puta à cerebro, & per neruos. Hæc in de Motu muſculorum. Pauloq; antea dixerat, Proprium uoluntarij motus inſtrumentum muſculum eſſe. Vides igitur in hac re Galenum uarium eſſe, ut modò muſculo per neruum, modò per tendinem principatum uoluntarij motus tribuat? Sed hac de re plenius in quadam in id facta enarratione à me dicetur.

Ad aliud de gargareone uenio. Legeram quos adfers ex Galeno & Paulo locos, ſciebamq; uuam gargareonis affectum quendam eſſe: ſed id non facit quo minus & parti ipſi non conueniet, rectèq; gurgulio uua uocari poſsit. Sic enim Plinius, Celſus, Alexander Benedictus, primæ notæ homines nominandam cenſent. Plinius enim de Braſsica lib. XX. *cap. 10.* tractans, Radicum cinis (ait) uuæ in faucibus tumenti tactu medetur. Et de oniti praſsio, capite eiuſdem libri XVII. Tonſillis (ait) & uuis medetur. & cap. XVIII. de aneto: Cinis eius uuam in faucibus leuat. Et millies alibi. Celſus lib. VI. cap. XIIII. idipſum: Vuæ, inquit, inflammatio terrere quoq; debet. Et paulò pòſt, Illinenda ipſa uua uel omphacio uel galla. Alexander Benedictus lib. VII. cap. IIII. uuæ nomen tam parti ipſi, quàm morbo commune eſſe apertè declarat. An non me grauiſsimis autoribus tueor? Sed hæc leuis eſt de nomine contentio: quorum ut non omnino curam omnem abijcere oportet: ſic anxiè in illis uerſari

uerſari ineptiſsimum Galeno ſemper uiſum eſt. Sed hæc hactenus.

Quòd pagina L X V I. meorum Commentariorum à me dictum non probas, Tendones membris membra annectere ac colligare, idq́ ligamento potius quàm tendoni conuenire arbitraris: errati ueniam deprecarer, ni Galenum ducem ſtrenuum à me ſtātem haberem, qui id munus, membris membra connectendi, non tam ligamentis, quàm tendonibus tribuit. Libro enim de Vſu partium primo, utilitatem tendinum recenſens, ad hunc modum loquitur: Vtilitas (inquit) eorum eſt ſecundum componentium naturam: etenim ſentiunt & mouentur ſecundum impetum, & colligant muſculos oſsibus. Quid apertius dici poteſt? quid ad meam firmandam interpretationem ualentius, aut planius? Sed quid ille idem meus & omnium bonorum dux lib. I. de Muſculorum motu? Meritò, inquit, ſanè tantus & talis factus eſt (de tendonis ſtructura loquens) ut qui & ligamenti & nerui uſum exhibiturus ſit: alligat enim muſculum ſubiectis oſsibus in quæ inſeritur. Hoc duce, atque patrono, in hac parte planè mihi palmam ipſe uolens ſciensq́ tribuo: illudq́ ex eiuſdem autoris ſenſis adijcio, Ligamenti duplex eſſe nomen, cõmune ſcilicet, & proprium. Hoc quidem, quòd ei tantum parti conueniat, quæ neruoſæ naturæ cùm ſit, ex oſſe prodeat, & in diuerſam quandam ab oſſe naturam degeneret. Illud, quòd ex æquo tendoni in os & articulos deſinenti muſculosq́ oſsi colliganti conueniat. An non hæc Galeni ſunt? quæ quoniam reuera ſunt, quantum momenti atq́ præſidij ad mea roboranda habeant, tute ipſe perſpicere planè potes.

1. de Motu muſcul.

Poſtremò illud, Tu minimè fieri poſſe putas, ut peritoneum (quod ego pagina I. X I I I I. meorum commentariorum affirmo) in ſcrotum deuoluatur, nouamq́ eſſe ramicis ſpeciem, medicis incognitam exiſtimas. At ea Auicennæ fuit non ignota, qui inter ramicis ſpecies eam adnumerat, quæ ex uelamine deſcendente fit: per uelamen, peritoneum, ut omnes eius interpretes uolunt, intelligens: quod & ipſa literæ ſeries indicat. Fit (inquit) ruptura ex coitu ſuper nauſeatiuam ſatietatem, & aggregationem uentoſitatis, & egeſtionis in uentre: quare deſcendit aut zirbus, aut uelamen & inteſtina. Hoc item Paulo fuit perſuaſum, quum interdum protruſo peritoneo ramicem fieri prodidit. At quò protrudi peritoneum poteſt? In inguen ſcilicet, ſi leuis ſit cauſa: uel ſi paulò fortior, etiam in ſcrotum: quanquam raro id ego fieri planè confiteor.

Fen. 22. tertij. cap. 2.

lib. 3. cap. 53.

Atq́ hæc ego ad te in præſens mi Saporta tumultuaria ſcriptione in medijs occupationum fluctibus ſufficere arbitror. Quæ ſi à me non ea puritate atq́ dictionis & ſententiarum ubertate ſcripta ſunt, quæ uel eruditio tua, & ampla rerum cognitio: uel ipſa rei dignitas poſtulabat, quum ingenij mei uiribus, (planè ut ſcis exiguis) tum occupationibus uarijs meis, quibus in diuerſum rapior, iure adſcribes. Vale, & collegas tuos omnes, uiros præſtantiſsimos ex me plurimùm ſaluere iubeto.

Acut

Acutior'ne ſit ex ſanguinis & humorum putredine intra uaſa quæ naſcitur febris, quam συνοχὸν Græci uocant, an quæ ardens uocatur: & an idem ſit acutam eſſe febrim atq; ardentem dicere: Diſputatio cum Hieronymo Lopi medico præſtantiſſimo habita.

ENARRATIO II.

AD. Lopij mei ædeis, quò ſæpe ego non animi cauſa ſolùm, ſed inſtruendæ atq; informandæ rectius mentis gratia (eſt enim ſanè quàm doctus homo, & omnibus omnium bonarum diſciplinarum atq; artium ornamentis illuſtris) de multo manè cùm diuertiſſem, ſtatim ille me in aperta illa ſua ambulatione, uti ſemper ſolet, complexus, conſalutauimus inuicem: mox'q; ſpatijs à nobis aliquot confectis, quum de illo interrogaſſem, ecquidnam matutino illo tempore ſerij ſtudij tractaſſet.

In eo, inquit, Franciſce totus hodie fui, ut quid Galenus & Paulus de continentibus febribus ſentirent, tota mentis intentione conquirerem atq; perueſtigarem: in cum'q; legendo incidi locum, qui mihi ſcrupum ſanè non minimum nec ſatis, ut mihi quidem uidetur, explicatu facilem iniecit: de quo tecum in præſens, quando ita ſors tulit, ut in tempore adueneris, diſſerere prolixius meo more conſtitui. Atq; illud in primis de te quæro, utra'ne tibi febris acutior uideatur: an quæ ex putredine ſanguinis naſcitur, an quæ ex putreſcente bile, id'q; intra uaſa, quod genus febris qui Græcè ſciunt καῦσον ab ardore uocari uolunt, uti illud alterum genus συνοχόν.

Ad quæ ego: Ne tu quidem hodie Hieronyme matutinas has horas malè repoſuiſſe mihi es uiſus, qui in hac re bonæ frugis pleniſſima medicatò uerſatus ſis: ea'q; nunc diluenda propoſueris, quæ tu iam longo ſtudio atq; intenta meditatione perſpecta prorſus'q; confirmata habes: quæ in id mihi nunc à te propoſita arbitror, ut quantū iudicio, quantū ingenio, & extēporario de re quapiam diſſerendi uſu ualeam (quæ in me ſanè omnia minus quàm mediocria eſſe ſentio) hac ueluti exercitatione experiare. Quanquā uerò mearū uirium conſcius, haud ſatis pro rei propoſitæ magnitudine tibi uiro acutiſſimo ſatisfacere me poſſe confidā: dicam tamen ut in buccam uenerit, quicquid diluendæ propoſitæ mihi abs te quæſtioni idoneum eſſe fuero arbitratus, hinc ſumpto initio.

Continentes uocatas febres eò maximè dici, quòd ad infebricitationem (Græcis ἀπυρεξίαν uocatam) antequā ex toto ſoluantur non deſinant: ſic nanq; Galenus de Criſibus II. IX. Methodi, & de febrium differ. II. quas quidem communi nomine omnes Græci συνεχεῖς nominandas ſtatuunt, ueluti quandam eorum ſpeciem συνοχὸν, quæ ſcilicet ex ſanguine intra uaſa efferueſcente, uel certè putreſcente naſcitur. Harum porrò omnium etſi multiplex eſt differentia, unus tamen generationis modus, nempe corporis ſuccis intra uaſa efferueſcentibus, uel certè corruptis. Quippe quum occaſione accepta aliqua, uel refrigerationis, uel ſtipatæ cutis, uel calfactionis immodicæ à ſole, motu, balneo, ira, uenere, incauta uictus ratio-

de re quapiam grauem & excuſſam ferre poteſt. Ad quem ſanè modum ſeſe accommodantes medici, eos Acutos uocarunt morbos, qui cum grauitate caſuum celerrimè finiantur: ad ſalutem, inquam, uincente natura: uel ad mortem, ſuperante morbo.

Quanquam autem morborum acuciem ex temporis modo & ſymptomatum magnitudine metiri Galenus uideatur: non ab his tantùm, 2. Aphoriſ. comment. 19. ſed & ab humoris morbum facientis acrimonia ſumendam eſſe, ratio ipſa atque Hippocratis & Galeni ſenſa monſtrare uidentur. Siquidem Hippocrates febres in ſiccitatibus fieri acutiores tradit. 3. Aphor. 7. non ob id ſanè, ut arbitror aliud, quàm quòd ſiccitas nimia humores accendat, & acriores reddat: dicente utique poſt Hippocratē Galeno, Siccitatem pauciores quidē humores, ſed qualitate bilioſiores efficere: atque ob id febres in ſiccitatibus 3. Aphoriſ. comment. 7. numero quidē pauciores, quàm in pluuioſis, ſed tamē acutiores fieri: humoribus quidem per ſiccitatē acrioribus effectis. Quibus ex uerbis uidere eſt, Galenum febriū acuciem in ſiccitatibus, acrimoniæ humorū tribuere.

Quanquam non illud perpetuò uerum eſt, acutos morbos acres ſecum humores comites habere: ſiquidem attonitus morbus, angina, lethargus, uoluulus, inter acutos morbos rectè annumerantur: qui tamen ut plurimùm non ab acutis & acribus ſuccis, ſed à multis & lentis potius fiunt. Perpetuum autem illud eſt, acres & tenues ſuccos, uehementes & acutos creare morbos ſolere: quòd tenuitate ſua & acrimonia inſignem quendam ſui ſenſum inferant: hucque atque illuc uagantes, turgeant: cuius rei meritò, ſi quid Hippocrati creditur, acutos morbos creare dicuntur.

Quid uerò Synochus ſit, quid Ardens febris, explicatius eſt quàm ut 1. Aphor. 22. à nobis declarari oporteat. Ad id tantum animum aduertere operæpretium eſt, Galenum ardentium febrium duo in de Criſibus libro, atque mille alijs locis ſtatuere genera: alterum, quod ex impermiſta & exquiſita 2. de Criſib. cap. 6. bile intra uaſa caleſcente naſcitur: quod & ipſum cōgeneris prorſus cum exquiſita tertiana eſſe uult naturæ: eo tantum ab illa diſtans, quòd neque cum rigore inuadit, neque ad infebricitationem deſinit. Alterum eſſe uult deurentis febris genus, in quo neque declinatio aliqua ſenſibus deprehendi apta appareat, & à primo febris principio ad criſim uſque ſimilis perſeueret: eò tantum à priore genere diſcretum, quòd acutior ſit huius quàm alterius generis febris, eademque bilioſa & peracuta, Sic enim II. de Criſibus libro, cap. VI. ad uerbum:

συνεχῆ μὲν δὴ πυρετὸν ὀνομάζω, τὸν εἰς ἀπυρεξίαν, πρὶν τελέως λυθῆναι, μὴ παυόμενον, κἂν παρακμή τις αἰσθητὴ φαίνηται. ὅταν δὲ μηδὲ παρακμὴ τις αἰσθητὴ γένηται, ἀλλὰ πάντως δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς ἄχρι κρίσεως ὅμοιος διαμένῃ, τοῦ γένους μὲν ἐστὶν καὶ οὗτος τῶν καυσωδῶν πυρετῶν, ὀξύτητι δὲ αὐτῶν διήνεγκεν.

Quod eſt; Continuam quidem (inquit) nomino febrim, quæ ad infebricitationem antequam ex toto ſoluatur non deſinit, etiamſi declinatio ſenſibilis quædam appareat. Cùm uerò neque declinatio aliqua ſenſibilis apparuerit, ſemper uerò à primo principio febris uſque ad criſim ſimilis perſeuerauerit, erit & hæc ex genere febrium deurentium: ab ijſdem uerò acutie differt. Et paucis interpoſitis,

ἀρκεῖ γὰρ τὸ γένος γνωρίζειν, ὅτι χολώδης τε καὶ καυσώδης, καὶ κατόξυς. οὐδὲ γὰρ εἰ συνοχὸν ὀνομάζει τις αὐτὸν, ὥσπερ ἔνιοι τῶν ἰατρῶν, ἄλλου τοῦ γένους διοίσει τῶν καυσωδῶν πυρετῶν φύσει γε τῇ προσηγορίᾳ.

Quod eſt: Sufficit enim (ſubdit) genus agnoſcere: quòd & bilioſa ſit, atque deurens, & peracuta: neque enim ſi etiam ſynochum ipſam nominaueris, ut quidam medici faciunt, appellationis ratione à febribus deurentibus differt.

Qua ex uerborum ſerie id apertiſsimè colligere promptum eſt, Synochum uocatam ex deurentium genere eſſe: atque altero genere, quod ex bili naſci idem Galenus dixerat, acutie grauiorem. Inquit enim, Acutie ab illis differt: quod minimè dixiſſet, ni acutiorem hanc illa iudicaſſet. Quoties enim quippiam ab altero differre qualitate una aliqua dicimus, qualitatem eam ei prorſus ineſſe oportet quod alteri comparatur: alioqui enim ſi non adſit ea qualitas, ab illo cui confertur differre tali qualitate minimè poterit. Vti ſi dixero, Platonem ab Ariſtotele ſapientia differre: illud ſignificari uolo, utrique quidem ſapientiam ineſſe, maiorem tamen Platoni, eoque ab illo differre, quòd huic maior inſit. Hic enim eſt in comparationibus, quæ ad aliquid unum fiunt, certa comparandi ratio: etſi in differentijs aſsignandis non id quod de qualitate diximus perpetuum eſſe oportet.

In quem modum ad præſens locutus fuiſſe Galenus uidetur, quum de ſynocho loquens, atque eam ardenti febri comparans dixit, Ab ardente febri acutie illam differre: hoc eſt, acutiorem eſſe: quod paulò pòſt ſubdita uerba confirmant, cùm inquit, Quòd bilioſa eſt, & peracuta, & ſimilis ab initio ſui ad criſim perſeuerat. Nam hæc omnia ad acutiem morbi faciunt. Ex quo enim bilioſa eſt iam effecta, celeres & citatos habeat motus oportet: ex quo autem peracuta, breuiſsimo tempore finiri neceſſarium erit. Quatenus uerò ſimilis ſui ad criſim perſeuerat, ingentes omnino habebit labores: quum nulla in ea fiat remiſsio, nulla (ut ait Galenus) declinatio: ſed perpetuus tenor. Quamobrem meritò acutior erit iudicanda, quum & temporis adſit breuitas, nempe quòd in IIII. finiatur, ut etiam IX. Therap. ait Galenus, ſi nullus cõmittatur error: & magnitudinem habeat, ob ſimilitudinem noxæ & laboris uſque ad criſim. Quæ quum non omnia in ea ardenti febre ſint, quæ ex bili eſt, ut quæ nimirum non in IIII. ſed in VII. ut plurimum finiatur, & in ea ſubſint remiſsiones aliquæ ægrum alleuantes, conſequitur illam alteram, quam ſynochon appellari diximus, hac acutiorem eſſe. Idque etiam præter Galenum ſenſiſſe Paulum, quo loco de ijs febribus ex profeſſo tractat, nempe lib. II. cap. XXVI. cuius uerba hæc ſunt.

Συνεχὴς μὲν οὖν πυρετὸς, ὁ εἰς τὴν ἀπυρεξίαν πρὶν τελέως λυθῆναι μὴ παυόμενος. ὅταν δὲ μὴ παρακμῆς φανείσης, τοῦ γένους μέν ἐστι καὶ οὗτος τῶν καυσωδῶν, ὀξύτητι δὲ αὐτῶν διενήνοχεν.

Quod eſt: Continens quidem febris ea eſt, quæ ad infebricitationem priuſquam ex toto ſoluatur non deſinit. Cùm autem nulla declinatio apparuerit, quæ ſenſibus percipi queat, hæc quoque ex ardentium genere habetur: ſed acrimonia ab ipſis uariat.

Ad

Ad quod facit humoris id genus febris creantis tum copia, tum maligna putredo. Nam cùm ſanguis bili ſit copioſior, & eius putredo putredine bilis deterior, (ut ex quo putrente in graue uitæ diſcrimen, ni celerrimè ſucurratur æger incurrat) conſequens eſt illam quæ à ſanguine putrefacto naſcitur, hac eſſe acutiorem, quòd tantam noxam æger perferre minimè poſsit. Nam præterquam quòd bilioſus ex putredine factus eſt ſanguis, nidoroſa quædam ſui generis in eo nata ex putredine qualitas accedit, quæ deteriorem faciat morbum. Nam qui ſic affecti ſunt, uirus quoddam hircorũ more, ut tradit Galenus, olere ſolent. Nec ualet quod obijci hic partem in alteram ab aduerſario poſſet, Vehementiora eſſe in ardenti febre ſymptomata: nempe delyrium, linguæ nigritiem ac ſiccitatem, inquietudinem, inexplebilem ſitim, caloris acrimoniam, pulſuum uelocitatem maiorem, & cætera id genus. Nam & ſi hæc in ardenti febre ſymptomata adſunt, quorum merito acutior dici poſſet: non minora tamen nec ſanè leuiora in altera illa, quam ex ſanguinis putredine oriri diximus, ſymptomata inſunt: ut quæ & ipſa de ardentium genere à Galeno ſtatuatur. Nec omnino confiteri oportet, in qua febri grauiora adſint ſymptomata, eam ipſam acutiorem dici debere. Siquidem in peſtilenti febri, leuiora plærunq; quam in ardenti febre ſymptomata inſunt: nemo tamen ardentem febrim peſtilenti acutiorem, aut periculoſiorem unquam dixerit. 9. Metho.

Eſſe autem in ardenti febre grauiora plerunq; quàm in peſtilenti ſymptomata, illud indicat, quòd ſæpenumero in peſtilenti, neq; pulſus, neque urina, neq; ad tactum perceptus calor, ut uult Auicenna, ab eo quod ſecundum naturam eſt ualde immutentur: & æger tamen tum quum nullis ferè ſymptomatis premitur, in mortem derepente ruit. Sic ſanè ad eundem modum in apoplexia, quàm in ardenti febri non tam grandia apparent ſymptomata, quum ſit tamen apoplexia ardenti febre acutior. Non igitur penes ſymptomatum naturam, ſed morbi potius eſſentiam & magnitudinem, atq; temporis breuitatem, de acutie iudicandum, ut mox à nobis propoſitis exemplis dilucidè apertèq; monſtratum. Fen 1. quarti cap. proprio.

Itaq; prima illa quæſtionis pars ſic mihi diluenda uidetur, ut dicatur acutior quidem eſſe, quæ ex ſanguine putreſcente naſcitur febris, quàm quæ ex bili: idq; ſi temporis quo ſe utraque finit moram, ſi morbi uigorem qui fermè à principio ad criſim uſque par perſeuerat, ſi putredinis malignitatem, ſi etiam morbi magnitudinem, decretorij celeritatem, ac caſuum magnitudinem ſpectemus: quæ ſanè propria ſunt acuti morbi ſignificata, uel Galeni teſtimonio Aphoriſmorũ II. cõmentario XIX. cùm inquit, Acuti morbi præter id quod celeriter iudicantur, ſtatim etiam magnitudinem habent. Verùm ſi acutiem eam quæ ex humoris acrimonia ducitur & tenuitate attendamus, ſymptomatumq; uehementiam plerunque maiorem, ardentem febrim ſynocho acutiorem iure dicere poterimus. Hocq; pacto conciliari Arabes Græcis poterunt: quum hi ſynochon ardenti febre acutiorem, illi ardẽtem ſynocho exiſtimarunt.

Poſtrema uerò dubitationis propoſitæ pars, difficultatis nihil prorſus

ſus habere uidetur: nam in confeſſo eſt, idem non eſſe, ardentem atq; acutam febrim dicere: quum acuta aliqua eſſe poſsit eadem quæ ardens minimè erit, uti de peſtilenti monſtratum: rationemq; hæc inuicem ſuperioris atq; inferioris ſeruant, quum omnis quidem ardens acuta ſit, non omnis autem acuta ardens: eſtq; alterum alterius genus, alterum ſpecies.

Quæ quum dixiſſem, uellemq; in longiores moras perpetua atq; continenti oratione cœptam diſceptationem perſequi (quòd gratum mihi atque iucundum eſſet cum docto de re docta homine, longos, ut ſæpe ſoleo, in multum diem ſermones protrahere) hic me Hieronymus ueluti comprimens, Siſte hic, ait, Franciſce gradum: longius enim quàm putaram quamq; exiſtimabam te poſſe imparato de re tanta diſſerere, prouectus es: eos nimirũ imitatus, qui per præceps decliueq; ſeſe impetu facto demittunt: qui ubi ſemel ueſtigia mouerint, quò poſtea gradum ſiſtant (nempe per prona delapſi) non habent. Sic tu, etſi multa non omnino ineptè, pleraque tamen tua iſta linguæ uolubili celeritate non preſsè, non acutè, non etiam uerè dixiſſe mihi es uiſus: quæ ego ſeria &, ni fallor, etiam arguta oratione refellerem, niſi nos ambos, uti ſcis, & apta iam uiſendis ægris hora, & incaleſcens iam nimiſq; noſtram hanc ambulationem illuſtrans ſol, hinc nos migrare cogerent. Quare in poſtmeridanum, ſi tibi uidetur, tempus (quo otium ſomnumq;, qui tum grauis longis his diebus occupare nos ſolet fallamus) quod reliquum eſt diſputationis ſeruemus: ut & requiete hac, atque remiſsione leuati, ad poſtmeridianam diſputationem in umbraculo noſtro ſedentes alacriores uenire poſsimus. Quibus dictis, quum peragendi penſi hora inſtaret, illeq; ueſtem de famulo poſtulaſſet, ad uiſendos ægros unà perreximus.

Ad meridiem uerò eius diei, quo cœpta nobis hac ipſa de re tota, diſputatio fuerat, cùm me ad Hieronymum contuliſſem, (eram enim pollicitus ſub id tempus me ad ſe in Lopianum uenturum) mox ille: Næ tu quidem Franciſce (ait) homo mihi coniunctus fideliſsima gratia, tuiq; probè obſeruans, cùm ſemper aliàs, tum modò in primis mihi es uiſus. Qui, neſcio an uiſendi mei cauſa, an diſputationis matutinæ quod reliquum eſt de me audiendi cupiditate, temporius ad me ueneris. Sunt enim meæ nunc partes, contra ea quæ tu acutè & doctè de ſynochis & ardentibus febribus diſputaſti, ea adferre, quæ tuam illam de hac re tibi tantopere probatam aſſertionem conuellere, aut potius euertere omnino poſsint. Rectè autem atq; amanter factum à te eſt, cùm eo deſiderio ea intelligendi teneare, quæ ſemel intellecta uberrimum ſunt ex ſe fructum adlatura.

Itaque quæ conſtitui antequam exequar, tua prius firmioribus præſidijs confirmabo, dein meam ipſe hac de re ſententiam multis ac maximis ſummorum uirorum teſtimonijs, ualidiſq; rationibus cõmunitam, breuiter ac dilucidè explicabo.

Tuam autem Franciſce opinionem qua ſynochon uocatam, ardenti acutiorem exiſtimas, multa autorum dicta confirmare uidentur: in primis illud Galeni, quod tu magna certè ratione pro tua tuenda opinione 11. de Criſibus adduxiſti: quo eam à cæteris acutie differre dixit: id minimè

nimè dicturus, ni hæc cæteras omnes acutie uinceret. Quod mox eodẽ loco confirmare Galenus uidetur, eã ipſam febrim inter deurentes atq; peracutas collocans. Sufficit enim, inquit, genus agnoſcere, quòd ſcilicet bilioſa ſit, atq; deurens, & peracuta. Quòd ſi peracuta eſt, erit certè non minus ardentibus febribus acuta: non enim acutiores peracutis uſquam dari poſſunt: de quibus rectè illud Hippocratis, Vbi morbus peracutus (1. Aphor. 7.) eſt, ſtatim extremos labores habet. & Galenus in commentario. Etenim acceſsiones, uel ſimpliciter omnia accidentia in uniuerſum exhibet morbus peracutus quàm maximè uehementia & uiolenta, primis diebus protinus ab ægrotatione: nam in ipſos ſtatim incidit morbi uigor, qui nihil aliud certè eſt, quàm morbi in accidentibus ſummum.

Statim autem, intelligendum eſt, circa primos quatuor dies. De ardentibus (i. de crisibus cap. 7.) uerò abſolutè uocatis, eas dicit acutas, non autẽ peracutas eſſe, inquiens: In continuis uerò incendentes ſeu ardores acuti ſunt. Non igitur (Gal. 1. Apho. comment. 12.) peracutas, ſed acutas tantũ ardentes uocat. Quanquam III. de Criſi, (cap. 4.) ardores etiam abſolutè dictos in albo peracutorum ſtatuat, inquiens: In omnibus morbis peracutis, noſcendum eſt acceſsiones uel ſynochas eſſe, uel continuas quæ per tertium acerbantur. Peracutos autem eos Galeno & Hippocrati uocari, qui ualde acuti ſint, ex illo Aphoriſmo & illius (4. Aphor. 10.) Commentario conſtat medicari in ualde acutis.

Rurſus hac poteſt ualida, ni fallor, ratione mens tua probari. Nam (1. Aphor. 7.) morbus ille peracutus cenſendus, qui ſtatim in ſummo uigore conſiſtit, moxq; extremos & ſummos labores habet: (acuti nanque morbi magni ſunt, & ad ſuum uigorem celerrimè properant.) Itaque erit morbus ille (2. Aphoriſ.) altero acutior, qui ſuum ocius uigorem nanciſcetur, extremosq; labores (comment. 19. & 23.) habebit. Conſtat uerò ſynochon citius reliquis ardoribus in ſummo uigore conſiſtere, ſummosq; habere caſus: igitur erit ardentibus febribus acutior. Aſſumptio uerò probari ex eo poteſt, quòd ſynochi uocatæ fe- (Gal. 3 de Criſi. cap. 4.) bris longus eſt ſtatus, aut potius ipſa tota ſtatus eſt. Eius uerò quæ ſynochos non eſt, non tamen definit ad infebricitationem, cùm ſtatus alijs temporibus longior exiſtit, motus eſt uelox, quòd ſi breuior ſit ſtatus, tardus eſt motus, ut III. de Criſi. Galenus.

Ex quo apertiſsimè conſtat, uelocitatem motus in morbis, præcipuéq; continuis febribus, ex ſtatus longitudine, & ad morbi initium uicinitate metiri Galeno ſolere: ut dicatur is morbus ucelociorem habere motum, qui ſtatum habet principio proximum, eundemq; longum, ut præcitata Galeni ſeries III. de Criſi, euidentiſsimè iudicare uidetur. Synochon uerò propriè dictum confeſtim ad uigorem peruenire, Galeni ſententia con- (3 de Criſi. cap. 4.) ſtat inquientis, eam ipſam febrim, ſi nullus accidat error quarto die per criſim finiri.

Cuius dicti hæc planè eſt euidens ratio, quòd cùm febris magna ſit atq; ardens, (nimirum ex putreſcentibus intus ſuccis, in omnibus uaſis, aut ſaltem maximis inter alas inguinaq; conſtitutis) nullaq; fiat febris re- (Ex Gal. 9. Metho.) miſsio aut declinatio, ſed perpetua acceſsio, in eodem ſemper uigore permanens, ut homoteno, aut increſcens, uti in acmaſtico, neceſſum inquam

2. de Criſ. cap. 6. — *[illegible]* — *2. Aphor. 23.*

eſt, breui eam febrim finiri, ac planè citius quàm ubi aliqua contigerit acceſsionis remiſsio, ueluti in reliquis contingit ardentibus febribus, in quibus per tertium quemq; diem, ut uult Galenus, fiunt acceſsiones: quæ etſi ad infebricitationem non deſinunt, ad declinationem tamen aliquam ſenſibilem deducuntur: alioqui iam à propriè uocatis ſynochis non diſtinguerentur, ſed eſſent plane ipſæ ſynochi, (id enim eſt nomen earum, quæ unicam habent acceſsionem abſque ſenſili declinatione ad criſim uſq;) ut enim antea dictum eſt, ſi cætera paria ſint, aſsiduitas perſeuerantiæ febris, ſine ulla acceſsionis remiſsione, acutiorem & breuiorem morbum reddit: cùm nullum habeat natura interuallum, nullam quietem, aut remiſsionem, ſed ſemper ſimilem ac ſibi conſtantem febris uehementiam: cuius quidem perpetuam indeſinentiam ad morbi citiorem terminationem facere certum eſt. & Galenus innuit tum alibi, tum in commentario illius Aphoriſmi, Acuti morbi quatuordecim diebus finiuntur. Morbi (inquit) continui acuties nũquam poteſt plures quàm quatuordecim obtinere dies. Ex ijs uerò qui motus habent inæquales, multi extenduntur ad aliquod uſq; tempus exterius præfinitum. Non enim tolerare poteſt natura longiori tempore magnum laborem.

Fen 1. quarti, cap. 4. — *3. de Criſ.*

Quin & Auicenna (ſi tamen eum recipis, & contrà quàm Manardus ſentiat, in probatorum numerum admittendum cenſes) ardentem febrim inter non ualde acutas ſtatuit: ſic enim de ea: Tertiana (ait) Pura & Cauſon de acutis non ualde ſunt, moxq; ſubdit: Et ſi non fuerint illic paroxyſmi, imò materia eius fuerit acuta, uelut ſynochi, tunc ægritudo erit acuta. En quàm apertiſsimè Arabs Auicenna uelit tum ſolùm ardentem febrim acutam dici debere, cùm in ea acceſsiones non ſunt, uti in ſynocho, & in eius materia ueluti ſynochi fuerit acuta: alioqui non ualde acutam aut eſſe, aut haberi. An non locus hic pleniſsimè locum illum Galeni & confirmare & planius etiam explicare (dicant hic quod uelint Auicennæ maſtiges) uidetur? quo ſynochon ab ardende acutie differre dixit: hoc eſt, eſſe illam hac acutiorem? quod ex eo conſtat, quòd ardentem febrim ſynocho Auicenna comparans, tum acutam cenſeri debere teſtatur, cùm illius materia ſynochi materiæ fuerit quàm ſimillima, & progreſſus modus ei qui in ſynocho eſt quàm finitimus.

cap. 2. — *cap. 6.*

Erit igitur meritò ſynochos ardenti acutior, quum hæc ad illius collationem & ſimilitudinem acuta dicatur. Nec huic tuæ aſſertioni illud obſtare uidetur, quòd ſynochos à multis dicatur ex ſanguine fieri, à quo ſanè humore facti morbi uel omnium teſtimonio mitiores eſſe ſolent: ardens uerò à bile, cuius affectus acutiores ſunt. Nam loquimur ex Galeni ſententia, qui ſynochum etiam ex bile fieri cenſet, uti 11. de Febrium diff. & de Criſib. item 11. Vnde in commentario illius Aphoriſmi (quæ ducere oportet) laudat ſanguinis miſsionem in febribus ardentiſsimis ad animi uſq; deliquium: id minimè conſulturus ni de ſynochis, non de ardentibus intellexiſſet: in quibus tanta certè ſanguinis miſsio minimè competit, utpotè perducere nata ad bilioſorum ebullitionem. Non enim tu cum academia Florentina (opinor) ſentis, Non poſſe ſanguinis miſsione

ægrum

ægrum ad bilioſorum feruorem, uel frigidorum cruditatem duci. Florentini enim falsò id ab Auicenna atq; temerè dictū (neſcio quàm rectè,) conſtanter tamen certè aſſeuerant.

Adde quòd 1 x. Methodi febrim ex copia ſanguinis & feruore natam, Galenus calidiſsimam eſſe affirmat. Quanto igitur magis quæ ex putredine æqualiter in omnibus uaſis, aut ſaltem primoribus diffuſa? quod ſanè in ſynochis propriè uocatis fieri ſolet. Nam in alijs continuis, quæ acceſsiones habent, uel quotidiè, uel per tertium quenq; diem, putredo in una quapiam parte ſubſiſtit, quæ uel phlegmone tentatur, uel etiam citra phlegmonem ueluti in foco quodam principium febris in ſe continet. Id enim cauſam eſſe nouæ acceſsionis declarat prolixè Galenus cap.ult. 1.1. de Febrium differ. inquiens: Quæcunq; per circuitus aliquos ægritudinum acceſsiones fiunt, ex membrorum diſpoſitionibus ortum habent, quæ ſcilicet membra, uel mittunt, uel ſuſcipiunt, uel generant, uel attrahunt ſuperfluitates eo quo nuper diximus modo. Sed quæ (ſubdit) circuitus non habent, in his nulla eſt corporis pars, quæ præcipuè ſit offenſa. At omnes qui in uenis & arterijs continentur humores, atq; ij præ- Gal.9.Meth. ſertim, qui in maximis atque plurimo calore abundantibus ſunt: aut ob aliam quampiam cauſam, ut in ephemeris, aut ob putrefactionem, feruentem febrem accendunt ſynocham appellatam: quæ à principio ad finem nullam habet intermiſsionem: ac tandiu perſeuerat, hominemq; deurit, donec qui eam adferunt humores aut ex toto abſumantur, aut coquantur, aut utrumq; patiantur.

Itaq; rationi, & ueritati, atq; Galeni ſenſis maximè conſentaneum uidetur, febrim huius modi ex putredine contingente in omnibus uaſis, aut maximis, & præcipuis factam, ea acutiorem eſſe, quæ ex putredine fit ſolius alicuius humoris, quamuis bilioſi, in aliqua tantum parte putrentis. Vnde nimirum criſis eius aut in quarto fit, aut omnino intra ſeptimum, Galeno aſſerente libro de Criſibus tertio. cap.4.

Atq; hic ille ad me, Videor'ne tibi partes tuas, Franciſce, pulchrè ſuſtinuiſſe, eaſq; fortiſsimis præſidijs adeò communiſſe, ut uel nullis hoſtium incurſionibus oppugnari ullatenus poſsint? Sanè inquā ego: ita enim nunc mihi in ea quam prius expoſui ſententia, hiſce quas tu non minore doctrina quàm facundia attuliſti rationibus confirmatus uideor, ut dimoueri de ſententia ne aduerſario quidem Galeno poſsim. Vereorq; plurimum, ne ita tu ualidiſsimis copijs aciem inſtruxeris meam, ut infirmiſſima manu (eam tu ſi euertere exercitibus tuis contenderis) aduerſum ire poſsis. Quid enim tibi pro te copiarum ad congrediendum uel uincendum tantis iam armatorum cuneis in mea caſtra traductis ſupereſſe poteſt? Experiar tamen infracto conſtantiq; animo tuorum militum fortiſsimam manum: hoc eſt, rationum tuarum (quas ſi non multas quidem illas, firmiſsimas tamen & bene robuſtas habere te arbitror) uim, roburq; omne. Tu iam ad conferendam manum inſtructis ac diſpoſitis copijs te para.

Ad quæ Hieronymus: Educam inquam poſteaquam tibi tantopere fidis,

fidis, è munitiſsimis meis caſtris eam militum manum, quæ uel aſpectu ipſo, nedum congreſſu ita tuas copias omnes & cuneos euertat ac diſsi-pet, ut ad primum armorum ſtrepitum, tubæq́ſonum, ſis multo cum dedecore multa certè tua clade atq; tuorum iactura terga daturus. Quæ ut cuncta opere magis quàm uerbis & terroribus compleam, è media Græcia duces ſtrenuos atque inuictos Galenum, Paulum, Aëtium: ex Arabia Raſios, Auicennas, Auerroas: ex intima Barbaria Gentiles, Nugones (Hugones dicere uolui) Herculanos & ſexcentos huiuſmodi proferam, qui ardentem febrim ſynocho non paulò plurimum acutiorem eſſe doceant: ut eorum ſenſis doctiſsimus quiſque ſit protinus manus daturus.

Prima ratio. Principio, omnium ſententia cōſtat, tam Græcorum, quàm Arabum,
ex ſanguine efferueſcente, aut etiam putreſcente, in omnibus aut præci-
puis uaſis, ſynochon fieri, quæ cauſa eſt unicæ eius ab initio ad criſim uſq;
acceſsionis: reliquos uerò καύσους ac præcipuè exquiſitos, à flaua bile, ex-
Cap. 6. quiſita quidem illa, ac intra uaſa putrente: (ſic enim Galenus 11. de Cri-
ſibus) Atqui morbi ex ſanguine facti mitiores ſunt bilioſis: Erit igitur
ſynochos uocata, ardente mitior, atq; ob id minus acuta.

Eſſe autem bilioſos morbos ſanguineis acutiores, omnium ſententijs
comprobatur, dicentium, Ex bili exquiſita morbos acutiſsimos naſci.
3. Aphor. 9. Quamobrem in autumno, ut uult Hippocrates, acutiſsimæ ægritudines
fiunt, & ut plurimum lethales: & in ſiccitatibus febres acutiores, in plu-
3. Aphor. 7. & 16. uijs longiores. Galenus autē apertiſsimè 11. de Febr. differentijs, uelle ui-
Secūda ratio. detur, à ſanguine putreſcente factam febrim, ſimpliciorem eſſe, hoc eſt,
mitiorem: nimirum ob ſanguinis benignitatem & humiditatem, à quo
quidem plurimus, ſed mitis attollitur uapor. Quamobrem erit illius ca-
lor, ardentis calore mitior: qua una re à bilioſa febri, ea diſcriminatur
quæ ex ſanguinis tranſmutatione fit, ut eo loco ait Galenus.

Tertia ratio. Eadem rurſus ſententia Galeno expreſſa uidetur præſagiorū 11.
Commēt. 46. nempe à ſanguine & pituita morbos, bilioſis eſſe prolixiores, quod alte-
2. Præſagiorum. ro ex Hippocrate & Galeno loco roborari firmiſsimè poteſt, ubi de uri-
na rubea hypoſtaſim ſimiliter rubeam habente loquuntur, quam ipſam,
ſalubrem quidem, ſed longam ſgnificare ægritudinem uolunt. Ex quo
apparet ſanguineos morbos bilioſis eſſe prolixiores.

Quarta ratio. Quod & ipſum amplius æſtatis conditio declarat: nam æſtas autore
2. Apho. 25. Hippocrate morbos abbreuiat, æſtatis autem morbi bilioſi ſunt, eiuſdem
3. Aphor. 21. teſtimonio: erunt igitur ij alijs quibuſcunq; breuiores, atq; ob id acutio-
res. Item cùm exquiſita febris ardens à bili ortá, intra uenas putrente,
2. de Criſib. plerunque tertio die ad criſim, ratione motus materiæ perueniat, Gale-
no teſte: ſynochos autem nunquam citius quarta: erit aliqua igitur ar-
dens febris ſynocho acutior.

Quinta ratio. Quod ex ſymptomatum item magnitudine, uehementia, & multitu-
dine confirmari rectiſsimè poteſt: nempe incendio, uigilia, furore, ſiti,
linguæ ſiccitate, anguſtia, ſyncopi, alijsq́ multis quæ in exquiſitis arden-
tibus febribus, amplius quàm in ſynochis euenire ſolent. ob humoris fe-

brem

brem creantis acrimoniam, tenuitatem, ſiccitatem, celeremq; motum. Quæ cùm in ſynocho ſaltem per initia minimè eueniant, (eſt enim tum ut uult 1 x. Methodi Galenus de genere ephemerarum) conſequitur ardentem febrim ſynocho acutiorem eſſe.

Adde quòd ſanguis uel ſolus, uel alijs admixtus atq; confuſus humoribus dulcedine ſua, humiditate leni, ſubſtantiæq; mediocritate, aliorum acrimoniam obtundere ſolet: cùm ſint ex ſincera bili facti morbi deteriores longè, humore nimirum acri rodente, & acrimoniæ ſenſum inferente. unde meritò herpes, elephas, cancer, phagedena & id genus, inflammatione, bubonibus à ſanguine factis, & reliquis ab eodem humore deteriores atq; acutiores creduntur. Nec obſtat quòd optima quæq; cùm immutantur & corrumpuntur, in peſsimam ſoleant qualitatem cõuerti: quod ouorum, & ſpermatis mala corruptio indicat, atq; adeò ſanguinis extra uaſa deducti in pus conuerſio: fit enim in his ex contrario in contrarium ingens mutatio. Nam etſi uerum id eſt, non tamen momento fieri eam mutationem quis unquam dixerit: non enim (ut philoſophi dicere ſolent) fieri tranſitus extremi in extremum niſi per congrua media ſolet. Quamobrem & ſi ſanguis corruptus in peſsimam tandem abit naturam, non tamen confeſtim ab initio, nec etiam unquam in deteriorem, quàm poſsit bilis ipſa peruenire, deducetur, quum ſit nimirum bilis ſua pte natura malus & acris admodum humor. *Sexta ratio.*

Poteram & pleraq; alia propoſitæ noſtræ diſputationi ualde accommoda, huc non ineptè afferre. ſed quando hæc potiora atq; præſtantiora uiſa ſunt, reliqua à me conſultò (ne in longum euadat oratio & tibi negotium in his diluẽdis faciam) omittentur. Tu cui nunc præcipuè incumbit ualidam hanc hoſtium manum (ut tute dicere ſoles) forti impetu conterere, effice modò, ut uires ingenij neruoſq; omnes in ijs meis euertendis effundas: ſic enim aut te ipſe in opinione tua maximè confirmabis: aut meam ipſe (uincere ſi neſcias) robuſtiorem reddes.

Cui ego: Minimè, inquam, tibi illud conceſſero, me hoc in prælio uincendo non eſſe. Nam etſi uiribus ingenij meis parum omnino poſſum, auxiliaribus tamen copijs, mihi ſanè & fide & præſtantia probatiſsimis, & diſtrictis gladijs congredi, & fortiter uincere me poſſe ſpero. Itaque reſpondeo ad rationes tuas ſingulatim omnes. Ad eam præſertim, quam *Primæ rationis dilutio.* ueluti principem, ducis fortiſsimi inſtar in prima acie collocaſti. illudq; in primis minimè ſum admiſſurus, quod à te primò aſſumptum eſt, Ex ſanguine ſolum ſynochon naſci. Non enim ex unico tantum, ſed pluribus, aut potius omnibus intus ſuccis æquabiliter putreſcẽtibus unà cum Galeno febrim hanc naſci iure credimus. Eam enim quæ ex ſolo ſanguinis feruore fit, citra putredinem quis unquam ardenti acutiorem dixerit? *9.Meth.* eſt ſiquidem ipſa ex diariarũ genere atq; natura, uel Galeni teſtimonio, *9.Meth.* quamobrem cauſo acutior eſſe nullatenus poteſt. neq; ego id mihi aduerſum te ſuſtinendum propoſui, (quis enim tantas ineptias efferat?) ſed illud, continentem eam quæ ex ſuccorum intus omnium corruptela atq; putredine oritur, καὶ ὅτε à bili exquiſita multò eſſe grauiorem, acutiorem,

maior

maioris etiam periculi. Nam & ſi bilis ipſa ſuapte natura mali moris eſt acuta, rodens, incendi atq; in omnem corporis partem tenuitate ſua ferri facilis: quis tamen non eam ipſam uniuerſa humorum intus putreſcentium mole multò mitiorem iudicet? cui enim uel ualentiſsimo & fortiſsimo homini, non longè facilius ſit & expeditius, unicum quęuis ſtrenuum hoſtem, quàm multos etiam imbelles commiſſa pugna uincere?

At tecum ipſe Hieronyme cogita quibus cum, & qualibus, quàm immitibus & effrenatis, ſit naturæ ipſi in ſynocho ex putredinę hoſtibus congrediendum? An non multis, ualidiſsimis, uno ſimul impetu in illius caſtra irruentibus? Equidem illud ſi cogites, quid negotij putreſcens ſanguis nidore ſuo, copia, humiditate, impletione: quid bilis acrimonia, tenuitate, incenſione, mobilitate: quid pituita lentore, craſsicie, obſtructione: quid demum atra bilis denſitate, ſoliditate, impactione & certa ſui generis malitia naturæ noſtræ faciant, (putreſcunt enim hæc eodem tempore, ijſdem locis ſimul, pariq; in ſynocho comitatu aduerſum naturæ uires inſiſtunt) illud quoq; uel inuitus & nolens confiteberis, grauiorem eſſe ab ijs omnibus unà putreſcentibus, quàm uel ab exquiſitiſsima bili natam febrim. Nam dum ſe natura à ſanguinis nidore & copia, uno aliquo excretionis genere uel per nares, mariſcas, aut menſes alleuare tentat: impeditur pituitæ cum ſanguine mixtæ lentore, obſtructione, craſsicie. Mitem autem ſanguinis qualitatem acuit & ueluti ſubditis flammis incendit, bilis feruor, & atræ bilis denſitas: quæ ſe ergo uel potentiſsima uis ab his tam immanibus & truculentis hoſtibus facilè explicet? ac integris copijs ſaluam in arcem ſubducat? eò fit, ut in ſynocho eius generis, omnium ſimul humorum aut plurium fermè ſemper ſymptomata appareant, in cauſa unius tantum. Quæ cauſa eſt, cur & ſomno graues, & proſtratos nonnunquam, paulò pòſt ualide agitatos, uigiles, furioſos, ſitientes, fatigatione atq; æſtu affectos, anguſtia, cordis morſu, ſyncopa præhenſos, demum morientes (ni naturæ uirium robur & operoſa medentium manus adſit) cernamus. Varij hi ſunt humorum atque naturæ motus, uarij in ſe erigendo & à morbi iniuria uindicando labores.

Itaq; & ſi tibi illud donem, mitiores eſſe à ſanguine quàm à bili morbos: nunquam illud certe conceſſero, ab omnibus ſuccis æquabiliter genitos morbos, ijs qui à bili ſunt leuiores eſſe. Adde, quod fieri ego minimè poſſe puto, (neq; etiam è noſtris præſtantiſsimi quique putant) ut à ſolo ſanguine in uaſis putrente ſimplex accendatur febris: ſunt enim unà confuſi ibi humores. Vnde illud rectiſsimè Galeno VII. de Vſu partiū dictum eſt, Nihil prorſus eſſe in corpore ſimplex atque purum. Et illud item Elementorum II. reliquos corporis ſuccos cum ſanguine permiſtos inueniri: quod in de Humana natura innuere apertiſsimè uoluiſſe uetuſtiſsimus Hippocrates eſt uiſus, & Galenus rurſus I. de Morbi diſfer. confirmauit.

Quòd ſi è noſtris plurimi hanc huic febri nomenclaturam tribuunt, ut à ſanguine natam prædicent, à uincente quidem & præcipua humoris febrem facientis parte; non ab exquiſita materia & continente cauſa denomin

nomin

nominationem fecerunt (eſt enim, ut Philoſophi uolunt, à ſuperante ſumenda denominatio) niſi & id fortaſſe una cum Haly ſanguinem nuncupare uoluerint, quod in uaſis rubrum ac cæteris confuſum humoribus apparet. *2. artis Medicinalis tract. de hepate. commẽt. 12.* Tunc quidem uerißimum erit, à ſanguine febrim hanc naſci: ſed qui ſi ſic confuſus putreſcat, pernicioſißimi generis febrim creabit. Vnde illud appoſitißimè Galeno dictum eſt, ab huiuſmodi morbo in ſummum *9. Meth.* uitæ diſcrimen ægros deduci, ni celerrimè ſanguis mittatur. Et illud item ab Hippocrate, Inter acutos morbos cõtinentes febres ægros plurimum *1. de Ratione uic. acut. textu 8.* interimere ſolere. Quod de nullo altero febrium genere quàm hoc utrius dictum exiſtimare oportet. Non enim ardores, continuæ tertianæ, quartanæ'ue tam propriè continentes atq; ſynochi (etiam ſi ad indeſinentiam non perueniant) dici ullatenus debent: quod nulla ſit in ſynocho remißio, nulla quies, perpetua acceßio, & calor ad criſim uſq; immitis. In alijs contrà remißiones, & tepores per ſtatos quoſdam dies inuenias.

Quamobrem grauiorem certè febrim illam exiſtimare atq; grandiorem oportet, in qua æger magis de uita periclitatur. Cuius ſanè morbi magnitudinem curationis modus indicat: qui ſanguinis mißione ad animi deliquium uſq; facta perfici omnino uel Galeni cenſura debet. ſic enim ille IX. Methodi, & in commentario XXIII. primi Aphoriſmorum, ubi ardentißimis febribus celerrimè hoc pacto ſubueniri, multa certè ratione affirmat. Per ardentißimas uerò febres, huius generis eo loco intellexiſſe Galenum, hoc eſt ſynochos, non autem ardentes, illud maximè indicat, quòd IX. Methodi harum ipſarum curationem ex profeſſo tractans, eadem illa ſubijcit uerba quæ in præfato commentario adiecit: dum ardentißimis febribus larga ſanguinis mißione obuiam iri ſtatuit. Ardentißimas igitur iure optimo ſynochas uocauit, & ſummis præſidijs perſanandas. Extremis enim morbis extrema exquiſitè remedia proſunt. Eſt autem ſanguinis mißio ad animi deliquium facta, extremum & planè *1. Aphor. 6.* præſens auxilium. quis autem ardenti tam potens remedium niſi planè ἀφειδῶς adhibuerit? Hippocrates certè ardoribus, aquæ mulſæ potu, uo- *4. de Ratione uic. acut. 5. 6. 7.* mitione, alui ex cocto aſinæ lacte ductione, non ſanguinis mißione ſuccurrendum conſulit, cur? quòd mitiori morbo mitiora auxilia magis conueniant. Auicenna certè non improbus autor, ardoris curationem *Fen. 1. quarti. tract. 2. cap. 44.* eandem exquiſitæ tertianæ atq; parem eſſe uult: neq; ſanguinis mißionem metu efferueſcentiæ bilis admittit. Idemq; cauſodes non multo exquiſitis tertianis acutiores meritò exiſtimat.

Falſum itidem illud eſt (quod tua uenia dictum uelim) quod in argumento aſſumpſiſti, (nudè ſi proferatur) à ſanguine factos morbos bilioſis eſſe mitiores: nam ut quidq; in ſuo genere præſtantius, ſic uitiatum peſtilentißimum efficitur. Quod genitalis ſeminis intus retenti nocentißima in uenenoſum humorem mutatio, ſanguinis copioſi corruptela, ouorum nidoroſa putredo apertißimè indicant. Quamobrem non ineptè Iſaac tanto hunc humorem naturæ fieri odioſiorem, ſi a ſua ipſius de- *Libro de Febribus.* generet natura, quãto erat ille ſuam ſeruans naturam gratior & charior, iucundiorq; nempe naturæ filius.

Quod uerò ſubijcis, in autũmno & ſiccitatibus, ob id acutiores fieri morbos, quòd à bili ſint: Id non omnifariam uerum: nam non ea tantùm ratione, quàm quòd in autumno diſſoluta ſit ab præcedente æſtate ægrotantium uirtus, inæqualisq́ temporis conſtitutio, naturæ non minimum negotij inferens difficiles morbos reddat. In ſiccitatibus uerò etſi acutiores, quàm in pluuioſis morbi ſunt, non tamen ſynochis noſtris grauiores: cùm illi acrimoniæ tantum meritò, quæ illis à temporis ſicca conſtitutione euenit acuti cenſeantur: hi ab ipſa morbi eſſentia, maligna putredine, malo more, urendisq́ ſymptomatis. Atq́ hæc ad primam.

Secundæ rationis dilutio

Secũdæ uerò tuæ rationi quæ Galeni ſententiæ 1 1. de Febrium differ. innititur, acutior aliqua erit excogitanda dilutio, eſt enim diſcuſſu paulò difficilior. Vult enim eo loco Galenus à ſanguine etiam putrente mitiorem creari febrem. Quid igitur ad hoc? Reſpondeo Hieronyme, nuſquam ne hoc quidem loco à Galeno pronuntiatum mitiorem à putredine ſanguinis quàm ab alijs humoribus naſci febrim: ſi de ea putredine loquimur quæ illi intra uaſa ab ipſorum ſtipatione & obſtructione contingit. Nam eo quem tu citas loco, id tantum apertiſsimè uoluit, ſanguinem in ijs quæ inflammationem patiuntur particulis ſubire putredinem poſſe: ueluti in phlegmone uocato, à qua ſanè putredine, mitiorem quàm ab alijs, & ſimpliciorem fieri febrim affirmauit. Quod & ego ultrò confiteor & uolens etiam tibi dono. cùm enim peculiari aliquo loco extra uaſa putret ſanguis, & inflammationem facit, ſimpliciorem certè quàm bilis pura excitat febrem: quòd tum non omnes ſucci æquabiliter in uenis, uti in ſynocho, putreant, ſed modica ſanguinis extra uaſa deducti portio. à quo, ut non maligna naſci putredo, ſic nec grauis oriri febris poteſt. Mitis enim & uaporoſus potius, quàm acris & mordax per continuitatem à loco inflãmatione tentato attollitur calor: quòd non multus ſit putrens ſanguis: non in amplis & præcipuis uaſis, uti in ſynocho, ſed in muſculis ſit concluſus, non multi ſecum confuſi humores.

Maneo itaq́ in ſententia, nec quicquam me de ſtatione deiectum hac tua irruptione puto. Quo etiam ingenio reliqua ex Gal. 1 1. Præſagiorum, & Hippocrate in Aphoriſmis de æſtate morbos abbreuiante quæ adfers refelli poſſunt. Nempe longiores eſſe & ſalubriores ex ſanguine, quàm ex bili factos morbos. Sed nihil aduerſum me, qui tantùm de ea febri intelligo, non quæ in ſanguine ſolo, ſed quæ in omnibus æquabiliter ſuccis intus putrentibus ſedem ſuam habeat: quam in primæ tuæ rationis dilutione abundè cæteris cunctis grauiorem & acutiorem indicaſſe tibi uideor.

Tertiæ & reliquarũ rationũ dilutio.

Quod ad ſymptomatũ uerò naturam pertinet, quæ tu fortiora eſſe in cauſo, quàm ſynocho uincere ſtudes, atq́ ob id acutiorem ſynocho cauſum. Id ego an confiteri debeam ualde certè dubius ſum. Cùm illa eadem quæ ardenti in febri ineſſe unà cum noſtris omnibus ſcribis, ſynocho ineſſe ex ſanguinis putredine nato uideamus: ut quæ ſit ipſa ex deurentium genere atq́ peracuta, ut uult Galenus, tum unicam atque perpetuam ab initio ad criſim uſq́ acceſsionem habeat quod ad morbi magnitudinem

2. de Criſib. cap. 6.

& ſæu

& ſæuitiam tantum ego poſſe puto, tantumq; habere uirium quantum reliqua omnia quæ tu enumerare poſſes ſymptomata. Quis enim niſi ua‑lentiſsimus immitem per uaſa omnia, per artus omnes diffuſum calorem, perpetuò urentem, & cruciantem, atque in dies magis atq; magis incre‑ſcentem, ut in acmaſtico, ſaltem non ſine graui diſcrimine ferat? Quis non laborem hunc tanti perferendi caloris cum omni ſymptomatum colluuie, quæ in ardore contingunt rectè conferat? quum ad hunc ſo‑lum laborem, reliqua omnia ſi diutius perſtet conſequi ſoleant.

Vltimæ rationis dilutio. Poſtrema tua ratio, diſſolui nullo negotio poteſt. Non enim ſanguis bonitate ſua aliorum malitiam retundere uſquam poteſt: ni & ipſe mul‑tus & ſuauis, & bene temperatus: reliqui uerò exigui non admodum à natura alieni facti fuerint. At in putredine quæ in maximis & præcipuis uaſis fit, ubi multa eſt obſtructio, ſtipatio, nidor, corruptela, turbatio, agitatio, quid tu bonitati ſanguinis tribuas? cùm peſsimus iam ipſe uel ſua ipſius in uaſa irruptione, conculcatione, atq; putredine, uel aliorum peſsimorum ſuccorum ſecum admiſtione confuſioneq; degener atq; im‑purus factus ſit? non igitur ipſe aliorum in hoc morbi genere ſæuitiam retundere, ſed magis ipſe mole ſua, nidoroſaq; fuligine, noxam augere poteſt. Vt enim qui ſe nepharijs & inquinatiſsimis hominibus coniun‑gunt, ſi ualentes uiribus, autoritate, copijs, atq; opibus ipſi ſint, alios qui‑ *Simile pulchrum.* bus copulantur flagitioſos magis ac perditos reddunt: ſic ſanè ſanguis quum in toto corporis dominatu principatum inter humores & mole, & uirtute teneat, nimirum ſi exercitum omnem agitatus & uitioſus fa‑ctus inſtar mali ducis perditum eat.

Tu Hieronyme, ſi qua habes, quibus hæc euerti mea poſſe putes, ad‑ducito. Ego enim in tuis euertẽdis copijs, opes meas, omnes uires, neruos, auxilia mea omnia atq; præſidia fudi: ut ſi mihi de integro inſtaurandum ſit bellum, ſim planè omnibus ſubſidijs deſtitutus: ut facilè non modò ti‑bi potentiſsimo hoſti, ſed cuiuis etiam imbelli, aduerſum me haſtam eri‑gere, congredi, de ſtatione depellere, caſtra ſpoliare, multa cum ſua laude liceat. Tu interea uel me meliora docebis, uel hæc ſaltem (in iudicio ta‑men tuo prius perpolita atq; limata) digna ſtatues, quæ à te optimo atq; præſtantiſsimo uiro & legantur, & approbentur: id me unum uoluiſſe ut exiſtimes te etiam atque etiam rogo. Vale.

Vulnus capiti inflictum cuidam illuſtri mulieri ſecundum occipitis initium quà ſe inuicem ſuturæ contingunt minimè lethale fuiſſe, Aſſertio medica ad Reuerendiſsimum D. Legatum Auinionenſem.

ENARRATIO III.

ROGATI à Reuerendiſsimo D. Legato in caſu nobis propoſito ſententiam dicere: Num ſcilicet inflictum capi‑ti uulnus, & punctim factum, ad uſque caluariam deſcen‑deins, lethale ſit. Vt ei rogationi ſatis faciamus, illud impri‑ *5. & 6. Aph. Gale. cõm. 2. quinti Apho. 6. et cõm. 18.* mis animaduertendum, Vulnera ea Hippocrati & Gale‑no lethalia dici ſolere, quæ uel neceſſariò ac ſemper, uel ſecundum pluri‑

mum mortẽ adferre nata ſint: quod non uulneribus ſolùm, ſed & omnibus morbis commune eſſe ijdem autores prædicant.

4. Meth.

Illud quoque attendendum, Tribus præcipuè modis morbum quempiam Galeno uehementem, magnum'ue dici: nempe uel ob partis læſæ principatum: uel ob magnitudinem diſpoſitionis: uel denique ob ipſius morbi malignitatem.

Gal. 1. de Locis aff. & in Arte medicinali.

Illud etiam ſpectandum, Morbum aliquẽ grauem aut leuem eſſe proprijs indicijs demonſtrari: quæ & ipſa autore Galeno à rei ipſius eſſentia, à loci natura, à doloris proprietate, & ſymptomatis morbum comitantibus deſumuntur. Itaque ubi grauia morbum aliquem ſymptomata conſequuntur, grauem: ubi leuia, leuem iudicamus. Sunt autem in capitis uulneribus grauia ſymptomata ſtupor, deſipientia, eryſipelas, conuulſio, febris, bilis uomitus, obmuteſcentia & cætera eius generis: ut pulchrè

7 Aphor.

Hippocrates & Galenus docent.

His igitur ita ex Hippocratis & Galeni ſententia conſtantibus, duo dicimus: Primum, præfatum uulnus mortale non eſſe, Secundum, nec graue quidem ipſum eſſe.

Commen. 18. 6. Aphoriſ. — *Fen. 1. tertij. cap. de inciſione & plaga cap.*

Primum quidem conſtat, quum non ſit ex eorum numero quæ mortem uel neceſſariò, uel ut plurimum inferant. Nam etſi cerebri uulnera etiam effatu digna (ut uult Galenus) neceſſariò mortalia nõ ſunt (quum ſanata ipſe ſæpius uiderit) multò certè minus huius ſpectabilis dominæ uulnus lethale erit, quod uix aut leuiter in caluariam uſque deſcendat. Quin cùm & Auicenna inciſionem etiam ad cerebrum pertinentem ſanari quandoq; poſſe cum Galeno confiteatur: hanc certè multò magis ſanari poſſe fatendum erit. Quare neceſſariò mortale non eſſe eſt iudicandum: quum ex ipſius eſſentia & natura ſanabile ſit, quod nulli uulnerum neceſſario mortalium competere poteſt.

Hipp. Apho. 59. 7. Gal. cõment. eodẽ & comment. 12 primi Aphor.

Graue autem non eſſe, hoc eſt ex eorum numero quæ per ſe periculoſa, & ad mortem perducentia ſint: illud maximè indicat, quòd nullum ſymptomatum grauium, quæ huiuſmodi uulnera comitari ſolent, adeſſe conſpicitur. Non enim adeſt aut adfuit deſipientia, non ſtupor, non conuulſio, non eryſipelas, non loquelæ aut uocis amiſsio, non ſenſuum turbatio, non oculorum rubor aut cæcitas, non bilis uomitus, aut febris intenſa. Quamobrem quum iſtæc ſymptomata ſtatim, grauia capitis uulnera ſequi conſueuerint (ut Galenus & Hippocrates docent) nec ullum appareat: ſequitur, uulnus ipſum graue aut periculoſum ad medicorum ſenſa loquendo per ſe non eſſe, quum ijs priuetur ſymptomatis, quæ uulnus aliquod graue iudicare habent, & ea ſtatim conſequi.

Adde quòd neq; pars læſa admodum momentanea eſt, nempe ſola capitis carnoſa pars, aut ſi quid caluariæ affectum eſt: id quàm minimum ſit exiſtimandum quum etiam de ſciſſura minimè conſtet, tum quòd à re pungente & perforante factum eſt uulnus: tum quòd à tegumentis capitis ualde retuſa rei uulnerantis uis fuit. Vnde conijciendum, fracturam aut ſciſſuram non ſubeſſe: aut ſi ſubſit, leuiſsimam, nec periculoſam eſſe.

Quin quum nec mali moris ſit uulnus ipſum, & quæ ex eo manant excrem

crementa laudabilia ſint, probeq́ concocta, indicatur naturæ robur ſupra morbum præualere præſertim florente ætate ipſius ægrotantis.

Ex quibus omnibus concluditur, præfatum uulnus minimè mortale eſſe. Hæc pro ueris medica aſſertione nos ſubſignati affirmamus, Deum ſolum ac ueritatem præ oculis habentes.

De uino in curatione Arthritidis grauiſſimæ, an in acceſſione conueniat: Item, num ad præcautionem in totum ſit auferendum pro ſpectatæ uirtutis ac nobilitatis uiro Thoma Guadagno, ad Paulum Antonium Guadagnum illius fratrem.

ENARRATIO IIII.

SI PROPRIVM medici munus illud eſt, ut in dignoſcendis atq; tractandis hominum morbis, omniumq́; mortalium uita ualetudineq́; ſeruanda mirum ſe quendam artificem præbeat: id curare ſedulò debet, ut omni non modò ſtudio ac diligentia, ſed & contentione omni atque labore egregijs factis, ſummisq́; officijs de toto mortalium genere quàm optimè mereri ſtudeat: illorumq́; uitæ ac ualetudini conſulendo, omnes prouidentiſsimi atq; amantiſsimi hominis numeros expleat. Quod quum perpetuò conuenire medico conſtans ſit, tum certè uel maximè, quum principis alicuius in Republica uiri nobis uita ualetudoq́; ueluti in noſtras manus poſita, omnis arte procuranda atque regenda committitur. Quod quum mihi nunc Paule Antoni uſu ueniat, ut quem in fratris tui curam conſiliumq́;, unà cum cæteris multis, claris illis quidem & præcellentibus doctrina & ingenio uiris, adhibēdum cenſueris: conabor & ipſe pro ingenij mei & uirium captu, quæ de tota re, deq́; propoſitis nobis in re fratris tui quæſtionibus uiſa erunt ad te de ſcripto mittere: ut tu, qui & ingenio & iudicio plurimū uales, non ſententiam ſolùm hac in re meam, ſed & animi mei in te fratremq́; tuum plenam intimi amoris ſignificationem, hiſce meis ſcriptis, ceu teſtibus quibuſdam cognoſcere, aut potius perſpicere ipſe poſsis. Quo in genere officij, ſi tam cumulatè aut rei ipſius dignitati, aut ueſtrum utriuſque meritis ſatisfacere me poſſe quàm plenè cupio & opto confiderem, omnem meam curam & cogitationem in eo potiſsimùm eſſe ponendam ducerem, ut neque orationis cultu & gratia, aut argumenti magnitudine, aut ſententiarum robore mihi defuiſſe uiderer. Sed quando ſumma hæc præſtare minimè poſſum, abundè fuerit ſi mediocria ſumma cum fide & integritate ex noſtrorum autorum monumentis præſtitero. Tu limatulo tuo iudicio, atq; ingenio hæc noſtra perpolies, & meliora reddes.

Propoſita igitur nobis duo ſunt: Primum, An in arthritidis curatione per acceſsionem uinum ex uſu ſit. Secundum, An ad præcautionem in totum ſit auferendum, locoq́; uini, aqua, aut eiuſmodi aliquo utendum. Quæ quidem poſtulata omnia dilucidè explicari à quoquam minimè poſſunt, niſi & omnis morbi, ægrotantis, uiniq́; natura prius exacta

quadam inquiſitione plenè ſint cognita: quum ab ipſa rei, de qua tractatur, eſſentia perpetuò inchoandum eſſe his, qui cum demõſtratione quippiam ſunt dicturi, Galenus monuerit. Quum illud item maximè conſtans ſit, ab ea indicatione, quam morbus cui mederi paramus ſuggerit, auſpicandam curationem eſſe: qua ſanè indicatione quum haud prius commodè uti poſsimus, quàm omnis ſit nobis morbi perſpecta natura (ut è qua ceu fonte quodam indicatio ipſa naſcatur) ab eo tractationis noſtræ initium ſumemus.

de Sympto. cau. et 4. Method.

Eſt itaque affectus is, cuius curandi cauſa hæc ſunt nobis propoſita, qui uulgato nomine Arthritis, ſeu articularis morbus uocatur: quem eum eſſe uult Galenus, quum multos ſimul articulos dolor inuadit. unde qui genua, pedes'ue dolent, non arthriticos, ſed podagricos potius, aut genua dolentes uocandos cenſuit. Vnde illud cõmodè Aëtius, Si in multis, inquit, corporis articulis dolor innititur arthritis, ſeu morbus articularis uocatur: cui, ſi affectionis naturam ſpectes, nihil prorſus eſt aliud, quàm ingens ex fluxione in articulos decumbente natus dolor. Sic enim Hippocrates libro de externis morbis, Contingit autem aliquãdo, ut repẽtè irruat malum æqualiter per articulos omnes diſperſum, quod ipſum his potiſsimùm euenire ſolet, qui conſuetos labores relinquentes licentiore diæta, otio, uenereq́ intempeſtiua utuntur. Interdum uerò, & crebrius ſenſim, ac ueluti lento quodam gradu fluxus irruere ſolet, ut modò hunc, illum modò articulum dolor occupet.

3. Aphor. comment. 16.

lib. 12. cap. 6.

Arthritidis cauſæ.

Huius porrò morbi ex in uniuerſum cauſæ omnes à noſtris eſſe creduntur ex præincipientibus quidem, incauta uictus ratio, cruditatibus & intemperantia conſtans: multoq́ magis immodicus rei uenereæ uſus, deambulationes concitatiores aut longiores quàm pro hominum natura, ſtationes & equitationes diutius productæ, familiares excretiones ſupreſſæ, genitalis ſeminis uitioſa è parentibus nata intusq́ latens qualitas, qua noxam eandem ſubire filij quam ſenſere parentes quaſi hæreditario iure coguntur. Ex internis uero, uel in præcipuis ſunt humorum maximè crudorumq́ copia, uaſorum amplitudo, principum partium robur, ſuſcipientium imbecillitas, meatuum in quos fluxio decumbit anguſtia, inferior poſitus. has enim fluxionis cuiuſuis generis omnes cauſas eſſe Galenus pluribus in locis ſtatuit. Ob id uerò membra fluore infeſtantur, quòd natiuo quodam robore, quæ maiore ui præditæ partes ſunt, ubi primum noxam ſenſerint, affligentem humorem à ſe in proximas quaſq́ repellunt: atq́ eæ rurſus in alias, donec ad eas uentum ſit, quæ à ſe humorem præ imbecillitate aliò demittere nequeunt: ibiq́ conſiſtens humor dolorem, tenſionẽ, tumoremq́ pariat: grauem autem tum fieri morbum contingit, quum uel multus, aut craſſus, lentusq́ affatim humor irruerit, uel rectrix corporis facultas imbecilla admodum fuerit, aut rarus totius corporis habitus, uiæ latæ per quas excrementa feruntur, expultrix articulorum uis infirma. quæ ſi unà concordi motu coëant, quid grauius aut atrocius hoc complexu excogitari uſpiam poteſt? Quæ ſanè & ipſæ ut multo tempore pauco'ue morbus duret cauſæ etiam iuſtiſsimæ erunt.

Ex Gale. 6. Aphor. comment. 28.

1. de Morb. diff. 2. de Febri. diff. cap. ult. 10. & 14. Metho. 2. ad Glauc.

erunt. Ad quod item facit aëris alia atq; alia conſtitutio, quæ uti in cæteris morbis omnibus, ſic & in hoc quoq; plurimum momenti habet. Nam calidioribus in conſtitutionibus breuiores, in frigidioribus longiores contingunt morbi ex Hippocratis & Galeni ſententia. Victus item ratio probè improbéue ſeruata, magnam item huic rei præſtat occaſionem.

1. Aphor. 12. et 2. Aphor. 25. & Gale. in illorum comment.

Cur autem incuruentur tandem in hoc morbo articuli, calloſaq́; inſtar tophorum duricies gignantur, in promptu quidem ut Aëtius tradit cauſa eſt, quòd coacti ſint qui circa articulos conſiſtunt humores, omni ſcilicet ab his tenui parte abacta. quod interdum à medicamentis plus æquo refrigerantibus, nonnunquam à nimium diſcutientibus, crebrius uerò à partis imbecillitate humoriſq́; lentore & craſsicie (quæ ſuperari ac digeri minimè poteſt) id euenire creditur. Quemadmodum quòd cæterarum inflammationum more non facilè ſuppuretur: quòd & ineptus ſit ſuppurationi humor, & affectæ partes frigidæ, duræ, neruoſæ: quanquam & nonnunquam ſuppurari huius generis inflammationem contingat. ubi fluens humor abundè calidus ac craſſus in partem item calore affectam & ſubſtantia denſam procubuerit, præſertim ſi calefacientibus & mollientibus medicamentis, qualia ſunt quæ pus mouere poſſunt, illinatur. Atq; hæc de morbo, & illius cauſis.

lib. 12. cap. 11.

De ægrotantis natura ſcire illud conuenit, non ex ipſa hominis temperie tantum, ſed ex totius corporis habitu, conſuetudine, uictu, ætate, educatione, de ipſa cuiuſq; natura iudicari ſolere: ut quam nimirū aliam atq; aliam in quoque ſubeſſe contingit, prout ab his uariè fuerit circunſcripta. Itaq; illud uel notis certiſsimis conſtat, præſtantem hunc uirum temperamento bilioſum, raro habitu, tenui uictus rationi aſſuetum, ætate uirili, membrorum præcipueq; articulorum omnium infirma compage eſſe.

Ex quibus colligere promptum eſt, qui qualeſq; in eo ſucci præpolleant, quàm facilè in morbos qui ab humorum uitio proueniunt incurrat, quàm non leuiter ab his torqueatur, quàm difficilis curatio. Nempe quum & ſicco raroq; ſit habitu, iocinoriſq; iuſto calidioris: conijciendum, bilis in eo plurimum redundare. uerùm quum infirmo ac frigido ſit uentriculo, cerebrumq́; ipſum fluxionem perpetuò frigidam concitans noxam adaugeat: fit, ut pituitæ ſecundum uentrem, plurimum colligatur: quod ipſum tum coctionis imbecillitas, ſeu potius ad acidum corruptela, ſputi pituitoſi copia, excrementorumq́; natura craſsiciem lentoremq́; repræſentans, tum maximè ipſa dolorū ſpecies, morbiq́; longitudo demonſtrant. Qui enim à calidis ſuccis fiunt, ut graues habent acceſsiones, ſic certè breui finiuntur: contrà qui à frigidis uel miſtis humoribus prodeunt.

Quamobrem quum & à confuſis ſimul bili atque pituita (ut ferè ſemper, ſi Hippocrati creditur, in omni articulari morbo euenire ſolet) morbus hic naſcatur: uincēte tamen pituita, dolores quidem nec leues omnino, nec ſummè item graues atque clamoſi erunt. Verùm morbi acceſsiones paulò longiores, humorum quidem craſsicie atque lentore, ipſaq́;

Hipp lib. de Morbis.

ægrotantis facultate infirma morbum producente. Ex ipſa uerò corporis totius compage, rarò inquam membrorum habitu, articulorum diſſolutione & laxitate, uirium infirmitate, ſatis conſtat huius eſſe uiri in huiuſmodi morbos facilem lapſum. Nam ad hunc modum conſtitutos (ut qui à iuſto temperamenti modo quàm maximè diſtent) ualetudinarios, ſeu ſalubria ut nunc corpora uocare noſtri omnes conſueuerunt: eoq́; fit, ut quum minimum morbũ inferentibus cauſis reſiſtere ipſi poſſint, in morbos facilè incurrant: à quibus ſanè tantò difficilius atq; tardius leuantur, quantò facultas in ipſis infirmior, ætas prouectior, morbus confirmatior fuerit.

Vide Gale. in Arte medic.

Iam uerò ad uini naturam, eiuſq́; in huiuſmodi morbis uires paulò plenius inueſtigandas propius ueniamus. Qua in re explicanda plus erit, mea quidem ſententia, nobis & operæ, & laboris, & ingenij ponendum: ut in qua omnis propoſitarum nobis quæſtionum uis ſit poſita. Quod quanquam operoſum ſit, conabimur tamen ex melioris notæ autoribus congruentiſsima & maximè uera adferre. Illud in primis cum Plinio, Nullius alterius rei difficiliorem tractatum aut numeroſiorem eſſe quàm uini, cùm ſit tardum dictu, pluribus proſit an noceat. Quam ſanè difficultatem adaugent tam multa uinorum genera, tam multæ eorundem inter ſe ex uite, ſolo, ſitu, regione, cultu, arte natæ differentiæ: tanta ſaporum uarietas, tam multiplex demum in nobis potentia, miraq́; in omni mortalium genere cognita ab eo opera: ut nemo ſit qui ea contemplatus, non & ſummè miretur, & inquiſitionis ſtudio non accendatur. Quum à uino mœrorem ac gaudium, ſilentium & dicacitatem, mentis inſuper hebetudinem atq; acumen, extenuationem & impletionem, ſomnum ac uigilias, ſanitatem & morbum, uitam deniq; ac mortem adferri miſeris mortalibus uideamus. Quæ ſanè cuncta non tam ob uarietatem ſpectanda, quàm ob magnitudinem & inter ſe repugnantiam admiranda uidentur.

lib. 23. Natu. hiſto. cap. 1.

Quamobrem mirum uideri non debet, ſi cùm tot contrariorum ſit cauſa, contrariarum etiam de ſeipſo opinionum ſit autor: ut frigidum alij, alij calidum, nonnulli humidum alij ſiccum ſint arbitrati: ipſumq́; morbis mederi, alij morbos inferre ipſum dixerint. Nos uerò quantum ad præſentem tractationem pertinet uolentes quod omnibus commune eſt definire, Ariſtotelis Methodum in ſecundo Reſolutiuorum poſteriorum ſequemur, ubi artem tradit genericam naturam definiendi: quæ ſanè methodus plurimum nobis noſtra in re præſidij adferet, ſi id quod omnibus uinis ex æquo commune eſt inuenerimus.

Eſt autem commune omnibus uinis odor quidam inebrians, ſaporq́; quidam uinoſus dictus, qui ſui eſt generis proprius: ad cuius ſimilitudinem & fructus aliquos, ut mora, & terram quampiam, uinoſa dicimus: quæ docta eſt Theophraſti ſententia. Atque hæc duo, ſapor inquam & odor, ſunt per quæ aliquam unam naturam in omnibus uini generibus fuſam eſſe, & ab unius naturæ planta prouenire poſſumus argumentari. Cùm uerò aliquam communem naturam in uinorum generibus inquirimus, conſtituendum id eſt, non eam eſſe in huiuſcemodi rebus, in uino

lib. 6. de Hiſt. Plant. cap. 4.

inquam

inquam & aliorum liquorum aut ſaporum conſimilibus generibus) naturæ unitatem perfectionem'ue, ſicuti in alijs plantarum aut animalium generibus. Neq; enim uinum parem atq; illa habet perfectionem: tum quoniam non in ſe perfecta quædam eſt ſpecies, ſed quædam uitis particula: tum quòd partim à natura, partim ab arte effectũ ſit. Vinum enim *Vinum quid.* ſuccus eſt carnis quæ circa fructum uitis exiſtit, de ſua ſede hominum induſtria & diligentia remotum expreſſumq́;, & ad ſuos uſus reconditum. Plinius certè terræ ſanguinem ipſum uocauit, lib. XIIII. cap. V. *Lib. 14. natu. histo. cap. 5.*

Talia autem quæ aliorum quorundam partes ſunt, & hominum arte elaborata, ueræ ſpecies aut genera eſſe non poſſunt, ut in Parmenide Plato ex Socratis ſententia aſſeruit, qui genera & ſpecies natura non arte conſtare dixit. Quam etiam Platonis ſententiam Ariſtoteles confirmauit duodecimo primæ philoſophiæ libro.

Perſpecta igitur nobis utcunq; uini natura, illius modo erit nobis expendenda facultas: Quid, inquam, in homine poſsit, quæ cõmoda quæ'ue incommoda pariat. Poteſt igitur nobis uinum ut alimentum, poteſt & ut medicamentum conſiderari. Alimenti uerò tum rationem ſubit, cùm à natiuo noſtro calore ſuperatum, in ſubſtantiam tranſit membrorum. Medicinæ uerò, quatenus ſua in corpus actione eius immutat tẽperaturam. Primum igitur ſi in uino ſpectemus, omnium teſtimonio conſtat *Ex Gal. 4. de* nulli alimentorum uirtutis & bonitatis præſtantia cedere: ut quod ni *Rat. uic. acu.* mirum totum corporis habitum calidiorem humidioremq́; efficiat, ce *3. de Tẽper.* lerrimè nutriat, uireſq; citiſsimè roboret, natiuum calorem adaugeat, ut *2. de Morb.* *cauſ. 1. & 4.* pote alimentum naturæ maximè familiare: bilis inſuper acrimoniam *de Sanit. tu.* frangat, ſudores urinaſq; moueat, ſemicrudos cõcoquat ſuccos, ſomnum *& 5. eiuſdem* conciliet, fluctuationes cohibeat, diſcutiat flatus, uentriculiq; & omnium *7. Meth. et 3.* uiſcerum robur confirmet. *de Alimẽ. fac.*

Quæ quum tanta nobis (modicè quidem ſumptum) commoda præſtet, quis non ei in alendo & uires roborando, iure palmam tribuat? Vnde poſt Galeni, Pauli & Aëtij de uino decreta, ita Plinius cenſuit. Vino, *Gale. ubi ſuprà, Pau. li. 1.* inquit, aluntur uires, ſanguis coloſq; hominum, Vino modico (ſubdit) *Aëtius lib. 1.* nerui iuuantur, copioſiore læduntur. Stomachus recreatur, appetentia *& 2.* ciborum inuitatur, triſtitiæ cura hebetatur, urina & algor expellitur, *Lib. 23. Nat.* ſomnus conciliatur. Vniuerſam demum illius uim ſummi uiri autorita *hiſt. cap. 1.* te colligens, ita demum de tota uini potentia ſtatuit. Aſclepiades (ait) utilitatem uini, æquari uix deorum potentia poſſe pronuntiauit. Vini autem ſi medicas uires paulò preſsius expendamus, ex calefacientium & ſiccantium ordine eſſe cum Galeno VIII. de Simpl. facul. ſtatuemus. Eius uerba hæc ſunt:

οἶνος ἐκ τῆς δευτέρας τάξεως ἐστὶ τῶν θερμαινόντων. ὁ δ' ἱκανῶς παλαιὸς, τῆς τρίτης, ὥσπερ ὁ γλεῦκος ὀνομαζόμενος τῆς πρώτης τάξεως. ἀνάλογον δὲ ταῖς θερμότησι, καὶ αἱ ξηρότητες αὐτοῦ.

Quod eſt: Vinum ex ſecundo eſt ordine excalefacientium: ſed quod admodum uetus eſt, ex tertio: ſicut muſtum, quod uocant, ex primo. Caliditati eius proportione reſpondet ſiccitas. Hactenus Galenus.

Ipſumq́;

Ipſumq́ue uinum uaria in corpus incommoda pro ſui natura, ætate, potentia, aſſumptionis modo inferre inueniemus. Nam uinoſa uocata, & immodicè ſumpta, caput tentant, neruos implent, fluxiones excitãt, mentem labefactant, uires corporis uniuerſas diſſoluunt: unde meritò frigidos morbos à Galeno facere credita ſunt. *[Galen. 2. de Morb. cauſ. Ex Gal. 3. de Rat. uic. acu.]* Aquoſa uerò ut minus hæc faciunt, ita certè minus alunt: Dulcia obſtruunt: Craſſa nigráq; difficilè permeant, diuq; in uentre morantur: Vetera uehementer calefaciunt: Noua turbant, & fluctuationem miram concitant: Acida lædunt uentrem, neruiſq; ſunt inimica. Hæc in uniuerſum uini in corpus incommoda.

His igitur de uino ſic conſtitutis, ad primum poſtulatorum reſpondeo: Indicatione quidem à morbo ſumpta in Arthritidis acceſsione uinum minimè conferre. Nam quod fluxionem concitat, & neruoſam ſubſtantiam omnem promptiſsimè offendit, eoq; morbum auget, id ipſum minimè conuenit: Tale autem uinum eſt: Itaque minimè ex uſu erit. *[Fen. 22. tertij. trac. 2. ca. 7. ad finem.]* Vnde illud meritò dixiſſe Auicenna uiſus eſt: Et oportet (inquit) ut dimittat uinum omnino uſquequo ſanetur ex morbo ſanatione integra. Curationem uticq; Arthritidis ex profeſſo tractans: idq; ratione certè optima, quòd à parte fluxione tentata quàm longiſsimè auertere, non ad ipſam humores trahere (uel Hippocratis & Galeni ſententia) expediat. *[Hippo. lib. de Vulneribus. Gal. 4. & 11. Meth.]* Trahit autem ad articulos uinum calore & potentia ſua ſuccos: quamobrem per acceſsiones minimè conueniet, idq; indicatione tantum à morbo accepta. Nam ſi huic quæ à uiribus ſumitur indicatio repugnet, quum ea ſemper, uel Galeni teſtimonio, prima ac potiſsima ſit habenda, *[9. Meth.]* dari tum uinum congruè poterit: ut à quo mox uirium infirmitas reponatur, & corporis conſtitutio in meliorem habitum ducatur, dicente Galeno; *[2. Aphor. comment. 18.]*

Τάχιστα μὲν οὖν καὶ ἀθροώτατα οἶνος τρέφει.

Hoc eſt: Celerrimè & uniuerſim uinum nutrit.

Itaque uini loco per acceſsionum impetus, aqua mellis in qua aniſi ſemen ad uentriculi robur, & flatuum diſſolutionem incoctum ſit, ex Pauli ſententia conueniet. *[Lib. 3. ad finem feré.]* Ego cinnamomi decoctum ex Hydromelle per hyemem: per æſtatem, ſimplicem ex zaccaro potionem ualde probo, ſi uis morbi urgeat. Atque hæc de primo poſtulato.

De ſecundo, An, inquam, ad præcautionem uino illi perpetuò interdicendum, hæc mihi ſtatuenda uidentur: ut præſtantius ſit, atq; in rem præſtantis huius uiri fratris tui utilius, uino modico nec potenti, quàm aqua potu'ue alio uti. Quæ ego ut exiſtimem, multis, hiſq; ualidis, ni fallor, rationibus adducor. Primùm uirium in hoc uiro à morbi grauitate contracta infirmitas, ſummáq; ſolidarum partium à doloribus, uigilijs, morbi longitudine facta conſumptio atq; exiccatio.

Quibus ſymptomatis omnibus quum quæ præſentaneum atq; ſecurum exhibent alimentum (quale ſanè uinum præbet) commodè occurrant, ſit ut præſtanti huic uiro etiam per ſecundam ualetudinem uinum ex uſu ſit. *[In Arte medicinali, ad finē]* Vnde Galenus, de his loquens quos refici oportet, Potus, inquit, ijs opportunus eſt uinum, ætatem quidem habens mediocrem, in ſubſtantia autem purum atq; pellucidum, quod ſcilicet uel ſubflauum uel

ſubal

ſubalbum exiſtat, atq; ſuauiter olẽs, guſtui uerò neque aqueum omnino, necq; cum aliqua inſigni qualitate aut dulcedine, aut acritudine ſentiatur.

Quamobrem cùm renutritoria artis parte opus nunc illi ſit (quam inter cætera unicè uinum complet) tantum abeſt ut auferendum cenſeam, ut ex illius uſu maximum illi commodum prouenturum ſperem, ſi præſertim & modicè & ſobriè (quod eum facere certò ſcio) eo utetur. Ad quod item facit uentriculi percepta ab eo ex aquæ uſu imbecillitas, coctionis tarditas, flatuum pituitoſiq; ſputi copia, uiſcerum maximè lienis cognita à nobis teuſio & duricies. Quæ ſanè cuncta quum uentriculi & lienis, ob natiui caloris inopiam, infirmitatem indicent, ſubindeq; crudorum humorum flatuumq; redundantiam: fit, ut uinum maximo adiumento eſſe exiſtimem: ut cuius ſit facultas crudos humores concoquere, uentriculi & uiſcerum robur firmare, (ſiquidem aqua uel Galeni teſtimonio *7.Meth.* uentriculi robur exoluit) flatus diſcutere, natiuum excitare calorem. Quorum quum hic uir maximè egeat, in promptu certè eſt, ſumma illi ex uini moderato uſu commoda prouentura.

Adde & conſuetudinis indicationem, quæ cùm magni ſemper momenti Hippocrati uiſa ſit, ei unicè inhærendum (quoad eius fieri maximè *2.de Rat.uic. acut.* poteſt) idem autor conſuluit. Vnde illud rectè ab eodem dictum eſt: Quæ ex longo tempore conſueta, & ſi deteriora, minus grauia eſſe ſolent. *2.Aphoriſ.* In quam cogitationem animum aduertentes, quicunq; è noſtris & ingenij præſtantia, & doctrinæ claritate, & uſu magnum ſunt nomen medendo, immortalemq; gloriam conſequuti, illud potius duxerunt & utilius, quod eſſet conſuetum, quàm quod conſuetudini repugnaret. Vnde celebres in medicina factitanda uiri Gordonius, Matthæus à Gradi, & cæteri eius notæ, ob hanc ipſam conſuetudinis uim in arthritidis præcautione uinum ſummouere ualde uerentur: etiam ſi id methodo ſe facere poſſe ſciunt.

Nec obſtat locus ille Pauli, quò ad præcautionem ab arthritide uinum *Lib.3.* omnino ſummouendum monet: experientiæ uim in hoc iactans, multos hac ſola cautione ab omni prorſus dolore in reliquum uitæ tempus incolumes uixiſſe. Quod etiam confirmaſſe Auicenna eſt uiſus, inquiens: *Fen.22. quarti. cap. de cautela ad dolores iunctu.* Et uitent potare uinum plurimum groſſum, imò omne uinum. Nam etſi ad præuiſionem, aquæ potum uino hi autores prætulerint, uerentes ne à uino neruoſum genus lædatur, & præcipites in iuncturas ferantur humores, (quod facere uinum dicitur) tamen non in omnibus id temperamentis, omniq; in uniuerſum hominum naturæ id præcipere uoluiſſe: ſed in his tantum, quibus ſanguinis copia negotium facit, ille Alexandri Tralliani locus indicat, qui explicans, docensq; de his tantum *lib.2.cap.26.* debere id intelligi, quos ſanguinis in articulos influxus arthriticos facit, ad hunc modum loquitur: In quibus (inquit) à ſanguinis influxu podagra fit, abſtinendũ omnino à uino his eſt, & ab his quæ ſanguinem item multum generant cauendum. Nam (ſubdit) multa uini potio his quibus multum abundat ſanguis inimica eſt. Et rurſus de re tota concludens, Expedit (inquit) iſta omnibus modis obſeruare ijs, quibus fluxio ex plenitudine

nitudine ſanguinis acceſſerit.

An non apertiſsimè præcautionem hic ex influxu ſanguinis tantum docuiſſe uidetur? alioqui cur ad finem uerba hæc adieciſſet talia obſeruanda ijs, qui ex plenitudine ſanguinis laborarent? *Lib. 11. cap. 32. & 33.* Aëtius certè unus omniū in re medica præſtantiſsimus in bilioſæ fluxionis ad iuncturas decurſu, atq; etiam pituitoſo, uinum audacter concedit, intermiſsionis tempore: ſic enim ait: A' uino exacerbationis tempore omnino abſtinendum eſt, de bilioſa fluxione loquens: intercapedine autem pura reddita, parum ex eo concedendum. Et rurſus, pituitoſæ fluxionis curam pertractans, Vinum præbeatur (ait) quàm minimum interualli tempore tenue, fuluum, & uetus. *Cap. 20. 21. 22.* Quæ eadem eſt Raſij doctiſsimi inter Arabes medici libro de iuncturarum morbis ſententia: qui in acceſsione auferendum quidem uinum, in præcautione uerò non omnifariam uetet, ſed indulgeat potius, etiam ſi de ſanguine aut bile fluxio ſit: ſic enim de hac re: Si uoluerit, inquit, æger bibere uinum, bibat parum, temperatum, hoc eſt probè, ut ego interpretor, dilutum. Et item de bilioſa fluxione loquens: Dabis, inquit, ægro aquam cum uino. In ea uerò quæ ex pituita, meraco quidem, ſed pauco utendum conſulit.

Quod ſi ſummi hi in re medica uiri, in omni temperamento etiam ad præcautionem uinum dare non uerentur: cur nos præſtanti huic noſtro laboranti imbecillo uiribus, exangui, tabido, obſtructione in uiſceribus, & uentriculi imbecillitate affecto, uinum, unicum uitæ & ualetudinis ſubſidium, negemus? aut non potius ſuadeamus & conſulamus? præſertim quum in illius uſu temperatiſsimus ſit, ſobrius, & ſui obſeruās? Nam quum uinum noſtri in arthritide prohibere ſunt uiſi, non tam certè uinum, quàm illius intemperantiam ſunt deteſtati: ut qui non à uino quidem, ſed à multo & potenti arcendos ægrotantes cenſuerint: ſic enim *6. Aphor. cōment. 28.* Galenus ait:

ὅθεν ἀργίαι τε καὶ ἀδδηφαγίαι βλάπτουσιν αὐτούς, βλάπτουσι δὲ καὶ τῶν ἰσχυρῶν, καὶ πολλῶν οἴνων αἱ πόσεις, καὶ μάλισθ' ὅταν αὐτὸν τὸ προενδεδωκέναι τις αὐτῶν προσφέρηται. πλήττουσι γὰρ ἑτοίμως ὅτι τὸ νευρῶδες γένος, ὥσπερ καὶ αἱ συνουσίαι.

Vnde & deſidiæ & crapulæ eis nocent. Nocent autem & potus multorum & fortium uinorum, præcipuè cùm aliquis ea ieiunus potauerit. Hæc enim neruoſam ſubſtantiam prōptiſsimè offendunt, ſicuti & coitus.

Vnde Hippocratis ætate ob uitæ parcitatem temperantiamq; paucos omnino podagra laboraſſe, ſuis uerò temporibus, ac multò magis noſtris quàm plurimos affici claro teſtimonio affirmat. quòd pleriq; nihil exerceātur, & cruditatibus atq; ebrietatibus euſq; abūdēt, ut neq; tellus, neq; maria, ut Plinius ait, gulæ noſtræ ſeruire poſſe uideantur. Itaq; dandum huic domino uinū per morbi remiſsiones, idq; illi tutius fore certò affirmo. Sit autem uinū colore rubrū, liquore tenue, aut mediocre, cum leui quadam acerbitate: tale enim Aëtius ſanis & ex morbo conualeſcētibus commodiſsimum eſſe ſtatuit lib. 1. ad finem. Quòd ſi experiri uoluerit aquæ potum per æſtatem, ad breue tempus experiatur: à qua ſi noxam in uentriculo ſenſerit, mox ad uinum redeat: & uino quandoq; etiam ex

melle

melle utatur per hyemem, ut bellè Galenus monet, in quod petroſelini aliquantum indatur, tale enim podagricis aptiſsimum eſſe Galenus aſſerit. *3. de Sani. tu.* Atque hæc de ſecundo.

Quoniam uerò & de uacuationis modo in acceſsione rogatus ſum ſententiam dicere, breuibus reſpondeo: Aut nihil omnino, aut leuiſsimè per acceſsionum impetus uacuandum eſſe. Nam etſi noſtri omnes uacuationem, etiam quæ per ualentia fit medicamenta conſulunt, ad humoris fluentis reuulſionem: tamen quum experientia didicerimus, multos aut fermè omnes, ab huiuſmodi uacuationibus deterius in poſterum habere, longiusq́ ægrotare, exagitatis utiq́ à medicamento humoribus, & ad imbecillas partes deductis: conſulerem omnino, aut parcendum uacuationibus eſſe, aut leuiſsimis id perficiēdum medicamētis: quod his uerbis ſuaſiſſe Auicenna eſt uiſus, Facilis, inquit, (de uacuatione loquens) forti eſt incolumior, & gradatio conuenientior. *Fen 22. tertij. tracta. 2. cap. 7.* Et paulò pòſt: Et non fiat, inquit, euacuatio: ſi autem plenitudo exigit, tunc fiat cum eo quod aſſellare facit ſemel aut bis. Et clyſteria (ſubdit) ſunt rectiora. Nam fortes uacuationes humores mouēt à locis ſuis, & ad loca ægritudinis trudunt: ut idem paulò pòſt affirmat. Et caue, inquit, ne in potu des in primis niſi medicinam debilem, quoniam ipſa mouet materiam, & non facit currere aliquid de quo ſit curandum. Imò fortaſsè (ſubdit) attenuat materias congelatas alias, & facit eas currere ad membrum.

Quamobrem quum id nos experimentum doceat, etiam ſi aliud ratio ſuadere uideatur, experientiæ hærendum prorſus conſulo: Auicennæ in hoc ſententiam ſequutus, *Fen 4. primi. cap. 20.* qui quum inuicem ratio & experimentum in uno quopiam pugnare uidentur, experimento ſtandum monet, quod in ſophænæ & ſciaticæ uenarum ſectione his uerbis declarat. Et ratio (inquit) facit oportere, ut ſciatica & ſophæna ſimilis ſint iuuamenti in dolore ſciæ & podagræ, ſed experimentum facit ut ſciaticæ apertio plurimum conueniat dolori ſciæ: ſicut ſi hoc eſſet debitum. Itaq́ per acceſsionum impetus uel nullo omnino, uel clyſteribus leuibus aut ſolo rhabarbaro aut agarico utendum cenſeo. Ante morbi acceſsionem quum iam proximè uentura ſperatur, paulò audentius uacuandum ſuadeo, uirium tamen habita ratione. Sic certè Galenus fluxionibus huiuſmodi paratos, apparata & præueniente uacuatione incolumes & à morbi impetu immunes ſeruabat. *lib. de Sang. miſſio. & 6. Aphor. comment. 47.*

Hæc habui, Paule Antoni, quæ craſſa ut uides minerua, humiliq́ filo quantum per ingenij mei mediocritatem licuit, in re fratris tui, uiri omnium ore laudatiſsimi atq́ optimi, dicerem: quæ & ipſa ſi non ſatis per ſe polita limataq́ erunt, uti non eſſe abundè per me ipſe intelligo, ingenij culpam deprecor: rogoq́, ut hæc qualiacunque mea in bonam accipias partem: non id ſpectans quale ſit, aut quantum, quod tu fraterq́ tuus de me promeriti eſtis, ſed quantum præſtare ipſe poſsim.

Vale, & me ama,

Super ſolutiuo pharmaco leni præſertim minimè dormiendum, contra obſeruatum hactenus ab Italis morem.

ENARRATIO V.

MENALDVM Guilielmum, uirum egregiè doctum, ac de re medica optime meritum, cùm Roma redeuntem perhumanè, ut fit, ſalutaſſem, quæſiſſemq́ de eo, quàm proſpera illi in profectione cuncta, quàm cum doctis in Italia uiris uerſatus, quàm multa animaduerſione digna uel uidiſſet ipſe, uel ab Romanis illis proceribus audiuiſſet, quàm multos referret nouorum autorum titulos, quorum erat ipſe ſuaptè natura cupidiſsimus: quid tandem de noſtræ ſortis hominibus, hoc eſt Italis medicis, qui uel uno patriæ nomine toto orbe celebres & ſunt, & habentur, illi uiſum eſſet: quid tandem eorum doctrinam, iudicium, promptitudinem, ſolertiam, rerum uſum admiraretur, quantíq́ faceret.

Quæ ſingula cùm propè curioſius de eo interrogaſſem, Ad hæc (ait) tibi Franciſce paulò uberius explicanda, maiore nobis & otio & tempore opus eſſet. Ne non tamen tibi iſta ſciendi cupidiſsimo, non pro eo ac debeo ſatisfaciam, compendiò ad ſingula ut poſtulas reſpondebo. Felix in primis nauigatio & tota profectio fuit, ſucceſſus (quod ad quæſtum pertinet) haud ita ſecundi, nec ſanè laboribus pares. Italia porrò nunc, atq́ urbs Roma præſertim, multis (ut olim) ingenijs floret. Multa certè uidi notauíq́ ſcitu digniſsima, in quibus ut ſoleo conquirendis paulò etiam fortaſſe quàm par eſt curioſior fui. ſed de his alias tecum. Libros autem fermè nullos habent, quibus non hic noſtri pares habeant, & qui apud eos plærìq́ omnes è Germania.

Cæterùm ut de medicis aliqua tecum, quod te ſcire uelle, & cupere maximè uideo. Scito pro Italiæ urbiſq́ celebritate, doctos quidem illic multos haberi, uerùm qui diuerſiſsimam à nobis in medendo rationem ſequuntur, ut tibi modò narrata hiſtoria quadam, contentionéq́ mihi cum celebri quodam medico habita, explicabo. Cum docto quodam mihi de re medica contentio fuit: cùm is uni ex proceribus aulicis caſsiam fiſtulam deuorādam paulò ante cœnæ tempus ſuperq́ dormiendum iuſsiſſet: Quod factum cùm mihi maximè non probaretur, indicaui tum homini amicè oppoſitum eius quod iuſſerat ſalubrius mihi uideri. Quibus autem rationibus id contenderim, neq́ huius eſt temporis, neq́ loci percenſere. Quid autem tu de ea re Franciſce ſentias, lubens de te quæſierim, qui talium eſſe ſoleas non negligens inquiſitor. Proinde ſi quid otij nactus es, in huius problematis explicatione fac paulò diutius immorere: ſic enim & mihi ualde gratum feceris, & tibi ad meliora paranda uiam inuenies. Quanquam res ipſa minoris uideatur, quàm ut de te tam enixè roganda ueniat, aut tantopere flagitanda. Sed hoc dabis uel mutuæ noſtræ amicitiæ, uel profeſsioni ambobus communi, uel facilitati & propenſioni denique tuæ.

Ego uerò, uelim, inquam, Menalde, ut uel eruditione, uel multo re-

rum

rum uſu, uel ſtudio, aut officio denicꝫ aliquo meo, poſsim optimæ tuæ de me conceptæ opinioni re ipſa reſpondere: ut tu honorificentius quàm uerius de me ſentiens, & prædicas, & apud omnes teſtificaris. At ne tu quippiam à me petieris, quod non impetraris, ingenuè tibi in hoc operam præſtabo meam, dicamcꝫ liberè quæ de tota re ſentio. Si modò in primis id mihi tecū conſtiterit, de caſsia ipſa, eiuſcꝫ ſimilibus pharmacis, nullam uſquam ab Galeno, Paulo, Dioſcoride, Aëtio, ac eius monetæ ſcriptoribus fieri mentionem: ut eius rei locupletiſsimus teſtis eſt Nicolaus Leonicenus in ſuo de medicorum erratis libro. Nam alterum caſsiæ genus, de quo Galenus VII. de Simplicium facultatibus, ab hoc ipſo ſolutiuo longè diuerſum eſt: cùm illud uehementer ſit calidum ſiccumcꝫ: hoc uel temperatum uel temperamento proximum, ut Meſueus ille medicorum euangeliſta teſtatur. Illud item guſtu, acre, mordax, & ſubamarum, facultate exſiccans, detergens, aperiens, & quadantenus corroborans: hoc inſipidum, inſuaue, nauſeabundum, humectans, leniens, ac uentriculi penè uires deijciens.

Quamobrem cùm Græcis ignotum ſit hoc medicamenti genus, nimirum ſi in uſum illis non uenerit, nec de eo uſpiam tractatum inueniatur. Itaque in Pœnorum caſtra ingrediundum prorſus mihi erit, atque ex eis mutuanda quæ ad hanc rem facere uidebuntur. Auicenna igitur inter Arabes præcipuus ſui canonis lib. I I. huius meminit, inquiens, in actiuis quidem qualitatibus temperatam eſſe, in paſsiuis humidam, uentris ſubductoriam, lenientem, ac ſine noxa penitus ulla aut mordicatione uacuantem: adeò ut & prægnantibus conferat, ſi quando illis ſit uacuatione opus: idipſum Serapio, Auerroës, Raſes, Haliabbas, Meſueus, cæterícꝫ teſtantur.

Cap. 197.

Serap. lib. de Simpl. tract. 1. cap. 12.

Vnde liquidò conſtat, inter uacuantia pharmaca, hoc leniſsimum eſſe, & naturæ maximè familiare: quum (ut illi aiunt) ſine moleſtia uarij generis excrementa uacuet, ſed præſertim bilioſa, & ex his magis quæcunqꝫ aſſationem ſunt paſſa: quamobrem in quibus hæc redundant, & quibus uel natura uel ſymptomate aliquo aſtrictior aluus eſt, his ſanè omnibus maximè confert: adhæc delicatulis, & qui uehementiora non admittunt pharmaca: in quorum albo quum & ipſi Itali uel omnium primi ſint habendi, nimirum ſi ab acrioribus abſtinentes hoc crebrò utantur: quanquam creber illius uſus quum uentriculo tum uiſceribus noxam inferat, ſubſtantiæ eorum robur lenitate ſua nimia diſſoluendo, ac nauſeam procreando, ut Meſueus teſtatur; idcꝫ potiſsimùm, ſi natiua compage paulò fuerint uiſcera laxiora, uel lenitate affecta.

Auer. 5. collectionum cap. 55.

Raſes 3. ad Alman. ca. 51.

Haliabbas 2. prac. cap. 38.

Meſue cap. proprio.

Itaque ut moderatum illius uſum atcꝫ rationalem delectum, ſicuti & mannæ (quæ & ipſa zaccari cuiuſdam ſpecies eſt & leniendi uim habet) maximè probo, ita paſsim, omni morbo, omni demum temperamento, naturæ, horæcꝫ conuenire: atcꝫ ob id omni affectui ſanando propinari debere, (quod Itali fermè omnes faciūt) id ego in primis nego fieri oportere. Id quidem, (præter hoc quod contra methodum eſt) Omnes (ut ait Galenus) uno calopodio calciare, à ratione etiam & uſu uehementer eſt

9. Meth.

alienum. Nam etſi leuibus fortaſsè morbis, & delicatulis cõferat: an quæſo ualentiſsimis hominibus, uel cacochymis, uel multis ſuccis redũdantibus, adhæc affectibus contumacioribus ex uſu eſſe putabis?

5. Meth.

Galenus ipſe in Medendi methodo eos arguit, qui nunquã non à mitioribus & paruis auxilijs inchoandum aſſeuerabant, inquientes tentanda hæc prius eſſe, mox ſi nihil profecerint, aggredienda maiora. Hoc enim ut in leuioribus morbis, in quibus periculum non impendet, ueriſſimũ eſt: ſic certè in grauioribus (& in quibus uel ægro prorſus moriendum eſt, uel quid maius tentandum) alieniſsimum eſt à ratione. Nam ut cætera omnia ab Hippocrate prodita, ita & illud quoq; ueriſsimum eſt, *1. Aphor. 6. 2. de Rat. uic. acut.* Ad ultimos morbos ultima prorſus remedia maximè ualere. Rurſus Galenus & Hippocrates in pleuritide, & eius generis affectibus, non leuia iſthæc pharmaca, cùm de uacuãdo cogitant, ſed fortia exhibent, peplium, helleborum, & eius generis reliqua. quanquam in hoc non imitandos cenſeo, quòd hominum hoc ætatis natura, ualentiſsima hæc pharmaca minimè patiatur, uideas tamen in morbis acutis plus prodeſſe bene temperata ſoluentia pharmaca, (etiam ſi ſcammonio, tripolio, colocyntide, agarico, & ſimilibus conſtent) quàm caſsiam, mannam, tamarindos, uiolas, & eius generis. Iſthæc enim etſi naturæ familiaria magis ſint, morbificam tamen cauſam pro morbi ratione haudquaquam auferre poſſunt; ſi ea modò paulò ualentior fuerit. Vnde fit, ut mota concitataq; ab medicamento morboſa cauſa, neq; uacuata ob pharmaci imbecillitatem, *5. de Sympto. cau.* deterior reddatur, ægrumq; uehementius torqueat. Nam ſi Galeno creditur, cauſa mota moleſtior eſt ſeipſa quieſcente.

In Continente ſuo.

Proinde Raſes inter Pœnos medicos nemini poſthabendus, ſatius ducebat paulò uehementioribus auxilijs periclitanti naturæ opitulari, quàm lenioribus utens proditor naturæ haberi. Proditores autem eos uocabat, qui mitioribus medicamentis morborum ſæuitiam coërcere, ac blandimentis quaſi quibuſdam naturam prodere tentarent: dum ſurſum deorſumq; agitantes, nihil ſæuitiæ morbi remitterent. Quin & hac ipſa tempeſtate, non alij certè aut celerius curant, aut melius proficiunt, quàm qui crebris & paulò fortioribus medicamentis ſolutiuis morbos profligant: modò ne quid noxæ uirtuti ab his inferatur.

Quamobrem haud ſatis dignè mihi in hoc plerîq; medici facere uidetur, qui omne aliud ab caſsia, manna, rhabarbaro, & tamarindis, pharmaci genus reſpuentes, ad omnes morbos his ſolis utuntur; quorum ſententiæ Symphorianus Campegius in ſua Pharmocopolarum officina, tum & in Horto Gallico ſubſcribere uidetur.

Nec me fugit pro regionum hominumq; natura, ac uario temperamento, mutanda quoq; eſſe ſoluentia medicamenta: ut in calidis tum regionibus, tum naturis, mitiora propinari debeant: in frigidis contrà. Quæ cauſa eſt, cur in Gallia penè tota & Germania, ualentioribus utamur ſolutiuis: in Italia & Hiſpania mitioribus. Sed non ob id tamen in totum explodenda ſcammoniata pharmaca, etiam illis in regionibus, ſi quando ſeſe occaſio offerat.

Ioannes Manardus, uir certè noſtra ætate omnium longè doctiſsimus, in ſua ad Symphorianum epiſtola, cyaneum lapidem, uulgò Lazuli uocatum, ritè paratũ melancholicis exhibere audet, nec quippiam noxæ ab illo ueretur: etiam ſi alioqui nocentiſsimus exiſtimetur. Bartholomæus à Montagnana ſummus ſuæ ætatis, ut tunc habebatur medicus, uehementia etiam præſcribit medicamenta in mediocribus, nedum maximis morbis: idipſumq; Nicolaus Florentinus facit. Ex horum autem tantorum uirorum teſtimonijs abundè conſtare puto, non tantopere uerenda eſſe mediocria ſolutiua contra uulgatum quibuſdam, quem tu mihi recenſuiſti morem.

Nunc autem quàm rectè iſtæc medicamentorum genera, nempe caſſiam, mannam, & reliqua, tum ante cœnam modico exhibeant interuallo, tum poſt ea ſomnum iubeant, uideamus. Eius itaq; generis medicamenta ante cibum modico interuallo ſumi debere, nemo eſt qui ambigat: equidem hoc lenientibus pharmacis peculiare eſt ac proprium, ut niſi cibo adacta detruſaq;, non moueant, ac proinde ſint parum ante cibum, & per ſe ſola ſumenda. Vnde Galenus hoc belle nos edocens ad hunc loquitur modum. Mora, inquit, primò & ante omnem cibum ſumenda: nempe illud nouiſſe præſtat, eduliorum ſcilicet deiectionem procurantium, quæ tardè commeant, poſtremo ſumenda eſſe ordine: quæ uerò celeriter ſubſidunt, primo ante omnia loco. Et rurſus de prunis ſermonem inſtituens, Aluum, inquit, pruna mouent, præſertim ſi prandium non ſtatim, ſed aliquantò poſt interuallo inchoëtur, & ipſa ſola comedantur: hæc enim communia omnium laxantium præcepta meminiſſe oportet. Hæc Galenus. *Lib.2.de Aliment.fac.*

Ex quibus ſanè locis cuiq; conſtare puto, congruum lenientium tum eduliorum, tum etiam pharmacorũ ſumendi modum qualem eſſe oporteat: nimirum ut & per ſe ſola ſumantur, & quæ ex eis facilè ſubſidunt, primo ante omnia loco. Quamobrem cùm & caſsia ipſa lenientium numero iure optimo adſcribatur, fit, ut & modico ante cibum interuallo, & per ſe ſola ſumi debeat: hoc eſt nulli alteri cibo admiſta. Horum autem Galeni præceptorum hæc cauſa eſt, quòd quæ facilè ſubſidunt ſi priore loco ſumantur, nihil habent quod ipſorum remoretur actionem: quare lenitate & humiditate ſua uentriculum ſupinum reddentia, atque ipſius robur euertentia, proritant. Si uerò poſtremo ſumantur loco, à priore iniecto cibo eorum opus peruertitur: cùm neq; ſic uentriculum euertere, (nimirum cibo admiſta, à quo eorum deiectoria facultas deſtruitur) neque deiectionem moliri poſſunt: calore nimirum uentriculi circa cibi confectionem occupato. Contrà uerò quæ tardo ſui commeatu aluum mouent (ut cotonea, pira, meſpila, & eius generis) ſi ante cibum ſumantur, nudo uentriculo occurrentia, ipſum adſtringunt roborantq;, unde deiectio prohibetur: ſi à cibo autem, uentrem adſtringentia & roborantia, prius iniectum cibum grauitate ſua concitant, deorſumq; trudunt in uentre contenta: de his enim ſic ait Galenus: Adſtringentia poſtremò iniecta (maximè his qui ſtomacho ſunt imbecilli) uentrem roborantia *2.de Alimen. fac. capit.21. nonæ uerſi.*

concitantiaq́;, deorſum trudunt in eo contenta.

Reddidimus huius problematis cauſam, Cur, inquam, caſsia modico ante cibum interuallo ſumenda, ſi deiectionem ab ea moliri curamus. Vnde liquidò conſtat, cur à cibo longiſsimè ſumpta non operetur: utiq; ob id, quòd eius facultas à calore uentriculi ſuperetur. Eodem nanq; modo edulia concoctu facilia in uentre igneo corrumpuntur, & alimoniam corpori minimè præſtant: quòd imbecillis eorum potentia ab ſtomachi uirtute igneoq́; calore uincatur, ita tradente Galeno. Quamobrem ſi tribus, quatuor'ue, aut pluribus ante cibum horis, caſsia ſumatur, nullam penè deiectionem facit: agente nimirum in ipſam uentriculo, caloreq́; ſuo in alimoniam uertente. Sunt enim eius generis medicamentorũ nonnulla, (ita aſſerente Galeno) quæ ubi purgatione fruſtrantur, præterquam quod noxam corpori nullam inferunt, etiam alimentum homini præbent, atque concoctionem accipiunt, talemq́; producunt humorem, qualem trahere nata erant, ex eiuſdem Galeni ſententia. Rectè igitur facere mihi uidentur, quicunque modico ante cibum interſtitio iſtæc medicamenta exhibent.

In Arte medicinali. de ſignis uẽtriculi calidioris.

3. de Simpl. fac. cap. 23.

Vbi ſuprà immediatè.

An ante cœnam uel prandiũ caſsia propinanda.

An uerò ante cœnam uel ante prandium commodius utiliusq́; propinentur, tempus eſt iam exponere: magni enim intereſſe puto, uno'ue uel altero modo ſumantur. Nam quæ proximè ad cœnam ſumuntur, ea omnia ſi ex leuium numero ſint, ut cõcoquantur & in naturæ uſus tranſeant, ſunt promptiora: quòd ſcilicet ſomnus accedens, innatum calidum roborans uegetius'que reddens, concoctionem ualentiſsimè moliatur. Quamobrem Galenus VII. Methodi non ſolùm his qui uegeto & ſano ſunt habitu, fortiq; uentriculo, ualentiſsimos etiam cibos ueſperi ſumendos præcipit: ſed etiam tabidis & infirmis: quoniam non ſolùm quies & ſomnus, ſed etiam longius tempus horum naturalem adminiſtrationem excipit: unde perfectior concoctio ſequitur. Itaq; ſi eius quod exhibetur concoctio, & in corporis habitum diſtributio quæritur, ueſperi & ante cibum iuxta Galeni ſenſa exhibendum eſt. Cùm autem ab caſsia, manna, & eius generis reliquis, neq; concoctio, neque diſtributio quæratur, ſed alui ductio (quæ à ſomno coërcetur potius quàm promoueatur, ex Auicennæ ſententia) eò fit ut ueſperi & ante cœnam exhibenda minimè ueniat: quòd ex huiuſmodi incongruo uſu oppoſitum eius quod quæritur prouenit, nimirum cohibita ductio atq; concoctio.

Fen 2. primi doc. 2. cap. 13.

Quapropter enarratum abs te mihi Menalde quorundam in propinanda caſsia morẽ non poſſum non uehementer mirari, ut quibus (quantum ex te audio) conſuetum ſit hoc pharmaci genus frequentius ante cœnæ tempus exhibere. Adde quòd cùm experimento compertũ ſit, caſsiam & id genus reliqua non niſi cibo multo grauata deorſum ferri, aluumq́; ducere: in cœna autem multò minor ciborum copia quàm in prandio ſumi iubeatur (hoc ætatis potiſsimùm ut ſunt homines intemperantes, gulæ ac genio dediti, atq; ob id nullis non morborũ generibus expoſiti) eò inquam fit, ut leuiori aſſumpta cœna, ſi ante eam quodpiam tale medicamentum ſumatur, ut nihil aut omnino parum moueat, cuius contra-

rium

rium quærimus: ac proinde turbatio & uẽtriculi noxa ſequatur. Quamobrem conſultius fore putauerim, ante prandium exhiberi debere, quum & pluſculum cibi eo temporis citra noxam adferri contingat, unde grauatum medicamentum celerius aluum ducet, & calor in extima corporis ob uigiliam diffuſus, neque in intima reuocatus, uim pharmaci deiectoriam ſuperare non poterit: atq; tum ſuæ naturæ relictum, ab ciboq; comprimente & calore mediocri adiutum aluum facillimè ducet.

Habet itaq; ſuper prima problematis abs te quæſiti parte elucidatam à me ſententiam, poſtremum eius nunc proſequor: Dormiendum inquam, non eſſe aſſumpto uno aliquo ex eius generis medicamentis. Nam in primis ſi autorum teſtimonijs certandum ſit, id fieri uetant probatiſsimi quiq;: in primiſq; Arabs Auicenna, qui de ea re ex profeſſo tractans, aſſeuerat à leni pharmaco prorſus dormiendum non eſſe: ſic enim loquitur: Cùm (ait) quis deiectorium pharmacum ebiberit, ſi id quidem forte fuerit, melius erit ut ſuper ipſum dormiat antequam operetur: ſic enim melius purgabit. At ſi debile fuerit, expedit ſanè ne ſuper id ſomnus accedat: nam à ſomno, medicamenti concoctio ſequetur. Hæc principis ſententia de ſomno ſuper pharmaco forti aut debili. Nam in priore confert maximè, ſiue forte ſit pharmacum ratione quantitatis & doſis ſuæ, citra tamen uenenoſitatem: ſiue forte merito ſuæ uirtutis, ſiue merito formæ in qua exhibetur, utpote in catapotia redactũ ſeu puluerem exhibeatur: ſomnus enim ſuper eius generis medicamẽtis in actum ducit, diſſoluit, atq; ſic eliquatum pharmacũ potẽtius humores attrahit, attractoſq; euacuat. Quamobrem tum Raſes, tum & Damaſcenus, ac Cophon, eunti dormitum, & poſt cœnam catapotia ſumi iuſſerunt. Si uenenoſum tamen, aut uehemens nimis fuerit pharmacum (ut ſcammoniata plerunq; omnia, & quæ helleboro, cicuta, & daphnide laureola dicta conſtant) ſuper hæc minimè dormiendum: cùm metus ſit, ne introrſum à ſomno reuocato calore eorum noxiam qualitatem ad membra nobilia & partes principes mittat, uenenumq; latè diſſeminet. Cophon uerò inſignis medicus, in eo quem de medendi arte edidit libro, de hac ipſa re ad hunc loquitur modum: Medicina (ait) quandoq; datur in uigilijs, quandoq; in ſomnis. In uigilijs (ſubdit) damus liquidas medicinas, & leues, & maximè quando partes uicinas ſtomacho & leues ſtomachi humores purgare uolumus: cùm enim liquida medicina citò diſſoluitur, citò & operatur. Si enim tunc dormiret, cùm naturalis calor tunc incenderetur, medicina amitteret uim ſuam, & infirmum in ſudorem reſolueret, & humores attraheret. Item cùm liquidi & leues humores citò & facilè diſſoluuntur, citò & facilè ueniunt ad uias expulſionis. Si ergo dormiret, contingere poſſet medicinam non debilitari atq; tum reſolueret humores, qui remanentes putrefierent, & facerent peſsimos morbos. In ſomnis damus pillulas (ait) & duras medicinas, & fortes, cùm duros & crudos humores maximè in remotis partibus conſiſtentes purgare uolumus: cùm enim pillulæ duræ ſint, fortem calorem ut diſſoluantur exigunt, cui ergo ſomnus ſequitur, huic calor augetur diſſoluens pillulas, atque cùm humores cõpacti ſunt,

An accepta caſsia dormiẽdum.

Fen 4. primi. cap. 5.

Raſes ſexto Aphoriſmorum ſuorum, Damaſcenus itẽ in Aphoriſmis, Cophon in Arte medendi.

In Arte medẽdi cap. Quo tẽpore detur medicamentum.

Quæ medicamẽta in ſomno danda.

duri & remoti, in ſomnis melius penetrat uis medicinæ ad extremas partes, quàm in uigilijs. dentur ergo pillulæ in ſero eunti dormitum. Hæc Cophon de re propoſita.

Ex his autem Auicennæ & Cophonis teſtimonijs, abundè conſtat à leni medicamento epoto, minimè dormiendum, rationibus ab Cophone potiſsimùm adductis: quanquam quod ad Auicennam pertinet, ſibi ipſi contrarius uideatur, cùm hic à leni pharmaco minimè dormiẽdum præcipiat, alio uerò loco oppoſitum ſuadeat: nempe ubi cauſi ardentiſq; febris curationem ex profeſſo tractat: ſic enim ait de tamarindorum aqua: Et quandoque conueniens eſt ut dormiant apud teporem paruum febris ſuper aqua tamarindorum, & quandoque ponitur in ea parum camphoræ. Vnde uidetur uelle ſuper aqua tamarindorum (leniſsimo pharmaco) ut melius in actum ducatur, dormiendum eſſe: cuius tamen oppoſitum primo canone innuit. Tametſi propius illius ſenſum contemplanti, minimè ſibi contrarius uideatur, cùm diuerſo ſit ſenſu hic & ibi loquutus: nempe cùm dormiendum ſuper tamarindorum aqua præcipit, non tam uacuationem ab ea, quàm alterationem & humectationem celeremq; ipſius aquæ in uenas diſtributionem quærit: quod omnium optimè ſomnus facit.

Fen. 1. quarti tract. 2. cap. 44.

Fen. 4. primi.

Conciliatio pugnantiũ locorum Auicennæ.

Ad alterandum autem potius, quàm uacuandum id medicamenti genus excogitatum ab Auicenna fuiſſe, adpoſita protinus uerba indicant: Et quandoq; (ait) ponitur in ea parum camphoræ, ut indicet refrigerandi caloris extranei gratia, quàm uacuandi humoris potius exhiberi debere. Non ergo ſuper leni pharmaco ſed ſuper alterante potius dormiendum præcepit. Atq; hoc pacto principem à contradictione uindicari iure poſſe crediderim. Ratio item ſuadet ſomnum mox à pharmaco debili noxium potius quàm utilem eſſe: nempe ſi ſuper cibo dum adhuc in ſummo uentriculi natat, nec dum ad ima lapſum eſt, ſomnus multis (ut princeps ait) impedit modis, nimirum cibum agitando, eiuſq; concoctionem peruertendo, rugitus inflationeſq; excitando, quantò magis protinus à medicamento ſomno accedente iſthæc ſequentur? A ſomno nempe deorſum ferri debile pharmacum prohibetur, atq; ob id maiorem quàm par eſt in uentriculo moram facit. unde uel qualitate ſua, uel proprietate occulta non minimam uentriculo inferet noxam, atq; ſic peſsimè lædet. Addo quòd ex tali ſomno duo, atq; omnino contrarij, inſurgunt in uentriculo motus: alter quo medicamentum ipſum per ſolutiuam quam habet ingenitam facultatem deorſum ferri nititur, coadiuuante ad hæc expultrice uentriculi facultate: alter uerò huic oppoſitus, quo per ſomnum humores expelli atq; pharmacum operari prohibetur. Somnus nanq; (ſi principi creditur) euacuationes etiam fortes retinet: quod & Hippocrates Galenuſq; uoluerunt I I I. Aphoriſmorum, Aphor. X V.

Fen. 3. primi doc. 2. cap. 9.

Fen. 2. primi doc. 2. cap. 13.

Quamobrem cùm ex ſomno ſuper debili ſolutiuo, Oppoſitum eius quod quæritur proueniat, nimirum cohibita alui ductio, aut prohibita: fit, ut noxæ amplius quàm bonæ frugis commodiq; ſomnus pariat. Quare tantum abeſt, ut à medico conſuli in ægri profectum debeat, ut ſi modò

ſuo

ſuo ſe munere dignum præſtet, prohibere atq; interdicere iure poſsit. Id enim eſt præcipuũ medici munus, ut tutò, & quàm celerrimè curet: hoc ſibi pro fine præcipuoq; ſcopo proponens ut quanta maxima utilitate fieri poſsit æger curetur: ſic enim Galenus in medendi methodo præcipit. Itaq; ſomnum tanquam profuturum ſuper debili deiectorio conſulere nullo pacto debet medicus, indicatione tantum ab pharmaco ſumpta. Nam aliundè (ut ab nimia uentriculi imbecillitate, calidiq; innati proſtratione) ſomnum ritè conſulere poteſt.

Gal.12. Metho. Celſus lib.2. Lib.12.

Poſſem & alia Menalde in hanc rem addere multa, ſed quæ tamen omiſiſſe longitudini parcens præſtiterit: quum tu iſthæc omnia ceu ungues & digitos notiſsima habeas. Vnde ne in re uulgatiſsima, hoc eſt in re parua, magnos calceos inijciam, ne'ue tibi eruditiſsimo, longiſsima hac Iliade ſtomachum moueam, ipſemet mihi ſilentium imponam, tibiq; quod ſupereſt (ſupereſſe autem multa ſcio) enucleandum relinquam: ſimulq; hoc de te petam, enixiſsimeq; rogabo, ut ſi non ſatis pro rei ipſius dignitate, doctrinæ nominiſq; tui ſplendore, propoſito abs te mihi problemati ſatisfeciſſe tibi ſum uiſus, ne tam ingenij mei exiguis uiribus, quàm propoſiti argumenti difficultati adſcribendum putes: cùm & nihil fermè aut minimũ de hac re ab priſcis noſtris medicis, & quaſi maiorum gentium dijs, tractatum inueniatur. Et etiam ſi tractatum inueniretur, reddi tamen incondita enarrantis oratione mancum & ineruditum. Sed memineris, In magnis (ut ille ait) & uoluiſſe ſatis. Vale, & me tui amantiſsimum (quod me non grauatim ſcis facere) mutuo atq; ex animo ama.

Synochis, aut alioqui continentibus febribus laborantes, in magnum uenire diſcrimen, ni protinus ab initio ualentibus uiribus ſanguis mittatur, ex Galeni doctrina.

ENARRATIO VI.

SI QVID aliud, hoc certè à Galeno rectiſsimè, ut pleraq; omnia, dictum eſt, Eos inquam, qui docere, ſcribere'ue quippiam aggrediuntur, ſi prius quæ ſcripto produnt, operibus ipſis oſtendant, paucula quædã falsò dici. Hunc uerò contrà, quum ut ſunt corruptiſsimi huius ſeculi mores, quiſq; magis cupiditatibus ſuis, aut gloriæ, cumulandiſq; opibus, aut populari denique auræ inſeruiat; eò fit, ut contempto ueritatis ſtudio, medicorum uulgus ea docere tentet, quæ nec ſatis norunt ipſi, nec experimento aut didicerunt, aut alijs oſtenderunt. Proinde quo maior eſſet eorum quæ traduntur apud omnes fides, eam quæ in exemplis fit exercitationem omnium optimam idem Galenus ſtatuit, ut quæ nimirum exactam uniuerſalium artis theorematum notionem præbeat. Sunt autem exemplorum ea pro potioribus, ut idem ait Galenus, habenda, quæ ipſi oculis uſurpauimus. Quamobrem quum diſcriminis uitæ ac grauitatis morbi in eius generis febribus quæ à ſanguine putrente fiunt, (ni proti-

9.Meth. 9.Meth. Vbi ſuprà.

nus

eſt, ut ad XIIII. ſit (quanquam non integrè) iudicata.

Nec ob id tamen Galenum falſum haberi poſſe cenſeo, quippe quòd iudicationes ipſæ uarietatem ſanè multam habeant, ſecusꝗ quàm pro naturæ modo ſæpius fiant, uel ægrotantis culpa non ſatis cautè uel obſequentis, uel congrua diæta utentis: uel medici aut miniſtrorum imperitia, incuria, uel neglectu: ut idem Galenus in de Criticis diebus aſſerit.

1. de Criticis diebus ca. 11. & lib. 2. cap. item 2.

Ex his autem duobus potiſsimùm ſignis, urina nempe, ac pulſu, tum & eo quod per tactum ſumitur iudicio, deprætendi nondum ſynocham ipſam in putridam tranſiſſe, quippe quòd febrilis calor longè ab ea abeſſet mordacitate, quæ febrientibus putridè peculiaris eſſe ſolet: his nempe notis palæſtritam hoc febris genere laborantem cognouit Galenus.

9 Meth.

Cumꝗ tum mihi planè perſuaſum eſſet Synochon eſſe hanc febrem, ab ſanguinis citra putredinem copia procedentem, ſtipatis utiꝗ externis in cute meatibus, plenitudinisꝗ eius (quæ ad uaſa dicitur) ſigna ſeſe omnia offerrent, grauitas, tenſio, rubor, uenarū dilatatio: de ſanguine mittendo ſermonem facere commodum uiſum eſt, quod ſanè præſidium cùm non admiſiſſet ægrotans (uel quòd à mittendo ſanguine abhorreret, uel quòd à propinquis perſuaſa mulierculis, id ſe morbi genus pati, quod Roſam uulgares, Latini Morbillos nuncupant, quorum tum non parum multa in urbe copia graſſabatur: in magnum planè diſcrimen laborans perducta eſt. Nam & febris grauior auctiorꝗ fieri cœpit, & ſymptomata indiciaꝗ periculi plena apparere cœperunt: ſpiritus creber ac difficilis, mali ſanè morbi, ſi Hippocrati & Celſo creditur, indicium, ſitis urgens, ſuſpiria crebra, dolor capitis turgidus ac pulſatiuus, ſopor lethargo haud longè diſsimilis, lingua nigra, ſqualida, rugoſa, aphtisꝗ uocatis ſecundum palatum referta, maculæ in totum diffuſæ, quas Græci exanthemata uocant, ſurditas, urinæ poſt mediocrem craſsiciem tenuitas, ſine ſedimine apparens, pulſus deiectiores frequētioresꝗ, multa ad cibum auerſio, mala & difficilis tolerantia, adhæc in ſomnis timores ac conuulſiui quaſi quidam motus, adſtricta item præter modum aluus, quæ planè cunċta quàm ſint in eius generis morbis uerenda, quamꝗ graue quid pertendant futurum, ab Hippocrate & Galeno tum in Aphoriſmis, tum in Prædictionum libris legendum.

Ex lib. de plenitu. Gal.

4. Apho. 50. Celſus lib. 2.

Huius laborantis mira ſymptomata.

Quamobrem id re ipſa edoctus uerum eſſe comperi, quod à Galeno proditum eſt, ex errore admiſſo in eiuſmodi morbis, non id tantum contingere, ut uel porrigatur in longius tempus morbus: ſed ut interdum uel nouus oriatur, uel qui prius erat, non paulò deterior grauiorꝗ fiat. Crebrum autem hoc eſſe uitium, ut error in ſynochis committatur, idem Galenus autor eſt.

9. Meth.

Quin & illud ipſum exploratum habui, qui tali ſunt habitu prædιti, eoꝗ febris genere correpti, in id diſcriminis incidere, ut uel ſuffocentur ipſi, copia ſcilicet impacti in uaſis humoris: uel certè ſyncope prehendantur: hæc nempe ægrotans, præter id quod crebra ac difficili ſpiratione animam ſibi eripi, uixꝗ egredi poſſe putaret, animo item ſæpiuſculè linquebatur: nidoroſis nimirum ac putridis fumis uitales ſpiritus inficientibus,

3. de Criſib. cap. 4.

bus, acriq; caliditate natiuam cordis temperiem corrumpente. Ex quibus ſanè ſymptomatis etſi non minimum ægro immincre, nec leue periculum oſtendiſſem: prædixi tamen futurum, ut ſeruari ægrotans minimè poſſet, ni uel uirium eam robur, (erat quippe bene habita, ac florenti ætate) uel largum ſanguinis per nares aut menſes profluuium, uel ſudor deniq; multus ab impendenti leuaret diſcrimine: ſic enim me Galenus docuerat: nec ſecus quàm putaram accidit. ſiquidem ingentes in decretorijs prodeuntes ſudores, VII. IX. XI. XIIII. XVII. & XX. Larga item accedente per nares ſanguinis profuſione febrem planè omnem ſuſtulerunt, laborantemq; ſeruarunt.

9. Meth.

Qua uerò ſim in hac curanda methodo uſus, dicere iam optimum mihi uidetur. Ad hanc igitur in ſexta à morbi initio die uocatus, quum propter ægrotantis pertinaciam aſtantiumq; mittere ſanguinem non potuiſſem, ſerum iam id præſidium eſſe, (falsò tamen opinantes, quum Galenus nullo non die in eius generis febribus, modò uires conſtent, ſanguinem mitti optimum duxerit) ad id remedium confugi, quod huius loco citra periculum adhiberi poſſet: nimirum ad cucurbitularum cum inciſione admotionem: ratus ſatius eſſe quoquo pacto uacuari ſanguinem, quàm totum intrò putreſcere ſinere, nec quicquam diſſlari corporis ſuccos. Quod ſanè auxilium ut minus momentaneum eſt, ſic certè ubi occaſione aliqua mitti ſanguis non poteſt, tutiſsimum, ita aſſerente Cornelio.

9. Meth. — *lib. 2. cap. 10.*

Cæterùm noxij humoris uacuationē, & putredinis ablationem, nunc congruis ſirupis, nunc cliſterijs, nunc potionibus deiectorijs, perficere tentaui: quin & poſt putrentis humoris uacuationem, urinam & ſudorem cientibus fœliciſsimè ſum uſus: uictus uerò rationem eam inſtitui quam morbi naturæ congruere ſciebam, utpote exquiſitam ac tenuem: ſed uariam tamen pro temporum itidem morbi uarietate, quod facere nos belle Hippocrates docuit: tantum uerò hac ſeruata methodo profecimus, ut ad uigeſimum diem liberata ſit quæ malè torquebatur ægrotans, ſed id non citra ſudorem & puluerem, ut eſt in prouerbio: ita ut planè uериſsimum ſit quod à Galeno proditum eſt, Diuites pauperibus perperam magis curari, ut qui ſanguinis miſsionem ob molliciem reformidantes, in putridam febrem mox incidant, grauiaq; non citra uitæ periculum ſymptomata patiantur.

1. Aphor. — *11. Meth.*

Quo autem pacto quæ à ſola obſtructione & copia oritur febris, in putridam tranſeat (quod me à principio edocturum recepi) ex Galeni doctrina hic recenſebo: quod maximè fiet, utriuſq; febris adductis in medium cauſis. Itaq; cùm ſecundum naturam ſe habente corpore, tranſpirationem quæ ſecundum totius ambitū fit, ſimulq; & inſpirationes ad cuſtodiam innati caloris, perflatumq; internorum in uaſis humorum liberas & moderatas fieri oporteat: contingit ſæpenumero, ut uel obſtructis exilibus in cute meatibus, uel conniuentibus ab immodica ſiccitate his ipſis, ſtipatio ſequatur, atq; ob id non liberè tranſpirent qui in uaſis continentur humores: qui & ipſi interdum nulla occurrente externa cauſa, ſua ipſorum uel multitudine, uel craſsicie, uel lentore, obſtructionem in

Gal. 11. meth. et cōm. ad librum Polybi de Salubri uictu. & lib. de Pulſib. & de utili. reſpir.

finibus

finibus uaſorum creant, tumq́ calidiores (ob reflexum intrò calorem
redditi) febrem accendunt, nondum putri effecto humore: quo ſanè mo-
do in palæſtrita illo accenſam fuiſſe febrem Galenus meminit.

Quin hanc ipſam febrium generationem apertius indicare uolens, ad *9. Meth.*
hunc loquitur modum. In quibus, inquit, una acceſsio ab initio ad finem *9. Meth.*
perpetuò manens, in multos dies porrigitur, eas febres ſynochos, id eſt
continentes appellant. At non ſicuti idea una eiuſmodi febrium eſt, ita &
natura ſimplex unaq́ eſt. Quædam nanq́ earum manifeſtam habent pu-
tredinis notam, quædam prorſus non habent. Cùm enim (ſubdit) acceſ-
ſionis remiſsio ex feruentium humorum tranſpirat, contingere ſoleat
(non tranſpirant autem in uehementi ſtipatione) neceſſe eſt plurium die-
rum fieri acceſsionem. Et paulò pòſt, ueluti oſtenſurus ad uehementem
ſtipationem ſequi caloris febrilis intrò reflexionẽ, ſic ait: Cæterùm cùm
me audis dicentem, Vbi uehementer ſtipata corpora ſunt, cohiberi intra
corpus febrilem calorem, &c.

Ex qua nimirum ſerie apertiſsimum eſt, eum continentium citra pu-
tredinem febrium modum, qualem ſuprà prædiximus, indicaſſe: cùm ob
prohibitam humorum à uehementi ſtipatione tranſpirationem, reflexo
intus calore gigni dicat: quam ſanè febrium ſpeciem, ex diariarum gene-
re eſſe aſſeuerat, nullasq́ habere nec in pulſu, nec in lotio, nec ipſo tactus
iudicio putredinis notas: pulſibus utiq́ ac urinis non longè ab ijs quæ ſe-
cundum naturam diſtantibus; caloreq́ ipſo multo quidem, ſed neq́ acri,
neq́ acuto. Fieri autem poſſe, ut natiuus in nobis calor extraneus fiat: fe-
bremq́ citra humoris putredinem accendat, Auerrous ipſe no npeſsi-
mus teſtis eſt, ſi quid momenti eius autoritas inter Pœnos doctiſsimi
apud Galenum habere poſſe putamus: nanq́ ſui Collectorij tertio aſſe-
rit, extraneum interdum reddi poſſe calorem ab externo, non putrefa-
ciente quidem ipſo, ſed aſſante potius & adurente humores: qui ſic uſti,
febrem creabunt, ut refert Nicolaus Florentinus Sermonis ſecundi ſum-
ma IIII. cap. II.

Itaq́ ex huiuſmodi febribus in putridas tranſitum fieri Galenus teſta- *9. Meth.*
tur, quoties qui febrem accendit humor, intrò diutius non tranſpirans
conſtiterit. Et ſi enim aliquantum citra putredinem conſiſtere poſsit,
ſuaq́ multitudine tum obſtructionem, tum febrem producere, in lon-
gius tamen tempus protrahi is humor citra putredinem nequit: cùm quæ
perſpiratu diutius carent putreſcere celerius neceſſe ſit, ex Galeni ſenten- *In inæquali lib.*
tia. Cùm humorum autem perſpiratio maximè ſanguinis miſsione fiat, *de intemp.*
ut idem Galenus uult, niſi is in eiuſmodi febribus ab initio mittatur, in pu *9. et 11. Meth.*
tridam tranſitum fieri neceſſe quidem eſt: non tranſpirato utique qui fe-
brem accendit humore: prohibitam nanque tranſpirationem Galenus *11. Meth.*
putredinis cauſam eſſe dixit. Vnde cùm diſſlari humor ob ſtipationem,
aut alioqui internorum in nobis uaſorum obſtructionem prohibeatur,
ueluti in ſemet conculcatus amplius caleſcit, qui ſanè calor immodicus,
extraneus cùm ſit, eius quod putret corporis ſubſtantiam in corruptelam
ducit: nihil enim planè aliud putredo eſt, quàm mutatio totius putre-

ſcentis corporis ſubſtantiæ ad corruptelam à calido externo, ut X I. Methodi tradit Galenus, atq; ex Arabibus Iſaac in ſuis de febribus libris.

lib. Febriũ 5.

Quo igitur modo quæ à ſola obſtructione citra putredinem oritur febris in putridam tranſeat ex Galeni ſenſu monſtrauimus. Nunc quod poſtremum dicendorum nobis propoſitum eſt, Symptomatum inquam rationem cauſasq́; enarrabimus: ac primum omnium difficilis ac crebræ ſpirationis: cuius etſi multiplex ab Galeno reddatur cauſa, nempe uel proſtratum uirium robur, uel plenitudinis in branchijs pulmonis copia, uel deniq; inflammatio in præcordijs, aut uehemens partium reſpirationi ſeruientium intemperies: ab duabus tamen poſtremis in huiuſmodi febribus fieri exiſtimandum eſt.

4. de Locis affec.

6. Aphor. 54. Gal. in commen. præfati Aphor. Problem. 22.

Suſpiria porrò in febribus luctuoſa fieri à malo eſſe Hippocrates cenſuit: horumq́; cauſam Galenus aut potentiam defatigatam, & uirium imbecillitatem, aut neruorum duriciem, aut diſpoſitionem conuulſioni non longè diſsimilem arguit. Aliam autem Alexander Aphrodiſeus in ſuis problematis ſuſpiriorum cauſam tradit: nempe, quòd dolentium anima ad cauſam doloris intenta, negligit ac quodammodo obliuiſcitur motiuam pectoris muſculis uirtutem præbere: unde fit, ut neq; perflatum neque refrigeratum recipiens cor, animam quaſi cogat ad maiorem inſpirationem reſpirationemq́; quò ſcilicet maiorem frigidi aëris uim accipiat, maioremq́; uim excrementorum excutiat, tumq́; uocata ſuſpiria fiunt: cupiente nimirum animali uirtute uitam in nobis congruò hoc motu ſeruare.

1. de Simplic. cap. 30.

Sitis autem duplicem Galenus cauſam poſuit, nimirum uel humoris inopiam, uel caloris copiam. In hac autem laborante ab extrema cauſa prouenifſe iure optimo cenſuimus. Quippe cùm habitu eſſet optimo ac ſucculento, fieri non potuit, ut exhauſtus humor ſitim ualidam procrearet, ſed qui multus ſuberat in ea calor, partim exſiccando, partim calfaciendo ſitim nimirum creabat.

Doloris autem capitis, tum intemperies calida cerebri per totius conſenſum, tum uaporum calidorum ſurſum immodica elatio cauſa fuit.

Soporis penè eadem, nimirum anterioris cerebri à uaporum multitudine obſtructio, affectis item temporũ muſculis unde ſapor potiſsimùm gignitur ex Galeni ſententia.

4. de Locis affec.

Squaloris linguæ & uſtionis, fuliginis nidoroſæ ſurſum latæ copia.

Exanthematum, ſeu morbillorum, humoris putrentis ueneno̊ſitas ac malitia: hæ nempe in febribus maculæ etſi non perpetuò lethales ſint, perpetuò tamen malæ plurimumq́; uerendæ: inquiente utiq; Hippocrate, Quibus in aſsiduis febribus puſtulæ toto corpore naſcuntur, mortiferum eſt. Frequens autem id eſſe in pernicioſis febribus ſymptoma, idem autor in Epidemijs aſſerit, inquiens, Puſtulas milio uel culicum morſibus haud longè diſsimiles in febribus æſtiuis circa V I I. V I I I. I X. apparere ſolitas, læſioniſq́; auditus indicium eſſe: has autem interdum rubras, rotundas, paruas, uaris ſimiles, ſine abſceſſu conſiſtere dicit.

Lib. de Coacis prænotionibus.

Lib. 1. & 2.

An uerò quæ per febrium incrementa & decretoria ſæpe apparent

macul

maculæ, morbilli uerè ſint. Dici quidem poteſt, propriè morbillos non eſſe, cùm illi puſtulæ ſint, hæ uerò minimè: ſed rubores quidam ex ſanguin's ſuperaſſatione foras ui expultricis facultatis propulſi, ut plenius à me Enarratione octaua primi libri monſtratum eſt.

Surditatis autem in febribus cauſa, bilis ad cerebrum recurrens motuq; ſuo auditorios meatus occupans à Galeno creditur: quæ & ipſa maculorum apparitione indicata prius fuit, cùm eæ ex Hippocratis ſententia læſionis auditus ſignum ſint, aſſato nimirum & in bilis naturam uerſo ſanguine. 4. Aphor. 28 2. Epidimio.

Vrinæ autem poſt craſsiciem tenues, tum ob raptum putrentis ſurſum humoris factæ ſunt, (quod uerendum eſſe in febribus Hippocrates prodidit) tum ob nouum heterogenei humoris motum, cruditatē, & uirium in concoquendo humore laborem ſignificantem, ut Galenus quarto de tuenda ualetudine aſſerit. 4. Aphor. 72

Deiectionis autem, & frequentiæ pulſus, quum uirtutis uitalis imbecillitas, tum aucta ſupra temperamentum refrigerij neceſsitas, in cauſa fuere.

Reliquorum uerò quæ enumerauimus ſymptomatum cauſa (nimirum auerſionis ad cibum, difficilis tolerantiæ, adſtrictæ alui, timoris in ſomnis) intemperiei calidæ, & magnitudini morbi uniuerſa adſcribenda cenſeo. At de his abundè. Lib. de cauſ. pulſuum.

In intempeſtiua ſanguinis miſsione uerendum'ne ſit, quod ab Auicenna ſcriptum eſt, ne æger ad alteram duarum rerum perducatur, bilioſorum feruorem, uel frigidorum cruditatem.

ENARRATIO VII.

CVM in Ioannis Ruffi ſeplaſiarij & uiri optimi ædeis, ego & Iacobus Torinus uiſendi Antonij filij natu maioris gratia (qui tum à tertiana febre malè habebat) ex officio conueniſſemus, ægrumq; in lectulo decumbentem ſolitis, ut fit, interrogationibus compellaſſemus: Ecquid ualeret, quàm probè noctem eam degiſſet, quàm grata quies, ſomnus, cibusq; forent, in uarios de re medica quaſi fortuitò incidimus ſermones, dum apud ægrotum (qui nobis chariſsimus erat) colloquentes, una opera & ægri animum à moleſtia, & noſmetipſos hac ueluti animi exercitatione reficere atq; oblectare contenderemus. Tumq; Iacobus ad Antonium: Quid ni tu, inquam, præſcriptū à nobis hodiè pharmacum ſummo mane ſumpſiſti: ut enim quantopere te iuuiſſet, quàm multa ſecum noxia excrementa duxiſſet ſpectaremus, paulò tardius quàm noſtri ſit moris, per matutinam uiſitationem ad hanc te horam, iam propè prandio proximam, ego & Franciſcus noſter te uiſitatum uenimus. Quid autem animi de ea re tui ſententiam aliorſum mutarit, de te ſcire aueo. Cui ille: Vt ſumerem, inquit, iam in animo propoſueram, eiq; rei me iam totum paraueram: ſed cùm hodiè commiſſa eſſe ſecundum coitum luminaria, ex ephemeride di-

diciſſem, conſultò deſtiti: nam malè tum pharmaca quæ uocatis ſoluentia ſumi, aſtronomorum peritiſsimi prodidere. Ad hæc nos cùm cauſam non ſatis idoneam cur non ſumpſiſſet arbitrati eſſemus, affatim riſimus. Quos contuens æger, Neſcio, inquit, Domini quàm uos iſtæc quæ mox uerìſsima dicturus ſum eſtis probaturi: Ego certè in Germania quum eſſem, unum atque alterum, concubitu in Lunæ ſilentio facto mox perijſſe uidi. Cuius ſanè tam repentini interitus nõ aliam profectò cauſam rerum cœleſtium peritiſsimi afferebant, quàm Lunæ cum Sole coitum: quo ſanè tempore magnam in nobis fieri mutationem prædicant. Et ſanè maximam ego. lib.28.cap.7. Nam ſi Plinio autori grauiſsimo creditur, congreſſus tum facti lethales ſunt. Quamobrem tibi haud grauatim Antoni aſſentior, qui iſtæc uideris experimentoq; didiceris, ego certè Valentiæ Allobrogum id ipſum: nam iuuenem florentem ac ualidũ, unico cum uxore concubitu per Lunæ ſilentia facto extinctum uidi. Sed quanquam hæc ita ſeſe habeant, iuſtam tamen tu occaſionem, cur pharmacum non ſumeres, nactus eſſe mihi non uideris: nam ſi quid aliud leuando morbo protinusq; 2. Apho.29. extirpando conuenit, id certè eſt, ut mox iuxta Hippocratis tui ſententiam, ſi quid mouendum uidetur, id extemplò moueas. Sed age unius diei iacturam tu poſtero compenſabis: equidem morbus nec uehemens eſt, nec tam præceps, quin nobis unius ſaltem dieculæ inducias præbeat. Atq; hic Iacobus: Serio'ne an per iocum, haud ſatis ſcio: quanquam ex ipſa qua tum uſus eſt loquendi forma, uultu, fronte, atq; oculis, ſeriò locutum conijcere liceat. Rectè tu quidem Franciſce (ait) erratum hic ſuum noſter Antonius in craſtinum: ſed alio, ſi mihi creditur, auxilio diluet: nempè ſanguinis miſsione, qua in febribus, ſi uires conſtent, nec diſſua- 11.Meth. deat ætas, nullum eſt aliud efficacius auxilium, ſi modò Galeno habenda fides. Ad quæ ſubridens æger, ad meq; conuerſus, Quid, inquit, Franciſce tu de mittendo ſanguine cenſes? faciam enim, (ait) ſi ita iubetis, quodcunque facto opus erit: quanquam à mittendo ſanguine animus horret, metuq; refugit. Sed ſi ita tamen uos mihi operæpretium facturos arbitrabimini, me uobis dicto audientem fore præſtiterit magis. Tum ego, Mit- 11.Meth. tendum eſſe in febribus fermè omnibus ſanguinem, etſi ex Galeno tanquam utile & paratum planè auxilium didicerim: non temerè tamen, paſsimq;, & in omnibus id fieri oportere conſultius duco, cùm multa à Galeno ſanguinis intempeſtiuè miſsi incommoda prædicentur: metuſq; Fen 4.primi. cap.20. ſit, ne ægrum (quod princeps Auicenna ait) aut in bilioſorum feruorem aut frigidorum cruditatem deducamus.

Ad quæ uerba ſic ut contigit ac oſcitanter à me prolata, animum cùm preſsius Iacobus intendiſſet: Quid tu mihi nunc bone uir (ait) nebulonis ac impoſtoris multò corruptiſsimi Auicēnæ uerba inſulſiſsima, eademq; falſiſsima profers? Si non pudet te, qui in Galeni monumẽtis, bonorumq; autorum lectione ſis diutiuſculè uerſatus, in Barbarorũ caſtra tanquam deſertor tranſire? Tu'ne hæc uera putas quæ in medium adfers? Tu'ne Auicennæ teſtimoniũ tanti æſtimas, ut pro oraculo haberi uelis, moxq; ceu ueritatis magiſtro, quod Pythagoræ olim tributum ſcribunt, fidem haberi

haberi debere ſtatuas? Si iſtuc Franciſce ſentis, meliorem tibi dent ſuperi mentem: quibus dictis finem ille.

Ego uero tum, Quid inquam Iacobe, ſi hæc, etſi à me nō in id adducta, ut ſub cenſum tuum uenire putarem: tamen poſteaquam me in certamen uocas, nedum uerìſsima, ſed quod magis mirere, è Galeni fontibus eruta tibi perſuadeam, atq; manifeſta fide commonſtrem?

Iſtuc tu mihi Franciſce (ait) ſi uel per ſomnium ut credam effeceris, omnia te poſſe confidam. Sed quando & tempus & otium ſuppetit, & ægro noſtro non ingratum ſumus facturi, ſi de re ſeria diſceptātes alternis rationibus quiſque partes tueamur noſtras. Age quæſo, uel tu quam citaſti ex Auicenna ſententiam uerìſsimam doce: aut ego falſam uſque probabo.

Næ tu certe Iacobe probam ueri inueniendi uiam calles, qui uni ex nobis de re propoſita quiduis dicendi, alteri contradicendi poteſtatem feceris. Hæc enim, ut ſcis, uetus & Socratica eſt apud Platonem ratio, contra alterius opinionem diſſerendi: nam ita facillimè uerum inuenitur. Sed quò commodius diſputatio tota noſtra explicetur, age tu falſam eſſe doce Auicennæ ſententiam: ſed ita, ut pro Philoſophi more (quod de te certò ſperare licet) id grauiter, acutè, medicè, & quò ad eius fieri maximè poterit, Latinè, ornateq; facias. Siquidem hanc eſſe perfectam Philoſophiam Cicero tuus iudicat, quæ de maximis quæſtionibus copioſè poſsit orna- 1.Tuſculan. teq; dicere. Rem autem ita aggrediare, ut ſi quid dixeris quod mihi maximè non probetur, id mihi autoritate, rationeq; aliqua reprehendere liceat, neq; ob id mihi ſuccenſeas: quin uel uictus ſententia deſiſtas, uel uictor afferas meliora. Siquidem Ciceronis illud eſt, (in de Finibus arbi- 1.de Finibus. tror) Diſſerentium inter ſe reprehenſiones uituperandas non eſſe. Contumeliam autem, iracundiam, contentionem, pertinacemq; in diſputando concertationem, indigna ſemper optimorum quorumq; ingeniis ac diſciplina uiſa eſſe.

Ergo ille ſic exorſus principium dicendi fecit: Primum, ait, mirari ſubit tam fallacem impoſturam Auicennam ſibi commentum eſſe, quam nec autoritate aliqua, nec ratione ſatis firma tueri poſsit. Quippe ſi ex Galeno ſumpſiſſe dixerit, falſiſsimus hac parte eſt: cùm nuſquam de hoc à Galeno, ni tu locum habes unde hæc principem tuum collegiſſe putes. Adde quòd ſi uſquam à ſanguinis miſsione, bilis feruorem (quod Auicenna ueretur) timere oporteat, id maximè in ardentibus febribus fiet, (quas cauſones uocant) cùm in illis calidiſsimus ſubſit humor moleſtiam inferens, atqui in huius generis febribus, ceu præſentaneum auxilium Galenus ſanguinem mitti ad animi uſq; deliquium, quum primo Apho- Commen.23. riſmorum, tum IX, & XI, Therap. iuſsit. Fore arbitrans, ut totum corpus refrigeretur, & quicquid reliquū eſt noxii humoris, uel ſoluta ſponte aluo, uel ſudoribus uomitu'ue (talia enim in febribus à ſanguine miſſo euenire idem Galenus prodidit) educatur. Quomodo ergo bilis efferueſcet, quæ uel ipſa unà cum ſanguine propellitur, uel certè manens in contrarium, hoc eſt frigidum ſtatum mutatur? uniuerſumq; corpus graui

qua antea premebatur ſarcina exoneratum, ad ſuum ipſius habitum naturalemq́ commoderationem conuertitur.

Sed ſcio quid hic tu mihi obiecturus ſis, Auicennæ patronus eximius, quod inquam ſolent inepti illius gloſſematarij, frænum neſcio quod obtrudens. Frænum inquies eſt ſanguis reliquorum humorum, ac ſubinde uerendum ne eo ſublato reliqui qui ab eo ceu auriga optimo reguntur humores, inſtar indomitorum equorum ſubſiliant, loriſq́ frenoq́ ſublatis, imperium agant. Apage abiq́ cum tuo Auicenna quò dignus es. Quod mihi frænum obiectas? quaſi ab ipſo ſanguine reliqui ſucci, non etiam à facultate noſtrum corpus prouidè diſpenſante regantur, moderentur, ac in ſua quiſq́ temperie ſeruentur. Quin ſanguis ipſe cùm purus ſyncerusq́ in nobis uix reperiatur, ſed confuſus reliquiſq́ ſuccis permixtus: qui fieri poteſt, ut alijs ipſe ſit frænum: aut quid eſt hoc aliud dicere, quàm ipſam bilim ſibi ipſi, pituitam atramq́ bilim ſibimet frænum eſſe? quo quid abſurdius? Non ergo ſatis ipſe intelligo quid ſibi hæc principis errorum tui, Auicennæ dico, quem erratorum omnium iure principem appellari fas eſt, adducta abs te uerba uelint: ego enim me planè neſcire confiteor: tu ſi quid aduerſum habes quo uel tuam fulcire ſententiam, uel meam euertere poſsis, incunctanter adducito.

2. de Morbo. diffe. & lib. de Tumore contra natu.

Atq́ tum ego: Pergrata mihi mehercule, Iacobe, oratio tua, non tam quòd docta, elegans, ac bene medica mihi eſt uiſa: quàm quòd à te perpetua continentiq́ ſerie diſertè dilucideq́ eſt enarrata. Ad hæc, quòd quæ dici Latinè & Medicè ſimul poſſe non arbitrabar, ea dicta ſunt à te non minus ornatè, quàm dicuntur ab ijs, qui ſe ex profeſſo bonarum literarum cultores iactant. Sed locus iſte tibi eſt, mi Iacobe, etiam atq; etiam confirmandus: quem ſi tenueris, non modò Auicennam meum (ſit enim hoc loco meus, quem uel honoris periculo tuendum, fouēdum, ab falſiſq́ crimine uindicandum ſuſcepi) ſed etiam me ipſum abducas licebit. Sed habeo quæ ad hæc non minus argutè quàm uerè & ad Galeni mentem opponam: quæ antequàm explicem, hoc mihi fateare uelim, uniuerſa fermè quæ in hanc rem copioſè adduxiſti: quanquam non parum multa præclara ex te, multo plurima tamen ex eo libro qui nouæ academiæ Florentinæ titulo circunfertur mutuaſſe: ne tu me tam ſtupidum eſſe credas, non ut iſta norim. Itaq́ ſi aduerſus eos meam pro Auicenna ſententiam comprobauero, idipſum quoq́ & tibi comprobatum eſſe arbitrabor. Sed iam ad rem.

In autores Academiæ Florētinæ.

Aiunt itaq́, qui nouam hanc academiam inſtituerunt, (è quorum te fontibus hæc hauſiſſe non inficiaberis) eum Auicennæ locum falſiſsimum eſſe, ac contra Galeni mentem: ijſdemq́ quibus tu rationibus aſtruere id aſſerereq́ conantur. Ego uerò ſi eundem locum è Galeni fontibus ſumptum eſſe, quo ad utranq́ illius partem monſtrauero, non'ne & ueriſsimum eſſe eadem opera monſtratum erit? Sed accipe quomodo ſit Galeni. Verba Auicennæ hæc ſunt: Et ſummopere tibi caue (inquit) ne ægrum ad unam duarum perducas rerum, humorum colericorum ebullitionem, aut frigidorum cruditatem. Hæc ille. Galenus quo loco intempeſtiuè

Fen 4. primi. cap. 20.

9. Meth.

peſtiuè miſsi ſanguinis incommoda, noxaſq; ex profeſſo tractat, talia profert.

Καὶ μὴν γε καὶ εἰς νόσους ἔνιοι μακρὰς ἐξέπεσον, ἐφ' αἷς κενώσεσιν ἀμέτροις ἐκλυθείσης τῆς δυνάμεως. ἄλλοι δὲ εἰς τὸν ἐφεξῆς βίον ἅπαντα, τὴν κρᾶσιν ὅλην τοῦ σώματος ἔσχον ψυχροτέραν, οὐ δυνηθέντες ἐπὶ τ' ἀνακαλέσασθαι τὴν ἐκ τῆς ἀμέτρου κενώσεως βλάβην. ἐξ ἧς ψυχρότητος οἱ μὲν ἄχροοι καὶ κακέκται καὶ ῥᾳδίως ὑπὸ παντὸς βλαπτόμενοι διετέλεσαν. ἄλλοι δ' ἐξ αὐτοῦ τούτου, νοσήμασιν ἑάλωσαν ὀλεθρίοις, ὑδέροις, καὶ ὀρθοπνοίαις, καὶ ἥπατος ἀτονίαις καὶ γαστρὸς, ἀποπληξίαις τε καὶ παραπληξίαις.

Quod eſt: Quinetiam aliqui in morbos inciderũt longos, poſtquam immodica inanitione reſoluta naturalis uis fuit. Alijs, cùm immodicæ uacuationis noxam ſarcire non potuiſſent, in omne reliquum uitæ tempus totius corporis temperamentum redditum eſt frigidius. Ex qua refrigeratione facilè ex quauis occaſione læſi, alij decolorati, ac malo corporis habitu uixerunt: alij ex eo ipſo in morbos deciderunt exitiales, aquam intercutem, & orthophnœam, & iocinoris ac uentriculi imbecillitatem, & apoplexiam, & delyria.

Quid quæſo his Galeni uerbis ad humorum cruditatem ex intempeſtiua ſanguinis miſsione probandam efficacius dici excogitariq; poteſt? Quid rurſus poſtremæ textus Auicennæ parti congruentius, aut appoſitum magis? Qui enim non in tempore, aut non ſecundum rationem ſanguinem miſerunt, ſi modò frigidiuſculis ſuccis abundent, hi omnino in præfatos incidunt morbos, crudioribus nimirum frigiodioribusq; redditis ſuccis: non tam certè ob id, quòd concoctrix facultas paulò imbecillior facta ſit, (cuius unius tantum cauſa hoc prouenire Florentini in ſua Academia medici uolunt) ſed multò etiam magis, quòd uacuato ſanguine, qui ſui caliditate ſuccorum frigiditatem temperabat, inanitiſq; exiguis quibus fouebantur ſpiritibus, crudiores manere ſuccos neceſſe ſit. Quamobrem Galenus, etſi in omnibus fermè quæ à putredine oriuntur febribus, ſanguinem mitti optimum duxerit: ubi ea tamen à frigidioribus ſuccis ſit contracta, ſanguinem mitti prohibet, ſola tum frictione curare docens: maiorem nimirum humorum cruditatem, atque ab ea ſyncopes metuens. 11. Meth. 12. Meth.

Επ' ὀλίγοις τῶν τοιούτων αἵματος ἀφαίρεσις ἄνευ μεγίστης εἴωθε γίγνεσθαι βλάβης. καίτοι δέονταί γε κενώσεως. ἀλλ' οὔτε φλεβοτομίαν, οὔτε κάθαρσιν φέρουσιν. ἅτε καὶ χωρὶς τούτων ἐξαίφνης συγκόπτοντες.

Quod eſt: Nulli talium ſanguis mitti ſine maximo diſpendio ſolet, cùm tamen uacuationem deſiderent. Verùm nec ſanguinis miſsionem, nec purgationem ſuſtinẽt: utpote quos ſine his ſyncope ſubitò adoritur.

Rurſus autem quo loco ſeruandæ ualetudinis præcepta tradit, eiuſq; tractationis libro ſi memini quarto, crudorum nonnunquam humorum cauendam noxam his penè uerbis teſtatum reliquit: Quibus bonus ſanguis (ait) exiguus eſt, crudi autem humores plurimi, his ſanguis mittendus non eſt: nam inciſa uena bonum ſanguinem emittit, (is nempe facilè fluit) malum, qui in primis maximè uenis circa iecur colligitur, in totum attrahit corpus. Ex qua ſanè uerborum ſerie id habetur, & trahi agitariq;

In Florentinos rurſus.

per corpus, ſanguinis miſsione, humores (quod Academici iſti tui medici non admittunt) & totius habitum corporis ex intempeſtiuo ſanguine miſſo immutari: crudis utiq; ſuccis uacuato ſanguine bono attractis.

Et illud item, quod eodem loco ſcribitur: Cùm parum ſucci à ſanguinis natura receſſerunt, tum mittendus ſanguis eſt. Si uerò bonus ſanguis exiguus ſit, reliquus uerò ſuccus plurimus, in his abſtinendum à ſanguinis detractione eſt. Sed cur quæſo abſtinendum? Non ob aliud certè, quàm quòd miſſo ſanguine, ſuccis à ſanguinis natura alienioribus factis, metus ſit, ne ut ipſi quantitate ſua, ſic certè uirtute qualitatibusq; ſuis ſuperent: atq; ſic in ſuam ipſorum naturam uniuerſum corporis habitum ducant. Quippe ſi exiguus bonus ſanguis ſit, bilis autem plurima, (quod in bilioſo temperamento præditis uſu uenire ſolet) uel contrà pituita, (ut in frigidioribus temperamentis) excitabitur certè in illis ſanguine miſſo, bilis: in his uerò pituita. Quod metuens Galenus abſtinendum à mittendo ſanguine bona certè ratione ſtatuit. An non & tu rurſus hic cautionem à Galeno habes Auicennæ cautioni planè ſimillimam? habereq; rurſum te puto poſtremam textus Auicennæ partem Galenicam factam: quod uix fieri tu poſſe putabas.

Priorem nunc loci illius partem, uide quo pacto Galeni eſſe deducam. Nam is Therapeu. nono, ubi iudicationes mittendi ſanguinis omneis ſub cenſum reuocat) ad hunc modum de attendendis in ſanguinis miſsione differit.

ὥσπερ δ' ἐπὶ τούτων, τὴν φυσικὴν κένωσιν αἰσθητὴν οὖσαν, οὐ μικρὸν χρὴ τίθεσθαι σκοπόν, οὕτως ἑτέρωθι τὴν φύσιν, ἢ τὴν ἡλικίαν, ἢ τὴν κατάστασιν. φύσει μὲν γὰρ εὐδιαφόρητοι φύσει, παῖδες δ' ἀεὶ διὰ τὴν ἡλικίαν. ἡ κατάστασις δ' ὅταν ᾖ θερμὴ ἄγαν καὶ ξηρά, καλῶ δὲ λονότι κατάστασιν, τὴν τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος κρᾶσιν, ἐν ᾗ καὶ χώρα καὶ ὥρα περιείληπται. καὶ γὰρ καὶ τούτων ἑκάτερον ἔχει τὴν ἔνδειξιν ἐκ τῆς τοῦ περιέχοντος κράσεως. εὐδιαφόρητοι δ' εἰσὶν, οἱ ὑγροὶ τὴν φύσιν ἅπαντες, καὶ μᾶλλον ἅμα θερμότητι. καὶ οἱ ἀραιοὶ τὴν ἕξιν. ἔτι δ' οἷς τὸ στόμα τῆς γαστρὸς ἢ πικρόχολον, ἢ ἄῤῥωστον, ἢ πέρα τοῦ δέοντος εὐαίσθητον. οὗτοι μὲν δὴ οἱ ἀντιπράττοντες τῇ φλεβοτομίᾳ σκοποί.

Quod eſt: Veluti autem in his ad ipſam naturalem uacuationem quæ ſenſu uſurpetur, non leuiter attentum eſſe oportet: ita alibi uel ad naturam ipſam, uel ætatem, uel cœli ſtatum. Sunt enim nonnulli ad exhalandos digerendosq; corporis ſuccos natura propenſi. Pueri certè propter ætatem perpetuò. Cœli uerò ſtatus ubi calidus nimium eſt & ſiccus: uoco cœli ſtatum, ipſam ambientis nos aëris temperiem, ſub qua & anni tempus & regio comprehenditur: quando horum quoq; utrunq; ex ambientis temperie indicationem mutuatur. Propenſi autem ad digerendos corporis ſuccos ſunt, quicunq; natura ſunt humidi, magisq; ſi accedat caliditas. Præterea qui raro corporis ſunt textu. Ad hæc quibus os uentris aut amara bili abundat, aut imbecillũ eſt, aut ſupra modum ſenſile. Atq; hæ quidem indicationes ſunt, quæ ſanguinem detrahẽdum dehortantur.

Hæc Galenus: quæ paulò preſsius ſi expendas, cum priore textus Auicennæ parte maximè conuenire uidebis. Nam quod ait Galenus, cauendam phlebotomiam in quibus os uentriculi amara bili redundat: quid aliud

aliud eſt, quàm cauere ne æger ad bilis excandeſcentiam ducatur? quod Auicenna ut caueamus, hoc textu pulchrè nos admonuit.

Sed forte dices, non eam ob cauſam (ne inquam excandeſcat bilis) Galenum hoc prohibuiſſe: ſed tantum ob id, ne contenta in ore uentriculi bilis ſyncopas pariat, uentriculiq; eroſiones, quod agitata facere ſæpe ſolet. *Obiectio.* Hic iam te teneo: Commouetur per te igitur quæ in uentriculo bilis ſubſiſtit, ſi in huiuſmodi naturis ſanguis mittatur, atq; etiam ſyncopas facit. *Dilutio.* Quod ſi ſic, non'ne amplius ea concitabitur, quæ ſanguini mixta per uaſa cum ſanguine ipſo fluctuat? Minus nempe uerìſimile uidetur, in uentriculo conſiſtentem bilim, hoc eſt extra uaſa, à ſanguine miſſo moueri ac agitari, quàm quæ intra uaſa. At illa in uentriculo ſubſiſtens (ut uult Galenus) mouetur, & noxam infert: multò igitur magis quæ ſecundum uaſa redundat. *Vbi ſuprà.* Quamobrem ſi ab ea ipſa quæ in uentre eſt bili noxa timetur, caueturq; tum ſanguis mitti: non'ne id cauiſſe, ubi ſecundum totius habitum corporis dominatur, multò pręſtiterit? Cùm uerò princeps ſolam à bili inflammationem (quam ebulitionem ſuo more uocat) metuere eſt uiſus, non ita certè accipiendum exiſtimo, ut non & alia multò deteriora per id à bili extimeſcenda exprimere uoluerit: nam & ſyncopas, & ſtomachi morſus ab ea prouenire cernimus, ſed uno feruoris nomine, implicitè quidem uniuerſa hæc attigiſſe uidetur, cùm quieta utique bilis horum nihil faciat, agitata uerò, (uti non rarò per ſanguinis miſsionem agitari poſſe Galenus inſinuat) & inflammari facilè, & prædicta inferre ſymptomata poteſt. *Verborum Auicenæ intellectus.* Expreſsit autem ebullitionem ſolam, tanquam peculiare quid propriumq; bili: quæ cùm ſit ſuaptè natura calidiſsima, à leui occaſione incendi inflammariq; poteſt.

Adde quòd laſsitudinum omnium curationem ex profeſſo tractans Galenus in tenſiua quidem ac etiam phlegmonoſa, ſanguinem mitti copioſè iubet. *4. de Sanit. tuen.* In ea uerò quæ ulceris ſenſum infert (quòd ea uitioſi acriſq; excrementi ſoboles ſit) temperandum omnino conſuluit; ſolaq; tum bilioſi humoris uacuatione utendum ſi modò ea laſsitudo (ut ipſe ait) ſimplex ſolaq; ſit, citraq; ſanguinis copiam eueniat. Sed cur temperandum? non ob aliud certè, (quod uerò mihi conijcere liceat) quàm quòd miſſo ſanguine prædicta toties bilis incommoda metuat.

An non igitur & primã tu textus Auicennæ partem (quod me tibi ab initio facturum bona fide receperam) cum Galeno conciliatam habes? atq; ob id credo uerìſimam comprobatam? quòd Galeni doctrinæ conſentiat: quæ nihil non uerum, non naturæ rei conſentiens, non demum neceſſarium ac efficax tradat. *Doctrina Galeni commendatio.* Qua quidem Auicennæ ſententia tantum abeſt, ut falſi crimine inſimulandum (ut tu) cenſeam, ut plurimum ob id, hominis tum prudentiam, tum doctrinam admirer, qui nos ea ſententia in mittendo ſanguine non meticuloſos ac timidos, ut falsò Academici iſti tui, noui ſi dijs placet philoſophi, credidere: ſed cautos potius, ſolertes, ac prouidos, ne paſsim, ne omnibus, ne confeſtim, ut ſe minima aliqua mittendi ſanguinis occaſio obtulerit, mox inquam uenam ſecemus: at diligenter prius cunctã nobiſcũ ipſi animo expendamus, prouideamusq;, ne

neq́uid noxæ ob id æger ſentiat: ac proinde cauendum ne ægrum ad alterum duorum quæ narrauit incommodorum deducamus. An non cauere prudentis eſt? nihil timere contrà ſtulti ac inconſiderati? Quid? nónne Galenus contendit homini in ſanguinis etiam redundantia poſito, plenitudinisq́ue ſigna habenti, non protinus mitti ſanguinem oportere? ſed inedia, cibi parcitate, balneis, ambulationibus, cæterisq́ue motionibus corpus commodè exercentibus, citra uacuationem ſanari poſſe?

4. Meth. & lib. de Sanguin. miſſio.

Qua autem tu alia cautione Galenum id non perficere putas quod illi indicatum ſit: niſi quòd unam aliquam à ſanguinis miſsione noxam metuat: quam utiq́ue de mittendo ſanguine indicationem incunctanter profectò obiret, ni maius ab ea interdum uereretur malum, uel non hoc ſaltem ſibi perſuaſiſſet, commodius quandoq́ue curari quenquam citra ſanguinis miſsionem poſſe, quàm eo miſſo: quod ſua ipſius uerba proximè adducta maximè declarant. Ecce nunc Auicennam leuitatis arguere non pudebit? Quòd ſi tibi neq́ue humorum cruditas, nec rurſus bilis feruor, metuenda uſquam ſunt, cur in frigidis affectibus, aqua intercutem, malo corporis habitu, uentriculi demum imbecillitate (quæ incommoda Galenus à ſanguine non in tempore miſſo ualde ueretur) ſanguinem non mittis? cur non rurſus in eryſipelate herpeteq́ue exquiſitis in quibus omnino à ſectione uenæ abſtinẽdum, bilis feruorem Galenus metuens, prudenter docteq́ue conſuluit. Cur nõ rurſus in ulceroſa laſsitudine quę ab acrimonia bilis prouenit? Quid tu ad hæc? Quod ſi (ut aiunt Academici iſti tui) perpetuò ad ſanguinis miſsionem refrigeratio ſequitur, hocq́ue bonum nobis ſemper ſecta uena præſtat, cur non in mox dictis affectibus, eryſipelate atque herpete, in quibus magna ſubeſt partis affectæ inflammatio ac non rarò totius corporis, ſanguinem, uel ſaltem refrigerationis gratia mittit Galenus? in quo quæſo alio affectu præſtabat id magis? At Galenus quàm ueſtri iſti Academici multò cautior: ſciebat enim, atq́ue adeò experimento nouerat, in huius generis morbis uenæ ſectionem nocentiſſimam eſſe: ut quæ bilim iam ſuapte ſponte furentem ad excãdeſcentiam duceret. Quin cùm ſæpenumero quæ in ipſo uentriculi ore bilis conſiſtit, delyria, cõuulſionesq́ue citare ſoleat, (uti Galenus quinto de Locis aſſerit) eaq́ue miſſo ſanguine non rarò agitetur, (ut ſuprà ex Galeno probatum) an nón hanc ui dicetur anagyrim mouere non ualde uerebimur? Nam & ſui caliditate facilè accenditur & leuitate ſua facillimè ſurſum repit, acrimonia certè tum eroſiones tum dolores & ſyncopas creat. Summa itaque mihi cum ratione princeps hoc loco nobis etiam atq́ue etiam cauendum præcepiſſe eſt uiſus, ne ad bilis feruorem ægrum ducamus, aut frigidorum cruditatem.

2. ad Glauc.

In Florentinos Academicos.

Nonnullos ego certè uidi, (nam exemplorum ea pro potioribus habenda, quæ ipſi oculis uſurpauimus) quibus ob modicisſimum ſanguinem cogente neceſsitate eductum, mox nauſea, uertigo, lypothymia, cordis morſus, agitatæ planè bilis germina oborta ſint. Num tu igitur hæc, ne eueniant, non multo ante ſtudio, nec minori ſolertia præcauenda putabis? Aegrum porrò quempiam ad eum bilis feruorem, totiusq́ue corporis

ris

ris uirium'q; reſolutionem poſſe duci, illud inprimis argumẽto eſt, quòd fortiter euacuantia eadem uehementer tum exſiccant tum extenuant, uel Galeni teſtimonio: qui inediam picrocholis nocentiſsimam ob id eſſe uoluit, quòd multa fiat ab ea tum reſolutio, tum exſiccatio. Atqui ſanguinis incongrua miſsio non paulò magis ipſa inedia conficit, totumq; corporis habitum ſicciorem reddit: fiet itaque ab ea corpus tum ſiccius tum extenuatius. Siccitas uerò ſupra temperamentum aucta iuſto quàm par ſit, corpus calidius, in bilioſo præſertim temperamento reddere poteſt: cùm ſit utiq; ſiccitas ueluti lima caloris. Erit igitur à ſanguine intempeſtiuè miſſo bilioſum corpus calidius redditum: præſertim ſi ad hæc accedant cœli aëriſq; conſtitutio calida & ſicca, uita in laboribus acta, cæteraq; huiuſmodi. Huic tu homini ſi ſanguinem mittere tentes, refrigerationem, ac non calorem potius excitabis? 8. Meth.

Vides igitur non perpetuò uerum eſſe, quod uos pro confeſſo haberi uultis, Sanguinis miſsionem ſemper refrigerare. Nam ut in febribus ſynochis id uerum ſit, in quibus cum multo ſanguine calfacto feruet bilis: in alijs tamen affectionibus non ſic perpetuò conſtans: alioqui ut antea dixi, cur non in bilioſis morbis ſanguinem mittere conuenit, cùm nullibi maiore ſit refrigeratione opus? in his autem ſecari uenam uetuit Galenus, 2. ad Glauc. uti in eryſipelate & herpete monſtratum. Non igitur ſemper à miſſo ſanguine refrigeratio expectanda.

Nunc autem, mi Iacobe, (iuuat enim ſic me appellare te ſæpius) an non tibi etiam, quemadmodum mihi, hanc totam de mittendo ſanguine, deq; cautione ad id adhibenda orationem, rationumq; id ſuadentium narrationem ſatis multis uerbis explicatam (quam recenſui) fermè uniuerſam ex Galeno, in Auicennæ patrocinium atq; defenſionem uideor tranſtuliſſe? Eſt itaq; à me tibi geſtus Iacobe mos ut uides, explicatiq; filo atque ordine propoſitæ quæſtionis ſcrupi iam quidem omnes, dictumq; pro Auicenna ſatis, niſi quid me meus memoriæ ſenſus fallit: quod eſſet tamen ipſum non mirandum, qui uel priuatis negotijs occupatus: uel certè iam ab hiſce ſeuerioribus ſtudijs diſtractus, extraq; librorum fermè meorum omnium ſupellectilem, hæc qualiacunque ſuffurtiuis horis ut in buccam uenerunt temerè congeſsi: quæſi à me pro argumenti dignitate, & copioſè & medicè, (quàm parum Latinè, & ornatè, nihil moror: cùm ornari res ipſa neget, contenta doceri) dicta ſunt, dixi ut uolui: ſin minus, ut potui.

Ad quæ Iacobus: Næ tu Franciſce bellus es patronus, qui tam bellè Auicennæ tui (nam meum dici pudet) cauſam egeris, atq; quodcunq; uolueris, mihi dicendo perſuaſeris: ut parum certè abfuerit, quin ſententia cedens, in tua me uictum caſtra detuleris. Sed hoc tamen à me, etſi dicendo maximè ualeas, impetrare haud poteris, Auicennam ut tuum obſeruem ac tanquam numini deferam, quin qua potero uia, euertere, infamare, errataq; illi ſua commonſtrare conabor. At quando iam premit alta dies, nóſq; iocando ducimus horas, à prandio, iſto eodem ſi uidebitur loco, quod reliquum eſt ſermonis tum conferentes conueniamus, dictaq;

taq; iſta tua funditus me omnia euerſurum bona fide recipio.

Tum æger, magnam certè uterq; ueſtrum apud me hodie gratiam iniiſtis: eoq; me uobis plurimum debere confiteor, qui tam docta & amœna confabulatione mœrorem mihi ab animo, à corpore multam certè bonamq; ægritudinis partem leuaſtis, ac propius ademiſtis: ut non leuiter iſto ueſtro ſermone recreatus, planeq; totus alius factus mihi uidear. Sed quod ſupereſt, ſerotina ſi ita ſors tulerit, uiſitatione abſoluemus. Quo fine loquendi facto, quieti ſe æger, nos in noſtras quiſq; ædeis rectà perreximus.

Super præfata diſſertatione Enarratio, qua docetur, ex intempeſtiuè miſſo ſanguine crudiores reddi humores: pluresq; eſſe quàm duos illos mittendi ſanguinis ſcopos à Galeno enumeratos: nempe uirium robur, & morbi magnitudinem.

ENARRATIO VIII.

AD VESPERTINVM inuiſendi ægros penſum quum ex officio rediiſſemus, ego & Torinus ad uiſendum Antonium unà pro ſolenni medicorum more profecti ſumus. Vt primum autem cubiculum ingreſsi, mox ad nos æger, Quid inquam uos, an me ut ægrum uiſuri: an potius de re cœpta quod reliquum eſt abſoluturi ueniſtis? Vt me ægrum quidem inuiſatis, nihil opus habeo: ualeo enim Dei gratia, ueſtra autem ope ſanè quàm optimè. Bene autem habentibus non eſſe opus medico, ſed iis qui malè habent, compertiſsimum uobis eſſe ſcio. Verùm quum uos matutina ueſtra diſputatione bonam multamq; morbi partem alleuaſtis, ita doctè, acutè atq; etiam eleganter & copiosè, quæ in eam rem facerent explicaſtis, Quæſo uos, ut quod deeſt eodem orationis filo aggredi perficereq; uelitis, quo & mihi earum rerũ ſitientiſsimo uoluptatem fructumq; quem ſpero maximum afferatis: & ea integra diſſertatione quæſiti ueritatem intueri atq; perſpicere planè poſsitis.

Ad quæ ego ad Torinum conuerſus, geramus huic noſtro Antonio morem, & quod reliquum eſt abſoluamus, poſteaquam illum noſtra hæc tam auidè deſiderare atq; complecti cernimus: moxq; ita, ſermonem matutinum repetens, ſum exorſus. Duos ego noſtræ diſputationis, eosq; uarios ex dictis tuis ſcopos eſſe uideo. Prior ac præcipuus is eſt, an citatus abs me Auicennæ locus uerus ſit necne: alter, an ſanguis frænum humorum, quem etſi tu mihi falsò adſcribis, minus tamen momẽtaneum exiſtimo: ut qui Auicennæ non ſit, ſed ſuorum interpretum: isq; ex conſecutione quadam orationis inductus, dum Arabis locum probare ipſe contenderem. Nam ego Auicennæ textum illum cùm adduxiſſem, uerumq; eſſe ſuſtinerem, falſum tu probare ſategiſti. Eum autem ego cum multis Galeni locis conſentaneum fecerim: nec tu quantum uideo eos ipſos aut melius interpreteris, aut illis mea non conuenire probes, neſcio quid noui adferre in meam ſententiam poſsim, niſi hoc ipſum, Galeni in-

quam

quam eſſe citatum à me Auicennæ locum, ut ex Therap. I X. I I I I. de Sanitate tuenda, & libro de Sanguinis miſsione, atq; ſecundo ad Glauc. priore enarratione fidem feci. Nam etſi primi præcipuiq; mittendi ſanguinis ſcopi ſint, uirium robur, morbiq; magnitudo, hi quidem ſcopos alios multos continent, à quibus etiam mittendi aut non mittendi ſanguinis Galenus indicationes ſumit: coindicantq; unà cũ illis, cœli aërisq; conſtitutio, corporis compago, ætas, præcedens uictus, humorum tum quantitas, tum qualitas.

Quæ ne tibi finxiſſe uidear, Galenus pro me ipſe loquetur, qui libro de Venæ ſectione ſic ait: Secandæ, inquit, uenæ ſcopi ſunt, plenitudinis tum quantitas, tum qualitas, uirium robur atq; infirmitas, naturalis totius corporis habitus, tempus, regio, anteacta uita, conſuetudo, exercitium. An non & hic quoque qualitatem humorum ſpectandam eſſe pronuntiat? à uiriumq; robore & morbi magnitudine alios multos de uena ſecanda ſcopos proponit? Succorum uerò qualitatem talem interdum eſſe, ut à mittendo ſanguine dehortetur, idem paulò pòſt Galenus teſtatum facit, dum crudis exiſtentibus ſuccis ſecari uenam prohibet.

Quod autem tu ex Galeno, duobus illis præſentibus ſcopis, uirium robore, ac morbi magnitudine, nullam eſſe quantumuis magnam crudorum humorum plenitudinem quæ id inhibere poſsit, adfers, atque id Galeno tribuis, quàm rectè id affirmes cogita. Nam hęc ex Galeno quomodo ſimul ſtare poſſunt, nullam (ut tu uis) à crudorũ humorum quantalibet copia ſumi de non mittendo ſanguine indicationem: & rurſus (quod Galenus facit) prohibere mitti, dum crudorum copia adeſt?

Quod autem exiſtimas apoplexiam & eius generis morbos, ex intempeſtiuè ſanguine miſſo nonnunquam prouenientes, non ab humorum cruditate, ſed una uirium imbecillitate oriri: uide quid dicas. Nam etſi intempeſtiuè miſſus ſanguis uires deijcit, ut I X. Methodi, non'ne qui à deiectis uiribus creabuntur ſucci, crudiores, frigidioresq; erunt? atq; ſic frigidos morbos creabunt? Tumq; ex conſecutione quadam, ſi ex intempeſtiuè ſanguine miſſo uirium debilitas accedat, ab hac autẽ humorum cruditas, (imminuto ſcilicet natiuo calore) non'ne ad intempeſtiuè ſanguinem miſſum ex conſequenti cruditas ſequetur? Adductos autem a Galeno morbos, nempe apoplexiam, aquam intercutem, iocinoris uentriculiq; imbecillitatem, decolorationem, & id genus, non'ne frigidorum ſuccorum germina eſſe, idem Galenus in de Locis affectis teſtatus eſt. Lib.3.4.& 5.

Vides igitur, mi Torine, non tam facilè quàm putas uictoriam te nactum eſſe? Qui uerò I I I I. de Sanitate tuenda citatus eſt abs me locus, non'ne ampliſsimè probat, ad ſanguinis eductionem trahi in habitum corporis ſuccos? etſi id ſubtiliatione non fiat, qua parte tecum conſentio, nec unquam tu me ſubtiliationis uel per ſomnium meminiſſe uerò aſſerere potes, ſi totam modò de hac re enarrationem meam legiſti. fit autem tractus ille ui uacui, inanitis utiq; uaſis, ut omnes cenſent. Quanquam tu hoc totum quod hic de ſubtiliatione humorum adduxiſti ex Academia illa noua Florentina ſis mutuatus, quum à me nullum ſit uerbũ factum.

m Sed

Sed ad reliqua, Ais, ex miſſo ſanguine crudiores effici non poſſe humores, quàm hic rectè dicas attende. Primum, humorum coctio & reliquorum omnium naturæ operum editio, ſi Galeno creditur, calido innato debetur, ut longiſsimè idem atq; doctiſsimè I I. de Naturalibus facultatibus, & primo Aphoriſmorum commento X V. diſſerit, quo autem calidum hoc, quod fomentum eſt ac inſtrumentum facultatum omnium uegetius & robuſtius erit, eò certè fiet hæc ab eo actio tum perfectior, tum celerior, inquiente nimirum Galeno I I I I. de Morborum cauſis, perfectiorem cibi, nedum in uentriculo, ſed & in uaſis fieri concoctionem à ſomno, quòd tum temporis auctius ac uegetius ſit calidum innatum in uiſcera per ſomnum reconditum. itaq; à contrario ſenſu, quò imbecillior erit hic calor, eò erunt qui ab ipſo elaborantur ſucci crudiores, deficiente ſcilicet præcipuo inſtrumento, at ex intempeſtiuè ſanguine miſſo, imbecillior redditur qui in nobis uiget calor, ut I X. Therap. igitur crudiores poſt ſanguinem intempeſtiuè miſſum generabuntur ſucci: hoc eſt, ad naturæ uſus minus quàm ante idonei, minuſq; calidi innati ſecum habentes, ſicq; fient craſsiores, qui ſuapte natura frigidi ſunt denſi magis, impactiq;, ac à natura bonorum ſuccorum alieni: nedum qui poſt ſanguinem miſſum creabuntur, ſed & qui antea erant: eoq; quadantenus crudiores ad ſenſum medicorum erunt: id eſt, craſsiores, frigidioreſq;, minus fluxibiles, & ad naturæ uſus minus idonei, deſtituti nimirum eo quo fouebantur calido innato. An non tibi demonſtratione penè quadam crudiores ex intempeſtiuè miſſo ſanguine reddi humores probaui?

Nec ſatis uideo quid ad hanc ſententiam euertendam faciat textus ille Galeni ex libro de Sanguinis miſsione, abs te adductus. Nam ille non aliud probat, quàm interdum (à morbi tamen magnitudine ſumpta indicatione) mittendum eſſe ſanguinem cum ſemicrudorum copia: quod ego abiecta haſta confiteor: nam ſi tantum ſemicrudi humores ſunt, nonnihil certè coctionis habent, atq; ſic parum recedunt à ſanguinis natura, tum uerò mitti oportunè ſanguinem Galenus I I I I. de Sanitate tuenda conſulit, ſemicoctis utique ſuccis nec alienioribus factis. Verùm ſi crudi ſunt & abundent, nullam tu ab his de mittendo ſanguine indicationem ſumes? facies tu quidem, ſi Galenicus uideri uis, atq; adeò tibi eo nomine gloriaris.

Quod autem in populari gallico morbo uocato ſiue is lichen ſit, ſiue mentagra, ſeu quis alius, ſanguinem mitti ex uſu eſt, quid tum poſtea? id quidem morbi magnitudo, & humoris noxij natura indicant: nam & morbus malignus eſt, & lædens humor atrabilarius, pituitæ ut plurimum mixtus, à quo multa ſanguini noxa infertur. Quamobrem ſanguinis miſsio neceſſaria, etiam ſi ex coctionis imbecillitate crudis ſuccis aliquantum abundent, ut ei temperamento peculiare eſſe aſſeuerat in de Temperamentis Galenus.

Vide 2. ad Glauc.

De priore autem textus Auicennæ parte, in qua tu nugas plurimas uides, quid non tu compendio diluis? dum utique in eryſipelate, herpete, ulceroſa laſsitudine, bilioſis nimirum affectibus, ſanguinem mitti prohibet

bet Galenus. Nec eſt quod ob uirium imbecillitatem id prohibuiſſe Galenum cauſari poſsis, cùm plerunq; hi affectus utpote ab acrium plenitudine humorum cum uirium robore coniuncti ſunt: igitur ob ſuccorum qualitatem (utiq; acrem) abſtinendum conſuluit. At de his ſatis.

Frænum autem illud, de quo tecum ut contendã magnopere uelle uideris, nihil moror: Nam nec meũ eſt, nec Arabis Auicennæ. Temperari tamen ab ipſo utcunq; humores, negare tu minimè potes, quũ qualitates habeat hominis naturæ cæteris omnibus cõgruentiores familiaresq; magis, proximeq; ad exactũ illud temperamentũ accedat: unde ab eo inter humores certè temperatiſsimo, reliquos intemperatos haud iniuria remitti temperariq; mea quidem ſententia cenſendum eſt: ſentias tu modò quod uelis. Ego uerò contractis uelis in portum me recipiam, ne Iliade hac longiſsima tibi ſtomachum moueam. Tu uerò qua es animi probitate ingeniiq; acrimonia, cuncta quæſo in bonam accipe partem hocq; tibi de me perſuadeas, unius tantum inquirẽdæ ueritatis gratia iſta conſcripſiſſe: quam ſi tu me modeſtè docueris, meliora adferens, erit quod tibi maximè debeam: ſin minus, ex his meis uoluptatem cape, uti ego ex tuis non minimam capio. Vale, & me (quod iamdiu facere ſcis) mutuò ama & me tibi amiciſsimum perpetuò habe.

Lactucam & ſi inter olera primas in bonitate partes tenere creditur, ipſam tamen neq; optimi ſucci, neq; multi ſanguinis generatricem eſſe.

ENARRATIO IX.

Cvm in Philippi bibliopolæ librariam officinam (quod animi cauſa ſæpe ſoleo) diuertiſſem, animum ſcilicet ſeueriorum muſarum ſtudio defatigatum ueluti recreaturus, ac tędii moleſtiam nouo aliquo oblectamento diſcuſſurus, eò de more plerique docti liberaliterq; inſtituti homines conuenere, quibus cum familiaris mihi frequensq; ſolet eſſe conſuetudo. Horum unus fortè fortuna cùm lactucas manu geſtaret (nempe inambulatione rediens) eas in hortis legerat: ad eum conuerſus, Pulchrum (inquio) nobis è hortis olus refers. Tum ille: Sanè quidem, at uereor (inquit) ne non tam corpori ſalutare, quàm oculo gratum. Sed hæc quidem (ſubdit) cùm de ueſtro ſint penu, blandè medicum quendam præſentem, & me contuitus, uobis diſſerenda relinquam. Tum ille alter, mox compoſitis ad ornatum uerbis, Probè, ait, ſalutare, nempe ſi quid aliud eius generis, ſucci alimentiq; bonitate cæteris oleribus præſtat, ſi modò Galeno fides habenda. 2. de Alimen. fac.

Ego uerò quanquam publicis his concertationibus conſultò abſtineam, nec his magnoperè inſuecerim: probè edoctus, pugnas conuitiaq; eiuſmodi congreſſuum uel (Galeno autore) præclara eſſe ſolere pręmia, in minimis hiſce rebus interdum animaduerſionem facere, atque in ea ſi præſens ſe offerat occaſio ceu in delitiarum campum, idq; ueritatis potius indagandæ ſtudio, quàm contentionis, oſtentationis, aut calumniæ 2. Meth.

gratia diuertere ſæpe ſolco. Itaq; talia iactanti in ipſo ueluti articulo reſpondeo, Non omnifariam mihi dictum probari, uni inquam olcri tantum tribui debere, ut primi eſſe ordinis in alimentorum ſerie ſtatuamus. Quod ne gratis dixiſſe uidcri poſſem, mox ſententiam latius profero meam atq; confirmo.

Lactucam igitur (inquio) ipſam inter olera, ut neq; parum, neq; peſſimè alere corpus cum Galeno confiteor: ita prorſus primas illi tradi debere non admitto: quod & ipſum non aſpernandis autorum teſtimonijs, tum etiam rationibus aſſerere atque monſtrare conabimur. Prodeat autem omnium primus Hippocrates: is enim libro 11. dc Ratione uictus, quem Galenus primo de Alimentis, germanum Hippocratis eſſe aſſerit, ad hunc de lactuca loquitur modum:

Θρίδαξ, ψυχρότατον, πρὶν ἢ τὸν ὀπὸν ἴσχειν. ἀσθενέα δέ τινα ποιεῖ γε τὸ σῶμα.

Quod eſt: Lactuca, ait, frigidiſsima eſt, & corpus quadantenus debilitat.

Ex quibus utiq; uerbis omnem, ut ſic dixero, lactucæ in alendo uim colligere licet: nempè quòd corpus imbecillius reddit, fieri nequit ut

lib. de Facul. natur. & 11. Meth. Gale. 2. Aph. comment. 18.

probè nutriat: equidem uirium corporis robur ſi quid Galeno credimus, alimenti bonitatem, & celerem ipſius diſtributionem atq; omnino cum alto corpore aſsimilationem ſequitur. Ob id nanque uinum cæteris præſtare alimentis creditum eſt, quòd celeriter tum conficiatur, tum per uenas feratur, & in naturæ uſus nullo fermè negotio tranſmutetur, demum ob familiaritatem facilè ſimile corpori fiat.

Quare ſi uirium robur alimenti conſequitur bonitatem, nempè eius malitiam & penuriam uirium exolutio ſequitur, ut libro de Pulſibus ait Galenus: neceſſum eſt earundem imbecillitatem ad cibi cacochymiam ſubſequi. cuius malitia nō omnino alia re melius deprehendi poteſt, quàm ſi corpus infirmum reddat: reddunt autem infirmum, quæcunq; uel parum familiaria, naturæ aſſumentis non congruunt: uel una aliqua qualitate, utpote frigiditate nimia, calore, ſiccitate, humiditate'ue negotium inferunt. Quamobrem cùm & lactuca frigidiſsima ab Hippocrate ſtatuatur, & corpus inde imbecillius redditur, ex altero fit, ut difficulter conficiatur, nempe quòd nimium frigida, ut Galenus libro de Diſſolutione continua, (debent enim quæ celeriter facileq; concoquuntur, à frigiditatis præſertim exceſſu aliena eſſe) ab altero uerò id euenit, ut parum probè nutriat. Quippe quod probè nutrit, corpus haud quaquam infirmum,

Lib. 1. cap. 2.

ſed munijs obeundis fortiſsimum reddit. Quod animaduertens Celſus dum uictus rationem ſanis hominibus præſcribit, bis dic potius quàm ſemel cibum, & hunc quidem plurimum, modò concoquant, ſumendum conſuluit. Sciens utique ex copioſo nutrimento ritè confecto uirium robur firmamq; ualetudinem parari: quod inculpata ſanitate utentibus ex uſu eſſe magnopere cenſuit.

Conſtare igitur uel ex hac Hippocratis ſententia arbitror, lactucam neq; boni admodum ſucci eſſe, (ut quæ pro frigiditatis exceſſu quo prædita eſt, frigidum non temperatum ſuccum gignat) neq; etiam in alimentorum

torum coordinatione primas tenere inter olera, cùm corpus debilitet. quod pleraq; olerum non faciunt, ut pauló poſt oſtenſuri ſumus.

Huic uerò ſententiæ proximè accedere uidentur quæ à Galeno uarijs in locis de hac re dicta ſunt, tum & quæ ab Oribaſio, Pſellio, & Paulo, reliquiſq; huius monetæ hominibus. Siquidem Galenus quoties olerum meminit, ea omnino ceu praui ſucci, exiguiq; alimenti damnat: nam ex eo in hanc rem loca aliquot adferemus, libro enim de Euchy. & cacochy. inquit:

Galen. lib. de Diſſolut. cōt. & 2. de Aliment. facult. & de Boni & mali ſucci cibis.

τῶν δὲ λαχάνων, οὐδὲν μὲν εὔχυμον.

Hoc eſt: Olerum nullum boni ſucci eſt.

Libro uerò de Diſſolutione continua, qui Galeno adſcribitur, Olera, inquit, omnia mali ſunt ſucci, propter excrementorum in eis multitudinem, & nutrimenti quod exhibent paucitatem. Rurſus uerò II. de Alimentorum facultatibus.

πρόδηλον ὅτι πρὸς δὲ τὸ βραχεῖαν τροφὴν διδόναι τῷ σώματι, κακόχυμα πάντ' ἐστὶ ταῦτα.

Conſtat, inquit, hæc omnia (de plantis loquens) præterquàm quòd exiguam corpori alimoniam præbent, praui quoq; ſucci eſſe.

Quin & denuò eo ipſo libro,

ὅτι δὲ ἐλαχίστην τροφὴν ἔχει πάντα τὰ λάχανα καὶ ταύτην ὑδατώδη καὶ λεπτὴν ἔμπροσθεν εἴρηται.

Quod eſt: Olera omnia leuiſsimum alimentum, & humidum ac tenue exhibere, iam antè diximus.

Ex quibus cuiuis cernere eſt, quanta ſit, quamq; corpori utilis plantarum alimonia: in quarum ordine cùm lactuca ponatur, conſequens eſt & ipſam excrementitiam prauiq; ſucci eſſe: atq; ob id corpus neq; multum, neq; probè alere. Mediam nanq; Galenus lactucam inter boni ſucci cibos, & mali ſucci ſtatuit: ita ut boni ſucci cibis ſit multò inferior, mali uerò ſucci cibos tanto ſuperet, quanto ab oppoſitis deficit: non enim ipſa pro optimorum ciborum ratione ad ſeucrum unguem eſt temperata: ſed ut fatentur omnes frigida eſt & humida: atq; ob id frigidior eſt temperato qui ex ea gignitur ſanguis. Vnde II. de Alimentorum facultatibus, de lactuca ex profeſſo tractans Galenus, frigidum & humidum ſuccum ipſam gignere affirmauit.

περὶ δὲ τῆς κηπευομένης θριδακίνης τῆς ἄπασι συνήθους ἐδωδιμωτάτης τε καὶ καλλίστης θρίδακος, ἐν κεφαλαίῳ πάλιν ἀναλαβὼν, ἐρῶ μνήμης ἕνεκεν, ὡς ὑγρὸν μὲν ἔχει τὸν χυμὸν καὶ ψυχρόν.

Quod eſt: De hortenſi lactuca quæ θρίδαξ uocatur, ſummatim quæ dicta ſunt repetam, quò memoriæ tenacius hæreant, frigidum enim humidumq; ſuccum profert.

Sed rurſus ex eiuſdem autoris penu propoſitum roboremus: Optima, inquit, alimentorum & maximè inculpata ſunt, quæ inter attenuantia & incraſſantia ceu in commoderatione quadam & mediocritate exceſſuum conſiſtunt: qualia panis probè paratus, ſed præ hoc Gallinarum caro, Pullorum, Perdicum, hæc enim temperie ſua proximè ad hominis naturam accedunt, eoq; facilius immutantur. Quare cùm hæc tantum probè

Lib. de Boni & mali ſucci cibis.

nutriant, & ab his tum ſubſtantiæ bonitate, tum qualitatum temperie plurimū abſit lactuca, fit ut tantò deterius nutriat, quantò ab his diſſidet.

Sed calumniator fortaſsè hic quid facis ò bone? quis tam bardus craſſoq; ingenio lactucam cum his temperatiſsimis quæ in medium attuliſti collaturus eſt? quis non uel ſtultiſsimus ſciat, capum, pullumq; gallinaceum tum præſtantius, tum copioſius lactuca corpori alimentum præbere? Non id dico, ſed tantum uni lactucæ inter olera primas in alendo tribui debere: idipſum enim ſenſiſſe Galenum uideo, dum inquit, Plærique medicorum reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus prætulerunt, nam inter ipſa aliud melioris ſucci haud inuenias. Paulus uerò in hanc ipſam pedibus it ſententiam, inquiens, lactuca ut inter olerum omne genus pręcipuè nutrit, ita egregij eximijq; etiam ſucci ſanguinem gignit: quare de tota re his ducibus palmā retuliſſe mihi iure uideor.

2. de Alimēt. fac. cap. 40.

lib. 1. cap. 74.

Sed uide, quæſo, ne te aut tumultuaria Galeni lectio, aut tua ipſius non ſatis accurata in his animaduerſio in hoc falſum habeat. Equidem dum ad hunc quem citaſti modum Galenus de lactuca loquitur, non ſecūdum propriam ipſius mentem atq; ſententiam loqui uidetur: quod uel ex eo fit clarum, quòd & paulò pòſt ſubiungit ſuam de ea re ſententiam: & initio capitis iuxta aliorum ſenſa loquutum fuiſſe, uerba illa indicant (plærique medicorum) hi enim tantum lactucæ tribuebant, ut non ſolùm eam ſanguinem ſimpliciter, (more reliquorū eduliorum) ſed & multum quidem gignere magnis uocibus conclamabant: quorum errorem paucis hoc loco Galenus, ſed argutis elidit uerbis, inquiens:

2. de Alimēt. fac. cap. 40.

Quod porrò nonnulli uitio uertunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & ſi ita ſe reuera haberet, non modò nulli olerum, ſed ne optimi quidem ſucci ac ualentiſsimi cibi edulijs eſſet ſecundum, nempe ſanguinem aiunt generare: quidam non ſimpliciter ſanguinem, ſed multum quoq; ſanguinem gignere lactucam clamāt. Verùm hi (ſubdit) tametſi prudētius obijciant, longius tamen alijs à uero abſunt: quanquam hoc ipſum (puta multum ſanguinem gignere) non eſt quod meritò quis damnet, Conſtat enim huiuſmodi edulium laudatiſsimi ſucci cenſendum eſſe, quòd plurimum quidem ſanguinis: aliorum uerò ſuccorum nullum producere ſit comparatum. Et paucis interpoſitis, atq; ex ſententia loquens ait, Illud porrò nouiſſe expediat, cunctis nimirum alijs oleribus pauciſsimum ſanguinem & uitioſum generantibus, ex ſola lactuca non multum quidem, nec uitioſum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni: nempe, quod uel eiuſdem teſtimonio ad finem capitis frigidum humidumq; ſuccum lactuca proferat.

Habes explicatam Galeni de hoc olere à ſemetipſo ſententiam, ipſum quidem neq; multum neq; uitioſum gignere ſanguinem, ſed nec rurſus omnifariam inculpatum. Si enim & multum & laudabilem proferret, nulli ſanè eduliorum (ut inquit Galenus) ſecundum eſſet: ſed cùm ab hoc non paruo interuallo deficiat: fit, ut etiamnum inter olera neq; multi, neq; optimi ſucci cenſeatur. Quod uel ex his quæ ab eodem autore libro de Facultatibus naturalibus primo, ſcribuntur: item VIII. Therap.

Cap. 10.

meridiana luce clarius reddi poteſt. Nam priore loco hæc: Ex his (inquit) quæ manducamus non protinus nutrimur, quemadmodum & panis, & multò amplius lactuca, & beta, & his ſimilia, multa egent alteratione: ab oleribus enim in totum nutriri non poſſumus, ſicuti à carnibus, quæ in nobis & facilè tranſmutantur, & bonum ſanguinem generant. Olera uerò, & difficulter conficiuntur, & fermè tota excrementitia ſunt.

Hoc planè ueluti teſtimonium eſt eorum quæ ſuprà libro de Alimentis dixit: nempè, lactucam non omnino laudabilem gignere ſanguinem. cuius hic ratio redditur, quòd & difficulter conficiatur (hoc nempe eſt multa egere alteratione) & non parum in ſe excrementi habeat: quod longiori ſerie VIII. Therap. expreſsit in hunc qui ſequitur modum. Sanè illud non latet, & boni ſucci & exquiſita eſſe debere, quæ his (ſcilicet picrocholis, de quibus hoc loco) exhibentur nutrimenta: non tamen ea quæ boni ſucci, propterea quòd exiguum huiuſmodi ſubſtantiæ in ſe habent nominentur, ac nutrire nequeant, imò quæ utile plurimum in ſe contineant. Sunt nanque & maluæ & braſsicæ, & betæ, & lactucæ & deniq; omnia olera & fructus, nutrimenta: uerùm ſicut in his exiguum eſt quod nutrit, non exiguum quod eſt inutile: ita in pane puto, & ouis, & carne, & alica, plurimum eſt quod nutrit, minimum quod eſt inutile.

Ex quo cuiuis uel mediòcriter erudito illud in primis de mente Galeni fuiſſe conſtat, & betæ, & braſsicæ, & lactucæ, & oleribus fermè ac fructibus omnibus, id eſſe commune, ut & parum nutriant, & bona multáq; ſui parte, ob excrementorum quæ ex his proueniunt copiam, inutilia ſint, excrementoſa nempe ſunt olera omnia, ut paulò antè citato textu proditum eſt. Quin & in de Euchy. libro, Quæ (inquit) ciborum melius faciliusq; concoquuntur, ea & meliora: laudabilioresq; tantò generant ſuccos, quantò & minore negotio conficiuntur. Quare ex oppoſito ea erunt deteriora, quæ & difficilius tranſmutabuntur, & maiore negotio in bonos naturæ uſus uertentur.

Ex quibus Galeni aſſertionibus hanc uelim ratiocinationem in ſumma colligas: Quæcunque ciborum multa egent alteratione, difficulter conficiuntur, ac excremētoſa plurimaq; ſui parte inutilia ſunt: ea parum, improbéq; corpus alunt, (quippe non alia ratione panem, oua, carnes, & alicam, plurimùm nutrire, & boni ſucci eſſe: contrà maluam, braſsicam, betam, lactucam, ac fructus omnes & parum alere, & improbi ſucci eſſe hic aſſerit Galenus) Lactuca autem uel Galeno teſte, & multa eget alteratione, & difficulter conficitur, & excrementoſa eſt: igitur ea ipſa exiguum corpori præſtat nutrimentum, illaudatumq; parit ſuccum. quod mihi aduerſus te probandum erat. Hunc tu Galeni ſyllogiſmum ſi dilueris, triumphator uelim docta eas per ora uirorum.

[*Demonſtratio de lactuca.*]

[*Vbi ſuprà.*]

Poteram his contentus eſſe, atq; ueluti iam uictoria parta receptui canere, ni huic meo inſtituto Oribaſius, Pſelliusq; ſtrenui hercle in hoc certaminis genere milites, fortiter reclamaſſent, ac tanquam laceſſentes Ἀρναπροβάλλειν, id eſt, arietem hoſtibus obijcere iuſsiſſent. Hi rurſus pugnā collatis in hunc modum ſignis, uerſisq; gladijs integrant. Nempe Oribaſius

[*3. Emporiſt.*]

dum ea ex cibis enumerat quæ euchyma ſunt (inter quæ intybo locum facit) lactucæ nuſquam meminit; meminiſſet autem ſi hoc ordine dignum cenſuiſſet. Enumerans uerò quæ cacochyma ſunt, lactucæ tum ſuam ibi ſedem conſtituit, inquiens: Ex oleribus nihil fit euchymon, ſed media ſunt inter cacochymon & euchymon lactuca & intyba, & poſt hæc malua & *Loci oribaſij explicatio.* atriplex. Cenſet hoc loco Oribaſius lactucam non omnino quidem uitioſam illam, ſed nec euchymam tamen, quum in medio quaſi quodam ordine conſtituatur: non igitur ea inter olera optimi ſucci. Pſellius uerò in eo quem de Salubri uictus ratione ſcripſit libro, inter ea quæ boni ſunt ſucci lactucam, cicorium, intybamq́ue enumerat: utique ſentiens, tria hæc ex omni olerũ ordine ſucci bonitate præſtare. Quare non eſt quod lactucam cicorio intyboq́ue præferas, cùm hæc in eodem albo cum uocata lactuca conſtituantur. Rurſus idem autor eo capite quo de his quæ facilè concoquuntur agit, lactucam, intybam, maluam, ac bugloſſum ex æquo unius claſsis conſtituit. cur ergo primas (quod ad concoctionis facilitatem pertinet) lactucæ tribuas? Sed & denuò, quaſi adhuc parum uniuerſam lactucæ in alendo uim explicaſſet, libro 11. ſic de ea loquitur: Agreſtia, inquit, olera improbi ſunt ſucci, lactuca tamen minus mali ſucci & parum nutrit.

An non hic palàm totam rei ſummam explicuiſſe uidetur? dum & lactucam non boni quidem ſucci, ſed tantum agreſtium collatione, minus mali, & parum nutrire aſſeruit? Quanam igitur tu ratione, quo'ue duce affirmabis, eam & plurimum & benè nutrire? nempè quà mali quadantenus ſucci eſt, eo certè nomine bene alere corpus non poteſt, quà uerò modicè (ut Pſellius ait) eò excrementoſum in ea plurimum ſubeſſe innuiſſe mihi uiſus eſt: atque ſubinde exiguum eſſe quod ex lactuca utile corpori aſſumitur: quod & ſuprà Galenus cenſuit.

Porrò ſi optimum olerum in ſucci bonitate alimentiq́ue præſtantia lactucam ſtatuas, optimi uim ſerues oportet: cùm autem quod optimum, idem & ſummum ſit, (alioqui ſi quid melius iam non abs te conſtitutum, ſed quod melius id ſummum & optimum erit) neceſſum eſt hac parte lactucam hunc dignitatis gradum ſeruare, ſi eam optimam facimus. At id *Optimũ quid* ſtare non poteſt, Nempè optimum id eſſe cenſetur, quo non aliud in eo genere melius, uel quod omnibus ſui generis præſtat. Lactuca uerò nec omnibus ſui generis præſtat, (equidem non intybo, non cicorio, non bugloſſo, ut mox ex Pſellio probatum, qui hæc omnia ex æquo unius ordinis facit) neque rurſus ea non aliud in ſuo genere melius, (nempe ſaltem æquè bona ſunt, quæ ſtatim recenſuimus olera, alioqui non eiuſdem claſsis ab Pſellio ponerentur) igitur nec optima quidem cenſenda. Ego enim tametſi probè ſciam lactucam nõ peſsimè inter olera alere corpus, tamen exiſtimem bugloſſo non minus quàm huic, imò fortaſſe magis deferendum: ut quod nimirum & temperie ſua humano temperamento uicinius ſit (nempe calidum & humidum à Galeno, Paulo, Auicenna, & Iſaac ponitur) atque proprietate ſua uim habeat tum lætitiam generandi, tum ſanguinem ab excrementitijs ſeroſis, atque atrabilarijs ſuccis extergendi,

gendi, tum uires cordis roborandi: cui enim talia inſint & edendo ſit, fieri nequit, quin probè nutriat, ac multò mèlius eo, cui talia deſint. Cumq́ lactuca longiùs temperamento ſuo ab hominis temperie abſit, (nempe frigida) & neq́ cor à proprietate roboret, (ut facit borago) & frigidum ſuccum gignat, (uel Galeni teſtimonio) deterius putem eſſe illius quàm bugloſsi nutrimentum. Et ita ſentire uidetur Iſaac interpres, in quæſtione ad caput de lactuca poſita. Cætera, quæ in hanc rem plurima adduci poſſent, conſultò omitto, quum ſint hæc potiora. *Petrus Hiſpanus interpres Iſaac.*

Laboris apud Hippocratem & Galenum uaria ſignificatio.

ENARRATIO X.

LABORIS nomen non unicè apud Hippocratem & Galenum ſumi, adductis in id locis ex eorundem autorum promptuario deſumptis, fidem facere conſtitui. Labor enim interdum pro acceſsione & caſibus, hoc eſt, grauibus ſymptomatis Hippocrati ſumitur ut Aphoriſmo VII. primæ ſectionis.

ὅκου μὲν ἂν κατόξυ τὸ νόσημα, αὐτίκα καὶ τοὺς ἐσχάτους πόνους ἔχει.

Vbi (inquit) morbus peracutus eſt, ſtatim extremos labores habet.

Ibi laborem pro acceſsione & morbi caſibus ſumi, teſtimonio Galeni in eiuſdem Aphoriſmi commentario conſtat, in hæc uerba:

πόνους δὲ εἴρηκε τοὺς παροξυσμοὺς, ἢ ἁπλῶς ἅπαντα τὰ συμπτώματα.

Labores (inquit) appellat, uel acceſsiones, uel ſimpliciter caſus uniuerſos. Interdum uerò pro læſione & noxa, ut Aphoriſmo primo ſectionis ſecundæ,

Ἐν ᾧ νοσήματι ὕπνος πόνον ποιεῖ, θανάσιμον.

In quo morbo ſomnus laborem facit, mortale.

Quem locum enarrans Galenus, ad hunc modum inquit.

ὅτι μὲν ὁ πόνος αὐτῷ βλάβην σημαίνει νῦν δῆλον ἐκ τῆς ἀντιθέσεως.

Quod eſt: Quod quidem labor apud ipſum nunc læſionem ſignificat, clarum eſt ex eo quod opponitur. Nonnunquam uerò pro dolore laboris nomen Hippocrati Galenoq́ ſumitur, ut Aphoriſmo XLVIII. ſecundæ ſectionis, in omni corporis motu ubi laborare cœperit, quies ſtatim laſsitudinem aufert. Galenus uerò in eius Aphoriſmi commentario:

τὸ πονεῖν, σημαίνει μὲν καὶ τὸ ἀλγεῖν. σημαίνει δὲ καὶ τὸ κάμνειν.

Quod eſt: Verbum laborare ſignificat & dolere, ſignificat autem & fatigari.

Aphoriſmis item XLIIII. & XLV. quartæ ſectionis, eadem in ſignificatione uſurpatur. Quibus (inquit Hippocrates) febres longæ, ijs tubercula, uel labores in articulis fiunt. Galenus uerò,

Εἴτε δ' ἀντὶ τῶν ἀλγημάτων ἀκούομεν εἰρῆσθαι τοὺς πόνους, εἴτ' ἀντὶ τῆς βλάβης, ἑκάτερον ἔχει τινὰ λόγον.

Siue autē (inquit) per labores dolores intellexerimus, ſiue læſionem, uterq́ intellectus habet rationem.

Sumitur

Sumitur & proprio ſignificato laboris nomen pro uehementi motu & exercitatione : ut Aphoriſmo XVI. ſectionis ſecundæ : ubi fames, laborandum non eſt. Galenus uerò laboris nomen ſic eo loco interpretatur.

πόνον δὲ νῦν ἀκούειν χρὴ τὴν σφοδρὰν κίνησιν, ἥνπερ καὶ γυμνάσιον ὀνομάζουσιν.

Hic autem per laborem(ait Galenus) intelligere oportet uehementem motum, quem exercitium nominant. In qua rurſus ſignificatione laboris nomen uſurpauit in Epidemijs Hippocrates, dicens:

πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν.

Hoc eſt: Labores cibum præcedant. Et item Aphoriſmo XLIX. ſecundæ ſectionis: Qui conſueti ſolitos labores ferre, etſi fuerint imbecilles, & ſenes, non conſuetis fortibus atq; iuuenibus facilius ferunt. Laborem eo loco pro uehementi motu, ſeu exercitatione ſumi, ex ipſa uerborum Hippocratis ſerie atq; ſenſu facilè eſt uidere. Sumitur & pro fatigatione ac laſsitudine, ut Aphoriſmo XLVIII. ſectionis ſecundæ, In omni corporis motu, ubi laborare quis cœperit, quies ſtatim laſsitudinem aufert. Quo in loco laboris nomine fatigationem ſignificari Galenus in commentario teſtatiſsimum facit. Nos uerò uaria hæc laboris ſignificata uarijs item in locis ab Hippocrate & Galeno uſurpata, congerere in unum de induſtria uoluimus, ne nominis ambiguitas lectori negotium faceret: & ut etiam ſignificata ipſa congruenter adaptare pro ſermonis proprietate, & rei de qua quis tractat natura poſſet. Sic enim & omnis orationis perplexitas tolletur, ſi nominum ſignificata rectamq; ipſorum rationem tenuerimus, & magna fide autorum ſenſa nominis ambiguo inuoluta explicare ſcienter poterimus. Vnde haud immerito Platonem de recta nominum ratione librum edidiſſe, quem Cratillum inſcripſit, legimus : & Galenum librum de Medicis nominibus conſcripſiſſe ſcimus, ut delectus nominum, & eorum quæ his ſignificantur, haberi commodè poſſet.

*

FINIS LIBRI SECVNDI.

FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER TERTIVS.

Popularium morborum in Gallia Narbonenſi, præſertim Arelate graſſantium ſub annum Domini M. D. XL IIII. *explicatio, præcautio, atq; curatio cum enumeratione antidotorum, ex probatiſsimorum quorumq; ſententia, ad uenena ualentium.*

ENARRATIO PRIMA.

QVI POPVLARIVM morborũ alicubi graſſantium naturam, cauſas, præcautioniſq; atq; curationis uiam, medica enarratione explicare ingreditur: id omnium primùm cogitet, rem ſe omnium uti longè utiliſsimam, ſic ſanè perdifficilem ingredi. Siquidẽ ut nihil fortaſſe præſtantius in omni hominũ uita atq; actione inueniri poteſt, quàm publicæ omnium conſulere ualetudini, atq; ingruentis popularis morbi uim, ſæuitiam, impetum, cauſarum prænotione depellere: ſic certè nihil operoſius, nihil difficilius, quàm de omni populariũ morborum natura ac cauſis, pro rei ipſius magnitudine ac dignitate tractare: Quibus de rebus omnibus nemo medicus exactè diſſerere poterit, niſi prius aſtrorum ortum & occaſum (eorum præſertim, qui in aëre & hominibus mutationes magnas & inſignes efficere ſolent; uti Caniculæ, Arcturi, Vergiliarum: tum etiam æquinoctiorum & ſolſtitiorum) ſtata tempora penitius conſiderauerit. Aëris item nos ambientis ſtatum, mutationes, tempeſtates, aquarum uim, locorumq; in quibus populariter morbi graſſantur naturam omnem, ſitum, peculiares uentos, incolarumq; uictum exactè pernouerit. Quæ ſanè omnia de horum morborum natura tractaturo conſideranda in primis eſſe, uetuſtiſsimus tradidit Hippocrates.

Ἰητρικὴν, ὅστις βούλεται ὀρθῶς ζητεῖν, τάδε χρὴ ποιεῖν. πρῶτον μὲν ἐνθυμεῖσθαι τὰς ὥρας τοῦ ἔτεος, ὅ, τι δύναται ἀπεργάζεσθαι ἑκάστη. οὐ γὰρ ἐοίκασιν οὐδὲν, ἀλλὰ πολὺ διαφέρουσιν αὐταί τε ἑωυτῶν, καὶ ἐν τῇσι μεταβολῇσιν. ἔπειτα δὲ, τὰ πνεύματα, τὰ θερμά τε καὶ τὰ ψυχρὰ, μάλιστα μὲν τὰ κοινὰ πᾶσιν ἀνθρώποισιν. ἔπειτα δὲ, καὶ ἐν ἑκάστῃ χώρῃ ἐπιχώρια ἐόντα. δεῖ δὲ καὶ τῶν ὑδάτων ἐνθυμεῖσθαι τὰς δυνάμιας. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ στόματι διαφέρουσιν, καὶ ἐν τῷ σταθμῷ, οὕτω καὶ ἡ δύναμις διαφέρει πολὺ ἑκάστου. ὥστε ἐς πόλιν ἐπειδὰν ἀφίκηταί τις, ἧς ἄπειρός ἐστι, διαφροντίσαι χρὴ τὴν θέσιν αὐτέης, ὅκως κέεται, καὶ πρὸς τὰ πνεύματα καὶ πρὸς τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου. οὐ γὰρ τωὐτὸ δύναται, ἥτις πρὸς βορέην κέεται, Lib de Aere, aquis et locis.

καὶ

καὶ ὅσαι πρὸς νότον· καὶ ὅσαι πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα. ὁδ' ὅσαι προσδυόνται. ταῦτα δὲ χρὴ ἐνθυμέεσθαι ὡς κάλλιστα. καὶ τῶν ὑδάτων πέρι, ὡς ἔχουσιν. καὶ πότερον ἑλώδεσι χρέονται καὶ μαλακοῖσιν, ἢ σκληροῖσί τε καὶ ἐκ μετεώρων, καὶ ἐκ πετρωδέων εἴτε ἁλυκοῖσι, καὶ ἀτεράμνοισιν. καὶ τὴν γῆν πότερον ψιλή τε καὶ ἄνυδρος, ἢ δασεῖα καὶ ἔφυδρος, καὶ εἴτε ἐν κοίλῳ ἐστὶ καὶ πνιγηρή, εἴτε μετέωρος καὶ ψυχρή. καὶ τὴν δίαιταν τῶν ἀνθρώπων ὁκοίῃ ἥδονται. πότερον φιλοπόται καὶ ἀριστηταὶ καὶ ἀταλαίπωροι, ἢ φιλογυμνασταί τε καὶ φιλόπονοι, καὶ ἐδωδοὶ καὶ ἄποτοι. Καὶ ἀπὸ τούτων χρὴ ἐνθυμέεσθαι ἕκαστα. εἰ γὰρ ταῦτα εἰδείη τις καλῶς. μάλιστα μὲν, πάντα. εἰ δὲ μὴ, τάγε πλεῖστα, οὐκ ἂν αὐτὸν λανθάνοι ἐς πόλιν ἀφικνεόμενον, ἧς ἂν ἄπειρος ᾖ, οὔτε νοσήματα ἐπιχώρια οὔτε τῶν κοινῶν ἡ φύσις ὁκοίη τίς ἐστιν. ὥστε μὴ ἀπορέεσθαι ἐν τῇ θεραπείῃ τῶν νούσων, μὴ δὲ διαμαρτάνειν, ἃ εἰκὸς ἐστι γίγνεσθαι, ἢν μή τις ταῦτα πρότερον εἰδὼς πρόφρων τις ᾖ.

Quod eſt: Quicunque artem medicam integrè adſequi uelit, primùm quidem temporum anni rationem habere debet, quantum potētia quodlibet eorum ualeat: non enim ſimile quicquam in illis exiſtit: uerùm differunt inuicem propter uarias, quæ in eis fiunt mutationes. Deinde uentorum calidorumq; & frigidorum, maximè qui ex his omnibus hominibus ſunt communes, & mox qui in unaquaq; regione ſunt indigenæ & proprij. Neque uerò negligentiorem ſe circa aquarum facultates cognoſcendas exibere conuenit. Quemadmodum enim guſtu differunt, & pondere, ac ſtatione: ſic quoq; uirtute aliæ alijs longè præſtant. Quare ſi quis ad urbem ſibi incognitam perueniat, circunſpicere oportet eius ſitum, quo modo ſcilicet ad uentos & ſolis exortus iaceat: non enim æquales uires ſunt ad Septentrionem ſitæ, & uergentis ad Auſtrum: neq; eius quæ ſolem exorientem, & quæ eundem occidentem ſpectat. Hæc itaque diligenter oportet perſcrutari, ac ſimul quomodo habeant circa eam aquæ: num'ne paluſtribus utantur & mollibus, aut duris & ex ſublimi loco prolabentibus, & ſcaturientibus ex petris, ſiue ſalſis, & crudis. Terra etiam ipſa conſideranda, nuda'ne ſit & aquis carens, aut denſa & aquoſa: & an concaua ſit, & æſtuoſa, uel alta & frigida: hominum inſuper diæta perquirenda, qua maximè capiantur. An bibuli ſint & lurcones, & otio dediti, aut exercitijs uarijs utentes, & tolerantes laborum, ciborumq; plus adpetentes quàm poculorum. Ex his enim ſingula ſunt inueſtiganda. Nam qui hæc omnia probè, quantum fieri poteſt, cognouerit, aut horum plurima, eum non latere poſſunt quum in urbem etiam ignotam ſibi peruenerit, neq; morbi regioni peculiares & patrij, neq; communis regionis natura, quæcunq; tandem ea fuerit, ut non poſsit in cognoſcendis morbis dubius hærere, aut errare, ſicubi ad morborum medicationem adhibeatur.

Quamobrem quum de ijs morbis dicturus ſim, quæ Arelate paulò antè caniculæ ortum, ſub annum Domini M. D. X L I I I I. atrociſsimè in cuiuſuis ætatis, temperaturæ, ſexus, educationis homines uiguerunt, de ipſo urbis ſitu & natura primùm, quibuſq; uentis expoſita ſit, erit mihi dicendum: id enim ad popularium morborum doctrinam plurimùm conferre nos bellè Galenus docet commento 1. Ad primum Epidemiorum Hippocratis: item morbi communes, diſperſi, eudemi, epidemij, peſtilenter,

ſtilentes, quid ſint, & quo inter ſe differãt, & id quoq; prius tractandum: deinceps de hominum eo in terræ tractu uictus genere dicendum erit. Quibus expoſitis ad ipſam popularium morborũ, eorumq; ſymptomatum atq; cauſarum enarrationem ueniendũ erit: ſubiecta tandem curationis methodo ac præcautione, qua caueri ij morbi commodè, magna cura atq; induſtria poſsint.

Itaque urbem Arelatam Romanorum olim coloniam fuiſſe ueterum monumentis eſt comprobatum: ſiquidem Ptolemæus libro Geographiæ II. Galliæ Narbonenſis ſitum deſcribens, Arelatam Romanorum coloniam ſub Salijs poſitam facit: longitudinem habentem gradus duos ſupra uiginti uniusq; gradus medietatem atq; inſuper quartam partem, latitudinem uerò tres ſupra quadraginta gradus tertia adiecta parte. Strabo emporium nobile fuiſſe ſcribit: Adiacet Rhodano (inquit) oppidum emporiumq; non paruum Arelate. Vnde conſtat, amplius olim multò quàm nunc atque patentius oppidum fuiſſe. quod ex uetuſtiſsimis monumentis ſatis nunc longè ab urbe diſcluſis, lapidumq; exciſionibus, ædificijs, ampliſsimarum ædium fragmentis atq; ruinis, teſtatum cuique eſſe poteſt. Pomponius Mela, Sextanorum militum coloniam Arelatem fuiſſe ſcribit: hoc eſt, eorum qui ſextæ legioni adſcripti erant: uti Secundanorum Arauſio, & Septumanorum Blitera.

Vrbis Arelatæ ſitus. — *Lib.4.* — *Lib.2.cap.5.*

Huius itaque urbis ſitus in Gallia Narbonenſi ad meridiem ſpectans eam habet, quam paulò antè ex Ptolemæo diximus, longitudinem atque latitudinem. Eſt autem loco partim cliuoſo & molliter in planitiem inflexo, partim plano atq; demiſſo urbs poſita, undiq; fermè patens, nullis montibus obſita, ad ſeptentrionẽ fronte ſua, dorſo ad meridiem ſpectans, dextro cornu ortum Solis, ſiniſtro occaſum habens. Quam quidem urbem nobiliſsimus amnis Rhodanus interluit, qui ſupra Lemanum lacum molli flexu originem ducens, longiſsimo tractu magnoq; impetu ſeſe in pingue hoc & demiſſum ſolum rapit, multis magniſq; fluminibus comitatus, eius curſum, magnitudinem, impetum ualdè citantibus: ſi quidem ex Sequanorum finibus & Heluetiorum Ararim, ex Allobrogibus Iſaram, ex Narbonenſibus Sorgiam atq; Druentiam rapidiſsima flumina ſecum ducit, quorum influxu & aquarum incredibili copia quum illius alueum in uaſtiſsimam altitudinem exurgere ſit neceſſe: fit, ut per abditos terræ cuniculos & anfractus, multa tanti fluminis portione deducta, paludes uaſtæ in demiſſo hoc pinguiq; ſolo, eæq; plurimæ generentur.

Paludes prope Arelat.

Quamobrem quum & calido loco ſita urbs, & ſtatarijs atq; paluſtribus aquis undiq; ſepta, auſtroq; & ardoribus Solis expoſita ſit, aërem æſtuoſum eſſe, craſſum, nubibus obductum multaq; caligine plenum neceſſe eſt. Solum uerò pingue & ſatis ferax Arelatenſes habere pro natura eorum locorum quæ mari uicina ſunt, & pingui gleba aluntur, conſequens quidem eſt, uel Ariſtotelis teſtimonio. Inſalubre tamen & morboſum paluſtrium aquarum ſegnitie & mora, cœliq; inclementia.

7 Politicorũ.

Cur uerò ſalſum ubiq; ſolum, in promptu cauſa eſt, quòd marinus humor effluens, nec longo interuallo diſtans, ſeſe per mediam terram effundat:

Arelatenſe ſolum cur ſalſum.

dat: cuius quidem marini humoris communicatione ſalſum ſolum efficitur: ſalſæ item puteales aquæ, quòd eius humoris contagione quicquid dulce eſt in aquis abſorbeatur. Quòd item quæ ad Auſtrum uergunt loca, ſalſiores habere aquas ſoleant, ex eo quidem quod mare in terram ſub auſtro interrumpit dulceſq; aquæ cum ſalſis miſcentur. XXIII. Problematum ſectione, Problemate XXV. quodq; non ſatis percolatæ nec longis tractibus deductæ uitioſum humorem exuere minimè potuerunt. Quæ enim magnis ductibus percolantur aquę dulceſcere ſolent, & quem è terra mariq; hauſerunt ſaporem deponere: ita tradente philoſophorum ſummo Ariſtotele.

23. Proble. ſectione.

Eſt autem urbs ipſa Auſtro plurimum expoſita, tum & Aquilonibus, ſed quorum uis ſæpe Auſtri furore retundatur: peculiarem habent & ij uentum, qui ab occiduo flare ſolet eſtq; inter Auſtrum & Zephyrum ferè medius quem incolæ Narbonenſem, (quòd eo ex loco manare uidetur) peritiores & Aſtronomi Aphricum nominare ſolent. Incolæ uerò, quum & Solis felicisq; glebæ ubertate, & piſcium, quos uicinum mare, & uaſtæ paludes, ingenteſq; lacus affatim ſuggerunt, & uini copia generoſi abundent, non ſatis in uictu ſalubri cautos eſſe conſtat, ut qui paluſtribus piſcibus, cocleis, & craſsi ſucci cibis ut plurimum ueſcantur.

Nunc uerò quid Morbus communis ſit, quid Endemus, quid Peſtilens, & quo inter ſe differant (quod facturos nos propoſuimus) declarandum. Morbos itaq; Hippocrates & Galenus in duo genera potiſsimùm diſtinxerunt: alterum eorum qui in omnes ſæuiunt, & cuiuſuis ætatis, ſexus, temperaturæ homines rapiunt, quos Communes, ſeu Populares uocant. Alterum uerò huic oppoſitum, quod ſparſim non ſecūdum communem modum, ununquenq; pro diuerſa uictus ratione præhendit, quos Græcè σποράδας hoc eſt diſperſos uocant. Popularium uerò morborum non una nec ſimplex eſt ratio, ſunt enim eorum quidam pernicioſi, quidam ex his mitiores. Cùm enim morbi uno quodam tempore eiuſdem generis in populum graſſantur, ij quidem ſi pernicioſi fuerint, Peſtem appellant: cùm uerò mitiores, altera quadam indicant appellatione Epidemos uocantes: ut ſit Epidemus quidem morbus, qui tempore aliquo in aliqua regione abundet. Peſtis uerò epidemia pernicioſa.

Epidemus morbus. Peſtis.

Eſt autem & aliud morbi genus commune multis, quod in regione ſuperuenit Endemum uocatum, quaſi patrium, aut uernaculum dixeris. His autem omnibus aduerſantur qui ſparſim priuatimq; præhendunt ægros diſcrepanter fatigantes, neq; ſecundum communem modum conſtantes, de quibus libris de Ratione uictus acutorum tractauit Hippocrates: ueluti de Epidemijs, in libris Epidemiorum morborum. De Endemis uerò in libro de Aquis, aëre, locis. Nullum autē peculiarem de peſte confecit librum, quoniam ex Epidemijs unum eſſe ipſam per libros Epidemiorum demonſtrauit: quæ quidem omnia pulchrè à Galeno commentarijs ſuis ad primum librum de Ratione uictus acutorum Hippocratis, & in Epidemijs demonſtrata ſunt.

Endemus morbus.

Sed iam ad popularium morborum explicandam naturam ſymptomataq;

mataq́ propius accedamus, ſi prius de eius anni conſtitutione nonnulla ad rem maximè neceſſaria dixerimus, Hippocratem imitati, qui de popularibus morbis tractationem haud prius eſt aggreſſus, quàm de tota anni conſtitutione ſermonem fecerit. Illud in primis, præpoſteram, inæqualem, autumnoq́ ſimilem præceſsiſſe tum hyemis, tum ueris diſpoſitionem: ſiquidem hyems ferè tota auſtrina, humida, pluuioſa fuit: in qua permagni & aſsidui imbres Auſtris furentibus comitati, magnam in omnibus mutationem deſtillationisq́ morbos crearunt, accedente præſertim ueris autumnali conſtitutione modò frigida & Aquilonibus perflata, modò Auſtris ſiccis, interdum etiam nimboſis turbata. Quam ſanè ueris conſtitutionem aquilonia & perfrigida æſtas ſequuta eſt. Ex qua temporum præpoſtera & inæquali conſtitutione, quis non inconſtantes & mali iudicij morbos ſperare atq́ etiam certò pronuntiare potuiſſet? Siquidem in inconſtantibus temporibus, nec ſuam naturam ſeruantibus, inconſtantes & mali iudicij morbi naſci ſolent. — *Libris Epidemiorum.*

Ἐν τοῖσι καταςᾶσι καιροῖσιν ἢν ὡραίως τὰ ὥραια ἀποδίδωσιν συσταθέες καὶ εὐκρινέες αἱ νόσοι γίνονται. ἐν δὲ τοῖσιν ἀκαταςάτοισιν, ἀκατάςατοι καὶ δύσκριτοι. — *3. Aphor. 8.*

Hoc eſt: In conſtantibus temporibus cùm tempeſtiuè tempeſtiua redduntur, morbi conſtantes & boni iudicij fiunt: in inconſtantibus uerò inconſtantes & mali iudicij.

Neq́ mirum fuit id temporis quo graſſari populariter morbi cœperunt, non ſolùm inconſtantes eos & mali iudicij: ſed & longos, & ad curandum difficiles fuiſſe. Nam in pluuiarum magnitudine tales oriri ſolent, inquiente Hippocrate.

Νοσήματα δὲ ἐν μὲν τῇσιν ἐπομβρίῃσιν ὡς τὰ πολλὰ γίνεται πυρετοί τε μακροὶ, καὶ κοιλίης ῥύσιες, καὶ σηπεδόνες. — *3. Aphor. 16.*

Id eſt: In pluuiarum multitudine morbi qui fiunt, magna ex parte febres longæ, alui profluuia, putredines.

Non enim poteſt humorum tanta moles facilè à natura uinci. Vnde conſequens quidem eſt, ut & mali iudicij, & longi morbi tum fiant, quales populares ij fuere: ſiquidem febres quæ uniuerſim cunctos præhenderunt, ob eam quam ex Hippocrate attulimus rationem, & mali iudicij plærunq́, & in omnibus diuturnæ fuerunt.

Erant autem febres huiuſmodi: Pleriſq́ ægrotantium intermittentes, eæq́ tertianæ, nonnullis continuæ acciderunt. Quæ intermittentes erant, cum horrore & inæqualitate præhendebant. Nam ex quo qui febrem faciebat humor craſſus erat, nec ualido impetu ſeſe in muſculos agens, rigorem efficere minimè poterat. cuius cauſæ à Galeno ſtatuuntur tum humoris acrimonia & tenuitas, tum celer & uehemens ipſius motus, facultate expultrice illũ ſummo conatu in muſculos propellente. Quamobrem in præfatis morbis horror tantum, non rigor plerunque per acceſsionum initia ſuberat. — *Populares febres quales.* — *3. de Sympt. cauſ. & 2. de Criſi. & lib. de rigore.*

Craſſum autem humorem morbificum fuiſſe, tum ex præcedente eorum hominum qui laborabant uictu, (qui totus piſcium eſu, coclearum & uiſcidorum omnium pro patrio more conſtitit) tum ex acceſsionum

longitudine,tum caloris per acceſsionem remiſsione, (erat enim tepidus, lenis,mitis,non acer,grauis,mordax) tum maximè ex ipſa humorum natura conijci facilè poterat. Si quidem cùm auſtrina nebuloſa, & caligine plena: interdum etiam frigida & aquilonia, præceſsiſſet tum hyemis, tum ueris conſtitutio,neceſſum fuit ab huiuſmodi conſtitutione illi ſimiles naſci in corpore humores, dicente Galeno, Nubiloſo exiſtente aëre, nubiloſos in nobis cùm humores, tum ſpiritus reddi. Nec id abs re: nam qualiter affectus fuerit aër, taliter affici corpora noſtra eſt neceſſe I I I. Aphoriſmorum V I I I.Methodi,in Arte medi.& I I.de Criſib.cap.I I I.

Commén. ad I.Epidemiorũ Hippocratis.

Inæqualitatis uerò pulſuum cauſa fuit, tum humoris ipſius lentor & craſsicies, & copia, tum naturæ in hoc ſuperando humore labor atque conatus.

Omnibus uerò uomitus laborioſi,ingenti cum oris uentriculi dolore: bilioſioribus quidem porracei, cæteris uel pituitoſi, uel è craſſa bile plurimæ pituitæ admixta. Qui porracea uomebant,crebris ſingultibus,dolore oris uentriculi ſummo, animi deliquijs tentabantur, nonnunquam etiam conuulſione, acri ſcilicet & uenenoſo humore os uentriculi uellicante,ſimilia enim ferè affecto cordi,os uentriculi ſymptomata afferre ſæpenumero ſolet,atq; ob id cor ueteribus nominatum. Quàm uerenda autem ſymptomata creare humor hic in corpore poſsit, nos bellè Galenus docet X I I.Metho.& V. Aphoriſmorum,commento primo: dum adoleſcentis eruginoſum humorem euomentis hiſtoriam narrat.

5.de Locis affect.cap.1. & 5.

Sitis, præterquam in ijs, qui porracea bili infeſtabantur, non multum urgebat.

Dolor uentriculi atq; capitis,pleroſq; atrociſsimè uexabat.

Sopor omnes ferè per acceſsionum incrementa & uigores tentabat: craſſo ſcilicet ac multo uapore cerebrum opplente,perpaucis uigiliæ,aut phrenitides. quòd haud ita acutus & calens eſſet qui morbum efficiebat humor.

Acceſsiones ipſæ porrò,longiſsimæ erant, nec planè in τὴν ἀπυρεξίαν deſinentes: non enim uniuerſim ob humoris tum lentorem, tum copiam, tum etiam uaſorum, obſtructionem remittebant. Quæ cauſa item erat, cur ægrè ſudores manarent: non enim attenuari tam craſſus humor facilè poterat, ut tranſpirare nullo negotio poſſet: obſtructis præſertim meatibus fermè omnibus,tum internis,tum externis: atq; ob id cùm non liberè diſflari humores poſſent,febres non penitus remittebant: ſiquidem autore Galeno, remiſsiones febriũ fieri tum contingit, quum foras tranſpirant ſucci. Aluus uel nihil omnino,uel cruda,liquida, craſſa,interdum pituitoſa, interdum bilioſa reddebat. Vrinæ tenues plerunq;, leuiter coloratæ,ſedimen non conſtans nec bonum habentes.

9.Meth.

Commune porrò id omnibus, ut graui inappetentia tentarentur. ualde ſcilicet uentriculi ore affecto. Lienes omnibus intumebant, uirium corporis omnium magna deiectio: quòd grauis & exitialis eſſet qui intrò ſubſederat humor.

Decretoria omnino mala, uti in peſtilentibus fieri aſſueuit: nam neq; poſt

poſt coctionem eueniebant, nec diebus indicatorijs (quos contemplabiles ſolet Hippocrates nominare) prænuntiabantur, nec per conſueta naturæ ad excernendum loca, *2. Apho.24.* nec ægrum perfectè liberabant: nec humoris noxij uacuatio fiebat, & magno cum labore ægri perferebãt. Quæ omnia ad perniciosam iudicationem attinere, peruidere quis ex Galeni monumentis perfacilè poteſt. *Ex 3. de Criſi. & de diebus indicatorijs. & libr. præſag.*

Pleriſq; omnibus ſub decimumquartum efflorescentiæ in cute quas ἐξανθήματα Græci uocant, apparebant. Nonnullis & carnis extuberationes cum pruritu, rubore, & incendio.

In ſumma, morbus ipſe grauis, diuturnus, contumax & ad curandum difficilis omnino fuit. Quorum ſanè omnium cauſa fuit, noxij humoris tum copia, tum craſsicies atq; lentor, latensq; potiſsimùm in ipſo perniciosa qualitas, ueneni naturam referens: à quibus ueluti perterrita & conſternata corporis rectrix facultas, ferendo nõ erat: atq; ob id cùm aggredi tam multum, tamq; uitioſum humorem minimè poſſet, ipſeq; humor mora uitioſior effectus, maius naturæ negotium faceſſeret: neceſſarium omnino fuit, morbum ipſum & longum & contumacem fuiſſe: idq; magis, quò minus morbus ipſe tempeſtiuè decernebat. *Lõgitudinis morbi cauſæ.* Quæ item crebri in ægrotantibus relapſus atq; recidiuæ cauſa fuit una omnium uel maxima: *Recidiuæ cauſæ.* nempe cùm iudicationes difficiles imperfectæq; eſſent, conſequens certè fuit, quod relinquebatur (quum à natura ob ſui imbecillitatẽ, humoriſq; tum copiam tum magnitudinem uinci non poſſet) recidiuam facere. Vnde illud rectiſsimè ab Hippocrate dictum eſt,

τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν τῇσι νούσοισι μετὰ κρίσιν, ὑποστροφὰς ποιεῖν εἴωθεν. *2. Aphor.12.*

Id eſt: Quæ relinquuntur in morbis poſt criſim, recidiuas facere conſueuerunt.

Sunt enim ea quæ relinquuntur (ut Galenus eo in loco explicat) malorum humorum reliquiæ, quas (ut idem ait) neceſſarium eſt tempore putreſcentes, denuò febres accendere. Siquidem omnis humor alienus à natura corporis in quo continetur, neq; ad eius nutritionem aptus, relinquitur ut neceſſariò ad putredinem conuertatur.

Altera nec hac inferior in inferendo relapſu cauſa erat, praua uictus ratio ab ægris ſeruata: quæ quidem ueluti in ſanis corporibus ægrotandi occaſionem adfert, ſic ſanè multò etiam magis in laborantibus: ut bellè nos docet 11. de Febrium diff. Galenus. *Cap. ulti.* Itaque non ſolùm cùm ægrotant, uerùm cùm à morbo reficiuntur, quacunq; ex cauſa promptiſsimè offendi ægri ſolent, unde deterior efficitur morbus: unde illud appoſitiſsimè dixiſſe Galenus eſt uiſus, Aegroti erratum uel minimum, cauſam eſſe relapſus in morbum: *1. de Diebus decretor. capit. 7.* præſertim ſi morbus ipſe abſq; inſigni aliqua euacuatione, uel abſceſſu finiatur: tum enim (ut idem ait Galenus) redire morbus conſueuit. *Vbi ſuprà, cap. 1.* Quo ſanè tempore, in eaq; morbi conſtitutione, ſi ſuæ ipſius uoluntati æger permittatur, redit multò quàm anteà ſæuior morbus, ob idq; rectè tum conſulit Galenus ut ſolicitè & accuratè regatur æger. Quamobrem mirum non fuit in hoc populari morbo, ægros ſæpe maiore cum periculo relapſos uidere, accedente ad priores cauſas, quæ

omnium prima atq; potiſsima fuit habenda, ipſa ſcilicet aëris lues atq; peſtilitas: qui cùm pernicioſa eſſet qualitate affectus (ut mox dicturi ſumus) diuq; & multum affectionem hanc retinuiſſet (ut cuius natura teteris uitiatarum aquarum atq; paluſtrium halitibus tota corrumperetur, & in alienam quandam hominibus ualde noxiam degeneraret) humores & ſpiritus corporis ſimili qualitate ab eo affici neceſſarium quidem erat. Vnde illud eueniebat, ut tametſi congrua eſſet ab ægris ſeruata uictus ratio, ipſiq; noxij humores probè opportuneq; uacuati, tamen quum aſsiduo inſpiratu aëris nidoroſi, putridi, ueneno ſi, craſsi, continuè inficerentur cùm ſpiritus, tum humores, (qui pro qualitate admiſsi aëris temperari & ipſi uel morboſi fieri maximè ſolent, ita tradente Galeno) fiebat inquam, ut paulò pòſt, iterum reſurgeret morbus. Siquidem (ut idem ait) curari morbus nequit manente quæ ipſum excitauit cauſa. Atq; ea potiſſimæ recidiuæ cauſæ fuere.

Comment ad 1. Epid. Hipp. 7. Meth.

Mortis cauſæ.

Mortis uerò quæ tandem in pleriſq; poſt multos & diutinos labores ſub autumni finem accidit, cauſa fuit, extrema uirium infirmitas. Quum enim magnos morbi impetus, per æſtatis ardores (qui ſuapte natura imbecillima reddere corpora ſolent, multo diſſoluto natiuo calore) qui laborabant ſuſtinuiſſent, aduentante autūno, magna item facta eſt in ægris mutatio, magna ob temporis inæqualitatē alteratio, tum in humoribus ipſis atque ſpiritibus, tum in corpore toto. Vnde ſtipatis externis meatibus, craſsioribusq; effectis ſuccis, & diuturna mora uitioſioribus redditis, ſuccumbere uires fuit neceſſe. Siquidem quod Hippocrates ait,

3. Aphor. 9.

Ἐν φθινοπώρῳ ὀξύταται αἱ νοῦσοι, καὶ θανατωδέσταται τὸ ἐπίπαν.

Id eſt: Autumno morbi acutiſsimi & exitioſiſsimi magna ex parte fiunt.

In cōm. præfati Aphoriſmi.

Magna certè ut Galenus docet ratione. Nam quum ob præcedentem æſtatem multis aſſati ſint corporis ſucci: uireſq; ab aëris ambientis caliditate diſſolutæ, refrigerato per autumnum aëre, humoribus intrò propulſis, ac diſflari prohibitis, conſequens quidem fuit mali moris morbos creari, præſertim ſi praua acceſſerit uictus ratio. Quæ cùm omnia ſimul præfatis ægris acciderint, quid mirum ad tam diuturnos, difficiles, graues, & (quod caput eſt) peſtilentes morbos, tandem mortem fuiſſe in pleriſque ſequutam?

Quo autem mortis genere interirent breuibus explicandum. Nonnulli dyſenteria, quæ pleriſque tum ob humorum acrimoniam, & fructuum eſum, tum ob ingentem potum & intempeſtiuū euenit: alij aqua inter cutem: multi colliquatione: aliquot ſanguinis è naribus profuſione, quibus habitior & carnoſior erat habitus, ueneq; multo ſanguine turgentes: pleriq; tabitudine & immedicabili ſiccitate à morbo contracta: omnes uerò ui ueneni in ſpiritibus incluſi. Quamobrem qui ad huius uenenoſi halitus uim excipiendam paratiores per naturam erant, ut qui latis & patentibus meatibus conſtabant, quiq; tenues haberent in corpore ſuccos, in morbum facilè incurrerunt: atq; tandem uicta eorum natura, mortis diſcrimen miſerè ſubierunt.

Vnde

Vnde quum pueri tales per naturam ſint, innumeri ex hoc morbo perierunt, quòd uenenoſum halitum liberius hauſiſſent. Vnde non immeritò conſuluiſſe Raſis uidetur, ut à peſtilenti aëris tractu pueros quàm primum arceamus, ne pernicioſum halitum trahant, quem ſuapte natura facilè admittunt V. ad Almanſ. *Cur pueri multi morerentur.*

Senes uerò ob uirium infirmitatem, item & utero gerentes: quarum aliquot periere, multæ ſeruatæ ſunt, ſed magno labore, magno earum & fœtus periculo: & quæ ad maturitatem fœtus perduxerunt, imbecillos, ſemimortuos, exangues, minime uitales peperere: ipſæq; matres diu & multum quũ à præcedente morbo, tum ab enixu laborantes, in magnam uirium deiectionem peruenere, ut longo uix tempore multa adhibita cura reſtitui poſſent. Quod uxori meæ euenit, quæ poſtquam trimeſtre tempus pernicioſiſsima febri, uigilijs, phrenitide, inappetentia, uteri flatuoſis doloribus, ictericis ſymptomatis, atq; conuulſionibus laboraſſet, ſummo Dei beneficio atq; ope (cui exultantes gratias habeo) tandem reſtituta, filiam peperit, facili quidem enixu, ſed imbecillam & minimè uitalem, idq; pleriſq; alijs euenit.

Sed iam de morbi natura ſatis, de cauſis modò agendum: quas ut breuiſsimè, ſic doctiſsimè complexus Hippocrates, Aëris præcipuè ſtatum eſſe uoluit. Galenus & Paulus præter aëris uitioſum ſtatum, corruptarum aquarum uſum cauſam interdum publicè graſſantium morborum eſſe dixerunt. Vtrorumq; ſenſa afferemus. Hippocratis primum, cuius libro de Natura humana hæc ſunt uerba: *Morbi popularis Arelatenſis cauſæ.*

Αἱ δὲ νοῦσοι γίνονται, αἱ μὲν, ἀπὸ τῶν διαιτημάτων, αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὃ ἐσαγόμενοι ζῶμεν. τὴν δὲ διάγνωσιν χρὴ ἑκατέρου ὧδε ποιεῖσθαι. ὁπόταν μὲν ὑπὸ νοσήματος ἑνὸς πολλοὶ ἄνθρωποι ἁλίσκωνται ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον, τὴν αἰτίην χρὴ ἀνατιθέναι τούτῳ, ὅ, τι κοινότατόν ἐστι. καὶ μάλιστα αὐτῷ πάντες χρώμεθα. ἔστι δὲ τοῦτο ὃ ἀναπνέομεν. φανερὸν γὰρ ἤδη ὅτι τὰ διαιτήματα ἑκάστου ἡμῶν, οὐκ αἴτιά ἐστιν, ὅτε ἅπτεται πάντων ἡ νοῦσος ἑξῆς, καὶ τῶν νεωτέρων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ γυναικῶν, καὶ ἀνδρῶν ὁμοίως, καὶ τῶν θωρησσομένων, καὶ τῶν ὑδροποτεόντων, καὶ τῶν μάζαν ἐσθιόντων, καὶ τῶν ἄρτον σιτεόντων. καὶ τῶν πολλὰ ταλαιπωρεόντων, καὶ τῶν ὀλίγα. οὐκ ἂν οὖν τά γε διαιτήματα αἴτια εἴη, ὁπόταν διαιτεόμενοι πάντας τρόπους οἱ ἄνθρωποι ἁλίσκωνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου.

Quod eſt: Morbi alij à uictu, alij à ſpiritu, quo attracto uiuimus proueniunt. Sed de utriſq; hoc modò diſceptare atque dijudicare oportet. Cùm una ægritudine plures eodem tempore corripiuntur, cauſam illi attribuere debemus, quod eſt maximè commune, & quo præcipuè omnes utimur. Id autem eſt, quod reſpirando attrahimus: tunc enim uictum cuiuſque noſtrum nequaquam in cauſa eſſe, manifeſtò conſtat: cùm morbus omnes iuxta attingit, tam iuuenes, quàm ſenes, tam fœminas, quàm uiros, perinde uinum ac aquam bibentes, tam qui mazam, quàm qui panem comedunt, tam qui parum, quàm qui multum laborant. Ergo non fuerit uictus ratio in cauſa, quum homines quoquo uictu utentes in eundem incidunt morbum. Libro uerò de Flatibus hæc ſcripſit:

Ἔστι δὲ δισσὰ ἔθνεα πυρετῶν, ὡς ταύτῃ διελθεῖν. ὁ μὲν κοινὸς ἅπασι, καλεόμενος λοιμός. ὁ δὲ διὰ πονηρὴν δίαιταν ἰδίην, τοῖσι πονηρῶς διαιτεωμένοισι γινόμενος. ἀμφοτέρων δὲ τού-

τέων, αἴτιος ὁ ἀήρ. ὁ μὲν οὖν κοινὸς πυρετὸς διὰ τοῦτο τοιοῦτός ἐστιν. ὅτι τὸ πνεῦμα ταὐτὸ πάντες ἕλκουσιν. ὁμοίου δὲ ὁμοίως τοῦ πνεύματος τῷ σώματι μιχθέντος, ὅμοιοι καὶ οἱ πυρετοὶ γίνονται.

Id eſt: Sunt autem duo febrium genera, ut de hoc in pręſentia diſſeram: alterum commune omnibus Peſtis appellatur, alterum propter malam uictus rationem his priuatim contingit, qui ea utuntur. Vtriuſq; autem generis aër cauſa exiſtit. Verùm communis febris propterea communis eſt, quòd ſpiritum eundem omnes attrahunt, ſitq; ut ſimili corpori ſimiles ſpiritus ſimiliter permixti, ſimiles gignant febres.

Ex quibus locis ſatis conſtat ex Hippocratis ſententia uitioſum aërem inſpiratum corporiq; commixtũ, popularis morbi cauſam eſſe: atq; non ſolùm huius, ſed & alterius qui ex deprauato uictu prouenit quod tamen difficultatem in ſe maximam habet. Nam id pugnare uidetur cum eo quod ab ipſomet Hippocrate dictum eſt libro de Natura humana: quum alios morbos à uictus ratione, alios à ſpiritu quem attrahimus prouenire affirmauerit. Niſi quis dicat eorum morborum, qui à deprauato uictu fiunt, ita aërem cauſam eſſe, non ut effectrix morbi cauſa ſtatuatur (nam effectrix eius morbi cauſa eſt deprauatus uictus, non aër uitioſus) ſed eſt concauſa, nempe morbum fouens, coadiuuans, & ueluti morbum amplificans. Nam ſi unà cum deprauata uictus ratione uitioſus aër ſeſe inſinuarit, & in corpus immiſerit, multò deterior, multò grauior & periculoſior erit morbus. Sed uix tamen hoc ad Hippocratem à pugnantia uindicandum ſatisfacere mihi uidetur. Qua de re ſecunda mea prioris libri Enarratione abundè egi.

Conciliatio pugnantiũ locorum Hippocratis.

Nunc ad cauſas popularis morbi redeo, quas eaſdem cum Hippocrate Galenus uoluit eſſe, addit tamen ſupra hanc Hippocratis, aquæ infectæ potionem: uti in caſtris ſæpe accidiſſe memoriæ proditum eſt: item & ſpirantes ex barathris & ſpecubus uenenoſis, qui choronij appellantur uenti, ſi multum ſpirent & frequentes ſint: contaminant enim ij aërem, peſtilentesq; & publicos morbos gignunt. Paulus uerò non ſolùm uitioſum attractum aërem popularis morbi cauſam eſſe: ſed & alimentorum prauitatem, infectæ aquæ potionem, nimis laborioſam uitæ rationem; exercitiorum quibus quiſq; aſſueuit amiſſionem, ex fame impletionem, item & regionum peculiares quaſdam propriasq; naturas, (ut cùm paludem uicinam, barathrum'ue aliquod ingens, tetrum ſpirans, regio ipſa habuerit) deniq; aëris circumfuſi intemperatura, quæ uariè animantium corpora immutant atq; afficiunt, popularium morborum cauſas eſſe affirmauit. Sed omnium primam aëris uitioſi attractum: nam cæteris quidem cauſis neq; pariter omnes obijcimur, nec ſi in eas incidamus perpetuò in ijs uerſamur. At circumfuſus aër, quem uel inuiti inſpiratione attrahimus, neceſſariò pro naturæ ſuæ modo & natura quoque corpora immutabit.

Commen. ad 1. Epidem.

lib. 1. cap. 34.

Eſſe uerò regionum & tractuum terræ quorundam morboſas naturas, quum eruditorum teſtimonijs, tum quotidiano experimento fit manifeſtum. Siquidem apud Indos puſtulis quibuſdam ſæuiſsimis (quem

morbum

morbum ea gens Puam uocat) grauiſsimè laboratur, ſeq́ id mali genus quàm longiſsimè pandit, inficitq́ multa hominum milia. In Allobrogibus, qua ſe illi Alpibus iungunt, certus terræ tractus eſt, in quo omnes ferè cuiuſuis ſexus ætatiſq́ homines gulæ uaſto tumore laborant: quod morbi genus Græci βρογχοκήλην dicunt. Elephantem morbum plurimum in Alexandria gigni ſcribit Galenus: multa hac de re Strabo, Solinus, Plinius. Atque hos quidem morbos, qui regionum uitio proueniunt, Galenus ἐνδήμους uocare ſolet.

2. ad Glauc.

Quomodo uerò Epidemici morbi, Peſtilentes, Endemi & σποράδες uocati inter ſe differant, à Galeno tum in commentario ad primum de Ratione uictus acut. Hippocratis, & comment. I. in lib. de Natura humana Hippocratis, tum comment. I I I. in tertium Epidem. eiuſdem petēdum.

1. de Rat. uic. acut.

Itaque Popularis huius noſtri Arelatenſis morbi cauſa, non ſolùm in aërem ipſum, ſed & in alimentorum prauitatem, inſalubremq́ uiuendi morem iure reijcienda uenit. Rectè enim Galenus Hippocratem erroris arguere uidetur, qui publicè graſſantis morbi cauſam ſolùm in aërem reiecit, quum non hic tantum, ſed ut Galenus adfert, annonæ interdum caritas, putrium ciborum eſus, uitiatæ aquæ potus, ſæpe populares morbos intulerint. qui enim leguminibus in Aeno ueſcebantur, articulari morbo præhendebantur: qui uerò putre frumentum coacti eſitauerunt, in populares & ipſi morbos inuiti inciderunt. Quamobrem quum & paludes altiſsimas, ſtanteſq́ aquas multas locus hic habeat: homines uerò praua uictus ratione, cibiſq́ & natura malis, & nulla arte paratis temerè utantur, præſertim paluſtribus, tum piſcibus, tum auibus, cochleis, & uiſcidis omnibus: quid mirum, ſi à tam potentibus cauſis tantus ſit morbus ortus? Poſitis enim cuiuſq́ rei effectricibus cauſis, effectum mox conſequi eſt neceſſe, ubi ſeſe illæ ad agēdum in promptam materiam dederint. Nulla enim cauſarum (quod Galenus ait) ſine patientis aptitudine agere quicquam poteſt: cùm maxima generationis morborū pars ſit, afficiendi corporis præparatio. Itaq́ cùm & corpora ob humorum tum prauitatem, tum multitudinem, ad excipiendum morbi impetum parata eſſent: & cœlum ipſum plenum craſſæq́ naturæ, ac tetrum ſpirans, popularem atq́ peſtilentem innaſci morbum fuit neceſſe.

Comment. in lib. de Natur. humana.
Lib. de Euchymia.
1. de differ. febr. cap. 4.

Atq́ hæc de cauſis: Signa uerò tum demonſtrantia tum prognoſtica iam antea in morbi enarratione dicta ſunt: quamobrem ad curatiuam iam methodum properandum. Ea autem ijs ſcopis perfici debet: corpus uti modicè in raritate denſitateq́ ſe habeat: ne facilè ab ambientis prauitate tentetur, & uti ſine excremētis probeq́ tranſpirabile corpus efficias. Hæc enim Galeni I. de Febrium differ. uerba ſunt. Officium eſſe medici peſtilentes febres præcauentis atq́ curantis, efficere, uti corpus ἀπέριττον καὶ διάπνουν fiat: id eſt excrementis uacans probeq́ tranſpirabile. Hippocrates uerò libro de Humana natura ſuadet, quàm minimum aëris per inſpirationem à nobis trahi: eumq́ uti quàm maximè fieri poterit familiariſſimum: corpus imbecillum reddi, hoc eſt humoribus, ſanguine, atq́ calore minimè turgens, quo minus aëris indigeat. idq́ κατ᾽ ὀλίγον, inedia plenitatem

Popularis morbi curatio.
Cap. de peſtilenti febre.

nitatem tolli: locum in quo morbus populariter uagatur linqui. Hac ille methodo popularem morbum non curari ſolùm ſed præcaueri poſſe contendit. Galenus uerò contrarijs ad aërem affectum qualitatibus occurrendum ſtatuit ut calidiori refrigeratione obſiſtamus, frigidiori calefactione, humidiori exſiccatione, ſicciori humectatione. nam ubi uitiata aëris ſubſtãtia, uel ab ſtagnis, uel paludibus, cœnoſis'ue locis corpori noxam intulerit, eam quæ ab Hippocrate prodita eſt curationem ſufficere putat. Verùm ſi non ſubſtantia ſolùm, ſed qualitate etiam ſua aër corpori noceat, contrarijs qualitatibus inſtandum ſuadet Galenus: calefacta corpora refrigerando, refrigerata calefaciendo, ſicq; in reliquis. Quam Galeni ſententiam doctiſsimè Paulus confirmauit. Quamobrem haud immerito Hippocratem Galenus non exactè traditæ horum morborum curationis arguere uidetur.

Lib. 2.

Reprehenſus à Galeno Hippocrates cõment. 2. ad lib. de Natu. hum.

Itaq; quum curationis præcipua pars in eo ſita eſſet, ut qui redundabant humores attenuarentur: idq; uacuatione adhibita, (quod omnium optimè ſanguinis miſsio præſtat) pleriſq; qui ualido eſſent corporis habitu uenam ſecari iuſsi: Alijs tenuem uictus rationem imperaui, quibus ſcilicet eſſet crudorum in uenis humorum copia: omnibus, qui modò id per ætatem & uires ferre poſſent pro humorum in quoq; natura congruens naturæ atq; humoribus pharmacum deiectorium propinaui: Aërem uarijs ſuffitibus, pro ratione temporum anni, modò frigidioribus uti æſtate, modò calidioribus per hyemem, quàm optimum & à ſordidis inquinamentis purgatum efficere tentaui: Corpora obſtructionibus liberare parco uictu, attenuantibus & aperientibus medicamentis ſum annixus. Nonnullaq; excogitaui ex priſcorum monumentis deſumpta, quæ ad læthalem hauſtum ſpiritum probè facerent: hacq; ratione innumeros peſtilenti rabie correptos Dei ſummo beneficio in priſtinam ualetudinem reſtitui.

Arelatēſis popularis morbi curatio.

Quæ uerò ab antiquis eam in rem ceu probatiſsima inuẽta ſint, quæq; ipſe excogitarim, iam pro coronide ſubijcere commodum eſt uiſum. Hippocrates Actuario teſte, libro de Medicamentorum compoſitione antidotorum excogitauit quo peſtilenti morbo Athenis ſæuiſsimè graſſanti occurreret, cuius meritò corona ab Athenienſibus eſt donatus. Valet autem non ſolùm ad contagium pellendum: uerùm ad pleroſq; corporis morbos, capitis dolori, aurium, oris, tuſsientibus: præterea lienoſis, iocinoroſis, ſanguinem reijciẽtibus, laterum inflammationibus, iſchiadicis, melancholicis, & quartana præhenſis. Habet autem in hunc modum. Calami odorati, iunci odorati, ſabinæ ſingulorum triens, ſeminis uiticis, cardamomi, ciperi, crocomagmatis ſingulorum quincunx, nardi celticæ ſelibra, aſpalati ſextunx, nucum cupreſsi quadrans, roſarum quadrans, ladani libra, myrrhæ libra, thuris libra, baccæ iuniperi paruæ quadraginta, (hæc unà tunduntur priuatim) nardi ſpicæ ſelibra, coſti triens, folij bes, caſsiæ ſelibra, amomi quadrans, (& hæc ſeorſim teruntur) maſtiches triens, (hoc priuatim item atteritur) ſtyracis dextans, (ſtyrax paulatim adijcitur precioſis bellarijs) terebinthinæ libræ tres, mellis Attici libræ

Hippocratis antidotus.

libræ quinq;, uini ueteris quantum ſufficiet ad bellaria maceranda, conficiuntur purè & diligenter melle excepta. Hæc Actuarius ex Hippocrate.

Galenus I X. Simplicium medicamentorum, rubricam armeniacam maximè commendauit ueluti excellens uenenis pellendis medicamentum, pleroſq; enim in magna illa peſtilentia illius uſu ſeruatos ſcribit,

ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ τούτῳ λοιμῷ παραπλησίῳ τὴν ἰδέαν ὄντι τῷ ἐπὶ Θουκυδίδου γενομένῳ, πάντες οἱ πιόντες τοῦτο τὸ φάρμακον, διὰ ταχέων ἐθεραπεύθησαν, ὅσοις δ' οὐδὲν ὤνησεν, ἀπέθανον πάντες, οὐδ' ὑπὸ ἄλλου τινὸς ὠφελήθησαν, ὡς καὶ δῆλον ὅτι μόνους τοὺς ἀνιάτως ἔχοντας οὐκ ὠφέλησε. πίνεται δὲ μετ' οἴνου λεπτοῦ τὴν σύστασιν.

Quod eſt: In magna illa peſtilentia, quæ eius, quæ Thucydidis memoria graſſabatur ſpeciem referebat, quicunq; medicamentum hoc biberunt celeriter curati ſunt. Quibus uerò non profuit interiere omnes. ſcilicet quum nec ullo alio iuuarentur. unde colligitur ijs tantum præſidio non fuiſſe, qui planè incurabiles eſſent, bibere autem oportet, ex uino ſubſtantia tenui.

Idem etiam lemnium ſigillum ualde cōmendat, item antidotum illam centenariam ſuam. I I. de Antidotis, in Cæſarum gratiam ab eo conſcriptam. Andromachi ex uiperis medicamentum: item quod ex rutæ folijs, iuglandibus, & ſalis grumo conficitur: & quædam item alia quorum eſſe miram uim ad uenena credibile eſt, ſi ex quibus ipſa conſtant pura, non adulterata, recentia, & uigorem ſuum ſeruantia habere poſſemus. *lib.1.cap.35.*

Paulus Ruffi catapotia ſeu potionem ualdè probat, quæ apud eum conſtat ex aloës partibus duabus, guttæ ammoniaci duabus, item, myrrhæ parte una ex uino aromatico contrita. Acronem Agrigentinum magnas lignorum odoratorum pyras incendiſſe ut aëris peſtilentis malignitatem emendaret, idem Paulus teſtatur. Monet idem lib. V, cap. I I. *lib.2.cap.34.* cum cibo edendum piper & allium, uinumq; potens præbendum ijs qui ab animante uirus eiaculante ſunt puncti. Quòd nos transferre quodammodo poſſumus ad eos qui noxam ab aëris peſtilentis cōtagione timent, præſertim ubi is ad frigidū & humidum inclinauerit. Commendat item eodem capite multa, ſmyrnium, cinnamomum, Ariſtolochiam, uiticis ſemen, lauri baccas, libanotidis radicem. Multa item cap. X X V I I I. eiuſdem libri: libro uerò ſeptimo, Antidotum ex ſanguinibus conficit, mirè ad uenena efficax.

Dioſcorides hæc tanquam præcipua laudat, cùm amonium, rapam ſatiuam, eryſimon, id eſt erucam ſylueſtrem, agaricum, ariſtolochiam, rutam, abrotonum, ceſtron, id eſt uetonicam, pentaphyllon, quam nos tormentillam dicimus.

Ego uerò ex horum autorum approbatione id compoſui antidotum, quod eorum ſententia maximè ad uenenum omne ualere crediderim, & ex ijs conſtat, quæ haberi recentia non adulterata, quæq; in noſtro orbe *Plin. lib. 22.* proueniant, nobiſq; & forma & uiribus probè ſint cognita. Nam quod *Natu. histor.* Plinius grauiſsimus autor cenſet, non placent tam longè petita medica- *cap.23.et 24.* menta, cùm meliora interdum ijs quæ ab externo orbe petuntur coe- *et rurſus lib. 24.cap.1. & lib.29.cap.1.* net olitor.

Itaq;

Itaq; medicamentum ad hunc conſtat modum. Accipe Rubricæ Armeniæ (cuius loco noſtratem ex monte propè Arelatam, quæ optima eſt, coloreq́; uiribus, ac forma Armeniacę probè reſpondet) unciam, cinnamomi unciæ dimidium, radicum pentaphylli & uetonicæ altilis, id eſt herbæ tunici, & tormentillæ cuiuſq; unciæ dimidiū, gentianæ drachmas tres, radicis Ariſtolochiæ utriuſque, cuiuſq; drachmas duas, radicis iris drachmas duas, corticis citrij mali drachmas tres, radicis helemnij drach. duas, ſeminum citri, napi, & oxalidis cuiuſq; drachmas duas: baccarum iuniperi drachmas duas, chariofilorum Maceros, nucis myriſticæ, zeduariæ, zinziberis cuiuſq; drachmas duas, libanotidis, ſaluię, rutæ, uetonicæ, chancepitis, cuiuſq; drachmam. baccarum lauri, croci, maſtiches, olibani, ramentorum eboris, margaritarum albarum, omnium ſantalorum, cuiuſq; drachmam: roſarum rubr. florum uiolarum nympheæ, & bugloſsi, cuiuſque unciæ dimidium, teruntur omnia ſecundum artem, & ex melle electiſsimo, uino odoratiſsimo miſcentur, uel in puluerem ſeruantur ad uſum: cuius ſumitur quantitas drach. duarum uel trium ex uino hyeme, æſtate ex aqua roſacea, & ſirupo ex citrijs confecto. Hæc, quæ utiliora probauimus ad uſus mortalium, cōferre non piguit. Siquidem ut ait ille, Deus eſt iuuare mortales, quibus iuuandis omnem curam, ſtudium & operam ponere probi omnes uiri uirtutis amantes debent.

Plinius lib. 2. Natu. hiſtor.

Galenum de uoluptatis & doloris cauſis ſibi pugnantia dixiſſe, cùm XII. Methodi, Reditum ad naturalem ſtatum ſi affatim fiat, dolorem parere, non uoluptatem, conceptis uerbis affirmauerit: Quarto uerò de Symptomatum cauſis, pluribus locis contrarium omnino dixerit. Et quonam pacto conciliari inuicem contrarij hi loci poſsint.

ENARRATIO II.

DE VOLVPTATE & dolore tractans ex profeſſo Galenus, ac utriuſque pathematis cauſas ex Platonis Hippocratisq́; ſententia inueſtigans, non ſolùm non conſentanea, ſecumq́; ipſa cohærentia, ſed omnino pugnantia eadem de re dixiſſe mihi eſt uiſus. Duodecimo ſiquidem Methodi medendi, reditum ad naturalem ſtatum ab eo qui præter naturam eſt, ſi affatim fiat, dolorem facere apertiſsimè eſt teſtatus. Quarto uerò de Symptomatum cauſis, cap. VI. eum reditum uoluptatem, non dolorem inferre, pluribus ſanè locis confirmauit. Quorum quidem ego locorum controuerſa ſenſa ac ſeries, fide ut autoris ampliſsima commonſtrem, adducenda mihi in medium ipſiſsima, ut ſic dicam, autoris uerba erunt: quibus planum faciam, oblitum quandoq; ſui Galenum, (ſiquidem ut eſt in prouerbio, Bonus quandoq; dormitat Homerus) in pugnantiæ ſcopulos incidiſſe. Eius itaque XII. Metho. hæc uerba ſunt de doloris cauſis tractantis:

Νυνὶ δὲ ἀρχὴν ὁμολογουμένην λαμβάνοντες ὡς ἀναγκαῖον ἐστι διαίρεσιν εἶναι τὴν διάθεσιν τῆς ὀδύνης, ἢ ἀλλοίωσιν, ἀναμνησθῶμεν αὖθις ὡς ἤδη ἡ ἀλλοίωσις ἡ ἐπὶ βραχὺ γινομένη, δυναίτ

νάστ' οὔ ποτε ὀδυνᾶσθαι τὸ ζῶον, ἀλλ' ἀναγκαῖον ἀθρόαν τε ἅμα καὶ βιαίαν γίνεσθαι τὴν μεταβολὴν, εἰ μέλλει τις ὀδύνη γενήσεσθαι. φαίνεται γὰρ οὐ μόνον εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἀθρόως ἀγόμενα τὰ σώματα λυπηρὰν ἴσχειν τὴν μεταβολὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπάνοδον αὐτῶν, εἰ μὴ κατὰ βραχὺ λαμβάνοι, κἀν τούτῳ πονοῦντα. οὓς γοῦν ὁδοιπορήσαντας ἐν σφοδρῷ κρύει θερμαινομένους ἀθρόως, ἴσμεν ἀλγοῦντας οὕτως ἰσχυρῶς τὰ περὶ τὰς ῥίζας τῶν ὀνύχων, ὡς μὴ δύνασθαι φέρειν.

Quod eſt: Nunc autem principium hoc confeſſum ſumentes, neceſſe eſſe affectum qui dolorem excitet, uel diuiſionem eſſe, uel alterationem.

Illud etiam memoria repetamus, ne alterationem quidem ipſam ſenſim irrepentem dolorē afferre animali poſſe: ſed quę dolore animal afficiet, eam mutationem tum confertim factā, tum uerò uiolentam eſſe debere. Videntur enim corpora non ſolùm cùm in non naturalem habitum confertim aguntur, triſtem mutationem ſentire: ſed etiam in ipſo ad naturalem ſtatum ſuum reditu (niſi eam paulatim accipiant) cruciari. Scimus enim qui in uehementi frigore iter fecerunt, eos cùm ſeſe non ſenſim, ſed ſemel calfacere properarent, dolore circa unguium radices adeò uehementi affectos, ut ferre non poſſent.

Hac ſerie doloris à Galeno recenſentur cauſæ eſſe cùm diuiſio partium, tum uerò alteratio, hoc eſt, à naturali ſtatu ad cōtra naturam à qualitatibus facta euerſio. Sed cùm non omnis alteratio ad dolorem inferendum idonea ſit, (non enim ea, quæ uel exigua eſt, uel ſenſim irrepit) quænam ea ſit quæ dolorem eſt illatura, conceptis uerbis explicat. Ea inquam quæ & confertim à naturali ſtatu corpora agit, & uiolenta eſt: quam quidem tanti eſſe momenti in inferendo dolore uult eſſe, ut non ſolùm quum in non naturalem ſtatum corpora mutantur, dolorem inferat, uerùm etiam in ipſo ad naturalem ſtatum reditu (ſi affatim is, uiolenterq́ue fiat) corpora ipſa cruciet: uti exemplo eorum, qui nimium refrigerati præproperè ſeſe excalfacere tentarunt belliſsimè docet. Ii enim ad naturalem unde à frigore nimio exciderant ſtatum redire cupientes, igni perfrigerata membra ceu præſentaneum inde remedium petituri admouent, ſic ſperantes tum adiumentum tum etiam uoluptatem ea ſe ratione percepturos. At tantum abeſt ut uoluptate qua ſe fruituros ſperant potiantur, ut pro ea dolorem uehementiſsimum ſentiant: quòd ſcilicet natura repentinas nullas mutationes citra noxam (ut uult in Arte medicinali Galenus) ſuſtineat. Quamobrem rectiſsimè illud à uetuſtiſsimo autore Hippocrate dictum eſt.

Τὸ κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης κενοῦν, ἢ πληροῦν, ἢ θερμαίνειν, ἢ ψύχειν, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν τὸ σῶμα κινεῖν, σφαλερὸν, καὶ πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον. τὸ δὲ κατ' ὀλίγον ἀσφαλὲς καὶ ἄλλως. ἤν τις ἐξ ἑτέρου ἐφ' ἕτερον μεταβαίνῃ. 2.Aphor.51.

Plurimum, inquit, atq; repentè euacuare, uel replere, uel calefacere, uel refrigerare, ſiue quouis alio modo corpus mouere, periculoſum: quoniam immodicum omne eſt naturæ inimicum: ſed quod paulatim fit tutum eſt, tum aliàs, tum quum ab altero ad alterum tranſitus fit.

Id ſumma certè ratione, quòd nimium omne repentinoq́ue occurſu obueniens, elementorum in nobis commoderationem (in qua una noſtra

o omnis

omnis natura ſita eſt) euertat atque diſsipet: quæ quidem euerſio citra triſtem ſenſum contingere nullatenus poteſt. Ab ijs enim quæ noſtram naturam euertunt corrumpuntque (inquit Hippocrates) triſte fit pathos, quod dolorem uocamus. Conſtat igitur non ſolùm cùm in non naturalem ſtatum mutamur, ſi confertim facta ac uiolenta ſit ipſa mutatio: ſed etiam cùm ab hoc ipſo in naturalem ſtatum regredimur, ſi itidem affatim uiolenterque id fiat, dolorem in nobis, non uoluptatem creari.

At uerò huius omnino contrarium teſtatiſsimis explicatiſsimisque uerbis quarto de Symptomatum cauſis non ſenſiſſe ſolùm, ſed planè etiam pronuntiaſſe Galenus eſt uiſus: non tam ex Platonis autoris ſemper maximi ſententia, quàm ſuamet ipſius. Capite enim ſexto eius libri Platonis in Timæo uerba recenſens ad hunc modum loquitur.

ἡδονῆς δὲ καὶ ἀλγηδόνος ἅπασαι μὲν ἐγγίγνεται ταῖς αἰσθήσεσιν, οὐχ ὁμοίως δὲ ἐναργῶς. ἀλλὰ ἐν μὲν τῇ τῆς ὄψεως ἥκιστα, μάλιστα δὲ ἐν τῇ τῆς ἀφῆς τε καὶ τῆς γεύσεως. ἐφεξῆς δὲ τούτων, ἐν ὀσφρήσει. καὶ μετὰ ταύτας, ἐν ἀκοῇ. τίς οὖν ἥ τε κοινὴ πάντων αἰτία, καὶ τίς ἡ καθ' ἕκαστον ἰδία; κοινὴ μὲν, ἥνπερ καὶ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ φησὶ γράφων οὕτως. τὸ μὲν παρὰ φύσιν, καὶ βιαίως γιγνόμενον ἀθρόως ἐν ἡμῖν πάθος, ἀλγεινόν. τὸ δὲ εἰς φύσιν, ἀπιὸν αὖ πάλιν ἀθρόον, ἡδύ. τὸ δὲ ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν, ἀναίσθητον. οὕτω μὲν ὁ Πλάτων.

Quod eſt: Delectatione uerò ac dolore omnes ſenſus affici poſſunt, ſed diſsimili efficacia: quippe uiſus parum afficitur, tactio uerò & guſtus, maximè: mox ab ijs olfactus, atque hunc ſequitur auditus. Sed quæ eſt communis omnium cauſa, & quæ ſingulorum propria? Communis quidem quam Plato in Timæo his uerbis explicat: Pathos præter naturam uiolenter & affatim incidens, dolorem excitat: quum uerò ad naturalem habitum redit, idque rurſus affatim, delectationem inducit. At quod ſenſim paulatimque fit, ſenſu non percipitur: atque hactenus Plato.

An non hic quæſo contrarium eius quod XII. Methodi dixerat affirmauit? dum repentinum ad naturalem habitum regreſſum uoluptatem non dolorem inferre aſtruxit? At fortaſſe arbiter aliquis æquus, commodusque Galeni patronus illius cauſæ ſubſcribēs, hæc quæ modo attulimus, non ex ſua ſed Platonis potius ſententia exprompta eſſe dicet: quòd & adductus ipſe Plato in teſtem hoc loco ſit, & ex illius penu eruta quæ de doloris uoluptatisque cauſis huc adferuntur. Quod etſi ueriſsimum eſt, ex Platonis inquàm ſententia locutum hoc loco fuiſſe Galenum, negari tamen minimè poſſe cenſeo, non & eum ipſum Galenum, ei Platonis ſententiæ ſubſcripſiſſe. atque in hac aſſerenda & conſtituenda omnem ſuam mentem cogitationemque fixiſſe. Quod & mox citandi à nobis loci ex hoc ipſo capite, non de Platonis iam, ſed Galeni potius ſententia ſcripti, teſtatiſsimum facient. Hac enim ipſa de re ſermonem ex ſua ipſius mente attexens Galenus ad hunc modum loquitur:

οὕτω μὲν δὴ πᾶν πάθος λυπηρὸν ἐν ἁπάσαις γίγνεται ταῖς αἰσθήσεσι. τὸ δὲ ἐναντίον αὐτῷ τὸ ἡδὺ, διὰ τὴν ἐναντίαν αἰτίαν. τοῦ γὰρ κινδυνεύοντος διασπασθῆναι, ἡ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπάνοδος ἀθρόα, τὴν ἡδονὴν ἀπεργάζεται.

Hoc eſt: Atque hoc modo in omnibus ſenſibus moleſtum pathos gignitur. Contraria autem illi delectatio ob contrarias cauſas. Nam ſi ob

diuel

diuellentia quis periclitetur, ſi affatim ad naturalem habitum redierit, delectationem reuocabit.

An non hic Galenus regreſſum ad naturalem habitum confertim factum delectationem creare affirmat? Si, inquit, à diuellentibus quis patiatur, delectationem reuocabit ubi ad naturalem habitum affatim redierit: uoluptatis enim iucundiq́ ſenſus rationem omnem in reditu ad naturalem ſtatum confertim facto poſitam eſſe uult. Quod enim ſenſim paulatimq́ fit, ut remiſſam habet & languidam motionem qua uehementer afficere poſsit: ſic fermè ſenſu non percipitur, uti & præcitato paulò antea loco ex eiuſdem eſt à nobis ſententia demonſtratum. Sed rurſus confirmatius locupletioreq́ teſtimonio id ipſum ex eodem aſtruamus. Vbi enim de ijs quæ in ſenſu tactus uoluptatẽ pariunt ex profeſſo loquitur, ea adferens idonea contraria à quibus uoluptas creari ſolet, locũ illum citat Hippocratis ex Aphoriſmorum ſectione quinta. Eſt autem ubi in rigore neruorum ſine ulcere iuuene bene carnoſo æſtate media aquæ frigidæ immerſio caloris reuocationem facit: calor uerò hic liberat. Indicat, inquam, quod nam idoneum ſit contrarium quo ægritudinis alleuatio fiat, oſtendens non frigidam ipſam, ſed calorem ab ipſa reuocatum, idoneum rigoris neruorum contrariũ eſſe, illicq́ adſcribi curationem debere: cosq́ arguit, qui curationem eiuſmodi à frigida, non autem à calore natiuo ab illa reuocato fieri contendebant. Atque eo ipſo loco hæc de uoluptatis cauſis ſcripſit. *4. de Sympt. cau. cap. 6.*

πάντα πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἔρχεται διὰ τῶν ἐναντίων, ὥσπερ καὶ ὁ τέτανος διὰ τῆς κατὰ τὴν θερμασίαν ἐπανακλήσεως. εἰ μὲν οὖν ἀθρόως τοῦτο γίγνοιτο, μεθ' ἡδονῆς ἡ θεραπεία συντελεῖται, κατὰ μικρὸν δὲ συμβαίνοντος, ἀναίσθητος ἡ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπάνοδος ἔσται.

Omnis (inquit) affectus præter naturam per contraria ad naturalem habitum reducitur, quemadmodum rigor neruorum per caloris reuocationem. Quòd ſi cõfertim hoc fiat, non ſine uoluptate perficietur curatio: ſi uerò paulatim ſenſu haudquaquam percipietur ad naturalem habitum regreſſus.

Voluptatem igitur Galenus ex regreſſu in naturalem ſtatum confertim facto, tanquam à ſua ipſius effectrice cauſa oriri hiſce uerbis apertiſsimè confirmauit: id nimirum teſtatus, rigoris neruorum curationem, tum quidem cum uoluptate perfici, ſi confertim natiuus calor morbificam cauſam diſcutiat: quod frigidæ immerſione fieri teſtatiſsimum relinquitur. Si uerò ſenſim non affatim id fiat, nulla ſanè percipietur uoluptas. Et rurſus eodem ipſo capite:

Καὶ διὰ τοῦτο δὲ κατ' ὀλίγον ἀθροιζομένοις ἐν τῷ σώματι διαθέσεσιν αἱ παρὰ φύσιν ἀναισθήτω περιέπεσον ὄντες, ἡ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπάνοδος ἐπειδὰν ἀθρόως ἐπιτελεῖται, μετ' αἰσθήσεώς τε ἅμα καὶ ἡδεῖα γίγνεται.

Hoc eſt: Et quibus ſenſim in corpore increſcit non ſecundum naturam affectus, licet ille ſenſum effugiat, quum tamen ad naturalem redit habitum, idq́ affatim, ſenſum uoluptatemq́ parit.

Eadem Galenus hoc loco, quæ ſuperioribus de uoluptatis generatione & cauſis adfert. Quin & paulò poſt de uoluptate ea quæ ex genitalis

ſeminis excretione oritur, dum per concubitum ſemine confertim eiecto, uoluptas mira percipitur loquens, tantam eſſe uoluptatem tradit, quanta fuerit ipſius regreſſus ad naturalem ſtatum celeritas. quòd ſcilicet ſemen affatim excernatur eóq; uoluptatem maximam inferat:

ἡ δ' ἀπόκρισις ἡ τοῦ λυποῦντος ἀθρόως γιγνομένη, ὅσῳ τάχει εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανόδου, καὶ τὸ τῆς ἡδονῆς μέγεθος ἀνάλογον ἕξει.

Quia, inquit, affatim excernitur pro reditus ad naturalem ſtatum celeritate, uoluptatis quoq; magnitudinem ad proportionem habebit.

Conſtare igitur ex his cuiq; uel mediocriter in Galeni lectione uerſato exiſtimo, quænam de uoluptatis & doloris cauſis eius autoris fuerit ſententia, Dolorem tum ſcilicet fieri, cùm cauſa quæpiam uiolenter affatímq; incidens moleſtum pathos intulerit: uoluptatem uerò, tum quum ab ipſo non ſecundum naturam ſtatu, in eum qui ſecundum naturam eſt regreſsio fit: non languida quidem illa atq; remiſſa, (ut quæ uix ſenſu percipiatur, neq; inſignem aliquem ſui ſenſum exhibeat: ut paulò antè de eiuſdem Galeni mente demonſtrauimus) ſed planè intenta & ualida, tum etiam affatim facta. Ea enim eſt quæ uehementi ſuo motu animal afficit, quumq; per illam ad naturalem ſtatum, unde à cauſa ui irrumpente deciderat, reditus fiat, neceſſum quidem eſt uoluptatem percipi. Quamobrem in rigoris neruorum curatione tum quidem uoluptatem ſentiri meritò dixit, cùm caloris reuocatio (quæ morbificam cauſam ceu contrarium idoneum deſtruit) affatim facta fuerit. Fit autem huiuſmodi, cùm in frigidam derepente æger immergitur: qua quidem in frigidam demerſione, confertim intrò reuocari natiuum calorem ceu à contrario adactum

Cap. de contrarijs. neceſſarium quidem eſt: quòd ex Ariſtotelis ſententia ea ſit contrariorum natura, ut ſeſe mutuò expellant, nec unà ineſſe eodem in ſubiecto poſsint. Itaque foras occurrente frigiditate, intrò colligi calorem conſequens eſt: à qua quidem caloris intrò facta reuocatione, diſcuti morbificam cauſam oportet: ex qua quidem ſic repentè confertímq; ſublata, blandum quendam atq; iucundum ſenſum percipi eſt neceſſe, quem uoluptatem tum medici tum philoſophi omnes uocare ſolent. Eſt enim Voluptas iucundus quidam naturæ ſenſus illi planè conueniens: uti Dolor triſtis quidem & iniucundus. Itaq; illud neceſſariò uel ex ipſa rerum natura conſequi uidetur, ut cùm præſens aliqua in corpore ſubſit morbifica cauſa, magna ui atq; impetu illius temperiem aut unitatem euertere po-

In Arte medicinali. tens, ea dolorem pariat. Siquidem uel Galeni teſtimonio dolores quancunq; obſederint partem, uel intemperaturam in ea, uel ſolutam unitatem demonſtrant: uti cùm ea ipſa quæ dolorem intulit cauſa, per idonea contraria aufertur, uoluptatem percipi eſt neceſſe: hoc eſt, blandum quendam ac iucundum ſenſum quo in naturalem ſtatum reuocatio fiat. Quæ quidem ſine hoc ipſo naturæ maximè amico ſenſu fieri nunquam poteſt.

Quò autem plenius luculentiusq; tractari propoſita res poſsit, pugnantesq; Galeni loci quoad eius fieri maximè poterit conciliari, omnis mihi & doloris & uoluptatis natura, cauſæ, generationis etiam illorum modus ex Platonis præſertim & Galeni ſententia ad amuſsim explicanda

erunt

erunt. ſine quorum animaduerſione neq; ſatis commodè quæſitum tractari, neq; Galenus à pugnantia uindicari ullo modo poteſt.

Primùm igitur doloris & uoluptatis naturam ſuis notionibus, hoc eſt definitionibus explicatam trademus: Dein utriuſq; cauſas: Poſtremò generationis amborum in nobis rationem modum'q; proferemus. Quibus explicatis rebus, plana erit atq; perſpicua, quæ antea erat controuerſa atq; ambigua doloris uoluptatiſq; generatio.

A Platone igitur Philoſophorum ſummo initium ſumentes, dicamus Voluptatem actionis illius nomen eſſe, quæ ad ὄνησιν, id eſt utilitatē emolumentum'q; tendit: Dolorem uerò, à διαλύσεως, id eſt diſſolutione corporis dictum uideri. Ea enim de re tota ſic in Cratylo de recta nominum ratione Plato diſſerit. HERMOG. Quid ἡδονὴ, λύπη, ἐπιθυμία, uoluptas ſcilicet, dolor, cupiditas, Socrates, & huius generis reliqua? SOCR. Haud nimis obſcura mihi uidentur Hermogenes. ἡδονὴ, id eſt uoluptas, ſiquidem actionis illius nomen eſt, quæ ad ὄνησιν, id eſt utilitatem, emolumentum'q; tendit: δ, uerò adiectum facit, ut pro eo quod eſt ἡονὴ, ἡδονὴ proferatur. λύπη id eſt dolor, à διαλύσεως, id eſt diſſolutione corporis trahi uidetur. Nam in huiuſmodi paſsione corpus diſſoluitur. *Plato.*

Rectiſsimè certè Plato ex ipſa uocum ratione rerum naturas explicauit: in id enim rebus nomina appoſita ſunt (ut idem eodem loco tradit) ut per ea ceu inſtrumenta quædam congruentiſsima, rerum ſubſtantias doceamur: unde eſt illud etiam Ariſtotelis, Voces eſſe earum quæ ſunt in anima paſsionum notas, quibus ſenſa mentis rerum'q; naturas aptè explicamus. Voluptatem itaq;, hoc eſt Græcè ἡδονὴν, ab utilitate emolumentoq; dictam rectè à Platone pronuntiatum eſt: quòd qui ea potitur, maximo bono, utilitate, ac fructu perquam cōmodo frui ſe ſentiat: eſt enim blandus quidam ac iucundus ſenſus, naturæ noſtræ maximè congruens. Dolor uerò, λύπη nuncupatus ob id meritò eſt, quòd illius interuentu diſſolui corpus & eneruari planè contingat. Vnde eſt illud Galeni, Ex maximè uirtutem proſternentibus dolor eſt. Hactenus de nominum ratione Plato. *In Perihermenijs.* *Commen. 3. primi prædictionum. & 12. Meth.*

De rerum uerò ipſarum, uoluptatis inquā & doloris natura, ad hunc modum cùm in Philebo, tum in Timæo tractauit. Horum enim pathematum eſſentiam in eo potiſsimùm poſitam eſſe idem in Philebo ſtatuit, ut ex eorum genere ſint quæ naturam ſuam omnem in fieri & tranſmutari, non in eo quod ſtatū eſt atq; permanens habeant. Sunt enim huius generis multa quæ fixum nihil atq; permanens habent, uti motus, tempus, pathos: quod belliſsimè à Galeno libro de Sympt. differ. ad principium dictum eſt. Quo quidem in genere ex Platonis ſententia & uoluptatem quoq; reponit, & in uniuerſum motum omnem quicunq; procedit ab altero in alterū. Vnde in Philebo ſic ea de re à Platone diſſeritur. SOCR. Quid uerò hoc? quod audiuimus uoluptatis quidem generationem ſemper, eſſentiam uerò nunquam exiſtere? Elegantes enim quidam uiri hoc ferunt, eiſq; gratia eſt habenda. *1. de Sympt. differ. cap. 1.*

Ex his ſanè conſtat, Voluptatis generationem ſemper quidem eſſe,

Eſſentiam uerò nunquam. Voluptas enim præceps quidam motus eſt, uti in Timæo idem autor doctiſsimè probat: motus autem omnis in generatione, non in habitu eſſentiam ſuam habet: itaq; & uoluptatis natura in generatione, hoc eſt motu, non in habitu erit. Sic etiam & Dolor: eſt enim ex eorum pathematum genere, quæ in actione & motu eſſentiam ſuam habent, nempe actionis tangendi noxa, quod Galenus libro de Symptomatum differ. cap. III. abundè monſtrauit: Actionis (inquit) tangendi noxa dolor eſt. Omnem uerò utriuſq; pathematis naturam, in Philebo Plato his uerbis ſcitiſsimè expreſsit. Poſteaquam enim de quatuor ſummis illis generibus, quæ rebus quidē omnibus inſunt, Termino, Infinito, Mixto, & Cauſa diſſeruiſſet, oſtendere uolens quo in genere tum uoluptas, tum dolor reponenda eſſent, ſic cum Protarcho diſſerit. SOCR. Nunc igitur, ò amice, in quo genere ſit mens, quam'ue habeat uim, ſatis propemodum monſtratū eſt. PROTAR. Omnino. SOCR. Quinetiam uoluptatis genus iampridem patuit. PROT. Nimirum. SOCR. Reminiſcamur iam & horum circa utraq; quod mens quidem cauſæ cognata eiuſdemq; cum illa generis fermè erat: uoluptas autem infinita, eiuſq; generis, quod nec principium, nec medium, neq; finem, in ſeipſo ſuapte natura continet, aut aliquando continebit. PROT. Quid ni reminiſcamur? SOCR. Oportet itaq; poſthac in quo horum utrunq; conſiſtit, & propter quam paſsionem fit, quoties fit, aduertere: utq; uoluptatis primò genus ipſum inueſtigauimus, ſic & iſta circa illam primò nunc inquiremus. Seorſum tamen à dolore uoluptatem ſufficienter examinare non poſſumus. PROT. Si hàc gradiendum eſt, hàc utiq; gradiamur. SOCR. Num igitur idem tibi quod mihi de horum generatione uidetur? PROT. Quid iſtud? SOCR. Communi eodemq; in genere ſecundum naturam dolor & uoluptas eſſe uidentur. PROT. Hoc commune genus Amice Socrates oſtende obſecro quidnam ex his quæ ſuprà diſtincta ſunt intelligi uelis. SOCR. Pro uiribus ò mirifice uir id agam: PROT. Bene inquis. SOCR. Commune igitur intelligamus, quod ex quatuor tertium numerauimus. PROT. An quod poſt infinitum finitumq; locaſti, in quo ſanitatem & harmoniam, ut arbitror, collocaſti? SOCR. Rectè dicis: ſed nunc maximè mentem adhibe. PROT. Dic igitur. SOCR. Harmonia ſoluta in animantibus, unà naturæ ſolutionem generationemq; dolorum eo in tempore fieri dico. PROT. Conſentaneum. SOCR. Rurſus harmonia contemperata & in ſui naturam protinus reſtituta uoluptatem fieri dicendum eſt: ſi modò res maximæ uerbis paucis concludendæ ſunt. PROT. Reor equidem te rectè, ò Socrates, dicere: clarius tamen exprimere eadem adnitendum. SOCR. An non uulgaria & notiſsima, cognitu facilia ſunt? PROT. Quænam iſta? SOCR. Fames quidem ſolutio eſt atq; moleſtia. PROT. Eſt. SOCR. Comeſtio uerò, repletio atq; uoluptas. PROT. Ita. SOCR. Sitis iterum corruptio, ſolutioq;, & dolor. Vis autem humore quod arefactum eſt reficiens, uoluptas eſt. Diſcretio inſuper & diſſolutio præter naturam æſtu quodam effecta moleſtia. At ſecundum naturam reſtitutio refrige-

ratioq;

ratioq́ uoluptas. PROT. Prorſus. SOCR. Concretio quoq; humoris præter animalis naturam frigore facta, dolor: contrà humido liqueſcente & in ſuam redeunte naturam, reditus iſte uoluptas. ac ſummatim conſidera, num toleranda tibi hæc oratio uideatur. Quoties corrumpitur animata ſpecies, ex infinito & termino, ſecundum naturam ut diximus genita, eiuſmodi corruptio dolor eſt. Cùm uerò hæc in eſſentiam ſuam refluunt, regreſſum hunc dicimus uoluptatem. PROT. Eſto: uidetur enim hoc mihi admodum ueriſimile. SOCR. Hanc unam itaque uoluptatis & doloris ſpeciem in ijs paſsionibus utriſque ponamus. PROT. Ponatur.

Eodem autem in libro poſt multam eius rei diſputationem ſic rurſus Socrates de uoluptatis & doloris cauſis diſſerit. SOCR. Dictum eſt ſæpenumero, quòd quorumlibet natura concretionibus uel diſcretionibus, repletionibus uel euacuationibus, incrementis uel decrementis corrupta, dolores, moleſtiæ, cruciatus, cæteraq́ id genus exoriuntur. PROT. Sæpe iam dictum.

Et rurſus paulò infrà, Mutationes quidem magnæ (Socrates inquit) uoluptates doloresq́ afferunt: mediocres autem & exiguæ, minimè.

Hæc de uoluptatis dolorisq́ natura in Philebo Plato: in Timæo uerò breuibus omnem eorum pathematum uim atq; naturam his uerbis expreſsit. Quod præterea, inquit, ad uoluptatem attinet & dolorem, ita conſideretur. Paſsio uiolenter præterq́ naturam abundè, ſimulq́ nobis illata, moleſta fit. Rurſus quæ in naturam abundè ſimulq́ reuertitur, dulcis: quæ contrà fit, contrà. Paſsio uerò magna cum facilitate illata, ſentitur quidem maximè, uoluptatis autem & doloris minimè particeps. Et rurſus, Corpora, inquit, ex partibus grandioribus conſtituta, & uix agenti cedentia, quando motiones illatas in totum corpus traijciunt, uoluptates doloresq́ continent: quando uidelicet è ſuo ſtatu mouentur, dolores: quando redeunt, uoluptates.

Ex hac uniuerſa quum in Philebo, tum in Timæo Platonis ſerie, non ſolùm quæ ſit tum uoluptatis, tum doloris natura: uerùm etiam & quæ amborum cauſa, & quis generationis eorum modus, euidentiſsimè conſtat. Doloris enim eam uult eſſe naturam, ut ſit à naturali ſtatu moleſta quædam & uiolenter confertimq́ facta ſeceſsio: Voluptatis uerò, ut ſit regreſſus quidam in eum, unde deciderat corpus, naturalem ſtatum: ſi modò refluxus is atq; reuerſio abundè ſimulq́ fiat. ita ut ad doloris uoluptatisq́ naturam eſſentiamq́ conſtituendam, id præcipuum eſſe uelit, ut abundè ſimulq́ (hoc eſt confertim & uiolenter) pathos ipſum inferatur, quod uerba illa in utriuſq; pathematis explicatione poſita [ſimul & abundè] exactiſsimè monſtrant. Paſsio, inquit, uiolenter præterq́ naturam abundè ſimulq́ illata moleſta fit, hoc eſt doloris particeps. Rurſus quæ in naturam abundè ſimulq́ reuertitur dulcis. Quod quidem paulò poſt explicatius tractans, idq́ confirmans, Paſsio, inquit, magna cum facilitate illata ſentitur quidem maximè, uoluptatis autem & doloris minimè particeps. Quam quidem ſententiam Galenus ex hoc, ut arbitror, lo-

Platonis locorum de uoluptate et dolore explicatio.

eo iiſdem penè uerbis. V I I. de Hippocratis & Platonis decretis expreſsit. Vt itaq; uoluptatis aut doloris eſſentia conſtet, affatim, hoc eſt ſimul & abundè ſenſum fieri oportet. Si enim, ut idem ait, magna cum facilitate, hoc eſt ſenſim & languidè, motio fiat: ſentitur quidem illa, uerùm doloris uoluptatiſ'ue minimè particeps erit: quòd ſcilicet abundè ſimulq; non fiat, ſed ſenſim potius & remiſsè. Diſceſsionem igitur ab eo qui ſecundum naturam ſtatu confertim factam, dolorem: regreſſum uerò in eum ipſum itidem affatim factum uoluptatem eſſe iure dicemus. Quod & Galenum ipſum, magiſtrum ſuum Platonem ſequutum uoluiſſe, ex capite ſexto libri de Symptomatum cauſis ſuprà locupletiſsimè oſtendimus. Abundè autem ſimulq; fieri oportere, id quod uel dolorem uel uoluptatem eſt illaturum, uel ipſo ſenſuum iudicio ac experientia duce cognoſcimus: in iis utiq; pathematis, quæ nobis à Platone in exemplum propoſita ſunt, fame, ſiti, æſtu, ac refrigeratione, & id genus reliquis: quò enim maior fuerit membrorum inanitio, quò grauior & diuturnior, eo urgentior conſequetur fames: quò ſiccitas & humoris inopia, uel caloris copia amplior, (ab his enim ambobus ſitim fieri pulchrè Galenus aſſeuerauit) eò ſitim naſci ampliorem uidemus. Sic in æſtu, refrigeratione, labore, cæteriſq; moleſtis ſenſionibus fieri cernimus, ut tantò grauiora moleſtioraq; à nobis percipiantur, quantò maiore ui fuerint illata. Sic rurſus, quum ab his pathematis in naturalem ſtatum opportunis præſidiis regredimur, uoluptatem tum maximè ſentimus, cùm præſidiorum in id idoneorum ope confertim immutamur. Fameſcentes enim auidè cibum ſumentes, magna expleri uoluptate, iucundoq; ſenſu cernimus: ſic & immodicè ſitientes, cum ſe largo potu affatim impleuerint; æſtu affectos, quum refrigerarint: perfrigeratos, quum concaluerint: labore delaſſatos, quum ſe quieti dederint: nimirum uigilantes, quum altum dormierint, iucunda perfrui uoluptate experimur. Quorum quidem præſidiorum nullum uoluptatem affert, niſi cõfertim abundeq; ſuggeratur. Quam enim, quæſo, fame enectis uoluptatem affert exiguus cibus languidè ac tardè oblatus? quam exiguus potus guttatimq; inſtillatus ualde ſitientibus? quam grauiter æſtuanti, lenis ac modica perfrigeratio? ut à qua nullatenus leuatos ſe ſentiant? Et ut in ſumma dicam, & multum & confertim oblatum eſſe omnino oportet, quod uoluptatem eſt pariturum: uti quiq; in nobis, dum hiſce pathematis urgemur, experimento diſcimus. Sit itaq; conſtans illud ex Platonis atq; Galeni ſenſis enatum, Voluptatis atq; doloris in eo maximè poſitam naturam eſſe, ut & abundè & ſimul hoc eſt affatim fiant, ſintq; ex eorum genere quæ in motu & generatione: non in habitu eſſentiam ſuam habeant. Vnde illud rectiſsimè in Philebo dictum eſt, Voluptatis quidem generationem: eſſentiam, nunquam exiſtere.

3. de Simpl. ficult. primo. cap. 30.

Hæc de uoluptatis dolориſq; natura dicta in præſens ſufficiant. De cauſis uerò & generationis eorum modo, quod dicturos nos ſecundo loco recepimus, facillimum eſt ex ante adductis ex Platone locis iſtæc colligere. Doloris enim cauſam præcipuam Plato in Philebo naturæ noſtræ corruptionem, & immutationem uehementem ab iis quæ harmoniam,

ut ille

ut ille uocat, ſeu ſymmetriam noſtrã euertere potenter poſſunt, eſſe uult. Harmonia (inquit) ſoluta in animantibus unà naturæ ſolutionem generationemq́ dolorum fieri dico. Et rurſus, dictum eſt ſæpenumero, quod quorumlibet natura concretionibus uel diſcretionibus, repletionibus uel euacuationibus, incremẽtis uel decrementis corrupta dolores, moleſtiæ, cruciatus, cæteraq́ id genus exoriuntur. Et item mutationes (inquit) magnæ, uoluptates doloresq́ afferunt: mediocres autem & exiguæ minimè. Quæcunq́ igitur calore uel frigiditate immodicis temperaturam euertere noſtram, quęcunq́ item ſecare, diuidere, cogere, inanire, replere, & alioqui extra naturalem ſtatum confertim deducere corpora noſtra poſſunt, ea omnia dolorum illatiuas effectricesq́ eſſe cauſas cenſendum. Vnde eſt illud Hippocratis, Ab his quæ naturam noſtram corrumpunt ac mutant dolores excitantur. Hac quidem uocula [corrumpunt] ut Galenus IIII. de Symptomatum cauſis interpretatur cap. VI. & celeritatem & uehementiam tranſmutationis indicans. id ſcilicet nobis ut teſtatiſsimum faciat, (quod & nos ſuprà diximus) abundè & ſimul fieri oportere quod dolorem ſit illaturum. Niſi enim celeritate ac uehementia rei corrumpentis ſeſe efferat impetus, dolorẽ ſanè minimè excitabit. Quamobrem & illud à Platone in Timæo rectiſsimè dictum arbitrandum eſt, Paſsionem magna cum facilitate illatam ſentiri quidem maximè: uerùm dolorem non inferre. Voluptatis uerò eæ cauſæ omnino cenſendæ erunt, quæ dolorum illatiuis cauſis ex diametro opponentur. Quæcunq́ enim corpora noſtra è natiuo ſuo ſtatu lapſa, in ſui naturam protinus reſtituere poſſunt, uoluptatem ea pariunt, hoc eſt, blandum ac iucundum quendam ſenſum, qui magna nos delectatiõe afficiat, ac ſuauitate deliniat. Harmonia, inquit in Philebo Plato, contemperata & in ſui naturã protinus reſtituta, uoluptatem fieri dicendum. Vnde & quæ calefacta corpora noſtra refrigerare, refrigerata calefacere, humore madentia exſiccare, ſiccata madefacere, quæ diſſoluta cogere, inanita replere, & omnino in ſuam ipſorum naturam protinus reſtituere corpora poſſunt, ea uoluptatem parere exiſtimandum.

Horum uerò pathematum amborum cauſas, uoluptatis inquam & doloris, ſi quis in uniuerſum percenſere uelit, Galenum libro de Symptomatum cauſis IIII. tum & XII. & XIII. Methodi, & libro de Inæquali intemperatura, & libro de Elementis ſecundum Hippocratem, & II. de Ratione uictus in morbis acutis, commentario primo, & VII. de Hippocratis & Platonis decretis, & cõmento primo in primum de Vulga. morb. adeat: in ijs enim locis omnibus ſymptomatum horum exactiſsimè à Galeno cauſæ ex Platonis & Hippocratis mente traduntur: ad quæ quidem loca lectorem ablegare (ne tranſſumptione & citatione locorum in profuſam nimium ſeriem ſe proferat oratio) commodius uiſum eſt.

Generationis autem horum ratio quum à Platone citatis locis, tum à Galeno libro VII. de Hippocratis & Platonis decretis, & libro primo de Elementis, & XI. Methodi, & commento primo ſecundi de Ratione

uictus

uictus in morbis acutis,& libro de Sympto.cau. I I I I.cap.eodem, & libro de Tremore bellisſimè explicatur, idq́ in hanc ferè ſententiam: Eſt autem locus I I.de Ratione uictus in morbis acutis commento primo:

περὶ δὲ ὀδύνης γενέσεως εἴρηται μὲν μοι κἀν τῷ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων. εἴρηται δὲ κἀν ταῖς τῶν συμπτωμάτων αἰτίαις, ὡς ἐν τοῖς αἰσθητικοῖς σώμασιν ἡ ὀδύνη γίγνεται, μεταβολὴν ἀθρόαν εἰς τὸ παρὰ φύσιν λαμβάνουσι, καὶ ὡς ἐστὶν ἡ μεταβολὴ διττή, ποτὲ μὲν ἀλλοιουμένων αὐτῶν ἀθρόως τε καὶ βιαίως κατὰ ποιότητα, ποτὲ δὲ συνεχείας λυομένης. ἀλλοιοῦται μὲν οὖν ἀθρόως κατὰ τὰς δραστικὰς ποιότητας, θερμαινόμενα καὶ ψυχόμενα, καὶ ξηραινόμενα καὶ ὑγραινόμενα. διαφθείρεται δ' αὐτῶν ἡ συνέχεια, τεμνομένων σφοδρῶς, ἢ θλιβομένων.

De doloris generatione (inquit) diximus & in libris de Elementis ſecundum Hippocratē, & in eo qui de Symptomatum cauſis, quòd dolor in ſenſilibus fiat corporibus, cùm ea ipſa in id quod præter naturam eſt, ſubitò ſimulq́ tranſmutantur: præterea & quonam pacto tranſmutatio ea bifariam fiat: corporibus huiuſmodi alias tum ſubitò ſimulq́, tum uiolenter ſecundum qualitatem alteraſcentibus: aliàs unitatis diſſolutione. Alterantur autem ſubitò ſimulq́ ab efficientibus qualitatibus, cùm & calefiunt & refrigerantur, & ſiccantur, & humectantur. Vnitas uerò diſſoluitur, corrumpiturq́, ubi corpora illa uel diſtenduntur, uel comprimuntur.

Atque eadem X I I.Methodi, & citatis iam paulò antea ex Galeno locis recenſentur. unde generationis dolorum ratio, atq́ ex oppoſito uoluptatis (ſiquidem, ut uult Ariſtoteles, contrariorum eadem eſt diſciplina) deſumi magna facilitate poteſt. Gignitur enim dolor, ubi uel qualitates effectrices ſubitò ac uiolenter ſenſu prædita corpora alteratione quam pariunt immutauerint, uel diuiſione, compreſsione, & omnino unitatis ſolutione quæ iſthæc efficere poſsunt, eadem ipſa affatim & uiolenter affecerint. uoluptatem uerò tum maximè fieri, quum quæ in naturalem ſtatum reuocare ac reſtituere corpora poſſunt, id affatim confertimq́ effecerint. quod quidem idonei contrarij ope fieri libro de Symptomatum cauſis I I I I.cap.V I.Galenus affirmauit,

πάντα πρὸς τὸ κατὰ φύσιν ἔρχεται διὰ τῶν ἐναντίων.

Omnis, inquit, præter naturam affectus ad naturalem habitum per contraria reducitur. Itaq́ ſi labore fatigatum fuerit corpus, quies uoluptatem pariet: ſi calefactum, refrigeratio: ſi refrigeratum, calefactio: ſi inanitum, impletio: ſi plenitate affectum, uacuatio: ad quem ſanè modum & reliqua omnia in naturalem habitum corpora deducentia, ſunt reuocanda.

Expleuimus bona fide quæ explicanda præmittendaq́ ad Galenum ab erroris pugnantiæq́ labe uindicandū cēſuimus. Enarratis utiq́ uoluptatis ac doloris natura, cauſis ac generationis modo ex Hippocratis, Platonis, atq́ ipſiuſmet Galeni decretis: is nunc nobis erit (quantum quidem ingenij noſtri uiribus eniti contendereq́ potcrimus) à calumniæ iniuria uindicandus: qui, ut initio diximus, eadem de re pugnantia dixiſſe ſit uiſus, X I I.ſcilicet Methodi, ſtatuens reditum in naturalem ſtatum, ſi confertim fiat, dolorem, non uoluptatem creare: contrà, quàm in I I I I. de

Sympt

Symptomatum cau. & libro de Tremore, ac.pleriſq; alijs locis aſtruxit. Atq; horum quidem pugnantium reuera locorum conciliandi ratio non aliundè mihi, quàm ex ipſo Platone, ſummo & dicendi & philoſophandi magiſtro (à quo omnia mutuaſſe de doloris ac uoluptatis natura ac cauſis Galenus eſt uiſus) petenda uidetur: qui unus omnium exactiſsimè cauſam in Philebo reddidit, cur ſæpenumero in ipſo ad naturalem habitum reditu (quanquam is perpetuò uoluptatem pariat, ſi affatim abundéq; fiat) dolor ſit intermiſtus, atq; ita confuſus, ut planè diſcernere nequeas maioremńe reuocatio huiuſmodi moleſtiam, an uoluptatem adferat. Quod quidem ipſum in ualde perfrigeratis, qui ſe præproperè igni admouent, tum in prurigine affectis, dum ſcalptu & frictione quod moleſtum eſt diſcutere tentant, perſpicere ſanè poſſumus. In his enim ita ſe dolor uoluptatis, atq; hæc illi immiſcet, ut utriuſq; ſenſum ſimul, doloris, inquam, & uoluptatis, ita affecti percipiant. Sed iam Platonem ea de re doctiſsimè diſſerentem audiamus. Græca ob longitudinem apponere uiſum non eſt. SOC. Aggrediamur iterum athletarum more hanc diſputationem. PRO. Aggrediamur. SOC. In ſuperioribus diximus, ſiquidem meminimus, cupiditates (quæ ſic uocãtur) quantiſper ſeorſim nobis ineſsẽt, tunc corpus paſsionibus, abſq; animæ paſsione occupari. PRO. Recordamur, dictaq; hæc proculdubio ſunt. SOC. Nońne cupiebat anima contrarium corporis habitum? Receptaculum autem doloris & uoluptatis, quæ paſsione fit, erat corpus? PRO. Erat. SOC. Collige quod ex his ſequitur. PRO. Dic. SOC. Quoties iſta concurrunt, congrediuntur quoq; uoluptates atque dolores, eorumq; ſenſus, quæ contraria ſunt: quod profectò nunc patuit. PRO. Apparet.

Plato in Philebo.

Et rurſus eodem in dialogo de hiſce pathematis loquens, quæ uoluptatem dolori intermiſtam habent, ita ad uerbum diſſerit.

SOC. An non aliquas (de uoluptatibus ſcilicet ſermonem inſtituens) è multis elicere decet & ueſtigare, qua ratione maximè uocari debeant? PRO. Neceſſe eſt. SOC. Aduerte itaq; talium morborum uoluptates qua ratione ſe habeant. PRO. Qualium? SOC. Deformium uoluptates, quas illi quos indignantes uocauimus, penitus horrent. PRO. Quales inquam? SOC. Velut in ſcabiei medela quæ fricando fit, cæteriſq; huiuſmodi, haud alio pharmaco indigentibus. hoc enim malum (prò dij immortales) uoluptatemńe, an dolorem potius nuncupabimus? PRO. Malum quiddam ò Socrates mixtum hoc eſſe uidetur. SOC. Haud equidem uel Philebi gratia, hoc exemplum produxiſſem: ſed niſi hæ uoluptates, & quæ haſce ſequuntur, inſpiciantur, nunquam fermè quod quæſitum nunc eſt, dijudicare ualemus. Ergo ad iſtarũ cognatas pergendum eſt? PRO. Num eas inquis, quæ immixtione communicant? SOC. Has ipſas. Sunt igitur mixtiones corporis quidem ipſius in corporibus, animæ in anima. Et dolores animæ & corporis uoluptatibus mixtos reperiemus, eamq; utrorunq; commixtionem interdum uoluptatem, interdum uerò dolorem cognominatam. PRO. Quonam pacto? SOC. Vt ecce, Cùm quis in reſtitutione uel corruptione ſimul contraria patitur, algens

algens ſæpe caleſcit,& calens aliquando refrigeſcit, quærens,ut arbitror, id aſſequi,illud obijcere,ac quod dicitur, amaro dulce permixtũ, & cum difficultate reiectionis adſiſtens moleſtiam, mox ferum congreſſum facit. PRO. Eſt maximè uerum quod dicis. SOC. Non'ne harum mixtionum quædam ex æquali utrinq; & uoluptate & dolore, quædam ex alterutro excedente conflantur? PRO. Nihil prohibet. SOC. Dic igitur ex earum numero quæ doloris plus quàm delectationis continent, eas eſſe quæ ſequuntur, ſcabiem & titillationes, quando quod intus eſt, feruet atq; gliſcit, neq; huc perfricando aut exagitando quis attingit, ſed quod circa cutem eſt ſolum diffundit: tum ſanè illa in ignem ferentes,& nunc huc,nunc illuc, conſilij inopia reuoluti, inæſtimabiles ſæpenumero uoluptates pariunt: aliquando contrà interioribus ad exteriorum moleſtias uoluptatibus mixtis, in utram partem declinatio fiat exhibent, ex eo quod commixta per uiolentiam diffundant, uel diſperſa confundant, ſimulq; uoluptatibus dolores admoueant. PRO. Vera narras. Hac quidem tota ſerie Plato id belliſsimè docet, immixtam ſæpenumero uoluptatem dolori eſſe, doloremq; uoluptati: cauſamq; cur id fiat reddit:in cauſa ſcilicet id eſſe ſtatuens,quòd cùm corpus moleſto quopiam ac triſti pathemate affectum urgeatur, paſsione tunc ipſum ac dolore occupari eſt neceſſe: cui ſanè Pathemati anima mederi cupiens, contrarium corporis habitum concupiſcit,ut ſi inanitione affectum ſit corpus,proindeq; doleat,impleri cupit: ſi plenitate,inaniri: ſi calefactum,refrigerari: ſi refrigeratum, calefieri maximè cupiat. Atq; hoc quidem neceſſariò ſequitur,ut quoties iſta concurrunt, affectus nimirum corporis & animæ,uel contrarij corporis habitus, congrediantur ſimul uoluptas & dolor, eodemq; momento contrarij in corpore ſenſus percipiantur. Etenim cùm contrariorum ea ſit natura, ut ſeſe mutuò abigant, nec eodem in ſubiecto (ut Philoſophi loquuntur) eſſe poſsint: fit, ut contrarium unum alteri oppoſitum atque obiectum, illud tollat atq; funditus corrumpat: quod cùm ſine pugna fieri nullo planè pacto poſsit (obfirmatur enim contrarium à contrario exagitatum,& quaſi ſuis uiribus nixum contra nititur, ſeſe quoad fieri maximè poteſt ſeruare cupiens) neceſſum eſt utriuſque contrarij eodem in tempore percipi ſenſum. unius uidelicet moleſtiam inferentis, alterius item moleſtiam depellentis, ut in exemplo à Galeno propoſito XII. Methodi, perfrigerati corporis properè ad ignem accedentis: in eo enim acceſſu, cùm & frigoris dolorem inferentis, & caloris frigus conceptum depellentis ſenſus percipiantur: fit,ut inter hæc ingens exoriatur pugna,dum calor ignis intrò admiſſum frigus ui ſua pellere ſatagit:frigiditate contrà nitente,& quaſi à contrario obiecto (quod Græci ἀντιπερίστασιν uocant) fortiore effecta, & ualidius inſurgente. Vt enim, quæ caliditas in calce latet, non niſi affuſa frigida aqua ſeſe exerit, atque oſtentat: ſic in perfrigeratis, uis ſe tum maior frigoris exhibet,cùm properè ad ignem acceſſerint. Quæ cauſa eſt,ut tum dolor ſentiatur ingens, ex contrariorum ſcilicet pugna enatus:qui quidem tum ſedabitur,quum à calore uis frigoris fuerit deiecta,prorſuſq; ſuperata. Itaque (ut tandem

Loci Platonis explicatio.

pugnan

pugnantes Galeni locos explicemus, explicandoq́ꝫ conciliemus) dicimus uerum perpetuò eſſe, ex reditu in naturalem ſtatum, ſi affatim id fiat, uoluptatem creari, uti IIII. de Sympto. cauſ. & libro de Tremore, ab eodem Galeno demonſtratum. Cùm uerò XII. Methodi reditum eum ad naturalem ſtatum confertim factum dolorem creare aſſeuerauit, ita interpretandum arbitror, ut exiſtimarit, non per ſe quidem reditum illum dolorem creare (qui quidem ſemper, ut antea ex Platone & ipſomet Galeno docuimus, uoluptatem parit) uerum per accidens, quòd uidelicet in eo reditu acerba contrariorum ſeſe inuicem exagitantium & pellere ſatagentium pugna contingat, à qua dolorē conſequi ſit neceſſe: ac utriuſq́ꝫ contrarij percipi ſenſum, ut algeſcens caleſcat, caleſcens frigoris uim ſentiat, ut præcedenti ex Philebo ſerie Plato nos docuit: uti etiam in lepra pruriginéq́ꝫ affectis accidit, qui dum ſcalptu frictionéq́ꝫ mederi ſibi ſtudent, & doloris & uoluptatis ſenſu ſimul afficiuntur: uoluptatis, dum eo affrictu quod moleſtum eſt fundunt atq́ꝫ diſcutiunt: doloris, dum moleſtum id acreq́ꝫ attrectantes magis exaſperant, & ad inferendum dolorem promouent. Atq́ꝫ hac quidem ratione & bellè Galeni mens explicari, & ipſe ab erroris contradictionisq́ꝫ nota uindicari pleniſsimè poteſt.

Conciliatio pugnantiũ locorum Galeni de uoluptate & dolore.

Conciliatio diuerſorum locorum Galeni de Eryſipelate, quum I. & II. de Morborum diff. & cau. tum XIII. Methodi & XIIII. item libro de Tumo. præter naturam, à bili fieri dicat: II. uerò ad Glauc. à ſanguine tenui bili admixto: & quòd natiua bilis ſit ſanguis tenuis ex Galeni ſententia.

ENARRATIO III.

QVOD de Eryſipelatis natura uarijs in locis à Galeno ſcriptum eſt (qui modò à flaua bile, modò à tenui ſanguine huic ipſi bili admixto prouenire affirmauit) quanquam controuerſum eſſe uideatur, haud magno tamen negotio explicari eius rei difficultas, uel à mediocriter in Galeni lectione uerſato poterit. Quod ut commodius à nobis perfici poſsit, loca ea ex Galeno afferemus, in quibus flauæ bilis ſobolem Eryſipelas eſſe dictum eſt. Primo itaq́ꝫ de Morborum differ. libro, cap. penul. de ijs tumoribus ſermonem inſtituens, qui ab influxu humorũ in unam quampiam partem incumbentium fit, ita diſſerit:

Σύνθετα γὰρ δὴ τὰ τοιαῦτα πάντα νοσήματα, κἂν χωρὶς ἕλκους γίγνηται, καθ' ἕνα μὲν τρόπον, ὅτι πάντα πλεονάζοντος ὑγρότητος, ἤτοι θερμῆς, ἢ ψυχρᾶς ἐστὶν ἔγγονα, χολῆς μὲν ξανθῆς ἐρυσίπελας.

Compoſiti (inquit) ſunt huiuſmodi morbi uel nullo comitante ulcere: Principiò quod omnes ex abundante naſcuntur humore, uel calido, uel frigido: à flaua enim bile Eryſipelas.

Quem quidem locum uertens è Græco Copus Baſilienſis (ut interim id ne uidear uel diſsimulaſſe, uel conniuentibus oculis præterijſſe) duo illa uerba ἤτοι θερμῆς, ἢ ψυχρᾶς, à Galeno ſcripta omiſit: deſunt enim in uerſione ſua, quam ad libros περὶ νοσημάτων καὶ συμπτωμάτων appinxit. Sed id quic- *Copi erratũ.*

quid eſt lapſus, modicus enim is eſt, codicis potius quàm interpretis culpa accidiſſe arbitrandum eſt. A bile itaq; flaua Eryſipelas naſci hoc loco ueriſsimè affirmauit Galenus. id ipſum ſanè confirmans & XIII. & XIIII. Methodi, & millies in mille locis, quoties illi de Eryſipelate eſt inſtituendus ſermo. Verùm II. Therap. ad Glauconem, Eryſipelatos ex profeſſo curationem naturamq́; accuratiſsimè tractans, ita de ea diſſeruit:

εἰ δ' ἐξ αἵματος καὶ ξανθῆς χολῆς θερμοτέρων τοῦ δέοντος μικτὸν εἴη τὸ ῥεῦμα, ἢ ἐξ αἵματος μὲν, ζέοντος δὲ καὶ λεπτοτάτου τὴν σύστασιν, ἐρυσίπελας τὸ πάθος καλεῖται.

Quod eſt: Si uerò ex ſanguine & flaua bile calidioribus quàm oporteat mixta fluxio fuerit: uel ex ſanguine quidem, ſed efferueſcente & tenuiſsimo ſecundum ſubſtantiam, Eryſipelas paſsio uocatur.

Duplici ratione Eryſipelas fieri Galenus hoc loco ſtatuit: uel cùm ex ſanguine & flaua bile calidioribus quàm naturæ ex uſu ſit, mixta fluxio in unam quampiam partem incubuerit: uel cùm ſanguis quidem ſecundum ſubſtantiam tenuiſsimus, qualitate uerò feruentiſsimus, tumorem præter naturam excitarit. Eryſipelas enim alterutra fluxione in locum quempiam incumbente orietur. Siue enim ſanguis bili confuſus, atq; expultricis facultatis actione in partem aliquam protruſus, fluxionem excitarit: ſiue ſanguis ipſe ſolus, uerùm conſiſtentia tenuiſsimus, qualitate uerò feruentiſsimus (qualis arterialis eſſe ſolet) tumorem fecerit, Eryſipelas erit, quodcunq; huiuſmodi fluxione in partem procubuerit: ita ut exquiſitum Eryſipelas non ſolùm à bile fieri, uerùm mixtam eſſe fluxionem aſſeuerare ex Galeni hoc loco ſententia iure poſsimus. Quid igitur ſibi uoluiſſe Galenum dicemus, qui affectum huiuſmodi à bile, uti Phlegmonem à ſanguine, œdema à pituita, cancrum ab atra bile naſci affirmauit? Equidem ſi mixta fluxio eſt, quomodo à bile erit? eſt enim bilis ſimplex quidam ac impermiſtus humor: eſſe autem mixtam quandam fluxionem Eryſipelas, uerba illa apertiſsimè indicant,

εἰ δ' ἐξ αἵματος καὶ ξανθῆς χολῆς θερμοτέρων τοῦ δέοντος μικτὸν εἴη τὸ ῥεῦμα, ἐρυσίπελας τὸ πάθος καλεῖται.

Hoc eſt: Si uerò ex ſanguine & bile calidioribus quàm oportet mixta fluxio fuerit, Eryſipelas huiuſmodi paſsio uocatur.

Miſtam igitur ex bile ſanguineq́; calidioribus quàm par eſt fluxionem uult eſſe Eryſipelas. Quod ſi ita fuerit, quonam pacto à bile, ſimplici ſcilicet humore, naſcatur (uti citatis antea locis affirmauit) eſt inquirendum. Cuius ſanè inquiſitionis caput id eſſe mihi præcipuum uidetur, ut intelligamus, quid bilis nomine (à qua Eryſipelas prouenire dixit Galenus) accipiendum ſit: id enim ſi exactè intellexerimus, omnis confeſtim difficultas tolletur. Bilem itaq; medici & Græci & Latini, Pœniq; pariter omnes, humorem eſſe quendam confitentur, ſubſtantia quidem tenuem, qualitate uerò atq; potentia calidum ſiccumq́;, ex eo quod in alimentis aſſum ac ueluti uſtum eſt genitum, & ad uarios naturæ uſus accommodatum, ubi naturam ſuam modumq́; exactè ſeruauerit. Hanc uerò cùm ſimpliciter ſine adiecto pronuntiamus, pallidam illam & flauam uocatam ſignificare uel de Hippocratis ſententia ſolemus. Vnde Galenus

Idem habe- ...men.5.

comm

commentario III. in librum ſextum de Popularibus morbis Hippocratis, Multoties ſuprà dictum eſt, inquit, cùm ſimpliciter Hippocrates bilem dicit, pallidam & flauam uocatam bilem ſignificare: quoniam plus quàm alia bilis genera colore ſuo inficiat. Hæc autem uel Galeni & omnium teſtimonio, duplex eſſe depræhenditur. Naturalis enim alia, alia præter naturam. Naturalis (inquit II. de Facul. natur. Galenus) quod in nutrimēto aſſum ac ueluti uſtum calidiſsimumq́ ac dulciſsimū eſt, id flaua bilis eſt, nempe tenue quid humidū & fluidum, non quale cùm ad ultimum eſt exuſtum flauum, igneum, & craſſum uitellis ouorum ſimile: hoc nanq; præter naturam iam eſt, alterum uerò ſecundum naturam.

in eūdem lib. & 3. de Alimen. fac. cap. de melle. & lib. de Tumo. præter natu. cap. 10. & cōment. ad lib. de Nat. hum. et 10. de Simpli. fa. cap. de felle.

Ab immodico autem calore gigni humorem hunc, idem ipſe Galenus eodem ipſo de Naturalibus facult. lib. ſecundo teſtis locupletiſsimus eſt: ſicuti & ipſam quoque bilem unà cum ſanguine in iocinore & uenis gigni: quod quidem tum proximè citato libro, tum eo qui de Atra bile ſcriptus eſt à Galeno, belliſsimè dictum eſt. Bilis uerò differentias omnes perſequi, eius præſertim quæ præter naturam eſſe cenſetur, ſuperuacaneum in præſens eſſe arbitror: de quibus abundè Galenus tum in principio libri de Atra bile, tum in comment. primo ad primum Porrhetici diſſeruit. Quin & illud quoq; memorandum, bilem ipſam ſpumam ſanguinis eſſe. Succos enim corporis Galenus IIII. de Vſu partium, uino nuper ex uuis expreſſo comparans, bilim flori in uinis tenuibus ſupernatanti ſimilem facit: uti melancholicum ſuccum, fæci in uino ſubſidenti, conceptisq́ uerbis ſanguinis ueluti ſpumam bilem eſſe explicauit. Eius enim eo loco uerba hæc ſunt.

Ἄμεινον δ᾽ ἂν ἦν εἰς εἰκόνος ἐνέργειαν, μὴ ξηροῖς σιτίοις, ἀλλ᾽ ὑγρῷ χυμῷ, προπεπεμμένῳ μὲν ἤδη καὶ προκατειργασμένῳ, δεομένῳ δὲ τελεωτέρας πέψεως, ὁμοιῶσαι τὸν ἐκ τῆς κοιλίας διὰ τῶν φλεβῶν, ἐς τὸ ἧπαρ ἀναφερόμενον χυλόν. ἔστω δή τις οἶνος, ἄρτι μὲν τῶν βοτρύων ἐκτεθλιμμένος, ἐγκεχυμένος δ᾽ ἐν πιθάκναις, ὑπὸ δὲ τῆς ἐμφύτου θερμότητος ἔτι κατεργαζόμενός τε καὶ διακρινόμενος καὶ πεττόμενος, καὶ ζέων, καὶ αὐτοῖν τῶν περιττωμάτων, τὸ μὲν βαρὺ καὶ γεῶδες, ὅπερ οἶμαι τρύγα καλοῦσιν ἐν τοῖς πυθμέσι τῶν ἀγγείων ὑφιστάσθω. τὸ δ᾽ ἕτερον, τὸ κοῦφόν τε καὶ ἀερῶδες ἐποχείσθω (καλεῖται δ᾽ ἄνθος οὗτος) καὶ πλεῖστον ὑφίσταται τοῖς λεπτοῖς οἴνοις, ὥσπερ τοῖς παχυτέροις, θάτερον ὑφίσταται πάμπολυ. ταύτης δὴ τῆς τοῦ παραδείγματος εἰκόνος, νόει μοι τὸν ἐκ τῆς κοιλίας ἐς τὸ ἧπαρ ἀναδοθέντα χυλόν, ὑπὸ τῆς ἐν τῷ σπλάγχνῳ θερμασίας ὥσπερ τὸν οἶνον τὸν γλεύκινον, ζέοντά τε καὶ πεττόμενον καὶ ἀλλοιούμενον ἐς αἵματος χρηστοῦ γένεσιν. ἐν δὲ τῇ ζέσει ταύτῃ, τὸ μὲν ὑφιστάμενον αὐτῷ τῶν περιττωμάτων, ὅσον ἰλυῶδές τε καὶ παχὺ, τὸ δ᾽ ἐπιπολάζον, ὃ δὴ λεπτόν τε καὶ κοῦφον, οἷον ἀφρός τις ἐποχεῖται τῷ αἵματι.

Quod eſt: Melius autem utiq; eſſet ad ſimilitudinem actionis & conuenientem euidentiam, non ſiccis cibarijs ſed humido liquori præcocto quidem iam & prius elaborato: indigenti autem adhuc perfectiori concoctione, aſsimilare chylum qui ex uentre, ad hepar per uenas transfertur. Sit itaq; aliquod uinum nuper ex uuis expreſſum, infuſum autem in dolia, & quod ab innata caliditate adhuc elaboretur, & ſecernatur, & ſegregetur, & concoquatur, & ferueat: & eius excrementorum quod quidem eſt graue & terreſtre (quod ut puto uocant fæcem) in fundo uaſo-

rum ſubſideat. Alterum uerò quod eſt leue & aëreum, ſupernatet (hoc autem flos uocatur) & plurimum ſupereminet ſubtilibus uinis, ſicut craſsioribus: alterum ſubſidet plurimum. Porrò ſecundum exempli ſimilitudinem, intellige mihi diſtributum à uentre ad hepar χυλὸν, hoc eſt ſuccum, à uiſceris caliditate, uelut uinum ipſum muſteum, feruere, concoqui, alterari ad ſanguinis utilis & benigni generationem: ebullitione autem iſta, hanc quidem eius ſuperfluitatē ſubſidere, quantacunq; eſt lutoſa & craſſa: hanc autem quæ eſt ſubtilis & lenis, ueluti ſpumam quandam ſupernatare ſanguini.

Conſtat igitur naturalem uocatam bilim flori in uinis tenuibus proportione quadam & ſimilitudine reſpondere, eſſeq́; aëream quandam & leuem ueluti ſpumam ſanguini ſupernatantem: quod quidem ipſum in ſanguine qui ſecta uena à bilioſioribus corporibus manat, cernere eſt: tenuem enim quandam aqueamq́; in eo ſubſtantiā colore quidem flauam, ſubſtantia uerò ſubtilem & leuem ſupernatare uidemus, quam quidem bilem eſſe atq; dici uult Galenus. huius multa portio unà cum ſanguine in uaſa permeat, ad membra bilioſa enutrienda ſanguinemq́; attenuandum. Reliquum uerò ad ueſicam ceu ſuperfluum & noxium futurum ſi à ſanguine non ſecerneretur transfertur. Vnde Galenus citato proximè loco, his (inquit) id eſt, tenui craſſæq́; in ſanguine ſuperfluitati rationabilia organa præparari, caua quidem ut ſuſcipiant facilè: oblonga autem colla, uelut ſtomachos quoſdam, ex utraq; parte concauitatis habentia: alterum quidem eorum, ad attrahēdum ſuperfluitatem, reliquum autem eorum ad emittendum idoneum: ſed & poſitionem familiarem oportuit eſſe reptioni & lationi ſuperfluitatis: & ipſas ſtomachorum ad hepar implantationes poſitionibus proportionaliter. propterea igitur & apparent hæc ſic ordinata & ornata. Nam κύστιν, hoc eſt ueſicam, quæ leuem & flauam ſuperfluitatem recipit, natura appoſuit hepati. Hunc uerò locum

Fen 1. primi doc.4.cap.1.

uniuerſum ita ferè ad uerbum tranſtulit Auicennas Galeni interpres; hac quidem in parte explicanda minimè reijciendus: (utar autem ipſiſsimis interpretis Auicennæ uerbis, ne ſententiam inuertiſſe mutatione purioris ſermonis uidear) Cholera, inquit, rubea alia eſt naturalis, alia ſuperfluitas non naturalis. Naturalis eſt ſpuma ſanguinis, cuius color eſt rubeus clarus, & eſt leuis acuta, & quantò magis fuerit calida, erit eius rubedo maior: quæ cùm in corpore generatur, in duas diuiditur partes, quarum una cum ſanguine uadit, & altera ad cyſtim tranſmittitur fellis. Illud uerò quod de ea uadit cum ſanguine cum ea penetrat cauſa neceſsitatis & iuuamenti. Neceſsitas uerò eſt, ut ſanguini admiſceatur ad nutrienda membra in quorum cōplexionibus magnam choleræ rubeæ partem eſſe oportet ſecūdum modum quem meretur de diuiſione, ſicut pulmo. Sed iuuamentum eſt ut ſanguinem ſubtiliet, & in itineribus ipſum penetrare faciat. Quod uerò de ea colatum ad cyſtim tranſmittitur fellis, cauſa neceſsitatis tranſmittitur & utilitatis. Neceſsitas autem aut eſt ſecundum totum corpus, quod eſt ipſum à ſuperfluitate mundare: aut ſecundum unum ipſius membrum, quod eſt fel nutrire. Vtilitatis uerò duo ſunt iuuamenta:

ta: unum eſt inteſtina à ſtercore & phlegmate uiſcoſo abluere, & aliud inteſtina & animuſculos pungere, ut quod ſit ei neceſſariũ ſentiat & egeſtiones emittat. Hæc Auicenna latinè loquens: quem quidem ego ſua lingua loquentem minimè puto ſic de bilis colore ſenſiſſe, ut rubeam illam pronuntiarit. caſtigandumq; hunc locum cenſeo, quandoquidem rei naturæ repugnat: non enim bilis ipſa colore rubeo uiſa eſt unquam, ſed flaua magis. itaq; pro rubeus clarus, uertendum opinor fuit, flauus ac pellucidus: is enim eſt bilis, quæ ſecundum naturam eſt, color: quanquam quæ ſanguini mixta eſt, & cum eo in reliquum corpus ad bilioſa nutrienda membra mittitur, ea quidem colore rubea eſt ob ſanguinis cum ea commiſtionem: de qua (ſi rectè à Gerardo Cremonenſi ex Punico ſermone citati nunc loci ſeries uerſa eſt) intellexiſſe Auicennam arbitrandum eſt. In quam item ſententiam pedibus ire uidetur Guido Cauliacenſis, qui capite de Eryſipelate, bilem naturalem, ſubtilem eſſe ſanguinem uult. Ex bili, inquit, quatuor apoſtematum genera naſcuntur: primo ex cholera laudabili (ut ipſiſsima autoris uerba referam) quam ſubtilem ſanguinem uocant. unum fit apoſtema quod certum & exquiſitum Eryſipelas dicitur. Citatq; eum Galeni locum, qui 11. Artis curatiuæ ad Glaucon. de Eryſipelate ſcriptus eſt: quo Eryſipelas a ſanguine bileq; ſimul mixtis calidioribusq; quàm par eſt fieri affirmauit. Quem quidem nos locum initio huius Enarrationis adduximus. Itaque quum Eryſipelas a bili fieri dixit pluribus in locis Galenus, ei non repugnat quod 11. ad Glauconem & libro de Tumoribus præter naturam cap. x. de Eryſipelate dictum eſt: à ſanguine ſcilicet & flaua bile calidioribus quàm oporteat & una commixtis, uel à ſanguine quidem efferueſcente, ſed ſecundum ſubſtantiam tenuiſsimo ipſum gigni: idem enim utrobiq; affirmauit. nempe a bili Eryſipelas fieri. Bilim nanque, quæ ſecundum naturam, Galenus nihil aliud eſſe eo loco cenſet, quàm ſanguinem illum tenuiſsimum calidiſsimumq;, & efferueſcentem, qui ubi in unam quampiam partem ui naturæ procubuerit Eryſipelas faciat. Non enim à bili ſola & à ſanguine iam ſecreta fit Eryſipelas, ſed magis Herpes, ut eodem ipſo libro bellè docet Galenus. Fit enim Herpes a bili ea quæ à ſanguine ſeparata, nec iam amplius illi commixta in membra delabitur: quæ pro ſui tenuitate uel craſsitie uaria creat Herpetum genera: exedentem ſcilicet, cùm ea abundè craſſa ſecundum ſubſtantiam fuerit, ualdeq; erodens: mitiorem, cùm minus acris minuſq; calida fuerit. Eryſipelas uero tum creat, quum una cum ſanguine confuſa, calidiorq; quàm par eſt reddita, in partem quampiam transfertur. Is enim ſanguis qui & ſubſtantia tenuiſsimus eſt, & caliditate feruentiſsimus, bilis a Galeno eſſe cenſetur, ac propterea dixit exquiſitum Eryſipelas à ſanguine & bile calidioribus quàm oporteat, uel à ſanguine quidem tenuiſsimo & feruentiſsimo fieri hunc ipſum ſanguinem, naturalem eſſe bilim exiſtimans, uti & Arabs Auicennas, & Cauliacenſis Guido ex hoc ut arbitror loco exiſtimauerunt. Atq; hæc propoſitæ explicandæ difficultati ſat fuerint.

Caſtigatur Auicēnæ, ſeu eius interpretis locus.

Conciliatio pugnantium Galeni locorum de Eryſipelate.

An in Eryſipelate ab initio refrigerantibus & aſtringentibus, ut Arabs Auicennas: an potius ut Galenus, Paulus, atq; Raſius uoluere, refrigerantibus & humectantibus ſine aſtrictione utendum.

ENARRATIO IIII.

ERYSIPELATOS curationem ex profeſſo tractans Auicenna Fen tertia quarti, cap. V. ab initio refrigerandum eſſe cum his quæ uehementer adſtringunt conceptis uerbis ad hunc modum affirmauit: Et oportet (inquit) ut ſit infrigidatio eius in principio fortis ſtypticitatis, ad hoc ut forſitan augmẽtetur eius ſtypticitas ſuper ipſius frigus. Et: paulò pòſt Et ſi fuerit Eryſipelas ſuper cutem, curetur ex ſcoria plumbi cum uino pontico. Et iterum: Curetur (ait) cum eo in quo eſt reſolutio & exiccatio fortis cum infrigidatione: & illud eſt ſic, ſumatur lanæ ueteris aduſtæ non lotæ pondus drachmarum XII. carbonis è cortice pini, tantundem, ceræ drachmæ uiginti, ſcortæ plumbi drachmæ X I. ſeui caprini ueteris cum aqua abluti drachmæ X V. olei myrtini uncias quinque. Ex hac uerborum ſerie euidentiſsimè conſtat, refrigerantibus & adſtringentibus uehementemq; ſtypticitatem habẽtibus, in Eryſipelatos curatione Auicennam uſum: quod & perſcripta ab eo in id morbi medicamenta teſtantur: ſunt enim ex eorum genere omnia quæ quum refrigerandi uim habeant, certè adſtringendi non minimam habẽt: qualis eſt ſcoriæ plumbi cum uino ſtyptico compoſitio: & quod ſequitur medicamen ex lana ueteri, molybdena, quam ille plumbi ſcoriam uocat, caprino ſeuo, & oleo myrtino: hæc enim uehemẽter adſtringendi ſtypticitate ſua uim habent, uti ex Dioſcoridis & Galeni monumentis perſpici perquàm facilè poteſt. Galenus uerò II. ad Glauc. oppoſitum omnino ſentit. Herpetum enim curationem tradens, eamq; curationi Eryſipelatos conferens, ad ſtringentibus uehementer cum refrigeratione curandos eſſe Herpetes affirmat, contrà quàm Eryſipelati conueniat. Eius porrò eo loco hæc ſunt uerba.

Τοὺς δὲ ἕρπητας, τὰ μὲν περὶ τὴν τοῦ σώματος ὅλου κένωσιν ὁμοίως τοῖς ἐρυσιπέλασιν, ἰᾶσθαι προσήκει. τὰ δὲ περὶ τὸ αὐτὸ τοῦ πεπονθότος μέρος, οὐκ ἔθ᾽ ὁμοίως. ἅπαντες γὰρ οἱ ἀναβιβρωσκόμενοι, ψύχεσθαι μὲν ἐθέλουσιν, ὡσαύτως τοῖς ἄλλοις ἕρπησί τε καὶ ἐρυσιπέλασιν. οὐ μὴν ὅσα γε σὺν τῷ ψύχειν καὶ ὑγραίνειν φάρμακα πέφυκε, ταῦτα γ᾽ ἔτι φέρουσιν, ἀλλὰ μόνων τῶν ψυχόντων προσίενται, τὰ ξηραίνειν μάλιστα δυνάμενα. μὴ τοίνυν μήτε θριδακίνην αὐτοῖς, μήτε πολύγονον, μήτε τὸν ἀπὸ τῶν τελμάτων φακὸν, ἢ τὸν ἕλειον λωτὸν, ἢ ἀνθύλλιον, ἢ ψύλλιον, ἢ ἀνδράχνην, ἢ σέριν, ἢ ἀείζωον, ἢ τι τῶν οὕτως ὑγραίνειν τε καὶ ψύχειν δυναμένων προσφέρειν, ἃ τοῖς ἐρυσιπέλασιν ἦν οἰκεῖα.

Quod eſt: Herpetes autem quantum ad totius corporis euacuationem attinet, perinde ut eryſipelata curare oportet. Quantum uerò ad ipſius affectæ particulæ locum, non omnino ſimilis cura adhibẽda. omnes enim exedentes refrigerari quidem deſiderant. non tamen ea ferũt medicamenta, quæ præter id quod refrigerant, etiam humectare natura apta ſunt, ſed ſola admittunt refrigerantia, quæ etiam maximè poſſunt exiccare. Non igitur uel lactucam, uel polygonium, neq; ex ſtagnis lentem, aut paluſtrem

ſtrem lotum, uel anthyllion, uel pſyllion, uel portulacam, uel ſerim, uel ſemperuiuum, uel tale aliquid quod refrigerare poſsit atq; humectare apponendum : quæ Eryſipelatibus erant oportuna.

Ex quibus quidem uerbis manifeſtiſsimum fit, Eryſipelatibus refrigerantia & humectantia : non adſtringentia, ut Auicenna uolebat, eſſe admouenda. Inquiente nimirum Galeno, nullum refrigerantium & humectantium quæ Eryſipelatibus conueniunt Herpetibus conuenire : ac proinde nec lactucam, nec ſerim, nec portulacam, aut ſemperuiuum, aut deniq; memoratorum aliquod medicamentorum herpetibus admouendum, quum eſſent tamen ea Eryſipelatibus ualde oportuna, utpote abundè refrigerantia atq; humectãtia. Quod Auicennæ ſententiæ aduerſatur. Quin & Paulus Galeni fidus interpres, explicatius eius ſententiam libro IIII. his uerbis confirmat: Cap. 21.

χρῄζει δὲ τὰ ἐρυσιπέλατα κατ᾽ ἀρχὰς ὡς ἔφην τῶν ψυχόντων μεθ᾽ ὑγρότητος ἄνευ στύψεως οἷον τὸ ἀείζωον, καὶ ἀνδράχνη, καὶ ψύλλιον.

Id eſt : Indigent autem initio Eryſipelata, ut dixi, refrigerantia atq; humectantia abſq; adſtrictione : qualia ſunt ſemperuiuum, portulaca, pſyllion, & cætera.

Quid ijs uerbis explicatius ad Galeni adſtruendam aſſertionem dici poſsit, planè non uideo. Refrigerantibus enim & humectãtibus abſq; adſtrictione utendum eſſe in curandis ab initio Eryſipelatibus, Paulus hoc loco docet, ea ipſa adſerens medicamẽta quæ à Galeno in id morbi II. ad Glauconem præcitato loco adducta erant. Quamobrem teſtatiſsimum relinquitur, Galenum ac Paulum Auicennæ aduerſarios hac in re, uti in pleriſq; alijs eſſe. Galeno uerò & Paulo Raſius inter Pœnos ſummo ſemper in honore habitus aſſentitur, qui libro diuiſionũ capite de apoſtematibus calidis ad hunc modum loquitur: In ſanguineo apoſtemate, inquit, cum illis quæ refrigerant & ſtypticitatem pariunt, procedendum, qualia ſunt ſandali, roſæ, ſief memithe, camphora, aqua roſarum, acetum: in cholerico, cum eis in quibus eſt refrigeratio, & humectatio, ſicut pſyllium concaſſatum cum citrullorum aqua, & raſura cucurbitæ, citrulli, & portulaca contrita, & ſimilia ex herbis frigidis. An non hic apertiſsimè Pœnus autor in Galeni & Pauli, Græcorum ſententiam deſcendit conceptis uerbis? refrigerantibus & humectantibus, ut illi : non refrigerantibus & adſtringentibus, ut Auicenna, utendum in Eryſipelate docens? Quod quidem ipſum magna certè ratione aſtruxiſſe uidentur ab ipſa nimirum morbi natura curationis ſcopum indicationemq; præcipuam ſumentes. Nam quum ſit Eryſipelas, tumor quidam præter naturam à feruentiſsimo humore eodemq; ſicco proueniens, nempe à tenuiſsimo & feruidiſsimo ſanguine cui bilis flaua ſit admixta, uti præcedente enarratione à nobis ex Galeno II. ad Glauc. monſtratum eſt : omnis autem morbus per contraria tolli debeat, uti concors eſt omnium medicorum ſententia : conſequens eſt, morbum hunc calidum & ſiccum, refrigerantibus & humectantibus, non exiccantibus eſſe curandum, contrà quàm Auicenna exiſtimarit, fœdiſsimè certè in hoc lapſus, qui adſtringentia & Cap. 26. Auicennæ lapſus.

ualde ſtyptica admoueri conſulit: malè certè in hoc ægris conſulens, qui dum ijs præſidijs utuntur, in magnam incidunt noxam: craſsiore utiq; ab ſtypticis reddito humore, impactioreq; quàm ut facile diſcuti poſtea à digerentibus poſsit, unde ſæpe liuores in membro atq; nigrores contingunt, magnum ſanè in Eryſipelatibus malum. Galeni igitur ac Pauli Raſisq; hac parte potius, quàm Auicennæ (ſi ægris rectè conſultum uelimus) ſenſa ſequamur: qui pro morbi natura congrua admouere medicamenta, morbo quidem contraria, ſua qualitate oppoſita, & ægrum nequicquam lædentia, methodo norunt. Non ſolùm autem in medicamentorum localium delectu, uerùm etiam in ijs præſidijs, quæ ad totius corporis euacuationem pertinent, erraſſe Auicennam in Eryſipelatos curatione, ex his quæ ab eo in capite ad id dicato ſcripta ſunt Fen 1 1. quarti cap. V. euidentiſsimum relinquitur: de mittendo enim ſanguine in Eryſipelate uerba faciens, ita ſcribit: Et phlebotomia quidem non multum confert, niſi quando materia eſt inter duas cutes. Si autem profunda fuerit, tunc eius iuuamentum minoratur, & fortaſſe attrahit. Hactenus ille. Vnde illud conſtat, tum ſanguinis miſsionem in Eryſipelate minimè conferre, quum profundus fuerit qui Eryſipelas facit humor: tum uerò uſui eſſe, quum illius materia (ut ipſius uerbis utar) fuerit inter duas cutes. Quod quàm ſit à ueritate alienum, cuiq; uel mediocriter in re medica uerſato per ſe teſtatiſsimum eſſe puto. Quid enim alienius dici quicquam poteſt, quàm quum fuerit Eryſipelatos materia profunda, tum ſanguinis miſsionem minimè conferre? cum ſi quando aliàs in Eryſipelate, tum certè maximè congruat? Craſſo nimirum exiſtente humore, & magis in carne impacto, quod quum fit & impurum eſſe Eryſipelas & phlegmonoſum abundè conſtat, quo ſanè in genere Eryſipelatos optimam eſſe ſanguinis miſſionem omnes teſtantur: ubi ſcilicet ſanguis bili confuſus & ſuperantior fuerit & craſsior, unde in carne impactum magis ob humoris craſsiciem

2. ad Glauc. cap. 7. naſcatur Eryſipelas. Vnde Galenus, inflammationibus (inquit) quæ cum Eryſipelate coniunctæ ſunt, & Eryſipelati cum inflãmatione mixta quantum fieri poteſt curatio eſt adhibenda: ſemperq; illi quod magis ſuperat reſiſtendum. Itaq; ſi ſanguis in mixtione ſuperarit (quod ſanè fit cùm craſſus fuerit humor & in carne impactus) tum illi occurrendum pro Galeni eo loco ſententia, idq; miſsione ſanguinis, neceſſariò oportet. quòd ſuperante ſanguine nullum ſit ſanguinis miſsione præſentius auxilium, ſi cætera ad uacuationem neceſſaria non repugnent. Falſus itaque eſt Auicenna, ſanguinis tum miſsionem fieri in Eryſipelate prohibens, quum profunda fuerit Eryſipelatos materia: quòd non admodum (ut ille putat) tum conferat: quum tamen, uti ſtatim probauimus, nullibi conferentior ſit atq; utilior. Quin & in eo falſus itidem inuenitur, quòd tum conferre ſanguinis miſsionem dixerit, quum Eryſipelatos materia inter duas fuerit cutes: id enim quum ſit, indicio eſt, tenuem quidem eſſe qui Eryſipelas facit humorem, atq; adeo exquiſitum eſſe Eryſipelas: quod autore

Cap. 5. Galeno 1 1. ad Glauc. tanquam cutis ſolius paſsio eſt. Exquiſitum inquit Eryſipelas, tanquam cutis ſolius paſsio eſt. Vbi uerò exquiſitum fuerit

Eryſip

Eryſipelas, (quod ſanè erit, ubi materia inter duas cutes tenuitate ſua, ut Auicennæ uerbis utar, contenta fuerit) tum ſanè non mittendum eſſe ſanguinem, ſed magis purgandam bilim, Galenus doctiſsimè affirmauit. *2. ad Glauc.* Non tamen ex uena in talibus ſanguis mittendus eſt, (de exquiſiti Eryſipelatis curatione loquens ait) ſed uentrem tantummodo expurgare ſufficit: dandum autem medicamen quod bilem flauam educat. *cap. 7. ad finē.* Non itaq; mittendus ſanguis, ubi tenuis fuerit humor, & quaſi ſolam cutem occupans: ſed magis bilim educente medicamento mouenda aluus, quod ex tali purgatione & morbifica à corpore uacuetur cauſa, & à loco fluxione tentato quàm longiſsimè reuellatur qui influit humor. Quæ quidem medendi ratio his qui à fluxione naſcuntur morbis appoſitiſsima & conferentiſsima à Galeno millies in mille locis habita eſt. *In Arte medicinali. & 2. ad Glauc. & 13. & 14. Method.*

Dioſcoridem in Meliloto pingenda diminutum fuiſſe.

ENARRATIO V.

DIOSCORIDES egregius plantarum hiſtoriæ enarrator: eoq; in genere etiam ab ipſo Galeno princeps habitus *6. de Simpl. fac. cap. 1.* (ut cui nimirum tantam in herbarum deſcriptionibus fidem, quantam nemini alteri adhibendam cenſeat) in meliloto pingenda, hoc eſt, ea quam ſertulam campanam Plinius & Celſus Latini ſermonis principes, Cato ſertam campanicam uocauit, non ſatis exactus aut potius in ea deſcribenda diminutus fuiſſe uidetur. De ea enim lib. III. cap. XLIII. ſcribens, ad hunc modum diſſerit.

Μελίλωτος κράτιστος ὁ ἀττικὸς καὶ ὁ ἐν κυζίκῳ, καὶ ὁ ἐν καλχηδόνι γινόμενος. κροκίζων καὶ εὐώδης. φύεται δὲ καὶ ἐν καμπανίᾳ περὶ νώλαν. μηλίζων, καὶ ἄτονος πρὸς τὴν εὐωδίαν.

Quod eſt: Melilotus probatiſsima attica, & quæ in Cyzico & Chalcedone naſcitur, croci colore & odorata. Naſcitur in Campania circa Nolam, colore luteo, & infirmo odore.

Hæc de Meliloto quantum ad illius plātæ natalem locum delectumq; pertinet Dioſcoridis aſſertio: quæ ſi cum aliarum plantarum ab eodem deſcriptarum hiſtoria conferatur, manca ſanè ac ieiuna iure dici poterit: ut in qua nimirum nec foliorum figura, ſubſtantia, qualitas, ſapor: nec radicis aut ſeminis natura ullatenus explicetur. quod in omnibus fermè reliquis plantarum deſcriptionibus facere ipſe ſolet. Niſi forte una tantum ratione uindicari ab oſcitantiæ crimine poſsit, quòd in ijs deſcribendis quæ paſsim ubique naſcerentur, quæq; uulgo eſſent nota, minorem adhibendam diligentiam cenſuerit. *Dioſcorides ab oſcitantiæ crimine uindicatur.* Plinius tamen diligentiſsimus atq; exactiſsimus rerum naturæ indagator, prætermittendum id etiam in uulgari illa herba meliloto non putauit. *Lib. 21. Nat. hiſto. cap. 9. & 11.* quin eius folia ac flores quales nam ſint egregiè depinxit, libro uidelicet naturalis hiſtoriæ XXI. cap. IX. in hæc uerba: Ergo in coronamenta folio uenere melothron, ſpireon, trigonon, cneoron, quod caſiam Higinus uocat. Et quod Cuniſaginem, quæ conyza, melizophylon, quod apiaſtrum, meliloton quod

ſertul

ſertulam campanam uocant. Eſt enim in Campania Italiæ laudatiſsima, à Græcis in Sunio, mox Chalcidica & Cretica, ubicunq; uerò aſperis & ſyluestribus nata. Coronas ex hoc antiquitus factitatas indicio eſt nomen ſertulæ quod occupauit. Odor eius croco uicinus eſt & flos, ipſa cana. Placet maximè folijs breuiſsimis atq; pinguiſsimis. Hæc capite IX. capite uerò XI. eiuſdem libri. Melilotos, ait, ubiq; naſcitur, laudatiſsima tamen in Attica. Vbicũq; uerò recens, nec caudicans, & croco quàm ſimillima: quanquam in Italia odoratior & candida. Hactenus Plinius. Habere autem meliloton trifolij folia quanquam pinguiora, ipſum nomen lotos indicat, ut non immeritò quidam trifolij ſpeciem ipſum eſſe opinentur, & ſi reuera ab eo differt, quòd trifolium inodorum eſt, melilotos odorata: illud uirentia folia & tenuia, hæc candida & pinguia: ut meliloton trifolium non eſſe abundè ex his conſtet. Serapio eam longè aliter atq; Plinius depinxiſſe uidetur, qui cap. XVIII. ſui de Simplicibus libri, folia ipſam habere uiridia, rotunda, atq; rara, ramulos tenues ſcripſit. fructumq; uaginis quibuſdam incluſum in quibus ſemina pauca cerulei coloris ſeu glauci, ut ille uocat, rotunda, exigua contineantur: atque eo ipſo loco Dioſcoridem citans, duo ipſius genera ex eiuſdem Dioſcoridis ſententia contra ueri fidem ſtatuit. Alterum croco ſimile odoratum, de quo reuera Dioſcorides præcitato loco: alterum fœno græco proximum, de quo ne uerbum quidem apud Dioſcoridem: tantum enim de illa, quæ croci colorem refert & odorata eſt, meminiſſe eum ſcimus: ut legenti caput de meliloto ſcriptum lib. III. certiſsima fide conſtat. Nec uideo unde id ſumpſiſſe Serapio potuerit, quum melilotos trifolij potius quàm fœni græci folia habere conſpiciatur. Quanquam ſcio fœno græco folia loto proxima eſſe, unde fortaſſe in eam opinionem deduci Serapio potuit, foliorum ſimilitudine deceptus. Atq; hæc de meliloto. Quæ à me non contradicendi ſtudio (quis enim id aduerſum Dioſcoridem auſit) ſed ueritatis magis inueſtigandæ amore (quæ nobis rebus cæteris omnibus ſecundum Deum eſt præferenda) optimi cuiuſq; ac candidiſsimi iudicio acrius excutienda propoſita ſunt.

Serapionis lapſus.

Rhabarbarum uocatum cum tota ſubſtantia exhibitum, ut medicinam factitantes dicere ſolent, ut utilius eſſe cùm omnibus: tum præſertim ſanguinem reiectantibus, & plus ſoluere quàm illius dilutum, quod uulgus medicorum infuſionem uocat.

ENARRATIO VI.

Cap. 35.

RECTISSIME illud à Galeno I. de Simpl. facul. dictum eſt, inuentionis omnis demonſtrationiſq; principia ea eſſe, quæ ſenſui atq; intellectui ſunt euidentia: quòd non aliunde fides rebus, quàm per ea quæ uel ſenſibus uel intellectui patent, haberi poſsit. Quamobrem qui rei cuiuſpiam naturam tractare, & quid nam unumquodq; in corpore poſsit demonſtratione oſtendere aggreditur, ut ab ijs principijs tractationis ſuæ initia ducat,

cat neceſſarium omnino uidetur. Itaq; mihi nunc faciendum id eſt, ut quando aduerſus medici cuiuſdam aſſertionem de Rhabarbaro in ſubſtantia exhibendo ſermo habendus eſt, oſtendendumq; ipſum ſic exhibitum & amplius ſoluere, & utilius eſſe, præſertim iis qui ſanguinem ex ore reiiciũt ab iis quæ & intellectui & ſenſibus perſpectiſsima ſunt exordiar. Quod antequam facio, rei hiſtoriam unde in hanc diſputationem incidimus enarrabo. Guido Argiuus Mediolanenſis, ætate iuuenis, temperamento calido & ſicco, mediocris habitus, uitam degens otioſam, cùm derepente in ſanguinis reiectionem, quæ Græcis αἱμαπτοὶς, uel rectius αἱμόπτυσις dicitur, incidiſſet: à ſanguinis nimirum tum copia, tum acrimonia per rupto uaſe, (erat autem uas in pulmone ruptum, uti ex ſanguinis tum tenuitate & florido colore, tum copia & reiectionis modo euidentiſsimè apparebat) nosq; ad curationem accerſiuiſſet: ea confeſtim adhibuimus auxilia, quæ profutura, morbumq; celeriter depulſura ſperauimus: ſectaq; ſtatim in cubito uena, ſanguinem non multum nec affatim, ſed ſæpius ac modicum eduximus: ſic enim auertere ſanguinem, & ad contraria loca reuellere iubet Methodi V. Galenus: moxq; frictionibus, uinculis extremarum partium, cęterisq; præſidiis commodè uſi, magnoq; in ſilentio ac quiete ægrum ſeruantes, tum morbi cauſam, abundantiam ſcilicet ſuſtulimus, tum ſanguinem ſupprimentes, ulcus curauimus. Verùm quum ſanguinis acrimonia ob multam admiſtam bilim curationi plurimum obſtaret, hanc cholagogo medicamento purgandam magna certè ratione cenſuimus. quòd curari nequicquam morbus poſſet, manente quæ ipſum excitauerat cauſa: quæ docta Galeni millies in mille locis ſententia eſt. Itaq; de dando Rhabarbaro cogitantes, optime id medicamentum facere rati, in medicamenti quidem delectu conſentientes, in exhibitionis modo diſſenſimus; alter enim ſolum radicis dilutum dandum: ego uerò ſubſtantiam totam cenſebam: exploratum habens ea quam intermiſtam ſoluendi facultati habet adſtringendi ui & curando à nobis affectui utilius fore, & plus noxii humoris ſic propinatum educere. Cui quidem ille meæ ſententiæ cùm magna proteruitate aduerſus iret: nec ullis ego eum rationibus à ſemel concepta opinione dimouere poſſem, ſtatui omnino quod uerbo perſuadere non potui de ſcripto monſtrare, efficereq; ut demonſtrationis robore hominis conceptam opinionem ualidiſſimè frangam. Eſt itaque illud exploratiſsima ſenſuum fide manifeſtiſsimum, rheon hoc, quo de in præſentiarum agimus, è ſoluentium medicamentorum genere unum eſſe, adeò uiribus & nobilitate præſtans, ut eius generis præſidiorum primas tenere credatur: ut quod nimirum ſingulari quadam prærogatiua præ cæteris omnibus noxia à corpore uacuando, membra confirmet ac roboret, præſtanti ſcilicet quam habet adſtringendi ui, & omni (qua cætera purgantia medicamenta fermè omnia prædita ſunt) noxia qualitate careat. Vnde illud meritò dixiſſe de eo Arabs Auerrous V. ſuarum collectionum libro uiſus eſt Raned (quod nos uulgato nomine uel Rheubarbarum uel Rhabarbarum dicimus) admirabilius eſſe medicinis cæteris purgãtibus, eò quod membra corporis omnia corr

5. & 7. Metho. & in Arte medic.

corroboret, ſine uenenoſa qualitate ſit, & frenum quo cæteræ deſtituuntur, adſtringentem uidelicet ſui partem aromaticamq́ue facultatem abunde multam poſsideat: ut euidentiſsimum ſit, ac longo iam uſu exploratum, nullo reliquo medicamento quàm hoc, tutius aut maiore cum fructu noxia à corpore pelli: ut magna cum ratione Meſueus & pueris & ſenibus, & uterum gerentibus tuto dari poſſe capite ad id proprio ſcripſerit. Quod perpendentes qui uulgò medicinam factitant, & quæſtui ſtudent, generoſo hoc medicamento nobilium ac potentum aluos, ubi opus eſt, purgant: quod tantæ interdum æſtimationis fuit, ut auri pretium pari pondere æquarit. Vtimur itaq́ue præcipuè eo nunc, uel ubi bilis purganda, uel tormina leuanda ſunt, uel ubi quis è ſublimi cecidit: & in uniuerſum, ubi cum humoris noxij uacuatione robur membris addendum eſt, aſtringendumq́ue uiſcus: unde bilim noxiam uacuare ſtudemus. Cuius rei gratia utiliter ſanguinem ex ore reiectantibus datur, quod & humorem acrem commodè uacuet, & ſua quam poſsidet adſtringendi facultate, adaperta uaſa conſtringat ac denſet. Quæ nos una maximè ratio impulit, ut ægro huic ſalutariter propinandum ſuaderemus. Purgans itaq́ue eſſe Rhabarbarum hoc noſtrum medicamentum, & cholagogon, id eſt bilis commodè eductiuũ, & quotidiana experientia docet, & neotericorum de eo ſcribentium, Arabum præſertim, concors aſſeueratio confirmat. Magna autem cum ratione Rhabarbarum hoc, noſtrum appellandum cenſui: hoc eſt noſtra, uel recenti anteceſſorum noſtrorum ætate inuentum, ut aliud eſſe ab antiquorum Rha, uel rheo uocato demonſtrem: non enim Dioſcorides, Galenus, & omnium uetuſtiſsimus Hippocrates noſtrum hoc Rhabarbarum pernouerunt. Paulo tamen cognitum fuiſſe ex multis eius autoris monumentorum locis cognoſci facillimè poteſt: libro enim primo cap. XLIII. ea numerans ex profeſſo quæ ſanis aluum mouere poſſunt, Rhabarbarum in ordinem cogit medicamentorum aluum ducentium:

Cap. de Rhabarbaro.

Τῇ δὲ κοιλίᾳ συνεργητικὸν τερεβινθίνης διδόντες, ἐλαίας μέγεθος καταπίνειν ὡς ὕπνου προμελλόντας. μᾶλλον δὲ ὑπάγειν βουλόμενοι ῥέου βραχὺ καταμίξομεν.

Alui ſubductionem (ait) antiqui iuuabant, reſinam terebinthinam oliuæ modo dormituris deuorandam offerentes. At quum acrius aluum mouere cogitamus, rheu momentum admiſcebimus.

Hæc libro primo: libro uerò III. cap. XLVIII. aquæ intercutis curationem tractans, catapotijs illis quas in id morbi admirandas uocat, rheon hoc ut ſolutiuum admiſcet:

Καὶ ταῦτα δὲ θαυμαστὰ καταπότια, ἀλόης, εὐφορβίου, κόκκου κνιδίου ἀνὰ 𐅻. α. ῥέου 𐅻. ς. ἀναλάμβανε χυλῷ κράμβης καὶ πλάσσε. καταπότια δίδου κοχ. ζ. ἢ θ.

At ſequentia (ait) mirifica ſunt catapotia, Aloes, euforbij, grani gnidij, ſingulorum uncia; rhei ſemuncia, excipiuntur braſsicæ ſucco finguntur q́ue catapotia, dantur ſiliquæ ſeptem aut nouem.

In Manardũ

Vnde mirari ſubit Manardum, uirum alioqui oculatiſsimum, tam ſibi parum in hac re conſtitiſſe, ut rheon hoc nouum, priſcis modò cognitum, modò incognitum affirmet: & modò eiuſdem cum antiquorũ rheo generis,

generis, modò diuerſi eſſe aſtruat. Diuerſi quidem conceptis uerbis epiſtola VI. lib. XVII. cùm ait: Quòd ſi hoc de quo antiqui ſcripſerunt, & quod penitus odore caret, recipiendum in pleuritide eſt: quis non libentius admiſerit aliud genus quod in communi uſu ante Paulum Aeginetam eſſe cœpit, barbarum ſcilicet uocatum, odore ſuo eximio principalia membra, & præcipuè ſpiritualia, miro modo corroborans, & uires recreans? Epiſtola uerò ultima lib. V. ad Leonicenum, Mihi inquit (de rha antiquorum, & rhabarbaro noſtro loquens) eiuſdem eſſe ſpeciei uidetur, præſtareq́ Indicum. Et epiſtola II. libri VI. de Rhabarbaro noſtrate loquens: Quicquid tamen ſit, non eſt ambigendum eam prærogatiuam, non habuiſſe apud antiquos inter cathartica, quam nunc habet.

Vnde uidere eſt non ſatis ipſum ſibi in hac re conſtitiſſe. Ad inſtitutum itaq; redeuntes, purgans medicamentum eſſe rhabarbarum hoc noſtrum cùm euidentiſſima ſenſuum fide conſtet, atq; Auerroys Cordubenſis, & Ioannis Meſuei, neotericorumq́ omnium de eo ſcribentium teſtimonio, id oſtendere habemus plus ipſum tota ſua ſubſtantia exhibitum ſoluere: utiliusq́ dari, quàm ipſius dilutum, idq́ hac potiſſimùm ratione ſuis ueluti axiomatis conſtante quæ uim demonſtrationis ſit habitura. Sunt autem axiomata medica hæc ex Galeno deſumpta. Primum, Medicamenta alia ſuis ipſorum ſubſtantijs, alia qualitatibus manifeſtis agere: uti libro de Theriaca ad Piſonem belliſsimè Galenus docet: cuius ſua lingua loquentis eo loco hæc ſunt uerba:

πολλὰ γὰρ δὴ, ὡς οὐκ ἀγνοεῖς, ἤθροισται ἡμῖν εἰς τὴν χρῆσιν ἡ τῶν φαρμάκων περιουσία, καὶ οὕτως διάφορος, ὡς μὴ μόνον αὐτῆς ἐν τῇ συνθέσει τὸ ποικίλον τῆς δυνάμεως ὁρᾶσθαι δύνασθαι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁπλῶν φαρμάκων, τὰ μὲν δι' ὅλης αὐτῶν τῆς οὐσίας, μίαν τινὰ καὶ ἁπλῆν ἐπιφαίνονται τὴν δύναμιν, ὥσπερ ἡ σκαμμωνία ξανθὴν χολὴν ἕλκουσα φαίνεται. τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀττικῆς ἐπίθυμον, τὸν τῆς μελαίνης χυμὸν διὰ τῆς κοιλίας καθαῖρον ὁρᾶται, καὶ ὁ κνίδιος κόκκος τοῦ φλέγματος, καὶ παντὸς τοῦ ὑδατώδους περιφανῶς ἀγωγός ἐστι. ταῦτα γὰρ τὰ φάρμακα ἐκ παντὸς αὐτῶν τοῦ μέρους, ἢ δι' ὅλης ἑαυτῶν τῆς οὐσίας τὴν ὁλκὴν τῶν χυμῶν τούτων ποιεῖσθαι φαίνεται.

Quod eſt: Multa quidem uti nō ignoras, penes nos eſt parata ad uſum medicamentorum facultas, adeoq́ diuerſa, ut non ſolùm in compoſitione uirtutis diuerſitas uideri queat, ſed etiam ſimplicium medicamentorum, alia quidem ex tota ipſorum ſubſtantia unam quandam & ſimplicem uirtutem indicent. Quemadmodum ſcammonia bilem flauam trahere apparet. Epithymum atticum atrabilarium humorem ex uentriculo purgare cernitur. Coccus Gnidius pituitam & totum aquoſum humorem educit. Hæc ſiquidem pharmaca ex tota ipſorum parte, totaq́ ſubſtantia huiuſmodi humorum eductionem moliri conſpicimus. Quod explicare Meſueus uolens, non ineptè dixiſſe eſt uiſus, ſolutiuum medicamentum non tale eſſe temperamenti ſui merito, ſed quia tali cœleſti uirtute donatum, Dicimus, inquit, quòd medicina laxatiua non eſt à re cōplexionali ſic, ſed quia talis. Neq; ut cōtrarium in contrarium quia contrarium, ſed quia tale. Et neq; quidem ſimile attractiuum huius, uel erradicatiuum aut contrarium ſed quia tale. Et neq; quia graue aut leue, agitatiuum ſu-

perius uel inferius, ſed quia tale: dotatur enim omne duplici, ut Philoſophi aiunt, uirtute, elementari, & cœleſti: huic quidem communi, huic uerò propria. Etenim calefactiuum & infrigidatiuum calidum & frigidum omne. Solutiuum autem non quia calidum, nec quia frigidum, ſed quia cœleſti uirtute dotatum, ſic ipſius miſtionem regulante: & ob hoc quidem ſolutiuum hoc, illud uerò prouocatiuum. Secundum axioma, cui inniti noſtra demonſtratio debet, id eſt, medicamentorum facultates experientia eſſe diiudicandas: quod Galenus tum I. tum IX. de Simpl. facult. ſæpiſsimè docet. Tertium facultates actionum eſſe cauſas, uti belliſsimè idem Galenus libro de Facultatibus natur. probat. Quartum, has facultates nihil eſſe aliud, quàm potentias quaſdam ſeu uirtutes rebus ipſis à natura inditas, quarum merito operentur: ſic enim ea de re Plato I. de Repub. cùm inquit, Non'ne & uirtus tibi eſſe cuique uidetur, cui aliquod opus adſcribitur? Ex his itaque hypotheſibus, axiomatum uim habentibus, hanc conſtruamus rationem: Rhabarbarum ſolutiuum quidem medicamentū eſt, ut experientia docet, à tota igitur ſui ſubſtantia ſolutiuum, Ex prima hypotheſi: quæ enim ſoluunt, quatenus id efficiunt, à tota ſui ſubſtantia id moliuntur, uti ſuprà ex Gal. lib. de Theriaca ad Piſonem & Meſueo monſtrauimus. Sed quæ à tota ipſorum ſubſtantia operantur, maius opus efficiunt ubi plus ſubſtantiæ, quàm ubi minus: (ex quo enim operatio ſubſtantiam in talibus ſequitur, neceſſarium quidem eſt, ubi abundantior eius rei ſubſtantia fuerit, maius ibi opus inueniri) Atqui in toto rhabarbaro longè plus ſubſtantiæ quàm in illius diluto ineſt: cùm in hoc ſolum pars tenuis & aërea, in illo præter hanc & terrea quoque inſit: erit itaque & plus uirium in ſoluendo, cùm ex quarta hypotheſi ex Platone ſumpta, uirtus ſeu potentia res ipſas comitetur, & id ſit cui proprium cuiuſque opus adſcribitur. Plus itaque rhabarbarum tota ſua ſubſtantia exhibitum, quàm illius dilutū mouebit, quod erat probandum. Præterea cùm facultas, ex tertia hypotheſi, actionis ſit cauſa: ubi hæc amplior fuerit, ibi actio maior. At in toto rhabarbaro quàm in illius diluto facultas maior: (ex quo facultas rei ſubſtantiam ſequitur) manabit itaque à toto rhabarbaro quàm ab illius diluto facultas operandi amplior, atque proinde actio uberior erit. Sed quid rationibus immoror? cùm rationum omnium uim una experientia longo interuallo ſuperet? An non id in dies experimur, maiorē à tota rhabarbari ſubſtantia quàm à liquore ſolutionem ſequi? ſi enim parem rhabarbari portionem uni quidem tota cum ſubſtantia: alteri uerò ſine hac, ſed ſolo propinato liquore exhibueris, maiorem longè ab illa quàm ab hac (niſi aliundè impedimentum ſequatur) uidebis. Quod millies ego in innumeris ægris ſum apertiſsima ſenſuum fide expertus. Quod animaduertens Galenus IIII. de Sanitate tuenda, ſic ea de re ſententiam tulit: Medicamenta (inquit) ſubtilia facilius in totum corpus diſtribuuntur, craſsiora in uentre hærent melius, & proinde deiectionibus hæc ſunt idonea, illa cæteris operibus. An non conceptis hic uerbis Galenus noſtræ ſententiæ adſtipulari uidetur? inquiens craſsiora medicamenta in uentre melius hærere, ac proinde

Demōſtratio de Rhabarbaro in ſubſtantia exhibito.

Altera Ratio demōſtratiua.

inde

inde deiectionibus eſſe idonea magis. Quamobrem quum rhabarbarum tota ſua ſubſtantia exhibitum, & craſsius ſit quàm illius dilutum, & uentri firmius hæreat, deiectioni moliendæ erit idoneum magis, uel Galeni ſententia. Probauimus abundè ſatis opinor, & ualidiſsimis rationibus & experientiæ fide plus rhabarbarum totum quàm ipſius infuſum ſoluere. Adſtruendum id modo probatiſsimorum quorunque, qui ea de re ſcripſerunt teſtimonijs: quò res tam firmis aſſertionis uinculis conſtabilita pro comperta haberi perpetuò poſsit. Meſueus certè apertiſsimè id teſtari uolens, Rhabarbari in puluere doſim à drachma una ad quatuor tãtum eſſe uult: infuſi uerò à ſeſquidrachma ad decem. Quanquam mendoſum eſſe eum locum abundè conſtet: ut pro decem drachmis, duæ ſcribendæ ſint: uti & Manardus in ſuis ad Meſueum Annotationibus, & Iacobus Syluius Medicorum noſtri ſeculi decus ſingulare & ornamentum, libro II. de Medicamentorum componendorum ratione teſtantur: hic enim ſic Meſuei locum emendandum cenſet. Rhabarbarum, inquit, cholagogum & phlegmagogum datur puluere à drachma dimidia ad drachmam unam & ſemiſſem: infuſum uerò à drachma una & dimidia ad drachmas duas: ut mendoſus ſit locus hic Meſuei, à drachma una & ſemiſſe ad drachmas decem: ſic enim nunquam ſcripſiſſe uidetur. Manardus uerò excellere nimis eam quantitatem, nec poſſe ſine diſcrimine ſemel dari (ut Pannonis cuiuſdam nobilis teſtimonio qui id temerè magno ſuo malo ſumpſerat) contendit. Itaque quum Meſueus, Manardus, Syluius, & quotquot de factitanda medicina commentarios reliquerunt, maiorem infuſi rhabarbari doſim, minorem cum tota ſubſtantia exhibiti propinent: maiorem ſoluendi uim in toto rhabarbaro, quàm in illius diluto ineſſe cenſendum eſt. Verentur enim ne nimia quantitate effrenis ſequeretur ſolutio, ſi tantundem Rhabarbari quantum diluti ſui darent. Quæ enim uiribus efficaciora ſunt, minore doſi exhiberi: quæ infirmiora, ampliore debent: ſiliquæ enim Aegyptiæ, mellis aërei, tamarindorum, & ſimilium plus quam rhabarbari, agarici, & ſcammonij exhibere, quum uſus eſt, ſolemus: quòd imbecilliora illa ſint, hæc fortiora. Sed quid in ijs laboro quæ perſpectiſsima quũ ſint demonſtrationis robur non requirunt? Manardus certè eo in argumento omni moleſtia ſeſe liberans, & ad Antonium Pedocham medicum ſcribens, epiſtola V I. libri X V I I. ita de tota re ceu cenſor quidam ſtatuit. Secundam (inquit) tuam dubitationem (erat autem dubitatio ea ab Pedocha Manardo propoſita: num Rheon totum deglutitum, quàm eius infuſum, plus moueat) ſolius Ioannis Meſuei teſtimonio, quem apud te magnæ autoritatis eſſe puto, facillimè diſſoluemus. Dari enim permittit hic uir liquorem, in quo rhabarbari maduerint decem drachmæ, contriti uerò, quatuor ad ſummum drachmas concedit, contrarium facturus ſi maiorem uim purgandi relinqui in liquore putaſſet, ea quæ in tota ſubſtantia reperitur. Neque hoc rheo peculiare exiſtimandum: cùm omni medicamini ſiue leniter ſiue uehementer purganti ſit cõmune: æqua enim cuiuſque portio, ualidiùs longe purgat per ſe tota deglutita, quàm eius decoctum uel cremor ebibita. Nec credendum,

Iacobus Syluius.

q 2 ut tuæ

ut tuæ innuunt rationes, totam purgatoriam uim in liquorem transfundi: Nam in eo etian qui per quinq; dies maduit, ad nos delato, licet animam perdidiſſe à Meſue dicatur, uis tamen adhuc quædam ſupereſt purgatoria, ut qua nec pars ipſa terreſtris penitus caret, in his præcipuè medicamentis quæ (ut Meſuei modo loquamur) euacuant comprimendo.

Hæc de noſtro quo de in præſentiarum agimus argumento docta Manardi, nec minus uera aſſertio, quam latæ ſententiæ loco habendam à qua prouocare non liceat (ut Iuriſperiti dicere ſolent) optima certè ratione cenſeo. Maneat itaq; in confeſſo illud, Plus Rhabarbarum, omneq; aliud purgans medicamentum, per ſe totum deuoratum, quàm illius liquorem ſoluere. Dari uerò utilius præſertim in ſanguinis reiectatione totam ipſius ſubſtantiam, quàm dilutum, nemo quiſquam eſt qui ignoret: cùm terrea illa & adſtrictoria illius pars qua cogere & agglutinare apertum uas poteſt, inſit toto epoto rhabarbaro, non inſit autem in illius liquore: ut in quem ſolum pars tenuis & aërea, non terrea & craſſa rhabarbari transfundatur: tum etiam quòd ipſum totum exhibitum, cùm & abundè moueat, & adſtrictione ſua ſolutionem non impediente, uiſcera omnia corroboret, an non utilius dabitur, quàm ſi ſolus liquor dilutum'ue præbeatur? ut quod omni adſtringente uirtute ſpoliatum, qua robur principibus membris afferre debet, minimè roborare illa poſsit: quorum tamen ſummam eſſe in omni morbo habendam rationem, doctè Gal. x i. Methodi docuit. Quum enim uarias rhabarbaro dotes natura tribuerit, amaritudinem ſcilicet, qua biliosa educit: acrimoniam leuem, qua incidere craſſa poteſt, adſtrictionem demum, qua diſſoluta roborare membra ualeat: an non præſtat totam illius ſubſtantiam, in qua hæc inſunt omnia, dare, quàm illius dilutum, a quo roborandi uis (præcipuum ſcilicet munus) abeſt? Adde quòd in ſoluentibus medicamentis propinandis antiqui infuſionibus uſi non ſunt, ſed ipſis per ſe deuoratis. Galenus enim v. Methodi catapotia conficit ex aloë, ſcammonio, colocynthide & agarico. Et x i i i. cancrum curat epithymo ad drachmas quatuor cum ſero lactis exhibito. Et eodem loco, illuſtrem Romæ mulierem herpete laborantem, clam immiſſo in ſerum lactis ſcammonio purgauit: tantum (libro Quos & quando & quibus medicamentis purgare oportet) helleborum daturus, acetum mulſum, in quo ramuſculi hellebori albi in raphanum infixi maduerint, ad uomitum ciendum dari præcipit: ut intelligatur, priſcos cùm de purgantibus exhibendis medicamentis cogitarint, totum medicamentorum ſubſtantiam, non infuſionem quam uocamus dediſſe. Quod ſi illi in fortibus medicamentis utilibus fecerunt, ſcammonio, colocynthide, peplio, & reliquis, cur non multò cõmodius nos in leuibus, & quæ (ut Meſuei more loquamur) comprimendo educunt, id faciamus? Infuſiones enim ſiue diluta in medicamentis purgantibus (ut Meſueus in ſuis canonibus docet) eò inuenta ſunt, ut aut uis medicamenti omnis maior'ue illius pars in liquorem illum trahatur, ac tranſeat, aut ut gratior ſit medicata potio: (ſolent enim infuſa, quàm ſolida purgantium medicamentorum ſubſtantia gratiora eſſe) tum ut ſim-

plicis

plicis medicamenti facultas uehemens retundatur, ut tripolium lacte caprino maceratum clementius efficimus: uel ut facultas recens aliqua medicamento per infuſionem adiungatur, ut cùm à remotis educere excrementa uolumus, tripolium ſucco agreſtis cucumeris temperamus, ut ualentiùs attrahat: uel ut medicamentum lubricum & leue facileq́ fluens reddamus, quo modo colocynthidis ſubſtantiam liquore tragaganthi præinfuſam facilè labilem ac lubricam efficimus: ne adhæſu ſuo & mora uentriculo, inteſtinis, ueſicæ, moleſta ſit. Sic ſcammonium uiolaceo uel amygdalino oleo temperatum facilius deorſum truditur, nulla quas permeat partium noxa. Aut igitur liquor in quem quicquam immittitur medicamenti uires in ſe trahit, aut mutat, ac frangit, uel auget, & efficaciores reddit: quæ cuncta fuſiſsimè Meſueus & Sylulus docent. His itaq; ſcopis ſi quando infundere medicamenta ſit opus, infuſis utendum. At cùm ſoluere uolumus, & à corpore noxia expellere, totam medicamenti ſubſtãtiam potius, quàm illius liquorẽ, ijs quas ſuprà attulimus rationibus, dare expedit: præſertim ſi eius generis ſit medicamẽtum, quod roborandi uiſcera (quæ infirmiora plerunq; purgantium medicamẽtorum uſu reddi ſolent) poteſtatem habeat, quale inter cætera rheon hoc noſtrum haberi ſolet. Itaq; conſultius facturos medicinam exercentes exiſtimo, ſi rhabarbarum daturi ad bilioſa purganda, totam illius ſubſtãtiam, quàm infuſum dederint: præſertim ſi in ſanguinis reiectatione propinaturi id ſint. Nam præterquàm quòd ſic exhibitum membra omnia corroborat, ſanguinem etiam adſtrictione ſua uehementer ſiſtit, ualet enim reiectioni ſanguinis rhacoma, non illud ſolùm quod Plinio, Dioſcoridi, atq; Galeno cognitum fuit, inodorum ſcilicet, & adſtringendi ui præditum: ſed hoc etiam noſtrum, purgandi poteſtatem habens: notabilem enim ſtypſin guſtatum habere depræhenditur. Tu igitur his adductus ſententiam muta, & ueritati cede, ne plus tibi quàm ueritati tribuere uideare.

De pariendi ſtatuto mulieribus tempore: & an ad undecimum uſq; menſem geſtari fœtus in utero poſsit.

ENARRATIO VII.

CVM de ſtatuto à natura mulieribus pariendi tempore cogitarem, uiderem'q; nullum certum atq; ſtatum tempus illis eſſe à natura præfinitum: cùm quaſdam ſeptimo, alias octauo, pleraſq; nono, aliquas etiam decimo atq; undecimi initio parere contingat, quæ eſſet tantæ rei cauſa animaduerſione ſanè digniſsimum exiſtimaui. In quam ſanè cogitationem acrius ut incumberem, uxoris meæ inopinatus immaturusq; partus effecit. Nam cùm ea utero grauis ſeptimeſtremq; geſtãs fœtum in nonum menſem pro cætero ſuo more uentrem ſe geſtaturam arbitraretur, (etſi ſemel antea uitalem partum ſeptimo menſe edidiſſet) opinione ſua falſa, iliorum ac renum doloribus derepente correpta, aquoſis fluentibus ichoribus, adapertoq; uteri oſtio parturire cœpit, moxq; ſcitum forma puellum

peperit,qui biduo poſt deſtillatione in fauces pectusq́ irruẽte,ac ſpiritus uiam intercludente, Deo ſic diſponente, ſublatus eſt. Itaq; cur nulla præcedente externa cauſa ſolius naturæ ductu egredi fœtus maturaſſet, cur etiam uitalis non fuiſſet cogitare cœpi: præſertim quum ab Hippocrate dictum in Epidemijs meminiſſem. Quibus nimirum nihil intra conſtitutum tempus accidit, ijs ſingulis quæ pariunt uitalia ſunt. Quæ quidem ſententia Græcè ita ab eo ſcribitur:

Lib.6.Epide. ſectiõis octaue, Aphoriſmo 6.

ὅσοισι μὲν οὐδὲν ἔσω τοῦ τεταγμένου χρόνου, ἑκάστῃσι τὰ τικτόμενα ἄγονα γίνεται.

Atq; cùm hac quidem ſententia declarare illud Hippocrates uiſus ſit, ut quibuſcunq; mulieribus grauidis intra ſtatum à natura pariendi tempus (quod ſcilicet certas, ſtatas, ac conſtitutas ſuis finibus uices habet) nihil incommodi acciderit, ijs inquam partus uitales fieri. Mirari ſubijt, cur quum nihil mali intra id tempus uxori meæ accidiſſet, qui æditus eſt infans uitalis tamen non fuerit, ut uel præcitata Hippocratis ſententia eſſe debuerat. Quam ego rem cùm inquiſitione digniſsimam ſim arbitratus, operæpretium facturum me exiſtimaui, ſi ex probatiſsimorum autorum monumentis quæ ad huius rei explicationẽ maximè facere uiſa erunt, ea adferam, nonnullis prius ad id negotij neceſſarijs prælibatis: quorum primum illud eſt, Cur cùm cæteris ſit animantibus cunctis præſtitutum à natura pariendi tempus, nullum ſit certum mulieribus à natura datum. Secundum: Cur ſeptimeſtres octimeſtresq́ non raro edantur. Et quanam ratione dies menſesq́ in uteri geſtatione ex Hippocratis atque Galeni ſententia dinumerari debeant. Poſtremò: Cur ſeptimo menſe nati uitales ſint, octauo uerò minimè: quod uxori meæ accidiſſe infelici hoc partu animaduerti. Obiter & illud attingam, Num ad undecimum uſq; menſem geſtari fœtus in utero poſsit. Quibus quàm potero breuiſsimè abſolutis finem faciam. Porrò animantibus cunctis, tum quadrupedibus & uiuiparis, tum uolatilibus & ouiparis, conſtitutum eſſe à natura & pariendi & partus gerendi tempus, ex Græcis Ariſtoteles, ex noſtris Plinius prodidere. Ille nempe V I I. de Natura animalium ea de re ijs uerbis ſententiam ſuam pronuntiauit:

Cap.4. et 10. Proble. ſect. proble.41.

τὰ μὲν οὖν ἄλλα ζῶα μοναχῶς ποιεῖται τὴν τόκου τελέωσιν. εἷς γὰρ ὥρισται τοῦ τόκου χρόνος πᾶσιν. ἀνθρώπῳ δὲ πολλοὶ μόνῳ τῶν ζώων. καὶ γὰρ ἑπτάμηνα καὶ ὀκτάμηνα καὶ ἐννεάμηνα γίνονται, καὶ δεκάμηνα τὸ πλεῖστον. ἔνια δ' ἐπιλαμβάνουσι, καὶ τοῦ ἑνδεκάτου μηνός.

Quod eſt: Sed cùm cætera animalia omnia ſingulari, ac ſimplici modo partum ſuum perficiant (unum enim pariẽdi tempus ſtatutum omnibus eſt) homini uni multiplex datum eſt. Nam & ſeptimo menſe, & octauo, & nono parere poteſt: & quod plurimùm decimo. Nonnullæ etiam undecimum tangunt.

7.Natur.hiſt. cap.5.

Plinius uerò huius tanquam ſententiæ paraphraſtes atq; interpres, ſic illam expreſsit: Cæteris (inquit) animantibus ſtatutum & pariẽdi & partus gerẽdi tẽpus eſt: homo toto anno & incerto gignitur ſpatio. Alius ſeptimo menſe, alius octauo, & uſq; ad initia decimi undecimiq;. Atq; hãc rem totam cõfirmans experimẽto Ariſtoteles, lõga ſerie per ſingula ferè animantium genera uagatus, ſexto de animalium hiſtoria quoto quæq;

temp

tempore parere, & partum geſtare animalia ſoleant oſtendit. Indicans & certo anni tempore, & (quod præcitata ſententia explicauit) uno ac ſimplici modo tum parere, tum partum ferre animantia cuncta ſolere: unum tantum hominem, nec uno tempore, nec ſimplici more gigni. Cuius ego euentus eam eſſe cauſam crediderim, quòd cùm cæteris animantibus cunctis ſuus inſit ſtato tempore ad generandum appetitus, tum'que ueluti turgeſcentia prolis amore ad uenerem concitentur, quieta alioqui, nec ad concubitum prona, efficitur: ut cùm certum ſit ac conſtitutum concumbendi animantibus, atque adeò generandi tempus, neceſſe quoque ſit & pariendi & partus gerendi ſtatum eſſe ac ordinatum. In brutorum enim genere, ubi uno altero'ue maris initu impletæ fœminæ ſunt, marē amplius non admittunt: ſed ipſæ conceptus ſui obſeruantiſsimæ, & naturæ ductu partum ſuum perficiunt, & perfectum poſtea edunt: aliæ temporius, tardius aliæ, prout cuique & formandi fœtus & fouendi atque alendi in utero, poſtremo'que edendi conſtitutum à natura fuerit tempus. Quod & in arborum fructibus euenire quoque uidemus, ut alij alijs celerius, ſegnius'ue matureſcant: quod partim cœli ac ſoli clementia ac bonitate, partim arboris ac ſeminis, partim culturæ prouenire tradunt rei ruſticæ ſcriptores. Itaque cùm concubitus in partum ceu finem dirigatur, id'que naturæ iuſtiſsimæ atque ſapientiſsimæ ductu, quæ motus ſuos omnes non impedita, aut alioqui caſu ullo externo labefactata, ſtatos, ordinatos'que habere ſolet: ſit'que concubitus in brutis animantibus certus ac conſtitutus, neceſſum quoque eſt, & fœtus à conceptu geniti tum geſtationem, tum editionem ſtatam fixam'que eſſe. Homini uerò contra accidit. Nam quum nullum habeat certum ad concūbendum deſignatum tempus: Sed toto anno, ut Plinius ait, & incerto gignatur ſpatio, quod non unius tantum naturæ iuſtiſsimæ motu atque impulſu in uenerem prolis gratia, ſed explendæ magis uoluptatis cauſa feratur: incertos'que & inordinatos habeat ad uenerem motus, prout uel ſeminis genitalis collecta in uaſis ſeminarijs copia, uel ſucculentior ac plenior corporis habitus, uel ipſa tandem uictus ratio, uel deprauata inferioris animæ partis (quam cōncupiſcitricem uocāt) appetitio, ad cōcubitum nullo ſtato tempore, nullo ordine hominem excitarit: ſit profectò, ut cuius generationis initia tam incerta, inordinata'que fuerint, & ipſa quoque tum geſtatio, tum editio non unius modi ſit: ſed incerta ipſa, inconſtans, uaria ac nullis temporum ſtatis finibus cohercita. Accedit præterea, quòd nos ipſi perfectos ordinatos'que naturæ motus in fœtu formando atque in utero conſeruando plurimùm labefactamus atque peruertimus. Perinde enim genito intus infanti, atque ſatis, & uinearum gemmis accidit. In his enim, ubi iam ſparſum in terram ſemen ipſius gremio fotum atque collectum, uapore'que ſuo tepefactum diffundi cœperit, herbeſcentem'que ex ſemine iacto uiriditatem elicere, ſi quis rurſus aratro proſcindere tentet, ſementem omnem diſperdi uideas, atque corrumpi, gēmantes'que item uites & fœtu ſuo turgidas, ſi ligone percuſseris, omnem decutias fructum: (quæ concors eſt omnium rei ruſticæ ſcriptorum ſententia) ſic ſanè mulierem fœtu ſuo grauidam, ſi crebro concubitu agites,

Cur cæteris animantibus certū ſit pariēdi & partus gerendi tempus: homini autem non ſic.

Vide Catonem cap. 7. 8. 9. & 51. Varro lib. 1. cap. 5. Colu. lib. 5. cap. 10. & lib. 10. per totū. & lib. 11. cap. 1. & lib. de arboribus. Palladius lib. 1. ti. 34. et lib. 2. ti. 14. 15. 16 & lib. 3. ti. 25 & lib. 4. ti. 10. Conſtantinus lib. 10. cap. 1. 2. 3. 71. & lib. 11. cap 2. & 3.

Lib. Nat. hiſtor. 7. cap. 5.

Simile pulchrum.

corrumpi omnino fœtum uideas: dehiſcente uticꝫ uteri hoſtio, qui toto geſtationis tempore ita adſtrictus clauſusꝗ manet, ut ne ſpecilli mucronem (quod ait Gal.) admittere poſsit. Quod & ipſum rectè animaduertentes inter Pœnos medicos præſtantiſsimi Rhaſes & Auicennas, utero gerentem à concubitu omnino arcendam, ſi conceptum ſeruare uelit, doctiſsimè conſulunt.

Gal. de locis affect. & 15. de Vſu partium.
4. ad Almanſ. cap. 27.
Fen 21. tertij trac. 2. cap. 2.

Quin & illud non minimum partus tempus uariare ſolet, quòd cùm toto geſtationis tempore mulieres nec cauta uictus ratione utantur, nec incommoda ea ſæpenumero uitent, quorum occaſione maturare partus ſolet: efficitur, ut pro horum ratione quæ prægnanti incautè eueniunt, infans alio atcꝫ alio tempore edatur. Nimius enim motus, frequens concubitus, ciborum acrium & aperientium creber uſus, rixa, mœror, triſtitia, ira, curæ, (quæ animi pathemata ſunt, & ſæpenumero in prægnantes incurrunt) adhæc innumeri morbi, præſertim qui acuti ſunt, & naturæ ordinem peruertere, & partum accelerare quàm maximè poſcunt. Quæ cauſa eſt, cur pariendi nullũ ſit ſtatum fixumꝗ in homine tempus: prout hæc quæ enumerauimus omnia in ſeptimum, octauum, ac nonum geſtationis menſem incidere poſſunt, laboresꝗ grauidæ mulieri inferre: qui non ſolùm prædictis menſibus, ſed & alijs quocꝫ contingere ſolent: quod animaduertens Hippocrates, meritò dixit,

6. Epidemi. part. 8. apho. 22.

ἐπὶ πλέονα δὲ χρόνον οἱ πόνοι τρίτῳ, πέμπτῳ, ἑβδόμῳ, ἐννάτῳ μηνὶ, τετάρτῳ, ἕκτῳ, ὀγδόῳ.

Quod eſt: Vt plurimùm labores tertio, quinto, ſeptimo, nono, quarto, ſexto, & octauo menſibus fiunt. Laboris uticꝫ nomine quicquid infra tempus geſtationis acciderit intelligens, ſiue id in fœtus conformatione, ſiue illius motu, ſeu abortu, ſeu perfectione & editione fiat. Qui quidem labores, cõſtituto (vt ait Hippocrates) tempore fiunt: nempe tertio, quinto, ſeptimo, nono, quarto, ſexto, & octauo menſibus. Coniũxit verò tertium, quintum, ſeptimum & nonum, tanquam impares, in quibus labores contingunt: quartum, ſextum & octauum tanquam pares. Itacꝫ çùm innumera ſint quæ mulieri uterum gerẽti toto geſtionis tẽpore negotiũ faceſcere poſsint: præſertim ubi fœtus iam grandior effectus, exitum ſibi ipſe diſruptis ferè membranis & calcitratu molitur, quod ſeptimo potiſsimùm menſe contingere Hippocrates libro de ſeptimeſtri partu affirmauit. Cùm id temporis pelliculæ, vt idem ait, in quibus ab initio nutritus fuit infans, quemadmodum ſpicarum membranæ laxantur, ad id coactæ antequã fructus perfectè matureſcat: & fortiſsimi ac pleniſsimi fœtus violãtes ac dirumpentes pelliculas, partum fieri cogunt: fit, vt nullum ſit pariendi ſtatutum à natura mulieribus tẽmpus. Quam eſſe cauſam idem uoluit, cur nõ rarò ſeptimeſtres edãtur partus. In brutis uerò cũ ſimplex & uniuſmodi ſit omnis uitæ ac uictus ratio, eodemꝗ naturæ tenore in geſtatione ſeſe grauidæ animantes habeãt: nec animi perturbationibus, aut alioqui inordinatis motionibus, niſi laceſsita, ſint ipſa obnoxia perinde atque homines, efficitur, ut & geſtationis & editionis ſua habeant tempora atcꝫ fines, intra quos & partum perficere, & in lucem edere poſſunt

Cur ſeptimeſtres edantur partus.

ſunt. Vnde cùm de brutorum partu agit ex profeſſo Ariſtoteles. VI. præſertim de animalium natura, vnicuique animãtium generi, & geſtationis & partus certa aſsignat temporum ſpatia. Vbi verò de homine agit, libro ſcilicet eiuſdem tractationis ſeptimo, non ſtata & fixa, ſed incerta ſtatuit & varia pariendi, & geſtandi tempora. Vnum enim, inquit, brutis omnibus pariendi tempus ſtatutum eſt: homini vni multiplex datum eſt. uti præcitata eiuſdem autoris ab initio enarrationis ſententia abundè explicauimus. Atque hæc de primo.

Secundum porrò illud eſt, Cur ſeptimeſtres octimeſtresq; non rarò prodeant partus: & quanam ratione dierum ſupputatio in vteri geſtatione fieri debeat. Qua in re explicanda conuenientiſsimè ab ipſius rei eſſentia ſumendum nobis erit exordium. Quod eos facere debere, qui cum demonſtratione quippiam ſunt dicturi, Galenus doctiſsimè affirmauit: quòd inuentionis omnis in omni propoſita contemplatione initium ſit, antè cognoſcere, quidnam eſt id quod quæritur, ut Plato in Alcibiade primo, & Hippia minore, & in Sophiſta, tum uerò præcipuè in Protagora, & idemmet Galenus docent. Partum uerò eſſe uolunt geniti in utero infantis atque iam perfecti editionem. Et ſi interdum non pro editione ſolùm & natali uitæ initio, ſed pro geſtione ipſa uſurpari ſolet: uti Plinius cùm inquit, cæteris animantibus ſtatutum & pariendi & partus gerendi tempus eſt. Et rurſus cap. 15. eiuſdem: Ergo cùm grauidis fluxit, inualidi aut non uitales partus eduntur. Et Gaza Ariſtotelem interpretans VII. de Natura animalium cap. IIII. in eandem ſignificationem partus nomine uſus eſt. Cætera, inquit, animalia omnia ſingulari ac ſimplici modo partum ſuum perficiunt. Quibus quidem locis partus nomen pro conceptu ipſo, non pro eo qui editus iam in lucem eſt, uſurpatur. & ſi ſignificãtius atq; apposite magis, uel pro ipſo pariendi actu, uel pro edito in lucem infante Latinis ſumitur: ut apud eundem Plinium, de ſeſeli agens, Sunt & folia utilia (inquit) ut quæ partus adiuuent etiam quadrupedum. Et rurſus de Aneſo, Et ſtatim à partu dandum polenta inſperſa. Et innumeris alijs locis. Et apud Ciceronem lib. de Natura deorum: Diana, inquit, adhibetur ad partus: quòd ij ſeptem aut nouem Lunæ curſibus matureſcant. Nos uerò de ipſo præcipuè pariendi actu hic partus nomen intelligi uolumus, dum de conſtituto partus tempore cauſas inueſtigamus: tum & de edito iam in lucem infante, dum id quærimus, cur ſeptimeſtres octimeſtresq; naſcantur. Septimeſtres porrò octimeſtresq; edi partus, non ſolùm Hippocratis atq; Galeni, tum etiam Ariſtotelis atq; Alexandri Peripatetici ſummorum autorum teſtatiſsima fide receptum eſt: ſed & experientia duce, quæ norma uice ſemper (ut Galenus ait) habenda eſt, & demonſtrationis omnis initium, uel eiuſdem teſtimonio. Pleroſq; enim ſeptimo menſe genitos, octauo etiam non paucos uideas. Quamobrem quum ea certiſsima omnium demonſtratio habeatur, quæ ab euidentiſsimis deducta, ſui ipſius fidem facit: nihil autem uſquam experientia aut certius, aut firmius euidentiusq; excogitari poſsit: conſequens eſt, conſtanter ut aſſeueremus, ſeptimo

octa

5. de Sympt. cau.

Lib. num ars tuendæ ſani. ad medicam artem ſpectet

7. Natu. hiſt. cap. 5. et rurſus cap. 15.

Lib. 20. Natur. hiſt. ca. 5. Vbi ſuprà cap. 17

6. de Sanit. tuen.
Lib. de cuiuſque peccatorum notitia. & 1. de alimen. fa.

octauoq́ menſe naſci hominem poſſe. Cur uerò id fiat, non ſatis à noſtris explicatum. Itaq; ad eam rem exponendam quantum conniti uiribus & animo potero, tantum certè præſtabo. Naſci uerò ſeptimo menſe hominem Hippocrates in hæc uerba teſtatum reliquit:

Lib. de carnibus ad finem.

τὸ παιδίον ἑπτάμηνον γόνον γενόμενον, λόγῳ γεγένηται καὶ ζῇ, καὶ λόγον ἔχει τοιοῦτον, καὶ ἀριθμὸν ἀτρεκέα ἐς τὰς ἑβδομάδας. ὀκτάμηνον δὲ γενόμενον, οὐδὲν βιοῖ πώποτε. ἐννέα δὲ μηνῶν καὶ δέκα ἡμερέων γόνος γίγνεται καὶ ζῇ, καὶ ἔχει τὸν ἀριθμὸν ἀτρεκέα ἐς τὰς ἑβδομάδας.

Quod eſt: Puer ſeptimo menſe natus, pro ratione natus eſt: & uiuit habetq́ rationem ac numerum ad hebdomadas uerè & exactè reſpondentem. Menſe autem octauo natus, nullus unquam uixit. Nouem uerò menſium, & decem dierum partus fit, & uiuit, & habet ad hebdomadas numerum exactum. Hæc libro de carnibus: libro uerò de ſeptimeſtri partu:

οἱ δὲ ἑπτάμηνοι γίνονται, ἐκ τῶν ἑκατὸν ἡμερέων, καὶ ὀγδοήκοντα, καὶ δύο, καὶ προσέτι μορίῳ.

Id eſt: Septimeſtres naſcuntur diebus cētum & octuaginta duobus ac dimidio, & inſuper accedente diei particula.

Galenus uerò eiuſdem tractationis libro, qui item de ſeptimeſtri partu inſcribitur, eadem ex Hippocratis ſententia confirmat. Poſt dimidij anni tempus (inquit) poſſe ſeptimeſtrem fœtum in lucem edi uoluit Hippocrates: idipſum quoq; Philoſophorum ſummus Ariſtoteles. Cùm cætera animalia omnia (inquit) ſingulari ac ſimplici modo partum ſuum perficiant, (unum enim pariendi tempus ſtatutum omnibus eſt) homini uni multiplex datum eſt. Nam & ſeptimo menſe, & octauo, & nono parere poteſt. Alexander uerò Aphrodiſeus in problematis, cur ſeptimeſtres infantes uitales ſint, octimeſtres minimè, quærit: magnaq́ indagine cauſam inueſtigat. Quod item facit Plutarchus autor grauiſsimus libro de philoſophorum placitis V. cap. X V I I I. Quin & Plinius hominem toto anno & incerto gigni ſpatio, ut alius ſeptimo, octauo alius naſcatur, magna fide aſſeuerant. Ex horum itaq; tantorum uirorum aſſertionibus, ipſaq́ experientia duce, ac rerum omnium magiſtra (cui refragari nemo quiſquam poteſt) euidentiſsimè conſtare arbitror, ſeptimo, octauoq́ menſe naſci hominem poſſe: cui uni innixus diuinus Hippocrates dogmatis ſui aſſertionem ueluti firmiſsimis demonſtrationis nexibus concluſit.

7. de Natur. animalium cap. 4

Sectione 5. proble. 46

7. Natu. hiſt. cap. 5

Ad finem libri de carnibus.

Θαυμάσειε δ' ἄν τις καὶ τοῦτο ὅστις ἄπειρός ἐστιν, εἰ ἑπτάμηνον γίνεται παιδίον. ἐγὼ μὲν οὖν αὐτὸς ὄπωπα καὶ συχνά. εἰ δέ τις βούλεται καὶ τοῦτο ἐλέγξαι, ῥηΐδιον πρὸς τὰς ἀκεστρίδας αἳ πάρεισι τῇσι τικτούσῃσιν ἐλθὼν πυθέσθω.

Quod eſt: Cæterùm inexpertus quiſpiam mirari queat, quòd ſeptimeſtris puer naſcatur. Ego quidem igitur hoc ipſum uidi, & quidem frequenter. Siquis autem hæc depræhendere uult, facilè eſt obſtetrices adire, quæ parientibus adſunt, & ex ipſis percunctari.

Cur ſeptimeſtres naſcantur partus, ex Hippoc. libr. de Septimeſtri partu ad tutium.

At ut hoc uel experientiæ fide teſtatiſsimum, ſic illud abſtruſiſsimum, ac in naturæ ueluti receſsibus poſitum, cur ſeptimeſtres naſcantur: cuius euentus cauſam hanc eſſe idem autor uoluit, quòd id temporis & matu-

reſcere

reſcere fœtus, & robore augeſcere incipiat, magisq́ quàm alijs perfici temporibus: pelliculisq́, in quibus concluſus in aluo manet, à fortiſsimo fœtu uiolatis atq; laxatis (uti in ſemente ſpicarum membranæ pleniſsimo ac ualidiſsimo fœtu diſtentæ, laxari cogũtur anteaquam fructus perfectè matureſcat) partum uiolento quodam motu accelerari. Quum (inquit) ad hoc perfectionis principium partus peruenerit, matureſcente fœtu, & robore multum augeſcente, in perfectione magis quàm in alijs temporibus, pelliculæ in quibus ab initio nutritus fuit, quemadmodum ſpicarum membranæ laxantur, ad id coactæ anteaquam fructus perfectè matureſcat: & fortiſsimi ac pleniſsimi fœtus uiolantes ac dirumpentes pelliculas, partum fieri cogunt, & plurimi ex his pereunt. Græca non appono, ne nimia uerborum mole inanis excreſcat oratio. *Lib. de Septimestri partu.*

Cur uerò talia puero ſeptimo menſe, quàm alijs potius contingant, ſeptenarij numeri in naturæ iudicijs, & arcanis ipſius motionibus præcellentis dignitati ac uiribus attribuere conceptis uerbis Hippocrates uidetur. Quòd & morborum iudicia ſeptenarijs diebus, ſi acuti fuerint, perfici ſolent, & puerorum dentitio eodem annorum curriculo expleri. Neceſsitatem autem naturæ, quapropter in ſeptem hæc ſingula diſpenſentur, alio ſe loco demonſtraturum Hippocrates pollicetur. Cenſet itaq; tum ſeptimeſtres naſci, quum uulua id temporis expleatur, eaq; fœtu iam propè maturo diſtẽta laxari incipiat, membranæq; dirumpi, unde erumpere fœtum neceſſe ſit. Expletur autem ſeptimo menſe uterus, uel ob locellorum anguſtiam, qui fœtum grandiorem continere præ anguſtia non poſſunt, unde emergere ui naturæ infans cogitur: uel ob fœtus celerem uiolentumq́ motum, quo calcitratu nimio ualenter membranas laxans atq; diſrumpens, uiam ſibi ad exitum facit, uel tandem maturitatis perfectione: (cõtingit enim alios alijs celerius perfici) Atq; primus quidẽ perfectionis limes, quo uitalem edi infantem contingit, ſeptimus menſis eſt: qui maturius quàm ſeptimo menſe prodeat, (Ariſtoteles inquit) nullo pacto uitalis eſt: qui ſeptimo, uitalis quidem hic primus exit. Quæ quidem uerba ex hoc Hippocratis loco deſumpta eſſe uidentur, quo ad perfectionis principium peruenire partum ſeptimo menſe affirmauit, & uiribus roborato fœtu aditum ſibi parare, quò in lucem exeat. Quam quidem ſententiam ex amborum penu ac promptuario deprompſiſſe Plutarchus autor grauiſsimus, eo qui de placitis philoſophorum inſcribitur libro, uidetur. Hac enim de re ex profeſſo tractans, Hippocratis & Ariſtotelis ſenſa ita expreſsit: Ariſtoteles (inquit) Hippocratesq́ putant, ſi uulua menſibus expleatur ſeptem, tum deniq; erumpere infantes, uitalesq́ naſci. Atq; hæc ſumma ac naturæ conſentiens ratio eſſe mihi uidetur, cur ſeptimeſtres ſæpenumero infantes prodeant. Inepta porrò, nec naturæ operibus cõgruens, ea quam Plinius affert, ſeptimo tantum naſci eos, qui aut pridie poſtero'ue plenilunij die, aut interlunio concepti ſint. Cur enim ij dies potius quàm alij, in quibus concipi fœtus poſſunt, præſtare id ualeant, ut partum ad ſeptimum menſem accelerent, nulla eſt ratio: quocunque enim menſis tempore gigni in aluo fœtum contingat, ſiue

7. de Natura animalium cap. 4.

Lib. 5. capite 18.

7. Natu. histo. cap. 3.

ſiue id interlunio, ſiue plenilunio, ſiue medijs in quadraturis (ut uulgò Aſtronomi loquuntur) fiat, ſi modò expleri uuluam ſeptimo menſe uſu eueniat: eo ipſo menſe erumpere infantem pro teſtium adductorum ſententia conſequens quidem ac neceſſarium certè erit. Itaque non interlunio aut poſtridie plenilunij gigni infantem, editionis in lucem ſeptimo menſe, (ut Plinius arbitratur) ſed uuluæ expletio, & partus id temporis conſummatio atque perfectio, membranarumq́ꝫ diruptio cauſa erit. Adde quòd quum exactiſsimè tum Hippocrates, tum Galenus de ſeptimeſtri partu editis libellis tractauerint: quantaq́ꝫ fieri potuit methodo eius euentus cauſas omnes fuerint perſcrutati, ſi editionis ſeptimo menſe conceptum pridie poſtero'ue plenilunij die, aut interlunio factum cauſam eſſe exiſtimaſſent: aut ex aliorum ſcriptis compertum habuiſſent, id eos profectò non latuiſſet: nec ſe aut inſcitiæ, aut indiligentiæ nomine notari ſiuiſſent: præſertim quum eſſent aſtronomiæ omnis callentiſsimi, lunæq́ꝫ cæterorumq́ꝫ planetarum & uires & poteſtates tenerent: quibus inferiora hæc (hominis præſertim corpus) immutare ſuo aut motu, aut influxu, aut lumine, aut tandem arcanis quibuſdam & abditis facultatibus poſſunt. Quod quum nullo pacto ab ipſis, ijs quæ ediderunt commentarijs, proditum ſit: cenſendum profectò editionis partus ſeptimeſtris, non lunæ locum ipſo geniture tempore, (ut Plinius arbitratur) ſed quas attulimus ex Hippocrate cauſas pro ueris firmisq́ꝫ habendas. Non enim uſquam à quoquam ueterum aſtronomorum proditum eſt, (quod quidem eorum ſit traditum monumentis ijs quæ ad noſtram ætatem manarunt) ex loco lunæ tempus geſtationis moræq́ꝫ infantis in utero definiri numeraríq́ꝫ poſſe, ut qui pridie, poſtero'ue plenilunij die conceptus ſit, eum ſeptem totos menſes geſtari in utero, moxq́ꝫ in lucem edi ſit neceſſe: qui alijs diebus genitus ſit, eum longiores in utero trahere moras. Non hæc profectò Ptolemæus, non Hermes, non Auenazra, non Haly, aut ueterum demum quiſpiam, qui aſtrorum effectiones & poteſtates ſcriptis notarint, monumentis uſquam ſuis prodiderunt. Atque eadem de octimeſtri partu ratio eſt, qui enim eo temporis ſpatio conſummati perfectiq́ꝫ ſunt, uuluæq́ꝫ ita fœtu turgidæ, ut ferre onus in longius tempus minimè poſsint, efficitur, ut calcitratu diruptis membranis prodeat in lucem infans. Quanam uerò ratione dierum in uteri geſtatione numeratio fieri debeat, (quod prodituros nos ſuprà promiſimus) ex Hippocratis Galeniq́ꝫ ſententia quanta maxima fide potero explicabo. Supputationē porrò in uniuerſum à conceptu in partum fieri debere nemo eſt qui neſciat: Totum enim id tempus, quod à genito intus infante ad eius exitum intereſt, geſtatio dici conſueuit, & mulieres tum uentrem geſtare à iuris peritis dicuntur. Hippocrates unus omnium hoc in genere diligentiſsimè uerſatus, per menſes & hebdomadum decadas ſupputare totum geſtationis tempus ſolet: unicuique decadi ſeptuaginta dies, hebdomadæ uerò dies ſeptem, unde nomen ſortita uidetur, aſsignans. Eius uerba libro de Carnibus hæc ſunt: Quatuor (inquit) denarii hebdomadum, dies ſunt ducenti & octoginta: in denarium autem hebdomadum ſeptuaginta dies incur

Supputatio dierum in geſtatione quomodo fiendæ. Geſtatio.

incurrunt. Habet autem & ſeptimeſtris partus tres denarios, ſiue decadas hebdomadum, & in unaquaque decade ſeptuaginta dies. Tres uero hebdomadum decades ex toto ſunt dies ducenti ac decem. Cui item ſupputationi quadrat ea quæ ab Auicenna Fen. 21. tertii, cap. 2. deſcribitur. ſeptem enim menſium ſpatium diebus ducentis ac decem confici pro Hippocratis ſententia affirmauit, uti nouem menſium diebus ducẽtis ſeptuaginta. Hic uerò menſis nomine non lunarem intelligi uolumus, Galeni more, qui libro de ſeptimeſtri partu menſem uócat ſpatium id, quod ab uno lunæ coitu cum ſole uſque ad alterum intercedit: quod uiginti nouẽ dierum ac dimidii curriculo compleri eodem ipſo libro idem autor prodidit. Nec obſtat quòd alıubi menſem Galenus non uiginti nouem dierum ſpatio, ſed uiginti ſeptem perfici, adiecto horarum octo interuallò affirmarit. Nulla enim hac ipſa in re ob id pugnantia inueniri poteſt. Eſt enim lunæ motus inæqualis, ut idem autor teſtatur, eoq; efficitur, ut non uno ſemper eodemq; ſtato dierum numero curſum luna ſuum conficiat. Nam cùm ab uno quodam ſigniferi loco progreſſa, perenni motu tandiu fertur quoad abſoluto curſu in eundem ipſum locum, unde primum moueri ceperat, redierit (quem quidem motum Ptolemæus & Aſtronomi omnes curſum longitudinis uocant) tum ſanè orbem conficit ſuum, idq; temporis interuallum, progreſsionis menſem uocant. finiturq; diebus uiginti ſeptem horis octo, hoc eſt tertia diei parte, ut libro de Diebus decretorijs III. cap. IIII. uult Galenus. Quem quidem lunæ curſum ex motu cẽtri epicycli lunæ fieri, quo ſingulo quoto die tredecim zodiaci gradus, & momenta XIIII. conficit, Ptolemæus affirmat. Sed menſem coitus lunæ Galenus uiginti nouem dierum ac dimidij ſpatio conſtare uult: alterũ uerò illum quem longitudinis curſum Aſtronomi, Galenus impreſsionis, ſeu apparitionis menſem uocandum cenſuit, uiginti ſeptem diebus. Is autem menſis hanc ob id ſortitus eſt nomenclaturã, quòd tum luna à ſole ſeiuncta, ſpatio tãto ut acceptum ab ipſo lumen impartiri ſubditis corporibus poſsit, ea ualde afficiat, uimq; ſuam (lumen potiſsimum) imprimat: quod ſane temporis interuallum minus eſſe altero illo quo cum ſole luna coit apertiſsimum eſt. Subtrahuntur enim à toto illo temporis ſpatio (quod uiginti nouem dierum eſſe diximus) tres circiter dies, quibus ſub ſole deliteſcens atq; abdita luna lumen nobis ſuum impartiri non poteſt. Quos ſanè dies rei Ruſticæ ſcriptores illunes uocant, quaſi ſine lunæ lumine. Itaque conſtat, nullam in Galeni dictis repugnantiam eſſe, & ſi pugnare ſibi inuicem præcitati loci uidentur. Sed an integris diebus atque hebdomadis fieri hæc ſupputatio debeat, inquiſitione dignißimum arbitror, quòd pugnantes itidem ea de re inueniam Hippocratis aliquot locos. Is enim præcitato antea libro de carnibus uidetur integris diebus atque hebdomadis geſtationis tempus numerare, cùm ſeptimeſtres partus tres decadas hebdomadum habere, unamquamq; autem decaden ſeptuaginta dies affirmet. Sic enim in totum fient ducenti ac decem dies: quos ſi per ſeptenarium numerum diuiſeris arithmetico more, conficient triginta dies in ſingulos menſes: ſepties enim triginta,

3. de diebus decretorijs. cap. 4.

Cõciliatio pugnantium locorũ Galeni. Vbi ſuprà.

Lib. de ſeptimeſtri partu.

r ducent

ducẽtos ac decem ad unguem conficiunt dies. Cui ſanè ſupputationi congruit ea quæ Auicennæ, Fen. XXI. tertij, cap. II. qui pedibus in Hippocratis ſententiam it. Verùm alio loco Hippocrates non per integros dies ſupputationem eſſe faciendam, conceptis uerbis docet: libro namque de Iudicationibus iudices ac decretorios dies enumerans, quibus decernere morbi ſolent, ita ad uerbum ſententiam mentem'q; ſuam expreſsit:

Lib. de Iudicationibus ad principium.

οὐ δύναται δὲ ὅλαις ἡμέραις οὐδὲν τούτων ἀριθμεῖσθαι ἀτρεκέως. οὐδὲ γὰρ οἱ ἐνιαυτοί τε καὶ μῆνες ὅλαις ἡμέραις πεφύκασιν, οὐδὲ ξυνεστήκασιν.

Quod eſt: Non poteſt autem quicquam horum integris diebus exactè numerari: neq; enim anni ac menſes totis diebus conſtant.

3. de diebus decretorijs. cap. 9.

Quam quidem Hippocratis ſententiam, Galenus ueluti explicans ita eſt interpretatus. Cur, inquit, & uigeſimus & uigeſimus primus, multò magis uigeſimus decernat, explicabo. Primum quum huiuſmodi morbus diuturnus iam eſt, & paribus diebus acceſsiones fiunt: deinde quòd ſeptimana non integris ſeptem diebus conſtet, ueluti prius expoſitum eſt. Nouit hoc quoq; Hippocrates, ſic in opere prognoſtico inquiens: Hæ igitur acceſsiones per quatuor in uiginti auctæ finiuntur. His ſubiungit: Verùm huiuſmodi ſupputatio, per integros dies nimirum fieri non poteſt; quippe cum nec annus, nec menſes ipſi integris diebus numerentur. Vt igitur annus ad trecentos ſexaginta quinq; dies particulam diei maiorem quarta adiectam habet, tum menſis ad triginta dies abſoluendos, unius dimidium deſiderat: ſic & ſeptimana ſexta maximè diei parte, ut ſeptem integros habeat, indiget. Et rurſum ſub finem capitis, Iam (inquit) ſanè oſtendi ſecundum rei ueritatem, & Hippocratis ſententiam, nullam horum ſupputationem per dies integros fieri poſſe, hoc eſt, abſolute citra'q; fracturam: neq; ſeptimanam, neq; quaternionem, neq; menſem, neque annum, neque alium quemuis numerum. Itaque ex horum ſententia conſtat, numerationem non integris hebdomadis atq; diebus, ſed ad integros dies atque hebdomadas, temporum momenta (quas fracturas Arithmetici uocant) addenda eſſe. Verùm ſi quis paulò penitius autorum ſenſa fuerit perſcrutatus, aliam eſſe in geſtatione ſupputandi rationem, aliam longè in morborum decretorijs inueniet. Hippocrates certè geſtationis tempus dum numerat, libro de Carnibus, per integros dies atque hebdomadas, ſolarem'q; menſem triginta dierum, ſupputationem facit, dum ſeptimeſtrem puerum legitimè & natum & uitalem eſſe affirmat: quòd rationem & numerum habeat ad hebdomadas exactum, nempe tres decadas hebdomadum complectentem: in unaquaque autem hebdomadum decade ſeptuaginta dies ineſſe uelit. Sic item eodem loco nouem mẽſium decem'q; dierum partum eadem ratione uitalem eſſe confirmat, quòd quatuor hebdomadũ decadas, ſeu dies ducentos & octoginta cõtineat. Quæ ſi uera ſunt, (uti ſunt) neceſſariũ quidem eſt ſupputationem ab eo integris, non fractis numeris fieri. Nam ſi unaquæq; hebdomadum decas, ſeptuaginta dies (ut ipſe uult) continet: hebdomadam ſeptem totos integros dies cõplecti erit neceſſe. ſi enim denarium numerum per ſeptenarium, more arithmetico duxeris, ſeptuaginta conſurgent. Itaque

cùm

cùm ſeptimeſtris partus ducentos ac decem dies, ſeu tres hebdomadum decadas contineat: fit, ut ſi eos dies per ſeptenarium numerum diuiſeris, triginta in ſingulos menſes conſurgant dies. Quam item ſupputandi rationem ſecutus fuiſſe Auicenna cõceptis uerbis uidetur, qui ſeptimeſtrem partum ducentis ac decem diebus perfici atq; in lucem edi, nouimeſtrem autem, ducentis ſeptuaginta aſtruxit. Vnde fateri neceſſe eſt, ſolaribus menſibus, non lunæ motu actis, geſtationem in utero matris metiri debere, ut ſingulis menſibus triginta dies, Græcorum more reſpondeant, tam in ſeptimeſtri, quàm nouimeſtri partu: quum hic ducentis ac ſeptuaginta diebus, ille ducentis ac decem naſcatur. Hos enim ducentos ac decẽ dies ſi ſeptenario numero partiaris, triginta arithmetica ſupputatione conſtabunt: uel ſi triginta dies ſeptenario ducas, ducentos ac decem conficies dies: ſepties enim triginta hunc dierum numerum conficiunt, uti nouies triginta ducentos & ſeptuaginta. Quam quidem de mẽſium ſupputatione ſententiam, in fœtuum geſtatione attigiſſe uiſus eſt Iacobus à Partibus Auicennæ interpres, præcitatum Auicennæ locum explanãs, qui triginta dies unicuique menſi adſcribit. Item & Fuchſius noſtri ſeculi medicorum princeps commen. VIII. in ſextum Epidemiorum Hippocratis. Sed in primis diuinus Hippocrates, qui libro de Alimento ita ſcripſit, Quumq; (inquit) & triginta ſoles fœtum formant, ſeptuaginta mouẽt, decem & ducenti perficiunt. Vnde conſtat ſolis, non lunæ circuitibus ex Hippocratis ſenſis ſupputationem eſſe fiendam. Si enim ad lunæ menſes ſupputationẽ hanc referre oporteret, haud ſanè dierum numerus, in quibus uel ſeptimeſtrem edi partum, uel nouimeſtrem Hippocrates Auicennaq; uoluerunt, reſponderet: cùm lunaris menſis ex Galeni placitis, uel uiginti & ſeptem dierum ſit, ſi lunæ motum quo nobis conſpicua eſt ſpectes: aut uiginti nouem & dimidij, ſi ipſius cum ſole coitum, ut libro de ſeptimeſtri partu, & III. de decretorijs diebus, idem autor fuſiſsimè explicauit. Itaque quum ducentis ac decem diebus ſeptimeſtrem naſci infantem, ducentis uerò ac ſeptuaginta nouimeſtrem Hippocrates affirmarit, ſi ſingulis menſibus. XXVII. tantum, aut uiginti nouem dies tribuantur, confici ea dierum ratio ab Hippocrate nobis propoſita haud quaquam poterit. ſepties enim uiginti ſeptem, centum & octoginta nouem, non ducentos ac decem conficiunt dies: aut ſepties uiginti nouem ducentos ac tres. Item in nouimeſtri partu eadẽ ac par ratio: ſi enim XXVII. nouies duxeris, ducenti quadraginta tres, non ducenti ſeptuaginta (in quibus nouimeſtrem naſci Hippocrates uoluit) reſultabunt. Vel ſi uiginti nouem nouenario numero duxeris, ducenti ſexaginta unum conficientur: quæ ratio Hippocraticæ dierum numerationi repũgnat: qui ſeptimeſtrem diebus ducentis ac decem, non centum & octogintanouem naſci uoluit, uti nouem menſium, diebus ducentis ſeptuaginta, non ducentis ſexaginta uno. Quæ mihi in primis ſufficere planè uiſa erunt, ſupputationis ut rationem in geſtando fœtu (quod propoſueram) demonſtraſſe uidear. Reliquum illud eſt, ut qua ratione ſeptimeſtres uitales ſint, octimeſtres minimè (quod ultimo loco facturum me recepi) doceã. Quod

Fen 21. tertij, cap. 2.

ego, etſi antea quadamtenus ex Hippocratis ſenſis expreſsiſſe ſim uiſus, explicatius id nunc & ex profeſſo explanare conſtitui. Vitalem autem ob id ſeptimeſtrem eſſe fœtum Hippocrates uoluit, quòd ratio & tempus quo enutritus in utero fuit, probè conſtet, ut omnium particeps ſit fœtus, quorum etiam perfectiſsimi participes eſſe ſolent. Nam cùm & robore ſeptimeſtris partus plurimum ualeat, (ut qui ad perfectionis principium tum primum peruenerit: &, ut tradit Hippocrates, ipſo maturescente, & robore aucto membranas quibus continetur diſrumpere, exitumq́ moliri ſatagat) & conſummatus atque perfectus ſit id temporis partus, ſi expleri uuluam eo ipſo tempore contingat, egredi fœtũ, eumq́ uitalem eſſe conſequens quidem erit. Itaq; Hippocrates ſeptimeſtris partus uitæ, tum ipſius perfectionem fœtus, tum robur ipſius, tum denique uuluæ id temporis expletionem cauſam eſſe exiſtimat: atq; cum eo item Ariſtoteles, qui partum temporius quàm ſeptimo menſe prodeuntem, nullo pacto uitalem eſſe: eum qui ſeptimo, hunc quidem primum uitalem exire, ſed magna ex parte infirmiorem: ob id ſcilicet, quòd ab uteri conceptaculis egredi cupiens, uarioq́ agitatu ac motu membranas diuellens, exitum ſibi paret, in eoq́ plurimùm colluctetur: unde infirmiorem reddi labore tanto ac fatigatione neceſſe eſt. Quod non ſolùm ratione, ſed & experimento diſcere poſſumus, ut quos ſeptimo menſe natos nouerimus eos cæteris infirmiores eſſe, & inconſtantis ualetudinis cernamus. Quod teſtatiſsima ipſe fide confirmare omnibus poſſum, qui in educando ſeptimeſtri filio meo Ioanne, nullos nõ ſim perpeſſus labores, omnesq́ ſenſerim moleſtias, easq́ percipi ab indulgentiſsimo patre, & filij amantiſsimo poſſunt: adeò & puſillo corpore, & exilibus membris, & uirtute infirma prodijt, ut Dei opt. Max. ſingulari beneficio atque ope, potius quàm humana ſeruatus & altus uideri poſsit. In quo tamen tantum ualuit & matris in alendo proprio fœtu, plena amoris charitas, diligentia, atq; induſtria, & lactis materni probitas, & ſedula educandi cura, ut puerum (etſi imbecilla natura) produxerimus, tamen præter omnium noſtramq́ ſpem in firmiorem ætatem ut iam annum agens quartum uegetior fieri, & habitior Dei munere incipiat. Ad inſtitutum uerò redeuntes, eas quas ex Hippocrate Ariſtoteleq́ attulimus cauſas, certiſsimas uitæ ſeptimeſtris partus eſſe putamus: quas & ipſas Plutarchus item autor præſtantiſsimus, ex eorundem autorum promptuario deſumpſit, atque expreſsit. Ariſtoteles (inquit) Hippocratesq́ putant ſi uulua menſibus expleatur ſeptem, tum denique erumpere infantes, uitalesq́ naſci. Nec ſolùm prænarratis cauſis euentum eum in totum tribuere Hippocrates uidetur: ſed etiam ſeptenarij numeri pefectioni, arcanæq́ cuidam in natura dignitati, ac præſtantiæ ſuæ, cui id attributum à natura uidemus, ut maxima quæq; in natura ſeptenario perfici numero uideamus: nempe acutorum morborum liberationem, dentium poſt ſeptem annos in pueris expletionem. Quæ omnia breuiter pro ſolenni ſuo more Hippocrates ſub finem libri de ſeptimeſtri partu attigiſſe eſt uiſus, & ſe alijs locis hanc naturæ neceſsitatem (cur ſeptenario numero tam magna in natura diſpen

Lib. de Septi. partu.

Lib. de Septimeſtri partu.

7. de Natu. animalium. cap. 4.

Lib 5. de placitis philoſophorũ. ca. 18.

diſpenſentur) declaraturum pollicetur. Alexander certè Aphrodiſeus. Peripateticorum poſt Ariſtotelem ſummus, in huius numeri perfectionem, huius rei cauſam reijcit: inquirens in problebatis, cur ſeptimeſtres uitales ſint, octimeſtres uerò minimè. Quòd (inquit) ſeptenarius numerus perfectus ſit, ut teſtatur Pythagoras & Arithmetici, & Muſici: octonarius autẽ imperfectus: quemadmodũ ne mõſtruoſi quidem partus diu uiuunt, Quandoquidem eorum ortus ex naturæ prouidentia non ſit: ſed imperfecti ſint propter redũdantiam ac materiæ fluctuationem, in aliam formam conficti. Nihil ſiquidem imperfectum, aut tempore, aut informatione, aut ortu à natura procreatur: ideo ne diuturnum quidem eſt.

Sectione. 5. problematũ, problemate 46.

Eduntur autem ſeptimeſtres, ob ualidiſsimam uim in uulua informatricem: utilem atque moderatum ſanguinem, fœtum celerius explicantem. Qui uerò decimeſtres è contrario, quòd perfectus decem, & ſeptem, à natura ſit numerus, uel ex eo liquet, quòd ſeptem ſyderibus inferiorem mundum Deus adminiſtret, ſeptimeſtres infantes dentire comperti ſunt: ſeptennes immutant, bis ſeptennes pubeſcunt, ter ſeptennes uiri euadunt, nec non morbi ſeptenarij numeri proportione adiudicantur: itidem luna ſeptenario numero figuratur, ſeptimanis quoque menſis conformatur: ſeptem etiam ſunt uocales. Hæc Alexander. Plutarchus uerò libro de placitis philoſophorum V. ſat multa è multorum uariè ſentientium opinione in hac re adfert, quæ non ſatis doctis auribus probari poſsint: quale illud eſt Empedoclis, (planè ut mihi uidetur fabuloſum) ſeptimeſtres ob id decimeſtresq; naſci, quòd initio propagationis hominũ, quum primum humanum genus è terra enatum eſt, tantum longitudine diem fuiſſe ob ſolis ſegniciem, quantum nunc ſit decem menſium tempus, procedente deinde tempore, tantum fuiſſe, quantum nunc ſeptem menſium. Itaq; has ob cauſas decimeſtres ſeptimeſtresq; naſci, ac uitales eſſe. Polybus & Diocles empirici, octauum quoq; menſem agnouere genitalem, etſi languidiorem quodammodo quoniam permulti ex infirmitate perierint. Verior, & naturæ operibus congruentior, quæ ab eodem autore ex Hippocratis Ariſtotelisq; ſummorum uirorum monumentis adfertur ſententia. Si uulua menſibus expleatur ſeptem, tum deniq; erumpere infantes, uitalesq; naſci. Sin uerò nouem mẽſibus expleatur, tum demum numeris omnibus ſuis conſummatum eſſe partum atq; perfectum. Cur uerò octimeſtres uitales non ſint, ſeptimeſtres contrà, ad Cœli diſsidentiam & congruẽtiam idem autor ex Mathematicorum ſenſis cauſam referre uidetur: quòd octo omnis genituræ menſes diſſociabiles eſſe aiunt, ſeptem uerò fœderabiles. Diſſociata autem diſiunctaq; ſigna uocant ſtellas eas, quas œcodeſpotas, id eſt domicilij dominas nuncupant, quas maleficas nanciſcuntur qui octauo prodeunt menſe: quòd ab una quapiam harum, uiuendi ſumant inauſpicatũ initium: eamq; ob rem infortunatos & minimè uitales eſſe. Abiũcta autẽ ſigna, nulloq; mutui conſpectus commercio uincta ſunt, Aries & Scorpio, Taurus & Sagittarius, Gemini & Capricornus, Cancer & Aquarius, Piſces atque Leo, Virgo & Aries.

Cap. 18.

Septimeſtres itaq; & decimeſtres ob mundi concordiam, uitales eſſe,

octimeſtres ob mundi diſsidentiam perire. Numerorum itaque ſeptenarij & octonarij naturæ proprietatiq́ꝫ, huius rei euentum non mathematici ſolùm, ſed & Hippocrates ipſe adſcribit: quòd ſeptenarius perfectionem quandam mirabilem à natura nactus ſit, (ut ſuprà libro de carnibus ex eodem attulimus) & exactiſsimè atque elegantiſsimè Macrobius libro primo in Somniū Scipionis cap. V I. huius numeri ſeptenarij(quē plenū ipſe uocat)perfectionē multis rationibus demonſtrat. Octonarius uerò numerus contrariam ſit adeptus naturam. Cùm uerò ſeptenarium numerum perfectum eſſe pronunciamus,non ad Arithmeticorum legem id dicimus, qui eum numerum perfectum dici uolunt, qui omnibus ſuis partibus quibus numeratur, ſit æqualis, uti Euclides I X. ſuorum Elementorum libro definiuit: qualis numerus ſenarius eſſe intra denarium perhibetur,cuius omnes partes totum ipſum numerum æquant. Sunt autem eius aliquotæ partes, Vnum, Duo, Tria, quæ ſimul iuncta ſenarium tantùm conficiunt numerum. Sic & uiceſimus octauus infra centeſimum perfectus eſſe dicitur, & infra mille, C C C C.X C V I. & infra decem milia V I I I M. C X X V I I I. horum enim numerorum quæ ipſos numerant partes ſimul collectæ,integros ſuos numeros complent, nec excedentes,nec ab his deficientes. Qua ſanè ratione perfecti eſſe ij numeri traduntur,in quorum albo ſeptenarius reponi minimè poteſt, quum impar ſit numerus, nec partes præter unitatem aliquotas ullas habeat. Verùm perfectione formæ ſeptenarius perfectus eſſe dicitur, quòd impar ſit numerus, qua ſanè ratione ternarius numerus ab Ariſtotele perfectorum primus eſſe traditur. quoniam omne, totum, atq; perfectum de eo in primis dici conſueuerint. Quæ ſanè in numeris perfectio exacta magis, pluriſq́ꝫ facienda altera illa Arithmetica, (quæ ad materiam magis & partes numeri, quàm ad perfectionem & formam ſpectare uidetur.) Sunt enim partes,totius ueluti materia,uti I I. de Phyſico auditu, & V. Metaph. ab Ariſtotele eſt traditum. Sed de ſeptimeſtri partu iam ſatis. De octimeſtri uerò cenſet Hippocrates libro ad id dicato,propterea octimeſtres ſuperſtites minimè eſſe,quòd fieri nequeat,ut duas ſibi inuicem ſuccedentes afflictiones pueri ferre poſsint: contingit enim eos conſequenter affligi,tum ea quæ in utero fit afflictione, tum ea quæ in partu accedit. Quapropter octimeſtrem nullum uitalem eſſe arbitratur. Cùm enim fœtus ſæpe menſe ſeptimo exitum ſibi paret, in eoq́ꝫ plurimùm colluctetur, ac non raro conatu excidat: ſit, ut ſi nondum refectis uiribus, octauo rurſum eūdem petat conatum, imbecillum fatigatumq́ꝫ egredi, oblæſumq́ꝫ frequentius intermori. Quippe cùm octaui menſis geſtatio uel eiuſdem Hippocratis ſententia, oneroſa, moleſta, ac perdifficilis ſit: tum matris ratione grauiter ob pueri intus conditi perturbatos motus affectæ, tum uteri incommodius ſe habentis, ac quodammodo ingeſtabile onus reſpuentis, ſi ſe tum temporis partio oſtentet: dupliciter inde fœtum lædi: & à proprio, quo ſe imbecillus præcipitat, exeundi motu: & à matris uteriq́ꝫ, in quo continetur, affectu. Vnde ipſum graui imbecillitate urgeri, conſequens quidem eſt, tandemq́ꝫ conſecutione fermè neceſſaria

interi

1. de Cœlo textu.cōm.2.

textu commē.31.

Cap.23.

Lib. de octimeſtri partu.

interire. Niſi tamen alicubi, aut ob matris robur, temperiē probam, ſucculentumq́; habitum, aut ob regionis fertilitatem, uitales eſſe contingat: quod in Hiſpania accidere Auicenna, & in Aegypto Ariſtoteles prodidere. Itaq; ſeptimo menſe uitalem gigni partum poſſe, ob Diuini Hippocratis Autoritatem Romanorum etiam legibus ſancitum eſt. In lege enim, Septimo menſe Digeſtis de Statu hominum, ita à Paulo ſancitum legimus, Septimo menſe naſci perfectum partum, iam receptum eſt, própter autoritatem doctiſsimi viri Hippocratis. Et ideo credendum, eum qui ex iuſtis nuptijs ſeptimo mēſe natus eſt, iuſtum eſſe filium. Hactenus Paulus. Decimo uerò undecimoq́; in lucem uenire, & multorum teſtimonijs, & ſpectatiſsima experientiæ fide probatur. Nam & Hippocrates libro de octimeſtri partu, decimeſtres undecimeſtresq́; naſci conceptis uerbis teſtatur. Cæterùm (inquit) decimeſtres & undecimeſtres partus ex ſeptem quadragenarijs eodem modo fiunt, uelut ex dimidio anno ſeptimeſtres. Et rurſus ad finem libri: Ex his igitur omnibus neceſſarium eſt, plæraſq; mulieres circa plenilunium & ultra in uentre concipere, ut ducenti & octoginta dies, ſæpe undecimum menſem apprehendere uideantur: tot enim dies ſeptem quadragenarios conſtituunt. Nam quum ultra plenilunium mulier concipit, neceſſe eſt eum conceptum undecimum menſem attingere ac apprehēdere, quo ad ultimum circuitum perueniat. Et Ariſtoteles pleraſq; decimo parere, nonnullas undecimum tangere menſem teſtatur. Et ex Latinis comicis in præcipuis habitus Plautus in Ciſtellaria:

Lib. de natu. animalium. 7. de hiſtor. ani. cap. 4.

7. de Natu. ani. cap. 4.

Tunc illa quam compreſſerat
Decimo poſt menſe exacto hic peperit filiam.

Plinius quoque idipſum affirmat, Veſtiliam C. Herdicij ac poſtea Pomponij atq; Orfiti clariſsimorum uirorum coniugem, ex ijs quatuor partus enixam Sempronium ſeptimo menſe genuiſſe, Gillum Ruffum undecimo, Corbulanum ſeptimo, utrunque conſulem, & poſtea Cæſoniam Caij principis coniugem octauo. Conſtat itaque uſque ad undecimi menſis initia uentrem geſtari poſſe. His itaq; ad rem explicandam neceſſarijs prælibatis, haud quaquam difficile cognitu erit, cur qui editus eſt infans uitalis non fuerit, etſi nihil mali intra geſtationis tempus matri accidit: quòd (inquam) ducentis & uiginti quinq; diebus à conceptu genitus ſit, neq; numerum haberet ad Hippocratis hebdomadas probè reſpondentem: qui ſeptimeſtrem ducentis ac decem diebus in lucem proferri, nonimeſtrem uerò & decem dierum, ducentis & octoginta. Quæ ego ad propoſitæ rei explicationem ſatisfacere poſſe ſum arbitratus: ſi id tantùm addidero, aliam etiam quàm hactenus tradita ſit uarij hominum partus cauſam aſsignari poſſe, nempe genitalis ſeminis naturā aliam atq; aliam. Nam ut in ſemine quod terræ iacitur, eſt aliquod quod trimatu proueniat, (unde trimeſtre triticum rei Ruſticæ ſcriptores uocant) aliud quod in annum fructum, maturitatemq́; ſuam proferat: Sic eſſe inter hominum ſemina, aliud quod ſerius, aliud quod temporius proueniat: unde aliquos ſeptimo menſe, alios octauo, plærosq; nono atq; deci-

Libr. Natu. hiſt. 7. cap. 5.

Vbi ſuprà. mo prouenire cernas: quod Plinius in Veſtilia Herdicij, Pomponij, ac poſtremò Orſiti coniuge ſpectaſſe uidetur: quum ex tam multis uiris fœtum alium octauo, alium ſeptimo, alium undecimo menſe genuiſſe teſtetur. Nec dubito, quin pro ratione, temperamenti hominis, ætatis, uictus, educationis, Cœli, ac regionis, ipſaq́ mulierum ſemen excipientium, locellorumq́ uarietate, alio atq́ alio tempore tum fœtum in utero formari, tum geſtari, tum in lucem edi contingat. Quod luculentiſsimè Diuinus Hippocrates in Epidemijs lib. V I. ita expreſsit. Labores in circuitibus, quicquid in ſeptuaginta mouetur, in triplicitate perficitur: & quicquid in nonaginta mouetur, in triplicitate perficitur. Quam ſeriẽ & Galenus, & poſt eum Fuchſius doctiſsimè explicarunt.

De uulnerum lethalium ratione: & quæ uulnera lethalia, quæ non iudicanda ſint: & quonã pacto pro teſtimonio dicendũ ſit medicis in iudicium uocatis.

ENARRATIO VIII.

CVM ſæpenumero de uulnerum natura, ratione, euentis, & ea quam ui ſua intulerunt corporibus noxa dicere pro teſtimonio iubente magiſtratu cogamur, cuius id præcipuum munus eſt, perditorũ hominum impetus effrenemq́ licentiam legum ſeueritate comprimere: non ſum alienum ab officio arbitratus, ex probatiſsimorum noſtræ artis profeſſorum decretis, de omni uulnerum (ſed præſertim lethalium) natura ac cauſis, tum etiam euentis diſſerere. Id ut paulò plenius rudioribus monſtrarem (doctioribus enim, & quibus eſt domi ampla ſupellex, iſthæc non ſcribuntur) quænam uulnerum lethalia habenda, quæ minimè ſint: ut ſi quando in ius uocati, de inflictis uulneribus rationem reddere iubeamur, eosq́ quorum de capite agitur, uel ex reis eximere, aut noxæ dare noſtro teſtimonio iubeamur, præſtare id arte poſsimus. Præſtabimus ſanè, ſi id in primis intellexerimus, qua nam potiſsimùm ratione uulnus quodpiam lethale dici eſſeq́ cenſeatur: & in quo eius ratio tota poſita eſſe maximè uideatur: quum non omnia uulnera ad quæ mors conſequitur lethalia confeſtim dici oporteat. Hanc autem tractationem totam methodo ut expleamus, ab ipſa nominum ſignificatione inchoandum eſſe mihi uidetur: ut ſciatur, quid ſit id de quo quærimus. Vulnus itaque, unitatis ſolu-

Gal. 3. & 4. meth. tionem in carne ab externa cauſa propriè illatam noxam afferentem continuiq́ partes diuellentem (ſi in genere uulneris nomen accipias) omnes eſſe uolunt. Et ſi enim uulneris atque ulceris nomine promiſcuè, indiſcriminatimq́ utantur plæriq́ omnes Græcorum autorum interpretes, ut

Interpretum quorundã error. omnem in carne factam continui ſolutionem, ulcus uocandam cenſeant: in hoc tamen ualdè peccaſſe mihi ſunt uiſi, quòd ulceris nomen non tantum ab interna quapiam cauſa factæ in carne ſolutioni, quàm ei quæ ab externa cauſa fit, & uim corpori infert, propriè accommodare uoluerũt: utiq́ plagam omnem corpori inflictam ulcus appellantes: quum ſi propriè magis & ſignificanter autorum ſenſa interpretari uelint, non ulcus,

ſed

ſed uulnus potius appellabunt. Eam enim quæ à uulnerando fit in carne ſolutionem, Galenus non propriè ἕλκος, id eſt, ulcus: ſed τραῦμα magis, hoc eſt uulnus uocandum cenſuit. Eius III. Methodi hæc ſunt uerba.

ἡ γὰρ τοι συνεχείας λύσις, τὴν ἕνωσιν ἐπιζητεῖ. ἐπὶ μὲν ὀστοῦ κάταγμα λεγομένη, ἐπὶ δὲ τὸ σαρκῶδες μέρος, ἕλκος, ὥσπερ γε καὶ τὸ τραῦμα, καὶ τὸ ῥῆγμα, καὶ τὸ σπάσμα. τὸ μὲν γ' ἐν σαρκώδει μορίῳ ἐκ τοῦ τρωθῆναι γεγονός, τὸ δὲ ῥῆγμα καὶ τὸ σπάσμα, χωρὶς τοῦ τρωθῆναι.

Quod eſt: Continui nanque ſolutio unitionem poſtulat: In oſſe ea fractura uocatur, in carnoſa parte ulcus: ſicuti etiam uulnus, & ruptio, & conuulſio. Atque in carnoſa parte ſolutio quædam ex uulnerando relicta uulnus dicitur: ruptio & conuulſio citra uulnerationem facta.

Quam utique ſententiam idem autor libro de Conſtitutione artis medicæ plenius tractans, ita de tota re mentem expreſſit ſuam.

ἀνάπαλιν δὲ τοῦ ῥήγματος τὸ τραῦμα συνεχείας ἐστὶν ἐν σαρκὶ λύσις, οὐκ ἐκ διατάσεως, ἀλλ' ἐκ τομῆς. εἰ δ' ὀξὺ καὶ λεπτὸν εἴη τὸ τιτρῶσκον, ὀνομάζεται νύγμα καὶ νύξις. εἰ δὲ βαρύ, θλάσμα καὶ θλάσις. ἡ δὲ ἐξ ἀναβρώσεως, ὅταν μὲν ἐν ὀστῷ γίγνηται, τερηδών. ὅταν δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις, ἕλκος.

Quod eſt: Vulnus quemadmodum ruptura, continuitatis in carne ſolutio eſt: non ex diſtenſione, ſed incisione profectum. Si uerò acutum & tenue fuerit uulnerans, punctura ſeu punctio uocatur: ueluti ſi graue, contuſio. Quod uerò ab eroſione oſſi accidit τερηδών, id eſt Caries, in alijs partibus ulcus appellatur.

Hactenus Galenus, qui pro philoſophi more, congrua rebus nomina adaptans, (quod artifices optimos quoſque in ſingulis artibus ac diſciplinis facere debere Plato in Cratylo monuit) cui rei uulneris atque ulceris nomen propriè congruerent, ſcitiſsimè explicauit: uulnus quidem ſolutionem continuitatis ab inciſione punctura'ue in carne factam dictitans: ulcus uerò cum eroſione. In quam item ſententiam Arabs Auicēnas conceptis uerbis abijſſe uidetur, dum uulnera ab ulceribus, ſeparatis narrationibus diſcreuit, & ulcera à uulneribus plerunque gigni affirmauit, tum ab exituris ut ipſe uocat eruptis, id eſt, abſceſsibus, & à puſtulis. Vlcera (inquit) à uulneribus gignuntur, & ab exituris eruptis, & à puſtulis. Et ſolutio continuitatis in carne cùm facit ſaniem & pus, uocatur ulcus. Quod & diuinus item Hippocrates ſenſiſſe eſt uiſus dum peculiarem librum de ulceribus, qui Græcè περὶ ἑλκῶν inſcribitur: alium uerò de capitis uulneribus περὶ τῶν ἐν κεφαλῇ τρωμάτων edidit. Quin & Celſus lib. V. id tantùm propriè uulnus appellandum iure optimo exiſtimauit, quod extrinſecus læſit: Cùm facultates (inquit) medicamentorum propoſuerim, genera in quibus noxa corpori eſt, proponam. Ea quinque ſunt, cùm quid extrinſecus læſit, ut in uulneribus. Itaque Celſus eas læſiones quæ extrinſecus accidunt, in quibus noxa corpori eſt, & partium aliqua ſecatur, uulnera nuncupanda meritò cenſuit: quòd cruenta recentiaque adhuc ſint, nec dum ea uetuſtas, corruptio'ue aliqua occupauit: quod ſi fiat, ulcerum nomine inſignienda idem autor cenſuit, uti eodem libro cap. XXVI: & XXVII. eſt uidere: ac proinde rectiſsimè uulnus recentiores chirurgi inter præcipuos habiti Guido Cauliacenſis, Guilielmus Placentinus, Ioannes

Ten. quarta 4. tractat. 3. cap. 1.

Cap. 26.

Ioannes Vigonius, & Tagautius meus, uir ſumma eruditione, magnoq́ rerum uſu, definiſſe uidentur ſolutionem continuitatis recentem, cruentam ſine pure, ſeu putrefactione, in particulis mollioribus extrinſecus incidentem: uti ulcus ſolutionem continuitatis in carne, ſaniem & pus continentem.

Atq; hæc de nominum ratione: quorum uti ab ea quam faciunt imaginatione recedere ueritatis ſtudioſum oportet, & ad ipſam rerum ſubſtantiam pro Galeni monitu ſe conferre: ſic ſanè decet nominibus propter res ipſas uti, in quorum uſu claritas quaſi meta ſpectanda perpetuò eſt, ut rebus ipſis congruis appoſitis nominibus, qui diſcit facilè intelligat. Vocet quis ut uolet ſolutam in carne unitatem, modò ulcus, modò uulnus: ita tamen ut & proprietatem obſeruet, & de rerum natura nihil immutet. Vulnus autem lethale Galeno id propriè dici ſolet, quod ſua ſponte natura mortem ut plurimum afferre ſolet. Lethale enim eiuſdem autoris ex Hippocratis ſententia teſtimonio, de ijs dici conſueuit, qui ex neceſſitate ſunt morituri: uel de ijs, qui magna ex parte. Erunt igitur ea lethalia uulnera, quæ uel ex neceſſitate, uel ut plurimum mortem ex ſua ipſorũ natura afferunt: quæ ut diſcriminare à non lethalibus arte poſſimus, ex nobis uulnerum recenſendæ differentiæ erunt, à quibus iudicium de futura ſalute uel morte ſumi maximè queat. Petũtur autem uulnerum differentiæ præcipuè, à natura particularum in quibus conſiſtunt, ab eſſentia ipſius uulneris & magnitudine, à complexu ſymptomatum cum uulnere coniunctorum, à proprijs item ſolutæ unitatis ex uulnere excitatæ differentijs. A' natura partium, ut ſit quoddam in ſimilari parte: in inſtrumentaria aliud, & in ſimilari: aliud quidem in molli, aliud in dura, aliud in mediocri. Molles porrò partes uocantur, caro & pinguedo: duræ, oſſa & chartilagines: in medio poſitæ, nerui, tendones, ligamenta, arteriæ, uenæ. Quæ uerò uulnera in inſtrumentarijs ſubſunt, quædam in parte principe, nonnulla in parte principi ſeruiente, alia in uili & nullius penè momenti conſiſtunt. In principe parte eſſe dicuntur, uulnera cordis, cerebri, iocinoris. Nam quæ teſtibus infliguntur, etſi ad ſpeciei tutelam, in principum partium ordinem referantur, lethalia tamẽ eſſe non ſolent: quòd exectis teſtibus uiuere hominem contingat, quod eunuchi declarant. Porrò in parte principi ſubminiſtrante eſſe intelliguntur, quæ in aſpera arteria, œſophago ſeu gula, pulmonibus, uentriculo, uenis, neruis, arterijs, renibus, ueſica, & id genus reliquis ſubſunt. Quæ uiles partes occupant, nullius ſunt (ſi à partibus iudicationem ſumas) periculi.

2. Meth.

5. Aphor. cõmen. 2. & 6. Aphor. commen. 18.

Atq; hæc de partium uulneratarũ natura. De uulnerum autem eſſentia ſcire oportet, uulnus quoddam ſimplex, aliud compoſitum dici. Simplex id Galeno dicitur, cui nec affectus alius ullus comes eſt, nec ſymptoma, ſed ipſum per ſe ſolum manet. Compoſitũ, quod cum alio quopiam affectu pluribuſue coniungitur, nempe intemperie, inflammatione, cauitate, ſordicie, & id genus reliquis. Itaque quod ad uulnerum eſſentiam pertinet quacunq; tandem in parte ipſum fuerit, quædam magna, parua alia aut mediocria eſſe intelliguntur. Magna, quæ ingens partis ſpatium quantit

3. Meth.

quantitatemq́ue continent, quæ magno in parte diuortio facto plagam ingentem efficiant. Parua econtrà, quæ exiguam partem contingant minimumq́ue labra à ſe deduci cogant. Breuia alia, longa, lata, mediocria, anguſta, in ſuperficie poſita, profunda, æqualia, inæqualia, obliqua, recta, retorta, ſerrata, adunca, dirupta, quæ omnia uel ad quantitatem, ſeu magnitudinem uulnerum, ſeu ad figuram ſunt referenda: perinde atq; ad ſitum, ſeu locum, quæ in principio muſculi, in fine muſculi, ſeu medio continentur. Quæ quidem differentiæ omnes, partim ab ipſius uulneris eſſentia, partim à proprijs ſolutæ unitatis ex uulnere differentijs deſumuntur: uti ſi uulnus quodpiam intemperatum ſit, inflammatum, eryſipelatodes, ſordidum, cauum, crucians, ſeu doloroſum, pruriens, cum delyrio cõiunctũ, cum reſolutione, cum ſyncopi, cum defectione, cum ſanguinis profuſione, cum ſupercreſcente carne, & id genus cæteris, iam non ſimplex, ſed compoſitum dici debet. eaq; differentiæ ad complexum ſymptomatum cum uulnere ſunt referendæ. Has autem differentias omnes, huc de induſtria afferre uiſum eſt, ut de uulnerum inflictorum euentis, & tutum iudicium ſumere, & de tota ipſorum natura aſſertionẽ firmam præiudicatamq́ue facere in ius uocati ualeamus. Niſi enim quis uulnerum eſſentiam atq; magnitudinem, locorum affectorum naturam, ipſiusq; patientis corporis, ad hæc ſymptomatum uulneribus ſuperuenientium, & grauitatem & naturam penitius perſpexerit omnem, nequicquam de uulneribus iudicare unquam poterit. Teſtis eſt diuinus Hippocrates, qui II. Prædictionum libro, qui Prorrheticon inſcribitur, ea docens quibus de omni uulnerum natura atq; euentis decernere arte poſsimus, hanc nobis tradidit methodum.

τὸν δὲ περὶ τῶν ἑλκέων μέλλοντα γνώσεσθαι, ὅκως ἕκαστα τελευτήσει, πρῶτον μὲν χρὴ τὰ εἴδεα τῶν ἀνθρώπων ἐξεπίστασθαι, τά τε ἀμείνω πρὸς τὰ ἕλκεα καὶ τὰ κακίω. ἔπειτα τὰς ἡλικίας εἰδέναι, ὅπη ἡμῖν ἑκάστα τῶν ἑλκέων, δυσαπάλλακτα γίνεται. τότε χωρία ἐπεσκέφθαι τὰ ἐν τοῖσι σώμασιν, ὅσον διαφέρει θάτερα θατέρων. τά τε ἄλλα ὁκοῖα τὰ ἐφ' ἑκάστοισιν ἐπιγίνεται, ἀγαθά τε καὶ κακὰ εἰδέναι. εἰδὼς μὲν γὰρ αὐτὰ ταῦτα πάντα, εἰδῇ ἂν καὶ ὅκως ἕκαστα ἀποβήσεται. μὴ εἰδὼς δὲ ταῦτα, οὐκ ἂν εἰδῇ, ὅπως αἱ τελευταὶ ἔσονται ἀμφὶ τῶν ἑλκέων.

Quod eſt: Qui uerò de ulceribus cognoſcere uolet, quemadmodum ſingula finient, primùm quidem eum hominum ſpecies perſcrutari oportet: tum eas quæ meliores ſunt ad ulcera, tum quæ deteriores. Deinde ætates noſcere, in quibus ſingula ulcera curatu difficilia exiſtunt; locos itẽ in corporibus perſpectos habere, quantum alij ab alijs differunt: ſed & alia qualia in ſingulis accedunt, tum bona, tum mala, noſſe oportet. Si quis enim omnia hæc nouerit, is ſanè ſciet etiam, quomodo ſingulorum euentus continget. Qui uerò non nouerit hæc, non noſſe poterit quales fines ulcerum erunt.

Grauis, & Hippocrate ſanè digna ſententia, qua de omni ulcerum ratione, quæ euentura ſunt, prædicere docemur. Quod ſanè fiet, ſi & hominum ſpecies, hoc eſt naturas atque habitus, ad perferẽda uulnera idoneas, aut ſecus, fuerimus contemplati. Aetates item, locos in quibus uulnera conſiſtunt, ſuperuenientia uulneribus ſymptomata: quæ cuncta ſumma eſſe

eſſe attentione à medico ſpectanda, & animaduertenda, (ut ex quorum contemplatione & recta medendi uia, & certa præſagiendi ratio naſcatur) belliſsimè nos Hippocrates monet. Species autem in primis hominum ſpectare iubet: quòd uariæ eæ, infinitæq́ʒ quodãmodo quum ſint, ſic & uarios præbent tum iudicandi, tum curandi ſcopos. Qui enim robuſto ſunt corpore, ſolidis ac bene compactis mẽbris, inuicto animi robore, ij etiam grauiſsima uulnera perferunt, ab illiſq́ʒ haud magno negotio leuantur. Vnde etſi alioqui per ſe difficilia ſint, quæ ſæpe huiuſmodi corporibus uulnera infligũtur, malaq́ʒ ad ea plerũq́ʒ ſymptomata ſequãtur, ut morituros planè iudices: ſuperant tamen omnia naturæ ac uirium

10. Meth. robore, animiq́ʒ firmitate. Vires enim ubi ualentes ſunt (inquit Galenus) omnia contemnunt, ac tolerant: ubi infirmæ ſunt, uel abs quouis offenduntur. Aetates uerò, quòd pro harum ratione ſeſe aliter atq́ʒ aliter uulnera in corporibus habeant: quæ grauia difficiliaq́ʒ in ſene, puero'ue ſunt cenſenda, ea uix mediocria in iuuenibus iudices: niſi ex eorum genere uulnera ſint, quæ omnino lethalia dicuntur. Locorum uerò eò utilis atque neceſſaria eſt conſideratio, ut quæ uulnerum ſalutaria ſint, quæ lethalia, quę periculoſa diſtinguere ex ipſis locis poſsimus. Quæ uerò uulneribus uel ſtatim illatis ſeſe coniungũt ſymptomata, uel paulò pòſt ſuperueniũt, de uulnerum malignitate, uarioq́ʒ euentu iudicium præbent, ac proinde ſumma cura eſſe à medico ſpectanda rectiſsimè nos Hippocrates docuit. Si quis enim ſecundum caput uulneratus, confeſtim ſine uoce, ſine ſenſu fiat, totuſq́ʒ conuellatur, bilimq́ʒ uomat, ſanguinem de naribus fundat, quomodo non hunc & in cerebro, membranis'ue eius uulneratum eſſe, & breui moriturum dicemus? Ac proinde rectiſsimè illud dixiſſe Hippo-

6. Aphor. 18. crates eſt uiſus, Veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut ſepto, aut aliquo ex tenuioribus inteſtinis, aut uentriculo, aut iecore, lethale. Qua quidem ſententia, uulnera lethalia à ratione partium ſumpta, enumeraſſe uidetur:

Lib. 5. ca. 26. quæ recenſens Latinus illius interpres Celſus, ad hunc modum quæ uulnera inſanabilia eſſent expreſsit: Seruari non poteſt (inquit) cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui iocinoris portæ, cui in ſpina medulla percuſſa eſt, cuiq́ʒ aut pulmo medius, aut ieiunũ, aut tenuius inteſtinum, aut uentriculus, aut renes uulnerati ſunt: cui'ue circa fauces grandes uenæ uel arteriæ præciſæ ſunt: Difficilem porrò curationem habent, uixq́ʒ ad ſanitatem perueniunt, quibus ulla parte pulmo, aut iecinoris craſſum, aut mẽbrana quæ continet cerebrũ, aut lienis, aut uulua, aut ueſica, aut ullum inteſtinum, aut ſeptum trãſuerſum uulneratũ eſt. Hi quoq́ʒ in præcipiti ſunt, in quibus uſq́ʒ ad grandes, intuſq́ʒ conditas uenas in alis, uel poplitibus mucro deſcendit. Periculoſa etiam uulnera ſunt, ubicunq́ʒ uenæ maiores ſunt: quoniam exhaurire hominẽ profuſione ſanguinis poſſunt. Idq́ʒ euenit non in alis tantum, atque poplitibus, ſed etiam in his uenis quæ ad anum, teſticuloſq́ʒ perueniunt. Præter hæc malum uulnus eſt, quodcunque in alis, uel fœminibus, uel inanibus locis, uel in articulis, uel inter digitos eſt. Item quodcunq́ʒ muſculum, aut neruum, aut arteriã, aut membranam, aut os, aut chartilaginem læſit. Tutiſsimũ autem omnium quod

in

in carne eſt, & hæc quidem loco uel peiora, uel meliora ſunt: modò uero periculum facit, quodcunq; magnum eſt. Magna autem uulnera quæ appellare diſciſsiones Hippocrates conſueuit) lethalia eſſe dixit Galenus. Nec ſolum quæ commemorauimus, ex locorum uulneratorum differentijs obſeruare oportet, ut tutum de uulneribus iudicium ſumamus: ſed & uulneris modos, figuras, percuſsionis uim, telorum naturam, & inferentis robur. Vulnerũ enim infiniti penè modi ſunt, ut antea diximus. Peius id eſt quod colliſum, quàm quod tãtum diſciſſum eſt, ut acuto, quàm retuſo telo uulnerari minus malum ſit. Serrata uulnera, & inæqualia, in quibus pars diſſecta eſt, pars ſemi auulſa dependet, in malis habẽda ſunt: ut peſsima cenſenda plaga, quæ in orbem eſt: tutiſsima, quæ lineæ modo recta eſt. Quæ à uehementiſsimis telis, uti miſsilibus, hamatis, aduncis, roſtratis, latis, & magno intentoq; impetu actis, uti ſaxa, & globi, quæ à bellicis tormentis, ignis & pulueris tormẽtarij ui eiaculantur. Quæ item à ſagittis uulnera infligũtur, plærunq; grauia, difficilia, inſanabilia eſſe ſolent: quòd & magnas ſuapte natura ob impetum diſciſsiones facere ſoleant, & penitius in corpus agantur. Quæ uerò tantum ab incidentibus, non autem mucronatis gladijs inferuntur, periculoſa minus eſſe conſueuerunt: omnis enim à mucrone punctio, grauis plærunque, & periculoſa eſſe ſolet.

6. Aphor. cõmen. 19.

Verùm quum ex uulneribus, quæ quidem externis in partibus conſiſtunt, & oculis ſubiecta ſunt, ea quidem diſcerni facilius curariq; promptius à medico poſsint: quæ uerò imis in ſedibus, neque curari facilè, nec diſcerni commodè queant: interſit autem plurimum, quà uulnus penetrauerit, quãtumq; penetrauerit noſſe: neceſſarium uiſum eſt notas ſubijcere, per quas quid intus actum ſit ſcire poſsimus: ut inde uel ſpem, uel deſperationem de ſalute concipere ualeamus.

Vulneratum porrò cor indicant inflictum ſecundum pectus è regione ſiniſtræ mammillæ uulnus, à quo confeſtim ſanguis multus, feruentiſsimus fertur: uenæ cõcidunt, pallor occupat, animi prompta crebraq; defectio, frigidi ſudores, extremarum partium frigus, repentina maturaq; mors.

Internarum partium uulneratarũ notæ.

Cerebrum, membranas'ue eius uulneratas indicant, ſanguis per nares aures'ue, accepto in caput uulnere manans, fereq; bilis uomitus inſequitur, ſenſus obtunduntur, hebetatur uiſus. Quorundam oculi quaſi reſoluti huc atq; illuc mouentur, fereq; tertio uel quinto die delyrium ſequitur: plæriſq; nerui diſtenduntur, alios reſolutio infeſtat, nonnullos uox deficit, ac penitus muti fiunt. Febriunt, uigilant autem, qui & delyrio capiuntur, & calidiore ſunt temperamento: ſoporantur autem, qui frigidam & humidam ſortiti naturam uentriculorum cerebri ſtipatione & obſtructione à uiſcidis & craſsis ſuccis tenentur.

Iocinoris autem uulnerati indicia ſunt, acceptum ſub hippochondrio dextro uulnus, à quo multus profunditur ſanguis, ad ſpinã reducta præcordia, in uentrẽ cubandi dulcedo, punctiones doloresq; ad iugulum uſq; atq; ſcapulas, intentum os, & bilis nonnunquam uomitus, tuſsis irrita.

Pulmonem ictum indicant grauis ſpirandi difficultas, ſanguis ex ore ſpumans, ex plaga ruber, ſpiritus ex imis cum ſono fertur, in uulnus inclinari iuuat. Pleriq; in ipſum uulnus inclinati loquuntur, in aliam partem obmuteſcunt.

Icto uentriculo ſingultus, & bilis uomitus inſequuntur: ſi quid intrò cibi uel potionis aſſumptum eſt, id redditur citò: uenarum motus elangueſcunt: ſudores leues oriuntur, per quos extremæ partes frigeſcunt: cibus & potio per uulnus exeunt: præcordia indureſcunt: quæ ferè etiam notæ ieiuni inteſtini uulnera ſequuntur.

Si uerò craſſa inteſtina læſa ſint, ſub umbilico uulnus conſtat, ſtercusq; egreditur.

Spina uerò diſſecta, ſi altius uulnus ſit, ut ad medullam pertingat, nerui reſoluuntur aut diſtendnntur, ſenſus intercidit: interpoſito tempore aliquo ſine uoluntate inferiores partes, uel ſemen, uel urinam, uel etiam ſtercus excernunt.

At ſi ſeptum tranſuerſum percuſſum eſt, præcordia ſurſum contrahuntur, ſpina dolet, ſpiritus rarus eſt, ſanguis ſpumans fertur.

Vulnerata autem ueſica, dolent inguina, quod ſuper pubem eſt, intenditur: pro urina ſanguis, aut ex ipſo uulnere urina effertur: ſtomachus afficitur, bilem tum uomunt aut ſingultiunt: frigus, & ex eo mors ſequitur.

Vt medicis coram magiſtratu pro teſtimonio dicendum.

Has notas, quæ ſedes uulneratas demonſtrant, & diligenter attendere, & penitius contemplari oportet: ut per quas de affectis ſedibus iudicium facere, & de futuro uulnerum fine ſententiam ferre arte ualeamus. Itaque qui rectè de lethalibus uulneribus apud magiſtratum pro teſtimonio dicere cogetur, cum in primis uulneratos locos deſignare, tum quàm aliò telum penetrarit, & num punctim, num cæſim uulnus illatum ſit explicare, ex uerò q; enarrare oportebit. Ab hinc quæ uulneribus ſymptômata, & quoto quæq; die acciderint, de ſcripto notare: habent enim uulnera præſertim lethalia, & alioqui magna decretorios ſuos dies inſtar acutorum morborum, ita tradente Hippocrate ſecundo Prorrhetici, in quibus bona uel mala accidere ſoleant. Tum & illud in primis poſt hæc explicandum, quo die ab accepto uulnere ſequuta mors fuerit. Sunt enim certi quidam à legumlatoribus conſtituti dies, intra quos inſecuta mors uulneribus ſit adſcribenda, reusq; talionis (ut ipſi uocant) pœna damnandus. Poſtremò adhibitam in curatione methodum recenſeat, nihil omittens in genere eorum quæ in ægri opem atque ſalutem præſcripta ſunt: ne quem uis morbi & mala ſors peremit, medici aut ignoratione, aut negligentia periſſe uideri poſsit. Sed omnium maximè, cum qui pro teſtimonio dicit, animum ab omni affectu perturbationeq; liberum uacuumq; habere oportet. Deum factorum noſtrorum & animi inſpectorem nobis adeſſe, uel improbitatis noſtræ uindicem & ultorem, ſi contra ueri æquiq; legem ſententiam tulerimus: uel fautorem & approbatorem bene conſtitutæ mentis, pro ueritate ſteterimus. Cui uni tantum innitendum, pro hac fortiter conſtanterq; pugnandum, boni ſemper uiri eſſe, à philoſophis

Guido cap. de uulne. capitis.

Veritati ſemper innitendum.

ſophis omnibus eſt exiſtimatum. Magnum enim ſcelus eſt, & impietati proximum, eum qui legibus uindicari à mortis culpa poſsit, teſtimonio tuo mortis reum facere, uel quem ob illatum lethale uulnus ſacroſanctæ leges ſicariorum pœna damnarunt, uelle illæſum ſeruari. Talionis enim pœnam non iure ſolùm XII. tabularum, ſed diuina etiam lege conſtitutam eſſe legimus, Exodi XXI. & Deuteronomij XIX. de pœna ſycophantiæ & calumniæ: Non miſereberis eius, (impij ſcilicet) ſed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente exiges. Talionis autem pœnam XII. tabularum legibus optimè conſtitutam, prætorij iuris clementia poſtea reuocatam eſſe Auli Gellij lib. XX. cap. I. Noctium atticarum aſſertione legimus. Eius reuocationis duas idem autor præcipuè cauſas aſsignat: legis incommoditatem, & rependendæ pœnæ, id eſt, retaliandæ difficultatem. Sed hæc ad iuriſperitos pertinent: nos noſtra, hoc eſt, medici medica tractemus. Cùm itaq; de uulneribus à medico tractatur, ea ſi ex lethalium genere ſint, & ad ea ſequatur mors, ritè ad curationem adhibitis auxilijs, ipſoq; ægro medicorum conſilijs præſcriptiſq; obſequente, mortem uulneribus adſcribēdam eſſe teſtari apud magiſtratum certò poterit. Sin ex lethalium ſuprà enumeratorum ordine non fuerint, & ad ea tamen inſequuta mors fuerit, uulneribus adſcribi ea mors minimè debet: ſed aut in humorum corporis malignitatem, aut malum laborantis corporis habitum, aut uirium imbecillitatem, aut parum cautam uictus rationem ab ægro ſeruatam, aut in aliquid tale quod mortem ciere potuerit, uulneriſq; naturam alioqui minimè lethalem peruertere, reijci mors ea ſanè debebit. Ab omnibus enim cuiuſuis generis uulneribus mori homines contingit, ita tradente II. Prorrhetici Hippocrate. *Vide Hippo. 2. Prorrhetici.* Euenit autem non raro (ut idem ait) uulnera quædam in locis uilibus ac non malis eſſe, & nulla re grauia uideri: ſic tamen dolore affligere plagam ut reſpirare ægri non poſsint. Quidam in uulnere quod graue nulla re erat, delyrio & febre affecti mortui ſunt, ut idem affirmat. Quos quidem euentus admirari non oportet, neq; formidare, quòd corporum temperaturæ, & corpora hominum, ipſiq; adeò corporum habitus plurimum inter ſe differant, uel eiuſdem Hippocratis teſtimonio, & uim ma- *Vbi ſuprà.* ximam uel in ſeruando, uel perdendo ægro habeant. Quæ cauſa eſt, cur à grauibus peneq; lethalibus uulneribus, nonnulli euadant: à leuiſsimis & nullius momenti alij moriantur. Teſtatur id abundè diuinus autor Hippocrates, qui ſeptimo Popularium morborum, pleroſq; à leuibus uulneribus deceſsiſſe teſtatur. Theodori cuiuſdam filium ex denudatione iuxta os nullius momenti, uigeſima tertia die perijſſe affirmat. Magnæ nauis gubernator quidam, cùm anchora digitum medium, & os dextræ manus confregiſſet, inflammatione & conuulſione ſequuta, tertia die mortuus eſt. Harpali filius ex liberta Telephane, luxato pedis pollice, atque repoſito, ubi dolor remiſiſſet, ex agro rediens in conuulſionem incidit, tertio die mortem obijt. Thrinon Damonis filius, ex ulcere in malleolo, in opiſthotonon ui pharmaci erodentis incidens, deceſsit. Philes filio denudatione in fronte facta, nona die febris, oſsis decoloratio & liuor, tan-

dem mors conſequuta eſt. Hæc de exiguis uulneribus, ad quæ mors ſequuta eſt, ab Hippocrate prodita. Nonnullos porrò ingentibus uulneribus malè affectos, ſeruatos tamen eſſe, idem ipſe abundè eodem loco teſtatur. Bello quidam (id enim uulnerato nomen fuit) in dorſum percuſſus, ut ſpiritus multus per uulnus cum ſtrepitu prodiret, ſanguisq́ copioſus funderetur, congruis auxilijs ſanus euaſit. Puerum in Smyrnà Ioniæ ad alterum uſq; anteriorem cerebri uentriculum uulneratum, atq; ſanatum uidiſſe ſe V I I I. de Vſu partium teſtatur Galenus. Quin & ſæpius uulneratum cerebrũ ſanatum ſe uidiſſe idem autor V I. Aphoriſmorum, Aphoriſmo X V I I I. uiuente adhuc præceptore Pelope teſtatur. Marylli mimographi puerum, ex oſsis pectoris ſideratione, nudatum cor apparuit. Exciſo thoracis quod putruerat oſſe, cordis autẽ inuolucrum cùm computruiſſe ex oſsis proximi ſideratione inueniſſet Galenus, malam de puero ſpem habere cœpit: is tamen præter ſpem, breui temporis ſpatio curatus fuit. Quæ ſanè hiſtoria V I I. Anatomicarum adminiſtrationum recenſetur. Sed quid alienis inſiſto? cur uiſa non repeto? Patris mei famulus à pedibus, adoleſcens annorum ſexdecim, optimi corporis habitus feliciſq́ tẽperamenti puer, cùm uino madens è ſublimibus ædium noſtrarum feneſtris ſomno grauatus cecidiſſet, uniuerſam fermè caluariam fregit, moxq́ ſine uoce, ſine ſenſu factus, & pro deplorato à Falcone, Griffio, totoq́ medicorum ac chirurgorum collegio (quod frequens tum Monſpeſſuli erat) habitus, uix tandem à patre rogati curam ſuſcipiunt, fracta caluariæ oſſa terebris auferunt, ita ut dura menynx ſecundum uerticem capitis, latusq́ ſiniſtrum uniuerſa fermè conſpiceretur, motusq́ cerebri conſpicuè appareret, ægerq́ tandem reſolutus ac mutus effectus, moriturus in horas à nobis credebatur: euaſit is tamen ſanus & incolumis, præter quàm quòd cæcus effectus eſt. Tantum ego, tamq́ admirandum operum naturæ ſpectaculum domi meæ apud Monſpeſſulum circiter annum X X I I. ſupra ſeſquimilleſimum & uidi, & curationis non ſolùm teſtis, ſed & adminiſter fui: utiq; iam tum primum ſacris medicinæ initiatus. Quid contrà, ab exiguo & planè deſpicabili uulnere in uolam ſiniſtræ manus accepto, quod uix ſubditam cuti carnem contingeret, Ludouicum Viues ſenatorij ordinis hominem, ea in curia, quæ apud Monſpeſſulum eſt, quam uulgò generalium uocant, intra ſeptimum diem conuulſione de repente oborta concidiſſe uidimus? Auenione Marcum Sobiratium, ſpectatæ uirtutis, ac ſummæ ſpei iuuenem, ex calcanei uulnere leuiore quàm ut quid mali ex eo ſperaretur, mortuum X V I I. die accepimus, quo tempore eo ex loco digreſſus, in aula agerem. Quendam accepi pugno in faciem illiſo, mox concidiſſe eo in pago, cui la Voulte nomen eſt. Alium refert Manardus Epiſtolarum medicinalium lib. V I. Epiſtola I. ex duobus leuiſsimis uulneribus ſecundum frontem acceptis, die X I I I I. mortuum eſſe, quum tamen lethalia ſuapte natura non eſſent uulnera, ut quæ uix dum cutem tranſcenderent, & à leuiſsimę cathenæ ferreæ annulis eſſent inflicta. Antonius Beniuenius ſummi ingenij ſummæq́ eruditionis uir, libro de Abditis morborum cauſis,

Hiſtoria notatu digna.

Hiſtoria uaria.

cap.

cap. L X V. quendam in cordis tunica ictum conualuiſſe, & à ſe magno negotio atq; difficultate curatum fuiſſe teſtatur. Tum quendam colapho impacto ſtatim in attonitum morbum incidiſſe, uitamq; cum morte commutaſſe, cap. ultimo. Et Fullonem quendam adeò uiolenter pugno cuiuſdam iuuenis ſtomachum percuſſiſſe, ut ſtatim conciderit. Quid autem Plinij & Valerij Maximi ſummorum uirorum teſtimonia deſero? Q. Aemilium Lepidum incuſſo pollice limini cubili expiraſſe: Caium item Aufidium in ſenatum proficiſcentem, offenſo pede in comitio mortem obijſſe, Plinius certiſsima fide teſtatur. Nimius profectò ſim, ſi inopinatas ex contemnendis uulneribus mortes recenſeam: quæ eò à me in præſens de induſtria adlatæ ſunt, id ut planum facerem, non omnia uulnera ad quæ mors conſequitur, etiam citra ægri aut medici culpam, lethalia cenſeri debere. Sunt enim quidam (ut ait Galenus) qui à minimi digiti offenſa grauiter læduntur, alij qui fortiſsima uulnera animi conſtantia, & uirium corporis robore perferunt: unde illud ab eodem rectiſsimè X. Methodi dictum eſt, Robuſtas uires omnia ferre: imbecillas à minimis etiam offendi. Itaque ſi quid tale accidat, ut ex non lethali uulnere mori quempiam contigerit, (ſi modo uulnus ipſum alioqui probè à medico tractatum, & neq; loco, neq; magnitudine ſua, aut ex teli natura, aut inferentis ui in eorum ordinem quæ ſuapte natura lethalia ſunt referatur) mortem eam non ex uulnere, ſed mala potius ægri temperatura, malo corporis partis'ue habitu, ſuccorum malignitate, aut uitio, imbecillitate partis, aut ægri inobedientia accidiſſe exiſtimandum eſt. Quibuſdam enim ob malum corporis habitum ulcera non ſaneſcunt. Vnde illud appoſitè ab Hippocrate pronunciatum legimus: Aqua inter cutem laborantibus ulcera in corpore facta difficulter ſanari, quòd uitioſis ſuccis redundans corpus habeant: Quòd quum ſiccari ulcera poſtulent, ipſi humore nimio madeant: ac ſimili ratione de reliquis uitioſis corporum habitibus eſt iudicandum. Quæ mihi in præſens ad propoſitæ enarrationis explicationem abundè ſufficere ſunt uiſa.

7. Naturalis hiſt. cap. 53.

6. Aphor. 8.

De riſus natura, & cauſis, & ad quam potiſsimùm partem referri debeat: quidq; ab eo conſequatur.

ENARRATIO IX.

CVM pauca omnino ſint ea, quæ de riſu à claſsicis medicinæ autoribus in hanc uſq; ætatem monumentis prodita, tantæ rei explicare naturam poſsint: ſiue Græcorum, ſiue Arabum, ſiue etiam Latini orbis autorum ſcripta requiras: tanta uerò animaduerſione res ipſa mihi ſit uiſa, ut nihil ferè quicquam ex corporeis functionibus riſu admirabilius ſpectari uſquam poſsit: operæpretium facturum me ſum arbitratus, ſi de omni riſus natura, affectione, ac cauſis, quæ huic negotio tanto congruere uidebuntur explicatius (aduocatis ad partes præcipuis autoribus, quantum quidem ex eorum ſcriptis hac de re excerpere potuimus, etſi pauca ea

omnino ſunt) enarrauero. Cùm enim riſus & propria maximè ſit hominis affectio, uel Porphyrij cenſura: nec cuiquam alteri inter tot animantium genera quàm uni tantùm homini conueniat, ac ingenti quodam penéq; inenarrabili motu corpus uniuerſum quatiat, animúmq; gaudio ac lætitia exultãtis certiſsima nota ſit, magnum quiddam id eſſe omnino oportet, magnarumq; uiriũ, quod tam ualidos in corpore ciere motus poſsit.

Lib. de quinque uocibus. cap. de proprio.

De riſu igitur tria potiſsimùm ſunt quæ quæruntur: Vnum, quid ſit: alterum, unde ſit: tertium, cuius partis affectio ſit. Atq; illud primùm, quæ riſus natura eſſentiaq; exiſtat continet. Secundum, quo pacto riſus concitetur, unde tam repentè emanet, atq; ita ſæpe erumpat, ut eum cupientes tenere, nequeamus: & quomodo ſimul latera, os, uenas, uultum, oculos occupet. Tertium, quæ noſtri corporis pars per riſum affici propriè ac maximè uideatur. Quæ etſi difficillima, ut certè ſunt, haberi abs quouis poſſunt: nos tamen quantum quidem per ingenij noſtri mediocritatem licuerit, ea explanare: & quàm ſint clariora facere adnitemur.

Vt autem omnis riſus natura explicari commodè poſsit, prælibanda quædam cenſco, ſine quorum cognitione riſus eſſentia intelligi nequicquam poteſt. Ea autem ſunt, animi partes noſſe, ut à cuius partis imperio atq; motu affectio hæc in nobis oriatur, ſciri poſsit: tum, quæ præcedere affectum hunc, qui riſus dicitur, neceſſariò habeant: & num in actione & motu, num potius in eorum genere, quæ ſubſiſtere dicuntur, illius eſſentia poſita ſit. Quibus ſanè explicatis confeſtim ipſa riſus natura ſeſe ipſa prodet. Animum itaq; Plato in duas potiſsimùm partes ſeiunxit, quarum alteram rationis participem, alteram expertem facit. Cum quo ſenſiſſe Galenus cùm V. tum IX. de Hippocratis & Platonis decretis plena fide eſt uiſus, dum eaſdem quas Plato animo tribuit partes. In participe itaq; rationis parte ponunt eam animi affectionem, quam ipſi Græco more εὐθυμίαν, ſiue γαλήνην, nos trãquillitatem dicimus, id eſt, placidam quietamq; conſtantiam, qua ſibi conſentit animus, nec in ullam rapitur partem: in illa altera motus turbidos & irrequietos tum iræ tum cupiditatis rationi ſæpe contrarios & inimicos. Itaq; quum natura duce, omnes ea quæ bona nobis uidentur ſequamur, fugiamus contraria: efficitur, ut ad id adipiſcendum, quod bonum uideatur, ſponte noſtra ducamur: atq; id adepti, in eo conquieſcamus, & adeptos eſſe nos gaudeamus. Id autem fit interioris in nobis facultatis munere, quum æſtimatiua noſtra potentia ubi obiecta boni ſpecies eſt, ad illam toto impetu fertur. Itaq; cùm ita mouemur ut in bono eſſe aliquo nobis uideamur, dupliciter id contingit: placidè inquam atq; conſtanter commoto animo, uel inaniter & effuſè. Si placidè ac moderatè, id eſt, cum ratione animus præſens concipiat bonum, affectio ea gaudium dicitur: quum autem effuſè & impetu quodam, tum illa lætitia geſtiens, uel nimia dici poteſt. Ad eam igitur animi partem riſus referri commodè poteſt, quæ tota in affectibus poſita, bonum à malo diſcernere poteſt: illudq; proſequi, hoc uitare. Inſitum enim nobis à natura eſt, ut quæ bona ſunt amplectamur, noxia repellamus. Quamobrem cùm boni ſpeciem concepimus, mox animi iudicio in id ferimur,

4. & 9. de Repu.

Gaudiũ quid.

Lætitia geſtiens.

rimur,& adepti ualde lætamur: ad quam ſanè lætitiam, riſus, ceu internæ animi affectionis certiſsima nota, & ueluti index conſequitur. Hinc naturæ prouidentia admiranda ſpectari ab emunctæ naris homine poteſt, quæ certos quoſdam nobis indidit in corpore motus, qui quid intrò in animo geramus uel concepti gaudij, uel mœroris, ipſi abundè explicent. Horum unus uel præcipuus riſus eſt, qui conceptam animò ob præſentis cuiuſpiam boni opinionem, lætitiam oris ac laterum motu ac diductione quadam exprimit. Præcedunt autem neceſſariò riſum (quod ſecundo loco dicturos nos propoſuimus) tum boni alicuius conſequutio, tum interna animi lætitia, eius boni adeptionẽ cõſequens: quæ & ipſa demũ ceu ſui indicem ac nũtium, animi imperio riſum parit. Itaq; ſeſe inuicẽ motus ij conſequũtur, ut primùm quidẽ naturæ ductu ad boni cuiuſpiã adeptionem moueamur, adepti gaudeamus, gaudentes autem & lętitia perfuſi, in riſum erumpamus. Duci autem nos ad bonũ Ariſtotelis ſentẽtia conſtat, qui omnia bonũ appetere primo Ethicorũ indubia fide aſtruxit. Lætari autem ex boni indeptione eò accidit, quòd gaudium ſeu lætitia (ut rectè Auicenna tradidit) eſt appræhenſio propriæ cuiuſq; perfectionis ab aliqua uirtute appræhenſiua. *Lib. de viribus cordis. capit. 4.* Vnde fit, ut in ſenſuum functionibus ſi rectè obeantur, plurimùm lætemur, ut cùm guſtu dulcia & iucunda percipimus: auditu, quum temperatos ſonos atq; uoces: olfactu, quum odorata: uiſu quum medios colores intuemur: quòd ab ijs moderatè occurrentibus perfici nos ſentiamus. Eſt enim facultatis cuiuſq; in nobis perfectio, functionis integritas, ut in appetitrice facultate declaratum mox à nobis eſt. Idemq; in iraſcibili euenit. Victoriæ enim adeptio, eius potentiæ perfectio ac finis eſt: ac proinde parta de hoſtibus uictoria ualde lætamur. In ſuperiore quoq; animi parte, qua ratiocinamur & intelligimus, haud diſsimile accidit: cùm enim acri animi intentione ueritatem in abditiſsimis rebus inquirimus, eamq; tandem conſequimur, mirificam ea res nobis lætitiam parit: quòd, ut idem Auicenna ait, unicuiq; in nobis facultati ſua ſit perfectio, *Vbi ſuprà.* quæ illi ſit congenita, ac naturalis: & à qua (ſi modò eam adepti ſumus) lætamur: ut malè ſentire hac in re Nicolaus Florentinus, uir alioqui in re medica (ut ſua ferebant tempora) ſummus, mihi uideatur: *Sermone 1. tract. 2. cap. 16.* qui gaudium non conſequi meditationem, ſeu ut ipſe loquitur, actum purè ſpeculatiuum impudenter ac temerè dixerit: cùm ſi rem recta reputemus uia, nullibi uberius gaudium proueniat, quàm ubi meditatione, & mentis in abditiſsimis quibuſq; rebus agitatione, ueritatem ſumus adepti. Vnde enim uoluptas maior, quàm ex ueritatis cognitione, per quam & ſcientes & prudentes euadimus? Falſum & illud quoq;, quod ab eodem autore affertur, in actu purè ſpeculatiuo, (ut eius ipſius uerba referam) qui eſt de rebus non habentibus bonum, neq; cauſam finalem, delectationem non ineſſe. Nam intentio illa animi ad ueritatem indagandam (qui actus purè ſpeculatiuus à barbaris, & ipſomet Nicolao dicitur) finem certè habet atq; ſcopum, eumq; optimum: nempe ueritatem in rebus, hoc eſt, cuiuſq; rei in ſua ipſius eſſentia notionem. Hæc eſt enim ueritas in rebus, ſua cuiq; eſſentia atq; natura. *Veritas in rebus quid.* Itaq; functio illa, res ut ſunt

contemplandi, & bonum haber, & finalem etiam cauſam: nempe rerum ut ſunt cognitionem, ipſamq́ adeò ueritatem. Adde, quòd nullus inueniri actus poteſt, functio nulla, ſiue illa ad ſuperiorem animi partem, ſiue ad inferiorem pertineat, cuius non ſit unus aliquis finis in quem functio dirigatur. Finis enim eſt, cuius gratia reliqua fiunt, ut rectè à Platone & Ariſtotele traditum eſt. Habet igitur intenta illa animi ad ueritatem indagãdam ſpeculatio, bonum ipſum pro ſcopo ac fine: ueritatem inquam ipſam rerum, quas meditando contemplamur, contrà quàm ſenſerit Florentinus. Sed eo in ſuo errore relicto, ad inſtitutum redeamus: ſi modò id prius ad noſtrorum robur dictorum, ex Ariſtotelis primo Rhetoricorum cap. XX. ſententia adiecerimus, Mentis agitationē qua quippiam diſcimus, iucũditatem uoluptatemq́ adferre. Addiſcere quoque (inquit) & admirari iucundum eſt ex parte magna. Quid uerò diſcere ſit, paulò poſt explicans, ſubdit: Diſcere uerò eſt, naturæ perfectionem & numeros aſſequi, & propterea idem autor inchoata abſoluere iucundiſsimum eſſe, eodem ipſo loco cenſet: propterea quòd res quæ perfecta non eſt, quaſi opus eius efficitur qui manum extremam imponit. Sapientem item haberi, iucundiſsimum ſtatuit, quòd ſit uidelicet ſapientia, multarum rerum & admirabiliũ ſcientia, per quam cæteris præſtantiores meliores'q́ habemur. Vnde conſtat in ſapientia, doctrina, & uaria rerum cognitione ſummam ſubeſſe uoluptatem: quæ, ut Plato & Cicero tradunt, mirabiles ſui in nobis excitet amores. Nec huic meæ aſſertioni ea Ariſtotelis ſententia pugnat, qua in problematis aſtruere uidetur, ſpeculantes nos non gaudere. Nam etſi uerum eſt, Rerum earum, quæ natura lege incommutabili tales eſſe uoluit, ut aliter ſe habere nequeant, conditionem eam eſſe, ut ſuapte natura nos non oblectent: eæ tamen res, ſuæ tantummodo rationis contemplatu nos alliciunt & oblectant, ut cum triangulum duobus rectis pares angulos inter nos habere ſpeculamur, nihil ſanè in eo delectamur, ut bellè eodem loco Ariſtoteles: quòd ſcilicet ſiue duos, ſiue plures æquales habeat angulos, ipſa quidem res delectationem ex ſe nullam affert: uerùm eius rei contemplatio, delectationem parit, quòd certitudo demonſtrati thematis, ueritatiſq́ inuentio nobis ſit maximè iucunda. Et propterea eo in problemate, rectè Ariſtoteles adieciſſe uidetur, niſi fortè in ſpeculatione ipſa delectandum ſit: quaſi uelit, ea quæ ſuapte natura aliter ſe habere non queunt, qua talia quidem ſunt, nos non oblectare: ſed quatenus eorum naturam ſpeculantes ueritatem rimamur: quod quidem ipſum longè expreſsius Plato in Protagora explicaſſe uidetur. Gaudio (inquit) afficitur ille, qui diſcendo & contemplando ipſa intelligentia delectatur. Quamobrē magis in eo nos oblectari contingit, quod à conſilio noſtro & opera, quàm quod mentis agitatione conficitur. Ac proinde, ſi ingens aliquid noſtro conſilio aut opera effectum ſit, ea ex re magis lætamur, quàm ſi omnes Geometricorum thematum demonſtrationes, omnes naturæ motus fuerimus alta mentis indagine contemplati: Viciſſe itaque Olympicis ludis, aut apud Salamina nauali pugna hoſtes ſuperaſſe, (quod Ariſtoteles citato loco tradit) delectationem ſecum maximam

3 Metaphor. cap. 2. & 2. de Phyſic. auditu. cap. 3.

Diſcere quid.

Sapiẽtia quid

Cicer. 1. offic. 50. Problematum ſecti. problem. 6.

ximam afferant: quòd in actione poſita, & conſilio noſtro, prudentiaq́, & militaris artis peritia effecta, autores ſuos multa laude & gratia (qua omnes trahimur & impellimur) cumulent. Rerum enim geſtarum & ſpeculationis, per quàm ſanè diuerſa ratio eſt. Indeq́ efficitur, ut quæ ab rebus geſtis profecta ſunt, lætabilia in parte, (ſi feliciter ea ceciderint) in parte triſtia, ſi incommodè eueniant. Omnia autē lætitiæ triſtitiæ'ue ratione aut uitamus, aut perſequimur. Atq; ex ijs patere abundè arbitror, quatenus in ſpeculatione, quatenus item in actionibus, quæ delectu à nobis fiunt, delectatio contingat: item & qui animi motus riſum præcedere, quaſi cauſa effectum debeant.

Supereſt ad riſus explicandam naturam, ut quo in genere entis reponi debeat explicemus: quum entium quædā ſint, quorum ratio tota in fieri, (ut medici loquuntur) poſita ſit: quædam quæ uerè ſubſiſtant, & de permanentium genere cenſeri debeant. Illa philoſophi ſuccedentia uocant, qualia ſunt uox, ſonus, actio, motus: quorum ſcilicet nullam eſt dare manentem & ſtabilem partem: ſed tantiſper eſſe dicuntur, dum fiunt. Hæc cōſtantia & permanentia, ut quæ firmam habeant ſtabilitatem atq; conſtantiam: ut affectus omnes, qui ceſſante eorum unde nati ſunt cauſa, ipſi per ſe ſubſiſtere queunt. Itaq; riſus, quum motus quidam ſit, ut paulò pòſt à nobis mōſtrabitur: conſequens eſt, ut de genere pathematum & ſuccedentium, non autem permanentium eſſe dicatur. Quicquid enim in actione & motu poſitum eſt, idipſum permanens eſſe nullo pacto poteſt: quum tantum tunc ſit, cùm in motu ſubſiſtit. His autem prælibatis, conſequens quidem eſt, ut riſus naturā definitione comprehenſam paulò plenius explicemus. Riſus itaq; naturam inter Pœnos medicos celebris ſemper habitus Iſaac Iſraëlita definitione explicare primùm omnium aggreſſus eſt. Nam ex Græcis, nemo quiſquam, ut qui de tota hac tractatione uix ſint leui opera locuti. Is itaq; Riſum ad hunc definiuit modum, ut ſit tremor quidem & ſonus muſculorum thoracis ex ſanguinis feruentis in eas partes ſublatione, naturæ agitatione ab animi motu concitatæ, cùm id quod lætitiam affert in animum inciderit. Hæc ſanè perplexa riſus à Pœno autore deſcriptio, quæ germanam eius affectionis naturam explicare haudquaquam uidetur. Nam neq; propriè tremor eſt, nec muſculorum thoracis ſonus. Tremorem autem non eſſe, illud indicat, quòd tremor inuoluntarius quidam motarum partium ſurſum & deorſum motus ſit: ex impotentia regentis noſtrum corpus facultatis, hoc eſt motricis, quæ præ imbecillitate membrum regere nequit. ut bellè libro de tremore Galenus, ſicubi enim naturæ robur ceſſerit, quæ corpora egent eleuatione, deorſum grauitate propria feruntur, & ibidem deſident, non ſecus ac in reſolutionibus, ubi poteſtatem omnem uis penitus amiſerit, ſi quid ſuperſit, quod corporis motionem rurſus tentet, uerùm ex infirmitate id non poſſit, ſed portiunculam (quod eſt maius dimittendo) tollat: imperfectam motionem & mancam relinquens, membra deorſum ferri iterum permittit, quo ſæpius affecto, & ſurſum uerſus delationem quæ fit deorſum inſequente, huicq́ quæ ſurſum uerſus fiat iterum adiuncta,

Lib. de Elementis.

Riſus definitio ab Iſaac tradita.

Ex Galeno lib. de tremore.

part

partibus locum continuè mutantibus, motus duplex fiet, & compoſitus, *Tremor quid* quæ affectio tremor nuncupatur, motu deorſum grauitate facto, & uiribus ſurſum uerſus itidem mouentibus. Hæc docta de tremoris natura & generatione Galeni aſſertio. Ex qua abundè conſtat, motum eum, qui riſus in nobis dicitur, tremorem non eſſe: tum quòd hic inuoluntarius quidam ſit motus, & is quidem præter naturam, ut citato loco Galenus: riſus uoluntate factus, & ſecundum naturam. Tum quòd in riſu thoracis partes non ſicut in tremore attolli uidentur, non enim grauitate deorſum feruntur & ſurſum à facultate eriguntur, ſed potius ab ſpiritu uehementius concitato, & in eas partes impetu quodam ſublato. Vnde moueri thoracis partes citatiore motu contingit. Qui uerò in riſu percipitur ſonus, non ad thoracis muſculos, ſed ad Laryngis potius & uocalium partium actionem referri debet. Nam thoracis muſculi non uocis aut ſonorum editioni à natura, ſed aut brachiorum motui, aut reſpirationi dicati ſunt; ut plenius à Galeno tum XIII. & XVI. de Vſu partium, tum libro de Cauſis reſpirationis V. & VIII. de *Gal. lib. de uoce.* Anatom. adminiſtrat. habetur. Cùm enim exſufflatio uocis ſit materia, hanc autem ſpiritus confertim ſurſum actus ſuggerat: thoracis & intercoſtales muſculi materiam tantum præbent, uocem autem & ſonum non faciunt: ſed uocales tantum partes quum refractus in illis aër atque diuerberatus ſonorus efficitur: *3. de Anima.* quum ſit ſonus, uel Ariſtotelis teſtimonio, qualitas auditione percepta, ex aëris colliſione ſciſioneue inter bina corpora proueniens. Ineptam igitur eſſe riſus ab Iſaac traditam definitionem, ex iis patere abundè arbitror. Nec mihi aptior uidetur quæ ab Hie*Hieronymus Fracaſtorius*ronymo Fracaſtorio, uiro alioqui doctiſsimo, lib. de Sympathia & dyſpathia rerũ tradita eſt, Is enim eius libri cap. XX. (quod de admiratione, ecſtaſi, & riſu inſcribitur) riſum compoſitum eſſe motum affirmat ex admiratione atque lætitia. Eius autoris hæc ſunt uerba: Riſus (inquit) eſt compoſitus ex admiratione & lætitia motus. Propter quod & quædam contranitentia in riſu eſt, admiratio enim ſuſpenſionem quandam in anima facit, lætitia uerò expãſionem. Qua è re fit, ut quum producitur riſus, non ſine moleſtia fiat. In qua quidem ſerie ipſa, riſus deſcriptio examinanda prius, & ſub cenſuram reuocanda eſt. Falſum enim id eſſe uidetur, ex admiratione conſtare riſum. Ob ea enim, quæ admirationem in nobis faciunt, nunquam ridere: ſed ob ea tantùm, quæ lætitiam & gaudium pa*Admiratio quorum ſit.*riunt, ſolemus. Omnis enim admiratio animi ſuſpenſionem ob rei nouitatem & ignorationem facit: quum ſit admiratio earum tantum rerum, quæ à nobis ignorantur & nouitate ſua nobis incognita ſuſpenſum, & ad illud ipſum intentum, quod ſeſe prodit, animum tenent. Quod quàm diu ſit, tantùm abeſt ut in riſum concitemur, ut planè tum extra nos eſſe nobis uideamur, quoad res ipſa notior nobis facta deſinat animi ſuſpenſionem illam facere. Magnarum enim rerum & nobis non perſpectarum eſt admiratio: Riſus uerò ludicrarum, ridicularum, leuium, & ſenſibus expoſitarum. Quis enim rideat ubi ſerenitate ſumma magnos decidere imbres, aut æſtate media ingentia oriri frigora uiderit? Quis non hæc potius

tius admiretur, & tam inopinati euentus alta mentis indagine cauſam inquirat? Tum enim profectò ridere tantùm ſolemus, quum quæ occurrunt nobis, ea & boni ſpeciem præ ſe ferũt, & læta ea ratione ſunt. Quamobrem quæ huius generis habentur, primùm quidem gaudium in nobis efficiunt: ac ſubinde affectus gaudio animus in riſum prorumpit. Nullatenus igitur admiratio in riſum cadit, quod riſus (ut paulò antea diximus) & perſpectæ rei probéq; cognitæ atq; lætabilis: admiratio ignoratæ, atq; ideo minus lætæ. Quamdiu enim quippiam admiramur, tandiu mœrore quodam ob ignorationem rei & nouitatem, ſuſpenſóq; animi motu afficimur: qui tum planè deſinit, quum ſeſe nobis ignorata, quam admirabamur res ſeſe ipſa inſinuarit, atq; tum probè cognita lętitiã etiam gignere poteſt. Ineptum itaq; uidetur, riſum ex admiratione atq; lætitia compoſitum eſſe motum dicere. Quæ enim (quæſo) admiratio cadit, cùm ſcitos & paruulos noſtros liberos complectentes, ob ipſorum geſticulationes, ob inarticulatum, ſed lepidum ſermonẽ, ob uarios inſultandi modos, ob ridicula & puerilia facta in riſum effundimur? aut cùm ij ipſi pueri matribus à nutricibus in complexum dantur? uel cùm à cunis ſublati magno riſu & gaudio, uel à parentibus, uel à nutricibus excipiuntur? Nulla hic certè admiratio, riſus autem & plauſus multus ineſt. Cùm quis rurſus ridiculam rem aliquam perſpectam etiam atq; cognitam, magno uerborum lenocinio, ſummâq; gratia recenſens riſum mouet, quæ tum ibi admiratio? nulla profectò, quòd uidelicet enarrata ea res probè nobis nota ſit, ideóq; ſuſpenſos nos minimè tenet, quod in admiratione neceſſarium eſſe, uerè idem Fracaſtorius exiſtimauit. At riſus tamen inde effuſus exoritur, ut eum etiam præ impetu citati & commoti ſpiritus, uolentes, comprimere nequeamus. Non eſt igitur cur rectè in riſum admirationem cadere ſtatuamus: nam etſi ea interdum in riſum incurrit, non ipſa tamen riſum ullopacto aut gignit, aut conſtituit: quum admiratio (ut antea dictum) incognitarum rerum & abſtruſarum, & granditate ſua ſuſpenſionem animi efficientium ſit: riſus autem perſpectarum rerum, leuium, & concinnitate quadam ſua atque lepore nos ualde mouentium: unde riſus iucundo quodam & grato naturæ motu in nobis excitatur. Nos itaque omnem riſus naturam paulò plenius complectentes, ita definiemus, ut ſit

Riſus quid.

Riſus concitatior quidam animi ex re iucunda motus, ad conceptum intrò gaudium explicandum, quo thoracis & oris muſculi impetu quodam mouentur. Quin & ad hunc quoq; modum definiri perquàm commodè poteſt; ut ſit riſus partium oris & faciei diductio, ex effuſo ſpiritu, thoracis membra ſono quodam & impetu agitante. Deſcriptiones ex ambæ, riſus naturam omnem comprehendere rectè uidentur. Ad riſum enim efficiendum, neceſſarium quidem in primis eſt, commoueri animum: ut quod intrò conceptum in animo lætitiæ eſt, id foras ſe prodat: ac proinde efficitur, ut etiam ſi coram ludicra, leuia, & ridicula, quæq; riſum mouere ſolent obijciantur: niſi ad ea impetu quodam moueatur & excitetur animus, non erumpat riſus. Quæ cauſa eſt ut in mœrore atq; luctu conſtituti, etiam ſi magna riſus materia ſubſit, ridere tamen nequeant: quòd

animus

animus mœrore affectus, ad hæc ipſa nõ moueatur. Cùm item magnum aliquid animo tractamus, uel grauiſsimis diſtinemur curis, ridere tum minimè ſoleamus, etiam ſi præſens riſus occaſio ſubſit, quod impetu animus (nempe aliò diſtractus) non moueatur. Iure itaque optimo dixiſſe ſum uiſus, riſum eſſe concitatiorem quendam animi motum, ut ſine quo nullatenus excitari riſus queat. Hic porrò motus animi eò tum excitatur, ut quantum lætitiæ concepimus, eo ipſo motu explicari facilè poſsit. Læti enim animi motus ille ueluti index ac certiſsimus teſtis eſt: ab eo autem motu thoracis & oris muſculi agitantur, quòd effuſus à corde ſpiritus, in has partes affatim deducatur, eaſq; diſtendens, motum eum efficiat, qui riſus appellatur. Hiſce enim definitionibus, motus generis locum obtinet, reliqua uerò, differentiæ propriæ ſunt, quibus ab omni alio ſecludi riſus uidetur: cauſæq; à quibus naſci riſus ſolet explicantur ferè omnes. Efficiens enim eſt, ipſe animi motus: finis, gaudij, ſeu lætitiæ explicatio: forma, ipſa partium oris ac faciei deductio: inſtrumentaria, ipſa ſpiritus effuſio: materialis, iucunda oblata res, quæ riſui materiam præbet.

Riſus ſpecies Riſum autem non uniuſmodi eſſe omnem, rerum ſcientiſsimi tradunt. Eſt enim quidem à natura profectus, quem naturalem uocant: alter præter naturam factus. Priorem illum in bene habito corpore, nullaq; morboſa affectione occupato fieri, naturæ ſolius ductu uolunt: qualem antea definiuimus: qui quidem perpetuò lætabile ipſum pro materia habet, accedente animi motu ad lætitiam eam explicandam, agitatis ad eum motum ſpiritu & natiuo cordis calore. Vnde thoracis muſculos moueri, oriſq; deductionem fieri quandam neceſſe eſt. Alter uerò is eſt, qui neque eas quas modò commemorauimus habet cauſas, neq; naturæ ductu fit, ſed à morbifica quapiam cauſa excitatur. Sunt enim ex ijs quædam quæ admirabili quadam ui, poteſtateq; nobis occulta riſum ciendi facultatem (etiam ſi maximè præter naturam ſint) habeant: qualis eſt qui ſæpe per *6. Aphor. 53.* deſipientiam excitatur riſus, de quo illud dictum ab Hippocrate eſt, Deſipientiæ quæ cum riſu fiunt ſecuriores: qui item percuſſo ſepto tranſuerſo, aut præcordijs non rarò erumpit, huius quoq; generis (uel Ariſtotelis *3. de part. animalii. ca. 10.* teſtimonio) eſſe cenſetur; Ictu (inquit) traiecta præcordia in prælijs, riſum attuliſſe proditum eſt: ſcilicet calore quem moueat uulnus. Ex croci etiam immodico copioſoq; potu, riſum effundi lethalem monumentis proditum eſt. Quinetiam per quoſdam conuulſionis modos, oris deductionem quandam fieri riſui perſimilem, nemo eſt qui neſciat. Qui itaq; ab huiuſmodi cauſis excitantur riſus, neque ad naturæ rationem referri, *7. ſectione ſuorū Aphoriſ. aphor. penul. & ulti.* neq; ſatis eorum reddi certa ratio poteſt. Quod & Moſes Iſraëlita, Galeni autoritate firmauit. Non ſolùm riſus, qui ludicrarum rerum obiectu excitatur, cauſam reddi non poſſe: ſed nec cuiuſcunq; alterius, præcipuè uerò eius, qui ex titillatu alarum & plantarum pedis exoritur. quod quidem idem autor à Galeno ſcriptum fuiſſe libro de Motibus ineuitabilibus teſtatur: & ſi nihil quicquã eo de opere profiteri poſſumus. ut quod nobis, uti cætera multa magna ſtudioſorum iactura perierit. Verum autem id eſſe Galeni dictum, ea ratione probat, quòd riſus proprium hominis

minis eſſe dicatur, ſpeciem'q́ perpetuò ſequi: quæ uerò cuiuſpiam rei formam ſpeciem'q́ ſequuntur, ea ipſa à tota fieri ſubſtantia, cæcaq́ poteſtate quadam dicuntur, quam Neoterici Proprietatem occultam uocant: ac proinde congruentem & explicatam in huiuſmodi rebus cauſam non aſſignari, nec perquirendam eſſe (præſertim in riſu) idem teſtatur. Quam rem ex noſtris Cicero libro de Oratore I I. confirmaſſe plena fide uidetur: De riſu (inquit) quinq́ ſunt quæ quærantur: Vnum, quid ſit: alterum, unde ſit: tertium, ſit'ne oratoris uelle riſum mouere: quartum, quatenus: quintum quæ ſint genera ridiculi. Atq́ illud primum, quid ſit ipſe riſus, quo pacto concitetur, ubi ſit, quomodo exiſtat, atque ita repentè erumpat, ut eum cupientes tenere nequeamus: & quomodo ſimul latera, os, uenas, uultum, oculos occupet, uiderit Democritus: neque enim ad hunc ſermonem hoc pertinet: & ſi pertineret, neſcire me tamen id non puderet, quod ne ipſi quidem illi ſcirent, qui pollicerentur. Hactenus Cicero. Vnde conſtat difficillimam eſſe (quod à principio præfatus ſum) rei huius tractationem. Verùm ne ob hoc quidem ab inueſtigatione deſpondendus animus, qui ueritatis lumine illuſtratus, in reconditiſsima naturæ adyta celer & expeditus peruolare conſueuit.

Ad inſtitutum itaq́ redeuntes, riſus differẽtias percurramus, quarum iam præcipuas diximus. Eſt item riſus quiſpiam, non uerus ille quidem, ſed fictus, amarulẽtus, ſubdolus, ac ſimulatus: ut cùm quis alteri inſidians ridet, quem riſum ueteres Sardonium dixere: qui ob id Sardonius dictus eſt, quòd in Sardorum inſula, herba ſit cui Sardoē cognomen, apiaſtro ſimilis: quæ guſtata ora hominum ita contrahere atq́ diducere ſoleat, ut ueluti ridentes emoriantur. Quod & Solinus, & Lycophronis interpres, & Plinius, atq́ ex noſtris Dioſcorides ſenſiſſe uidentur. Herbam porrò hanc eam eſſe credendum eſt, quam Latini Ranunculum, Græci Βατράχιον appellant. Simulatus autem hic riſus interdum ab animi prauo affectu & mente mala, interdum à corporis uitiata conſtitutione prouenit. Prioris generis meminit Homerus Odyſſeæ V. Cteſippum unum è procis Penelopes, Vlyſſem in ædibus ſuis habitu, ſpecieq́ mendici ſedentem, arrepto è ſportula bouis pede petiſſet: atq́ ille capite modicum deflexo ictum declinaſſet, Sardonicè riſiſſe dicitur,

Sardonius riſus.
Sardoē herba.
Soli. cap. 10. ſui operis.
Plin. 20. Natur. hiſt ca. 11.
Dioſco. lib. 2. capit. 167. ex Ruellio.

μείδησε δὲ (inquit) θυμῷ Σαρδόνιον μάλα τοῖον.

Quo loco Euſtathius interpres admonet, eum ridere riſum Sardonium, qui diductis modo labris rideat, cæterum intus aut ira, aut moleſtia diſcruciatus. Huius item & Iliados η. idem autor meminit, dum Aiaci ſingulare certamen ineunti, hunc tribuit. Quin & Heſiodus eo libro, qui ἔργα καὶ ἡμέραι inſcribitur, Iouem Prometheo iratum ob ignem furto ſublatum conſimilem riſiſſe riſum affirmat.

A uitiata corporis conſtitutione fictus item quiſpiam naſcitur riſus, hoc eſt, oris habitus quidam ac forma ridenti ſimilis, ut in multis conuulſionum generibus eſt uidere, in quibus contractis oris muſculis, fit quædam ridenti ſimilis ſpecies: qualis item contingit iis, qui crocum hauſerunt, uel ſecundum præcordia confoſsi in riſum lethalem erumpunt. Non

enim uerus, ac naturæ ductu excitatus huiuſmodi riſus eſt: ſed adumbrata quædam illius ſpecies ac imitatio.

De eo uerò qui ex alarum titillatu prouenit, longè diuerſa ratio eſt: hunc enim Ariſtoteles naturæ impulſu factum ac uerum riſum eſſe, non ſimulatum affirmat: dum I I I. de Partibus animalium de ſepto tranſuerſo eiusq́ officio ſermonem inſtituens, ab huius partis calefactione prouenire ait, ut qui titillentur rideant. Partem hanc calefactam (inquit) celeriter ſenſum aperire indicat uel id quod titillatu euenit: rident enim celeriter qui titillantur: quia motus celeriter ad eum locum perueniat: qui quanquam leuiter calefaciat, tamen aperit, & mentem mouet præter uoluntatem. Cauſæ autem (ſubdit) cur homo animalium unus titilletur, & cutis tenuitas eſt, & quòd ſolus omnium animalium rideat. Eſt enim titillatio, riſus per eiuſmodi motum partis quæ alam complet. Hactenus Ariſtoteles. Quamobrem mirari ſubit, Nicolum Florentinum, atq; Hieronymum Fracaſtorium, uiros conſummatæ doctrinæ, ab Ariſtotelis hac in parte ſententia auerſos deflexiſſe: atq; riſum hunc qui titillatu partium proficiſcitur, ſpeciem tantum quandam, & ſimilitudinem, non etiam ueram riſus naturam eſſe ſortitum, contrà quàm Ariſtoteles exiſtimarit. Nam quum in riſu qui titillatu prouenit, & concitetur animus ex re iucunda percepta, nempe blanda earum partium attrectatione: & thoracis muſculi concalefacti moueantur, impetu quodam qui ſonum efficiat, & multus eo ex motu effundatur ſpiritus, qui ſurſum latus oris & faciei diductionem faciat: Sit autem hæc uera riſus natura, definitione à nobis tradita comprehenſa, non uideo cur non maximè illi germana riſus natura congruat.

Cap.10.

Titillatio quid.

Sermone 1. cap.36.

Lib. de Sympathia et dyſpathia rerũ, cap.10.

Diximus quæ riſus eſſentia ſit. Nunc quomodo concitetur, unde tam repente emanet, atq; ita ſæpe erumpat, ut in illum effuſi eum comprimere nequeamus, (quod ſecundo loco dicturos nos propoſuimus) eſt cumulatiore indagine inquirendum, atq; etiam explicandum. Riſum in primis ex opinione commodæ cuiuſpiam rei ac lætitiam inferentis naſci, non dubium eſt: ubi enim quippiam boni ſpeciem, ſeu delectabilis, ſeu honeſti, ſeu etiam fructuoſi & utilis habens, ſeſe promit, mox ex ipſa rei natura mentem afficit, eo quidem affectu quem Græci ἀγλαΐαν, interdum etiam εὐθυμίαν καὶ εὐφροσύνην, Latini lætitiam uocant. Cùm enim ita mouemur, ut in bono ſimus aliquo: ſi placidè id atq; ſedatè fiat, Gaudium ea affectio dicitur: ſi uerò confertim & effusè, Lætitia: quæ & ipſa nihil planè aliud eſt, quàm effuſio quædã animi, atq; elatio ex boni cuiuſpiam conſecutione enata: quo ſanè affectu, quum occupatur animus, ita principem noſtri partem cor in participatum trahit, atque adeò exagitat, ut magna inde in ſpiritu illo curuli & ſanguine qui intra cor eſt mutatio fiat. Effertur enim mox, & moræ impatiens, tenuitate ſua ſeſe promit, & in ſublime attollitur, idq́ affatim. ad eum uerò ſanguinis & ſpiritus citatiorẽ motum, muſculorum thoracis ſuccuſſio quaſi quædam conſequitur, ac oris diductio, accedente uocalium partium ſono quodam, qui tum ſanè efficitur, quum ſpiritus citato motu in eas partes raptus atque inibi refractus ſiſtitur:

Gaudiũ quid.

Lætitia.

tur: atque earum partium adminiculo diuerberatur. illiſio enim efflati ſpiritus in Laryngem & cæteras uocales partes, uocis materia eſt, ut milies in mille locis Galenus. Atque ad hunc modum concitatur riſus, animi ſcilicet imperio, & corporis obſequio. Gaudio enim affectus animus, cordis uires exuſcitat: eæq; animi affectui obſequentes, eo quo prædiximus modo riſum mouent, intrò cõceptæ lætitiæ teſtem ac indicem. Vnde fit, ut riſus non unius tantùm facultatis, ſed plurium functio eſſe uideatur. Qua enim thoracis muſculi ea in actione ualde mouentur, ad facultatem animalem, hoc eſt, uoluntariæ motricem, referri tum ea actio debet: qua uerò motus is conſequutionem rei lætabilis ſequitur, (cum enim in riſum tantum erumpimus, cùm lætabile aliquid nos eſſe adeptos credimus) ad principem facultatem, nempe imaginatricem pertinere dicitur. Quinetiam & facultati uitali acceptum referri debet, quòd natiui caloris atq; uitalis ſpiritus in riſu magna fiat concurſio atq; effuſio. Quamobrem meritò riſum non à ſola ſenſuum externorum uoluptate, ſed magis à principis facultatis in nobis iudicio excitari credendum eſt. Iudicium enim de percepto bono aliquo præcedere omnino muſculorum motum oportet: ad facultatis nempe principis imperium, partes has moueri contingit, quòd ad riſum utrunq; horum concurrere ſit neceſſe: uoluntatis inquam imperium, & partium pectoris motum. Cur uerò tam repente emanet, in promptu cauſa eſt, quòd citato celeriq; motu erumpat ſpiritus, ſitq; actio ea ferè tota ſpiritalis, atque ob id conſerta & uehemens ac impetu facta. Cùm enim curulis ille in nobis ſpiritus, & ſuæ ſubſtantiæ elaborata tenuitate, & ſui caloris immenſitate, momentò cuncta noſtri corporis peruadat, in eaq; rapiatur: quid mirum ſi ita confertim erumpat, ut etiam uolentes eum ſiſtere nequeamus? Quæ cauſa itidem fuerit, cur in riſum effuſi, eum comprimere minimè ualeamus. Non enim in noſtra manu eſt, elatum foras ſpiritum ac ſuo impetu actum cohercere, uel hoc uno amplißimo teſtimonio, quòd dum effuſè ridemus, totiq; in cachinnos ſoluimur, nec ſpiritum ducere, ut uolumus, nec ora comprimere pro noſtro arbitrio ualeamus: ut ſæpe etiam præcluſo ſpiritu in riſus nimietate præfocari uideamur: quod in pleriſq; euenire quotidie cernimus. Immutantur autem per riſum non ſolùm quæ ad faciem attinent partes, ſed & quæ ad reliquum omne corpus. calore atq; ſpiritu effuſis ac impetu actis, unde & rubor & calor in facie, & lacrymæ etiam ab oculis exprimantur, caloris ui hæc agente. Quin & latera, & dorſum, & thoracis muſculi ſæpe ingenti dolore torquentur, quòd partes eæ ſpiritu turgentes diſtendantur, atq; uim paſſæ extra earum naturam deduci, repentina ſcilicet & immodica mutatione uideantur. Vnde conſtat ad quam præcipuè partem riſus referri debeat, quod ultimo loco explicandum nobis fuit: eſt enim propriè thoracis partium motus, ex effuſo à corde ſpiritu. Quamobrem qui latiore ſunt pectore, & calore multo abundant, in riſum proniores euadunt: in illumq; erumpentes in cachinnos ſoluuntur. quòd ea conformatione multus ſurſum ferri ſpiritus poſsit. Ac proinde qui proba temperie feliciq; natura conſtant, facilè ridere ſolent: in ijs enim ſanguis pro-

Lib. de uoce. & 7. de uſu parti.

Cur in riſum effuſi eũ cõtinere nequeamus.

Ad quã partem riſus referri debeat.

t 2 uenit

uenit benignus, copioſus, lucidus, clarus ac tenuis, quem eſſe riſus inſtrumentariam cauſam in confeſſo eſt. Ex ſanguine quippe ita affecto, ſpirituum multitudo & claritas animam exhilarãtium conſurgit: ſicuti è contrario, ubi ſanguis uel uitioſus, uel exiguus, uel tenebroſus, aut etiam craſſus conſtiterit, contraria fieri neceſſarium quidem eſt. Quæ cauſa eſt, cur & malè habiti, & ægri, & conualeſcentes, & melancholici, uel nunquam uel ægrè rideant: quòd male habiti uitioſum: ægri, & qui ab ægritudine reficiuntur, exiguum: melancholici, tum craſſum, tum tenebricoſum ſanguinem habeant. Ac proinde etiam qui ſe philoſophiæ totos dediderunt (quòd uitale robur exhauſtum, ſanguinem uerò tum exiguum, tum craſſum ac atrabilarium plurimum in ſe contineant) ἀγελάστους ferè ſemper, hoc eſt ſine riſu, mœſtos, ſeueros, & rugata fronte uideas. Contrà uerò pueros, & qui florenti ætate ſunt, bene habito corpore, & curis uacuos, in riſum pronos, hilari uultu atq; plauſibili conſpicias: ſicuti etiam qui uino meraciore utuntur: meracius enim uinum moderatè hauſtum frontem exporrigere, ac lætos reddere ſolet. quia inde ſanguinis profluit bonitas, qui ſanè humor uel omnium tum medicorum tum philoſophorum teſtimonio, naturæ ſi quis alius eſt in primis accomodatus. Sed illud mirabile uideri ſanè debet, cur à uino alij in riſum, in lacrymas alij effundantur: quum contrarias effectiones una eademq; res efficere nunquam poſsit. Id autem non tam uini naturæ, quàm hominum tribui iure debet. Qui enim ſe uino ingurgitant, ſi & ſanguinis elaborati copia, & temperamenti bonitate præditi ſint, in riſum ſolui ſolent, & uarias corporis geſticulationes, quæ aſpicientibus riſum moueant: idq; magis, ſi & quod hauſerunt uinum, generoſum ſit, & eo affatim ſe impleuerint. Ex eo enim affatim ſumpto caloris augetur copia, agitatur conditus in uaſis ſanguis: qui cùm & benignus ſit, & probè à natura elaboratus, quid mirum ſi in riſum hominem ſic affectum promoueat? Contrà uero qui uel nigrum, fœculentum, & turbidum ingeſſerunt: uel à natiua conſtitutione humorum & ſanguinis uitio tentantur, amarulentumq; ſanguinem & atri ſucci plurimum in ſe continentem habent: ij ſanè non in riſum, ſed rixam atq; furorem, ſæpe etiam in fletum & lacrymas ſoluantur: quòd humoris acrimonia iſthæc efficere ſuapte natura ſoleat: uti benignitas lætitiam, manſuetudinem atq; exporrectam frontem.

Sed cur ad ridicula, ut mimorum geſticulationes, ſcitos puerorum actus, & huiuſmodi innumera impensè rideamus, non ſic reddi facilè ratio poteſt: reconditiſsima enim cauſa huiuſmodi eſt. Verùm in id commodè referri poſſe cenſendum eſt, quòd ſcita illa & ad numeros facta geſticulatio, uel concinna & apta in ſcena actio (ut de Roſcio proditum legimus) ita concinnitate ſua & aptitudine, naturæ ualde amica, nos afficiat, ut congruere eos motus actioni ipſi atque perſonæ arbitremur: unde lætabilis rei cõfeſtim inſurgit in nobis opinio, à qua gaudium, & tandem riſus percepti gaudij teſtis erumpit. Atq; hæc de riſu hactenus nobis prodita ſint, quæ nos quanto nitore atq; elegantia (de hoc enim laborandum mihi non duco) tradiderimus, non ualde laboro; magna autem fide & dilig

diligentia ea collegiſſe me, & in manus hominum dediſſe teſtari ipſe poſſum.

Conciliatio locorum ex Galeno pugnantium de teſtium principatu: cùm VI. de Vſu partium, inter uiles, & ignobiles partes reponat: libro uerò primo de Semine hos ipſos corde etiam præſtantiores eſſe contendat: & in arte medicinali inter principes partes ſtatuat.

ENARRATIO X.

DE PARTIVM principatu diſſerens ex profeſſo Galenus quatuor in nobis principes ſtatuit partes, inter quas teſtes, tanquam generationi dicatas, magníq́ ad humani generis propagationem momenti iure repoſuiſſe eſt uiſus.

ἀρχαὶ μὲν οὖν εἰσὶν ἐγκέφαλος, καρδία, ἧπαρ, καὶ ὄρχεις.

Hæc in arte medicinali. Libro uerò de ſemine primo, teſtes non ſolùm principatu dignatur, ſed etiam corde ipſo præſtantiores facit. Eorum enim in corpore poteſtatem, quamq́ habeant uim, longa narratione oſtendens, non ſolùm gignendi ſeminis facultatem habere eos, ſed etiam natiui caloris ſeruandi, ac roboris firmandi atq́ augendi, firma demonſtrationis ui contendit: quòd illis exectis frigidius imbecilliusq́ euadat animans, roburq́ totius corporis exoluatur: ut quibus excíſis omnem maſculi habitum uiresq́ interire ſit neceſſe: ut quantum quidem ad uſum quem corpori præſtant attinet, prope ad cor ipſum (ut conceptis uerbis teſtatur eo loci Galenus) accedere uideantur: ut quos alterum inſiti caloris fontem eſſe uelit: Frigeſcunt enim (inquit) qui eos amiſerint, altera inſiti caloris origine priuati, omneq́ his corporis robur collabitur perinde ac ſi ſenes fuerint: neq́ latæ uenæ, neq́ ſanguis floridus eſt: arteriæ etiam parum & imbecilliter ſicut ſenibus pulſant: unde patet, teſtes animalibus & roboris originem eſſe: & caliditate multa totum corpus perfundere. Eſſe autem teſtes uel corde ipſo præſtantiores ijs uerbis indicat Galenus: *Cap. 12. libri primi de Semine.*

ὅσα ταῦτά γε καὶ τῆς καρδίας αὐτῆς πλέον ἔχουσιν οἱ ὄρχεις, ὡς πρὸς τὴν θερμότητά τε καὶ ῥώμην τοῖς ζώοις παρέχειν, ἔτι καὶ τῆς τοῦ γένους διαμονῆς ἐξηγοῦνται. τοῦτ' οὖν καὶ τηλικαῦτα παραλιπόντες οἱ πρὸ ἡμῶν φιλόσοφοί τε καὶ ἰατροὶ περὶ μικρῶν καὶ φαύλων ἐρίζουσι, ζητοῦντες εἰ συντελοῦσί τι πρὸς τὴν τοῦ σπέρματος γένεσιν οἱ ὄρχεις. ἡμεῖς οὖν αὖθις ὑπὲρ αὐτῶν ἀναλαβόντες εἴπωμεν, ὡς πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἔτι κἀκεῖνα τῶν ὀρχέων δεῖν οὐ σμικρὰ τεκμήρια, τῆς ὅλου τοῦ σώματος ὑπ' αὐτοῖς ἀλλοιώσεως. οὐ μόνον γὰρ ἥδιον ἐστὶ τὸ κρέας τῶν ἐκτμηθέντων ἱερείων, ἀηδέστερον δὲ τὸ τῶν ἀτμήτων, ἀλλὰ καὶ ἡ ποιότης αὐτὴ τῶν σαρκῶν ὅμοιόν τι τῇ τῶν ὀρχέων ἔχει ποιότητι, βαρὺ καὶ βρομῶδες, ὡς ἂν οὕτω τις εἴποι, μέχρι καὶ τῆς κατὰ τὴν ὀσμὴν ὁμοιότητος. ἄλλως μὲν οὖν τινὰς ἀγνοοῦσαι τὰ τοιαῦτα θαυμαστὸν οὐδέν. Ἀριστοτέλην δ' οὐκ ἐχρῆν, ἡμῖν αὐτὸν εἰρηκότα πολλάκις, ὡς μικρὰ μόρια μεγίστων ἀλλοιώσεων αἴτια περὶ παντὶ γίνεται σώματι. ἔδει γὰρ ἐκεῖνον ἐχρῆν προσθεῖναι μόνον, ὥσπερ ἐξαιρεθέντος τινὸς μορίου, τὸ ζῷον ἀλλοιοῦται, σύμπαν αἰτία τῆς ἀλλοιώσεως ἐστὶ τὸ μόριον. οὐ γὰρ δὴ διὰ τῆς αὐτῆς γε καὶ ἀφαιρούμενον τοῦ ζώου καὶ παρόν. ἀλλ' εἰ μὲν αἰρόμενον καταψύχει, παρὸν ἐθέρμαινεν. εἰ δ' ἀσθενὲς ἐργάζεται, ῥώ-

μαις ἦν ἀρχή. ἐπεὶ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰ τὰς πρὸς τὴν συνουσίαν ὁρμὰς ἀφαιρεῖται τμηθὲν, ὡς ἐκεῖνα τοῖς ζώοις ἡ τοῦ γένους ἦν διαδοχή. ταύτῃ μὲν γε τὸ τρίτον, οὐδ᾽ ἡ καρδία δύναται παρέχειν, ὡς ἐκείνη μὲν ἂν ἦν τοῦ ζῆν μόνον, οἱ δ᾽ ὄρχεις τοῦ καλῶς ζῆν ἀρχή. ὅσον δὲ δὴ κρεῖττον τὸ εὖ ζῆν, ψιλοῦ καὶ μόνου τοῦ ζῆν, τοσοῦτον ἐστὶ τοῖς ζώοις οἱ ὄρχεις κρειττότεροι τῆς καρδίας.

Quod eſt: Teſtes in hoc quidem amplius corde ipſo habent, quòd præterquàm quòd caliditatem roburq́; animalibus præſtant, perpetuitatis etiam generis in cauſa ſunt. Hæc igitur tot ac tanta negligentes, qui ante me fuerunt Philoſophi & medici, de paruis ac leuibus digladiantur, inquiruntq́; an ad ſeminis generationem quicquam teſtes operentur. Nos uerò, rurſus repetita oratione pro ipſis dicamus, præter hæc omnia etiam illa non parua eſſe argumenta, quòd totum corpus à teſtibus alteretur. Caſtratarum enim uictimarũ caro non ſolùm & ſuauior eſt, integrarum autem inſuauior: ſed etiam qualitas ipſa carnium ſimile quid teſtium qualitati præ ſe fert: graue, & ut ita dicam uiroſum, ad odorem uſq; ſimilitudine porrecta. Quæ quidem ignoraſſe alios quoſdam mirandum non eſt. Ariſtotelem certè latere hæc non debebant, ut qui nobis ſæpenumero dixerit, paruas particulas maximarum alterationum toti corpori in cauſa eſſe. etſi illud addere ipſum oportebat, ſi exempta aliqua particula, totum animal alteratur, eam alterationis eiuſmodi eſſe cauſam: non tamen eiuſdem etſi auferatur, etſi adſit, ſed ſi ablata refrigerat, præſens calefaciebat: ſi ablata infirmũ reddit, roboris ipſa erat origo. Eodẽ modo ſi abſciſſa, incitationem ad coitum aufert, ex ea animalibus generis ſucceſſio erat. Atq; hoc profectò tertium cor præſtare minimè poteſt: eſt enim id uiuendi tantùm, teſtes uerò bene uiuendi principium. Quantò autem melius eſt bene uiuere, quàm ſolùm abſolutè uiuere: tanto in animalibus teſtes corde præſtantiores ſunt. Hactenus Galenus: qui hoc quidem loco, teſtibus ipſis plus quàm cordi in generis propagatione tribuit: ut prærogatiua quadam ſingulari, præſtare teſtes cordi, ea quidem functione qua ſeminis generationi & generis perpetuitati conſulitur, plena fide aſtruat. At idem V 1. de Partium uſu, contrarium omnino ſenſiſſe uidetur: qui teſtes ipſos inter uiles abiectasq; partes reponens, longiſsimè à nobilium partium dignatione abieciſſe, nedum corde præſtantiores feciſſe, uel conceptis uerbis eſt uiſus. Eius eo loco hæc ſunt uerba:

ὅπως δέ μοι τῷ λόγῳ μὴ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ ἐσαῦθις ἕποιο παρακούων μηδὲν, ἐθέλω σοι διελθεῖν, ὡς ἂν χρὴ διαγινώσκειν τὸ ζώου σώματος μόριον, ἄκυρόν τε καὶ κύριον. ἐκ μὲν δὴ τῆς χρείας ἄμφω κρίνειν. ἐπεὶ δ᾽ ἤδη αὐτὴ τριττὴ ἐστὶ γένος, ἢ γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν, ἢ εἰς τὸ καλῶς ζῆν, ἢ εἰς τὴν τοῦ γένους φυλακὴν διαφέρει. τὰ μὲν εἰς τὸ ζῆν αὐτὸ χρήσιμα μόρια κύρια πάντως ἡγεῖσθαι τῶν λοιπῶν δ᾽ ἑκατέρων γενῶν ἀκύρων ὑπαρχόντων.

Quod eſt: Vt autem non ſolùm præſentem ſermonem, ſed etiam conſequentem aſſequaris, nihil obaudiens, uolo recenſere tibi, quibus dignoſcenda in corpore animalis eſt particula non principalis, & principalis. Ab utilitate itaq; ambo iudicãda ſunt. Quoniam uerò ipſa partium utilitas eſt genere triplex (aut enim ad ipſam uitam, aut ad bene uiuendum, aut ad generis conſeruationem pars pertinet) eas quidem quæ ad ipſam uitam ſunt utiles, particulas eſſe principales, omnino æſtimandum eſt.

Reliq

Reliqua uerò duo genera, non principalia ſunt & ignobilia.

Ex hoc Galeni loco colligere promptum eſt, quænam partium principes, quæ ignobiles & abiectæ habendæ ſint. Vult autem conceptis uerbis, eas quidem quæ ad uitam neceſſariæ ſunt (ut ſine quibus conſiſtere uita nequeat) in præcipuis habendas: eas uerò quæ uel ad uitam bene degendam, uel ad generis propagationē attinent, ignobiles & abiectas. Quamobrem quum & teſtes una earum partium ſint, quæ maximè ad totius generis conſeruationem faciant: & benè uiuendi principium ſint, (uti præcitato Galeni loco de Semine attulimus) conſequens quidem eſt eas minimè inter nobiles & præcipuas eſſe adnumerandas, contrà quàm tum libro de Semine primo, tum in arte medicinali ſtatuerit idem met autor. At uerò ſi quis rem totam accuratiore indagine luſtret, & Galeni ſenſa intenta mente contempletur, modum inuenire poterit quo conciliari pugnantes ij loci commodè queant. Statuendum enim eſt, teſtes ea in re, in qua maximè præſtant, inter principes habendas: nec ſolùm in principum partium ordinem cogendas, (uti in arte medicinali fecit non minus doctè quàm uerè Galenus) ſed & eo in munere, quo ad generis conſeruationem ualent, corde etiam præſtantiores eſſe. Quæ docta Galeni libro de Semine primo, ſententia fuit. Nam etſi cor princeps in nobis uiſcus, teſtibus materiam ſuggerat unde illi muneri ſuo obeundo ſatis eſſe poſsint (ſumminiſtrat enim tum uitalem ſpiritum, qui uirtute ſua atq; potentia fœcundum ſemen faciat: tum uerò natiui caloris plurimum) ſeminis tamen gignendi poteſtatem non habet, non enim cor, ſed teſtes genitale ſemē propria ſua facultate operantur. Itaq; eo in munere, meritò principatus teſtibus tribuēdus eſt, quòd uidelicet nullus alterius ope indigeant, ſed propria ſua facultate id præſtent, unde generis humani conſeruatio ac propagatio fiat. Genitale enim ſemen teſtes ipſi propria uirtute, non cordis, non cerebri, aut alterius cuiuſquam membri perficiunt. etſi hæc ipſa non minimum cooperentur: effectrix tamen ſeminis pars teſtes reuera ſunt. Quæ docta Galeni libro de Semine primo, ſententia fuit. Cur igitur ſi tantum ualere dicuntur: tamq; egregiam operam naturæ in uniuerſum nauare, ut animantium omnium ſementem ad generis tutelam, & parent ipſi, & ultrò ſuggerant, genitale ſemen gignendo, cur inquam inter uiles ignobileſq; partes, omnes quæ ad generationem attinent VI. de Vſu partium reponuntur? Neque huius rei alia aſsignari (meo quidem iudicio) cauſa poteſt, quàm quòd partes eæ ad uitam degendam, ipſiuſq; animalis tutelam atque conſeruationem minimè neceſſariæ ſint: ut ſine quibus & uita ſeruari, & ſubſiſtere animans poſsit. Teſtimonio ſunt eunuchi, qui exectis teſtibus incolumes alioqui uiuunt: etſi, quod ad generationis uim, & corporis robur attinet, plurimum inde detrimenti ſentiant. Quæ ſanè præcipua eſt principum partium ratio, ut ſine his conſiſtere nequicquam uita poſsit. Quis enim excmpto corde, cerebro, iocinore, uel momento perſiſtere queat? quum nec noxas effatu dignas, citra uitæ diſcrimen, & animantis interitum ferre ullo pacto queant. Quod apertiſsimè in his uulneribus experimur, quæ ad has par-

Cōciliatio pugnantiū Galeni locorū.

6.Aphor.18. tes pertingunt: lethalia enim neceſſariò eſſe ſolent, uel Hippocratis & Galeni teſtimonio. Vnde meritò principes partes à Galeno dictæ ſunt, non ſolùm eæ, quas modò recenſui, ſed & quæ his adminiculantur & ſeruiunt. Quamobrem & pulmones qui cordi aërem ſumminiſtrant, & arteriæ: nerui item, qui cerebro ſeruiunt, & uentriculus ac uenæ, quæ iocinori, ad has proximè accedunt. Vnde meritò eas quidem, quæ ad ipſam uitam ſunt utiles, particulas principes eſſe Galenus VI. de Partium uſu dixit. Quæ uerò uel ad uitam bene degendam, uel generationem idoneæ, non perinde, quòd uidelicet ſine iis ſubſiſtere animans citra uitæ iacturam poſsit. Teſtatur Paulus, in muliere quadam id accidiſſe, ut toto utero putrefacto, & etiam amputato, ſuperſtes tamen mulier fuerit. Quod confirmare item Auicenna uidetur Fen XXI. tertij tractatus quarti cap. V. cùm ob ligamentorum uteri putrefactionem, uterum totum egredi poſſe affirmat. Atque hæc in præſens de horum locorum pugnantia atque conciliatione tantiſper dicta ſint.

Lib.3.ca.72. de procidentia uteri.

*

Tertij libri Enarrationum medicinalium finis.

FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER QVARTVS.

An ſalubrius ſit ad tuendam cuiuſque ualetudinem ductu impulſuq; propriæ naturæ, (ut primo de Sanitate tuenda uoluit Galenus) quàm ſaluberrimis medicorum conſilijs præſcriptiſq; uti. Et ad quid ars medica utilis. Quam utique diſceptationem Hieronymus Lopius inſignis medicus Franciſco Valleriolæ diluendam propoſuit.

ENARRATIO PRIMA.

HIERONYMVS LOPIVS FRANCISCO VALLERIOLAE SVO S.

LVDERE tecum hac nocte, mi Franciſce, conſtitui: haud herclè omnino perperam, multaq; tum tēporis tum rei iactura, quod nunc pleriq; facere ſolent. Quin honeſtiore profectò, ac ni fallor etiam utiliori ludi genere: literaria inquam diſceptatiuncula, in qua & magna iucunditate ac fructu animus exerceatur, nec ſuus corpori deſit fructus. Conſtitui enim ut fallēdi otij gratia, ueritatiſq; inquirendæ magna animi intentione problema id examinemus, de quo nonnunquam inuicem ſumus non contemnenda diſputatione ſentētijs aduerſarij facti: in id etiam quæſtionem hanc proponere tibi uiſum eſt, quòd cum patre meo, emunctiſſimæ naris ſummiq; iudicij homine, atq; nonnullis alijs præclaris uiris frequens mihi ſit ea de re concertatio: qui ioco uel ſeriò ſæpenumero noſtra, hoc eſt medicorum conſilia atq; præſcripta ridentes, contendunt ſatius ad tuendam ualetudinem eſſe, ductu impulſuq; naturæ ſuæ unumquenq;, quàm medicorum conſilijs præceptiſq; gubernari. Proinde cuiq; cibos illos eſſe ſumendos, in quos propria cuiuſq; appetentia fertur: ut, exempli cauſa, horarios fructus, ſi quis eos appetit: tametſi maximè à medicis damnentur. Cùm itaque quæſtio hæc crebrò paſsimq; inter magni nominis uiros incidat: & quædam non contemnendæ rationes pro illa opinione fulcienda à ſciolis quibuſdam adduci ſoleant: non abs re fore putaui ſi illorum rationes tenui filo deſcriptas ad te acrimonia ingenij tui facilè diluendas mittam. Quò & nos noſtræ artis non pœniteat: & ſimul ad reſpondendum aduerſarijs, ſi quando uſu uenerit, ſimus inſtructiores promptioreſq;. Nec me pudet in falſis deducendis rationibus

temp

temporis iacturam facere: cùm & quoſdam non mediocris eruditionis uiros in leuioribus ſeſe exercuiſſe monumentis proditum ſit. Ex tali enim falſorum dogmatum diſquiſitione ueritas magis eluceſcit. Ad rem igitur ueniamus, ne exordium maius ſit quàm ipſum totum.

Natura (inquiunt) quæ corpus gubernat, ſe ipſa ſolertiſsima ac ſufficiens eſt ad inducendum impellendum'ue hominem eo modo, quo cætera animantia, ad ea quæ ſibi conducunt abſq; errore. Docta etenim eſt animalium natura, atq; operatur ueluti mentem habens, dirigiturq; ab intelligentia non errante, & ſagacitatis eius non eſt finis, ut ipſimet phyſici ac medici concedunt. Huius ergo unius ductu cætera animãtia ſana degũnt: quin & hominum plurimi medicis omnino carentes, imo cupiditate potius quàm intellectu, uel ratione uitam agentes. Sed & hoc ipſum prudentiſsimus ille Cato apud Tullium cenſere uiſus eſt cùm diceret, Naturam optimum ducem tanquam Deum ſequimur, eiq; paremus. Ergo ſiue illa ſuadet frigidam potare, ſiue poma eſſe, aliud'ue cibi genus ex his, quos medici ualde uituperant, naturæ obſequendum eſt. Quandoquidem illi repugnare (ait etiam Cicero) nihil aliud eſt, quàm gigantum more pugnare cum dijs. Hæc eſt eorum ratio uel potiſsima, quam etiam ualidiorem reddere ſic quiſpiam poſſet, qui non ſit omnino expers phyſicæ uel medicinæ, Galenus ipſe tantum medicæ ſuæ arti tribuens, fateri cogitur primo de Tuenda ſanitate libro, ſuam cuiq; animanti naturam ſatis eſſe ad proprias conuenienteſq; excitandas appetitiones, quibus ſanitatem ſalutemq; tueatur. Eius eo loco hæc ſunt uerba:

5 de Vſu partium.

lib. de Senec.

Secũda ratio.

ἱκανὴ γὰρ, ἡ φύσις γὲ ἑκάστου τῶν ζώων, ὁρμὰς οἰκείας γεννῆσαι, πρὸς ὑγίειαν τε καὶ σωτηρίαν.

Sua (inquit) cuique animanti natura ſatis eſt ad proprias conuenienteſq; excitandas appetitiones, quibus ſanitatem ſalutemq; tueatur.

Si ergo tam potens, tamq; ſe ipſa ſufficiens natura in nobis eſt: quid, quæſo, medicorum conſilijs opus? cur etiam appetitionibus à natura excitatis non ſemper neq; in totum obtemperare conuenietei, qui uni ſanitati ſtudet? ſed iuxta medicorum præſcripta, his uel illis abſtinendum cibis, & a menſa nondum ſedata appetitione ſurgendum, ſicq; de ſimilibus eorundẽ præceptis, quibus cauent, ne appetitioni obſequamur. Quin & hac altera ratione huius factionis homines ſua confirmare contendunt. Natura (inquiunt) nihil fruſtra facit, nec neceſſariorum quicquam omittit in perfectis animantibus, ab Ariſtotele III. de Anima proditũ. Cùm igitur natura homini indiderit tales aut tales appetitiones quorundam ciborum, uel aliarum rerum, non fruſtra nec in eius perniciem id effecerit, ſed potius in tutelam & ſalutem: quare potius illi parendũ erit, quàm Galeno, uel Auicennæ, quorum forſitan natura tales, & ſi optimos, cibos abhorrebat; coẽgitq; ceu malos damnare. Fieri quoque potuit, ut in eorum regionibus tales cibi mali prouenirent, contrà in noſtra excellentes ac ſaluberrimi. Conſtat nanque arborem quæ in uno ſolo maleficos fructus profert, tranſplantatã bonos edere: ut de perſica proditum eſt, quam alij perſeam uocant: referunt enim lethalem in Perſide hanc arborem eſſe, tranſlatam deinde in Aegyptum mutata natura ſalubrem & edendo factam

Tertia ratio.

6. de Sympt. cau. & 2. de aliment. fac. capite 33. & Dioſcor lib. 1. cap. 198.

ctam fuiſſe. Galenus, teſte Auerroi, abominabatur carnes arietum, eaſq; [5. Collectio. cap. 32.] libro de attenuante uictus ratione minus probat: quas tamen cæteri medici ſecundo loco, poſt hœdinas inquam, inter quadrupedum carnes maximè laudant: & nos hic eos ſaluberrimos atq; ſapidiſsimos experimur, præſertim caſtratorum annuorum: quas forte ſi guſtaſſet Galenus, non ita poſtponeret: ſed ex his quos in ſua uiderat regione, in qua ut audio peſsimi ſunt iudicium fecerat: nimirum haud omnifariam uerum. Pari modo ſi idem aut Auicenna erga mala quantumcunq; præſtantia, taliter fuiſſet affectus perinde atq; Ioannes de Parnay chirurgus noſter, qui eorum odorem, imo nec aſpectum quidem ferre poteſt: facilè in ſuis commentarijs ea damnaſſet, & ex uſu hominum explodere fuiſſet conatus. At non ob id illa fuerant fugienda, eis præcipuè quibus gratiſsimus eſt eorum cibus, quales multi ſunt & fuerunt: è quorum numero Franciſcus Petrarcha ſingularis uir prudentiæ & eruditionis, unus fuit, qui talem pro ſe tuendo aduerſus medicum interdicentem ſibi eorum eſum format rationem. Quomodo (inquit) natura ſic humanum genus illuderet, ut [Quarta ratio.] ubi plurimum oblectationis & gratiæ ponebat, ibi plurimum diſcriminis abderet? Non eſt piæ matris, ſed nouercæ impiæ & immanis, melle uirus abſcondere, nihil ferè aſpectu gratius quibuſdam pomis, nihil odore ſuauius, nihil deniq; guſtui gratius. Dotes iſtæ ſiue à Deo, ſiue à natura, cuipiam rei inditæ, faciunt eam amari, & auidius appeti: præſertim quòd ita eſui apta ueniunt, ut neq; arte impendijs'ue coquorum (Hieronymi uerbis utor) indigeant. Hinc tantus agricolarum labor, & induſtria, (ſubdit Petrarcha) hinc tot de hac re clariſsimorum uirorum tractatus, Græcorum ac Latinorum, Heſiodi, Vergilij, Catonis, Varronis, Palladij, multorum'q; aliorum, inſitiones & conſitiones arborum diligentiſsimè docentium atq; commendantium. Quorum ſententiam ſimul & naturæ inſtinctum ſequuti plerique ex præſtantiorum ordine, maximam adhibent diligentiam conſerendis arboribus & malorum omnibus generibus undequaque conquirendis: quibus ueſcuntur multò quaſi libentius, quàm quouis alio cibi genere. Credendum'ne igitur hoſce omnes inſanire, qui tanto ſtudio nociua proſequantur, quanto uix proficua debuiſſent? Nec ualet (inquit) dicere, non omnem, ſed immodicum duntaxat uſum damnari: ſi quidem & perdicum, & phaſianorum, quorum apud uos laudatiſsimæ carnes ſunt, eſus etiam nimius nocet: non magis igitur blaſphemanda poma quàm perdices, ſi ſola culpetur incontinentia, non res ipſa. Ecce maximum Petrarchæ argumentum, cui etiam ſuppetias ferre mihi libet, quo tu funditus omnia, quibus ſe fulcire poſſent, unico diluas contextu. Argumentari ſic poſſent, Senſus guſtus (ut li- [Quinta ratio] bris de anima, & de Senſu, ait Ariſtoteles) ob id animali datus eſt, quòd uoluptate afficitur aut dolore, ut in alimento ea ſentiat & cupiat, ac moueatur, nec aliunde poteſt animal diſcernere alimentum conueniens ab inconuenienti. Quod igitur unumquenq; guſtu maximè uoluptate afficit, id ſibi alimentum cõuenientius eſt & ſuadente natura id maximè proſequendum eſt. Quare non ſolum (quod Hippocrates ait) parum dete- [2. Aphor.]

rior

rior cibus & potus, delectabilior uerò melioribus indelectabilibus erit præferendus. imo quantumcunq; deterior, modò ſuauior ſit, anteponendus erit quocunque meliore. Alioquin cur equis palea potius conuenit quàm caro? aut auibus illis cicuta & ueratrum? Non'ne nos ipſi medici fatemur, naturarum proprietates in cibandis ægris eſſe conſiderandas: eſſeq; aliquos, qui carnem bubulam facilè concoquant, iam unum ex publicè iactatis eſt V I I. Therap. nec modò naturarum proprietates attendimus, uerùm etiam ipſi conſuetudini, quatenus altera quædam natura eſt, uſq; adeo obſequendum eſſe fatemur, ut malum cibum conſuetum potius exhibendum putemus, quàm ſubito uel ad meliorem tranſire. I I. de Ratione uictus acutorum proditum, & I I I. primi, ac pluries alibi.

6. de Tuend. ualetud. Igitur non ſolis temperatis naturis (quod ait Galenus) quinimo reliquis omnibus, quantò iucundius eſt quod comedunt, tantò utique fiet magis nutriens, magiſq; idoneum: præſertim uerò ſi ex talium uſu diutino nullam percipiant læſionem: non enim aliter cibi cuiq; conuenientes diſcerni ualebunt. Cùm itaq; haud rari ſint qui peſsimorum ciborum eſu maximè delectentur, longoq; tempore ipſis utentes nullam percipiant offenſam, tales nimirum cibos illos pro ſibi idoneis deligere debebunt: nec Conſtantini, aliorumq; medicorum uerbis auſcultare, dicentium non gaudendum illis qui malis utuntur alimentis, tametſi in præſenti ea probè concoquant, nec doleant; quoniam futuram perniciem non euadent. Quomodo nanq; pernicies alicui uentura timebitur ex cibis illis qui naturæ ſuæ conuenientiſsimi uidebantur? plus quàm coturnici ſuperueniat ex eſu hellebori, aut illi aui alteri ex cicuta qua ueſcitur: nam hac etiã perhibent auem quandam nutriri. Galenus I. de Simplicibus cap. I I. nouæ uerſionis: & rurſus lib. I I I. de Simplicibus cap. V. nouæ uerſionis ſturnum nominat. Huic opinioni condeſcendebat & Scipio medicus Romæ nuper famoſiſsimus, qui uti à fide dignis accepi, ſuis ægris nullũ fermè cibum negabat quẽ uehementer appeterent: modò parũ inde ſumerẽt, ferebaturq; plurimos eorũ liberari morbis, qui ſe illi curandos permittebant.

Sexta ratio. Inſtant præterea ſic nonnulli: Sanctius ac religioſius eſt ueſci holeribus, fructibus, ac leguminibus, item aquam potare, quàm perdicibus, phaſianis, cæteriſq; medicorum alimentis euchymis, ueluti hoſtem nutrire domeſticum, carnem ſcilicet ſpiritui refragantem: ac præterea uini potum libidinum flammas augere, ſanctorum uirorum uitæ, quæ nobis ad imitationem propoſitæ ſunt, id edocent. Diuus Hieronymus, aliiq; plurimi, non minore doctrina quàm ſanctitate uiri, eruditiſsimis uoluminibus talem ſuadent uictus rationem: teſtantes, non ſolùm ad animi (quæ hominis potiſsima pars eſt) uigorem conducere: uerumetiam ad ipſius corporis ſalubrem longamq; uitam. Hiſce ergo teſtibus plus credendum quàm Græculis aut Arabibus medicis his rationibus magna ex parte aduerſantibus. Cui quoque ſententiæ illud adſtipulatur, ò felix nimium prior ætas contenta fidelibus aruis. Plurimaq; alia adferri poſſent teſtimonia: quæ cùm tibi notiſsima ſint, hiſtoriarum peritiſsimo, ſatius fuerit prætermittere. Quemadmodum & aliud argumentum eorum qui diuer

diuerſum ab his uitæ genus ſecuti, cupiditatibus uidelicet ſuis pecorum more obſequentes, ſua quoq; proferunt exempla, quibus ſeſe tueantur, multos recenſentes qui uoluptuoſo uitæ genere potiti, nihilominus incolumiter diuq; uixerunt: idq; haud rarò pluſculum quàm qui ſe medicinæ legibus aſtrinxerunt, quos ſæpenumero uidere eſt imbecilles, parum uegetos, facilè leuibuſq; de cauſis morbis obnoxios, ac uitæ breuioris. Galeno autem oppoſitum aſſerenti atq; de arte ſua multa gloriosè iactanti minimè credendum arbitrantur. Hanc inquam rationem, ceu parum ualidam, non proſequi ſatius eſt: nec iam alias, quæ plures poſſent adduci, ne in re inani prolixior ſim. Quin & has non ſcripſiſſe forſitan præſtabat; niſi quòd ad te, id eſt, alterum me, dicuntur, & ioci cuiuſdam gratia: quibus, ſi uacat, ſigillatim ſuas ſubſcribas ſolutiones uelim. Vale, & agnoſce me etiam cùm tuo careo conſpectu tecum colloqui, & meliore mei parte, animo uidelicet, tecum eſſe. Ex bibliotheca noſtra.

Franciſci Valleriolæ ad propoſitam quæſtionem reſponſio, ad Hieronymum Lopum medicum præſtantiſsimum.

ENARRATIO II.

INCREDIBILEM mihi, Hieronyme, uoluptatem literæ tuæ, omnibus perfectæ orationis luminibus ac ornamentis refertæ, miraq; arte conſtructæ, attulerunt. Non ſolùm, quòd à te doctiſsimo, & omnium bonarum artium atque diſciplinarum excellenti ſcientia perornato, meiq; amantiſsimo homine eſſent conſcriptæ: ſed quòd narrationem eæ quæſtionis ut difficillimæ, ſic ſanè ad cognoſcendum utiliſsimæ continerent. Quid enim aut explicatu difficilius, aut ſcitu dignius, quàm naturæ in regendis animantibus ductum, morem, rationemq; omnem cognoſcere? & artis ad hominis tutelam uitæq; ac ualetudinis ſeruandæ modum inuentam (ea ars medica eſt) dignitatem, præſtantiam, uſum ſcire? & quo pacto naturæ ars inſeruiat, quos fructus ferat, quid poſsit, inueſtigare? Quæ cùm perpetua ac continenti oratione, magnaq; cum dignitate à te mihi literis tuis ad explicandum propoſita ſint: facere non poſſum, quin tenuitatis meæ conſcius cauſæ diffidam. Eius enim rei explicatio (quod à me petis) accurataq; tractatio, uirum mihi eum expoſcere ſanè uidetur, qui & magna eruditione, & acri ingenio, & excellenti quadam in abditiſsimis diſciplinarum omnium atq; artium receſsibus ſciẽtia perpulchrè ornatus, tantæ rei ſufficere poſsit. Quamobrem non eſt quod à me tibi hac in re poſſe fieri ſatis ſperes. Nec hanc ipſam reſpondendi tibi prouinciam unquam ſubijſſem: ni me tui, hoc eſt, excellentis hominis mouiſſet autoritas atque amor. Vt enim propoſitam quæſtionem diſſoluere au- *Hieronymi Lopij laus.*
derem, cùm ingenium tuum ac uirtus, excellenſq; ſcientia artium optimarum, tum ſuauiſsimi mores tui, dulciſq; illa coniunctio & ſtudiorum & animorum quæ ſumma inter nos beneuolentia nos aſtrictos reddit, ſuaſit mihi uehementer, atque hortata eſt. Obſeruo enim ego te (uti ſcis) tan-

quam parentem, tuóq; in nomine libentiſsimè acquieſco: téq; in primis habere ſoleo meorum ſtudiorum & cognitorem & ſeuerum iudicem. Virtutis itaque tuæ, ſummǽq; noſtræ coniunctionis fiducia fretus, rem ipſam aggrediar. Non tam herclè perueniendi quò me uocas ſpe, quàm recuſandi pudore. Qua in re ſi non ſatis pro rei ipſius magnitudine doctis auribus tuis ſatisfeciſſe uidebor: quęſo ne id magis imbecillitati meæ, quàm magnitudini rei tribuendum ducas: ac mea hæc, qualiacunq; tandem ea fuerint, limatulo tuo ingenio atque iudicio perpolias ac meliora reddas. Sed iam ad rem.

Eſt igitur propoſita quæſtio, An ad tuendam cuiuſq; ualetudinem præſtantius ſit ductu impulſúq; propriæ naturę, quàm ſalubribus medicorum conſilijs uti: ut quod uidelicet natura ſumendum fugiendúmue ſuadeat, poſthabitis ualetudinariæ artis præceptis, ea ſequi oporteat. His ueſcendum, quæ cuiuſq; natura auidius appetat, & in quæ promptius feratur. Hic eſt propoſitæ diſputationis præcipuus ſcopus, qui à nobis pro ingenij noſtri captu eſt, ut tibi ſatisfaciam, paulò plenius explicãdus. Hinc primùm ſumpto dicendi initio: Cuiuſque animãtis naturam (quod

a. phyſi. cap. 1

Ariſtoteles ait) principium quoddam eſſe & præcipuam cauſam eorum quæ in ipſo fiunt motuum, ſiue naturales hi quos uocant, ſiue animales

In arte medicinali. 5. Metapho. cap. 4. 5. de Sympt. cau. ad principium.

fuerint. hoc nempe omniũ, uel Galeno teſte, opifex natura ipſa eſt: quanquam non unicè natura Ariſtoteli dicitur. Nos tamen hoc loco de Galeni ſententia naturam non aliud eſſe cenſemus, quàm omnem qua regitur animal facultatem, ſiue illa à uoluntatis noſtræ imperio pendeat, ſiue ſecus: huius nempe facultatis legibus omne animans gubernatur. Hæc autem pro uaria corporum, quibus præficitur, cõſtitutione atque præſtantia, uarios appetitionum nanciſcitur gradus, quos nimirum uaria quoq; functionum perfectio ſequitur: ut cuius præſtantior natura ſit, id & operum perfectione, & appetitionum pro naturæ ſuæ modo præſtantia non laceſsitum, aut alioqui deprauatum reliqua ſe inferiora ſuperet: quod

Galenus 1. de Temperam.

præter Ariſtotelem ipſum ſenſiſſe Galenus primo de Temperamentis eſt uiſus. Ab hac itaq;, quam diximus, natura, hoc eſt, cuiuſq; animantis rectrice facultate, appetitus omnes prodeunt, qui eum inter ſe perfectionis locum obtinent, quem facultates illæ quarum ſunt: aliæ enim brutorum, aliæ hominum appetitiones & cupiditates ſunt. Hinc fit ut animanti ratione prædito (is homo eſt) perfectiſsimi atq; optimi inſint affectus, appetitiones item atq; cupiditates ſimiles: nimirum quòd naturæ præſtantia cæteris cunctis animantibus antecellat. Itaq; fieri nequit, ut quod ab homine animantium perfectiſsimo expetitur, qua mente ac ratione præditus eſt, ſi modò illa regatur, non diuinum, non rationis plenum, non deniq; ſuæ naturæ conueniens congruúmq; & ſit & habeatur. Hinc ſumma illa diſcendi cupiditas, hinc ſciẽdi inexplebilis ardor uehemenſq;

1. Meth. cap. 1

deſiderium; ſiquidem (ut Ariſtoteles ait) omnes homines natura ſcire deſiderant. Hinc diuina illa mentis humanæ claritas, ſublimiſq; receſſus, quo abditiſsima quæq; intelligit, apprehendit, agnoſcit: hinc tenax memoriæ uis: quę cuncta pro naturæ cui ſeruiunt dignitate atq; præſtantia,

ſumm

ſummum itidem bònitatis locum ſibi uendicant. Conſtat itaque hominem, qua homo eſt, ea tantum appetere, quæ & optima ſunt, & naturæ optimè conſtitutæ conuenientiſsima. Vnde Ariſtoteles, artem omnem atq; doctrinam, actionem omnem, omne ſtudium & inſtitutum, (quæ quidem ab homine omnia proficiſcuntur) & bonum quoddam appetere, & ad illud ceu ad finem referri, iure optimo affirmauit. Sed & uniuerſi quidem homines (ut idem alio loco ait) id ſemper cupiunt quod bonum eſt. Hominis autem bonum Platone teſte atq; Dionyſio, eſt ſecundum rationem uiuere. Quin & Galenus eo quem memorauimus loco, nempe primo de Temperamentis Ariſtoteli ſuppetias ferre uidetur, inquiens: homini conuenire ut ſit ſapientiſsimus. Quòd ſi talis Ariſtoteli & Galeno natura ſua homo habetur, quid ni optima quæq; ac maximè ſalutaria appetet? in illa uel toto (quod aiunt) pectore feretur? impetu nimirum ſuæ naturæ ductus. Hunc igitur naturæ noſtræ impulſum atq; impetum, ſanè optimum, ſi modò homines ſumus, ſequi debemus, huic parere, huic nos ultrò committere: ut quò magis nos tanto duci regendos permiſerimus, eò intelligamus & naturæ quoque præſtantia cæteris anteponi: de qua rectiſsimè illud à Cicerone ſub perſona Catonis dictum eſt, Naturam optimum ducem ſequimur: cuiq; reluctari, eſt gigantum more cum dijs pugnare. Hanc Hippocrates, hanc Galenus ſapientiſsimam, iuſtiſsimam, ac prouidentiſsimam clamant: hanc unam ad ſalubres cuiq; excitandas appetitiones ſatis eſſe, quibus uitam ualetudinemq; tueamur Galenus affirmat. cui uni ſi nos regendos ducendosq; permitteremus, noſtræ conſeruandæ uitæ ac ualetudini ipſa ſatis eſſet. Verùm enimuero cùm concupiſcitiua facultate, quam cum brutis communem habemus, præditi ſimus, eaq; ut plurimum in ciborum delectu utamur; eaq; etiam in nobis plerunq; imperiũ agat: efficitur, ut naturæ noſtræ ſanè optimæ ductum non ſequamur: ſed ab illa plurimum auerſi, nulla ratione ac temerè cupiditatibus inuoluamur: indeq; plurimum aberremus, ac pro ſalutaribus noxia deligamus. Quod ſentiens diuinus Plato, naturã noſtram in Phædro currus cuiuſdam inſtar ad equos iuncti, & aurigæ optimi moderatione recti, eſſe uoluit. Aurigam autem in nobis mentem benè conſtitutam facit: equos duos, refractarium alterum, alterum ſequacem. Refractarium equum, ſenſuum appetitum quo præcipites ferimur, & malum nobis accerſimus, eſſe uult: uti ſequacem equum, rationem dicto audientem, & ſalutaria recto iudicio inquirentem; eſſeq; perpetuam ſubinde pugnam, qua modò ratio, modò ſenſuum cupiditas uictrix euadat: ac proinde duram & difficilem eſſe uecturam noſtram, hoc eſt uitæ inſtitutionem atq; gubernationem, idem eodem loco pulcherrimè affirmauit. Ab hac itaq; inferiore potentia naturam noſtram labefactari atq; deprauari certiſsimum eſt: perinde atque ſi puriſsimam aquam (quod ſecundo de Criſibus ſcripſit Galenus) in uas luto plenum infundas: quæ tametſi terſiſsima nitidiſsimaq; ipſa ſit, ob uaſis tamen cui immittitur impuritatem ac ſordem, labem nimirum & ipſa contrahit. Sic inquam & noſtra, hoc eſt hominum natura, quanquam omnium præſtantiſsima, ſenſuum tamen

1. Ethi. cap. 1.

1. Ethi. cap. 5.

Plato in Philebo & Phedro.

Dionyſius libro de diuinis nominib.

1. de Sanit. tu.

Cap. 2.

men illecebris delibuta, ac uinculis adligata à ſe ipſa degenerans inferiori ſæpenumero parere cogitur. Hinc pugna illa rationis & ſenſuum, hinc uoluptatum feruor, hinc malorum omnis generis fons atq; origo, hinc demum multa infœlicitatis humanæ colluuies, morbi, dolor, lacrymæ, fames. Quæ tametſi omnia primorum parentum culpa diuiniq; mandati contemptu (ut Theologi cenſent) nobis obuenerint, nihilo ſecius tamen corpuſculi huius noſtri ac ſenſuum culpa, dum illis nos ultrò permittimus, dum corpus hoc craſſum & ex oppoſitis coagmentatũ proterimus ac eneruamus ſenſuum illecebris deliniti, prouenire tradunt naturæ rerum ſcientiſsimi. Nihil itaq; mirũ, ſi cohercendis affectibus hiſce, in quos ſponte, ac ducente genio, hoc eſt concupiſcibili facultate impellimur, adinuenta ſit ars, quę cuiq; pro cupiditatum ſuarum modo proſpiciat. Quæ ſi animi mores componat, Moralis philoſophia dicitur: ſin corpori conſulat, Tuendæ ualetudinis nomen meretur. Harum altera efficit, ne ſpontaneis cupiditatibus, in quas brutorum more deprauati ferimur, noſmet ſubijciamus: ne'ue quid ſecus quàm ratio poſtulat committamus. Altera præſtat, ut incolumes quoad eius fieri maximè poteſt uiuamus: noxia uitare, ſalubria deligere doceamur. Priore illa inſtructus Scipio ille magnus Carthaginenſium uictor continentiæ exemplum ac inſigne uirtutis ſuæ domitæq; libidinis teſtimonium poſteris dedit: dum uicta Carthagine ſpecioſæ formæ captiuam uirginem intactam parentibus ſponſoq; reddidit. Nec diſsimili arte diuitiarum opumq; cumulandarum ardori uirili animo reſtiterunt Caius Fabricius Publicola, Quintus Aemilius, Marcus Scaurus, cæteriq; haud obſcuri nominis uiri. Quæ ſanè cuncta eò Hieronyme ſpectant, ut intelligamus arte prouiſum eſſe, ne nos ultrò ſenſuum cupidinibus dedamus. Nec reliqua, quæ in hanc partem plurima adduci poſſent, aggredi conſtitui: ne & in longum abeat oratio, & Philoſophi aut Oratoris potius quàm medici partes ſumpſiſſe tibi uideri poſsim. Quæ autem attulimus eò neceſſaria uiſa ſunt, quo tum autorum teſtimonijs, tum principum uirorum præclaris exemplis oſtenderem, nec paſsim, nec ſemper ſenſuum affectibus atq; cupiditatibus obſequendum: ob idq; inuentam diſciplinam qua his obſiſtere, hoſq; impetus optimè conſtitutæ naturæ contrarios uincere ualeamus: quod propoſita diſceptatio expoſcere uidebatur. Hactenus tecum ut Philoſophus magis, quàm ut medicus egi, quòd iuuet ſæpe in aliena caſtra, non tanquam transfuga, ſed tanquam explorator migrare. Porrò tuendæ ualetudinis ars quid corpori humano conferat, quos afferat fructus, quid iubeat medicus medica ratione oſtendam: id ut indicem, quod ab Hippocrate dictum eſt, medica arte nullam præſtantiorem, nullam fructuoſiorem, nullam utilem aut neceſſariam magis eſſe. Hæc itaq; ſalubrium ſcientia, quam ualetudinis artem uocamus, homini id pręſtat, ut ſanus degat, quæ conueniunt præſcribit, ſalubria à noxijs, utilia ab inutilibus diſcernere docet; ac proinde aëris, ciborum potuumq;, ſomni item ac uigiliarum, motionis ac quietis, inanitionis ac plenitudinis rerumq; reliquarum omnium, quæ ad hominis uitam uel ualetudinem ſeruandam aut labefactand

Ex Valerio Max.

Libro de lege.

ctandam plurimum poſſunt, rationem omnem, ordinē, modum, uſumq́; congruum præſcribit: quo quis etiam parum firma ualetudine uel ab ortu ipſo reliquum uitæ tranſigere incolumiter poſsit. Cùm ne bubone quidem laboraturos eos affirmat Galenus, qui ſanitatis tuendæ præceptis paruerint, atque adeo ſe artis huius legibus adſtrinxerint. Hæc una omni ætati, ſexui, omni temperamento ex æquo ſeruit. Infanti adhuc in aluo poſito, necdū in lucem emiſſo, ne temporius excidat proſpicit. Hæc matri uterum gerenti ut feliciter geſtet conſulit. Hæc rurſus in lucem editum infantem, & adhuc à matre rubentem in tutelam fidemq́; ſuam recipit, quomodo alendus ſit, fricandus, lauandus, detergendus, ut in cunis reponendus, quibus faſcijs alligandus, ut illi conciliandus ſomnus, ut leuandus dolor, ut lactandus docet. Adultiorem iam factum, noua arte, nouis conſilijs regit: alia ciborum, alia motionum & exercitationum genera præſcribit: & qua ætate in diſciplinam tradendus ſit docet. Hæc uiris ac ſenibus, alteris ne citò ſeneſcant, alteris ut fœlicem ſenectam in quàm longiſsimum tempus extendant ac proferant, ex æquo proſpicit. Quæ cuncta diſertiſsimè Galenus ſex illis uerè aureis libris, qui de Tuenda ſanitate inſcribuntur, tradidit. Huic uni rurſus congrua omnis uictus ratio pro temporum, ætatum, ac conſtitutionis anni modo accepta referri debet. Quo cibò potuq́; æſtate atq; hyeme, uere & autumno utendum ſit: qua menſura, quo ordine, quid prius, quid poſterius ingerendum, quid a cibo, quid ante cibum agendum: ut cubandum, ut ueneri indulgendum docet. Nec unum tantum hominem tam elaborata methodo incolumem ſeruare ſtudet: ſed dum naturæ ſuæ infœlicitate, miſeraq́; conditione in morbum inciderit, eum operoſa ac planè diuina manu curare ſtudet, unde meritò quæ præſtare medicamenta id poſſunt, χεῖρες θεῶν, hoc eſt deorum manus dicta ſunt. Quum itaq; talia ac tanta, tamq́; admiranda in hominis ſalutem præſtare ars medica poſsit: quid ni hanc in conſilium ad hominis uitam ualetudinemq́; ſeruandam adhibebimus? Mihi itaq;, ut tandem ad propoſitæ quæſtionis explicationem (quod te ualde cupere animaduerto) accedam, ſalubrius longè, atq; etiamnum ſeruandæ ualetudini congruentius uiſum eſt, medicæ artis, quæ tutandæ ſanitati dicata eſt, præcepta ſequi: quàm laſciuientis naturæ, ſenſuum illecebris mancipatæ, ac concupiſcitiuæ facultatis appetitus inordinatosq́; motus, nec ſemper ceu utiliora aut meliora caſumenda, in quæ impetu noſtro atq; impulſu ducimur. Quæ ut maiorem cuncta fidem recipiant (ne in eorum albo adſcribi poſsimus, qui nuda (ut inquit Galenus) adferentes uerba plus ſibi credi poſtulant, quàm qui demonſtrationum fide loquūtur) una opera & aduerſariorum rationes abs te adductas, quibus noſtra, hoc eſt medicorum præſcripta atq; conſilia conuellere tentant, diluam: & aſſertionem hanc meam uarijs noſtrorum teſtimonijs ac rationibus ceu firmiſsimis præſidijs roborabo.

3. de Sanit. tuen. — *1. Meth.*

Natura (inquis) corporis gubernatrix ſe ipſa ſolertiſsima ac ſufficiens eſt, ut hominem flectat impellatq́; ad ea abſq; errore deligenda, quæ ſibi conueniunt. Docta nempe eſt (quod rectè ſubdis) animantium natura, *Primæ rationis dilutio.*

hanc igitur ſequi oportet: ut quæ ſi aut fructibusueſcẽdum, aut alio quouis deteriori ciborum genere ſuadeat, illi protinus ſit parendum. Fateor, Hieronyme, animantum naturam, hominis præſertim, ſapientiſsimam ac ſolertiſsimam eſſe, ut quæ nimirum ſapientiam illam ſummam Dei optimi maximi, unde manauit, nobis effingat. Creauit nanq; præpotenti ſua uirtute non animantium ſolùm, ſed & ſtirpium, cęterarumq́; rerũ naturam omnem Deus: corpus tamen cui regendo natura præficitur, non omnifariam ipſa ſapientiſsimè aut etiam commodiſsimè regit, quòd ſæpe inferiori potentiæ ſubdita, nempe concupiſcibili, ſenſuumq́; illecebris irretita, interdum noxia pro ſalutaribus, pro utilibus inutilia ſuadeat. Quæ ſanè conditioni ſuæ derelicta, neq; ſenſuum lenocinijs in diuerſum acta, nihil homini tribueret quod non ſalubre, non demũ utile, & eſſet & haberetur: quamq́; ſi qualem à Deo optimo maximo accepimus ſeruaremus, tum eam ipſam tanquam ducem optimum, ut ait Cicero, ſequeremur, neq; tum arte ductum ipſius moderante ualde eſſet opus: cùm ipſa cuiq; ſola medici, & optimi quidem, inſtar eſſet. Qui fit igitur, ut naturæ appetitionibus non cõſentiamus? Quia uidelicet ipſa in nobis imperium non agit, ſed concupiſcitiuæ, moderandi corporis atq; regendi largitur habenas. Quòd enim uno aut altero ciborũ genere plus capiamur, eoſq; ſæpenumero appetamus qui noxij futuri ſunt, huic uni facultati, & ſenſitiuo appetitui, quem cum brutis communem habemus, non naturæ noſtræ optimè conſtitutæ acceptum referri debet: ut quòd uel amplius ſapor oblectet, aut odor placeat, aut gratus color arrideat, ex hiſce externis accidentibus, non ex rei ſubſtantia cibi bonitatem dimetientes: ut exempli cauſa, quiſpiam temperamento frigidus, pituitoſus, & ſi uelis ætate etiam ſenex, uentriculóq; imbecillo, pomorum grato ſapore illectus, his pro uoto cupiditatiſq; ſuæ impetu ueſcetur: quæ tamen in eo, ſiue ætatem ſpectes, ſeu natiuum temperamentum, facilè morbum creabunt. Nimirum quòd ſoleant intemperatæ naturæ ſimilibus ſuo temperamento læſi, iuuari uerò contrariorum moderato uſu: quæ docta Galeni ſententia eſt. Multóq; maiorem noxam, qui tali temperamento eſt, ab eo ciborum genere eſt percepturus, ſi & immodicè & crebrius tali ciborum genere utatur. Ac proinde iure optimo monuiſſe Conſtantinus (inter Pœnos medicos non incelebris habitus) uiſus eſt, oportere eos qui uentriculi ualetudinem ac ſubinde totius corporis ſeruare ſtudent, id in ſumendis cibis potionibuſq; ſpectare, quod in ſumendo pharmaco: in quo non ipſius aut quantitas, aut iucundus ſapor in totum ſpectatur: ſed ut corpori affectuiq́;, cuius gratia exhibetur, adiumentum præſtet, reſtituendæq; ualetudini proprium ſit. Sic inquam (ſubdit) in ciborum delectu, ea obſeruatio habenda, ut non qui aut ſapore aut aſpectu magis placeat, is protinus ceu melior deligatur: at qui plus ſtomacho proderit. Is inquam ſumendus, ea uidelicet quantitate quæ probè à uentriculo confici poſsit. En mi Hieronyme quàm doctè nõ poſsimus, hic autor ſuadeat corporis uoluptatibus (quod ad naturales ciborum potuumq́; appetitiones attinet) non uſquequaq; obſequendum, imo his quoad maximè fieri poteſt

In Arte medicinali.

Lib. de Stomacho.ca.13.

contra

contra nitendum: ea tantum ſpectantes, quæ pro temperamenti & facultatum noſtrarum modo profutura ſperamus: uel medicorum conſilijs perſuaſi, uel rationis ſimul & experientiæ uſu edocti. Nam amborum ope alimentorum uires dignoſci ſolent, uel omnium medicorum ſententia. Habes igitur primæ tuæ rationis dilutionem.

Iſaac dietarũ uniuerſalium cap. 2.

Ad alteram Galeni transeo, quæ paulò difficilior, multò autem priore illa efficacior uiſa eſt. Sua (inquit Galenus) cuiq; natura ſatis eſt, ad proprias conuenientesq; excitandas appetitiones quibus ualetudinem tueatur. Infers igitur, Quid medicorum conſilijs opus? quid non appetentijs à natura excitatis obtemperamus? cùm hæc iuxta Galeni ſententiam congruas ſalubresq; homini excitet. Nemo eſt omnium eruditiſsime uir, qui Galeni ſenſa, ut pote ueriſsima, calumniari poſsit: quod & ipſum mox ab initio faſsi ſumus: habere ſcilicet quodq; animans naturam omnium appetituum motionumq; effectricem: quæ in hoc cuiq; data eſt, ut congrua ab incongruis diſcernere queat. Fit tamen ſæpenumero ut inferioris potentiæ, quam concupiſcitiuã appellamus, ductu, lenocinijs, inordinatisq; motibus tracta, inutilia pro utilibus, incommoda pro ualde commodis appetat: tumq; intemperantia potius quadam, & uoluptate, quàm propriæ naturæ impetu ducimur. Nam quòd propria in nobis natura pro Galeni ſententia conuenientes appetitiones excitet, non omnino cuiuis cenſeo naturæ tribuendum: ſed ei potiſsimùm, quæ omnium temperatiſsima & maximè inculpata ſit: qua de agere eo loco uidetur Galenus. Nempe ea ſola tantũ & tale appetit quantum quale'ue concoquere poteſt: nec præceptore eget quantitatem & modum aſſumendorum metiente. Quæ docta Galeni in arte medicinali ſententia eſt. At cùm hæc ipſa temperata natura uel nunquã fuerit, uel momento certè conſtiterit, ut idem etiam ait Galenus, ac rurſus temperatiſsimæ ſit regioni peculiaris: fit ut plurimùm ab hac ipſa declinemus. Quæ enim optimè conſtitutæ naturæ ſunt, aut fortaſsis nullæ inueniuntur, aut non diu perſtant: quæ uerò huic proximæ ſunt, quas ſalubres ut multum Galenus uocat, rarò: non enim in diſtemperatis regionibus: in temperatis autem, qualis Galeni fuit, uel adhuc temperatioribus, ut Hippocratis, & ſi multa reperiantur optimæ naturæ quàm ſimilima corpora, multò tamen plura ab ea ſemota ualdéq; intemperata inueniuntur. Ac proinde cùm bona hominum pars, ab huiuſmodi exacta temperie optimáq; natura diſtet: & ad alterutrum latus calidi aut frigidi, humidi aut ſicci inclinemus: fit ut plurimùm, ut nec tale nec tantũ appetamus quale & quantũ concoquere rectè ualemus. Frigidus natura uenter (ait Galenus) ad appetendum quidem plurimùm ualet, ad concoquendum minimè. contrà calidus uenter parum quidem appetit, felicius uerò ac multũ concoquit. Adde quòd nec tantùm naturales ij lapſus, quibus à iuſto temperamẽti modo recedimus, faciunt ut incongrua & nobis inſalubria appetamus, atq; hiſce appetitibus obſequamur: (ſiquidem naturales intemperantiæ ſimilia appetunt: quæ uerò præter naturam ſunt, contraria, lædi autem ſimilibus facilè intemperatas naturas, iuuari contrariorum moderato uſu plurics à Galeno

Auicenna 2. canone. ca. 2. & 3.

Secundæ rationis dilutio

In Arte medicinali Gale.

1. de Sani. tuẽ.

2. de Sanitate tuen.

In Arte medicinali.

2. de Sanitate tuen.

In Arte medicinali.

Lib. de Sani. tuẽ. & in Arte medicinali

proditum eſt) ſed etiam inexplebilis huius gulæ cupiditas, damnoſáq; uoluptas, quam plus æquo nimiam ex uario ciborum apparatu percipimus, ad id non inuitos, ſed uolentes ultrò deducit. Quapropter nulla noſtri habita ratione, eximiè uentrem diſtendimus, & nouis obſonijs, tragematis, bellarijs, cōdimentis, emortuam famem edendíq; deſiderium ſuſcitamus, noſmet noſtro gladio iugulantes. Natura quippe ipſa homini ſemper conuenientes excitat appetitiones: at eas nos ipſi deprauato iudicio peruertimus, & in totum mutamus. Suadet natura & conſulunt medici, haud prius edendum, quàm probè concocto heſterno aut priore cibo. At nos id minimè ſpectantes, qua datur hora cibum ſumimus, ac uiſcera ſaginamus, atq; eo magis ſi gulæ irritamēto aliquo ex ijs quæ cupediarij arte ſua (peſtilenti ſanè) hominibus parare ſolent, fuerit cōditus. Vnde crudū crudo adijciētes non leuem excrementorū copiam coaceruamus, quæ nobis podagras, deſtillationes, lichenas, phlegmonas, eryſipelata, gangrænas, & id genus peſtes, uicta tandem natura, pariat. Iubet rurſus eadem ipſa, ita ueneri indulgendum, ut neque ex concubitu diſſolutionem ſentiat corpus, & fiat ſe ipſo (ut ait Galenus) tum melius dormiens, tum ad motus obeundos agilius. Et id quidem neq; omnino uacuo, (ut Celſus tradit) nec denuò diſtento uentre. At huius ætatis homines, nullum non tempus huic rei uel aptiſsimum putantes, uideas citra temporis, ætatis, uiriumq; delectum ueneri operam dare. Quod nobis præ cæteris (ut ſerijs iocos admiſceam) familiaris ille noſter ueneris myſterijs initiatus, teſtatiſsimum fecit: dum & probè paſtus potusq; ac fortaſsè etiam temulētus, ueneri malè olentia thura litaret. Sed hæc ioco. Illud ſeriò habere quodq; animans optimum ducem naturam, unde ſibi congruentia deligere poſsit. Quid igitur (inſers) medicorum conſilijs, quid arte medica opus? Ad hoc ſanè, ut hominum peccādi licentia, quam in his quæ ad ſeruandam ualetudinem pertinent latiſsimam ſibi uendicarunt, coherceatur, utq; legibus medicorum aſtricti homines tandem ſapere diſcant: noſcantq; quid noxium, quid ſalubre, quid quaq; hora, ætate, tempore, modo, menſura, ordine ſumendum, quid reſpuendum: utq; congrua uictus ratio cuiq; pro temperamenti, ætatis, temporis, regionis, ac naturæ ſuæ modo præſcribi poſsit. Nam non una eademq; uictus ratio (quod V. de Sanitate tuenda rectiſsimè Galenus prodidit) ex æquo omnibus uſui eſſe poteſt. In id utiq; inuenta quæ de ſalubribus tractat medicinæ pars, ut quoad eius fieri maximè poteſt incolumis rectéq; ualens homo uiuat, ne concupiſcentiæ ſuæ derelictus à recta uiuendi regula deficiſcat: ſicq; in morbos incidat. Hinc tandem quòd ad hominis ſalutem pertinent tam exquiſita medicæ artis ac medicorum conſilia, præcepta, leges: quæ id certè præſtant, id efficiunt, ne imbecilla hominis natura, & mille morborum generibus obnoxia, facilè labefactetur: quinimo artis præſcriptis uegetior reddita, & procul morbum repellere, & ſi in eum fortè inciderit, depellere tutò poſsit, in quem ſanè uſum arte egemus hominis imbecillitatem iuuante. Si enim immutabile & impatibile eſſet humanum corpus, quod rectiſsimè ait Galenus, nullam profectò deſiderarет

Hippo. lib de priſca medicina.

Gale. 8. Method. & 6 de Sanit tuen.

Auicēna Fen 3. primi. doc. 2. cap. 7.

In Arte medicinali.

Lib. 1. cap. 1.

In Arte medicinali.

ret artem quæ ipſius tutelæ præeſſet. Nunc uerò cùm numeroſiſsimis ſit affectionibus expoſitum, certam ſibi depoſcit artem, quæ omnia eius incommoda perſpicere, & ipſum ab iĳs tueri queat. Prodeſt itaq; ars medica tam temperatis, quàm intemperatis hominum naturis. Temperatis quidem, non ut natiuus eorum appetitus, qui ſanè optimus eſt, tantum quidem appetens, quantum conficere ualet, moderetur: non enim iĳs arte moderante eget, neq; aſſumendorum modum metiente, (ut rectè Galenus ait) ſed ut qui à concupiſcitiua naſcitur potentia, qua præceps in tam uaria & diuerſa fertur, etiam non natura deſiderata, coherceatur: ut noſcat quid utile & conueniens, quid inutile. Intemperatis autem naturis eo maximè prodeſt, ut qui in his ab intemperata natura naſcitur appetitus, commodè regatur. Appetunt enim eæ ſimilia, à quorum uſu facilè lædi, iuuari autem contrariorum moderato uſu rectiſsimè dixit Galenus. Ne itaq; à ſimilium uſu in morbos eiuſmodi corpora incidant, quæ ſalubria ut nunc iure uocantur, arte egent eorum ualetudinē procurante. Si nempe temperamento calidus, calidis item cibis ac potibus, uniuerſaq́; uictus ratione ad calidum inclinante, in quam ſuapte natura fertur, uſus fuerit, in morbum profecto labetur, ſimili nimirum ad ſimile addito. quod ne contingeret contrariĳs omnino regenda talia corpora prudentiſsimè ſuaſit Galenus, ut arte imminens in morbum lapſus prohibeatur: & ut etiam concupiſcentiæ in eis uis arte medica reprimatur. Athletarum naturas quæ ad ultimum bonitatis peruenerint, fallaces eſſe ob id meritò Hippocrates cenſuit, quòd ſimiles manere non poſsint: neq; quieſcere, utpote nimia humorum copia infarcto corpore, ob id plenitatem hanc confeſtim ſoluere iubet, uaſorum inanitione, ut contrariĳs ea corpora, quæ ſimilibus ſeruari non poterant, commodè ſeruentur. Medendi itaq; ars hac ratione tum temperatis, tum intemperatis naturis proſpicit. Illis quidem, non ut ſuperior, & à natura proficiſcens, ſed ut qui ſenſitiuus eſt appetitus regatur: in his uerò, hoc eſt intemperatis, ut natiuus eorum appetitus arte dirigatur in id quod ſalubre eſt, fugiat quod noxium eſt. Neq; uerò ita moderandos arte hoſce appetitus credendum eſt, ut nihil illis condonandum cenſeamus, in totum'ue contemnamus. Quædam enim artis legibus commendata, admodum auerſatur natura, eaq́; ceu lethalia uenena refugit: hic uinum, ille uitulinas, alius hœdinas natura abominatur: hiſce incommodis natura conſulit, atq; obſequitur, tanquam indulgentiſsima mater. Nonnulla item arte improbata, natura interdum deſiderat: hæc non denegat cupienti ars: ſi quidem parum deteriorem cibum ac potum, ſuauiorem tamen & delectabiliorem, meliori at minus ſuaui præfert. Eadem ipſa conſuetudini, ætati, tempori (quod ait Hippocrates) nonnihil concedit: tantum admonet periculi, aſſumendorum uſum menſuramq́; præſcribens. Non ſanis ſolùm, ſed & ægris, & ab ægritudine reſurgentibus, nociua cibaria petentibus, & ualdè cupientibus, non denegat. Hæc ſumma artis in omnibus temperamentis prouidentia atq; clementia. Nec obſtat quod ais, plurimos medicorum præceptis carentes, & conſilio deſtitutos, ſanos per omne æuum degiſſe. Id ipſum ſanè unà

In Arte medicinali. — *In Arte medicinali.* — *Vbi ſuprà.* — *Aphor. 2. cōment. 34.* — *In Arte medicinali.* — *1. Aphor. 3.* — *2. Aphor. 38.* — *1. Aphor. 17.* — *Damaſcenus Aphoriſ. 35.*

cum

[*Lib. 19. Nat. hiſto. cap. 1.*] cum Plinio confiteor. Romanam enim gentem annos ultra ſexcentos ſine medicis incolumiter uitam duxiſſe, libro Naturalis hiſtoriæ XXIX. cap. I. teſtatur: attamen non ſine medicina ut idem inquit. Quippè quiſque ſibi pro iuſto temperamenti modo, ætatis, ſexus, cœli conſtitutionis, regionis, atque naturæ congruam præſcribebat uictus rationem, qua illæſi permanebant, nec morbis magnopere obnoxij: his quiſque ſibi medici uice erat. Qui ſi quando uel humorum culpa, uel naturæ uitio aliquo in morbum incidiſſent: hunc protinus inedia, balneo, frictione, unctione, quiete, uel congruo motu, adhæc paratis in id ſimpliciſsimis quibuſque antidotis, quæ facilè ad manum eſſent, nec ingentem pharmacopolarum operam deſiderarent, ſibi facilè medebantur. [*Vide Catonē lib. de re ruſt. cap. 157. & Plin. libr. 20. cap. 9.*] Cato ille Romanorum omnium grauiſsimus ſemper habitus, ſe ſuamque familiam omnem, ſolo braſsicæ uſu ab omni penè morborum colluuie immunem annos plurimos ſeruauit. Fatetur & Hippocrates libro de Arte, plurimos ſine medicorum opera, ingentibus ac pernicioſiſsimis malis ſeruatos: at eos ipſos tamen qui medicis non uterentur, medicæ artis beneficio fuiſſe ſeruatos: nimirum tempeſtiuo & accommodo aliquo auxilio, utpotè, uel uomitu, uel alui deiectione, uel inedia multa, uel ſomno, uel quiete, uel uigilijs: quorum quodque ut in tempore adhibitum eſt, ita ſummo languentibus præſidio eſſe ſolet. Itaque & qui artem damnant, tum maximè illius beneficia ſentiunt, cùm maximè non utuntur: fateri enim coguntur uno aliquo ex ijs quæ diximus opportunè dato, ſe liberatos. Atqui hoc ars non eſt? [*Vbi ſuprà.*] Eſt ſanè, ſi Hippocrati creditur. Adde rariſsimum nunc eſſe, ut ſunt hominum deprauatæ naturæ, ac corruptiſsimi mores, ut quis medico non utens incolumis degat: nam ſi unum aut alterum proferas, inuenias ex aduerſo innumeros qui neglectæ artis pœnas atrociter luant. Socratem ferunt optima quadam natura: aut quod magis credam, animi temperantia præditum, ſalubrem citra medicorum opem duxiſſe uitam. Xenophilum muſicum recenſet Plinius annum quintum ſupra centeſimum [*7. Naturalis hiſt. cap. 50.*] ſuæ ætatis, exquiſita quadam uictus ratione ſine ullo corporis incommodo expleuiſſe. Miſertus itaque humano generi Deus, hanc artem omnium ſaluberrimam, ac beneficentiſsimam de amplitudinis ſuæ ſolio, ad uitæ noſtræ tutelam produxit: quò illi, ceu matri pientiſsimæ inhærentes, ac illius præceptis dicto audientes, imbecillam ac fragilem conditionem noſtram tueri poſsimus. [*Gale. 5. de Sanit. tuen.*] Nam qui quæſo non magna illa admirandaque artis opera ſunt, ſi cui iam ab ipſo ortu imbecillum corpus fuerit, hunc & ad plurimam perduxiſſe ſenectutem, & ſenſibus illæſis ab omni prorſus morbo doloreque alienum atque integrum perpetuò ſeruaſſe? [*Vbi ſuprà.*] Quamobrem omnes hortatur Galenus, omnes candidè monet, ne ueluti uulgus pecorum more incauta uictus ratione utantur: quin potius uſu explorent, quinam ipſis cibus potus'ue noxius ſit, aut ſalutaris. Quæ præterea quantaque dimotio. horum (ſubdit) qui non rudes ſunt, ſed ratione probè exercitata, ijs ſuadeo obſeruent, ex quibus lædi ſe iuuari'ue ſentiant: ita enim fiet, ut in paucisſimis medicorum opera egeant, quoad in ſanitate fuerint. [*Vbi ſuprà.*] Equidem (quod Galenus ait) quomodo turpe non ſit, ob neglectam artem,

tem, qui optima alioqui natura ſit prædítus, hunc ob podagram ab alijs geſtari? aut calculo uexatum, & colo, & ulcere in ueſica ex cibis mali ſucci contracto, doloribus contabeſcere? Quomodo rurſus non turpe ſit, propter articularem morbum, ſuis ipſius manibus uti non ualentem, alienis egere, quibus ori cibos admoueat? ſatius enim ſit, ſi cui ullum omnino eſt pectus, ſexcenties mori quàm talem uiuere uitam. Proſunt igitur imperitis medicorum conſilia atq; præcepta, ut per ea ſalutis ſuæ reddantur periti: inq; ſeruanda ualetudine fiant prudentiores ſimul & cautiores. Peritioribus uerò, ut ſcientes intelligentesq;, ea & ipſi ſequantur, & alijs impertiant. Vt autem temperatis naturis intemperatisq; ars medica proſit, abundè à nobis paulò antea dictum. Atque hæc pro Galeni ſententia explicanda, proq; ſecundæ tuæ rationis dilutione ſufficere poſſe puto.

Tertiam rationem tuam, Ariſtotelis ſententiæ innixam, ſic diluam. Fateor unà tecum, naturam fruſtra nihil operari: nam id ipſum Ariſtoteles Galenusq; teſtantur. Omnia nempe uel ad hominis commodum & uſum, uel deniq; ad ornatum facta ſunt: neq; irritò (quod ais) appetitiones, aut ad perniciem nobis natura ipſa indidit, ſed ad bonum potius. Verùm quòd hiſce abutimur, nec nobis ipſis ullum in his modum ſtatuimus, ob id non omnifariam ſequendæ. Omnifariam rectè dixi, quòd nonnihil ijs condonandum eſſe, cum Hippocrate cenſeam: ut qui non minimum ætati, tempori, conſuetudiniq; ſemper tribuat. Equidem tametſi alicuius natura peſsimo aliquo cibi genere delectetur, idq; auidiſsimè appetat, non tam ob inſignem ſui malitiam, quàm ſumentis intemperãtiam nociturum puto. Quinimo uel Hippocratis ſententia, parum deterior cibus & potus, delectabilior uerò, melioribus indelectabilibus eſt præferendus. In illius tamen mali cibi ſumptione ſtatuendus modus: ut qui ſi qualitate noxius ſit, ne quantitate noxam augeat ſatagendum. Hoc pulchrè Damaſcenus ſeruabat, dum noxia interdum conualeſcentibus permittebat: putans fore, ut quem cibum natura multum appeteret, hunc probè & ipſa cõficeret, atq; ob id in ſuos ipſius uſus haud difficulter uerti: eoq; magis, ſi id adijciatur, quod illius noxam quam erat inferre paratus, corrigere poſsit: ſi item & exiguum cibi illius, neq; crebrò exhibeatur: eoq; præparationis modo, qui malam in eo uincentem qualitatem aut ſuperet, aut certè tollat. Nos uerò nedum paulò deterioribus, ſed & multò peſsimis ad uoluptatem & intemperantiam ueſcimur: utentes ſcilicet quibus non oportet, aut plus quàm deceat: aut non in tempore, neq; ut conuenit: cùm interea temperans, (ut inquit Ariſtoteles) & qui ſuæ ſaluti proſpicit, aliter ſeſe habeat: his utens, quæ recta illi præſcribit ratio, quæq; poſtulat ualetudinis ſuæ modus. Vt in exemplo, ſi quis parum proſpera ualetudine, crudorum fructuum, aut holerum eſu capiatur, & ſi ea talibus noxia ſunt, ſi tamen neq; crebrò, neq; immodicè ſumantur: & ijs temperata, quæ morbificam eorum qualitatem uel tollant, uel certe minuant, nihil obfutura crediderim. Horum itaque cauſa neceſſaria ars quæ hiſce cupiditatum motibus proſpiciat, iuſtumq; præfiniat modum.

Tertiæ rationis dilutio.

Ariſt. 1. cœli, cap. 4.

Gale. 1. de uſu part. cap. 23. ad finem.

1. Aphor. 17.

2. Aphor. 38.

Aphoriſ. 35.

3. Ethi. ca. 11.

Nec

2. de Alimēt. cap.6.
Auicē. Fen 3. primi doc. 2. cap.7.

Nec eſt quod nobis helluones obijciant, peſsima quæcq; probè à ſe confici, nihil inde noxæ ſentiri, non ſe lædi uentriculo, nihil tali uictus ratione à munijs ad uitam neceſſarijs impediri. Nam poſtea tanto maiorem ſentient læſionem quantò deterius fuerit quod ingeſſerint. Vnde Galenus omnibus, inquit, praui ſucci edulijs, quantũuis probè à nonnullis conficiantur, abſtinere in totum conſuluerim: clam enim, ſenſimq́; longa dierum ſerie prauus in uenis ſuccus ex ipſis ſuggeritur, atq; accumulatur: qui uel leuicula putredinis arrepta occaſione febres ſæuiſsimas, & mirè contumaces excitabit. Ei uerò quod ſubdis, medicinæ autores ciborum naturas pro ſuo quemq; arbitratu ſtatuiſſe, ut quem maximè diligerent hunc probarent: quem contrà, ceu noxium damnarent: id mihi aliter (quod bona uenia dictum uelim) ſeſe habere uidetur. Nam & multo rationis examine, & longa obſeruatione atq; experientia alimentorum uires compertæ ſunt: ex ſubſtantia nimirum, odore, ſaporéq; potiſsimùm: deniq; ex effectis, & eorum uiribus ſuam cuiq; naturam conſtituentes: ut hunc boni ſucci, mali ſucci alterum: hunc concoqui facilem, illum difficilem: alium putredini obnoxium, alium putredini reſiſtētem: uti apud Galenum, Iſaac, & Auicennam eſt uidere. Quanquam fateor, alios alijs regionibus ſuauiores naſci, magiſq; ex uſu eſſe: rurſus alios alijs corporibus conuenire, magis minus'ue, prout cuiuſq; natiua temperies, educationis ac conſuetudinis fert ratio. Nec abſolutè de cuiuſuis cibi bonitate aut malitia proferendus ſermo, ſed prius hominum naturæ proprietatesq; penitius ſpectandæ: nam quod uni eſt amicum, alteri eſt inimicum: uti poſt Galenum, Iſaac rectiſsimè dixit. Item quod in regione una ſaluberrimum eſt, in altera lethiferum ac peſtilens: ut de perſeæ fructu monumentis proditum: in Perſide enim natiuo ſolo lethalis, in Aegyptum uerò translata arbore, fructus edendo fuit. Non igitur pro autorum arbitrio ac uoluntate, ſed pro rei natura ac uiribus ciborum naturæ tales uel tales conſtituuntur. Sed hæc de tertio plus ſatis.

Dietarum uniuerſalium cap.2.

Petrarchæ uerò ratio, ceu Rhetorum lenocinijs, quàm demonſtrationis potius legibus innixa, refelli facilè per ſimile poteſt. Si enim quodcunq; oblectat (ut ille uult) idē & prodeſt: quid quæſo formoſæ mulieris aſpectu iucundius? congreſſu quid delectabilius? at quē non terreat malorum quæ inde ſequuntur colluuies? quem non pœniteat admiſsi complexus, quo ſibi uirium deiectionem, neruorum incontinentiam, humorum omnium corruptelam, totius deniq; corporis tabem, immo potius mortem conciliauit? Sic inquam, ſi quempiam oblectet mali alicuius cibi fallax qualitas, ſapor, color, aliud'ue ſimile, ſentiet paulò pòſt latentis mali noxam. Nam id ſæpenumero uſu uenit, ut quod prouerbio dicitur, lateat ſub melle uenenum.

Quartæ rationis ſolutio.

Senſus guſtus (obijcis inſuper) animali datus eſt, ut in alimento, quod uoluptate afficit, ab eo quod contriſtat diſcriminet: ac eo ſenſu diſcernat quid ſequendum, quid fugiendum. Id quidem ueriſsimum. Cùm infers, Igitur quæ uoluptate afficiunt omnia, ea protinus & conueniētia erunt, Id non prorſus admittendum. Nam etſi ſaporis gratia, indéq; percepta

uolup

uoluptas, ad congruam cibi concoctionem plurimum momenti habet, uel Galeni teſtimonio inquientis, omnibus ſuauioribus eſculentis id proprium eſſe ſolere, ut & uentriculo utiliora ſint, perinde atque inſuauia ipſum euertunt, ſupinumque reddunt. Fit tamen, ut non inde omnifariam cibi ſit bonitas malignitas'ue ſpectanda: cùm non rarò contingat (quod uenuſtiſsimus autor Dioſcorides teſtatur) ut ueneficum cibum prorſusque exitialem, iucũdus & maximè gratus ſapor ſuauiorem guſtui reddat. Quod hi maximè norunt, qui condimẽtariam obſonatricemque exercentes, ſummis etiam uiris hoc pernitioſo artificio imponunt: nulloque labore iugulant. Non igitur quod ſuauius, id omni ex parte & melius: ſed quod melius nutrit, quod facilè concoquitur, quod demum cum alito corpore conuenit, & uoluptate afficit, id certè optimum: quod contrà peſsimum. Et hæc rationi tuæ ſatisfaciant.

2. de Alimẽt. cap. 20.

Lib. 6. cap. 2.

Hieronymi ſanctiſsimi uiri ratio, (quæ tuarum poſtrema eſt) id tantùm contendit, ut quod ad religionem uitæque ſanctimoniam attinet, ſalubrius ſit his ueſci quæ carnis flammas libidinumque impetus arceant, & carni aduerſus ſpiritum calcaria adimant. Verùm ſtat, ut qui carnem habet iam ſpiritui ſubditam, & præclaris laboribus probè exercitã, is poſsit quibuslibet uti, quæ & ad uſum, & ad ſeruandam ualetudinem faciant: à quibus profectò nihilo ſe magis aduerſus ſpiritum eriget, quàm ſi tenuiſſimo uictu uteretur: nimirum cùm naturam habeat probis inſtitutis ac moribus ſanctè educatam, mentemque recti atque honeſti lege formatam: in quorum albo es tu unus Hieronyme, uel præcipuè ſummoque tuo merito numerandus, qui nulla quantũuis ſplendida mẽſa, non Siculis delitijs, aut geniali uictu, poſſes ab ſeuera illa tua uiuendi regula, cibique parcitate dimoueri. Non ab illa tua morum conſtantia, uitæ integritate, religionisque cultu. At de his præſtat ſilere: ne in os, quod aiunt, aſſentari uidear. Hæc ſunt diſceptationis à te mihi propoſitæ præcipua capita: quibus pro ingenij mei modo & orationis tenuitate ſatisfacere uolui, magis ut tibi, quem unicè obſeruo & colo parerẽ: quàm ut rei dignitati ſatisfacere me poſſe ſperarem. Id mecum reputans, nihil eſſe tam humile, tam ieiunum, quod non tu facilè eruditione tua atque iudicio perpolitum, auguſtiſsimum, ampliſsimumque reddere poſsis: illudque memineris, in magnis & uoluiſſe ſatis. Vale.

Hieronymi Lopij moderatio.

Febrim ex bili tum praſſina, tum æruginoſa fieri poſſe experimento probatum, & earundem febrium curatio.

ENARRATIO III.

MEDICORVM pleriſque nec infimæ notæ uiris, uiſum eſt, eius generis bilim, quæ praſsina, ſeu porracea, à praſsij uel porri colore nuncupata eſt, aut eam etiam quæ æruginoſa ab æruginis colore nominatur, febrem accendere non poſſe, ob inſignem eorum humorum prauitatem, inſitamque uenenoſitatem quandam, qua ita humano corpori aduerſantur, ut citius

x aut

aut acrimonia uenenoſitateq́ ſua enecent: aut ſi uirtus paulò ualidior ſit, quàm ut ab ijs ſuperetur, uomitu rejciantur potius, quàm febrem accendant. quòd ſenſiſſe in primis uiſus eſt Iſaac Iſraëlita inquiens, Praſsina bilis fieri nequit ut in hepate generetur, nec tranſit ab ſtomacho, nec generat febrem, quòd tanto tempore in corpore non maneat ut putrefiat, & accendat febrem. Natura quippe ſuis ſemper uiribus utens, eam ob ſui malignitatem expellit: quod ſi non faciat, accenditur ab ea corpus, & moritur homo. Ac mox de æruginoſa loquens ſubdit, Igitur (ait) ſi talia de praſsina accidunt, tanto maiora ac certiora de æruginoſa eueniunt. Hæc ille. Liceat enim mihi nunc barbarorum uerba referenti, barbaris item uocabulis uti, ac iſs, quibus in ſuis ipſi uoluminibus utuntur: ne ſi aliter quàm ipſi fuero locutus, uidear ipſos non in re illa, de qua loquuntur, intellexiſſe, aut eorum ſenſa nouis uerbis immutauiſſe. Ex huius autem autoris aſſertione uidere eſt, quàm non diſsimulanter ab æruginoſa uel praſsina bili, febrem accendi non poſſe affirmet. Cui ſententiæ in parte ſubſcribere uiſus eſt Auerrous, dum ab his humoribus factas ægritudines incurabiles, ac penè lethales eſſe, tertij Collectionum ſuarum capite tertio ſcriptum reliquit. Ego autem non id modo aſſerere poſſum, ab huius generis ſuccis febres oriri: ſed & ſalubres interdum eſſe, experimento à me comprobatum olim fuiſſe. Vtrunq́ enim in duabus mulieribus Valentiæ Allobrogum, dum illic medicinam facerem, uſu ueniſſe teſtari integra fide poſſum. Erat autem harum altera ætate florens, bilioſiq́ temperamenti, & uiro nupta: altera uidua & ætate grandior, utraq́ uerò ardentiſsima febri uerendiſq́ ſymptomatis corripiebatur, nec ſine maximo diſcrimine curantiſq́ medici ſummo labore reſtitutæ ſunt. Febrim autem, ab huiuſmodi pernitioſis ſuccis fieri poſſe ut doceam, aliorum in primis hac de re ſenſa adferam: idq́ non raro uſu ueniſſe plena fide monſtrabo. Galeni porrò teſtimonium abundè nobis magnam ad id probandum fidem effecerit. Is enim Aphoriſmorum quinto, febrem & conuulſionem ab æruginoſa bili in iuuene quodam enatam fuiſſe iſs uerbis teſtatur.

5. Febrium. cap. 7.

3. Collectionum ca. iii 3.

Comment. 1.

Ἐφ' ᾧ καὶ ἄλλως ἑωράκαμεν, ὅταν ἰσχυρῶς δηχθῇ, γιγνομένους σπασμοὺς, ὥσπερ καὶ τῷ νεανίσκῳ τὸν ἰὸν ἐμέσαντι. βέλτιον γὰρ ἰὸν οὐκ ἰώδη τὸν ἔμετον ὀνομάζειν ἐκεῖνον, ἐπειδήπερ ἦν οἷος ἀκριβὴς ὡς ὀνομαζόμενος εὐανθέστατος. ἀλλὰ κατά γε τὸν ἔμετον ἐσπάσθη πᾶν τὸ σῶμα, καὶ ὅτι πυρετὸς αὐτῷ, καὶ ὁ σπασμὸς ἐπαύσατο παραχρῆμα ἐκκενωθέντος τοῦ ἰοῦ. τοιοῦτον δ' ἦν τὸ ἐμεθὲν, οἷον εἴ τις ὕδατι διαλύσειεν ἰὸν τὸν ἄριστον, ὡς γενέσθαι σύστασιν ἐξ ἀμφοῖν σιραίου πάχει προσεοικυῖαν.

Quod eſt: In quo & alias uidimus, ubi fortius mordetur uentriculi os, fieri conuulſiones, ſicut adoleſcenti qui æruginem euomuerat. Præſtat enim æruginem, non æruginoſum uomitum illum nominare. Erat enim talis, qualis: quæ uera ærugo nominatur florentiſsimus. Verùm inter uomendum totum corpus conuulſum eſt, & ærugine euacuata febris ſtatim & conuulſio ceſſauit. Tale autem erat quod euomuerat, ſicuti ſi quis optimam æruginem aqua perfunderet, adeò ut ex eorũ unione talis ſubſtantia exultaret, quæ defruti craſsitudinem repræſentaret.

Ex hac autem Galeni ſerie apertè monſtratur, conuulſionem & febrem

brem ab æruginoſo humore in hoc iuuene obortam eſſe, accenſo nimirum acri calidiſsimoq; humore. quod illa maximè Galeni uerba indicant [Aerugine euacuata febris ſtatim & conuulſio ceſſauit]. Quo enim tangente afficimur, & ſeparato ceſſat affectus, cauſam eſſe omnibus in confeſſo eſt, uel Galeni primo de Locis affectis ſententia. Itaq; cùm æruginoſa bili præſente & febris & conuulſio præfatum iuuenem ualdè exagitarent: ad illius autem eductionem, & febris & conuulſio confeſtim ablata ſint, inferendum omnino æruginem huiuſmodi, & febris & conuulſionis primam continentemq; cauſam fuiſſe. quod ei cauſæ continentis ratio maximè conueniat. Cùm enim ad bilis in hoc iuuene conſiſtentiam, confeſtim & febris & conuulſio apparuerint, ea uacuata protinus ceſſauerint, cenſendum neceſſariò, continentis cauſæ rationem in hoc affectu præfatam bilim habuiſſe. Quod eò de induſtria in hunc locum conferre uolui, ut ex hoc Galeni loco uel euidentiſsimè oſtenderem, cauſam continentem in morbis à Galeno conſtitui. Sed quando ea de re uberiore tractatione mihi animus eſt Galeni mentem explicare, & meam hac de re aſſertionem tum uarijs Galeni, Ariſtotelis, & medicorum fermè omnium locis, tum firmiſsimis rationibus aduerſus Leonardum Fuchſium, uirum nunquam ſatis laudatum, egregiumq; medicinæ inſtauratorem, non ullo quidem pertinaci contradicendi, aut calumniandi ſtudio, ſed unius tantum ueritatis inquirendæ amore demonſtrare, in eum locum tractationem hanc totam reijciemus. Vnde uerò digreſsi ſumus redeuntes, febrim interdum ab exitiali hoc humore naſci, ex Galeni mente affirmamus: cui ſententiæ Auenzoar percelebris medicus ſubſcribere uidetur: inquiens, *3. Theyſir. trac.1.cap.6.* fieri poſſe ut febris à cholera oriatur, quæ in ultimo caliditatis & ſiccitatis ſit cõſtituta, ut à cholera uitellina, praſsina, & æruginoſa. Quin & Auerrous peſsimam ardentium febrium eam eſſe teſtatur, quæ à zinaria (ut illius uerbis utar) hoc eſt æruginoſa, aut praſsina oritur: ut quæ nimirum *4. Collectionum cap. 28. et rurſus lib. 7. cap. 11.* tum longas acceſsiones, tum pernitioſa ſymptomata habeat: ob idq; febres huiuſmodi curatu eſſe ſummè difficiles. Nec deſunt ex recentioribus qui experimento ſe id comprobaſſe affirment: quippe Petrus Apponenſis, Conciliator dictus, ab praſsina bili obortam eſſe febrem in iuuene *Diff. 91.* quodam ſicciſsimæ calidiſsimæq; naturæ: cui (ut idem ait) uehemens æſtus, ſitis, extremorum quoq; frigiditas, animi defectio, & cætera quæ pernitioſas & lethales conſequi febres ſolent, aderant. Abundè igitur mihi horum teſtimonio autorum probare uiſus ſum, tum ab æruginoſa, tum ab porracea bili oriri poſſe febrim. Nunc uerò oſtendendum nobis eſt in præenarratis mulieribus obortas febres, ab his humoribus ceu effectricibus cauſis originẽ duxiſſe. Sed quò idipſum plenius doceam, in primis prædictarũ mulierum & temperies, & uictus omnis ratio, & conſuetudo, adhæc aëris tum nos ambientis, ac cœli cõſtitutio enarranda erunt: ſic enim palã fiet quàm facilè fuerit in hoc morbi genus eas incidiſſe. Erat itaq; utraq; calido admodũ temperamento, ſiccoq;: ſed ita, ut in altera caliditas ſiccitatẽ, in altera ſiccitas caliditatem uinceret: utriuſq; uerò omnis uitę ratio uigilijs, laboribus, curis, ac mira ſemper rei familiaris augendæ

ſollicitudine conſtabat. Victus uerò, acutis ferè ſemper, calidis, ac nidoroſis, non rarò ſiccis, craſsis, glutinoſis ac frigidis cibis conſtabat, Aëris uerò tum nos ambientis, cœliq́ue conſtitutio admodum calida, æſtuoſa ſiccaq́ue erat, ſuaq́ue intemperie acutos tum generans, tum exacuens humores: unde acuti ab his morbi plurimi ſunt oborti. Siquidem ardentes febres, quas καύσους, ob uehementem ardorem Græci uocant: adhæc ſynochi ex ſanguinis bilioſi putredine, tertianæ exquiſitæ, nec non cruentæ dyſenteriæ populariter tum uagabantur, efferueſcentibus exacutisq́ue in corpore ſuccis. Nec dubium, quin horum populariter uagantium morborum cauſa uel præcipua, in huiuſmodi uehemētem aëris intemperiem eſſet reijcienda. Quippe quoties uarij ſexus, ætatis, educationisq́ue homines eodem morbi genere corripiuntur, idq́ue eodem tempore, huius cauſam cenſendum eſt eſſe maximè communem: hoc eſt, aëris uitioſi pernicioſam qualitatem, aut ſubſtantiam qua inſpiratu hauſta, lethalis pernitioſusq́ue *Lib. de hum. natura.* in corpore concipitur ſpiritus, ut eſt Hippocratis uetuſtiſsimi ſententia: unde eo ipſo per interna uaſa diſſeminato, fit, ut qui intus latent ſucci ſimili afficiātur qualitate, qualem obtinet conceptus intrò ſpiritus. Cumq́ue ea tum temporis uehementer eſſet calida ſiccaq́ue, ac pernitioſæ qualitatis occultæ particeps, nimirum ſi plurimos eodem tempore contigerit ſimili affectu torqueri. Nam quomodo affectus mutatusq́ue eſt aër, ita neceſſe eſt humana corpora affici: maioris tamen, minorisq́ue habita ratione: quum nonnulli magis alijs & pati & reniti temporis cōſtitutioni poſsint: pro cuiuſq́ue uario temperamento, ætate, educatione, conſtitutioneq́ue corporis. Iuuenes quippe, temperati, bonæ educationis, ualentisq́ue corporis, hoc eſt, denſorum meatuum, plus aëris mutationibus reſiſtunt: adeoq́ue ab illis minus patiuntur quàm ſenes intemperati, incauti uictus, raræq́ue *9. Metho. & in Arte medicinali.* texturæ homines, uti eſt Galeni ſententia. Itaq́ue tali exiſtente æſtatis illius anni cōſtitutione (erat autem annus trigeſimus primus ſupra ſeſquimilleſimum à Chriſto nato) redundantibusq́ue plurimis in corpore ſuccis per intemperantiam genitis, uarij generis febres obortæ ſunt: inter quas nonnullæ graues, pernitioſæ, uerendorumq́ue ſymptomatum apparuere: ſed omnium generum febres uicerunt, quas in præfatis mulierculis conſiſtere diximus: quod ut oſtendam, talium morborum adnotatam per me naturam ſubſcribere non pigebit, quò deinceps talibus præmonitus ſignis, poſsit doctiſsimus quiſq́ue harum febrium naturam latentemq́ue earum perniciem noſſe, methodoq́ue medica curare. Igitur harum duarum mulierum altera, quæ & iunior, quum uehemētius ſe diutiusq́ue motibus corporeis exercuiſſet, atq́ue ſubinde incaluiſſet, concalefactis commotisq́ue humoribus, ſe protinus frigidiuſculo aëri (ceu concepti ignis remedium petitura) oppoſuit, frigidamq́ue liberè hauſit, comitante ad hæc plurimo quum horariorum fructuum, tum olerum frigidorum eſu, quibus & tum uſa eſt & ſemper antea utebatur: unde ab horum intempeſtiuo plurimoq́ue uſu, plurimis in corpore genitis ſuccis, ijsq́ue lentioribus, obſtructio inter*11. Meth.* norum uaſorum ſecuta eſt: quum ab his obſtrui ſoleant uel Galeni teſtimonio. Nempe ſtipari ſolent uaſorum ora, quoties aut multi confeſtim

ſucci

ſucci occaſione aliqua agitati eò irruunt: ut in his qui ualidis & aſsiduis ſe motibus exercent, uel à lentis craſsiſcꝗ humoribus in ea loca transfuſis, ad. hanc uerò meatuum internorum ſtipationem protinus prohibita humorum libera tranſpiratio eſt: ad quam demum putredo febriſcꝗ ſequuta ſunt. Cumcꝗ ſic malè affecta decumbere cœpiſſet mecꝗ ad ſe accerſiuiſſet: uocatus, nihil antiquius habui, quàm morbi ſpeciem, naturam, recurſum, affligendicꝗ morem methodo medica diſquirere: (quum ſit principium methodi medendi, morbi cognitio: ita prodente Galeno) percontatuſcꝗ de ratione uictus ab ea ſeruata, de corporis motibus, animi curis, cæteriſcꝗ, ex quibus morbi productrices cauſas intelligere me poſſe putabam. Reſpondit, & ualide ſe cùm animi, tum corporis motibus agitatam, & immodicis cacochymis edulijs uſam: adhæc, incautam ſe, à laboribus calentem, frigido aëri expoſuiſſe, frigidamcꝗ liberius hauſiſſe: tumcꝗ per aliquot ſcilicet antea dies, quàm decumberet, grauiorem ſibiipſi uiſam: comitante inæquali quodam per uniuerſum corpus affectu, acuto quidem illo: quem affectum ulceroſum ſenſum, iuxta Galeni ſententiam, nuncupare poſſumus, ob humorum inquam acrimoniam. Vnde pluri-mis acutis ſuccis in muſculos carnis irrumpētibus, neceſſe eſt inæqualem quendam, hoc eſt & grauem, & acutū percipi ſenſum. Grauē quidem, ob humorum copiam, quæ grauis ſenſus cauſa eſt, eiuſdem met Galeni teſtimonio: & acutum, ob eorundem humorum in mordendo ac uellicando acrimoniam. Ad hæc oris amaritudinem, ſitim, inquietudinem, peruigiliūcꝗ per multos ante dies, quàm morbo teneri ſe ſentiret, pati ſe adſueuerabat: indicia utícꝗ iam redundantis in corpore bilis, ex Auicennæ ſententia. Poſt hæc humoris impetu uicta horruit ualde, ductis ſcilicet plurimis in muſculos corporis acutis excrementis: quò enim talia acutiora copioſioraꝗ ſunt, eo maiorem uehementioremcꝗ pariunt rigorem, ita prodente Galeno. Nec obſtat, quòd continens ad hunc horrorem ſecuta ſit febris: cuius tametſi proprium ſit horrorem non inferre, (ut I I. de Febr. differ. uult Galenus) exiſtente nimirum tota illius in uaſis concluſa materia: (ut I X. Therap.) fieri tamen interdum poteſt, ut ob exuperantem acuti excrementi copiam, uirtus hoc ſe exonerari cupiens, uenas eo inaniat, incꝗ muſculos carnis ualido cum impetu trudat, atcꝗ ſic horrorem pariat. Nec repugnat in continentibus febribus typum fieri, inquiente nimirum Auicēna, in initio continentis febris, quæ à pituita eſt (quam & laticam uocant) horrorem, rigorem, ac frigus fieri. Quem locum exponens Gentilis Auicennæ interpres, ait, idipſum ob ſummam uenarum plenitudinem (quæ tali ſucco onuſtæ calidum innatum quaſi præfocant) prouenire: quòd ſi pituita id ſymptomatis in continente febre pariat, cur non & bilis? ut quæ nimirum æquè mobilitate & acrimonia ſua natiuum calidum obtundere, quaſicꝗ præfocare poſsit, atcꝗ pituita mole frigiditatecꝗ ſua? Minimè itacꝗ mirum, præfatam febrim, tametſi cōtinens fuerit, horrore etiam ualido comitatam fuiſſe. Nec id pugnare mihi uidetur cum Galeni textu præcitato, qui tantum de eo rigore loquitur, qui ab ſuccis foras ductis ibícꝗ putrentibus prouenit: cuiuſmodi eſt in intermit-

2. Meth.

4 de Sanitate tuen.

Vbi ſuprà.

Fen 2. primi doc. 3. Summæ primæ cap. 7.

5. de Sympt. cau. & 2. de diff. feb.

Fen 1. quarti. tract. 2. cap. 30.

tentibus fermè omnibus reperire: non ſic in continuis, ut quarum materia intra uaſa contineatur: ut abundè idem teſtatur Galenus. Cætera

9. Meth.

nunc eiuſdem febris perſequamur, quam utiꝗ in primis caloris uehemens acrimonia diſcernebat: erat quippe mordax, acutus ac feruens, ac quò magis diutiusꝗ inhærebat tangentis manus, eò ſe moleſtiorem tactui offerebat: indicium ſcilicet uehementis in corpore flammæ ob accenſam intus bilim: eratꝗ id ſignum ab his quæ ſecundum rei ſubſtantiam inſunt, cùm ſit febris in genere caloris præter naturam. Pulſus uerò citatiſ-

2. de Feb. diff.

ſimi, inæquales, duri, ac parui erant: quorum uelocitas ſummam ſequebatur ſpirituum humorumꝗ accenſionem, unde neceſsitate aucta, cùm facultas per pulſuum magnitudinem ob ſui imbecillitatem ſatisfacere non poſſet, uelocitate occurrit. Hæc enim eſt celeris pulſus autoribus Galeno

Lib. 1. de Pulſuum cau. Auic. Fen 2. primi. Summa de pul. capite 6.

& Auicenna præcipua cauſa, caloris abundantia, & facultas non omnino deiecta: cùm enim imbecilla facta eſt, iam non celeres pulſus, ſed crebros efficere ſolet. Quæ docta Galeni primo de Pulſuum cauſis ſententia eſt. Cumꝗ in præfata laborante facultas adhuc ualida ſatis pro morbi ratione conſtaret, ſummaꝗ caloris abundantia, inſtrumentorumꝗ duritie pulſus nimirum celeres ac duri apparebant. Inæqualitatis porrò cauſa erat, facultas magna noxiȷ̃ humoris copia degrauata, grauiꝗ onere preſſa. Ea enim humorum moles facultatem aggrauans (ſiquid Galeno ſecundo de Pulſuum cauſis creditur) inæquales efficere pulſus ſolet. Nec minimum momenti ad huiuſmodi excitandos pulſus in præfata laborante uentriculi perceptam à linioſo humore noxam habuiſſe exiſtimo. Nam cùm ore uentriculi affecto grauia ſæpenumero ſequi Symptomata ſoleant, fit non rarò ut pulſus inæquales ab tali pathemate oriantur: quæ docta Auicennæ ſententia eſt. Quamobrem cùm & bilis porraceæ uentriculum acri-

Vbi ſuprà.

monia ſua uellicantis copia ſubeſſet: & cor in conſenſum traheretur, uehementiꝗ tremore ob id afficeretur, conſequens certè fuit, inæquales inordinatosꝗ fieri pulſus. Duritiei uerò origo ex uenæ duritie & ſiccitate manabat. Parui tandem uirtute amplius deiecta facti ſunt pulſus. Ab excrementis porrò ſui quoque moris indicia ſumebantur: erant enim alui excrementa calida admodum, acuta, mordicantia, colore uiridia, interdum lutea, ac croci tincturam referentia: & ut in ſumma dicam, ſinceræ deiectiones erant, magnum planè (ſi Hippocrati creditur) in acutis febri-

Aphor. 7.

bus malum. Vomitus porracei, ſubobſcuri ac craſsi, ſuccumꝗ porri expreſſum referentes: quos ceu omnium peſsimos meritò damnauit Hip-

2. Præſ.g. textu 30. & 40.

pocrates. Ad hæc ſudores peſsimi, huius ſucci copiam malignitatemꝗ demonſtrabant: nimirum fœtidi, coloreꝗ ſuo uiridi ſtragula colorantes: copioſi quidem illi, ſed multò cum labore, & crebro animi deliquio prodeuntes: tum ob humoris malitiam, tum ob uehementem meatuum internorum obſtructionem, externorumꝗ ſtipationem. Sudor enim non niſi relaxatis quæ occaſione aliqua coierunt meatibus, manare poteſt: ita nono Methodi afferente Galeno. Itaꝗ ob eas quas proximè retulimus cauſas, ſummo cum labore anguſtiaꝗ ægrotantis ſudor emittebatur, quem potiſsimùm in diebus decretoriȷ̃s prodeuntem, frequens ani

mi

mi defectio ob ſpirituum in pugna reſolutionem, & à materia ualidam oppreſsionem, neq; non delyrium, uigiliæ, corporis inanis iactatio præcedebant: quæ tum uehementem uirium agitationem, tum humorum uitium planè monſtrabant. Lotia uerò tum colore, tum ſubſtantia, tum ſedimento pro morbi ratione uaria, inconſtantia, infidaq́;, ut plurimum autem rubra, ac uehementer incenſa, craſſa, malè olentia, liuida, tenui interdum ſedimine prædita, tandem uerò craſſo & bono. Color uerò faciei & oculorum, ut uarius ſemper & inconſtans, ſic quoq; eximiam præ ſe ferens laborantis anguſtiam, grauemq́; opprimentis humoris in uires impreſsionem: quippe ut plurimum toruus aſpectu, rubensq́; ob uehementem ſpirituum & ſanguinis incenſionem apparebat: non rarò ſubflauus, liueſcens, cum intermiſto uirore, uaporibus ſcilicet plurimis ab bili porracea ſurſum deductis: unde ſimili planè colore tingebatur cutis, quo & humor qui morbum creabat. Pallor item ac ueluti alter ex altero mutatus color, ſæpe faciem occupabant: tum ſcilicet, cùm nimia principum partium ab uenenoſo humore agitatu oppreſsioneq́; uires conuellebantur. unde intrò reuocatis ſpiritibus ac ſanguine, quo affectæ principes partes lædenti humori ſpirituum copia ualidius reſiſterent, pallorem liuoremq́ue apparere neceſſarium fuit. Hæc utique erant in præfata laborante ſæuiſsimi morbi indicia. Symptomata uerò quæ ad huius generis febrem ſequebantur uaria erant. Quippe caput graui dolore cum pulſu punctioneq́; tentabatur: ob uehementem ipſius incenſionem uaporisq́; plurimi ab imis partibus ſurſum lati tum copiam, tum acrimoniam, qui cerebri membranas acuaſa diſtendens: & acrimonia ſua uellicans, cuius diximus generis pariebat dolores. Talis enim eſt doloris tum pulſatiui, tum punctorij cauſa, ex Galeni ſecundo de Locis affectis ſententia. Defectio animi creberrima, conuulſiuiq́; motus infeſtabant, ob uehemētem humoris acrimoniam ac uenenoſitatem, uiriumq́; reſolutionem: acris enim humor ſæpenumero morſus, animi deliquia, conuulſiones inferre ſolet, ita duodecimo Methodi aſſerente Galeno. Sitis planè inextinguibilis atq; clamoſa, tum ob caloris copiam (erat enim ardentiſsima febris) tum ob humoris natiui inopiam: exſiccabatur enim uniuerſus corporis habitus ardenti igneoq́; calore, quæ duæ (ſi quid Galeno creditur) ſitis potiſsimæ eſſe cauſæ ſolent. Delyrium frequens, præſertim circa decretorios dies, in quibus ob uehemētem pugnam, humorumq́; ac ſpirituum agitationem, plurimus ſurſum ferebatur halitus uenenoſus atq; acutus, qui animali ſpiritui cōmixus principem animi partem pertentabat: ita ut læſa ratiocinandi facultate, aliena plurima laborans loqueretur. Hæc præcipua in præfata ægrotante, quæ morbum comitabantur, ſymptomata fuere. In altera uerò, quæ ſimili febre premebatur, ſed ab æruginoſa bili enata, ſæuiora erant uniuerſa quæ modo enarrauimus ſymptomata. Erant porrò in hac ipſa uomitus meræ æruginis tum colorem tum ſubſtantiam ac ſpeciem referentes: unde ipſe miratus tam inſignem humoris uomitu expulſi uiriditatem, mox ſumpta in manus ærugine aqua liquata, egeſto per uomitum humori contuli: quo ſenſuum

1. de Simp. facul. cap. 30.

Vide hiſtoriã hanc 12. Methodi. & 5. Apho. cõm. 1.

Vide Galen. ubi ſuprà.

5. Apho. comment. 5. Fen 2. tertij cap. 5.

7. Meth. Fen 1. primi cap. 2.

ſide ipſius ad æruginem diſcrimen congruentiamq́ꝫ dignoſcerem. Tanta uerò amborum erat in colore ac ſubſtãtia ſimilitudo, ut diſcerni uix poſſet utrum eorum ærugo, aut eiectus uomitu humor eſſet, ſimilemq́ꝫ planè in hac ipſa ægrotante cernere humorem licuit, qualem olim Galenus in iuuene illo uidit, qui & crebra ſyncopa & conuulſione præhẽſus paulò pòſt æruginoſum humorem imo æruginem meram reiecit. Proinde minimè mirum ſi & animi defectionem & conuulſionem hoc humore correpti patiantur. Quippe is humor acutie uenenoſitateq́ꝫ ſua ita uentriculi os afficit, ut & recurrentes nerui, qui in ipſo conſiſtunt, ab hoc humore tententur, noxamq́ꝫ refugientes, & ad ſuam ſe originem contrahentes conuulſionem accerſunt. Eſt autem conuulſio inuoluntarius motus uoluntariaq́ꝫ obtinens loca, uel Galeni & Auicennæ teſtimonio. Hæc de ſignis de ſymptomatiſq́ꝫ dixiſſe abundè ſit: ad cauſas nunc properandum, quòd hæ cognitæ non minimum momenti ad curationem habeant, uel Galeni & Auicennæ ſententia. De præincipiente autem cauſa abundè ſuperius tractatum: cùm aëris ad calidum & ſiccum conuerſionem inſalubremq́ꝫ uictus rationem ijs conſtantem quæ caliditate ſua ac lentore, tum humores accendere, tum obſtructiones facere poterant, in cauſa eſſe, diximus. Omitto curas, labores, ſolicitudines, cæteraq́ꝫ animi accidentia: quæ & ipſa inter præcedentes cauſas numerari ſolent: quòd de his etiam ſatis antea dictum ſit. Ad corporeas uerò cauſas tranſeuntes, duas cenſeo uel præcipuas fuiſſe, iocinoris ſcilicet intemperiem immodicè calidam, aduſtiuam, adhæc humorum inde genitorum tum uehementem caliditatem, tum malignitatem, tum copiam. Quis enim neſcit omnem uehementem principis alicuius partis intemperiem, ad creandum ſibi conſimilem morbum plurimum momenti habere? Itaq́ꝫ minimè mirum, ſi ad hanc iocinoris uenarumq́ꝫ intemperaturam, praui generis ſuccos generari cõtigerit: accedente præſertim non modica crudorum humorum in uentriculo collecta per cruditatem copia: quibus inuicem commixtis, accenſis, & in putrèdinem uerſis, mali moris ingentiſq́ꝫ periculi febres produci neceſſarium certè fuit: uti Auerrous atq́ꝫ Auenzoar pluribus locis ſenſere. Sed hoc loco non ineptè quis quærat, num porracea æruginoſaq́ꝫ bilis in hepate ac illius uaſis, num in uentriculo potius generentur: cùm dictum à nobis ſit, ab iocinoris uenarumq́ꝫ intemperie calida, in præfatis mulieribus ſuccos huiuſmodi genitos eſſe: quod magna certè ratione dictum uidetur: quòd proprium iocinoris munus ſit, autore Galeno, propria ſua facultate humores ſanguinemq́ꝫ gignere. Quod autem probè temperatum probos item humores gignere ſolet, id ipſum quoq́ꝫ corrupta uitiataq́ꝫ illius temperie uitioſos atq́ꝫ corruptos parit humores: quæ docta Auerrois tertij Collectionum capite 111. ſententia eſt. Quamobrem meritò uidetur, & porraceæ & æruginoſæ bilis generatio hepati tribuenda. Galenus tamen pluribus in locis, humores hos in uentriculo gigni, non in hepate affirmauit: nempe Præſagiorum ſecundo cõmento xxxix. ita ait, (Græca non apponam ne in immenſum creſcat oratio) At uerò gignitur in corpore quemadmodum crocea bilis per naturam

3. Collec. cap. 3. & 4. colle. capit. 28. & 7 cap. 11.

3. Theyſir. trac. 1. cap. 7.

4. de Vſu partiũ cap. 3. & cap. 12.

habent

habentibus: ita porracea altera præter naturam, conſtatq́ ut hæc in uentriculo ſæpenumero gignatur, propter quorundam cruditatem eſculentorum: aut olerum, qualia beta, cepa, braſsica ſunt: atq; etiam interdum talibus nequaquam ingeſtis, ratione ægrotationis in uenis gignitur: ac decumbit aut in uentrem ſuperiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atq; excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum ſuccus eſt. Hæc Galenus: ex cuius utiq; uerbis dilucidè uidere eſt, eum uoluiſſe porraceos hoſce ſuccos, duplicem habere ſui generationem: alteram qua ex ſimilium ciborum eſu gignuntur, ut porrorum, ceparum, & eius generis reliquorum: tumq́ in uentriculo gigni tradit, ingeſtis ſcilicet ijs, quæ tales ſuccos gignendi uim habent: ob ſimilitudinem inquam ſubſtantiæ, coloris, ac caliditatis intenſæ ad tales ſuccos. Alteram cùm intemperatis ab immodico calore uenis, tale quid per calidam intemperiem in ipſis gignitur, quale prius per ciborum illorum ingeſtionem generabatur: tumq́ non in uentriculo, ſed in uenis ipſis talium excrementorum generatio fiet. quod apertè illa textus uerba indicant, Interdum talibus ſcilicet cibis nequaquam ingeſtis ratione ægrotationis in uenis gignitur, calorem in corpore indicans præter naturam. Itaque perpetuum ſemper non eſt, huius generis excrementa in uentriculo, neq; item in uenis gigni: cùm interdum in uentriculo, ſi tales præceſſerint cibi: nonnunquam in uenis, ſi talibus non ingeſtis uehemens uaſa illa occupet caliditas aduſtiua ſimulq́ acuti ac craſsi ſubſint humores. Quam rurſus ſententiam idem Galenus libro de Atra bile, atq; ſecundo de Temperamentis protulit: cui ſubſcribunt ex Pœnis autoribus, Iſaac quinto Febrium, & in diætis uniuerſalibus. Auerrous tertio Collectionum ſuarum, & Auicenna Fen prima primi. Galenus autem porraceam æruginoſamq́ bilim, per uehementem uentriculi caliditatem gigni tradit. quod manifeſtè citato ſecundo de Temperamentis loco uoluiſſe eſt uiſus, inquiens: Quibus in uentre bilioſum excrementum gignitur, id porri uirorem præfert, quibus ſcilicet talibus cibus fuiſſe debet, non panis, ſuilla'ue caro, ſed neceſſariò aliquid quod his calidius fuit, neq; id boni ſucci. Ac paulò pòſt ſubdit: Quæ uerò bilis porrum refert, ijs ſolis gignitur in uentre, qui malè concoxerunt. Quæ ſanè Galeni uerba, illud inſinuare nobis uidentur, porraceam bilim in uentriculo à calidis & mali ſucci cibis, maleq́ à uentriculo concoctis gigni: taliter enim affectum eſſe uentriculum oportet (uel Galeni ſeptimo Methodi ſententia) quales ſunt in eo degentes ſucci. Quamobrem cùm ex cibis calidioribus, ijsq́ prauè ab uentriculo confectis, calidi ac mali ſucci gignantur, neceſſum eſt hos in uentriculo conſiſtentes, intemperiem ſibi ſimilem in uentriculo gignere. Hæc itaq; eſt de horum ſuccorum generatione Galeni ſententia, ut uelit ſuccos huiuſmodi ſæpenumero in uentriculo gigni, propter quorundam cruditatem eſculentorum, aut olerum, qualia beta, cepa, braſsica: interdum uerò talibus cibis nequaquam ingeſtis, in uenis creari ratione ægrotationis in ipſis: (ſiquidem uenæ æſtiuo tēpore exiccatæ, ut ait Hippocrates, trahunt ad ſe acrem bilioſumq́ humorem) ac

Cap.7.
Lect.8.ad finem cap.3.
Doc.4.cap.8.

4.de Rat.uic. acut. textu 1.

tum

tum decumbere,aut in uentrem ſuperiorem,aut in inferiorem: uti ſecundo *[Contra Arabum placita.]* Præſagiorum commento XXXIX. affirmauit. Nec uerò mihi in præſens animus eſt, Arabum hac de re ineptias,controuerſáq; ſenſa,erratáq; recenſere: quòd uanum ſit in his temporis iacturam facere: compendiò tamen illa attingam,ne incautus lector in hæc ceu in ſcopulos incidat. *[3.Feb.cap.7.]* Iſaac nedum porraceam bilim, ſed & alias omnes quæ præter naturam ſunt,in uentriculo gigni tradit: quod & à Galeni ſenſis, & à ueritate ipſa alieniſsimum eſt.nulla enim tum (ſi uera hæc eſſent) creari continens febris ex bili poſſet, cùm continentis febris materia, *[9.Meth.]* Galeno teſte, intra uenas conſiſtat. *[3.Colle.cap.3]* Auerrous autem porraceum hunc ſuccum, ex bili calidiſsima ſucco melãcholico admixta, & in uentriculo conſiſtente, gigni tradit: quod quàm uerum ſit,diligens lector conſideret. *[Fen 1. primi doc.4. cap.1.]* Auicenna uerò porraceam bilim, ex bilis uitellinæ in uentriculo aſſatione fieri affirmat: ita ut cùm occaſione aliqua ex hepate in uentrem uitellina fluat bilis, ibíq; extraneo calore fiat ſe ipſa calidior,tum porraceum illum ſuccum actione adurentis caloris gigni: æruginoſam uerò bilim ex hac ipſa porracea, cui tamen aduſtio maior acceſſerit, creari. Hæc Arabum de horum ſuccorum generatione ſententia.

Cauſis itaq; huius morbi enarratis, ad curationem tandem eſt properandum: ſi modò prius illud dixerimus,huius generis morbos (quod omnibus in confeſſo eſt) acutos, pernicioſos, difficiles, atq; ut plurimum lethales eſſe,ut Auerrous atq; Auenzoar rectè ſenſerunt: *[3.Coll.cap.3. & 7.cap.11. 3. Theyſir. trac.2.cap.7.]* quod in præfatis ægrotantibus experiri mihi licuit: quæ multo cum labore,ſummóq; uitæ earum diſcrimine,priſtinæ ualetudini reſtitutæ ſunt. Nam & diu multúmq;,ac grauiter ægrotarunt, & pluries relapſæ ſunt, malè utiq; decernẽte morbo. Quæ autem relinquuntur in morbis poſt decretorium (autore Hippocrate) *[2.Aphor.12.]* recidiuam facere conſueuerunt. Recidiua autem, ut Auicenna tradit, *[Fen 1.quarti. cap.ulti.]* deterior eſt radice ſua. Proinde minimè mirum tam graui mulieres has eſſe actas periculo,utiq; crudo ſæuóq; occupatas morbo.

[Curatio.] Curatio uerò, eadem ferè, quæ aliarum acutarum febrium: niſi quòd in hac frigidior atq; tenuior conſtitui uictus ratio debet, quòd morbus extremos confeſtim habeat labores. Itaq; cùm in hoc morbo uehemens ſit circa præcordia flamma, aër in primis frigidus, aut natura aut arte parandus erit: quod decimo Methodi docet Galenus: indicans qua arte aërem frigidum efficere poſsis: frigida nimirum ſuauiáq;, ac odorata cubiculo inſpargendo, ueluti roſas, uitis pampinos, ſalicum ramos, & eius generis reliqua: quæ cubili inſtrata, perfrigerare aërem atq; odoratum reddere poſſunt: ueluti etiam acetum roſacea aqua exceptum, uel myrti folia ſæpe odorata, quæ & ego fieri iuſsi: frigidáq; odorata naribus crebrò admoueri,ad cerebri temperandam flammam iubebam, ueluti nenupharis uiolarum,roſarum,myrtíq; aquam. Tenuem ab initio ad decretorij uſq; tempus inſtitui uictum, quòd quibus iuxta eſt conſiſtentia morbi atq; uigor, laboreſq; ſummi fatigant, ijs pro Hippocratis ſententia tenuis uictus eſt imperandus. *[1.Aphoriſ.7. & 11.]* Itaq; cùm & acutus eſſet morbus, & ſummi labores infeſtarent, & proximus eſſet morbi ſtatus, (ſiquidem altera in

ſeptimo,

ſeptimo, altera in decimoquarto decreuit, oborta in iuniore per uomitum, ſudorem, & ſanguinem è naribus manantem criſi: in ſeniore per uomitum, ſeceſſum, & ſudorem bilioſo excreto humore) tenuem tum uictum obſeruari iuſsi, quoad ſe morbus remitteret: quo tempore paulò plenius cibaui uirtutis ſemper ſeruato tenore. Elegi autem ex alimentis quæcunque tenuem, concoctu facilem, atque refrigerantem præbere alimoniam poſſent: iniectis in leuibus iuſculis, lactuca, portulaca, cucurbita, oxalide, & ſimilibus. A uino in totum prohibui. Iuniori autem ſecta uena per initia ſanguinem detraxi, quòd & florenti eſſet ætate, & ualētibus uiribus. Alteri uerò ſeniori cucurbitulas tantum cum ſectione admoueri iuſsi, quòd uirtus infirmior eſſet, & ætas grandior, uaſorum obſtructiones congruis apozematis citra calefactionem detergentibus, & aperientibus, liberare ſategi. Noxios humores modò lenibus medicamentis, modò clyſterijs eduxi. Conſtabant autem medicamenta ſiliqua ægyptia quam caſsiam fiſtularem uocant, radice barbara, ex ſirupo roſaceo infuſionis roſarum & decocto fructuum exceptis. Aeſtum uerò febrilemque calorem, tum largo frigidæ potu, præſentaneo, ſi Galeno creditur, acutarum febrium auxilio: tum epithematis ad cor heparque admotis, reſtinxi, nonnullisque antidotis refrigerandi ac membra roborandi uim habentibus ut nenufarino, uiolarū, atque cichorij florum cōdito, crurum etiam ac brachiorum lauacris. Porracei ac æruginoſi humoris uenenoſam qualitatem, proprio antidoto repreſsi: nempe cryſtallo puriſsimo, ex decocto portulacæ, oxalidis, & intybi, cum ſirupo limonum aut acetoſitatis citri excepto: eſt enim cryſtallus alexipharmacum porraceæ atque æruginoſæ bilis, tota ſua ſubſtantia, atque etiam manifeſta qualitate prauis his ſuccis inimicum: quod & Petrus Aponenſis in ſuo de uenenis libro, & iuniorum medicorum plerique teſtantur, & experientia docet. Hacque ſeruata methodo ambæ mulieres, Dei ope, magnaque adhibita cura leuatæ ſunt: id ut intelligamus, quod à Celſo dictum eſt, ſeruari interdum eos de quibus medicus deſperarat: & item quod ab Hippocrate proditum eſt, multos ab ingentibus malis pernicioſisque morbis arte medica alleuari.

9.Meth.

Lib.2.cap.5.

Lib. de Flatibus.

Intemperata corpora num ſimilibus, num contrarijs ſeruanda? Et pugnantium ea de re Galeni locorum conciliatio.

ENARRATIO IIII.

CVM in Galeni commentarijs, quos in Hippocratis Aphoriſmos edidit, diligēter uerſarer, occurrit locus tum anceps ac dubius, tum intellectu explicatuque haud ſatis facilis. Eſt autem Aphoriſmus tertius, ſectionis item tertiæ, cuius ſeries eſt:

τῶν νούσων ἄλλαι πρὸς τὰς ἄλλας εὖ καὶ κακῶς πεφύκασι, καὶ ἡλικίαι τινὲς πρὸς ὥρας καὶ χώρας, καὶ διαίτας.

Quod eſt: Morbi alij ad alia bene uel malè ſe habent: & quædam ætates ad tempora & loca & uictus genera.

Quem

Quem locum enarrans Galenus contrarijs uiſus eſt intemperata corpora ſeruari debere aſtruxiſſe. Inquit enim ætates & naturas, frigidas quidem ad calida, calidas uerò ad frigida melius ſe habere, nedum ad loca & regiones, (quod totum ad aëris naturam pertinet) ſed etiam ad uictus genera. Subdit enim: Eadem ratione & ad loca non morbi tantum, ſed etiam ætates afficiuntur. Nam morbi calidi, in locis calidioribus magis generantur, & minus ſunt periculoſi: & magis ſanæ ſunt in frigidis regionibus ætates calidiores, & in alijs proportionaliter. Sic uerò & ad uictus genera, alij ad alia bene maléue ſe habent morbi, & ætates. Nam calidiores ad frigidiores, frigidiores uerò ad calidiores: & ſicciores quidem ad humidiores, humidiores uerò ad ſicciores benè ſe habent. Et ut ſimpliciter dixerim, contrarij quidem ad contraria bene, ſimiles autem ad ſimilia male, præterquàm ſi ætas temperata, & uictui, & regioni, & loco temperato comparetur: hoc enim ſolo modo ſimiles à ſimilibus bene afficiuntur. Quæ uerò plus à temperie receſſerunt ætates, ijs ſecundum temperaturam, contraria loca & tempora & uictus genera conferunt magis. Eademq; ferè commentario ſecundo eiuſdem libri ad hunc modum habentur: Ad æſtatem quidem (inquit) frigidæ & humidæ naturæ optimè afficiuntur, ad hyemem uerò calidæ & ſiccæ: ſicuti & malè afficiuntur calidæ & ſiccæ ad æſtatem, frigidæ & humidæ ad hyemem. Rurſus uerò ſexto de Sanitate tuenda in temperatis naturis contraria dare ſuadet: ne uidelicet à ſimilibus in morbum incidant: ſic enim inquit. In eo autem qui eſt in calido frigido'ue ad intemperantiam lapſu, contraria dare ſemper expedit: cùm & efficaciſsimæ eiuſmodi intemperies ſint, & (ut ita dicam) magis quàm quæ ex ſiccitate & humiditate conſiſtunt, potentes: Quippe cum facilè ſimilibus nutrimentis in morboſam intemperantiam abeant.

Item primo eiuſdem tractationis libro ad hunc modum loquitur: Intemperies (inquit) quæ intra ſanitatis ſunt terminos, corrigere oportebit: ita ut quæ iuſto ſicciores naturæ ſunt, humidiores reddas: quæ humidiores ſunt, ſicciores: Pari modo, quæ frigidiores ſunt, ut harum exceſſum caſtiges; quæ calidiores, earum ſuperantiam ad moderatius reuoces. Sed hæc ex diametro pugnant his, quæ ab eodem Galeno tum in libro de Tuenda ualetudine, tum octauo Methodi, tum in Arte medicinali de hac ipſa re prodita ſunt: utq; dictorum fidem faciam, loca huc adferre non pigebit. Siquidem in Arte medicinali ubi intemperatæ naturæ cauſas ſalubres aſsignat, in hunc loquitur modum: Duplicem (inquit) habent tales naturæ ſalubrium cauſarum formam: alteram quæ ipſarum ſeruat temperaturam: alteram uerò eam, quæ ad optimam transferunt. Quæ itaq; temperaturam conſeruant, tantum à cauſis optimè temperatæ naturæ diſtabunt, quantum & totius corporis temperatura, ab illa euariabit. Calidiora ſiquidē corpora, calidioris uictus rationem expoſcunt, frigidiora frigidioris. Quamobrem, ſi uerum eſt quæ à iuſto temperamenti modo per calidum recedunt, calidiorem quoq; uictus rationem poſtulare (ut hic uelle Galenus maniſeſtiſsimè uiſus eſt) falſum iam erit quod in Aphoriſmi commentario dicitur, eas ſcilicet naturas quæ à tem-

peram

peramento receſſerunt, contrarijs uictus rationibus melius habere: ut potè calidas frigidis, frigidas calidis: & ita de reliquis ſecundum contrarietatẽ oppoſitionibus. Rurſum libro de Salubribus primo, ſic ait; Quæ ſecundum naturam ſe habent corpora, his ſuum ſtatum ſeruari decet: ſeruatur autem ſimilibus unumquodq;, alteratur contrarijs. Quinto quoq; libro, id ipſum ſub his uerbis: Male affecto corpori contraria: benè autem ſe habenti ſimilia adhibere oportet. Ac paulò pòſt ſub ſexti initium quaſi ſeipſum explicans, in hunc loquitur modum. Si ſeruare temperamentum ſtudes, humidis naturis, humectante cibo, ſiccis ſicco uteris: ſin alterare placet, contrarijs. Ex quo manifeſtè eſt uidere ſimilibus regenda eſſe lapſa corpora, ſi modò in ſuo temperamento ſeruanda ſint, cùm contrarijs alterentur magis. Quare extemplò erratũ eſſe in præfatis commentarijs cenſendum eſt: quòd nimirum contrarijs melius ſe habere lapſa corpora, quàm ſimilibus aſſeuerarit Galenus; aut omnino ſui oblitus pugnantia dixit. Ad quod facit Hippocratis alter Aphoriſmus partis primæ, cuius initium, Victus humidus omnibus febricitantibus confert, maximè pueris, & alijs qui tali uictu uti conſueuerunt. Nanq; ibi Hippocrates, pueris ob innatam eorum humiditatem uictum humidum præſcribit, ueluti eorum temperamento ſimilem, ac magis conformem. Quò fit, ut ſimilibus magis quàm contrarijs ſeruanda ſint quæ à temperamento recedunt corpora: ut apertiſsimè idem etiam Galenus octauo Methodi probare uidetur, ubi duos illos ægrotantes contrario temperamento, eodem planè ac ſimili morbi genere teneri fingit, nempe calidiori, & ad bilis naturam propius accedenti, paulò calidiora: frigidiori frigidiora exhibenda ſtatuit: ſeruandi ſcilicet natiui temperamenti gratia. Quippe (ut exemplo deducam) ſi ſeruandus eſt qui duobus tantum à temperamento gradibus ad calidum labitur, non'ne huic ea exhibenda erunt, quæ totidem gradibus in alimentorum genere ad calidum uerſus diſtabunt? Equidem cùm inter alimentum & altum corpus, familiaritatem & cognationem quaſi quandam eſſe oporteat, nedum ſubſtantiæ ipſius, ſed & qualitatum quoq; (ut Galenus Alimentorum ſecundo, & de Tuenda ualetudine ſexto, uoluiſſe uiſus eſt) fit omnino, ut calidi corporis cognatum & familiare magis ſit quod calidum eſt, quàm quod frigidum: ac proinde hoc illius ſeruabit quam ab initio ſuſcepit temperiem. Igitur non uidetur ſtare poſſe, quod in Aphoriſmi commentario dicitur, Contrarijs quàm ſimilibus ſalubrius degere lapſa corpora. Verùm ſi quis Galeni ſenſa demonſtrationis uiribus innixa penitius conſideret, intemperata corpora non ſeruanda illa quidem ſimilibus, ſed magis contrarijs corrigenda iudicabit: quòd talia, ut in morbum incidant, naturæ ſuæ pronitate apta ſunt: atq; ut nunc ſalubria Galeno dicuntur, efficitur, ut ad moderationem reuocanda magis, quàm in ſua ipſorum temperie ſeruanda ſint. quæ docta Galeni primo de Sanitate tuenda ſententia eſt. Quippe intemperies quæ intra ſanitatis ſunt terminos, corrigere oportebit, (hæc enim Galeni eo loco uerba ſunt) ita ut quæ iuſto ſicciores naturæ ſunt, humidiores reddas: quæ humidiores ſunt, ſicciores. Pari modo quæ fri-

Apho. 36. primæ ſecti.

In Arte medicinali.

gidiores ſunt, ut harum exceſſum caſtiges: quæ calidiores, earum ſuperantiam ad moderatius reuoces. Quippe (ut idem paulò pòſt ait) ſimilibus quemlibet exceſſum augeſcere, cõtrarijs remitti ac minui certum eſt. Veriſsimum igitur eſt, quod in præfati Aphoriſmi cõmentario dictum à Galeno eſt, Frigidas quidẽ naturas ad calida, calidas uerò ad frigida: ſiccas ad humida, humidas ad ſicca bene ſe habere: & ut in ſumma dicatur, contrarias quidẽ ad contraria benè, ſimiles autem ad ſimilia malè: quòd intemperatas has naturas, ad temperamentũ reuocare, non in ſuo exceſſu ſeruare magis expediat. talia enim corpora cùm extremũ latitudinis ſanitatis terminum obtineant, unde meritò ſalubria in præſenti, uel ut nunc à [*In Arte medicinali.*] Galeno dicũtur: fit, ut in morbos ſuo tẽperamento ſimiles labi facilia ſint: ut calida corpora in calidos morbos, frigida in frigidos facilè incurrunt. Quamobrem ſi ſimilibus ſeruanda eſſent, protinus à ſanitate in morbum [*In Arte medicinali.*] deciderent: unde eſt illud Galeni, Et læduntur à ſimilibus ſuo temperamento facilè, iuuantur cõtrariorum moderato uſu. Sola itaq; temperata [*Vbi ſuprà.*] corpora, uel temperamento proxima, quæ ut multum ſalubria Galeno dicuntur, ſimilibus ſeruanda ſunt. Vnde illud rectiſsimè à Galeno dictum eſt, temperatas naturas temperatis cibis ac potionibus ſeruandas eſſe, calididiora calidioribus, frigidiora frigidioribus indigere. Quod cùm ſeruare proprium cuiuſq; temperamentum ſtudemus, ſimilibus tum rectè utendum: quòd à ſimilibus conſeruatio, à contrarijs alteratio fiat. Itaque ſi ſeruandum temperamentum ſit, ſimilibus tum rectè utaris: ubi uerò exceſſum quempiam emendare expedit, contrarijs utendum: ſiquidem (quod quinto de Tuenda ualetudine ait Galenus) omnem exceſſum contrario exceſſu corrigens, in ſanitate hominem cuſtodies: ſicuti ſi ſeruare temperamentum ſtudes, ut ſexto eiuſdem tractationis libro ſcribitur, humidis naturis humectantem cibum, ſiccis uerò eum qui ſiccet offeres. Verùm cùm lapſus hos emendare, magis quàm ſeruare expediat, contrarijs magis alterare, quàm ſimilibus ſeruare expedit. Atque per hæc omnem, quæ de lapſorum corporum conſeruatione, aut permutatione, inuenire eſt controuerſiam, tolli facilè poſſe euidentiſsimum arbitror: eademq; opera & pugnantes inuicem ſentẽtias conciliare facillimum eſt. Nam cùm contraria ad contraria bene ſe habere Galenus dixit: id intellexiſſe eſt uiſus, ut exceſſum omnem contrario corrigamus. Cùm uerò ſimilibus ſeruanda alio loco dixit, de his tantum ſermonem eum protuliſſe eſt uiſus, quorum ſeruare temperamentum ex uſu eſt: quæ, ut antea diximus, uel temperata ipſa ſunt, uel temperamento proxima. Hæc enim tantum ſeruare ſtudemus, uti intemperata permutare.

Ad atræ bilis atq; pituitæ noxam uitandam, pro Petro Bacheto iuriſperito, uiro in literis ſummo, amicoq; ſingulari.

ENARRATIO V.

PROVIDENTIS hominis maximeq; ſui obſeruantis eſſe Bachete uolunt, hoſtis non modò præſentis impetum, ſed & aduentantis inſidias arte atq; conſilio frangere, aut ſumma potius adhibita cautione prorſus uitare. Quamobrem conſultò feciſſe nobis es uiſus, qui (quum tibi ab atra bile pituitaq; ſæuiſsimis ſtudioſorum hominum, ac tui ſimilium, hoſtibus ualde metueres) qua te illis uia opponere, quibus te præſidijs aduerſus tantorum inimicorum tela munire poſſes, de me tui amantiſsimo petieris, atq; amanter efflagitaris. Qua ſanè in re præſtanda, etſi multos habiturus eras nobis & eruditione & ingenio præſtantiores: tamen quando iſtic deeſſe medicos ſcribis, quibus æquè ac nobis fidere poſsis: partium eſſe noſtrarum putaui, tibi in hoc ſatisfacere, cui in omnibus morem à nobis geſtum oportuit. Quod ſi minus acutè aut doctè, quàm uel res ipſa meretur, uel amor ſummus erga te noſter poſtulat, in propoſito uerſati erimus: quantum tamen & uires noſtræ omnes, & officij atq; amicitiæ ratio poſtulabunt, tantum certè ſyncera uoluntate atq; animo præſtabimus. Principiò, quoniam uictus ratio tantum momenti habere creditur, ut ea uel ſola & ſecundam ualetudinem tueri, & aduerſam propulſare poſsimus: ea tibi cautio ſumma adhibenda erit, ut ne quid in ea peccetur: ne error in ea eueniens morbo occaſionem præſtet. Quod ſi hac ritè ſeruata præcaueri à qua times noxa poterit, (uti certè poterit) magnum te fructum iam conſequutum puta. Sin minus, tum ad medicamenta properandum: quæ tamen expetenda, uel Galeni ſententia, nunquam eſſe duco, niſi ſumma urgeat neceſsitas, & morbus mitioribus non cedat.

5. Aphoriſm. comment. 16.

Conſtat autem uictus ratio in earum rerum delectu, quæ congruè adhibita integram ſeruare ualetudinem: incongruè uerò, corrumpere ualent, morbumq; accerſere. Sunt autem aër, cibus, potio, ſomnus, uigilia, inanitio, plenitas, motus, quies, animi perturbationes, quæ nos accidētia, uulgato medicorum nomine, Græci πάθη uocant.

Aëris igitur omnem intemperantiam uitare te oportere ſcito: ſed eam præſertim, quæ aquilonari flatu rigida & ſicca fuerit: nam hæc cerebro cōſtitutio aduerſiſsima eſſe uel Hippocratis teſtimonio ſolet. Pleniorem etiam cœli naturam, hoc eſt, caliginoſum & nubibus obductum aëra, uitare neceſſe erit: quippe quòd ingenio plurimum obſit. Vnde rectiſsimè illud poſt Hippocratem dixiſſe Ariſtoteles eſt uiſus, acutiora ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum eſſe, qui terras incolant eas, in quibus aër ſit purus ac tenuis, quàm illorum qui utātur craſſo cœlo atq; cōcreto. Quamobrem quum in tuo hoc cœlo talis ut plurimum uigeat natura, cauenda ea tibi in primis erit: nec prius domo egrediūdum, præſertim hyeme, quàm ſol formoſo ſuo ore terrā calfecerit, plene'q; illuſtrarit. Quòd ſi ſerenus fuerit aër, nec uentis agitatus, & omni concretione

5. Aphoriſm.

Ex Hipp. lib. de aëre, aquis & locis. Et Ariſtotele in Problem. & Cicer. lib. de Nat. deor. 2.

uacuus, tunceo tibi, placida & aperta per uirentia loca inambulatione, utendum: ut libero cœlo, & multo ſpiritu augeat attollatq́ ſe animus.

Quod ad cibum pertinet, Sit tenuis, facilis, concoqui minimè contumax, boni ſucci, & qui atræ bili plurimum aduerſetur: careat item craſsitie, lentore, uiſciditate, omni deniq; mala qualitate, quâ noxam corpori inferre poteſt: ſit in eo modus, non ſatietas & impletio, ſed famis ſedatio, & collabentis naturæ noſtræ, hoc ueluti iuſto præſidio alleuatio. Nunquam itaq; ad ſatietatem, ſemper infra hanc edendum: mollia & iurulenta, durioribus ſemper præponantur: uarietas & ſplendidæ menſæ perpetuò uitandæ: nam non minus ingenio quàm corpori nocent. Quamobrem tu Platonicas ſemper cœnas, quàm uel Lucullianas, uel Aeſopi patinas potius deligito. Socratico more fames tibi labore, hoc eſt congrua exercitatione, obſonanda erit. Quum ad cibum benè appetens accedis, ſint in primis omnia munda, nitida, pellucida, terſa, quæ ad rem eſcariam pertinent: nam hæc & uoluptatem, & appetentiam excitant maiorem.

Sit itaq; panis recens è puro tritico molliter ſtudioſéq; coctus, priuſq; optimè ſale modico atq; fermento ſubactus: azymus, furfuraceus, & qui nimio igne cruſtam denſam concepit, uitandi. Ex carnibus quadrupedum conferunt uitulina, hædi, ueruecis iunioris. Inter auitij generis primas tenere à noſtris creduntur capi iuuenculi, altiles pullæ, & qui ex his naſcuntur pulli, quarum ſanè auium carnes ſi edantur, uel Auicennæ teſtimonio, cerebrum atq; ingenium iuuare dicuntur. Perdices item & columborum pulli: item præ cæteris turtures (quarum ea eſt inſita à natura uis, ut ingenio conferant uel Auerrois ſententia) mirè conueniunt. Et ex uolatilibus quæcunq;, ut in ſumma dicatur, in nemoribus & libero aëre uiuunt, uti ſturni, phaſiani, turdi, merulæ, & huius generis mille. Oua è gallinis, præcipuè recentia ſi ſint, mollia, tenera, putamine dempto in aqua diffracta atq; elixa maximè probantur. Piſces ij inter cæteros utiliores, qui in libero mari, uel petroſis locis degentes ſquammis nitent, multoq́; agitatu fragilem & teneram habent carnem: quales ſunt bugloſſus, pagrus, aſellus, mullus, & ex fluuialibus trotta, umbra, perca, atq; ſaxatiles uocati. Lacuſtres, pingues, cœnoſi, grandi mole, cutacei, damnandi. Edi debent ex ſale aceto modico in aqua elixis, adiectis menta, ſelino, paſsis uuis, & aromatum leni portione, uel in craticula aſsi. Caſeus mollis, non nimium pinguis, ætate medius, à cibo interdum confert, ſed modicè ſumptus, & in raro uſu. Verùm quæ ex ſero lactis conficitur diſcocta uocata, quam uulgari nomine broſſam dicimus, ex roſacea aqua & zaccaro boni eſſe alimenti traditur. Fructus ſint, pruna optimè matura, præſertim quæ damaſcena uocantur, & quæ nos pertigonia appellamus: lauroceraſa (ſic enim acida illa nuncupari à doctis uideo) moſcata pyra, uuæ probè maturę colore albę, cute tenues, ſapore dulces, atq; item ficus maturæ, molles, fiſſa cute, pingui ad caput lacryma madentes, quas nos burgenſes peculiari nomine nuncupamus: in quem ordinem & amygdalæ dulces uenire poſſunt, præſertim delibratæ, & roſacea atq; optimo zaccaro reſperſæ. Cæteri uitandi fructus, niſi tantum uoluptatis cauſa ex his

[Margin: 2. Canone. cap.296.]
[Margin: 5. Collectionum. cap.32.]

his tantillum deguſtare uelis: id enim non ſanis modò, ſed & ægris quoque, uel autore Galeno permittitur. Ex holeribus, in præcipuo ſint uſu borrago, quæ una ad arcendam atram bilim hilaritatemq́ue gignendam (autoribus Dioſcoride, Galeno, & Paulo) mirè ualere creditur: præſertim in uinum immiſſa cum floribus ſuis: lactuca item in raro uſu; & æſtate tēperandi æſtus cauſa aſſumi poterit, frequentius uerò cichorium, holera reliqua uitentur. Ex aromatibus conueniunt crocus & cinnamomum. Ex ferculis amylum, lac ex amygdalis, cremor ptiſſanæ, panis lotus ex iure capi uel pulli exceptus. Legumina uitanda omnia, præter ius cicerum rubeorum. Quæ farctorum & popinariorum arte parantur condimenta eſitia, paſtilia, tortæ, frictellæ, ceu peſtes quaſdam truculentiſsimas fugere oportet. Bellaria & tragemata ſint nuclei pinei, ex zaccaro conditi, coriandri ſemina, malorum cotoneorum caro condita, quæ uel autore Auenzoare lætitiam & ipſa facere ſolent. Vinum ſit tenue, album, uel ſubrubrum, nitidum, odorum, adſtrictionis aliquid habens, probè dilutum, ac modicè ſumptum: hoc enim nihil aliud quicquam ualentius ad ſpiritus fouendos, & ſanguinem optimum gignendum, membraq́ue ac uires omnes atque animum roborandum haberi omnes uolunt.

1. ad Glau. & Hipp. 2. aph. 38.

1. Theyſir. cap. 1.

Vitanda quæ ſequuntur, ut potè atram bilim parientia: Vinum craſſum, potens, turbidum, aromatibus conditum: Leporina, bubula, & ſuilla caro præpinguis, præſertim ſale aſſeruata: Salſa omnia, & acuta, uti allia, porri, cepæ, bulbi, raphani, eruca, ſinapi, piper, zinziber, lentes, fabæ, caules, iuglandes, caſeus uetus, neruoſæ animalium partes atq́ue eorundem interanea.

Hæc de cibis & potionibus tum uitandis, tum deligendis, in quibus pauló fuſior de induſtria eſſe uolui, quòd multa bonaq́ue pars ualetudinis ſeruandæ in ijs poſita eſſe uideatur, & quòd etiam cibo quo utare intereſſe aliquid ad mentis aciem è doctis pleriq́ue omnes exiſtiment.

Somnus ſit nocturnus, non protinus ſed duabus à cibo interiectis horis, quod ſpatium temporis ſuauibus confabulationibus, aut amœnioribus ſtudijs, tranſigere uniuerſum oportebit. Siquidem à cœna, ut rectè Celſus monet, neq́ue legere, nec uoce contendere, aut lucubrationi ſe feriae dare oportet: ſed poſt concoctionem id facere. Non autem amplius horis ſeptem, nec minus ſex ſomno tribuatur, reliquum temporis uigiletur. Sit autem lectus mollis, ritè compoſitus, mundus. Decubitus capite alto, ad puluinar inclinato, corpore in ſiniſtrum latus ab initio ſomni, poſtea in dextrum conuerſo: ſic enim concoctionem felicius procedere noſtri uolunt. Experrecto, membra leniter fricanda, pectendum eburneo pectine caput, extergendi è naribus muci, aures à ſordibus penicillo purgandæ, facies, oculi, dētes frigida per æſtatem, hyeme modico uino addito abluenda: id enim ſenſibus mirè prodeſſe aiunt.

Lib. 1. cap. 2.

Vide Auicē. Fen 13. tertij. trac. 3. cap. 5.

Plenitas omnis, tam quæ ex cibis, quàm quæ ex humorum redundantia naſcitur, omnis uitetur: ſicuti & inedia, quæ non pauló plurimum ſtudio ſiccatis nocere conſueuit.

Quòd ſi adſtrictior occaſione aliqua fuerit aluus, mollibus cibis leniendа, nempe prunarum, aut uuarum paſſarum decocto: ex zaccaro, uel prunis ipſis elixis,& ab initio menſæ præaſſumptis, uel mercuriali in iuſculis ebullita,aut braſsicæ decocto: hæc enim ſoluere leniter uentrem ſolent. Clyſteres autem ob id non præſcribimus, quòd tibi eſſe ingratiſsimos ſciamus.

Motus & exercitatio ante cibum citra laſsitudinem & ſudorem, locis herbeſcenti uiriditate placidis, aut ſecus decurſus fluentium aquarum, ſereno cœlo confert:acrior hyeme, & ſub tecto:mitior æſtate,& in aperto.

Lib. 1. Sunt & membris ſuæ quibuſque priuatim exercitationes: nam ut Celſus inquit, oculos probè exercent minutarum literarum inſpectio: pulmones ac ſtomachum, clara lectio, uocis modulatio, concio: quas ſanè obire ſalutare prorſus ego exiſtimo,præſertim uacuo uentre.

A cibo, quies tum animi, tum corporis imperanda: in primis uerò animi perturbationes omnes, ceu peſtes truculentiſsimas uitare oportet: iram dico,metum, triſtitiam, ſolicitudinem, intempeſtiua ſtudia, meditationes longas atque intentas: ſed omnium maximè uenerem, quæ capitalis & inteſtina ſtudioſorum aduerſaria eſſe ſolet. Sit tamen quandoque talis, ut nec diſſolutionem ſentiat ex ea corpus, & ſeipſo lenius ac melius dormiens uideatur effectum: ad quem modum concubitum ſalubrem *In arte medi inali.* eſſe Galenus dixit. Hæc de uictus ratione.

De medicamentis hæc pauca, nam in id tantum præſcribenda cenſemus, ut quæ genita iam ſunt excrementa commodè uacuari, ne noxam retenta inferre poſsint, & horum uacuatione in meliorem habitum duci *7. Meth.* membra queant: ſiquidem uel autore Galeno noxam ab humoribus ſentire membra in quæ decumbunt ſolent. Itaque appetente uere ijs tibi utendum erit, ut dies aliquot ſequente apozemate utare, cuius eſt uis atram bilim pituitamque attenuare, ſanguinem ab excrementis puriorem reddere,infarctus uaſorum reſerare,atque hepati robur addere. poſt cuius uſum infraſcribendum pharmacum electo die bibendum erit: adhibito tamen ad id docti alicuius uiri,cui te rectè credere poſsis, conſilio.Dein catapotijs aſſumendis conſueſcere, quæ ſenſim noxios humores pellant, optimum cenſemus. Adhæc ijs quæ principes partes alterando, & ab ijs malam intemperiem remouendo iuuant.

Apozematis porrò hæc erit deſcriptio: Accipe radicum fœniculi, petroſelini,& oxylapathi omnium in aceto per diem maceratorum cuiuſque unciam:fumariæ,ſummitatum lupi ſalictarij,quem lupullum nominant, bugloſsi,oxalidis,intybi utriuſque,hyſſopi cuiuſque manipulũ: capillorum ueneris,cæteras,cuiuſque manipuli dimidium: uuarum paſſarum exacinatarum, paria uiginti: quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundatorum cuiuſque drach. duas: aneſi ſeminis drach. unam,polypodij quercini recentis unciam,glycyrrhizæ drach. ſex, folliculorum ſene orientalis, ab ſtipitibus ligneis purgatorum, ſeſquiunciam: fiat omnium decoctio in fontanæ aquæ libris duabus ad conſumptionem tertiæ partis,& coletur: in colatura diſſolue ſiruporum de bugloſſa, capillorum ueneris, &

acidi

acidi compoſiti, cuiuſque uncias tres: fiat apozema ex arte cum puluere electuarij trium ſantalorum rhabarbaro duplicato, utatur ſex diebus ieiuno uentre.

Finito apozemate ſequens ſumatur potio: quæ accipit, Catholici medicamenti unciam, rhabarbari electi & aqua intybi latioris & modico uini albi irrorati, & expreſsi, ſeſquidrach. agarici trochiſcati & in melle roſaceo infuſi, ſcrupulos quatuor: confectionis hamec. drach. tres ex decocto paſſularum, polypodij glycyrrhizæ & florum cõmunium potio paretur poſt uſum apozematis ſumenda. In craſtinum medicamenti ſumat conditi florum cichorij & roſarum cuiuſque drachmas duas ex ſaccharo exceptorum.

Ad alterationem membrorum fiat ſequens confectio: Accipe conditi florum cichorij, borraginis, uiolarum & roſarum, cuiuſque unciæ dimidium: radicum bugloſsi ſaccharo conditarum unciam: corticum citrij mali ſaccharo conditarum drach. ſex, mirabolanorum emblicarum ex ſaccharo conditarum numero unum: pulueris diamargaritonis frigidi & lętificantis deſcriptione Raſij ad Almanſorem, cuiuſq; drachmæ dimidium, confectionis alchermes meſuei drach. unam, miſce cum ſirupo uel ſucco pomorum, fiat confectio cuius ſit modus caſtaneæ quantitas alternis diebus quinq; ante cibum horis.

Pillulæ præſtantiſsimæ ad atræ bilis & pituitæ uacuationem, uentriculum & cor roborantes: Accipe aloës electi drach. duas: corticum mirabolanorũ Indorum & chebulorum cum oleo amygdalarum dulcium confricatorum cuiuſq; ſcrupu. duos, rha electiſsimi, agarici recenter trochiſcati, cuiuſq; drach. unam: pulueris ſenę præparatæ, thymi, epithymi cuiuſq; ſcrupu. duos, maſtiches, aneſi, interioris cinnamomi electi, cuiuſq; ſcrupuli dimidium, ex ſucco bugloſsi fiat maſſa, ex qua fiant pillulæ ſex pro drach. Autumno hæc ipſa uacuatio repetenda: æſtate à pharmacis temperandum uentrem ſoluentibus.

Hæc habuimus Bachete ſuauiſsime, quæ in rem tuam profutura ſeruandæq; ualetudini aptiora putauimus: quæ ſi tibi fortaſſe homini acuto & ſummo, non ea lima atq; doctrina uidebuntur ſcripta, quam & eruditio ſumma tua, & ingenij atq; iudicij tui magnitudo poſtulant: id cogita, medicos non eloquentia & uerbis, ſed re & ſanis conſilijs mederi ſolere. Quod nos ſanè conſilium tibi tantò maiore cum fide atque integritate damus, quantò ipſius ſtructura ab eloquentia omni & nitore eſt aliena. Tu uerò tanquam ab amantiſsimo tui homine & beneuolentiſsimo profectum intellige, atq; ob id utile magis futurum: ſiquidem uel Celſo autore utilior amicus medicus, quàm extraneus. Vale, & his noſtris fidenter utere. Quæ enim præſidia amica manu præſcribuntur, magnáq; fiducia aſſumuntur (uti te accepturum minimè dubito) fieri minimè poteſt, quin ualdè ſalutaria utiliaq; euadant.

Libro 1. in Procemio.

Cucurbitulas in lippitudine, etiam ante totius corporis uacuationem, in corpore rari habitus, & minimè plethorico, probè conuenire.

ENARRATIO VI.

CVM ægra quædam mulier, florenti quidem ætate, ſed raro corporis habitu, & facilè ſolubili, laboribus penè confecta, nec uiribus admodum ualentibus, deniq; lactans & ſanguinis miſsioni inſueta: adhæc neq; ſucculenta, neq; humorum ſecundum uaſa plenitate onuſta, in lippitudinem inciſſet, ad eamq; curandam medici duo conueniſſent, & de congruis inter ſe admouendis remedijs decertarent: eorum alter cucurbitulis mittendum per initia ſanguinem (cùm uenæ ſectionem ægra ualde recuſaret) non ſine magna ratione cenſebat: alter uerò præſidium id per initia admouendum quidem eſſe maximè damnabat: ſuaſq; uterq; dum rationes adferrent, & tanquam pro aris & focis pro ſua quiſque opinione tuenda ualdè contenderent, contentionis eius arbitrum me, atq; æquum iudicem ambo eſſe uoluerunt. Quam ego prouinciam quum diu ac multum detrectaſſem: eorum tamen uictus precibus, coactus ſum delatum ad me munus ſuſcipere: non ut cenſoris quidem, aut iudicis partes mihi aſſumerem, ſed ut pro ueritate ſtans, quid tandem mihi de re propoſita uideretur, liberè explicarem. Itaq; à morbi natura exorſus, quam uel eorum teſtimonio lippitudinem eſſe à ſanguine in oculi adnatam membranam irruente natam aſſeuerabant, ita rem ſum aggreſſus. Illud noſtis, uiri optimi, ab eo affectu qui curandus proponitur medendi ſcopos eſſe ſumendos: cùm omnis, quæ de medendo ſumitur iudicatio, uel Galeni ſententia à morbi natura proficiſcatur. Itaque cùm morbus à uobis in præſens curandus, ex multa in tunicas oculi è cerebro colliquati humoris effluxione fiat, medendi ſcopus erit, fluentis humoris tum reuulſio, tum euacuatio ac deriuatio: hiſce enim finibus tota fermè fluxionum omnium medendi clauditur methodus, ſi modo Galeno tum in ſecundo ad Glauconem cap. XIII. tum Therapeu. VII. atq; XIII. creditur. Ea igitur quæ morbi materiam aliò reuellere poſſunt, ea inquam ceu maximè ſalutaria deligenda, præſertim ſi reuellendo euacuent: id autem faciunt ſanguinis miſsio, inciſæ cucurbitulæ, & per pharmacum deiectio. Quippe uel eiuſdem Galeni teſtimonio, in hunc eæ uſum repertæ ſunt, ut humorem ex imo ad ſe euocent. Quamobrem quum ex alto in ſeſe humorem trahant, & affectum locum, qua premebatur, plenitudine exonerent: fit omnino, ut incunctanter ac ſine mora ulla admouendæ ſint. Quod ut planius demonſtrem, ex eodem Galeno textum ad hanc rem adferam, ſi id modò primum mihi conceſſeritis, uehementer reuulſorium cucurbitulam eſſe inſtrumentum, quod & ipſum uel inuiti ex Galeno fateri cogemini: is enim libro de reuulſione & cucurbitulis, oſtendens quonam morbi tempore adhibendæ ſint, & quatenus reuellere queant, ad hunc modum diſſerit.

a. Meth.

3. de Locis affec. cap. 4.

γινομένων δὲ ἐπὶ τῶν παθῶν, οὐκ αὐτοῖς τοῖς ἀρχομένοις κέχρηται μάλιστα, ἀλλὰ τοῖς συνε-

χέσιν

λέσιν αὐτῶν ἐπιθετέον τὰς σικύας ἀντισπάσεως χάριν.

Quod eſt: in his affectibus dum gignuntur, non quidem membris ipſis quæ cœperint laborare, ſed eis quæ laborantibus coniuncta fuerint, reuulſionis gratia cucurbitulæ imponendæ ſunt.

Egregia hac ſententia Galenus cucurbitularum uſum in his affectionibus, quæ à defluxione fiunt, non minus doctè quàm uerè monſtrauit: oſtendens, & quo tempore admouere in his affectibus eas, & quibus partibus affigere oporteat. Adhiberi autem eas, per morborum initia oportere, uerba illa indicant [In his affectionibus dum gignūtur, earum uſum eſſe] Conſtat autem morbos, dum in generatione ſunt, tum in initio eſſe. Cur autem per initia admouendas cucurbitulas dixerit, in promptu cauſa eſt, quòd cùm præcipuus in his morbis, qui à defluxione naſcuntur, ſcopus ſit, irruentem humorem repellere, atq; minuere. Cucurbitulæ autem (quod eodem loco ait Galenus) exhaurire materiam, dolores ſoluere, phlegmonem minuere, fluxiones, quæ profundas partes infeſtent, transferre poſsint, & ſanguinis eruptiones prohibere: optimo quidem iure per initia admouendas affirmauit. Cur uerò non laborantibus membris, ſed eis quæ laborantibus coniuncta fuerint, affigendas iuſſerit, in id feciſſe eſt uiſus, ne fluxionem augeret magis atq; irritaret. Siquidem uel Hippocratis ſententia quàm longiſsimè à tentata fluxione parte reuellere ſemper humorem oportet, non ad ipſam attrahere. Per coniuncta autem laborantibus partibus loca affigere iubet, quòd ſiue reuellere, ſiue deriuare uelimus, ſemper id per communia loca autore Hippocrate facere expedit. Conſtat itaq; in fluxionum morbis dum gignuntur, hoc eſt in initio Galenum reuulſionis gratia cucurbitulis uſum. At, rurſus idem Galenus ſeptimo Methodi, quo loco de fluxionum morbis, qui uentriculum infeſtant, ex profeſſo tractat, reuulſione potiſsimùm mederi ſtudet. Quin & alibi, Fluentium, inquit, humorum medela, retractio eſt; fluxorum, & 2. Artis cura eorum qui membrum obſederunt, deriuatio. Methodi autem X I I. de tiuæ ad Glau cucurbitulæ uiribus loquens, planius ad hunc modum: Cucurbitula, ait, conem. nobile planè auxilium eſt, inuenta tum ut foras euocentur quæ ſunt in alto, tum ut eximantur & eruantur quæ iam in ſcirrum abeunt. Et paulo poſt (ueluti illius in oculorum fluxione) utilitatem oſtenſurus, cucurbitula, inquit, in occipite defixa efficax eſt remedium ad oculorum fluxiones. Ex his Galeni locis hanc uelim ratiocinationem colligatis, quæ demonſtrationis uice eſſe poſsit: Lippitudo morbus, ad præſens curandus, affectus eſt ex fluxionis humorum ad oculos copia cōſtans, uel omnium autorum ſententia: at morbos huiuſcemodi reuulſio curat, uti paulò antea ex Galeno probatum: huic igitur reuulſio maximè debetur. Atqui cucurbitula ex maximè reuellentibus unum eſt, uel Hippocratis & Gale- 5. Aphoriſ. ni teſtimonio. Igitur cucurbitula non inutiliter in eius generis affectibus, etiam inter initia, admouenda. Sed hanc uos, opinor, non per initia, & pleno adhuc corpore, ſed purgato prius & inanito deiectorio aliquo pharmaco admouendam contendetis, ex illo fortaſſe Galeni loco, libro de Sanguinis miſsione, Cucurbitulæ ſunt utiles euacuatis, plethoricis

non-

non ſunt admouendæ. Rurſum ex libro de Reuulſione, quo loco cucurbitulas Galenus purgatis corporibus utiles, repletis inutiles affirmat: ex alio item XIII. Methodi, dum inquit, Cucurbita in occipite defixa, efficax eſt remedium ad oculorum fluxiones: uacuari tamen prius totum corpus expedit. Nam ſi refertum ſanguine corpus ſit, in quacunque parte capitis cucurbitam defixeris, totum ipſum implebis. Ex his uerò Galeni locis contendetis fortaſſe, nec omnino perperam, totius uacuationem cucurbitularum admotionem antecedere debere. Verùm ne id quidem facit, quo minus congruè admoueri in propoſito uobis morbo, etiam ante totius corporis uacuationem cucurbitulæ poſsint: corpore præſertim nec plethorico, nec ſanguinis miſsioni aſſueto, & rari habitus, & à ſanguinis miſsione plurimùm abhorrenti. Nempe cùm Galenus libro de ſanguinis miſsione, & de reuulſione, plethoricis noxias eſſe protulit: hoc quidem uerìſsimum eſt, in quibus ſecundum totum habitum corporis plenitudo ſubeſt, uel quæ ad uires, uel quæ ad uaſa dicitur: non ſic autem, in quibus ſecundum patiens tantum membrum (ut oculos aut cerebrum) plethorica diſpoſitio ſubeſt. Nam ſi reliquum totum corpus plethora uacet, ſecundum cerebrum autem aut oculos plenum ſit, (uti in hoc ipſo curando corpore, tum ueſtro teſtimonio, tum reuera, contingebat) quid quæſo prohibet uacuis membris (ut pote ſcapulis ac natibus) cucurbitulas admoueri? Nam quod Galenus ex illis metuit incommodum, haud quaquam eueniet: nimirum ex ſe iam ſpontéque inanitis ſecundum naturam uaſis. Adde quòd in illis locis de earum cucurbitularum uſu Galenus loquutus eſt, quæ affecto potius loco euocandi foras humoris gratia admouentur, quàm de his, quæ in oppoſita loca retrahendi ac reuellendi cauſa admoueri ſolent: quod uel ex illa uerborum ſerie conſtare poteſt, qua inquit [cucurbitulam cuicunque parti capitis affixam locum implere] nam tum de ea cucurbitula ſermonem protuliſſe uidetur, quæ capiti affecto euacuandi cauſa, non reuellendi admota ſit: cui ſanè muneri nihil fateor plenitudine nocẽtius eſſe. At cùm has admoueri alter ueſtrum iuſsit, eas quidem neque plethorico corpori, neque capiti ipſi admoueri, ſed tenui & minimè pleno, & oppoſitis locis cenſuit. Quamobrem non eſt quod hiſce Galeni quibuſdam telis ſocij ſententiam euertere coneris: quin illis fulcitam potius ac munitam magis exiſtimare debes. Ad quod certè maximè facit, quòd reuulſio his tantum ex plenitudine morbis debetur, qui in fluxione adhuc ſunt: (uti apertiſsimè ſecundo ad Glauconem Galenus uoluit) in fluxione autem morbi ipſi non niſi in principio conſiſtere poſſunt, cùm in reliquis morbi temporibus, fluxa iam non amplius fluens ſit materia. Igitur ſi qua reuulſio debetur, ea morbi principio, non etiamdum ſtatui declinationi ue debetur: cùm in his deriuatio ad uicina, uel ex ipſamet parte uacuatio, magis quàm reuulſiio cõnferat. Ex his fit, ut in principio potius cucurbitula, ceu reuulſorium quiddam, quàm in alijs temporibus congruentior ſit. Et hæc prima ad id probandum non ineffi-cax ratio. Adde quòd Hippocrates, tantus alioqui autor, in pleuritide tentandi gratia, loco etiam affecto fomenta in principio, & ſumma etiam

plenitud

Locorũ Galeni explicatio.

2. de Rat. uic. acut. textu 1.

plenitudine admoueri iubet. Quòd ſi is locum affectum materia nimia turgentem, fomentis calorificis probandæ plenitudinis cauſa aggrauare, & intendere magis non ueretur: quid timendum ſit medico reuulſionis gratia, non ſuper affecta loca, ſed omnino oppoſita cucurbitulas admouenti? Facit præterea, quòd ſanguinis miſsio in hoc morbi genere omniũ ſaluberrima ab omnibus pleriſque doctis putatur. Quòd ſi hæc ob unam aliquam cauſam, ætatem ſcilicet, uel ægri naturam, aut temporis conditionem fieri nequeat, non'ne id tum fieri conueniet, quod illi uiribus potentiáq; par exiſtit? Atqui cucurbitulæ uicariæ ſunt miſsionis ſanguinis: (ut cum Auicenna loquar) igitur ubi ſanguinis miſsio expleri nequit, *Fen 4. primi. cap. 21.* admotis cucurbitulis eſt (quoad eius fieri poteſt) illius uirtus, & in expellendo morbo efficacia exprimenda. Quamobrem cùm in hac laborante, quæ per uenas fit uacuatio ex uſu non eſſet, (nempe quòd raro habitu, & facile ſolubili, quòd timida, quòd inſueta, quòd uiribus exhauſta, quòd laboribus confecta, quòd denique lactans) neceſſarium omnino eſt, eam quæ per cucurbitulas fit uacuationem utilem eſſe: cùm per eam probè fluens humor uacuetur, & uires ab ea minimè diſſoluantur: hoc nempe cucurbitulis commodum Auicenna Celſusq; tribuunt. Quin dum ophthalmiæ curationem ex profeſſo tractat Auicenna (ea enarrans auxilia *Auic. ubi ſuprà. Celſ. lib. 2. cap. 10.* quæ morbi principio debentur) inter cætera ultimi (ut ipſe uocat) iuuamenti uentoſas conſtituit, ſi ceruicis initio admoueantur. *Fen 3. tertij. tract. 1. cap. 9.* Quem locum exponens Nicolus Florentinus, inter recentiores ac noſtræ ætatis medicos *Sermone 3. cap. 9.* uel in præcipuis habendus, aſtruit cucurbitulas, etiam ante omnem euacuationem in hoc morbi genere nòn minimum utiles eſſe. Qua autem tu ratione eo loci poſitas inſalubres eſſe prædices, planè non uideo. Accedit quòd cùm medici præcipuum munus ſit, tutò acceleriter curare, (uel Galeni & Celſi teſtimonio) præſertim ubi uehemens urget dolor, qualis *Gal. 12. meth. Celſus lib. 3. cap. 4.* in oculorum phlegmone, aut affectus membrum aliquod obſederit princeps: ea maxime moliri debet medicus, ex quibus ſperet ægrum à dolore morboq; celerius uindicari, non poteſt autem uel efficacius, uel etiamnum maturius iuuari æger, quàm ſi tota uel maior fluxionis pars ab dolente parte quàm ocyſsimè aliò reuellatur: igitur illi etiam per initia reuulſorio auxilio utendum: aut morborum inſignis merebitur procraſtinator, non uerè etiam curator dici. Alia poſſem addere multa, ſed hæc ad uos, ut in calamum uenerunt ueſtro iudicio perpolienda ſufficere uiſa ſunt. quæ uos ambos à contentionis diſpendio leuare: alterum autem ueſtrum ab imperitiæ & incogitati conſilij culpa aſſerere, ac uindicare poſsint.

*

De populari & epidemico morbo graſſante, febre tertiana ab aëris & aquarum noxia qualitate oborta, cum hepatis imbecillitate & obſtructione, ad quam dyſenteria hepatica ſequebatur.

ENARRATIO VII.

CVM nihil in medicina graue, difficile, & arduum: tum uerò illud in primis in ea admirabile haberi debet, quòd nedum per eam priuatorum & patentium morborum, quos σποράδας Græci uocant, hoc eſt diſperſos, ſed & abditiſsimorum quoque & populariter graſſantium, in quibus diuini quippiam ſubeſt, naturam, cauſas, ſymptomatáq; agnoſcimus: & qua ſint ratione tractandi, eius artis beneficio edocemur: & ſi de occultiſsimis abditiſsimiſque morbis opinione & artificioſa uocata coniectura potius quàm certa ratione iudicium ferri à medico poſsit: quæ docta Hippocratis libro de Flatibus (ſi modò is eius libri autor eſt) ſententia fuit: atque item Galeni cùm inquit, Quæ in occulto latent & febres afferunt, non æquè diſcernuntur, atq; ea quæ in partibus apparentibus: ſed mente egere perſpicaci mihi uidentur. Quamobrem cùm de populari morbo qui per omnem fermè Narbonenſem Galliam, ſed in Allobrogibus præſertim uiguit, dicendũ mihi ſit, primum omnium morbi huius cauſas, naturam ac uim omnem explicabo: ſubdita tandem eius morbi curatiua methodo. Sic enim omnia mihi complexus uidebor, quæ ad rectam affectus huius tractationẽ pertinere uidebuntur. Sumptis utiq; medendi indicationibus ab his quæ ſecundum naturam, atq; quæ contra naturam ſunt: ſic enim quis medẽdo minimè errabit, inquiente Galeno primo ad Glauconem, neminem qui certo diuiſionis artificio ea quæ ſecundum naturam ſunt, ueluti temperaturam, ætatem, ſexum, mores, educationem, aſſuetudines, induſtrias, habitus, unáq; morbi & ſymptomatũ uim ac potentiam, eorumq; cauſas peruouerit, non certa methodo ritè curaturum. Sed iam rem ipſam aggredior. Viguerant per hyemẽ anni trigeſimi primi ſupra ſeſquimilleſimum, proximumq; illi uer, ingentes pluuiæ, tẽpeſtates præpoſteræ, auſtri ſicci haud parum multi, quorum peculiare ſi increbuerint eſſe ſolet febres gignere. Cui ſanè conſtitutioni ſeptentrionales uenti, rari quidem illi, ſed ualidi poſt furentes auſtros mixti erant. Aeſtas ſequuta nubibus obducta, caligine plena, calida, æſtuoſa, ſiccáq; fuit: nimirum quòd talis ferè eſſet cœli aëriſq; conſtitutio, qualem in Thaſo olim fuiſſe primo Epidemiorum ſcribit Hippocrates. Vnde factum eſt, ut accedente etiam putredinoſa aquarum uitiatarum qualitate, mox tubercula, bubones, phigethla, carbones & eius generis tumores, peſtilentes quidem illi, atq; pernitioſis febribus coniuncti graſſari cœperint. Tandem uerò poſt ſolſtitium æſtiuum ceſſantibus præfatis affectibus, febres horridæ, graues, aliæ continentes, intermittentes aliæ, eæq; præcipuè tertianæ oriri cœperunt. ſed quæ neq; planè remitterent, nec omnino remiſsione illa melius habere ægri uiderentur. quòd uidelicet noxius humor putredine ſua, & noxia qualitate occulta (quam morbidam excretionem Hippocrates

2. ad Glauco. cap. 6. de carbone.

1 Problematũ, probl. 23. Auicẽ. Fen 2. primi. doc. 2. Summ. 1. cap. 10.

cratei appellauit) hoc eſt potentiam quandam deleteriam, toti noſtræ ſubſtantiæ prorſus infenſam, in ipſo humore contumaciter inſiſtentem, atq; à morbido aëre conceptam, ita ægros affligeret, ut nec uirtus hunc concoquere, aut notabili excretione ſuperare poſſet. Hoc itaq; morbo tum ſenes, tum iuuenes, pueri innuptæq; puellæ teneri cœperunt. quod communis eademq; prorſus ſubeſſet in omnibus morbifica cauſa, aëris inquam uitioſi attractus, uitiatæq; aquæ hauſtus. eæ nempe duæ uel præcipuæ popularis morbi (ſi quid Hippocrati, Galeno, ac Paulo creditur) cauſæ eſſe ſolent, ac proinde nullo habito ætatis, temperamenti, ſexus, educationis, uitæ, ac conſuetudinis diſcrimine, in omnes paſsim grauiſsimè ſæuiebat, quo indicio à diſperſo popularis morbus diſtinguitur. Erat autem popularis febris huiuſmodi, laborantibus quidem primum extrema ualde frigebant, ita ut uix calefieri poſſent: magno rigore uniuerſum corpus quatiebatur, id uerò neq; omnibus neq; perpetuò, ſed his tantum contingebat, quibus plurima & mordax in uaſis ſuberat bilis ab expultrice facultate foras ſummo cum impetu pulſa: calor porrò uehemens poſtea accendebatur. In acceſsionum remiſsionibus, nec uniuerſim ægri ſudabant, nec ſudore leuabantur, ob nimiam ſcilicet humoris copiam, & meatuum ab infarcto ſucco ſtipationem. Bona ægrotantium pars continenti febre, pleriq; multi duplici acceſsione laborabant, altera grauiore, leuiore altera. Lotia quidem bilioſa, colorata, nec bene conſiſtens ſedimentum habentia. Alui retrimenta diluta, ſyncera, ut plurimum incocta, ualdéq; bilioſa. Vomitus in multis pernitioſi, porracei, difficiles, ſingulitibus ac uehementiſsimis oris uentriculi doloribus comitati. Anguſtia plurima, grauis decubitus, morbiq; difficilis tolerantia, uigiliæ multæ, & ſi quando ſomnus obreperet: grauis erat, delyrio ac ſomnijs grauibus conturbatus. Conuulſiones haud parum multis per morbi uigorem ac decretoria fiebant: ſitis grauis, arida ſcabraq; lingua, exulceratæ fauces, ſermo difficilis, cordis palpitatio frequens & multa. Dyſenteria tandem pleroſq; ſub morbi finem grauiter prehendebat, à qua fermè diutiſsimè cruciati peribant. Quæ ſiquidem cuncta, multæ ac furentis uenenoſæq; materiæ per uniuerſum corpus diffuſæ ac cõturbantis ſymptomata erant. Quis enim uel ab exiguo uel parum moleſto humore, tam multos tamq; exitiales caſus ſperet? Hæc in ſumma morbi natura erat. Cæterùm ob multum ualdéq; uitiatum humorem, morbidamq; illius excretionem, hoc eſt uenenoſam qualitatem, ob uirium imbecillitatem, & incautam uictus rationem à laborantibus ſeruatam, morbus ipſe diuturnus ac curatu contumax reddebatur. Siquidẽ uix ullis auxilijs cedebat, non operoſa medentium manu, non ſummo medicorũ ſtudio atq; diligentia ægri quicquam uel minimum leuabantur. Quod & ſi ad humoris copiam minuendam, ad putredinem finiendam, ad ſtipationem obſtructionemq; leuandam, parata ad manum remedia eſſent: quorum merito, ac uirtute, uel miteſcere, uel leuari morbus poterat: ad morbidam tamen excretionem noxamq; peſtilentem occultam, qua grauiter uniuerſum premebatur corpus, nulla inuenta, nulla excogitata quæ morbo propria eſſent reme-

Hippo. lib. 2. de Nat. hum. Gale. cõmen. ad 1. Epidem. Hippo. Paul. lib. 2. cap. 15.

dia erant. Superuenientium enim, hoc eſt uulgarium morborum, cauſa *Diuinum in morbis quid.* abditiſsima eſſe ſolet. Quam ſanè cauſam ſummus autor Hippocrates diuini nomine dignatus eſſe uidetur, cùm unum quenq; noſtrum ſi quid in *1. Præſagiorum.* morbis diuinum inſit agnoſcere & obſeruare iuſsit. Quam uocem Galenus, & ſi pro ambientis nos aëris conditione interpretatur: ego tamen maius aliquid atq; longè præſtantius hac uoce diuinum Hippocratem ſignificare uoluiſſe exiſtimo: nempe aduerſariam quandam, ſublimemq;, nobiſq; prorſus ignotam, ac Dei arcano conſilio morbo incluſam peſtilentemq; naturam, noſtra corpora tota ſua ſubſtantia diſsipantem: cuius ut natura omnis nobis eſt prorſus ignota, ſic nulla aut ferè pauca inuenta ſunt, quæ occultam illam cauſam, morbidamq; excretionem curare poſſint. quod nec calore, nec frigore, nec ulla manifeſta qualitate noxam in- *Cæca cauſa. Cæci morbi.* ferat: Vnde meritò à medicis cæca ea cauſa eſt appellata: & qui inde creantur morbi, cæci, occulti, ignoti ac exitiales rectè dicti ſunt, quòd a cauſa admirabili, obſcura, nec ullo ſenſu comprehenſa proueniant. Quicquid enim ſummum ac extra omnem humanæ cogitationis atq; ingenij aleam poſitum, id ueteres diuinum appellarunt: unde diuinos quoſdam homines, diuinos item morbos quoſdam, quorum eſſet uis admiranda nec nobis ſatis perſpecta meritò dixerunt. Diuinitus enim immitti morbos non Ethnicorum ſolùm monumentis, ſed ſacrarum literarum aſſer- *Exodi 5.* tione conſtat: ſiquidem ex his unum peſtilentiam eſſe ex illo Exodi loco conſtat, Sacrificemus Deo noſtro, ne forte accidat nobis peſtis. Et rurſus Exodi XII. Nunc extendens manum meam (ait Pharaoni Deus) Percutiam te & populum tuum peſte, peribiſq; de terra. Et Leuitici XXVI. Si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea: ſed ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, ut non faciatis omnia ea quæ à me conſtituta ſunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoque hæc faciam uobis. Viſitabo uos ueÍociter in egeſtate, & ardore qui conficiat oculos ueſtros, & conſumat animas ueſtras. Et paulò pòſt: Quumq; confugeritis in urbes, mittam peſtilentiam in medio ueſtri. Et Numeri XIIII. Quouſque non credent mihi in omnibus ſignis quæ feci coram eis? Feriam igitur eos peſtilentia, atq; conſumam. Deuteron. XXVIII. tranſgredientibus mandata hæc minatur Dominus: Adiungat tibi Dominus peſtilentiam, donec conſumat te de terra, ad quam ingrederis poſſidendã. Percutiat te Dominus egeſtate, febri, & frigore, ardore & æſtu, & aëre corrupto, ac rubigine, & perſequatur donec pereas. Et paulò pòſt: Percutiat te Dominus ulcere Aegypti, & partẽ corporis per quam ſtercora egeruntur, ſcabie quoq; & prurigine, ita ut curari nequeas. Quæ eò à me de induſtria allata ſunt, ut ex ſacrorum fidiſsimo teſtimonio peſtilentes morbos ultore Deo ſceleraq; noſtra grauiter uindicante plerunq; immitti, plurimumq; diuini in illis ineſſe, hoc eſt, arcanæ abditæq; cauſæ declararem. Vnde Iamblichus libro de myſterijs Aegyptiorum, Dij (inquit) præſentes dant corporis ſanitatem, uirtutem animæ, mentis ſynceritatem. Quod in nobis eſt frigidũ lætiferumq; delent, calorem fouent, efficacioremq; reddunt ad uitam. Dæmones præſentia ſua corpus grauant,

uant, morbis affligunt, aliter puniunt. Quod item præter Galenum Celſus quoq; annotaſſe uidetur, morbos inquam qui abditas habeant cauſas, & peſtilentes ſint, diuinitus nobis immitti. Sic enim ea de re primo Epidemion Galenus.

τοὺς λοιμοὺς δὲ πάντες ἄνθρωποι καλοῦσί τε καὶ γινώσκουσιν ὄντας ὀλέθρια νοσήματα, καὶ πέμπουσι δὲ πολλάκις εἰς θεοὺς περὶ τῆς ἰάσεως αὐτῶν πυνθανόμενοι.

Quod eſt: Peſtes appellant homines, ſciuntq; exitiales eſſe morbos: quinetiam ad Deos ſæpe referunt, de curatione eorum cōſulentes. Quam Celſus ſententiam ueluti confirmans dum Aeſculapij filios, Podalyrium *Lib.1. cap.1.* & Machaonem bello Troiano ducem Agamemnonem ſequutos, non in peſtilentia, neq; in uarijs morborum generibus aliquid attuliſſe auxilij, ſed uulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi ſolitos eſſe ſcribit, hæc demum autore Homero ſubijcit: Eodemq; autore (inquit) diſci poteſt, morbos tum ad iram deorum immortalium relatos eſſe, & ab ijſdem opem poſci ſolitam. Locus porrò eſt apud Homerum Iliados α. dum Chryſæ precatione ad Apollinem, ob negatã illi ab Agamemnone filiam, Apollo grauiſsimam in agmina Danaum immiſit peſtem, quæ uniuerſam ferme Danaum gentem iumentaq; nouem dierum ſpatio confecit ac perdidit: reſtitutaq; tandem Chryſæ filia, mactatiſq; uictimis, (ut offenſum placarent Deum, peſtemq; auerterent) reſtinctus eſt omnino morbus. Alibi uerò in hæc digredi in ijſq; paulò plenius uerſari libuit, quorundam ut uulgarium medicorum inſcitiam ne dicam an ſtupiditatem & arrogantiam retunderem, qui peſtilentium & uulgarium morborum naturam ſe tenere omnem, cauſaſq; perſpectas habere, arcanaq; quædam, ac ueluti è Deorum conſilijs prolata, ad manum præſidia habere profitentur: cùm euidentiſsimum ſit, eorum morborum neq; naturam omnem, neq; cauſas medicis ſatis eſſe perſpectas. Vnde illud rectiſsimè tum à Galeno, tum ab Auicenna dictum eſt, falli atq; hæſitare in huiuſmodi morbis medicos cùm ſæpenumero & bono pulſu ægrotantes præditos, & coctionis ſignis apparentibus mori contingat, ſalutem etiam pollicentibus medicis. *Gale. lib. 3. de præſagitione ex pulſibus. Auicē. Fen 1. quarti. capi. de feb. peſtil.* Sed iam ad inſtitutum redeuntes cùm grauis ac contumax eſſet qui populariter graſſabatur morbus, ſi quando remitti uidebatur, mox multò quàm antea grauior recrudeſcebat. quòd morbi ſeminarium per omne ferè corpus ſparſum, morbidaq; peſtilens excretio intus recondita maneret, grauiuſq; tum conflictabantur ægri: quòd recrudeſcenti morbo ſumma uirium imbecillitas coniuncta eſſet, ita ut noxium humorem ſuperare facultas non poſſet. hoc enim ſemper noſtri corporis facultates, autore Galeno, moliuntur: ut quicquid alienum eſt, qua fieri poteſt excernãt. *2. de diff. feb. cap. 5.* Quod ſi uel ob humoris copiam, uel craſsiciem, aut malignam putredinem, perficere id nequeant, putreſcere humorem omnino, uel Galeni ſententia, eſt neceſſe, morbumq; deteriorem fieri. Quæ enim relinquuntur in morbis poſt criſim, ut ait Hippocrates, recidiuam facere ſolent. Quibus ſi incautam uictus rationem ab ægris ſeruatam adieceris, omnes tum longitudinis morbi, tum crebri relapſus cauſas te recenſuiſſe putato: ſi modò difficultatis decretorij, quæ ferme omnibus

cõtingebat, rationem reddideris. Nam neq; per primos decretorios dies excretio aliqua, quæ ægrum leuare poſſet, apparebat: & ſi qua à natura excretio fieret, ea difficilis, imperfecta, & mala cum tolerantia, nullaq́; conferentia erat: nam ſi ſudabant, exiguus per ceruices tantum & collum manabat ſudor: ſi flueret aluus, exiguum erat atq; incoctum quod foras prodibat, multum quod in uiſcera condebatur. Itaq; factum eſt, ut in multum tempus productus ſit morbus, qui multis decreuit uomitu aut ſeceſſu, poſt acerbos uiſcerum dolores, multa porracea bili educta: ut mihi ipſi poſt quadrageſimum diem euenit cui poſt excitatos uehementes in uentriculo dolores, à bilis porraceæ copia, ſequuto uomitu, & alui fluxu, à mortis faucibus fui tandem Dei miſericordia liberatus. Hoc item illuſtri uiro Ioãni Philippo Romano Mediolanẽſi præſidi, de quo mox dicturus ſum contigit. Alijs in quartanas ſub autumnum & ſplenes, atq; hydropes, mutatio facta eſt, unà cum ingenti per nares ſanguinis fluxu, quo innumeri exhauſto uitali ſpiritu, innatoq́; calore periere. Plurimos iocinoris ac lienis obſtructio, grauibus inteſtinorum doloribus coniuncta, ad quos tandem dyſenteria ſequebatur, malè habebat. Hepatici multi à morbo reddebantur, quos diutina per aluum humoris loturæ carnis ſimilimi fluxio: tandemq́; ſanguinis meri, ſed craſsi & fæculenti excretio tentabat: ij uerò affatim & copioſè ac citra dolorem, aut inteſtinorum morſum ſanguinem plurimum egerebant: eumq́; ſeorſim atq; egeſtionibus impermixtum iocinoris malè affecti atq; imbecillitate tentati indicium. hiſce equidem notis hepaticam dyſenteriam ab inteſtinali Auicenna diſtinguit. Quin & Galenus ab huiuſcemodi excrementis facultatem hepatis concoctricem uitiatam eſſe ſexto de Symptomatum cauſis colligit: ſimilis enim eſt hic affectus hepati atq; uentriculo is quo cibos ſemicoctos inteſtinis tranſmittit. De his autem hepaticis excrementis, copioſam lege à Galeno loco proximè citato tractationem. Hac hepatica dyſenteria grauiſsimè conflictatus præfatus dominus Mediolanenſis præſes, in ſummum uitæ diſcrimen adductus, ſumma Dei clementia, magno medicorum labore ægrè tandem priſtinæ ualetudini reſtitutus fuit. Nam cùm & febre grauiſsima, eaq́; populari, non leuiter corriperetur, magna iocinoris obſtructio atq; imbecillitas ſeſe huic affectui coniunxere, ad quos ſanè affectus multa per aluum ſanguinis excretio ſequebatur, ita uires deijciens, ut uacuationi locum uix ullum relinqueret: eratq; grauis illa corruptelæ humorum cum uirium imbecillitate cõplexio: quod cùm euenit, incertam tum eſſe ſuccurrendi rationem rectiſsimè Galenus prodidit. Nam quod affectus remedium erat, cauſæ inquam ablatio, id omnino cum uirium conſeruatione pugnabat: deijciunt enim uires (ut idem ait) omnia uacuantia præſidia. Quamobrem haud immeritò in eiuſmodi repugnantijs ancipitem eſſe medendi ratiõnem, & uel omninò incurabilem affectum relinqui, uel difficulter atq; ægrè, uerìſsimè Galenus affirmauit: unumq́; tantum ſubeſſe in grauiſsimis hiſce affectibus conſilium, ut ſenſim & mòdicè quod corruptũ eſt uacuemus, & pro eo quod uacuatum eſt utile reponamus. Quod & nos Galeni præceptis inſiſtentes,

Fen 14. et 16. tertij.

9. Meth.

Vbi ſupr.

tes, magna cura in hac re tractanda perfecimus, abſq; uirium deiectione tutiſsimis medicamentis humorem noxium uacuantes, ac lenibus detergentibus atq; aperientibus, uiſceris obſtructiones adimentes. Quamobrem cum ſanguinis copioſam illam excretionem ab obſtructione uiſceris prouenire intelligeremus, non protinus adſtringentibus medicamentis, & fluxionem cohibentibus, utendum eſſe uiſum eſt: ſed leniter obſtructiones reſerantibus, uireſq; hepatis confirmantibus. Error nempe maximus eſt (Auicenna inquit) oppilatiuum fluxum, ut ille uocat, adſtringentibus ſiſtere, cùm id fluxus cauſam adaugeat. Quamobrē haud inepte Haliabbas ſenſiſſe eſt uiſus, ob id quidem eſſe hepaticam dyſenteriam curatu difficilem, quòd medici (de uulgaribus loquens) huius cauſam non attendentes, protinus ſiſtentibus utantur, cùm magis aperientibus uti expediat. Quod & nos fecimus: nimirum intybi utriuſq;, abſinthij, ac adianti decocto, adiectis uuis paſsis pinguibus, ſimul & obſtructionem adimentes, & uiſcus roborantes. Quantum enim cichorij decoctum & uuarum paſſarum pinguium, ad hunc morbū faciat, nos belle Galenus octauo de Medicamētis ſecundū locos docuit: & præter eum Alexāder Trallianus libro ſecundo teſtatur, inquiens, ſe eius generis auxilijs, pleroſque hoc affectu tentatos ſanaſſe. Poſt hæc autem ubi cauſæ ſatis iam perſpectum eſſe præfatis remedijs intelleximus, ad ſymptoma conuerſi, ſanguinem manantem ſiſtentibus medicamentis magno profectu reſtinximus: (erat enim ea ſanguinis manatio omnino ingens, & quæ uires plurimum deijceret: ut ad eam ſiſtendam planè coacti fuerimus) ita ut fluxione ſedata in melius proficere æger uideretur. Febrem autem quæ adhuc perſtabat, ſumma adhibita methodo tum mollibus clyſteribus, tum modicis ex radice barbara uacuationibus, epithematiſq; refrigerantibus, humectante ac refrigerante uictu, ijſq; antidotis, quæ ad peſtilentium morborum ſeminarium tollendum, uel certè alterandum probè facere ſcripta ſunt, curare magno ſtudio ſategimus. Ventriculi interea (qui tum hominem cruciatu ob bilis porraceæ contentam in eo copiam malè uexabat) minimè obliti: ſiquidem poſt exactum uomitu humorem, uentriculum proprijs excogitatis auxilijs fouimus, ac confirmauimus, bilis interim acrimoniam retundentes: & partis intemperiem ad contrarium deducentes non ſine magno labore Dei benignitate hominem uindicauimus.

Fen 16. tertij. trac. 2. cap. 1. & 10.

7. Practicæ. cap. 23.

Symptomatum quorundam grauium enarratio, pro illuſtri Domino Ioanne à Mende, Diui Ioannis milite ſtrenuo.

ENARRATIO VIII.

HIPPOCRATIS medicinæ parentis libro Præceptionum ſententia eſt, in curandis morbis tum plures in unum cogēdos medicos, cùm morbus unus quiſpiam natura contumax, grauis, difficulterq; tractabilis ſe ad curandum obtulerit: ut cōmuni conſilio, accurataq; morbi, cauſarumq; illius tractatione, diſquiſitioneq;, quod ex uſu fuerit inueniatur. Quāob-

rem haud iniquè feciſſe, aut præter rem illuſtris Dominus Ioannes à Mende mihi eſt uiſus: qui cùm plures iam annos grauiſsimis conflictetur ſymptomatis, curatu quidem contumacibus, ſitiq́ue ſui (ut par eſt) obſeruans, optimos quoſq; in ſuam rem aſciſcendos medicos, quos arte & diligentia profuturos, opiſq́ue aliquid allaturos ſperaret, magna certè diligentia curarit: ratus id quod eſt, operoſa medentium manu, nihil eſſe tam graue atq; moleſtum, quod non tractari commodè atq; utiliter poſ-

Lib. de Flatibus. ſit. Inquiente nimirum Hippocrate, artis medicæ beneficio ab ingentibus & exitialibus morbis homines ſumma induſtria liberari. Strenuus itaq; hic Diui Ioannis miles, à tribus plus minus annis, uarijs affectibus laborare cœpit: ſiue ſymptomatis morboſis, (nihil enim in præſentia refert) quorum omnium primum fuiſſe conſtat, leuem ſcotomiam, ob quam illi præ oculis uaria obuerſabantur, comitante etiamnum capitis grauitate, ac penè aſsiduo dolore: idq́ue dum morbus poſt initium increſcere cœpiſſet. Porrò eum affectum ſcotomiam fuiſſe, nemini dubium eſſe debet, cùm illi uel ſtanti, uel ambulanti, hebeſcerent caligarentq́ue oculi: ac uniuerſa in gyrum uerti uiderentur: quod eius affectionis, uel teſte

5. de Locis affec. cap. 8. Galeno, proprium eſt. Adde quòd & ſimilia ſuffuſis in oculis pateretur, ut cui uariæ imagines, inaneſq; umbræ quaſi uerè exiſtentes, & tum apparerent, & nunc quoq; non deſtituant: nunc quidem inſtar tenuiſsimi pollinis, nunc uolitantium culicum, nunc colorum multifidas ſpecies, modò denſæ caliginis, modò corpuſculorum umbras, uidere ſe putat, conſiſtente in utroq; oculorum affectu, & à cibo magis, quod & ipſum planè commonſtrat huius affectus productricem cauſam, ab uentriculo intemperie aliqua noxioq́ue uitiato humore malè affecto prouenire. Quo nimirum indicio eos affectus qui per cōſenſum à uētriculo, ab ijs qui per pro-

4. de Locis affect. cap. 1. prietatem in oculis diſtinxit Galenus. Huic porrò ſymptomati aliud coniunctum eſt, aſsiduus ſcilicet dextræ auris tinnitus, ſed uarius ille quidem, pro temporis conſtitutione: uaria itidem uictus ratione, tum pro offendentis cauſæ alia tum quantitate tum qualitate. Quippe cùm hæc corrupta auditus functio, ut plurimum ex craſſa uaporoſaq́ue materia au-

Fen 4. tertij. cap. 9. ditorium meatum obſtruente oriri ſoleat, uel Auicennæ ſententia: fit, ut pro huius uel multitudine uel paucitate, craſsitie, aut tenuitate, uarius oboriatur affectus. Proinde minimè mirum ſi interdum grauis in aure ſonus, inſtar fragoris arborum, aut ſtrepitus malleorum, falsò huic domino appareat. id enim euenit, cùm craſsior adhærentiorq́ue eſt materia uaporq́ue multò plurimus, obſtructioq́ue maior. Nititur enim expultrix ſemper facultas quod uitioſum eſt, ne lædat expellere, quod cùm non facilè poſsit, ob multitudinem craſsitiemq́ue materiæ, fit, ut congeſto ampliori uapore grauior quoq; reddatur ſonus. Cùm uerò uel ſicciore temporis conſtitutione, uel moderato uictu, uel congruo demum medicaminum uſu minuitur lædens humor, tum tenuior minuſq́ue grauans percipitur ſonus, qui à recentioribus ſibilus uulgari nomine nuncupatur. Hinc facile eſt uidere, cur flante Auſtro deterius hoc ſymptomate affligetur, quòd huic

9. Aphoriſ. 5. uento peculiare ſit, auditum, caputq́ue uniuerſum obtundere, uel Hippo-

cratis

cratis ac Celſi teſtimonio: flante Borea multo minus, exſiccatis utique illius ui excrementis. Grauatiuus porrò capitis dolor partem illius anteriorem occupans (quam Græci βρέγμα, Latini ſinciput nominãt) ex craſſorum præcipuè excrementorum ingenti copia uaporiſq; plurimi, tum in cerebro per propriam ipſius intemperiem geniti, tum ab uentriculo ſurſum per cõſenſum lati, prouenire iure optimo intelligitur. Plurimam uerò craſſamq; pituitam in cerebro eiuſq; uenis conſiſtere, monſtrat in primis ipſa doloris ſpecies, nempe grauis & ueluti põderis cuiuſdam ſenſum imaginemq; repræſentans. Quæ (ſi Galeno creditur) tum excrementorum craſsitiem, tum frigidam intemperiem indicat. Vapores autem nec leues, nec ſanè paucos oſtendunt uiſus obtuſio auriumq; ſonus. Quæ ex Auicennæ ſententia halituoſam ſemper in cerebro materiam contineri ſignificant: niſi id ab inanitione, ualidaq; organorum ſiccitate proueniat: quod in præſens locum non habet, cùm ſit nimirum qui ægrum torquet omnis de plenitate affectus: neq; exiccantes ullæ affectum hunc præceſſerint cauſæ. Eſſe uerò non tam per proprietatem à cerebro, quàm per conſenſum ab uentriculo, oſtendit primum doloris locus, anterior ſcilicet capitis pars, quæ ipſa præ cæteris in hoc laborante afficitur magis: qua affecta conijciendum materiam ſanè plurimam ab uẽtriculo eò ferri, ob ſitus membrorum directionem inquiente nimirum Auicenna, ægritudines cerebri communione uentriculi factas, doloris à ſincipite prodeuntis indicio ſignificari. Adde, quòd ſi, ut creditur, omnifariam per proprietatem is dolor eſſet: perpetua fermè in eo appareret læſio: quod cùm minimè fiat, ſed potius affecto uentriculo & cerebrum quoq; plus'ue minus'ue afficiatur, omnino cenſendũ per conſenſum ab eo, nedũ per proprietatẽ in cerebro hunc prodire affectũ. Hiſce nempe notis affectus per eſſentiã & per conſenſum partiũ diſcerni ſolent. Nec tamen ita accipi uolo quod ſuprà de hoc dolore diximus, ut tota illius materia, craſſa, lenta, omninoq; pituitoſa eſſe credatur: atq; à cerebro per proprietatẽ, ab uentriculo per cõſenſum genita, quinimo cõiectura artificiali ducor nonnullam bilis portionem ab hepate in uentriculum atq; inde ſurſum unà cum pituita ferri, cùm non rarò dextra capitis parte doleat, idq; uacuo uentre magis, percepta etiam, non leui amaritudine oris. Quæ ſanè cuncta & bilim quoq; in cauſa eſſe non inefficaciter monſtrant cùm ſit nimirum laborans calidi hepatis, etiam natiuo temperamẽto, ut ſignis proprijs oſtendi poteſt, quæ conſultò ne longior ſiam prætereo requirenda in arte medicinali & ad Almanſorem item ſecundo. Aliud ſymptoma nec minus uerendum eſt frequens cruditas, quæ ſanè ob uentriculi imbecillitatem, in concoquendo cibo efficit ut plurima cibi portio in pituitam uertatur. Equidẽ cùm concoctrix facultas calore potiſsimũ, ceu adminiculo quodam munus ſuum obeat, fit, ut hoc ipſo imminuto imbecillior reddatur quæ per ipſum fit concoctio. Proinde cùm pituita plurima uentriculi partes imas occupet, ob cuius præſentiam refrigerari uẽtriculum neceſſe eſt, cùm uel Galeni teſtimonio talem noxam contrahat ueotriculus, qualem in eo contenta excrementa inferre nata ſunt. Itaque cùm ſit pituita

Lib.2.cap.4.

2.de Loc. affect. cap.1. ubi de infixo dolore loquitur.

Fen 1. tertij. trac.2. cap.6.

Fen 1. tertij. trac.1.cap.15

Gal.1.de Locis affect. & item 3.capite eodem.

7. Meth.

ſuapte natura frigida lentaq́, & fermè perpetuò uentri hæreat: fit, ut haud iniuria hebetior inualidiorq́ reddatur uentriculus. Hinc grauitatis non rarò in uentriculo perceptæ cauſa. Quoniam cùm crudus ſæpenumero reſidet cibus, grauitatem omnino parit. Hinc plurimæ per os pituitæ craſſæ excreatio ſatagente natura quod ſuperfluum eſt expellere: quæ tametſi nonnunquam uacuo uentre contingat, uehementius tamen, crebriusq́ aſſumpto cibo. Quo uticq́ ſymptomate quanquam aliàs male torqueretur, nunc tamen uel medicamentorum congruo tempeſtiuoq́ uſu, uel naturæ robore confirmatus aliquantum alleuari uidetur: eſtq́ in eo iam paulò uegetior concoquendi actio, remanente tamen tum capitis grauitate, tum ſenſuum in ſuis functionibus corruptela. Nam & aures illi ſonant, & oculi tanquam ſuffuſione affecti hebeſcunt. Quo nimirum argumento ducor nondum in integrum reſtitutam eam intemperiem, quæ hos in cerebro creauit affectus: ac proinde non pauca ſubeſſe excrementa, quæ morbũ foueant. Intemperiem uerò hanc, tum cerebri, tum etiam

Indicia morbi.

uentriculi frigidam & humidam fuiſſe, plurima indicant: capitis inquam grauitas, ſenſuum in ſuis functionibus diminutio, ad motus cùm animi, tum corporis quædam ueluti ſegnicies, in ſomnum ſolito maior pronitas, concoquendi tarditas, pituitæ plurimæ excreatio, lotij tenuitas, pulſuum raritas. Hæc enim, quam ſuprà diximus intemperiem abundè de-

Gale. in Arte medic. Auic. Fen 2 primi. & 13 tertij. Raſius 2. & 9. ad Alman.

clarant; fuſius colligenda à Galeno, Auicenna, & Raſe. Hæc de morbi natura indicijſq́. Ad cauſas nunc tranſeo.

Cauſæ.

Horum autem ſymptomatum præincipientes, quas procatarcticas cauſas uocant, fuiſſe cõſtat, diutinum fructuum, olerumq́ in iuuentute eſum, quibus impensè hic uir delectari ſolet. Ad hæc militares labores, quibus per muneris ſui dignitatem ex officio obſtrictus erat, diuturnaq́ per mare nauigatio, intempeſtiuæ uigiliæ, ciborum difficulter concoctibilium, quibus uſus eſt copia, inconditusq́ apparatus, quo militem inter belli tumultus uti oportet. Hæc nempe, cuius diximus generis morbos creare ſolent. Omitto aëris uarias conſtitutiones, & id genus reliqua, quæ inter externas cauſas numerari ſolent, cùm eæ omnium potiſsimæ creando morbo mihi uiſæ ſint. Corporeæ uerò ſeu antecedentes fuere intemperies contra naturam affectorum locorum, cerebri uidelicet atque uentriculi: adhæc humorum in illis ſua qualitate nocentium copia, quæ naturæ robur ſuperans, uitium noxamq́ intulit. Ex quibus omnibus haud admodum difficile fuerit uiro in artis operibus uel mediocriter erudito, futuri

Præſagium. 2. Aphor. 39. Fen 1. tertij.

euentus præſagium facere. Quippe diutinos in ſenibus morbos contumaces eſſe primus omnium prodidit Hippocrates. Auicenna uerò ex antiquo capitis dolore, ſi methodo non ceſſerit, malum aliquod graue portendit, utpote comitialem, apoplexiam, reſolutionem, aut quid ſimile, quod omnem reſpuat medicam manum, denicq́ cenſent Celſus libro tertio, & Raſes nono ad Almanſorem. Ob hæc igitur quæ narrauimus ſymptomata præfatus uir celeberrimos quoſq́ medicos in rem ſuam acerſendos conuocandosq́ cenſuerat, Montipeſſulanos, Auenionenſes, Parrhiſinos, Lugdunẽſes. Qui tametſi omnes pro doctorum probatorumq́

homin

hominum officio ſuo eſſent munere functi, non tamen optatum ſunt conſecuti finem, manente adhuc qui ab initio inuaſit affectu. Tandem uerò me omnium poſtremum conſuluit, quam illi profuturã putarem poſtulans manum, quam illi non grauatè pro ingenij facultatiſq; meæ uiribus præſtiti, methodo quoad licuit ſedulò conatus, tum cauſam morbi effectricem uarijs euacuationum diuerſionumq; generibus adimere: tum cerebri mittentis, uentriculiq; recipientis intemperiem in melius deducere, uarijs ad id excogitatis antidotis. Itaq; cùm perſuaſum haberem deiectionem per aluum his maximè idoneam, quibus eſſet fluxionibus tentatum *Curatio.* caput, uiſceraq; crudis referta ſuccis, ex Galeni & Celſi doctrina curaui uarijs tum catapotijs, tum euomatis, peccantem humorẽ educere: in idq; *2. de medi. ſecundum loc. Celſ lib. 2.* tum ad longinqua auerſionibus bene multis, tum ad proxima deriuationibus uſus ſum nunc cucurbitulis, nunc apophlegmatiſmis, nunc errhinis, rurſusq; maſticatorijs frictionibus, & id genus reliquis. Præterea roborandis ſimul & alterandis lapſis membris, nihil quod proficere poſſe ſperarem non ſum expertus. Neq; dum hęc facio, ſymptomatum fui oblitus: Siquidem caligantibus oculis ſua admoui antidota, item & tinnientibus auribus. Quamquam non neſciam hæc ipſa per ſe exquiſitã non poſcere curam: nimirum quòd affectum ſequuntur, uelut umbra corpus: Tamen quòd ab his laborans non minimum læderetur, duxi non nihil *lib. de Symp. diff. & 12. Meth.* his tribuendum, interea dum & morbo cuius ſunt, & illius cauſæ proſpicio. Ego uerò, ut quod ſentio ingenuè fatear, ita in graui hoc & contumaci morbo progrediendum eſſe ſtatuerem, ut contumacem morbum nec ullis adhuc auxilijs cedentem, grauioribus curationũ modis paulò acrius pelleremus: idq; candenti poſt totius corporis uacuationem caluariæ adhibito ferro: id nempe (Cornelio teſte) in ueteribus tum capitis, tum aliorum membrorũ doloribus, affectionibusq;, præſentaneum eſt auxilium, *Lib. 4. capit. 22. & 23.* ubi leuiora non contulerint: nimirum quòd & uehementer lapſum membrum, cui admouetur, roboret: & noxium humorem, ſiquis ſubſit, diſcutiat: & intemperiem frigidam calfaciendo remoueat. Quod ſi ferrum horruerit, laqueum prioribus colli partibus admouendum conſulerem: id enim auxilij genus diuturnas omnes capitis in ſubditas partes fluxiones, reuellendo cohercere plurimum poteſt. Sæui enim & contumaces morbi, qui adhibitis medicamentis non cedunt, ferro & igne (ut Hippocrates ait) curari ſolent. *Aphor. Vltimo 7. ſectionis.* Nec minus utilem ebeni Indicæ, quam lignum ſanctum noſtri uocant, decoctum exiſtimarem: ſi eo dies totos quadraginta uteretur: Nam & hoc auxilio humorum copiam minui, excrementa ſiccari, attenuari craſſa, ac proinde fluxiones adimi, uſu iam compertiſsimum eſt. Miſsionis autem ſanguinis nulla mihi in præſens mentio, quòd & iam aliàs crebrò in eo tentata: & nunc cùm ob morbi uetuſtatem, tum ob ætatem iam grandiorem parum profuturam, aut potius nocituram ſperem.

De

De primo uoluntarij motus inſtrumento Galenum diuerſa ſenſiſſe, cùm XII. de Uſu partium tendinem uoluntarij motus primum inſtrumentum eſſe affirmet: libris uerò tum primo de motu muſculorum: tum primo & decimoſexto de Uſu partium muſculum non tendinem eius motus inſtrumentum eſſe ſtatuat.

ENARRATIO IX.

Galen. 8. de Placitis: & lib. de Natur. fac. & lib. de Sympt. diffe. & cau.

PLVRES eſſe in nobis facultates, quibus uniuerſum noſtrum corpus regatur, unum eſt ex publico tum medicis omnibus, tum philoſophis cōfeſſum. Harum unam eamq́ præſtantiſsimam, uoluntatem eſſe, Galenus II. de Placitis Hippocratis & Platonis meritò exiſtimauit: ut à qua nimirum animæ principatus in nobis exiſtat. Inde enim eſſe animæ principatum idem autor cenſuit, unde & ſenſuum ſit origo, & motus ex uoluntate prodeant. Quos quidem à uoluntate proficiſcentes motus, interdum ex appetitione, nōnunquam uerò ex impetu & incitatione factos motus, idem appellat: nihilq́ incommodi eſſe, uno'ne an altero modo appelles: ſicuti & uoluntatem, ſi modò cogitationem, modò mentem appellandam ſtatuas. Hanc Græci βούλησιν, ſeu ἐθελησίαν, quandoq; etiam προαίρεσιν uocant: Voluntatis porrò ad aliquid agendum impetus, uoluntarij motus dicuntur. Cùm enim ea ipſa partem quanq; noſtri corporis, quæ modò illius imperio ſubdita ſit (non enim omnes uoluntatis imperio parent, ut quæ uitæ aut naturæ miniſterio ſeruiunt) uel momento exagitet, ubi primum incitata ad quiduis moliendum, delectu & appetitione certa in id rapitur, eos parit motus qui uoluntarij, ſiue liberi, ſeu delectu facti dicūtur. Cùm uerò motus omnes in animali peculiaria à quibus fiant habeant inſtrumenta: ſiue motus ij ad naturam, ſiue ad animam referantur: uoluntarij motus unam quampiam partem in nobis effectricem cui is motus præcipuè aſcribatur, ad illamq́ referatur eſſe, neceſſarium quidem eſt. De qua cùm non ſatis Galeno conſtitutum ſit, qui modò tendini, modò muſculo uoluntarij motus principatum tribuat, animaduerſione ſanè id mihi digniſsimum uiſum eſt: ut à qua potiſsimùm parte qui in nobis ex delectu & uoluntate prodeunt motus, ceu principe atq; effectrice fiant, dignoſcere planè poſsimus. Quod ut commodè fiat, primùm quid motus, deinde quis uoluntarius motus à medicis ſtatuatur: poſtremò quodnam ſit primum atq; præcipuum huius motus inſtrumentum: quidq; ea de re Galenus ſenſerit, medica nobis tractatione inquirendum erit. Motum itaq; Galenus tum primo de Facultatibus natur. tum primo Method. prioris habitus immutationem eſſe uult.

Gal. 2. de Placitis Hippo. & Plat.

Motus quid.

ὅταν οὖν τι σῶμα κατὰ μηδὲν ἐξαλλάττηται τῶν προϋπαρχόντων, ἡσυχάζειν αὐτὸ φαμέν. εἰ δ' ἐξίσταιτο ὁτιοῦν, κατ' ἐκεῖνο κινεῖσθαι.

Ergo cùm corpus aliquod ab eo quod prius in nullo eſt immutatum, quieſcere id dicitur: quod ſi in aliquo receſsit, ſecundum illud ipſum moueri. Hæc primo de Natur. facult. & eadem ferè I. Metho. cùm motum prioris habitus immutationem quādam eſſe dixit. Voluntarium autem

Voluntarius

motum

motum eum eſſe idem autor uoluit, qui uoluntatis noſtræ ductum atque imperium ſequeretur. Equidem ſi pleraque ex his quæ à nobis fiunt ſedare poſſumus cùm uolumus: & quæ non facimus, ea ipſa pro uoluntatis imperio facere, id motum uoluntarium (quoties ad hæc impellimur) eſſe dicimus. Si etiam ea quæ nos ipſi efficimus citius aut tardius, crebrius aut rarius, ea efficiendi poteſtatem habeamus: actiones eas ſeruire uoluntati, & uoluntarios motus eſſe confiteri planè cogimur. Sic enim ea de re I I. de Motu muſculorum Galenus. Itaque progredi aliquo, loqui, gradum accelerare uel remittere, manuum opera uti, ſpiritum aliquandiu continere, eundemq́ reaſſumere, urinæ item excretionem atque excrementorũ alui cohibere cùm uolumus ſanè poſſumus: ob id actiones has omnes uoluntarios motus iure eſſe dicimus, quòd ijs obeundis uoluntatis imperio ducamur: eæq́ actiones omnes uoluntatis imperio ſeruiant, idq́ ſequantur. Et ut in ſumma dicatur, quæcunque muſculorum ope atq́ miniſterio opera obeuntur, ea quidem animæ, non naturæ opera eſſe, & uoluntatis imperio fieri, cenſendum omnino eſt: Sicuti quæ naturæ ductu, non uoluntatis imperio fiunt, ad naturam pertinere dicuntur: quòd hæc prout uolumus efficere nequicquam ualemus. qualis eſt arteriarum motus, & quæcunq́ ad cibi concoctionem, diſtributionem, ſanguinis generationem, ac corporis alimoniam pertinent. Hæc enim omnia pro ductu noſtro moderari ſanè non poſſumus, ſed ſolius naturæ ui certo quodam more, quem mutare non eſt, perficiuntur. Nemo omnium pulſus differentias, ſtatumq́ à natura motum mutare in arterijs uſquam poteſt. Nemo ad uoluntatis ductum uel cibum conficere, uel concoctum diſtribuere, uel ſanguinem celerius tardiuſ ue quàm pro naturæ modo gignere poteſt. Cur? quòd hæc uoluntati non ſeruiant, ſed naturæ. Quæ docta Galeni I. de Facul. naturalibus ſententia eſt. Porrò uoluntarij motus quod ſit primum præcipuumq́ inſtrumentum (quod poſtremò loco explicandum aſſumpſimus) dicendum nunc eſt: explicandaq́ paulò altius Galeni ſenſa, quæ hac quidem in re, uti in pleriſq́ alijs controuerſa eſſe, ac maximè uaria uidentur. Cùm modò uoluntarij motus principem effectricemq́ partem muſculum, modò tendinem muſculo inſertum, aut etiam neruum eſſe uelit, ut mox à nobis citatis ad partes Galeni locis fiet manifeſtum. Itaque Galenus I. de Vſu partium, & X V I. eiuſdem tractationis libro, muſculum uoluntarij motus inſtrumentum eſſe uoluit. De manus enim actione loquens eiuſq́ functionem à muſculis fieri docens, ita ad uerbum pronuntiauit:

motus quis, ex Gal. 2. de Motu muſcu.

Vide Gale. 1. de difficili reſpi. ubi diſcrimen ponit inter uitalia & animæ opera.

δῆλον ὡς τὸ πρῶτον αὐτῇ τῆς ἐνεργείας μόριον ἔσται, δι' ὅπερ ἂν ἐνεργῇ κινουμένη. ἐπεὶ τοίνυν τὰς καθ' ὁρμὴν κινήσεις ἁπάσας, ὁποῖαίπερ αἱ τῆς χειρός εἰσιν, ὑπὸ μυῶν ἀπεδείξαμεν γίνεσθαι. τοῦτ' ἂν εἴη τὸ πρῶτον αὐτῇ τῆς κινήσεως ὄργανον.

Manifeſtum (inquit) eſt quomodo primum ipſi actionis organum pars ea erit, per quam inuenta eſt moueri. Quoniam igitur uoluntarios motus omnes (quales manui ſunt) à muſculis monſtrauimus fieri, hi utiq́ muſculi primum motus organum manui erunt. *Cap. 10.*

Et X V I. eiuſdem tractationis libro: *Cap. 2.*

πρὸς

πρὸς μὲν γὰρ τὴν καθ' ὁρμὴν κίνησιν ἐν τοῖς ζώοις, ἡ φύσις ἓν γένος ὀργάνων κατεσκευάσατο τοὺς ὀνομαζομένους μῦς.

Ad motum (inquit) uoluntarium natura in animalibus unum genus organorum conſtruxit, quos nominant muſculos:

Initio uerò libri primi de Motu muſculorum, hac uerborum ſerie idipſum confirmauit:

ὄργανα κινήσεως τῆς καθ' ὁρμὴν οἱ μύες εἰσίν.

Voluntarij (inquit) motus inſtrumenta muſculi ſunt.

Ex quibus ſanè locis apertiſsimè cõſtat, uoluntarij motus inſtrumenta effectricesq́ partes muſculos eſſe: ut à quibus præcipuè qui uoluntatis imperium ſequuntur motus perficiantur: neque ab ulla alia parte, quàm muſculis, effici ij motus poſsint. Cap. 1. Verùm XII. de Vſu partium, huius motus principem præcipuamq́ partem tendinem non muſculum facit.

Νυνὶ δὲ ἡ χρεία καὶ τένοντος γενέσεως εἴρηται καὶ μυός. ὁ μὲν γὰρ τένων, τὸ πρῶτον ἐστὶν αὐτὸ τῆς κινήσεως ὄργανον, ὁ δὲ δὴ μῦς, τῆς γενέσεως αὐτοῦ χάριν ἐγένετο.

Nunc igitur (ait) generationis, & tendonis, & muſculi utilitas dicta eſt. Tendo enim eſt ipſum primum motus organum: muſculus ipſe uerò generationis eius gratia factus.

Aſſerit planè conceptis uerbis hoc loco Galenus tendinem uoluntarij motus primum inſtrumẽtum eſſe. Quod ſi uerum eſt, quomodo muſculus eiuſdem motus princeps pars erit? Non enim unius functionis duæ diuerſiſsimæ partes præcipuæ & effectrices conſtitui poſſunt.

Vt autem omnis quæ in hiſce locis pugnantia eſſe uidetur, tolli queat: Galenusq́ ipſe à calumnia uindicari: *Conciliatio pugnantium locorum Galeni.* Dicendum quidem, uerum utrobiq́ dixiſſe Galenum, & muſculum eſſe uoluntarij motus inſtrumentum præcipuum, & tendinem etiam: nec unum alteri repugnare. Si enim intellexeris, quonam pacto muſculus, quo etiã pacto tendo actioni huic, nempe uoluntario motui inſeruiant, inuenies profectò, ſuo quodam more, diuerſisq́ rationibus, tum muſculum, tum tendinem actionis huius eſſe principem partem. Nam cùm inſtrumentarijs particulis omnibus commune ſit, ut actiones ſuas unius cuiuſpiam in eo partis ſimilaris beneficio obeant, erit & hoc quoque muſculo cum reliquis inſtrumentis commune, ut partem unam aliquam habeant ſimplicem, cui totius inſtrumenti actio adſcribi iure poſsit. Oculus enim inſtrumentaria & uiſioni dicata pars (ut exemplo hoc mea confirmem) uiſionem efficere iure ipſa dicitur: eſſeq́ uidendi functionis princeps pars: at ea ipſa non niſi Cryſtalloidis munere ac beneficio actionem eam obire poteſt: ut quæ nimirum uiſionis præcipua pars & reuera ſit, & ab omnibus ſtatuatur: ſic & auris quoque, & ſi audiendi functioni à natura conſtituta eſt, non ſeipſa tota idipſum, ad quod facta eſt, perficere poteſt: ſed nerui auditorij (cui audiendi actio in primis tribuitur) munere, ei actioni ſufficere poteſt. Ad quem etiam modum muſculus, & ſi ipſe per ſe, tanquam inſtrumentaria pars motum uoluntarium efficit, eiusq́ ſit primum inſtrumentum, uti ſuprà ex Galeno tum I. de Vſu partium, tum I. de Motu muſculorum probauimus: quòd nulli alteri inſtrumentariæ parti ea actio adſcribi meritò poſsit:

poſsit: ut cuius ſanè ſit propria: Quæ autem propriæ ſunt actiones, uel Galeni teſtimonio, à nullo alio quàm eo cuius ſunt perfici poſſunt: eam tamen per tendinem, conſtitutiuam ipſius muſculi partē efficere dicitur, atque per inſertum neruum. Tendonum enim gratia muſculi facti ſunt ut XII. de Vſu partium Galenus. Quum enim muſculus partim naturale inſtrumentum ſit, quatenus uena & arteria eſt præditum: partim uerò animale, quatenus neruo participat, ab hoc ſanè habet, hoc eſt neruoſa ſubſtantia in ipſum inſerta, quam tendinem uocant, ut uoluntarij motus effectrix pars ſtatuatur. Sic enim I. de Motu muſculorū Galenus. Quid igitur (inquit) ſit muſculus, clarè dictum eſt: nempe motus uoluntarij inſtrumentum. Dictum eſt etiam unde principium motus ſit ipſi, & per quæ: puta à cerebro, & per neruos. Hæc I. de Muſculorū motu. Vnde conſtat euidentiſsimè, muſculo membra pro uoluntatis imperio mouendi functionem, non ipſius carnis merito, ſed neruorum muſculi conſtitutionem ingredientium concreditam eſſe. Quod ſanè ex neruorum offenſione uel experientiæ fide probatur. Quoties enim nerui ita affecti ſunt (quacunque tandem à cauſa id proueniat) ut ſuo munere fungi nō poſsint, tum membra uoluntario motu priuari contingit, ut in reſolutione ea quæ membris priuatim accidit experimur: cùm nulla in muſculo exiſtente noxa, priuentur tamen membra uoluntario ſuo motu, quòd nerui id officij præſtare nequeant. In uulneribus item quibuſdam grauibus, idipſum fieri uidemus, ut præſectis tendonibus neruiſ ue partem quampiam liberè mouentibus, pereat eius partis uoluntarius motus. Itaque etſi muſculus uoluntarium motum præſtare dicatur, id tamen per tendinem ſeu neruum in ipſo implantatum (ut mox ex Galeno oſtendimus) cuius gratia factus muſculus ipſe eſt, operatur. Nullam itaque in Galeni dictis repugnantiam eſſe, ex his manifeſtè explicatum puto. Muſculus enim, ut inſtrumentaria pars: neruus aut tendo, ut ſimilaris ad ſenſum princeps, uoluntarij motus pars iure dicentur.

1. de Loc. aff.

Cap. 3.

Expoſitio Aphoriſmi primi, Sectionis primæ Aphoriſmorum Hippocratis, cuius initium, Vita breuis, ars uerò longa.

ENARRATIO X.

HOMINVM ſaluti conſulere uolens uetuſtiſsimus autor Hippocrates, ſalutarem medendi artem breuibus quibuſdam, ſed argutis & energiæ plenis ſententijs nobis diuino munere tradidiſſe eſt uiſus. Nam cùm artem quampiam conſtituenti & materiam circa quam ars uerſatur cognoſcere in primis neceſſarium ſit: & inſtrumenta ea, ſine quorum præſidio effici quæ ex arte ſunt minimè poſſunt: tum uerò, idque maximè, artis finem meditari, & qua uia conſequi eum artifex poſsit: ſint autem iſtæc omnia & operoſa ualde & ut rectè cognoſcantur longi temporis indiga. Conſequens certè fuit, ut qui commodè artem tantam eſſet traditurus, Aphoriſtica, hoc eſt breui & ſententioſa oratione in tradendis artis theo-

Ex Gale. lib. de Conſtit. artis, & 1. ad Glauc.

rematis uteretur. Has porrò ſententias Græci ἀφορισμοὺς uocant. Eſt autem Aphoriſmus autore Philotheo, ſermo breuis, ac compendioſus, perfectam omnino ſententiam explicans:

ἀφορισμός ἐστι λόγος σύντομος, αὐτοτελῆ διάνοιαν ἀπαρτίζων.

Idem etiam, Aphoriſmum, uerborum quidem inopem, ſenſibus prægnantem ac prædiuitem eſſe uoluit.

ἀφορισμὸν εἶναι λόγον τῇ μὲν τὴν προφορὰν καὶ φράσιν πενόμενον, πλουτοῦντα δὲ τοῖς ἐνθυμήμασιν.

In hoc itaq; ſcribendi genere mirus artifex Hippocrates, uniuerſa quæ ad medicæ artis perfectionem pertinerent, talibus ſententijs explicauit, ac ſupra alios quos Aphoriſtica oratione conſcripſit multos, ſeptem potiſsimùm huiuſmodi ſermonum libros bonæ frugis eruditioniſq; pleniſsimos, ad artis explicationem edidit. Tractationem porrò uniuerſam à graui quadam & ſe digna ſententia inchoare in animum induxit, ac ueluti hortantis ac conſulentis perſonam induens ad artis nos ſtudium allicere & ad eam ſumma cum diligentia capeſſendam hortari eſt uiſus.

ὁ βίος βραχὺς (inquit) ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξὺς, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή. δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑαυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιέοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα, καὶ τοὺς παρεόντας, καὶ τὰ ἔξωθεν.

Quod eſt: Vita breuis, ars uerò longa, occaſio præceps, experimentum periculoſum, iudicium difficile. Oportet autem non ſolùm ſeipſum præſtare opportuna facientem, ſed & ægrum, & aſsidentes, & externa.

Hæc digna Hippocrate ſummo autore mihi uiſa ſententia eſt, quæ præ cæteris cunctis eximiè commendetur: ut in qua & medici, & ægroti, ſui quiq; muneris atq; officij admoneãtur: & qua ſit ratione tradenda ars medica planè edoceamur. Quid itaq; in uniuerſum tam graui uerborum ambitu ſibi uoluerit Hippocrates, primum omnium ſumus explicaturi: Dein ſingulas Aphoriſmi partes diligẽtius excutientes, cur appoſitæ ſint indicabimus: idq; potiſsimùm de Galeni interpretis omnium optimi ſententia. Poſtremò quod medici ſit officium, quod ægri, & aſsidentium, & id quoq; ſeriò & accuratè trademus. Quibus abſolutis Enarrationi huic finem faciemus.

Illud itaque Hippocratem mea quidem ſententia hoc Aphoriſmo uoluiſſe iudico, ut non ſolùm medendi artem, quam longam eſſe conſtat, breuibus ac compendioſis præceptionibus tradendam eſſe exiſtimet, ut quod longitudinis artis eſt, id præceptionum breuitate atq; compendio ſarciatur: (facit enim orationis coniuncta cum breuitate dignitas, ut artis rudimenta facilius ſtudioſi contineant, & maiore fructu atque uoluptate artem nanciſcantur: unde eſt illud Horatij,

Hora. in Arte Poëtica.

Quicquid præcipies, eſto breuis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.)

ſed etiam ut ad artem tam frugiferam magna cum ſedulitate comparandam uehementer nos hortaretur. Nam etſi eorum ſententiam cæteris omnibus anteponat Galenus, qui cõmentariorum neceſsitatis, ac doctrinæ modi cauſam hoc in procemio aſsignare uoluiſſe Hippocratem cenſeant:

In commentario huius Aphoriſmi.

ſcant: (quòd forma doctrinæ aphoriſtica quæ omnes rei proprietates quàm breuiſsimis uerbis circunſcribit illis ſit utiliſsima, qui breui temporis curriculo artem longam docere uolunt) maius tamen aliquid excogitaſſe hoc loco Hippocratem non ſine ratione aſſeuerare poſſumus. Id inquam, ad artem hanc tantopere utilem ediſcendam, omni nobis eſſe ſtudio animiq́ contentione elaborandum, ut cùm hominis uita breuis ſit, ars uerò longa: nec fieri poſsit ut quod immenſum eſt longéq́ uitæ noſtræ menſum ſuperans, id breui tempore aſſequamur, niſi in id ſummum & ſtudium & diligentiam adhibuerimus, ob id ea duo propoſuiſſe mihi uidetur, nempe uitam breuem eſſe, artem longam. Perinde enim ut qui longum iter breui temporis ſpatio emenſuri ſunt, magnam in eo diligentiam ponunt, ut citato curſu magnisq́ itineribus ſpatia ſua conficiant: ſic artem longam diſcere uolentibus expedit, ut quo longior eſt in quam incumbunt ars, eò ſe intentius ad eam applicent; ſummumq́ ſtudium in eo maximè adhibeant, ut autorum ſcripta nocturna (ut Flaccus ait) uerſent manu uerſentq́ diurna: Commentarios, perbreueis illos quidem, atq́ compendioſos ſibi comparent, delectum autorum faciant: idq́ in totum adnitantur, ut artis finem quoad illis datum fuerit cōſequantur. Quorſum hæc? Quòd uita hominis breuis ſit, immenſa uerò ars: ob id è re noſtra maximè futurum eſt, ſi quæ in hominum utilitatem magnis laboribus inuenta ſunt, ea ſcriptis, ſed breuibus, & qui omnem rei naturam proprietatemq́ explicent, tradantur. Nam cùm nemo quiſquam ad artem quampiam ſimul & inſtituendam & abſoluendam ſufficiat (quod rectè Galenus in huius Aphoriſmi commentario teſtatur) ſatis profectò uideri debet, ſi quæ multorum annorum ſpatio à maioribus inuenta ſunt, ijs nos aliquid adijcientes artem aliquando compleamus, atq́ perficiamus. Hac ratione inductus Hippocrates ad Aphoriſticam commentationem & ſcriptionem ſeſe totum contulit: eoq́ ſcriptionis genere ita accuratè ac dilucidè artem omnem tractauit, ut nihil accuratius dici uſquam quicquam poſsit. Nec contentus ſolùm breuibus quibuſdam ſententijs artem longè omnium utiliſsimam tradidiſſe, & ad idem ſcriptionis genus cæteros omnes, qui poſt futuri eſſent, artis profeſſores hortari: uerùm & id quoq́ multò amplius, ut ad eam gnauiter ſummoq́ ſtudio atq́ diligētia aſſequendam artem uos inuitaret. Quomodo enim quis artem longam & immenſam uel aſſequi, uel exercere in tanta uitæ breuitate poſsit, ni ſummam in id & diligentiam adhibeat & ſtudium? Efficit enim intenta in omni re conſequenda diligentia, & coniuncta cum pertinaci labore aſsiduitas, ut omnia quantumuis difficilia & implicata exhauriamus. Vnde eſt illud celeberrimi Poëtæ, Labor improbus omnia uincit. Eorum itaq́ ſententiæ libens in hac parte accedo, qui adhortandi atque inflammandi homines gratia ad artem gnauiter tum comparandam, tum exercendam hoc proœmio uſum fuiſſe Hippocratem cenſent. Eorum item, qui & cauſam ipſum attuliſſe cur commentationes easq́ perbreueis & Aphoriſticas ſcribere oporteat, opinantur. Quid itaque ſibi graui hac præfatione uoluerit Hippocrates, ex antea dictis, de ueterum eiuſdem autoris

toris interpretum ſentẽtia patere abundè arbitror. Id inquam: Quoniam artis immenſitas & longitudo uel uiuaciſsimi hominis uitam longè ſuperat, quòd occaſio præceps ſit, experimentum periculoſum, iudicium difficile (quæ omnia longitudinem artis demonſtrant) nec ea ipſa ab quouis homine uel diligentiſsimo & laboris patientiſsimo poſsit & inchoari, & perfici (quod ipſemet Hippocrates in epiſtolà ad Democritum teſtatur) eam obrem operæpretium eſt, quæ quiſq; cognouit, ea mandare literis, & eas commentationes conſcribere, quæ rerum docendarum naturam omnem diligenter ac citò, dilucidoq; ſermone (qualis eſſe Aphoriſticus ſolet) interpretentur & explicent: in eamq; doctrinæ rationem diligenter incumbamus. Hæc profectò Hippocraticæ huius ſententiæ atq; proœmij uera ratio eſt.

Nunc uerò quod facturos nos deinceps ſumus polliciti, ſingulas, Aphoriſmi partes diligentius expendamus, idq; explicemus, cur uita hominis breuis ſit, ars cur longa, & occaſio cur præceps ſit, experimentum periculoſum, iudicium difficile. iſthæc enim ſi exactè à nobis perpenſa fuerint, magnam ſunt Hippocraticæ ſententiæ lucem allatura. Vitam itaq; Ariſtoteles primam nutritiuæ animæ in calido participationem ac moram eſſe ueriſsimè dixit:

Lib. de Reſpirat. ſeu de uita & morte.

γένεσις μὲν οὖν ἐστιν ἡ πρώτη μέθεξις σὺν τῷ θερμῷ τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς. ζωὴ δ' ἡ μονὴ ταύτης.

Quod eſt: Generatio eſt prima uegetatricis animæ cùm calido participatio: uita autem manſio huius. Et rectè illud quidem. Nam tum primum genitum eſſe quippiam ſiue animans, ſiue plantam dicimus, cùm calidi natiui particeps effectum (in quo ſita eſſe uegetatrix anima conſtans omnium aſſertio eſt) ſubſiſtere atq; ali ex ſeſe incipit: quod quandiu efficere poteſt, tandiu & uiuere animans, ſeu planta dicitur. Cùm ſit uita permãſio & mora uegetatricis animæ calido natiuo ſubnixæ in corpore. Ac proinde hoc uitæ eſſentiam atq; naturam iure appellamus, nutritiuæ ſeu uegetatricis animæ in nobis ſubſiſtentiam. Eſt enim anima uiuentis corporis cauſa & principiũ, ut idemmet Ariſtoteles tradit. Quamobrem haud immerito idem dixiſſe eſt uiſus, uiuere uiuentium eſt eſſe. Tandiu enim eſſe quicquam dicitur, quandiu uiuit. Perit enim ſimul cum uita ipſa rei eſſentia. Siue autem uitam, animæ in calido natiuo manſionem, ſeu uniuſcuiuſq; per alimentum ſubſiſtentiam (ut primo capite ſecundi de Anima libri idem autor affirmauit) dixeris, idem te dixiſſe putato. Nonnulli uitam motum continuum à corde in cætera membra propria actione manantem eſſe definierunt. Sed hæc contractior eſt uitæ notio prout animantibus tantum competit, latior & explicatior quæ Ariſtotelis. Nec uerò ipſa tantum uegetatricis in nobis animæ mora, motusq; à corde continuus, uita dicitur: ſed & tempus manſionem hanc animæ in nobis dimetiens. Id enim æui, quo uegetatrix anima alimenti interuentu ſubſiſtentiam conſeruationemq; noſtri molitur, uitam Philoſophi ac Medici rectè appellant. Hanc in homine breuem eſſe uetuſtiſsimus medicorum Hippocrates iure dixiſſe eſt uiſus. Quem locum interpretans Galenus,

Vita quid.

2. de Anima. cap. 4 ſeu textu. cõm. 37.

Galenus, uitam quidem breuem eſſe ſi ad artis magnitudinem conferatur, affirmandum cenſuit. Nam cùm ars ipſa medica omnium ferè operationum ſuarum occaſionem habeat momentaneam, & ob id difficulter comprehenſibilem: ut nemo quiſquam (quod lib. de Locis in homine, & ad Democritum ſcribens epiſtola quadã, teſtatur Hippocrates) noſſe exactè eam poſsit: ne ſi ad extremam ſenectam aſsidua artis exercitatione quis peruenerit, ut ipſe idem de ſe affirmat Hippocrates, efficitur profectò, ut uel longiſsima hominis ætas ad artis difficultatem & magnitudinem collata breuis meritò dici poſsit. Nec uerò ſolùm artis comparatione breuis hominis uita cenſenda, ſed ipſa per ſeſe fluxa, momentanea, fugax eſt ab omnibus ſemper exiſtimata, non Philoſophis ſolùm, ſed etiam Poëtis. Vnde eſt illud Flacci,

Vitæ ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare
Longam. Et illud item Naſonis:
Tempora labuntur, taciti'q́; ſeneſcimus annis:
Et fugiunt freno non remorante dies.

Ex Seneca lib. de Breuitate uitæ.

Quod animaduertens Ariſtoteles, ac poſt eum etiam Theophraſtus, naturæ in eo culpam cauſati, cùm ea expoſtulaſſe traditum priſcorum monumentis eſt. quòd tantum animalium quibuſdam indulſerit, ut æui ea longiſsimi eſſe uoluerit, ad ſenſus tantum & uitæ blanditias natis, unde cornices, ceruos, elephantes, coruos, & pleraq; talium productioris uitæ effinxerit: unum tantum hominem in tam multa & magna genitum, ut mundi miraculum dici meritò poſsit, (quòd nimirum animal ſit diuinitatis particeps, conſilij plenum, & rationis, nihil non mentis, quam diuinitus poſsidet, claritate diuinitatéq; peruadens & intelligens) unum inquam hominem breuis æui ac momentanei adeò eſſe uoluerit, ut bulla à pleriſq; ſit exiſtimatus. In eo profectò accuſaſſe naturam Ariſtotelem, & quaſi iudicij ream damnaſſe proditum eſt. Quam ſanè expoſtulationem, etſi minimè tanto Philoſopho dignam Seneca aſtruit: congruẽtiſsimam tamen fuiſſe, nec ſine magna ab eo ratione inductam, ille ſciendi ardor & intelligendi ad quem ſe natum Ariſtoteles probè intellexerat, clarum facit: qui dum in maximis naturæ receſsibus, abditiſsimiſq; cauſis agnoſcendis totus uolutaretur, pluraq; ſemper ac maiora diſcere uellet, medio in curſu tantarum rerum morte raptus fuit, cùm uitæ ſuæ annum tertium ſupra ſexageſimum uix impleſſet, ut autor Laërtius eſt. An non igitur iure cum natura expoſtulaſſe eſt uiſus?

Lib. de Breuitate uitæ.

Sed cur uita hominis breuis ſit paulò plenius diſquiramus. Breuitatis porrò huius cauſas in duo potiſsimùm reieciſſe Ariſtotelem, libri ad id dicati aſſertione conſtat, in contrarium ſcilicet, & excrementorum prouentum: à contrario enim corruptio, tolluntur enim contraria à ſeſe inuicem. Itaq; cùm corrumpi non poſsit quod contrario caret, cùm nihil quicquam uim habeat corrumpendi, niſi à contrario: cõſequens quidem eſt, ut cui contrarium aliquod ineſt, eidem & corruptio inſit. Quamobrem cùm ex contrarijs conſtitutio omnis noſtra ſit, calido, frigido, humido, & ſicco: efficitur profectò, ut ex horum inuicem pugna mutatio ma-

Lib. de Lon. & breu. uitæ

gna in corpore oriatur, diſſoluta tandem quæ contrariorū ſuſtinet actionem ſubſtantia. Eò fit ut diuturnum eſſe non poſsit quod ex contrariorum ſecum ipſi pugnantium coalitu conſtat. Ex horum enim diſsidio & temperamentum diſſolui, & breui uitam finiri omnino oportet. Quam uitæ fugacis celeritatem excrementorum in nobis prouentus augere plurimùm ſolet. Nam cùm eſſe bibereq́ neceſſaria animantibus ſint, neq; id omne quod ad ſubſtantiæ fluorem inſtaurandum aſſumitur, uerti in alimoniam poſsit, excremētorum inde fieri generationem atq; prouentum

Ex Gal. 1. de Sanit. tu. conſequens eſt: ut bellè Galenus primo de Sanitate tuenda tradit. Quæ ſanè excrementa cùm contraria omnino atque inutilia ſeruandæ corporis conſtitutioni ſint, ut quæ nec à facultate elaborata, nec corpori aſsimilata ſint: ſed per illius laxiora intus ſpatia tanquam ſuperuacanea errent, (unde rectè περιττώματα Græcè dicta ſunt) efficitur, ut ab ijs ceu contrarijs in corpore redundantibus uitæ curſus frangatur, celeriusq́ permeet, morborum omni colluuie inde manante. Quamobrem rectiſsimè

Vbi ſuprà. illud præcepiſſe Galenus eſt uiſus, ut quæ inſtrumenta à natura his excernendis excludendisq́ dicata ſunt, quo corpus mundum atq; excrementis uacuum ſeruetur, ne citò diſſoluatur, ea inquam ut libera, ut ſuis munijs obeundis probè ualentia, ut obſtructionibus minimè obnoxia ſeruare ſtudeamus. Sed omnium maximè uitæ breuitatem perpetuus ſubſtantiæ noſtræ fluor, pabuliq́ quo uita fulcitur ætatis decurſu deficiens uigor efficiunt. Cùm enim calidum humidumq́ animans omne eſſe oporteat (calidum enim ſine humido in uiuente corpore conſiſtere nequit) ipſeq́ natiuus in nobis calor inſtar flammæ cuiuſdam humidum aſsiduè depaſcatur, perinde atq; in oleo accenſus lychnus: efficitur profectò ut quàm celerrimè proprio diſsipato ſubiecto uita euolet, deficiente unà cum humido, ipſo etiam natiuo calore: inde enim & ſenium, & perpetuus noſtræ ſubſtantiæ fluor proueniunt. Quanquam & huius multæ ſint aliæ cauſæ. Non enim ſolum à calidi in humidum perpetua actione fluit noſtra omnis ſubſtantia: ſed item cùm quod effluxit non pro ratione reſumitur. Ab aëre item qui perpetuò pro ſui ratione nos afficit, nobisq́ aſsiduè inſtat, uariè noſtri corporis ſubſtantiam diſsipari, atq; effluere certum habemus.

Ex Galen. in Arte medica. Quid labores, uigilias, curas, angores, inediam, ſitim, morbos cæteraq́ inopinatò occurrentia taceam? Ab his enim omnibus eneruari corporis noſtri robur, ſubſtantiā minui, ſeniū accelerari, uitam rapi cernimus. Quid uerò? non'ne incautam, inſalubremq́ uictus rationem ad uitæ breuitatem plurimum momenti habere omnibus in confeſſo eſt? dum neq; ciborum delectum, ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, ordinem, tempus, modum pro corporis conſtitutione ſeruāda attendimus? Quid effrenes ſenſuum cupiditatumq́ motus? Quid uoluptatum, quibus toti inuoluimur, delicias ac lætifera blandimēta recenſeam? Perdunt hæc uitam noſtram, aut potius inſtar ualidæ tempeſtatis rapiunt & abſorbent, ut haud immeritò dixiſſe illud de homine ſanctiſsimus Iob uideri

Iob lib. 14. poſsit, Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs, & quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit ueluti umbra nec

unquam

quam in eodem ſtatu permanet. Cùm itaq; tot ſint tamq; ualidæ, ac pene infinitæ celeritatis uitæ, effluxusq; ſubſtantiæ noſtræ cauſæ, an non optimo iure uitam breuem eſſe Hippocrates dixit? Sed huic Hippocratis ſententiæ Ariſtoteles aduerſus ire uidetur, dum hominem unum diuturnitate uitæ cætera multa animantia præcedere lib. de Longit. & breuit. uitæ affirmauit. In ijs (inquit) quæ ſanguinea pariter & pedeſtria ſunt, ea haberi ſolent, quæ inter animalia longiſsimè uiuunt: ut homo, atque elephas. Et rurſus, Humidum non ſolùm multum eſſe oportet, ſed etiam calidum, ut ne facilè aut congelaſcat, aut reſiccetur. Hac de cauſa (ſubdit) diutius homo quàm maiuſcula quædam animalia uiuit. Quòd ſi longiſsimè uiuere hominem Ariſtoteles aſtruxit, quomodo breuis eum eſſe uitæ Hippocrates affirmauit? Quam item Ariſtotelis ſententiam Seneca ijs uerbis confirmare eſt uiſus: Maior (inquit) pars mortalium Pauline de naturæ malignitate conqueritur, quòd in exiguum æui gignimur, quòd hæc tam uelociter, tam rapidè dati nobis temporis ſpatia decurrant. Non exiguum temporis (ſubdit idem) habemus, ſed multum perdimus. Satis longa uita & in maximarum rerum conſummationem largè data eſt, ſi tota bene collocaretur. Sed ubi per luxum ac negligentiam defluit, ubi nulli rei bonæ impenditur, ultima demum neceſsitate cogente, quam ire non intelleximus, tranſiſſe ſentimus. Ita eſt, non accepimus breuem uitam, ſed fecimus: nec inopes eius, ſed prodigi ſumus. Quid ad hæc Hippocrates, ſi pro ſua ſententia tuenda cauſam ipſe pro ſe aduerſus tam potentes aduerſarios ſit dicturus? Non aliud ſanè, quàm breue & longum, cùm ex eorum genere, ſint quæ ad aliquid dicuntur, eidem congruere poſſe, ſi ipſum ad uaria conferatur. Si enim homo ad pleraq; animantium comparetur, ipſum profectò longiſsimæ uitæ eſſe iure ſtatuemus, quòd & temperamenti perfectione, & calidi natiui menſura, & humidi temperati proportione cæteris omnibus præſtet, longeq; præpolleat. At uerò ſi perpetuum in eo ſubſtantiæ fluorem, ſi contrariorum ex quibus conſtat aſsiduam pugnam, ſi morborum euentum, ſi naturæ fragilitatem, ſi duros inopinatosq; caſus, ſi deniq; cætera uitæ curſum præripientia, quæ paulò antè commemorauimus inſpectemus: ſi denique rapidi temporis celerem lapſum fugaciaq; momenta: breuis profectò æui hominem iure eſſe dicemus. Quin & multò amplius, ſi ad tantæ artis, quanta medicina eſt, cultum, propagationē, intelligentiam contulerimus. Quis enim tam longæuus uel fuit, uel futurus eſt unquā, ut artem omnem plenè teneat? Nemini cuiquam id contigit. Breuis profectò eſt hominis ætas artis magnitudini comparata: in quem maximè ſenſum locutum fuiſſe Hippocratem ex Galeni commentario colligi dilucidè poteſt. Non enim tam anguſtis nos uitæ ſpatijs natura concluſit: non tam arctis cancellis aſtrinxit, ut non ſat amplum dederit homini & uiuendi, & uitam benè collocandi tempus. Sed ſicut amplæ opes ſi in malè utentem dominum inciderint, momento diſsipantur: modicæ uerò, ſi bono cuſtodi traditæ ſunt uſu creſcunt. Ita ætas noſtra bene diſponenti multum patet. Quid itaq; de rerum natura querimur? illa ſe benignè geſsit. Vita, ſi uti ſcias, longa eſt,

Lib. de breu. uitæ.

non breuis nobis à natura data. Sed optimum uitæ tempus inanibus nihil iuuantibus curis labitur aut potius effluit: inde fit, ut dum blanditijs, uoluptatibus, & curando corpori ſtudemus, bona nobis multaq́ uitæ pars percat: ut quod reliquum ad animi cultum ſupereſt, meritò breue eſſe dicamus. Multum profectò temporis ad benè beateq́ uiuendum Dei munere nacti ſumus: ſed id omne nos ipſi uolentes ſcientesq́ prodigimus ac perdimus: ut non immerito uitam breuem eſſe non naturæ culpa, ſed noſtra aſſerere planè poſsimus. Sed de his ſatis: quatenus enim uita omnis noſtra aut breuis ab Hippocrate, aut ab Ariſtotele longa dici mereatur, explicatum abundè arbitror.

In librum qui Medicus inſcribitur, & in defini. medicis. 6. Moralium cap 4.

Cur uerò ars longa ſit, nunc explicandum. Artem porrò Galenus comprehenſionum & opinionum ad finem quendam uitæ ſpectantium collectionem eſſe definit. Ariſtoteles habitum quendam, recta cum ratione quippiam efficientem, artem eſſe uoluit. Idem enim ualent ars & habitus cum ratione uera in faciendo poſitus: cùm nulla non ars ſit habitus cum ratione rei cuiuſpiam efficiens: neq́ habitus ex eo genere ullus, qui nomen artis non mereatur. Ars autem omnis in effectione unius cuiuſpiam rei uerſatur: idq́ unum agit & ſpectat, quemadmodum rectè efficiatur quicque eorum quæ ſub artem cadunt: quorumq́ principium ſitum eſt in eo qui facit, non in eo quod efficitur. Ac proinde ars ea nō tractat quæ ſtant, & eueniunt neceſſariò: ſed eorum eſt, quæ eſſe, & non eſſe poſſunt. Nec in ijs etiam quæ à natura ortum habent uerſatur: continent enim hæc principium in ſeipſis omnino. Arti uerò ſubiectam eſſe effectionem, non actionem ipſam, eodem ipſo loco Ariſtoteles confirmat. Erit igitur ars habitus ad faciendum idoneus, cuiuſmodi certè medicina habenda eſt, quæ ſanitatem ipſa uia quadam efficit & morbos pellit. Ea porrò uia ac ratio qua id præſtat (quam methodum Græci uocant) ars eſt omnino cenſenda: quæ certè (ut Galeno lib. de Conſtit. artis, & de Optima ſecta placuit) factiuarum una eſt: ſanitatem enim ipſa quadantenus efficit, & morbos curat. Nam etſi morborum naturæ medicatrices ſunt, ut ſexto Epidemiorū Hippocrates uoluit, naturaq́ ipſa artifex ſit, & animalibus conſulat, ut idem ait, non ob id tamen (quod in eius partis commentario doctiſsimè explicauit Galenus) tolli artem oportet: quin & ars ipſa, & medicus, & medicamenta, & miniſtri & quæcunq́ ad curationem pertinent, rectè morbis mederi ſanitatemq́ efficere dicenda ſunt. Natura quidem ut opifex, cætera uerò aut ut miniſtri, aut ut inſtrumenta. Eſt enim natura omnium opifex, ut in Arte medicinali ſcribit Galenus: adminiſtra naturæ ars, medicus uerò miniſter. Nos uerò hic unà cum Hippocrate medicinam artem facimus, cùm ille hoc loco, & libro de Lege, artis nomine uniuerſam hanc medendi diſciplinam dignatus ſit, dum eam artium præclariſsimam nominandam cenſuit. Et Galenus quoque ſexto Epidemiorum, cōmentario in eundem librum quinto, artem medicam dignitate medicis præſtare affirmauit. Auerrous quoque idipſum I. & VII. ſuarum Collectionum libris. Quod & Ammonius in enarratione libri prædicamentorum Ariſtotelis, caput de qualitate enarrans, atque in

proœ

prooemio quinq; uocum Porphyrij, & Euſtrathius primo Ethicorum conceptis uerbis ſenſiſſe ſunt uiſi. Medicinam ſiquidem omnes hi artem haud ſine magna ratione nominant. quòd & habitus quidam ſit, & uera ratio ſanitatis effectrix: & non ſit eorum quæ neceſſariò eueniunt, cùm ſæpenumero fine ſuo fruſtretur ars, (non enim ſemper ſanitas artis adminiculo & inſtrumentorum paratur, ut quotidiana experientiæ fides confirmat.) Itaque erit profectò medicina ars, ſi quid Ariſtoteli tum ſexto Moralium, tum in fine Poſteriorum reſolutiuorum credi debet. Is enim hoc diſcerniculo ſcientiam ab arte diſiungi uoluit: quòd ſcientia eorum ſit, quæ neceſſaria ſunt, nec aliter euenire poſſunt: ars eorum quæ effici, & quæ eſſe & non eſſe queunt. Vetus profectò, & quæ nimium diu multorum animos torſit dubitatio hæc una fuit, eſſet'ne medicina ſcientia an ars, Quæ nullo negotio tranſigi breui poteſt. propriè quidem & à fine indicatione ſumpta, totam ipſam artem eſſe: ut cuius nempe finis ſit effectio, non uel meditatio ipſa, uel actio, quod artis proprium eſſe uult V I. Ethicorum Ariſtoteles: efficit nanq; ſanitatem medicina. Quæ Hippocrate teſte nihil planè aliud eſt, quàm adiectio & detractio: adiectio eorum quæ deſunt, detractio eorũ quæ ſuperfluunt. Nec obſtat quòd eam, ſcientiam in arte medicinali Galenus, & Auicenna capite primo ſui primi Canonis efficiant. Nam etſi poſſe eam aliquo modo dici ex horum mente ſcientiam, non negamus, quà ſcientia eſt rerum earum quæ ſunt cum ueritate comprehenſio, ſiue id experientia, ſeu ratione fiat, ſeu opinione, ſeu coniectura. Quo pacto ſcientiæ nomen communiter accipi oportere in definitione medicinæ Galenus affirmauit. Et Iſaac libro definitionum, uniuersè magis ſcientiam definiuit, dum ſcientiam comprehenſionem ueritatis ab anima rerum ad ſciendum idonearum eſſe uoluit. Et Boëtius in libro Prædicamentorum Ariſtotelis confirmauit. Nihilo ſecius tamen, medicinam propriè & uerè ſcientiam non eſſe aſtruendum eſt: cùm ſolius ſcientiæ finis ſit, ueritatis per demonſtrationem à cauſis petitam contemplatio, ſeu adeptio: ut illud rectiſsimè Ariſtoteles dixiſſe ſit uiſus, Scire nos unumquodq;, tum uerè arbitrari, cùm illud per cauſas ſuas, principia, & elementa cognoſcimus. Etſi enim pleraque ad hunc modum nobis in medicina ſunt demonſtrata, ueluti hominem ob id dolere, quòd unum non ſit, ſed ex multis atque contrarijs conſtet (quod lib. de Elementis, & de Hominis natura, docuit Hippocrates) Et, pueros plurimo egere alimento, quòd calido natiuo multo polleant. Et, curationem omnem contrario perfici, milleq; eius generis alia: hæc tamen ipſa in id ordinata ſunt, ut his cognitis præſtitutum finem (qui ſanitas eſt) nanciſcamur. Non enim hæc ipſa tantum ut ſciamus mente contemplamur: ſed in id, ut ſcientes ex contrarijs conſtare hominem, moderari contraria hæc ad ſanitatis tutelam arte ualeamus: atq; hic artis eſt finis. Quæcunq; enim de ſubiecti natura, de Elementis, de Temperamentis, Humoribus, Facultatibus, Naturæ actionibus, Partium uſu, & cæteris huiuſmodi tractat medicus, in id tractat, & diſquirit, ut per hæc uel ſanitatem conſeruare, uel amiſſam reſtituere artis effectione poſsit: Si itaq; de re

Medicina an ſcientia, an ars

Lib. de Flati.

In Arte med.

1. Poſteri. capit. 2. & 1. Phyſic. cap. 1.

de re tota ſtatuere è dignitate uoluerimus, medicinam artem, & eam quidem omnium longè clariſsimam, unà cum Hippocrate eſſe dicemus. Si uerò neotericorum ſenſa ſequi, partem eius quæ θεωρικὴ dicitur ſcientiam, partem illius operatricem, artem nuncupare poterimus. Sed mihi tamen priore in ſententia ſtandum uidetur. Sed ars cur longa ab Hippocrate ſtatuatur, dicendum. Longam porrò ob id artem eſſe Galenus teſtatur, quòd operationum ſuarum omnium ferè occaſionem præcipitem habeat ac momentaneam, eaq́ue ratione difficulter cognobilem. Nec uerò ob id ſolùm longam eſſe medendi artem exiſtimandum eſt: ſed multò magis, quòd & illius circa quam uerſatur materia non ſatis uſq; tota perſpecta ſit, longiq́ue temporis ſpatio egens probè ut dignoſcatur. Quis enim hominum tam multa, tam uaria temperamenta, naturam omnem, & naturæ in quoque admirandas & abditas effectiones, poteſtates, proprietateſq́ue (quas ἰδιοσυγκρασίας uocant) unquam exactè nouit? cur hic bubulam, ſuillam ille: unus caſeum, poma alter auerſetur? Cur hic difficillima concoquat, facilia alter conficere non poſsit? Cur uni ad ſoluendam aluum lene medicamentum ſatis ſit, alteri ne ualidum quidem ſufficiat? Hæc profectò ea ſunt, quæ artis tum magnitudinem, tum uerò longitudinem præcipuè declarant. Ad quod facit, quòd cùm bona multaq́ue medicinæ pars experimentis rerum ad curationē utilium earumq́ue obſeruatione nitatur (quòd inuentionis artis uetuſtiſsimum principium, autore Galeno, experientia ſit) ad experientiam autem habendam longo ſit uſu opus, ut idemmet Galenus tertio Meth. tradit: efficitur profectò, ut longam omnino ob hæc omnia fieri artem neceſſe ſit. Quam longiorem item efficere ſolent, naſcentium in dies morborum noua incognitaq́ue natura: tot item remediorum excogitata in id ratio. Quis enim ante annos plus minus octoginta, Gallici morbi naturam, cauſas, & quæ affert ſymptomata: Quis medendi morbi rationem per ligni Guaiaci decoctum, & paratas ex hydrargyro unctiones nouerat? Multa præſidiorū genera in uſus hominū utiliſsima recens à noſtris inuenta hac ætate ſunt, antiquis illis prorſus ignota: ut de Ambra, Moſcho, Santalis, Siliqua Aegyptia, Myrobalanis, noſtrate Rhabarbaro, Caphura, & id genus alijs multis, conſtans omnium aſſertio eſt. Teſtatur Galenus XIIII. Methodi, plurima ætate ſua inuenta fuiſſe, prioribus ſeculis prorſus ignota: ut de Myrmeciarum noua ſuo tempore excogitata à quodam ratione eodem loco confirmat. Et VI. Methodi multa à ſe medicamenta inuenta, nondum à quoquam in uſus hominum prodita, ipſe de ſe gloriatur. Cùm uera methodus (ut eodem ipſo loco idem affirmat) uel nunc etiam poſt tot tantoſq́ue medicos, non ſolùm meliora medicamenta quàm prius fuere, ſed etiam uniuerſum curationis modum inuenire queat: ut haud immeritò Plinius ob hanc rerum in medicina nouitatem, & auxiliorum curationiſq́ue immutatum paſsim uſum, arte medica nullam inconſtantiorem eſſe ingenuè eſt profeſſus. Atq; hæc de artis longitudine dicta ſint.

In Introductorio.

Lib. 19. Nat. hiſt. cap. 1.

Occaſio cur præceps.

Occaſio autem præceps eſt, ob citam materiæ tranſmutationem: materiam autem, corpus intelligere humanū circa quod ars uerſatur, oportet.

tet. Fluit enim & tranſmutatur perpetuò corpus. Vnde eſt illud Galeni in Arte medicinali, alterari nos quidem à quibuſdam neceſſariò: ab ijs inquam quæ nulla eſt euitandi ratio, qualia ſunt aër, cibus, potio, ſomnus, uigilia, motus, quies, plenitas, inanitio, & ea quæ animi pathemata nominantur: dico autem iram, mœrorem, metum, curam, ſollicitudinem, triſtitiam, immodica ſtudia: iſtæc enim omnia à naturali ſtatu corpus euertunt. Occaſionem uerò in præſens agẽdorum opportunitatem intelligere oportet, quam præcipitem ipſa corporis alterationi & mutationi expoſita natura facit.

Experimentum cur periculoſum.

Experimentum autem & ipſum quoque periculoſum materiæ ratione. Hominem nanqꝫ materiæ uice medicina tractat: rem quidẽ omnium nobiliſsimam, atque perfectiſsimam, in qua periclitari minimè licet, ob id ea in humano corpore experiri quæ non ſatis ſint nobis ſuis uiribus perſpecta & cognita, longoqꝫ uſu explorata, periculoſiſsimum omnes arbitrantur. Vnde illud appoſitiſsimè ſexto de Sanit. tuen. dixiſſe Galenus eſt uiſus, Experientiam normæ uice habendam perpetuò eſſe eorum quæ excogitauerimus: nec ſcribendum pro utili quicquam eſſe, cuius non fuerimus uim experti. Nam ſi id auxilij uice adhibueris, quod minimè exploratũ habeas, idqꝫ noxam adferat, in ſummum uitæ diſcrimen hominem adduces: ut haud ſine magna ratione illud dixerit Galenus, In corpore humano illa experiri quæ non ſunt experientia comprobata, citra periculum non eſſe: cùm mala experientia ad totius animalis interitum uiam faciat. Non enim perinde ut ligna, ferrum, coria, cæteraqꝫ uilis momenti artifices reliqui, ſic hominem medicus tractat. In illis enim impunè experiri omnia licet, ut quæ inſenſilia ſint, & quæ in illis contingit iactura ſarciri nullo negotio poſsit. Hominem ſi lædas, in uitæ diſcrimen agis, & ſæpe etiam interimis. Quam rem pulchrè Plinius animaduertens, in nullo alio periculoſius mendacium eſſe, quàm in eo, qui ſe falsò medicum profiteatur, ingenuè eſt profeſſus. Nulli (inquit) magis quàm ſe medicum profitenti ſtatim creditur: cùm ſit tamen in nullo mendacio periculum maius. Negotiantur enim (ſubdit) animas noſtras, & experimenta per mortes agunt. Quid hoc ad cautionem profeſsionis medicæ (ne, inquam, ſe temerè medicos eſſe profiteantur, qui non ſunt: quiqꝫ ſibi uiam ad hominum ſalutem multa multarum rerum cognitione & uſu non præſtruxerunt) aut prudentius, aut accommodatius dici poteſt? Quid ad deterrendos homines, ne ſe incautè quibuſuis ſe medicos profitentibus credant, appoſitius? Qui enim nulla methodo ac ratione munitus, nulla experientiæ fide ſeptus ad curandum ingreditur, is profectò negotiari iure animas noſtras, ut Plinius cenſet, non morbis mederi dicendus eſt. Experimentum autem, autore Galeno lib. de Opti. ſecta. eſt eius, quod frequenter & eodem modo uiſum eſt, comprehenſio atqꝫ memoria. Libro uerò de ſubfiguratione Empirica, Experientiam appellauit, quam à ſe quiſpiam intuitu ipſo deprehenderit. Fieri autem experientiam ex propria intuitione, hiſtoria & congruo de re ſimili ad ſimilem tranſitu Theutas autor grauiſsimus referẽte Galeno prodidit. Et propterea rectè definiri

In comment. huius Apho.

Lib. 29. Nat. hiſtor. cap. 1.

definiri experientiam ſi quis dicat, memoriam eſſe eorum quæ ſæpe & eodem modo perſpecta ſunt. Quòd ſi quis pro memoria obſeruationem poſuerit, erit utiq; experientia obſeruatio eorum quæ ſæpe eodem modo fuerint uiſa atq; explorata. Quemadmodum uerò ex plurimis experimentis tota conflatur ars, ita experimenta ſingula ex experientijs multis, id eſt obſeruationibus conficiuntur: quarum ſcientiſsimũ eſſe medicum oportet, ne falli, ne periclitari in experiundo, & infamiæ notam ſubire inſcientia rerum utilium poſsit.

Iudicium cur difficile. Iudicium difficile dixit Hippocrates: & meritò quidem. Nam cùm ſit iudiciũ ratio ipſa, quòd per eam quæ rectè ad hominis tutelam ſunt facienda dijudicentur & expendantur, difficile profectò id in arte eſt. Preſſa enim & uera rerumq; ex arte ſunt ratio, non facile (ut affirmat Galenus) inuenitur, alijs aliud de eadem re ſentientibus: quòd obſcura & abdita ſit rerum ueritas atq; notio, qua quicque quale eſt cognoſcitur, & cur hoc uel illud agat. Indicant id ſectarum in arte medicinali tum diſſenſio, tum multiplicitas. Neq; enim ſi ueritas (ut rectè Galenus tradit) eſſet inuentu facilis, tot ac tanti uiri qui illam miris laboribus perquiſierunt in tam contrarias ſectas eſſent diſpertiti unquam. Empiricis porrò aliud iudicium quàm ratio eſſe uidetur, nempe ea quæ ſit illorum quæ per experientiam inuenta fuere auxiliorum dijudicatio. Quæ ſanè & ipſa difficilis admodum eſt. Plurimis enim adhibitis ægri cauſa remedijs, difficile dictu eſt, utrum illorum magis iuuerit. His igitur ex cauſis omnibus iudicium rerum perdifficile habendum eſt.

Sequitur uerò ea nunc explicanda pars, in qua Hippocrates conſultoris partes & adhortantis ſibi ſumpſiſſe uidetur: dum & medicũ & ægrum miniſtroſq;, ſui quenq; officij admonet, inquiens, Non ſolùm medicum præſtare oportere neceſſaria facientem: ſed & ægrum, & aſsidentes, & externa. Hac in re una atq; ſententia, uniuerſam medendi rationem complexus. *1. de Popula. rib. morb.* Nam cùm ars medica eodem Hippocrate autore, his tribus maximè conſtet, morbo, ægro, ac medico artis adminiſtro, tum profectò feliciter eſt omnis artis ratio proceſſura, cùm medicus, æger, miniſtri, & externa adhibita pro ratione & in tempore omnia fuerint, ac ſui quiſq; muneris rationem rectè obiuerit.

Itaque quid medici nomine intelligendum in præſens ſit, quod illius præcipuum munus: quod item ægri & aſsidentium, narrare ad partis huius longè utiliſsimæ expoſitionem ingrediemur. Medici uerò nomen & latiſsimè patet, & maius omnino quiddam eſt, atq; diuinius, quàm uulgò ſit exiſtimatũ. *Hipp. 6. Epidem. Gal. cõment. 2. ad 1. Epid. & 9. de Placitis Hippo. et Plat. & in Arte medicin.* Eſt enim medicus naturæ miniſter, autoribus Hippocrate atq; Galeno. Tanti uerò medicum feciſſe Hippocratem legimus, ut illum numinis cuiuſdam inſtar habendum cenſuerit: libro enim de probitate ait, ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος, ἰσόθεος. Medicus (inquit) Philoſophus Deo par. Veteribus profectò ſolenne illud fuit, ut quæ ipſi ornari uellent, ea ſplendidis & illuſtribus titulis condecorarent: unde & medicamentorum compoſitiones quaſdã à uirium quibus pollebant excellentia, ἰσοθέους uocabant, ut Nicolaus Myrepſius in ſuo antidotorum libro autor eſt.

Hæc

Hæc autem medici ab Hippocrate profecta laus, & ſi maior multò atque illuſtrior, quàm ut illi nec cuipiam alteri artifici congruere poſsit, haberi debet, id tamen Hippocrati ſuæ arti indulgenti, & paterno propè affectu (cùm eſſet ipſe medicinæ parens, tantæq́ artis cultores diuinis planè honoribus honeſtandos cenſuiſſet) plus æquo nimium tribuenti condonandum. Quà enim Philoſophum eſſe debere medicum affirmauit, id planè ſenſiſſe eſt uiſus, omnium rerum gnarum atq́ ſcientem óportere eſſe medicum: quod & ipſe libro de Articulis teſtatur. Multarum (inquit) rerum peritiam medicus habeat. Ac proinde Galenus medici nomen latè patere, & ad Gymnaſticen, & tuendæ ualetudinis artem, & ad curatricem propriè pertinere (quòd hæc prima totius artis pars ſit conſtituta, unde medici ſunt uocati) libro ad Traſybulum eſt teſtatus. Eum enim qui ſe medici nomine dignum exiſtimarit: quiq́ excellens & ſuæ artis probè callens haberi uult, oportet non natura modò, ſed doctrina, inſtitutione, induſtria, & tempore, ceu ducibus quibuſdam artis ſibi notionem parare: ad hæc ut ueritatis inſano quodam amore ceu afflatus teneatur: tum ut quæ à clariſsimis ueterum tradita ſunt, ea improbo quodam labore diſcere, ac explorare, adhibito iudicio aggrediatur. Ac proinde quò iſthæc omnia medicus conſequatur, perſpicaci ipſum eſſe natura, rectà à puero inſtitutione & exercitatione in optimis quibusq́ diſciplinis eſſe omnino oportet. Methodumq́ eam habere & exercere, qua id quod ſuopte ingenio ac diligentia adeptus eſt, experiri & in uſus hominum ducere poſsit.

Ex lib. de lege Hippo. & Gal. 3. de Natur. fac. et lib. de Conſtitu. artis.

Quòd libro de Genitura animaduertens Hippocrates, opponere ſe contrarium inſtantibus & morbis & naturis, & temporibus & ætatibus medicum oportere affirmat. Scribens autem ad Hippocratem Democritus, hominis naturam, tum morbi ac temporum illius, atq́ anni conſtitutionem noſſe, morbosq́ ritè curare medicum debere, hæcq́ muneris ſui eſſe aſtruxit. At uerò quàm uitæ integritate & innocentia admirandum, moribus inſignem, inſtituto rigidum, omni animi cultu excellentem, iuſtitia, cæterisq́ uirtutibus, imprimis uerò modeſtia atq́ prudentia ornatum eſſe medicum uelit Hippocrates, ex his quæ idem lib. de Medico, de Præceptionibus medicis, de Probitate, tum ex his quæ in iureiurando ſcripſit, intueri licet. Ex eius enim atq́ Galeni ſenſis perfectiſsimi medici ſpeciem ac formam huc de induſtria adferre commodiſsimum uiſum eſt: ut quanta ſit medici dignitas & excellentia, quæ natura, quod illius præcipuum munus, ut opportuna ſeſe præſtet faciente (quod hic iubet Hippocrates) ſcire in artis admirationem ualeamus.

Democritus epiſt. ad Hip. & Hippocratis lib. de priſca medicina.

Medicum igitur cōſummatum, ſeu mauis perfectum eum Galenus nominat, qui in rerum contemplatione & actione omnes numeros implevit. Optimum uerò illum, qui omnia quæ ad artis ratione morborumq́ curationem pertinent, ſumma & optima agit ratione, hoc eſt, methodo certa, ut in definitionum libro ſcripſiſſe eſt uiſus: ſi modò is liber Galeni eſt habendus. Omnes uerò numeros implere is iure medicus dicetur, qui eorum quæ ad animi cultum & mores, quæ ad corporis decentem habitum & ornatum, quæ demum ad exactam medendi rationem pertinent,

nihil planè omiſerit.

Expedit uerò in primis medicum animo modeſtum & pium, incorruptis ſanctisq́ moribus eſſe, numinisq́ maximè & metuentem & obſeruantem, illudq́ actionum ſuarũ omnium ducem, autorem, effectoremq́ ſibi proponere. Medicina enim (quod libro de Probitate teſtatur Hippocrates) erga deos reuerenter ſe habere comperitur. Mediciq́ numini ualde tribuunt, quòd ars medica (ut idem lib. de Veteri medicina tradit) Deo accepta fertur, dignaq́ habita, quæ illi adſcriberetur: ac proinde ut ſcriptura ait, Omnis medela à domino Deo eſt. Quod intuens Diuus Meſuëus rectiſsimè illud dixiſſe eſt uiſus: In cunctis quæ à nobis fiunt præponendum eſſe Deum, ut ſecuri atq́ fidentes experiri cuncta poſsimus. Quæ bene ac feliciter in curationibus cedunt, id omne numini, non uiribus noſtris adſcribamus. Nihil enim medicus habet quod non à Deo optimo Maximo acceperit. Humanitate uerò quanta maxima uti poteſt atq́ beneficentia in omnes, pręcipuè autem peregrinos & egenos, utatur: ſi quando ſe ferendæ opis occaſio obtulerit. Sic enim libro de Præceptionibus medicis iubet Hippocrates. Nam ſi erga homines amor atq́ humanitas adfuerint, erga artem item amor comparebit. Studeat itaq́ Hippocratis atq́ Empedoclis exemplo de hominibus bene mereri, idq́ officiorum tum magnitudine tum crebritate ritè medendo: non quæſtus, aut auræ popularis captandæ gratia. Sic enim præcitato loco Hippocrates & Galenus VII. Meth. medendi iubent. Humanitate nanq́, pioq́ erga homines benemerendi ſtudio Hippocrates Empedoclesq́ medebantur, ut IX. de Placitis lib. teſtatur Galenus. Quæ cura medico uel in primis

7. Natur. hiſt. præcipua eſſe debet. Siquidem quod Plinius ait, Diuinum eſt iuuare mortales, quo iuuandi ſtudio nullum maius, nullum homine dignius eſt omnino habendum. Ab omni uerò animi perturbatione, ira inquam, liuore, odio, amore, cæterisq́ animi ægritudinibus alieniſsimũ eſſe omnino frugi medicum oportet; ne in gratiam quicquam loquatur aut agat: uel odio furijsq́ agitatus à recto deflectat. Eſt enim ſummus cogitationum & actionum noſtrarum omnium inſpector & ultor Deus qui iudi-

Ex Hipp. lib. de decenti ornatu. cat. Sunt & cœli qui arguunt, & elemẽta quæ ſæuiunt ut Diuus Meſuëus dixit. Poſtremò cruciatus Gehennæ. Comitate porrò, humanitate, gratia, ac ſumma fide ægros inuiſat, officioſumq́ ſe illis & induſtrium, impi-

Hipp. 1. Præſag. grumq́ præbeat. Hæc enim fiduciam ægro de medico magnã concilians: & ſummam uirtutis & excellentiæ medici opinionem pariunt.

In primis uerò ſui rationem habere medicum decet, ne aut ſui contem-

Commẽ. 4. in ſextũ Epide. Hipp. cõmen. illius Aphor. Introitus, ſermones. ptum pariat, aut ſe aſperum, agreſtem, ſuperbumq́ ægro præſtet. Ob id Galenus medicum eum qui laude dignus futurus ſit, uult omni ex parte decorum ſeruare, ut humanus, moderatus atq́ iucundus cùm ſit, grauitatem ſibi in primis retinendam putet. Niſi enim medicum æger ut Deum tutelarem quendam admiretur, (ait idem) nunquam illius præceptis obtemperauerit: decetq́ eundem & aſpectu, & ſermonibus, & inceſſu, atq́

Vbi ſuprà immediatè. ad ægros ingreſſu (quod Hippocrates atq́ Galenus monent) omniq́ corporis habitu maieſtatem quaſi quandam, ſed faſtu tamen atq́ ſuperbia carentem

rentem ſeruare. ut frons, oculi, uultus, inceſſus, ſeſsio, geſtus, decorum ſemper referant. Veſtibus porrò (quod iubet Hippocrates) nitidis, cultis, atq; etiam in ægrorum gratiam odoratis uti decens eſt. [*Lib. de medico.*] Nitor enim & mundicies medicum gratioſum & amabilem magis faciunt. Sed inter cætera cuncta nihil æquè quicquam medici dignitatem fide & taciturnitate illuſtrare poſſe uidetur. In eo autem maximè medici fides elucet, ſi, quod ad ægros ſanandos attinet, ita morbis proſit, ut ne quid noceat, ut uictus [*1. de Popul. morb.*] congruam rationem morbis ægriſq; commodam præſcribat, ut quod unicuiq; morbo curando idoneũ fuerit, id fide ſumma dari iubeat: quod [*Hippo. in iureiur.*] præcipuum medici munus eſſe, primo de Elementis, uoluit Galenus, ut noxia & deleteria quæ ſunt noxamq; aliquam homini allatura, ea omninò ne prodat nec dari unquam ſinat. Quæ in morborum curationibus uiderit, quæq; retecta notam ſunt ægro aliquam allatura, ceu arcanum contineat, nec cuiquam pandat: ſic enim Hippocrates iubet. Ignominiæ [*In Iureiurando.*] enim plenum eſt ægri famam prodere, & fidei noſtræ commiſſa continere non poſſe.

Quod uerò ad artis eius, cuius ſe artificem dici uult, rationem attinet, Naturæ omnis gnarum eſſe medicum oportere Galenus rectiſsimè cenſuit. Vnde illud Democriti ad Hippocratem ſcribentis manaſſe uidetur, [*2. Meth.*] ut medicus hominis naturam in primis conſideret. Itaq; hominis temperiem, habitudinem, ſtructuram, nexum, ætatem, ſexum, humores, membra, membrorum uarios poſitus atq; uſus, actiones deniq; omnes & facultates, quibus humanum regitur corpus ſcire medicum conuenit. Ad [*Hipp. 1. Epidem. & Gal. ibidem Auic. Fen 2. primi. Cano.*] hæc eorum à quibus uariè afficimur notionem omnem tenere, Aëris dico, temporum ac tempeſtatum, cœli, regionis, uentorum, imbrium, anni conſtitutionis, ſomni item, uigiliarum, motionis, quietis, alimentorum quibus foueri ſubſtantiam noſtram contingit, ac potuũ uires ac poteſtates omnes, quidq; in nobis poſsint ſcire. Quid fontes, flumina, riui, paludes, ſtagna, maria, lacus: quid montes, ſpecus, planicies, campi, uineæ, horti, arua, prataq; cõferant, & id noſſe. In primis uerò (quod 1. de Antidotis monet Galenus) ſtirpium ac metallorum, ſi fieri poſsit omnium, aut ſaltem complurium peritiam habeat. Morborum diſcrimina, cauſas, ſymptomata, ſedes affectas, ſigna, exactiſsimè diſcernere & methodo certa affectus curare omni ſtudio atque labore nitatur. Quod certè eſt feliciter effecturus, ſi probè cognito morbo (quod initium methodi medendi eſſe uoluit Galenus) paratam in id habebit præſidiorum copiam. Si etiam [*2. Meth.*] morborum tempora, decretoria, & naturæ in morbis propulſandis motus modosq; animaduerterit omnes, & ab his omnibus congruentes & ad morbum curãdum idoneas ſumpſerit indicationes. Quæ propria medici rectè curantis eſt ratio, [*2. et 3. Meth.*] ſi quæ in ægri ſalutem molitur ac meditatur omnia, id indicatione efficiat. Talem profectò nobis medicum propoſuiſſe hoc loco Hippocrates mihi eſt uiſus, qui ex Apollinis aut Aeſculapij familia originem ducens generoſos hos ducat ſpiritus, & ſe opportuna facientem præſtet. Opportuna autem fecerit, ſi idonea curando morbo auxilia in tempore adhibuerit: ut ſi mittere ſanguinem, medicamentum

dare, cucurbitulas admouere, cataplaſma imponere, fotu deniq́ꝫ, unctione, aut frictione ægrum delinire oporteat, id ſuo quoq́ꝫ tempore effecerit. Si cibum item ac potum cæteraq́ꝫ ad morbum propellendum bene facie͂tia opportunè imperarit. Sic enim & rectè morbos curauerit, (quod proprium medici munus eſſe uoluit Galenus) & ſe opportuna facientem (quod hic iubet Hippocrates) præſtiterit.

1. Meth. & cõm. 5. in 6. de Populari. morb.

Nec uerò medicum ſolùm ſuo munere rectè fungi, ſed & ægrum quoque multò magis oportet, ut de cuius nimirum uita atq́ꝫ ſalute agatur. Eſt autem ægri officium, imperata à medico facere, & in nullo propriæ indulgere uoluptati, unaq́ꝫ cum medico, morbo reluctari. Sic enim Hippocrates 1. de Popul. morb. Ars, inquit, his tribus conſtat, morbo, ægro, & medico artis adminiſtro. Aegri eſt, (ſubdit) unà cum medico morbo reluctari. Quem locum enarrans Galenus, ita de omni ægri officio diſſeruit. Oppugnant, inquit, ſeſe mutuò, & ut ita dicam, inter ſeſe depugnant ac dimicant medicus & morbus. Morbum enim ſtudet medicus euertere, illi contrà, ut ne ſit inferior propoſitum eſt. Tertius eſt præter ipſos æger: qui, ſiquidem medico ſit audiens, & faciat imperata, ſocius efficitur huic, morbo hoſtis. Qui ab eo ſi deſciuerit ac quæ dictat morbus exequatur, duobus nominibus medico facit iniuriam: uno quidem, quòd deſtituerit ſolum: altero, quòd alterum fecerit qui erat antè unus. Enimuero duo neceſſe eſt uno præſtent. Porrò aperte imperata facit morbi deſerto medico æger, ubi cùm ei interdicat medicus frigidæ potione, ille à febris ardore adducitur, ut iſtud committat. Itidem ſi lauet, aut uinum bibat, aut eiuſmodi aliud, à quibus abſtinere eum uolebat medicus, næ morbum ille ſcilicet augebit faciundis ijs, quæ illi placent, atq́ꝫ medicum prodet, faciendo quæ non uult. Medici enim boni autore Hippocrate conuenientia tantum imperant. Aegri itaq́ꝫ officium eſt, ut ſalutaria conſulenti pareat, nec in aliquo proprię indulgeat uoluptati, ut in huius aphoriſmi comme͂tario monet Galenus. Medicum inſuper ut numen aliquod ſalutare colat, ac reuereatur, illiq́ꝫ ſecundum Deum ſalutem acceptam referat. Honore enim ſuo non defraudandum medicum ſacra edocent eloquia. Necnon uerò laborum & operæ medici nullam habeat curam ut quando æger operoſa medici manu ſalutem adeptus eſt, ne tanti ſe beneficij immemorem præſtet, in primis illi cauendum eſt.

Aegri officium.

Lib. de Arte.

Ecclesiastici 38.

Sed hæc de ægri officio. De aſsidẽtium modò dicamus. Hos uerò prudentes & rei gerẽdæ idoneos maximè eſſe oportet, ut & iuſſa miniſtrent, & in tempore omnia faciant: nihil temerè, ſordidè, petulanter, nihil incautè: omnia prudenter, ſedatè, modeſtè: omnia placidè quæ facere iuſsi ſunt præſtent. Iracundi, moleſti, deſides ne ſint. Ab huiuſmodi enim uitijs offendi quàm maximè ægri ſolent. Sedulitate uerò in primis, comitate, & gratia ſeſe obſequentiſsimos officioſiſsimosq́ꝫ præbeant: nihil quicquam aliud præter citam ægri ſanationem cogitantes. Exteriora porrò omnia adſint apparata. Nam propter illa (ut ait Galenus) plerunq́ꝫ uel pręcognitionem, uel curationem interrumpi contingit. Exteriora autem ſunt, habitationes, ſedes, aſpectus, lumina, lecti, uaſa, atq́ꝫ ſtragula: quæ quidem

Aſsidentium officium.

Exteriora quæ

quidem omnia culta nitidaq́ꝫ & ægro quàm gratiſsima eſſe uel Galeni teſtimonio oportet: Tum & quæ ſpectanti ægro nuntiantur aut aguntur, quæ iram, triſtitiam, mœrorem, metum, aut aliquem alium affectum ſupra morbum infligere ægrotanti queunt. Longiſsimè enim abeſſe iſthæc omnia quæ commouere ægrum ullatenus poſſunt, maximè conuenit. Cui uerò diuino beneficio adeſſe iſthæc omnia contigerit, proſpera ſunt omnia euentura. Hoc nobis Hippocratem graui hac ſententia ſignificare uoluiſſe perſpectum habere debemus. Itaq́ꝫ ut uniuerſam orationem Hippocratis breui epilogo cōcludamus, Cùm breuis hominis uita ſit, ars uerò medendi longiſsima, & penè immenſa, id à nobis eſt omni ſtudio contendendum, ut ſumma diligentia indefeſſoq́ꝫ labore aphoriſtica doctrina artem hanc nanciſcamur, finemq́ꝫ illius adipiſci conemur. Artem autem longam indicant, occaſio operandi præceps, iudicij rerum difficultas, & experientiæ periculum. Omnia porrò ex ratione fecerit, qui ſe ſuo munere dignum præſtiterit: Qui omnia ſuo tempore, ordine, menſura, modo, & congrua qualitate apparatumq́ꝫ in ægri alleuationem exhibuerit: Qui fidos ac prudentes, ægroq́ꝫ quàm maximè gratos miniſtros adhibuerit: Qui externa omnia commoda aptáq́ꝫ & ſalutaria habuerit: Qui deniq́ꝫ ſcopum hunc ſibi in animo propoſuerit, ægri ſalutem. Id nobis ut indicaret Hippocrates, noſtriq́ꝫ nos officij commoneret, grauem hanc ſententiam protuliſſe cenſendus eſt.

Cōment. 4 in 6. de Popula. morb. Hippocratis.

Quarti libri Enarrationum medicinalium finis.

FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER QVINTVS.

Auſtrum uentum, qui ab omnibus medicinæ autoribus calidus eſſe ponitur, frigidum ſuapte natura eſſe, contra receptam uulgò de eo opinionem: & cur calidus nobis appareat.

ENARRATIO PRIMA.

Lib. de aëre, aquis et locis.

DE VENTIS diſſerere non ad Philoſophum ſolùm, ſed & ad medicum multò maximè pertinere uidetur: quòd ad morborum præſertim popularium cognitionem, ut uult Hippocrates, ad regionum & terræ tractuum dignoſcendam naturam, ad conſtitutionum anni uarietatem, unde uarij generis morbi naſcuntur, exactius perpendendam: & quid uentorum ſinguli in nobis operentur ſcire oportere medicū, Hippocratis & Galeni teſtimonio conſtat. Quamobrem cùm de Auſtri natura, temperatura, atq; effectibus cogitarem, non ſatis ea in re conſtare mihi ſum uiſus: cùm aliud ſummorum uirorum non dilutæ autoritatis aſſertio, aliud ratio ipſa animo ſuggerere uideretur. Siquidem enim adiuratorum teſtimonio ſtandum ſit, calidum & humidum eſſe uentum omnes teſtatiſsima fide confirmant: ſic enim ea de re libro de aëre, aquis, & locis, uetuſtiſsimus Hippocrates:

Vbi ſuprà, et in cōment. ad libr. Epidem. Hipp.

ἥτις μὲν πόλις πρὸς τὰ πνεύματα κεῖται τὰ θερμά. ταῦτα δ' ἐστὶ μεταξὺ τῆς τε χειμερινῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ τῶν δυσμέων τῶν χειμερινῶν, καὶ αὐτῇ ταῦτα τὰ πνεύματά ἐστι ξυνήθεα.

Quæcunque (inquit) ciuitas uentis expoſita eſt calidis (puto autem eos qui inter brumalem ſolis exortum itidemq; occaſum perflant) huic hi uenti ſunt peculiares. Hactenus Hippocrates. Quamobrem cùm auſter uerè medius ſit eorum uentorum qui ab brumali exortu in brumalem occaſum perflant, ut ex uentorum poſitione ab Ariſtotele ſecundo meteororum deſcripta euidentiſsimè conſtat, planè ſequitur de Hippocratis ſententia, uentum hunc calidum eſſe. Quòd rurſus eiuſdem autoris in Aphoriſmis, & libro de Humoribus ſententia, plenius confirmatur, dum utrobique inquit,

3. Aphor. textu 5. & lib. de Humor.

νότοι βαρυήκοοι, ἀχλυώδεες, καρηβαρικοί, νωθροί, διαλυτικοί.

Auſtri (inquit) auditum hebetantes, caliginoſi, caput grauantes, pigri, diſſoluentes. Quam quidem ſententiam pulchrè enarrans Galenus,

iſthæc

iſthæc omnia ob auſtri temperaturam calidam & humidam prouenire, ſumma ratione affirmat.

τὴν δὲ αἰτίαν δι' ἣν οἱ νότοι βαρυηκοΐαν ποιοῦσι, καὶ ἀχλυώδη τὴν ὄψιν, οὐ χαλεπὸν ἐκ τῆς κράσεως αὐτοῦ κατανοῆσαι, θερμοῦ καὶ ὑγροῦ τὴν φύσιν ὑπάρχοντος.

Cauſam uerò (ait) ob quam auſtri reddant auditum grauiorem, & uiſum caliginoſum, non eſt difficile ex eius temperatura cognoſcere: quæ calida & humida natura eſt. Et item commentario duodecimo eiuſdem ſectionis aphoriſmum illum enarrans, Si hyems auſtralis & pluuioſa & ſerena fuerit: Auſtrinam hyemem calidam & humidam eſſe ſtatuit: ut intelligatur, Auſtri temperaturam calidam & humidam eſſe. Quanquam quidem, quod ad illius caliditatem pertinet, conſtantiſsimum id ſit, ut apud nos calidus ſit qui Septentrionem uerſus habitamus: non ſic autem de humiditate: Auſtros enim quoſdam non rarò ſiccos eſſe contingit, inquiente libro de humoribus Hippocrate, ſiccitates interdum auſtrinas, interdum aquilonias eſſe. Quod & Ariſtoteles prima problematum ſectione confirmare eſt uiſus: inquirens, cur Auſtri ſicci febres generent. Et Galenus commentario III. in tertium de Popularibus morbis Hippocratis. Non omnis, inquit, Auſter humidus eſt, uidetur enim ſiccus aliquando eſſe. Siccos autem Auſtros eos Ariſtoteles intelligit, qui aquæ expertes ſunt, nec pluuias ſecum adferunt, ob idq́ inaquoſos uocat problemate XLIX. XXVI. ſectionis problematum. Ex horum itaque tantorum uirorum aſſertione, ipſa denique experientia duce (cui perpetuo dubijs in rebus inhærendum ſcientiſsimi quique affirmant) auſtrum calidum eſſe teſtatiſsimum relinquitur: quod ab effectis quæ illo flante in animantium corporibus uiſuntur, fieri item euidētiſsimum poteſt. ſiquidem & grauia, & diſſoluta, & obeundis actionibus parum idonea auſtri flatu redduntur animantium corpora: non alia ſanè (ut Galenus interpretatur) ratione, quàm quòd caliditate humiditateq́ ſua, mala hæc inferre ſit aptus: uti contrà aquilo ſiccitate ſua frigiditateq́, corpora robuſtiora facere, uegetiora, & ad motus promptiora, & melius audientia. Huic item rei & ipſa quoque uentorum poſitio atq; ſitus unde flare incipiunt, ſuccinere uidetur. Nam cùm aquilo uentus omnium frigidiſsimus, ab Arcto ſeu Vrſa extremo orbis cardine initium ducat: (quæ docta eſt Ariſtotelis ſententia) huic autem oppoſitus ſecūdum rectam diametrum Auſter ſit, ut qui nimirum à meridie altero item cardine, ad nos dimanet, uel eiuſdem autoris ſententia, iſq́ ad nos è longinquo perq́ ardentia torridæ zonæ loca permeet, neceſſarium quidem uidetur, caliditate maxima præditum ad nos peruenire, atq; eò maximè ſi non ab altero cardine Vrſæ oppoſito, ſed ab æſtiuo ſolſtitio (ut II. Meteororum conceptis uerbis Ariſtoteles tradit) initia ducat. Nec enim ea de re Ariſtoteles ſibi conſentire uidetur, cùm modò Auſtrum à meridie flare affirmet, (uti cap. IIII. ueteris uerſionis, numero XVI. & item rurſus cap. VI. ſecundi Meteor. uentorum poſitionem methodo deſcribens) modò uerò non à meridie, loco Vrſæ oppoſito, ſed ab æſtiuo ſolſtitio, ut eiuſdem libri cap. V. numero XX. ueteris uerſionis. Non ſolùm autem dubius in hac re

Problem. 23. prim. & 49. 26. ſectionis.

Auſtri ſicci qui.

3. Apho. comment. 5.

2. Meteor. cap. 4. & 6.

2. Meteor. capite 4. & 6.

Cap. 5. num. 20. 5. uerſionis.

Ariſtoteles, nec ſibi ſatis conſtans, ſed etiam contrarius ſibi ipſi eſt: cùm eodem ipſo capite quinto, uelit Auſtrum neq; ab altero polo, neq; ab hyberno ſolſtitio, ſed ab exuſta terrarum parte ſpirare: cùm ſuperioribus capitibus IIII. & VI. cum ipſum uentum à meridie parte Vrſæ oppoſita, alteroq; mundi cardine ſpirare dixiſſet. Ariſtotelis uerba appingam, ne tanto autori impoſuiſſe fido lectori uideri poſsim.

Cap. 4. ſecũdi Meteor. nume. 16.

ἔτι δὲ τὸ γίνεσθαι μάλιστα πνεύματα ἀπ' αὐτῆς τε τῆς ἄρκτου καὶ μεσημβρίας, τὸ αὐτὸ αἴτιον. πλεῖστοι γὰρ βορέαι καὶ νότοι γίνονται τῶν ἀνέμων. ὁ γὰρ ἥλιος τούτους μόνους οὐκ ἐπέρχεται τοὺς τόπους, ἀλλὰ πρὸς τούτους, καὶ ἀπὸ τούτων, ἐπὶ δυσμὰς δὲ καὶ ἀνατολὰς ἀεὶ φέρεται.

Adhuc (inquit) quod fiant maximè ab Vrſa & meridie uenti, eadem cauſa eſt: omnium nanque uentorum plurimi Aquilones & Auſtri ſpirare ſolent. Nam ſol hæc una loca non adit, ſed ad ea ſeſe applicat, ab eiſq; dimouet: ad occaſum uerò & exortum continuè fertur.

Vult hoc loco conceptis explicatiſq; uerbis Ariſtoteles, eam ob cauſam Aquilones & Auſtros præ cæteris uentorum plurimum fieri, quòd ab ijs locis prodeant, unde uenti flare maximè conſueuerint, nempe ab Vrſa & meridie: ad quæ loca cùm ſol nunquam adeat (nempe extremos mundi cardines) fit, ut plurima inde exhalatio naſcatur, quæ à ſole minimè abſumpta, uentorum huiuſmodi ſit copioſa materia. An non hic belliſsimè Ariſtoteles à duobus mundi cardinibus Vrſa & meridie Aquilones & Auſtros flare affirmauit? Niſi enim hoc loco per meridiem alterum mundi polum Vrſæ oppoſitum intelligas, uerum eſſe non poterit quod hic dicitur, ſolem motu ſuo hæc loca non adire. nunquam enim uel Vrſam, uel alterum polum ſol motu ſuo contingit, cùm ultra duos tropicos non progrediatur, ut apud Ptolemæum lib. II. Almageſti eſt uidere. Sed rurſus paulò pòſt idem autor idipſum confirmans, auſtrum à meridie flare ijs uerbis pronuntiauit.

Cap. 4.

Καλοῦνται δ' οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἄρκτου, βορέαι· οἱ δ' ἀπὸ τῆς μεσημβρίας, νότοι.

Vocantur (inquit) qui ab arcto ſeu Vrſa flant Aquilones, qui uerò à meridie Auſtri.

Ventorum autem ſingulatim omnium poſitum deſcribens, Auſtrum Aquiloni oppoſitum conſtituit, & à contrario illi loco ſecundum diametrum flare ſcribit. Eius uerba hæc ſunt.

ἔστι τὸ ἐφ' ᾧ η, ἵνα ἄρκτος· τούτῳ δ' ἐναντίος ὁ νότος, τὸ ἐφ' ᾧ θ, μεσημβρία. ἀπὸ δὲ διάμετρος ταύτην πρὸς ὀρθὴν ἤγμενον.

Boreas (inquit) ab η hic enim Vrſa. Contrarius autem huic Auſter, à θ, meridies enim eſt unde ſpirat, η autem & θ contraria ſunt, cùm per diametrum diſtent. Ventorum autem poſitum ad quem modum Ariſtoteles deſcripſit, hic apponere uiſum eſt: ut à qua parte ſinguli prodeant ex illius mente conſtare poſſit: oſtendamq; in auſtrini flatus enarrando poſitu, dubium ualdè nec ſibi perpetuò conſtantem Ariſtotelem fuiſſe: cùm modò ab una parte, modò ab alia flare dixerit. A quatuor enim mundi cardinibus ſeu angulis, quatuor præcipuos conſtituit uentos. Ab ortu ſcilicet & occaſu æquinoctialibus duos, Zephyrum & Apeliotem, Ab Vrſa & meridie duos, Aquilonem & Auſtrum. Ab oriente

æſtiuo & occidente hyberno alios duos, Cæciam & Africum. Contrà ab oriente hyberno & occidente æſtiuo duos alios, Eurum & Argeſten. Quatuor autem inter hos medios, ut in totum duodecim ſint uenti ad hunc modum coordinati:

Ex hac uentorum coordinatione ab Ariſtotele ſecundi Meteor. cap. VI. poſita, abundè conſtat, Auſtrum ſecundum diametrum aquiloni oppoſitum eſſe, uti & ipſemet ingenuè hoc ipſo capite confitetur. Quamobrem cùm Aquilo ab extremo orbis cardine, Vrſa, initium ducat: & Auſtrum quoque ab altero illi oppoſito puncto flare (ſiquidem contrarij hi uenti ſunt) neceſſarium quidem erit. At hoc ipſum altero loco Ariſtoteles negat ijs uerbis:

ὁ δὲ νότος ἀπὸ τῆς θερινῆς τροπῆς πνεῖ, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς ἑτέρας ἄρκτου. 2. Meteor. capite 5. nu. 20.

Auſter (inquit) ab æſtiua uerſione & non ab altera Vrſa ſpirat. Et rurſus ſub finem capitis quinti.

ὅτι μὲν οὖν ὁ νότος οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου πόλου πνέων ἄνεμος, δῆλον. ἐπεὶ δὲ οὔτ᾽ ἐκεῖνος οὔτε ὁ ἀπὸ χειμερινῶν τροπῶν. δέοι γὰρ ἂν ἄλλον ἀπὸ θερινῆς εἶναι τροπῆς, οὕτω γὰρ τὸ ἀνάλογον ἀποδώσει, νῦν δὲ οὐκ ἔστιν. εἷς γὰρ μόνος φαίνεται πνέων ἐκ τῶν ἐκεῖθεν τόπων, ὥστ᾽ ἀνάγκη τὸν ἀπὸ ἐκκαυμένου τόπου πνέοντα ἄνεμον, εἶναι νότον.

Quod igitur Auſter ab altero polo non aſpiret, manifeſtum eſt, quando ne ipſe quidem ab hyemali ſolſtitio ſpiret. Nam alium ab æſtiuo ue-

nire

nire ſolſtitio oporteret. ſic enim proportionis ratio exigit. Nunc autem nullus inde aſpirare ſolet, ſolus enim unus ex illis locis ſpirare uidetur. Quare neceſſariò ſit, ut uĕtus qui ab exuſta terrarū parte ſpirat Auſter ſit.

Hactenus Ariſtoteles, unde ex priore nunc à me adductorū locorum *In Ariſtotelem.* conſtat id Ariſtotelem explicatis uerbis pronuntiaſſe, Auſtrum uentum ab æſtiua uerſione ſeu ſolſtitio, non ab altero polo ſpirare quod falſiſſimum eſſe ex ipſamet uentorum deſcriptione ab eodem autore cap. VI. huius libri depicta abundè conſtat: in qua Auſtrum non ab æſtiua uerſione, ſed à puncto Vrſæ oppoſito (nempe meridie) uenire pulchrè, & uerè quidem, docuit. Et idipſum etiam experientiæ fides demonſtrat. Quomodo igitur ſi à meridie Auſter ſpirat (ut & omnes confitentur, & ſenſuum ratio confirmat) ab æſtiua uerſione is idem uentus ſpirabit? fieri enim nequit, uel naturæ lege, ut à duobus diſtantiſsimis locis unus idemq; uentus ſpiret. Qui enim ab æſtiua cōuerſione ſeu oriente æſtiuo flat uentus, non Auſter, ſed Cæcias uel eiuſdem Ariſtotelis teſtimonio dicitur, ab Auſtro & natura & ſitu diuerſiſsimus: quanquam & nubium delator: unde prouerbium, Trahens ad ſeipſum ut Cæcias nubem. Altero uerò & poſtremo loco uult, à loco terrarum exuſto, hoc eſt torrida zona, uentum hunc ſpirare, non ab altero polo, nec ab uerſione hyberna: ea ſcilicet ratione, quòd ſi inde ſpiraret, oporteret & ab æſtiua uerſione alterum ſpi- *In Ariſtotelem rurſus.* rare, cùm nullus inde (ut ipſe ſui immemor ſubdit) ſpiret uentus. Cùm tamen capite de uentorum poſitione dixerit, Ab oriēte æſtiuo (quod idem eſt atq; Conuerſione, ſeu ſolſtitio æſtiuo) Cæciam ſpirare. Hæc adnotaſſe libuit non conuellendi tanti uiri cauſa: quem ut ſummum philoſophum, & extra omnem ingenij aleam poſitum, admirari, colere, ſequiq; quotquot medicinæ manus dedimus, iure debemus: ſed ut ſtudioſis ſcrupum hunc per me adnotatum oſtenderem: monſtraremq; ſumma etiam ingenia in rebus abſtruſiſsimis ſæpenumero per deuia & incerta erraſſe. Nec ob id tamen ingenij culpa deterendam eorum laudem, qui nobis immenſis laboribus, & magna magnarum rerum cognitione & explicatione, immortalitatis dignos fructus pepererunt. Vnde igitur digreſsi ſumus redeuntes, communem & ab omnibus tum Aſtronomis, tum Geographis, Rei ruſticæ ſcriptoribus, atq; Medicis obſeruatam, & ipſo uſu comprobatam de Auſtro ſumamus opinionem. Ipſum, inquam, à parte Vrſæ oppoſita, perq; diametrum ab illa ſeiuncta ſpirare. Quo poſito nullo ferè negotio euincemus, illum ſuapte natura non minus quàm Boreas ſit, frigidum eſſe: etſi calidus ad nos uenit. Nam cùm uterq; ex ijs locis manet, ad quæ loca nunquam ſol motu ſuo adit, ut ea calfaciat, & rigore nimio algentia temperet: (quòd extra tropicos nunquam prodeat: nec longius propius'ue polis quàm per ſummas declinationes accedat, quæ in æſtiua & hyberna cōuerſione capitibus Cancri & Capricorni contingunt) efficitur, ut pari ratione locus is, unde Auſter ſpirat, æquè frigidus ſit, atq; ille alter unde Aquilo: quòd perpetuo rigore algeant, à ſole nunquam illuſtrata. Quamobrem & inde ſpirans uentus frigidus iure optimo dicetur. Verùm cùm illi ad nos per exuſta terrarum loca torridæq;

zonæ

zonæ ardores iter ſit, ab calore huiuſmodi à ſua ipſius natura alienior factus, calidus nobis apparet. Quæ ne gratis dixiſſe uideri poſsim, principes duos omnis doctrinæ uiros, alterum è media Græcia ſummum Ariſtotelem, alterum ex orbe Latino Macrobium, qui hoc ipſum teſtatiſsimis uerbis confirment, adducam. Inquirens enim in problematis Ariſtoteles, cur Auſtri Africam incolentibus frigidi perinde ut nobis aquilones ſint, ad hunc modum diſſerit: (Græca non apponam, ne tædium legentibus adferam) Cur (inquit) Auſtri frigidi in Libya ſint, ut apud nos Aquilones? Primùm quidem, quia ut nobis Aquilonum origo, ſic Africæ Auſtrorũ propior eſt. Nam ſi, ut dictum eſt, flatus per anguſtum extrudi ſoleat: propioribus certè frigidiores occurrẽt propter uehementiam ſui motus, quam diffundi hebetariq; neceſſe eſt, cùm ſe longius protrahit. Qua de cauſa Aquilones frigidi apud nos ſunt, colimus enim propius, imo iuxta ipſos ſeptentriones. Ex hoc ſanè problemate, ſententiæ noſtræ aſſertio tuta acceſsione, magnoq; patrocinio roborari firmiſsimè poteſt: quo Auſtrum Libyam ſeu Africam incolentibus frigidum reuera eſſe dixerit Ariſtoteles, quòd quemadmodum nobis ad Aquilonem degentibus, ob uicinitatem Boreas frigidus reuera appareat: ſic & illis eadem ratione Auſter, quòd ſuæ origini propior ſit. Nec tamen hæc ipſa quæ hic ab Ariſtotele adducitur cauſa, mihi ualde placet, ob id Auſtrum Libyam incolentibus frigidum eſſe, quòd illis ſit propior. Nam ſi ſuapte natura calidus is uentus eſſet, (ut idemmet Ariſtoteles uoluit) & à loco terrarum exuſto ſpiraret: (ut etiam idem ſuprà affirmauit) quò propior illis eſſet, eò profectò calidior appareret. Quanto enim unũquodq; origini ſuæ propius eſt, tanto profectò naturam qualem habeat magis repræſentat. Ob id enim pueros ualde calidos noſtri omnes dixere, quòd parum ab ſua eorum origine abſceſſerunt: contrà ſenes frigidos, quòd longiſsimè. Itaq; ſi Auſter ſuapte natura calidus ſit, ijs certè qui ſibi ſitu uiciniores erunt, quales Libyci & Africam omnem incolentes ſunt, ob propinquitatem calidior apparebit, quòd nondum longinquo tractu à ſua ipſius natura ſit alienior factus: ſed ſuam ſeruans naturam, qualis ipſe ſit, talis ſpiret. Quamobrem quum & frigidus reuera & ſit, & appareat eum terræ tractum incolentibus, concludendum non ſolùm ob uiciniam ad ea loca, id illi accidere, ſed quòd tali ſit ipſe qualitate præditus ob loci unde ſpirat naturam, quæ frigidiſsima eſt, nempe polus alter, ad quem nunquam Sol adit, nunquam calore ſuo temperat: unde perpetuo rigore ac gelu horrere ea ipſa loca oportet. Quæ doctè cecinit Poëta noſter:

26. Problematum ſectione, Problem. 41.

Ariſtotelis ratio examinatur.

Ex 2. de temperamentis.

Quinque tenent cœlum zonæ: quarum una coruſco
Semper Sole rubens, & torrida ſemper ab igni.
Quam circum extremæ, dextra læuaq; trahuntur
Cæerulea glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter, mediamq; duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ diuûm.

Vergilius 1. Georg.

Conſtat itaque uentum hunc, ſi qualis à ſua origine natalíq; loco prodit ſentiatur (quod faciũt qui Africam incolunt) frigidum eſſe. Namq; Ariſtoteles

ſtoteles ſecundi Meteororum cap.III. explicatius id cõfirmat,inquiens: Auſter enim tam uehementia ſua,quàm flatu æſtuoſiſsimus eſt uentus,& à calidis ſiccisq́ locis ſpirat: Quare parum uaporis ſibi aſciſcit, & proinde feruidus extat. Nam & ſi eiuſmodi non ſit, ſed unde ſpirare incipit,frigidus habeatur: nihilominus dum ſe longius protrahit, propterea quòd multum ſicci halitus è uicinis locis ſecum rapit, calidus eſt. Teſtatur ſanè hoc loco Ariſtoteles,Auſtrum loco & origine ſua frigidum eſſe uentum, & ſi æſtuoſiſsimus ad nos uenit, ob calidi ſiccíq; halitus copiam, quam è calidis locis ſecum rapit. Quod & ipſum Macrobij ſummi uiri non ſolùm autoritate, ſed & demonſtratione ab eo adducta perſpectiſsimum fieri poteſt. Is nempe ſecundo in Somnium Scipionis libro,cap.V. hac ipſa de re ex profeſſo tractans, auſtrum & ab altero mundi cardine ſpirare, non à loco terrarum exuſto (ut Ariſtoteli placuit) & eundem frigidum eſſe, graui hac ratione in hæc uerba monſtrauit: Denique (inquit) de quatuor habitationis noſtræ cardinibus Oriens, Occidens, & Septentrio, ſuis uocabulis nuncupantur, quia ab ipſis exordijs ſuis ſciuntur à nobis. Nam & ſi Septentrionalis extremitas inhabitabilis eſt, non multò tamen eſt à nobis remota. Quarto uerò noſtræ habitationis cardini, cauſa hæc alterum nomen dedit, ut meridies non auſtralis uocaretur: quia & ille propriè eſt auſtralis, qui de altera extremitate procedens, aduerſus ſeptentrionali eſt: & hunc meridiem iure uocitari facit locus, de quo incipit nobis dies. Nam quia ſentiri incipit à medio terræ, in qua medij eſt uſus diei: ideo tanquam quidam medidies, una litera mutata, meridies nuncupatus eſt. Sciendum eſt autem (ſubdit) quòd uentus qui per hunc ad nos cardinem peruenit, id eſt Auſter, ita in origine ſua gelidus eſt, ut apud nos commendabilis eſt blando rigore Septentrio. Sed quia per flammam torridæ zonæ ad nos commeat, admixtus igni caleſcit: & qui incipit frigidus, calidus peruenit. Neq; enim uel ratio uel natura pateretur, ut ex duobus æquo preſsis rigore cardinibus, diſsimili tractu flatus emitteretur. Nec dubium eſt noſtrum quoq; Septentrionem ad illos, qui auſtrali adiacent, propter eandem rationem calidum peruenire: & auſtrum corporibus eorum gemino auræ ſuæ rigore blandiri. Hactenus Macrobius, qui & ſcitiſsimè auſtri originem, & unde flare incipiat locum enarrauit: & qua ipſe qualitate præditus ſit ſecundùm ſuam ipſius naturam, doctiſsimè explicauit. Spirat enim ab altero mundi cardine, (ut concors eſt omnium & Geographorum, & Medicorum, & Rei ruſticæ ſcriptorum, & orbis terræ indagatorum ſententia) & frigidus ſuapte natura eſt, uerùm per flammam torridæ zonæ (ut bellè hîc Macrobius) ad

Cur Auſter calidus.

nos commeans, igni admixtum caleſcere. Quæ ratio efficit, ut calidus nobis appareat, talisq́; ob eam quam media uia concipit flammam, ad nos perueniat. Itaq; quod unum nobis à principio explicandum fuerat, Auſtrum uentum origine atq; natura ſua frigidum eſſe, & cur calidus ad nos perueniret, id me magna fide docuiſſe, non tam ſummorum uirorum ſententijs, quàm demonſtrationis robore firmo, ex ipſa mundi forma extremisq́; illius cardinibus: unde auſter & aquilo uentorum præcipui (ut uult

uult Ariſtoteles, ſpirant) arbitror. Finem faciam, ſi illud tantum addidero, Verum non eſſe quod à priſcis omnibus de torrida zona exiſtimatum hactenus fuit, incultam nimijs ardoribus inhabitatamq; eſſe: cùm recentiorum ad eas partes nauigationes oppoſitum omnino experimento doceant. Americus enim Veſputius, in ſuarum nauigationum Epitome cap. CXIIII. & CXV. Caput uiride ſub torrida zona ſitum eſſe, teſtatum reliquit: eſſeq; continentem inibi uaſtam, & benè cultam, omniumq; rerum feracem & diuitem, terramq; Parias uocatam, immenſam ſcilicet prouinciam, innumeraſq; inſulas probè cultas in torrida zona conſiſtere, plena fide libro nauigationum primo teſtatur. Id ut intelligamus, quæ ſciri poſſunt, non eſſe adhuc omnia intellecta, & meliora atq; maiora nobis in dies magnorum uirorum induſtria explicari. magnis enim acceſsionibus diſciplinas & optimas quaſq; artes indies illuſtrari ac perfici, ipſoſq; rerum uſu cumulatiores & clariores effici experimur.

In quibus Hippocrates à Caleno arguatur.

ENARRATIO II.

VERITATEM unam rerum omnium pulcherrimam atq; diuiniſsimam, cuius unius ductu ſapimus & intelligimus, inq; abditiſsima penetramus, & inuoluimur: tanti eſſe debere, tantiq; fieri à nobis priſci omnes exiſtimauerunt, ut eam ipſam ſecundum Deum colendam, & cæteris rebus omnibus anteferendam ſummo ſuo merito iudicarint. Vt cuius ſtudio atq; amore qui accenduntur, poſthabitis rebus cæteris cunctis, huic uni inhærendum, hanc unam amplectendam atq; ſectandam præcipuè ducant. Eius porrò rei dare præclarum & graue teſtimonium Ariſtotelem ipſum ſummum philoſophandi magiſtrum poſſumus, qui etſi doctorū cultui, ac reuerentiæ amicitiæq;, tantum quidem iure tribuendum, quantum nemini alteri rei cenſuerit: huic tamen ueritatem non paulò plurimùm præferendam, magna certè religione eſt arbitratus. De ſummo enim bono tractationem ingrediens: atq; idearum rationem euertere uolens (quas quidem ipſas Socrates atq; Plato induxerant) æquum eſſe ueritatis retinendæ cauſa, ſua quenq; decreta tollere, philoſophos præſertim: & pluris ueritatem quàm amicos æſtimare, (etſi chariſsimi ij ſemper ſunt habendi) magna certè ratione aſſeuerare eſt uiſus. Sic quoq; Galenus in artis medicæ cōſtitutionis atq; naturalium facultatum libris, eum qui ſupra reliquum uulgus excellere, eminereq; uelit, huic uni ueritatem imprimis expetendam, eiq; ſoli in tota uita ſtudendū, neglectis ijs omnibus, quæ uulgus admiratur, (ſi modò præſtare ſe cæteris in animū inducat) ueriſsimè quidem affirmauit. Huius unius ſtudio ita incenſum Galenum fuiſſe legimus, ut uulgi fama longum ualere iuſſa, minimè ſanè ſollicitus quid de ſe imperitū uulgus ſentiret, unius tantum ueritatis ſcientiæq; amore flagrarit, nullam eſſe nec honeſtiorē, nec diuiniorem poſſeſſionem ratus. Tantum huic excolendæ ac proferendæ ueritatis ſtudio tribuiſſe eundem ſcimus, ut ne Hippocrati quidem ſummo medicinæ parenti

1. Ethicorū.

7. Meth.

renti atq; magiſtro, ſi qua in re pro humani ingenij imbecillitate lapſu illi fuiſſe eſt uiſus, uſpiam pepercerit. Non calumniandi ſanè, aut laceſſen di cauſa, nominiſq; ac famæ eleuandæ ſtudio (qua alioqui præclariſsi ma & admirabili utebatur) ſed ut poſthabita etiam magiſtri obſeruantia ei ſe religioni adſtringere noluit, quin magiſtri uerbis minimè adiuratu

1.de Criſibus ſæpe pro ueritate aduerſus illum ſteterit: & quem honoris cauſa omniu nobis bonorum autorem & ducem, diuinumq; hominem appellare ſue pte merito conſueuit: interdum erroris arguere, errataq; illi ſua mon ſtrare & inuulgare haud erubuerit. Teſtimonio ſint quæ in hunc locu ex omnibus Galeni monumentis, ueluti in aceruum congeſta, ex profeſſ attuli. Ex quibus quanta animi fiducia ueritatis nitorem ac firmitatem aduerſus etiam ſummum artificem ſit tutatus Galenus, & quantopere il patrocinatus, planum facerem & explicatum. In id profectò, ne & nc pro ueritate decertare, contentiones ſuſcipere, aduerſus etiam præiudic tam & in hominum mentibus infixam opinionem (ſi quando uſus fu rit) ſtare ucreamur. Ne'ue etiam ſi noſtra pro ueritatis amore dignè refe li, demonſtrationumq; uiribus infirmari ſenſerimus, ægrè id, moleſtè feramus. Homines nos eſſe meminerimus, imbecilla natura, infirmo ing nio, exiguo captu: nos ipſos noſcamus: nec ita ſolidam habere nos r rum de quibus tractamus notionem temerè confidamus: non ut labi errare, neſcireq; & ignorare, quæ ſcire nos arbitramur, poſsimus. A proinde Carneades nihil nos ſcire, ſed opinari non ſine magna ratione e arbitratus: & hoc unum tantum ſe ſcire Socrates eſt profeſſus, quòd n hil ſciret. Sed iam quibus in rebus Hippocratē Galenus arguat uideamu

Arguit imprimis Hippocratem Galenus, non ſeruatæ proprietat quòd tempeſtatem iuſtò ſicciorem parum uſitatè ac impropriè Squal rem appellauerit: cùm in uſu ſit, non ſimpliciter ſicciorem tempeſtater ſed extremè ſiccam ita nominare. Legendum commentario primo in p mum Epidemiorum.

Improprietatis rurſus.

Commentario tertio in eundem primum Epidemiorum: quod Circu tus nomen non propriè uſurparit: tum & in Dierum decretorioru enumeratione, mendacij: quòd decimum & uigeſimumoctauum in decretorios dies repoſuerit.

Obſcuritatis.

Commentario ſecundo in ſextum de Popularibus morbis in his uerb [Viriditas ſplendida.] Igitur (inquit Galenus) cùm uox hæc per ſe o ſcura ſit, adiecta hac dictione, ſplendida, maior adhuc obſcuritas oritu Difficile nanq; eſt excogitare (ſubdit Galenus) quid nam per hæc uerb Viriditas ſplendida, ſignificare uoluerit.

Et item obſcuritatis rurſus, commentario in tertium de Ratione ctus acutorum: cùm uinum dulce alio efficacius ſputum elicere dix quòd non ſatis explicuerit, ad quod nam aliud dulce uinum compara educere ſputum dixit. Et commento primo in librum de ijs quæ in n dicatrina fiunt, cùm nimiæ breuitatis Hippocratem inſimulans, ded

op

opera his uſum affirmat: Eorum more qui enuntiare obſcurè aliquid uoluerint. Vbi enim (inquit) unius aut duorum, aut ad ſummum trium nominum, aut uerborum adiectione, clara reddi tota oratio poteſt: quo pacto obſcuritatem non fuiſſe affectatam dicendum eſt? Et rurſus Commentario tertio in eundem librum: An (inquit) Hippocratis quoque hanc orationem rectè explanem (de attenuatis partibus reficiendis ſermonem inſtituens) affirmare non auſim, cùm obſcura admodum ſit, & probabilitate quadã, non ſcientia aliqua certa declarari queat. Et item Aphoriſmo XL. ſeptimæ ſectionis, ignorare ſe illius mentẽ eo in Aphoriſmo ingenuè confitetur.

Non exactæ narrationis.

Commentario ſexto in ſextum Epidemiorum. Quòd cùm quæ ægroto cuidam acciderint pulchrè narraſſet, mortuuſ'ne ſit, an euaſerit (quorum cauſa reliqua omnia ſcripta ſunt) dicere prætermiſerit. Et rurſus Commentario tertio in librum de Articulis, quòd diſcretam ac diſpartitam eſſe coſtarum dearticulationem ignorauerit, adeóq; prætermiſſum ab eo ſit. Ac rurſus Aphoriſmo XLIII. ſecundæ ſectionis, nonnihil prætermiſiſſe Hippocratem ſub finem Commentarij teſtatur, quod eo in Aphoriſmo magna ex parte dicere omiſerit.

Mendacij.

Commentario in primum Præſagiorum, Aphoriſmo XXXIIII. quòd dixerit tumorem in ilijs ab initio breui futuram mortem ſignificare. At uerò id (ait Galenus) niſi aliquid intimum afficiatur, mendacium eſt. Nam muſculi in ilijs ſi inflammatione laborant, inferre mortem qui poſſunt? niſi ſanè rarò. Itaque (ſubdit) confuſius indefinitiuſq; talem dictionem ſcripſit.

Inexquiſiti & improprij ſermonis.

Commentario in ſecundum Præſagiorum, quòd dictione peſtiferi impropriè ac minus exquiſitè ſit uſus. In enarratione digitorum ac pedum in morbis nigreſcentium, Aphoriſmo nono eiuſdem libri. Et Aphoriſmo XXVI. ſextæ ſectionis, improprietatis enim inibi arguitur Hippocrates, quòd impropriè dictum ſit, ardentem febrem à tremore ſolui.

Superflui ſermonis.

Commentario XV. in ſecundum Præſagiorum, quòd ſuperfluè ſcripſerit, Bis aut ter die, ſemel noctu deieciſſe oportere hominem: quod abundè fuerat dixiſſe, quemadmodum homini fuerat conſuetum.

Non ſeruati ordinis.

Commentario XVII. ſecundi Præſagiorum, de ſubruffa egeſtione loquens, de qua inter initia eius tractationis continuata ſerie, non interpellata, quemadmodum fecit Hippocrates diſſerendum erat. Et item ſexto Methodi medendi: Eorum (inquit Galenus) quæ inordinata ſunt, & quæ parum ſunt ab Hippocrate definita, quædam definiamus, & in ordinem diſponamus.

Negligentiæ.

Commentario primo in tertium Prædictionum: cùm ſe integrè ea de

diebus decretorijs explanaſſe teſtatur, quæ ab Hippocrate negligentius fuerant prodita. Et rurſus commentario ſecundo in ſecundum de Ratione uictus acutorum. Quòd affectiones eas quæ fomentis uel humidis uel ſiccis egent, non recenſuerit: quæ ſi recenſuiſſet, ſubdit Galenus, orationem profectò ſuam tantò perfectiorem melioremq́; quantò & legentibus ipſis utiliorem feciſſet.

Inconditi ſermonis.

Commentario in caput ſeptimum tertij Prædictionum, de affectibus qui in capite, ore, & faucibus affligant, incondite (inquit Galenus) rem quæ ad prædicendum maximè conducit: ſed recto ordine texitur hunc in modum: Capitis dolor uehemens & continuus cum febre, ſi quod ex indicijs extiterit exitioſis, integrè lethalis eſt. Rurſus uerò commentario ſecundo in librum de ijs quæ in medicatrina fiunt ſolœciſmi admiſsi damnat Hippocratem Galenus. legendum commẽtario XXIII. in eundem librum.

Confuſæ & inordinatæ traditionis.

Commentario in ſecundum de Ratione uictus acutorum. cùm inordinatè quædam ab Hippocrate conſcripta eſſe, ipſumq́; ſcoporum multitudine confundi teſtatur.

Inordinati, incompoſiti, & diminuti ſermonis.

Commentario in tertium de Ratione uictus acutorum, ſtatim ad principium, in uinorum catalogo recenſendo. Non incompoſitè ſolùm (ait Galenus, de Hippocrate loquens) inordinatèq́; : uerùm quoq; & diminutè, uinorum catalogum fecit.

Ineptitudinis.

Commentario primo in librum de fracturis. Quod de ſagittandi arte nonnulla ineptè tradiderit Hippocrates (ſagittariam artem inquit Galenus) in teſtimoniũ afferri ſtolidum ſummoperè eſt, meliusq́; erat ſi commemoratum penitus ab Hippocrate non fuiſſet: quàm ſi hoc ſtudio fuiſſet conuictum.

Improprij ſermonis.

Commentario primo in librum de Articulis. Quòd humiditatem in articulis ob neruorum connexionem fieri ſit teſtatus.

Prætermiſsi ſermonis.

Commentario tertio in librum de articulis. Dum de coſtarum dearticulatione, ut ſuprà monuimus, ſermonem inſtituit.

Inſufficientiæ.

Tertio Aphoriſmorum commento aphoriſmi XXVIII. cuius initium, Plurimæ autem paſsiones puerulis. Et XXIX. eiuſdem ſectionis. Et ſexageſimo primo quartæ ſectionis.

Erroris.

Commentario in Aphoriſmum LXXIX. quartæ ſectionis, cuius initium, Quibus in urinis arenoſa ſubſiſtunt, & cætera.

Obliuionis.

Commentario in Aphoriſmum LXII. quintæ ſectionis, cuius initium, Quæcunq; frigidos & ſpiſſos uteros habent,

Non

Non limitatæ orationis,& imperfectæ,
atq; inſufficientis.

Sexto Methodi medendi. Ego nanque (inquit Galenus) non eo conſilio ut nemo Hippocratis libros legat, ad hoc opus ſcribendum acceſsi. Verùm quoniam is mihi primus idonea uſus eſſe uia uidetur, nec tamen eam totam compleuiſſe, cùm quædam minimè limitata, quædam imperfecta, obſcuráq; ab eo prodita inuenire liceat. Idcirco ipſe tum omnia ea lucidè explicare, tum quæ parum diſcreta ſunt, diſtinguere: tum quæ deficiunt ſupplere ſtudui.

Interdum indiſtincti ſermonis arguitur Hippocrates, ut ſeptimo Aphoriſmorum commento trigeſimo.

Hæc ſunt, in quibus Hippocratem à Galeno ueritatis tuendæ aut proferendæ cauſa, laceſsitum eſſe diutina lectione obſeruare potuimus. Quæ in id à me de induſtria collecta ſunt, ut uni tantum ueritati philoſophos ſtudere: eiq; nauiter incumbere debere, uel hoc uno Galeni exemplo mon ſtrarem. Nec profectò mirum Hippocratem ſummum medicinæ magiſtrum, eximiumq; ueritatis cultorem, interdum à recti uia ueritatisq; ſcopo deflexiſſe: quòd uel Mercurij Triſmegiſti uetuſtiſsimi philoſophi teſtimonio, nuſquam ſit inter homines ueritatem inuenire: quòd illa in ſolis æternis corporibus, non in caducis & materia conſtantibus perſtare poſsit. Quamobrem ſi conſtitutio noſtra (quod ille ad Tatium ſcribens teſtatur) ne principio quidem ueritatem eſt nacta, quo pacto liceat nobis ueritatem intueri, aut eloqui, aut cogitare ſolum, niſi Deus id uelit? Vniuerſa igitur (ſubdit) ô Tati, ſupra terram, non ipſa ueritas ſunt: ſed ueritatis imitationes, & umbræ, & ne hoc quidem omnia: ſed perpauca. Cætera planè ô Tati ipſum mendacium & error ſunt, & phantaſiæ ueluti ſimulacra quædam. Atq; eadem Iamblici ſententia eſt. Quibus illud Regij prophetæ aſtipulari uidetur, quod Pſalmo centeſimo decimoquinto ſcriptum eſt. Ego dixi in exceſſu meo omnis homo mendax. Nos uerò tota mente atq; animo id agamus, id omni ſtudio ſectemur, ut quàm proximè ad ueri legem accedere, uera cogitare & loqui, quà datum nobis eſt contendamus: id enim ueritatem eſſe Mercurius arbitratur.

Pueris acuto aliquo morbo tentatis, & habitioribus, commodè ante annum decimumquartum mitti ſanguinem poſſe.

ENARRATIO III.

MITTENDI ſanguinis plures eſſe in curãdis morbis propoſitos ſcopos, nemini cuiquam in Galeni monumentis paulò diligentius uerſato, non longè perſpectiſsimum eſſe puto. Non ſolùm enim qui curatur affectus, ſæpenumero ſi à plenitudine fiat, ſe ea uacuatione, quæ per ſanguinis fit miſsionem, auferendum indicat: ſed & unà cum eo ætas, corporis habitus, tempus, regio, cœli conſtitutio, conſuetudo, uitæ ratio coindicant: & uel ad hanc ipſam obeundam, ſi probè cum morbi natura conſentiant:

uel ab ea ſi repugnent, nos reuocent ac plurimum dehortentur. Quæ docta Galeni cum libro de Sanguinis miſsione, tum I X. & X I. Methodi, & mille alijs locis ſentētia eſt. Primò enim artis curatiuæ ad Glauconem, ea ex profeſſo tradens, quæ in cōſiderationem ritè curanti cadere debent: curationis omnis ſcopos ita nobis propoſuit. Qui omnia (inquit) quæ ſecundum naturam, & præter naturam diuiſionis artificio complectitur, atq; ab omnibus ſufficientes ſumit indicationes: hic ſolus, quantum humanis permittitur uiribus medendo non errabit. Si quis enim (idem paulò pòſt ſubdit) primum diſtinxerit eam quæ ſecundum ætates differentiam, eam quæ ſecundum temperaturas atq; potentiás, cætera'ue quæ in hominibus inſunt, colores dico, atq; calores, habitudinesq;, induſtrias, aſſuetudines, atq; animi mores: his quoque adiunxerit eam quæ maris à fœmina differentiam, & quæcunq; ad regiones, & temporum pertinent ſtatus, hic ad propriam laborantis naturám agnoſcendam proximè accedet. At uerò in ijs ſumendis indicationibus, quæ ab uacuandi ratione petuntur, ætatem imprimis conſiderandam eſſe, ac corporis uires paſsim

11. Meth. obtrudit Galenus. Saluberrimum (inquit) eſt in febribus uenam incidere, non continuis modò, uerùm etiam omnibus quas putreſcens humor concitat: ubi præſertim nec ætas, nec uires prohibent. Et I X. Methodi, dum mittendi ſanguinis ſcopos tractat, ad naturam & ætatem imprimis attendendum eſſe iure quidē optimo affirmauit. Traditionem ſanè hanc

4. de Rat. uic. acut. text. 16. ab Hippocrate edoctus, qui in acutis morbis ſanguinem detrahendum, ſi & æger ætate floreat, & uiribus abundet, magna ratione conſuluiſſe eſt uiſus. Ex ætatum uerò albo duas tantum ab ea quæ per ſanguinis fit miſ-

9. Meth. ſionem uacuatione, ſummouit, puerorum & ſenum. Quòd puerorum ætas ad digerendos exhalandosq; ſuccos ſuapte natura propenſa ſit. Senum uerò inualidior & infirmior, quàm ut uacuationem huiuſmodi ferre poſsit. Quamobrem cùm & in alteris ob ſubſtantiæ eorum molliciem, eius ipſius diſsipationem, atq; exinde uirium diſſolutionem: in alteris uerò natiui caloris extinctionem metuat: magna ſanè ratione tam pueros

9. Meth. quàm ſenes à uenæ ſectione cohibuiſſe eſt uiſus. Pueri enim perpetuò propter ætatem, ad exhalandos digerendosq; corporis ſuccos ſunt natura propenſi: eorumq; ſubſtantia propterea quòd eſt omnium humidiſsima ita omnium facillimè digeritur ac diſsipatur, quò minus uacuantis præſidij eget: cùm habeat ex ſeipſa unde naturaliter uacuetur. Ob id pueris ante annum decimumquartum uenam ſecare haud quaquam audet Galenus.

οὐδὲ σὺ παῖδας φλεβοτομήσεις μέχρι τεσσάρων καὶ δεκάτης ἡλικίας, μετὰ δὲ ταύτην ἐὰν αἷμα πάμπολύ τι φαίνηταί ποτε ἠθροισμένον, ἥ τ᾽ ὥρα τοῦ ἔτους ἐαρινὴ, καὶ τὸ χωρίον εὔκρατον φύσει, καὶ ἡ τοῦ παιδὸς φύσις ἔναιμος, ἀφαιρήσεις ἔτι μᾶλλον αἷμα, εἰ κίνδυνος ἐφεδρεύει, περιπνευμονίας, ἢ συνάγχης, ἢ πλευρίτιδος, ἢ τινὸς ἄλλου ὀξέος καὶ σφοδροῦ νοσήματος.

Nec pueris (inquit libro de Curandi ratione per ſanguinis miſsionem Galenus) uenam ſecabis uſq; ad quartumdecimum ætatis annum: poſt quem ſi multus congeſtus ſanguis appareat, tempusq; anni uernum fuerit, regioq; natura temperata, & pueri natura bene ſanguinea, ſanguinem

minues:

minues: idq; multò magis, ſi aut peripneumoniæ, aut anginæ, aut pleuritidis, aut alterius acuti grauiſq; morbi periculum incumbat.

En apertis uerbis prolatam Galeni de mittendo in pueris ſanguine ſententiam: illi ſanè ætati decimumquartum præfiniens annum, quòd ante id tempus memorata ex ſanguine miſſo diſſipationis ſubſtantiæ tenerioris incommoda uereatur. Quum enim ætates ut III. Aphoriſmorum commento XXX. & V. Aphoriſmorũ commento VII. uult idem Galenus, per ſeptimanas diſtinguantur annorum, ut prima quidem ſeptem ſit annorum, ſecunda quatuordecim: ante hanc exactam mittere ſanguinem reformidat: ſed tum primùm, ubi illam attigerint mittere ſanguinem audet: quòd tum primùm ſoliděſcere puerorum ſubſtantia incipiat, nec ita ſit fluxioni parata, uireſq; firmiores. Verùm cùm id ante eam ætatem prohibuit Galenus, unum hoc tantum ſpectaſſe uidetur, ne ab immodica uacuatione mollis puerorum ſubſtantia diſſiparetur. Solebant enim tum temporis medici, quàm nunc copioſius ſanguinem mittere: quam ſanè copioſam uacuationem pueri ferre non poterant. Ob id ego de ea ſanè quæ tum in uſu erat pleniore uacuatione intellexiſſe Galenum, iure optimo arbitror: cùm pueris ante decimumquartum ætatis annum ſecari uenam prohibuit. Quod eo argumento conuinci uel nullo negotio poteſt, *Lib. de Sangui. miſſio. cap. 14* cùm idemmet alio loco pueris etiam parcè mittere ſanguinem audet. Minus (inquit) detrahimus, quàm plenitudo commonet: quod ad ætates attinet in pueris: quod ad corporis habitus in candidis, & quibus mollis teneraq; caro eſt. Hac quidem ſententia non omnino non detrahendum, ſed parcè & modicè detrahendum pueris ſanguinem ſuadet: minus ſcilicet, quàm plenitudo poſtulat. Nam etſi uacuatio huiuſmodi, plenitudini non ex æquo reſpondeat, quod reliquum eſt ſperat Galenus, naturæ beneficio (quòd raro & molli corporis habitu prædití ſint; & ſuccos habeãt effluxioni paratos) ſuperatum iri. Ob id ſanè inferiorem plenitudini iubet fieri detractionem, ne ſi par aut ſuperior fiat, nimium de molli & tenera ſubſtantia diſſoluatur. At uerò etſi prudentius factum ipſe exiſtimo, ut quoad fieri poſsit, à mittendo in pueris ſanguine abſtineamus: tamen ſi & morbus grauis urgeat, & pueri paulò plenior habitus, beneq; temperata natura fuerit: terreri à ſanguinis miſsione minimè debemus. ſed illam (ſi modò parca fiat) incunctanter obire minimè uereri aut uirium aut teneræ ſubſtantiæ diſſolutionem. Quum enim ualentibus uiribus pueri prædíti ſuapte natura ſint: caloreq; natiuo multo abundent, quid prohibet ijs commodè, ubi res ipſa poſtulat, ſanguinem mitti? Si enim in acutis *4 de Rat. uic.* morbis mittere ſanguinem Hippocrates iubet, ubi æger ætate floret & *acut. text. 16.* uiribus abundat: cùm iſthæc ipſa pueris habitioribus inſint: cur non, ſi morbo acuto aliquo tententur, uti pleuritide, angina, peripneumonia, ardenti febre, ſanguinem parce mittemus? Nam quod quidam ex miſſo ſanguine, puerorum prohiberi incrementum cauſantur, id neutiquam duco metuendum. Cùm enim facultatum naturalium, quæ in omni alimenti ratione operantur, robore pueri cæteris ætatibus præſtent: (ut *1. Aphor. comment. 15. & 3* pluries teſtatur Galenus) ſi quid materiæ ad incrementum aptæ ſangui- *de Sympt. cau. cap. 3.*

niſ miſsione ademptum eſt (quod ſanè minimum eſt) id nullo negotio confeſtim reſarcitur. Caloris natiui & facultatum naturalium firmitate, functioniſq́ inde manantis perfectione, atque celeritate: quibus rebus pueri maximè pollent. Ego enim ipſo uſu, longaq́ experientia edoctus, felici ſucceſſu in pleuritide, & ardenti febre pueris octauo, nono, decimo, & undecimo ad uſq́ quartumdecimum commodè ſanguinem miſi, nulla inde inſecuta noxa, ſed contrà confeſtim leuato morbo. Quomodo enim ſi bene habitus puer, uel lapſu ex alto ſauciatus, uel pleuritide acuto'ue alio morbo affectus grauiter prematur, ſperemus noxium humorem ſitu digeri poſſe? aut non potius impactum & putreſcentem immedicabilem parere noxam? Hanc in filio infante trimo uitare cupiens Auenzoar audacter illi uenam ſecuit: Quod quanquam rectum ab errore conſequens, neotericorum nonnulli, ac tanquam temerè factum interpretentur; non ſine magno id eum conſilio, magnaq́ urgente neceſsitate, in filio tantum alioqui in medicina parentem feciſſe, iure exiſtimandū eſt: quod & euentus rei felixq́ ſucceſſus poſtea comprobauit. Sic Rhaſes ſeni decrepito cuidam ualenti uiribus, & acuto morbo oppreſſo, ſanguinem rectè miſit. Quorſum hæc? ut ne tantum ætati tribuamus, quin morbo congruis auxilijs opitulemur. Namquæ ætas ualidos morbos incurrere ipſa poteſt: eadem & auxilia præcipua in id morbi parcè & temperatè adhibita, perferre ſine ulla noxa poterit. Nullam enim noxam ex modico ſanguine detracto ea ætate conſtituti percipiunt: quod ego ſæpe pueris pleuritide affectis ſanguinem mittens magna fide expertus ſum.

Sed quando in ætatum mentionem hoc orationis ductu incidimus, haud alienum fore uidebitur, ſi ad modum menſuramq́ celebrandæ in pueris uacuationis, ætatum omnium fines initiaq́ ex Galeni ſenſis huc conferamus. Ex his enim perſpectis, quantum unicuiq́ tribuendum ætati, & quantum noxij humoris pro ætatis ratione hauriendum, perſpectiſſimum fiet. Aetatem igitur, temporis uitam dimetientis progreſsionem quandam eſſe liquidum eſt. *Aetas quid.* Aetates porrò Galenus I. Aphoriſmorum commento XIII. quatuor in uniuerſum eſſe uoluit: Iuuenum, uigentium, conſiſtentium, & ſenum: ſub iuuentutis ætatem pueros comprehendens, & eadem ætatum diuiſio in definitionibus medicis perhibetur.: & ſi has ætates certo & exacto annorum numero circumſcribere non ſit: ſed cum latitudine quadam, ut VI. de Sanitate tuenda ſcribit Galenus.: Aetas prima quæ & puerorum, calidiſsima eſſe cenſetur. quod qui in ea ſunt plurimo natiuo calore abundent, uti octauo de Placitis Hippocratis & Platonis exactè à Galeno, & I. Aphoriſmorum ab ipſo Hippocrate teſtatum eſt. *Aphoriſ. 14.* Qui creſcunt inquit plurimo innato calore abundant. Poſtrema quæ & ſenum, frigidiſsima. *Vbi ſuprà.* unde eſt illud Hippocratis, ſenibus parum calidi innati ineſt, ob idq́ febres in eis acutas non fieri, quod frigidum ſit eorum corpus. Quæ in medio ſitæ ætates ſunt, ad portionem uel calidiores uel frigidiores cenſeri debent; prout alteri extremorum plus minus'ue acceſſerint. Quæ enim pueritiæ coniunctiores, eæ calidiores: quæ ſenectæ, frigidiores ſunt. In has porrò ætates non omnes eodem temporis

poris ſpatio incurrunt: ſed alij citius, tardius alij. Pubeſcunt enim celerius quidam atque ſeneſcunt, alij tardius, prout quiſque feliciorem à natura conſtitutionem aut infeliciorem ſortitus fuerit. Benè enim nati, robuſto corpore, & quietam ac beatam uitam agentes, celerius quidem pubeſcunt, ſed ſeneſcunt tardius, & longæui ſunt. Contrà infeliciter nati, infirmo corpore, ualetudinarij, & qui ſeruilem uitam multiſque curis implicitam uiuunt: ij ſanè ocyſsime citato curſu ætates omnes permeantes, & breui ſeneſcunt, & citò moriuntur. Quæ ſanè uarietas, caloris in homine menſura, eiuſdemque uel ociore uel tardiore diſſolutione contingit, ut III. Aphoriſmorum commento XXVII. locupletiſsimus eſt teſtis Galenus.

Aetatum diſtinctio. *1. Aphor. cõment. 13.* *Pueritia.* *Infantia.* *Pubertas.*

Prima itaque uitæ hominis periodus, ab ipſo natali ortu in annum decimumquartum porrigitur, autore Galeno: & hanc pueritiæ ætatẽ dicunt, cuius prima pars ea qua neque fari, neque ingredi puer poteſt, rectè Infantia nominatur. Pueritiam proximè Pubertas ſequitur: hoc eſt, ætas ea qua pubeſcere pueri incipiunt: à pube & ipſa dicta, hoc eſt lanugine, quæ circa pudenda oriri id temporis incipit. Quod quia maturitatis quaſi cuiuſdam eſt ſignum, factum eſt, ut tum puberes mares dicti ſint, quàm primùm ad generandum ſunt apti. Ea porrò (ut III. Aphoriſmorum commento XXVII. & conceptis uerbis quinto Aphoriſmorum commento VII. teſtatur Galenus) à decimoquarto exacto, in uiceſimũquintum producitur.

Adoleſcentia.

Adoleſcentia eiuſdem autoris teſtimonio quinti Aphoriſmorum commento IX. anno decimo octauo incipit: finitur uiceſimoquinto. Hæc ſanè pubertatis pars eſt, uti & Galenus ipſe libro eodem, commento VII. affirmat, cùm pubertatem poſt decimumquartum ad uiceſimumquintum extendi annum pronuntiauit.

Iuuentus.

Adoleſcentiam florens ætas ſeu Iuuentutis ſequitur, quæ & nonnunquam conſiſtendi ætas appellatur, quòd eam qui attigerunt augeri deſinant: ſed quam tum nati ſunt, corporis magnitudinem in ea conſiſtere dicantur. Incipit autore Galeno V. Aphoriſmorum commento IX. ab anno uigeſimo quinto, finitur trigeſimo quinto.

Virilis ætas. *In dialogo de Senectute.* *3. Aphor. comment. 30.*

Inter iuuẽtam porrò & ſenectam altera quædam intereſt media, quam Virilem nominant: conſtans ea, & media Ciceroni dicta eſt. Hæc Græcis παρακμαστικὴ, hoc eſt, decreſcens ſeu declinans dicitur: quòd tum uirium in homine robur minui atque decreſcere incipiat, ut III. Aphoriſmorum cõmento XX. & V. de Sanitate tuenda, ſub libri finem, teſtatur Galenus. Durat porrò ab anno trigeſimo quinto in quadrageſimum nonum, Quæ adoleſcentibus ætas continuatur (ait Galenus) ad duas ſequentes ſeptimanas extenditur: in qua ætate omnia uitæ munia, æquè atque illi qui in uigenti ætate conſiſtunt, conantur peragere, non tamen eodem modo ad labores ſufficiunt. Nam ex aduſtione, & algoribus, & humi cubatu, uigilijs, atque repletione plus quàm illi offenduntur.

Senectus. *3. de Sanitate tuenda.*

Vltima, quæ huic coniuncta, & tempore proxima eſt, Senectus appellatur: quam in tres diſiunxit partes Galenus. Prima ſenectutis pars ea eſt, in qua qui poſiti ſunt ciuilia obire munia, nec adhuc per nimiam uirium infirmitatem ceſſationem à laboribus impetrauerunt: quos Græci ὠμογέροντας, hoc eſt cruda uiridique ſenecta præditos appellant.

Quod

Quod & poëta noſter aptè uſurpauit Aeneidos ſexto de Charõte loquẽs: Iam ſenior (inquit) ſed cruda Deo uiridiſq; ſenectus. Ab anno quinquageſimo in ſexageſimum pars ea porrigitur. Secunda hæc ipſa infirmior nec obeũdis laboribus amplius apta, initium habet ſexageſimum annum: finem ſeptuageſimum. Quam tandem extrema eademq́; miſerrima uitæ pars excipit, quæ decrepita ætas, ſeu ſumma ſenectus meritò appellatur: in qua labefactatis ac penè perditis ſenſibus omnibus, conuulſis corporis uiribus, effœta natura quid aliud quàm uox & umbra (ut Euripides cecinit) qui in ea ſunt dici poſſunt? Huius ſpatium ab ſeptuageſimo anno in uitæ finem producitur, qui ferè octogeſimus annus eſt. Dies enim annorum noſtrorum ſeptuaginta anni: aut ad ſummum octoginta, & amplius eorum labor & dolor. ut in Pſalmis diuinitus cecinit Dauid; Itaq; ut eò redeat, unde deducta eſt narratio, in prima ætate ſi mittendus occaſione graui aliqua ſanguis ſit, perparcè id cauteq́; agendum. In adoleſcentia & florenti ætate audentius, atque confidentius obeundum. In uirili ætate, præſtandum quidem: ſed attentius atque maiore conſideratione. In ſenectute omnino abſtinendum, etiam ſi ſeptuagenarios ſenes ſecta uena uacuaſſe ſe Galenus teſtetur. Si qui tamen cruda uiridiq́; ſenecta, ac lacertoſo & bene compacto corpore ſint, præſenſq́; aliqua magna neceſſitas urgeat: ijs (parcè tamen) mitti ſanguis poterit. Decrepitos, & his proximos intactos relinquemus, ne unà cum frigido exhauſto ſanguine, uitam quoque profundamus.

Decrepita ætas. Summa ſenectus.

Pſalmo 90.

Lib. de Sanguinis miſſio.

Ad conceptum facientia, genitaleq́; ſemen corroborantia. Pro illuſtri quadam muliere ad illius maritum uirum illuſtrem.

ENARRATIO IIII.

ARISTOTELES philoſophorum omnium maximus: idemq́; rerum naturæ ſcientiſſimus, uir ornatiſſime, nihil æquè in hac noſtra uitæ quaſi fabula, ad hominis felicitatem conducere arbitratur, quàm ex optima coniuge multam prolem ſuſcipere, quò liberis & ingenuis hominibus reſpublica abundare poſſit. Quod unum non tam conſeruandæ reipublicæ, quàm hominum ſaluti & immortalitati noua ſemper propagatione renaſcenti facere ſatis uidetur. Quamobrem omnium operum maximè ſecundum naturam eſſe ſibi ſimilem generare, idem ipſe literis teſtatum reliquit. Quid enim quæſo hominis naturæ congruentius dici excogitariúe poteſt, quàm ſuam ipſius naturam ab interitu uindicare: ac noua poſteritatis ſucceſſione ex mortali immortalẽ reddere? quod maximum Dei munus ſummamq́; in nos beneficentiam admiratus Galenus, in hæc uerba generationis cauſas in nobis eſt perſecutus: Maximè, inquit, immortalem ſi poſſibile eſſet, conata fuiſſet natura ſuam facere creaturam: id quod cùm materia non permitteret (ex arterijs enim, uenis, neruis & carne compoſitum, non erat poſſibile incorruptibile fieri) quod autem fuit poſſibile auxilium ipſi creaturæ ad immortalitatem id machinata eſt, inſtar

2. Oeconomicor. cap. 2.

Lib. 14. de uſu part. cap. 2.

instar boni cuiuſdam conditoris ciuitatis, in ipſo ſtatim principio non cohabitationem ſolam curantis: ſed qua ratione uel in æternum, uel ad plurimum annorum ciuitas eius ſeruetur prouidentis: ſic naturæ opera multis myriadibus annorum iam ſuffecerunt, & perdurarunt, & adhuc permanent, mirabilem quandam artem inueniente natura, ut ſemper pro animali quod corrumpitur, nouum aliud ſubſtituatur. Vnde factum eſt, ut conceptionis organa (quæ à generando genitalia dici Lactantius uult Firmianus) omnibus dederit animantibus, ipſiſq́; peculiarem quandam uim ad generandum copularit concumbendiq́; ineffabilem appetitum: à quo excitata animantia, prouident ſui generis ſubſiſtentiæ. Cuius ſanè rei gratia (quod Firmianus idem Lactantius ait) hoc ſibi quenq; proponere oportet, duorum ſexuum coniunctionem generandi cauſa datam uiuentibus eſſe, eamq́; legem his affectibus poſitam, ut ſucceſsionem parent: cui diuinæ legi ſumma propenſione parendum eſſe benè inſtitutis hominibus idem autor ſanctiſsimè perſuadet. Cuius tu (opinor) implendæ cupidus, optimam tibi delegiſti coniugem: non tam forma quàm moribus, & animi eximijs dotibus ſpectandam: ex qua cùm pulchram ſuſcipere prolem percupias, conſilium ad id rei de me iure optimo poſtulaſti: rationemq́; qua id arte quod maximè optabas conſequi poſſes. Quam ego & ſi parum præſtare me poſſe mihi planè ſim conſcius, quòd grandes materias (ut cum Hieronymo loquar) ingenia parua non ſuſtineant: tamen ne tibi iuſtiſsima de me petenti, non pro eo ac debeo paruiſſe uideri poſsim, En tibi quod in rem tuam eſſe ex probatiſsimorum autorum ſententijs, & experimento confido. Itaq; enarraturus quæ ad prolem maximè faciant: quæq́; genitale ſemen roborare in id muneris credantur, ne æquo ſim longior, non omneis ego infœcunditatis cauſas enarrabo: quæ cùm & multiplices ſint, & non tam ad uirum quàm ad mulierem pertineant, ſilentio præteribo: cùm nec quicquam ad præſens earum enarratio proſit: & ut ſe res tua habet, non facilè aut inueniri, aut explicari poſsint: cùm ego in te, neq; in coniuge tua fœmina lectiſsima (& ad ſobolem, ni mea me fallit opinio, aptiſsima) nullas conſpiciam ſterilitatis cauſas. Quamobrem ea tantum ſubijciam, quæ uenerem utcunq; remiſſam intendere, prolificumq́; ſemen, innatumq́; calorem in id muneris roborare poſsint, à uictus ratione ſermonis exordium ducens, quam huiuſmodi uult eſſe diuinus Hippocrates, ut ſano in primis ac ualenti corpore ſit, qui prolem deſiderat: ut cibis utatur quàm ualentiſsimis, & qui maximè nutriant: ut uino, quod & ualidiſsimum ſit, & uires augere maximè poſsit: ut uerno tempore, ut deſinentibus menſibus & ceſſantibus concumbat, ut intentè miſceatur, ualidoq́; complexu in naturæ agrum genitale ſemen intrudat. Eius autoris (quoniam ſic ſapientum uerba uetuſtatem redolentia mirè delectant) ſententiam ad uerbum ſuppingam. Tempus (ait) conceptionis optimum eſt uernum. Vir autem crapula diſtentus ne eſto, nec uinum album potato, ſed rubrum, ualidiſsimum, meraciſſimumq́;: cibariaq́; quàm ualentiſsima comedito: ualidus ſanuſq́; eſto: cibiſq́; qui ad id negotium non faciant, abſtineto. Cùm uerò marem in-

Lib. de uero cultu. cap. 23.

Lib. de Superfœtatione mulierum.

generare

generare ſerere'ue uolet, menſibus deſinētibus & ceſſantibus miſceto, maximeq́ intendito intro'ue pellito dum cupidè appetat, ſiniſtrumq́ teſtem quantum ferre poſsis colligato. Hæc de concumbendi ratione Hippocrates, qui paucißimis uerbis omnem prolifici congreſſus rationem tradidiſſe mihi eſt uiſus. Nos uerò diuini Hippocratis ſententiam explicantes, omnem uictus rationem ei rei aptißimam ob oculos ponemus. Itaque hoc in primis curandum, ut ea alimenta ſumantur, quæ & corpus calfacere & humectare, quaſiq́ ſucculentius reddere, & ſemen augere plurimum poſsint, flatum'que excitare: hoc præſtant, Panis ex farina puriſsima probè ſubactus, modico ſale ac fermento reſperſus, molliter coctus: Inter quadrupedum carnes hœdina pinguicula principatum obtinet, ſi Auicennæ credendum, atque uitulina: caſtrati item iuuenis ſi moderata ſit pinguedine, quarum debet eſſe uſus elixatarum: ut humidius concoctuq́ facilius alimentum præbeant. idq́ maximè ſi his ipſis carnibus per elixationem cicera, napi'ue miſceantur: ſic enim idem autor præſcribit: Quæ uerò ſicciora ex quadrupedibus euaſerunt, qualia ſunt ceruina, leporina, ſuilla fumo ſiccata, & eius generis, omittenda. Ex auitij generis conueniunt capi, & gallinæ iuuenculæ pingues, cum earum pullis, quorum teſtes ad ſemen augendum omnium probatiſsimi eſſe cenſentur: pulli item columbini pinguiculi, qui uel Raſis teſtimonio mirificè innatum calorē roborant, deiectasq́ ſuſcitant uires: perdices item probè faciunt: ſtarni & phaſiani, ſed omnium ſuperat uires catullianus paſſer, qui omnium teſtimonio mirè accendit uenerē, ſemenq́ auget. ſed eo tamen non ſæpe tibi utendū cenſeo, quòd uehemēti caliditate ſua acrimoniam pariat, & mala qualitate acuta ſanguinem & humores inficiat. Ex partibus uerò animantium, teſtes maximè probantur, præſertim gallorum, ut Aëtius ſermone undecimo teſtatur: item & iecuſcula potiſsimum anſeris & altilis gallinæ, quæ præſtantiſsima eſſe creduntur: cerebella quoq́ & alæ maximè probantur, quòd & gratiores guſtui ſint, & facilius conficiantur: ouorū quæ ex gallina & perdice ſunt inter præcipua numerātur: præſertim ſi mollia, ſorbilia, cinamomo & zaccaro condiantur. Quamobrem eam ego confectionem ex ouis uinoq́ paratam, adiectis croco, cinamomo, & zaccaro (quam uos uulgato nomine ſambaion uocatis) maximoperè laudauerim: ut quæ & promptè conficiatur, & alimentum maximè ſalutare præbeat. Auicenna piſcium etiam oua in hanc rem commendat: ut potè lupi, lucij, & eius generis piſcium è libero mari prodeūtium. Inter legumina ciceri præcipua laus, quòd & abundè calfaciat, & flatum pariat, multiq́ ſit alimenti. Secundas partes faba obtinet: præſtiterit autem ſi hæc exquiſitè cocta, orali ſetaceo tranſmittatur, & cremori nonnihil mentæ, & piperis adijciatur: nam menta (ut Auicenna ait) ſeminaria uaſa uehementer corroborat, & genitale ſemen ualidum reddit. piper etiam celerius coctionem adiuuat, & in corpus digeſtionem molitur. Ex oleribus menta, & eruca præcipua habentur. Cerealia ex quibus fercula fieri ſolent, oriza in primis habenda, ad hæc cremor ptiſanæ, amylum, & quæ ex frumento puls conficitur: ſed hæc nimis inflat,

Fen 20. tertij. cap. 21. tract. 1.

5. Aphoriſm.

Cap. 35.

Fen 20 tertij tract. 1. capite 21.

Vbi ſuprà, et cap. 32. eiuſdem Fen.

flat, uentriculoq́ negotium facit. Præſtantiora erunt ſi ſufficienter cocta, ex iuſculo pinguiore carnium aſſumantur: uel amygdalino lacte, ubi carnium eſu prohibemur. Item ſi illis zaccarum & cinamomum abundè fuerint commixta. Fructus ſint penſiles uuæ, & paſſæ, item recentes ficus exactè maturæ, nuclei pinei præ cæteris omnibus ſint in uſu: item & auellanæ, ſi modò ritè confici poſsint. nam in uentriculo moram trahunt, & ægrè deſcendunt: flatu tamen ſuo uenerem accendunt, præſertim zaccaro conditæ, aut ex melle aſſumptæ. Nucleos autem pineos ex roſacea madefactos, & zaccaro reſperſos eſſe expedit. Inter radices bautiæ, bulbi, napi, præcipuè commendantur: ſi probè cocta atq; emollita modico piпere, & ſapa conſperſa edantur: nam & calida ſunt, & flatuoſa, qualia eſſe oportet, quæ ſemen uel generant, uel promouent, teſte Galeno. Ex aromatibus crocus, cinamomum, piper, & chariophilli. Condimenta ſint, quæ ex nucleis pineis, amygdalis ex zaccaro & roſacea parari ſolent: ueluti martij panes uocati, item colymbades oleæ, atq; cappares conuenire uidentur. Bellaria & quæ ſecundis menſis apponuntur, ſint citrij cortex conditus, coctana, pira & eius generis zaccaro excepta. In quem etiam uſum carduorum capita (quæ nos carduos pineos) maximè conferre ſcripſit Auicenna. Potus ſit uinum potens, rubrum, moderatè ſumptum, caput tamen minimè tentans, nec nimis calfaciens, ſed quod facilè in uenas feratur, & ſpiritus ſubſtantiam foueat: quale Valẽtinum uinum, & Turnonium, ſed præcipuè Arelatenſe eſſe ſolet: temperetur tamen iuxta ipſius uim, & anni conſtitutionem: nam illud noſti, hyeme tum meracius, tum parcius: uere & æſtate cùm copioſius, tum dilutius eſſe bibendum. Illud in uniuerſum cauendum, ne uel nimia ingeſta copia cruditatem, uel paucitas imbecillitatem afferat. Hæc de ratione uictus tantiſper ſint dicta.

5. de Simp. fa.

Fen 20. tertij trac. 1. cap. 21.

Polybius de ratione uict.

De concubitu autẽ hæc obſeruato: Primùm, ut pro Hippocratis doctrina, uerno tempore plus cæteris anni temporibus in id operis intendatur: nam neq; caliditate nimia diſſoluitur corpus, nec frigiditate impeditur: congreſſus uerò ea tempeſtiuior hora ad conceptum putatur, qua uacuatis uteri menſtruis excrementis, aluus ad ſemen continendum paratior redditur. quo tempore ſi congreſſus fiat, marem gigni ut plurimum Hippocrates credidit. Id etiam præcauendum, ne frequens nimis concubitus fiat, nam concumbere non oportet ni res turgente corpore urgeat: quarta problematum, nono. Nam is præter id quod corpus exoluit, uiresq́ debilitat, fœcunditati parum dexter habetur: inquiente utiq; Auicenna, ſemen frequenter concumbentis inutile, & infœcundum eſſe, æquè atq; infantis, decrepiti, aut ualetudinarij: quòd nimio congreſſu prolificus ille ſpiritus in ſemine contentus, prorſum euolet, unde frigidius reddi ſemen oportet: quod & ipſum ſufficienter calidum, album, craſſum, ſpirituq́ & uitali calore plenum eſſe oportet, ſi Ariſtoteli & Galeno fides habenda. Sed neq; idem nimis extimeſcendus, nam rarus (ut tuus Cornelius ait) corpus excitat, frequens ſoluit. Eum autem frequentem eſſe intelligas uelim, qui ad naturam & uires utentis refertur: ac proinde is moderatus eſſe & ſalubris cognoſcetur, quem corporis neq; languor, neq; dolor ſequitur,

Ex Hipp. lib. de Superfœtatione. & Celſo libr. 1. cap. 3.

lib. de ſuperfœtatione.

Celſus lib. 1. cap. 1. Gal. 1. de Semine.

Fen 20. tertij trac. 1. cap. 13.

2. de generat. anim. cap. 2. Lib. 1. & 2. de Semine.

In Arte medicinali.

quitur, & à quo (ut Galenus ait) quis ſe ipſo quodammodo leuior factus, ac melius ſpirare uideatur. Proindeq́ tibi tuæ ſunt expendendæ uires, & ſciendum, quanto temporis interuallo abſtinere ſalubre fuerit. Ego uerò rariorem & ex longis interuallis petitam uenerē, naturæ tuæ aptiorem crebriori exiſtimo. Sit autem nocturna potius quàm diurna uenus: nam interdiu peior eſt concubitus nimis utiq; exhalato calore: noctu tutior: quòd uehementius tum ſit innatum in nobis robur, calorq́ue uegetior: ſed ita tamen, ut neq; diurnum cibus, neq; nocturnum labor cum uigilia ſtatim ſequatur. Nam diurnum congreſſum inſequens cibus, parum probè conficitur: nocturnum autem ſequens uigilia aut labor, uires conuellit, corpusq́ ſiccat. Ne item diſtento plenoq́ uentre fiat cauendum. Nam ut Auicenna tradit, concoctionem prohibet, & motu inordinato crudum in uiſcera rapit cibum, unde uarij generis morbi naſcuntur. Sed neq; item inanito corpore & omnino uacuo ueneri indulgendum: quòd tabem concitet, & innatum extinguat calorem, uel eiuſdem teſtimonio. Quamobrem aptiſsimum id erit tempus, quo prima in uentre atq; ſecunda in iocinore concoctio celebratæ erunt, quam horam omnes ad uenerem aptiſsimam poſuere. Ad hæc quòd non prius congreſſus fiat, quàm ueſica aluoq́ exoneratis, ſed maximè ueſica. Nam ea intenta (quod Ariſtoteles tradit) parum probè concubitus procedit. Nec uerò mihi in præſens controuerſia ea ac diſceptatio quæ inter magni nominis uiros incidit, de concubitus hora ſilentio tranſmittenda eſt: ut ea probè cognita, ſalubrior horæ delectus ab ijs, qui concubituri ſunt, ſumi poſsit. Galenus ſiquidem ſecundo de Tuenda ualetudine, illam Hippocratis ſententiam explicans, Labor, cibus, potio, ſomnus, uenus, omnia mediocria: modum ſingulorum ea ſententia definiuiſſe Hippocratem, (addito ad finem dictionis epitheto, mediocria) & tempus quoq; quo ſingula perfici habeant, ipſo ſermonis ordine deſignaſſe doctiſsimè affirmat. Quippe (inquit Galenus) ſanitatis tutela à labore eſt auſpicanda: quem excipere debent cibus, potio, deinde ſomnus, mox uenus, in his uidelicet, quibus uenere eſt utendum. Et in arte medicinali, tempus ueneri opportunum eſſe ait, cum in exceſſuum omnium mediocritate corpus fuerit conſtitutum: cum ſcilicet neq; ſupra modum plenum, neq; uacuum extiterit. Ex quibus ſanè tum Hippocratis, tum Galeni locis, euidentiſsimè conſtat, à ſomno ueneri indulgendum: quod uerborum illorum ordo (uel autore Galeno) innuit, cùm dicitur Labor, cibus, potio, ſomnus, uenus: poſt ſomnum enim Hippocrates ueneri locum eſſe uoluit, quòd à ſomno ſcilicet uegetior reddita corporis rectrix facultas, ueneri obeundæ accōmodatior fiat, minusq́ inde noxæ corpus ſentiat: à cibo utique, potione, ac ſomno fotum ac ſuſtentatum. Cùm contra Paulus atq; Aëtius ſentiant: hic libro III. cap. VIII. ille libro I. cap. XXXV. de re uenerea. Volunt enim à cibo, & ante ſomnum ueneris uſum commodiorem fore. Veneris utiq; opportunior occaſio (inquit Paulus) à cibo & ante ſomnum exiſtit. Protinus enim à coitu ſomnum capienti laſsitudo relaxatur: Adde quod id temporis liberis procreandis longè cæteris accommodatius eſt,

Fen xx. tertij tract. 1. cap. 9.

4. problemat. problema. 10

eſt, cùm alijs ſanè nominibus, tum quòd mulier ſomnum capiens ſemen genitale melius retinet. Et paulò antè, Multò (ait) ſatius fuerit poſt exercitationes, balneas, atq; cibum mediocrem in uenerem congredi. Sic enim tum ad corporis robur, tum aduerſus ingruentes frigoris iniurias, plurimum habet momenti. Aëtius uerò quo citauimus loco, Optimum inquit eſt concumbere uolentem, poſt cibum commiſceri: qui tamen ad ſatietatem non ſit ingeſtus. Id enim ad robur confert, & frigiditas, quæ fieri aſſolet, minus fit. Quòd ſi quis à prandio prurire inceperit, hoc eſt in uenerem ferri cupiat, ceſſare tantiſper oportet, quoad alimentum conſtiterit: ſi uero à cœna, paululum prædormire oportet. Hactenus Aëtius.

Conciliatio pugnantiũ locorum.

Verùm ſi quis mentem adhibeat, facilè conciliari pugnantes ex tantorum autorum ſententiæ poſſunt. Cùm enim à cibo Paulus & Aëtius concumbendum eſſe affirmant, poſtea dormiendum, noxæ quam afferre concubitus ſolet proſpexiſſe ſunt uiſi. Si enim aut pleno, aut uacuo uentre concumbendum ſit, præſtat profectò pleno quàm uacuo concumbere: quod & Celſus conceptis uerbis teſtatus eſt. Nam & minor ſequitur uirium reſolutio: & ſi qua facta ſit, ſomno ea confeſtim inſequente reſarcitur. Hippocrates uerò & Galenus rectum concumbendi ordinem prænarratis ſententijs tradiderunt, cùm poſt ſomnum uenerem exercendam affirmarunt. Ego uerò ita de tota re ſtatuo, ut ſalubrius, cõmodiusq; exiſtimem, etiam ſi non ad ſatietatẽ ingeſtus ſit cibus, non à cibo quidem, & ante ſomnum, ſed poſt concoctum ferè iam, & in ima delapſum poſt ſomnum, ut Hippocrates & Galenus iubent, ueneri indulgere. Nam qui quæſo ſi una duabuſ'ue à cœna horis quis concumbat, etiam ſi mediocrem cibum, non uberiorẽ ingeſſerit, non peruertatur eo motu & ualido agitatu, in uentre concoctio? quanquã enim inſequens ſomnus ac quies, uires plurimũ à congreſſu reficiant: reſarcire tamen cibi in uentriculo cruditatẽ minime poſſunt. Itaq; ne & cruditatẽ & laſsitudinem intẽpeſtiua uenus pariat, cenſeo non protinus ut quis lectum dormiturus ſub noctẽ ingreditur (quod fermè uulgaribus omnibus eſt in more poſitum) ueneri det operam: ſed ubi aliquantũ prius ſomni acceſſerit, & leuiorem uentriculũ perceperit, tum ſecurus concumbat: iterumq; quod reliquũ eſt noctis redormiat, quietiq; totum ſe det. Sic enim nec cruditas noxam afferet, nec laſsitudo languorem, Quæ docta tum Galeni præcitato loco, tum Aëtij ſententia fuit, inquientis. Si à cœna cõcumbere quis uelit paululum prædormire oportet. Hæc tuta ad prolem generandam concumbendi ratio, quam qui exactè ſeruauerit, minimè dubium, quin ſi alioqui bene conſtituto ac ſano corpore fuerit, paremq; coniugem nactus, prolificam uenerem experiatur. Omitto uolens ac ſciens, quæ demortuam uenerem blandimenta ac lenocinia excitare queunt, luſus cum coniuge amœnos, attrectationes, oſcula, amplexus, cùm & huiuſmodi talia nec ſine pudore quodam à uerecundo homine dici, nec explicari decoro ſeruato queunt. Quæ uerò à concubitu mulieri obſeruanda, id omittendum minimè duxerim. Stet mulier à congreſſu ſupino corpore, ſublatis iunctiſq; cruribus: ſecundum quem ſitum ſi à congreſſu dormierit, præſtantiſsimum eſſe omnes prædicant. Mulie-

rem uerò prolis gratia congredientem necꝫ ſaphirum, necꝫ ſmaragdum plericꝫ ex noſtris geſtare uolunt. [Lib. de Gemmis. cap 54.] Nam ſmaragdus (ut Marbodeus autor uetuſtiſsimus tradit) fertur motus laſciuos compeſcere: de quo item Albertus cognomento Magnus, hoc refert, coitus immundiciem ſmaragdum ferre non poſſe. Regiꝗꝫ Pannoniæ inſignem quem geſtabat in digito ſmaragdum, cum uxore concumbenti fruſtillatim diſſectum eſſe, [Cap. 51.] exemplo confirmat. Saphirum uerò caſtitatis amatorem eſſe idem Marbodeus ac præter eum Iſidorus teſtatur: itacꝫ concubitus hora geſtanda non erunt. Quæ uerò in uniuerſum ad prolem gignendam probè faciant, [Sermone 11. cap. 15.] ea ueluti in tabula expreſſa Aëtius in hunc modum tradidit: Qui re uenerea (inquit) uti cupiunt, infernas corporis partes exerceant, inguinaꝗꝫ & femora confricent: & ſi ignaua hæc membra habeant, unguentis & oleis calidis ungant. Dormiant in mollibus lectis, legantꝗꝫ quæ ad coitum cohortētur: lectionibus item ac ſpectaculis huiuſmodi aſsideāt. Cæterùm edulia & pharmaca ipſis conueniunt calfacientia & inflantia, ueluti ſunt cicer, fabæ, paſtinacæ radix, & ſemen, nuces pineæ, erucæ tum folia tum ſemen: rapæ, amygdalæ dulces, aneſum, & perdicis oua, & gallinacei teſtes, quæ ambo coitum probè excitant. Semen uerò augent (ſubdit) omnia bono ſucco prædita. Hæc ille: nam implentibus corpus tum ſemen augeri, tum corpus ad uenerem expeditius fieri in confeſſo eſt. Implent [Lib. 1. cap. 3.] autē, Cornelio teſte, modica exercitatio, hoc eſt, non laborioſa, frequentior quies, contracta aluus, modicum frigus hyeme, ſomnus & plenus & non nimis longus, molle cubile, animi ſecuritas, aſſumpta per cibos & potiones maximè dulcia & pinguia, cibus quantus pleniſsimus poteſt concoqui. Quod ſi præfata methodo nequicquam profectum ſit, tum ad medicamenta tranſeundum conſulo: utendumꝗꝫ his quæ uenerem ſopitam accēdunt, inter quæ Aëtius uulpinos teſtes exſiccatos & in puluerem redactos cochlearij menſura, id eſt drachmæ unius pondere, innocuam & minimè uanam tentiginem facere ait. Item & cerui pudēdum aridum, ad drachmam unam ex uino meraciore potatum, experimento ſe probaſſe teſtatur. [Fen 21. tertij cap. 10.] Auicenna autem in de ſterilitatis curatione, eboris ſcobem, præſentaneum eſſe ad id remedium confitetur, ſemenꝗꝫ ſeſeleos ſi ex alterutro, uel ambobus ſimul, ad pondus aurei unius ante congreſſum horis duabus ſumatur. [Lib. 24. nat. histo. cap. 4.] Viſcum autem quercinum Plinius aſſerit, ſi ſecum mulieres congredientes habeant, conceptus iuuare. Ex compoſitis hæc ceu tutiſsima laudo. Pudendi cerui exſiccati ſeſelis, ſcobis eboris, ſeminis bauciæ ana. ʒ. unam interioris cinamomi electi, calami odorati, erucæ ſeminis ana. ʒ. ß. nucleorum pini delibratorū, & roſacea aqua madefactorum ℥. unam, zinziberis conditi. ʒ. duas ex ſirupo conſeruationis eiuſdem confectio paretur. Cuius drachmæ duæ aut tres ante congreſſum, horis duabus præpurgato ut mox dicetur corpore aſſumantur. Quòd ſi his peractis conceptus non ſequatur, experiundum utrius uitio id contingat: mulieris'ne an uiri. Idipſum autem multis indicijs deprehendi uolunt: ſed appoſitiſsima tantum ſubijciam, & præſertim quæ ab Hippocrate prodita ſunt, [5. Aphoriſm. textu 59.] inquiente, Si mulier non concipit, ſcire autē uelis ſi conceptura ſit:

pannis

pannis circuntectam deſubter ſuffias: & ſi odor uidcatur per corpus ire ad nares & os, ſcito quòd ipſa non ex ſeipſa ſterilis eſt. Itaq; ex olibano, myrrha, ſtyrace & maſtice, aptis ad id odoramentis, ut tradit Galenus, *In comment. præfati aphoriſmi.* ſuffitus ad mulieris pudenda fiat, aromatis ſuper prunas accenſis, & uapore per rectum ſyphonem rectà in matricem delapſo: ſic enim rectè indicium fieri poterit: nempe ſi odorem naribus percipiat, indicio eſt permeabile eſſe corpus, nec obſtructioni obnoxium, nec uterum denſitate affici, atq; ob id conceptioni aptum. Si uerò odor ferri ſurſum prohibeatur, durum ac denſum uteri corpus indicat, ac cōceptui parum idoneum. Conſuluerim autem eo caſu leuiter purgandum eſſe, quicquid excrementoſum conceptionem moratur, idq; hac methodo, ut primum per ſex continuos dies, ſirupi ad id peculiares ſumantur: æquandis humoribus appoſitiſsimi: dein leue ſolutum ſequatur, poſt matricem ab excrementis purgantia, dein leuiter adſtringentia, & ad continendum ſemen præparantia exhibeantur, aſſumptis interea quæ uterum ad prolem diſponunt. Horum omnium hæc ſit ratio.

Primum ad totius plenitudinem uacuandam, quoniam bono corporis habitu eſſe coniugem tuam lectiſsimam fœminam audio, præſtiterit leuiter ſecta in cubito interna uena ſanguinem mittere ad uncias circiter ſex aut octo, ut præſenti medico uiſum fuerit, uirium ſemper habita ratione præcedentiq; leui enemate ſi aluus adſtricta fuerit: Dein diebus interpoſitis aliquot, è malleolo ſanguinem detraxiſſe profuerit, ſi non ſatis menſes fluant: ſi uerò pro ratione prodeant, nihil hac repetita ſanguinis miſsione opus erit: poſtea ſirupi in hunc modum ſumantur. Arthemiſiæ, calaminthæ, pulegij, hyſſopi, adianti, cichorij, & intybi latioris, ana. manip. ß. uuarum paſſarum exacinatarum. ℥. una ß. glycyrrizæ. ℥. ß. ſeminum aneſi, bauciæ, ſeſeleos & erucæ, ana. ʒ. una ſeminum melonum mundatorum. ʒ. ij. incoquantur omnia fontana aqua, adiectis floribus uiolarum & bugloſsi cuiuſq; pug. ß. cinnami ſelecti, ſcobis eboris, chariophillarum, ana. ʒ. una. fiat apozema cui adijciatur ſirupus ex artemiſia uel oxymel: ſumatur per ſex continuos dies. Solutiuum ſit hoc, Radicis barbaræ ſelectiſsimæ, uino albo irroratæ donec molleſcat. ℈. iiij. agarici in paſtillos conformati & roſaceo melle excepti. ʒ. unā poſt horum conuenientem expreſsionem adde oxiphenici confectionis, & benedictæ cuiuſq; drachmam unam, ex decocto paſſularum florum cordialium & cinnamomi electi potio paretur in aurora ſumenda: & poſt ſex horas ſumat capi iuſculum cum zaccaro: interpoſitaq; hora una, prandeat leuiter. In craſtinum uerò ſumat mitridati. ʒ. unam, zaccari roſacei. ʒ. ij. miſceantur, & abſtineat horis ſeptem. Matricem foueat & purget peſsis adhibitis *Lib. de Fœminarum morbis: & de fœminea natu. et de nō perferentibus.* præſertim ex mercuriali contrita, quam Hippocrates miris laudibus extulit, & Plinius tantopere commendauit, ut eius ſuccum potatum mirè conceptus adiuuare aſſeueret: uel ſi eadem ex oleo & ſale ſumatur, uel illius item decoctum: quin & ad prolem maſculam ſi mas ſumatur: fœminam, ſi fœmella, facere idem teſtatur. Item peſsi ex bdelio & melle uel *Lib. 25. natu. hiſtor. cap. 5.* roſaceo confecti & appoſiti, mirè adiuuant & matricem abſque læſione

purgant. Quæ uero à mundificato utero exhiberi debent, adſtringentia ſint oportet, moderatè calida, odorata, & à proprietate conceptum iuuantia. Hoc autem præſtant ſubditi peſsi ex chariophillis, cinnamomo, maſtice, ſtyrace calamita, nuce cupreſsi, ligno aloë, & coagulo leporis atque eboris ſcobe, ſi ex melle uel aromatico uino excipiantur, & uuluæ ſubdantur. Item & hoc, quod mirè ad hanc rem facit: thuris, maſtiches, ladani, aloë, myrrhæ, nucis cupreſsi xyloaloës, zeduariæ, nucis myriſticæ, aluminis, cupularum glandium, ſumas ana. ʒ. unam, coaguli leporis. ℈. iiij. ex melle exceptis fiant peſsi, & filo legati ſubdantur: & ſint longitudinis digiti medij, teneantur per noctem, & hora concubitus deponantur. Interea ex præſcripto antidoto de ſeſeleos, utetur ieiuno ſtomacho eo quo ſuprà dictum eſt modo & ſpero unicè prodeſſe. Ad conceptum autem, poſt totius purgationes mirè entatiſmata laudant: hoc eſt lotiones ſeu inſeſſus ad umbilicum uſq;, ex decocto herbarum ad id uires habentium, quales ſunt mercurialis, ſabina, arthemiſia, calamentum, pulegium, hyſſopum, ſampſucus, ſeſelos, aneſum, & eius generis, quæ meatus aperiendo, ſuccos attenuando, aluum calfaciendo, prompte ad cõceptum diſponunt. Suffitus item ad id mirè ualere dicuntur, ſi ex aromaticis matrix ſuffiatur: quod fieri maximè probo.

Hæc de re propoſita ut in calamum uenerunt, ex probatiſsimorum autorum promptuario ad te uir clariſsime atq; ornatiſsime mittenda curaui. Deus autem optimus maximus, omnia pro nutu ac uoluntate tua ſecundare dignetur.

Ad antiquam è cerebro ad oculos fluxionem arcendam, eandemq; curandam, ad Ioannem Philippum Aerarij Medidanenſis præſidem, uirum præſtantiſsimum.

ENARRATIO V.

CVM in cæteris morbis omnibus, qui quidem medicorum arte & opera curari poſſunt, & ſedulitate maxima, & recto conſilio atq; iudicio opus ſit, tum in ijs maximè earum partium morbis, quæ ad uſum uitæ & dulcedinem, actionesq; humanas plurimum momenti habent: quas inter quum oculi ipſi, uel Ariſtotelis & Celſi ſententia, primas teneant, (ut quorum uſu multæ rerum nobis differentiæ atq; ſpecies pateant: inq; diſciplinis adipiſcendis omnibus, autorumq; monumentis perlegendis, ſummũ nobis uſum præbeant) quantum ſit cuiq; in eorum bona conſtitutione ſeruanda, & aduerſa propulſanda enitẽdum, hinc perſpicuè patere arbitror. Quamobrem meritò ſummo tu ſtudio atq; contentione de nobis poſtulaſſe es uiſus, ut quæ in rem tuam medica methodo maximè facere uiderentur, ea ad te literis præſcripta, qua maxima fide & integritate poſſem mitterem. Præſtamus id quidem & ſedulò & accuratè, ac tua etiam cauſa peramanter. Sed quando neq; curari affectus quiſpiam poteſt, aut idem futurus prouideri non ipſo prius exactè cognito (quum principium methodi

1\. Meta. Celſus lib. 6. cap. eodem.

thodi medendi autore Galeno morbi ſit cognitio: & morbi ſpeciem in primis attendendam eſſe uetuſtiſsimus medicorum Hippocrates prodiderit) nonulla prius quàm de curatione & prouidentia dicamus, de ipſius affectus natura & cauſis ſumus dicturi. Illud in primis, affectum hunc non tam per proprietatẽ in oculis, quàm etiã per cõſenſum à cerebro conſtare. Quod hinc uel apertiſsimè monſtrari poteſt, quòd non perpetuò, ſed uarijs & ſtatis temporum interuallis affectus hic recurrere, & recurrens certo etiam tempore finiri ſoleat: quod minimè accideret, ſi per proprietatem omnino hic proueniret affectus. Nam qui huiuſmodi ſunt, uti ſemper præſentem quidem cauſam habent, ſic certè quam diu ea permanet, moleſtare affectam partem ſolent. Itaq; affirmãdum partim per conſenſum à cerebro fluxionem ad oculos mittente: partim per proprietatem, oculis nimirum longa iam fluxione tentatis, imbecillioribus factis, & noxam inde non leuem ſentientibus, hunc naſci affectum: quod ſæpe fieri ſolere Galenus tum I. de Locis affectis, tum VII. Methodi medendi, & pluries alibi ingenuè eſt profeſſus: quòd, ut ille ait, ex uitiata fluxione in membrum quodpiam procumbente, noxam eius membri ſubſtantia ſentiat. Hæc igitur totius futuræ narrationis ſit radix, ſine cuius animaduerſione nec affectus natura cognoſci, nec methodus curatiua adhiberi, ulla ratione poteſt. Eſt porrò affectus is quem Latini omnes Lippitudinem: Græci ὀφθαλμίαν nominant. Nec obſtat quòd neq; inflammatio, neque tumor in oculo, aut ingens rubor appareat: quæ in omni ophthalmia adeſſe oportere docti pleriq; omnes uolunt. Nam etſi hæc in ea quæ ueriſsima & exquiſita ophthalmia dicitur, neceſſariò eueniant: in non uera tamẽ euenire minimè neceſſe eſt, quam & ipſam oculi conturbationem ſeu uacillationem nuncupant. Nec me illud mouet, quod ab Auicenna dicitur, tum eſſe conturbationem, cùm à cauſa quapiam præincipiente, ut ſole, fumo, puluere, uento, ictu, huiuſmodi prouenerit affectus: cùm fieri item poſsit, ut ab interna cauſa, ſed leui & minimè multa, nec malæ omnino qualitatis, idem quod ab externa eueniat, ut ſufficiat quidem oculum & humore & aliquanto rubore perfundere, inflammationem uerò inferre minimè poſsit (ut eſt Pauli lib. III. cap. XXII. ſententia) cuiuſmodi eſſe mihi uidetur quæ te nunc malè habet affectio: quæ prorſus nihil eſt aliud, quàm humiditas quædam leui cum rubore & calore præter naturam nata oculiq; membranas conuictiuam præſertim afficiens. Hæc breuiter de morbi eſſentia. De cauſis quidem illud, externas uocatas, ad inferendos ſæpenumero internos affectus plurimum momenti habere. quæ docta eſt Galeni & Auicennæ ſententia. Quamobrem cùm frequens capitis & diuturna ex calida perfuſione lotio, & rariorem capitis ſubſtantiam (eoq; ad ſuſcipiendas iniurias proniorem efficere habeat) & oculos ad fluxionem excipiendam paratiores reddere, nihil mirum ſi ex huiuſmodi crebra perfuſione, noxam oculi ſenſerint: reſeratis utique tum externis tum internis ad oculos excrementa deferentibus meatibus, tum ab perfuſionis caliditate eliquatis & attenuatis ſuccis: his nempe rationibus frequens calentis aquæ balneum noſtris oculis ualdè

2 Meth.

1. de Rat. uic. acut.

Fen 3. tertij. cap. proprio.

2. de morb. cauſ. Fen 3. tertij. tract. 1. cap. 6.

nocere putant. Omitto externas reliquas omnes cauſas, cùm hæc mihi omnium potiſsima ſit uiſa. ſi modò huic etiam alteram adiunxero, illi in inferendo morbo aut parem, aut certè etiam meo iudicio ſuperiorem: crebram uidelicet & nimium multam, minutorum characterum lectionem, & ſcriptionem: in quod munus cùm ob eam quam duriſsimam ſuſtines in rationibus tuis conficiendis prouinciam, nimius & penè aſsiduus ſemper ſis: fieri certè non potuit, quin magna ſit inde oculis illata iniuria. Nam ut modica minutarum literarum lectio oculos probè exercet: ſic immodica (ſi quid Auicennæ creditur) ualdè afficit. *Vbi ſuprà.*

Ex corporeis uerò cauſis, duæ potiſsimæ omnium ſunt æſtimandæ: ipſa ſcilicet oculorum imbecillitas, cuius cauſa promptè quidem miſſam à cerebro fluxionem ſuſcipiunt oculi: & cerebri intemperies cum ſubſtantiæ uitioſæ affluxu. Nam quum interdum uitioſo omni excremento careant oculi, interdum uerò abundent, alicunde eò mitti alienum humorem iure cenſendum eſt. Mittitur autem potiſsimùm (ut Galenus ſentit) à capite inquiente eodem I I. de Febrium diff. & X I I I. Methodi à capite in oculos fluxionem crebrò decumbere ſolere. Nec iniuria, cùm principes partes in ſibi ſubditas & proximas, naturæ ſuæ ui excrementa regerere ſoleant. quare niſi ualido robore conſtent, repellere à ſe excrementa non poterunt. Ea igitur cauſa eſt, cur capite laborante, fluxione ſæpe oculi tententur: quòd miſſa ad ſe excrementa imbecillitate nimia repellere nequeant. Vnde conſiſtentes in ipſis ſucci cum eorum ſubſtantiam uincient, & nimia mora deteriores fiant, fit ut noxam ualdè multam meritò oculis inferant, dicente Galeno, tum in parte quapiam uitium augeri, cùm infixa in ea excrementa aut putreſcunt, aut tempore deteriora fiunt: ita ut affluentem poſtea humorem uel utilem ſimul corrumpant. *2. de morb. cauſ.* Eſt autem excrementi genus hoc quod influit, (quantum quidem noſcere datur) uitioſus humor ex bili & pituita mixtus. ſuperante tamen pituita, quod ex leui aut nullo dolore percepto, ex modico rubore, morbi longitudine, & difficultate, lacrymis minimè multis, nec calidis fluentibus, lippitudinis modo (quæ ipſa & ſatis multa eſt & abundè tenax) perſpici perfacilè poteſt. Atque inde etiam quid de toto hoc morbo iudicandum ei qui probè rei naturam tenuerit, minimè operoſum. Siquidem quæ lippitudo minimè cum dolore eſt, ſi in ea & tumor modicus, & pituitæ pluſculum adfuerint: & alterum tantum oculum afficiat, ut longior ea eſſe ſolet, ita ſine periculo: quæ Celſi lib. V I. eſt ſententia. *Cap. eodem.*

Cæterùm quod ad methodum curatiuam pertinet, non tam curatione quàm præuiſione & prouidentia egere maximè mihi uidetur: nimirum ut qui parte ſui facta, & iam lædente haud magnopere afficiat: parte futura, hoc eſt, crebro affectionis ob partis laborantis intemperiem & imbecillitatem reditu, maiorem moleſtiam inferat. in illam maximè (ne recurrat morbus) intendendum. Atque horum ſanè morborum exacta præcautio autore Galeno eſt prohibere ne fiant: quod quoniam in ocularibus morbis, perfici nequicquam poteſt, ni & ipſi oculi ab excrementis tuti ſeruentur: & quæ in ipſis ſubeſt intemperies, cuius cauſa eorum functio *In Arte medicinali.*

labefact

labefactatur, ipſisq́ excrementis redundant, omnis amoueatur: roboreq́ parti addito, ad uitium omne repellendum aptos reddamus. Id inquam unum nobis maximopere erit curandum.

Tuti autem ab excrementis oculi eſſe non poſſunt, ni ſimul & caput, & totum deniq́ corpus purum maneat. Omnis itaq́ adhibenda cautio erit, ut & congrua uictus ratione, & nonnullis in eam rem bene facientibus medicamentis, id quod quærimus aſſequamur. Conſiſtit autē in hoc maximè iuſta uictus ratio ut non ſolùm in quantitate ac qualitate, delectu & ordine ciborum ac potuum: ſed & in omnibus his quæ uelimus nolimus nobis occurrunt, modus adhibeatur: nempe aëri, ſomno, uigilijs, motionibus, quieti, excretis à corpore, & detentis, animiq́ affectibus. Sic enim Hippocrates iubet inquiens, Labor, cibus, potus, ſomnus, uenus, omnia mediocria. Quæ igitur ad cibos potusq́ pertinent, breui narratione complectar: cùm illud omnibus euidentiſsimum ſit, maligna cibaria, ac uaria, & præpoſtero aut malo ordine ſumpta, cruditatemq́, & crapulam, maximum & corporibus & animis afferre nocumentum.

Deligendi itaq́ cibi ij erunt, qui & excrementoſi minimè ſint, & facilè concoquantur, & bonum in corpore ſuccum pariant: ad hæc qui affinitate quadam, & uirium naturæ proprietate oculis conferant. Quales habentur panis ex optimo tritico probè ſubactus, molliter coctus, ſalis & fermenti quantum ſat eſt recipiens: cui dum ſubigitur, optimū ducerem ſemina aliquot feniculi, aceto prius ſcyllitico per diem macerata inſpergi: ſic enim ocularis maximè efficitur: eritq́ tutior eius panis hyeme & uere, quàm æſtate uſus. Ex uolatilibus pulli cortales, capi iuuenes, & in uniuerſum quicunq́ molliore carne præditi, libero in aëre & nemoribus degunt, appoſiti ſunt. Paluſtres aues omnes fugiēdæ: inter quadrupedes uitulo, hœdoq́ potiſsimùm utendum. Piſcium rarus ſit uſus: & qui ex ijs conferunt, ſunt qui uel in libero mari, uel in ſaxoſis fluminibus degunt, & ſquamis nitent plurimis, carneq́ fragili præditi ſunt: quales habentur inter maritimos bugloſſus, aurata, mullus: inter fluuiales trotta, umbra, & piſculi ſaxatiles dicti. Conueniunt autem uel aceto ſaleq́ & aqua modicoq́ feniculo elixi: uel craticula aſſati, & aceto roſaceo imbuti. Ouorum gallinaceorum recētium, molliterq́ in aqua amota teſta coctorum, ſalutaris eſt uſus. Holera penè uitentur omnia, maximè uerò lactuca, & braſsica: quæ ambo ſi quid aliud unicè oculis nocent uel omnium autorum teſtimonio. Ferculorum ea tantum, quæ ex ordeo probè parato, aut amydo, aut pane loto fiunt conuenire uidentur. Fructuum uſus, crudorum maximè, fugiendus: inter hos tamen prunis exactè maturis ad aluum ſubducendam: & uuis quoq́ ac ficubus congruens poterit eſſe locus. Lacticinia penè omnia, uti & legumina uitanda: ut quæ uapore ſuo & caput impleant, & ſubſtantiæ ſuæ craſsicie obſtructiones gignere ſoleant. Bellaria à cibo & tragemata quæ ex ſtrutcis malis, feniculo, coriandro, piro cocto, bene faciunt. Vinum ſit tenue, clarum, odoratum, minimè potens, colore uel album, uel flauum moderatè dilutum, & modicè ſumptum. Somnus nocturnus ſeptem ad ſummum horarū ſpatium

non

non ſuperet. Huic ſe non protinus, ſed duabus horis à cibò credere oportet: capite benè alto pauld duriore puluino, præſertim æſtate: nam quæ plumea ſunt, ceruicem caputq́ calfaciendo, & humores attenuando, defluxionis cauſa ſæpenumero eſſe ſolent. Exercitium matutinum fit, excretis prius ueſicæ aluiq́ excrementis, hyeme quidem ſub tecto, & pauld ualentius: uere & æſtate remiſsius, & ſub dio: conuenientq́ ex ambulationes maximè, quæ uel uirentibus in locis, in quibus herbeſcens ipſa uiriditas oculos recreet, uel propè nitentes, & leui murmure incedentes aquas, molli greſſu perficientur. Illud tamen cautè obſeruandum, ut dum te exercitationi committes, probè temperatus ſit aër, nec flatibus expoſitus, nec nubibus obductus. Nam horum utrumuis fuerit, oculis plus nocere, quàm exercitatio conferre poteſt: quæ tamen ipſa inferiorum partium potius quàm ſuperiorum magis conuenit. Quies à cibo tum animi tum corporis, ſummè ſalutaris habetur: unde illud rectè Celſus: Si lucubrandum ſit, non id poſt cibum, ſed eo concocto facere oportere. Ego in te illud dicam, ſi conficiendæ ſalis rationes ſint, (nam hæc tua eſt lucubratio) non poſt cibum id ſtatim, ſed eo concocto effici à te debere. Nam cùm omnibus inutilis ſit poſt cibum aut contentio, aut cogitatio animi: tum his præcipuè, quibus uel caput, uel quæ in capite ſunt membra, infirmiora & fluxionibus obnoxia ſunt. Quamobrem ſcribere, legère, aut grauius aliquid animo meditari, poſt cibum parum tutum uel Celſi teſtimonio habetur. Quòd ſi ad hæc (quod nimis ipſe uereor ac meo tuo) munia cogaris, fiant à te quantum res ipſa patietur, leniter, neq́ uehementer intento animo, & capite ad ſcriptionem minimè inclinato, ſed erecto potius, & minimè in uarios poſitus circumacto. Curandum item ut excrementa corporis omnia, quotidie uacuentur: tam ea quæ certis & conſtitutis à natura meatibus exeunt, quàm quæ occultè effluunt. Naſus igitur manè bene mungendus, & quicquid ſordium & mucci adhæſit expurgandum. Pectendum eburneo pectine caput, aſperioreq́ panno leniter perfricandum. Os aqua abluendum, cui interdum aliquid aceti ad ſecandam pituitam miſceri proderit. Abſtergendi molli penicillo dentes, & colluendi tam matutino tempore quàm cibo ſumpto: ſic enim Paulus iubet. Oculi & aures à ſuis item ſordibus emundandi. Quin & illud probè etiam capiti atq́ oculis conferet, ſi per æſtatem bis ſingulo menſe miti lixiuio caput abluatur, in quo chamemeli & roſarum flores præbullierint. ſed obeunda erit lotio manè, uacuo uentre ciboq́ heſterno exactè cōfecto: ſereno & lucido cœlo, non nubibus aut imbribus turbato. Alui excrementa niſi ſponte deſcendant, iuuanda erunt uel prunis non in aqua ſimplici, (ut fieri ſolet) ſed aqua mulſa potius decoctis, & multo zaccaro reſperſis, uel iuſculis ex atriplice, borragine, beta, mercuriali'ue, & maluæ ſummitatibus cōfectis: uel quod præſtãtius eſſe duco, ſene folijs pulli iure incoctis, quæ uniuerſa (dum oportunus eorum uſus uidebitur) morula pauca ante omnem cibum ſumenda, dein prandendum. A toto corpore ſordes, & commodo exercitio, & moderata frictione tollentur. Animi motus omnes moderandi, aliqui etiam prorſus uitandi, ut ira, mœror, maioresq́

Lib. primo.

Lib. primo.

maioresq́ curæ, & cogitationes. Hæc in totum fugienda, nimia lux. Solis & Lunæ radiȷ, ignis, fumus, uentus, puluis, & immodica uenus, cùm ne modica quidem ſatis tuta ſit, aut potius oculis nocentiſsima. Ab auſtrino & boreali flatu cauendum, nam hic teſte Hippocrate oculos mordicat, ille caput implet. Et hæc quidem de congrua uictus ratione ſeruanda. Ad præuiſiuam methodum accedendo id in primis cum Galeno ſtatuo, in oculorum auriumq́ fluxionibus, fonti unde morbus emanat (nempè capiti) præcipuè proſpiciendum, cùm ab ea potiſsimùm parte excrementa in ipſa deſcendere ſoleant. Huic uerò ut proſpiciatur, & uacuanda erunt quæ in ipſo excrementa conſiſtunt, ne amplius ad oculos ea tranſmittat: & robur parti addendum, natiuaq́ temperies ſeruanda. Laudarem igitur ſemel in anno uenam humerariam, cephalicam dictam, è brachio oculo affecto reſpondente, ſecari: extrahiq́ tantum ſanguinis uncias quatuor. Nam oculorum doloribus hæc uenæ ſectio ab Hippocrate miris laudibus commendatur. Quod ſi ea, occaſione aliqua fieri minimè poſsit, illius loco ſcapulis cucurbitulæ duæ admouendæ erunt, leuiterq́ incidendæ, ut tum reuellatur, tum ad proxima deriuetur, qui ad oculos influit humor. Sunt enim cucurbitulæ in eum præcipuè uſum repertæ, (ut ait Galenus) ut influentem humorem ad ſe reuocent. Quod ſanè auxiliȷ genus, quantũ in oculi fluxionibus leuandis conferat, maximè ȷs quæ iam conſtiterunt, ille Galeni locus declarat, quo affirmat, cucurbitulam occipiti admotam ad oculorum fluxiones præſentaneum eſſe remedium. Quamobrem è re tua eſſe ducerem, non ſemel modo in anno, ſed per ſingulos menſes poſt pleniluuium has admoueri quo ad finita uideretur quæ ad oculos ruit fluxio. Vere & autumno poſt miſſum ſanguinem, uel admotas cucurbitulas, purgandum quicquid uitioſi in toto redundat excrementi: paratis tamen prius ſequenti potione humoribus. Præparatio ad uer accipit. Herbæ feniculi, eufraſiæ, ſampſuci, betonicæ, cuiuſq́ manipulum: roſarum rubr. pugillum unum, uuarum paſſarum pinguium unciam unam: granorum feniculi drach. unam, florum ſtecadis uiolarum & bugloſsi, cuiuſque pugillum unum: omnia arte incoquantur fontana aqua, ad lib. unam & dimidiam; decocti unciæ quinq́ manè ſumantur; adiectis ſirupis ex ſtecade & oxymelite ad uncias duas.

3. Aphoriſm.

6. de Sanitate tuend. & 13. Methodi.

5. de Loc aſfect. cap. 4.

13. Metho.

Sumpta potione per ſex continuos dies, purgatio catapotȷs ſequentibus molienda erit: quæ accipit pillularum ſine quibus, & lucis maiorum ana. ʒ. ß. agarici in paſtillos redacti ℈. unum, nucis myriſticæ grana tria; diagridȷ granum unum ex ſirupo roſaceo infuſionis roſarum pillulæ conficiantur, quas ſumat in aurora, congrua adhibita uictus ratione. Poſtridie ſumat mitridati electi conſeruæ roſarum ana. ʒ. unam ex zaccaro conficiãtur. Reliquo intermedio tempore à uere ad autumnum, niſi quando æſtus magnitudo impediet, hiſce catapotȷs utendum conſulo. Aloës ſelecti, & aqua feniculi temperati, uel eiuſdem ſucco drach. duas: rhabarbari electi, & uino albo macerati drach. unam, agarici in trochiſcos formati ſcrup. quatuor. corticis myrabolanorum citrinorum & chebulorum, cum oleo amygdalarum dulcium confricatorum, cuiuſq́ drachmæ

dimid

dimidium: ſeminum feniculi aceto roſaceo temperatorum, ſcrùpulum: roſarum, maſtiches, cuiuſq; dimidium ſcrupulum: ex ſucco roſarum fiat maſſa, ex qua formentur ſex pro drachma. ſumantur tres hora decubitus longè à cibo quatuor horis. Quæ enim catapotia ad capitis fluxiones dantur, ea à cibo & ſub noctem ſumpſiſſe uel Raſis teſtimonio præſtat magis. *In Aphoriſmis.* Autumno hæc ſumenda potio ante uacuationem. Cichorij borraginis, intybi latioris, omniū cum radicibus, cuiuſq; manipuli dimidium: herbæ feniculi & uerbenæ, tantundem: folliculorum ſene mundatorum unciæ dimidium, fiat ex arte decoctum adiectis floribus communibus: & aneſi ſemine, ſumantur ex decocto unciæ ſex, cum uiolaceo ſyrupo, uel eo qui capillorum dicitur. Quo quidem diebus aliquot aſſumpto, ſumat pilularum aurearum, & cochlearū ana drachmæ dimidium, formentur ex roſaceo ſyrupo. Poſt congruam humorum à capite euacuationem myrabolanorum emblicorum zaccaro conditorum uſus maximoperè mihi probatur. Nec illud tibi mirum uideri debet, ſi tot uacuantibus auxilijs occurrendum cenſui: quòd diuturni affectus, ex fluxione præſertim geniti, non niſi ſimilibus auxilijs tolli prorſus ſoleant, inquiente Galeno, *13. Meth.* diutinas oculorum fluxiones, dimiſsis quidem oculis, & ad capitis curationem conuerſo, uarijs uacuationum generibus curaſſe. Quod ſi te ab huiuſmodi uacuationibus deterius habere, nec quicquam proficere affirmes: uti nobis planè ſæpius confirmaſti, teſtatus inde magis fluxionem excitari. Dicendum id quidem ſæpe fieri, attenuato & ad motum ducto humore, qui per medicamentum agitatur: ſed tamen non ob id à leuiter ſoluentibus medicamentis ceſſandum: quinimo ubi id acciderit, reaſſumenda cenſeo quæ quicquid commotum eſt citra uirium deiectionem auferre poſsint. Nam quod à tali cauſa in oculum defluxit, parcitate, quiete, ſomno & leni fomēto ex aqua decoctionis fœnigræci diſcutitur. *Vbi ſuprà.* Siquidem Galenus fortes etiam & diutinas ad oculos fluxiones, ualida ſe quandoq; purgatione uno die curaſſe ſcribit.

Addam modo ea quæ oculis accommodata, ne fluxionem ſuſcipiant prohibere, & robur parti addere poſſunt: inter quæ confert poſt præfatas purgationes, frontem & faciem totam manè aceto roſaceo, & aqua abluere, idq; æſtate: hyeme uino craſsiore ex aqua. Item & hoc linimentum defluxionem ſi quid aliud cohibere poterit, olibani drachmam, ſpicænardi drach. dimidium luti armenici ritè parati, ſanguinis draconis, maſtiches cuiuſq; ſcrupulum. excipiantur oui albore, & fronti atq; temporibus poſt uniuerſales purgationes admoueantur diebus ſex aut octo continuis: poſt quos foueatur locus aqua tepida decoctionis chamemeli & fœnigræci, ne obſtruantur externi meatus. Hyeme oculi manè uino ita parato abluendi. uini albi acerbi non ualdè potentis lib. unam herbæ feniculi ſi haberi poſsit, manipulū: ſin minus ſeminis eius. ℥. unam ſampſuci manipuli dimidium, tutiæ ex urina pueri præparatæ, unciæ dimidium: bulliant omnia ſimul unico feruore, poſtea rudi laneo panno ſtillent, & liquor in uaſe uitreo bene obturato ad uſum ſeruetur. Aeſtate aqua ſit parata, roſarum rubearum recentium partes tres: herbæ feniculi partem

partem unam, incidantur & probè miſceantur, & deſtilletur aqua non ad ſolitum ſeplaſiarijs modum, ſed uel in ſolo uapore aquæ, in uaſe bullientis, ſupra poſito ſcilicet uaſe eo in quo præfatæ herbæ recipiuntur, uel in balneo mariæ uocato: ſed ita, ut in recipiente aquam uaſe pugillus carundem herbarum imponatur, adiectis auri tenuiſsimis folijs numero XII; ut ſupra id totum ſtillæ cadant quæ ex uaſe manabunt. Prodeſt & hic puluis mirificè per hyemem præſertim & uer à cibo ſumendus: qui accipit cinamomi electi. ℥. unam, macis. ℥. ß. eufraſiæ. ℥. iij. ſaccari electiſsimi. ℥. iiij. miſce: præſtantiſsimum id eſt ad uiſus aciem roborandam. Quamobrem illius frequens eſſe poterit apud te uſus. De laqueo, ueſicationibus, & candenti ferro adhibendis, illud cenſeo, ni ab medicamẽtis his quæ in eam rem parata ſunt, melius tibi eſſe agnoſces: ut laqueum ad ceruicis initium imponi perita & docta manu iubeas, indeq́ fluentes ichores, diu multumq́ manare ſinas: ſic enim maximè in oculos fluens humor deriuabitur. Quòd ſi ne hac quidem ratione affectus curetur, tum candens capiti adhibendum ferrum, ea parte quæ bregma dicitur. Nam iuxta uetuſtiſsimi Hippocratis ſenſa, Quæ medicamentis non curantur mala, ferro & igne curare oportet. Deus autem optimus Maximus, qui ſolus languores ſanat, adeſſe tibi bonitate ſua dignetur.

Aphoriſmo ulti. ſeptimæ ſectionis.

De ſcirroſo tumore ex craſſa pituita & atra bile inuicem mixtis, ſecundum imum uentrem ad ilium ſiniſtrum in utero fixo: unà cum doloribus tenſiuis, & acrimoniæ interdum ſenſum inferentibus: ſpirituq́ plurimo flatuoſo. Pro illuſtri quadam muliere.

ENARRATIO VI.

INTER ea quæ ad medici munus pertinere omnes paſsim prædicant, præcipuum illud eſſe, & à medico omni cautione ſeruãdum uetuſtiſsimus dixit Hippocrates: ut in rectè dignoſcendis ijs ad quos curandi cauſa accerſitur morbis, curam omnem ſuam & cogitationem ponat: confirmatum id habens, quos rectè nouerit morbos probè eos à medico curatum iri. Quamobrem cùm grauiſsimus nobis ſit propoſitus curandus affectus idq́ in principe fœmina, moribus, candore, probitate, genere, imprimis uerò claris & præcellentibus animi dotibus: pietate, fide, religioneq́ inſigni. In eo nobis ratio omnis ponenda erit, affectum ut ipſum notis peculiaribus quàm fieri poterit exactiſsimè pernoſcamus: cognitumq́ qua dabitur diligentia ac methodo curare tentemus. Notionis porrò morbi initium, ab ipſa ægrotantis natura ſeu temperie, uictu, conſuetudinéque petendum erit: quòd uel Galeni teſtimonio. Quæ præter naturam ſunt, cognoſci plenè non poſsint, his quæ ſecundum naturam ſunt prætermiſsis. Ex his igitur quæ rationis indagatione, & ſenſuum fide apparent, conſtat præſtantem hanc fœminam, à iuſto temperamenti modo ad calidum & humidum labi: humiditate tamen uincente, quod ex totius habitu paulò pleniore ſucculentioreq́, ex mollicie tactu percepta, coloris ſuauitate, uenarum amplitudine, ſanguinis copia, ſe-

Lib. de Arte, & 2. de Rat. uic. acut. textu 38.

Lib. de Conſtit. artis & 2. Meth.

xu, educatione molliore, ocio multo, uictu lautiore, cæteriſq; notis id aperte monſtrantibus colligi facillimè poteſt. Quæ ſanè cuncta, ſi Galeno creditur & Auicennæ, calidam & humidam totius temperaturam demonſtrant. Quæ etſi nunc indicia in ea non appareant omnia, quòd in pallidum mutatus ſit faciei & totius corporis color, mutata pulſus ratio, nec idem qui antea carnoſus habitus, non ob id tamen à præfata ſententia diſcedendum. Quippe natiuum habitum euertere poſſunt animi curæ, mœrores, perturbationeſq; uariæ, corporis graues affectus, quibus ſanè omnibus cùm diu & multum lectiſsima hæc fœmina fuerit agitata, penèq; obruta, nimirum ſi in alienum ab eo quo diximus habitum deductio facta ſit. Itaque cùm ob perpeſſos multos animi angores, quos ſibi filiorum immaturæ mortes, uiri præſtantiſsimi atq; nobiliſsimi in ætatis flore inopinatus deceſſus, lites contentioneſq; cum ſuis uariæ peperere, in quartanam febrim incidiſſet, tandemq; in lienis tumorem, ut ferè ſemper ab huiuſmodi febri fieri ſolet, atrabilarij copiam ſucci ipſam collegiſſe iure cenſendum eſt. Cuius ſanè ſucci redundantis teſtimonium, excrementa aluo uteroq; reiecta, abundè præſtant: ut in quibus & craſsis & nigris, multa eius humoris ſeſe prodat admiſtio. Quin & illud animaduerſione digniſsimum, menſes in hac præſtanti fœmina non ſecundum ſtata naturæ tempora, nec tanta in copia, quanta per bonam ualetudinem prodire ſolere, ipſamq; & continentiſsimam, & pudiciſsimam pro uiduarum more uixiſſe. unde factum fuiſſe putandum eſt, ut uterus uaria malaq; intra ſe excrementa collegerit, quibus facultatis excretoriæ imbecillitate ſenſim congeſtis, uterum malè affici conſequens certè fuit. Siquidem menſium in mulieribus paucitas, uel inordinatus curſus, plenitudinis in utero morbos creare ſolent, uti Galeno & Auicennæ uiſum. Nec omittendum, quòd præter atrabilarij ſucci in hac laborante copiam, multum etiam crudorum ſuccorum flatuumq; eſt inuenire, craſſæ præſertim lentæq; pituitæ. quorum ſanè generatio natiui caloris imbecillitatem, uentriculiq; à ſuo munere defectionem ſequi conſueuit, uel Galeni, & omnium denique medicorum teſtimonio. Talia uerò in corpore ſubeſſe, excreta per clyſteres excrementa demonſtrant, quæ craſsiciem miram, lentorem & uiſciditatem habent: ut prorſus eius generis pituita uideri poſsit, quam Praxagoras uitream (quòd liquato uitro ſimilis eſſet) nuncupauit. Mirum autem nemini uideri debet, pituitoſa modò, qualia mox diximus, atrabilaria interdum egeri excrementa. Nam cum quæ ſecundum uentrem & inteſtina conſiſtunt excrementa, expelluntur, ea quidem cruda & pituitoſa uideri neceſſe eſt, uentriculo ſcilicet parum ſuo munere functo. Cùm uerò in penitioribus uaſis contenta, ea pro ſui generis natura, craſsiora & atræ bilis ſpeciem referentia apparere conſentaneum certè uidetur: facit enim inæqualis & uaria in diuerſis huius dominæ partibus intemperies, ut alia atq; alia excrementa gignantur. Quorum quidem excrementorum aliqua lienis, & iocinoris, & uteri intemperiẽ, alia uentriculi & reliquarum partium ſequuntur. Eò autem in hunc de humorum redundantia ſermonem incidimus, ut perſpecta omni ſuccorum quibus hæc domina abundat

In Arte medic. cap. 57. Fen. 2 primi. doc. 1. cap. 1.

6. de Locis affec. Fen 21 tertij. tract. 4. cap. 25.

6. de Sympt. cau.

dat natura, propius morbi enarrandi eſſentiam pernoſcamus. Nam ut belle Hippocrates ait, niſi quibus primò conſtemus, quidq; in corpore uigeat, probè nouerimus: quæ conferant, quæq; morbum propulſent, methodo adhibere minimè poterimus. *Lib.1.de Victus ratione ſeu de diæta.* Adde quòd cùm ab huiuſmodi ſuccis in corpore redundantibus, morbi qui à plenitate ſunt omnes originem ducant, eorumq; (ſi Hippocrati creditur) cauſæ ſtatuantur, fieri non poſſe putaui, ut eius exacta morbi notio habeatur, cuius non fuerint præcognitæ cauſæ. *Lib. de Morbis 1.* unde natum illud Galeni (ab Ariſtotele, ut puto, profectum) arbitror, Methodicos medicos morborum cauſas aſsignare & inquirere inde præſidiorum copiam coniectantes. *2.Method.* At uerò cùm uel eiuſdem teſtimonio, principium methodi medendi morbi ſit cognitio, enarranda nobis plenius omnis morbi natura erit: à rei ipſius eſſentia initio ſumpto. *2. Meth.* (Sic enim decet eos qui cum demonſtratione quidpiam ſunt dicturi). Noſcuntur porrò interni affectus (ſi Galeno creditur) ex operationum læſionibus, accidentibus, excrementorũ qualitate, tum à tumoribus præter naturam, dolorum ſpecie, coloris uitio, ſede affecta, & cæteris huiuſmodi. *Galen.5. de Sympto. cau. & 2. de Placitis Hipp. et Plat.* Eſt itaq; præcipuus in præſtanti hac domina affectus, tumor quidam ſcirroſus, admodum durus, cum tenſione ualida atq; renixu: quem ſanè tumorem flatus plurimi, doloresq;, modò tenſim, modò pungentes, & acrimoniæ ſenſum inferentes comitantur. *In Arte med. cap.75. & 1. & 2. de Locis affec.* *Affectus huius mulieris.* Subeſt autem duricies ea ſecundum imum uentrem parte ſuminis ſiniſtra, inter inguen & umbilicum, qua parte ſenſui conſpicuus ſeſe prodit tumor. *Sedes affecta* Vnde illud conſtare arbitror, muliebres locos, in hac præſtanti domina affectos præcipuè eſſe, idipſum enim loci affecti poſitus indicat. Sita enim eſt matrix inter ueſicam rectumq; inteſtinũ, cui ferè toti incumbit: ueſicam autem iuxta umbilicum, ubi fundum ipſius eſt, magna ex parte ſuperat, uti à ueſica ſecundum ceruicem ipſius ſuperatur. *Vteri Anatome ex Gale. 14. & 15. de Vſu part. & lib. de diſſect. uuluæ.* Habet autem uterus & ceruicem & fundum: hoc quidem in umbilicum, illa in pudendum accedit. Sinus item duos, in dextrum & ſiniſtrum protenſos, atq; ab utraq; fundi parte ex lateribus teſtes inſtar maſculorũ duos habet, à quibus paulò inferius utrinque proceſſus apparent mamillares, ad ilia inclinantes quæ cornua uocant. Quamobrem cùm pars ea ſuminis, quæ inter inguen eſt & umbilicum, tota turgida ſit, dura, & tenſa: cenſendum ſecundum fundum matricis, ſinu ſiniſtro, duriciei huius magnam partem conſiſtere. Quod notis euidentiſsimis probari poteſt, quarum quidem certiſsimæ ex ſenſu tactus deſumuntur, qui duriciem ipſam ſecundum quam diximus partem apprehendit: tum & urinæ reddendæ difficultas, crurum infirmitas, & extenuatio, atq; ſubinde totius corporis uentris imi tumor, pectinis, coxendicum, dorſi, & inguinum læſio. præfati affectus in utero conſiſtentis non dubia ſigna præbent. *Notæ morbi* Quibus ſi craſſorum humorum uti antea diximus in hac domina copiam, uteriq; facultatum (expultricis præſertim) infirmitatem adiunxerimus, non eſt quòd certiora ad morbum inueſtigandum indicia requiramus. Nec ita uelim hæc accipi, quaſi exquiſitum ſcirrhum affectum hunc eſſe ſtatuam: cùm ſit is, uel teſte Galeno durus quiſpiam & ſine dolore tumor: quod huic conuenire minimè poteſt, qui *14. Meth.*

& magnis & clamoſis doloribus loca ſubinde uaria obſidentibus coniungatur, flatu nimirum plurimo & craſſo exitum per anguſta uaſa petente. unde tenſiuos gigni dolores conſequens certè eſt: quæ Galeni II. de Locis affec. eſt ſententia. Quod & ipſum declarat flatus plurimi ore facta reiectatio: (ructum uocant) quæ cùm fit, ſuſcitatis ab eo doloribus alleuationem non minimam præſtat. Quanquam & in hac doloris cuiuſpiam alterius ſenſus appareat, roſionis ſcilicet & mordicationis ſpeciem referens: cuius ego doloris cauſam, acrem & craſſum ſuccum uehementer impactum eſſe cum Galeno & Auicenna exiſtimo. Atq; his notis non tam affectum ipſum, quàm ſedem affectam plenè cognoſci poſſe confido.

2. de Loc. aff. Fen 2. primi. doc. 2. ca. 20.

Sed quando non ſolùm hæc, uerùm etiam cauſam ipſam noxam inferentem, ad rectam morbi curationem conſiderare oportet, ita tradente Galeno: cùm uel eiuſdem teſtimonio, curatio poſt effectricis cauſæ cognitionem ſtatim ſe exhibeat, reddēdæ nobis propius affectus huius cauſæ erunt, quo facilior ſit medendi methodus. Fuerunt igitur externæ & præincipientes affectuum horum cauſæ, iniuſta & incauta uictus ratio: in qua non in qualitate modò, & delectu ciborum, ſed & ordine, præpoſtero uſu, tempore, & menſura peccatum eſt: error etiam in cætera omni uita, ut neq; potionis aut exercitationis opportunæ, nec inanitionis aut plenitatis, nec ſomni aut uigiliarum, congruens ſeruandæ ualetudini habita ſit ratio. Vnde factum putandum eſt, ut multis in corpore congeſtis ſuccis, crudis his quidem atq; lentis, morbo huic anſam præbuerint. Siquidem omnium morborum ueluti radix (ſi quid Galeno & Auicennæ creditur) cruditas ipſa cenſenda eſt. Accedunt præterea longi antea perpeſsi ab hac præſtanti domina morbi, quartana febris, lienis & uiſcerum tumores, animi graues perturbationes, luctus, mœrores, curæ, quæ cuncta tum ſanguinem adurendo, tum uires labefactando, ſymptomatis his quibus nunc non leuiter premitur, occaſionem ſanè maximam præſtitere. Itaq; corporearum cauſarum præcipuæ erunt, membrorum horum intemperaturæ, nempe uentriculi, lienis, uteri. item & atrabilariorum ſuccorum cum crudis redundantia atq; commixtio, quod & excrementa utriuſq; humoris ſpeciem referentia, & ipſe turgidi loci color plumbeus cum albedine quadam indicat. Atque hæc de cauſis breuiter. unde illud conſtare puto quàm ſit huius affectus curatio difficilis: ut cuius origo à craſsis ſit & atrabilarijs ſuccis, locuſq; affectus in penitioribus corporis reconditus, excrementorum ad ſe tranſmiſſorum redundantiam facilè excipiens. Cuius item affectus curandi difficultatem augent, dolores percepti, qui cùm punctionis ſenſum adferant, cancrum tandem futurum minari uidentur uel Auicennæ ſententia: tum & ægrotantis ipſius parum obſequens medicorum conſilijs natura grauiorem in curando affectionem non parum reddet. Nec dubitandum, quin ſi perſtent dolores, uel in cancrum, uel in hydropem tandem ſiccam morbus hic deſinat: dicente id in Aphoriſmis Hippocrate: quæ tamen & ipſa ſi quæ debetur morbo præcautio diligens adhibeatur, uitari ſanè poterunt; & laborans ipſa in meliorem habitum reſtitui: fiet autem id, ſi & doctis medicorum conſilijs

2. de Loc. aff. & 7. Meth.

Cauſæ morbi

Lib. de Conſtit. artis. Fen 13. tertij. cap. de debilitate ſtomachi.

Præſagium.

Fen 21. tertij. trac. 2. ca. 14.

4. Aphoriſm. textu 31.

liis ſtabit, & iuſtam uictus rationem ad unguem ſeruauerit: tum & ſi ea perſcribetur à medico curandi methodus, quæ morbo eſſe quàm appoſitiſsima uideatur. Erit autem ſaluberrima quæ mox ſubſcribetur. Principiò *Curatio.* quoniam uictus ratio ſiue in ſecunda ualetudine ſeruanda, ſiue in propulſando morbo plurimum momenti habet, ut Galeno pluribus in locis *2. de diff. feb. cap. ulti.* uiſum, ea inſtituenda erit, quæ & quantitate, & qualitate, & modo uſus, morbo conueniat. ſiquidem inſtituendæ uictus rationis iij tres præcipui ſcopi à Galeno proponuntur. Quod ad quantitatem igitur pertinet, ea *1. Aphoriſm. commen. 29.* cautio habeatur, ut quoad curatus ſit morbus parum quidem alimenti, ſed ſæpius probeq; nutrientis adferatur. Siquidem ubi laborantis uires debiles fuerint, & ea quæ in corpore eſt diſpoſitio, uel ex corruptione humorum, uel defectu fuerit, parum alimenti quod probè conficiatur, ſed ſæpius exhibere oportet, ex Galeni in Aphoriſmis ſententia. Quòd cùm *1. Aphoriſm. commen. 17.* in noſtra hac ægrotante uſu ueniat, (quæ & morbi longitudine, & medicamentorum copia, & doloribus multis, & uigiliis, ciborumq; auerſione diu grauata fuit multumq; deiecta) pauco quidem cibo & utili, ſed crebrius dato reficienda erit. Sit autem qualitas quæ cum morbo ſuis qualitatibus & ſubſtantiæ modo pugnet. Quamobrem cùm ex lentis & craſſis, tum & atrabilariis ſuccis morbus conſtet, deligendus is uictus erit, qui & ſecandi, & attenuandi, tum & diſcutiendi facultatem habeat. Præſtant id ex cerealibus, panis ex puriſsimo tritico probè paratus, molliter ac ſumma diligentia coctus, cui & ſalis & fermenti pluſculum, aneſi uerò ſeminum aliquantum ſit admixtum: utetur uerò eo dum recens eſt, unius tantum aut duorum dierum, idq; ſublata cruſta, quæ craſſum & atrabilarium ſuccũ parit. Ex quadrupedũ carnibus, uituli hœdiq; imprimis conueniunt. Inter eſculentas aues, capi iuuenes, gallinacei pulli, nondum coëuntes: præſertim ſi pinguiuſculi ſint: perdicum item ac columborum, probè conueniunt. Adhæc phaſiani, turtures, turdi, ficedulæ, & cæteræ quæ in terrenis & ſaltuoſis paſcunt: parum enim hæc recrementi in ſe habent, facillimè concoquuntur, benè alunt, probum ſanguinem generant. Quamobrem optimè conuenire uidentur. Oua gallinacea recentia, ſorbilia præſertim, aqua diffracta, boni ſucci eſſe probeq; alere ab omnibus eſt receptum. Piſcium nullus certè quidem (ſi morbum ſpectes) uſus conuenit: ſed quando ægri naturæ & conſuetudini aliquid, ut uult Hippo- *1. Aphoriſm. textu 17.* crates condonandum eſt, ea in eorum uſu ratio habenda erit, ut quàm optimi optimeq; parati, ſiue è pelago ſiue fluminibus ſumantur rarò in cibum ueniant. Ex maritimis probantur aſellus, bugloſſus, aurata, mullus: ſed aurata præcipuè, de qua illud rectè quidam prodidit, eam inter piſces peculiari quadam dote ſingularem & ſaporis ſimul & ſalubritatis gratiam obtinere: qui eas nimirum in ratione alendorum ægrorum leuioris nutrimenti exiſtimauit. Ex fluuialibus conueniunt trotta, lucius, & ſaxatiles omnes, tum & qui Leo apud Plinium, cammarus apud nos dici- *Lib. 9. Natu. hiſto. cap. 31. et lib. 32. cap. ulti.* tur. Piſces omnes ſalubritatis cauſa iubet Galenus in craticula ſubditis mitioribus prunis, oleo, ſale acetoq; conſpergi quò facilius concoquantur. *3. de Alimen. fac. cap. 29.* Ex leguminibus nullum propè conuenit. Cicerum tamen rubeorum

decoctum, ex adiectis petroſelini folijs, uel hyſſopi, ſalutariter exhiberi poteſt. Fercula, quæ ex priſana, aut pane ex iure carnis excepto parantur, utilia erunt: borragine, menta, hyſſopo, petroſelino, ex oleribus uti quandoq; poterit. Fructus horarij crudi præſertim, uitandi omnes illi erunt: ex his tamen uoluptatis cauſa modicè æſtate media prunis, quas pertigonias uocamus, olim ut uult Aëtius iberica dicta, tum & damaſcenis atq; onychinis, quas prunidactyla in noſtro orbe appellare ſolemus, uti poterit, adhæc ficubus uuiſq; exactè maturis, pyris, coctaniſq; in ſecũda menſa uti, ſi molliter cocta ſint, & zaccaro uel aneſi ſemine zaccarato reſperſa nihil prohibet. Inter tragemata tamen & bellaria quæ ſecundis menſis apponi ſolent, cotoneorum conditura, coriandrorum & aneſi præcipuè conueniunt. Aromatum quæ mitiora placent, utatur itaque cinamomo, croco, chariophillis ad robur uentriculo addendum, pituitamq; diſſecandam, idq; hyeme. Vinum ſit odoratum, tenue, mediocriter uinoſum, non tamen acutum, dulce, aut craſſum: hyeme modicè, æſtate liberius dilutum. Hæc in uniuerſum quæ in ratione ciborum potioniſq; conueniunt. Fugiat plenitatem omnem ciborum in eadem menſa, copiam, uarietatem, apparatum, cupedias, repetitas uoluptatis cauſa à cœna compotationes: Craſſa, glutinoſa uiſcida, dura, aſſata, ſalſa, acria, flatuoſa uitet. Quæ ex lacte & arte piſtoria parantur uitet omnia. Cibum labor, hoc eſt corporis congrua exercitatio præcedat, ſi per ualetudinem id illi liceat: ſin minus, frictione matutina exercitij loco utatur. A cibo nullis ſe aut animi aut corporis defatiget laboribus, uentrem ad ſatietatem nunquam impleat: cruditatem quoad eius fieri maximè poterit ne admittat: quæ ſi quãdoq; enaſcatur, inedia, clyſmate, aut uomitu leuare eam omni nixu contendat. Somnus ſit nocturnus ſeptem ad ſummum horarum: interdiu uigilet: frigido aëri, nubibus obducto, imbreq; madenti, auſtrino & aquilonaribus flatibus ne temerè ſe exponat: iram, mœrorem, metum, graues animi curas omnibus uiribus uitare ſtudeat. Atque hæc de uictus ratione.

Libro 1. [margin note beside "nias uocamus, olim ut uult Aëtius"]

Quod ad medicamenta pertinet, illud in primis animaduertendum, tumores duros quocunq; conſiſtant, ſine totius corporis ab atris ſeu craſsis ſuccis uacuatione curari minimè poſſe. Nam in omnibus omnino morbis, in quibus effectrix cauſa adhuc manet, ab ea inchoari curatio debet. nempe quòd ſemper cauſam, ſi Galeno creditur, abſcindere prius oporteat. Quamobrem cùm ab uitioſo ſucco tumores huiuſmodi proueniant, ut libro de Tumo. præter natu. is autem medicamento educendum ſe eſſe indicet, ut IIII. Methodi à Galeno proditum, conſequens certè eſt, ut ab ea indicatione, quam morbus ſuggerit, curationem omnem auſpicemur: cùm ex Galeni ſententia, uniuerſo prius corpori, quàm affectæ parti ſit proſpiciendũ. Vnde illud rectè ab Auicenna dictum arbitror, Apoſtema inquit durum (de uteri apoſtemate loquens) oportet ut medicetur & euacuetur cum eo corpus, humoribus craſsis & melancholicis. Quam ſententiam idem rurſus, dum durorum apoſtematum rationem ex profeſſo tractat, expreſsit. Sed quãdo & uires ipſæ corporis longo iam morbo &

Gal. 4. Meth. & in Arte medicinali.

4. de Compoſit. medi. ſecũdum locos. et 4. & 14. Method.

Fen 21. tertij tract. 4. cap. 15. & Fen 3. quarti. tract. 2. cap. 12.

bo & graui labefactatæ, & humoris craſsicies atq; copia, multam aut ſubitam fieri uacuationem prohibeant: adhibenda ea in uacuando cautio erit, ut ſenſim & modicè, leuibusq; medicamentis per certa & ſtata tempora aſſumptis perficiatur: ſic enim libro de Locis in homine iubet Hippocrates: præſertim cùm laborans ipſa ſuapte natura ad excretionem facilis ſit, & à leuiſsimo etiam medicamento ducatur. Nam cùm uires deijciant uacuantia præſidia cuncta, uel Galeni teſtimonio, ſicq; in morbis omnibus præcipuè longis quæ de uiribus ſumitur indicatio omnium prima atq; potiſsima: præcuſtodienda uirium ſubſtantia erit, ne crebris aut magnis uacuationibus diſſoluatur. Quamobrem ex Hippocratis libro de inſania conſilio, remiſsionem potius & ueluti ceſſationem quandam ad tempus concedendam eſſe ſtatuo: quàm ut crebris potionibus in eam ægrum ducamus debilitatem, ut à medicamentis concidat. Appetente igitur uere conſentientibus uiribus, mittatur huic præſtanti dominæ ſanguis: ex ſiniſtri cubiti uena media, ſi morbus adhuc in principio ſit: ſin iam inueterauerit, conſulerem uel è poplitibus, uel ſaphena cruris ſiniſtri mittendum. Nam ſiue retrahere, ſiue deriuare à loco affecto uelimus: per coniuncta locis affectis uaſa facere id expedit, ut eſt Galeni ſententia. eoq; è ſiniſtra ſemper parte ſanguinem (ſi opus ſit) detrahere oportebit, quòd tumor eam partem obſideat. Sed quando iam pluſculum temporis morbus hic proceſsit, præſtiterit arbitror magis, è malleolo quàm è cubito miſiſſe. Mittatur autem pro uirium tenore ad uncias ad ſummum octo: cui tamen ſanguinis miſsioni, niſi aluus ſponte fluat, præmittatur mollis clyſter, ex decocto maluarum altheæ, acanthi, betæ, linozoſtis, furfurum, florum cameli, aneſi, & aneti ſeminum, adiecta ſiliqua ægyptia & cōfectione oxyphænici & oleo uiolaceo. Poſt miſſum ſanguinem fluxile reddere corpus, & uacuationi idoneum ſequentibus potionibus paret. Accipe quinq; radicum communium, corticum radicum capparorum, & myricæ, omnium mundatarum, & in aceto per noctem temperatarum, cuiuſq; unciã unam: bugloſsi, intybi latioris, & cichorij omnium cum radicibus cuiuſq; manipulum, ſummitatum hyſſopi, artemiſiæ, feniculi, meliſſæ, matricariæ, cæterac, adianti, cuiuſq; manipuli dimidium: uuarum paſſarum pinguium exacinatarum, uncias duas: medullæ carthami unciam unam, ſeminum aneſi, careos, maratri, cuiuſq; drachmas duas: thymi epithymi cuiuſq; drachmam, florum uiolarum & bugloſsi ana pugillum unum: lento igne coquantur ad tertias & adiectis ſerapijs ex radicibus, bizantino, & ex ſcolopendria, potio paretur, quam ſumat continuos ſex dies ieiuno uentre. Poſt hæc potio detur ex rhacomatis diluto, ad drachmas duas: agarico trochiſcato ad drachmam unam, confectione hamec ad drachmas duas: excipiantur decocto ſene & modico epithymi & florum communium. Nec ego ad ualentiora tranſcenderem, quòd ſciam iſtæc leuiora commodè & ſine moleſtia ducere. à ualentioribus medicamentis terreri ægram, & in praua ſymptomata, uiriumq; defectionem duci. In craſtinum medicamenti ſumendum, theriaces antidotum ad drachmam unam ex condito bugloſsi.

9. Meth.

2. ad Glauco. cap. 13.

Bis menſe ſingulo accipiat decoctum hoc : folliculorum ſene mundatorum, & expreſſorum ex aqua bugloſsi unciæ dimidium : aneſi ſeminis drachmam unam, medullæ cnici ſeſquidrachmam : ſirupi ex infuſione roſarum unciam unam,potio paretur bis in ſingulos menſes ſumenda : uel ſi catapotia malit,ſumat ex pillulis de hiera cum puluere ſene,modico agarico,epithymo,& zinzibere additis. Sed quãdo à medicamentis per os aſſumptis, cuius ca cunq; generis ſint, malè eam affici plena fide cognouimus,horum loco ſuadeo, ut ſi commodè poſsit,uomitum ſibi procuret,accepta poſt cœnam aqua decoctionis raphani tepida,cum modico ſerapij acidi, quod uacuationis genus in hoc affectus genere ad reuulſionem commodiſsimum exiſtimo : uel ſi minus id poſsit, clyſmate mollitiuo ſemel per hebdomadam aut bis utatur,ut antea præſcriptum eſt. Ad uentriculi & uiſcerum intemperiem amouendam, utatur ſequenti conditura, quæ accipit, Triferæ ſarracenicæ uncias tres : confectionis alchermes Meſuei,unciæ dimidium,confectionis de hiancrito Auicẽnæ drachmas tres : pulueris pliris,& diamoſchi dulcis, & diambræ,ana drachmam unam : pulueris ex margaritis,quem diamargariton noſtri uocant, ſcrupulos quatuor,ex ſirupo corticis citrij,uel melle emblicorum, aut ſirupo de bugloſſa confectio paretur : cuius doſis ſit aureorum duorum ter in hebdomada.

Iam uerò ad locum affectum propius accedendo, quoniam tumor omnis ademptionem ſui poſtulat : id nobis in hoc ſcyrroſo tumore per emollientia & diſcutientia tentandum erit : id enim ſcyrroſus tumor (ſi Galeno, Paulo, & Aëtio creditur) indicat. Sed ad rectam tumoris duri huius curationem ea habenda cautio erit, ne aut nimium emollientibus, aut fortiter diſcutientibus prorſus utamur:ſiquidem illa nihil diſcutiunt: hæc tenuem humorem omnem abſumũt,& quod reliquum eſt incraſſant & indurant. Itaq; iuxta prædictorum autorum ſenſa, molliatur primum durus tumor dies aliquot, dein medicamentis appoſitis diſcutiatur, ex ijs quæ non ualidè trahunt aut digerunt, ſed quæ diſcutiendo molliant : & modicè excalfaciant. Quamobrem meritò Auicenna id dixiſſe eſt uiſus, Et oportet (inquit) ut ponantur curationi eius (de ſcyrroſo apoſtemate loquens) duæ reuolutiones, reuolutio reſolutionis cum lenitate,cum eo quod non exiccat plurimum. Quæ uerba à Galeno II. ad Glaucon. & XIIII. Meth. mutuaſſe uidetur. Foueatur igitur locus oleo aneti & liliorum in quibus ebiſci radix incocta ſit, & ſpongia filtro'ue calenti leuiter'que expreſſo, fotus fiat : à quo mox ungatur durus tumor ſequenti cataplaſmate.

Gale. 14. Method. & 2. ad Glau. Paulus lib. 3. cap. 68. Aëtius lib. 15. cap. 3. & lib. 16. cap. 86.

Fen 3. quarti. trac. 2. ca. 12.

Accipe radicis alteæ in oleo liliorum abiecto interiore ligno incoctæ lib. unã, muccaginis ſeminis lini & fœnigræci ana. ℥. ij. medullæ ceruinæ ſi haberi poſsit,ut quæ omnium in hac re uel teſte Galeno præſtantiſsima ſit,uel loco illius uitulinæ ℥. iij. axungiæ anſeris & gallinæ ana. ℥. unam, miſce & à fotu utere. ſeruetur hic ordo dies totos quinq;: poſt quos apponatur quod ſequitur digerens medicamentum ex Galeno ſumptum. Ammoniaci pinguioris. ℥. ij. diſſoluatur in aceto albo & additis ſtyrace & bdellio

2. ad Glauc. cap. 19.

bdellio molliore ana. ℥.unam, extendatur in corio tenui, & tumori admoueatur biduum totum, ſufficietq́; ſemel tantum in die mutaſſe, poſtea denuo redeat ad fotum priorem: & à fotu ad cataplaſma, ab eo ad emplaſtrum hoc. Complet item hanc ipſam intentionem, integrè molliendi atq́; diſcutiendi, emplaſtrum hoc quod accipit Ammoniaci, galbani, bdelij humidioris, cuiuſq́; ℥.unam, diſſoluantur diligenter in mortario cum oleo aneti modicoq́; aceti acuti, poſtea adde muccaginis fœnigræci & ſeminis lini, cuiuſq́; unciam: caricarum pinguium numero XII. piſtentur accuratè & incorporentur ſimul. Vterus peſsis etiam ſubditis molliatur, & purgetur, ad quod præſtantiſsimus eſt Auicennæ peſſus ad *Lib. 5. tract. 6. ad finem.* duritiem matricis inſcriptus, in hunc modum: Diaquilonis. ℥.ij. medullæ cerui & uituli, axungiæ tauri, gallinæ, & anatis, ana. ℥.unam, ſtercoris ouilli, ſtyracis utriuſq́;, myrrhæ ana. ℥.ſ. croci. ʒ.ij. olei nardini. ℥.unam, liquatis adipibus cum oleo & omnibus ritè ſubactis, miſceantur & ex ſerico rubro excipiantur fiantq́; peſsi longitudinis digiti longioris, quos ſibi ſubdat filo ad crus appenſo. Hanc ego ex medicorum melioris notæ doctrina, huius morbi methodum curatiuam (ſi qua ſit curandi uia) eſſe puto: quam Deus optimus maximus in ægrotantis ſalutem perficiat.

Ad uirium ex diuturno grauiq́; morbo infirmitatem reparandam, crurumq́; ad motum impotentiam pro ſpectabili uiro Ioanne Baptiſta Bernardino ciue Lucenſi.

ENARRATIO VII.

Ex his quæ nobis de affectu, uarijs'que ſymptomatis præſtãtis uiri Ioannis Baptiſtæ Bernardini, de ſcripto medica narratione cognita ſunt, illud imprimis conſtat, ſpectabilem hunc uirum, diuturna febri, multisq́; abſceſsibus menſes aliquot laboraſſe: cuius equidem ægrotantis, & ſi minimè nobis aut ætas, aut temperamentum, totiusq́; corporis natiua habitudo, uitæ modus ac ratio, perſpecta ſunt: à quibus ſanè curandi indicationes poſt eam quæ ab affectu ſumitur capere uel Galeni teſtimonio oportet: quantum tamen artificioſa uocata coniectura aſſequi licet, ritè illud *1. de Medica. ſecundũ locos* æſtimare poſſumus, natiuum huius uiri partium robur, natiuamq́; conſtitutionem longè ab ea quæ ſecundum naturam, eſſe debere, idq́; tam ualidi diuturniq́; morbi iniuria deſciuiſſe. Eſt enim grauis diuturniq́; morbi proprium, uires corporis uniuerſas ſtatumq́; corporis omnem labefactare. Quamobrem cùm & morbi longitudo & atrocitas, & curationis grauitas ferro, igne, ſectionibus multis conſtans, plurimum boni humoris ac ſpirituum hauſerint: à quibus uirium robur in partibus omnibus conſiſtere ſolet, meritò exiſtimandum, diſſolutionem earum maximam factam eſſe. Vnde minimè mirum uideri debet, crura ſecundum ſua ipſorum munia infirma atq́; ſuo muneri obeundo inepta (uti ad nos perſcribitur) eſſe. Quippè & uiciatorum humorum influxu (qui ad eas partes ob earum poſitum pronus ac facilis eſſe ſolet) & dolorum magnitudine,

qui

qui & ipſi tum unitatis ſolutione, tum intemperaturæ uehementia, atque humoris uel copia, uel uitio, ingentes excitari ſolent: & temporis mora, conſequens fuit, partes has plurimum affici, eoq́ non leuem ſubire noxam, dicente Galeno, Partes ipſas ſecundum excrementorum in ipſis degentium naturam uariè affici ſolere: ipſaq́ excrementa longitudine moræ deteriora fieri. Vnde cùm abſceſſus plurimos, idq́ uarijs in partibus corporis, hîc uir perpeſſus ſit, (uti ad nos ſcribitur) & uirium infirmitatem per morbi decurſum notabilem adfuiſſe, & qui abſceſſus creabant humores, frigidos, craſſos, ac lentos ſecũdum crura plurimum extitiſſe, atq́ in eas partes ceu ignobiles ui propultricis facultatis decubuiſſe, colligere promptum eſt: dicente nimirum Hippocrate, In ijs febribus quæ prorogantur, ſi decretoria non probè decernant, abſceſſus expectandos fore. Natura utiq́ quod moleſtat per excretionem minimè finire potente: quæ docta etiam Galeni eſt ſentẽtia. Sed cùm iam ab ijs omnibus quæ ægrum malè habebant tum morbis, tum ſymptomatis medica methodo curatus eſſe æger dicatur: ſolumq́ ad uirium robur tum corporis uniuerſi, tùm maximè crurum firmandum, conſilium de nobis exigatur: præſcribemus breuibus, quæ in eam rem profutura ſperamus: doctrinæ ac probitati eorum, qui prius præſtantem hunc uirum curarunt, conſili: quorum nos iudicio noſtra hæc proponimus exactius limanda, atq́ perpendenda. In primis utatur aëre libero, perflato, lucido: uitet triſte cœlum, nubibus obductum, caliginoſum: omnem aëris exceſſum, ſiue ad calidum ſiue ad frigidum, fugiendum maximè putet: nam ab altero diſſolutionẽ uirium nimiam, ab altero neruoſarum partium læſionem expectare oportet. Sit itaq́ per æſtatem hanc futuram, cubiculum illius amplum, patentibus feneſtris ad orientem ſolem, ſeptentrionem'ue expoſitis: cuius cubiculi ſolum, lectusq́ odoratis floribus, folijsq́ roſarum, uiolarum, iaſmenẽ, uetonicæ coronariæ, quam uulgus florem guaryophilatum uocat, atque ſimilium ſternantur. Auſtrinum flatum ſummopere deuitandum iure exiſtimet. Manè experrectus, membra omnia leuiter confricanda curet; idq́ lineo panniculo tenui, quoad rubeant confricata membra, tumq́ à frictione ceſſet: ſed prius aluum ueſicamq́ exoneret: quæ ubi perfecta fuerint, ambulationibus lenibus, ſi ingredi poterit; ſin minus, lectica, gradario'ue equo, per amœna atq́ uirentia loca ante cibum ſe exerceat: domumq́ reuerſus aliquantum temporis intermittat: quoad ſe conceptus à motione calor remiſerit, tumq́ cibum ſumat leuem, facilem, boni ſucci. Sit autem cibus qui citra obſtructionem impleat, humectet, celeriter permeet, facilè conficiatur; uti panis recens molliter ſtudioſeq́ coctus, ſale atq́ fermento modico reſperſus. Sit uitulina caro in uſu, hœdina, pullorum, perdicum, capi iuuenculi, & paruarum auium nemoralium: utatur cremore ptiſanæ, amylo ritè parato, pane loto ex iure pulli excepto, ſimila, & eius generis ferculis. In iuribus autem incoquantur decorticatum ordeum, agni hœdi'ue pedes, cochlearum terreſtrium caro maximè à nobis laudatur, item earum iuſculum, uel aqua eliquatione earum in uaſe duplici extracta; oua ſorbilia, mollia, recentia ex uſu ſunt; cancri fluuiatiles,

7. Meth.

4. Aphoriſm. textu 44.

3. de Criſibus et pluries alibi.

les,

les, trotta, umbra ex piſcibus: item bugloſſus, (quem ſoleam uulgus uocat) pagrus, aſellus, mullus, ex marinis conueniunt. Vinum ſit tenue, fuluum, odoratum, iucundi ſaporis, olygophoron uocatum, non potens aut uinoſum: bellaria, & quæ ſecundis menſis apponuntur tragemata, ſint nuclei pinei aqua roſacea & zaccaro reſperſi: citrij caro & cortex, & quæ ex cotoneis conficitur conditura. Quoniam uerò imbecilla uentriculi uirtus eſt, nec multum cibum conficere potens: partiendus cibus erit; ut non uniuerſus affatim, ſed modicus diſpertitis uicibus aſſumatur.

Motio omnis præſertim quæ citata eſt, à cibo ualde noxia eſſe creditur: non corporis modo, uerùm multò amplius animi. Quamobrem à cibo neq; ſcriptionem, neq; lectionẽ, neq; ualidam aliquam animi ad rem aliquam contentionẽ probo: ſed quietem potius, atq; tranquillitatẽ: idq; omne tempus, his cum amicis confabulationibus tranſigendũ puto, quæ in conuiuijs haberi ſolitæ ſunt. Sit tamen inter hæc uenter mollis, nec excrementis grauis: quòd ſi ſponte talis non ſit, arte fluxilis fiat, mollibus iuſculis decoctionis mercurialis, betæ, borraginis, prunorũ in iulebo uiolato madefactorũ, & aqua mulſa & zaccaro incoctorũ, atq; præaſſumptorum crebro uſu, item & pinguiũ uuarum paſſarũ. Quòd ſi hæc non ſatis ſint: & ſubductione maiore indigere æger uideatur, ſubducatur aluus roſaceo ſirupo ex infuſione roſarũ, uel rhacomate & ſiliqua ægyptia, quam caſsiam hodiè fiſtularẽ noſtri uocant, uel aëreo melle, manna uocato. Quin interdum conferre cenſemus folliculorũ ſenę ex iure pulli decoctũ, ad drachmas ſex uel unciam unã. Medicamentorum omniũ uſum ab his proximè narratis reformidet. Quòd ſi occaſione aliqua ad hæc tranſire oporteat, ſint eius generis quæ conuellere uires iam defectas minimè poſsint, excrementa leniter mouere queant, qualis eſt hiera uocata Galeni, quæ ex octo rebus cõſtat: & quæ ex hac catapotia cõponuntur, uel quæ elephanguiæ cum rhachomate uocantur. Laudamus etiã in id molles clyſteres mordacitatis nihil habentes, quales ex decocto capitis uel uiſcerum caſtrati uel pulli fieri ſolent, adiectis lini, fœnigræci, & melonum ſeminibus, modico ordeo & furfuribus: in quibus tandem diſſoluantur uitellorum ouorum numero II. zaccari rubei. ℥. ij. olei uiolati unciæ tres. Ex confectionibus renutritorijs, utatur confectione ad reges & prælatos nuncupata deſcriptione Meſuei. Item ea quæ ex capi uel perdicis molliter coctæ pectoribus exenteratis, cum uuis paſsis, amygdalis delibratis, piſtacijs, nucleis pineis, confici ſolet: adiectis cinamomi electi, ſandali citrini, margaritarum, cuiuſq; drachma: ex zaccaro optimo & aqua roſacea exceptis. mirificè enim attenuatas à diuturno morbo uires reficit, ſubſtantiam corporis auget, alimoniã bonam præſtat, colorem uiuidum florentemq; facit, atq; demortuam appetentiam excitat. Crura uerò præfatis firmanda ad munus ſuum erunt, tum maximè lotionibus ex chamemeli floribus, roſarum, ſtecadis, libanotidis, ex uino & aqua paratis atq; inunctionibus ex unguento reſumptiuo uocato, oleo roſaceo omphacino adiecto. Quæ nos in præſens curationi huius præſtantis uiri ſufficere poſſe ſperamus, aut potius præcautioni ne à nouo occupetur morbo. Quæ nos

omnia

omnia magna fide ex probatiſsimis autoribus attulimus. Deus aûtem optimus maximus, huic ægro ſalutari ſua ope atq; clementia opitulari dignetur.

De tuſsi diuturna à pituita aquoſa, ſed lenta, pro Archidiacono Aedis uirginis ſacræ Aueniònenſis, uiro præstantiſs.

ENARRATIO VIII.

3. de Rat. uic. acut. & lib. 1. de Morbis.

VETVSTISSIMVS medicorum Hippocrates nihil æquè quicquam medico curandum, atq; omni mentis intentione prouidendum iure ſtatuit, quàm ut ægri ipſius, eius'que quem methodo medica ſummouendum aſſumpſit morbi, naturam omnem, uires, cauſas'q; exactè omnes conſideret: cùm ſine horum diligenti animaduerſione curari nequicquam affectus poſsit. Itaq; breui complectar quæ mihi de affectione hac tua, nempe tuſsi, cuius cauſa me conſulendum duxiſti, ſentiam. Hinc facto initio, naturæ certos quoſdam ineſſe motus, ſtatos'q; quoſdam impetus, quibus ſe excrementis noxijs leuare contendat. Vnde ſternutationem ad id ualere rectè Galenus aſſeruit, ut quæ in cerebro hæſerunt, eo impetu foras pellantur, uti quæ in uentriculo uomitu, ſic ſanè cùm & in pectus atq; pulmones non rarò ea delabantur, quæ noxam illapſa faciunt: ualidum quendam excogitauit natura motum, quo quæ lædunt noxia excrementa, explodat. Vnde illud ab eodem Galeno rectiſsimè dictum eſt, Tuſsim uehementiſsimam quandam eſſe efflationem, qua plurimus ſpiritus foras erumpens impetu ſuo extrahit, explodit'q; excrementa meatum ipſius obſtruentia. Et alio loco, Contingit, inquit, ad tuſsim impetum cieri inæqualitate quadam in gutture præter naturam proueniente. Quippe cùm ſpiritus per puram leuem'q; ferri uiam conſuetus, ſi quando in eminentia quædam impingat, tumultum quendam ac ueluti inæqualem concuſsionem in gutture efficit, atq; ita ad tuſsim animal prouocat. Quum uerò pathema hoc uaria in ſe habeat diſcrimina atque ſpecies, quæ exequi in præſens minimè eſt operæpretium: exiſtimo tamen ego, eius in te initium ex cerebri intemperie promanaſſe: quod ipſum quum & ſuapte natura imbecillum ſit atq; frigidum, & excrementis redundet, facilè in ſubditas atq; fluxioni paratas partes ſuperuacua mittit: unde primùm hanc tuſsim per conſenſum à cerebro mittente, nunc uerò per propriam etiam partiũ thoracis & pulmonũ intemperiem fieri (quam Græci πρωτοπάθειαν ſicuti alteram illam συμπάθειαν uocant) cenſeo: membris iam illis aliquantum à diutina fluxione imbecillioribus factis. Quamobrem cùm alimentum ad ſe tranſmiſſum non ſatis exactè conficere ipſæ poſsint: laborem'q; etiam coanguſtatione quadam, ſeu natiua, ſeu à morbo aduentitia, quo minus impacta in ijs excrementa facilè pelli queant: neceſſum inquam eſt ualidum hunc excitari motum, quem tuſsim eſſe dicimus, ad ea ualido impetu explodenda, quæ intus hæſerunt. Quantum autem ex notis perſpicere arte licet, uidentur aquoſa, inſipida, ſed tamen aliquantum lenta & uiſcida

Ex Gal. 3. de Sympto. cau.

3. de Sympt. cau.

uiſcida eſſe quæ intus continentur excrementa: quæ cùm interdum lentore ſuo hæreant, interdum aquoſitate ſua imbibita uehementer ſint, tuſſim interdum ſiccam, interdum cum excreatu, facilem nonnũquam, aliàs uerò difficilem & moleſtam faciunt: prout expultrix earum partium facultas, foras pellenda ualido uel imbecillo agitatu mouet: prout item excreandorum ſubſtantia ab introcluſo ſpiritu uel eliditur, uel diſsipatur, & in ſuos meatus regeritur, uel ipſa lentore ſuo & craſsicie impacta, uehementer thoracis aut pulmonum cauitatibus & bronchijs hærent: quæ docta eſt Galeni, Pauli, Aëtij, & Auicennæ ſententia. Atqꝫ hæc breuiter de morbo & illius cauſis. Vnde præſagire illud licet, cùm neqꝫ acris ac mordens, neqꝫ ſalſa aut uitioſa ſit quæ morbum parit pituita, ſed aquoſa potius, & inſipida, nihil ſubeſſe à morbo periculi: cùm neqꝫ tuſsis ipſa in præſens ſaltem, aut appetentiam, aut ſomnum tollat, aut difficilem ſpirationem, quam Græci δύσπνοιαν uocant.

Galenus 5. de Sympto. cau. Pau. lib. 3. ca. 28. Aëti. Ser. 8. capite 54. Auic. Fen 10. tertij. tract. 3. cap. 1.

Porrò curationis uia in congrua uictus ratione poſita eſſe omnis, mihi quidem uidetur. Aër itaque frigidus ſummoperè uitandus, ut qui uel Hippocratis teſtimonio pectori atqꝫ tuſsi ualde ſit inimicus, proinde aquilonaris flatus, qui in hac tota cauorũ ora uehemẽtiſsimus eſſe, per hyemem potiſsimum ſolet, omni cura fugiẽdus erit: fumum item, puluerem, & quæcunqꝫ guttur ac fauces exaſperare poſſunt cauere oportebit. Ab acidis præterea, ſalſis, acutis, frixis, flatuoſis, glutinoſis ac lentis, abſtinendum perpetuò erit. Sit autem cibus tenuis, facilis, concoqui minimè contumax: boni ſucci, grati ſaporis, præſertim dulcis: nam dulcia pectori conferunt: & qui pituitæ & obſtructioni meatuum plurimum renitatur, careat craſsitie, lentore, & mala omni qualitate: ſit in eo modus, non ſatietas & impletio, ſed famis cohibitio: & collabentis naturæ hoc ueluti præſidio alleuatio. Parcitas perpetuò utilis, ſatietas nunquam non moleſta & grauis. Potus ſit quidem exiguus, ſed optimo atqꝫ electiſsimo uino conſtans: æſtate quidem copioſius, ſed dilutius, hyeme parcius, ſed meracius bibendum. Exercitatio blanda & mollis, hoc æſtatis præſertim matutino temporius facta, exoneratis prius ueſica & aluo, probè conuenit. maximè uerò uectatio gradata & ſtataria. Hyeme concitatior & longior utilis perhibetur. Clara item lectio, uocis moderata intenſiò, manè facta pulmones atqꝫ ſtomachum mirè iuuare creduntur. A cibo quieſcendum, nec motione ulla fatigandum corpus, concoctionem enim impedit. Quin & animi acris ad aliquid unum intentio uehementer eſſe à cibo noxia perhibetur. Quamobrem ut Celſus ait, legere, ſcribere, uoce contendere, meditari à cibo minimè licet, ſed poſt concoctionem id facere. Somnus ſit nocturnus ſeptem circiter horarum, capite probè ad puluinar eleuato: primum in ſiniſtrum latus, mox in dextrum inclinato corpore: ſic enim imbecillo uentriculo tuo ut concoquat melius conſultum erit. A ſomno experrectus leuiter membra fricet, pectat caput, ſordes ab auribus, ab oculis, manibus, à reliquo corpore per ſeceſſum & urinam excrementa mouere tentet: ſicqꝫ in leuem ambulationem, aut uectationem perueniat. Diurnus ſomnus à cibo omnium ſententia medicorum

Curatio.

5. Aphoriſm. textu 24.

Lib. 1. cap. 2. & 3.

Ex Auic. Fen 13. tertij. trac. 1. cap. 3.

damnatur; fluxiones enim excitat, & cibum corrumpit. Ab animi curis quoad eius fieri maximè poterit abſtinendum.

Quod ad medicamenta pertinet, quoniam nec grauis eſt morbus, & præſens temporis conſtitutio ab horum uſu dehortari uidetur, eſt enim æſtas media eaq́ grauis & æſtuoſa, neq́ etiam temperies ipſa tua & habitus corporis, atque uitæ modus hæc expetunt, breui abſoluemus. Id tantum admonentes, leuibus & naturæ maximè familiaribus, ut rectè Galenus docet, rem omnem eſſe tranſigendam. Itaq́ mollibus clyſteribus uenter ducatur ſemel per hebdomadem acceptis: nam acres infirmæ naturæ non ſuſtinent. Fiant igitur in hunc modum: Accipe quatuor herbarum mollitiuarum, cuiuſq́ manipulum, ſeminum melonum cum cortice contuſorum unciam, aneſi ſeminis drach. duas, caricarum pingulum paria ſex ordei, furfuris cuiuſq́ pugillum unum: incoquantur omnia in iure capitis caſtrati uel omaſorum, & facta colatura adijciatur catholici medicamenti drach. decem, zaccari uncia una, olei è uiolis unciæ tres: fiat clyſter manè ante cibum ſumendus. Si autem hos non lubens ſumat, utatur decocto prunorum ex zaccaro uel pinguium uuarum paſſarum exacinatarum & multo zaccaro, & ſerapio roſato infuſionis roſarum, uel mercurialis ex iure pulli decocto. Galenus uerò ſiccas ficus ex medulla cnici, id eſt cartami, & modica reſina terebinthina ſenibus & tuſsiculoſis propinabat. hæc omnia leuiter aluum mouent, nec naturæ negotium faciunt. Poterit etiam ſi maior urgeat uacuandi neceſsitas roſaceo ſirupo ad uncias tres, ex decocto folliculorum ſene, hyſſopi, & paſſularum quandoq́ uti, idq́ in aurora. Nec ego ad grandiora aut acutiora pharmaca progredi auderem, ob uirium tuarum imbecillitatem, & habitus corporis raritatem. Autumno uerò paulò amplior metu aduentantis hyemis, uacuatio ex uſu eſſe poterit, ſed quæ ſimplicisſimis & maximè appoſitis fiat medicamentis, nempè agarico, ex roſaceo melle excepto, qui unicè pectoris morbis conferre creditur: rhabarbaro ex decocto pinguiū uuarum, glycyrrhizę, hyſſopi, & ordei. Ad expurgandum uero pulmones & pectus, eglecenata noſtris uocata, hoc eſt linctus dulcium maximè prodeſt: in quo primas tenere creditur, qui ex hyſſopo paratur ſirupus, & qui ex glycyrrhiza conficitur, adiecto præſertim pauxillo oxymellis ritè confecti item omniū maximè, butyrum ex deſpumato melle, ſi ad butyri unciam duæ mellis adijciantur, ieiunoq́ deuoretur. Eſſe autem oportet butyrum recens, pingue: non ſalſum, acutum'ue. Nonnullis in uſu eſt buccellam panis leuiter toſtam hoc incruſtare, ſicq́ panem ipſum butyro & melle incruſtatum deuorant: quod & ego maximè probo. Inter cætera uerò hoc eſſe præſtantiſsimum, ac naturæ maximè gratum inueni: Accipe caudarum cancrorum fluuialium ritè coctorum. ℥. iiij. nucleorum pini recentium, ex aqua hyſſopi lotorum & exſiccatarum. ℥. ij. amygdalarum dulcium delibratarum. ℥. unam fiſticorum. ℥. unam ſ. carnium paſſarum pinguium mundatarum. ℥. ij. piſtentur omnia fortiter in mortario marmoreo, & per cribrum ſetaceum ex aqua decoctionis hyſſopi & paſſularum tranſmittantur, poſtea adde radicis iris. ℥. ſ. pulueris electuarij reſumptiui rec

4. Meth.

6. de Sanitate tuenda.

ui recenter facti. ℥. iij. penidiarum. ℥. ſex, amyli. ℥. unam ſ. cinnamomi electi. ℥. ij. fiat confectio ad linctum. Hæc in præſens ſufficere mihi ſunt uiſa. Deus autem Optimus Maximus horum uſum ſua bonitate felicitare dignetur.

De Morbo regio ex calida iocinoris atque totius intemperie calida, cum redundantia bilis plurima, & imbecillitate facultatis diſcretiuæ hepatis, pro ſpectabili uiro Guilielmo Bruneto, prætore urbano Arelatæ, ad Laurentium Brunetum illius fratrem.

ENARRATIO IX.

CVM perſpectum illud haberem Laurenti uir præſtantiſsime, nihil me quicquam tibi gratius efficere poſſe, quàm ſi eam à me de fratre tuo prætore urbano rationem eſſe habitam declararē, quæ haberi ab eo debet, qui ſe erga utrunq; ueſtrum quàm gratiſsimum atq; officioſiſsimum probare uelit. Quod quidem meum officium erga prætorem fratrem tuum, cæteráq; mea ſtudia, cùm tibi homini gratiſsimo grata fore cognoſcerem, nihil antiquius habui, quàm ut huius meæ in te fratremq́; tuum uoluntatis teſtificationem tibi aliquam darem, ex qua tu cognoſcere plenè poſſes fratris tui ualetudinem maiori mihi in dies curæ eſſe. Qua de re tota, deq́; illius rationibus cogitans, conſtitui quæ in rem fore illius ſum arbitratus, ad te uirum magna eruditione, excellenti ingenio, omniq́; cumulata uirtute ornatum perſcribere: ut tu qui in fratrem tuum omnes pias propinquitates, officijs, amore, omnia neceſsitudinum uincula ſuperas: qua es in illum charitate atq; amore, ſaluti ſuæ proſpicere, & fraterna monitione ad ea quæ illi ſalutaria ſunt futura, hortari, urgereq́; ſummo ſtudio atq; beneuolentia poſsis. Itaq; quod mearum partium fore putaui, morbi naturam omnem, illius cauſas, indicia præſagia, methodum deniq; curatiuam accuratè præſcribere, ſumma id ego cura atq; ſtudio præſtabo: ab ipſius ægri explicanda natura exorſus, quòd quæ præter naturam ſunt dignoſci minimè poſsint, ignotis ijs, quæ ſecundum naturam, ita tradente Galeno. Quippe citra naturam corporis cui medemur exactè inuentam, *1. et 2. Meth.* fieri nequit ut uel de morborum differentia quicquam inueniamus: uel *& Hippo. 2.* auxiliorum conuenientium copiæ compotes ſimus. Ex ijs itaq; quæ ab *de Rati. uic. acut. text. 38.* eodem autore in arte medicinali traduntur, conſtat natiuam fratris tui temperiem, ad calidum & ſiccum inclinare: ut cui principes partes, cor prҿſertim & iecur, talem ſecundum naturam ſint temperiem nactæ: quòd uenarum in eo conſpicua latitudo, percepta ad tactum caliditas, pulſuum citatus motus, flauæ bilis redundantia, actionum celeritas, lotij pallor acceſus, excrementorumq́; alui ad eundem colorem inclinatio, cæteráq; huius generis omnia indicant. Quumq́; uel Ariſtotelis teſtimonio in congeneos cuiuſq; temperamenti morbos, facilis ſit tranſitus, nihil mirum uideri debet, ſi in arquatum morbum quem regium uocamus (ἴκτερον uerò Græci) hic tuus frater inciderit, qui ſanè affectus, definiente Paulo ni- *Lib. 3. ca. 30.*

hil planè eſt aliud, quàm bilis per uniuerſum corpus ſuffuſio. Quamobrem cùm auruginoſus ſecundum corporis ſumma appareat color in fratre tuo, ipſum arquato corripi certiſsimum eſſe debet. At cùm affectus huiuſmodi uaria habeantur diſcrimina, differentiæ multò plurimæ, à quibus longè diuerſæ medendi rationes petuntur: ad quamnam eius differentiam reduci affectus hic debeat, nobis exactius contemplandum: cùm ſpeciem morbi omnium primum eſſe inueſtigandam (ſi rectè curare uolumus) medicorum uetuſtiſsimus Hippocrates tradiderit.

2. de Rat. uic. acut. text. 38.

Eſt porrò ictericitia quædam quæ iudicatoria nuncupatur, per quam morborum aliqui iudicantur, quæ nihil dum noxæ ſentiente iocinore contingit, prioreq́ morbo hominem liberat, effuſa in cutem pallida bili. Quo de genere dixiſſe Hippocratem legimus: Quibus in febribus morbus regius ſeptimo, nono, undecimo, uel decimoquarto ſuperuenerit, bonum.

4. Aphoriſm. textu 64.

Eſt & altera quædam quæ à feris mordentibus ſanguinemq́ eo colore commaculantibus, euenit, ut in Cæſaris uenatore accidiſſe Galenus teſtatur.

5. de Loc. aff. cap. 7.

Tertia illa eſt quæ (referente Galeno) ab ipſa iocinoris natiua temperie mutata ad calidum præſertim & ſiccum, citra etiam obſtructionem, inflammationem, aut ſcirrhum prouenit. Quarta ab ipſius uiſceris obſtructione, uiriumq́ eius imbecillitate (diſcretiuæ præſertim uel expultricis) accidit: interdum uerò ipſius fellis uitio, lieniſq́ hanc euenire omnium teſtimonio conſtat. Quoniam uerò medendi methodus citra morbi ſpeciem perfici non poteſt, arte nobis dijudicandum, ad quam harum differentiarum referri fratris tui morbus debeat. Ex notis uerò euidentiſsimè conſtat, ad tertiam ictericitiæ ſpeciem hanc ipſam, quæ fratrem tuum torquet, eſſe referendam: ad eam ſcilicet, quæ ex iocinoris calidiore præter naturam intemperie, cum imbecillitate facultatis eius diſcretiuæ, citra obſtructionem prouenit: quod multis, iiſq́ certiſsimis ſignis declaratur. Siquidem, autore Paulo, quum regius morbus è calido ſolidorum corporum atque adeò iocinoris diſtemperamento naſcitur, (quo in bilem quicquid eius alimenti ratione offertur, degenerat) tum non uno impetu & confertim, ſed ſenſim & pedetentim gignitur.

Lib. 3. ca. 50.

Adeſt præterea feruor ueluti quidam in uniuerſo corpore, hoc eſt, caliditas quædam ſupra iuſtum naturæ modum percepta ad tactum: nulla uerò in hypochondrio dextro grauitas, nullus tumoris ſenſus: præterea lotia coloratiora, & multa bile ſuffuſa: ſic etiam alui excremēta, quæ ob admiſtam bilim flaueſcunt, contrà quàm in ea quæ ab obſtructione fit, accidere conſueuit: ut in qua bili ipſa ad inteſtina ferri prohibita, alba fiunt quæ emittuntur. Appetentiæ etiam deiectio, morbi diuturnitas atq́ conſtantia, pruritus in uniuerſo perceptus, citatus uenarum motus, & ipſarum ad tactum caliditas, ſitis, & quædam ueluti corporis arefactio: nulla in iocinore percepta aut tenſio, aut duricies, aut grauitas, apertiſsimè indicant affectum hunc non ſolùm ab ipſa iocinoris intemperatura ſupra iuſtum calidiore, ſed à totius diſtemperamento cum uirtutis hepatis diſcretiuæ imbecillitate prouenire. Quæ omnia ex Galeno V. de Locis affec. Paulo lib. 3. Auicenna Fen XV. tertij, & Raſi IX. ad Almanſorem colligi poſſunt. Quibus ſi eam quæ à uictu

præcedente ſumitur indicationem adieceris, exactam nanciſceris morbi rationem. Cùm enim in omni uictus ratione (ut à te ipſo accepi) incautus fuerit frater tuus, ac ſine delectu omni ciborũ genere (ſalſorum præſertim) uſus, mirum non fuerit ab hac praua uictus ratione uitiatos fuiſſe humores: ipſumq́ hepar à natiuo ſui temperamento plurimum deſciuiſſe. Prauus enim uictus (ut teſtatur Galenus) ægrotandi occaſionem ſanis adfert. Quamobrem rectiſsimè idem conſulit, ut omnibus praui ſucci cibis conſultò abſtineamus: ne longa dierum ſerie prauus in uenis ſuccus collectus, negotium corpori, immedicabilesq́ morbos creet.

2. de Febr. diff.
2. de Alimen. fac. cap. 7.

Hæc de morbi natura demonſtratiuisq́ ſignis. De cauſis nunc dicendum: quum curari affectus nequicquam poſsit, niſi ſublata quæ ipſum excitauit cauſa V I I. Metho. auferri uerò minimè poteſt, non ipſa prius cognita. Itaq; ab externis incipiendo, praua, quam modo dixi uictus ratio, calidis & ſalſis cibis conſtans, multam bilem gignentibus, magnam morbo pręſtitiſſe occaſionem, non generationis ſuæ modò, ſed & diuturnioris conſiſtentiæ, iure optimo cenſendum eſt. Ex corporeis uerò ipſa totius corporis atque iocinoris intemperatura, iuſto calidior, per quam multa bilis copia genita eſt, primas partes tenere credenda, quæ & ipſa plurimum iuuatur à facultatis diſcretiuæ iocinoris imbecillitate. Quum enim hæc facultas ob bilis in uaſis redundantiam, minimè ſuo munere fungi poſsit: efficitur, ut ſanguis plurima bile ſuffuſus maneat, ſicq́ commaculatus in totum corpus feratur, unde auruginoſus color proueniat. Cùm uerò morbus diuturnitate ſua altas iam radices egiſſe uideatur, curatu contumacem eſſe concludere eſt neceſſe. Vnde rectiſsimè illud Auicenna dixit, Et cùm icteritiæ non curatur neq; diſcutitur materia, timor in ea eſt, & pluribus eorum accidit repentina mors. Quamobrem omni erit illi conatu uiribusq́ omnibus prouidendum, ut ex arte ſumptis præſidijs morbum curare ſtudeat: quod ut commodius facere poſsit, ea conſcribam, quæ & præſentem percurare affectum, & futuri noxam prohibere efficaciſsimè poſsint. Curatiua autẽ methodus duobus potiſsimùm perfici ſcopis debet, quorum alter cauſæ effectrici proſpicit, alter quod effectum eſt curat: hoc eſt, auruginem in uniuerſo corporis habitu conſiſtentem tollit: quæ docta Pauli & Auicennæ eſt ſententia. Cauſa uerò effectrix, cùm intemperatura iocinoris atq; adeo totius corporis ad calidum nobis poſita ſit, unà cum bilis redundantia, uacuanda bilis, atq; intemperies emendanda: poſt hæc diſcutiendus qui ab hac creatus eſt color.

Fen 15. tertij. tract. 1. cap. 3.

Curatio morbi.

Paul. libro 3. cap. 50.
Auic. Fen 15. tertij. tract. 1. cap. 6.

Quoniam uerò intemperatura iocinoris, bilis redundantiæ atq; generationis cauſa eſt, ea primum auferenda: idq; congrua uictus ratione perfrigerante, atq; citra obſtructionem humectante, dein etiam leui ſanguinis miſsione, quæ perfrigerare commodè, uires autem conuellere minimè poſsit: tum uerò uacuanda modicè bilis, atq; aliò reuellenda: poſtremò aurugo ipſa tollenda. Itaque præmiſſo leui enæmate ex decocto maluarum, betæ, acanthi, uiolariæ, & linozoſtis, atq; pugillo ordei, in quo diſſoluatur medullæ ſiliquæ ægyptiæ. ʒ.x. olei uiolacei unciæ tres ſecetur illi uena cubiti dextri interna (id enim iubet Auicenna) exhauriantur q́; ſan- Vbi ſuprà.

guinis unciæ tantum ſex, ne uirtus quæ iam à morbi grauitate & longitudine fatiſcit, lædatur. A miſſo ſanguine, ſumat potionem quinq; aut ſex continuis diebus in hunc modū paratam. Quæ accipit, intybi utriuſque, bugloſsi, ſumariæ, lupi ſalictarij, ſingulorum manipulum: abſinthij comæ manipuli dimidium, uuarum paſſarum pinguium exacinatarum uncias duas, praſsij uiridis comæ, modicum, ſeminum frigidorum maiorum mundatorum, ſingulorum drach. unam, florum cichorij, borraginis, uiolarum, ana, pugillum unum: decoquantur ex aqua fontana ad tertias, & colentur colaturæ: adde ſerapij ex cichorio cum rhabarbaro, uncias quatuor: ſirupi de bizantijs uncias tres, oxymellis ſimplicis uncias duas, cinnamomi ſelecti, ſantali citrini, cuiuſq; drachmæ dimidium: conficiatur apozema. quo quidē apozemate finito, ſumat ſequentem potionem: quæ accipit, ſeri caprini uncias quatuor, in quo infundatur cnici. ℥. ij. foliorum raphani numero. ij. ſummitatum ſumariæ, manipuli dimidium: incoquantur ſimul, & colentur colaturæ: adde rhabarbari in eodem ſero caprino præinfuſi. ℥. unam ſ. electuarij roſati. ℈. iiij. ſirupi de cichorio. ℥. ij. fiat potio. eſt enim hæc ad id morbi appoſitiſsima, ut ſumi poteſt ex Auicennæ ſententia. Fen X V. tertij. tract. 1. cap. V I. Euacuata bile, remoueatur intemperatura iocinoris, partim ebibitis, partim cataplaſmatis modo impoſitis. Bibat itaq; per hebdomaden ſucci cichorij. ℥. iiij. uini albi optimi. ℥. ij. miſceantur & ieiuno uentre deuoret. Aut electuarij ex ſandalis confecti fruſta duo, in dies ſingulos capiat. foris uerò hepati admoueatur ſandalini cerati. ℥. iiij. cui adijciantur abſinthij comæ pugillus, ſpicæ indicæ drachmæ duæ: olei de abſinthio quantum ſat eſt. Vbi hæc peracta fuerint, uideaturq; abundè bilis uacuata, balneo ſe credat ad auruginis iam genitæ ſubmotionem. Sit autem balneum tepentis & dulcis aquæ, in quam adianthi, & apij, item betæ, hyperici, & rubiæ folia inijciantur: nec multam in eo moram faciat, ne uirtus lædatur: in quo dum degit, bibat radiculæ cremoris, id eſt ſucci foliorū raphani, cyathos duos: uini albi cyathum unum, hoc eſt cremoris uncias quatuor: uini duas ſermè, pendet enim cyathus autore Paulo drach. xij. ℈. iiij. uini, cuius autoris teſtimonio præfatum antidotum ſummopere ad arquati morbi diſcuſsionem ualere accepimus, idem etiam confirmante Auicēna Arabe. Sudet autem ſi poſsit in balneo, & naribus attrahat ſucci radicis betæ quantum ſat eſt: uel elaterij ex lacte muliebri temperati, modicū, id enim præſtantiſsimum eſſe cùm Paulus, tum Aëtius teſtantur. Qui quidem autor omnium ad id fortiſsimum eſſe ait ſutorium attramentum, id eſt uitriolum ex lacte muliebri temperatum & attractum; uerùm poſcam in ore continere tum maximè opus eſt. Confert etiam plurimum tota ſui ſubſtantia uermes terrenos in tenuiſsimum pollinem uſtione deductos, ex uino mulſo ieiuno dediſſe, ad fabæ magnitudinem: idq; triduo continuo, uti Aëtius monet: qui miram huic antidoto uirtutem tribuit, quod prius libro de theriaca ad Piſonem fecit Galenus. Vnde & Aëtium & Auicennam huius auxilij tantopere laudati uires ſumpſiſſe credendum eſt. Quòd ſi hæc profecerint, uti prodeſſe meritò exiſtimandum eſt, rectè ſe res

Tractatu de Ponderibus.

Paul lib. 3. capite 30. Aëti. Ser. 10. cap. 14.

Vbi ſuprà.

res habebit: ſin minus, ſumat radicis rumicis, id eſt oxalidis, decoctum ad tertias redactum, ut Aëtius & Auicenna monent: id enim efficaciſsimum eſt auxilium. *Vbi ſuprà.* uel quod Nicolaus & Guilielmus Placentinus mirificè laudant, experimento à ſe probatum. Sumatur praſsij uiridis libra: piſtetur, & in uini albi lib. vij. incoquatur, ad tertias, & percoletur: de qua colatura unciæ quatuor in aurora, ueſperi uerò tres ſumantur. Ad præuiſionem uerò ſumat catapotia hęc omni hebdomade. ℈.ij. Pulueris hieræ Galeni. ʒ.ij. agarici trochiſcati. ℈.iiij. rhabarbari electi & ſubtiliſsimè pulueriſati & uino albo irrorati. ʒ. unam, ſeminum cuſcutæ, aneſi, & apij ana. ℈. unum, formentur ex ſucco cichorij.

In primis uerò quod ad uictus rationem pertinet cautum eum maximè eſſe oportet, ne incongrua uictus ratione morbum grauiorem reddat: quod facere ſæpe ſolet praua uictus ratio, uti Galenus pulcherrimè 11. de Febrium diff. capite ultimo docet. Aër itaque æſtuoſus, calidus, auſtrino flatu turbatus, item & ualdè frigidus, borealis, uitandi. Hic enim meatus coarctat, ille fluxiones excitat, & bilim auget, temperato utendum. Cibi, ut Aëtius monet, ſint incidendi facultate præditi, omnes attenuatorij, qui facilè tranſmittantur, & temperatos ſuccos gignant: quod præſtant ex cerealibus panis ex puro frumento probè ſubactus, cui ordei ad deterſionem tertia pars ſit adiecta: fermenti & ſalis quantum ſat eſt habens, moderato igne coctus, ne cruſtam concipiat: quæ ægro maximè uitanda eſt. Auiculæ ſint, pulli gallinacei cohortales, pręcipuè capi iuuenculi, perdices, & montanæ omnes. Ex piſcibus qui ſaxatiles dicuntur, & in libero mari capiuntur, quorum ſunt ſquamæ plurimæ, fragilis, pura, & tenuis caro. Inter olera primas tenent omnia intyborum genera, aſparagi, ſmyrnium, & huius generis talia: oua recentia tremula in aqua elixa, teſta amota & ex oxalidis ſucco ſumpta, probè faciunt, iure cicerum rubeorum & braſsicæ uti quãdoq; poteſt. Ex fructibus uuæ paſſæ præſtantiſsimæ ſunt habendæ, item amygdalæ delibratæ, ſi modicè ſumantur. bellariorum rarus ſit uſus, præſertim mellitorum, citonij tamen conditura ex zaccaro, item & citrij caro condita, utilia eſſe perhibentur: ieiuni autem (ut Aëtius uult) citrium repurgatum ſumant, qui ictero laborant. Vinum conuenit album, uel fuluum ſubaſtringens, non uetuſtum. Sit autem in omni uictu ſumma parcitas, ne uel obſtructio, uel cruditas ex nimia plenitate naſcatur. Somno utatur paulò longiore, atq; quiete.

Qui enim arquatum patiuntur ex calida intemperie, motum, uigiliam, iram (ut Paulus & Auicenna monent) uitare debent. *Vbi ſuprà.* ſed in primis iram, tanquam lethale uenenum, quæ id efficit, ut efferueſcat bilis, & extra feratur. Atque per hæc non ſolùm curari: ſed & à deteriore lapſu prohiberi diuina fauente gratia poterit.

De caſtanearum natura quid ſenſerit Galenus, & pugnantium ea de re apud eundem autorem locorum conciliatio.

ENARRATIO X.

ALIMENTORVM omnium naturam tractãs ex profeſſo Galenus, compendio quodã omnium cenſuram feciſſe, eo libro, qui περὶ εὐχυμίας καὶ κακοχυμίας inſcribitur; planè eſt uiſus, quod cum ſine alimentis ne uiuere quidem nobis, neq; in ſecunda, neq; in aduerſa ualetudine liceat: magni autem interſit quibus quiſq; ad corporis ſalubritatem utatur cibis: operæpretium facturum ſe eſt arbitratus, ſi omnium ex æquo uires, naturam, effectionesq;, quas efficere pro ſua quiſq; natura apti ſunt, arte quadam traderet: ut quibus utendum nobis eſſet, à quibus cauendum, cunctorum quidem ueluti in tabula expreſſa natura, planum faceret atq; perſpectum. Itaque eo ipſo libro cerealium & eorum quæ ex animantibus ſumuntur prius pertractatis uiribus, ad arborum fructus deflexa tandem oratione, qui eorum boni ſucci, qui mali ſint exactè monſtrat. De caſtaneis uerò ſermonem inſtituens, eas quidem craſsi ſucci eſſe æquè ac reliquæ glandes, at nullatenus praui conceptis etiam uerbis explicauit.

ἀλλ' ὅσον γε τῶν βαλάνων αἱ ἄκυλοι στρυφνότεραι, τοσοῦτον τῶν καστανῶν αἱ βάλανοι. πάνυ γὰρ ἀσθενῆ ταύτα τὴν στύψιν ἔχει ποιότητα, τῶν παχυχύμων ἐδεσμάτων ὄντα ταῖς ἄλλαις βαλάνοις ὡσαύτως. ἀλλ' ἧττον τε στύφει τὴν γαστέρα, καὶ μᾶλλον ἐκείνων πέττεται, καὶ οὐδαμῶς ἐστὶ κακόχυμα. φυλάττεσθαι δὲ δηλονότι χρὴ καὶ τούτων τὸ πλῆθος, οὐ μόνον ὅτι παχύχυμα διὰ πολλοῖς τῶν εἰρημένων ὡσαύτως, ἀλλ' ὅτι καὶ στυπτικὰ τῆς κοιλίας καὶ δύσπεπτα καὶ φυσώδη.

Sed quantò (inquit) acyli inter cæteras glandes, ualentiore aſtringendi facultate ſunt: tantò hac in re ab ipſis glandibus caſtaneæ ſuperantur. In his enim aſtringendi facultas ualdè imbecillis eſt, quamuis æquè ac reliquæ glandes inter craſsi ſucci cibos annumerentur. commodius tamen concoquantur ac nullatenus praui ſucci, & aſtringendæ aluo minore efficacia ſunt. Sed harum uſu uberiore abſtinendum, non ea tantum de cauſa, quòd ſicuti multa quæ diximus craſsi ſucci habeantur, ſed quòd ægrè concoqui, aluumq; aſtringere, & inflationes excitare poſsint. Rurſus paulò pòſt,

ἐστὶ δὲ ἐν μὲν τοῖς δένδρεσιν ὀλίγον δ' ἂν ἅπαντα κακόχυμα πλὴν τῶν καστανῶν ὀνομαζομένων βαλάνων. αὗται δὲ πεφθεῖσαι καλῶς ἐν τῇ γαστρὶ τρόφιμοι μέν εἰσι καὶ παχύχυμοι, κακόχυμοι δ' οὐδαμῶς.

De fructibus deinceps agendum eſt: nanq; quos arbores ferũt, omnes ferè (ut ita dixerim) mali ſucci ſunt: his tamen exceptis balanis, quas caſtaneas uocant, quæ ſi in uentriculo concoquantur, efficaciter nutriunt: atq; ex craſsi quidem, nunquam autem mali ſucci ſunt.

Hinc certè Galeni de caſtanearum natura mens quæ fuerit, perſpici planiſsimè poteſt: uult enim inter arborum fructus caſtaneas, ſi modo probè in uentriculo concoquantur, (ægrè enim ob ſoliditatem ſubſtantiæ confici, diutiusq; hærere, nec facilè permeare queunt) etſi craſsi eæ ſucci ſunt,

ci ſunt, minimè tamen improbi eſſe, efficaciterq́ alere corpus: præbent enim alimentum tum craſſum, tum diſſolui maximè contumax. Ab uberiore tamen earum uſu eò abſtinendum cõſulit, non ſolùm quòd craſſum gignant in corpore ſuccum: ſed quòd ægrè concoqui, aluum cohibere atq; adſtringere, inflationes excitare ſuapte natura ſoleant. Atq; hæc quidem libro de Boni & mali ſucci cibis. Libro uerò de Attenuante uictus ratione, quaſi ſui immemor, oblitusq́ eorum quæ ea de re eodem ipſo de Boni & mali ſucci libro dixerat, pugnantia planeq́ diuerſiſsima dixit, (Græca apponere cùm is liber in Græcè impreſsis Germaniæ uoluminibus non habeatur, minimè potui: Latina tantum apponam). Caſtaneæ, inquit, ſiue elixentur, ſiue aſſentur, ſiue denique frigantur, ſemper ſunt prauæ, & multò magis ſi crudæ mandantur. Verùm ſi quis cum Galeno rationem ineat, an non fidei illum ſuæ meritò poſtulet, & cauſam pro ſe dicere cogat? Si enim caſtaneas craſsi quidem, nunquam autem improbi ſucci eſſe libro ante citato bis pronuntiauit. Quomodo hic eas ipſas quouis modo paratas, perpetuò prauas eſſe affirmauit? Nũquam enim quicquam prauum eſſe, & idem ſemper prauum eſſe, non'ne oppoſita eſſe dicemus? Cùm itaque altero loco Galenus ſemper prauas eſſe caſtaneas dixerit, (nempe libro de Attenuante uictus ratione) altero uerò nunquam praui eſſe ſucci, & ſi craſsi ſunt, (libro inquam de Boni & mali ſucci cibis) nunquid & ſui oblitum, & ſibi pugnantia dixiſſe Galenum uerò affirmare poterimus? Niſi hac una tantum ratione à proditæ ueritatis nota aſſerere eum, ac uindicare ualeamus: quòd cùm perpetuò prauas eſſe caſtaneas aſtruxit, non ad ſucci quem in corpore gignunt prauitatem, id referendum cenſuerit, (non enim prauum gignunt in corpore ſuccum, ſed innoxium & probè ualentem) ſed magis ad id quòd ægrè ac difficulter conficiãtur: quòd aluum adſtringant, quòd inflationes excitent: quæ omnia, quouis ipſæ modo parentur, ſed multò magis ſi crudæ ſumantur, inferre natæ ſunt. quorum meritò prauas ſemper exiſtere, iurè dixiſſe eſt uiſus: non ad ſucci ab ipſis geniti naturam intuens, ſed magis ad ea quæ inferre nata ſunt ſymptomata. Ea igitur ratione prauas ſemper eſſe caſtaneas meritò Galenus exiſtimauit, quòd craſsi ſucci cùm ſint, pro more reliquorum omnium quæ craſſo ſucco conſtant, & perſpirationem difficilem, & obſtructiones facere aptæ natæ ſint. Quæ enim craſsicie ſua internos meatus obducere, & infarctu implere ſoliditate ſuæ eorum ſubſtantiæ poſſunt, uentremq́ adſtringere, & flatu etiam diſtendere, (quod facere caſtaneæ reuera queunt, & à Galeno ueriſsimè eſt pronuntiatum) an non prauas perpetuò eſſe iure optimo dicemus? id ut intelligamus, cibi prauitatem, non tam ob ſucci quem in corpore gignit naturam, attendendam eſſe, quàm ob mala quæ in corpus inferre poſſunt ſymptomata, cruditatem inquam, aut flatum, aut quid ſimile. Plæraq; enim ciborum talia ſunt, ut cùm malum ſuccum non gignant: ſi quis tamen pluſculum ijs utatur, ob ſucci eorum craſsiciem, & coctionis difficultatem noxam inferre nata ſunt: quæ tamen ipſa praui ſucci dici non poſſunt, cùm re uera mala ſint. Tubera Galenus, non improbi ſucci eſſe, craſsi

Conciliatio pugnantiũ locorũ Galeni.

Cibi prauitas penes qd attendenda.

Lib. de Boni & mali ſucci cibis.

craſsi tamen quum affirmarit, quis ea tamen in ordinem boni alimenti reponenda ſtatuat? Sic capita muſculorum animalium, quæ in cibos ueniunt, tendones, ligamenta, pedes, cum ſolidum & ualens præbeant corporibus alimentum, in genere tamen improborum habenda ea ſunt. Itaque ut ad inſtitutum redeat oratio, illud de caſtaneis ſemel ſtatuendum, improbas eas eſſe, nec niſi ijs conuenire qui & ualentiore concoquendi ui à natura præditi ſunt, & calore natiuo multo abundant, & fortioribus ſe laboribus atque exercitijs dedunt: imbecillis & delicatulis, non conuenire: ut quæ & uentriculo negotium faciant, & ægrè deſcendant, & flatu uiſcera impleant, obſtructionesq́; ſuæ ſoliditate ſubſtantiæ pariant. Quarum ego uſu abſtinendū conſulo ijs qui plenitatem & obſtructiones uitare cupiunt. Quòd ſi in menſas eæ quandoq; uenturæ ſint, rarus ſit earum ac modicus uſus, nec niſi igni aſſæ ac ualdè coctæ (ut omnis qui in illis ſubeſt flatus, ignium ui abſumatur) & pipere conſperſæ ſumantur: ſic enim minus noxias experiri quis eas poterit, ſi præſertim ut antea dictum eſt, & modicè & non ſæpe in uſum uenerint.

Quinti libri Enarrationum medicinalium finis.

FRANCISCI VALLERIOLAE MEDICI ENARRATIONVM MEDICINALIVM LIBER SEXTVS.

De cauſa continente, ex Galeni ſententia, ad Leonardum Fuchſium medicum præſtantiſſimum.

ENARRATIO PRIMA.

CVM annotationes tuas, ſanè doctas illas quidem, quas in libros Galeni de Sanitate tuenda dudum antea poſt editos à me in Galeni libros de Morbis & ſymptomatis commentarios, magno omnium commodo in lucem dederas, perlegiſſem: in ijsq; crebram de me, atq; honorificam fieri à te mentionem perſpexiſſem: magna quidem ea ex re lætitia affectus ſum. Nam & ſi ſummos illos docti hominis, eruditi, uariæ multæq; lectionis titulos, quos tu mihi humanitate tua magis quàm ullis meis meritis inductus amantiſsimè tribuis, neq; agnoſco nec mihi arrogo, ſed reijcio potius: tamen ſi ullius unquam honeſtæ rei, actionis'ue iucundiſsimum fructum mihi capere uiſus ſum, hæc profectò ea fuit, qua me abs te laudatiſsimo homine, tantopere laudari ſenſi. In qua quidem ratione honeſtandi mei atq; laudandi, adeò rationes omnes patefeciſti, ut ſummi cuiuſdam uiri effigiem ac tui ſimillimi, uerbis expreſsiſſe tuis atq; ornaſſe ſis uiſus. Facis tu id quidem naturæ tuæ bonitate, ut ſi quid paulò diligentius meditatum, expromptum ab aliquo ſit: continuò id, qualecunq; ſit, ſummis laudibus efferas. Ego autem mi Fuchſi, ad eam quam tu mihi tribuis doctrinæ laudem, nihil adhuc (ut uerum fatear) attuli præter exiguum quiddam, uix inchoatum ac planè rude, quod tu qui uberrimis exercitationibus grauiorum artium atq; diſciplinarum locupletiſsimis præſidijs memoria noſtra id aſſecutus es, quod uel paucis, uel potius nemini huius quidem ætatis medicorum contigiſſe uidemus, oratione tua adeò illuſtraſti, eò ut me redigas, ut nonnihil exiſtimationis accepiſſe tuo hoc præclariſsimo teſtimonio non negem. Eſt igitur cur meis ſtudijs, ac editis à me commentarijs gratias agam, debeamq; plurimum: ut quorum fauore tanta ſit à te de me excitata opinio, tantaq; profecta laus. Non tam enim profectò uerecundi eſſe hominis iudico, & ipſa moderatione animi temperati: quàm & inſulſi & ſtupidi, talis uiri approbatione & teſtimonio, qualis tu es, non delectari. Cui ſanè tuæ de me opinioni, &

ſi nihil

ſi nihil tale habeo ut illi cumulatè reſponderi poſsit: enitar ipſe tamen, ac omni meo labore ſtudioq́ contendam, ne omnino falſus ea in re fuiſſe uideare. Sed ijs prætermiſsis, ad ea uenio quæ & noſtris ſtudijs propiora, & ſuſceptæ meæ de rebus medicis tractationi accommodatiora eſſe uidentur. Legi in annotationibus illis tuis, omni doctrina ac cultu refertiſsimis, quæ tu de cauſa continente & copioſè & acutè ſcripſiſti: non tam (ut puto) aduerſandi mihi ſtudio, quàm tuendi tui, ut conſtanter illud affirmaſſe tuis in Paradoxorum libris uiderere, Duo tantum eſſe cauſarum genera, nec tertium illud continentium cauſarum in morbis de Galeni ſententia poſſe dari. Quam ego mentem tuam cùm perſpexiſſem, multumq́ & diu ea in re cogitanda & expendenda fuiſſem, quid ea de re tota ſentirem, in meis ad Galenum commentarijs exprimere uolui, cùm ſe eius loci tractandi opportuna occaſio oblata eſſet, ac quibus potui rationibus, non omnino (ut mea mens eſt) infirmis, monſtrare nixus ſum: eam etiam cauſam in morbis excogitaſſe Galenum. Quod quando tibi non probari id uideo, denuoq́ conaris & tu omnibus adductis machinis, me de ſtatione deijcere: in animum induxi pleniore tractatione & accuratiore, ea de re tecum, mi Fuchſi, agere. Non tam profectò, ut ſemel conceptam à me opinionem, ullo contentionis aut peruicaciæ ſtudio mordicus tenere uelim: ſed ut ueritati ea in re ſuppetias feram: oſtendamq́ uel certiſsima fide, id plerisq́ in locis, conceptis etiam uerbis ſenſiſſe Galenum. Quod ubi præſtitero, rationibus firmiſsimis aliquot id item ſum oſtenſurus. Demum uerò rationibus tuis reſponſurus, ſic enim & res ipſa cõmodè tractari tota, & ueritas elici poterit. Quæ ut tu omnia Fuchſi in bonam partẽ accipias, te ualde rogo ac quæſo. Primũ omnium, quoniam de cauſa continente mihi tecum contentio ueri indagandi cauſa eſt, in ipſius rei eſſentia conueniamus oportet: quòd ex nullo opportunius, quàm ex illius definitione totam rei eſſentiam explicante nanciſcemur. Hanc itaq́ cauſæ continentis notionem eſſe omnes uolunt, ut qua præſente adſit quoq́ morbus, ſublata auferatur: ſic enim Galenus libro qui Medicus inſcribitur:

Cauſæ continentis definitio.

Συνεκτικὸν δὲ αἴτιόν ἐστιν, ὃ παρὸν, πάρεστι καὶ τὸ νόσημα, καὶ ἐξαιρεθὲν, λύεται.

Continentes, inquit, cauſæ ſunt, quæ cùm adſunt præſens eſt morbus: cùm tolluntur, ſoluitur morbus.

Nec eſt quòd cauſari quiſquam poſsit, non à Galeno hanc cauſæ continentis notionem datam eſſe: quòd liber is Galeni non ſit. Ego enim & legitimum Galeni iure optimo eſſe iudico: ſiue rerum in eo contentarum magnitudinem & dignitatem, ſiue artificij & tractationis rationem expendas: & ei tanquam Galeni fœturæ fidem habendam, ſi quid tanti autoris fides ſit ualitura. Nam & is liber non inter ſpurios & ſubditiтios, ſed inter Iſagogicos & legitimos cõſtituitur. Ea deniq́ rurſus definitio tum libro de Hiſtoria Philoſophica, tum in definitionibus medicis traditur. Quin primo Locorũ affectorum (quem quidem librũ Galeni legitimum eſſe tum omnium approbatione, tum ipſiuſmet Galeni fide, cõmentario de libris à ſe editis conſtat) eius ipſius cauſæ notio ijs uerbis explicatur:

οὐ γὰρ

οὐ γάρ τι ψαύοντος μὲν ἡμῶν γίνεται τὸ δέ τι τὸ πάθος, ἀποχωρήσαντος δὲ, πέπαυται, τοῦτ' αἴτιον εἶναι νενομίκασι πάντες ἄνθρωποι.

Id, inquit, quo tangente gignitur in nobis paſsio, & ſeparato ſtatim quieſcit, id cauſam eſſe omnes homines arbitrantur?

An non hic cauſam definiuiſſe continentem Galenus planè uidetur, dum id communi hominum fide cauſam eſſe ſtatuit, quo tangente affici nos contingit, & ſeparato quieſcere quod in nobis genitum erat? Non enim profectò aut præincipienti & externæ cauſæ, aut internæ & corporeæ, quæ modò coniuncta non ſit, conuenire ea cauſæ notio poteſt. Separatis enim iis, neutiquam quieſcit affectus, ut omnibus in confeſſo eſt. Non enim ſi à ſolis ardore febris, aut à plenitate humorum nata ſit, aut ſublata plenitate ſole'ue agere deſinente, ſtatim ſoluetur febris: ſed tum, cùm quæ illam continet cauſa, eique perpetuò inhæret ſublata fuerit. Quæ uerò huiuſmodi in febribus cauſa ſit, paulò poſt dicetur. Conſtans itaque inter nos maneat id, Continentem cauſam eſſe, quod nullatenus ab eo quem continet affectu diuelli uſpiam poſsit: ut quo cum perpetuò hæreat: cuius rei merito eam uidetur nomenclaturam adepta. *Cauſa continens cur ſit dicta.*

Nunc uerò hanc ipſam cauſam ſpeciatim à Galeno poſitam, & inter cauſarum genera iure collocatam eſſe (quod me tibi Fuchſi optime atque doctiſsime facturum recepi) uel ampliſsimis eiuſdem autoris teſtimoniis ſum oſtēſurus. Quibus ego te pro tua integritate ultrò manus daturum, & ſpero & certè confido. Is igitur commentario I I I. ad ſextum Epidemiorum Hippocratis, Aphoriſmum uigeſimum eius libri enarrans, tria nominatim conſtituit morbificarum cauſarum genera: præincipientes, antegreſſas, & continentes.

Σκεψώμεθα οὖν ἅπαντα τὰ κατὰ μέρος, ἀναμιμνήσκοντες μὲν ὅσα δι' ἄλλων ἤδη πλέον διηργασάμεθα, προστιθέντες δ' αὐτοῖς εἴ τι λείπει. τὸ μὲν οὖν ἐπίσκεψαι τὴν ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως ἑκάστου τῶν θεραπευομένων φύσιν, εἴρηται καὶ δέδεικται πολλάκις ὅπως ἄν τις κάλλιστα πράττοι. δέδεικται δ' οὐδὲν ἧττον ὡς χρὴ περί τε τῶν πεπονθότων τόπων, καὶ τῶν συμπαθούντων αὐτοῖς, ἐπισκέψασθαί τε καὶ διαγινώσκειν ἀκριβῶς ὑπὲρ τῶν νοσούντων, ὥσπερ γε καὶ περὶ τῶν αἰτίων ὅσα γε προκατάρχοντα καλοῦσι, καὶ ὅσα προηγούμενα, καὶ ὅσα συνεκτικά.

Quod eſt: Omnia contemplemur particulatim ea, quæ uberius aliis uoluminibus pertractauimus: in memoriam reuocantes, & ipſis ſi quid deſit adiicientes. Eius itaque, qui curatur, naturam à primo ortu ſcire debere præcepimus, ſæpiuſque ut id optimè quis faciat oſtendimus. Oſtenſum eſt autem non minus, quæ de primario affectis locis, & per conſenſum læſis, ſcire & exquiſitè dignoſcere in ægris oporteat: quemadmodum & de cauſis, quas anteincipientes uocant, & quas antegreſſas, & quas contentiuas ſeu continentes.

Hac quidem ſerie Galenus ſcopos omnes rectæ curationis tractans, inter eos cauſarum omnis generis conſiderationem ſumma ratione repoſuit: quòd ſine harum diligenti inquiſitione, & animaduerſione, curari nequicquā affectus ullus poſsit. Vnde eſt illud eiuſdem autoris I I. Meth. med. Methodici medici morborum cauſas aſsignant, & inueſtigant, indè præſidiorum copiam coniectantes. At uerò Galenus hic, non duo tātum

cauſarum genera conſideranda à medico eſſe, ſed tria, conceptis etiam uerbis aſtruxit: nempe Præcedentes, ſeu procatarcticas: Antegreſſas, quas nos antecedentes uocamus: & tertio loco Continentes, ſeu contentiuas. Hæc porrò tria genera ijs uocibus à Galeno hoc loco, ut uides, explicantur, προκατάρχοντα, προηγούμενα, καὶ συνεκτικά. An non hic tria explicatiſsimè ſtatuit cauſarum, non duo tantum, ut tu putas, genera? Nec eſt quod tergiuerſari poſsis, non de morbificis cauſis, ſed de ſymptomatum eſſe hoc loco locutum Galenum. Nam cùm hoc commentario omnes curationis ſcopos ab Hippocrate traditos, eo quem interpretatur aphoriſmo collegerit: curatio autem ſoli morbo debeatur, ut II. & IIII. Meth. & pluries alibi teſtatur Galenus: conſequens quidem eſt, ipſum de cauſis morborum, non de ſymptomatum cauſis ſermonem hunc protuliſſe. Quod & tu ipſe in eius partis commentario abundè confirmas. Eſt autem aphoriſmus is decimus octauus, particulæ tertiæ ſexti libri Epidemiorū Hippocratis, qui idem in Græco uigeſimus eſt, ne quid in numero fallamur, cuius ſeries Latina ex uerſione tua hæc eſt:

Summa curationis ex natiuitate, cauſa, multis ſermonibus, excp paulìſper cognitis, conciliando ac perdiſcendo, ſi ſimilia aut diſsimilia inter ſe ſint, ut ex diſsimilitudine fiat ſimilitudo una. Sic utiqp uia, ſic rectè ſe habentium exploratio, & non rectè ſe habentium probatio.

Hæc Hippocrates Latinè per te loquens. Quam tu partem doctè, & accuratè interpretans, Hippocratem hac ſententia breuiter admodum caput ac ſummam curationis complexum eſſe affirmas: & à quibus ea petenda ſit, locupletiſsimè doces: nempe iuxta Hippocratis mentem, à natiuitate, ſeu natura, à cauſa, ab ægri ſermonibus, & ex pauliſper iam cognitis, perdiſcendo quæ naturæ ægroti ſimilia, quæ diſsimilia, quæ parum, quæ multum ſimilia aut diſsimilia ſint. Hæc tua Fuchſi uerba eo in commentario recognoſcis opinor. Quæ quidem te de morborum curatione intellexiſſe, unà cum Hippocrate, quem eo in loco interpretaris, nemini cuiquam dubium eſſe poteſt. Itaqp abundè ex hoc Galeni loco probaſſe, ac potius demonſtraſſe me arbitror, tria eſſe ab eo poſita morbificarum cauſarum genera. Alios nunc item eiuſdem autoris locos, ne uno quidem prætermiſſo, adferamus. Libro de procatarcticis cauſis, primam & proximā ſtatuit Galenus cauſam aduerſus Eraſiſtratios inquiens: Ei enim qui cōcedit primam & proximam eius quod factum eſt cauſam, & hac ſuperiorem aliam quærit, & illa aliam: ad infinitum proceſſus fiet. An non hic primæ & proximæ cauſæ nomine, continentem intellexiſſe eſt uiſus? Inter enim cauſarum genera, contentiua ſeu continente nulla prior, nulla proximior excogitari uſquam poteſt: cùm ita ei quod factum eſt hæreat, ut ab eo diuelli nullatenus poſsit: ut in Clytemneſtræ morte ab Oreſte patrata cauſarum efficientium enarratione atqp deductione, eodem ipſo libro de procatarcticis cauſis belliſsimè aduerſus Eraſiſtratios nos docet Galenus. Nam mortis eius remotiſsimam cauſam Oreſtis electionem, Eraſiſtratij faciebant: ab hac, manus ad infligendum ulnus motionem: dein, enſis ictum: pòſt, uenarum colli ſectionem:

omnium

omnium poſtremò, ſanguinis profuſionem, quæ & ipſa prima & proxima erat Clytemneſtræ mortis cauſa: quam (ut uult Galenus) aſsignaſſe neglectis reliquis ſatis erat. An non quæſo prima hęc cauſa continens meritò dici poterit? cùm ea poſita, continuò ponatur quod ab ea efficitur, ceſſante deſinat? non enim prius mors Clytemneſtræ accidit, quàm ingens è uulnere ſanguinis profuſio facta fuerit, qua præſente confeſtim ſecuta mors eſt: uti abſente, uitata. Sed rurſus libro aduerſus Iulianum ſcripto, eò ipſum Galenus arguit, quòd & ſi nomen quidem continentium cauſarum uſurpet, quo ipſæ tamen ab antecedentibus diſtent minimè intellexit.

Enimuero (inquit) non ſolum oportuit Iulianum cauſarum differentiæ conuenientia proferre uocabula, ſed etiam eorum obſeruare ſignificata. Nunc autem (hoc enim habet methodicorum omnium ſtoliditas commune) ad nomenclaturas uſq; continentium cauſarum progreditur ille quidem: at quo ab antecedentibus modo differant, non intelligit.

An non hic, te quæſo mi Fuchſi, in eo approbaſſe continentes cauſas Galenus uidetur, quòd & ſi nomine rectè uſus fuiſſe Iulianus dicatur, quò tamen ab antecedentibus ipſæ diſtarent non intellexerit? Itaq; & ponendas quidem eſſe continentes cauſas, & haud paruo interuallo ab antecedentibus differre (quam quidem earum ab inuicem differentiam Iulianus ignorarit) conceptis etiam uerbis affirmat hoc loco Galenus. Qui & ipſe eodem rurſus libro aduerſus Aſclepiadem, relicto Iuliano, ſermonem inſtituens (qui quidem nunquam cauſam eſſe continentem aſtruebat) diſputationis gratia, plenitudinem interdum in ijs morbis, qui ab ipſa naſcuntur, talem eſſe cauſam ſtatuit: Supponatur (inquit) cauſam morborum continentem interdum eſſe plenitudinem. Quæ quidem & ſi ſtatui reuera perpetuoq; continens cauſa non queat, (ut qua neq; præſente adeſſe ſemper morbum oporteat, neq; ſublata auferri: cùm fieri ſæpè uideamus, ut factis nonnunquam largis inter morbi initia euacuationibus, non ſolùm non depellatur, ſed multò etiam quàm antea augeatur affectus) interdum tamen morborum quorundam ipſam continentem eſſe cauſam idem ipſe Galenus ijs uerbis affirmare non ueretur: Oſtenſum (inquit) à nobis eſt in his commentarijs, in quibus ſymptomatum cauſas enarrauimus, atq; ubi tumores præter naturam tractauimus, conuulſionem interdum tremoremq;, ac in uniuerſum Phlegmonē, & Eryſipelas, idq; quod à recentioribus medicis œdema uocatur, alioſq; præterea affectus, plenitudinis inniti hypotheſi, tum ſi plenitudinem euacuet quis, ad naturalem quamprimum ſtatum redire membrū. Hactenus aduerſus Aſclepiadem Galenus: qui & ipſe plenitudinem interdum morborum quorundam, atq; etiam ſymptomatum cauſam eſſe continentem (& ſi non omnium) pro conſtanti affirmauit. Conuulſionis enim eius quæ à plenitudine eſt, plenitas ipſa in cauſa eſſe ſtatuenda eſt, uti tremoris ipſa uirium imbecillitas: ſic enim commentario I. in III. de Popularibus morbis Hippocratis tradit Galenus. Sed quando hæc ſymptomata morborum ſunt, in quibus tu continentem cauſam non aſpernaris, ad morbos deducenda oratio

noſtra eſt. Phlegmone, Eryſipelas, œdemaq́; morbi cùm ſint, partis tamen in qua ſubſunt plenitatem, cõtinentem illorum eſſe cauſam uult hoc loco Galenus. cùm & hos morbos plenitudinis inniti hypotheſi, & plenitudinem eam quæ affectæ parti incubuit, ſi quis auferat, ad naturalem ſtatum quamprimum rediturum membrum affirmarit. An non huic plenitudini rectè continentis cauſæ ratio quadrabit? Si enim in una quapiam parte ſanguinis confluxus conſtiterit, qui à natura non regatur, Phlegmonem profectò mox concitabit: Sublata autem plenitate ea atq; confluxu, (auſertur autem partim repellentibus, partim diſcutientibus medicamentis, ut XIII. Meth. medendi uult Galenus: nonnunquam etiam uerò, ſuppurato tumore atq; aperto, detergentibus & ſiccantibus) confeſtim curata phlegmone, in naturalem habitum membrum reſtituetur. Quod

Loci Galeni explicatio. enim hoc loco Galenus ait, in ijs affectibus ſi plenitudinem euacuet quis, ad naturalem quamprimum ſtatum redire membrum, non de alia quàm partis affectæ plenitudine intelligi dictum poteſt: non enim de uaſorum aut totius corporis plenitudine, uerùm id eſſe poſſumus affirmare, cùm ea, uenæ ſectione per morbi initia uacuata, nequicquam tamen auferatur phlegmone, membrumq́; ipſum ad naturalem confeſtim ſtatum non deducatur: tum enim primum in hunc naturalem ſtatum membrum conuertitur, cùm quæ affectam partem plenitas occupabat, adempta, uel repellentibus, uel diſcutientibus, uel detergentibus & exiccantibus fuerit. Sed rurſus idem autor libro de Sectis, an non eos intentè & ualidè arguit, qui continentes morborum cauſas tanquam ſuperuacaneas arbitrantes, illas reſpuebant? Eius opinor uerba recognoſces, cùm enim longa ſerie methodicorum aduerſus rationales & empiricos traditiones enarraſſet: oſtendiſſetq́;, iuxta eorum placita, cauſarum non euidentium ſolùm, ſed ne continentium quidem ullam eſſe in morborum curationibus rationem habendam: ſic eos arguens diſſerit.

ὁμοῖος δὲ ὁ λόγος τοῖς μεθοδικοῖς ἐστὶ περὶ τῶν ἀδήλων καὶ συνεκτικῶν ὀνομαζομένων αἰτίων. καὶ γὰρ ἐκεῖνα περιττά φασιν εἶναι.

Simili (inquit) ratione ijdem methodici de obſcuris cauſis & continentibus uocatis loquuntur: eas nanq; ſuperuacuas eſſe dicunt.

Hac ſanè ratione methodicorum placita recenſens Galenus, eos arguit, quòd non ſolùm euidentium cauſarum in curandis morbis conſiderationem, ſed & continentium uocatarum, ſuperuacaneam eſſe dixerint: cùm tamen à nullo alio magis quàm à cauſa (ubi primum ab affectu ipſo qui curandus nobis proponitur indicationem ſumpſeris) curandi rationem ſumere oporteat: ut qua neglecta curari nequicquam affectus ullus

In Arte medicinali, et 7. Meth. & lib. aduerſus Iulianum. unquam poſsit. dicente utiq; eodem Galeno, in uniuſcuiuſq; curatione affectus, reſcindendam prius eſſe quæ morbum efficit cauſam, cùm curari is nequeat, manente quæ ipſum excitauit cauſa. Ac proinde id uoluiſſe hoc loco Galenum euidentiſsimum eſt, non euidentium ſolùm cauſarum conſiderationem, ſed multò magis continentium, ad rectam morborum conſiderationem neceſſariam quidem eſſe: quod paulò põſt hiſtoria duorum ægrotantium, rabioſi canis morſu affectorum, enarratione manifeſtum

ſtum facit: Magnam inquam abditæ cauſæ rationem curanti medico eſſe habendam, qui enim uulneri rabioſi canis nulla habita cauſæ ratione, medicamenta tantum ulcus curantia admouiſſet: is ægrum planè paucis diebus perdidit: quòd nullam ab abdita cauſa, & continenti (nempe ueneноſo halitu rabioſi canis, unde uulnus inflictum fuerat) indicationem ſumpſiſſet: cùm interea medicus ille alter, qui ulceri ab eodem rabioſo cane inflicto, non ulcus ſiccantia & agglutinantia, ſed contrà acribus impoſitis, ulcus amplius reddere, potiones medicatas ad id compeſcendum & frangendum ueneni, quod intrò à morſu illabi potuerat, dare, ſumma certè ratione iuſsit: quòd ſcilicet magnam ſibi à latente & abdita cauſa indicationem eſſe ſumendam propoſuiſſet: ac proinde confeſtim ægrum priſtinæ ſanitati reſtituit. Tantum ualet cauſæ, non ſolùm euidentis, atque externæ: ſed latentis, continentis, atque internæ conſideratio. Quam quidem ipſam de Galeni mente eſſe ſtatuendam, ille eiuſdem autoris locus, qui ad initium libri ſecundi de Natura hominis ſcriptus eſt, planum facit. Hippocratis enim ſeriem illam explicans, Quos repletio parit morbos, uacuatio his medetur, ſic ait:

οὐ ταὐτὸν δὲ φάναι συνεκτικὸν αἴτιον νόσων τὴν πλησμονήν τε καὶ κένωσιν, ἑκατέρου τε καὶ τῶν ἐφεξῆς ἀριθμηθέντων, καὶ γίγνεσθαί τι διὰ πλησμονήν, ἤ τι τῶν ἄλλων. ἀληθὲς μὲν γὰρ, τὸ, γίγνεσθαί τινα νοσήματα διὰ πλησμονήν, ἢ ὑπὸ πλησμονῆς, οὐδὲν γὰρ διήνεγκεν οὕτως ἢ ἐκείνως εἰπεῖν, οὐκ ἀληθὲς δὲ συνεκτικὸν αἴτιον τῶν νοσημάτων πλησμονήν.

Non idem eſt dicere (inquit) plenitudinem morborum eſſe continentem cauſam: item. & uacuationem ſingulaque inſequentia: atque ex repletione oriri aut alio quopiam. Verum nanque eſt, quoſdam morbos ex repletione gigni, uel à repletione (nihil enim intereſt, hoc an illo modo loquare) at uerum non eſt, repletionem morbi eſſe continentem cauſam. Hac quidem Hippocratici loci enarratione Galenus, apertiſsimè cauſam eſſe continentem quandam in morbis confiteri uidetur: dum illud affirmat, idem non eſſe, ſi plenitudinem morborum eſſe contentiuam cauſam dicas, aut ex plenitudine morbos oriri. Id enim hoc loco inſinuare nobis uult Galenus, Eſſe quidem in morbis unam quampiam cauſam, quæ illius continens ſit: at eam ipſam tamen, repletionem aut euacuationem conſtitui nullo pacto poſſe. Alioqui ſi nullam ſit in morbis talem ponere cauſam, quomodo hic Galenus differre hæc plurimum inter ſe dixiſſet, Paria non eſſe, plenitatem continentem morborum cauſam ſtatuere, & ab ea morbos naſci? Quomodo enim diſtare hæc à ſeinuicem iure ſtatuemus, ſi eorum alterum deſit? inter quæ enim comparatio fit, ea ambo eſſe oportet: cùm id quod non eſt, ei quod eſt conferri nullatenus poſsit. Itaque unam aliquam morborum eſſe continentem cauſam oportet, quæ ita illius eſſentiam contineat, ut ſeparari ab ea nequicquam poſsit. Cuiuſmodi cùm non ſemper repletio ſit, (cùm neque præſente ipſa adeſſe perpetuò morbum oporteat, neque ſublata auferri) efficitur profectò, ut uerum ſit quod hic à Galeno dicitur, Repletionem morborum non eſſe continentem cauſam, etſi ab ea maximè morbi naſcuntur. Non enim id omne, à quo quippiam oritur, illius continens cauſa ſtatui confeſtim debet: ſed

Loci Galeni explicatio.

id,quod auelli nuſquam ab eo quod continet poſsit. Itaq; ſumma in præſens ratione dixiſſe Galenus uidetur, non idem eſſe, Plenitudinem morborum continentem eſſe cauſam, & ab ea morbos naſci: ut enim poſtremum hoc ueriſsimum eſt, ita ſanè & illud minimè uerum.

Sed rurſus propoſitum perſequamur, idem ipſe Galenus, in omnibus quæ generationis cauſam habent, hanc ipſam, quæ continens dicitur, ceu primam atq; præcipuam, & cui uni adſcribi quod effectum eſt debeat, ponit. Eius porrò ea de re lib. I. de Pulſuum cauſis hæc ſunt uerba:

Τῶν δὲ σφυγμὰς τρεπόντων αἰτίων, τὰ μὲν τῆς γενέσεως αὐτῶν ἐστιν αἴτια, τὰ δὲ, τῆς ἀλλοιώσεως μόνης. τῆς γενέσεως μὲν ἥ τε χρεία δι' ἣν γίνονται, καὶ ἡ δύναμις ὑφ' ἧς, καὶ τὰ ὄργανα δι' ὧν διατείνονται. τῆς δ' ἀλλοιώσεως τὰ λοιπὰ πάντα, τά τε προηγούμενα καλούμενα, καὶ τὰ τούτων ἔτι τὰ προκατάρχοντα. τρίτον γὰρ δὴ τὸ γένος τῶν αἰτίων, οὐκ ἐν σφυγμοῖς μόνον, ἀλλὰ κἀν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, οὗ μὲν τὸ πρῶτόν τε καὶ κυριώτατον. ὃ δὴ καὶ συνεκτικὸν καλοῦσιν, ἐκ τοῦ συνέχειν αὐτῶν τὴν οὐσίαν ὀνομασμένον, ὅπερ ὡς ἔμπροσθεν ἐῤῥέθη γενέσεως αἴτιον.

Permutationis pulſuum (inquit) cauſæ partim generationis eorum ſunt, partim tantum alterationis. Generationis, tum uſus cuius gratia fiunt, tum & facultas abs qua, tum inſtrumenta per quæ diſtenduntur. Alterationis cæteræ omnes, & quæ præcedentes appellantur, & quæ externæ. Nam tertium quidem eſt cauſarum genus, non in pulſibus modò, ſed & in alijs omnibus, unum quod primum eſt, & præcipuum, quod quidem continens appellant: cuius inde appellatio deducta eſt, quod illorum eſſentiam contineat, quæ ut modò diximus generationis eſt cauſa.

An non hic conceptis etiam uerbis Galenus, in ijs quæ generationis ſuæ cauſas habent, tria cauſarum genera ſtatuit? cùm non ſolùm alterationis pulſuum, ſed & cunctarum rerum omnium, quorum ſit generatio, uel alteratio ulla, tum præcedentes, tum externas, tum deniq; continentes eſſe cauſas dicat: atq; tãtum huic generi tribuat, ut id unum primum atq; præcipuum in ijs, quæ generationis cauſas habent, (habent autem profectò quæcunq; effectrices, aut etiam conſeruatrices ſui cauſas nacta ſunt, à quibus uel in fieri, uel conſeruari dependeant) eſſe meritò uelit. Ob id enim iure præcipuum primumq; dici debet, quòd in effectu uel proferendo, uel conſeruando, nihil propius, nihil cohærentius (ut quod eius eſſentiam contineant) inueniri uſpiam poteſt: atq; proinde cõtinentis ſeu cõtentiuæ cauſæ nomenclaturam ſortita eſt, ut cui effectum omne adſcribi debeat, & ab eo ſeparari nequit. Quanti uerò cauſæ huius continentis conſiderationem fecerit Galenus, paulò pòſt ijs explicat uerbis. Pars inquit exercitationis optima eſt, ut continentes cauſas quamobrem generare quæq; pulſum poſsit, perpendas. Sic profectò ſe res habet, ut exacta continentis cuiuſque cauſæ cognitio & animaduerſio, effectionis quæ ab ipſa prouenit notitiam pariat.

Sed iam ipſe intimis ſenſibus perſpicere uideor, quid mihi hic à Fuchſio obijci poſsit. Non hoc loco de morbifica cauſa locutum eſſe Galenum: ſed de ea quæ uitiatæ actionis, hoc eſt immutationis pulſuum, ſit cauſa. Quo in genere mihi planè eſt aſſenſurus Fuchſius, continentes cauſas dari: non ſic perinde in morbis, ut quorum natura omnis conſtans, permanens,

nens, fixaq́ſ ſit, totaq́ſ facta, non in ipſo fieri, transmutari & alterari, ueluti quod πάθος dicitur, cuius eſſentia in motu & actione omnis poſita eſſe, omnium eſt approbatione aſſertum. Itaqſ cùm morbus factum quid eſſe uerè dicatur, cauſamq́ſ iam amplius quæ operetur non habeat: (cùm enim quieuerit alterans, alteratio permanens in re quæ perpeſſa eſt, eiuſdem rei affectus eſſe cenſetur: ita aſſerente lib. de Symptomatum diff. Galeno) efficitur profectò, ut continentem habere cauſam morbus minimè queat. Quæ potiſsima Fuchſij ratio ad ſuam firmandam ſententiam mihi eſſe uidetur. Cui ſanè obiectioni ita reſponderi commodè poſſe contendo, ut dicamus, & ſi hic de uitiatæ pulſuum motionis continente cauſa loquatur Galenus: non ob id tamen fieri, quin & eam ipſam in morbis ſit ſtatuere continentem cauſam: cùm de Galeni hoc loco ſententia, non in pulſibus ſolùm, ſed & in alijs omnibus (hæc enim Galeni uerba ſunt) tertium ſtatuendum eſt illud cauſarum genus, quod continens appellant: quod & ipſum primum præcipuumq́ſ habetur, eorum quæ producere quippiam nata ſunt. Quamobrem cùm & morbus quiuis generationis ſuæ cauſas habeat: in ijs profectò una quæpiam erit, eadem ipſa prima, & potiſsima, quæ morbi eſſentiam continebit: ut ea præſente adeſſe morbum oporteat, & ſublata auferri. Verùm quum permanens res morbus ſit, ut rectè aduerſarius obiecit, & iam cauſa agere deſierit, quomodo continentem erit in morbis ſtatuere cauſam? Reſpondeo, Duplicem de Galeni ſententia morborum ſpeciem inueniri: alteram in qua cauſa omnino agere deſijt, nec amplius quicquam ipſa efficit, manente tantum quod effectum eſt: ut cùm à ſolis ardore inducta ephemera febris eſt, aut à frigore denſante ſtipatio, aut à telo uulnus: in ijs enim morbis, agere profectò cauſa deſijt, manente tantum affectu eo, qui ab tali cauſa excitatus fuerit.

Ad Fuchſij rationem reſponſio.

4. & 7. Meth & in Arte medicinali.

Altera uerò morborum ſpecies, cauſam effectricem ſecum comitem habet continuò operantem, morbumq́ſ ipſum aut adhuc gignentem, aut certè fouentem. Itaqſ prioris generis affectus, in quibus ſane cauſa iam agere deſijt, nullam continentem cauſam habere poſſunt, imò ne cauſam quidem tum cùm facti ſunt, ullius generis ullam habent: toti enim facti ſunt, uti ephemera ab externa cauſa genita, item hectica uocata febris, & quicunqſ ab externis tantum cauſis ortum duxere: ij enim neqſ cauſam iam amplius habent, cuius actione cõſtent, (agere nanqſ iam cauſa deſijt) neque rei cuipiam hærent, quæ ipſorum eſſentiam contineat: ac proinde neque continentem cauſam nacti ſunt. Quicunque uerò cauſam adhuc uel efficientem, uel fouentem habent, ij certè continentem habere cauſam iure dicendi ſunt, à qua curandi indicationes, uel in primis ſumere oporteat. Quod animaduertens Galenus IIII. Meth. medendi, æſtimandum meritò cenſuit, num effectrix in morbis cauſa agere deſierit, uel etiamnum adhuc agat. Auſpicari (inquit) perpetuò curationem oportet, ab indicatione quæ ab affectu cui mederi paramus, accipitur. Aeſtimare uerò ac diſcernere, an cauſa quæ affectum excitauit, iam deſierit: an nunc quoqſ ipſum tum augeat, tum faciat. Quorſum hæc? In id ſcilicet, ut ſi iam agere cauſa deſijt, id tantum quod factum eſt curare ſtudemus, de cauſa nihil

cogitantes: ſi uerò adhuc etiamnum agat, huic ne agere pergat intenti, affectum curamus: Siue enim ecchymoſis (ait IIII. Meth. Galenus) ſiue ulcus, ſiue Eryſipelas, ſiue putredo, ſeu phlegmone, in parte aliqua conſiſtat, ſuperuacuum eſt cauſam quæ horum quodlibet effecit inquirere, niſi iam etiam faciat. Sic enim ſimul quod iam factum eſt curabimus: ſimul quod adhuc facit, facere inhibebimus. Si uerò fecit illa quidem, cæterùm iam abijt: utiq; quod factum eſt curabimus, quod adhuc non eſt, nec ſi uelimus ſummouere id poſſumus, Quippe rei præſentis eſt curatio, eius autem quod futurum eſt, prouidentia. Quod & rurſus VII. Meth. cōfirmaſſe, & in arte medicinali uidetur, cùm curari nequicquā affectus poſſe pronuntiauit, manente quæ ipſos excitauit cauſa, ac proinde hanc prius (ſi rectè curare affectum propoſuimus) abſcindendam iure in arte medicinali præcepit. Itaq; in quibus morbis nondum agere cauſa deſijt, ſed adhuc perſtat, in ijs profectò cauſam erit continentem ſtatuere: eam ſcilicet, quæ ita morbi eſſentiam continebit, ut quoad ipſa perſtiterit, & perſtare quoq; morbum oportebit: ſublata, tolli: ut plenius ſub enarrationis finem ſumus dicturi. Atq; his ego & obiectionem diſſolui, & Fuchſij rationi ſatisfieri abundè puto.

Nunc uerò rurſus ad inſtitutum redeuntes, Galeni ea de re pleniora teſtimonia adferamus. Is porrò magnum de ſe ipſo teſtimonium præbet, dum commentario de libris à ſe editis, de continentibus cauſis librum ſe edidiſſe teſtatur. Quem profectò ſi fatorum benignitate ſeruatum, uti quæ extant reliqua eiuſdem autoris monumenta haberemus, omnis profectò hac ipſa de re contentio ſublata è medio foret. Nam uti quidem iure exiſtimandum eſt, & eò loci mentem omnem de ea re ſuam explicauit Galenus: & unde tota eius argumenti tractatio orta ſit, quibus in rebus eam ſit conſtituere cauſam, & quatenus, explicaſſe ipſum cenſendum eſt. Verùm quando magna omnium noſtrum iactura atq; incommodo ea cenſura caremus, ex alijs eiuſdem autoris monumentis quid ipſe ſenſerit indagandum. Is porrò eam ipſam cauſam excogitaſſe, Aphoriſmorum V. commentario I. apertiſsimè eſt uiſus: adoleſcentis illius hiſtoriam enarrans, qui æruginoſi humoris in uentriculi ore contenti occaſione, tum febrim, tum conuulſionem patiebatur. Nam eum ipſum humorem, tum febris tum conuulſionis continentem cauſam poſuiſſe ex eo uidetur, quòd eo uacuato confeſtim & febrim & conuulſionem ceſſaſſe affirmat. Eius porrò uerba hæc ſunt,

Καὶ ὅ τε πυρετὸς αὐτῷ, καὶ ὁ σπασμὸς ἐπαύσατο παραχρῆμα κενωθέντος τοῦ ἰοῦ.

Et febris (inquit) & conuulſio uacuata ærugine ſtatim ceſſauit.

Itaq; cùm ad æruginoſi huius humoris in uentriculo conſiſtentiam mox & febris & conuulſio iuueni huic inſecuta ſint, & eo uomitu uacuato cōfeſtim tum febris tum cōuulſio ceſſarint: (uel ipſius Galeni aſſertione) iure dicemus? cùm huic ipſi cōtinentis cauſæ definitio ſuprà adducta maximè cōueniat? At rurſus dictum illud Galeni Aphoriſmorum II. cōmento XXII. cùm ait, morbos unà cum cauſis ipſos efficientibus deſtrui: de quonā alio, quàm continentiū cauſarum genere aſſertum uideri poteſt?

poteſt? Non enim profectò de præcedentibus aut antegreſsis cauſis uerũ id eſſe poteſt: nam etſi eæ morbos interdum efficiant, non unà tamen cum ijs morbi deſtruuntur ac deſinunt: ſed tantum deſinentibus ijs efficientibus cauſis, quæ morborum eſſentiam contineant: ut in exemplo, uaſorum immodica à ſanguine plenitas, tum & plenior uictus, phlegmonem creare nata ſunt atque efficere, ut Galeni & omnium concors eſt ſententia. *11. Metho. & 2. ad Glauco. et lib. de inæquali intẽperie: & lib. de Tumo. preter natur. & pluries alibi.* At abeuntibus ijs cauſis, perſtare adhuc phlegmonem uidemus. Nam etſi genita phlegmone, tenuem uictum inſtituamus, uaſorumque plenitatem ſecta uena tollamus, manet nihilo ſecius quæ in parte genita ab ijs phlegmone eſt: Sed ubi primum ſanguis in partem affectam illapſus, (quem ego quidem iure phlegmones continentem eſſe cauſam ſtatuo, cùm eo in parte conſiſtente mox naſcatur phlegmone: diſcuſſo, uel quomodocunque aliter uacuato tollatur) cùm inquam ſublatus is congruis auxilijs fuerit, tum certè abactam phlegmonem atque ſanatã meritò ſumus dicturi: quòd quæ phlegmones eſſentiam continebat materia, ea uel digeſtione, uel ſuppuratione, & deterſione omnis planè deleta ſit. Quamobrem appoſitiſsimè illud à Galeno dictum fuiſſe uidetur, Curari affectus non poſſe manente quæ ipſos excitauit cauſa. *7. Meth.* Omitto uerò in præſentia uolens & ſciens quæ idem Galenus ſparſim de ſymptomatum & uitiatarum actionum continente cauſa millies in mille locis aſtruxit: uti II. Meth. dum de uitiatæ coctionis uentriculi continente cauſa contra rationalium quoſdam diſputat: & lib. IIII. de Sympt. cauſ. dum dilatationis pupillæ rhagoidis tenſionem, continentem eſſe cauſam ſtatuit. Et Aphoriſmorum VII. commento XXX. dum ſpumoſæ pituitæ flatuoſum ſpiritum continentem cauſam eſſe uult. Et II. Præſagiorum commento XLIII. facilis & difficilis ſcreationis cauſas ex profeſſo tranctans, dum humorum craſsiciem aut tenuitatem, & uirium robur uel infirmitatem, continentes facilis difficilis'ue ſcreationis cauſas ponit. Et item rurſus IIII. de Symp. cauſ. dum impeditæ famis calorem unam ex continentibus eſſe cauſis teſtatur. Et primo, item II. ac tertio de pulſuum cauſis, ubi ex profeſſo continentes omnes pulſuum immutatorũ cauſas enarrat. Vniuerſos inquam hos locos atque teſtimonia prudens omitto, quòd & de ſymptomatũ & actionum uitiatarum contentiuis tantum cauſis ſint: in quibus tu cauſas iure aſsignari continentes non repugnas, & ego aſſentior: neque in ijs de morbificis continentibus cauſis ulla mentio fiat. Sed omiſſo Galeno cuius iam omnes adduxiſſe locos in rem præſentem planè uideor, ad Celſum Hippocratis fidum interpretem ueniamus: is enim libro & capite primis, rationalium medicorum placita referens, de eorũ ſententia cauſam in morbis continentem conceptis etiam uerbis expreſsit. Igitur (ait) hi qui rationalem medicinam profitentur hæc neceſſaria eſſe proponunt: abditarum & morbos continentium cauſarum notitiam, deinde euidentium. Vides ut tantus autor quid curanti rationali medico expendendum ſit enarrans, abditarum in primis & morbos continentium cauſarum notitiam neceſſariam eſſe iure affirmauit? ut quibus incognitis neque perpenſis, nec rectè dignoſci morbus, (ut qui ex cauſarum notione probè intel-

ligatur:

1. de Phyſico auditu. & 2. Poſteriorum Fen 2. primi. cap. 1. Auer. 2. Phyſic. textu, cõment. 37. Halyabb. 6. Theoric. capite 4.

ligatur: idq́ue uel autore Ariſtotele ſciri iure dicatur, cùm idipſum per ſuas cauſas cognoſcimus) nec curari ullo pacto poſsit. Citarem & Arabum hac de re placita Auicennæ imprimis, Auerroys, Halyabbatis & reliquorum eius factionis hominum, niſi & illos abs te rejici, & te illis aduerſarium, minimè eorum ſenſa admiſſurum cognoſcerem. Recentiorum tamen aliquot, eorumq́ue qui ſuæ doctrinæ & bene nauatę in re medica operæ præcipuam hoc tempore laudem merentur, ea de re recenſere placita non grauabor: quò tu non ueterum ſolùm aſſertionibus innixam hanc de continente cauſa diſſertationem: ſed ueluti nobis per manus traditam, penitius in recentiorum mentibus infixam fuiſſe perſpicere ipſe poſsis.

Scholæ monſpeſulan. laus & commendatio.

Omnis Nitiobrigum ſchola, quam uulgò Monſpeſulli uocant, percelebris illa quidem, & toto terrarum orbe digna famæ commendatione illuſtris, quæ ſiue hominum iudicio, ingenio, doctrina, uſuq́ue rerum prædictorum dignatione, (qui quàm multi in ea florent ac uigent) ſiue bonarum literarum atq́ue artium (quæ magna omnes ibi cura atq́ue ſtudio edocentur) exercitatione ac cultu nemini reliquarum, quæ uſpiam habentur cedit: & cuius me quantus quantus ſum, & filium & alumnum iure eſſe glorior: ea inquam, cùm publicis diſſertationibus, tum & lectionibus, id ſentit, id prædicat atq́ue docet, in ijs morbis qui cauſam adhuc efficientem uel fouentem habent, quiq́ue nondum toti facti ſunt (quales ephemera, hectica, uulnus) cauſam etiam de Galeni ſententia continentem dari. Siccine mi Fuchſi publicus tantæ ſcholæ conſenſus, tantorum uirorum eadem de re concors approbatio atq́ue aſſenſio, contemnenda atq́ue pro nihilo ducenda erit? Legis ego atq́ue Senatus conſulti in re medica locum iure habere, quicquid publico tantorum patrum conſenſu, iudicioq́ue ſancitum fuerit cenſeo. Pro lege enim id eſt (Galenus ait) quod homines putant & arbitrantur. Sed quid? Non'ne Martinus Achakia, Hieremias Triuerus, uiri doctiſsimi in ijs quos in artem medicinalẽ ediderunt commentarijs ſanè doctis, cõceptis explicatisq́ue uerbis id ſenſere? Non'ne item Fernelius lib. de uacuandi ratione? Cauſa (inquit Triuerus Hieremias) in genere multiplex eſt, externa & interna, & de hac loquitur Galenus. Eſt autem & hæc duplex, antecedens & coniuncta: nihil enim nunc talem diuiſionem uereor. Hæc pagina 327. ſui commentarij paruula forma Lugduni excuſsi. Et rurſus pagina 372: Talis (inquit) cauſa duplex eſt antecedens, quæ nunc nullum quidem morbum euidenter facit, ſed minatur poſtea: alia eſt quæ nunc actu morbum ac paroxyſmum inuehit, ut humor qui nunc iam putreſcit ac caliditatem excitat. Sic in dolore capitis, altera eſt quæ ab uniuerſo corpore aſcendit, altera quæ nunc in capite impingit. Hanc cauſam ego nullo modo cum Auicenna & alijs uerebor coniunctam dicere. Et pagina 376. diariam & hecticam febres, nullas habere coniunctas cauſas meritò & uerè affirmat. Acakia uerò eam uerè & propriè cauſam eſſe intelligit, quæ per ſe ſit & proxima neceſſariaq́ue: quæ profectò nulla quàm continens, quæ talis ſit, eſſe poteſt. Idipſum rurſus Argentarius uir ſanè doctus, niſi in conuellendo Galeno tam immodicus fuiſſet: is enim integrum de cauſa continente caput ſcripſit, quod eius

Cõment. 1. ad lib. de Natur. hum. Hippo.

Cap. 8.

eius commentarij de cauſis ab eo inſcripti nonum eſt. Sed iam uereor ne citandis autoribus nimius habear, in id enim de induſtria omnes quantum mihi uideor, & Galeni & Celſi: tum & recentiorum, quorum de doctrina præiudicata eſſet in omnium mentibus opinio, locos adferre uolui: ut ducum copia atq; præſtantia pugnarem: illudq; oſtenderem, fieri non poſſe, ut in quo tot tamq́ excellentes uiri concordibus animis atque ſententijs conſenſerint, alienum id à ueritate eſſet: tamq́ ij parum acutè perſpexiſſent omnes, ut in quo ſeueram fecerint animaduerſionem, in eo erraſſe dici poſsint.

Venio nunc ad eas rationes quibus demonſtrari id, nedum doceri planiſsimè poſsit: quod me initio narrationis facturum recepi. Quarum ego cùm non parum multas commentarijs ad Galenum meis attexuerim, non eſt quod earum repetitione legenti moleſtiam inferam. Aliquot tamen in præſentia paulò firmiores adferre in animum induxi, quæ axiomatis quibuſdam innixæ, demonſtrationis uim habere queant. Sit itaq; hoc axioma primum, quod tum à Platone, tum à Galeno proditum eſt: Nihil ſine cauſa fieri. Secundum illud, Quo tangente afficimur & ſeparato ceſſat affectus, id cuiuſq; cauſam eſſe. 1. de Locis affect. Tertium, Continentem eam eſſe cauſam, quæ cùm præſens eſt, adeſſe morbum oportet: cùm aufertur, deſinere, ex Galeni libro aduerſus Iulianum. His conſtitutis, oſtendo in obſtructione quæ à lentis, craſsis'ue, aut multis ſuccis oborta ſit (quam quidem ego in præſens exempli cauſa mihi propono) cauſam continentem ineſſe. Nam cùm ex primo axiomate nihil ſine cauſa gigni uſquam poſsit: neceſſum quidem eſt, ſi genita ſit obſtructio, alicundè eam eſſe genitam. Atqui obſtructionem, uel à multis, uel craſsis, uel deniq; lentis ſuccis fieri, uult cùm I X. tum X. & X I. Meth. & in Arte medicinali Galenus. Erunt itaq; ij ſucci aut copia redundantes, aut qualitate craſsi ac lenti, obſtructionis cauſæ: Quo enim tangente afficimur id omnino cauſam eſſe oportet, ex ſecundo axiomate à nobis poſito. Quamobrem cùm ſuccis ijs uaſa, uiſcus'ue aliquod implentibus, confeſtim naſcatur obſtructio, conſequens quidem eſt eos ut obſtructionis cauſas ſtatuamus: & eius quidem generis, ut ad eorum præſentiam naſci cōfeſtim obſtructionem oporteat: at ijs ipſis ſublatis, mox & ipſa demitur obſtructio: ubi enim probè uel abundantia uacuata, uel attenuata, diſſecta deterſaq; fuerint quæ obſtructionem faciunt, tandemq́ aut aluo, ſudoribus, aut per urinas uacuata, (quæ docta Galeni X. & X I. Meth. & in Arte medicinali obſtructionum curandarum ratio eſt) mox profectò cauſarum huiuſmodi depulſione, ſublatam erit cernere obſtructionem. Erunt itaq; ij ſucci uel nimia copia redundantes, uel qualitate craſsi ac lenti, obſtructionum continentes cauſæ: ut efficaciſsimè hac ratione certiſsimis axiomatis ſepta atq; munita demonſtraſſe mihi uideor. Nec eſt quod hos ſuccos uaſis impactos, & opilantes obſtructionis nomine digneris, adeoq́ eos ipſos obſtructionem eſſe cenſeas: quod tamen facere conceptis uerbis uideris, in tuis ad librum primum de cauſis morborum commentarijs, dum ſecundæ meæ rationi reſpondes: ſic enim inquis,

Plato in Philebo de Summo bono, & in Timæo.

Gal. 1. Meth.

Prima ratio.

Obiectionis remotio.

Humor

Humores autem partibus laborantibus affixos & inhærentes, eſſe morbos, lib. XI. Thera. Meth. cap. X. obſtructionis exemplo luculentiſsimè Galenus oſtendit. Nam ibidem obſtruentes humores, aut id quod ab illis factum eſt, morbum adeoq́ obſtructionem nominat.

Hæc tua uerba ſunt, quæ tu folio 43. tuorum commentariorum ex Pariſima excuſsione appinxiſti. At eo ipſo quem tu citas loco, nuſquam obſtruentes humores Galenus, obſtructionis adeoq́ morbi nomine eſt dignatus, ſed id quod ab illis ſuccis factum eſt: ſic enim ait,

11. Meth. Oſtenſum eſt ipſius febris, prout febris eſt, aquam frigidam ſemper eſſe remedium: quod uerò ad alia ſpectat, non ſemper: ueluti cùm ex obſtructione glutinoſi & craſsi humoris, putredo oritur. Ponatur uerò & cum hoc redundantiam in toto eſſe corpore, tum uirtutem non imbecillam. In eiuſmodi nanq́ complexionibus, cùm multa præter naturam in corpore ſint, quædam eorum præcedentes cauſæ erunt, ueluti redundantia cum glutinoſis & craſsis humoribus, Horum enim uitio obſtructio eſt orta, quæ morbus inſtrumentalis eſt eorum quæ obſtructa ſunt corporum.

Vides hic Galenum ſuccorum uitio obſtructionem oriri affirmãtem, non autem humores ipſos obſtructionem eſſe? Et eadem ferè primo de Morb. diff. cap. VII. dum deprauatæ cauitatum corporis figuræ morbos enumerat. Multiplices (inquit) ſunt huiuſce morbi. Alij quia meatus coaleſcunt, alij quia ijdem à uiſcidis craſsisq́ humoribus obſtruantur, conſiſtere ſolent. An non & hic rurſus obſtructionem meatuum à uiſcidis & craſsis oriri ſuccis exiſtimat? Quod paulò pòſt planius explicat, dum obſtructionem morbum quidem eſſe conceptis uerbis teſtatur: Non itaq́ unquam obſtruentes & affixos parti humores obſtructionem eſſe, aut morbum dixit Galenus: ſed id quod ab ijs genitum eſt, nempe impeditam cauitatem, quæ & obſtructio eſt, & partis inſtrumentarius affectus ab ijs ſuccis ortum trahens. Aliud nanq́ obſtructio, aliud obſtruens humor: ſiquidem obſtructio, affectæ partis diſpoſitio quædam eſt, & obductio qua partis meatus qui antea reſerati & aperti erant, ſtipati ſunt & oppleti: humor uerò obſtruens, id eſt cuius cauſa ac meritò talis in parte genita eſt oppilatio. Quin cùm obſtructio reuera morbus

9. 10. & 11. Metho & 1. de Morb. differ. & in Arte medicinali

ſit inſtrumẽtarius partium, uel Galeni & omnium concordi medicorum conſenſu: morbus autem uiuentis corporis, non humorum proprius ſit affectus, (non enim in humoribus ſubeſſe morbus, ſed in corpore dicitur, cùm ſit utiq́ morbus, definiente Galeno, corporis præter naturam conſtitutio, non humorum) ſequitur profectò, humores impactos & obſtructionem efficientes, morbum minimè eſſe. Quod in ſimili probari perfacilè poteſt: ſi à multa pecuniæ ingeſtione ualde impleatur obducaturq́ ſaccus: non'ne aliud tu implentem & obducentem pecuniam, aliud ſacci diſtentionem oppletionemq́ eſſe dices? Diſtentio enim & oppletio ad ſaccum non ad pecuniam propriè pertinet, (ſiquidem diſtendi & impleri pecunia nequit: diſtendere ipſa & implere ſanè poteſt) pecunia uerò ingeſta oppilationem certè talem ipſa efficit. Diuerſiſsima igitur reuera

ſunt,

ſunt, res obſtruens & oppilans, & ipſa oppilatio ſeu obſtructio: differunt enim tanquam efficiens & effectum: ſiquidem obſtructionem efficit humor: obſtruentis uerò humoris effectum, ipſa eſt obſtructio. Non itaq; dicere potes impactos parti humores morbos eſſe, nec id uſquam Galenus x i. Meth. (quem tu tamen locum citas) nec uſpiam alibi (quod bona tua uenia dictum uolo) unquam dixit. Ridiculum nanq; fuerit quod corporis proprium eſt, illiq; debetur, id humoribus tribuiſſe, quibus nulla ratione competere poteſt. Quomodo enim morbus corporis ſuccis congruere poteſt, cùm uiuentis ſolum propria conſtitutio ſit? ut ex illius definitione (quod & nos paulò antea diximus) abundè conſtat.

Sed & rurſus propoſitum alia ratione firmemus. Tertianam febrim non dubium quin ſiue exquiſita ea fuerit, ſeu notha, morbum eſſe omnes confiteri cogamur: atqui in hac ipſa continentem profectò inueniri cauſam luce meridiana clarius ſumus oſtenſuri: erit itaq; in morbis cauſam hanc dari. Nam qui humor acceſsionem tertianæ motu ac putredine ſua efficit, is ſanè acceſsionis eius febrilis, cauſa nimirum continens erit: ut primum enim ad putredinem mouetur, mox certè acceſsionem parit: eo autem uomitu, aut ſeceſſu, ſudoribus'ue copioſis ſoluto, mox & ipſa quoque acceſsio ſoluitur: quæ tum profectò (uel Galeni ſententia) deſinit, cùm bilis putrere deſinens, ſudoribus, uomitu, aut citata aluo educitur. An non itaq; bilim hanc acceſsionis tertianæ effectricem cauſam iure optimo continentem eſſe dicemus? cùm illa ad putredinem mota, confeſtim inuadat acceſsio: deſinente & ſudoribus ſoluta, euaneſcat, prorſusq; in totum ſoluatur? Hæc profectò continentis cauſæ ratio eſt, uel ex ipſius definitione: nec in ſola tertiana, ſed & in reliquis intermittentibus febribus: quæ ſolutis alicunde qui eas creant humoribus, ſolui & ipſæ quoq; ſolent: experiri id licet. Quandiu enim & quotidianæ, & quartanæ, effectrix humor ad putredinem mouetur, tandiu acceſsio perſtat: illo deſinente ſoluitur. Nec minus in ijs continuis febribus quarum ab initio ad finem una tantum eſt acceſsio, cernere id licet: Quarum quidem febrium humor intra uaſa conditus atq; putrens, unam perpetuam ad criſin uſq; acceſsionem facit, quæ tandiu perſtat, quandiu humor in feruore & putredine conſtiterit: quo tandem naturæ ui atq; beneficio alicunde abacto, (quod cùm fit, tum maximè decretoria fieri ſolent) finiri & febrem quoq; ipſam extemplò uidemus: quæ docta Galeni tum i x. Meth. tum i i. de Criſibus, & febrium diff. ſententia eſt. Hinc fit, ut aliæ alijs citius tardius'ue finiantur, prout qui febres creat humor natura tenuis, exiguus, ſolutu facilis: facultas corporis rectrix ualida, florens ætas, cœli temperies, excretionem hanc nullo, aut leui negotio promouerint: uti tardius finiuntur, quæ contrarias cauſas habent: ſi quid Galeno locis præcitatis fides habenda. Rationes alias quæ penè in hanc rem innumeræ adduci poſſent, prudens ſciensq; omitto: partim quòd bene multas iam in meis ad Galeni lib. de Morbis & ſymptomatis commentarijs contuli: partim quòd mihi in præſens id probaſſe uiſus ſum, in morbis qui ad inſtrumenta pertinent, nempe in obſtructione, & in ijs item qui ad partium intemperatu-

Secūda ratio. Galenus 1. ad Glauc. Auicē. Pen 1. quarti. capite proprio de Tertiana. Paul. libro 4.

2. de diff. feb. cap. 3. & 2. de Criſib. & 9. Meth.

ram cum affluxu ſubſtantię pertinent, uti in febribus humorum uitio ortis, cauſam dari continentẽ qui ſcopus mihi ab initio propoſitus fuerat). Non enim in omnibus talem eſt quærere cauſam: ſed in ijs tantum, in quibus effectrix cauſa adhuc agere perſeuerat, necdum agere deſijt: in huiuſmodi enim una quæpiam cauſa ſubeſt, quæ ita affectum continet, ut & ſimul cum eo oriatur, & unà item cum eo euaneſcat: ut exactè ſuperioribus rationibus demonſtraſſe mihi uideor: & Galenus lib. I. de Sympt. cauſ. cap. I I. de pupillæ dilatatione loquens, confirmaſſe uidetur. Eo namque loco dilatationis pupillæ continentem cauſam rhagoidis tentionem facit. Atqui conſtat pupillæ dilatationem (quam Græci μυδρίασιν appellant) morbum eſſe, non pathema. Nam & oculorum affectus eſt, isq; permanens: & functionem lædens, uel Pauli & Auicennæ teſtimonio & illi curationem ceu morbo deberi præfati autores atq; cum ijs Aëtius & Raſius plenè teſtantur.

Paul. libro 3. cap. 22. Auicē. Fen 3. tertij. trac. 4. cap 12.

Dilutio rationũ Fuchſij

Nunc uerò quod mihi extremum faciundum propoſitum eſt, diluendæ rationes tuæ erunt, quibus tu innixus fulcitam abundè tuam de cauſa continente ſentẽtiam putas. Nam quod ad eos Galeni locos attinet, quos tu tum ſecundi Paradoxorum cap. I. tum in commentarijs ſeu annotationibus tuis ad libros de Sanita. tuen. pro tuenda ſententia tua citas, eis ego locis omnibus in meis ad Galenum commentarijs ſatisfeciſſe, eosq; & explicaſſe, & in meam ſententiam pertraxiſſe uideor: pagina ſcilicet 183. ut opus mihi in præſens non ſit, eadem repetere ad quem ego te locum remitto. Rationem illam tantum tuam fortiſsimam diluere conabor, qua tu palmam hac in re te reportaturum confidis. Ea porrò huiuſmodi eſt:

Rerum permanentium non ſunt cauſæ coniunctæ, morbi ſunt res permanentes, non habent igitur cauſas coniunctas. Non eſſe autem rerum permanentium cauſas coniunctas, inde ſatis liquet, quòd non poſſunt ſimul cum ſuis cauſis auferre. Morbos autem eſſe res permanentes, docet Galenus. Morbi enim affectus ſunt: affectus autem, ut ait Galenus lib. de Sympto. diff. conſtans & permanens eſt &c. Hæc tua potiſsima Fuchſi ratio. quam tu locis citatis tanquam demonſtrationem affers. cui ut reſpondeam illud mihi te imprimis dare uolo, Rerum permanentium duo eſſe genera: alterum eorum quæ ita conſtant ac permanent, ut ſublata ea à qua nata ſunt cauſa nihilo ſecius perſiſtant & ipſa: Alterum eorum quæ etſi facta iam ipſa ſunt: & permanentia, cauſam tamen ſecum comitem habent, quæ perpetuò generationis ſuæ partem aliquam, uel fouendo, uel efficiendo impertiat. Quæ & tu ut fateri unà mecum cogare, en Galenum affero teſtem: is primo Meth. (quem tu etiam locum in annotationibus ad primum de Sanitate tuenda tuis, appoſitiſsimè citas) id conceptis uerbis explanaſſe eſt uiſus, inquiens:

Duo rerum permanentiũ genera.

Eius affectus qui actionem impedit cauſæ, poſſunt quidem non etiam eſſe, poſſunt autem & adhuc manere. Et rurſus I I I I. Meth. Auſpicari namq; perpetuò oportet ab indicatione quæ ab affectu, cui mederi paramus accipitur: æſtimare uerò ac diſcernere, an cauſa quæ affectum excitauit iam deſierit, an nunc quoq; ipſum tum augeat, tum faciat.

Vides

Vides hic Fuchſi doctiſs. affectum (qui quidem res permanens eſt) interdum ſine ea quæ ipſum excitauit cauſa manere poſſe, interdum uerò à ſua cauſa tum augeri tum fieri (hæc enim Galeni uerba ſunt.) Itaq; cùm ex his Galeni locis euidentiſsimum illud ſit, affectus ipſos nonnunquam unà cum ſuis cauſis manere: haud difficilis fuerit ad tuam illam rationem reſponſio. Nam illius aſſumptum ut perpetuò uerum non eſt, ita neque omnifariam admittendum. Cùm enim ais, Rerum permanentium non ſunt cauſæ coniunctæ: id ſanè admittendum non eſt. Sunt enim res permanentes quædam, quæ unà cum ſuis cauſis ſimul & conſtant & tolluntur. Nam in acceſsione febrili cuiuſuis intermittentis febris, (quam quidem tu acceſsionem permanentem eſſe affectum negare nec potes nec debes) qui illam creat humor, non'ne & ſimul cum ea conſtat, & ſublato item humore, uomitu'q; aut ſudore, aut quouis alio uacuationis genere ſoluto, non'ne confeſtim & ea ſoluitur acceſsio? Quod quoniam fateri neceſſariò cogeris uel experientiæ & ſenſuum fide, à qua demonſtrationis omnis firmitas, uel Galeni teſtimonio, petenda eſt: confiteri illud item neceſſe habebis, quarundam permanẽtium rerum eſſe cauſas coniunctas. illæ ſolum permanentes res hac ipſa carent, in quibus agere iam cauſa deſijt, & ipſa tota iam facta ſunt, atq; ita conſtantia, ut cauſæ nullius egeant, qualia hectica, ephemera febris, uulnuſq; habentur. iſthæc enim eiuſmodi ſunt, ut eorum nihil in fieri, ſed quicquid ad eorum eſſentiam pertinet id omne iam factum ſit atque in eiuſmodi affectibus, neque coniunctam ego cauſam neq; alteriùs generis ullam recognoſco. Cùm enim conſtant tales affectus, iam ipſorum effectrix deſijt agere cauſa. itaq; tum nullam prorſus habent, quanquam prius certè habuerint. quod axioma ſit medicum, uel Galeni. 1. Meth. teſtimonio, nihil ſine cauſa fieri. itaq; euerſa tuæ demonſtrationis aſſumptione, res inquam permanentes coniunctas cauſas non habere (cùm quarundam eſſe modo probauerimus) corruit profectò quicquid ex aſſumpto illo collectum erat. demonſtratio enim uti ſcis, ex ueris ac neceſſarijs conſtare debet. Quamobrem cùm aſſumptum illud tuum, perpetuò uerum non eſſe indicauerimus, conſtat profectò demõſtrationem illam tuam non procedere. Quæ ſanè locum haberet ipſa, ſi aſſumptio illa perpetuò admittenda ueniret. Probationem illam autem tuam, qua aſſumptum ita probas, ut uelis liquere illud, quòd non poſsint res permanentes cum ſuis cauſis auferri: mihi ſanè dictum hoc tuum non probatur: quod bona tua uenia dictum uelim. Nam ex rebus permanentibus quædam ita cum ſuis cauſis hærent, ut unà cum illis etiam tollantur: ut de acceſsione putrente'q; in ea humore oſtendimus. Cùm nanq; acceſsio illa conſtans res ſit, unà tamen cum effectrice ſua cauſa & naſcitur, & aboletur. Excitato enim ad putredinem humore, mox inuadit acceſsio: quæ, ubi ſolutus fuerit humor, confeſtim & ipſa ſoluitur: probatio itaq; tua locum mihi habere non uidetur. Tametſi ingenuè illud ego confiteor, tam eſſe res quaſdam cõſtantes & permanentes, ut etſi ſublatæ ſint earum cauſæ, auferri tamen ipſæ non queant: ſed ſine illis cõſtanter perſeuerent, ueluti paulò antè de hectica & ephemera febribus, atq; uulneribus oſten-

Ad rationem Fuchſij reſpõſio.

1. de Simpl. fa. capite 35. & cap. ulti.

ſum eſt. Non enim hæc unà cum ſuis productricibus cauſis auferuntur, ſed ipſa per ſe manent. Atq; per hæc rationi tuæ ſatisfactum eſſe uolo. Illud uerò magnam me in admirationem traxit, quod in annotationibus tuis ad librum quartū de Sanit. tuen. ſcripſiſti: Galenum in libro quem de Cauſa continente inſcripſit, multis argumentis oſtendere, nullam eſſe eiuſmodi in morbis cauſam. Cùm tamen illud omnibus in confeſſo ſit, nuſpiam eum Galeni librum inueniri. Ego quidem certè, etſi omnia Galeni tum Græcè ſcripta, tum Latinè uerſa habeo, in illiſq; euoluendis ac nocturna uerſandis manu, uerſandiſq; diurna, non minimum operæ atq; ſtudij poſuerim, ea de re conſcriptum à Galeno librum neq; in Græcè ſcriptis, neq; in Latinè uerſis, aut legi, aut uidi, unquã. Publico autem ueſtrorum typographorū teſtimonio, eum ipſum deſiderari librū, nec uſpiam haberi, fide certiſsima depræhendi. Sub finem enim libri de Procatarcticis cauſis Latinè uerſi, deſiderari alterum de cauſa continente, qui proximè ſecuturus illum erat (& quem ſe edidiſſe teſtatur in commentario de libris à ſe editis Galenus) planè legi. Tu ſi illum habes, ut habere te, nobis eſt affirmandum, poſteaquam tu de illo teſtimonium præbes, amabò te Fuchſi doctiſs. atq; humaniſsime, ne nobis felicitatem hanc inuideas, quin tu eius nos tanti boni participes efficere uelis: Palmam enim feres, ſi eò loci non dari in morbis continentem cauſam à Galeno pronuntiatum monſtraueris: omnemq; non mihi tantum uni, ſed & pleriſq;, qui in hac ſumus opinione atq; ſententia, dubitandi locum ademeris. Sed ſi illud eò loci dixit Galenus, (quod minimè certè ut credam, quando libro illo caremus adduci poſſum) parum profectò ſibi conſtare mihi uidebitur: cùm commentario tertio in ſextum de Popularibus morbis Hippocratis, id maximè curandum medico propoſuerit, ut in ægris cauſas ſcire atq; cognoſcere, non ſolùm quas anteincipientes uocant, ſed & quas antegreſſas, & quas contentiuas omni ſtudio contendat, affirmauit. Quo in loco profectò explicatiſsimis uerbis tria cauſarum in morbis genera poſuiſſe, atq; in ijs continentium cauſarum genus collocaſſe eſt uiſus: quod à nobis eſt ſuprà monſtratum.

Fuchſij laus. Sed iam finem facio, ſi id à te Fuchſi impetrauero, ut iſta à me non calumniandi aut laceſſendi tui ſtudio, quem ego ob admirabiles tuas & animi & ingenij dotes, atq; uirtutes, mirabiliter amo & colo: quantum quidem excellens tua eruditio & uigilati labores promereri uidetur, ſcripta eſſe exiſtimare uelis: à quo certe ſtudio ſoleo eſſe ſi quiſquam alieniſsimus: ſed ut in re difficili & controuerſa, ueritatem propius indagarem atq; eruerem, (qui unus mihi ſcopus in omni uita & antea ſemper, & in poſterum propoſitus erit) in eo me maxima elaboraſſe, non uincendi ſtudio, qui à te tanto taliq; duce uinci paratus ſum: ſed meæ in ea re declarandæ mentis ſententiæq; explicandæ. Quam ego à bonis omnibus ita expendi, dijudicari, ac ſub cenſuræ legem reuocari uolo, ut doctiſsimorum quorunq; iudicium cenſuramq; mihi aduocem: ſi modò ea cum ueritate & beneuolentia coniuncta fuerit, uti cum morbis cauſa, ea de qua mihi tecum eſt concertatio, coniuncta eſſe indelebiliter ſolet.

Medico

Medico neceſſariam eſſe Aſtrorum ſcientiam, aduerſus quorundam aſſertionem.

ENARRATIO II.

CVM in conſeſſu præſtantium aliquot uirorum de re medica ſermo ortus eſſet: deq; diſciplinis ijs, quibus medicum præditum eſſe oportere eum, conſtans fama erat, qui ſe eo nomine ac profeſsione dignum haberi uellet: eorum unus, qui propius quæ ad medendi ſcientiam pertinerent ſcire ſe profitebatur, ex Galeni mente medicum artium atq; diſciplinarum bonarum omnium, imprimis uerò aſtronomiæ ac naturalis ſcientiæ uſu cognitioneq; eruditum, probeq; inſtructum eſſe debere, magna certè ratione affirmabat. Cui cùm mox reclamatum eſſet, quà ille medicum aſtrorum ſcientiam callere debere exiſtimabat, (erat enim in cœtu illo unus quiſpiam, qui aſtronomis infenſiſsimus, nihil quicquam uel medicis, uel aliarum diſciplinarum cultoribus inde petendum ob artis incertitudinem conſtanter magnaq; fiducia aſſeuerabat) multa in utranq; partem longo ſermonis ductu prolata, nec ſine magna contentione fuere. Cui quidem ſermoni, cùm finem nullum alium, qui ea de re concertabant inuenirent, quàm ut ad medicos tota res deferretur: me quidem ualdè rogarunt, ut quid ipſe ſentirem, quidq; parati ea in re haberem depromere uellem. Quibus cùm omni ſtudio placere ſtuderem, & ſi difficillimũ atq; arduum uidebatur, tanta de re iudicium ferre: ne non tamen quæ ad profeſsionis meæ dignitatem pertinere uiderentur, ignorare illis uiſus eſſem, in animum induxi morem illis gerere: fortiterq; eius tutatus ſum partes, qui aſtrorum ſcientiam medico ualde neceſſariam eſſe contendebat: attuliq; in eam rem probatiſsimorum quorunq; noſtræ artis meliorisq; philoſophiæ autorum placita: quibus ceu firmiſsimis præſidijs ſeptus, ſententiam ipſe confirmarem meam: haberemq; quod repugnantibus & aduerſum ſentientibus obijcere poſſem, ab Hippocrate medicinæ parente exorſus. Is igitur probè gnarus, quanti eſſet in re medica momenti aſtrorum ortus atq; occaſus noſſe, aſtrorum ſcientiam non minimum quidem, ſed ualde plurimum ad medendi peritiam conferre, libro de Aëre, aquis, & locis teſtatiſsimum fecit. Nam cùm hoc eius diſciplinæ proprium ſit, ut omnes ſyderum motus, eorundem ortus atq; occaſus, progreſsiones, directiones, ſtatus, uires ac poteſtates dignoſcat, & contempletur, uel Ptolemæi teſtimonio: hæc uerò orientia occumbentiaue ſydera, magnas in corporibus mutationes pariant: efficitur profectò, ut eius artis cognitio ei ſit ualde neceſſaria, qui noxas eas quæ ab aſtris hominibus proueniunt uitare uelit: cumq; medici proprium eſſe munus uideatur, ut tutò curet: conſequitur, ut aſtrorum ſcientiam magno medicis uſui eſſe confiteri cogamur. Quod ut euidentiſsimum faciam, Hippocratis ea de re placita, ac poſt eum Galeni afferre non pigebit: adiectis etiam tum Platonis, tum Ariſtotelis atque Ptolemæi decretis: his enim ducibus uictoriam me reportaturum planè confido. Hippocrates igitur aſtronomiæ in medicina

Per totũ Almageſti opus et quadripartiti.

uſum docens ad hunc loquitur modum:

Lib. de Aëre. aquis & loc.

Εἰδὼς γὰρ τῶν ὡρέων τὰς μεταβολὰς, καὶ τῶν ἄστρων ἐπιτολάς τε καὶ δύσιας, καθότι ἕκαστον τουτέων γίγνεται, προειδείη ἂν τὸ ἔτος, ὁκοῖόν τι μέλλει γίγνεσθαι. οὕτως ἄν τις ἐρευνώμενος καὶ προγινώσκων τοὺς καιροὺς, μάλιστ' ἂν εἰδείη περὶ ἑκάστου, καὶ τὰ πλεῖστα τυγχάνοι τῆς ὑγιείης, καὶ κατ' ὀρθὸν φέροιτο οὐκ ἐλάχιστα ἐν τῇ τέχνῃ. εἰ δὲ δοκέοι τις ταῦτα μετεωρόλογα εἶναι, εἰ μεταστείη τῆς γνώμης, μάθοι ἂν ὅτι οὐκ ἐλάχιστον μέρος συμβάλλεται ἀστρονομίη ἐς ἰητρικὴν, ἀλλὰ πάνυ πλεῖστον.

Quod eſt: Quum enim temporum mutationes, & aſtrorum ortus ac occaſus obſeruauerit, quemadmodum ſingula horum eueniant, prænoſcet utiq; & de anno, qualis hic ſit futurus: hoc nanq; modo ſi quis rimatus fuerit, ac præcognouerit temporum occaſiones, maximè de ſingulis ſciet, ut plurimumq; ſanitatem adſequetur, & recta uia procedet, non minima artis ſuæ gloria. Quod ſi cui hæc ſublimiora uideantur, is ſi ab hac ſententia diſcedat, diſcet ſanè non minimam partem conferre ad rem medicam ipſam Aſtronomiam, ſed omnino plurimam.

Hac ſerie Hippocrates, aſtronomiæ in re medica uſum plenè explicaſſe uidetur: dum ex aſtrorum obſeruationibus, & temporum mutationes ſciri, & qualis anni totius futura ſit conſtitutio præcognoſci, indeq; artis ſcopum qui ſanitas eſt, magna artis gloria attingi, cumq; qui iſthæc inquiſiuerit, ac indagarit, plena fide cogniturum, aſtrorum ſcientiam non minimam medendi artis partem, ſed ſanè plurimam eſſe, ut cuius obſeruatione & recta uia proceſſurum medicum, & ſanitatem ut plurimum conſecuturum affirmet. Sed an non idipſum plenius idem confirmare eodem ipſo loco uidetur, dum ciuitatum uarios ſitus, & ad ſolem uarios aſpectus enarrans, quid quæq; ciuitas eo ex poſitu commodi incommodi'ue nanciſcatur: quid in ea maximè uitandum, quo in loco ſalubrius degendũ, mira quadam arte explicat? Quid quòd anni cõditionem omnem prædicere, ſalubris'ne an morboſus idem ſit futurus, ex aſtrorum obſeruatione nos idem docet? Cæterùm (inquit) de annis hoc modo conſideratione facta quis cognoſcere poſsit, qualiſnam ſit annus futurus, ſalubris'ne an morboſus. Si enim ſecundũ rationem fiant ſigna in aſtris occidentibus ac orientibus, & in autumno aquæ fiant, & hyems ſit moderata, & neq; ualde clemens neq; modum excedens frigiditate, & in uere ac in æſtate tempeſtiuè pluat: ſanè ſaluberrimum eſſe annum par eſt. Sed quid eſt ſecundum rationem in aſtris occidentibus ac orientibus ſigna fieri? Id inquam, annum eam ſeruare conſtitutionem, quæ orientibus occumbentibusq; alijs atq; alijs aſtris debetur: ſignorum enim nomine, annuum ſolis curſum in obliquo circulo (quem Zodiacum nominant, & à quo anni conuerſio uires ſumit) deſignare uidetur. Itaq; cùm pro ratione occumbentium orientiumq; ſyderum congrua fuerit anni conſtitutio, ſalubrem tum certè ſperare annum oportet: ut pote ſi occidentibus Vergilijs tempeſtas fiat, ſi oriente Cane ingens æſtus: ſi in bruma rigor cum ingenti borealium uentorum flatu: ſi in æquinoctijs pluuiæ tempeſtiuæ uentiq; interdum uehementiores fuerint, (hæc enim ijs ſyderum curſibus fieri, temporaq; ad hunc modum immutari Columella libr. Rei ruſticæ x i. cap. i i.

Lib. de Aëre, aquis & loc.

Hippocratis locus explicatur.

cap. 11. doctiſsimè affirmauit.) Quod ſi contrà accidat, morboſam anni cõſtitutionem expectare oportet. Vnde eſt illud Ptolemæi, Erraticarum (inquit) ſtellarum atq; fixarum circumuolutio, calores, uentos, ac niues in ambiente nos aëre uariè efficit. Quamobrem ex eorum temperatura rebus terræ ſuperpoſitis alterationes accidunt. Et ſecundum eorum figuras quas ex ſua inuicem coniunctione, ſuarumq; uirium commixtione ſuſcipiunt, uariæ rerum mutationes contingunt. An non hic Hippocratis à Ptolemæo explicatam mentem uidemus? Verùm quantus in hoc ſit Hippocrates, quantiq; hos ſyderum curſus faciat, paulò preſsius expendamus. *1. Quadripartiti.*

Magnas (ait) temporum mutationes, maximè obſeruare oportet, ut neq; medicamenta in illis libenter exhibeamus, neq; uramus quæ circa uentrem, neq; ſecemus priuſquam prætereant dies decem aut plures, & non pauciores. Periculoſiſsima ſunt etiam ambo ſolſtitia, maximè uerò æſtiuum. Periculoſum etiam æquinoctiũ utrunq;, magis uerò autumnale. Oportet autem & aſtrorum exortus conſiderare, præcipuè canis, deinde arcturi, & pleïadum occaſum: morbi enim in his maximè diebus iudicantur, aliiq; perimunt, alij uerò deſinunt, aut in aliam ſpeciem aliumq; ſtatum tranſmutantur. Et circa hæc quidem ſicut dixi ſe res habet. *Lib. de Aëre, aquis & loc.*

An non hic cautione maxima hoc ſyderum curſus, ceu hominibus aduerſiſsimos cauendos medico propoſuit? ut cùm in illis morbi & iudicari & deſinere, uel opprimere ægros ualde ſoleãt, aut in aliam ſpeciem tranſmutari, ne quid id temporis ualidũ corpori exhibeamus, non ſectionem, uſtionem'ue, non dejectorium medicamẽtum, non aliud quicquam quod magnopere lædere corpus poſsit: ne ad eam noxam, quam ex horum ſyderum ortu occaſu'ue ſentiunt, alia ex medicamẽtorum uſu maior adiungatur, tumq; (niſi grauis aliquis urgeat morbus, impendensq; periculum aliquod) quieti permittere corpus conſultius ſalubriusq; fuerit: unde eſt illud item eiuſdem autoris, Sub cane & ante canem moleſtas eſſe purgationes. Et illud rurſus lib. 1. de Diæta, ſeu Victus ratione: Aſtrorum (inquit) ortus & occaſus medicus agnoſcat oportet, ut mutationes exceſſusq; cauere ſciat. Et lib. de Carnibus: De rebus ſublimibus in aëre ac cœlo (inquit) neq; opus habeo dicere, niſi quòd quantum ad hominem & reliqua animantia, quæ ſunt, & nata ſunt, pertinet, demonſtrabo: quòd & anima ſunt, & quòd ſanitas, & quòd morbus, & quòd in homine malum ac bonum, & unde moritur. Quin ex horum ſyderum obſeruatione (ut refert Soranus) & uenturam peſtem proſpiciens, Athenienſes præmonuit, & diſcipulos ad curandum & opem ferendum miſit. Lib. uerò de Octimeſtri partu ex lunæ tempore, conceptus ſtatu, partum uel differri uel accelerari tradit. Libro item de Inſomnijs ex aſtrorum conceptis per ſomnum imaginationibus, & multa de corporis affectibus idem colligit: & qua ſit uictus ratione opitulandum, quibus præſidijs cauendum quod portenditur mali, ampliſsimè docet. Quorſum autem tam multus in ſyderum obſeruatione Hippocrates? in id ſcilicet, ut quippiam in morbis ſubeſſe diuinum, admirabile, ſublime, & quòd corporeum minimè ſit *Loci Hippocratis explicatio.* *4. Aphoriſm.*

agnoſcamus, utcꝫ ex aſtris, ut ille quidem arbitratur, uim quandam uel beneficam & ſalutarem, uel malignam & nocentem in hæc demitti inferiora intelligamus: à qua morbi rectè ſalutariterꝗ; ſi uis aſtrorum benefica fuerit, uel malè & exitialiter, ſi aduerſa fuerit, decernant: idcꝫ abdita quadam ui, nobis prorſus quidem ignota, non tantum qualitatum exceſſu. Nam ſi frigiditate nimia noxium brumale ſolſtitium exiſtimaſſet, cur æſtiuum cùm feruētiſsimum ſit, perinde noxiū habetur? Si uerò alia quauis qualitatum exuperantia horum ſyderum ortus atque occaſus graues putat: cur æquinoctium uernum, & qui ab eo non longè diſtat Vergiliarum exortus, temperatiſsima cùm ſint (quòd ueri atcꝫ æſtati præbeant initium) noxia tamen dixit? Non profectò quòd ullo qualitatum exceſſu, caloris inquam, aut frigoris noxam corporibus adferant: ſed quòd poteſtate quadam uirtuteꝗ; abditiore quippiam de ſuo aëri impertiant, quod occulta ui corporis noſtri habitum turbare, magnaꝗ; moleſtia afficere queat, unde morbi malè ſæpe decernant. Atcꝫ hactenus ex Hippocratis mente quantum aſtronomia medicinæ conferat, dixiſſe ſit ſatis. Ad Galeni ea de re explicandam mentem progredior. Is itaque Hippocratis ſenſa enarrans, ea quæ de popularibus morbis ſcripſit, ad eorum cognitionem nihil quicquam medico congruentius, aut neceſſarium magis eſſe aſtrorum contemplatione aſtruxit. Eſt (inquit) ad omnem propoſitam diſputationem cùm primis neceſſarium unaquaque in regione ubi obire medicā artem inſtituimus, cuiuſcꝫ perſpexiſſe ſyderis emerſus, occaſuſcꝫ: quia tempora ab his anni circunſcribuntur. Sydus porrò ex Aſtronomorum placitis uocat, quod ex multis ſtellis conſtat, ut Taurum, Hyadas, aut Vergilias. Stellam uerò quod non ex pluribus. Annum uerò ſyderum emerſu atcꝫ occaſu diſtingui, paulò pòſt teſtatiſsimū facit, dum quatuor anni tempora ab æquinoctijs, ac Vergiliarum ortu atcꝫ occaſu, diſterminari affirmat. Alterum enim æquinoctium ueri, autumno alterū initium præbet. Vergiliarum uerò exortus æſtatem, occaſus hyemem inchoat. Quam rurſus ſententiam idem Aphoriſmorū tertio, comment. XIIII. expreſſerat. Sed cur exortus tantum ſyderum atcꝫ occaſus, non alios eorundem ſtatus, uti progreſsiones, retrogradationes, ſtationes conſiderare unà cum Hippocrate iubet? Quòd exorientia occumbentiaꝗ; ſydera maximam ſubditis corporibus uim inferant: exortu quidem ſuo tum lumine tum motu ſupra hemiſphærium noſtrum uariè corpus exagitantia atcꝫ commouentia. Si quidem (quod rei ruſticæ ſcriptores penè omnes teſtantur) æquinoctiorum poteſtate, orientibus inquam Ariete ac Libra, tempeſtates fiunt: Solſtitio brumali oleæ, Populi, Salicis folia inuerti uidemus: pulegiumꝗ; in carnarijs tectis diu ante appenſum, totumꝗ; iam exuccum aridumꝗ; factum, nulla alimoniæ poteſtate, nullo humore præditum, florere, quaſi uim ſyderis ſentiente herba ac repubeſcente, exhilarari planè cernimus. An non hæc miranda naturæ opera ſunt? Quæ nec ipſa in patentes elementorum uires, ſed in admirabilem quandam & præpotentem ſyderum, nobis quidem ignotam, nec ſatis uſque perſpectam uim referre iure debemus. Nec ſolùm in plantis, & ijs quas modò diximus arborib

Cōment. 1. ad primum Epidemiorū Hippoc.

Sydus.

Stella.

Plinius lib. 2. Natur. hiſto. cap 41. & libro 18. ca. 25.

arboribus ac cæteris terræ naſcentibus : ſed & in animantibus ac hominibus uim hanc ſuam ſydera exercent. Quæ docta Ptolemæi I. Apoteleſmatωn Aphoriſ. XV. ſententia eſt. Occaſu uerò ſuo uim item quandam inferre ſubditis rebus ſydera ipſa experientiæ fides demonſtrat. Sub Solis enim occaſum & craſſeſcere aërem, & perfrigerari, tenebraſq; offundi nobis, planè cernimus : quod & lumine & Solis calore, tum ſub terras condito ſydere priuemur. Quin & quorundam aliorum ſyderum atq; ſtellarum occaſu, magnas in aëre fieri mutationes animaduerſum eſt: Pleiadum occaſu tempeſtatem aquilonareſq; uentos inſurgere certum eſt : Suculis ſe condentibus pluuias : Cane occidente atq; item Arcturo oriri tempeſtates priſci obſeruarunt. Quæ omnia fuſiſsimè Columella lib. rei ruſticæ XI. cap. II. expreſsit. Sed rurſus ad Galenum : Is denuò medicos ad huius ſcientiæ cognitionem, uel Hippocratis præcepto his uerbis hortatur. Qui (inquit) aſtronomiæ imperitus eſt, hunc celatum nolim, ipſum haudquaquam obſequi Hippocrati ad illam ob prædictorum uſum cohortanti. Quibus uerbis & quorſum medico diſcendam hanc artem, & quid ea in re medica commodi præſtare poſsit, apertiſsimè explicaſſe uidetur. Nam ob id aſſequendam eam medicis uult Hippocrates, ut aëris præcipuè mutationes, anniq; uarias conſtitutiones, quæ ab aſtris proueniunt, præcognoſcere ad hominum tutelam medicus poſsit : eaq; præcognoſcens quæ hominibus ſalutaria noxia'ue futura ſunt, rectà conſulere ad hominum ſalutem queat : atque ob id Galenus eum qui aſtronomiæ imperitus ſit, minimè Hippocrati obſequi affirmauit, ad eam ob prædictorum uſum cohortanti. Prædixerat autẽ Hippocrates, ortus occaſuſq; ſyderum ad anni conſtitutionem obſeruandos : itaque hic præcipuus eſt aſtronomiæ in medicina uſus, ut ortu occaſuq; ſyderum obſeruato, qualis nam futura ſit anni conditio : æſtuoſa'ne, an frigida, ſicca & ſqualens, an imbribus madida (ac proinde ſalubris aut morboſa) ſcire poſsimus: ut tandem quæ exuperantem qualitatem uincere queant præſidia admoueamus. Hoc monuit Hippocrates libro de Hominis natura, inquiens: Sic medicus cum morbis congredi debet, ut ſingulis horum dominantibus in corpore, pro anni tempore, quod potiſsimùm diſpenſatur ſecundum naturam. Et paulò pòſt : Medicus repugnet oportet præſenti tempeſtati, morbis, formis, anni temporibus, ætatibus. At rurſus Galenus lib. III. de Decretorijs diebus, tantum profectò Lunæ cæteriſq; aſtris, qui ſe ei ſtatis quibuſdam diebus adiunxerint tribuit, ut illi uni alterationes eas, quæ ægris obueniũt per iudiciarios dies acceptas ferat : omnemq; omnino Lunæ poteſtatem in terrenis regendis ac immutandis præbeat. Eius porrò ea de re uerba hæc ſunt : (dierum enim iudicialium cauſas inueſtigans, in duas potiſsimùm dierum criticorum rationem refert) Cauſas, inquit, horum ratione nobis indagantibus, duo prima omnium quæ fiunt primordia eſſe ſtatuenda uidentur : inordinatum uidelicet, quod ex hac mundi materie proficiſcitur : ordine uerò ornatuq; procedens, ſemper quod cœleſtibus originem fert acceptam : omnia ſiquidem in hoc orbe ab illis (cœleſtibus inquam) decus ornamentumq; capeſſunt. Decretorior

Cõment. I. ad primũ de Popularib. morbis.

Explicatio loci Hippocratis atque Galeni.

Lib. de Aëre, aquis & loc.

Aſtronomiæ in medicina uſus.

toriorum hac ſerie dierum cauſas ex inordinato & ordinato proficiſci uult Galenus: nempe ex fluctuantis & agitatæ materiæ motu, & ordinato compoſitoq́ ſyderum quorundam motu: ut paulò pòſt ex eiuſdem mente explicaturi ſumus. Omnium (ſubdit) ſuperiorum aſtrorum potentia fruimur: uerùm Sol maximè hunc orbem exornat & concinnè diſponit: Quippè ueris, æſtatis, autumni, & hyemis autor alius nemo extat: Magna ſanè & Lunæ opera in hac rerum ſubſtantia apparent, uerùm Solis effectibus poſteriora. Etenim menſes hæc perpetuò ordinat.

Loci Galeni explanatio.

Paucisq́ interpoſitis, Igitur, ait, fructus auget incraſſatq́, animantia implet: Adhæc menſtruorum ſtatum tempus mulieribus conſeruat, item comitialium circuitus cuſtodit, inde quod Solis plus uel minus participat. Omnia ſiquidem quæ facere nata eſt, ubi falcis figuram repræſentat, languida fiunt: inualeſcunt omnia, cùm plena fuerit. Quapropter & fruges interea adauget maturatq́ celerrimè: ferarum occiſa corpora in tabem uiſu ſuo reſoluit: ſomnoq́ ſopitis, ſub eius lumine uel aliter diutius immoratis, pallorem & capitis dolorem conciliat. An non has uires Galenus de Aſtronomorum fontibus deprompſit? Deprompſiſſe autem illum, quæ capitis ſexti huius libri initio ſcripta ſunt palam teſtãtur: Porrò (inquit) illud denuò repetendum eſt, quod nos quoq; obſeruantes uerisſimum ſemper eſſe comperimus, ab Aegyptijs Aſtronomis inuentum, Lunam non modò ægris, ſed etiam ſanis, dies quales tandem futuri ſint poſſe prænuntiare. Si etenim ad planetas temperatos ſteterit, quos iam & ſalutares Latini, ἀγαθοποιοὺς Græci nominant, fauſtos & bonos producere: ſi ad intemperatos, graues moleſtosq́. Teſtatur quidem longa ſe obſeruatione ab Aegyptijs quidem Aſtronomis inuenta, ſalutares infauſtosq́ dies tum ægris tum ſanis, ex Lunæ ad cæteros beneficos maleficosq́ planetas applicatione, prædici uerisſimè poſſe. Etſi ea res ambiguitatem mihi ſanè non minimam habere uidetur: de qua paulò pòſt copioſior dabitur diſſerendi locus. Non enim profectò hac ego in re Galeno aſſentior: Cæterùm uehementiores ubi Luna cum Sole coit, aut diametra eſt, accidere mutationes idem ipſe cap. III. affirmat: ubi imbecillas & obſcuras, dum curuata in cornua ac falcata uidetur. Quanta uerò cura, quàm exacta numeratione, Lunæ motum idem deſcribat, & ueluti minutatim diſpeſcat, quæ capitibus IIII. & V. eiuſdem libri traduntur fidem faciunt. In ſumma, eorum quæ in diem omnibus quæ ſubſiſtũt incidunt, cauſam horum Lunam habere obſeruatum eſt: ſic enim Galenus cap. V. eius tractationis, qui & ipſe alterationes magnas quas in tetragonis & diametris Lunæ figuris, per ſeptimanas fieri affirmauit: in lethalibus quidem morbis lethales & ipſas, in ſalubribus bonas euenire neceſſe eſſe ex Aſtronomorũ placitis aſtruxiſſe cap. VI. uidetur, quibus niſi aſſentiãtur medici (pleroſq́ enim non aſſenſuros prudenter augurabatur) ſophiſtarum non medicorum nomine inſigniendos, hoc eſt dehoneſtandos putauit: adeò certa firmaq́ exiſtimauit, quæ de hiſce rebus ab eius artis peritis prodita eſſent. Quod ipſe ſub finem libri confirmans ita eſt teſtificatus. Atq; principium non aſtronomis tantum, uel naturalibus philoſophis, ſed agricolis

lis quoq;, & nautis, hominibusq; omnibus receptum aſſumi: Lunam uidelicet, terreſtrem plagam ueluti principem quendam magni regis Solis immutare. Huius circuitus dies decretorios ſequi demonſtrauimus. Qua ſanè ſententia Galenus, non ex aſtronomorum modò placitis, ſed philoſophorum, nautarum, & agricolarum, omnium deniq; ingenio & doctrina præditorum hominum, (quibus omnibus confeſſum id eſſe uult principium, à Luna inferiora hæc, ceu à principe quodam regi) dierum decretoriorum euentus, rerumq; alterationes Lunæ atq; aſtris aſcribendos eſſe affirmauit: hæcq; adeò rata firmaq; habenda, ut omnium conſenſione conſtare approbataq; eſſe uelit: tantum ille aſtronomorum decretis tribuit. In quo profectò uereor, ne nimius, & plus quàm par ſit illis addictior fuiſſe uideatur. Quid uerò ea de re tota Plato ſenſerit, excutiamus: *Plato.* non minimum & is certè huic philoſophiæ parti tribuiſſe uidetur, in Ciuili enim de regno, cœli circuitum mutationis horum inferiorum cauſam eſſe iure affirmauit. In Epinomide uerò, ſapientiſsimum quid Aſtronomiam haberi debere. Legum ſeptimo, Solem & Lunam magnos deos appellat (hoc eſt, ut ego quidem ex Galeni ſuprà citatis locis interpretor) *Loci Platonis explicatio.* inter aſtra quidem, horum inferiorum rectores, moderatores, præcipuosq; eorum quæ in his contingunt mutationum autores. In Timæo uerò, ex aſtrorum uario concurſu, circuitibus, reuolutionibus: ex eorundem ortu & occaſu, quid nobis proueniat magna ex ipſorum inſpectione diligentia inquirendum ſuadet. Perfectiora item eſſe in cœlo quàm in his inferioribus elementa: & ſtellas quaſdam calorem, alias frigus inducere, pro comperto haberi uult: ſubdens, cuiuis animantium generi peculiare in cœlo ſubeſſe aſtrum. Temere'ne hæc à tanto uiro prolata niſi quid magnum in aſtronomia ſubſit ſumus exiſtimaturi? Cui ſanè conſentanea Ariſtotelem eius diſcipulum ſcriptis mandaſſe ſcimus. Siquidem *Ariſtoteles.* Naturalis auſcultationis lib. II. cap. eiuſdem numeri, Aſtrologiam naturalis ſcientiæ partem eſſe aſſeuerat. Quòd ſi phyſica ſpeculatio tam medico neceſſaria eſt, ut ſine ea ne medici quidem nomen mereatur: (cùm tradente Galeno, optimus medicus idem ſit & philoſophus: naturæq; contemplatio in omnem partem medico eò neceſſaria ſit, ut per eam qualis ſit hominis natura dignoſcere, & quæ in uſus hominum naturæ beneficio prolata, qualia nam ea ſint deprehendere ualeamus) phyſicæ autem contemplationis non minima pars aſtrologia eſt: ſequitur omnino hanc eſſe medico perpendendam: ſi modò ſe profeſsione dignum ſua haberi uelit. Quin & eo ipſo loco, à Sole & homine hominem generari idem ipſe tradit. octauo uerò eiuſdem tractationis libro, motus hos rerum inferiorum omnes, ad ſupremum illum primumq; motorem, ceu in effectricem principemq; motuum omnium cauſam, refert. De ſyderum uerò ordine, figura, ac motibus tractationem ingreſſus. lib. II. de Cœlo, capitibus X. XI. & XII. ex aſtronomorum placitis (Aegyptiorum præſertim & Babyloniorum) ſuas deſumit de hiſce rebus probationes: quas ille ab præfatis ſe accepiſſe aſtronomis, & dignas habendas quibus fides ſumma habeatur, conceptis uerbis affirmat: uti & rurſus primi Meteororũ cap. VI. de

Cometis

Cometis ex ſua & Aegyptiorum ſententia tractans. Idem ipſe porrò II. de generatione cap. X. Cœli lationem generationis & corruptionis cauſam eſſe tradit: pluresq́; ob id neceſſariò eſſe oportuiſſe cœlorum motus, ut generationi rerum ſufficerent. Quæ rurſus ſententia libro de Mundo ad Alexandrum ab eodem ſcripta eſt. Primi uerò Meteororũ cap. II. mundum hunc contiguum ſuperioribus lationibus ob id factum eſſe, ut omnis eius inde uirtus regeretur, indubiè affirmauit: multaq́; item in eandem rem cap. III. libro uerò II. pluuias & uentos ob ſolis & ſyderum lationes excitari tradit. Duodecimo uerò primæ philoſophiæ, Aſtronomiam philoſophiæ familiariſsimã eſſe demonſtrat. Multa præterea ſecundo de Animalium generatione ad principium. & cap. IIII. libro item eiuſdem tractationis IIII. cap. ulti. Libro uerò de Mundo, quem paulò antè citauimus, uitæ ſpatia cœlorũ metiri circuitibus docet. Primo uerò Politicorum cap. VII. Thaletem Mileſiũ cùm ex aſtrorum obſeruatione oleæ caritatẽ futuram prænouiſſet, obſeruatione ea ditatum fuiſſe ſcribit. An non qui tam multa de cœlorũ ac ſyderum motionibus, uiribus, effectionibus prodidit, aſtronomiã plurimi feciſſe dicendus eſt? cùm præſertim magnã ubiq; Aegyptijs Babylonijsq́;, qui accuratius iſta ac ſcrupuloſius inueſtigarunt, fidem habendã pronuntiet? In quam item rurſus ſententiã Ioſephus Antiquitatum libro priore pedibus it: fide digna uideri aſſerens, quæ Aegyptij ex Luna prædicant. Omitto prudens quæ ab Ptolemæo primo ſuæ magnæ conſtructionis, quã Almageſtum uocauit, cap. I. & primi Apoteleſmatum capitibus I. & II. de huius ſcientiæ dignitate, utilitateq́; dicta ſunt: ne in recenſendis ad uerbum ſententijs, nimius fuiſſe uideri poſsim. Illud certè pro confeſſo habendum: magno in aëris alterationibus prænoſcendis, & in tota re medica uſui, aſtrorum ſcientiam eſſe: quod tantorum uirorum teſtimonio locupletiſsimè probaſſe mihi uideor. Nec uerò tamen hanc meam de aſtronomiæ uſu ac dignitate ſententiam ita accipi uolo, quaſi ab ea petenda eſſe ducam medicorum ſcita, præceptiones, conſulta: neq; ut ab aſtronomorum placitis diſcedere uel tranſuerſum unguem medico liceat. Non enim ſic profectò iudico: ſed ſunt potius ſequenda, imitanda, adhibendaq́; medico dogmata: eaq́; non ab aſtronomorum ſcholis, ſed Hippocratis, Galeni, Pauli, Aëtij, Auicennæ, & cæterorum eius notæ autorum, qui certiſsimis theorematis ſalutarem medendi ſcientiam tradiderunt. Quibus (neglectis ijs, quæ aſtronomi de dandis medicamentis, de ſecanda uena, de ferro adhibendo, deq́; cæteris medicis operibus, ex aſtrorum uario poſitu & obſeruatione obeundis produnt: quorum pleraq; inania eſſe & falſa, & multi ſæpe alij, & ego infinities ſum expertus) inniti debere medicum aſfirmo. atq; ex eorum obſeruatione præceptorum, quæ ſalutaria inuenta ſunt, hominibus cõſulere, non ex aſtrorum obſeruatione oportere. Quis enim tam inſanus ſit, & ſuæ artis inſciens, ut ſi in graui & præcipiti morbo, uel ſecanda ægro uena fuerit, uel deiectorium medicamentum dandum, Luna uerò uel in Geminorum ſigno poſita, uel deliquium patiens, uel Saturno aut Marti oppoſita, uel Soli coniuncta fuerit (quibus in

Cap. 16.

aſpect

aſpectibus mitti ſanguinem aſtronomi uetant) ab ea iudicatione quam morbus ſuggerit deſiſtat, & non potius confeſtim ſanguinem mittat, ægrumq́ꝫ ab impendenti periculo liberet? potius quàm obſeruatis ijs curſibus, ægrum interim mori ſinat? Ego profectò (quod ſanctiſsimè affirmare poſſe uideor) millies in Geminis conſtituta Luna ſanguinem me ægris ſalutariter miſiſſe profiteri ueriſsimè poſſum: ipſoq́ꝫ etiam & coitus Lunę cum Sole die, plerunq; feciſſe: quin & deliquium patiente ſydere, bis memini me in angina & pleuritide ſanguinem ægris duobus magno eorum commodo miſiſſe, uterq; enim confeſtim Dei ope, mea autem opera ac diligentia, curatus breui fuit. An non itaq; magis ſalutares à morbo, illius cauſa, ægri ætate, temperatura, uictu, aëris conditione, cæteriſq; huiuſmodi indicationes de medendo, (quod medici uolunt) quàm ab malè fidis aſtrorum obſeruationibus ſumere expedit? Has itaq; longum unà cum Aſtrologia omni iudiciaria ualere ſinamus, & medicas noſtras ceu firmam quandam anchoram ad hominum ſalutem teneamus, quibus inſiſtentes medendi munia feliciter obeamus. Quòd uerò plurimum tum Hippocrates, tum Galenus aſtronomiam medicinæ conferre dixerint: non planè aliud uoluiſſe mihi ſunt uiſi, quàm ut ſyderum motus tantum eos obſeruaremus, à quibus in aëre magnas fieri mutationes, atque ſubinde in corpore certum eſſet: quod Arcturi, Pleiadum, Canis ortus atq; occaſus, ſolſtitia item, atq; æquinoctia, facere ſolent, ut ijs cognitis occurrere intemperiei aëris contrarijs præſidijs ualeamus. Abditiſsima profectò ſunt, & in naturæ arcanis receſsibus penitus intruſa, quæ de ſyderum uiribus nobis Aſtrologi nullis firmis demonſtrationibus, nullis principijs innixa prodiderunt: atque eiuſmodi, quæ nec credi à nobis debeant, nec ſciri poſsint. Quis enim unquam niſi mentis impos credere illud queat, Aſtrorum uiribus natales hominum dies, uitam, fortunam, euentus, habitus, mores ita diſponi ac regi, ut eadem omnibus quicunque gignantur ſub eodem ſtatu cœli & ſtellarum euenire neceſſe eſſe dicant? & pro uario errantium ſyderum quarundamq́ꝫ ſtellarum fixarum ſitu natali hora, de omni nati & uita, & moribus, & ſucceſsibus iudicent? O deliratione incredibilem! Atqui natale geminorum tempus, idem eſſe eodemq́ꝫ ferè temporis puncto, eademq́ꝫ inuariata cœli conſtitutione naſci pleroſque, & obſeruarunt antiqui, & nos quotidie experimur: quorum ſint diſsimiles mores, habitus, formę, ingenia, diuerſaq́ꝫ uitæ ſpatia, diuerſi & euentorum ſucceſſus. Proclum & Euriſthenem Lacedæmoniorum Reges geminos fuiſſe, eodemq́ꝫ cœli ſtatu in lucem editos Cicero ſcribit: at diſpari uita, fortuna, moribus. Duos ego Auenione eodem partu editos, forma quidem perſimiles, at moribus, temperatura, habitu, uictu tam diſsimiles noui, nihil ut quicquam diſsimilius dici uſquam poſsit: cùm ſit alter temperatura fœlix, habitu uiuidus, moribus ſedatus, uictu tẽperans: alter contraria omnia nactus ſit. Quid hic Genethliacus dicturus ſit? cùm in natali utriuſq; hora eadem ferè fuerit, cœlorum ac ſyderum diſpoſitio, ſtatus, conditio? Sed cur morborum exitus aſtrorum uarijs, ut ipſi quidem loquuntur, influxibus adſcribere audent? cùm ſæpè uidere ſit, pleroſq;

Locorũ Hippocratis & Galeni de Aſtronomia explicationes.

2. de Diuinatione.

roſq; una eademq́; cœli & aſtrorum configuratione in morbum incidere, non pari tamē exitu à morbo liberari. Alter enim morte, ſalute adepta alter morbo ſoluitur: celerius unus, tardius alter ad morbi iudicium properat. Si enim ab aſtris iſthæc proueniunt, quod uni portēdunt euenturum, id & alteri ſignificatū iri oportet cùm contrà planè cernamus. Quin & multos diuerſis quidem temporibus in morbos delapſos, ſalubri exitu liberari, aut morte raptos occumbere: non ui quidem aſtrorum, ſed naturæ aut uincētis, aut uictæ ac ſuperatæ planè uidemus. Ac proinde Hippocrates non aſtrorum in morbis ſeriem, ſed ipſam morborum ſpeciem, uim, atq; hominis naturam inſpicere medicum iubet: cumq́; (ſi & morituros, & eos qui à periculo tuti ſunt diſcernere uolet) non aſtrorum indicationibus, ſed ſignis iis quæ à ſe prodita ſunt tribus præſagiorum libris intentum eſſe oportere ſcribit. An non hic, nihil quidem ex aſtris in morborum dignotionibus aut curationibus petendum, ſed magis ex iis quæ natura conſtant theorematibus, uirium inquam ægri robore, aut infirmitate, morbi magnitudine, leuitate, tolerantia aut difficultate, ſomno, uigiliis, æſtu, quiete & alleuatione, præſagia curandiq́; rationem omnem ſumere oportebit? Sic ubique Hippocrates, ſic Galenus, & medici omnes iubent. Immenſæ profectò leuitatis eſt, putare ex aſtris morborum eſſe curationes petendas, illiſq; adſcribi, futuraq́; hominibus (quæ ipſa alio atq; alio modo pro tempore, occaſione, diligentia, uoluntate, atq; animi inclinatione, inſtituto, moribus, prudentia & uſu euenire ſolent) prædicere, omnemq́; rerum, quæ uariæ homini accidunt, euentum, aſtrorum uiribus, & ut ipſi uocant influxibus adſcribere: cùm rerum euentus ſtatas quaſdam & proprias habeant congruenteſq; cauſas, in quas meritò ut ſic eueniant quæ à recto conſilio ſuſceptaq́; deliberatione manant reiicere omnem rerum exitum ualeamus. Quamobrem qui iudicio atq; prudentia ualent, haud prius quicquam aggredi ſolent, quàm iis rebus perſpectis omnibus, quæ ad id quod conſtitutum animo eſt conſequendum, ualere plurimum cenſentur: eaſq; res ita prudenter accurateq; diſponunt ac præparant, ut his ceu effectricibus cauſis finem conſequi facilè queant. In omni enim re antequam aggrediare (ut bellè Cicero ait) adhibenda eſt præparatio diligens, quæ id certè efficit, ut nullo ferè negotio quod ſuſceptum eſt confici, & ad finem deduci commodè poſſit. Quid hic in rebus quæ ad hunc modum geruntur aſtrorum influxus, & uarios in cœlo poſitus requiras? ſi utcunq; configurata ſint in cœleſtibus illis ſuis domiciliis aſtra (ſi modò prudentiam ſeueramq́; animaduerſionem adhibeas) rectè ſint quæ inſtituiſti caſura? Tum eſſe perabſurdum, & ab omni Philoſophia alienum, quorum proprias cauſas uideas, & manifeſtas & ſufficientes apud nos in uiribus corporum inferiorum, in animorum diuerſitate, in affectu, conſilio, occaſione, conſuetudine, in concurſu tam uario confluentium undiq; rerum atq; cauſarum, eorum tamen originem quærere in ſyderibus, quæ neq; ſit ibi, neque etiam ſi ſit, nobis ſit ipſa ſatis cognita atq; perſpecta, ſed tota prorſus abdita. Deſinant itaq; nobis Genethliaci iſti aſtrorum obſeruatores prædictionibus ſuis imponere, at quod ſuæ eorum

3. de Rat. uic. acut. text 38.

3. Præſagiorũ textu 39. & 40.

1. Officiorũ.

eorum artis ſcientiſsimi ſe neſcire arbitrati ſunt, ne ipſi ſcire ſe arbitrentur. Eudoxus Platonis auditor, in Aſtrologia (quod Cicero teſtatur) iudicio doctiſsimorum eius artis facilè princeps habitus, idemq́ſ ſummus, ſcriptum reliquit, Chaldæis in prædictione, & in notatione cuiuſq́ uitæ ex natali die, minime eſſe credendum. Panætius ſummus ſuæ ætatis philoſophus, aſtrologorum prædicta reiecit. Archelaum & Caſſandrum ſummos illius item ætatis aſtrologos, cùm in cæteris eius ſcientiæ partibus excellerent, hoc tamen prædictionis genere non uſos legimus. Quid Scylax Halicarnaſſeus? qui cùm excellens princepsq́ in aſtronomia habitus eſſet, totum hoc tamen Chaldaicum prædicendi genus repudiauit. Sed an non & Ptolemæus eius artis anteſignanus & princeps, opinione quadam non autem ſcientia, ad hanc ex aſtris prædicendi peritiam perueniri, conceptis etiam uerbis affirmat? quòd ex multis & diſsimilibus rebus hæc ſcientia conſtet. Neque exiſtimandum eſſe, ut quæ aſtra curſibus ac progreſsionibus ſuis ſignificent, ea ſint neceſſariò euentura, uelut ea quæ à diuina diſpoſitione contingunt. Hæc certè eius autoris uerba ſunt. Porphyrium de Plotino Platonicorum omnium principe, illud ſcriptis mādaſſe ſcimus, cùm magnam iudiciariæ aſtrologiæ dediſſet operam, uanamq́ agnouiſſet, artem ludibrio habuiſſe, magnisq́ poſtea aſſertionibus euertiſſe. Contendit Auicenna Metaphyſices ultimo, fieri non poſſe, ut futura prædicent aſtrologi: idipſumq́ Auerrous cōmentarijs illis ſuis in Auicennæ Cantica, & Metaphyſices primo, qui & ipſe aſtrologorum triplicitates, fortitudines, exaltationes ridet, omnes cœlorum aſtrorumq́ poſitus & influxus bonos eſſe affirmans. Varro Romanorum olim doctiſsimus ſuperſtitionem inde fluxiſſe omnem teſtatur. Omitto quæ Aulus Gellius de Genethliacis, & ijs qui ex aſtrorum ſcientia ſe cuncta prædicturos pollicentur ex Phauorini ſententia, ſummi ſanè ac ſapientiſsimi uiri dixerit: quæ una profectò diſſertatio, ad omnem eorum conuellendam artem ſatis eſſe poſsit. Quid item Valerius Max. libri primi, cap. IIII. quid Lactantius. Et ex noſtræ ætatis ſcriptoribus quid Picus Mirandulæ princeps, qui eam duodecim libris ſummis rationibus confutauit atq́ ſubuertit. Et ut ad noſtros, hoc eſt medicos ueniam, magnis eam argumentis Manardus & Muſa ſuis monumentis euertere ſategerunt. Quorum nos ſententijs innixi, eam tantum aſtronomiæ partem, quæ de motibus eſt, uti certiſsimam amplectamur: & ad medicos uſus pro Hippocratis & Galeni ſuprà expoſita mente traducamus: iudiciariam uerò partem ceu mendacem atque inutilem reijciamus.

1. de Diuinatione.

1. Quadripartiti capite 2. & 3.

Lib. 2. Diuinarum insti. cap. 17.

*

Examinantur pleraq; in libro de Tremore à Galeno dicta.

ENARRATIO III.

CVM Galeni de Tremore librum accuratè legerem, in eóq; magna quædam de tremore, palpitatione, rigore, & id genus deprauatis naturæ motibus contineri cernerem: admirari quidem omnia cœpi. tanta eo in genere tractationis cùm dicendi ubertas, tum demonſtrandi perſpicuitas ineſſe mihi eſt uiſa. Verùm cùm ſingula ſcrupuloſius expendere in animum induxiſſem, idq; iam meditatò facere eſſem ingreſſus: in locos aliquot ſanè (ut mihi quidem uidetur) difficillimos incidi, qui & legentis curſum remorari difficultate ſua poſſent, & in abſtruſiſsimis naturæ receſsibus poſiti toti eſſe uiderentur: quos ego pro ingenij mei paruitate examinare paulò diligentius conſtitui. Horum primus is eſt, qui capite quarto eius libri habetur, quo in loco cùm palpitationis & tremoris naturam, & quó alterum ab altero differret explicare uellet Galenus, eò in primis differre palpitationem à tremore exiſtimauit, quòd neq; qui in utriſq; afficitur locus idem ſit, neq; cauſa etiam, neq; accidentia eadem. Nemo enim, inquit, qui membra mouere haud decreuerit, tremit, cùm quæ palpitant, uel iacentia & nec unde mota palpitare cernantur. Qua in re decepti etiam multi ſunt, qui trementes quandoq; capite aliquos, manibus uerò cruribus'ue (quantum uiſu compræhendi liceat) immotis & extentis, demum trementes his ipſis etiam conſpiciunt. Hos rationem non à me primò, ſed à ueteribus quàm plurimis redditam, eſt operæpretium docere. Quòd non quæ moueri uidentur, ea duntaxat in motu ſunt, cùm quieſcere multa uideantur eundem occupantia locum, quæ nihilominus continuè mouentur. Aues enim non modò ſurſum uerſus, deorſum'ue uolantes, ſed quæ locum iam habitum non mutant, tunc etiam mouentur. Eodem enim in loco ſi mortuæ auis corpus collocetur, grauitate tractum facillimè in terrã corruet. Vnde cognoſcas licet, idem corpus in eodem loco permanens, motu aliquo uſum ſublime permanere, tanta profectò motionis parte, quanta careret, ſi grauitate ruinam ſortiretur. Quapropter quam immobilitatẽ eſſe cenſes, miſta ex duobus motio eſt motibus corpus in cõtraria loca trahere potentibus: quorũ ſi unum auferas, ab altero corripi corpus illico conſpicies.

Loci Galeni explicatio.

Hactenus Galenus, qui dũ palpitationis & tremoris in eo potiſsimùm ſitam eſſe differentiã conſtituiſſet, quòd quæ tremunt mẽbra ea moueri omnino oporteat: (immota enim non tremunt) palpitare autẽ etiam quieſcẽtia immotáq; poſſent: & in eo deceptos pleroſq; affirmaſſet, quòd trementes capite quoſdam, immotis autẽ & extentis manibus ac cruribus, his ipſis etiã partibus trementes conſpicerent; cauſam euentus huiuſmodi ab antiquis ſciſcitari præcipit, eamq; eſſe huiuſmodi tradit: Quòd non ea ſolùm quæ moueri uidentur, ea duntaxat in motu eſſe dicenda ſint: cùm quieſcere multa uideantur, eundẽ occupantia locũ, quæ nihilominus continuè moueantur.

Examinatur locus Galeni.

At uerò magnã hęc res mihi in ſe difficultatẽ complecti uidetur: quomodo enim quæ quieſcunt & eundem occupant locũ, ea tum

cùm

cùm quietem agunt, & eodem perſiſtunt loco, moueri poſsint? cùm enim quieſcere & moueri priuatiuè oppoſita ſint (eſt enim quies autore Ariſtotele priuatio motus eo in ſubiecto quod ad motũ eſt idoneum) quonam pacto ſi quieſcit quippiam, ipſum interea moueri poſsit? perinde enim id mihi uidetur, ac ſi cæcum uidere, ſurdum audire (dum alter cæcus eſt, ſurdus alter) dicas: quo quid ineptius dici uſquam poteſt? Præterea qui fieri poſsit, ut eundem occupans locum loco moueatur? Si enim quippiam eodem in loco manens conſiſtat, iam non moueri ipſum, ſed conſiſtere rectius dicemus: quod enim mouetur, alium atque alium locum continuè mutat: (hoc ſiquidem moueri loco eſt, nouum aſsiduè mutare locum, nec in eodem conſiſtere) hic enim de motu lationis locutum fuiſſe Galenum, ipſa tota loci huius ſeries apertè declarat: cùm de eo motu agatur, qui in tremoribus, palpitatione, rigoreq́ contingunt: quos eſſe locales dubitare nemo poteſt. Itaq; ſi quicquam eundem occupet locum, quinam continuè moueri poſsit plane non uideo. Ex diametro enim pugnare hæc mihi uidentur, Eundem occupare locum: &, Continuè moueri. Quod enim continuè fertur, id nunquam uno conſiſtit loco, ſed ipſum aſsiduè mutat. Hoc ſiquidem (ut anteà dictum eſt) moueri loco dicimus, ſedem aliam quàm prius occupare: uti abſolutè moueri, quod ſubſtantia uel accidente mutatur. Lationem itaq; Philoſophi omnes uocant mutationem à loco in locum: at quod eundem occupat locum, minimè à loco in locum fertur, ex quo eandem, ut ſupponitur, occupat ſedem. Non igitur moueri ipſum tum certè dicemus cùm eodem conſtiterit loco: ſed tum, cùm ab illo mutatum fuerit. Qua autem ratione à contradictionis labe uindicari hoc loci Galenus poſsit, non uideo, ni id dicamus, eum non de his quæ uerè quieſcunt, ſed de ijs quæ quieſcere ad ſenſum uidentur, etſi reuera non quieſcant, locutum fuiſſe. Sed interpretatio hæc (uerè ut dicã) Galeni ſenſis minimè congruit, qui non ſolùm quæ mouentur ca in motu eſſe, ſed & quædam quieſcentia moueri nititur affirmare: idq́ ex auium uolatu probare contendit, quæ (ut idem teſtatur) non ſolùm cùm ſurſum deorſum'ue uolatu aguntur: ſed locum etiam habitum non mutantes, moueri tamen tunc etiam dicat.

Loco moueri quid item & moueri.

Intellectus dictorũ Galeni

τοὺς γὰρ ὄρνιθας οὐ μόνον ἄνω καὶ κάτω φερομένους, ἀλλὰ κἂν ἕνα τόπον ἐν τῷ ἀέρι καταλαβόντες ὦσιν, ἐν κινήσει καὶ τότ᾽ ὑπάρχειν.

Non modò (inquit) aues ſurſum deorſum'ue uolantes, ſed & quæ locum in aëre iam habitum non mutant, tunc etiam mouentur. Quo in loco maior alia ſanè difficultas oritur: cùm fieri non poſſe uideatur, ut uolantes aues locum in aëre habitum non mutent. Siquidem cùm uolatus, motus quiſpiam in aëre ſit, alarum præſertim ope ac ſubſidio factus, quo aues aëra alarum diuerberatu permeãtes alium atq; alium ſubinde locum mutant, modò ſublimius, modò demiſsius actæ, interdum etiam in gyrum circumrotatæ: qui inquam fieri poteſt, ut cùm grauitate ſui corporis deorſum natura deprimãtur, ſi alarum miniſterio non utantur, conſiſtere in ſublimi eodem in loco queant? Nam cùm uolant aues, perpetuò alarum motu quo ſublimes ipſæ ferantur, uti eas oportet: quod cùm fit,

Volatus quid

alium atq; alium mutari locum oportet: in ſublime enim pendulas aues nunquam profectò eodem conſiſtere loco uideas: ut quæ ſi fortè conſiſtant, nec alarum ſuccuſſu ac diuerberatu utantur, grauitate in terram decidere ſit neceſſe. Interdum quidem nobis cùm ualde ſublimes ſunt, ſtare uidentur aues, nec alas quatere: ſed paſsis ipſis quaſi remis inniti: uerùm etſi ad ſenſum ita fieri uideatur, reuera tamen agitari aliquò earum corpus, alarum præſidio atq; agitatu eſt omnino neceſſe, ne grauitate deorſum detruſæ labantur: quæ profectò deciderent, niſi alarum motu niterentur. Itaq; ingenuè ut quod ſentio confitear, abſtruſiora hæc mihi planè, quàm ut mea infirma mens capere poſsit, ſunt uiſa. Quæ quieſcũt ipſa, & eundem occupant locum, ipſa tamen moueri: & aues non ſolùm ſurſum deorſum'ue actas, ſed etiam eundem in aëre conſeruantes locum, tum etiam moueri. Hæc profectò Platonicis numeris obſcuriora mihi uidentur. Sed reliqua excutiamus: Mentem ea de re ſuam confirmaturus Galenus, aues tum etiam cùm locum habitum non mutant, moueri ipſas tamen, ſic probat: Eodem enim in loco (inquit) ſi mortuæ auis corpus collocetur, grauitate tractum facillimè in terram corruet. Vnde cognoſcas licet, idem corpus in eodem loco permanens, motu aliquo uſum, ſublime permanere: tanta profectò motionis parte, quanta careret ſi grauitate ruinam ſortiretur. Rectiſsimè quidem illud, mortuæ auis corpus ſi in eodem ipſo conſtituatur loco, quo uiuentis auis, grauitate tractum corruere, quòd anima carcat, atque ſubinde facultate omni corporis rectrice: Quod uerò infertur, idem corpus in eodem permanens loco aliquo uſum ſublime permanere, tanta ſcilicet motionis parte quanta careret, ſi grauitate laberetur: id quidem ut quadantenus uerum, ſic pro parte admitti non ſic facilè debet. Siquidem quæ corpora uolatu ſublimia feruntur, ea quidem motu aliquo uti dubium non eſt: ex quo enim erecta, ſublimiaq; manent, grauitati deorſum trudenti reuera contra nituntur: idq; eo motu quo in ſublime feruntur, quod fit facultate corporis rectrice, & alarum miniſterio. Verùm idem corpus & in eodem permanens loco, motu aliquo uti, ut ſublime permaneat, id uerò profectò admitti Galeno non debet. Si enim (ut ipſe uult) eodem in loco maneat corpus, quomodo moueri poteſt? quod enim eundem occupat locum, ipſum quidem non mouetur, ſed conſiſtit potius: quod ſi conſiſtat, (uti conſiſtere quidem neceſſe eſt quod eundem occupat locum) nullo motu uti opus habet, ut eo in ſtatu permaneat. Nam aues cùm uolatu huc atq; illuc ſublimes circumferuntur, tum motu aliquo profectò uti eas oportet, ut ſic ſublimes ferantur: tanta certè motionis parte quanta carerent, ſi grauitate detruſæ laberentur: quod ueriſsimè dixiſſe mihi eſt uiſus Galenus. At uerò ſi eodem conſiſtant loco, etiam ſi ſublimes ſint, nullo tum certè eas agitari motu ut ſic permaneant eſt neceſſe: quòd uidelicet quieſcere, non moueri tunc ſint dicendæ, eundem cùm occupant locum: utpote ſi in editiſsimæ turris faſtigio conſiſtentes perſiſtant, ut ſic permaneant, motu'ne aliquo uſas eſſe dicemus? Nihil profectò minus. Nec ſanè ego quonam pacto aues iam habitum conſeruare locum ſublimes quum ſunt, poſsint, perſpicere poſſum;

De Platonicis numeris uide Platonẽ 8. de Repub.

Examinatur Galeni locus.

ſum : niſi tum, cùm rei alicui innituntur : dum enim uolant eundem ſeruare locum minimè poſſunt, aſsiduè enim mutantur : Nec uero uolatu fieri unquam poteſt, ut in eodem maneant loco : non enim in aëre pendulæ eſſe aues ullatenus poſſunt, quin grauitate ruant, niſi aſsiduo alarum ſuccuſſu aëriſq; uerberatu, interdum etiam expanſis alis, alium atq; alium demutent locum. Itaq; mihi fieri non poſſe uidetur, idem corpus eodem in loco manens, etiã ſi ſublime ſit, motu aliquo uti, ut ſic permaneat opus habere : cùm ut antea dictum, conſiſtere tunc temporis, non autem moueri dicatur, quod eundem occupat locum. Equidem cùm Philoſophis omnibus id ferri propriè dicatur, quod locum aſsiduè mutat : quonam pacto quod eodem in loco manet, ferri tum dicetur? Sed quod ſequitur paulò preſsius expendamus. Quapropter (ſubdit Galenus) quam immobilitatem eſſe cenſes, miſta ex duobus motio eſt motibus, corpus in contraria loca trahere potentibus : quorum ſi unum auferas, ab altero corripi corpus illico conſpicies. Immobilitatem eam quæ uidetur, ex duobus conſtare ipſam motibus, & ſi id fieri non poſſe uideatur, uerißimum tamen certè eſt. Quod ut planum fiat, illud attendendum. Immobilitatem quidem duplicem eſſe : alteram quæ uerè talis ſit, hoc eſt, in qua nequicquam animans ullatenus moueatur, ſed omnino quieſcat : priuationem enim motus immobilitatem omnes eſſe uolunt, Alteram in qua etſi moueri animal minimè loco uidetur, eundemq; occupare locum : muſculorum tamen operatione, tacitoq; quodam motu, agitari ipſum tum etiam, cùm moueri minimè uidetur, eſt omnino neceſſe. Hoc in immobilitate ea quæ ſtatio dicitur, per quam erectus homo conſiſtit, cerni apertiſsimè poteſt. Nam & ſi tum immotus eſſe appareat, dum erectus manet : operari tamen ea in ſtatione muſculi maximè uidentur. Itaque ſenſa Galeni ut explicemus quæ immobilitas reuera eſt, & omnimoda motus priuatio, ea quidem ex motibus ullius generis conſtare minimè poteſt. Quomodo enim priuatio ex habitu conſtet? id enim fieri naturæ lex uetat : non enim cæcitas uiſu conſtat, non ſurditas auditu, non denique immobilitas motu, neq; de hac intellexiſſe Galenum iure exiſtimandum eſt, eam ipſam cùm duobus conſtare motibus ijſq; contrarijs affirmauit. Quæ nam ergo immobilitas ex oppoſitis ijs conſtituetur (ut uult Galenus) motionibus? ea ſcilicet, in qua & ſi conſiſtere ad ſenſum animans uidetur, eodemq; perſiſtere loco : reuera tamen non omnino quieſcit, ſed operantibus muſculis, rectriceq; corporis facultate corporis molem uel erigente, uel certè ſuſtinente, tacito quodam motu animans agitatur. Hoc ipſum pulchrè in alitibus ſurſum uolatu actis Galenus cùm hic, tum primo de motu muſculorum fieri docet. Interdum enim accidit ut in ſublime acta ales eodem in loco manere nobis conſpiciatur. Sed utrum (ait Galenus) dicendum eſt hanc immobilem eſſe, ceu ſi ſuſpenſa deſuper fuiſſet, an moueri ad ſuperiora tantum, quantum grauitas corporis eam deorſum duxiſſet? Mihi ſanè (ſubdit) hoc uerius eſſe uidetur : nam ſi ipſam priuaueris anima, uel uigore muſculorum, celeriter ad terram deferri cernes. Quo manifeſtum connatam grauitati corporis lationem deorſum, æqualem lationi ad ſuperiora

Immobilitas quid.

Statio.

Dicti Galeni explicatio.

1. de motu muſculorum.

Explicatio loci Galeni.

riora uigore animi exiſtere. Hac quidem docta ſerie Galenus, conſiſtentiam eam qua ſtare nec ullatenus moueri animans uidetur, non omnifariam motu priuari demonſtrat, dum tanto uigore ſurſum conſiſtit animal, quanto à grauitate corporis deorſum deprimitur: uireſq; has pares inter ſeſe æqualeſq; eſſe (ſi ſublime manſurum animans ſit) perbellè docet. An uerò in huiuſmodi ſtatibus omnibus aliquando ſurſum, aliquando deorſum corpus feratur contraria uiciſsim patiens: an eodem perpetuò loco maneat, breuiter quidem, ſed acutè explicat citato de motu muſculorum libro Galenus: inquiens, In huiuſmodi ſtatibus, alitum corpora ſurſum deorſum'ue, ſed breuiſsimis ſpacijs celeribuſq; & momentaneis mutationibus agi. Sed quia tum breuiſsimis ſpacijs, tum citata mutatione agitantur quæ ſenſum fugiat, ob id eodem perſiſtere in loco uideri. An uerò id temporis, quo ſic afficitur animans, unum locum occupet, an locum mutet, ad eam quæ de motu eſt tractationem uult rem hanc totam pertinere Galenus. Et quidem ex his quæ paulò antè de Galeni ſenſis attulimus, conſtat ſic in ſublime conſtitutam alitem, eodem prorſus in loco adequatè non eſſe, cùm corporis & muſculorum nixu facultatiſq; regentis præſidio, modò ſurſum, modò deorſum, breuiſsimis momentaneiſq; motionibus agatur: quòd quantum corporis rectrix facultas muſculorumq;

Muſculorum operatioquæ Galeno 1. de Motu muſc.

connata operatio (quam Galenus tenſionem propriè, & in ſeipſos contractionem uult eſſe) ſurſum attollat, tantum corporis grauitas deorſum trudat: unde his ſibi uiciſsim ſuccedentibus motibus, neceſſum eſt non eodem omnino loco perſiſtere animans ſublime dum manet: perinde enim tum illi euenit, atq; ſi inanime quoddam corpus à duobus pari uirtute præditis, prorſum retrorſumq; agatur. Id enim eodem in loco manere uidetur, dum quantum alter motuum trahebat prorſum, tantum alter retrahens retrorſum, in eodem loco corpus manere cogit, at non ut penitus immobile. Quod enim tale eſt, nequicquam mouetur: quod uerò ſic prorſum retrorſumq; agitur, dupliciter ſanè mouetur: modò tractum, modò retractum, uelut qui aduerſo flumine natat. Hic enim ſi uiribus æqualis ſit uiolentiæ fluxus, in eodem ſemper permanet loco: non tanquam is qui nullo pacto mouetur: ſed prorſum proprio motu fertur,

1. de Motu muſc.

quantum externo retrorſum rapitur. Hæc ſanè non mea, ſed Galeni exempla ſunt, quibus rem (ut ille affirmat) obſcuriſsimam, peruiam reddere atq; dilucidam ſatagit: illud ut oſtendat, non omnem immobilitatem motu omnino deſtitui: & qualis ſit ille motus, ijs familiaribus exēplis monſtrare contendit: ſi quidem diſcere in exemplis diſcentem oportet, & ſunt

9. Meth.

ea exemplorum (ut idem uult Galenus) potiora habenda, quæ uſurpari oculis poſſunt. Verùm maior hic de integro nobis dubitatio oriri uidetur, ſi quidem ſtans erectumq; animans moueri dixerimus. Nam quod erectum in pedes ſtat, id ſanè nuſquam nullam'ue in partem mouetur: ſed quaſi uno loco fixum conſiſtit: nec ſeſe in uarios poſitus mutat: cùm tamen tendi tum muſculos, ualideq; operari atq; ſubinde moueri oporteat,

Loci Hippocratis explicatio.

unde rectiſsimè Hippocrates dixiſſe illud ſit uiſus, ſtare ulceribus noxium eſſe: & alio loco ſi in crure conſtiterit ulcus, neq; ſedendum eſſe, neq; ambulan

bulan

bulandum: ſed quieſcere & immotum permanere, cur? Quòd per hos corporis ſtatus, muſculi operentur, tenſiq; permaneant: à qua tenſione labor ulceratæ parti afferatur. Laborare autem ſtando muſculos, apertius eſt, quàm ut probari oporteat: ſi quidem cùm id temporis tenſi permaneant, ſi diutius eo in ſtatu perſtiterint, labaſcit connata eorum operatio: quam tenſionem eſſe, & in ſeipſos contractionem quandam, Galenus uoluit. At uerò num muſculi dum erectam corporis molem tenſione ſua ſuſtinent, moueri tum dicantur, non ſatis explicatu facile fuerit: ut qua in re & Galenus ipſemet ambiguus ualdè & dubius fuerit, tanta rei obſcuritas atque difficultas ineſt. De tenſione enim manus cùm ſurſum tenſa effertur loquens ex profeſſo, quæſtionem hanc totam non ſine difficultate maxima diſſoluit, hac uerborum ſerie. *1. de Motu muſc.*

Fingamus manum ſurſum tenſam eſſe, & deinde in hac figura ſeruari: poſt interrogemus iterum nos ipſos, cur iam non deorſum feratur grauitate uergens: ac deinde reſpondeamus, quòd muſculorum eleuantium ipſam tenſio permanet: Prius igitur quàm hæc exoluantur perfectè, non eſt poſsibile manu tranſmoueri, ceſſantes tamen à tenſione, ſi nullus alius muſculus tendatur, ſed omnes abſq; operatione maneant: quò grauitas eam ducit, eò deferetur. Si autem aliquis alius muſculus tendatur, quò ille trahat, illuc mouebitur. Manifeſtum igitur, quòd dum manus tenſa ſeruatur, tenſio muſculorum, qui ad id ipſam conſtituerunt, conſeruatur. Nunquid igitur dicendum eſt, eos operari quidem & tendi, ſed non moueri? Atqui ſi hoc cauebimus dicere, non operari quidem eos dicendum. Abſurdum enim eſt fateri eos operari ſecũdum innatam & maximè propriam operationem, moueri autem eos negare. Atqui non apparent moueri, cur enim non oportet etiam contraria opponere, tametſi quàm maximè ardua & diſtinctu difficilis fiat eorum certatio? *Vbi ſuprà.*

Hanc uerò propoſitam dubitationem paucis interpoſitis ſic diſſoluit. Quia (inquit) iam muſculi operantur, ideo eos moueri dicimus. Quia uerò nec totum membrum, cuius pars ſunt, neq; ipſi ſingulatim apparent moueri, propter hoc rurſus non audemus fateri eos moueri. Quam igitur (ſubdit) quiſpiam ſolutionem dubitationis inueniat? utrum eam quam afferunt, qui ſupponunt motus tonicos appellatos? an aliquam aliam meliorem?

Hactenus Galenus, qui in re tam ardua difficileſq; aditus atq; exitus habente, ueri philoſophi partes egiſſe uidetur, dum rei difficultate irretitus, nihil quicquam temerè tanta de re pronuntiandum eo ipſo loco conceptis uerbis affirmauit. Inclinat autem in eam partem, ut ſtatuat, muſculos quidem dum tenſi manent, operari quidem, ſed non propriè moueri, niſi ea motionis ſpecie quam tonicam, hoc eſt, robuſtam, & ueluti nixu factam uocant. Ego quidem profectò animi mei ſenſum ea in re difficultatis pleniſsima ut explicem, ita iudico: cùm primum attollimur ut erecti ſtanteſq; conſiſtamus, tum profectò non tendi ſolùm, ſed & moueri muſculos credam: quòd prius minimè tenſi eſſent, nunc uerò ad corporis molem ſuſtentandam (erecti dum manemus) tendi eos oporteat, quod *Tonica motio.* *Vallériolæ de muſculorum in ſtando operatione opinio.*

ſine

ſine motu aliquo perfici minimè poteſt. At uerò poſteaquàm ſemel tenſi eſſe cœperint, corpusq́ ſtare, moueri eos amplius non arbitror, ſed ſolùm à facultate corporis rectrice ſic tenſos conſeruari atq; hac ratione in ſuo tenſionis robore atq; uigore perſtare. Quam ſanè operationem ſi more Galeni tonicam, aut aliter quomodolibet uocare uoluerimus, minimè ſum reluctaturus: moueri eos tamen locali motu (quod uerè Galenus dixit) non planè uidemus. Neq; enim membrum ipſum, aut totum deniq; corpus: neq; muſculi ipſi, qui membrorum ſtantium partes uel præcipuæ ſunt, dum erecti conſiſtimus, moueri ullam in partem uidentur: perinde enim muſculis in ſtatione accidit atq; funi à duobus tenſo: Nam cùm primum tendi funis incipit, tum quidem moueri apertè eum cernimus: at dum trahentium ui tenſus manet, non amplius moueri eum conſpicimus: ſed ui tendentium eo in ſtatu conſiſtere, nulla in fune ipſo motione conſpicua. Atq; ijs ego Galeni ſenſa explicari cōmodè poſſe planè arbitror.

Simile aptiſs.

Reliqua nunc eius autoris libro de Tremore dicta, ſi quam difficultatem in ſe ullam habere uidentur, rurſum de integro excutiamus. Palpitatio (inquit) eleuatio quædam præter naturam eſt, atq; depreſsio, tremor inuoluntarius ſurſum & deorſum motus, motarum partium ab inuicem. Palpitationem eſſe membrorum eleuationem quandam atq; depreſsionem, ſenſuum fide conſtat: attolli enim & deprimi palpitans membrum uidetur: tremorem uerò inuoluntarium eſſe ſurſum & deorſum motum, non in uniuerſum tanquam conſtans aſtrui debet: non enim perpetuò quæ tremūt membra, ſurſum deorſum'ue feruntur: plerunq; enim in latera eiuſmodi perficitur motus, ut in capitis tremore perſpicere licet, in quo caput non ſurſum deorſum'ue, ſed in latera magis tremens agitatur: In brachijs & cruribus trementibus ij ſurſum deorſumq́ motus perſpici liquidius poſſunt, hæc enim membra in eas poſitus differentias ferri tremulo motu poſſunt. Caput non ſic: non enim ſurſum tremens caput, ſed in latera magis, ceu antea dictum, fertur. Itaq; non uniuersè Galeni dictum accipiendum eſt, ſed commodè magis, ac particulatim, ut pluribus trementibus membris ſurſum deorſumq́ præter uoluntatem moueri non omnibus in uniuerſum conueniat. Sequitur uerò in contextu.

Nec idem ſurſum ferri aut eleuari; neq; deprimi quod deorſum ferri eſt. Quæ ſurſum nanq; feruntur & deorſum, cum alio priorem locum mutant: eleuata autem & depreſſa, ſedem ſeruantia antiquam, ambientis nunc aliquid aſſumunt, nunc deperdunt, ut moueri utriſq; commune ſit: elatis quibuſuis atq; etiam depreſsis, ſurſumq́ ac deorſum motis. Illis proprium eſt, maiorem & minorem locum, non relicto primo, occupare: his autem adeò loca commutare, ne ſede in eadem maneant.

Loci Galeni explicatio.

Hac docta quidem & Galeno digna ſerie apertè quid inter ſurſum ferri & attolli, quid rurſus inter deprimi atq; deorſum ferri interſit, explicatur. Non enim eadem hæc ſunt, etſi cōmune quid habere uidentur, utraque enim motus quidam ſunt. Quæ enim ſurſum ferūtur, & quæ eleuantur: tum uerò & quæ deprimuntur, quæq́ deorſum feruntur moueri omnia oportet; ſine motu enim nequicquam horum perfici ſanè poteſt.

Hoc

Hoc differũt, quòd quæ ſurſum deorſum'ue feruntur, aſsiduè locum mutant: ſi enim eodem conſiſterent loco, neq; ſurſum neq; deorſum ferri ea contingeret: Quæ uerò attolluntur aut deprimuntur, ſecundum ſe tota quidem, quem antea occupabant locum eundem planè elata depreſſa'ue occupant: ſecundum partes uerò, aliquid ambiẽtis aſſumũt deperduntq́;. Eleuari enim propriè & attolli ea dicuntur, quæ non relicto priore loco, aliquid ſibi amplioris loci aſciſcunt: uti deprimi, quæ ſeruato eodem in quo erant loco, nonnihil illius loci amittunt, minoremq́; quàm prius occupant locum. Euidens horum exemplum è multis deſumi poteſt. Folles cùm ſpiritu tumentes attolluntur, eleuari tum certè rectè dicimus: uti cùm eiecto ſpiritu detumeſcunt, deprimi: at cùm eleuãtur, & ſi quippiam amplius ambientis ſibi quàm antea uendicant, eundem tamen ſecundum totam eorum molem locum occupant: ueluti cùm depreſſæ uacuato incluſo ſpiritu minorem occupant locum: ſic rurſus motæ ſecundum diaſtolen & ſyſtolen arteriæ, eundem perpetuò occupant locum: etſi dilatæ ampliorem, contractæ minorem occupent. Hoc ipſum denuò in inflatis ſeu detumeſcentibus ueſicis eſt cernere: hoc in feruente per ebullitionem aqua, aut eadem gelu concreta uſu uenit: eodem enim loco conſiſtens modò ebullitione attollitur, modò perfrigerata deprimitur, ſede antiqua ſeruata. Id ipſum quoq; in maſſa panis dum attollitur, aut coacta deprimitur experiri licet. Et ut in ſumma dicatur, quæcunq; uel rareſiunt, uel denſantur, ad hunc ſe modum habere deprehenduntur. Conſtat igitur, in his quæ attolluntur & deprimuntur, locum haud quaquam mutari: in his uerò quæ ſurſum deorſum'ue aguntur, aſsiduè alium atq; alium priore relicto aſſumi. Quæ docta Galeni hoc loco ſententia eſt: quam (quoniam implicatior erat, quàm ut facilè ſummis labris deguſtanti peruia eſſe poſſet) familiaribus exemplis explicuiſſe operæpretium uiſum eſt. Cætera uerò quæ eodem in libro magni momenti ſublimiaq́; habentur, exactæq́; ſpeculationis indiga, perſequi non eſt animus: quando mihi propoſitum eſt, iuuante & fauente conatibus meis Deo, ubi primum me hac enarrationum medicinaliũ editione explicaro, uniuerſum illum de Tremore librum amplis (quantum quidem mihi per ingenij mediocritatem mei à ſummo Deo conceſſum fuerit) commentarijs illuſtrare. Ego enim reconditiſsima quædam, nec ſatis cuiuis perſpecta eo in opere contineri animaduerti. Qualia illa ſunt, quæ de natiuo noſtro calore, deq́; illius in nobis effectionibus: quæ item de anima, de rigoris generatione ac cauſis, de naturæ in rigoribus pugna, de à Platone dictis (quæ illic ſeuera animaduerſione à Galeno expenduntur). Quæ quoniã ſingula, exacta explicatione atq; interpretatione egere mihi ſunt uiſa, in id commentarij (ſi fata ſinent) quę dicẽda ſuperſunt reijciemus.

Eleuari corpora quid: itẽ & deprim.

Similitudo commoda.

Num Galeni ætate diſtincti eſſent à medicis Pharmacopæi, ſeu unguentarij, item & chirurgi, ut nunc ætatis: an contrà ijdem eſſent: & an medico horum munia obire quandoq; liceat.

ENARRATIO IIII.

CVM de medicæ artis præſtantia, dignitate & uſu: tum de illius partibus, Pharmaceutica & Chirurgia, ſermo inter doctos aliquot incidiſſet: qui harum partium munia non à doctis nunc, & rerum uſu atq; prudentia, ut olim, præditis hominibus exerceri, ſed plerunq; à parum peritis uiderent: quæſitum eſt, Num ut diſtincta ſunt & materia, & effectionis atq; inſtrumentorum modo munia hæc, ita quoq; diuerſi eſſent qui iſthæc obirent munia artifices, cùm præſertim uetuſtiſsimus autor Hippocrates, non eos ſolùm qui morborum naturas, ſymptomata, cauſas, euentus conſiderant, illiſq; arte medentur, medicos appellet: ſed eos etiam, qui fractis, luxatis, atq; adeò uulneribus omnibus manu mederentur, eodem etiam medicorum nomine inſigniendos putarit: ut eoſdem fuiſſe olim medicos & chirurgos, non ſine ratione exiſtimari poſsit. Quin & eos qui medicamenta olim conficerent (quos nunc uulgato nomine Pharmacopœos dicimus) medicos fuiſſe ex Galeno affirmari poſſe tradunt: qui libro de Antidotis primo, ad medicos propriè magnarum antidotorum compoſitiones pertinere, Mithridaticæ inquam & Theriaces, aſtruxit: eſſeq; id parandi atq; conficiendi antidotos munus, à Cæſaribus ſuo tempore Romæ excellentibus medicis datum. Nam & ipſi quoq; Galeno, quandoq; ab Antonino atq; Seuero ut theriacen conficeret, imperatum fuiſſe, eodem ipſo loco teſtatur: ſeq; in eorum gratiam antidotos eas confeciſſe, & quibus in ijs parandis ſimplicibus fuerit uſus, qua ratione cuncta miſcuerit, ac diſpenſarit, longa ſerie citato nunc libro docet. Vnde conſtat, parandorum medicamentorum rationem ad medicos propriè pertinere. Quod ex his quæ ab eodem Galeno tum libris de Medicamentis ſecundum locos, tum libris de Medicamentis ſecundum genera prodita ſunt, fieri euidentiſsimum poteſt: cùm innumera quæ illis libris deſcribuntur medicamenta, ab excellentibus omnia medicis Aſclepiade, Archigone, Democrito, Apollonio, Hera, Scribonio, Muſa, Caſsio, innumeriſq; alijs & excogitata ſint, & certis ſimplicium gradibus ponderibuſq; inuicem miſtis coacta. Nec in ijs ſolùm medicamentorum conficiendorum rationibus, ſed & in re herbaria priſcos ſe plurimum exercuiſſe medicos, conſtans fama Galeni quoq; teſtimonio roborata eſt. An non Heraclidem Tarentinum, Cratenam, Dioſcoridem, Nigrum, Iollam, Ruffum Epheſium, rei herbariæ ſcriptores longè nobiliſsimos, excellentes medicos fuiſſe ex eorum monumentis, Galeniq; aſſertione conſtat? Medicum certe ſtirpium omnium peritiam, aut ſaltem quàm plurium habere debere, Galenus citato loco affirmat: quam ut ſibi ipſe compararet: metallorumq; omnium naturam, formas, uires, natalemq; locum ut cognoſceret, non in Cyprum modò, ſed in Lemnũ inſulam, in Aegyptum,

Vide Hippocratem lib. 1. de Fracturis: & lib. de his quæ in medicatrina fiunt. & lib. de uulneribus capitis.

Lib. 1. de Antidotis.

Vbi ſuprà.

Cretam,

Cretam, infinitaq́ue loca alia, magnis & laborioſis itineribus, partim mari, partim pedeſtri profectione contendiſſe, cùm primo de Antidotis libro, tum I X. de Simplicium facultatibus teſtatur. Quin & belli Troiani temporibus, Podalyrium & Machaonem Aeſculapij filios Agamemnonem ducem ſecutos (quod Celſus affirmat) uulneribus tantum modo ferro & medicamentis hominum generi opem tuliſſe, Homeri teſtimonio proditum eſt. Illud ut intelligere liceat, id ætatis medicos chirurgosq́ue eoſdem atq́ue coniunctos non diſcretos (ut nunc ſunt artifices, & ſi ſibi inuicem commodantes) fuiſſe. His rationibus docti illi, de quibus ab initio dixi, medicos olim unà cum herbarijs, chirurgisq́ue eoſdem fuiſſe probare nitebantur. Quæ cùm mihi audienti minimè probarentur, illiq́ue ſententiam ea de re meam requirerent: reſpondi longè me ab illis diuerſa ſentire, fuiſſeq́ue ſemper medici ſublimius atq́ue excellentius munus nomenq́ue, quàm eſſet uel herbariorũ, uel pharmacopœorum, uel etiam chirurgorum. etſi omnes lato quodã ſignificato, eò medici dici poſſent, quòd pro ſui quiſq́ue muneris ratione, alius ſalutares porrigendo herbas, alius medicamenta miſcendo & propinando, ſecando & urendo alius, manũ ferrent mortalibus & prodeſſent. Verùm ſi ſtrictius & propriè magis, medici nomine uteremur, (uti uſum fuiſſe Hippocratem medicinæ parentẽ legimus, dum medicum uirum eſſe ſapientem, affirmauit) id protinus faſſuros omnes, magnum quiddam & admirabilius quàm uulgò credatur medicum eſſe, nec tam infimis abiectisq́ue cancellis concludi, ut cum mechanicis artificibus commune quicquam haberet: ni quatenus eorum miniſterio in ſanandis hominibus, dum res expoſcit, utatur: moxq́ue oſtendere ex Galeni ſenſis aggreſſus ſum, non ſua modò, ſed & priſcorum ætate, qui longè Galenum anteceſſere, medicorum gentem toto orbe terrarum celebrem & illuſtrem, ab Pharmacopœis chirurgisq́ue, & munerum dignatione, & artis profeſsione, longè diuerſam fuiſſe: aliudq́ue medicos, aliud chirurgos, & unguentarios perpetuò extitiſſe, idq́ue uarijs Galeni ſententijs confirmare ſum nixus. Is enim Aphoriſmum illum Hippocratis ſexto Epidemiorum enarrans, νόσων φύσιες ἰητροί, id eſt, moborum naturæ medicatrices (qui quidem primus eſt ſectionis quintæ eius libri) indicare uolens quo nam pacto natura morbum curare dicatur, quomodo medicus, quomodo miniſtri, & adhibita etiam ad curationem inſtrumenta, ita de tota re differit, ut medicum dignitate longè plurimũ miniſtris anteponat, & qui hi ſint conceptis uerbis explicet. Quod nam igitur (inquit) dignitate primariũ eſt, quod ſecundas, quod tertias habeat, inter hæc omnia quæ ſanitatem facere diximus, contemplari conuenit: eò etiam magis, quòd & alia quædam per quæ morbi curantur accedunt: quorum omnium ſecundum dignitatem ordinem internoſſe præſtiterit. Nobis enim melius dici uidetur & naturam morbos medicari, rectè uerò & artem medicam, & medicum, uerè quoque & eius miniſtrum, & uenæ ſciſſuram, & per ipſam factum ſanguinis profluuium, & cætera. Hac quidam ſerie apertiſsimè Galenus medicum à miniſtro diſtinxiſſe eſt uiſus, ordinemq́ue in morborum curationibus tunc conſtituiſſe, ut primas quidem partes natura ſibi uen-

Lib. & capite primis.

Lib. de probitate.

Loci Galeni explicatio.

K dicet:

dicet: ſecundas ars medica, per quam medicus idoneo tempore atq; occaſione, idonea quoq; curando morbo auxilia admouet: tertias partes medici ſuſtinent, qui & ipſi naturæ miniſtri ſunt, uel Galeni teſtimonio. Ab hinc proximas medicorum miniſtri ſibi aſſumunt, ea prompti obeuntes munia, quæ à medicis imperantur: geritq; hac in parte medicus imperatoris partes, miniſter militis: hic rurſus nautæ, ille gubernatoris nomen pulcherrimè ſuſtinet. Quod paulò pòſt ijs uerbis declarat Galenus:

In arte medendi.

Ex his uerò abundè conſtat, quantum ſanitatis effectrices cauſas natura dignitate antecellat. omnia enim reliqua materiam ipſi parant & ſuggerunt, quemadmodum in alijs quoq; artem quandam miniſtrantem uidemus. Textricis namq; radios, textoria & pectines Lignarius faber molitur: hinc uerò ligna materiæ exciſor: ſecurim item & dolabram ferrarius artifex, ferrario autem ipſi, ferrum metallorum effoſſor comparat: rarumq; eſt artem effectiuam inuenire, nulla alia egentem, quæ aut inſtrumenta fabricetur, aut materiam operi idoneam reddat. Ita ſanè & medico multæ artes aptas materias præparant, perinde ut ipſe rurſum naturæ, cum quibuſdam miniſtris ſuppeditat. Quam enim proportionem architectus erga cæmentarios, lignariosq; fabros, & alios, quibus imperat, artifices: eandem & medicus erga miniſtros ſuos gerit. Iſti uerò ſunt herbarij, unguentarij, coqui, cataplaſmata adhibentes, humore conſpergentes, clyſteria immittentes, ſcarificantes, uenam ſcindentes, cucurbitulas affigentes.

Loci Galeni explanatio.

Quæ ſit medici in curandis morbis ratio, quæ miniſtrorũ, quid morbo medicus ſuggerat, qui huius miniſtri ſunt, ampliſsimè hic docetur. Vt enim in artibus reliquis quædam opus efficiunt ipſæ, aliæ ad opus conficiendum idoneas præparant materias: ſic & in medendi arte medico multæ artes ad ſanitatis effectionẽ idonea ſuggerunt inſtrumenta, aptasq; materias: ut herbaria, unguentaria, & quæ manibus operatur quam χειρουργίαν uocant, ac complures aliæ: Naturæ uerò, medicus eiusq; miniſtri plura ſuppeditant, quorum præſidio facilè ſuperari à natura morbus queat. Atque in hoc munere obeundo medicus architecti rationem obtinet: ut enim hic cæmẽtarijs, lignarijsq; fabris, lapidum exciſoribus, alijsq; architectonicæ artis miniſtris ut dux imperat: ſic & medicus herbarijs, unguentarijs, coquis, & uenam ſecantibus, hoc eſt chirurgis, cæterisq;, ceu poteſtatem habens, principemq; artem nactus, imperat: hi enim omnes (ut hac ſerie explicatiſsimè docet Galenus) medicorũ miniſtri ſunt. Itaq; ſi miniſtri, medicus uerò architectus, an non hi omnes à medico reuera diſtincti erunt? Diſtat enim ab his medicus, ut à militibus imperator, à cæmentarijs architectus, à nautis gubernator. Quod animaduertens Galenus, mediciq; ingenui nobilitatem, eiusq; qui Aeſculapij genere ſe dignum duceret explicare uolens, uulgariumq; hominum in deligendis medicis deprauatum notans morem, medicum excellenti cuidam exercitus duci comparat, aut regi ſubditis imperanti. Fit inquit iure, ut cùm ægrotare cœperint, (de uulgaribus loquens, & nullo iudicio præditis hominibus) medicos aduocent, non quidem optimos, ut potè quos per ſanitatem

noſcere

noſcere nunquam ſtuduerunt: ſed eos quos maximè familiares habent, quíq; ipſis maximè adulantur, qui & frigidam dabunt ſi hanc popoſcerint: & lauabunt cùm iuſſerint, & uinum niuemq; porrigent: poſtremò quicquid iubebitur, mancipiorum ritu facient: contrà quàm ueteres illi medici ab Aeſculapio oriundi, qui tanquam duces militibus, & reges ſubditis, imperare ægris uoluerunt: nequaquam uerò Getarum & Tibiorum, & Phrygum, & Thracum emptitiorum ritu parere atque obſequi.

Oratione hac Galenus grauiſsimè & Pſeudomedicorum ignobilitatem *Loci Galeni explicatio.* damnat: qui à nobili illa Aſclepiadarum familia degenerantes, mancipiorum ritu ægris parere magis & obſequi, quàm imperare (ſuæ nobilitatis obliti) malunt: & uerè medicorum, generoſam uirtutem celebri cõmendatione exornare contendit. Quid enim abiectius, & medici dignitate atque excellentia indignius, quàm eum à cuius imperio & præſcripto omnis ægri uita ſalusq; pendet, ceu mancipium, ægri iuſsis parere, illi blandiri, illius uotis ſubſcribere, nihil interea de morbo & oblatorum noxa cogitantem? Quod qui faciunt, quíq; ſeruilia obire munia, quo ſe gratioſos ægris & placidos præſtent, in more habent, ij certe (ſi modo qui tales ſunt) indigni medici nomine ſunt habendi. Generoſos medicus *Medici generoſi officium.* ſeruet pro excellenti ſua natura ſpiritus, nihil quicquam ad gratiã loquatur, unum tantum ægri commodum ſuæ artis fidens ſpectet: tutò, celeriter, & iucundè curet: uulgi famam (quod iubet Galenus) perpetuò con- *7. Meth.* temnat, uni ſe ueritatis ſtudio dedat, totus eo ſtudio flagret, deq; Apollinis Aeſculapijq; arte tum exercendi, tum uerò ſemper augenda, ac pro uiribus perficienda laboret. Hæc generoſi medici & ſua arte commendabilis actio, hoc munus, hæc perfecta & ad ſummum deducta ratio erit.

Ad inſtitutum porrò redeuntes clarorum uirorum teſtimonijs oſten- *1. Meth.* damus, unguentarios, chirurgoſq; non Galeni modò ætate ſed Celſi & Aſclepiadis diſtinctos fuiſſe. Celſus lib. I. Sanus homo, qui & bene ualet, *Cap. 1.* & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet, ac neq; medico, neq; iatralipta egere. An non hic medicum ab unguentario conceptis uerbis diſcriminat Celſus, dum ſanum hominem neq; medico, neq; iatralipta, hoc eſt, unguentario egere affirmat? eſt enim iatralipta, ſi nominis uim expendas, unctor medicus, à quo muneris dignitate & excellentia qui abſolutè medicus nuncupatur longiſsimè diſtat. Rurſus idem lib. VII. cap. I. de chirurgia ex profeſſo loquens, deq; illius profeſſoribus & omni chirurgi natura ac moribus, chirurgiam quidem, ut quæ manu curet, tertiam eſſe medicinæ partem, & ſuos priuatim profeſſores, qui illam ualde nobilitarint habuiſſe: & chirurgum alium à medico atq; diſcretum eſſe teſtatur, (etſi eundem quidem hominem iſthæc omnia munia poſſe præſtare conceptis uerbis affirmet) ubi tamen ſe diuiſerunt (ſubdit) eum laudo qui quàm plurimum percipit. Quibus ex uerbis colligi promptum eſt, diuiſos tum etiam atq; nunc medicos à chirurgis fuiſſe: cùm eum chirurgum maximè laudet, qui cùm medicus non ſit, plurimùm tamen eorum quæ ad medendi ſcientiam pertinent percipiat. Hoc enim uerba illa indicant [ubi ſe diuiſerunt] Quin & paulò pòſt chirurgum proprijs notis

deſcribens illum à medico plurimùm diſiunxiſſe uidetur. Et chirurgum quidem (ait) aut adoleſcentem aut adoleſcentiæ propiorem, manu ſtrenua, ſtabili, nec unquam intremiſcente, eaq́ non minus ſiniſtra quàm dextra promptum, acie oculorum acri claraq́, animo intrepidum ac immiſericordem eſſe oportet, & cætera. An non ea chirurgi manu medentis, non medici propriæ notæ ſunt? illud ut intelligamus, Celſi etiam ætate à medicis diſcretos chirurgos fuiſſe.

De fracturis porrò capitis ſermonem inſtituens Galenus, ubi illarum methodum abſoluiſſet maximam chirurgicorũ operum partem ijs quos chirurgos uocant ſe permiſiſſe teſtatur. Aggreſſus (inquit) fuiſſem aliquando ipſe quoq; experiri huiuſmodi curationis rationem, ſi perpetuò in Aſia manſiſſem. Sed cùm Romæ plurimùm agerem, ciuitatis morem ſum ſecutus, permiſſa ijs quos chirurgos uocant, maxima eiuſmodi operum parte. Euidentiſsimè hinc Romæ Galeni ætate & chirurgos fuiſſe, & quæ manuum ficrent opera: ea chirurgis pro patrio more relinquenda edocemur. Erat autem (ut cernere eſt) is patrius Romæ mos, ut quæ manuum operam deſiderarent, ea chirurgi obirent, cætera tractarent medici: ac proinde Galenus patrium illum morem ſecutus, oſsium exciſiones (de quibus eo loco ſermonem inſtituit) chirurgis iure permittendas cenſuit, quòd ad eorum munus pertinerent. Ex quibus conſtare arbitror iam tum Galeni ætate à medicis diſcretos chirurgos fuiſſe. Pharmacopolas uerò ab medicis item diſcretos, plurimis eiuſdem autoris teſtimonijs euincemus. Siquidem V I I. de Medicamentis ſecundum locos, Pamphili Pharmacopolæ confectionem quæ febrim finiat de Andromachi ſententia adfert, I X. uerò eiuſdem tractationis, cap. I I I I. Antonij Pharmacopolæ medicamentum ad coli affectus affert, idq́; ex his quæ Aſclepiades prodidit. Quarto uerò de Compoſitione medicamentorum ſecundum genera, Mantiæ Pharmacopolæ & Tharſæi cuiuſdam chirurgi, emplaſtra deſcribit. Rurſum uerò lib. de Antidotis primo, apertiſsimis id uerbis cõfirmat Galenus: Si inquit, uel Mithridaticam, uel Theriacam, uel aliquam aliam maiorem antidotum componere moliatur, quæ & multa comprehendat, & cinnamomum accipiat, optimis quibuſq; indiget medicinis: quæ quoniam alio in tractu quàm Romæ haberi non poſſunt, propterea tales antidotos Romæ conficiunt, non ſolùm optimi quiq; medici, ſed etiam unguentarij. An non hic explicatiſsimè Galenus unguentarios tum Romæ fuiſſe, qui magnas antidotos conficerent ipſi, etſi eaſdem etiam optimi quique medici parare didicerant, quæ ſeculi illius felicitas erat) eoſdemq́; à medicis diſcretos monſtrauit? Hoc ipſum rurſus idem Galenus I I. de Diebus decretorijs, cap. X I. confirmat, dum medicum qui naturæ ſit miniſter à Pharmacopola plurimum diſtare cenſet. Hiſce locis probaſſe me abundè arbitror, medicos à chirurgis & unguentarijs uocatis diſcretos olim ut nunc fuiſſe. Quod & ipſum ratione, à fine artium proprio deſumpta, probari firmiſsimè poteſt.. Nam & ſi horum omnium artificum, nempè medici, Chirurgi, & unguentarij communis is eſt finis, hominibus opem ferre: ſuis tamẽ cancellis harum artiũ unamquamq;

6. Meth. ad finem.

quamq́ concludi certum eſt, chirurgi enim finis ſcopusq́ præcipuus eſt, manu mederi, quod Celſus lib. VII. cap. I. abundè teſtatur: unguentarij, antidotos ſuas conficere, quibus ad hominum ſalutem utamur: Medici uerò, morborum, cauſarumq́ notione, naturæq́ ægrotantis ac auxiliorum ſcientia, morbos depellere. Quæ quoniam & ipſa per ſe notiſsima ſunt, & mille autorum teſtimonijs corroborata, in ijs probandis non immorabor, & ad id quod reliquũ eſt enarrationis accingar. Num inquam medico interdum horum obire mũnia liceat, quam rem totam paucis, ſed explicatis uerbis, Galenus VI. Epidemiorum ſectione V. ad principium explanauit.

Num medico chirurgi obire quandoq; muneris liceat.

At ſi nos inquit etiam hæc diſcentes (de chirurgorum & Pharmacopolarum munijs loquens) interdum & facimus, perinde facimus, atque gubernator remigandi peritus, & facile ſummum malum conſcendere ualens, & omnia alia nautarum munera cognoſcens & exequens. Etenim multi imperatores ſæpe & arcu uti, & iaculari, & pugnare gladio, haſtáq́ ſciunt & faciunt: & reges pariter, ſed non ut Rex. ut imperator erat Alexander Macedo, aut eius pater Philippus: ſed per alias artes imperatoriæ atque regiæ inſeruientes, hæc militaria munera obibant. Itaque & nos ut medici, cuiusq́ auxilij qualitatem, quantitatem, occaſionem, & utendi modum cognoſcimus, ut miniſtri uerò, uenam reſcindimus, & cucurbitulas admouemus, & reliqua manibus operamur. Dignitate igitur ars medica medicis præſtat, medicus arti ſeruienti, illa miniſtris, miniſtri artibus ſibi inſtrumenta materiasq́ parantibus, illæ artificibus per eas agentibus, artifices uerò præparatis materijs atque inſtrumentis.

Hac tota ſerie Galenus quonam pacto medicis interdũ miniſtrorum munera obire liceat docet: fit enim interdũ, ut & uenam ſecare, & cucurbitulas admouere medicum oporteat: dum uidelicet aut periti chirurgi copia nos deficit, ut cùm ruri ſumus: uel dum urgens aliqua præſensq́ neceſsitas inuitat chirurgorum & miniſtrorum copia deſtitui. Quod cùm accidit, non alienum à medici dignitate fuerit, hæc obire, ut laboranti proximo opem ferat. Hæc tamen munia non ut medicos, ſed ut miniſtrorum perſonam agentes nos exequi docet hoc loco Galenus. Perinde ac ſi nauis gubernator remiget, aut malum conſcendat: aut imperator iaculetur, aut ſigna ferat, aut comminus cum hoſte congrediatur: iſthæc enim non tanquam imperator, ſed tanquam miles obit. Dignitate uerò nos longè miniſtris antecellere conceptis hic uerbis monſtrat Galenus, ut probatione ampliore res non egeat. Atque iſthæc ego ad propoſita in enarratione probanda ſufficere abundè arbitror.

Loci Galeni explicatio.

De annua Elephanticorum apud Arelatam probatione uetere ſenatuſconſulto inſtituta: deq́ nonnullis ad eam rem pertinentibus.

ENARRATIO V.

ELEPHANTICOS probari atq; è cœtu hominum qui tales inuenti fuerint eijci, non humani ſolum inſtituti atq; conſilij, ſed diuini præcepti fuiſſe legimus. Præpotens enim Deus prouidẽtia admirabili ſua fortiter cuncta diſponens, cùm ſaluti populi electi ſui conſultum uellet, id maximè prouidit, ne quid ſordidum, ne quid inquinatum aut fœdum, ne quid etiam exitioſo & peſtifero morbo corruptum labem populo inferret. Quòd ſi quid tale in caſtris inuentum eſſet, mox id omne ceu noxium reijciendum & ſegregandum admirabili ſuo conſilio iuſsit: unde eſt illud Numerorum quinto, Præcipe filijs Iſraël, ut eijciant de caſtris omnem le-
Leuit.13. proſum: Et illud item Leuitici, Omni tempore quo leproſus eſt, & immundus, ſolus habitabit extra caſtra. Nec ſolùm amandandos eos & remouendos qui ſic affecti eſſent, ſed ut ſe ijdem ipſi publica confeſsione & inſignibus notis tales eſſe profiterentur: ne qui incauti in eos incidentes noxam contraherent, ſapientiſsimè idem prouidit: Veſtimenta enim eos habere diſſuta, caput nudum, os ueſte contectum, contaminatos ſe ac ſordidos clamore confiteri iuſsit Deus, ut inſignibus notis depræhenſi cognobilesq; facti, eorum congreſſum conſuetudinemq; uitare ſani homines poſſent. Simile quiddam & Elephanticis quoque noſtris à magiſtratu eſt hodie imperatum. Lignea enim crepitacula quædam geſtare pro ſigno iubentur, quorum clangore & ſtrepẽte ſono admoneri, ne ſe adeant, qui ſalubri ſunt corporis ſtatu poſsint. Dei itaque præceptum imitati rerumpublicarum moderatoris magnam eius rei curam habendam meritò cenſuerunt, cunctorum enim ſaluti parentum inſtar ſaluberrimè proſpicientes, eius generis homines medicorum cenſuræ dedendos, lege lata ſanxerunt: ut ſi qui teterrima ea lue affecti ſint, continuò à cætero populo, ceu noxij futuri, procul arceantur. Hinc ſeueris tum iuriſprudentum, tum etiam medicorum legibus cautum eſt, ut eo affecti morbo à media hominum turba diſcluſi longiſsimè abducantur, ne cum ſanis conſuetudine atque conuictu, pari labe inquinare eos queant. Paulus enim lib. IIII. ea de re ex profeſſo ſermonem inſtituens, quoniam capitali & peſtifero morbo laborare eos eſt arbitratus, procul ab hominũ ſocietate ablegandos his ſanè uerbis cenſuit. Quoniam (inquit) contagioſus hic morbus non ſanè minus quàm uel ipſiſsima peſtis eſt, ſeorſim à ſanis hominibus, atque adeò procul quoque ab urbibus, in loca uidelicet mediterranea & refrigerata, à mortaliumq; cæterorum frequentia tabe illa affecti habitandum ablegandi ſunt. Quin ſi fieri poſsit etiam hinc ad proxima loca migrabunt, tum propter ſe, tum propter eos qui (ut ueriſimile eſt) ipſis incident. Ipſi namque ita ſalubriore aëre fruentur, & alios hac lue non in-
Lib.13. cap.120. ficient. Aëtius uerò non ſolùm grauem eſſe laboranti affectum hunc, ſed conſpicientibus intolerabilem, ut qui id morbi genus omninò auerſen-

tur

tur adeò ut plerique ex neceſſarijs & domeſticis ægri ipſius congreſſum conſuetudinemq́; uitent affirmauit: ſuſpicionem enim de ſe malum præbet, quòd contagioſum ſit. Atque ego ſanè (ſubdit) malum eſſe affirmo cum ipſis conuerſari, inquinatur enim aër quem inſpirando attrahimus ex ulcerum fœtore & ex uitiata ſpiritus exhalatione. Quamobrem cùm tetra hæc lues tantum mali inferre contagione ſua poſsit, ut propè aſtantes inquinet & inficiat: æqua animaduerſione à magiſtratibus & rerũ publicarum rectoribus prouiſum eſt, ut eius rei cura ad communem populi ſalutem uel maxima haberetur. Qua in re ſi uſquam alibi Arelatæ certè magna ducitur ratio. Nam cùm ea in urbe, ob promiſcuam & incautam nauticæ turbæ, & ruſticorum agricolationi ſeruientium copiam, (quæ ferè gens omnis pro inſolenti quam degunt uita peſsimis quibuſque ſe cibis ac potionibus implere exaturareq́; conſueuit) ob regionis caliditatem, ob ciborum quibus plebs uti ſolet malitiam (omnes enim ferè ſalſa carne, paluſtribus piſcibus, lacte multo, & caſeo, cochleis, glutinoſis, craſsis, nidoroſis, acutis, uinoq́; & generoſo & multo, citra delectum utuntur) plurimi incautè in id morbi incidant, magna ſanè prudentia à ueteribus olim conſtitutum uidetur, ut eius curandæ rei magna à conſulibus ſenatuq́; Arelatenſi ratio haberetur. Vnde ſolemne illis eſt, ut quo die comitia conſularia haberi ſolent (eſt autem is dies ad octauum Calendas Aprilis) ſenatorum ſuffragijs creatis conſulibus, mox illis ex tabella ab eius ſenatus ſcriba ea capita proponantur quæ ad muneris eorum dignitatem curationemq́; pertineant, inter quæ præcipuum hoc unum: ut noui conſules Elephanticorum probandorum curam ſtato ad id munus tempore præcipuam habeant. Dicatum autem ad id uerni temporis initium eſt, idq́; magna ſanè ratione. Nam cùm de humorum intus latentium, abditoq́; in corpore malo iudicium ferendum ſit, id tempus ad eam rem peropportunum cenſeri meritò debet, in quo & reſerari corporis meatus, & attenuari humores, fluxileſq́; fieri incipiunt: corpuſq́; uniuerſum quaſi hyemis ſæuitia ſolutum, renouari uerna temperie, & penè refici ſolet. Cumq́; ex coloris foras efflorefcentis notis, de omni latentium in corpore humorum natura cenſuram facere oporteat (cùm uel Galeni teſtimonio ſuccorum corporis color certiſsima nota ſit, & talem efflorеſcere foras colorem oportet: qualis conditorum intus humorum natura fuerit) is autem color prodeuntibus iam foras humoribus, certiores latentis intus mali notas per ueris temperiem præbeat, non ſine magna ratione conſtitutum uidetur, ut probandorum Elephanticorum ratio per ueris initia iniretur. Et ſi enim nullo non tempore fieri talis Elephanticorum exploratio poſsit: tamen quoniam æſtate diſſoluti nimium corporis ſucci ſunt, ac ueluti nimio æſtu aſſati: hyeme uerò coacti & craſsiores ſubinde effecti, nimium'que intra uiſcera conditi, tam certa dare latentis morbi teſtimonia id temporis minimè poſſunt, fallere'que conſpicuus in facie color iudicantem haud magno negotio poteſt, cùm hyeme liuens obſcurus'que ut plurimum appareat: æſtate fuſis humoribus calidioribus'que effectis nitidior, ac proinde utroque tempore falſa ſui

4. de Sani. tuend.

ſpecie imponere nobis queat. Verùm cùm de explorandis elephanticis omnis nobis in præſens ratio propoſita ſit, qui nam Elephantici dicantur, & quidnam Elephantiaſis ſit, & à quibus ipſa cauſis originem ducat: poſtremò qua uia Elephanticos probandi negotium omne aggredi oporteat, dicendum uidetur. Elephantici porrò dicuntur qui Elephantiaſi morbo laborant. Eſt autem Elephantiaſis, definiente Paulo, uniuerſi corporis cancer. Id autem nomenclaturæ is morbus à ſimilitudine quadam ab Elephante animali tracta deſumpſit. morborum enim plerique ſunt, atteſtante 11. Meth. Galeno, qui à ſimilitudine nuncupationum ſuarum rationem ſortiantur: in quorum albo Elephas, Polypus, Cancer, Atheroma, Steatoma, Meliceris, Alopecia, Ophiaſiſq; habentur. Qui enim Elephantiaſi correpti ſunt, obſcuro & ex purpureo liueſcente colore infuſcari, & tuberibus deformes fieri, Elephantorum inſtar uidemus. Elephantes enim duriſsimam cancellatamq; (quod Plinius ſcribit) cutem habent quæ ſe in rugas ſæpe coarctet, & adſtringat, unde aſpera, inæqualis, rugoſa ferè ſemper conſpicitur. Hinc affectum hunc denominationem ſumpſiſſe ſuam conſtans omnium aſſertio eſt. At uerò quæ ſit eius morbi ratio, haudquaquã difficile putatur: uniuerſi nanq; corporis cancrum eſſe omnes exiſtimant ac proinde immedicabile malũ. Si enim maiorem oportet ſemper remedij quàm ægritudinis uim eſſe, quod rectè Aretæus Cappadox dixit, ſuperior autem medicina nulla huic morbo inueniatur, fit profectò ut curari Elephas minimè poſsit. Equidem ſi Cancer, qui ſingularum modò corporis partium quaſi Elephas quidam eſt, curationem uel ipſomet tradente Hippocrate, non admittit: (qui abſconditos cancros non eſſe à medico curandos prodidit) qui quæſo curationem admittat uniuerſæ corporeæ molis cancer, quem propriè Elephantem dicimus? Hunc uerò atræ bilis in corpore ſuperantis ſobolem eſſe, Galeni mille in locis teſtimonio conſtat. cùm enim hæc ipſa aut è melancholico fæculentoq; ſanguine, aut è flaua bile utriſq; ſupra naturæ modum à calore immodico aſſatis originem ducat: fit, ut ea in uaſis cumulata naturæq; negotium inferens, foras ipſa ſeſe exerat, perq; uniuerſum corporis habitum diſſeminata atq; ſparſa, figuram (ut ait Galenus) immutet atq; deprauet. Simus enim fit in ipſis naſus, acuminatæq; aures, labra craſſa, totaq; uultus ſpecies ſatyris quàm ſimillima, torua, horribilis, & ferinum quid habens. Ab atra bile igitur Elephantiaſim naſci conſtans Galeni & omnium aſſertio eſt. Hanc uerò temperatura calidior & ſiccior, anni par conſtitutio, cœli atq; regionis natura, labores, ſtudia, laſsitudines, curæ, uigiliæ, ciborum craſſorum & ſalſorum, acriumq; creber uſus, in primis uerò uita inſolens, & crapula gignere ut plurimùm ſolent.

Elephantici qui.
Elephãtiaſis quid. ex Paulo lib. 4. cap. 1.
Plinius lib. 8. Natur. hiſto. cap. 10.
Paulus ubi ſuprà.
6. Aphoriſm. textu 38.
Lib. de Atra bile. & de tumoribus præter nat. & 2. ad Glauc.
Lib de morb. cau. cap. 7.
Ex Gale. lib. de Atra bile.

Iam uerò explorandi Elephanticos negotium, ut perfici habeat (quod poſtremò dicendum propoſuimus) explicandum nobis eſt. Qua in re magna ſanè prudentia, conſilio, attentioneq; iudico eſſe utendum: ne aut imprudentia & incauta iudicandi ratione, aut eos exilij noxæ dedamus qui intacti hac peſtifera lue ſunt: aut eos qui infelici euentu in hanc inciderunt, liberos cum ſanis agere, & in populo uerſari ſinamus. Alterum enim

enim inhumanitatis, alterum impietatis eſt. Primum omnium, quoniam Elephas ex eorum morborum albo eſt qui in ſemine fomitem habent, unde iure hæreditarius dicitur, poſtulãda ab ægro fides eſt, ut de parentum incolumitate aut inquinata natura rogatus uera reſpondeat: ab Elephantico enim Elephanticus gignitur, quod mali ſeminarium in uitiato parentum ſemine ſit, unde talem contrahit qui naſcitur labem, quali præditum ſemen erat. Cùm enim uniuerſo è corpore genitura procedat (quæ firmior eſt medicorum ſententia) ſint autem Elephantici principes partes uitiatæ ferè omnes, maſſaq; ſanguinis corrupta, tabeq; mala infecta: efficitur profectò, ut ſemen quoq; ipſum infectum inquinatumq; procedat, à quo ſic uitiato ſemine, Elephanticum quoq; gigni profectò neceſſe eſt. Atq; hæc una in primis uera & efficax Elephanticos deprehendendi ratio eſt, ſi illos ab Elephãticis prognatos eſſe cognouerimus. Deducitur enim longa ſerie tabes hæc, non in filios modò, ſed in nepotes pronepoteſq;, tanta uis malo ſubeſt. Nihil enim quicquam ad mali huius inferendam noxam tantum ualet: nihil æquè hominem ad eam excipiendam præparat, quàm genitalis ſeminis corruptela. Secundo loco de his eſt inquirendum, quæ ad morbi huius generationem, ipſa per ſe maximam uim habere creduntur. Sunt autem præcipuè, anteacta uita huic inferendo morbo idonea, cum inquinatis hac labe hominibus longa conſuetudo, excretionum ſolitarum præter naturam detentio. Itaq; ſciſcitari ab ægro conuenit, num craſsis, melancholicis, ſalſis, acutis, nidoroſis ſit uſus cibis: num uino multo ac craſſo: num laboribus, uigilijs, curis, angoribus ſeſe dediderit, ærumnoſamq; uitam in metu & mœrore poſitam duxerit. Ab his enim ſi cuipiam acciderint, magnam in eius uaſis atrabilarij ſucci atq; mali congeſtam eſſe copiam, quæ huius morbi materia eſſe poſsit, conięctari certò poſſumus. Diuturna etiam cum Elephanticis conſuetudo atq; conuictus, non minimum momenti ad hunc inferendum morbum præbet. Cum his enim qui putridum omnino ſpirant agere periculoſum duxit Galenus. Itaq; ſi quis, raro præſertim corporis habitu, & ad externas excipiendas iniurias aptus, Elephanticis aſsideat, noxam profectò ſentiet. Melancholicorum item excremẽtorum retentio, congeſtaq; ſubinde copia haud ſanè parum facere ad morbi huius generationem creduntur. Quamobrem ſi uni cuipiam iſthæc uniuerſa acciderint, de eo ut ad Elephantiaſin ſit ualde diſpoſitus affirmare ſanè poterimus. At uerò Elephanticum eum qui iam actu non diſpoſitione ſolùm & aptitudine labem contraxerit quibus explorabimus ſignis? An ijs quæ ad morbũ aptitudinem & diſpoſitionem tantum, non etiam morbum demonſtrant? an ijs quæ morbi eſſentiam comitantur? Equidem ſi (quod Ariſtoteles ait) accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt. Habent autem ſinguli morbi proprios ſuos caſus, propriaq; ſymptomata, quæ ipſos inſequantur: ab his profectò petenda de morbo ipſo omnis iudicandi ratio erit. Præcipuam enim Galenus ſignificationis morborum rationem, ab ijs quæ ſecundum eſſentiam inſunt ſumere ſolet. Elephantiaſin porrò hæc ceu caſus proprij, perpetuò comitantur: Extubetationes in ple-

riſq;

Elephanticos iudicandi ratio.

1. de Febrium differ. cap. 2.

1. de Anima.

In Arte medicinali, & lib. de Locis affect.

Indicia propria Elephantiaſis.

riſq; corporis partibus,ſed in facie magis, præſertim ſecundum frontem: aures acuminatæ fiunt, naſus ſimus, labra craſſa, horrendi aſpectu apparent, & ſatyris quàm ſimillimi. Hos caſus Elephantiaſin uocatam ſequi teſtatur lib. de Morborum cauſis Galenus. Auicenna coloris in facie deprauationem addit, (ſit enim color ex rubeo liuens) tum uocis raucitatem, ob pulmonum læſionem. Ego quidem certè, magnum à calore iudicium ſumi de Elephante cenſeo. Nam quum Elephantiaſin Galenus 1 1. ad Glauc. ſanguinis turbidi ac craſsi in uenis cōtenti ad cutim uniuerſam propulſionem eſſe affirmet: fit profectò, ut pro ratione ſanguinis huiuſmodi morbum inferentis, colorem efflorеſcere talem oporteat, (quòd color ſuccorum corporis certiſsima nota ſit.) Quamobrem cùm qui Elephantem creat humor, ruber ſit, turbidus ac craſſus, colorem in cute ex rubro liuentem apparere conſequens quidem eſt. Vnde Galenus libro de Atra bile, Subrubros (inquit) Elephantes parit ater humor qualitatibus mitis remiſſuſq;, ac ſanguini commixtus. Quòd ſi uel hi ſpatio temporis perdurent, nigriores redduntur. Cauliacenſis Guido oculorum rotunditatem addit. Atq; hæc quidem omnia ad figuræ deprauationē pertinent, uti immutatus color ad qualitatem mutatam, & Elephantiaſin perpetuò comitantur. Quamobrem ab illis potiſsimùm morbi indicationes atq; iudicia ſumi debent. Quæ enim à morbi eſſentia ſigna ducuntur, ea certam declarandi morbi ſignificationem habent. Huiuſmodi ſigna Guido uniuoca appellanda cenſet: hoc eſt, morbo propria: ueluti ea quæ cum Elephantiaſi conueniant, in alijs tamen itidem morbis reperiantur, æquiuoca. Sexdecim autem huius ordinis idem autor annumerat: uerùm quibus in iudicio ferendo habenda fides omnino non ſit, cùm præſertim alios indicare morbos ipſa poſsint. Ne tamen ab his imponi nobis poſsit, quibus potiſsimùm fidendum ſit, quæ ue affectum propius demonſtrare queant, explicandum nobis de integro erit. Primum itaq; inter æquiuoca protuberationes extremorum crurumq; potiſsimùm habentur: ab hoc certius quàm ab alijs ſumi iudicium poteſt. Extuberationes porrò has, glanduloſas additiones Auicenna uocat. Fiunt autem ob ſanguinis craſsi & turbidi in parte ſubſiſtentiam, cùm is ſcilicet improbè à natura elaboratus: & à nutritoria facultate non rectè immutatus, in carnem craſſam, duram, aſperam, inæqualem, degenerat. Nam (quod Galenus ait) ubi carni cibus aſsimilatur, ſi pituita refertus ſit ſanguis, accidit, ut caro quoq; magis pituitoſa efficiatur. Neq; enim idem eſt carnem eſſe, & carnem phlegmaticam eſſe. Neq; etiam idem eſt carnem eſſe & melancholicam carnem eſſe. Itaq; cùm in Elephante magna nutritoriæ facultatis aberratio contingat: fit profectò, ut deprauatum alimentum, quale in huiuſmodi morbo accidit, immutari, neq; item aſsimilari à facultate queat: cuius defectu neceſſariò efficitur, ut extuberet duraq; caro fiat. ac proinde ab hoc ſigno certius de Elephante iudicium ſumi poſsit. Secundum ex æquiuocis eſt coloris, quem Guido morpheatum & tenebroſum uocat: hoc eſt eius generis, qui in morphea morbo apparere ſolet. Eſt autem Morphea ſeu Albaras fœdus cutis color, ex malo particulæ habitu alimentum rectè aſsim

4. de Sanitate tuenda.

Trac. 6. doc. 1. cap. 2.

Vniuoca & æquiuoca ſigna quæ ſic dicta.

6. de Sympt. cau. cap. 2.

Morphea quid.

aſsimilare non potentis obortus: in quo ſanè affectu cutis & ſubdita interdum etiam caro peſsimè afficitur cruſtoſis puſtulis, à quibus nonnunquam ſquammis piſcium ſimilia emittuntur: præſertim in ea quæ nigra eſt, quam Auicenna Albaram nigram uocauit: Celſus tam nigram quàm albam uno uitiliginis nomine comprehendit: atq; huius uaria eſt nec unica tantum ſpecies, alia ſolam cutem inficit, carnem alia intimius permeat, ac pilos albo atro'ue colore inficit, atque commaculat. unde ea affectio modo ἄλφος, modo μέλας Græcis dicitur, pro ratione coloris quo pili tinguntur: cùm in album colorem inclinant, alphi dicuntur: cùm in nigrum melas. Morpheatum igitur colorem eum intelligere Guido uidetur, qui ſubniger ſit & obſcurus, ex rubro in nigrorem uergens. qualis in uitiligine nigra quam μέλαν uocari diximus contingit. & ab hoc item ſigno non leuis de morbo indicatio ſumi debet. A capillorum defluuio & tenuium regeneratione (quod tertium inter huiuſmodi ſigna eſt) non tam certa ſumi iudicandi ratio debet, quòd in pleriſque alijs affectibus id eueniat: uti in Alopecia & Ophiaſi: fit autem is caſus ob deprauatam, quæ in alimento pilorum fit, naturæ actionem: corrumpitur enim in huiuſmodi affectibus pilorum materia, unde ob alimenti commodi penuriam decidere eos omnino neceſſe eſt, & ob partis imbecillitatem tenues renaſci. Quartum eſſe uult Guido, muſculorum præcipuè pollicis conſumptionem. Remotiſsimum mihi id ſignum, & parum ad iudicandum aptum uidetur, cùm in atrophia uocata, in tabe, in diuturnis morbis, in ijs item qui ſe aut multis uigilijs, curis, exercitationibus & laboribus, aut alioqui inedia defatigarunt: aut graui alui fluxione, ſanguinis'que eruptione tententur, talem ſit muſculorum conſumptionem uidere: quæ ſi tamen cum reliquis uniuocis uocatis ſignis coniuncta ſit, aberrationem facultatis altricis ſignificat. Quintum ponitur eſſe ſtupor, abolitus'que extremarum partium in tactu ſenſus: quod item ſymptoma propriũ non eſt, cùm & pleriſq; neruorum affectibus conueniat: fit autem ob partis frigiditatem: eſt enim autore Galeno imperfecta quædam neruorum reſolutio, ob inſignem refrigerationem proueniens, unde & ſenſus & motus difficultas enaſcatur. Cur autem Elephanticorum extremæ partes ſtupore tententur, in promptu cauſa eſt: quòd à craſſo atrabilario'q; ſucco impleti nerui, ſpiritus animalis ferri permeareq; ad ipſos prohibeatur. Duplici igitur de cauſa refrigerantur in Elephanticis extremæ partes: altera quòd frigido ſucco refertæ ſint: altera quòd qui eas calefacere debet animalis ſpiritus, aditu ad eas partes prohibetur, unde meritò ſtuporem ſequi conſequens eſt. Sed cur pereat in illis ſenſus, ut etiam puncti non ſentiant: non pereat autem motus, haud perinde difficile fuerit cauſam reddere. Quòd qui ad cutim procedunt nerui affecti ſint, non ſic autem muſculi: ac proinde ſi ſtylo aut acu penitius pungantur, puncturam ſentiunt: quòd muſculi non perinde ac cutis affecti ſint, ſed ſi cutis ſola aut aliquid ſubditæ carnis attingatur, prorſus non ſentiunt; quòd cùm exigui ſuapte natura ſenſus ea pars ſit, ſi impleri eam craſſo & frigido ſucco contingat (uti in Elephante uſu uenit) cùm partem inſigniter refrigerari, tum animalem

5. de Sympto. cauſ. cap. 2.

Ex libro 1. de Loc. aff. item 3. & 4. et lib. 4. de Sympt. cauſ.

malem ſpiritum aditu ſuo ad eam arceri planè cernemus: à quibus ſanè cauſis oriri ſtuporem conſequens eſt. Sextum Scabies, impetigines, & gutta roſacea ſtatuuntur: hæc autem omnia cutis defœdationes quædam ſunt, à ſuccorum prauitate, ſalſorum præſertim & bilioſorum, unà cum uirtutis altricis aberratione enatæ. Quæ ſi in Elephantico probando appareant, & ex uniuocis aliqua adſint, magnam profectò aut impendentis mali, aut iam inſtantis coniecturam; eamq́ artificioſam, hoc eſt ueritati propinquam, præbent: quòd & uitioſos in uenis ſubeſſe ſuccos, & altricem facultatem à ſuo aberrare ſcopo demonſtrent. Septimum extuberationes rotundæ, & duræ ſub lingua, palpebris, auribus. De hoc dictum antea eſt inter ea quæ Elephantem conſequebantur, certiſsimum eſſe ſignum. Octauum ardores, & puncturæ acuum ſenſus inſtar, hoc eſt ulceroſa in corpore laſsitudo quædam. Hæc quidem ſi adſint, bilioſorum in uaſis redundantiam, non autem Elephantem arguunt: nec huic ſigno credendum cenſeo, quòd in bilioſis alioqui hominibus, & his qui ulceroſa

Ex Gal. 3. & 4. de Sanitate tuenda.

uocata laſsitudine tenentur, ſæpenumero appareat. Cutis criſpitudo, inſtar implumis anſeris, nonum ponitur ſignum: quod ad rem, niſi multa alia inſint, parum meo quidem iudicio facere uidetur: cùm in ijs qui Pſora, lepra, & cutaneis alijs affectibus laborant, non rarò talem ſit ſpectare cutem, aſperam, inæqualem, criſpatam atq; rugoſam: & in multis Elephanticis eam reperire non ſit, cùm multos ego cute plana, æquali, leniq́ & alba præditos eſſe ſim conſpicatus. Decimum, quòd unctuoſi appareant, reſperſi aqua, craſſæ quidem, & excrementorum acrium fuligine obductæ cutis indicium id eſt, Elephantiaſis certè non eſt, Quòd rarò febricitent, quòd callidi, doloſi, furioſi ſint, id commune cum pleriſq;, qui Elephantici non ſunt habere uidentur, nec ex his iudicari ullatenus de Elephante debet. Quòd uerò inſomnijs grauibus & formidoloſis terreantur, id quidem atrabilarij ſucci noxam, Elephantem autem non indicat: ſicuti necq; pulſuum eorum debilitas, quæ & ſenibus, & diuturno morbo affectis, & à morbo reſurgentibus, peculiaris eſſe ſolet quare nec ex hoc item iudicandum. Decimum quintum ſignum illud eſt, quòd ſanguinem trumboſum, nigrum, liuentem obſcurumq́ habent. Ab hoc quidem nonnihil cõiecturæ ſumi haud ineptè poteſt, talis enim ſanguis Elephantiaſis profectò materia eſſe cenſetur: ut in quo atrabilarij ſucci plurimùm inſit. Vltimum ab urina tenui, cineritia, alba petitur: fallax & incertum huiuſmodi ſignum habendum eſt: tales enim plerunq; in lienoſis, quartanarijs, uiſcerum obſtructionibus apparent: qui tamen omnes ab Elephanticis per diſdiapaſon diſtant.

A quibus iudicandi Elephantici.

Itaq; ut à quibus certa Elephanticos iudicandi ratio petenda ſit, compendiò explicem, dico, ab ijs quæ ſecundum morbi eſſentiam inſunt, eumq́ perpetuò comitantur, iudicium fieri debere: nempe ab ipſa uultus in primis ſpecie torua, ſatyriſq́ ſimillima: à labiorum craſsicie, & fœditate, naſi dilatatione, aurium rotunditate, & circunflexione quadam cum attenuatione, frontis & ſuperciliorum extuberatione, oculorum fixo intuitu, & figuræ in orbem deprauatione, colore faciei ſubrubro & obſcuro, in nigroremq́ deſinente, uocis inſuper

raucit

raucitate. Ex his profectò certiſsimum de Elephantiaſi iudicium ſumi debet. Quibus ſi reliqui corporis ſimilis color accedat, carniſq; in toto, maximè uerò ſecundum artus protuberationes, uitiligo aut lepra, impetigoq; in uniuerſo corpore, extuberationes & granula quædam duriuſcula ſub lingua, palpebris, auribus, Demum (quod caput eſt) ſi è parentum macula labem hanc contraxerit, ab Elephanticis utiq; procreatus, ſi incauta uictus ratione uſus, ſi conſuetudinem diuturnam cum hoc morbo affectis habuerit, iſthæc inquam omnia ſi unà cum prioribus ſignis conſenſerint, Elephanticum plenè declarant, & à magiſtratu, qui talis repertus fuerit, quàm longiſsimè à cœtu hominum ſocietateq; ablegandus. Cui uerò pauca ex uniuocis æquiuociſq; uocatis, aut remiſſa ſigna adfuerint (quod rectè Guido monet) admonendus is à medico blandè erit, ſui ut rationem maximam habendam ducat: ſummaq; cautione & uitæ ratione præcaueat, ne indiligentia in morbum ad quem diſpoſitus eſt delabatur. Si uerò æquiuoca ampliora uniuocis, ſed ex his item aliquot habeat, de Guidonis quidem ſententia ut non omnino ſegregandus, nec Elephanticus declarandus, ſic certè grauiter comminandus, illiq; tum imperandum, congreſſus hominum ac cœtus ut uitet, domi ſe contineat, ſibiq; iam Elephantem ingreſſo proſpiciat. Quòd ſi & plurima ex ijs quæ ſecundum morbi eſſentiam, & quæ plerunq; comitari ſolent inuenta fuerint, blandis & lenibus uerbis Elephanticus eſt pronuntiandus. Atq; hæc Elephanticos iudicandi prodita à neotericis noſtris præſertimq; Guidone ratio. A qua & ſi minimè recedendum in Elephanticis deprehendendis plerique omnes exiſtiment, egoq; aſſentiar: haud ita tamen pro oraculo habendam, non ut ab illa uel tranſuerſum unguem diſcedere liceat, cenſeo. Equidem cùm priſcis ſeculis, maiorumq; noſtrorum ætate, Hippocratis dico, Galeni, Pauli, Alexandri, Aëtij, Oribaſij, Elephanticorum iudicia plurima facta fuiſſe exploratiſsimum ſit, non hanc eos omnino uiam ſecutos fuiſſe ex eorum monumentis conijcere certum eſt. Galenus certè ex atrabilarij ſucci in uniuerſam cutem propulſione, facieq; Satyris ſimillima, labiorum craſsicie, & aurium attenuatione ſeu acumine, naſiq; ſimitate, Elephanticos iudicat, nempe à figuræ deprauatione, Elephas enim figuram planè immutat, ut idem ait. Paulus ex uultus liuido rubore & totius corporis exulceratione: præſertim ſi extrema decidant, exactum uidetur de Elephante ſumere iudicium. Rubros enim Elephantes mitiores eſſe cum Galeno affirmat. Reliquos uerò qui infeſtiores malignius ſæuiunt, tum corpus totum hulceroſum reddunt, tum extrema decidere faciunt: hos inquam à flaua bile nimium exuſta oriri idem teſtatur. Itaque non dubitat Paulus eum cui extrema deciderint hulcerum atrabilariorum uitio, totumq; corpus hulceribus refertum habuerit, Elephanticum, eumq; peſſimi generis iudicare. Aëtius, cùm morbi huius ueſtigia iam circa ſuperficiem apparere cœperint: tunc non gigni morbum, ſed perfici iure contendit, intus à uiſceribus initio facto. Quæ autem ueſtigia ea ſint idem autor apertiſsimè docet: fieri enim ait (ubi ad cutem progreſſum fuerit malum) malas craſsiores atq; mētum, florereq; non florido, ſed liuido rubore. Et

Galenus 2. de Morb. cauſ. cap. 7. & 2. ad Glauc.

Paul. libro 4. cap. 1.

Gale. lib. de Atrabile.

Aëtius lib. 13. cap. 120.

re. Et uenulas ſub lingua uaricoſas apparere, eminentiasq́ per omne ferè corpus fieri. Itaq; ut quod ſentio ingenuè proferam, ex horum autorum ſententia, ſi cuipiam plurima ex æquiuocis uocatis unà cum aliquot uniuocis in facie præſertim apparentibus adfuerint, maximè uerò ſi malum eouſq; proceſſerit, ut extrema exulcerata decidant, totumq́; corpus uitiligine ſeu fœda ſcabie deformatum appareat, ſintq́; in extremis partibus extuberationes, adſintq́; narium intus exulceratio cum ſtrictura, foris uerò craſsicies & dilatatio, auriumq́; attenuatio cum aliquali faciei horri- *Vbi ſuprà.* do aſpectu, hunc ego profectò Elephanticum iure dixerim uel Pauli & Galeni teſtimonio etſi in eo omnia non inſint uniuoca ſigna. Plurima nanq; ex æquiuocis uocatis ſi adſint, eaq́; intenſa ſint: (præſertim ſi extremorum caſus ſequatur, ut Paulus ſentit) ea ego cum uniuocis uocatis uiribus propè æquare non uerebor: ſi modo unà cum iſtis, aliquot ex uniuocis apparuerint in facie. Nam nullis in facie apparentibus notis, iudicare Elephanticos minimè poſſumus, ut concors eſt autorum medicinæ *Gord.lib.1.* omnium ſententia, confirmatq́; Gordonius non peſsimus autor, qui in Elephantico illo à ſe deprehenſo cui articuli ferè omnes deciderant, quòd nulla apparerent in facie ſigna, Elephanticum fuiſſe non eſt auſus pronunciare. Nobis uerò in publico Elephanticorum apud Arelatam examine quoſdam uidere contigit quibus extrema exulcerata decidiſſent & eſſet duricies ac extuberatio in articulis, color morphcatus in corpore, conſumptio muſculorum ingens præcipuè pollicis, ſtupor effatu dignus, ut etiam mucrone puncti minimè noxam ſentirent, ſcabies demum & impetigines uniuerſum commacularent corpus: eſſetq́; pulſus debilis, ſanguis ater & plumbeus, urinæ albæ atq; tenues: qui tamen uniuoca in facie ſigna non omnia haberent, nihiloſecius tamen uериſsime Elephantici eſſent iudicati. Euenit enim quandoque, ut ob eius partis robur non tam ualida in facie quàm in reliquo corpore ſigna appareant, etſi maximè Elephantici ſint huiuſmodi. Atq; hæc, ut puto, uera Elephanticos deprehendendi ratio eſt.

Quod ſanè munus ut ad medicum propriè pertinet, qui hac in re iudicis partes ſuſtinet: ſic certè magiſtratus illa ſunt, ut qui ſuſpecti in ciuitate habentur, eos ad medicos deferri curet, neq; enim id medicorum munus eſt, ut qui iudicum partes ſubituri ſunt, delatorum munus impleant. *Hipp. in iureiurando.* præſertim ſi qui tantum diſpoſiti non etiamnum Elephantici fuerint. Hippocratis enim iureiurando aſtringimur, ut quæ efferre non contulerit, ad curandum adhibiti, ſiue etiam minimè adhibiti, ea quidē ceu arcana contineamus, nec cuiquam committamus. Itaq; ſi quis cui ad Elephantem inclinatio quædam ſit, conſulturus nos adeat, eum ne protinus magiſtratui prodere? & famæ periclitanti notam inurere? & in uulgum infamare audebimus? Abſit, abſit à ſancta medicorum fide ac probitate flagitium hoc. Impietati ſanè proximum mihi uidetur, quem conſilio regere, fide tueri, arte ſeruare potes, hunc exilij reum mendacio facere, hunc tanti mali inſimulare, hunc fama ſpoliare, turpemq́; & contemptibilem uulgo proponere. Tacitè hic profectò à medico admonendus eſt, & cohortandus, ſibi

ut

ut ſapiat, medicorum dictis audiens ut ſit, eorumque conſilijs præceptiſque pareat. Quòd ſi hunc iam peſſimè affectum, primo etiam aditu inuenerit, cum deferre magiſtratui illum debet, tum malum ſignificare. Nam ut impietatis eſt, nondum lapſum noxæ dare: ſic certè proditæ fidei, iam inquinatum, iam Elephanticũ factum non prodere, non ab hominum cœtu eximere, ne maiorem priuati hominis quàm reipublicæ (quæ una omnes omnium propinquitates & affinitates longè ſuperat) curam habuiſſe uideri poſsit. Quo ſanè in munere obeundo uni tantũ ueritati Deum præ oculis habentes, nihil quicquam amori, inuidentiæ, liuori, odio, ulliq; perturbationi tribuendum ei, qui rectam ſit eius perficiendæ rei uiam initurus conſulo: & ut mihi id per omnem uitam contingat, Deum ſupplex oro ac quæſo.

An medico ægrum fallere ſalutis cauſa liceat.

ENARRATIO VI.

HIPPOCRATIS librum Sextum de Popularibus morbis cum magna animi intentione legerem, ad eum tandem locum perueni, quo is auris dolorem curare methodo docet: eſt autem Aphoriſmus decimus tertius ſectionis quintæ eius libri, qui ita Græcè ſcriptus eſt.

ἢν οὖς ἀλγῇ, ἐρίον περὶ τὸν δάκτυλον ἑλίξας, ἐγχεῖν ἄλειφα θερμόν. ἔπειτα ἐπιθεὶς ἐς τὸ θέναρ τὸ ἐρίον, τὸ οὖς ὑποθεῖναι, ὡς δοκεῖν τι οἱ ἐξιέναι. ἔπειτα ἐπὶ πῦρ ἐπιβάλλειν ἀπάτη.

Quod eſt: Si auris doleat lanam digito circumuoluens, unguentoq; madefaciens, calidam inſtilla: dein lanam uolæ manus imponens auri ſubijcito, donec tibi quid exijſſe uideatur. poſtea in ignem proijcito, deceptio.

Hæc obſcura ſanè Hippocratis dictio, in quam cùm ex profeſſo meditarer, tacitus cogitabam, quid ſibi poſtrema illa uox ad calcem poſita, ἀπάτη, hoc eſt deceptio, uellet: parum enim reliquæ dictioni congruere omnino mihi uidebatur. Galeni autem commentarium ad eam partem cùm legiſſem, animaduerti de optimorum ſententia interpretum, in id adiectam eam uocem, ut decipiendi ægroti cauſa conſultò id iuſsiſſe Hippocratem quod in ſerie tota ſcriptum eſt, ſenſerint. lanam inquam ubi auri ſubdita eſſet, & effluxionem ab aure manantem excepiſſet, in ignem proijciendam, ut quale eſſet quod effluxiſſet, iniectu illo deprehendere poſſemus: deceptio enim hæc eſt, dum in id lanam à medico in ignem inijci ægroti putant, tanquam inutilem concremandam abijcientes, cùm interim aliud medicus iniectu illo in ignem quærat. nempe cognitionem eius qui ex aure effluxit humoris, uitioſus'ne ſit, & corruptus, an non omnino malus. Si enim lana ſucco illo imbuta & in ignem iniecta, tetrum fœtidumq; exhalet, corruptum eſſe auris humorem indicat: ſin minus malè oleat, non ſic uitiatum. Sic in deprehendendo tabidorum ſputo iuſsit Aphoriſmorum V. Hippocrates. Quicunq; (inquit) à tabe moleſtantur, Aphoriſ. 11.

ſi ſputũ quod extuſsiunt carbonibus iniectum grauè olet, lethale. ſimulatione itaq; nonnunquam utendum medico, præcipere hoc loco Hippocrates uidetur, ne ſcilicet æger quæ à medico agũtur deprehendere queat. Cùm enim ſuſpicioſi ſint ſuapte natura ægri ac formidoloſi, accuratius non ſolùm uerba & ratiocinationes, ſed & geſtus, & nutus medicorum obſeruant, à cunctis quæ uel nutu, uel ſermone ſignificarit medicus metuentes. Quamobrem prudentis medici fuerit, quæ ægro metum allatura putarit, ea ſimulatione tegere, ſi lethalia ſigna, ſi decretoria mala, ſi infelicem morbi exitum proſpexerit, ea non prodere. ab his enim ſi perſpecta ægro ſint & cognita, difficilis tolerantia, diffidentia, deſperatioq; ſequi ſolent. Nec abs re cùm fuerit aliud ſentire & aliud loqui, ne in deſperationem adigatur æger. Quod prudenter admodum perſentiens Damaſcenus, ſalutem ægro perpetuò promittendam etſi de ſalute deſperemus ipſi, in aphoriſmis præcepit. Oportet (inquit) te ægro ſalutẽ promittere ſemper, nec unquam eum ab ſpe deponere, etſi ipſe deſperes: complexio enim animi corporis affectui ſemper inhæret. Nec ſolum ſalutis ægri cauſa, ſimulare multa ac fingere medicum oportet: ſed interdum etiam mendacio uti, interdum etiam fallere, ut ijs artibus ſalutem conſequatur æger.

14. Meth. Hoc ſe feciſſe olim Galenus publico teſtimonio aſtruxit, dum illuſtri mulieri quæ herpetem patiebatur, clanculum ſcammonium in ſero lactis deuorandum obtulit. cùm enim grauem circa malleolum herpetem mulier pateretur, qui ſerpendo ad bubones aſcenderat, nec medicamenti ſoluentis ullum genus præter ſerum lactis admitteret, in id ſcammonium tacitè iniecit, non certè ut dolo malo ageret, ut ægram falleret, ut noxam inferret, ſed ut peruicacia perire uolentem, perire non ſineret. quæ profectò niſi cautione hac atq; arte deluſa à Galeno fuiſſet, in magnum uitæ diſcrimen ingraueſcente malo perducta foret. Pari ſolertia Ioannes Vigonius

Lib. 2. tract. eodẽ. cap. 5. (ut ad noſtræ ætatis profeſſores oratio conuertatur) nodum carnoſum Iulij Secundi Põtificis Maximi curaſſe ſe teſtatur. Nam cùm omne auxiliorum genus reſpuere affectus uideretur, in dicsq; malum longius ſerperet cõtumaciusq; curationi redderetur, (ut in quo curando nequicquam ullis auxilijs proficeretur) nouam quandam inuſitatamq; medendi rationem Vigonius eſt meditatus, acceptis ueteribus linamentis cõcerptis, addita panis albi mica molliore, & arſenici ſublimati ex aquis roſarum & plantaginis excepti momento, ad tertias decoxit æneo uaſe, expreſsisq; à liquore linamentis & furno tepente exiccatis, ulceriq; admotis (cùm nullis deinceps unguẽtis ad locum affectum uſurum ſe eſſet profeſſus) breui ſumma cum omnium admiratione Pontificem à graui affectu liberauit. Sic ſæpe puerulis & alioqui moroſis hominibus quibuſdam, morbo tentatis, arte proſpicimus, dum pro uino granatorum ſuccum, pro aqua medicatam potionem damus. Dum etiam immorigeros eos nec obſequentes nacti ſumus, maiora etiam quàm ſint fingimus eſſe mala, cur? ut certæ

6. Epidemio. cõmen. 13. Sectionis quintæ. & exquiſitæ uictus rationi imperatisq; à medico auxilijs aſſueſcant: ut ea libenter ſumant, ſi non ſponte & ductu ſuo, maioris tamen mali formidine coacti; ſic enim faciendum iubet Galenus, idq; utile ægris eſſe cenſet.

Magis

Magis (inquit) laudati interpretes in hanc opinionem deuenerunt, ut decipiendi ægroti cauſa, ad hoc agendum acceſsiſſe Hippocratem dicant: interdum etiam ex his rebus ſolatium capere ægrotantes, arbitrariq́; diligentiorem de ſe ipſis curam haberi. Atqui maiora etiam quàm ſint uitia laborantibus apparere, utile eſſe tradunt, ut ne medicis tanquam non celeriter ea curantibus iraſcantur, utq́; certæ & exquiſitæ uictus rationi obtẽperent. Itaq; dolo bono interdũ cum ægris agere non ſolùm medico licet, ſed planè neceſſariũ ſæpenumero eſt: ut non ſine magna ratione dictio hæc [ἀπάτη] in fine citatæ à nobis ex Hippocrate ſentẽtiæ poſita eſſe uideatur: deceptionẽ enim ea uox ſignificat. Nam etſi expungendam particulam illam ἀπάτη Galenus ſub finem commentarij eius aphoriſmi ſtatuat. Ego certè his interpretibus, quos ille optimos fuiſſe Hippocratis interpretes affirmat, aſſentiendum magis duco, qui in id eam dictionem in ſerie Hippocratis poſitam eſſe arbitrantur, quaſi illos interdum decipere utile ſit, quòd ex deceptione tali cõmodum maius ægri conſequantur. Nec uerò mihi placet quæ à Fuchſio uiro omnium doctiſsimo hac in parte datur eius uocis interpretatio, cùm ea Galeni eodem in commentario aſſertioni repugnet. Vult enim Fuchſius, in id eam inditam uocem, ut ſi remedia quæ auri dolenti adhibita ſunt nihil commodi ægro attulerint, doloŕq; perſtiterit, decipere ſenſum per medicamenta ſtupefactoria ſenſumq́; obtundentia oportere. Quod remedij genus deceptionem ab Hippocrate nominari cenſuit. Eius uerba deſcribam, ne quid illi falſò appinxiſſe uideri poſsimus. *Fuchſius notatur.*

Porrò (ait) quod in fine adijcitur, ἀπάτη id eſt, deceptio: in eo certè interpretando & explicando nimium ſudarunt interpretes. Sed quantum ipſe iudicare poſſum, aliquid hic deſideratur quod perfectam orationem facere debeat. Erit tamen proculdubio eius particulæ hic ſenſus. Si remedia prædicta quæ auri dolenti adhibita ſunt, nihil commodi ægro attulerint, doloŕq; perſeuerauerit, tunc decipere ſenſum per medicamenta ſtupefactoria, ſenſumq́; obtundentia, qualia ſunt opium, mandragora, & hioſcyamus conuenit: id quod & in colico dolóre facere ſolemus. Hoc genus certè remedij meritò Hippocrates deceptionem nominauit.

Hactenus Fuchſij uerba, quæ ille in commentario eius Aphoriſmi appinxit bona fide retulimus. Sed quàm illa uera ſint, & Galeni ſententiæ congruentia, illius hac in parte iudicium requiro. Siquidem Galenus Aphoriſmum illum enarrans, hanc ex profeſſo ſentẽtiam quæ quorundam Hippocratis interpretum ante Galeni tempora fuit, euertere in totum ijs uerbis contendit.

Neq; enim de propoſitis uerbis (ait) illud dicendum eſt, quòd nonnulli probabiliter inueniſſe ſe exiſtimant, doloris mitigationem, dolum uocatum eſſe putantes, perinde ac non idem ſit, & morboſum affectum curare, radicem ueluti eius extirpantes, & dolorem mitigantes obtundere. Porrò nonnunquam idipſum, totum affectum peiorem reddit, quemadmodum in inteſtini laxioris doloribus, antidota ex opio & alterco, & mãdragora & ſtyrace compoſita: iſta nanq; membra circum refrigeran-

tia, ut iterum ab ijſdem cauſis offendantur, paratiora efficiunt. Sed neq; ob mitigandum dolorem (ut dixi) hæc uox, dolus ſeu deceptio adſcribi potuit. aduerſatur enim illi, ut aliquid ipſi exire uidebitur, eo qui ita ſcripſit indicante, decipiendorum ægrotantium cauſa ad hanc manuariam operam medicos accedere.

Nihil quicquam profectò hac Galeni interpretatione explicatius, nihil apertius, nihil etiam Fuchſij ſententiæ aduerſum magis dici excogitariq; poteſt, qui eorum mentem hoc loco redarguat, qui doloris per ſtupefacientia uocata ſedationem, dolum ac deceptionem eſſe exiſtimauerant: idq; etiam uoce illa dolus ſeu deceptio, intellexiſſe Hippocratem ſunt arbitrati: cùm id ſanè (ut rectè Galenus tradit) deceptio non ſit: ſiquidem ubi auris dolor admotis remedijs ex lana & oleo (ut iubet Hippocrates) non ſedatur, planè dolus non eſt, ſed recta curationis uia ſenſum obtundentia admouiſſe. ſic enim Galenus III. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos faciendum præcepit. *Cap. 2.* Vrgente (inquit) dolore neceſſarium eſt ut ſenſum obtundentibus ſtupefacientibusq; utamur, haud aliter quàm in ijs qui coli aut renum, aut in uniuerſum cuiuſpiam alterius partis uehementi dolore tentantur. non igitur deceptio erit, non proficientibus mitioribus auxilijs, ſtupefacientibus uti: neq; id profectò unquam Hippocrates intellexit, ut paulò pòſt Galenus ueriſsimè explicat, dum inquit, Sed neq; ob mitigandum dolorem (ut dixi) hæc uox dolus ſeu deceptio aſcribi potuit: aduerſatur enim illi, [ut aliquid ipſi exire uidebitur] An non ijs uerbis doctiſsimè atque ueriſsimè Galenus, uocem eam ἀπάτη, non ut doloris mitigationem ſignificaret, aſcriptam eſſe cenſuit? quòd ſubſequentibus in ſerie Hippocratis uerbis repugnaret [ut aliquid ipſi exire uidebitur]. Quin ineptum admodum uidetur uocem eam, deceptio, dolori non potius ægrotanti conuenire: non enim dolor decipi uſquam poteſt, ſed qui dolore afficitur æger. dolus enim & deceptio nunquam in inanimata, ſed in ratione prædita, aut in cætera animantia, quæ & ipſa interdum dolos machinantur, cadere poteſt. In id certè appoſitam uocem eam dolus rectiſsimè exiſtimandum eſt, (ſi tamen ea dictio Hippocratis, non autem ſubdititia ſit) ut ex iniectu lanæ ichoribus auris imbutæ in ignem, quidnam ex aure exijſſet, deprehendere ex odore poſſemus. ſi enim iniectu illo in ignem male oleat quod iniectum eſt, prauum inde humorem ab aure manaſſe conijciendum meritò eſt: ſin uerò minus male oleat, minus quoq; malum iudicandum. Quàm nos ſententiam & ante ex mente noſtra Hippocratis fuiſſe expreſsimus, & in eo nos minimè deluſos aut hallucinatos arbitramur. Sed aliorum ea de re iudicium eſto. Non enim ita à me alienus ſum, ut mea à me probari magis quàm ab alijs uelim: cùm ea mihi planè haud prius probari ſoleant, quàm ſint grauiſsimo doctiſsimorum quorunque iudicio ac cenſura probata. Verùm iam abſoluere quod cœptum eſt enarrationis propoſitæ ingrediamur: dicamusq; ſine ulla nominis ac famæ iactura, ſine ulla probitatis ac innocentiæ macula licere interdum medico ſalutis ægri cauſa multa fingere ac diſsimulare, fallere etiam ac ueritatem obtegere, ut quod ſalutis

ægri cauſa facere inſtituit, cùm ueritate non poſsit, dolo bono & arte moliatur. nec id quicquam illius prudentiæ, bonitati, ſapientiæ, famæ obſtare. Siquidem cùm ægros plerunꝗ grauibus morbis oppreſſos ac medicorum iuſsis parum obtemperantes nanciſcamur, qui ſeſe uel uitæ intemperantia, uel medicamentorum neglectu in præceps dedunt, dum neque iuſtam uictus rationem ſeruare, nec præſcripta à medico in morbi leuationem medicamenta ſumere in animum induxerunt: fit profectò, ut niſi illis ſic ſuæ ſaluti reluctantibus à medico arte conſulatur, doliſꝗ inſtructis periclitanti ægro ablatione cauſæ, morbiꝗ ademptione obuiam eatur, inuito etiam ægro, plerunꝗ de uita ægri atꝗ ſalute ſit omnino deſperandum. Hinc Galenus in commentario eius partis quam nunc enarramus, maiora fingenda eſſe quàm ſint ægrotantibus uitia, utile eſſe magna ſanè ratione aſtruxit: ut quos uera dicendo ſeruare non poſsis, eos minis, terriculamentis, & increpationibus, periculiꝗ oſtenſione (niſi medico pareant) ſerues. Verùm hac in re magna mihi cautione atꝗ prudentia opus eſſe uidetur, ne aut nimium blandiendo, mitiorem quàm reuera ſit morbum iactantes, eo tandem grauiore reddito, in ignominiæ labem incurramus: aut nimium ſeuerè agendo, inani metu ægrum perterreamus. Itaꝗ neꝗ in curando, neꝗ in prædicendo, ne nimium ſui fidens medicus ſit oportet. Siquidem (quod rectè Celſus dixit) etiam ſpes interdum fruſtratur, & moritur aliquis de quo medicus ſecurus primò fuit. *Lib.2.cap.6.* Quæꝗ medendi cauſa reperta ſunt, nonnunquam in peius aliquid conuertunt. Neꝗ illud ignorandum tamen eſt, in acutis morbis (quod ab Hippocrate proditum eſt) fallaces magis notas eſſe & ſalutis & mortis. *2.Aphoriſm. textu 19.* Quamobrem idem ipſe, nihil perinde medico conducibile meritò eſt arbitratus, quàm ut prudentem ſe præſtare ſtudeat: talem autem ſe tum uerè præſtabit, cùm in ueri perſpicientia mentem omnem ſuam fixerit atꝗ locarit, hoc eſt, cùm de morbi natura, cauſis, indicijs, iudicationibus ex arte diſſerere rectè poterit: ſed cautione ſumma adhibita, ne temerè quicquam, ne non rectè prius perpenſum & excogitatum proferat. *2. Præſagiorum.* Vnde illud appoſitiſsimè dictum ab Hippocrate legimus, ſecundo de Prædictionibus libro:

Conſulo (inquit) ut quàm prudentiſsimè medici agant, tum in reliqua arte, tum in huiuſmodi prædictionibus: illius probè memores, quòd ſi cui ſucceſſerit prædictio, is apud ægrotum intelligentia præditum in admiratione fuerit. Si uerò quis aberrarit, ſupra id quod odio habetur, fortaſſe etiam inſanire uidebitur. Quapropter iubeo (ſubdit) ut tum alias omnes, tum has prædictiones prudenter faciant: Quanquam ſanè & audiam & uideam, neꝗ iudicare rectè homines ea quæ dicuntur ac fiunt in arte, neꝗ narrare.

Hæc docta Hippocratis admonitio, cautiores nos, ne calũniam ſubeamus, facere debet. Itaꝗ ſi prudentẽ & bene tum animo tum diſciplinis inſtructum ægrũ nacti ſimus, uera illi dicere haudquaquã uerebimur, ut de quo metus non ſit, ut uera audiẽdo perterreatur. ſi modò modicè id à medico, & leniter, non acerbè & inſolenter fiat. Neꝗ quicquid futurũ omni-

no exiſtimarit, ægro prodat. ſi uerò timidum, (ut plerique omnes, qui Philoſophiæ præſidijs inſtituti non ſunt, eſſe ſolent) tum profectò diſsimulare multa ac tegere, ne animum deſpondeat oportebit. ita enim efficiendum iubet ijs uerbis Galenus.

Cõment.2.in 6.de Popula. morb.Hipp.

Si prudentem hominem ægrum, eundemq́ue non timidum eſſe cognoueris, uera ipſi dicere conaberis, nihil eorum quæ in morbo futura ſunt ſubtrahens, neque diſsimulans: at ſi ſtultum atque timidum, omnia ea quibus ipſe meliore animo futurus ſit, dicito, Neque tamen magnopere mentiaris. Quòd ſi interdum ob extremam laborantis formidinem, ipſe certam ſalutem polliceri coactus fueris, egreſſus ſaltem eius curam habentibus, uera dicito. Ipſis quoque laborantibus, non ut apertè mentientes faciunt, ſalutem polliceri tentato, niſi illud addideris in primis, ſanitatem quidem affuturam, omnia ipſo rectè agente, & medicorum præceptis obtemperante: ita enim neque ille animum deſpondebit, & tu plerunque uera retuleris. Nam plurimi ex periculoſis morbis ægrotos haud medicis morem gerentes necant, quandoquidem perpauci admodum alioqui prorſus mortiferi ſunt, ſi neque aliud quicquam extrinſecum fortuitò noxium incidat, neque ægrotus erret, neque miniſtri. Quicunque enim in periculoſis morbis pluſquàm deceat ægrotantes, hilares & bonæ ſpei plenos reddunt, in multa ipſos mala conijciunt: in triſtitiam ſequentibus diebus, cùm aut in peius morbus cecidiſſe uidetur, aut ultra medicorum promiſſionem producitur. Quinetiam plures homines confiſi perinde ac ſine periculo ægrotent, medicis non obtemperent.

Loci Galeni explicatio.

Vt ſe gerere debeat aduerſus ægrotos medicus pulchrè hac ſerie nos docuit Galenus: oſtendens mentiendum quidem quandoque ſalutis ægri cauſa medico eſſe, ſed non tamen magnopere mentiendum. Quod ut rectiſsimè dictum mihi uidetur, ſic illud ſanè non omnino probatur, Nihil eorum quæ in morbo futura ſunt ſubtrahendum, neque diſsimulandum ægro, ſi prudentem eum atque minimè timidum nacti ſimus. Nam profectò (ut ego quidem ſentio) etſi in optimè conſtitutum animo, & Philoſophiæ præceptis ægrotum incidamus, morbumq́ue in infelicem omnino exitum profecturum cernamus, huic ſi iſta nuntiauerimus, an non magnopere & animo conſternabimus, & in totum perdemus? Tegenda ego certè quidem, quæ ægrum conturbatura ſunt cenſeo, ſic enim Celſus iudicauit.

Lib.3.cap.5.

Cùm uerò ſemper (ait) ægros ſecuros agere conueniat, ut corpore tantum, non etiam animo laborent: tum præcipuè, ubi cibum ſumpſerunt. Itaque ſi qua ſunt quæ exaſperatura eorum animos ſunt, optimum eſt, eadem ægrotantium notitiæ ſubtrahere.

lib.5.cap.26.

Et alio loco, Vbi grauis metus ſine certa tamen deſperatione eſt, indicare neceſſarijs periclitantis in difficili rem eſſe, ne ſi uicta ars malo fuerit, uel ignoraſſe uel fefelliſſe ſe uideatur. Sed ut hæc (ſubdit) prudenti uiro conueniunt, ſic rurſus hiſtrionis eſt, paruã rem attollere, quo plus præſtitiſſe uideatur. Obligariq́ue æquum eſt confeſsione promptæ rei: quò curioſius etiam circumſpiciat, ne quod per ſe exiguum eſt, maius curantis negligentia fiat.

Conſtans

Conſtans igitur aſſertio ſit, licere medico pleraq; ſalutis ægroti cauſa fingere, pleraque diſsimulare, polliceri etiam multa, quæ animum in bonam ſpem deducere ipſa poſsint: nec id mendacij turpitudinis loco, aut uitij uſpiam habendum eſt. Nam & ſi, quod Plato inquit, mendacium habere in animo ſummopere omnes oderunt: idem tamen autor, publicis medicis & rerũ publicarũ rectoribus, & ducibus, mentiri licere affirmat.

2. de Repub.

3. de Repub.

Dijs (inquit) inutile eſt mendacium: hominibus autem pro medicamento eſt utile. Quare (ſubdit) publicis medicis concedendum, priuatis autem hominibus minimè attingendum. Igitur rempublicam adminiſtrantibus, præcipuè ſi quibus alijs, mentiri licet, uel hoſtium, uel ciuium cauſa ad communem ciuitatis utilitatem. Reliquis autem à mendacio abſtinendum eſt.

Nec ſanè cùm ita uerum diſsimulatur, cùm fingitur quicquam, doli mali id eſt. Nam non ad circumueniendum, fallendũ, decipiendumq́; adhibetur, (quod doli mali eſſe iuriſperiti uolunt) ſed magis ad bene agendum, ad ſeruãdum ægrotum, ad rempublicam liberandam iſthæc fiunt. Dolum enim malum Vlpianus de Seruij ſententia. ff. de dolo malo. lib. 4. machinationem quandam definiuit, alterius decipiendi cauſa, cùm aliud agitur & aliud ſimulatur. Labeo autem dolum malum dixit eſſe, omnem calliditatem, fallaciam, machinationem, ad circũueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Nec fuit contentus prætor dolum dicere, ſed adiecit malum: quoniam ueteres eſſe bonum dolum dicebant, & pro ſolertia hoc nomen accipiebant, maximè ſi aduerſus hoſtem, latronem'ue quis machinetur. Hactenus de iuriſprudentum ſententia, quid dolus malus, quid bonus ſit explicauimus. Itaq; bonus dolus eſt, hoc eſt ſolertia quædam & prudentia, atq; cautio, cùm medicus reluctantẽ ægrum, & inuitum nihilq́; tale cogitantem, uel ſecat, uel urit, uel medicamento dato purgat. Ars eſt mitioribus aſpera interdum medicamenta admiſcere, cùm leuioribus ſanari nequicquam morbus poteſt. Rectum eſt profectò mendacium, ex quo uel ægro priuatim, uel in uniuerſum reipublicæ ſalus paratur. Nos igitur iſta fœliciter obeuntes, unam tantum ægri ſalutem & bonam de ſeipſo ſpem attendentes, interdum pleraque ad ægri commodum fingamus, multa taciti prætereamus, in reliquis ueritatem ſecundum Deum colamus, nosq́; ipſos ab omni prauitate, mendacio, labe puriſsimos innoxiosq́; ſeruemus.

Dolus malus quid.

Dolus bonus

Vinum nouum quale, & qua ſui ætate tale iudicandum ſit. Et uinum medium inter uetus & nouum quale Galeno ſit uiſum.

ENARRATIO VII.

CVM uindemiæ tempore de uinis condendis atq; ſeruandis, deq́; uini nouelli natura ac uiribus ſermo inter amicos aliquot familiares meos, quos ad cœnam inuitaueram obortus eſſet, & à me illi ualde contendiſſent, ut quale id noſtris medicis, ac Galeno præſertim uideretur: qua item ſui ætate nouum dicendum eſſet, explicare uellem: non potui eis in eo operam

meam negare, in quo me aliquid præſtare poſſe ſibi illi de me perſuaſiſ‑ ſent. Itaque incunctanter reſpondi, Nouella quidem uina non ſic Galeno probari, ut quæ tum & excrementoſa ſint, ægreq́ concoquantur, & imbecilliora quàm ut uino conueniat: & aquoſiora habenda cenſuerit. Ad quam uero uſq; ætatem noua eſſent habenda, nihil habere me dixi quod uel ex Galeni, uel Arabum ſchola expromptum adferre in medium poſſem. cùm ea de re nihil quicquam eſſet ab illis proditum. Verùm id tantum mihi uideri longè aliter de uinis nouis, deq́ antiquis priſcos olim quàm nunc nos iudicauiſſe. cùm illi plurium annorum uina aliqua, uel pro nouis habenda, uel medijs inter noua & uetera exiſtimarint. Nos, unius tantum anni, imo menſium ſex, uina nouella appellamus. nec uſquam apud nos uina illa uetera ac generoſa (quorum magnus erat apud priſcos uſus) inueniri. Hæc ut in buccam uenerunt inter pocula & dapes amicis ut ſatisfacerem, non meditatò ſed magis extempore attuli, data fide, me ea tota de re uberiore & accuratiore tractatione, cùm priſcorum mentem, tum meam etiam elucidaturum, quod hac enarratione facere inſtitui. Itaq; quale nouellũ uinum de Galeni ſententia habendum ſit, haud ſanè difficile fuerit explorare. Is nanq; tum VII. Meth. medendi, tum lib. de Boni & mali ſucci cibis, abundè id explicauit: ſi quidem poſtremo hoc loco nimis recentia uina nec commodè per aluum tranſire, nec digeri per corpus, nec urinam mouere, nec ſanguinis confectioni, nutritioniq́ idonea eſſe ſæpe etiam ut aquam ſuſpenſa in uentre manere, ac facillimè coaceſcere affirmauit VII. uerò Metho. & ægrè ipſa concoqui, & excrementoſa eſſe, fluctuationesq́ facere dixit. Auicenna, cui inter Arabes primas meritò omnes tribuunt, ita de re hac ex profeſſo diſſeruit.

Fen 1. primi. doct. 2. cap. 8.

Et tu quidem ſcias (inquit) quòd uinum uetus eſt ueluti medicamentum, pauciq́ exiſtit nutrimenti. Nouum uerò uinum, hepar impedit, & ad hepaticam perducit dyſenteriam, quòd & accendat humores, & uentrem ſoluat. Ex uinis autem illud melius eſt, quod inter uetuſtatem & nouitatem medium eſt, atq; pellucidum, & ad rubedinem inclinans, boni odoris iucundiq́ ſaporis, quod neq; acre eſt neq; dulce. Rectiſsimè autem Auicenna uinum uetus inſtar medicamenti eſſe dixit, quòd corpus immodica ſui caliditate alterare magis quàm alere natum ſit. Medicamenti autem in eo maximè poſita ratio eſt, autore Galeno ut alterare noſtri corporis ſubſtantiam poſsit, uti alimentum augere, acquirere autem uina uetuſtate calorem, millies à Galeno dictum eſt: magis itaq; calefaciendo exiccandoq́ alterare, quàm corporis ſubſtantiam alendo augere certum eſt: ob id pauci ipſum eſſe alimenti dixit. Sed cur nouum hepar obſtruat, hepaticam dyſenteriam pariat, humores accendat, & uentrem lubricet, in promptu cauſa eſt, quòd nondum defæcatum, multitudine fæcis quam nondum reſidem ſed toti ſubſtãtiæ admixtam continet, ob idq́ craſsius, & permeatu difficilius redditum, hepar meritò obſtruit & impedit. Accendit autẽ humores, quòd nondum integrè deferbuerit, uina enim cùm muſtea & in infantia ſunt, plurimũ feruere ſolent: natiuo uini calore heterogenias & ſuperfluas partes ſequeſtrante, hepaticam autem dyſenteriam

2 de ſimp. fac.

Loci Auicennæ explicatio.

 parit,

parit, ob eam quam uiſceri facit debilitatem, craſsicie obſtructioneq́ſ ſua, ſuccosq́ſ uehementer agitando ac conturbando: uentrem autem mouet, uiſcera ſuæ fæcis potentia ac nitroſitate abſtergendo, atq; ſtimulando, ad excretionem ea proritat, tum flatuum & pituitæ generatione, lubricãdo item ſoluit, eoq́ſ motu humores conturbans accendere ipſos ſolet. Dioſcorides lib. V. hæc de uino tum nouo tum antiquo ſcripſit. Vinum annoſum neruis & ſenſibus cæteris officiens quanquam iocundum guſtu damnatur ægrotantibus quibus aliquid affectum intus laceſsitum'ue ſit: innocens ſano, ſi modicum & dilutum ſumatur. Nouitium inflat, difficilè coquitur, ſomnos graues facit, urinas pellit. Media ætas & hoc & illud incommodum uitabit, ideoq́ſ ad ualetudinem utranq; pertinet. Hactenus Dioſcorides, qui uini poteſtatem atq; ex ætate differentias pulchrè hac ſerie demonſtrauit, qui in tres ipſum ætates diſiunxit: ut ſit quoddam annoſum & uetus, quoddam nouitium ſeu nouum, aliud inter hæc ætate medium. In eaſdem ipſas differentias, & Galenus quoque uina deduxit IIII. de Compoſitione medicamentorum ſecundum genera. Nouum uinum (inquit) non ingreditur profundum corporis: antiquum uerò acre & mordax eſt: præſtantius igitur quod ætate medium: eſt autem omnino medium, quod plurimùm intra quinq; & decem annos conſiſtit. Tres igitur in uino ætates conſiderandas eſſe ij autores cõſtituerunt, ueterem, nouam, mediam, ut rurſus item Galenus commentario ſuo ad tertium de Ratione uictus acut. circa initium: ſed eas tamen temporum & annorum ſpatijs proprijs non diſtinxerunt: ad quod enim tempus nouum dici debet uinum, nuſpiam expreſsit Galenus: tantum medium id uinum inter uetus nouumq́ſ eſſe ſtatuit, quod intra quinq; & decem annos conſiſteret, uti ex paulo antè citato IIII. de Compoſitione medicamentorum ſecundum genera loco probauimus: ut illud uoluiſſe Galenus ſit uiſus, medium quidem id cenſendum uinum, quod intra decem annos ſit: uetus quod à decimo ad multos inſequentes annos ſit duraturum. Vina enim nonnulla ducentorum annorum uiſa fuiſſe Plinius aſſeuerat. At uerò etſi de nouo nihil quicquam conceptis uerbis dixerit Galenus, ex hoc tamen loco quæ illius ea de re mens fuerit colligi non ineptiſsimè poteſt. Nam cùm medium id eſſe dixerit, quod intra quinq; & decem annos ſit: apertè item conſtare puto, id quod intra quinquennale fuerit, nouum ab eo dici: ut ea uina quæ à primo anno in quartum quintum'ue deſinunt, noua eſſe dicenda exiſtimarit: de quo pronuntiare quicquam, multoq́ſ minus, affirmare certè non audeo. Permirum enim mihi uidetur, ea uina quæ tot iam annos à ſui ortu abſceſſerunt, noua eſſe cenſenda: cùm nouum id propriè dicatur, quod parum à ſuo initio diſtat, nec à ſuo ipſius ortu plurimùm diſceſsit. ut nouellas plantas, noua arbuſta, nouos fructus dicimus, qui à ſuo ipſorum prouentu haud ita multum diſtant, nec diutino tempore conſtiterunt, exactam perfectionem aſſecuti. Sic ſanè nos uinum illud meritò nouum ſeu recens atq; nouitium eſſe ſtatuemus, quod à ſuo ortu haud multum abeſt, & muſteam illam ſuam adhuc dulcedinem ſeruat, nec acrimoniam adhuc nactum eſt. Quamobrem cùm

Vinum medium quod.

Lib. 14. Nat. hiſt. cap. 4.

Nouum quid dicatur.

Vinũ nouum quod cenſendum.

cùm & uina illa annorum quinqꝫ, nec ſuæ ipſorum origini proxima ſint, & dulcedinem illam muſteam iam diu amiſerint, acriáqꝫ & mordentia appareant, ut noua dicantur mihi planè perſuaderi non poteſt. Qua ſanè in re minimè Aloiſio Mundellæ uiro alioqui cùm docto in primis, tum uariæ multæqꝫ lectionis, magnaqꝫ uirtute inſigniter ornato, aſſentiri poſſum, qui libro Epiſtolarum medicinalium, epiſtola XIIII. ſex annorum uina pro nouis ex mente Galeni habenda dixerit: cùm tamen conſtet ex præcitato Galeni loco ea uina quæ ſupra annos quinque exceſſerint, media eſſe inter uetera & noua: quòd ſi media ſunt, uti reuera ſunt, noua planè eſſe non poſſunt. Et ſi ſcio ex uinis alia alijs citius inueterari. Eſt autem intelligere uina citò inueterari autore Galeno 1. de Antidotis, ante tempus antiqui uini conditiones aſſumere: ſunt autem eæ, acrimonia & amaritudo. Noſtratia profectò uina, præſertim quæ generoſa & nobilia ſunt, quale Arelatenſe & Caſtri noui uocati, qualia item pleraqꝫ ex Allobrogicis & Galliæ Narbonenſis oræ, quæ ad occaſum ſpectat intra annum conditiones has aſſumunt, & uetera nobis dicuntur. Quin ſex exactis à uindemia menſibus, noſtratia uina generoſa, acuta, ac guſtui ualde grata fieri ſolent: & ex ijs quædam intra trimeſtre dulcedinem muſteam omnem, fæcemq́ꝫ deponunt, tenuia ac pellucida fiunt, acrimoniamq́ꝫ quandam ſibi aſciſcunt. Itaqꝫ ego noſtro & ab omnibus iam obſeruato more loquendo, ſemeſtre uinum quod clarum, & acutum & generoſum eſſet, non dulce, aut fæce ſua infuſcatũ, dicere antiquum non uererer: non quidem Galeni & priſcorum more, ſed noſtro. Non enim tam inſciens ſum, quin illud à Galeni ſenſis alienum non ſciam, qui ea tum primum uina uetera dicenda cenſuerit, quæ decimum exceſſerint annum. Nos hoc noſtro ſeculo, tam longis annorum ſpacijs uina noſtratia non metimur: ut qui bibaciſsimi cùm ſimus, quicquid prouentus è uinifera uite nobis acceſſerit (etſi copioſus is ſæpe feraciſsimusqꝫ habeatur) intra annum tamen aut paulò plus abſumamus; ut in noſtra hac ora, neqꝫ ut arbitror in Italia, aut Hiſpania, trium, quatuor, decem'ue annorum uina, ſed unius tantum, duorum'ue ſit reperire. Quamobrem ſi de uino nouo ægro cuipiam dando, ut minus à uino calefiat (ſiquidem uina donec recentia ſunt, nullatenus calefaciunt, uel Galeni teſtimonio) mentio incidat, ego ſanè more noſtro, trium aut quatuor ſex'ue ad ſummum menſium uinum, pro nouo dare haudquaquam uerebor: non Galeni more, quatuor quinqꝫ'ue annorum. Quæ ego, tantum abeſt ut pro nouis habenda cenſeam, ut uetera maximè ſtatuenda eſſe iudicem: quòd & annorũ multitudine, longè à ſuo ortu abſint: & acrimoniam iam guſtu contraxiſſe appareat, quæ ueteris uini conditiones à Galeno pronuntiatæ ſunt. etſi uetuſtas non æquè uinis omnibus tribuitur. Nam Phalernum, cui prima uinorum Italiæ nobilitas, tardius cæteris uetuſtatẽ concipit: prima eius ætas (ut Hermolaus notauit) à decimo, media, à quintodecimo anno incipit, à uigeſimo præ uetuſtate capiti & neruis noxium. Surrentinum uinum eodem Hermolao autore, à uigeſimoquinto anno poculentũ efficitur, quoniam macilentum & aridum cùm ſit, ægrè concoquitur, nec niſi uetuſtate caſtigatum

Aloiſius Mũdella.

Vina citò inueterari quid

Generoſa uina.

Lib. de Boni & maliſucci cibis.

1. de Antidotis.

Cap. 829. ſui corollarij.

gatum utentibus prodeſt. E Campania propè Cunas Vluanũ commendatur, quinto demum anno poculentum & leue. Sabini uſum à ſeptimo ad quinumdecimum ætatis annum probabant. Nomentanum à quinto poculentum fieri incipit. His temporum ſpacijs poculenta fieri uina, & uel inueteraſcere, uel noua dici uoluit ſuo in corollario Hermolaus. Nos tam exquiſitam ut antea dixi diſtinctionem non adhibemus, quòd in tantam ætatem uina non ſeruemus, & pro regionis quam incolimus natura ac more, ſic uina aut uetera aut noua dicenda cenſemus. Vetera quidem, ubi dulcedinem, feruorem, fæculentiamq́ amiſerint, & pro his acrimoniam, claritatẽ cum grato ſapore acquiſiuerint: Noua uerò, ubi muſtea dulcia, impura, fæculenta, feruentiaq́ extiterint, quæ omnino non ægris modò, ſed & ſanis quoq; ſunt uel Galeni conſilio fugienda.

7 meth. et lib. de Boni & mali ſucci cibis.

Explicatio cuiuſdam loci Auicennæ Fen ſexta Quarti, de morſu uiperæ.

ENARRATIO VIII.

CVM de reptilium morſu nonnulla tacitus meditarer, quæ poſtea in lucem dare bene culta poſſem: in idq́ multorum qui ea de re ſcripſerunt ſenſa perueſtigarem, in eum tandem incidi Auicennæ locum, qui uel deprauatus, uel certè difficillimus mihi ſit uiſus. Is locus eſt, Fen ſexta quarti, tractatus tertij, cap. XXXIII. de curatione morſus uiperarum. Quam ille methodum tractans, ſcrupum lectoribus magnum inieciſſe, uel quod magis ſuſpicor, illius interpres cimmerias tenebras nobis offudiſſe uidetur: ſic enim inquit:

Conſidera radices communes in curatione: deinde fortior curatio eſt properare ad theriacam de uiperis. Et cùm tardatur tunc poſsibile eſt ut conferat theriaca multotiens, & poſsibile eſt ut non conferat. Nocumentum autem inſtrumenti ueneni non eſt malum, quoniam natura eſt quæ utitur inſtrumentis. Rei uerò extraneæ non eſt poſsibile ut utatur eis, niſi accidat commotio amborum ſimul.

Hæc Auicennæ ſeries quæ difficultatem in ſe aut obſcuritatem potius quandam continere mihi uidetur: hanc nos pro uiribus elucidare conabimur. Conſiderandas porrò eſſe in curatione morſus uiperarum radices communes, id quidem ut ueriſsimum, ſic ſanè intellectu facillimum, ſunt autem communia in omni ueneno epoto, ſeu plantarum, ſeu mineralium, ſeu tandem animantiũ uirus eiaculantium ſit, ut confeſtim uomitus procuretur, aqua tepida, oleo, butyro'ue multo ingeſto, lactis deinde hauſtu, ueneni acrimoniam retundere. Clyſterijs item & ſoluentibus medicamentis excretoriam facultatem proritare, Antidota mox exhibere, uigiliam motumq́ potius quàm ſomnum & quietem imperare, hiſce enim auxilijs ueneni quicquid conceptum eſt foras exhauritur, priuſquam inualeſcat. Aduerſus autem omnem animalis ictum quod uenenum uibrat, oris ſuctio conuenit, cucurbitularum cum cutis ſcarificatione admotio. Hæc uenenorum in commune remedia à Galeno, Paulo, Dioſcoride atq; medi-

Loci difficilis Auicẽnæ explicatio.

Venenorũ curandorum ratio.

Galen. lib. de Theriaca, & de Antidotis: Paulus lib. 5. cap. 1. & 2. Dioſco. lib. 6. pluribus capitibus.

cis omnibus deprompta, quæ hic Auicenna radices in curatione ueneni communes uocat, easq́ obſeruandas iubet: præſertim quæ de uomitu & ſoluta aluo dicta ſunt. Dein ad antidotum ex uiperis, quam theriacem nuncupamus properandum conſulit, quod hæc cæteris ad omnem ueneni uim maximè præſtet: ſi uera ſunt quæ de ea Galenus libris ad Piſonem & Pamphilianum ſcriptis, libro item de antidotis ſecundo prodidit: meritò igitur à citato uomitu ad theriacem properandum cenſuit. Cur autem properandum? quòd ſi mora fiat, inualeſcatq́ uenenum, nihil quicquam ſit profuturus illius uſus. Ob id rectè dixit, fieri poſſe ut conferat tardius exhibita: fieri item poſſe ut non conferat. Si enim & laborantis imbecilla natura, & ueneni uis magna, & auctior hauſta quantitas fuerit: parum profectò commodi ſit theriaces antidotum allaturum, etiam in tempore datum. At ubi contrà ſe habuerint omnia, ut ueneni uis imbecilla, hominis uerò facultas ualida fuerit, prodeſſe tum certè etiam tardius exhibitum poterit. Sed quod ſequitur implicatius eſt, quàm ut enodari commodè poſsit. Nocumentum (inquit) inſtrumenti ueneni non eſt malum, quoniam natura eſt quæ utitur inſtrumentis. Quid inſtrumentum ueneni hac parte Auicennæ interpres uocet, ſi rectè pars hæc uerſa ab eodem ſit, difficile eſt diuinare. Non enim inſtrumento ullo uenenum ad ſui noxam inferendam, ſed ſemetipſo utitur: ſed quantum quidem mihi penitius hæc contemplanti, coniectura aſſequi datur, exiſtimo hic inſtrumenti uoce qualitatem unam quampiam, non abditam quidem illam & occultam, ſed elementariam & patentem intelligi: nempè caliditatem, aut frigiditatem, quibus ceu inſtrumentis uenenum ſuam in corpore celerius, aut tardius exercet noxam: ac proinde rectiſsimè dixiſſe hoc loco Auicenna mihi eſt uiſus, Nocumentum inſtrumenti ueneni non eſſe malum: hoc eſt, eam noxã quæ à caliditate uel frigiditate ueneno coniuncta procedit, ſi ad eam quæ à tota ipſius ſubſtantia prouenit conferatur, malam perinde ut hæc eſt, non eſſe habendam. Alterare quidem caliditas aut frigiditas ueneno coniuncta ſuapte natura poteſt, & interdum etiam ubi extrema fuerit, necare: uerùm tota ui atq́ ſubſtantia corpori aduerſa perimere non poteſt, ſed tantum qualitatis exceſſu, ac proinde malam æquè non eſſe atq́ illam. Eſt enim caliditas ueluti uehiculum quoddam quo celerius ſe uis ueneni in corpus inſinuet: frigiditas uerò, & ſi uehiculum dici iure non poteſt, certè ut concreſcat in corpore ſanguis, ut extinguatur citò natiuus calor ac præfocetur ipſa efficit: ac proinde inſtrumenta quaſi quædam ueneni iure hæc dici poſſunt: hoc eſt, adminicula quædam, quibus ueneni uis ſeſe exerat ipſa. Oſtendere autem uolens inſtrumenta hæc mala non eſſe, à naturæ ductu oſtenſionẽ ſuam aſſumit, Natura (inquit) inſtrumentis utitur: hoc eſt, quemadmodum naturam functiones ſuas obire inſtrumentorum adminiculo uidemus, ſic & uenena: ut enim partes quibus munia corporis exercentur, inſtrumenta uocamus: (eſt enim definiente. 1. Meth. Galeno, inſtrumentum animalis pars quæ perfectam edere actionem ipſa poſsit) ſic qualitates eas, quibus uenenum uim ſuam exerit, inſtrumenta ſimilitudine quadam dicere poterimus. Reliquum porrò

Veneni inſtrumẽtaque dici queant.

porrò ſermonis excutiamus. Rei uerò extraneæ (ſubdit) non eſt poſsibile ut utatur eis, niſi accidat commotio amborũ ſimul. Aenigma planè potius quàm medica oratio hæc eſſe uidetur. Cur enim res extraneæ, hoc eſt, quæ à natura diuerſæ ſunt, ut ars, & quæ à uoluntate prodeunt inſtrumentis perinde ac natura non utantur? ars quidem perpetuò: & quæ item delectu fiunt, omnia medijs quibuſdam ad finem ducentibus (quæ inſtrumentorum uice ſint) exercentur. Sed huius partis abditior eſt ſenſus, & ad rem medicam pertinens magis: nempè rem quamlibet à natura alienam, ſiue ea res medicamentum, ſiue uenenum, ſeu etiam alimentum ſit, ſuis inſtrumentis uti non poſſe, niſi commotione amborum ſimul, hoc eſt, naturæ, & rei à natura alienæ. Nunquam enim uel medicamentum corpus alterabit, qualitatibus alteratricibus ſuis, uel uenenum corporis ſubſtantiam euertet, uel alimentum augebit, priuſquam iſthæc ui naturæ fuerint exagitata, commota, & in actum deducta: niſi enim piper à natura in actum ducatur, ab ea calfactionis ſuæ principium ducens, nunquam herclè calefaciet corpus: niſi item cicuta in partes minimas ui naturæ deducta in corpus feratur, uim nunquam ſuam lethalem exeret: nec panis, aliud'ue alimenti genus corpus fouebit: ambo itaque hæc, naturam inquam, & rem alienam, hoc eſt medicamentum, uenenum, aut alimentum concurrere oportet, ut actio ab ijs manans proferatur. ut fuſiſsimè Galenus III. de Simplicium facultatibus capitibus XVII. & XIX. expreſſit. Atq; hunc ego partis huius germanum eſſe ſenſum exiſtimo, niſi quis acutius perſpiciens ſubtiliorem inueniat. Difficultatis porrò huius culpam non tam in autorem, quàm in autoris interpretem retorquere oportet: qui quæ ille purè ac luculenter ſua lingua loquens ſcripſit, hic (ut quidem rectè conijciendum eſt) uel punicæ linguæ imperitia, è qua hæc tranſtulit, uel ignoratione deſignatarum rerum, tortuosè, perplexè, obſcureq; hæc ſit interpretatus. Quo ſanè uitio laborare pleriſq; in locis cernitur. ut de eo quem interpretatur autore, malam pleriſq; dediſſe opinionem, calumniandiq; anſam ſit uiſus. Sed hic imperitorum interpretum mos eſt. Nos uerò autoris ſenſa ac dignitatem magis, quàm interpretum inſcitiam ſpectemus.

An in nephretico dolore & lapidis aut ueſicæ aut renum curatione, cum ſoluentibus medicamentis, quod nonnulli facere ſolent, ſint admiſcenda uretica, & lapidem frangentia.

ENARRATIO IX.

QVOSDAM non dilutæ autoritatis ac famæ medicos animaduerti, in curatione atq; etiam præcautione nephritici morbi, medicamenta ſoluentia languentibus dare, quibus cùm deductionis ad affectum locum gratia, ut ipſi quidem ſentiunt, uretica multa, & lapidem etiam frangentia ſint admixta, ut eadem opera, & aluo deduci noxij humores, & lotium prouocari, & comminui calculus poſsit. Quamobrem longas & ex multis compoſitas

poſitas medicamentorum deſcriptiones contexunt, nihil non ſimplicium ingerentes. Medicamentum enim quoddam in id principi cuidam uiro conſcriptum à medico uidi, in quo unà cum agarico, ſcammonio, rhacomate, & cuico, ſemina uretica ferè omnia, & lapidem frangentia confuſa erant, atque immiſta. Inerāt enim ex ſeminibus dauci, apij, ſmyrnij, aneſi, lithoſpermi, ſaxifragiæ, & quæ frigida maiora uocātur ſemina: ex lapidem comminuentibus non pauca, nempe lapis ſpongiæ, & qui puluis ducis, & liton tripon à medicinam factitantibus in id parantur: iſthæc omnia ex zaccaro liquato excepta in electuarij formam compoſita erant, ex quo laborantem per menſes ſingulos, ad præcautionem ad ſemunciam ſumere iubebat. Quæ ſanè medendi ratio cùm & priſcorum placitis ualde mihi aduerſa eſſet uiſa, ac ideò mihi minus probata, & ægrotis noxiam eſſem arbitratus, facere non potui quin ea de re conſultus non recta reſponderem: eaque de ſcripto traderem, quæ & ueterum ſententijs maximè congruentia, & morbo aut curando, aut præcauēdo ualde idonea uiſa eſſent. Dico igitur in curando aut prçcauendo nephritico morbo: eo præſertim qui à calculo proueniat, medicamenta huiuſmodi nec idonea eſſe, ſed magis profectò noxia: nec ueteribus unquam medicis, ſeu Grçcis, ſeu Arabibus, ſeu etiam Latinis uſurpata: illudque adijcio, præter rationem, contra etiam omnem methodum talia parari medicamēta. Quod nos tum firmis rationibus, tum ueterū ſententijs ſumus oſtenſuri. Curando itaque nephritico morbo eiuſmodi medicamenta quæ ſuprà diximus, ex ſoluentibus ſimul & urinam cientibus mixta minimè idonea eſſe, ex illo Hippocratis præcepto euidentiſsimum eſſe puto, quo is à tentata fluxione parte quàm

6. Epidemio. textu 2. & 3.

longiſsimè auertere, non ad ipſam trahere oportere præcepit. Quamobrem cùm renes eo in affectu multa & oneroſa impacta materia graues (ſiquidem illud item ab eodem autore rectiſsimè dictū eſt in renem dolor grauis) fluxionem ſuſtineant, ab eis quàm longiſsimè auertere, non ad eos trahere humorum molem oportebit, ſi Hippocratis iuſsis ſumus obtemperaturi. At uerò quæ ex talibus conſtant ureticis & urinam cientibus, uehementer attenuando, meatus reſerando, fundendo etiam & feroſum ſanguinem ſegregando, tum etiam humorum craſsiciem incidendo, ad partem affectam humorū copiam trahunt: (hiſce autem dotibus prædita eſſe oportere uretica medicamenta exactè Galenus quinti Simplicium, cap. XII. monſtrauit) non igitur erit eorum uſus aut in curando

Idoneū quid.

aut prohibendo morbo idoneus. Idoneum enim id dicitur, quod in curando morbo uice auxilij eſt. Intercedens enim materia quæuis ſummo-

Auxiliū quid

uendo morbo commoda auxilium Galeno II. Meth. dicitur. Nam quæ proficit materia, quo tempore iuuat, ea profectò auxilij nomen meruit. Quo fit, ut cùm huiuſmodi medicamenta in nephritico morbo ſeu arcendo ſeu curādo adhibita, humorum copiam ad affectam partem regerant, non ab ea repellant, & in contrarium ducant: fit inquam, ut obſint lædantque uehementer, non autem proſint: quare nec auxilia dici merebuntur, nec à medicis præſcribi iure poterunt. Siquidem & illud Hippocratis

2. Epidemiorum.

eſt medicos admonētis, ne à ſuo ipſorum officio deſint, Te (inquit) ad hoc

exerceto,

exerceto, morbis ut proſis, aut ne quid noceas. Quem locum enarrans Galenus, debere id ſpectare in primis medicum dixit, ut ægris commodet: ſin minus, ut certè ne incommodet. Quamobrem omni ſibi cautione atque ſtudio anteuertendum duxit, ut ſi quando magnum aliquod & inſigne ægro auxilium afferret, ante apud ſe perſpiceret, non ſolùm quantum profuturus eo auxilio eſſet, ſed etiam ne quid læderet. Nec quicquã unquam ita apud ſe inſtituiſſe, quin prius periculum feciſſet, ne quid ſi uotum non obtineret ægrum offenderet. Hæc profectò Galeni eo loco uerba ſunt. Conſtare igitur hac ratione puto talia medicamenta in auxiliorum albo reponenda non eſſe, atq; ob id noxia cenſenda. Quod enim exhibitum homini malum affert, ex cauſis fit morbificis, ut cùm prodeſt ex ſanis: ita ſtatuente X I. Meth. medendi Galeno. Adde quòd Galenus libr. Quos purgare oportet, id maximè in medicamentorum ſoluentium miſtione cauendum duxit, ut commiſta ſibi inuicem medicamenta conſentiant, neque ulla in re diſcrepent. Diſcrepare autem dixit, non cùm hoc bilim, illud pituitam trahit: (utraq; enim pari modo euacuationem procurant) uerùm ſi hoc celeriter, illud tardius ab aſſumptione purgare incipit, Ita nanq; (ſubdit) inæqualiter euacuatio celebratur, quamuis ſimul accepta ſint. Cùm itaq; Galenus in eodem medicamenti genere diſcrepantiam admodum uereatur, ne unum celerius, tardius aliud opus ſuum moliatur: (cùm ſint tamen ſoluentia omnia) quid de eo ſit compoſito medicamento exiſtimaturus, in quo ſimul & totum corpus per aluum purgantia, & urinam cientia inſint? Quæ quæſo maior uſpiam diſcrepantia, quàm ſoluentis ſimul & urinam prouocantis medicamenti? alterum enim corporis ſuccos totius ſubſtantiæ ſimilitudine trahit, & in uenas rapit, indéq; excretoriæ facultatis ui atq; potentia per uentrem educit: alterum non ſimilitudine ſubſtantiæ, ſed caliditate immodica, & acrimonia quadam, non in uentrem, ſed in renes atq; ueſicam pertrahit, attenuatis humoribus, fuſo ſecretoq; ſeroſo ſanguine. Varijs itaq; tum corpus ijsq; maximè contrarijs motionibus agitatur, ſoluente medicamento ad profunda corporis: urinam ciente, ad extima humores euocante: Vnde his ambobus humores uehementer affatimq; commouētibus, neceſſum eſt & magnam in corpore toto perturbationem, & in humoribus attractum, & ad partem affectã illapſum defluxionemq; fieri. Quod pulchrè animaduertens Auicenna, ſoluens medicamentum in huiuſmodi affectu cauendum ſummopere duxit. Et non eſt (inquit) ſemita ad adminiſtrandum catharticum: ipſum enim lædit & nocet, per illud quod deſcendere facit. Neq; in ſoluendo idem autor ad fortiora quàm ſint ea quæ leniendo & lubricando non delectu attrahendo euacuant, progredi audet: ſiliquam tantum Aegyptiam (quam hodie caſsiam fiſtularem dicimus) ex oleo amygdalarum dulciũ exhibens. Sed nec ipſe ſolùm, uerùm nec Arabum quiſquam, non certè Raſius, non Serapio, non Halyabbas, tale quid præſcribere audent. Sed quid Arabas recenſeo? An Græcos medicos, à quibus rectè medendi uia ad omnes demanauit, tale quid unquam attentaſſe legimus? Galenum, Paulum, Aetium, nunquam ſoluentibus uretica miſcuiſſe, in nephritico

Ex 5. de Simpli. fa. cap. 17.

Ex 5. de Simpl. fa. cap. 12.

Fen 18. tertij trac. 2. ca. 19.

phritico arcendo dolore ſcimus: cuius ſanè tractandi mali methodum docens Galenus libro de Medicamentis ſecundum locos X.cap.I. Quæ calculoſis auxiliantur, unica tantum facultate indigere, quæ ſecare & extergere cum manifeſta caliditate queant, meritò aſſeuerauit. Nec in his quæ tam multa ille & luculēta ex Andromacho, Aſclepiade, Archigene, in id morbi deſcripſit medicamenta, diſcrepantiam hanc cõpoſitionemq́ ex ſoluentibus cum ureticis uſpiam eſt inuenire: ſicuti neq; apud reliquos quos modo citauimus autores. Quorſum hæc? Illud inquam ut intelligamus, medicamenta iſtiuſmodi non ſolùm ſalutaria & idonea morbo nephritico eſſe, ſed ne ueteribus quidē, non Punicis autoribus, non Græcis, non deniq; Latinis uſurpata: quod ſecundo loco dicturos nos ſub enarrationis initium receperamus.

Supereſt ut contra rectam methodum talia eſſe conſtructa medicamenta (quod poſtremò dicturos nos polliciti ſumus) oſtendamus. Quod ut commodè fieri queat, quænam ſit eius morbi recta curandi aut præcauendi ratio docendum prius nobis erit. Prius autem præcauendi morbi rationes, quàm eius curandi trademus. Præcautionem hanc pulchrè Paulus & Aëtius præ cæteris perſecuti eſſe mihi uidentur. Arcent (inquit Paulus) creationem calculi primum quidem cibaria non improbi ſucci & moderata, mox etiam exercitationes, & inſolentior leguminum omne genus, frumentaceorumq́; uſus. Caſei item & lactis, quæq; inde parantur obſoniorum: Vini adhæc atri & carniū abundantiæ: & ut ſemel omnia complectar, omnium quæ craſſum generant ſuccum, quæq; admodum calidæ ſunt poteſtatis & acria, hydrogarorum inquam atq; conditorum & id genus aliorum abſtinentia. Haud enim hæc modò nondum natos calculos concreſcere prohibent, ſed iam ortos etiam comminuere aut excernere poſſunt. Bibant uerò oxymeli adiecto aliquo ex ſimplicioribus, quæ lotij proritandi uim obtinent, puta adianti, apij, graminis decocto. Quòd ſi prauorum humorum copia premantur, ſanguinis detractione, ſeu alui deiectione euacuentur. Hæc Pauli de cauendo nephritico morbo ratio, quam paulò fuſius Aëtius perſecutus fuiſſe uidetur. Maximi (inquit) ad lapidis generationem præcauendam momenti, moderatus cibus & bonæ concoctiones exiſtunt, ſatietates enim & cruditates, non ſolùm exaſperant morbum, ſed etiam quum non ſit, generant. Quare ægros admonere oportet, ut à cœna ſæpe uomant, & abſinthium aſsiduè bibant, & per tempus certum conuenienti temperaturæ ipſorum, purgatiuo pharmaco ſe per uentrem purgent. Cibos autem deligant, è quibus neq; ſatietates, neq; cruditates contingant: urinam etiam cientibus utantur. Oportet autem (paucis interpoſitis ſubdit) ipſam etiam aquam per omnem uictum puriſsimam eſſe & percolatam, uinum item tenue, album, urinam ciens. Exercitamentis uerò utendum eſt mediocribus. Hactenus Aëtius. Non dubium igitur quin in præcauendo morbo renali eo qui à calculo proueniat, & cautiſsima ſit uictus ratione ne calculi generētur utendum: & purgationi, ne ſuccorum uitioſorum redundet in corpore nimietas, aſſueſcendum: poſt quam, probè à malis humoribus purgato corpore,

Paul.libro 3. cap.45. Aëti. lib.11.cap.6.

urinam

urinam cientia ſint propinanda, ut præfati autores dixere. Sed in hac ipſa urinam cientium medicamentorum exhibitione, magna eſſe cautione, & ſingulari quadam prudentia utendum duco: ne aut nimis crebrò hæc, ſed percongrua temporum interualla, nec uehementia aut fortia ſumantur: ac proinde Paulus loco ſuprà citato, de eo nos admonens, pulchrè illud dixiſſe uidetur, ut ex urinam cientibus ſimpliciora eligantur: hoc eſt ea, quæ uehementer proritare lotium non queunt, ſed modicè id faciunt. quo in cenſu adianti, apij, & graminis decoctum uoluit eſſe. Quod item animaduertens Alexander Trallianus, ubi multa lapides renum atterentia urinamq́; proritantia auxilia deſcripſiſſet, ab ijs tamen cauendum ſanitatis tempore ſapientiſsimè monuit. Non oportet (ait) his auxilijs infirmus utatur cùm ſine dolore eſt, ne diſtemperata inueniantur renum loca. Recta profectò & ſalutaris Alexandri monitio, qui cùm probè perſpiceret uretica hæc & urinam cientia, corporis ſuccos ſua potentia, quam uehementem ſanè atq; acrem habent, fundere, liquare, attenuare, meatusq́; infarctos aperire: ueritus nimirum eſt, ne ab horum crebro uſu per bonæ ualetudinis tempus in renes fluxio incumberet: liquatis nimirum, fuſis, attractisq́; in urinarios meatus corporis ſuccis. Ego profectò calculoſos non ſanè paucos uidiſſe me profiteri poſſum, ab ureticorum uſu per ſecundam ualetudinem, ne à calculo tentarentur præcauentes, in renum inflammationem, ulceraq́; incidiſſe, tandemq́; miſerè periſſe. Sed hæc de præcautione abundè dicta ſint. Illud de curatione, ſcopos eos medico eſſe præcipuè obſeruandos, qui ab Auicenna in eius morbi curatione exactè enumerantur atq; diſpoſiti ſunt. Eius autem uerba quæ ille Fen XVIII. tertij tractatus ſecundi capite decimooctauo ſcripſit appingam.

Intentiones quidem quas medici in curatione lapidis intendunt, ſunt abſciſio materiei eius, & prohibitio generationis ipſius, cum abſciſione cauſæ, & rectificatio eius, Deinde mundificatio & comminutio ipſius, & fractio eius, & compreſsio ipſius, & eradicatio eius ex ſuo ſuſpenſorio cum medicinis quæ illud efficiunt: deinde eius extractio, & ſubtiliatio in ipſo, & ordine eius: & illud completur cum medicinis prouocatiuis, aut cum foris admotis. Deinde eſt regimen ſedans illud quod ſequitur de doloribus, & cætera quæ ſequuntur.

Ex hac uerborum ſerie colligere eſt, hos eſſe in curatione ſcopos habendos, ut primum mollientibus aluum medicamentis, & leniter ſoluentibus corporis excrementa ducantur. *Explicatio loci Auicennæ.* Nam à uehementibus deiectorijs abſtinendum idem autor eodem loco hortatur: quòd commodè fiet tum lenibus clyſterijs, tum lenientibus pharmacis, quales ſiliqua Aegyptia, mel Aëreum, Reſina terebinthina, prunorũ, mixorũ & paſſularum cum Glycyrrhizæ radice decoctum, & huiuſmodi talium habentur. liberato ab excrementis corpore, uel alui ductione, uel (quod præſtantiſsimum eſt) uomitu, doloris ſedationi per fotus, linitiones, cataplaſmata, inſeſſus, & anodyna etiam interdum aſſumpta, ſi dolor urgeat intendendũ. Tum uerò lapidis attritioni, & arenularum excretioni atq; urinæ proritationi, per ea quæ commodè præſtare id poſſunt intendendum: tutò enim tum

dari hæc poſſunt, ſed ſcorſim: hoc eſt, ſoluentibus non admixta: nunquam enim lapides atterentia & uehementer urinam cientia, ſoluentibus medicamentis admixta fuiſſe ab ullo autore legimus, ut eorum præſcripta legentibus euidentiſsimum fieri poteſt. Nec tamen cùm id dico, ita accipi uelim, quaſi in medicamentorum compoſitionibus quæ ad ſoluendam humorum prauitatem, eo in morbo exhibẽtur admiſceri ea non debeant, quæ modicè medicamenti uim ad affectam partem deducant, qualia ſunt Glycyrrhizæ aut adianti decoctum, & huius generis multa. Nam Auicenna caſsiam fiſtularem ex oleo amygdalino & ſucco uiſcoſo, qui ſit à ſuccis diureticis propinandam cenſet: per ſuccum uiſcoſum (ut arbitror) infuſa uel decocta diureticorum intelligens, quod medicinam factitantes imitari ſolent, ex decocto adianti, graminis, glycyrrhizæ & ſimilium ſoluentia medicamenta excipientes, ac propinantes: ſed ſi quis ea cum fortiter urinam cientibus admiſceat, magnum profectò ægris incommodum ſit allaturus. Quamobrem cùm ex ureticorum fortium cum ſoluentibus medicamentis admixtione, ſi ex eorum albo ſoluentia fuerint, quæ attrahendo & delectu euacuãt, magna humorum agitatio magnus ad partem affectam delapſus fiat, indeq́ꝫ maior affectæ parti imbecillitas ſequatur; conſtat profectò amethodicam & præter rationem factam eſſe talium medicamentorum conſtructionem, eorumq́ꝫ uſum multò periculoſiſsimum eſſe. Nec eſt quod quiſquam ſententiam hanc meam Aëtij præſcri- *lib.11.cap.12.* pto quodam euertere ſe poſſe confidat, qui in antidoto Iuliani Diaconi, ad calculoſos agaricum, caſtorio, acoro, ammio, caſsiæ ligneæ ſcilicet, amomo, ſarxiphago, capparis cortici, radici panacis, calaminthæ, ſerpillo, petroſelino coaguloq́ꝫ leporis ex melle miſcuerit. Nam nec agaricus ex uehementer ſoluentibus eſt, nec in tantula doſi quanta in uniuerſo antidoto conſtat, (uncia enim tantum illius in antidoto apponitur) magnam uacuationem moliri poteſt, & magis profectò ut apperiens & deobſtruens, quàm ut ſoluens & agitans in antidoto admiſcetur, ut ex ipſius ſerie intueri licet. Nos itaqꝫ ei quam ſuprà attulimus methodo inſiſtentes, calculoſos rectis præſidijs, non nocituris feliciter curamus, nec deiectorijs uehementioribus urinamq́ꝫ cientibus proritemus.

De melancholico temperamento & habitu, ex Galeni ſententia: cur & Melancholici ab Ariſtotele ingenioſi ſint dicti: & ingenioſum eſſe proprie quid ſit. Et an in reliquis hominum temperamentis uti in Melancholico ingenioſos ſit inuenire.

ENARRATIO X.

DE Melancholico corporis temperamento atqꝫ habitu, cùm in meis ad Galenum commentarijs, quos in libros de Morbis & ſymptomatis dudum antea edideram, tractaturum me in ijs quos parabam Enarrationũ medicinalium libris eſſem bona fide pollicitus, fidei meæ deeſſe omnino nolui: ut ſi qua in re lectorem iuuare rei abſtruſioris, nec ſatis adhuc exploratæ,

narrat

narratione poſſem, id illi per me fraudi ne eſſet. Itaq; cùm à melancholico temperamento tam magna eáq; admirabilia promanare ex Platone, Ariſtotele, Galenóq; omnis Philoſophiæ principibus didiſciſſem: nec ſatis quale illud temperamentum Galeno uideretur, qualiq́; corporis habitu eo temperamento præditi eſſent, exploratum haberem: uolui ſanè de Galeni ſententia, iſthæc expromere, & ad communem hominum utilitatem (ſi quibus fortè mea hæc magnis laboribus meditata uſui eſſe poſsint) in lucem dare. Exordiemur autem ab eo principio quod omnibus ex æquo tum philoſophis, tum medicis receptum eſt: nempe, Animalium corpora ex calidi, frigidi, ſicci, humidiq́; mixtura conſtare: quod ipſum Hippocrates, & Galenus libro de Elementis, atq; temperamentis prodidere. Ex hac autem qualitatum elementarium mixtura, nouem confici temperaturarũ genera, & idipſum quoq; à Galeno proditum eſt, atq; inter hæc unam exactè mediam quam temperatam uocant: reliquas à uincente appellationem ſortitas, ut ſit quædam calida tantum, frigida alia, humida, aut ſicca: & per coniugationem calida & humida quædam ſit, calida & ſicca alia, frigida item & humida, frigida & ſicca. Hæc in uniuerſum temperamentorum genera atque differentiæ, quibus inter ſe diſtare corpora proditum eſt. Quæ calido & humido temperamento conſtant animalia, ea quidem & ſanguine copioſiore, & quadrato magis corpore ac muſculoſo, probéq; compacto: molli tamen, & fœlicibus naturæ functionibus conſpicua dotatáq; cernuntur. quòd nimirum calido & humido præcipuis uitæ noſtræ adminiculis abundent: ſi quidem calidum & humidum uitæ noſtræ principia eſſe Ariſtoteli atque Galeno dicuntur. Quæ uerò calido & ſicco temperamento prædita ſunt, ea quidem ſicciora euadunt, gracilioráq;: multo quidem ſed feruenti, acri, tenuiq́; ſanguine cui multa bilis ſit admixta abundant: unde eſt illud Celſi, In craſsioribus caro, in tenuioribus ſanguis magis abundat: hirſuta demum, calida, & dura, pinguedinéq; priuata corpora habent, & in iram prona feruntur, laboribus & citatis motionibus ualdè idonea. At uerò frigida & humida temperies, glabrum efficit corpus, album, molle, craſſum, deſes, nec ita obeundis actionibus aptum. Sequitur extrema omnium, eáq; principijs uitæ aduerſa, frigida & ſicca temperies, qua qui præditi ſunt, natura durum ac tenue, glabrumq́; corpus habent, tangentibus quidem frigidum, ſed modica per carnes pinguedine interlitum. Vbi uerò calida & ſicca temperatura, labente & inclinata ætate in frigidum & ſiccum labitur habitum: tunc hi graciles fiunt, & duri, atque atra bilis in eis dominatur. & ob id nigri ſimul & hirſuti euadunt: atq; hi magna ex parte uenis tumidi apparent, uel Ariſtotelis teſtimonio XXX. Problematũ, problemate 1.

Ariſto. lib. de Longi. et breuit. uitæ. ca. 2. Gal. 1. Apho. cõmen. 15. & pluries alibi.

Verùm num hi ſint quos uerè melancholicos dicimus, quoſq; ingenioſos eſſe tum Plato, tum Ariſtoteles affirmarunt: id ſanè eſt quod à nobis hic de Galeni mente explicandum aſſumitur. Sed unde tantæ explicandæ rei initia ducemus? aut quæ fulcimenta tantæ extruendæ moli ſubijciemus? Ab omnium certè bonorũ in medicina autore & duce Galeno: qui non ſolùm ad fundamenta iacienda, ſed & ad omnem ſubſtructionem erigendam

Plato tum in Theateto de ſcientia: tum in Phædro de pulchro. Ariſtotel. 30. Problematũ. proble. 1.

dam copioſam nobis materiem præbebit. Duo itaque mihi penitius hæc
contemplanti ; Galenus melancholicorum genera cùm ſecundo de Tem-
peramentis libro, tum in Arte medicinali, conſtituere uidetur : ſi quis ea
quæ illis locis dicuntur rectè perpendat, nec obliquè interpretetur. Eos
2. de Tēper. enim reprehendens Galenus, qui non rectè ab una quapiam particula de
totius corporis temperie iudicabant, uarijs docet exemplis, neque ab una
quapiam parte, neque ab excrementis in toto redundantibus, de uniuerſi
corporis temperatura iudicium ferri debere : cùm aliud ſæpenumero ex-
crementa in toto redundantia iudicent, aliud ipſa membrorum ſubſtan-
5. & 6. de Sa nit. tuen. tia. Siquidem ſenes natura ſicci cùm ſint, excrementis humidi habentur:
perinde ac melancholici, qui natura ſicci cùm ſint, ab excrementis tamen
pituitoſi dicuntur. Neq; ſi cuiuſpiam animantis cutis ſicca ſit, confeſtim
uniuerſum animantis corpus tale cenſeri debere, ut in oſtreis, & teſtaceis,
& malacoſtratis uocatis, hoc eſt quæ molli teſta teguntur idem docet.
Oſtrearum enim cutis ſiccißima, totum corpus humidißimum eſt: ueluti
etiam marinæ locuſtę, gammari, & cancri, cutem quidem ſiccißimam, re-
liquum omne corpus humidißimum habent, & ſucci molliſq; carnis ple-
num. Ex ipſo itaque totius habitu iudicare, non ex partibus oportet, aut
Duo apud Galenū melancholicorū temperamentorū genera. excrementis. Vnum porrò melancholicorum genus Galenus facit, quod
quidem ab initio frigidum ſiccumq; eſſe uult, non utiq; ex permutatione.
Aliud quod ex habitus mutatione tale fit effectum. Quod in priore ordi-
ne fuerit, ab excrementis pituitoſum nec uerè melancholicum eſſe cenſen-
dum contendit Galenus. Quod in ſecundo uerò ordine poſitum ſit, hoc
eſt ex permutatione melancholicum effectum, id uerè melancholicū eſſe
ſtatuit. Eius ipſißima uerba, quæ de hac re ſub finem ſecundi de Tempe-
ramentis ſcripſit appingam.

Non eſt (inquit) quod opinentur, tanquam corpus ſiccum eſt, itidem
excrementum quoque ſiccum eſſe. Etenim ſi quis ab initio ſicciore frigi-
dioreq; temperamento ſtatim fuit, is non melancholicus eſt, ſed utique ab
excrementis pituitoſus. Quòd ſi ex habitus mutatione frigidus ſiccuſq;
eſt redditus, neceſſariò hic talis iam etiam melancholicus eſt. Verbi gra-
tia : Si quis ante calidus & ſiccus ex ſanguine urendo plurimam generauit
atram bilem. Eſt enim is præter quàm quod ſiccus eſt & frigidus, proti-
nus etiam melancholicus. Sin à principio frigidus & ſiccus fuit : habitus
quidem corporis eius albus, mollis, depilis, uenis articuliſq; parum ex-
preſsis, gracilis & tangēti frigidus, animus uerò minimè audax & timens,
& triſtis, non tamen excrementa huic melancholica ſunt.

Loci Galeni explicatio. Ex hac docta Galeni ſerie uidere eſt, & duo ipſum feciſſe melancholi-
corum genera, & quali habitu ſint, quos ille uerè melancholicos exiſti-
marit, conceptis ipſe uerbis expreſsit. Non enim eos qui ab initio ſicciore
frigidioreq; ſint natura, confeſtim melancholicos eſſe dicendos cenſuit:
ſed eos magis, qui ex habitus mutatione, nempè calidi & ſicci in frigidum
& ſiccum ſint deducti, & ex ſanguine urendo plurimam genuerint atram
2. de Tēper. ad finem. bilim : hos inquam uerè melancholicos Galenus exiſtimat : cùm eodem
ipſo autore melancholica temperamenta ex ſanguinis aduſtione fiant.
Fiunt

Fiunt (inquit) melancholica temperamenta, ex ſanguinis aduſtione. Eos autem qui ſtatim ab initio ſiccius frigidiusq́ temperamentum nacti ſunt, habitu uerò corporis albi, molles, depiles, uenis articulisq́ parum expreſſis, graciles q́ & frigidi apparent, cæterùm animo minimè audaces, ſed timentes & triſtes cernuntur: hos inquam melancholica excrementa non habere, nec uerè melancholicos eſſe habendos iure cenſet. & ſi quadantenus melancholici ſunt quà frigido ſiccoq́ temperamento conſtant: & timidi, triſtes, puſillanimi cernuntur: Illos uerè melancholicos cenſendos affirmat, qui ex calidi & ſicci temperamenti in frigidum & ſiccum permutatione ætatis decurſu tales effecti ſint, multamq́ atram bilim collegerint: quos quidem ipſos non habitu corporis albos, molles, glabros, uenis articulisq́ parū expreſsis, neq; item animo timidos, triſtesq́ (quales prioris generis melancholici erant) eſt prorſus uidere: ſed quod ad corporis quidem habitum attinet graciles, duros, nigros, & hirſutos, audaces item & magnanimos, quanquam ſubtriſtes ſemper ob atræ bilis uigentis exuperantiam uideantur. Mentiar ni Galenum afferam teſtem: is in arte medicinali cap. L I X. hæc duo melancholicorum genera ſuis coloribus pinxiſſe uidetur, ſigna frigidæ & ſiccæ temperaturæ tradens.

Si (inquit) frigiditas unà cum ſiccitate æqualiter augeatur, natura durum ac tenue, & glabrum corpus habent, & tangentibus frigidum, pinguedo tamen ipſis, etſi graciles ſint, per carnes diſperſa. Capilli autem, & color, frigiditatis modum ac proportionem ſequuntur. Vbi uerò calida & ſicca temperatura in tempore decrementi in frigidum & ſiccum labitur habitum, tūnc hi graciles fiunt & duri, atq; atra bilis in eis dominatur, & ob id nigri ſimul & hirſuti euadunt.

An non hac ſerie conceptis etiam uerbis duo melancholicorum genera expreſsiſſe Galenus, & quali quodq; eorum habitu ſit deſignaſſe uidetur? Conſtans igitur maneat illud, eos qui ab initio frigidi & ſicci euaſerunt, habitu uerò corporis molles, albi, glabriq́ ſint, ab excrementis quidem pituitoſos, ſed non prorſus ac uerè melancholicos eſſe. ſic enim affirmat Galenus: Si quis (inquit) ab initio ſicciore frigidioreq́ temperamento ſtatim fuit, is non melancholicus eſt, ſed utiq; ab excrementis pituitoſus. 2. de Tēper. ad finem. Illos uerò qui ex habitus mutatione tales, hoc eſt frigidi ſicciq́ ſunt redditi, hos inquam iam melancholicos eſſe. Quòd antea, calidus & ſiccus cùm eſſet, exuſtioni parato ſanguine plurimam generauit atram bilem. Eſt enim is (inquit Galenus) præterquàm quod ſiccus eſt & frigidus, protinus etiam melancholicus. Vbi ſuprà. Huius generis homines uel in ſtudijs philoſophiæ, uel in Republica adminiſtranda, uel in carmine pangendo, uel in artibus exercendis plurimùm ingenio ualere, & ingenij claritate pollere, Ariſtoteles in problematis affirmauit. 30 Problematum, probl. 1. Quod ſanè de poſtremo hoc melancholicorum temperamento illum aſtruxiſſe dubium non eſt. Nam qui in primo ordine à nobis ex Galeni ſentētia poſiti ſunt, ij ſanè tantum abeſt ut ingenio ualeant, & in præclaris actionibus obeundis ſeſe præclarè gerant, ut ad eas ueluti torpentes ineptiſsimi habeantur, quod paulò pòſt ſumus oſtēſuri. Sed cur literatos, & qui ingenio claruerunt

runt

runt melancholicos omnes fuiſſe, Ariſtoteles aſtruat, quales Hereulem, Aiacem, Bellerophontem, Lyſandrum, Empedoclem, Socratem, atque Platonem extitiſſe idem affirmat: non ſic profectò expoſita ratio eſt, cùm contrarium potius ex huiuſmodi temperamento, in quo plurima redundet atra bilis accidere iure debeat: aciem nimirum ingenij craſsicie ſua infuſcante hebetanteq́ atra bili: uel ſi paulò acrior ac feruentior fiat, ingenium peruertente: ſiquidem ea concitatius acta, furorem mentisq́ alienationem facere (ſi ſurſum in caput feratur) ſolet: interdum etiam comitialem. Si enim in corpus, Epileptici: ſi uerò in mentem irrepſerit, Melancholici fiunt, uti Hippocrates ſexto Epidemiorum ad finem, & Galenus III. de Locis aff. cap. VI. affirmarunt. Quomodo igitur melancholicos ingenio ualere dicemus, ſi ea mentis amotionem furoremq́ facit? Id autem ut pleniore tractatione diſcutiamus: in primis quid melancholia ſit, & quid ab atra bile differat perpendendum: tum quid utraq; in nobis efficiat, quid præſtet, & id quoq; proferendũ. Demum quid ingenio pollere, & ingenium ipſum quid ſit, non minus certè explicandum erit. Quibus pro uirium noſtrarum tenuitate prælibatis, docere Deo iuuante atq; monſtrante pergemus, quibus ex cauſis literarum ſtudijs addicti melancholici ſint, uel fiant: curq́ melancholici ingenioſi, & qui horum tales ſint, qui minus: & quo pacto atra uocata bilis ingenioſos efficiat.

Melancholia quid: 2. de Facult. nat. & lib. de atra bile. Ex 4. de Vſu partiũ. cap. 3. & 2. de Facult. natur.

Melancholia igitur eſt ſanguinis ueluti fæx, parsq́ illius terrea & denſa, ex craſsiore alimenti parte genita: hunc ſuccum melancholicum Galenus ubiq; uocat. Quemadmodum enim ex uino recens ab uuis expreſſo, & feruore alteraſcente, ex eo quem in ſe habet calore duo excremẽtorum genera proueniunt, alterum leuius magisq́ aëreum, alterum grauius ac terreum magis, quorum illud florem, hoc fæcem nominant: ſic ſanè ſecundum hanc exempli ſimilitudinem intelligendum diſtributum à uentre ad hepar χυλὸν, hoc eſt ſuccum, à uiſceris caliditate, uelut uinum ipſum muſteum, feruere, concoqui, alterari, ad ſanguinis utilis & benigni generationem. In hac autem ebullitione, hanc quidem eius ſuperfluitatum ſubſidere, quantacunq; eſt lutoſa & craſſa: hanc autem quæ eſt ſubtilis, & leuis, uelut ſpumam quandam ſupernatare ſanguini. Horum igitur alteri, ſi flauam bilem, alteri nigram aſsimiles (inquit Galenus) minimè pecces. Differt autem ab atra uocata bile, quoniam melancholicus ſuccus actione naturæ fit chylum immutantis, & in ſanis inuenitur: atra uerò bilis, & præter naturam eſt omnis, ob idq́ morboſa, & nuſquam ſano degente corpore inueniri poteſt.

Vbi ſuprà immediatè.

2. de Facult. natur.

Non eandem (inquit Galenus) habent hi ſucci ſpeciem, cùm animans naturæ opera regitur, qualem cùm præter naturam ſe habet ſæpe exhibent. Quippè quæ flaua eſt, efficitur uitellina, ita enim nominant, quoniam ouorum uitellis tum colore, tum craſsitudine ſit adſimilis. Rurſus nigra longè malignior ea quoq;, quàm quæ naturalis eſt, redditur. Nomen tamen tali ſucco nullum eſt inditum: niſi quod aliqui uel radentem eum, uel acidum appellarunt: quoniam ſcilicet acris in morem aceti ſit, & corpus animalis radit: etiam terram ſi ſupra eam ſit effuſus quandamq́

cum

cum bullis ueluti fermentationem ebullitionemq́ excitat. ubi ſcilicet adſcititia, putredo nigro illi ſucco naturaliter ſe habenti acceſsit: mihiq́ uidentur ueterum medicorum pleriq́ id quod è tali ſucco naturaliter ſe habet, quod & infra deijcitur, & ſæpe ſupra fluitat, atrum, uocare ſuccum, non atram bilem. Quod uerò ex uſtione quapiam ac putreſcentia, in acidam migrauit qualitatem, id atram nuncupare bilem.

Ex his Galeni uerbis quò melancholicus uocatus humor (qui & ipſe melancholia naturalis eſt) ab atra uocata bile differat, perſpicuum euadit. Poſtrema hæc, uſtione quadam & putreſcentia fit: ille actione naturæ. Sed quonam pacto uſtione atra bilis gignatur explicat memorato loco Galenus. Quòd non naturalis caloris acrimoniam ſibi adſciſcat, ac ueluti cinis quidam fiat. Nec ſolùm ater humor ſecundum naturam genitus, uſtione in hanc degenerare poteſt: ſed & bilis ipſa tum flaua, tum uitellina, quin & ſanguis etiam ater & craſſus uſtione in atram conuerti bilem poteſt.

Maior de pituita quæſtio eſt: aſſerente utiq́ Auicenna atram bilem ex ea per incinerationem gigni poſſe, cùm nuſpiam tamen ea de re quicquam à Galeno ſit proditum: qui ſi fieri id poſſe arbitratus eſſet, id profectò prætermiſſurus non fuiſſet: præſertim eo in libro qui de atra bile inſcribitur. Quin & Moſes in ſuis Aphoriſmis pituitam in atram bilem tranſire nullo pacto poſſe, etiam ſi calor adeo fortis inſit ut urat, de Galeni ſententia in commentario ad librum de ſpiritibus ſcripſit. Quanquam uerò commentarium illud nuſquam habeatur, eam tamen Galeni fuiſſe ſententiam ex eo conijci facilè poteſt, quòd idem 11. Præſagiorum, de pituita exaſſata in pectore loquens, fieri ex ea ſputum album, tenax & rotundum, non nigrum affirmauit. Adde quòd cùm plurimum pituita ab atra bile & colore & ſubſtantia diſtet, magnas uariasq́ fieri ea in tranſmutatione alterationes, tum in colore, tum in ſubſtantia pituitæ oporteret: uti enim bilis in atram bilem degenerans per uarias atque multas id nanciſcitur tranſmutationes, ut primùm in uitellinam, deinde in porraceam, mox in æruginoſam tranſire ipſam priuſquam in atrum colorem, atramq́ bilem degeneret oporteat, ſic ſanè & pituitam in uarios gradus uariasq́ ſubſtantias permutari opus eſſet, ſi in atram bilem degeneratura eſſet. At uerò ubi mutatus iam eſſet albus illius color, non iam profectò pituita amplius, ſed alius quiſpiam humor dicenda eſſet. Quin nec ipſa re uera unquam, & ſi maximè uel per aſſationem, uel congelationem craſſeſcat, à ſua ipſius natura & forma degenerat, quin ſemper pituita & ſit & dicatur: ac proinde Galenus libro de Tumoribus præter naturam, ſcirrhos à craſſa & tenaci pituita factos, ab ijs diſiunxit qui à ſucco melancholico fiunt: quaſi ſentire id uoluiſſe ſit uiſus, à pituita quantumuis craſſa, ſcirrhos melancholicos nunquam fieri: ſed ſui generis, hoc eſt pituitoſos ſcirrhos. Sed quoniam rem hanc totam fuſiſsimè Manardus epiſtola quadam perſecutus eſt, in ea diutius nobis immorandum non erit, & ad propoſitum redeundum.

Pen 1. primi. doct. 5. cap. 1.

An pituita in atram bilem uerti poßit.

Lib. 9. Epiſtolarum. epiſtola 2.

Diximus & de melancholico ſucco, & de atra bile quæ dicenda erant.

N Quid

Quid uerò utraque in nobis efficiat, nunc dicendum. Melancholicus ille ſuccus ui naturæ ex craſsiore alimenti parte genitus id præſtat, ut ſanguini permiſtus ſolidiora noſtri corporis membra, qualia oſſa ſunt, alat: tum ut ſanguinem ipſum craſsicie ſua denſando, quaſi reſtinguat & roboret, firmioremq́ faciat. Altera uerò illius portio, qua ſanguis ad eos uſus non eguit, in lienem trāſfunditur, eius uiſceris natiua facultate humorem eum trahente. Quæ docta tum Galeni tum Auicennæ ſententia fuit. Atra uerò bilis præter naturam ex aſſatione genita, innumeros, eosq́ exitiales morbos creare ſolet: elephantes, cancros, ſcirrhos, mentis concitationem, furorem, melancholiam, & amentiam. Putrens uerò quartanas & mala ulcera gignere ſolet. Quæcunq; certè atra bilis aduſtione naſcitur, iudicio & ſapientiæ nocet: ardens enim accenſusq́ humor, concitatos furenteſq; facit, quod uitium Græci μανίαν, nos furorem dicimus. Vbi uerò tenuioribus clarioribusq́ illius partibus reſolutis, extingui iam incipit ac ueluti incinerari, ſola reſtante fuligine tetra, ſtolidos reddit & ſtupidos: quem habitum fatuitatem, amentiam & uecordiam appellare ſolemus.

Gal. 4. de Vſu part. & 2. de Facult. natur. Auicē. Fen 1. prim. doc. 5. cap. 1.

Mania, ſeu Furor.

Stoliditas, ſeu Fatuitas.

Ingeniū unde dictum.

Nunc uerò quod polliciti ſumus, quid Ingenium ſit, & quid ingenio ualere, dicamus. Porrò à gignēdo ingenium peritiores dici uolunt, quòd aliquid ex ſe perpetuò proferat atq; gignat, & naturam propriè ſignificat cuiq; ingenitam: uti apud Terentium, Nam qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi: id eſt, eum hominibus eius naturæ. Et apud Vergilium, Nunc locus aruorum ingenijs, quæ robora cuiq;, Quis color. Eſt & Ingenium uis intelligendi naturalis qua ex nobis ipſis inuenimus, quæ ab alijs non didicimus: Vnde Præclara ingenia, & Obtuſa ingenia dicimus, hoc eſt, acuta, & rudia: & homines ingenioſos eos qui natiuam uim ad unum aliquid agendum & inueniendum accommodatam habent. Ingenium certè naturalem ſapientiam eſſe diffinit libro de Proprietate ſermonis Nonius Marcellus, & meritò quidem: Nam qui ex ſe nullo monſtrante ea promit, quæ ad præclarè agendum arduaq́ intelligendum ſint accommodata, ſapientem omnino eum qui talia præſtare poſsit eſſe oportet: non enim doctrina parta ſapientia, ſed ingenita id facit, ac proinde rerum diſciplinarumq́ inuentores, & ſapientiſsimos fuiſſe omnes, & excellenti ingenio oportuit: id nanq; eſt Ingenio pollere, Ingenio niti, atq; excellere, uim habere mentis inſitam quandam adeò excellentem atq; præclaram, ut ex ſeſe inuenire omnia queat, abſtruſa ſine labore intelligere, implicata facilè explicare, uerum eruere, falſum diſcernere, quid conſequens, quid repugnans, quid conſentiens, dignoſcere, adhæc media inuenire, quibus optatum conſequaris finem: hæc ſanè ingenij opera ſunt. Hanc uim Ariſtoteles, Solertiam uocare ſolet: quam qui exactiorem habuerit, is magis ingenio ualere dicendus erit.

Ingeniū quid.

Ingenioſi homines qui.

Ingenio pollere quid.

Lib. Poſteriorū 1. cap. 27.

Sed iam quod ſequitur, quodq́ nos effecturos recepimus exequamur: doceamusq́ cur (quod uoluit Ariſtoteles) philoſophiæ ſtudijs addicti melancholici ſint uel fiant: & cur melancholici ingenioſi ſint, & qui horum tales: curq́ atra bilis ingenioſos faciat. Melancholicos eſſe qui in ſtudijs excellentes ſint, non Ariſtotelis ſolùm autoritate, ſed & experien-

30 Problematū, proble. 1.

tia

tia conſtat. Cur id fiat, etſi quadantenus eſt ab Ariſtotele explicatum, plenè tamen ab eo traditum non uidetur, qui obſcurè magis quàm dilucidè rem totam in Problematis explicaſſe uidetur. Huius porrò euentus Marſilius Ficinus hominum ſuæ ætatis longè doctiſsimus, triplicem aſsignat cauſam, Cœleſtem, Naturalem, Humanam. In Mercurium & Saturnum frigidos melancholicosq́ Planetas, & ſtudiorum patronos, ac ueluti tutelares quoſdam deos cœleſtem cauſam reijcit. Quoniam Mercurius, ut doctrinas inueſtigemus nos inuitet: Saturnus, ut in doctrinis indagandis perſiſtamus, inuentasq́ ſeruemus efficiat: nosq́ ſuæ amborum naturæ participes influxu ſuo reddant: ob id melancholicos eſſe qui ſeriam ac plenam ſtudijs nauent operam. Sed (quod pace tanti uiri dictum uolo) in eo falli plurimum Ficinus mihi uidetur, qui delirantium Aſtrologorum more temperamenta aſtris tribuat, uimq́ arcanam quandam ſtudia iuuandi ac promouendi, in ijsq́ perſiſtendi Mercurio atque Saturno adſcribat. Quod ſi ita eſt, ſapientiſsimos quosq́ uiros & rerum ſcientiſsimos non Iouiales (ut ipſi loquuntur aſtrologi) non Solares ullos, ſed Saturnios aut Mercuriales eſſe oportebit, contrà quàm exploratum experientia habeamus. Multi enim ab omni æuo fuerunt, qui nihil quicquam cum Mercurio aut Saturno commune habentes, ſed cum Ioue potius aut Sole (ſi modò quicquam ab his dimanare in hominum mentes poſsit, quod eos ad ſtudia, quemadmodum Aſtrologi iſti uolunt, promouere excitareq́ poſsit) in magnos & præclaros uiros euaſerunt. Qui enim pulchro quadratoq́ corpore, ſuaui & placido colore, optimoq́ habitu & benè carnoſo conſtant, hos Iouiales Solaresq́ eſſe Aſtronomi cenſent. At ex iſtiuſmodi hominibus pleroſq́ eſt uidere & magno atq́ excellenti ingenio præditos, & ad maxima quæq́ obeunda fœliciterq́ gerenda natos: quales & olim multos extitiſſe, & nunc quoq́ eſſe perſpicuum eſt. Adde quòd nullis probari rationibus, nulla demonſtrationis fide conſtare poſsit, à Saturno altitudinem mentis, profunditatem conſilij, inueſtigationem rerum abſtruſarum, contemplationis amorem infundi: quod cùm nulla certa aſſeueratione conſtituere id aſtronomi poſſint, deſinant Muſarum ſacroſancta myſteria in Saturnū Mercuriumq́ regerere: ſed illud potius arbitrentur (quod experientia duce atq́ magiſtra uel inuiti fateri cogentur) ſibi unumquenq́ qui modò ſe totum ſtudijs addixerit, inſanoq́ amore diſcendi flagrarit, & Saturnū fieri & Mercurium. Veritatis amanti, & rerum magnarum auido, hæc ineſſe oportere Galenus iure exiſtimauit. Naturam in primis perſpicacem, qua promptè quiduis aſſequatur: in optimis diſciplinis uel à teneris rectam inſtitutionem, Excellentium præceptorum quibus ſedulam operam nauet, copiam; ut laboris præterea ſit patientiſsimus, nihilq́ uel die uel noctu præter diſciplinas meditetur, ut ueritatem auidè expetat, eiq́ totus incumbat: ut methodum nanciſcatur, qua uerum à falſo diſcernere queat: ut demum ademptam methodum in uſum deducat, nauiterq́ exerceat. Si cui iſthæc diuino fauore adfuerint, nō is profectò Mercurium Saturnum'ue, ut ſapiens fiat, requiret. Sed de his hactenus. Naturalis porrò ea ratio

Lib. de Triplici uita. 1. capite 4.

Ficinus notatur.

Lib. de conſtit. artis. & 2. de Facult. natur.

eſt: quòd ardua meditantem neceſſe omnino ſit, animum ab externis ſeceſsibus ad internos reuocare ſeceſſus: hoc eſt, à circumferentia in centrum. Ad centrum uerò è circumferentia colligi figiq; , centro terræ maximè proprium eſſe uidetur, cui atram bilim proportione quadam reſpondere, naturæ ſcientiſsimi uolunt. Igitur atra bilis animum, ut ſe & colligat in unum & ſiſtat in uno, quo ad ueritatem meditando ſit adeptus, ſanè prouocat. Sed hæc ratio tota magis analogia quadam & recta comparatione atq; ſimilitudine, quàm proprietate conſtat. Propior illa & uerior quæ ab effectis ducitur, hoc eſt, ab his quæ in nobis ab ſtudijs proueniunt: quam ego maximè naturalem duco. Crebra mentis in ſtudijs agitatione & motu cerebrum immodicè exiccari neceſſarium omnino eſt: eo autem natiuo humore deſtituto (quod ſanè ingeniti in nobis caloris pabulum eſſe ſolet) imminui quoq; natiuum calorem ferèq; extingui conſequens eſt. Exiccataq; cerebri natura atq; refrigerata, in melancholicam tranſire qualitatem neceſſe habet. Quin ob aſsiduum contemplandi & inquirendi ſtudium, quo uehementer animales ſpiritus commoueri oportet, magnam in illis fieri reſolutionem conſpicimus, à qua ſanè ſpirituum diſſolutione nimium ſtudijs addictos palleſcere, imbecilloſq; fieri uidemus. Quamobrem cùm tenuioribus purioribuſq; ſanguinis clari partibus ſæpe conſumptis, reliquus qui ſupereſt ſanguis neceſſariò denſus, frigidus, ater, ſiccuſq; reddatur: efficitur profectò, ut totus in atrabilarium quaſi degeneret. Ad quod item facit, quòd contemplationi prorſus intenta natura, totaq; in caput rapta, reliquum omne corpus internaq; uiſcera maximè (hepar inquam & uentriculum) deſtituat, quin & externos ſæpe etiam ſenſus: unde eſt illud Ariſtotelis, Intentos fortibus imaginationibus delata ſub oculos non uidere. Quod cùm ſit, & ciborum concoctionem malè procedere, & ſanguinem deteriorem gigni, in craſſumq; ac ſiccum degenerare eſt prorſus neceſſe. Adde quòd cùm in altiſsimo illo otio longaq; quiete, nec membra motu concaleſcere, nec ſuperflua excerni, neq; halituoſa & craſſa diſcuti, neq; glutinoſa attenuari queant, (quæ omnia congrua adhibita exercitatio motuſq; corporis, uel autore Galeno, præſtant) efficitur ut infuſcari ſanguinem totum, tetro halitu oporteat. unde & habitus corporis melancholicus, & mœſtus ſpiritus reddatur: quod ijs maximè accidit, qui ſeſe totos philoſophiæ ſtudijs inuoluunt, neque ullum ſibi tempus ab ſtudijs uacuum ad corporis curam relinquunt: mentem utiq; à corpore rebuſq; corporeis ſeuocantes, incorporeiſq; applicantes. Hinc ſemianimes ipſos ac planè ſtudijs enectos ſæpe uideas. Quod intuens Diuinus in Timæo Plato dixit, animum ſæpiſsime & intentiſsimè contemplantem, alimentis eiuſmodi adeo adoleſcere potentemq; fieri, ut corpus ſuum ſupra quam natura ipſius patiatur exuperet, ipſumq; intenta ſæpe & uehementi agitationi uel deſerere, uel nonnunquam etiam quaſi diſſoluere uideatur.

3. de Sanitate tuend.

Cur ſtudijs Philoſophiæq; dediti melancholici ſint, aut ſtudio tales euadant, explicatum abundè arbitror. Cur uerò melancholici ingenioſi, & qui horum tales ſint, qui minimè, & cur atra bilis ingenioſos faciat,

accur

accuratiore nunc contemplatione expromendum. Melancholicos ui intelligendi indagandiq́ præcipuè pollere, & ad præclara obeunda munia ualere plurimùm Ariſtoteles teſtatum reliquit. *Cur melãcholici ingenioſi* Habent enim melancholici præ cæteris naturalem quandam uim ad unum aliquid agendum & inueſtigandum accommodatam, quod ingenioſum eſſe ſuprà diximus. *30 Problematum ſectione, problem. 1.* Vnde illud rectiſsimè dixiſſe Ariſtoteles eſt uiſus, Homines qui in ſtudijs philoſophiæ, uel in artibus exercendis, aut republica adminiſtranda ingenio claruerint melancholicos omnes fuiſſe. *Vbi ſuprà immediatè.* Quod dictũ non de omnibus melancholicis indiſtinctè accipi debet: ſunt enim eorum quidam, (ut ſuprà etiam annotauimus) qui non ingenio clari & ſolertes, ſed ſtupidi magis & obtuſi ſint habendi: ac proinde Ariſtoteles.

Quibus (inquit) multa & frigida bilis eſt atra, hi ſtolidi ſunt & ignaui: *Vbi ſuprà.* in quibus permulta & calida, hi perciti, ingenioſi, amantes, propenſi ad omnem excandeſcentiam, & cupiditatem, nonnulli etiam loquaciores. At quibus (ſubdit) minus ille calor remiſſus ad mediocritatem ſit, ij prorſus melancholici quidem, ſed longè prudentiores: & quanquam aliqua in parte minus excedant, multis tamen in rebus cæteris ſunt omnibus præſtantiores: alij in ſtudijs literarum, alij in artibus, alij in republica.

Ex hac porrò Ariſtotelis aſſertione conſtat, duo ipſum melancholicorum conſtituiſſe genera: alterum eorum in quibus multa, ſed frigida, redundet bilis atra, non calfacta, non calore fota, aut claro ſanguine biliq́ attenuata & illuſtrata: & hoc habitu homines, non ingenioſos quidem, ſed contrà ſtolidos & ignauos eſſe, uerè affirmauit. Alterum genus in quo multa, ſed calida, inſit bilis atra, quo temperamento præditi qui ſunt, ingenioſos eos, hoc eſt ſolertes, & ad quiduis inueniendum aptos, amaſios, & ad excandeſcentiam pronos, tum etiam prudentes excellenteſq́ uult eſſe. Quod & diuinus Plato in Theæteto, qui de ſcientia inſcribitur, ante Ariſtotelem aſtruxiſſe uidetur, Ingenioſos (inquiens) plurimùm concitatos, furioſoſq́ eſſe ſolere. Et Democriti rurſus opinione teſtatum, qui nullos uiros ingenio magnos, præter illos qui furore quodam perciti ſint, eſſe unquam poſſe affirmauit. Et in Phædro probaſſe Plato uidetur: Poëticas fores (inquiens) fruſtra abſq́ furore pulſari: etſi eo loci de diuino furore locutum fuiſſe ueriſimile ſit. Hoc ſe furore percitum & diuino afflatu inſpiratum ad ueritatis ſtudia perſequenda, & uulgi famam fortiter contemnendam fuiſſe profitetur Galenus Meth. ſeptimo. Itaq́ cùm tam multi, ijq́ excellentes uiri melancholico temperamento præditi, & furore hoc diuino perciti floruerint, inueſtiganda nobis eius rei cauſa eſt. Atra igitur bilis, quæ in nobis naturæ actione gignitur, *Cur melãcholici ingenioſi* ea ſola, ſed probè tamen (ut poſtea dicetur) attemperata, iudicio, ingenio ac ſapientiæ plurimùm conducit: ea uero quæ aduſtione gignitur, & præter naturam eſt, ualde mentis actionibus aduerſatur. Sed neq́ tamen atram bilim naturæ ui genitam, aut nimium abundare, aut ſolam eſſe reliquiſq́ impermixtam oportet. Nam ea ſi nimium ſuperet, mole ſua & craſsicie ſpiritus infuſcat, animum terrore complet, ingeniumq́ hebetat. Si uero ea lento craſſoq́ humori, hoc eſt, pituitæ miſceatur,

tur,craſſa quadam frigiditate torporem,ſegnitiem, obtuſionemq́ quandam facit. Quamobrem oportet atram bilim,eam quæ ingenio ſit profutura, neq́ tam paucam eſſe ut tenues humores adeoq́ ſpiritus ipſi fræno careant:(eſt enim atra bilis, ſanguinis ac flauæ bilis ſpirituumq́ quaſi frænum quoddam, craſsicie ſua eorum tenuitatem facileq́ diſſolubilem ſubſtantiam cohercens ac continens) quod cùm fit, nimiumq́ in corpore tenues ſucci diſſlabileſq́, & citò auolantes, ſpiritus uigent, inſtabili ingenio,labiliq́ memoria hoc ſtatu præditos fieri uidemus. Neq́ item tam multam eam eſſe oportet, ut nimia mole pondereq́ terreſtris humoris grauati torpore uideamur. Proinde conſequens eſt, ut quæ ſeruitura ingenio ſit atra bilis, ea & ſubſtantia (quantum quidem illius natura patitur) tenuis ſit,& quãtitate moderata: ne aut deficiens inſtabile ingenium, uel nimium redundans obtuſum & hebes faciat. Moderata igitur & tenuis ſit atra bilis,nec omnino impermixta,ſed modicè humore ſubtilioris pituitæ circunfuſo madeſcat, ne areſcens prorſus duriſsima ſiccisſimaq́ euadat. Bili autem & ſanguini permiſta ita ſaturetur, ut corpus unum ex hac miſcella confici uideatur: in quo potiores quidem partes ſanguis, ſecundas bilis,tertias atra bilis teneat: ut octo ſanguinis,duæ bilis,duæ rurſus atræ bilis portiones exiſtant: quæ ita attemperata erit atra bilis,ea profectò à ſanguine & bili accenſa & illuſtrata fulgebit, modiceq́ accendetur: ita ut non uratur ipſa, ſed accenſa tamen fulgeat. Cùm enim nimis accenditur & calet, ferocitatem audaciamq́ parit: cùm extremè friget, timorem,ignauiamq́. Medijs uerò inter frigus caloremq́ gradibus conſtituta, affectus producit uarios, haud ſecus quàm uinum,quod rectè Ariſtoteles dixit. Nam ut merum, præcipuè potens & generoſum, prout uel modicè uel intemperanter aſſumitur, modò iracundos homines, modò miſericordes, audaces tandem, furioſos, lætos, interdum etiam mœſtos,taciturnos, torpenteſq́: nonnunquam contumelioſos & petulantes reddere ſolet. Sic ſanè atra bilis uariè attemperata pares ſolet, in quibus ipſa dominatur,gignere affectus. Quæ cùm ita moderata,ut diximus,fuerit, probeq́ bili & ſanguini modicaq́ pituitæ confuſa: tum profectò quia & natura ſicca eſt,& ea miſtione ſatis attenuata, facilè ab illis accenditur, quia ſolida eſt & tenaciſsima: accenſa ſemel, diutiſsimè flagrat & lucet: quia firmiſsimæ ſiccitatis unitate potentiſsima, uehementius incaleſcit: eſt enim ſiccitas lima caloris. Atqui à diuturno uehementiq́ calore fulgor ingens, motuſq́ uehemens & diuturnus proficiſcuntur: unde eſt illud Heracliti philoſophi ſummi, Lux ſicca, anima ſapientiſsima,hoc eſt,humoris ſicci ſplendore ac luce fieri animam ſapientiſsimam: naturali quidem ſapientia quam ſuprà ex Nonij Marcelli ſententia,ingenium eſſe diffiniuimus.Eos itaq́ ex melãcholicis ingenioſos eſſe dicemus,in quibus atra bilis ſic, uti anteàdiximus, temperata: hoc eſt, calens & lucida, fulgoreq́ illuſtrata,ſat multa uiguerit. Quæ enim talis eſt,purpureo colore nitens,& partim naturali calore,partim animi motu meditationibus concitato accenſa, haud ſecus quàm ignitum rubenſq́ aurum calet & lucet, à quo ſanè calore fulgoreq́ atræ bilis admirabiles fiunt in animo motus. Qui

Inſtabili ingenio qui ſint

Ex Ficino ubi ſuprà.

Ferocitas & audacia unde.

30. Problematum 1.

Qui melancholicorũ ingenioſi dicendi.

Qui enim ex huiuſmodi humore creantur ſpiritus, contemplationi & ingenio ſeruientes, ij ex atra bile calore expreſsi, tenuiſsimi ſubtiliſsimiq́ꝫ euadunt. Quemadmodum enim ex craſsiore uino per eliquationem elici tenuiſsima aqua, eademq́ꝫ potentiſsima ſolet, (quam uitæ aquam nominant) ſic ex atra bile calente attenuataq́ꝫ, manare tenuiſsimi ſpiritus ſolent: calidiſsimi ſimul & lucidiſsimi, anguſtioribus denſi humoris meatibus expreſsi: qui tales cùm ſint, neceſſe eſt & motu agiles, & actione uehementes, & ſtabili firmitate humoris à quo erumpunt diutinæ actioni, hoc eſt, perenni meditationi & inquiſitioni ſufficere. Tali tamq́ꝫ commodo inſtrumento munitus animus, atq́ꝫ ſeptus, acutè ſolerterq́ꝫ & profundè abſtruſiſsima quæq́ꝫ inquirit: indagatq́ꝫ uehementer, perſtatq́ꝫ inueſtigando diutius, ſpiritu illo curuli ac ſubtiliſsimo adiutus: cuius miniſterio fit, ut facilè animus ad inueſtigandum ducatur, & quæ inueſtigauerit, inueniat, inuenta clarè perſpiciat, rectè dijudicet, ac diu contineat iudicata. Hinc uiri ſummi ac Philoſophi ſingulares euadunt, qui atræ bilis ſplendore atq́ꝫ calore exagitati, animum ab externis corporeiſq́ꝫ motibus ſeuocantes, in ſeſe totum colligunt atque reuocant, diuinitus altiſsima quæq́ꝫ contemplantes & attingentes: ut non difficillima tantum & abſtruſiſsima intelligere, ſed in diuina attolli, futuraq́ꝫ prædicere, non morbo, ſed talis temperaturæ merito queant: uti Sibyllis & Bacchidibus eueniſſe, Maracoq́ꝫ cuidam Syracuſano Poëtæ, Ariſtoteles ſcribit: & uniuerſim ijs, qui diuino afflatu furoreq́ꝫ perciti eſſe creduntur. *30. Problematum 1.*

Hactenus cur melancholici ingenioſi ſint à Platone, Ariſtotele atq́ꝫ Democrito dicti, cauſas explicaſſe ſufficiat. Nunc breuiter quod reliquum eſt attingamus. Num in reliquis hominum temperamentis ingenioſos atq́ꝫ ſolertes, perinde uti in melancholico ſit inuenire: cuius ſane rei haud quaquam difficilis eſt explicatio. Nam in temperaturis ijs, quæ uel optimæ ſunt, uel ab optima parum abſunt, cùm eæ omnium præſtantiſsimæ eſſe ponantur, minimè dubium, quin hiſce temperaturis præditos homines, non ſolùm quod ad corporis actiones attinet, ſed etiam animi, ſingulares eximijq́ꝫ ſint habendi. *Num in reliquis à melancholico tēperamētis ingenioſos ſit inuenire.* Siquidem (quod rectè affirmaſſe Galenus uidetur) animi mores corporis temperaturam plerunq́ꝫ ſequuntur: & qui bono corporis habitu ſunt, hos certè operationum perfectione longè cæteris anteſtare cernimus: quod item uerè à Galeno in arte medicinali proditum eſt. *Lib. Quòd animi mores corporis temperaturā ſequuntur. Cap. 1.* Vnde pleroſq́ꝫ uel optima conſtitutione, uel calida & humida temperie affectos, ad optima quæque & præclara natos, ſolertes, acres, actuoſos, prudentes, ſapienteſq́ꝫ inuenias. Billioſo etiam temperamento non paucos, ſenſibus enim hi uigent & excrementis carent. una tantum frigida & humida temperies cæteris ad præclaras mentis actiones obeundas inferior ineptiorq́ꝫ eſſe uidetur: ut in qua ob natiui calidi imbecillitatem, & multa gignantur in corpore excrementa, & pituita multa redundans tum mole ſua, tum craſsicie & lentore ſpiritus obturbet, craſsioreſq́ꝫ, & ad motum tardiores efficiat: unde hebeſcere ingenium conſequens quidem eſt: ac proinde ij ingenio tardi, rudes, atq́ꝫ ſupini dici meritò poſſunt: niſi improbo labore rectaq́ꝫ inſtitutione hanc naturæ ſupinitatem

nitatem ineptitudinemq; uincere meditatò ſtudeant. Nihil enim eſt quod non efficiat ſi ſibi imperarit ut magnopere uelit animus: & ut ſummus Poëta dixit, Labor improbus omnia uincit. Itaq; ſi naturæ uitium emendare quis recto ſtudio adnitatur, efficiet profectò, ut quod illi natura negatum eſt, arte, peruigili cura, animi'que intentione aſſequi poſsit. ut in omnibus temperaturis (ſi quis modò animum rectè excolat atque informet) præſtantes excellentesq; uiros ſit inuenire. & ſi non natura ad eam excellentiam aptos, cultu tamen, ſtudio, atque induſtria tales affectos.

*

Sexti & ultimi libri Enarrationum medicinalium finis.

RESPONSIONVM MEDICINALI-VM LIBER VNVS.

FRANCISCO VALLERIOLA MEDICO AVTORE.

AD MARINI LEPORAEI MEDICI ANNOTATIONES IN COMMENTARIOS DE MORbis & Symptomatis à Franciſco Valleriola editos Reſponſio eodem

FRANCISCO VALLERIOLA AVTORE.

LIBELLVM tuum quem mihi tuo nomine Rodericus pharmacopola, utriuſq; noſtrum amantiſsimus, obtulit, perlibenter magnaq; auiditate legi. Eum ego quũ in manus ſumpſiſſem, ut quod illius eſſet argumentum, quæ diſſerendi ratio, quæ tractatio perſpicerem, in magnam ſum adductus ſpem, fore, ut magnum aliquid, & quod ad frugem faceret, is tuus libellus in ſe contineret. Nec ſanè me mea fefellit opinio. Nam quum Annotatiunculas quaſdam tuas, ut tu quidem modeſtè uocas: ut ego, cenſuram grauem & animaduerſionem in meos Commentarios de Morbis & Symptomatis, quos haud ita pridem in communem ſtudioſorum utilitatem inuulgaueram, eſſe uiderem, idq; magno à te ſtudio ac diligentia effectum: omneis ut tu ſingillatim Commentarios meos ad Ariſtophanis lucernam expenderis, ac quæ minus à te probarentur ueluti in cumulum congeſta, eodem libello tuo nuntio, ad me deſcripto miſeris: magna ſum ſanè ea ex re uoluptate lætitiaq; affectus. Non ob id tantum, quòd mihi de rebus meis, hoc eſt publicis ſtudijs (eæ enim propriè res meæ ſunt) acrius cogitandi animum adieceris, quàm quòd ea ſcriptorum meorum cenſura alacriorem me ad me ipſum tuendum, ueritatemq; proferendam effeceris. Quemadmodum enim nauis forti compage ſubnixa, ubi ſemel anchoram iecerit, quamuis

Eurus Zephyrusq; ruant, creberq; procellis
Africus, & uaſtos tollant ad ſydera fluctus:

Contra tamen tot uentorum atq; oblatrantium impetus fluctuum ſtabilis inconcuſſaq; manet: ipſeq; ductor uim ſuam tum maximè prudentiamq; oſtentat, quum tempeſtatis maior uis ingruit. Sic ſanè Marine conſtitui pro ueritate fortiter ſtare, ac quanto maior me uis aduerſum me ſcribentium oppugnarit, tanto fidentius unius tantum ueritatis tuendæ cauſa imperterritus conſiſtere. Præter te enim (ſi neſcis Marine) multa etiam Ludouicus Guarinus, Leonardus Fuchſius, uiri cùm de omni philoſophia, tum uerò de re medica quàm optimè meriti, ad me de meis Commentarijs, uel publicis ſcriptis, uel priuatis literis ſcripſerunt. Qui-

bus ego omnibus una opera eodemq́ labore reſpondendum duxi: ut & tantis uiris obſcurorum aliquot locorum explicationem à me poſtulantibus ſatisfacere, & me ipſum à calumnia, ueritatis ac dictorum meorum conſtantia ac fide tueri poſsim. Itaq; quum ego in mea illa ad ſtudioſos præfatione, quam in initio meorum Commentariorum appinxi, ingenuè profitear, me eruditorum omnium iudicium uelle ſubire: poteſtatemq́ illis de meis ſcriptis liberè iudicandi faciam: quanto æquius ea ipſa in meis defendendis ac pro ueritate firmandis uti poſsim? Quare ut iam eo iure tecum agam, quo tu mecum agis, ſingula tuarum in meos Commentarios annotationum capita eodem ordine quo à te ſunt digeſta percurram, ac earum unicuiq; reſpondebo. Sic enim fiet ut & tibi honeſta petenti ſatisfeciſſe, & ſcriptorum meorum conſtantiam ac ueritatem doctis omnibus oſtendiſſe uideri queam. Sed iam ad rem ipſam propero.

I. QVOD de meatibus primo loco obijcis à me poſitũ cõmento I. cap. quarti, per meatus inquam Galenum non tam externos illos, qui per cutem ſternuntur, quàm etiam internos & uaſa metipſa, nempe uenas & arterias, & utranq; ueſicam intellexiſſe, excuſari facillimè poteſt. Nam etſi de his meatibus Galenus loquitur, quos prioris ſectæ autores ponebant, in quibus ut rectè ſentis, uenarum & arteriarum, inteſtinorum & ueſicæ meatus reponi minimè poſſunt: quum longiſsimè ab ijs diſtent quos huius ſectæ homines ſtatuerunt: ut Galenus ipſemet teſtatur cap. VII. huius tractationis; quem locum etiam tu citas. Tamen quoniam non ſolùm meatibus his, quos philoſophi iſti ponunt à ſymmetria declinantibus, ipſisq; plus iuſto aut patentibus, aut conſtipatis, contingit ægrotum euadere animans: ſed etiam meatibus alijs, de quibus Galenus cap. VII. huius tractationis, itidem ad hunc modum affectis: quid uetat Galeni ſenſa ad hos etiam meatus transferre? Quum illud præſertim ex eodem Galeno conſtet, tum VIII. tum IX. Metho. ad horum meatuum ſtipationem febres obſtructionesq; ſæpenumero ſequi. Nec obſtat quod affers, Inteſtina & ueſicam utranq;, inſtrumentarias, non ſimplices eſſe partes: nam etſi tantum de ſimplicium partium morbis tractaturum ſe eo loco Galenus pollicetur, tamen cùm eadem in ijs ipſis harum partium meatibus ægrotatio, quæ in meatibus prioris ſectæ cadere poſsit (nempe uel nimia laxitas, uel immodica ſtipatio) quid uetat dicere, de ijs etiam Galenum intellexiſſe? Verum nanq; illud eſt, patentibus plus iuſto ijs meatibus, uel nimium adſtrictis morbum ſequi. Quamobrẽ quo ad hoc ſaltem accommodari rectè ad hos meatus Galeni ſenſa poterunt. Quanquam eo in loco de meatibus prioris ſectæ hominũ magis quàm de alijs, ab ijs longè diſsimillimis, locutum credam: etſi etiam ad hos (ut probaſſe me exiſtimo) aptè referri ſenſa Galeni poſsint. Hæc de primo.

II. QVOD ſecundo loco de calore adfers à me poſitum cõmentario ſecundo capitis eiuſdem, facilem habet explicationem. Nam cùm illud dico, Calorem exuperantem unum morbi genus creare, quem febrim nominant: Galeni more id mihi dixiſſe uideor, qui millies in mille locis ad eundem modum loquitur: uti huius libri cap. V. Calor (inquit) totum

 corpus

corpus infeſtans febris dicitur. Et huius tractationis libro I I. cap. eodem, Calor (inquit) ſi in totum extendatur corpus, morbus ipſe febris nominari debet. Quippe quæ totius animantis calor immodicus eſt. Et item I X. Metho. & pluries alibi. Vides ijs locis Galenum nullam cordis facere mentionem, febris naturam dum explicat? Quin & in Aphoriſmis, Febris eſt (ait) natiuus calor in igneum mutatus. Nec illud ſi non explicetur, calorem hunc à corde procedere: non propterea fit quin rectè ſic dicatur. Nam illud ſemper intelligitur, à corde proficiſci debere calorem eum, qui febris dici mereatur: uti Galenus I. de Febrium diff. Et Auicenna Fen. prima quarti, abundè explicauerunt. Quam ego rem latius explicatiusque enarrans in commentario meo primo ad caput quintum huius prioris libri de morb. diff. ſic pronuntio: Qui totum corpus occupat calor, functiones impediens, febris dicitur: ſi modò & præter naturam ſit, & à corde procedat. Qui uerò in partibus labore aliquo fatigatis ſuſcitatur, ab ſpirituum nimirum & ſanguinis confluxu: is ſanè febris nomen non meretur. Vides Marine ut rectè hic commentario hoc meo primo ad caput quintum, capitis quarti commentarium meum explicem? Atque hæc abundè ſatisfacere ſecundæ tuæ annotationi puto. 1. Aphoriſm. comment. 16.

III. MIRARIS in tertia tua annotatione, me Galeni interpretem, difficultatem eam non diſſoluiſſe, An Elephas morbus inter ſimplices, an inter inſtrumentarios ſit reponendus: præſertim quum ea de re pugnantia dixiſſe Galenum exiſtimes: qui cap. V. primi huius tractationis libri, inter ſimplices morbos eum annumerat: cap. uerò V I I. ſecundi, inter eos qui ad deprauatam figuram pertinent, reponendum cenſuerit. Nulla hic mi Marine difficultas, nullaque controuerſia in Galeni dictis inueniri uſpiam poteſt: ut qui elephantiaſin perpetuò ad ſimilares partes, non inſtrumentarias pertinere uoluerit. Nam tum hoc ipſo de Morb. diff. libro cap. V. tum lib. de Tumo. præter nat. & lib. de Atra bile. & X I I I I. Metho. & I I. Therapeu. ad Glauc. uoluit morbi genus eſſe, eius ſcilicet naturæ quæ cum affluxu uitioſæ ſubſtantiæ eſt, cap. enim V. huius libri ſic Galenus (Græca ipſa apponam fides ut maior rei ſit)

Ἔτι δὲ τῆς δευτέρας ὑποθέσεως ἡ διαφορὰ τῶν νοσημάτων, διττὴ τυγχάνει. ποτὲ μὲν ταῖς ποιότησι μόναις ἀλλοιουμένων τῶν ὁμοιομερῶν σωμάτων, ἔστιν ὅτε δὲ ῥεούσης εἰς αὐτὰ τινὸς οὐσίας, τὰς εἰρημένας ἐχούσης ποιότητας. ὁ μὲν δὴ δεύτερος τρόπος ὄγκον παρὰ τοῖς σώμασι ἐργαζόμενος, ὑπ᾽ οὐδενὸς ἀγνοεῖται τῶν ἰατρῶν. ἐρυσιπέλατα γὰρ, καὶ φλεγμοναὶ, καὶ οἰδήματα, καὶ φύματα, καὶ φύγεθλα, καὶ χοιράδες, ἐλεφαντιάσεις τε, καὶ ψῶραι, καὶ λέπραι, καὶ ἀλφοὶ, καὶ σκίῤῥοι τούτου τοῦ γένους εἰσίν.

Quod eſt, Porrò altera Hypotheſis, duas itidem habet morborum differentias: ſimilaria nanque corpora interdum ſolis qualitatibus alterantur, interdum uerò ſubſtantia quædam iam dictis qualitatibus prædita fluit ad ipſa. Atque hic ſecundus modus tumorem in corpore excitat, qui nullum medicorum latere poteſt. Etenim Eryſipelata, phlegmonæ, œdemata, phymata, phygethla, ſtrumæ, Elephantiaſes, pſoræ, lepræ, uitiligines, tumores duri, huius ſunt generis.

Vides hic inter ſimilarium partium morbos Elephantiaſin iure reponi?

ni. Et me ritè quidem, cùm ea Galeno teſte I I.ad Glauc. Et lib.de Tumo. præter naturam, ſanguinis craſsi ac turbidi atrabilarijq; ſucci in totum propulſi ſoboles ſit. Quæ etiam Pauli, & Aëtij eſt ſententia: huius quidem ſermone X I I.cap.C X X. illius, lib. I I I.cap.I. Nec obſtat qui à te adducitur in contrarium locus ex I I.de Morb. cauſ. cap.V I I. Nam non aliud ibi uult Galenus, quàm figuram ab elephante morbo deprauari. Morbus (inquit eodem loco Galenus) qui Elephas nominatur, planè formam immutat. Eſt enim in Elephante deprauatio figuræ ſymptoma illius, non eſſentia morbi. Nam Elephantiaſis eſſentia non in euerſione figuræ, naſo ſcilicet ſimo, labris craſsis, acuminatis auribus, & ſatyrico uultu: ſed in intemperie quadam totius cum affluxu ſubſtantiæ eſt, ad quam eiuſmodi figuræ deprauatio ſequitur. Eſt enim, ut Paulus Auicennaq; uolunt, uniuerſi corporis cancer curatu contumax. Nec ex illis Galeni uerbis [Atqui in ijs omnibus figura primaria ratione deprauatur] rectè colligere uideris, (quod tamen facis) huius morbi primariam rationem in figuræ deprauatione conſiſtere. Non enim id ullo pacto ex Galeni uerbis concludi poteſt, qui tantum hoc dicit, figuram in Elephantiaſi primaria ratione, hoc eſt per ſe & primò deprauari, ut deprauatæ huius figuræ cauſa ſit immediata Elephas: ſolumq; id inferri poteſt, figuram illam deprauatam quæ ad Elephantem ſequitur, nullius alterius interuentu, ſed ipſius morbi euenire: quod eſt primaria ratione deprauari. quæ tamen deprauata figura, partium quarum eſt, morbus inſtrumentarius erit: ſed qui tamen alterius morbi (nempe Elephantiaſis) ſit ſymptoma. Non enim repugnat Galeno unum morbum, alterius ſymptoma eſſe. ut cap.V I I. huius primi libri dum inquit: [Nam ſubinde morbus ex morbo naſcitur, quando phlegmones, Eryſipelata, herpetes, carbones, & id genus, febris comitatur] ut etiam I I I.de Sympt.diff. & V I.de Sympto. cauſ. ipſemet Galenus docet. Itaq; non ut tu ſentis, Galenus Elephantiaſis rationem atq; eſſentiam in figuræ deprauatione eſſe uult: Sed ad hunc morbum tanquam ad cauſam propriam & immediatam, figuræ deprauationem ſequi. ut apertiſsimè ex eo loco quem adducis I I.de Morbor. cauſ.cap.V I I. colligi poteſt. Nam cùm nihil ſui ipſius cauſa eſſe poſsit, deprauationis autem figuræ Elephas cauſa ſit, uti uerba illa Galeni declarant: [Nam morbus qui Elephas nominatur figuram immutat] ſequitur Elephantem non deprauatam figuram eſſe, ſed deprauatæ figuræ cauſam. Sed iam de his ſatis.

IIII. VERISSIMVM illud eſt quod commentario I I.cap.V I. dixi, & Galeni quem interpretor ſententiæ omnino congruens, Si quid (inquam) actionis præcipuam partem offendat, atq; ea ſola ratione functionem impediat, non morbum, ſed morbi cauſam eſſe: ſic enim eo capite Galenus [igitur (inquit) qui non per ſeipſos, ſed quatenus primo actionis inſtrumento nocent, actionem impediunt, non morbi, ſed morborum cauſa ſunt] de morbis ſcilicet inſtrumentarijs loquens: de quibus etiam quod à me in Cõmentario eius partis dicitur, intelligi uolo. Nam cùm morbi ratio id potiſsimùm habeat, ut qui lædit affectus primò & per

ſe

ſe nulliuſq; interuentu actionem uitiet: conſequitur, ut qui alicuius interuentu lædunt, iam non morbi ſint, ſed morborum cauſæ: uti de pterygio morbo oculi latiſsimè explico in meo ipſo Commentario, quem tu non ſatis acutè (ſit uenia uerbo) conuellere mihi uideris. Nec id ſequitur, quod tu ſequi ad id putas, unitatis ſolutionem in neruo, morbum nō eſſe: quòd ea ſola ratione offendat, quà neruum præcipuam motus uoluntarij partem impedit. Nam dicere poſſum, non ſimile eſſe de unitatis ſolutione morbo communi, atq; de alijs inſtrumentarijs morbis, de quibus Galenus in ea parte loquitur, quorum eos tantum morborum nomine Galenus dignatur, qui nihil parti præcipuæ incommodantes, functionem tamen impedientes, morbi ſunt cenſendi: ut unguis oculi, qui cryſtalloiden minimè lædens, functionem autem oculi impediens, morbus cenſeri debet, uti Galenus cap. V I I I. huius affirmat. Sed ſi ab eo cryſtallois quadantenus in ſui ſubſtantia læderetur, eaq; ratione actionem impediret: iam morbifica potius cauſa, quàm morbus dici deberet: tum enim non per ſe, & primò, ſed quatenus parti præcipuæ noxam infert, actionem impediret: ſicq; ei non morbi, ſed cauſæ magis ratio conueniret. unitatis uerò ſolutio in neruo, non inſtrumentariæ partis, ſed ſimilaris potius morbus eſt. Itaq; tua non procedit ratio.

V. IN EXEMPLO de uenæ tunica quanquam quæ in Commentario meo ad caput V I I. primi libri adducuntur ueriſsima ſint, non tamen ſatis ad Galeni explicationem facere mihi ſunt uiſa, ut quod eſt ingenuè fatear: eumq; ipſum locum totum ipſe dudum antea caſtigaueram: putoq; Galenum eo in loco [Quod ſi corpus quod in tumorem attollitur nullam propriam habeat functionem] de ea eſſe functione locutum, quæ inſtrumentariæ parti attribuitur, qualem eſſe uiſionem, auditū, tactum, odoratum, greſſum dicimus. Conſtat autem pleraſq; noſtri corporis partes hac carere, quum nonnullæ uſum tantū præſtent, actionem ipſæ non efficiant: ut ex libris de Vſu partium, præſertim V I I I. eſt uidere. Itaq; locum eum ſic emendaui. Cùm uerò Galenus hic dixit, Si corpus quod in tumorem attollitur nullam propriam habeat actionem: non de hac ſcilicet propria intellexiſſe uidetur, cùm id eſſe non poſsit, ut nullam talem habeat, quod actionis cuiuſpiam gratia creatum eſt: Sed de ea locutum puto, quæ inſtrumentariæ parti tribuitur, qua quidem functione pleraq; ex membris carere dicuntur: ſunt enim quædam quæ functionem edunt, quædam quæ uſum tantum præſtant, ut paulò pòſt cap. V I I I. fiet manifeſtum. En appoſitius tractatam Galeni mentem: non enim ita mihi blandior, ut non magis ſemper ueritati, quàm meis aut cuiuſquam ſcriptis tribuendū putem: quæ quidem una ratio, uiri boni diſciplinarumq; ſtudia ſectantis, uel præcipua eſſe debet.

V I. C V'M Herpetem craſſæ & deurentis cutem bilis confluxum uoco, an non de excedente id planè debere intelligi ſentire tibi ſum uiſus minimè ſanè ignorans, quæ à Galeno X I I I I. Metho. X I. ad Glauc. & pleriſq; alijs locis eadem de re dicta ſunt: Non enim te de me tam prauè ſentire exiſtimo, eos ut tu locos à me ignorari putes. Sed quando mihi de

horum tumorum (Eryſipelatis nempè, & herpetis materia) in commentario eſſet loquendum, uellemq́ꝫ ab Eryſipelate herpetem interſtinguere, uolui hac nota (appoſitiſsima ſanè) diſcriminare: & ſi ſcio Galenũ X I I I I. Metho. humoris tenuitate hæc diſtinxiſſe. Sed de eo tum herpete locutus eſt, qui exedens non eſt, nec carnem depaſcitur: de quo præter Galenum, Paulus lib I I I I. cap. X X. ſermonem fecit: exedentem quidem herpetem à craſsiore, miliarem à tenuiore bili, cui pituita (ut rectè Oribaſius cenſebat) ſit admixta, oriri pronuntians. Sed in hac re haud magna difficultas.

V I I. E A D I C I toto genere præter naturam, quæ nullo pacto homini ſecundum naturam habenti ineſſe poſſunt, rectiſsimè atqꝫ ueriſsimè dixiſſe uideor: ultroq́ꝫ confiteor, ac tibi dono, id ad mea dicta ſequi quod tu infers, Pterygion ſcilicet, toto genere præter naturam eſſe. Nec uideo quomodo oppoſitum uelit Galenus, qui cum perpetuò, in alijs locis omnibus, in quibus de oculorum affectibus tractat, tum præcipuè in hoc ipſo capite V I I I. ſtatuat pterygion inter morbos eſſe adnumerandum. Quòd ſi pterygion morbus eſt, ut Galenus & omnes uolunt: an non iure optimo toto genere præter naturam erit? Nec obſtat quòd pterygion Galenus atqꝫ polypum, ſextumq́ꝫ exuperantem digitum, ijs quæ naturali ſunt habitu connectendum putarit: Nam etſi quatenus eorum ſpectatur eſſentia (quam quidem noſtri corporis partibus quibuſdam perſimilem obtinent, pterygion quidem neruoſæ ſubſtantiæ: polypus carnoſæ) ueriſsimum id ſit: tamen quatenus membrorum functiones lædunt, & homini ſecundum naturam habenti ineſſe nullo prorſus pacto poſſunt, eatenus præter naturam toto ſuo genere dici merentur. Id enim præter naturam propriè dicitur, quod naturali conſtitutioni ſuapte natura incommodat, & à naturæ modo receſsit. Cuius ſunt generis qui in libris de Tumore præter naturam deſcribuntur tumores: morbi deniqꝫ omnes, ſiue ad ſimilares, ſiue inſtrumẽtarias partes pertineant. Morbificæ item cauſæ omnes, atqꝫ demum ſymptomata quæ morbos ueluti umbra corpus ſequuntur. Hæc enim eſt eorum quæ præter naturam ſunt, à Galeno atqꝫ Auicenna facta dinumeratio. His ego ſeptimæ tuæ annotationi ſatisfactum abundè arbitror.

Præter naturam quid dicatur.

V I I I. Q V A E I N commentario quarto capitis octaui à me dicuntur, de ijs partibus quæ functionẽ aliquam toti utilem edunt, uel quæ uſum præſtant: tanquam à ueritate aliena damnas. Cùm dico, principes in nobis partes cor, cerebrum, iecur, & teſtes, functiones eas edere quæ ad indiuidui, uel ſpeciei conſeruationem faciunt: hæc tu ſi tanquam falſa repræhendis, calumnia eſt hæc. Qui enim falſa eſſe poſſunt, quæ communi medicorum omnium aſſeueratione atqꝫ conſenſu, ueritatis deniqꝫ robore conſtant? Si uerò tanquam à Galeni ſenſu (cuius ego mentem ſequi debeo) alieniſsima eſſe putas: quod non de ijs, ſed de alijs inſtrumentarijs partibus intellexiſſe Galenum affirmes: quarum aliquæ actionem ipſæ perficiant, aliæ uſum præſtent. Hac in parte ſatiſfacere tibi debeo, illud in primis affirmans, cùm de principibus partibus loquor in commentario meo, non eas ſolas me dixiſſe functionem edere toti utilem, ita ut alias uelim

lim excludi partes quæ principes non ſunt. Nam ad finem commentarij ſententiam meam explicans, ac meipſum ueluti interpretans, hæc ſubiungo: Sunt item (inquio) in inſtrumentarijs partibus præcipuæ quædam, quæ actionem ipſæ efficiunt, aliæ quæ actioni uſum præſtent: uti in oculo cryſtalloides uidendi actionis præcipua eſt pars: reliquæ in oculo, actioni huic commodum quendam uſum partes præbent. Et paulò pòſt, Quaſdam uerò in nobis partes, non unicum tantum præſtare uſum, alias item multiplicem functionem habere, in confeſſo quidem eſt, uti mox ad finem commentarij de gurgulione, de uenis & arterijs probo. Vides itaq; Marine, me non ſolùm de principibus partibus, ſed de alijs etiam, quæ functionem unam aliquam toti utilem edunt, eſſe locutum? Quin illud uelim ſcias, non mea culpa factum eſſe, ut hoc commentarium quartum capitis octaui meum, mancum legatur. Nam linea X. eius commentarij poſt dictionem illam [ſubſiſtit] hæc deſunt, quæ in typographia omiſſa ſunt: tum etiam quæ unam quampiam actionem toti utilem edunt, uti uiſionem, auditum, odoratum, greſſum ad hunc ordinem ſunt referendæ. Vides me tecum conuenire, neque à tua, neque à Galeni ſententia auerſum aliena ſentire? Legenda itaq; tibi erat, probeq; inſpicienda uniuerſa commentarij mei ſeries, antequam eam ueluti ream capitis damnares.

IX. DE TVMORE uerò qui phlegmonem comitatur, quæ à me dicuntur commentario X I. capitis X I I. non ſolùm ueriſsima ipſa ſunt, ſed etiam ipſiſsima Galeni uerba, eo in loco, cui commentarium ſcripſi. Ait enim Galenus: Deniq; tumor in ipſis (de partibus phlegmone & ulcere obſeſsis loquens) ſi ad tantam magnitudinem attollatur: ut ob hanc ipſam functio impediatur, morbus cenſeri debet. alioqui uel ſymptoma, uel pathema duntaxat, quemadmodū dolor. Hæc Galenus in litera (Græca autem non appoſui, ne in immenſum excurrat nimia mole liber). Ego uerò in eius partis commentario hæc: Qui uerò in phlegmone ſubeſt tumor (quod mox ſubdit Galenus) ſi actionem per ſe ipſe offendat, morbus certè erit, nempè qui uel ad figuram & conformationem, uel ad conſenſum partium pertinet, cùm ab eo iſthæc uitiari contingat. Si uerò actionem non lædat, phlegmones ſymptoma erit. An non eadem ego tibi cum Galeno dixiſſe uideor? Videbor certè, ſi Galeni ſeriem cum meo commentario contuleris. Sed quæ tu in contrarium adducis, minimè procedunt. Nam non ut tu putas, phlegmone tumor eſt, neq; id uoluit Galenus in ſerie illa quæ proximè commentarium meum ſequitur, quanquam phlegmonem, rubentem renitentemq; tumorem, & qui dolorem inferat nominandum cenſuerit. Non enim ſequitur, phlegmone renitentem cum dolore & rubore tumorem continet, itaq; tumor eſt? phlegmones enim eſſentia non tumor ille eſt, ſed confluxus ſanguinis iuſto copioſioris, qui ruborem, renixum, tumorem, doloremq; pariat: ſunt enim hæc phlegmonem comitantia ſymptomata, à quibus tamen in unam quandam eſſentiam coalitis uerè denominari phlegmonem cum Galeno cenſeo: multos nanque ſcis morborum à ſuis ipſorum ſymptomatis nomenclaturas ſuas ſumere, uti Galenus I I. Meth. medendi exactè docet. Itaq; & ſi phlegmo-

ne,rubens cum renixu & dolore tumor dicatur,non ab eo tumore morbi ratio,ſed ab eo quod morbi eſſentiam conſtituit erit petenda. Quippe tumor in phlegmone non primò & per ſe functionem lædit, ſed potius confluxus ille ſanguinis parti iam impactus. Nam ab hoc ipſo confluxu,partis primò læditur functio, non ab ipſo tumore qui confluxum hunc continuò ſequitur. Nec tua procedit ratio, ſi tumor phlegmones ſymptωma eſt, idem ſui ipſius ſymptωma erit: malè ſiquidem colligis. Non enim ut antea dixi phlegmones eſſentia in tumore conſiſtit. Neq; etiam quam tu ex Galeni libro de morborum temporibus adducis ratio, neque quam poſtea ſubnectis procedunt. Nam uerißimum illud Galeni eſt,initiantem phlegmonem, ſuam ipſius ſpeciem, ſuamq; eſſentiam atque cùm increuit habere: ut enim phlegmone ſit, ſat eſt confluxum eſſe copioſi ſanguinis, qui in parte ruborem, renixum, dolorem, tumoremq; faciat. Quæ quidem omnia phlegmone ab initio continet: non tamen inde ſequitur, phlegmonem ipſum tumorem tantum eſſe, quod tu uis. Hallucinaris autem ualde tu mi Marine,in ea quam formas ratione,dum inquis,ſi tumor ſymptωma phlegmones eſt, ut ego quidem ſentio, oportet phlegmonem morbum eſſe: uerißimum hoc quidem eſt. Sed cùm infers: At uerò quomodo morbus erit,ſi actionem non lædat? Iam hic falleris.Nam quod de tumore dictum oportuit,tu de phlegmone dicis. Tumor enim actionem non lædit ſi exiguus ſit, ut Galenus in litera ait: eoq; ſymptωma eſt phlegmones, quæ tamen & ipſa perpetuò actionem lædit. Atq; his ego Marine, annotationibus tuis in primum librum meorum commentariorum factum ſatis eſſe puto: niſi tu tibi ipſi placere, quàm ueritati dare manus magis uelis: quod de te probo doctoq; homine exiſtimare minime decet.

AD LIBRI SECVNDI ANNOTATIONES RESPONSIO.

1 PAVCA ſunt quæ in ſecundi libri commentarijs annotaſti: illudq; in primis tibi non probatur, quòd calidum morbum dixerim omnium eſſe pernicioſißimum, multoq; maximam inferentem noxam. Mihi uerò dictum, non quod meum ſit, ſed probatorum in medicina & philoſophia autorum omnium ualde probatur. Nam pernicioſißimum ego eum morbum unà cum Galeno dici exiſtimo, qui & uehementißimus ſit, & ualde ægrum turbet, in mortiſq; diſcrimen celeri ſuo motu atq; impetu ducat: hos enim pernitioſos & graues Hippocrates & Galenus libris de Popularibus morbis uocare cõſueuerunt, qui citò hominem malignitate ſua perdant: unde rectè definiunt Peſtilentiam eſſe pernicioſam Epidemiam, breui quos inuaſerit rapientem: hos etiam Acutos communi appellatione nominandos cenſuere. Eſſe autem pernicioſißimos calidos morbos, ex ea Hippocratis ſerie, quæ primo de ratione uictus in morbis acutis ſcripta eſt, patere euidentißimè poteſt. Acutos enim morbos enumerans, non ſanè alios, quàm calidos, & qui malignitate ſua ſecundum plurimum perdere homines ſoleant recenſet.

Ἔστι δὲ ταῦτα ὀξέα, ὁκοῖα ὠνόμασαν οἱ ἀρχαῖοι, πλευρίτιν, καὶ περιπλευμονίην, καὶ φρενίτιν, καὶ

καὶ λήθαργον, καὶ καῦσον. καὶ τ' ἄλλα νοσήματα, ὁκόσα τουτέων ἐχόμενά ἐστιν. ὧν οἱ πυρετοὶ τὸ ἐπίπαν ξυνεχέες ὄντες, κτείνουσιν.

Sunt autem (inquit) ij morbi acuti quos ueteres uocauerunt, pleuritim, peripneumoniam, inſaniam, lethargum, ardentem febrem, & ſi qui alij illos ſequantur: inter quos omnino febres cōtinuæ ægrum perimunt. An non hic conceptis uerbis Hippocrates acutos morbos, qui & perniciosiſsimi ipſi ſunt, enumerans, calidos eſſe omnes uoluit? Pleuritis enim, peripneumonia, furor, lethargus, ardens febris è calidorum morborum ordine eſſe cenſentur. Vt autem indicaret calidum morbum pernitioſiſsimum eſſe ſolere, meritò addidit ardentem febrem, ſeu continentē, ægrum perdere. Quod fortaſſe animaduertens Iſaac ſummus inter Pœnos medicus, libro qui de Febribus inſcribitur, febrim morborum omnium peſsimum uocandum cenſuit: quòd & ſuapte natura magnus ſit morbus, & ad principem partem præcipuè, nempe cor attineat, & impetu ſuo, ſi grauis ſit febris, citò hominem tollat. Quoſnam tu quæſo alios, quàm calidos morbos ſæua creare ſymptωmata, delyria, uigilias, animi deliquia, ſyncopas, cardiogmos, agitationes, inquietudines & mille id genus uideas? Siccitatis morbos tu cum calidis conferes? minimè puto. Nam etſi (ut ais) ad curandum ſit ſicca & maraſmodea intemperies difficillima, (quod VII. Metho. uult Galenus) non tamen æquè, ac quæ calore immodico lædit, ad nocendum eſt efficax, non tam citò perdens, non tam ualida creans ſymptωmata: quòd lenta ſit eius actio, nec impetum, celeremúe motum, uti calor habeat. Quæ enim ab humido & ſicco alterationes fiunt, pigræ ſunt, tardæ, parumq́ efficaces, ſi ad calidas conferantur: quòd ſcilicet à qualitatibus fiant ad agendum parum idoneis: uti Galenus libro de Conſtit. artis medi. & Ariſtoteles IIII. Metheororum & XI. de Gener. & corr. abundè teſtantur. Maneat itaq; conſtans Marine, quod à me dictum eſt, calidum morbum eſſe omnium qui à qualitatibus fiunt perniciosiſsimum, hoc eſt, grauiſsimum, & maximam inferentem noxam: ut qui à qualitate fiat omnium maximè efficaci, & ad agendum prompta.

II. ACRIOREM eſſe in Eryſipelate putredinem, mitiorem in phlegmone (ſi putreſcere in utroq; humorem contingat) ex Galeni ſententia atq; monumentis dixiſſe mihi uideor. Galenus nanq; eum explicans Hippocratis aphoriſmum, qui ſeptimæ ſectionis uigeſimus eſt, Ab Eryſipelate putredo aut ſuppuratio (inquit) in malignis Eryſipelatis, putredinem ſuppurationemúe euenire. Id uidelicet ſubindicans, eam quæ in eryſipelate naſcitur putredinem, non niſi malignam eſſe poſſe, quòd acris ſit & mordax qui eam parit humor. Vti enim bilis ſanguine acutior eſt, ſic quæ in ea accenditur putredo acrior erit: hoc eſt, acutior, malignior, ac qualitate uehementior. Ob id nanq; Galenus, tum XIII. tum XIIII. Meth. refrigerationis indicationem uincere eam quæ à uacuatione petitur in eryſipelate optima certè ratione uoluit: quòd calidior ſit, acutior, acriorq́ qui ipſum excitat humor. Eryſipelas enim, herpes, atq; carbo, uitioſi & maximè calidi excrementi germina ſunt: uti XI. ad Glauc.

Glauc.& libro de Tumo. præter natur.& XIII.& XIIII. Meth.legi poteſt. Quam etiam rurſus meam ſententiam idem Galenus XI. Therap. ad Glauc. confirmat, cùm Eryſipelas morbum eſſe inflammatione multò calidiorem aſſerit. Quod uerò Galenus eodem libro, Eryſipelas non tantum inferre dolorem atq; phlegmonem aſſeuerat: ſi de tenſiuo id intellexit, ueriſsimum id eſſe nemo ambigit: quantò enim bili craſsior ſanguis, tantò certè tenſionem maiorem infert. At ſi de ea quæ ab humoris influxu fit acrimonia, maior certè in Eryſipelate, quàm in phlegmone concitatur dolor: acrior enim, moleſtior ac planè feruentior eſt in eo ſenſus, ut uri membrum uideatur. Quin neq; etiam diſtenſionis ſenſu carent, qui Eryſipelate præhenduntur: inquiente Galeno XIIII. Metho. non uehementi tantum inflammatione, ſed etiam quantitate Eryſipelas affligere. Nec procedit tua ratio quam cõtra Galenum adfers, in phlegmone enim plus eſt caloris, ſi abundantiam & molem ſpectes: in Eryſipelate amplius, ſi mordicationem & acrimoniam. Itaq; non perpetuò ſequitur ubi plus caloris, amplius ibi ſubeſſe doloris, ſi qualitatem attendas. plus enim mordentis qualitatis ineſt Eryſipelati, quàm phlegmoni: minus tamen doloris pulſatiui & tenſionis ſenſum inferentis. Atq; hæc ad ea quæ in ſecundo meorum commentariorum libro annotaſti ſufficere arbitror.

AD LIBRI TERTII ANNOTATIONES RESPONSIO.

1 CVM dolorem rei contriſtantis & in contrarium naturæ habitum mutantis repentinam perceptionem eſſe dico, cum Galeno & medicis omnibus, atq; adeò ipſo Platone dixiſſe uideor: ſic enim ille in Timæo, Triſtis (inquit) ſenſus affatim uiolenterq; incidens dolor eſt. Atq; id quum dico, eam minimè excludo, qua in naturalem habitum de repente mutatio fit: dolorifica enim & hæc eſt, ut rectè tu ex Galeno XII. Metho. medendi colligis: qui ſanè locus meo commentario nullatenus aduerſatur. Nam eo quem tu citas loco, id tantum uult Galenus, non ſolùm mutationem eam qua in non naturalem habitum corpora deducuntur: ſi confertim id fiat, dolorificam eſſe: ſed eam etiam qua ad naturalem ſuum ſtatum redeunt, ſi id modò affatim ſubitòq; fiat. Quo quidem in loco, etſi uideri cuipiam poſsit ſui oblitum Galenum, quòd pugnantia ijs quæ in quarto de Symptomatum cauſis ſcripſerat, dixiſſe ſit uiſus (uti ea tota de re longiore oratione: & Galenum ab controuerſia uindicare, & illius aduerſarios locos conciliare libro mearum Enarrationum ſategi) non aliud tamen uoluiſſe eundem XII. Metho. exiſtimo, quàm eam mutationem quæ ſubitò fit, etiam ſi per eam ad naturalem habitum regreſſus fiat: ea tantum ratione qua ſubitò fit, dolorificam eſſe. Non enim dolorem parit quà naturalis per eam ipſam habitus reſtituitur: ſed per id, quòd immodicè, affatim, uiolenter, confertimq; id fit. quod autem eiuſmodi, id & præter naturam eſt omne, & dolorificum: eaq; ratione fieri dixit Galenus, ut quæ perfrigerata eſſent corpora, ſemel calfacta dolorem uehementem ſentirent, quòd uidelicet ſeſe contrario quodam naturæ

Loci Galeni explanatio.

modo

modo ad naturalem habitum conuertere uoluerint, hoc eſt, uiolenter, properè, cõfertimq́: cùm naturæ peculiare ſit atq; propriũ, conuerſiones has ſtatas, quietas, ſedataſq; facere, non præcipites, uiolentas, confertaſq; ut Aphoriſmorum II. & in Epidemijs Hippocrates teſtatur, & Galenus in arte medicinali, eo quem tu citas loco. Quæ ego & obiectionibus tuis, & locorum Galeni, qui ſibi pugnare uidentur, conciliatione ſatisfacere abundè puto.

II. PALPITATIONIS quam tu à me datam definitionem damnas, cõmentario penultimo cap. III. non ita mihi omnifariam damnanda uidetur: nam cùm eam dico immodicam eſſe muſculorum diſtenſionem & dilatationem, non'ne uerum tibi dixiſſe uideor? At non ſolis muſculis palpitatio conuenit, ſed alijs omnibus partibus quæ diſtingui attolliq́; poſſunt, uti utero, ueſicæ, inteſtinis, arterijs, cordi, conuenire Galenus quinto huius tractationis libro dixit. Non itaq; congruè (à te Valleriola) palpitationis definitio tradita eſt. Reſpondeo, non me palpitationem eo loco exactè definire uoluiſſe, (non enim eius ſymptωmatis ad ſeuerum unguem examinandi locus tum commodus erat) ſed tantum per id quod notius eſt quodammodo adumbrare eam uoluiſſe. Fit autem magis nobis per muſculorum diſtinctionem, quàm per alterius cuiuſuis membri, palpitationis natura notior: ut quæ frequentius muſculis quàm cæteris partibus obueniat. Tu uerò ſi ſcripta mea quæ ad caput ſecundum quinti libri, eiuſq; commentario ſexto appinxi, attentius perlegiſſes, non ſic criticè nimium explicationem meam reiciſſes. Eo enim loco ingenuè cum Galeno confiteor, palpitationem membris omnibus conuenire quæ diſtingui attolliq́; poſſunt: eiuſq; ſymptωmatis rationem omnem, naturamq́; abundè trado: ut me tu non tam inſcientem exiſtimare poſsis, ut credam ſolis muſculis palpitationem conuenire.

III. TVSSIM & ſternutamentum ad animæ functionum genus pertinere cùm dico: etſi cum Galeno id aſtruo, quod & tu minimè negas: uis tamen quæ in contrarium ſunt eiuſdem Galeni ſententiæ, ut à me tibi explicentur, ne ſibi ipſi pugnare Galenus uideatur. Itaq; non uereor quin tibi in hoc cumulatè ſatisfaciam. Eſſe autem utraque hæc, tuſsim & ſternutamentum, animæ opera, locus ille Galeni V. huius tractationis libro, cap. IIII. indicat. Qui uerò à te adducitur locus V. eiuſdem cap. VI. non facit, quo minus non ad animam hæc pertineant. Nam etſi facultatis expultricis ſternutamentum & tuſsis ualidi uiolentiq́; ſunt motus: non tamen ob id conſequens eſt, eos à natura motus, non ab anima fieri. Nam cùm muſculorum thoracis & intercoſtalium ope motus ij fiant, (ut bellè Galenus eodem cap. IIII. quinti libri deducit: inquiens, tuſsim ab ijs inſtrumẽtis perfici, quæ uehementes perficiunt reſpirationes, quum in aſperis arterijs moleſtum quippiam conſtiterit: ſternutamentum uerò, ſpiritu à cerebro uiolenter emiſſo, eaq; in emiſsione utroq; expirationis meatu utente, (nempe thorace & ethmoideis oſsibus) fit neceſſariò, ut ad facultatem animæ, non naturæ motus ij pertineant. Neq; enim hoc ſatis eſt ipſos ab expultrice facultate fieri, ut à natura fieri dicantur: ſed re-

quiritur expultricem facultatem ipſam, in ijs motibus perficiendis nullo uti muſculorum miniſterio: uti in uomitu fit, quem cùm natura mouet, nullo utitur muſculorum præſidio, ſed ſola uentriculi euerſione atq; contra naturam motu. Quamobrem meritò hunc ad naturalem facultatem, non animalem pertinere idem Galenus dixit eodem ipſo capite. Qui uerò à te adducitur ex cap. III. eiuſdem libri locus, ad diluendum facilis eſt. Nam cùm uult Galenus talem eſſe per tuſſes in pectore & pulmonibus facultatis expultricis actionem, qualis per uomitiones in uentriculo: id tantum uult, ſimilem quidem eſſe facultatis actionem in utriuſque partibus, quod ad expulſionem excrementorum pertinet: utrobiq; enim irritata à nocente natura, ad propellendum quod infeſtat inſurgit, ſed non eodem modo: nam quæ uentriculo nocent, nullo membrorum quæ uoluntatis imperio reguntur miniſterio, nempè muſculorũ, explodit: contrà uerò quæ thoraci & cerebri uentribus inhæſerunt, muſculorum miniſterio obit. Malè itaq; colligis ſic dicens, Qualis eſt per uomitiones facultatis expultricis actio, talis eſt per tuſſes: ſed in illa eſt merè naturalis, ergo in hac. Non enim procedit ſimilitudo, ut dixi: id enim perinde eſt, ac ſi ſic argumenteris, Qualis eſt inteſtinorum in pellendis excrementis actio, talis & thoracis: (cùm utrobique a facultate expultrice motus fiat, excernanturq́; quæ nocent excrementa) ſed inteſtinorum naturalis eſt, ergo & thoracis. Quis hoc dixerit? Quod uerò paulò pòſt ex eodem Galeno affers, inquiente iſthæc naturæ opera eſſe. Reſpondeo: Naturæ nomine eo loco Galenum intellexiſſe eam qua regitur animal facultatem. hanc enim Galenus V. huius tractationis libro, cap. I. naturam uocare ſolet. Per naturæ uocabulum (inquit) intelligas uelim omnem qua regitur animal facultatem, ſiue illa à uoluntatis noſtræ imperio pendeat, ſiue ſecus. Non autem intellexit facultatem eam, quæ peculiari nomine naturalis dicitur: ut eam contra animalem & uitalem diſtinguamus. Quæ ego adductis à te in contrarium ſententijs ſufficere abundè arbitror.

Natura Galeno quid.

IIII. QVOD in dubium reuocas de ſede in lethargo affecta, cùm medicinam factitantibus omnibus uideatur poſterior cerebri eſſe ſedes, poſteriusq́; uocatum cerebrum: Paulo uerò & Galeno (ut tu putas) media cerebri pars: perfacile eſt hæc diſſoluere. non enim Galenus XIII. Metho. medium cerebri uentrem in lethargo affici dicit: ſed id tantum, lethargum capitis eſſe affectum, in quo princeps animi pars reſidet: ſic enim ait, Gignitur autem in capite (de lethargo loquens) in quo ſcilicet princeps animi pars reſidet. Id inquam ex Platonis dogmate mutuatus, qui principem animi partem, quæ rationis eſt particeps, in capite ceu arce locauit, ut latiſsimè in Timæo docet. Nec aliud à Galeno Paulus dixiſſe uidetur cap. IX. tertij, cùm ait, Lethargum noxam quandam eſſe rationalis poteſtatis: nam per lethargum non memoriæ ſolùm, ſed & aliarum principum facultatũ functiones malè fiunt: memoratiuæ quidem omnino auferuntur, ratiocinatricis uerò & imaginatiuæ, uel deprauantur, uel certè debiliter fiunt, ut apertè in ſic affectis eſt uidere. Sed cùm non longiori ad hanc rem probandam ſermone opus ſit, quæ tota experimento

conſtat,

conſtat, finem facio.

V. AD VITIATAM nutritionem atrophiam ſequi nō eſt quod alienum à ueritate exiſtimare poſsis: uerißimum ſiquidem eſt, læſa quomodolibet ea actione quam nutritionem dicimus, atrophia animans laborare. Quippe ſiue non apponitur, ſiue non unitur, ſiue non aſsimilatur corpori alimentum, nutriri deſinit corpus. Quanquam enim ad hæc ipſa munia, ſi læſa ſint, uaria atq; diuerſa ſequantur ſymptomata: nempe ad aſsimilationis defectum, uitiligo & elephas: ad unitionis uerò, anaſarca: ad appoſitionis inopiam, atrophia. Tamen quæcunq; harum actionum lædatur, (ſi modò perſtet) in atrophiam deducit animans. Perinde enim ali deſinit corpus, (quanquam alio atq; alio modo) ſiue elephante aut uitiligine, ſiue anaſarca laboret. Itaq; uerißimum eſt quod à me dicitur, Viciata nutritione, hoc eſt quomodolibet læſa, atrophia laborare animans oportere. Si enim uitiatur ea actio, cuius beneficio corpus ex alimento fructum ſentit: neceſſarium tandem eſt contabeſcere corpus, atq; ſiccitate languere. Siquidem tabes Galeno eſt uiuentis corporis ex ſiccitate conſumptio. *Lib. de Tabe.* Sed hæc tibi notiora ſunt, quàm ut multis à me uerbis explicari oporteat. Tempus uerò eſt ut ad ea quæ in quarto mearum commentationum libro, tanquam tibi non probata adnotaſti ueniam, ſcruposq; eximam omnes.

AD LIBRI QVARTI ANNOTATIONES RESPONSIO.

A REI diſtantioris ſimulacro fortem & ualidum fieri motum in oculo, uerum eſſe poteſt, niſi ita intelligas, ut in re longinquius poſita diſcernenda ualidiorem fieri in oculo motum, uiſiuamq; facultatem plus laborare, quàm in re propius ſita oporteat. Cùm enim diſtans ſit interuallum inter uiſibile ipſum, & oculum: fit, ut in eo diſcernendo multos & bene temperatos, atq; lucidos ſpiritus confluere in oculum oporteat, quo rem ipſam eminus poſitam intueatur: ſicq; ualidiorem fieri in oculo motum. Quanquam (fateor) non ab ipſo rei diſtantis ſimulacro, ut quod imbecillius in oculum agat, quod tu doctè probas. Illud enim ab Ariſtotele proditum ſcio, Omne agens fortius in propinquum, quàm remotum agere. Sed quod ueritati magnam in hac parte inuſsit notam, eſt typographi erratum, qui ſic ſcripſit: A rei diſtantis ſimulacro fortem & ualidum in oculo fieri oporteat motum: quum in exemplari mea manu ſcripto, ſic eſſet: Quinetiam cùm ad rei diſtantioris perceptionem, fortem & ualidum in oculo motum fieri oporteat, &c. quod uerißimum eſt, & nullam calumniæ cauſam præbere poteſt. Atq; hæc de primo. 1

II. IN naribus perfici olfactum omnes aſſerere, rectè à me dictum uidetur, ſiue Peripateticorum dogma, ſeu etiam Galeni ſequi uelimus, ſiue etiam Arabum. Peripateticorum principem Ariſtotelem id ſenſiſſe dubium non eſt: nec tu negas, ſiquidem I. de Natura animalium cap. XI. ſic ait, de naſo loquens: Aërem (inquit) ea parte reddimus & accipimus. Paucisq; interpoſitis ſubdit, Olfactus quoq;, id eſt, ſenſus odoris, hac ea-

dem parte ſumminiſtratur. Huius uerò præceptor diuinus Plato, in eo quem de Vniuerſo conſcripſit, ad nares odorandi munus refert: cùm id quod ſpirare uaporē aliquem poteſt, in nares inciderit, animansq; ipſum unà cum ſpiritu (quem intrò harum partium adminiculo trahit) odorem quoque ipſum inſpirando percipit. Themiſtius Ariſtotelis diſcipulus II. de Anima, cap. XXIIII. & Alexander Peripateticus libro item de Anima, idem cenſent. Atq; Auerrous fidus Ariſtotelis interpres commento C. ſecundi de Anima libri. Quid uerò Galenus? non'ne VIII. de Vſu partium id apertiſsimè eſt teſtatus? Sic enim ait cap. VI. eius libri ad finem, Foris (inquit, de naribus loquens) intrò ſenſibilia & obiecta uirtutis odoratiuæ: intus autem foras per narium meatus excrementa efferuntur. Quid his uerbis apertius dici excogitariq; poteſt? Et paulò antè eodem ipſo capite, Obſtructis (inquit) ab aliquo naribus, (ſicut & alicubi Plato ait) odor quidem nullus pertranſit. Et rurſus: Ita organum unicum (de naribus loquens) duabus his utilitatibus famulatur, quarum una quidem ad ipſam uitam, altera uerò ad uiuendum melius, eſt neceſſaria. Quid Paulus Galeni ſimia? ho cinquam, horum meatuum obſtructione aut uitio aliquo, odoratum maximè lædi. Id minimè dicturus, ni ad hanc partem pertinere odoratum plenè agnouiſſet. Aëtius uerò libro VI. cap. XCVII. reſpirandi & odorandi gratia meatus eos productos eſſe qui à cerebro ad nares deueniunt exactiſsimè docuit. Nec obſtat quod ab eodem autore eo ipſo loco dicitur, uaporum ſenſorium intra caluam eſſe: ſunt enim nammillares illæ partes, ad ſummum atque intimum narium poſitæ, quæ odorandi organum proprium dici merētur. & ad nares pertinere anatomici omnes uolunt. Sed quid in re manifeſtiſsima moror? Ex claſsicis autoribus omnes idem quod ego ſentiunt, idem practici, idem anatomici omnes. Siquidem Alexander Benedictus lib. III. ſuæ de partibus corporis humani hiſtoriæ, cap. XXIX. naſum ob id in edita atq; eminentiore faciei parte poſitum putat, quòd odoris percipiendi ratio eum ſitum expoſcat. Odor (inquit) omnis ad ſuperiora fertur: rectè itaq; in ſuperiori parte naſus conſtituitur. Georgius Valla in eiuſdem argumenti libro, Nares (inquit) quod humore natent à Græcis etiam myxæ nominantur. Vnde muccum dici reor. Et paucis interpoſitis, inde ſenſus olfactus &c. Guinterius lib. III. oculos naſus interiacet odoratus inſtrumentum. ſiquidem eo reſtricto, per os inſpirantes nullum odorem percipimus: adaperto autem, ſtatim de odore iudicamus. Quid quæſo explicatius, apertius, clarius dici, excogitari'ue poteſt? Eadem Carpus Mundinus, & in ſumma omnes qui de humani corporis ſedibus atque anatome doctè ſcitéq; ſcripſerunt. Qui uerò à te in contrarium ex Galeno adducuntur loci, tantum id probant in intimum & reconditum locum, ſummasq; narium partes, qua ſe cerebro committunt odoratus ſenſorium eſſe: quod & uerum eſt, & ingenuè proiecta haſta fateor. Atq; hæc ſatis.

Nares unde dictæ.

III. FIERI non poſſe, ut ſeruato motu pereat in parte ſenſus: quod à me in commentario ultimo cap. V. dictum eſt, Galenus in hæc uerba confirmat: Neq; aliter (inquit) unquam accidere deprehendes, ut moueatur

tur quidem nudus muſculus, ſed non ſentiat &c. Quod uerò in contrarium adfers Elephantiaſi laborantium experimentum, qui mouendi functionem integram habent, uitiata ſentiendi functione, Galeni ſententiæ non repugnat. Nam Galenus cùm illud uult, fieri non poſſe, ut ſeruato motu pereat in membro ſenſus, de ijs membris intelligit, ad quæ ſenſus & motus eiuſdem nerui præſidio ueniunt: cùm maior facultas ad motum, quàm ad ſenſum præſtandum requiratur: uerùm in elephanticis, qui ad cutem deducuntur nerui obſtructi ſunt, craſſo & atrabilario ſucco obſtructionem faciente: unde illis ſtupor & ſentiendi noxa aduenit: non ſic uerò qui ad muſculos internè deducuntur. Quamobrem nihil mirum, ſi ſeruato in eis motu pereat ſenſus: ſic enim ea de re Galenus, Fieri (inquit) poteſt, ut neruus per cutem diſperſus offendatur: qui uerò per muſculum ſpargitur, noxa uacet. Sic è contrario fit, ut illæſo cutis neruo, lædatur neruus muſculi, III. de Sympt. cau. cap. V. ad finem. Itaq; non amplius in his morandum mihi uidetur.

III. CALOREM & frigiditatem ſi modum ſuperent, ex æquo mordacia fieri, & illatiua doloris: non ſic perinde accipi uelim, ut eas æquatis uiribus id præſtare poſſe intelligamus: cùm caliditas maiorem multò quàm frigiditas, tum dolorem, tum mordicationem inferat. Sed perinde intelligendum id erit, ut per illa duo uerba (ex æquo) non æqualitatem potentiæ & uirium, ſed ſimilitudinem quandam & paritatem in agendo intelligamus. Ex æquo enim apud Grammaticos, pro pariter, ſimiliter, eodem modo poni ſolet: ut cùm dicimus, Tu & ego ex æquo pugnamus, ualemus, aut quippiam facimus: id eſt, pariter idem efficimus, etſi unus altero in eodem effectionis genere præſtet. Tamen Ex æquo ab utroq; id fieri rectè dicimus, ut ſit ſenſus, Quod ille facit, tu quoq; facis. Sic cùm dico, Caliditas & frigiditas ex æquo mordacia ſunt: non intelligo, æqualiter mordacia eſſe, & illatiua doloris: ſed utrunq; ab utroq; fieri, tam à calido, quàm frigido mordicationem & dolorem inferri: etſi non paribus interuallis, neq; potentijs, Miror'q; uehementer te, qui in primis illis diſciplinis uocum & orationis ſtruendæ, non infimas partes teneas, ſignificationem complexi huius (Ex æquo) ad mea ſcripa modeſtius interpretanda accomodare noluiſſe. At de his ſatis.

V. IN PROFVNDO ſomno nihil omnino facultatis animalis ad ſenſuum inſtrumenta mitti, uerìſsimè mihi dixiſſe uideor. Cùm enim ſit ſomnus quies facultatis animalis, quãtò altior & profundior erit ſomnus, *Somnus quid.* tantò ceſſationem hanc & quietem maiorem eſſe oportebit. Quomodo enim in altiſsimo ſomno facultas mitti poterit, cùm ita tum ligati ſenſus ſint, ut nec uocati dormiẽtes, nec ualidè etiam pulſati quicquam ſentiant? Ob id enim altum dormire quenquam dicimus, quòd magna ſit in in- *Altum dormire quid.* ſtrumentis ſenſuum obſtructio, magna caloris intrò reuocatio, magna functionum omnium animalium (reſpiratione una tantum excepta) ceſſatio. Quamobrem neque pulſati ſentiunt, nec uocati reſpondent, nec ſe plus loco mouent quàm ſi dura ſilex aut ſtet marpeſia cautes. Nec quæ ex Galeni libro de motu muſculorum adfers, huic meæ ſententiæ aduerſantur.

ſantur. Nam etſi muſculorum per ſomnos actio non omnino ocioſa eſt, quum ſeſe dormientes & moueant, & iactent: non tamen qui altum dormiunt,& profundo ſe crediderunt ſomno, muſculorum actione utuntur, aut illa indigent: nec credendũ, eos qui muſculorum per ſomnos functione utuntur, profundum dormire. Quemadmodum & illud pro confeſſo habendum, in remiſsiore ſomno, nonnihil eius facultatis ad membra mitti. ut Galenus illo ipſo de muſculorum motu libro adfert: & ego ingenuè id ipſum affirmo in meis ſcriptis cùm hæc dico: Quòd ſi profundus ſit ſomnus, nihil omnino mittitur: ſi remiſſus, nonnihil, &c.

VI. FALLI me ais Marine, quòd excretionis & reddendæ urinæ functionẽ ad uoluntarium quadãtenus motum pertinere dixerim: fieriq́; eas ipſas ani & ueſicæ muſculorũ adminiculo. Mirari hac parte ſubit, Marine, talia à te docto homine dicta eſſe. Quis enim neſcit, functiones has, mictionẽ dico & excretionẽ, uoluntatis ductu atq; imperio quadantenus fieri? cùm pro huius arbitrio ad excrementorum, urinæ'ue expulſionem, incitatis nobis, & urinam reddere, aut detinere, & alui retrimenta poſsimus. Niſi enim hæc pro uoluntatis arbitrio fierent, qui quæſo contingere poſſet, ut ui retentis alui recrementis (cùm ſcilicet in honorato quopiam loco exiſtẽtibus, coram'ue magiſtratu reddere excrementa ueremur) uoluuli, & tormina, colicíq; dolores fierent? quod fieri tamen Galenus lib. VI. de Sympt. cau. ingenuè eſt profeſſus. Minimè autem hæc euenirent, ſi ut primum ad hæc foras pellenda excitamur, ea mox redderemus. Sic interdum ui retenta urina, iſchuriam fieri ſæpe uidemus: ut reddere urinã cùm uelimus, impleta nimiũ ueſica, nec ſeſe conſtringere potente, ægrè urinam dimittamus. An non hæc experimẽto maximè cõſtant? quòd ſi conſtant, quid requirendum amplius exiſtimas? Sed age id ex Galeno probemus: is VI. Locorum affectorum ex profeſſo inteſtinorũ & ueſicæ munia enarrans, eaq́; ab inuicem diſtinguens, eos carpit qui ueſicæ officiũ à conſilio & electione pendere arbitrarentur: ob id, quòd lotium retinere quoad uoluerimus, & rurſus id pro uoluntatis arbitrio excernere poſſemus: cùm tantum ueſicæ officiũ unicum ſit, nempe urinam cõprehendere, atq; complecti: meiendi uerò, aut deijciendi actio, non ad inteſtina, ueſicam'ue ipſam, ſed ad muſculos uenit referenda: ſic enim ea de re citato nunc loco Galeni. Quod ut manifeſtius fiat, parteſq́; ipſe meas ex Galeno tuear, uniuerſam ſeriem ſuppingere non pigebit.

Neq; neruorum (inquit) à ſpinali medulla exortorum, neq; etiam ſpinæ ipſius affectus, ueſicæ tantam imbecillitatem afferre poſſunt, ut urina propterea ſupprimatur: quemadmodũ nõnulli putauerunt, credentes ueſicæ officium à conſilio & electione procedere, quòd ſcilicet urinã retineamus quoad uoluerimus, atq; eam pro uoluntatis imperio excernimus. Verùm (ſubdit) ſatius fuiſſet, noſſe non ueſicæ, ſed meiendi officiũ, ueluti etiam deijciendi, non inteſtinorũ munus ab electione conſilioq́; pendere.

Quid apertius ijs uerbis dici, quid in meam ſententiam appoſitius aut congruentius poteſt? cùm dicat Galenus, meiendi atq; deijciendi munus ab electione conſilioq́; pendere, non autem ueſicæ inteſtinorum'ue officium?

cium? Ego uerò in commentarijs meis dixi, Egerere, & mingere (ſic enim ipſe loquor) quadantenus ad uoluntarium motum pertinent. Particula autem quadantenus, non temerè hoc loco à me poſita eſt: quòd reddendi lotij, uel retrimentorum alui ratio, non omnino uoluntaria ſit, ut rectè Galenus eodem ipſo loco ſexti de Locis affectis teſtatur: eos arguens, qui cibi, excrementorū, atq; urinarum deiectionem, totam ab electione procedere exiſtimauerunt. Vti etiam eos longiſsimè à ueritate aberraſſe affirmat, qui totum hoc opus naturale eſſe, & abſq; ullo uoluntatis imperio fieri putauerunt. Vides igitur, Marine, uerißima me & Galeni ſententiæ maximè congruentia dixiſſe, cùm mingendi & egerendi munus quadantenus à uoluntate fieri pronuntiaui? Quòd uerò iſthæc opera muſculorum ani & ueſicæ ceruicem ambientis adminiculo fieri dixerim, affirmat idipſum Galenus præcitato à me loco, atq; V. de Vſu partium cap. X V I. quod eius libri ultimum eſt: item & cap. X V. Quanquam enim muſculorum ani & ueſicæ peculiare munus ſit, adſtringere meatum, & ne properè reddantur alui aut ueſicæ excrementa præſtare: tamen ad excretionem ijdem ſecundum quoſdam in eis contentos uillos cooperantur, remiſsis nonnullis muſculorum ipſorum uillis, alijſq; intentis: ut belliſsimè Galenus cap. illo X V I. quinti de Vſu part. mira quadam enarratione demonſtrat: dum functionum harum (reddendæ inquam urinæ, & alui excrementorum) rationem omnē, modumq; tradit. Sed iam uereor ne in re manifeſtiſsima probanda nimiū operæ me poſuiſſe dicere meritò poſsis.

VII. QVOD DE cibi nocturni ratione à me commentario I I. capitis octaui poſitū non probas, tanquam à Galeni doctrina alienum: qui V I I. Metho. Valentiora in cœna cibaria quàm in prandio ſumenda iuſſit, cum ego quàm minimum nocturni cibi ſumendum eo loci conſulam. Eius mei dicti in eo ipſo cōmentario rationem apertiſsimam affero, quòd gulæ & uentri ceu abdomini nati uiuamus, uaria atq; multa nullo ſeruato ordine, nulla concoctionis habita ratione, cibaria ſumamus, biſq; in die ſaturi effici conemur: adducoq; etiam quæ Galenus in contrarium V I I. Methodi ſenſerit, & quomodo id intelligendū ſit, quod ab eo ibi dicitur. Quare te ad meum commentarium remitto, ſi id tantum adiecero, me uniuerſam Odi de Odis de prandio & cœna tractationem diligenter perlegiſſe, annotaſſeq; exactè omnia, qui & ipſe cùm ita ſtatuat iuxta Galeni præſcripta, ut cœnam ampliorem eſſe debere prandio uelit: eos tamen excipit, qui plus prandere quàm cœnare conſueuerint: in quorum albo cùm magna hodie hominum pars reponi poſsit, excrementiſq; abundemus, nec pro ſeruandæ ualetudinis modo exerceamur: fit, ut hoc uiuendi more noſtro, parca cœna uti ſalutare exiſtimem: cùm tamen ueriorem Galeni mentem putem, ſi ad illius temporis ritum, ſumendi cibi modum ſeruaremus: in ſomnoq; meliorem fieri concoctionem, atq; id temporis & ob ſomni in concoquendo cibo præſidium, & ob temporis interuallum, ualentiora tutò ſumi cibaria poſſe. ſi modò exiguum in prandio cibū probè exercitati ſumeremus. Sed quando omni ciborū genere, ut nunc fit, in prandio uiſcera diſtendimus: quis quæſo ciborum copiam cœnæ

tempore eſt conſulturus? Sed in ijs non diutius immorandum, quæ nullo negotio cõponi, & extra controuerſiam relegari recta methodo poſſunt. Sic nunc bona hominum pars aſſueuimus, multum quidem prandere, parcè cœnare. Scis autem non temerè nec de repente aſſuetudines eſſe mutandas: quod uetuſtiſsimus autor Hippocrates rectè conſuluit, & poſt eum Galenus, qui naturam repentinas mutationes minimè tolerare affirmauit. Itaq; potius in hac perſiſtendum, quàm ad contrariam temerè permutandum. Sed iam ſatis.

2. Aphoriſm. textu 51. In arte medicandi.

AD LIBRI QVINTI ANNOTATIONES RESPONSIO.

QVAE de pandiculatione & oſcitatione, rigore item & horrore commentario primo libri quinti dicta à me ſunt, ea tu ſi rectè æſtimas, ipſiſsima eſſe Galeni uerba reperies. Nam cùm dico, Pandiculationem & oſcitationẽ, naturæ, ſed ui coactæ opera eſſe: rigorem, horrorem, & tremorẽ ex morbi & naturæ coitu naſci: congruentiſsima Galeni ſententiæ dixiſſe mihi uideor, qui eodem ipſo capite deprauatorũ horum motuum naturam pertractans, eosq; ab inuicẽ diſtinguens, hæc ſubiunxit, dum de ea facultate, quæ regendo corpori præficitur mentionẽ facit.

Huius (inquit) facultatis opera ſunt, ſternutamentum, tuſsis, oſcitatio, pandiculatio, ſingultus: ſolius morbi palpitatio, conuulſio amborum ſimul coeuntium, omnes motus torpidi ac alij quoq; quibus ij qui reſoluuntur ſed nondum reſoluti ſunt mouentur, præterea tremor.

Quid ijs uerbis expreſsius, quid meæ ſententiæ congruentius dici excogitariq; poteſt? Nec obſtant quas tu rationes in cõtrarium affers, cùm ais, eodem argumento quo pandiculatio facultatis naturalis motus eſſe conuincitur, poſſe & rigorem ab eadem fieri facultate conuinci: quòd ſicut in illa ad flatuoſorum excrementorum expulſionem in muſculis contentorum nititur: ſic in rigore ad bilis per muſculos delatæ diſcuſsionem.

Reſpondeo, minimè procedere in utroq; rationem. Nam in pandiculatione, oſcitatione, ſternutamento, quæ excrementa facultatem expultricem ad ſui excretionem concitant: non eius generis ſunt, ut quanquam uim naturæ & negotium faciant, morbum tamen inferant. Quis enim oſcitans, ſternutans, membra diſtendens, hæc dum per ſecundam ualetudinem facit, ægrotare dicetur? At qui rigorem tremoremq; patiuntur, cùm à cauſa præter naturam ſymptomata hæc pariente concitentur, neceſſum eſt ex amborum coitu (morbi inquam & naturæ: huius quidem uincere ſatagentis, illius autem excitantis) iſthæc naſci. In tremore enim manifeſtam inter morbificam cauſam naturamq; pugnam intueri licet, tremente membro ui morbi atque inuita facultate deorſum lapſo, eodemq; rurſus facultatis opera atque præſidio erecto: ut bellè Galenus cap. II. huius quinti libri, & lib. de Tremore, atq; Aphoriſmorum VII. ſectione, Commento illius aphoriſmi, In lethargo tremor malum, deduxiſſe eſt uiſus. In rigore uerò, bilis præter naturam in muſculos delapſa, facultatem excitat ad huius excrementi diſcuſsionẽ, tumq; rigorem maximè fieri uidemus.

uidemus. Fateor autem ingenue, motus hos omnes (conuulſione & palpitatione exceptis) quadantenus à facultate fieri, eoq́ potiſsimum differre, quòd eorum quidam à natura fiant, morbifica quapiam cauſa excitata, ut tremor & rigor: nonnulli ſolius morbi impetu, natura non concurrente, uti conuulſio, & palpitatio: alij à natura concitata quidem, ſed non à morbifica cauſa, ut ſternutamentum, pandiculatio, & oſcitatio. Atque hæc abundè & rationi tuæ, & interpretationi eorum locorum Galeni, quos tu in contrarium affers, ſatisfacere poſſe confido.

II. IN INVOLVNTARIO mictu, urinam deprauatè retineri (quod à me dictum eſt) damnas: ob id quòd ablata eius partis, cui munus hoc retinendi lotij incumbit, functio non deprauata uideatur: ipſo utique reſoluto ueſicæ ceruicem ambientis muſculo. Videris mi Marine, (quid enim aſtutè agam, ac non potius tecum quæ de te exiſtimo apertè promam?) uideris inquam, nimio calumniandi ſtudio, potius quàm indagandæ ueritatis in ſcripta mea ſtylum acuiſſe, qui malis minutiſsima quæq́ in ſiniſtrum detorquere ſenſum, quàm ea benignius interpretari: præſertim cùm quæ hoc loco à me adducuntur, tam uera ſint, tamq́ Galeni ſententiæ congruentia, ut nihil congruentius dici excogitariúe poſſit. Nam cùm deprauatã eſſe in inuoluntario mictu actionem dico, non'ne ueriſsima tibi dixiſſe uideor? cùm in tali mictione aliorſum quàm pro naturæ modo urina retineatur? nam non de ea intelligo in qua omnifariam reſolutus muſculus actione uacat: tunc enim non deprauata, ſed ablata fuerit eius actio. Cùm uerò uel ob lotij acrimoniam, aut aliam quampiam cauſam ab inuito excernitur lotium, tum deprauatam eſſe muſculi huius actionem dicere rectè ualemus: quòd ſecus, quàm pro naturæ modo urinam contineat, nempe cùm quodam quaſi conuulſiuo motu: perinde atq́ in ſingultu uentriculus deprauatè cibos & quodam cum ſaltu continere uidetur. Inuoluntarij enim mictus duæ præcipuæ ſunt differentiæ: altera cùm omnino reſolutus eſt muſculus: tumq́ ſtranguria fit, id eſt urinæ ſtillicidium, ut libro de Sympto. differ. cap. VI. interpretatur Galenus. Altera cùm non reſolutus, ſed quodammodo malè affectus, uel ab ipſius ueſicæ uitio aliquo, uel à contenti lotij acrimonia, indebitè urinam retinet: uti in dyſuria, id eſt urinæ difficultate, euenit. Per huiuſmodi autem pathemata, indebitè hoc eſt deprauatè lotium retineri declarat abundè Galenus cap. VI. libri de Sympto. differ. & libro de Locis affec. VI. cap. IIII. Itaq́ non ineptè, aut falsò, ſed uerè & appoſitè dixi, In inuoluntario mictu deprauatam fieri retinendæ urinæ actionem. Expreſse enim idipſum Galenus dicit citato à me libro de Sympto. diff. cap. VI. Ita ſudores (inquit) uel excernuntur immodicè, uel indebitè retinentur. Et paucis interpoſitis ſubdit, Manifeſtum eſt ſub hoc ſymptomatum genere contineri & dyſuriam, id eſt urinæ difficultatem: & iſchuriam, id eſt urinæ ſuppreſsionem: & ſtranguriam, id eſt urinæ ſtillicidium. Quaſi uelit per iſthæc omnia ſymptomata indebitè, hoc eſt deprauatè, ſeu non pro naturæ modo urinam retineri. Atque in horum enumeratione etiam iſchuriam ponit, in qua omnimoda eſt urinæ ſuppreſsio: & ſtillicidium, in

quo ablata omnino eſt urinæ retentio. Sed iam nimis multa.

III. FACVLTATEM, uitiatæ actionis non ſemper cauſam eſſe, cõmentario primo ad caput ſecundum libri quinti conſtantiſsimè affirmaui: atque interdum etiam culpandam facultatem ipſam eſſe, quominus functio rectè procedat. Id tu magnis conatibus, magnis uiribus, robuſtiſsimis (ut tibi quidem uidetur rationibus: ut mihi uerò, infirmiſsimis) euertere ſtudes: inductis in id ueluti de compoſito exclamationibus, & etiam admirationibus: ſic enim dicta inchoas tua, Quid illud eſt Valleriola? Facultas non ſemper uitiatæ actionis cauſa eſt? imò uerò nunquam: aliàs euadere non poſſemus, quin facultatem ipſam morbum eſſe concedere cogeremur: quandoquidem non ſemel dictum eſt à Galeno, Morbum nihil aliud eſſe, quàm uitiatæ actionis cauſam. Hic tuam ego Marine egregiam rerum cognitionem atq; præſtantiam, & in æſtimandis cenſendisq;, iudicij & ingenij magnitudinem requiro. Illud tu Marine neſcis, doctus homo, & in Galeni doctrina uerſatus, facultatem uitiatæ interdum actionis cauſam eſſe? At hoc totum Galenicum eſt: ueriſsimum quoq;, ac omnium ſententijs receptiſsimum. Quæ ut planius monſtrem, quid facultatis nomine in præſens intelligendum ueniat, primum omnium explicandũ: & in quo potiſsimùm ſita ipſa ſit, quæ illius opera, actiones & cauſæ: ea inquam omnia, ex Galeni mente declaranda. Quibus cognitis, nullo negotio facultatem interdum uitiatæ actionis cauſam eſſe euincemus. Facultatem igitur Galenus actionis cauſam eſſe I. de Facul. natur. definiuit. Quæ uerò facultatum eſſet eſſentia omnium, I. & II. de præſagitione ex pulſibus, in hæc uerba expreſsit. Facultatis (inquit) eſſentia ſingularum partium, in ſingularum illarum poſita commodo temperamento eſt. Nam tum demum ſuum quæq; munus obit ſtrenuè, ubi ſit temperatiſsima: contrà malè fungitur, ſi intemperata ſit: atque hactenus malè, quatenus ſit intemperata. Secundo uerò eius tractationis libro, de caprizante & dicroto pulſu agens, id ipſum rurſus ijs uerbis confirmauit: Nunc quando eſſentiam facultatum adducti ſumus nihil eſſe præter qualitatem temperamenti, & cætera.

Multò autem explicatius facultatum ſubſtantiam libro de plenitudine tradidiſſe eſt uiſus, cùm inquit, In opere de Elementis ſecundum Hippocratem demonſtraui, ſubſtantiam generationi interneciониq; obnoxiam, per totam ipſam pro quatuor qualitatibus alterari, humiditate & ſiccitate, caliditate & frigiditate: corporisq; cuiuslibet propriam ſubſtãtiam, in tali quadam eſſe temperie. Proinde & ſubſtantiam facultatum quibus ea reguntur, proprietatem eſſe temperamenti. Et V. de Locis affectis, cap. VI. Porrò omnium facultatum eſſentiam (ait) in peculiaribus partium temperãtijs conſiſtere didiciſtis. Quæ rurſus eadem tum I. de Simp. facul. cap. I. tum III. de temperamentis, pluribusq; alijs locis ab eodem autore repetuntur. Ex ijs ſanè à me adductis locis, abundè facultas ipſa quid ſit, & in quo potiſsimùm ſita (eſt enim potentia quædam actionis opifex, in proba elementorum commoderatione poſita) demonſtratum arbitror. Quæ uerò facultatis actiones, opera, cauſæ, mox explicandum.

Facultas quid.

dum. Actionem facultatis Galenus, ipſum eius ipſius actiuum motum appellat, opus uerò: id quod iam factum atq; completum per actionem eſt, ueluti ſanguinem, carnem, neruum. Cauſam porrò facultatum omnium, III. de Temperamentis Galenus corporum ſubſtantiam ex calido, frigido, humido, & ſicco conſtantem eſſe ſtatuit. Illud (inquit) potius definiamus, cuius utiq; demonſtratio cùm de naturalibus potentijs agemus tradetur. Ex hypotheſi nunc quoq; propoſitorum cauſa eo utemur: quatuor nimirum dicentes totius corporis proprias facultates eſſe, unam idoneorum tractricem, alteram eorum omnium retentricem, tertiam alteratricem, & quartam quæ alieni ſit ſegregatrix. Eaſdemq; facultates effectus eſſe totius in quouis corpore ſubſtantiæ, quam etiam conſtare ex calido, frigido, humido & ſicco inter ſe mixtis, dicimus. An non hac ſerie Galenus facultatum noſtri corporis omnium cauſam eſſe ipſam totius corporis ſubſtantiam, ex elementorum commoderatione conſtantem apertiſsimè affirmauit? dum facultates effectus quoſdam eſſe, totius in quouis corpore ſubſtantiæ aſtruxit? Si enim facultates, ſubſtantiæ corporis (hoc eſt, probæ elementorum commoderationis, quam corporum ſubſtantiam eſſe perpetuò uult Galenus) effectus ſunt: erit igitur commoderatio ipſa ſeu temperies, facultatum cauſa: id ut intelligamus, hæc ſe quatuor mutuo complexu coniungere, nempe temperiem, facultatem, actionem, & opus. Temperies facultatem parit, facultas actionem, actio opus. Vt primum enim probè ex elementorum commoderatione temperata pars eſt, mox in ea facultas innaſcitur quædam, qua partis rectè munia obeantur: Ea porrò actiuo ſuo motu (quæ illius actio eſt) opus facit: ut in exemplo, Si probè temperatus uentriculus fuerit, mox & in illo alterandi cibi potentia quædam erit, qua rectè cibus conficiatur: quam quidem cibi concoctionem, facultatis illius opus dicemus: effectiuum uerò facultatis eiuſdem motum, quo id muneris obit, actionem. Sicq; in ſingulis quoq; partibus euenire planè adhibita mente cernemus.

1. de Facult. natur. — *Facultatum cauſa.* — *3. de Temperamentis.*

Nunc uerò ex Galeni ſenſis (quod tu minimè fieri poſſe putas) facultatem uitiatæ interdum actionis cauſam eſſe poſſe oſtendamus: nec tamen propterea ſequi, eam morbum dici debere. In quo unus mihi ſit Galenus ſatis, cuius unius teſtimonio atq; præſidio munitus, & te à ſententia auertere, & meam firmare ualidè poſsim: quod ubi perfectum à me erit, mox rationes tuas diluam. Galenus itaq; ſymptomatum differentias tractans lib. III. cap. eiuſdem numeri, poſteaquam de ſymptomatis quæ ad ſenſuum inſtrumenta pertinent egiſſet, de ijs ordine agere cœpit, quæ ad facultatem propriè pertinent. De cogitatiuæ itaq; noxa loquens, deprauatæ ratiocinationis cauſam in cogitatiuam facultatem affectam refert. Sunt (inquit) alij quibus nulla apparent uiſa, ſed non rectè ratiocinantur, cogitandi facultate in ipſis affecta. Quid hic Galenus? non'ne & cogitandi facultatem malè interdum affici, & ad ipſam ſic affectam ratiocinandi noxam referri? Quid ijs apertius dici poteſt? Sed rurſus eodem libro cap. IIII. manifeſtius hæc explicantem Galenum audiamus, dum de ſymptomatis ad naturalem facultatem pertinentibus, ex profeſſo tractat: Methodus

Loci Galeni explicatio.

thodus (ait) id eſt, uia, & ratio qua hoc in loco omnia inueniri poſsint eſt, ut naturales facultates agnoſcamus. Atq; circa ipſarum ſingulas (ſubdit) duplex eſt ſymptomatum ſpecies: altera cùm malè procedit actio, altera cùm omnino non fit. Hic tu Marine animum attende, ſi facultates

Loci itē Galeni explicatio.

uitiatæ actionis cauſa non ſunt, quorſum agnoſcendas propoſuit Galenus, ut illis cognitis actionum noxas agnoſceremus? Præterea quid ſibi ea uerba uolunt [circa ipſarum facultatum ſingulas duplicem inueniri ſymptomatum ſpeciem, nempe uel cùm malè procedit actio, uel cùm omnino non fit?] non aliud certè, quàm deprauatam & ablatam actionem in ſingulis naturalium facultatum (de quibus eo loco agit) inueniri: ad easq; referendas eſſe. Quod tu maius teſtimonium, quam firmiorem ad mea probanda rationem exigis? Verùm rurſus, quaſi de integro redintegrata pugna, fortiores machinas admoueamus, ducem Galenum ſecuti. Is initio libri quarti de Symptomatum cauſis inſcripto, ſymptomatum omnium cauſas inueſtigans, ſic exorditur. In ſenſili actione (ait) triplex ſymptomatum genus deprehenditur: unum, cùm primum ſenſus inſtrumentum quippiam perpeſſum eſt: alterum, cùm ſentiendi potentia; tertium, cùm miniſtrantium primo ſenſus inſtrumento pars aliqua fuerit affecta. Vides Galenum unum ſymptomatum genus ad ipſam potentiam referentem? ſymptomatis hoc loco nomine, uitiatam quandam functionem intelligens, quæ interdū facultatis uitio uel pereat, uel malè edatur. uti paulò pòſt eiuſdem libri cap. 11. explicatiſsimè in oculo docet, indicans, uidendi actionem deprauari, aut omnino non fieri, uel ob cryſtalloidis uitium, (principis utiq; in oculo partis) uel ob uiſiuam potentiam: uel tandem ob partium aliquam, uſum aliquem probæ uiſioni præſtantem. An non hæc Galeni ſunt? an potius à me conficta? Plenius uis teſtimonium? affero. Lege caput primum ſexti de Sympto. cau. ea ibi uerba reperies: Duo (inquit) ſunt aberrationis prima genera: unum, cùm potentia ipſa affecta eſt: alterū, ab externo quopiam errore naſcitur. Non'ne

Explicatio loci Galeni.

hac ſerie aberrationis unum genus ad potentiam ſeu facultatem refert?

Aberratio quid.

Quid uero aliud aberratio cenſeri debet, quàm functionis mala æditio? tum enim aberratum eſt, cùm functio malè procedit: ut eodem ipſo capite fuſiſsimè Galenus docet, aberrantis facultatis concoctricis noxas enumerans. Quin eodem ipſo loco, cùm concoctionis noxas ueluti compendio percurriſſet Galenus, harum communem cauſam alteratricis poten-

6. de Sympt. cau. cap. 1.

tiæ ab ſcopo aberrationem facit. Sic enim loquitur: Atq; huiuſmodi (inquit) ſunt concoctionis noxæ, quarum cauſa communis quidem eſt, alteratricis potentiæ à ſcopo aberratio. Quid quæſo Marine his uerbis ad mea munienda fortius, congruentius, appoſitius? Si enim noxarum quæ concoctioni obueniunt cauſa communis, facultatis concoctricis à ſcopo aberratio à Galeno ponitur: non'ne facultas deprauatæ actionis cauſa ſtatuenda à nobis erit? Hoc ipſum uerò enucleatius explicans eo-

Vbi ſuprà.

dem loco Galenus, quomodo potentia affici poſsit, planiſsimè docet. Potentia (inquit) bifariam læditur, aut per ſuam ipſius eſſentiam, aut per aliquem inſtrumentorum morbum, iam in propria eſſentia noxæ, intemperies

peries quędam agentium qualitatum ſunt. Ab inſtrumentis uerò pendent Eryſipelata, œdemata, Phlegmones, Scirrhi, abſceſſus, & alij quidam huiuſmodi morbi. Atq; horū alij ſimplices alij compoſiti in uentriculo conſiſtunt: propter quos omnes uentriculus malè concoquit, ipſius potentia qua concoquit noxam ſuſtinēte, per intemperies quidem, in ſua ipſius eſſentia: per alios uerò morbos, qui inſtrumētales ſunt, impedita dūtaxat.

Hactenus Galenus, qui profectò malæ concoctionis potentiam ipſam uel in ſua ipſius eſſentia affectam, uel à morbis inſtrumentarijs impeditam cauſam ſtatuit. Neq; enim, Marine, ita à meo ſum ſenſu alienus, ut cùm facultatem dico uitioſæ functionis cauſam eſſe, eam dum probè ualet, dum obeundo muneri ſuo ſufficit, ab hac malam edi functionem intelligam: quis enim niſi planè inſanus id dicat? Perpetuò enim facultas quæ corpori tutando præeſt, niſi aut in ſua ipſius eſſentia affecta ſit, aut alioqui impedita, probæ ipſa functionis atq; adeò ſanitatis cauſa eſt. Sed cùm aut ipſa afficitur, aut alioqui impeditur, huic uni (interuentu tamen affectus alicuius) actionis noxa adſcribi ſæpenumero debet. Poteram ijs eſſe contentus, ni me finem iam facere meditantem (citando enim locos Marine defatigor) Galenus ueluti claſsicum canens ad pugnam denuò inuitaſſet. Lege quæ mox ab initio prioris libri de pulſuū cauſis ab eo de pulſuum uariatione ſcripta ſunt: Variant (inquit) pulſus partim uſus cuius gratia, partim facultas, partim inſtrumentum. An non hic immutationis pulſuum, hoc eſt deprauatæ pulſuum motionis, cauſam, in facultatem reijcit? quod ex ijs quæ mox ſequuntur manifeſtiſsimum facit, dum paruitatis, crebritatis, uelocitatis, tarditatis, ac raritatis pulſuum cauſas proſequitur. Crebritatis quidem & uelocitatis, in potentiæ imbecillitatem cum calore: Tarditatis & raritatis, cum paruitate, ad eandem facultatem ex frigoris exceſſu deiectam referens. Quid eius tractationis libro ſecundo? inæqualitatis certè pulſuum, facultatem uariè affectam, cauſam ſtatuit. In quam herclè ſententiā ex Græcis Paulus, ex Pœnis Auicenna atq; Auerrous ultrò pedibus eunt. Sed ad Galeni ſenſa, ea adijciamus, quæ hiſce certiſsimam fidem præbent. In ἀμαυρώσει, quam guttam ſerenam uocant, atq; in ἐκρήξει, hoc eſt meatuum à cerebro in oculos deſcendentium ex ictu uel caſu diſruptione, cæcitas oritur, nullo in cryſtalloide, aut reliquarum oculi partium ulla, affectu conſiſtente; ſed ſola, facultatis culpa, quæ per hos affectus id non mittit, quod ſecundum naturam ad uiſionem obeundam mittere debebat: (uiſorios inquam ſpiritus) aut ſi mittit, quò minus tamen ad oculos perferantur obſtructione meatuum impeditur. In his inquam affectibus, cùm ablata ſit prorſus uidendi functio, non'ne ablatæ huius actionis noxam in facultatem meritò reijciemus? præſertim cùm nulla in oculis intemperies, nullum in ipſis aliud malum ſubeſſe, cui ea noxa adſcribi iure poſsit, cernatur: ſed ſola facultatis à ſuo munere obeundo aberratio, aut certè defectio. Quid? eam tu ſi noxam ſpectes, quæ in hac ipſa uidendi actione ualde ſenibus, ætatis decurſu accidit, cùm illos cæcutientes, ac nihil planè proſpicientes uideas, non'ne id uitij, in facultatem ipſam iam deficientem, atq; prorſus deiectam, meritò referas? Cur?

Paul. libro 2. cap. 12.
Auicē. Fen 2. primi. doct. 3. cap. 6.
Auerr. 4. collectionum. capite 18.

Actionum uitia quæ ſenibus accidūt à facultate prouenire plerunq;.

Quòd ſi firma eſſet in ſene facultas, probè proſpicerẽt oculi: ut rectiſsimè illud ab Ariſtotele dictum uideatur, Si ſenex iuuenis oculum haberet (hoc eſt, probè temperatum oculum, facultatemq́ pro iuuenis ratione ualentem) uideret ſanè ut iuuenis. In hac itaq́, quæ ſenibus accidit uidendi deprauata actione, ac non rarò etiam ablatione, facultas ipſa accuſanda, quæ natiui caloris iam fatiſcentis ac collabentis inopia (in quo uno facultatum robur poſitum eſſe maximè conſtat) munere ſuo amplius fungi nequit: ac proinde malè edi quæ ab ipſa prouenit actionem conſequens quidem eſt.

Ad Marini rationes Reſponſio.

Rationes tuas diſſoluere iam ingredior. Dicis, Si facultas uitiatæ actionis cauſa eſt, itaq́ ipſa morbus erit: cùm ſit morbus uitiatæ actionis cauſa. Hic profectò Marine (quod pace tua dictum uelim) hallucinaris: nam non id ſequitur, quod conſequi putas. Siquidem quanquam ſit facultas uitiatæ interdum actionis cauſa, non id tamen primaria ratione, nec per ſe, (quod ad morbum requiritur) ſed alicuius interuentu, nempe, uel intemperaturæ, uel obſtructionis, uel abſceſsuum, uel ſolutæ unitatis, ut bellè Galenus citatis à me antea locis docet. Nam cùm concoctrix facultas (ut in exemplo deducam) improbæ concoctionis cibi cauſa eſt, id nunquam præſtat, ni intemperatus ſit uentriculus, aut uno aliquo affectu eorum, qui ad inſtrumenta pertinent, corripiatur: aut communi morbo, ſoluta ſcilicet unitate. Quibus ſanè affectibus primò & per ſe actionis noxa adſcribi debet: ſed per hos quoq́ ipſi facultati, ut fuſiſsimè Galenus capite primo ſexti libri de Sympto. cau. docet. Ei uerò Galeni autoritati quam ex ſecundo Methodi medendi affers, inquientis, Propriũ eſſe morbi, actioni incommodare, itaq́ ſi facultas (ut ego uolo) actioni incommodat, ipſa morbus erit. Reſpondeo, me unà cum Galeno ingenuè conſiteri, proprium eſſe morbi actioni incommodare: ſed primò & per ſe, ac nullius interuentu: ut idemmet Galenus millies in mille locis teſtatur. Facultas uerò cùm actioni incommodat, non id per ſe, ſed morbi alicuius occaſione incommodat: itaq́ illi morbi ratio non conueniet. Facultas enim: etſi ipſa regundo corpori tanquam dux præficitur, morbo tamen aliquo irritata, malè munia ſua obit, officia inuertit, & aliorſum quàm pro naturæ modo operatur. An non & illud ſcis, excretoriam in nobis facultatem per morborum decretoria ſæpenumero aut multo, aut malo & pernicioſo humore exagitatam, peſsima gignere ſymptomata? dum immodicè utilia ſimul & inutilia magno cum laborantis incommodo excernit? Harum igitur functionum malarum, laceſsita facultas, cauſa procul dubio erit: ut dubitandum tibi non amplius ſit, ab ea interdum actiones improbè fieri, ſi irritata ipſa fuerit. Hic iam commentari deſino, ſi modò id a te prius impetrauero, ut attentione maiore atque iudicio mea legas: & quæ tibi maximè non probabuntur, ea modeſtia commonſtres quæ & profeſsioni & uirtuti tuæ congruere uidetur.

Lib. de Sympto. diff. cap. 1. et 2. Meth. & 1. de Sani. tuen.

IIII. OMNES conuulſiuos motus in duo genera diduci, plenitatis & inanitionis, quod à me ex Galeni & Hippocratis ſenſis dictum eſt minimè probas: putans aliam aliquam conuulſionis differentiam inue-

niri,

niri,quæ ad neutrum prædictorum generum referatur: eam ſcilicet,quæ per ſympathiam fieri dicitur, ſeu conſenſum, qualis illa eſſe ſolet, quæ ex punctura nerui prouenit. Reſpondeo, tantum duo illa inueniri præcipua conuulſionum genera, quæ ab Hippocrate enumerata ſunt, aphoriſmo XXXIX. ſextæ ſectionis, cùm ait, Conuulſio fit ex plenitate, uel inanitione: Sic uerò & ſingultus, nec credendum eſt, ullum conuulſionis genus Hippocratem latuiſſe: eumq́ eius generis conuulſionem ſæpe uidiſſe, quæ per conſenſum fit, dubitare non debemus: quam ille ſi ſeparatum omnino à prædictis genus putaſſet, minimè ſilentio præterijſſet: quod quando ab eo factum eſt, exiſtimare nos oportebit id conuulſionis genus Hippocratem ſub altero dictorum generum rectè poſuiſſe. Nam quæ ad puncturam nerui conuulſio ſequitur, ea cùm ob ſenſus in ea parte acrimoniam,& eius partis ad principium (nempe cerebrum ipſum) continuationem naſcatur, uel Galeni teſtimonio in arte medicinali, maximum in ea parte tum naſci doloris ſenſum neceſſariò concludere oportebit: ut Galenus VI. Meth. med. docet. Dolor autē omnis ſi uehemens ſit, fluxionem excitat, ita tradente Galeno cap. XCV. Artis medicinalis. Exiſtimare omnino oportebit, quæ fit in punctura nerui cōuulſionem, ad fluxionem eſſe referendam, atq; ex conſequenti ad plenitudinis illud genus ab Hippocrate poſitum. Fieri autem maximè conuulſionem illam ex fluxione, illa Galeni uerba apertiſsimè indicare uidentur, quæ ad caput XCII. artis medicinalis poſita ſunt. Tum inquit præſertim nerui punctura conuulſionem excitat, cùm nihil extrorſum expirat, obcæcato cutis uulnere. Aperiendum eſt igitur (ſubdit) atq; exiccandum ſubſtantia tenui, quæ uſq; ad ima nerui offenſi poſsit penetrare. Vides igitur ex hac uerborum Galeni ſerie, tum præſertim conuulſionem in nerui punctura naſci, cùm nihil foras expirat? hoc eſt, cùm uitioſus humor nerui ſubſtantiam lædens atq; implens, uel mordicans, intus conſtiterit, nec foras tranſpirarit? alioqui niſi ab hac fluxione conuulſio fiat, quorſum attinet uulnus (quod iubet Galenus) tum aperire, tum exiccare, ſubſtantia tenui quæ ad ima uſq; puncti nerui permeet? Vulneris enim apertio & exiccatio (quæ fieri iubet eo loco Galenus) non aliò certè pertinent, quàm ut effluet contentus intrò humor medicamentiq; exiccantis ope omnifariam exiccetur ac diſsipetur. Quæ rurſus omnia belliſsimè ab eodem Galeno ſexto Medendi metho. recenſentur, dum curationē puncti nerui ex profeſſo tractat: affectum quidem ipſum docens & dolorem uehementem ob ſenſus, qui in parte eſt, acrimoniam excitare, & phlegmonem accerſere, niſi quis rectè medeatur. Illud ut intelligamus, conuulſionem eam quæ ad nerui puncturam conſequitur, ad phlegmonem ex dolore nimio excitatum: uel alioqui ad humorem phlegmonem facere properantem, neceſſariò eſſe referendam. Vides (opinor) Marine, hanc quam tu diuerſam conuulſionis diff. putas, ad eam eſſe referendam quæ plenitati adſcribitur. Vnde meritò dixiſſe Galenum VIII. de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos cap. III. exiſtimo, in conuulſione tertiam aliquam cauſam ſupra euacuationē & repletionem ſe nondum reperiſſe.

Miror autem maximè diuerſas ab ijs te exiſtimare conuulſiones,quæ uel ex mordenti & tenui humore, neruoſa corpora rodente, uel ex frigore congelante naſcantur: (de quibus Galenus extremo cap. XII. Metho. med. loquutus eſt) nam eæ omnes ad prædicta genera referuntur. Conuulſio enim ex mordente humore facta, ad eam quæ à plenitate fit omnino reducitur, uitioſo uticꝫ humore neruoſis partibus negotium faceſſente: ea uerò quæ à frigore congelante fit, ad eam quæ inanitionis, frigore ſcilicet uehementi ob immodicam quam facit in parte conſtrictionem, ſuccos exprimente, neruicꝫ ſubſtantiam hac expreſsione contrahente, unde conuulſio naſcitur. Itacꝫ ſpecies eæ ſeu differentiæ conuulſionis, quas tu ex Galeno citas, diuerſæ non ſunt à prædictis, quas Hippocrates in plenitatis & inanitionis diff. diduxit. Conſtantiſsimum igitur maneat, duo tantum conuulſionum præcipua eſſe genera, ad quæ reliqua omnia deducantur, plenitudinis ſcilicet, & inanitionis: ut ex illo Hippocratis Aphoriſmo qui XXXIX. eſt ſextæ ſectionis, & illo Galeni textu qui octauo de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos ſcribitur, probaſſe me adamantinis rationibus puto.

V. QVAE DE pſora & lepra à me dicũtur cap. VI. cõmentario primo, eos inquam qui hæc mala faciunt ſuccos, non in cute tantum, ſed & in carne quoque conſiſtere, ueriſsima planè ſunt. Nam qui pruritum faciunt humores, eò ab ijs differunt qui lepram & pſoram faciunt, quòd ſua tenuitate cuti tantum hæreant: ij uerò non cuti ſolùm, ſed & carni quocꝫ, ut ipſa experientia docet. Nam & ſi hæc, cutis uitia eſſe ſtatuuntur, non ob id tamen negandũ, quin ſubditæ carnis aliquid uitia hæc contingant. Quod in lepra dubitari minimè poteſt, cùm ſe ipſa profundius in cutem agat, nonnihil ſubditam carnem uitians, ut quæ nimirum ſquammis tota ſcatet, puſtulis, ac uarij generis excoriationibus. Sed in ijs non diutius immorandum utpote leuioribus, quàm ut pleniorem operam deſiderent.

AD LIBRI SEXTI ANNOTATIONES RESPONSIO.

1 LIBRO ſexto id in primis tibi non placet, quod à me commentario ſecundo capitis primi dictum eſt, Facultatem (inquam) tum per eſſentiam lædi, cùm illius inſtrumentum primigenia quapiam affectione laborat: nempe intemperie una quapiam ex ijs, quæ præter naturam dici ſolent. Ego uerò Marine, Galeni ſententiæ adeocꝫ contextus eius, quem interpretor conuenientiſsima dixiſſe me arbitror. Quod ut oſtendam, illud tibi mecum conuenire prius uelim, Facultatis uocabulo id intelligi, quod actionum ſit effectrix cauſa, quod nobis illius definitio primo de Natur. facul. poſita abundè demonſtrat. Quumcꝫ natura ipſa actionum omnium, uel teſte Galeno, in nobis ſit opifex: conſequitur, ut facultatis nomine idem quod naturæ intelligamus. Facultas enim atcꝫ natura & ſi uocibus diuerſa ſunt, re tamen, eadem eſſe Galeno perhibentur: ita uticꝫ V. de Sympt. cau. ſcribente. Per naturæ (inquit) uocabulum intelligas uelim omnem qua regitur animal facultatem: ſiue illa à uoluntatis noſtræ imperio

Facultas quid

In Arte medicinali. Natura et Facultas idem.

imperio pendeat, ſiue ſecus. Itaq; facultas omnis in nobis natura dicitur: ex eo autem facultas ſeu potentia dicta eſt, quòd agere poſsit, ut primo de Facult. natur. exactè monſtratur. Quin idem ipſe Galenus, facultates ipſas naturales, naturæ uocabulo dignatur. lib. de Facult. natur. ſubſtantia. Facultatibus (inquit) quas nuper recenſuimus, attractrice uidelicet, expulſoria, retentrice, & alteratrice, naturæ uocabulo non animæ indito. Cùm igitur illud conſtet, naturam & facultatem re quidem ipſa eadem eſſe: conſequens illud certè erit, ut quæcunq; earum uni conueniunt, (quatenus illius eſſentiam atq; ſubſtantiam expendimus) idipſum & alteri conueniat. Quamobrem cùm natura Hippocrati atque Galeno nihil planè ſit aliud, quàm elementorum in nobis ſymmetria atque temperies, qua functiones probè obimus: erit itidem facultas in nobis ea ipſa temperies ac commoderatio, qua functiones rectè edere ualemus. Quod oſtendere uolens Galenus, libro de Pulſuum præſagitione primo, facultatis eſſentiam inueſtigans, hæc ſcripſit: 2. Aphoriſm. cõmen. 34. & 3. Aphoriſm. comment. 2.

Facultatis (inquit) eſſentia ſingularum partium, in ſingularum illarum poſita commodo temperamento eſt. Nam tum demum ſuum quæq; munus obit ſtrenuè, ubi ſit temperatiſsima: contrà malè fungitur, ſi intemperata ſit: atq; hactenus malè, quatenus ſit intemperata. Hæc eo loco Galenus. Secundo uerò eius tractationis libro, Eſſentiam (inquit) facultatum adducti ſumus credere, nihil eſſe præter qualitatem temperamenti, omniaq; & in dignoſcendo, & prædicendo, & curando, conuenire cum hoc decreto animaduertimus, &c.

Ex his (puto) ſatis conſtat, facultatum eſſentiam ſecundum Galenum in temperie ipſa partium conſiſtere: imò potius ipſammet facultatem nihil eſſe aliud quicquam, præter ipſam temperiem. Quæ cùm ita ſint (uti reuera ſunt) non'ne ueriſsimum illud quoq; erit, tum facultatis eſſentiam lædi, cùm pars cuius eſt, intemperata fuerit? An non id ipſum apertiſsimè Galenus dicit in eo contextu libri ſexti de Sympt. cau. cuius tu commentarium damnas? ſic enim textus habet:

Duo (inquit) ſunt prima genera aberrationis: unum, cùm potentia ipſa affecta eſt: alterum ab externo quopiam errore naſcitur. Atq; utrunque rurſus diuiditur, nam potentia bifariam læditur: aut per ſuam ipſius eſſentiam, aut per aliquem inſtrumentorum morbum.

Et paulò pòſt explicans, quid ſit in propria facultatis eſſentia nocumentum, hæc addit: Iam in propria eſſentia noxæ, intemperies quædam agentium qualitatum ſunt.

Vides hic apertiſsimè pronuntiantem Galenum facultatis noxas in ſua ipſius eſſentia, nihil planè eſſe aliud, quàm intemperies agentium qualitatum? Idem uerò Galenus, eodem ipſo contextu fuſius ſe explicans, indicat à quibus morbis facultas per ſui eſſentiam lædi, & à quibus impediri dicatur, idq; ſub hac uerborum ſerie:

Ab inſtrumentis (inquit) pendent Eryſipelata, œdemata, phlegmones, ſcirrhi, abſceſſus, & alij quidam huiuſmodi morbi. Atq; horum (ſubdit) alij ſimplices, alij compoſiti in uentriculo cõſiſtunt: propter quos omnes

uentriculus malè concoquit, ipſius potentia qua concoquit noxam ſuſtinente, per intemperies quidem, in ſua ipſius eſſentia: per alios uerò morbos, qui inſtrumentales ſunt, impedita duntaxat. Hactenus Galenus.

Ex cuius uerbis euidentiſsimè illud conſtat, facultatem partis, tum ſecundum ſuam ipſius eſſentiam lædi, cùm per intemperiem noxam ſuſtinet: tum uerò impediri, cùm per inſtrumentarios morbos pars ipſa à ſuo munere obeundo deficit: tum enim nulla exiſtente in parte intemperie, ſed tantum inſtrumentario morbo, facultas in ſui quidem eſſentia non læditur: impeditur tamen quominus proprium poſsit exercere munus. Quas uerò tu in contrarium affers rationes, haud magno negotio diſſolui poſſunt. Siquidem in neruorum opticorum obſtructione, facultas non per ſui eſſentiam læditur, nulla exiſtente in parte intemperatura, ſed ſola obſtructione, ut ſupponitur: impeditur ipſa tamen, quò minus in ſuum ipſius munus exire ipſa poſsit. Reliqui uerò ex Galeno loci quos adfers, tum ex hoc ipſo textu, tum ex commentarijs eiuſdem in Hippocratis prognoſtica, nihil aliud certè probant, quàm facultatem interdum per ſui eſſentiam, interdum per inſtrumentorum morbos laborare, quod ego ingenuè cum Galeno confiteor: uti & illud, tum facultatis eſſentiam per ſe lædi, cùm intemperies aliqua adfuerit noxam adferens: quæ certiſſima Galeni eſt hoc loco ſententia. Verùm ſcrupus ex ijs quæ paulò antè dicta à nobis ſunt oriri uidetur: quòd facultatem corporis, re quidem ipſa, idem cùm natura eſſe de Galeni ſententia dixerimus: cùm tamen idem autor ea de re uarius, nec ſibi perpetuò cõſtans fuiſſe uideatur, cùm libro de Naturalium facultatum ſubſtantia, & V. de Sympto. cau. & I. atq; II. de Præſagitione ex pul. facultatem naturæ uocabulo atq; temperaturæ dignetur, III. uerò de temperamentis, facultatem eam ipſam naturæ effectum quendam eſſe ijs uerbis affirmet:

Quatuor dicimus totius corporis proprias facultates eſſe: unam idoneorum tractricem, alteram eorum omnium retentricem, tertiam alteratricem, & quartam quæ alieni ſit ſegregatrix: eaſdemq; facultates, effectus eſſe totius in quouis corpore ſubſtantiæ: quam etiam conſtare ex calido, frigido, humido & ſicco inter ſe mixtis dicimus. Si itaq; hoc loco facultates effectus eſſe totius corporis ſubſtantiæ, hoc eſt, temperaturæ in nobis, ex calido, frigido, humido, & ſicco conſtantis, ipſemet Galenus aſſerit: quonam pacto idem cum natura erunt? cùm facultates, naturæ effectus eſſe quoſdam aſtruat: nihil autem & effectus & cauſa ſimul dici poſsit, ad id repugnante natura. Sed ab oſcitantiæ crimine uindicari tamen hoc pacto Galenus poteſt, ſi dicamus, uariè ipſum facultatis uocabulo tum hoc loco, tum alijs præcitatis uſum. Cùm enim facultatem idem cum natura eſſe affirmat, uti V. de Sympt. cau. & de Natu. facul. ſubſtantia, facultatis ſeu potentiæ nomine propriè uſus eſt, ut eſt ipſa principium quoddam motus, & tranſmutationis, quæ prima Ariſtoteli V. Metaph. cap. XII. potentiæ ſignificatio eſt. Tale autem principium in nobis natura eſt, quæ quòd agere ea omnia quæ ad corporis tutelam pertinent poſsit, facultas meritò ſeu potentia dicitur. Cùm uerò effectum eſſe totius ſubſtantiæ

Galenus à repugnãtia uindicatus.

Quomodo natura in nobis facultas dicatur.

ſubſtantiæ noſtræ dixit, libro de Temperamentis, ad operandi uim & qualitatem, qua naturalem dicimur habere potentiam, ſeu ad diſpoſitionem ipſam reſpexiſſe uidetur: nam & hæc in nobis facultas dicitur: quæ quidem ipſa profectò, & effectus quidam eſt à natura profluens noſtra, & in qualitatis genere reponenda. Naturalis enim potentia aliquid agendi, & diſpoſitio item ipſa, qua unum aliquid poſſumus præſtare, qualitatis ſpecies Ariſtoteli libro Prædicamentorum capite octauo eſſe iure ſtatuuntur. Itaq; duo ſunt quæ facultatis nomine appellari in nobis meritò poſſunt, Principium inquam illud motionum in nobis omnium, quod quidem uerè & propriè tum Natura tum Facultas, ſeu Potentia dicitur: de quo appoſitiſsimè illud dixiſſe Galenus uidetur, Per naturæ uocabulum intelligas uelim omnem qua regitur animal facultatem. Et illud item in Arte medicinali, Omnium horum (ſcilicet operum) natura opifex. & libro de Naturalium facultatum ſubſtantia, facultatibus ipſis naturæ nomen congruentiſsimè indidit: atq; hæc uera eſt & germana facultatis eſſentia, quæ & ipſa ceu cauſa quædam aptitudinem illam ad functiones rectè & ex uſu obeundas parit: quam Naturalem potentiam, hoc eſt, pronitatem ad agendum quandam dicimus. Et hæc ſanè facultas ſeu potentia eſt, hoc eſt, qualitas quædam in nobis, qua agendi potentes dicimur: attribui enim facultatis nomen & ſubſtantiæ, & qualitati, pro diuerſa ipſius ratione poteſt. Illam, ſi ut principium eſt effectiuum ſpectes, ſubſtantia profectò ipſa erit, nempe natura noſtra quæ omnium eſt operatrix, & agendi principium: Sin uerò ut pronitas quædam & naturalis agendi poteſtas, ab principio illo manans, ad ſecundam qualitatis ſpeciem erit referenda, quæ & ipſa effectio eſt alterius quę uerè & propriè facultas dicitur. Vt primùm enim probè temperata pars quæpiam eſt, mox ea in parte qualitas quædam rectè operandi innaſcitur, ab ipſa partis temperatura profluens, quæ pronitas ſeu poteſtas operandi dicitur. Atque hoc pacto conciliari pugnantes eadem de re hac Galeni loci poſſunt, ipſeq; Galenus à ſupinitatis & obliuionis dictorum alibi ſuorum crimine uindicari.

Facultatis nomine quæ ueniant appellanda.

5. de Sympt. cau.

II. FACVLTATEM ipſam minimè lædi, parte functionis principe non læſa, ueriſsimè dixiſſe mihi uideor: idq; Galeni ſenſis congruere teſtatiſsimum facere poſſum. Siquidem cùm facultas ipſa tum maximè lædi dicatur, cùm pars quæ ab ipſa regitur, uno aliquo intemperamenti genere laborat: uti in annotatione præcedente à nobis monſtratum eſt, ex Galeni utique libro de Pulſuum præſagitione primo, atque ſecundo. Conſequens certè eſt, ut ſi pars ipſa quæ functionis eſt opifex, non lædatur, facultas ipſa tum minimè lædi dicetur. Nam & ſi facultas toti organico adſcribatur, uti uiſoria oculo, auditoria auri, guſtatoria linguæ: ineſt tamen (uti ſcis) ijs partibus una quæpiam ſimplex pars, quæ functionis ſit effectrix: nempe in oculo cryſtallois, in aure neruus auditorius, in lingua nerui ea propago quæ à tertia coniugatione à cerebro ortorum naſcitur. Itaq; in oculo ſi cryſtallois laboret, uiſoria tum facultas lædi dicetur: quòd in ea præcipuè facultas conſiſtere atq; huius munere functionem exercere ſuam in oculo poſsit. Vbi uerò reliquarũ partium aliqua,

Facultas quando maximè lædi dicatur.

quæ uiſioni uſum aliquem præſtant læditur, idq; inſtrumentario quopiam morbo. tum ab ea impediri quidem rectè facultas dicetur, non ſic lædi. Quæ docta Galeni I. cap. V I. de Symptomatum cauſis eſt ſententia. At de ijs iam ſatis.

III. DE VOMITV rectè ſentire mihi uideris, non in omni corruptum eſſe cibum ſuccum'ue aliquem, ſed interdum ſolam cibi copiam uomitum inferre, ut euidentiſsimis autorum teſtimonijs conſtat, nec ego hac in re à te diſſentire poſſum: quod & ego in margine libri mei ad contextum certè appoſueram, ſed incuria operarum prætermiſſum id fuit.

IIII. NON PROBAS lienteriam ad expultricis facultatis ſymptomata eſſe referendam: at illud maximè Galenus probat, eo ipſo contextu capitis ſecundi quem interpretor, inquiens:

Atq; in hoc ſymptomatum genere (de deprauatis expultricis facultatis motibus loquens) haud abſurdè numeratur lienteria, id eſt, inteſtinorum leuitas, &c.

Quid ijs uerbis apertius? quod ſi Galenus lienteriam ad facultatis expultricis motus refert, cur mihi ad eoſdem ipſos motus non ſit referenda? præſertim cùm & Pœni medici omnes, & Paulus atq; Aëtius id ipſum aſſerant. Nec obſtat, quòd uentriculi uitio ſæpenumero ſymptoma hoc accidat: nam etſi uentriculus interdum ſymptomatis huius cauſa eſt, facultas tamen expultrix deprauatè tum munus ſuum obit, ad eamq; ſymptoma hoc perpetuò referre oportet, ut eodem ipſo quem interpretor loco bellè docet Galenus. Itaq; non eſt quod aliena me à ueritate dixiſſe putes, cùm dixi Nauſeam, & leuitatem inteſtinorum ad hoc ſymptomatum genus eſſe referenda: nempe facultatis expultricis malè ſuo munere fungentis. Sic enim de eadem re Galenus ſtatuit, Auicenna, Paulus, deniq; omnes.

V. SOLAM interdum plenitatem, uaſorum rupturam facere poſſe, minimè probas, cùm id etiam dicere uideatur Galenus paulò poſt meam ea de re commentationem. parum utiq; memor eorum quæ in commento illius aphoriſmi, Habitus exercitatorum, dixit, ſic inquiens:

Cùm (inquit) uaſa cibis ac potibus fuerint ſupra modum repleta, periculum eſt ne dirumpantur. Et paulò pòſt eodem loco. Cùm uenæ amplius conceptaculum non habent in quod alimentum diſtributum recipiatur, tunc periculum imminet aut diruptionis, aut mortis repentinæ.

Vides hic Galenum ex plenitate rupturam uaſorum metuere? Quæ etiam libro de Bono corporis habitu, ueluti confirmantur: etſi hæc tu in alienum quendam transfers ſenſum: ut uelis, non à multitudine, ſed feruore diſruptionem hanc fieri: cùm Galenus feruorem hunc, quo ſanguis instar muſti ebullit, non tam uaſorum caliditati, quàm impletioni tunicas diſrūpenti adſcribat. Qui uerò à te locus ex quinto Methodi medendi aduerſum me citatur, is certè pro me facit: cùm dicat eo loco Galenus, multa ob id perrumpi quòd quem in ſe continent ſanguinem præ copia cōtinere non poſsint. Cùm uerò Galenus dicit, ſanguinem adeò auctum, ut in uaſis contineri non poſsit, rupturam facere non poſſe: ita intelligendus

Loci Galeni explicatio.

dus erit, ut uoluerit, ſanguinis copiam apertionem uaſis, potius quàm rupturam facere ſolere: non tamen omnino id efficere non poſſe, ut præadductis locis ex eodem Galeno eſt probatum. Quinimo (ut mihi quidem rem paulò altius contemplanti uidetur) interpres hic Galeni mentem minimè eſt aſſequutus: cùm literam hanc, negandi nota ab ipſo explicatam, alieniorem à Galeni mente faciat. ſiquidem Linacer locum hunc [atque hic ut uas ipſum rumpere non poteſt ita uaſorum ora apeire poteſt] ſic uertit:

Sanguinem quidem uitioſè affici dico: & cùm adeò uitioſi eſt ſucci ut erodat ea quibus continetur. Et cùm ita eſt immodicus, ut intra uas ſuum non contineatur. Quippe id quoque quod ſanguinis uas rumpat, uel recludat eſt ſatis.

Vides hic Marine ſenſa Galeni à Linacro quàm Copo fidelius interpretata: cùm Galenus hic conformia atque conſentanea ijs quæ quinto Methodi medendi, & in commentario illius aphoriſmi, Habitus exercitatorum, dixit, tradiderit? nempe à plenitate uaſorum ipſa non tam aperiri, quàm rumpi poſſe. Non enim Galeno dignum eſſet pugnantia hic dixiſſe ijs, quæ tam multis locis de re eadem dicta ſunt: ni Galenum oſcitantiæ & obliuionis arguere (quod nephas duco) uelimus. Græcus itidem codex, cui uni inſiſtendum, ita habet. *Copus notatur.*

Ἅπαντα δὲ τὰ τοιαῦτα ἐμπίπτει διὰ τρεῖς αἰτίας, ἤτοι τῇ δυνάμει ἀναστομωσάσης ἀγγεῖον, ὡς ἐν ταῖς ἐκ ῥινῶν αἱμορραγίαις, ἢ δι᾽ αὐτὸ τὸ αἷμα μοχθηρῶς διακείμενον, ἢ τῶν ἀγγείων τι. τὸ μὲν οὖν αἷμα μοχθηρῶς διακεῖσθαι λέγω τὸ, τὸ κακόχυμον εἰς τοῦτον γεγενημένον, ὡς διαβιβρώσκειν τὰ περιέχοντα, τὸ δ᾽ οὕτω πλέον, ὡς μὴ στέγεσθαι. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ῥῆξαι ἢ ἀναστομῶσαι ἀγγεῖον, ἱκανόν ἐστιν.

Quod eſt: Omnia uerò hæc tribus ex cauſis eueniunt: aut facultate ipſa uaſorum ora aperiente, ueluti in ſanguinis è naribus profuſione, aut ſanguine ipſo uaſe'ue eius aliquo uitiato. Sanguinem uerò ipſum uitioſè tum affici dico, cùm adeò uitioſi eſt ſucci; ut ea erodat in quibus continetur. Et cùm ita eſt copioſus, ut intra uas ſuum contineri non poſsit: quod quidem tale eſt, tum ruptionem uaſis, tum recluſionem facere poteſt.

Vides Marine apertiſsimè Galenum ſua lingua loquentem, uelle copioſum ſanguinem uas ipſum tum rumpere tum aperire poſſe: ut intelligas plus autori ipſi Galeno, quàm illius interpreti eſſe fidendum. Tu itaque uerſionem Copi tuam caſtigato.

VI. EXPVLTRICEM facultatem humido, retentricem ſicco magis operari, tam manifeſtum eſſe puto, ut probatione non indigeat. Nam ſi uerum illud eſt, quod omnibus ex æquo medicis in confeſſo eſt, retentricem facultatem ſicco operari: conſequens certè eſt, ut expultrix, quæ illi contraria eſt, contraria itidem operetur qualitate, nempè humido: quod declarant ea quæ facultatem hanc ad ſuum ipſius munus excitant. Cùm enim ſæpenumero accidat, ut facultas hæc parum probè ſuo munere fungatur: tum ut illam ad ſui muneris obitionem excitemus, humectantia omnia, & mollientia, lubricumque corpus redden-

tia,

tia, exhibere ſolemus. Quæ fermè omnia temperamento eſſe humido, abundè conſtat. Quorſum enim quæſo attinet, tali temperamento prædictis medicamentis, aut cibis iuuari facultatem propultricem, ni ipſa humido operetur? Inde fit, ut olerum pleraque, & fructus ij qui lubricam & fluxilem in ſe ſubſtantiam habent, uentrem moueant, & facultatem propultricem ad ſuum ipſius munus excitent. Tum etiam qui humido ſunt temperamento, felicius munus hoc obeunt: qui ſicco, infelicius. Nec obſtat quòd facultas hæc motu operetur, qui firmitudinem aliquam requirat. Nam motus hic, quo expultrix facultas ad ſuum ipſius munus mouetur, humido potius quàm ſicco iuuatur, atque perficitur: ſicco utique motum hunc impediente, quod maximè uidere eſt in ijs, qui macilento & ſicco corporis habitu cùm ſint, uix niſi ſumma difficultate excernere poſſunt: ſiccitate ſcilicet motum hunc impediente: quem cùm iuuare methodo medica uolumus, omni ratione humectare tum cibis ac potibus, tum medicamentis, & forinſecus admotis contendimus. Auicennæ uerò ſententiæ non accedo, qui uoluit, ſiccitatē expultrici potentiæ neceſſariam eſſe. Qui enim fieri poteſt, ut id quod facultatem à ſuo ipſius munere impedit ac remoratur, ad illius facultatis munus obeundum neceſſarium ſit? Cumq́ue ſiccitas facultatis expultricis munus obtundat, non excitet: (ut ſuprà probatum) ſequitur ſiccitatem potius illi obeſſe, quàm prodeſſe: tantum abeſt ut illi neceſſaria ſit, ut uoluit Auicennas. Galeni uerò locus ille, in hoc ipſo capite à te adductus, non aliud probat, quàm humiditatē non tam reliquis operationibus quàm nutritioni eſſe neceſſariam: etſi quadantenus, ſi ſuperflua ea ſit, cæteris cunctis aduerſetur.

Auicennæ error.

VII. COMMENTARIO ſexto capitis tertij, id quod à me dictum eſt non probas, Actiones eas practicas dici, quæ in agendo & aliquid efficiendo totæ ſunt: cùm ex hoc ſequi uideatur, concoctionem practicam eſſe actionem quandam: ut quæ nimirum tota in agendo ſit, hoc eſt in cibo concoquendo. Malè mi Marine practicæ nomen accipere uideris, ſiquidem Galeno & Ariſtoteli in more eſt, actiones eas practicas uocare, quæ actuoſæ ſunt, quarumq́ue finis eſt, operatio & actio, ſeu effectio, non contemplatio: ut cùm diſciplinas interſtinguimus, contemplatrices alias, alias uerò actiuas uocamus. Sic Galenus libro de Facult. natur. ſubſtantia, partem philoſophiæ practicem, actiuam nominat. Eſt nanque quædam philoſophiæ pars, cuius finis eſt actio: uti ea quæ de moribus, quæ de ciuili gubernatione, quæ de priuata tractat. Partes enim eæ omnes, non aliud certè docent, quàm quomodo benè moratum hominem uiuere oporteat: quonam pacto rempublicam, aut priuatam regere conueniat: quæ omnia ad congruas actiones referuntur. Itaque cùm Galenus ad functiones practicas durum & calidum inſtrumentum magis idoneum eſſe dixit: de ijs intellexiſſe eum puto, quæ in operando, laborando, & agendo, non in contemplando conſiſtunt. Vt enim quis agat, & agendo operetur, calore indiget, & uario ad efficiendum motu atque conatu. Quapropter inſtrumento indiget forti & ualido, quale calidum

lidum & durum eſt, quod laborando minimè fatigatur & diſſolutu contumax eſt. Ac proinde quos calore multo natiuo & uiribus abundare uidemus, hos maximè actuoſos eſſe deprehendimus: qui & ipſi ſolida habent membra, duram carnem atque robuſtam. Contrà uerò, qui ad contemplandum apti ſunt, & ingenio ualent, molles carne eſſe uidemus: ut etiam philoſophorum maximus Ariſtoteles dixit libro de Anima. In quem ſenſum actionis nomen ſumendo, nulla naturalium functionum practica dici poterit, cùm electiuè in opus non ducatur: ni uelimus lato quodam modo Actionis uocem accipere pro omni motu operis alicuius effectiuo. Si uerò propriè & appoſitè loqui uolumus, id cum Galeno libro de Natu. facult. 1. Opus uocabimus, quod iam factum atque completum per actionem eſt: ueluti ſanguinem, carnem, neruum: Actionem uerò ipſum actiuum motum: cauſam uerò à qua hæc procedit, Facultatem. Sic iſta diſtinguit citato loco Galenus. Igitur concoctio, etſi quodammodo practica functio dici poſsit, quòd chylum operetur: non propterea ſequitur falſum eſſe, calidum & durum inſtrumentum ad actiones practicas magis idoneum eſſe. Siquidem uentriculus qui calido multo abundat, & bene compactam habet ſubſtantiam, felicius concoquit eo in quo contraria ſubſunt. At de ijs abundè iam ſatis.

Opus. *Actio.* *Cauſa.*

VIII. QVOD PRO conſtanti id habendum ex Galeni doctrina dixerim, partem eam quæ cruditatem ipſa fecerit, noxam ſentire: id minimè probas, in id capitis dolorem adducens, qui à uentriculi cruditate ortus ſit: cùm pars quæ cruditatem facit uentriculus ſit: pars quæ noxam ſentit, caput. Hæc tua ratio Marine. At tibi cogitandum illud in primis erat, fieri nullo pacto poſſe, ut pars aliqua cruditatem faceret, quin eadem ipſa quatenus iam a ſuo munere rectè obeũdo deflectit) noxam ſentiret: ſiquidẽ primo huius tractationis, mox ab initio. Quiſque ſe ſanum eſſe arbitratur, cùm partium corporis adminiculo munijs ad uitam neceſſarijs citra noxam fungi poteſt. Partem uerò illam ægrotare, quæ ſuum munus obire nequit. Itaque cùm pars cruditatem facit, iam non rectè munus ſuum obit: ut omnibus eſt in cõfeſſo. Si uerò munus ſuum rectè non obeat, iam ægrotare dicetur: atque ex conſequenti noxam ſentiet. cùm eadem Galeno ſint, Noxã ſentire, & Aegrotare. Non'ne igitur quæ pars crudiratẽ facit, noxã ipſa ſentiet? Nec obſtat quod de dolore capitis adduxiſti. Nam etſi caput noxam ſentiat, per conſenſum à uentriculo cruditatẽ faciente: non tamen fit, quin & uentriculus ipſe non itidem, & multò equidem magis noxam ſentiat: ipſo utique per proprietatẽ & propriam eſſentiã, cerebro uerò per conſenſum laborãte. Maiorem autem eſſe noxam, quæ per protopathiam fit, ea quæ per ſympathiã, apud omnes teſtatiſsimum eſt: uti & illud uerißimum eſt, partem imbecillam noxam hanc plurimum ſentire. Quod & ego conceptis uerbis in eius cõmentarij quem tu damnas initio intrepidè affirmaui hac uerborum ſerie: Quæ cauſa eſt, cur per cruditates nonnullis renũ dolor, quibuſdam uentriculi, alijs lienis, iocinoris, thoracis reliquorumque membrorũ pathemata oriantur: prout in alijs alia pars imbecil

imbecillior aut acutiore ſenſu prædita, aut alioqui naturæ ratione, aut ſitus, noxam ſuſcipere apta. Vides Marine, Valleriolam ingenuè confitentem ac prædicantem, imbecillitatem partium in cauſa eſſe, cur aliæ alijs partibus magis per cruditates afficiantur. Hæc habui quæ ad tuas in meos commentarios annotationes dicerem: non tam mei tuendi, quàm ueritatis aſſerendæ cauſa. Quæ ſi à te probabuntur, erit ut uolumus: ſin minus, meliora afferens tibi aſſentiemur.

*

Reſponſionum medicinalium finis.

INDEX LOCVPLETISSIMVS EORVM QVAE TOTO HOC OPERE NOTATV DIGNA HABENTVR.

Cuius prior numerus paginam, poſterior eius paginæ uerſum indicat.

ABSCONDITOS cancros non eſſe à medico curandos, iuſsit Hippocrates 395. 24
Acceſus in ſtipula & leui aliqua ſubſtantia ignis ut facilè ſuccenditur, ſic facilè diſsipatur 24. 22
Acceſsio quando deſinat 364. 19
Acceſsionis tertianæ uel alterius febris continens cauſa quæ 364. 21
Acceſsionis remiſsio in ſynochis febribus ex feruentium humorum tranſpiratu contingit 124. 10
Acceſsionis nouæ in febribus cauſa ex Galeno 95. 11.
Plurium dierum acceſsionem perpetuam fieri quando contingat 124. 12
Acceſsiones unde fiant Galeno 95. 13
Acceſsionis unius in Synochis cauſa ad finem uſque 96. 14
Acceſsiones & exacerbationes alii cum rigore, alii cum horrore, alii ſolùm cum frigore acceſsiſſe dicimus 18. 15
Accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt 396. 29
Acerba Platoni quæ dicantur 69. 21
Acidus ructus à frigidis uel cibis uel ſuccis fit 16. 14
Acres & tenues ſucci cur acutos creare morbos Hippocrati dicantur 89. 21
Aeris humor animi deliquia & conuulſiones inferre ſolet 250. 29
Acron Agrigentinus, & de illius ad peſtem antidoto 158. 24
Acron Agrigentinus odoratorum lignorum pyras incendit, ut aeris peſtilentis malignitatem emendaret ibidem
Actuarius 157. 31
Actus pure ſpeculatiuus finem habet 214. 39
Acuti nomen cur morbis quibuſdam inditum 86. 38
Acutum quid propriè dicatur 86. 40
Acutum telum & mucronem quem dicamus ibidem
Acutum ingenium quod dicatur 86. 42
Acuto iudiciu quenquam eſſe quid 86. 45
Acuti morbi Hippocrati qui numerétur 86. 18
Acuti morbi quinam medicis dicantur 86. 29 & 89. 2
Acutos morbos non perpetuò ſecum acres humores comites habere 89. 17
in Acutis morbis fallaces eſſe ſalutis & mortis notas 406. 24
in Acutis morbis ſanguinem detrahendum ſi æger ætate floreat & uiribus abũdet 309. 22
ad Acutiem morbi quæ faciant 90. 25
Addiſcere iucundum eſt, ex Ariſtotele 215. 12
Adepti quod bonum uidetur, in eo conquieſcimus 213. 34
Admiratio omnis animi ſuſpenſionem ob rei nouitatem & ignorationem facit 217. 36
Admiratio quarum rerum ſit 217. 37
Admiratio in riſum non cadit 218. 6
Admiratio riſum neq; gignit, neq; conſtituit 218. 26
Adoleſcentia quæ ætas 312. 21
Adoleſcenti qui eruginem euomuit conuulſio accidit 245. 38
Adſtringentium atque refrigerantium natura qualis 62. 2
Adſtringentia & refrigerantia à parte fluxione tentata humores repellunt 62. 3
Aeger laborum & operę medici curam habeat 295. 32
Aegro aſsidentium officium 395. 32
Aegros aſsidẽtes, rudentes & rei gerẽdæ idoneos eſſe oportet 295. ibidem
Aegri à quibus aſsidentium uitiis offendi maximè ſoleant 295. 39
Aegri citam tantum curationem cogitent aſſidentes 295. 42
Aegri curam habentibus uera debet narrare medicus 407. 10
Aegrum ſuo munere fungi æquè ac medicum oportet 295. 7
Aegri officiũ imperata à medico facere 295. 9
Aegrum quæ commouere ullatenus poſſunt alieniſsima ab eo eſſe oportet 296. 5
Aegrum ne ad unam duarum rerum perducamus cauendũ, aut humorum colericorũ ebullitionem, aut frigidorum cruditatem 129. 44
Aegrum quempiam ad bilis feruoré uiriumq; corporis reſolutionem deduci poſſe quid argumento ſit 134. 1
Aegritudine cùm una plures eodem tempore homines corripiuntur, cauſam in id reiicere debemus quod eſt maximè commune, nempe in aerem, ex Hippocrate 154. 35
Aegri malè habiti cõualeſcentes, & melancholici, cur uel nunquam, uel ægrè rideant 223. 6
Aegroti erratum uel minimum cauſam eſſe relapſus in morbum 152. 38
Aequinoctium utrunq; periculoſum, ex Hippocrate 370. 15
Aequinoctiorũ poteſtate tẽpeſtates fiũt 371. 37

Aequiuoca ſigna quæ 397.23
Aër Hippocrati tum popularium tum priuatorum morborum cauſa eſſe ſtatuitur 43.31
Aër an terræ uehiculum dici poſsit 11.25
Aer terræ & maris meatibus incluſus quid faciat 6.24
Aer omnibus ferè rebus intermiſſus eſt 6.7
Aër perpetuò nos afficit 285.31
Aër qualiter affectus fuerit, taliter affici corpora noſtra eſt neceſſe ex Galeno 151.8
Aër cauſa tũ popularis, tũ priuati morbi 155.7
Aer quē inſpiratione attrahimus pro naturæ ſuæ modo corpora noſtra immutat 155.40
Aër frigidus quis uaſa coarctare poſsit 31.24
Aër calidus inſpiratus uaſa non coarctat 31.17
Aër frigidus inſpiratus non ſemper uaſa rumpit 31.19
Aër quomodo febres interdum excitet 45.29
Aër aſtris imperfectior longè & infirmior eſt 8.42
Aëris motus à Sole conſeruatur 8.44
Aër à Sole illuſtratur, & purior redditur 8.45
Aëris nomine ſpiritum in nobis interdum intelligi 23.25
Aëris mutationibus qui magis reſiſtãt 247.25
Aeris quàm minimum per inſpirationem à nobis trahi in peſtilenti aëre oportet 156.42
de Aëris attractu, & reſpiratione in piſcibus Plinii opinio 10.36
Aeris nos ambientis ſtatum, mutationes, tempeſtates: aquarũ uim, & locorum in quibus morbi populariter graſſantur naturã omnē ſcire oportere medicum 146.32
ſub Aeris temperie, & anni tempus & regionē compræhendit Galenus 131.36
Aërem ſolis motum non conſeruare, nec illi eſſentiam dare 8.36
Aërem, Lunæ non eſſe fundamentum, contrà quàm ſenſerit autor libri de Flatibus 11.14
Aër Lunæ fundamentum ut dici poſsit 11.20
Aërem tum priuatorum, tum popularium morborum rectè cauſam ſtatui 45.6
Aëris quanta uis in noſtro immutando corpore 45.7
Aër perpetuò nos afficit, & corpus noſtrum contingit 45.9
Aërem in morbis creandis magnam poteſtatem habere 45.11
Aër morborum omnium cauſa autori libri de Flatibus ſtatuitur 45.13
Aer tanquam concauſa ad morborum generationem concurrit 45.16
Aerugo, oleum, cera, cauum ulcus per ſe implere nequeunt: admiſta id poſſunt 66.21
Aeſtimatiua noſtra potentia ubi obiecta boni ſpecies eſt, ad illam toto impetu fertur 213.35
Aeſtas autore Hipp. morbos abbreuiat 96.36
Aeſtatis morbi bilioſi ex Hipp. ibidem
Aeſtatis ardores imbecillia reddere corpora ſolent 153.17
Aeſtatis initium Vergiliarũ exortus: finis Arcturi ortus ibidem
Ad æſtatem frigidæ & humidæ naturæ optimè afficiuntur: ad hyemē calidæ & ſiccæ 255.18
Aeſtate diſſoluti corporis ſucci 394.39
Aeſtate Eteſias non habente calidos morbos graues uiguiſſe 75.10
Aetas quæ ualidos morbos incurrere poteſt, eadem & auxilia præcipua in id morbi parcè adhibita ferre poteſt 311.19
Aetas quid 311.29
Aetates quatuor Galenus eſſe uoluit 311.31
Aetates certo & exacto annorum numero circumſcribere non eſt 311.34
Aetas puerorum calidiſsima 311.36 Senum uerò frigidiſsima 311.40
Aetates calidiores in frigidis regionibus magis ſanæ 255.9
Aetates per ſeptimanas annorum diſtinguuntur, ex Galeno 310.6
Aetatum uarietas unde contingat 312.8
Aëtius arthriticis intermiſsionis tempore uinum concedit 110.4
Affectus nequit curari manente quæ ipſum excitauit cauſa 359.10
Affectus capitis qui per conſenſum à uentriculo ab his qui per proprietatē quomodo diſtinguat Galen. 273.26
Affectus corporis & animæ quoties concurrunt, uel contrarii corporis habitus congrediantur tum ſimul oportet uoluptas & dolor 171.24
Affectum qui dolorem excitet, uel diuiſionem eſſe, uel alterationem 160.8
Affectus interim ut uoſcantur 330.14
Affectus omnis præter naturam ad naturalem habitum per contraria reducitur, ex Galeno 169.33
Affectus omnis præter naturam per contraria ad naturalē habitũ reducitur, ex Gal. 162.26
in grauiſsimis affectibus conſilium quod ſumendum. ex Gal. 271.43
Agelaſtos, hoc eſt ſine riſu ac mœſtos eſſe qui ſe Philoſophiæ dediderunt 223.9
Agreſtia olera improbi ſunt ſucci 143.18
Alexander Aphrodiſeus 200.1
Alexãdri Traliani ſalutaris ad calculoſos monitio 418.9
Alexandri Traliani locus de uino arthriticis dando 109.39
Alimenta quæ ſumenda ad prolem ſuſcipiendam 315.7
Alimenta copioſiora quando exhibenda 15.1
Alimento, qui creſcunt, plurimo egent 14.44
Alimentorum prauitatem interdum popularis morbi cauſam eſſe, uoluit Paulus 155.31
Alimentorum uires unde compertæ 243.13
ſine Alimentis uiuere neq; in ſecunda, neq; in aduerſa ualetudine poſſumus, ex Gale. 347.7
quod ad ſubſtantiæ fluorem inſtaurandũ aſſumitur, nõ omne uerti in Alimoniã põt 285.7
in Allobrogibus certus terræ tractus eſt, in quo populariter gulæ tumore laboratur 156.2
Aloiſius Mundella 411.4
Alterari per ſe tota corpora quando dicantur 82.41
Alteratio omnis à contrario eſt 82.43

Alter

Alterari nos à quibuſdam neceſſariò 290.2
Alterantur corpora ab efficientibus qualitatibus 169.16
Alteratur contrariis unumquodq; 256.5
Alterationem ſenſim irrepentem doloré afferre non poſſe 160.9
Alteratio quid 160. 19
Alteratio non omnis ad dolorem inferendum idonea 160.20
Alteratio ea quæ & confertim à naturali ſtatu corpora agit & uiolenta eſt, dolorem infert 160. 23
Aluum ducendam, ubi in pleuritide dolor partes ſub ſepto tranſuerſo infeſtauerit 50. 2
Alui ſubductionem antiqui quomodo iuuabant 183. 33
Alui ductio à ſomno coërcetur potius, quàm promouetur 116.32
Aluum quæ tardo ſui commeatu mouent, cur ante cibum aſſumpta adſtringũt, poſt cibum uerò aluum mouent: ut cotonea, pira meſpila, & eius generis 115.40
Amarum non omne caloris exceſſu, ſed frigoris interdum fieri 59.16 & 60.2
Amarum à frigido quomodo fiat 60.3
Amarum omne nec calidum nec tenuandi aut extergendi facultate præditũ eſſe, ut de opio & cicuta patet 60.8
ex Amaris quæ frigida à Dioſcoride, Galeno, & Paulo ſtatu antur 60.14
Amara utplurimum odorata eſſe 60.16
Amaritudinem odorum eſſe principiũ 60. 17
in Amaro ſapore dominari temperiem ſeu complexionem ſiccam terreſtrem, ut uoluit Auerrous 59.22
Amarũ à calido & frigido naſci poteſt Auerrois ſententia 59. 23
Amarum quod à frigido genitum eſt, dulceſsit poſtea maturum 59.24
Amarum quod à calido genitum eſt primò dulce fit, dein amareſcit 59.26
Amari ſaporis generationem Galenus ex dulcibus prouenire à calore extenuatis affirmauit 55. 16
Amara dulcibus & calidiora & tenuiora uoluit eſſe Galenus 55.17
Amarum omne caloris exceſſu fieri uoluit Galenus 55.18
Amara omnia calida eſſe uoluit Galenus 55.19
Amara extenuandi facultate eſſe prædita 55. 20
Amarum nunquam odoratum eſſe uoluit Galenus 55.20
Amarum grati odoris initium 60.27
Amara dulcibus nec calidiora nec tenuiora perpetuò eſſe 58.41
Amara quædam maximè frigida eſſe 58.43
Amara inſipidis admixta ut aloes aquæ admixtum non ſalſum ſaporem, ſed amarum reddit 70.20
Amara plerunq; odorata eſſe 61.6
Amara proximè ab acribus in ordine calidiorum à Galeno ſtatuuntur 60.39
Amara Platoni quæ dicantur 69.24
Amari ſaporis generatio ut fiat 56.37
Amarum omne ſiccum 56.39
Amari ſaporis generatio ex Auicenna 68.11
Amari ſaporis non unica & ſimplex generatio 56.42
Amarus ſapor non ſolùm à calido plus æquo nimium excoquente & quod dulce & tenue eſt diſſoluente: ſed etiam à frigido cogente fit, ex Auerrois ſententia 56.43
Amari ſaporis generatio non in uniuerſum ex dulcibus à calore extenuatis prouenit 58.2
de Amaro ſapore commẽtatio magnis errorũ tenebris ſepta 55.13
Amaritudo opii nõ ex dulci à calore extenuato prouenit 58.5
Amaritudo in amygdalis amaris à dulci extenuato non eſt 58.9
Amaritudo in opio ſi à calido proueniret, opium ipſum calidum eſſe oporteret 59.45
Amicum quod uni eſt, alteri eſt inimicũ 243.23
Amplæ opes ſi in malè utentem dominum inciderint momẽto diſsipantur, ſi bono cuſtodi traditæ ſunt, uſu creſcunt: ita ætas noſtra benè diſponenti multum patet 286.43
Amylum in calidi & frigidi medio conſtitutum 65. 3
Anabroſis ex Galeno cauſæ 30.16
in Anaſarca erura tumeſcere 33.44
Andromachi ex uiperis medicamentum 158.18
Anima uiuentis corporis cauſa 283.30
Anima cupit contrarium corporis habitum 170. 21
Anima pathemati corporis mederi cupiens contrarium corporis habitum concupiſcit 171. 20
facultates Animæ omnes temperaturæ corporis ſecundum Hippocratẽ comites eſſe 55.5
Animæ opera quæ eſſe dicantur 278.15
Animus ueritatis lumine illuſtratus in reconditiſsima naturæ peruolat. 220.17
Animum ab omni affectu perturbationeq; liberum habere oportet eum, qui pro teſtimonio dicit 209.39
Animum Plato in duas potiſsimùm partes ſeiunxit 213.23
Nihil eſt quod non efficiat, ſi ſibi imperarit, ut magnopere uelit, animus 431.1
Animi mores, corporis temperaturã plærumq; ſequuntur, ex Galeno 430.32
Animans omne calidum humidumq; eſſe oportet 285.22.
Animans quodq; optimum ducem naturam habere, qua ſibi congruentia diligere poſsit 239. 25
Animans quodq; naturam habet omnium appetituum motionumq; effectricem 238.13
Animãti ratione prædito, id eſt homini, perfectiſsimi inſunt affectus: appetitiones iræ, atq; cupiditates optimæ 233.34
Animantibus cũctis conſtitutum eſſe à natura & pariẽdi & partus gerendi tẽpus 189.27
Animantibus cæteris cunctis ſuus ineſt ſtato tempore ad generandum appetitus. 190.5
Animata ſpecies ex infinito & termino ſecundum

B 2 dum

dum naturam genita quoties corrumpitur eiuſmodi corruptio Platoni dolor eſt 166.5
Animalium corpora ex calidi, frigidi, humidi, ſiccíq; miſtura conſtare 420.10
Semper pro Animali quod corrũpitur nouum aliud ſubſtituitur 314.6
Anni ac menſes non totis diebus conſtant 197.9
Anni conditionem prędicere ex aſtrorum obſeruatione, docet Hippocrates 369.27
Anni prouentus à Sole 6.43. & 7.23
Anni conſtitutio Arelate qualis fuerit dum graſſarentur populares morbi 150.4
Anoſtomeſis ex Galeno cauſæ 30.16
Antidotum ex ſanguinibus Pauli 158.33
Antidotus centenaria Galeni 158.16
Antidota ex opio, altereo, & mandragora, & ſtirace compoſita totum ſæpenumero affectum peiorem reddunt, & membra refrigerantia maioris mali cauſa ſunt 404.44
Apeliotes uerus ab ortu æquinoctiali 299.44
Antris & Specubus terræ ac maris plurimum aeris ſubeſt 6.2
Aphoriſtica oratione cur in arte medica utendum 280.45
Aphoriſmus quid 281.2
Aphoriſmum uerborum eſſe inopem, ſenſibus prædiutem 281.5
Aphoriſticus ſermo qualis 283.9
Apollo ob negatam Chryſæ ab Agamemnone filiam grauiſsimam in agmina Danaũ immiſit peſtem, ex Homero 270.17
Apoplexia ardenti febre acutior. 91.28
Apoplexiam morbũ difficillimũ eſſe ex Hippocrate 35.39
Apoplexiam ſoluere forté eſt impoſsibile: debilem uerò non facile 35.43
Apoplexiam à flatu non gigni ut autor libri de Flatibus uoluit 35.45
Apoplexiæ ex Hippocrate cauſa 36.5
Apoplexiæ omnes quãdo fiant de Galeni ſententia 36.14
Apoplexia fit cùm uis animalis in ſubditas partes ferri prohibetur 36.20
Apoplexiæ qua in ætate maximè fiant 36.35
in Apoplexia non intumeſcere carnes 36.39
Appetitiones in nobis natura ad bonum indidit 242.18
Appetitus omnes à natura prodeunt 233.32
Ἀπυρεξία quid 85.37
Aquam puriſsimam & percolatam bibant nephritici 417.39
Aqua mellis in acceſsione arthritidis ex aneſo uel cinnamomo dandum 108.28
Aqua uitæ 430.4
Aqua uentriculi robur exoluit ex Gale. 109.13
Aquæ quæ magnis ductibus percolantur dulceſcere ſolent 100.8
Aquæ infectæ potu populari morbo affectum exercitum fuiſſe 47.34
Aquarum regionis aut urbis naturam conſideret medicus 147.26
Aquarum facultatem à medico cognoſci debere uult Hippocr. 147.18
Aqua intercus quomodo & unde gignatur 33.37
Aqua inter cutem laborantibus ulcera difficulter ſanari 212.25
Aqua inter cutem affecti & ab aqua euacuati exoluuntur 34.20
Aquilo corpora robuſtiora facit 298.29
Aquilo uentus frigidiſsimus 298.32
Aquilones ab urſa flant 299.29
Aquilonaris conſtitutio cerebro ualde aduerſa 758.35
Aquilonaris flatus in tota cauarum ora nehementiſsimus eſſe ſolet 340.18
Arabei medici quàm Gręci plenius de morbillis tractauerunt 75.19
Arauſio ſecundanorũ militum colonia 148.20
Araris fluuius 148.31
Arborum fructus recens nati acerbi apparent 58.34
in Arborum fructibus euenire uidemus, ut alii aliis temporius tardiusúe matureſcant 190.16
Arcana in morbis contineat medicus 294.13
Ardere oculos quando rectè dicamus 40.9
Ardores, continuè tertianæ & quartanæ non tam propriè quàm ſynochi continentes dicuntur 99.11
Ardua meditantẽ quid facere neceſse ſit 427.1
Arelatæ ſitus in Gallia Narbonenſi 148.21
Arelatæ urbis poſitus 148.23
Arelatam urbem emporiũ nobile fuiſſe Strabo ſcribit 148.13
Arelatam ſextanorum militum coloniam fuiſſe Pomp. Mela teſtatur 148.18
Arelata urbs, Romanorum olim colonia 148.9
Arelatæ urbis longitudo & latitudo, ex Ptolemæo 148.10
Arelata urbs Auſtro & Aquilonaribus flatibus, qui quidem uenti in ea ualidi & crebri eſſe ſolent, expoſita 149.11
Arelata calido loco ſita 148.37
Arelata ſtatariis atq; paluſtribus aquis ſepta. ibidem
Arelata Auſtro & ardoribus ſolis expoſita. ibidem
Arelatæ aerem æſtuoſum & craſſum eſſe. ibidem
Arelatenſe ſolum ſatis ferax & pingue 148.40
Arelatæ probandorum Elephanticorum maxima ducitur ratio 394.10
Arelatenſe ſolum cur ſalſum ibidem
Arelatenſium puteales aquæ ſalſæ 149.2
Arelatenſe ſolum inſalubre & morboſum 148.42
Arelatenſe ſolum ſalſum ferè ubiq; 148.44
Arelatenſes incolæ piſcium & uini generoſi copia abundant 149.17
Arelatenſis morbi popularis cauſa 156.13
Argumentum libri de flatibus 1.35
Ariſtoteles ueritatem doctorum reuerentiæ prætulit 304.28
Socrates atq; Plato ideas induxerunt 304.32
Ariſtotelis & Theophraſti cũ natura de uitæ hom

hominis breuitate expoſtulatio 284.17
Ariſtoteles artem omnem atq; doctrinam bonum appetere & ad illud ceu ad finem ferri affirmauit 234.3
Ariſtoteles pleraſque mulieres decimo parere menſe, nonnullas undecimum tangere affirmat 202.21
Ariſtoteles de Auſtro uento & illius loco non ſatis ſibi conſtare uidetur 298.40
Ariſtotelis de Auſtro uẽto ſibi cõtrarius 299.1
Ariſtoteles ratio de Auſtri frigiditate Libyam incolentibus examinatur 302.19
in Ariſtotelẽ de Auſtri ortu unde ſpiret 301.5
Arquatus morbus quid 342.44
Ars quid 287.25
Ars medica. Vide in litera M.
Artis finis quis 288.41
Artem Galenus quid eſſe dixerit 287.11
Ars quid Ariſtoteli 287.13
Ars omnis in effectione unius cuiuſpiam rei uerſatur 287.17
Ars ea non tractat, quæ eueniunt neceſſariò 287 20
Ars eorum eſt, quæ eſſe & non eſſe poſſunt 287 21
Artem longam diſcere uolentibus, quid expediat 282.13
Artem nemo quiſquã noſſe exactè poteſt 284
Artem qui damnãt, tum maximè illius beneficia ſentiunt, cum maximè non utuntur 241.20
Artem genericam naturam definiendi tradidit Ariſtoteles 106.35
Artem quampiam conſtituenti quid cognoſcere neceſſarium 280.39
Artis immenſitas uiuaciſſimi hominis uitam longè ſuperat 283.2
Arti ſubiecta eſt effectio 287 23
Arte prouiſum eſt, ne nos ultrò cupiditatibus dedamus 235.25
Artes quædam earũ peritis moleſtiam, his qui eis utuntur fructum pariunt 1.25
Artificum quid proprium ſit 4.4
ex Arteriis, neruis, uenis, & carne compoſitum impoſſibile eſt incorruptibile fieri 313.43
Arteriarum motus ad naturam pertinet 278.17
Arterialis ſanguis qualis eſſe ſoleat 177.20
Arthritis quid 104.10
Arthritis quibus de repente irruat 104.18
in Arthritidem incidere, qui conſuetos labores relinquentes, licentiore diæta, otio, uenereq; intempeſtiua utuntur 104.19
Arthritidis cauſæ 104.23
Arthritidis cauſa genitalis ſeminis uitioſa è parentibus ducta qualitas 104.28
Arthritis hæreditarius morbus 104.29
in Arthritide cur membra fluore infeſtentur 104 35
Arthritidem quando contingat fieri grauem 104.39
in Arthritidis curatione an per acceſſionem uinum ex uſu ſit: & ad præcautionem an in totum auferendum 103.41
in Arthritide aeris conſtitutio uti in alus morbis omnibus plurimũ momenti habet 105.1
Arthritidi uictus ratio magnam præſtat occaſionem 105.4
in Arthritide cur incuruentur ſæpenumero articuli 105.6
in Arthritide cur ad ſuppurationem non perducatur inflammatio 105.13
in Arthriticis ante morbi acceſſionẽ, cùm iam uentura ſperatur acceſſio, tum audacter purgandum 111.31
Articulares morbos leuiſſimis medicamentis eſſe purgandos per acceſſiones iuſsit Auicenna 111.12
Articularem morbũ à bili & pituita confuſis ut plurimum fieri cenſet Hipp. 105.41
Articularis morbis affectos à ualentibus uel multis uacuationibus per acceſſiones factis multos deterius habere experientia conſtat 111 8
Aſclepiades nunquam eſſe cauſam continentem aſſeuerabat 354.23
Aſſequendam medico Aſtronomiam ut quid Hippocrates conſuluerit 372.18
Aſsiduitas perſeuerantiæ febris ſine ulla acceſſionis remiſsione acutiorem & breuiorem morbum reddit 94.9
Aſtra halitu terræ ali, à nonnullis eſt Philoſophis aſſertum 11.20
Aſtra utpote puriſſima terreno alimento non egere 11.23
Aſtra ab aëre non moueri 8.27
Aſtrorum exortus, præcipuè canis Arcturi, & Pleiadum occaſum conſyderare iubet Hippocrates 370.16 & 370.30
Aſtrorum ſcientiam magno in aëris alterationibus prænoſcẽdis, & in tota re medica uſui eſſe conſtat 375.26
Aſtrorum ſcientiam medico ualde neceſſariam eſſe 368.26
Aſtrorum ſcientiam ualde plurimum ad medendi peritiam conferre, ex Hipp. 368.33
ex Aſtrorum obſeruationibus temporum mutationes ſciri 369.17
Superiorum Aſtrorum potentia fruimur 373.4
in Aſtris orientibus & occidentibus ſigna fieri, quid 369.35
Aſtrologia, naturalis ſcientiæ pars 373.29
Aſtronomiam ſapientiſsimum quid eſſe uoluit Plato 374.15
Aſtronomiæ proprium quid 368.34
Aſtronomi quibus in aſpectibus mitti ſanguinem uetent 376.1
Athletarum naturas ſi ad ſummam peruenerint fallaces eſſe 240.21
Atra bilis quos morbos creare ſoleat 425.8
Atra bilis ex aduſtione genita iudicio & ſapientiæ nocet 425.11
Atra bilis quæ ingenio eſt ſeruitura qualẽ eſſe oporteat 429.10
Atra bilis atq; pituita ſæuiſſimi ſtudioſorum hoſtes 258.10
Atram bilim proportione quadam centro terræ reſpondere 427.3
Atra bilis præter naturam eſt omnis, & in ſanis

nis non inuenitur 423. 35
Atrabilariis quæ uitanda 280.20
Attenuata corpora & exanguia à frigido plus cæteris rigent 21.3
Attonitus morb*, angina, lethargus, uoluulus, acuti morbi cùm ſint, ab acutis tamẽ humoribus nõ fiunt, ſed uel multis uel lentis 89 18
Attonitum morbum non à flatu, ſed ab humoribus frigidis ac craſsis cerebri meatus obſtruentibus fieri 36. 12
Auenzoar infanti trimo ſanguinem commodè miſit 311. 11
Auerrois de porracei ſucci generatione opinio 253. 10
Aues in aëre pendulæ eſſe non poſſunt 382. 4
Auicenna inciſionem ad cerebrum pertinentem ſanari quandoq; poſſe dixit 102.23
Auicennæ non eſſe ſententiam illam, ſanguinem eſſe frænum humorum: ſed ſuorum interpretum 135. 39
Auicenna alicubi in Hiſpania uitales eſſe octimeſtres partus affirmauit, & in Aegypto Ariſtoteles 202. 3
Auicenna ardoris curationem parem ter.ianæ exquiſitæ eſſe uult 99. 33
Auicenna à uini potu abſtinendum arthriticis conſulit 109. 32
Auicennam erraſſe in Eryſipelatos curatione 179. 11
Auicennæ de pituitæ ſalſæ generatione opinio 68. 6
Auicenna de uariolis & morbillis eximiam fecit tractationem 75.20
Auicennæ lapſus 68. 16
Auicennæ de ſalſugine & aquis ſalſis opinio refellitur 68. 8
in Auicẽna, cùm de bili naturali loquitur, pro Rubeus clarus: uertendum fuit, Flauus ac pellucidus 176. 7
Auicennæ de porraceæ bilis generatione opinio 253.12
Auicenna de ſomno ſuper leui Pharmaco ſibi contrarius uidetur, cum reuera nõ ſit 118. 6
Auicẽnæ pugnantiũ locorũ conciliatio 118.14
Auſpicari curationem à quo perpetuò oporteat 358.41
Auſtera Platoni quæ 69. 21
Auſter æſtuoſiſsimus uentus 303. 2
Auſtrum uentum loco & origine frigidum eſſe Ariſtoteles teſtatur 303. 7
Auſter Aquiloni oppoſitus 298. 34
Auſter ita gelidus eſt, ut apud nos Septentrio, ex Macrobio 303. 25
Auſter cur nobis calidus appareat 303. 39
Auſtrum uentum calidum & humidum eſſe 297. 29
Auſter uentorum medius inter eos qui à brumali exortu in brumalem occaſum perflant 297. 37
Auſtri auditum hebetantes, caliginoſi, & caput grauantes 297. 44
Auſtros quoſdam ſiccos eſſe 298.13
Auſtri cur in Libya frigidi ut apud nos aquilones 302.8
ad Auſtrum quæ uergunt loca ſalſiores aquas habere 149. 3
ad Auſtrum uergentia loca cur ſalſas aquas habeant ibidem
Auſtri à meridie flant 299. 37
Auſtri ſicci febres creare ſolent 120. 10
Auſtri ſicci, ſi crebri ſint, febres generãt 267.32
Auſtro uento peculiare auditum caputq; uniuerſum obtundere 273.45
Auſtri flatu obeundis actionibus parum idonea reddi animantium corpora 298. 23
Auſtros ſiccos quos intelligat Ariſtoteles 298. 19
Autoris libri de flatibus de ſudore in febribus obueniente erronea ſententia 24.32
Autoris libri de Flatibus de ſudore ſententia conuellitur 26.16
Autumni initium Arcturi ortus: finis, Vergiliarum occaſus 7. 38
Autumno morbi acutiſsimi & exitioſiſsimi fiunt 153. 25
in Autumno acutas ægritudines fieri & lethales 96. 21
Auxilium Galeno quid 415.38
Axiomata medica ex Galeno ſumpta ad probandum, rhabarbarum tota ſua ſubſtantia exhibitum amplius ſoluere 184. 19

BArtholomęus à Montagnana ſummus olim medicus. 115. 4
Bene nati celerius pubeſcũt, tardius ſeneſcunt 312. 3
Bilis ſimplex eſt quidam, ac impermixtus humor 173. 26
Bilis nomine quid intelligendum 173.37
Bilem quid eſſe uelint medici omnes 173.39
Bilem ſimpliciter cùm pronuntiamus pallidam ſeu flauam intelligimus 173. 44
Bilis pituitaq; interdum rigorem horrorémue faciunt 17.22
Bilis quieta neq; eroſiones, neq; ſyncopes facit: agitata uerò facit 132.20
Bilis ſuapte natura calidiſsima 132. 24
duplex Bilis Galeno & omnibus 174. 5
naturalis Bilis Galeno quæ dicatur 174. 6
Bilis flaua tenue quid, humidum, & fluidum eſt 174. 8
Bilis uitellis ouorum ſimilis præter naturam eſt 174. 9
Bilim ab immodico calore gigni uult Galenus 174. 11
Bilim unà cum ſanguine in iocinore & uenis gigni uult Galenus 174. 13
Bilim ipſam ſpumam ſanguinis eſſe 174. 19
Bilis cõtenta in uentriculo, commouetur miſſo ſanguine, ex Galeno: ac multò magis quæ unà cum ſanguine in uaſis ſubſiſtit 132. 6
Bilis ſui caliditate facilè accenditur, & leuitate ſua facillimè ſurſum repit 133. 35
Bilis multa portio unà cum ſanguine permeat ad membra bilioſa enutrienda ſanguinemq; attenuandum 175. 17
Bilis ſuapte natura malus & acris admodum humor 97.20

Bilis uitellina cur ſic dicta, ex Galeno 423.40
Bilis ſuapte natura mali moris 98.1
Bilis uniuerſa humorum intus putreſcentium mole mitior 98.3
Bilis in uentriculi ore cõſiſtens quæ ſymptomara creare ſoleat 133.31
Bilis colore rubra nunquam eſt uiſa 175.6
Bilem Galenus flori in uinis tenuibus ſupernatanti ſimilem facit 174.21
Bilis naturalis utilitates, ex Auicenna 175.38
Bilis praſsina, porracea & eruginoſa 244.41
Bilis, quæ ſecundum naturam color 176.8
Bilim Auicenna rubeam eſſe dicens, de qua intellexerit 176.11
Bilis agitata ſyncopas eroſionesq́; facere ſolet 132.5.
Bilim quæ ſecundum naturam eſt ſanguinem tenuiſsimum uocat Galenus 176.27
à Bili ſola & à ſanguine ſecreta non fit Eryſipelas, ſed magis Herpes 176.30
Bilioſi mordacesq́; ſucci horrorẽ rigoremq́; pariunt. 16.28
Bilioſum corpus à ſanguine intempeſtiuè miſſo calidius redditur 134.10
B litera Septumanorũ militũ colonia 148.20
Bonus quandoq́; dormitat Homerus 159.41
omnia Bonum appetere ex Ariſtotele 214.15
Boni ſucci & exquiſita eſſe debere quæ picrocholis exhibentur nutrimenta, uult Galenus 142.13
Borrago hilaritatem parit 260.3
Branchiæ in piſcibus non ad aëris attractum, ſed aquæ conſtitutæ 10.26
Breue & longum ad aliquid dici 286.24
Breuis æui hominem quibus rationibus eſſe dicamus 286.33
Breuis eſt hominis ætas artis magnitudini comparata 286.37
Breuitatem uitæ perpetuus ſubſtantiæ noſtræ fluor facit 285.20
βρογχοκήλη 156.5
Brutorum aliæ, aliæ hominum appetitiones ſunt 233.33

CAeca cauſa, & cæci morbi qui dicendi 269.13
Cæcias ab æſtiua uerſione ſpirat. 301.17
Calopodio uno calceare omnes Galeni adagium. 113.45
Calculus & ſuffuſio Galeno morbi dicuntur 79.30
à Calculo præcautionem Paulus & Aëtius rectiſsimè docent 417.17
Calculi creationem quæ arceant 417.19
qui Calculum cauere uolunt à cœna ſæpe uomant 417.35
quæ Calculoſis auxiliãtur, una tantum facultate indigere uoluit Galenus 417.3
Calor natiuus per febres quando intrò recurrat 23.15
Calorem natiuum febribus intermittentibus per initia intrò caloris natiui, qui creſcunt, plurimum habent 14.44
Caloris natiui robur ingeſta probè conficit 14.42
Caloris in corde incrementum reſpirationem magnam ant eitam facit 14.23
Calor imbecillus in cibos agens quid faciat 14.29
Calorem eliquantem uehementiſsimum eſſe oportet 24.23
à diuturno uehementiq́; Calore, fulgor ingens & motus proficiſcuntur. 29.36
ingeniti in nobis Caloris pabulũ quod 427.12
Calorem natiuum in ſomno uegetiorem in nobis fieri 39.20
Calidum innatũ uegetius eſt per ſomnũ 137.10
Calidum natiuum fomentũ eſt ac inſtrumentum facultatum noſtrarum omnium, ex Galeno 137.6
Calidum ſine humido in uiuente corpore conſiſtere nequit 285.23
à Calido quæcunque coacta ſunt, ab humido eliquantur 33.27
Calidi effectus qui 57.15
Calido & humido temperamento animalia qualia ſint 420.19
Calidum & humidum uitæ noſtræ principia 420.24
Calido & ſicco temperamento corpora qualia 420.25
Calida & flatuoſa eſſe oportet, quæ ſemen uel generant, uel promouent 316.11
Calida corpora in calidos morbos, frigida in frigidos facilius incurrunt 257.12
Calidioribus in cõſtitutionibus aëris breuiores, in frigidioribus longiores morbi fiunt, ex Hipp. & Gal. 105.3
Calidiora corpora calidioris uictus rationem expoſcunt 255.41
Caliditas uehiculum quoddam ueneni 413.33
Caliditas quæ in calce latet non niſi affuſa aqua ſeſe exerit 171.41
Cancer ab atra bili fit 12.20
Candenti ferro in uetuſtis capitis & aliorum membrorum doloribus utendum, ex Celſo 276.25
ſub Cane & ante canem moleſtæ purgationes, ex Hippocrate 370.29
Capi & pulli cerebrum iuuare ab Auicenna dicuntur 259.20
Caput aëre plenum graue non reddi, ſed ubi humore impletum fuerit 30.24
Capitis dolore antiquo non ceſſante, metum eſſe ab apoplexi 275.38
Capitis dolorem interdũ à flatu procedere 26
in Capitis uulneribus grauia ſymptomata quæ 102.11
Caput uiride ſub torrida zona 304.6
Cardines habitationis noſtræ quatuor 303.15
Caries 204.20
Carneades nihil nos ſcire arbitrabatur 305.22
Caro actionis muſculi præcipua cauſa non eſt 83.21
Carnes in nobis & facilè tranſmutantur, & bonum ſanguinem generant 142.5
Carni eſſe carnem & neruo neruũ, unde eueniat 77.41

Carnes & uiſcera quando tremant 20.39
Caſsia & ante cibum modico interuallo, & per ſe ſola ſumi debet 115.29
Caſsia leuibus morbis, & delicatulis hominibus confert 114.1
Caſsiam ualentiſsimis hominibus, & cacochymis, uel multis ſuccis redundãtibus non conuenire 114.2
à Caſsia & manna non concoctio aut diſtributio, ſed alui ductio quæritur 116.30
Caſsia nec ueſperi nec ante cœnam danda. 116.33
Caſsia cur à cibo longiſsimè ſumpta non operetur 116.2
edulia Coucoctu facilia in uentre igneo corrumpuntur 116.6
Caſsiam nec omnibus morbis, nec temperamentis, nec naturis conuenire 113.42
Caſsiam & mannam modico ante cibum interuallo ſumi debere in uſu eſt 115.12
de Caſsia fiſtulari nullam fieri à Galeno, Paulo, Dioſcoride atq; Aetio mentionē 113.6
Caſsia de qua Galenus, ab hac noſtra diuerſiſsima 113.10
Caſsia fiſtularis noſtra temperata eſt, uel temperamento proxima, Meſuei teſtimonio 113.12
Caſsiæ fiſtularis noſtræ, & alterius Galeno cognitæ diſcrimen 113.13
Caſsia fiſtularis Græcis ignota 113.17
Caſsiam prægnantibus conferre 113.24
Caſsia inter uacuantia pharmaca leuiſsimum 113.27
Caſsia fiſtularis billioſa aſſata educit 113.29
Caſsia quibus adſtricta aluus eſt, & delicatulis confert 113.31
Caſsia fiſtulari Itali crebro utuntur 113.33
Caſsiæ creber uſus uentriculo & uiſceribus noxam infert 113.35
Caſsia uiſceribus laxioribus nocet 113.38
Caſtaneas craſsi ſucci, non tamen praui, uoluit eſſe Galenus 147.18
Caſtaneæ craſsi ſucci, ægrè concoquuntur, & aluum adſtringunt 347.33
Caſtaneas ſemper prauas eſſe, ut intelligendum 348.29
de Caſtaneis quid in uniuerſum ſtatuendum 349.5
Caſtratorum animalium caro ſuauior, ex Galeno 225.12
Cataplaſmata ex hordei farina compoſita ceu quæ calefaciant & humectent omnibus iis affectibus quibus moueri pus expedit admouemus 65.17
Cataplaſmata quæ exiccent quidem, ſed pus non moueant 65.40
Catapotia ad capitis fluxiones ſub noctem ſumenda 327.4
Catapotia quo tempore ſumi iuſſerunt Raſes, Damaſcenus, & Cophon 117.24
Catapotia Pauli admiranda ad aquam intercutem 183.40
Catarrus 29.29
Cato familiam ſuam omnem braſsicæ uſu incolumem ſeruauit 241.11
Cauere prudentis eſt: nihil timere ſtulti & inconſiderati 133.3
Cauſa quæ dolorem intulit per idonea contraria ſublata, uoluptatem percipi eſt neceſſe 163.39
Cauſam primam & proximam ſtatuit Galenus 353.34
Cauſæ primæ & proximæ nomine continentem intellexiſſe Galenum 353.33
Cauſam continentem in morbis à Galeno ſtatui 226.14
de Cauſa continente ad rationem Fuchſii reſponſio 359.10
Cõtinens cauſa quæ ſtatus in morbis debeat 356.45
Cauſæ continentis conſiderationem quanti fecerit Galenus 357.35
Cauſas complures unà ad rei cuiuſpiam generationem concurrere 45.22
Cauſa morboſa mota, concitataq; à medicamento leui, neq; ſatis uacuata ob medicamenti imbecillitatem, deterior fit 114.24
Cauſa mota deterior eſt ſeipſa quieſcente 114.24
Cauſam noxã inferentē ad rectam morbi curationem conſiderare oportet 331.11
Cauſæ continentis notio quæ, ſeu definitio 551.29
Liber qui Medicus inſcribitur, an Galeni ſit 351.36
Cauſa. Id quo tangente afficimur & ſeparato ceſſat affectus, cauſam eſſe omnes arbitrantur 352.3
Cauſam continentem lib. de Locorum affectorum notitia primo à Galeno definiri 352.5
Cauſa continens quid, & unde ſic dicta 352.15. & 357.34
Cauſarum tria nominatim genera, præincipientes ſcilicet, antegreſſas, & continentes ſtatuit cõment. 3. ad ſextum Epidemiorum Galenus 352.24. & 357.24
ſine Cauſarum diligenti animaduerſione curari nequicquam affectus ullus poteſt 352.41
Καῦσος febris ab ardore dicta 85.23
Καύσους exquiſitos à flaua bili exquiſita fieri 96.15
Celebres in medicina uiri ob conſuetudinis uini in uino ſumendo in arthritidis præcautione uinum ſummouere non audēt 109.25
Celerrimè à loco phlegmone tentato tum reuellendum, tum uacuandum 51.35
Celſus continentes cauſas ponendas ſtatuit 360.36
Cerebrum uulneratum quæ indicent 208.33
Cerebri uulnera, etiam effatu digna, ut uult Gal. neceſſariò mortalia non ſunt 102.19
Cerebri uulnera ſanata uidit Galenus 102.28
Certiſsima demonſtrationum omnium quæ 192.42
Ceruí pudendum aridum uenerem facit alacriorem 319.29
Chalcidii cõmentarii in Timæũ Platonis 6.44

Chald

Chaldæis in prædictione & in notatione cuiuſq; uitæ ex natali die minimè eſſe eredendum 378.4
Chirurgiam tertiam eſſe medicinæ partem 608.30
Chirurgus qualis eſſe debet, ex Celſo 391.6
Chirutgorum operum maximam partem chirurgis permittebat Galenus 391.9
Chirurgi finis eſt, manu mederi ad hominum ſalutem 392.2
Cholera naturalis Auicennæ eſt ſpuma ſanguinis 175.33
Chordapſus 27.45
de Cibi cuiuſuis bonitate aut malitia non eſt abſolutè proferendus ſermo 243.21
Cibum bis die potius quàm ſemel ſumere Celſus ſanis hominibus conſulit, modò concoquant 139.38
poſt Cibum non lucubrandum, ſed eo confecto 325.15
Cibum bis potius, quàm ſemel in die ſumere quibus expediat 15.9
Cibi malitia unde deprehendatur 139.27
Cibi prauitas penes quid attendenda 348.39
Cibos diu in uentre immorari cui acceptum referri debeat 15.39
Cibos in uentre præ multitudine diutius contineri 15.42
Ciborum longior in uenrriculo mora non ſemper ipſorum copiæ adſcribi debet 12.45
Ciborum, quæ melius facilíusq; concoquuntur, ea & meliora: & tantò laudabiliores generant ſuccos, quantò & minore negotio conficiuntur, ex Galeno 142.26
Cibaria nociua petentibus non denegat ars reſurgentibus ab ægritudine 240.42
Cichorii & uuarum paſsarum decoctum ad dyſenteriam hepaticam quantum faciat 272.15
Cicuta & opium frigidiſsima cùm ſint, eadem & amara 58.44
Circunſpiciat medicus ne quod per ſe exiguum eſt, maius curantis negligentia fiat 407.44
Citrei mali cortex odoratiſsimus & amarus ualde 61.3
Clara lectio pulmones ac ſtomachum iuuat 261.12
Claritas in nominum uſu quaſi meta ſpectanda 205.9
Clyſteria rectiora putat Auicenna in euacuatione materiæ in arthriticis, quàm fortia medicamenta 111.16
Coccus gnidius pituitam & aquoſum humorem attrahit 184.37
Cocta tantum non cruda mouere expedit 52.33
Cœli flatum quid appellet Galenus 131.36
Cœli aëriſq; conſtitutio, corporis compago, ætas, præcedens uictus, humorũ, tum quantitas, tum qualitas, præter uirium robur & morbi magnitudinẽ (qui duo præcipui ſunt mittendi ſanguinis ſcopi) de mittendo ſanguine coindicant 136.6
Cœli latio generationis & corruptionis cauſa 375.2
Cœleſtia à ſeparatis ſubſtantiis circulari motu rotari 8.15
à Cœna legere nec uoce contendere expedit 260.32
Coitus neruoſam ſubſtantiam ualde offendit, & arthriticis nocet, ex Gal. 110.34
Coitus immundiciem ſmaragdus ferre non poteſt 319.1
à Coitu ſomnum capienti laſsitudo relaxatur 492.29
Colliquatiuæ febres quæ 33.29
Color morpheatus quis 397.43
Color niger interdum à calido, interdum à frigido 59.29
Color ſuccorum corporis certiſsima nota 397.11
Columborum pulli ingenio mirè conueniunt 259.23
Comeſtio Platoni repletio eſt, & uoluptas 165.42
Comitialis morbus & attonitus plerunq; ſine febri 12.43
ad Comitialem morbum curandum calidis utendum: item ad reſolutionem 12.45
Comitialis curatus translatis aliò humoribus 37.26
Comitialis cauſa pituita eſt 37.30. & uerſu 34
Comitialis quibus euenire ſolcat ibidem
à Comitiali tutos pueros eſſe, quibus muccus plurimus, & cæteræ effluxiones pituitoſæ emanant 37.35
Comitialem à craſſo uel atrabilario humore fieri 37.18
Comitialis apoplexiæ proximus Galeno dicitur morbus 37.21
in Comitiali & apoplexia idem locus patitur, & idem humor in cauſa eſt de Galeni ſententia ibidem
Comitialem morbum à flatu non fieri, contra autoris libri ſententiam de Flatibus 37.15
Communi eodemq; in genere uoluptas & dolor ſunt 165.26
Comparandi certa ratio in quo poſita 90.18
Comparatio de feruente in lebetibus aqua, à qua multus ſurſum attollitur uapor, oſcitationi non reſpondet, ut uult autor libri de Flatibus 225.& 26.27
Conciliatio pugnantium locorũ Galeni 348.22.& 279.24.& 66.15
Conciliatio & explicatio pugnantium locorum Hippocratis 52.45
Conciliatio pugnantiũ locorum de hora concubitus 318.10
Concitatius acta atra bilis furorem mentiſq; alienationem facere ſolet 423.7
Conciliator Petrus Apponenſis de opii amaritudine taxatur 57.28
Concoctio & diſtributio ſi quæritur, eius quod exhibetur, ueſperi & ante cœnam id exhibendum, ex Gal. 116.28
Concoctionem, in ſiniſtrũ latus per ſomnum inclinato corpore felicius procedere 260.37

Conc

Concoctiones & alimenti per corpus digeſtio meliora per ſomnum fieri 39.14
Concocta à uulnere exeuntia quid indicent 103.1
Concoctrix facultas calore munus ſuum obit 274.40
Concubitus in partum ceu finem dirigitur 190.19
Concubitus rarus corpus excitat: frequens ſoluit 316.42
Cócubitus moderatus quis cenſendus 316.44
de Concubitus hora diſceptatio 317.21
intenta ueſica parum probè Concubitus procedit 317.19
Concubitu in lunæ ſilentio facto quoſdam periiſſe 127.6
à Concubitu quæ obſeruanda ſint mulieri 318.42
Concumbere quando oporteat 316.34
Concupiſcentiuam facultatem cum brutis communem habemus 234.25
Concupiſcitiua facultate in ciborum delectu utimur 234.26
Concupiſcitiua facultas in nobis imperium agit. 234.27
Confuſi ſunt in uaſis humores 98.57
in Congeneos cuiuſq; temperamenti morbos facilis eſt tranſitus 342.43
Congreſſus in uenerem quæ tempeſtiuior hora 316.30
Congreſſus facti ſilente luna lethales Plinio 127.10
Congruentem in riſu cauſam aſsignari non poſſe 220.4
Congruum lenientium tum eduliorum tum pharmacorum ſumẽdi modum qualem eſſe oporteat 115.26
per Coniuncta loca uacuandum ſiue retrahere, ſiue deriuare uelimus 3;4.17
Conſiſtentia quid 26.5
Conſpirabile eſt uniuerſum corpus 82.28
Conſtans ætas quæ dicatur 312.31
Conſtantini medici ſententia de uentriculi ualetudine ſeruanda 237.33
Conſtitutio omnis noſtra ex cõtrariis 284.44
Conſuetudini, ætati, tempori nonnihil ars medica concedit 240,41
Conſuetudinis indicatio maximi ſemper momenti 109.17
Conſuetudinis indicationi unicè inhærẽdum conſulit Hippocrates 109.18
Conſueta ex longo tempore, etſi deteriora, minus grauia eſſe ſolent 109.20
Conſuetudo altera quædam natura 231.8
Conſultius eſſe caſsiam ante prandium, quàm ante cœnam ſumere 117.2
Continentes cauſas ponendas eſſe, aduerſus Iulianum contendit Galenus 354.18
Continẽtes febres Græci συνοχοῦς uocant 85.39
Continentium febrium multiplex differentia 85.42
Continentium febrium unus generationis modus 85.42
Continentem eam, quæ ex ſuccorum intus omnium corruptela atq; putredine orta ſit, ardenti febre multò eſſe grauiorem, acutiorem, maioris etiam periculi 97.44
in Continuis febribus continentem item cauſam dari 364.29
Continui ſolutio unitionem poſtulat 204.7
Contraria nunquam idem per ſe efficiunt 62.34.
Contrarias effectiones una eademq; res efficere non poteſt 223.20
Contrariorum natura ea eſt, ut ſeſe mutuò expellant 171.27
Contrarium unum alteri obiectum illud corrumpit 171.29
Contrarium à contrario exagitatum obfirmatur, ac contranititur ſeſe quoad fieri maximè poteſt ſeruare cupiens 171.32
Contrarii utriuſq;, nempe unius moleſtiam inferentis, & alterius moleſtiam depellentis, eodem in tempore percipi ſenſum, exemplo perfrigerati corporis properè calefacti docetur 171.34
Contrariorum natura ex Ariſtotele 163.25
Contrariorum eadem diſciplina 169.22
Contrariorum contraria eſſe auxilia 1.33
cui Contrarium ineſt, eidem & corruptio 284.43
Contrariis ſtatus ad contraria bene, ſimiles autem ad ſimilia malè 255.12
Contumaces morbi, qui medicamentis non cedunt, ferro & igne curare oportet, ex Hippocrate 276.34
Contuſio 204.20
Conuerſio in pus unum eſt ex naturæ operibus 66.3
in Conuerſione in pus quædam perficitur coctio 66.4
Conuulſio quid 251.21
Conuulſio neruoſæ partis diuiſio eſt 32.17
in Conuulſione ſuperuenire febrim, laudat Hippocrates 12.39
per Conuulſionis quoſdam modos riſui ſimilem diſpoſitionem fieri 219.35
Cophonis inſignis medici de dãdis medicamẽtis, uel in ſomno, uel in uigilia, methodus 117.30
Copi erratum 172.42
Cor, cerebrum & iecur, noxas effatu dignas citra uitæ diſcrimẽ ferre non poſſunt 226.43
Cor uiuendi tantum principium, teſtes bene uiuendi 223.23
Cordis teſtibus materiam ſuggerit 226.20
Cor inuolucrum computruiſſe, & ſanatum fuiſſe, teſtatur Galenus 211.12
Corona matricis 330.31
in Coronamenta quæ folio herbæ uenerint, ex Plinio 180.43
Corpus ſimplicisſimum & maximè unum unde diuerſitatem accipiat non habet 77.19
Corpus humanum continet ſanguinem, pituitam, & utranq; bilem 77.27
Corpus imbecillum reddi, hoc eſt, humoribus ac ſanguine minimè turgidum in peſtilenti ſtatu, iubet Hippocrates 156.41

Corpus excremẽtis uacans & bene tranſpirabile in peſtilẽti ſtatu reddere oportet 156.41
Corpus cum pathemate quopiam triſti urgetur ac moleſto paſsione ac dolore occupari eſt neceſſe. 171.19
quod Corpus imbecillius reddit, fieri nequit ut probè alat 139.17
Corpus tum ſiccius tum extenuatius ab incongrua ſanguinis miſsione fieri 134.6
ſi Corpus detur ſimpliſsimũ ac maxime unum, ipſum nec intendi nec minui poſſe 77.2
Corpus humanum ſi immutabile eſſet, arte nõ egeret, quæ ipſius tutelæ præeſſet 239.44
Corpus totum prius uel miſſo ſanguine uel purgatione uacuandum, quàm reprimentibus utendum 63.24
quod probè nutrit, Corpus haudquaquam infirmum, ſed munus obeundis fortiſsimum reddit 139.36
Corpus infirmum & imbecillum quæ reddant 139.28
qui bono Corporis habitu ſunt, hos operationum perfectione cæteris anteſtare 430.33
Corporis ſedes Loci nominantur 4.44
Corporis noſtri robur à quibus eneruari contingat 285.34
malè affecto Corpori contraria, bene autem ſic habenti ſimilia adhibere oportet 256.6
Corpora quæ ſecundum naturam ſe habent, his ſuum ſtatum ſeruari decet 256.4
Corpora intemperata contrariis re genda 240.19
Corpora ſomno aggrauata cur reclinentur 38.2
Corpora non ſolùm cùm in non naturalem habitum confertim aguntur, triſtem mutationem ſentire: ſed etiam in ipſo ad naturalem ſtatum ſuum reditio, niſi eam paulatim accipiant 160.12
Corporeæ internę́q; cauſæ ab externis mutari ſolent 45.24
Corriza 29.29
Corrumpi non poteſt quod contrario caret 284.41
Corruptio fit à contrario 284.40
quæ Corruptionem inferebant cùm in eſſentiam ſuam refluunt, regreſſum hunc uoluptatem Plato uocat 166.7
Corruptela ſi nidorem referat, à calidis bilioſisq; cibis fit 16.13
Corruptelæ humorum cum uirium imbecillitate complexio ægrè ſanabilem morbum facit 271.36
Cotonea mala lætitiam facere ſolent 260.13
Craſsiora medicamenta in uentre hærent melius, ac proindè deiectionibus aptiora, ex Galeno 185.45
Credendum non eſt cuiquam ſine firma eius quod aſſerit oſtenſione 54.32
Creſcunt plurimo calore innato abundante 311.39
Criſis ſynochi in quarto aut ſeptimo fit, Galeno 95.28
Croci copioſi uſu riſum effundi lethalẽ 219.33
Cruditas, omnium morborum radix 331.23
Cruditas à uirium debilitate ſequitur 136.33
Crudis exiſtentibus ſuccis ſecari uenam prohibet Galenus 136.17
Crudorum nonnunquam cauendam noxam ex ſanguinis miſsione, teſtatur Gal. 130.41
Crura non tumeſcere aſcite & tympania 33.42
Cryſtallus alexipharmacum porraceæ bilis 254.24
Cucurbitula ut quid inuenta 264.30
Cucurbitula in occipite defixa, ad oculorum fluxiones efficax remediũ, ex Galeno 264.33
Cucurbitulæ ut quid inuentæ, ex Gal. 263.34
Cucurbitula reuulſorium inſtrumentum 263.40
Cucurbitulæ reuulſionis gratia ubi apponendæ, ex Galeno 264.4
Cucurbitulam occipiti admotam ad oculorum fluxiones præſentaneũ eſſe remedium, ex Galeno 326.21
Cucurbitulæ uicariæ ſunt miſsionis ſanguinis 266.9
Cucurbitulis quid commodi inſit 266.18
Cucurbitulæ cum ſcarificatione admotæ uice phlebotomiæ 123.17
Cucurbitulæ cur per initia morborum à fluxione ortorum admouendæ 264.11
Cucurbitulas per morborum initia adhiberi oportet 254.11
Cucurbitulæ quid faciant 264.13
Cucurbitulæ ſunt utiles euacuatis, plethoricis non ſunt admouendæ 264.45
Cupiditatibus ſenſuum nec paſsim, nec ſemper obſequendum 225.31
Curari morbus non poteſt manente quæ ipſum excitauit cauſa 182.23
in Curandis morbis quando plures in unum cogendi medici, ex Hippocrate 272.42
Curandi indicationes à quibus ſumẽdæ 336.31
Curatio in omnibus morbis, in quibus effectrix cauſa manet, ab ea inchoari debet 333.33
Curatio poſt effectricis cauſæ cognitionem ipſa ſeſe exhibet 331.13
Curationem omnem contrario perfici 288.37
Curatio rei præſentis eſt 559.8
Curationem inchoandam eſſe ab ea indicatione quam morbus, cui mederi paramus, ſuggerit 104.4
Curatiua methodus icteri 344.30
Cutis interna tactus organum eſt 80.2
Cutis interna qualitatum diſcrimen diſcernit 80.3
Cyathus quantum pendat 345.31

DAmaſcenus noxia interdum conualeſcentibus permittebat 242.20
Debilitas uirium accedit ex intempeſtiue miſſo ſanguine 136.30
Decidentiæ corporum & aggrauationis per ſomnium cauſa 39.40
Decimo menſe, undecimoq; in lucem uenire experientiæ fide & multorum teſtimoniis probatur 202.9

Decimeſtres undecimeſtresq́; naſci teſtatur Hippocrates 202.12
Declinatio quid 26.12
Decretorios dies lunæ circuitum ſequi, nult Galenus 374.3
Decretoria mala in populari febre Arelatenſi uti in peſtilentibus morbis fiebant 151.45
Definitionem optimam, ſubſtantialem uocat Galenus 78.5
Deiectionis pulſuũ & frequentiæ cauſa. 126.15
Deiectionem per aluum his idoneam eſſe, quibus ſit fluxionibus tentatum caput uiſceraq́; 276.9
cùm quis Deiectorium medicamentum cùm quis forte biberit, deſuper dormiendum: at ſi debile fuerit, non dormiendum, ex Auicenna 117.13
forte Deiectorium forte medicamentum melius operatur, ſi ſuper id ſomnus accedat 117.14
Deiectoria lenientium medicamentorum facultas à cibo ſi cum illis miſceatur, deſtruitur 115.37
cur Deiectorio dato inflammatæ partes alleuentur 52.25
Delectatione & dolore omnes ſenſus affici poſſunt 161.19
Demonſtratio ex ueris & neceſſariis conſtare debet 366.29
Demonſtrationis principia ea eſſe quæ ſenſui & intellectui ſunt euidentia, ex Galeno 181.40
Demonſtratio Hippocratis, Si homo una re conſtet non utiq; dolituram eſſe 77.4
Demonſtrationis omnis initium, experientia, ex Galeno 192.40
Denominatio à ſuperante eſt facienda 99.1
Deprimi corpora quid 586.7
Deprimi, & deorſum ferri, eadem non eſſe 385.33
Deſidiæ & crapulæ arthriticis nocent, ex Galeno 110.33
Deſipientiæ quæ cum riſu fiunt ſecuriores 219.30
Deſtillationum affectus ut curandi 28.41
Deus miſertus humano generi artem medicam omnium ſaluberrimam de amplitudinis ſuæ ſolio ad uitæ noſtræ tutelam produxit 241.31
Deus cogitationum noſtrarum omnium & actionum inſpector 293.31
Deum in cunctis quæ à nobis fiunt præponendum 293.10
Deorum manus in medicina quid 236.27
Diapedeſis ex Galeno cauſæ 30.19
Diariæ febris natura in quo ſita 23.38
Dicturos quippiam cum demonſtratione, à rei eſſentia exordiri oportet 192.13
Dicturis quippiam cum demonſtratione, ab ipſa rei eſſentia inchoandum eſt 104
Dies annorum noſtrorum ſeptuaginta anni 313.10
Dierum in uteri geſtatione numeratio ut perfici atq; numerari debeat 195.34
Diæta & uictus hominum loci quem incolimus cognoſcenda 147.30
Differre quoties quippiam ab altero qualitate una quapiam dicimus, quid illi ineſſe quod alteri comparatur oportet 90.12
Difficulter confici eſt multa egere tranſmutatione 142.9
Digerentibus medicamentis contraria reprimentia eſſe 62.33
Diligentia in omni re conſequenda, & aſsiduitas, quid faciant 282.37
Dilutio rationum Fuchſii de cauſa continente 365.15
Dioſcorides ab oſcitantiæ crimine uindicatur 180.36
Dioſcoridis antidota ad peſtilentes affectus 158.35
Dioſcorides in Plantarum hiſtoriæ enarratione princeps à Galeno habitus 180.15
Dioſcorides in meliloto pingenda non ſatis exactus 180.19
Diſcere quid Ariſtoteli 215.13
Diſcere in exemplis diſcentem oportet 383.37
Diſcendi cupiditas & ſciendi ardor in homine unde 233.41
homines omnes natura ſcire Deſiderãt 233.42
Diſceſsionem ab eo ſtatu qui ſecundum naturam confertim factam dolorem eſſe, ex Platone & Galeno 167.6
Diſciplinarum inuentores excellenti ingenio fuiſſe, & ſapientiſsimos oportuit 425.32
Diſcrepare medicamenta ſoluentia, quid apud Galenum 416.15
Diſſerentium inter ſe reprehenſiones uituperandas non eſſe modò contumelia, iracundia, & contentio abſit 128.26
Diſſociata ſigna qd uocet Plutarchus 200.38
à Diuellẽtibus ſi quis patiatur, delectationem reuocabit, ubi ad naturalem habitum affatim redierit 162.4
Diuerſis rationibus tum tendo tum muſculus motus uoluntarii principes partes dici poſſunt 279.29
Diuinum quid ueteres appellarint 269.17
Diuini homines 269.17
Diuinitus immitti morbos quoſdam 269.19
Diuini nomine in. morbis quid intellexerit Hippocrates 269.3
Diuinum apud Hippocratem in morbis non omnino pro ambientis nos aëris conditione, ſed magis pro abdita quadam & nobis prorſus ignota peſtilentiq; incluſa morbo natura ſumi 269.6
Diuinum eſt iuuare mortales 293.25
quod ab homine expetitur, ſi modò mente ac ratione regatur, Diuinum, & rationis plenum eſt 233.38
Diuites pauperibus perperam magis curari, ex Galeno 123.32
Diuitias hominum eſſe ſubſtantiam 78.8
Diutinos in ſenibus morbos cõtumaces eſſe, ex Hippocrate 275.37
Diuturnum eſſe non poteſt quod ex contrariorum, ſecum ipſi pugnantium, coalitu conſtat

ſtat 285.2
Docere ſcribereúe quippiam qui aggrediuntur: ſi prius quæ ſcripto produnt, operibus ipſis oſtendant, paucula quædam falsò dici 119.32
Dolere non poteſt quod unum tantum eſt 77.10
quod Dolet ex pluribus conflatum eſſe oportet 77.5
Dolor quid 163.32
Dolores quamcunq; corporis partem obſideant quid demonſtrent, ex Galeno 163.36
Dolor eſt ex maximè uirtutem proſternentibus 164.30
Dolor & uoluptas naturam ſuam omnem infieri & tranſmutari, non in eo quod permanens eſt poſitam habent, ex Platone 164.35
Dolor in pleuritide quando ad humerum & mammas aſcendat, & quando deorſum uergat 51.27
Dolor quando fiat, ex Galeno 163.11
Dolor cur ſæpenumero in reditu ad naturalem ſtatum fiat 170.6
Dolor quomodo gignitur 169.23
Dolor in motu eſſentiam ſuam habet 165.4
Dolor eſt actionis tangendi noxa 165.6
Dolor unde dictus Platoni 164.10
In ualde perfrigeratis dum ſe properè igni admouent: & in prurigine affectis, dum ſcalptu & frictione quod moleſtũ eſt diſcutere tentant, Dolor uoluptati eſt intermiſtus 170.10
Doloris in ruptionibus cauſa 32.44
Dolores qui rupta conſequuntur ſanatu difficiles 33.3
Dolorũ in rupturis curatio quibus perficiatur 33.5
Doloris pulſatiui & punctorii cauſa 250.26
Doloris ex Galeno cauſæ 160.18
Doloris ſenſum ob id prurigine affecti ſe ſcalpentes ſentiunt, quòd moleſtum acreq; quod eſt attrectantes magis exaſperant 172.16
Doloris præcipuã cauſam eſſe naturæ noſtræ corruptionem, & immutationem uehementem, ab his quæ harmoniam noſtram, hoc eſt ſymmetriam euertere potenter poſſunt 167.44
Dolorum illatiuæ effectriceſq; cauſæ quænam ſint 168.11
Ab his quæ naturam noſtram corrumpunt Dolores excitantur ex Hippocrate 168.12
Doloris ex Galeno cauſa 32.33
de Doloris generatione quibus in locis à Galeno tractetur 169.10
Dolor in ſenſilibus fit corporibus 169.12
Doloris capitis in febribus cauſa 125.30
Doloris capitis cauſæ. 21.1
Doloris natura quæ Platoni 166.31
Dolore urgente ſenſum obtundentibus utendum eſſe 405.15
Dolore deſcendente in pleuritide cur helleborum dari iubeat Hippocrates 51.18
in Dolore corpus diſſoluitur 164.18
Doloris, moleſtiæ, cruciatus, Platoni quomodo gignantur 166.15
Dolorũ omniũ cõmunis cauſa ex Platone 161.22
Dolorum in inteſtinis cauſæ ex Galeno 27.35
Dolo bono cum ægris agere medico interdum neceſſarium eſt 404.7
Doli mali non eſt uerum diſsimulare, aut fingere ſalutis publicæ aut ægri cuiuſpiam cauſa 408.13
Dolus & deceptio in quæ cadant 405.28
Dolus malus quid 408.17
bonum Dolum pro ſolertia accipi 408.22
Dormiendum non eſſe accepto leui medicamento 117.9
Dormientes, nec prudentes, nec ſcientes, nec probè morati dicimur 40.21
Dotatur omne duplici uirtute, elementari & cœleſti 185.1
Druentia fluuius 148.32
Dubiis in rebus experientiæ perpetuò inhærendum 460.9
quæ Ducere oportet quò maximè natura uergit eò ducere conuenit 75.32
quæ Ducere oportet, quò natura maximè uergit, eò ducere conuenit 49.24
Dulcia pectori conferunt 340.23
Dulce initium grati ſaporis Theophraſto 60.27
Dulce edendo eſt: amarum edi nequit 56.31
Dulci omnia aluntur 69.37
Dulcedo à temperato calore prouenit probè humidum concoquente 58.19
Duo prima omnium quæ fiunt primordia, ex Galeno 372.42
Duplicem de Galeni ſententia morborũ ſpeciem inueniri 358.21
Duriciei pulſuum cauſa 249.29

EBeni Indicæ decoctum 276.35
Echymoſes ferè ſemper in ruptionibus fiunt 32.42
Ενθύματα 73.10
Ενθύματα Hippocrati quæ dicuntur 1 3. Epidemion morbillos non fuiſſe 74.20
Edendum non eſt niſi prius probè confecto heſterno cibo 239.9
Educatione mala imprudentiſsimos euadere homines 37.45
Eduliorum deiectionem procurantium quæ primitus, quæ poſtremò ſumenda 115.19
Effectionis unius plures eſſe cauſas 45.17
Effrenes ſenſuum motus & uoluptatum deliciæ uitam noſtram perdunt ac rapiunt 285.40
Elementa ſua habent à natura conſtituta loca 6.16
Elephas hæreditarius morbus 396.3
Elephanticus ab Elephantico gignitur 396.5
Elephantem morbum in Alexandria gigni ſcribit Galenus 156.5
Elephantos ſubrubros parit ater humor 397.14
in Elephante magna nutritoriæ facultatis aberratio contingit 397.38
Elephantici qui dicantur 395.5
Elephantiaſis quid 395.6. & 397.7
Elephantiaſis unde deducta 395.8
Elephantes duriſsimam & cancellatam cutem habent 395.14
Elephantiaſim eſſe uniuerſi corporis cancrum 395.18
cur Elephanticorum extremæ partes ſtupore tententur 398.32
cur in Elephanticis pereat ſenſus non pereunte

motu

motu 398.38
à quibus iudicandi Elephantici 399.38
in Elephanticis probandis medicus iudicis partes ſuſtinet 401.31
Elephanticum quando medicus magiſtratui deferre debet 402.3
Elephanticos procul ablegandos Paulus iuſsit 593.35
Elephas contagioſus morbus 393.37
in Elephanticis iudicandis magna prudentia ntendum 395.42
Elephantici principes partes uitiatæ 396.8
Elephanticos deprehendendi uera & efficax ratio 396.12
in Elephantiaſi deprauari figuram maximè contingit 41.4
Elephanticos etſi maximè deptauato ſanguine ſint, mente tamen conſtare 41.5
in Elephantiaſi ſanguinem maximè uitiari 41.3
Elephantiaſin gigni ab atra bile 395.35
Elephantiaſin qui caſus comitentur 396.45
de Elephante magnũ iudicium ſumi à colore 397.6
Eleuari corpora quid 386.6
Eliquatio ut fiat quibus ſit opus 26.31
Empedoclis fabuloſa & uana de Septimeſtris partus editione à Plutarcho recẽſita opinio 200.22
Eudemi morbi qui 149.35
Entium quædam ſunt, quorum ratio tota in fieri poſita eſt: quædam quæ uerè ſubſiſtant, & de permanentium genere ſint 216.12
Epidemi morbi 149.32
Epilogus ſententiæ Hippocratis, Vita breuis, &c. 296.9
Epithymum atrabilarium ſuccum attrahit Galeno 184.36
quod Erectum ſtat, nullam in partem moueri uidetur 383.40
Erraticarum ſtellarum atque fixarum conuerſio quid pariat 370.2
Errorem quorundam medicorum de lactuca Galenus confurat 141.43
Eructuatio à cibo quid indicet 14.34
Eructuationes nullę in bene habitis corporibus à cibo mouentur 14.40
Eructuationes pleriſque poſt admiſſos cibos potuſúe accedunt 13.6
Erumpentis copioſæ in hydropicis aquæ, non ſpiritus, ſed diu aceruata atque retenta in uentre aqua cauſa eſt 50.24
Eryſipelas quid 178.38
Eryſipelas à bili gignitur 12.20
Eryſipelas quando fiat 176.36
Eryſipelas exquiſitum cutis ſolius paſsio, Galenus 179.45
Eryſipelas à flaua bile fit, Galeno 172.27
in Eryſipelate quando ſanguinis miſsio conferat 179.23. Et quo in genere Eryſipelatos ſanguinem mitti utile ſit 179.26
Eryſipelas exquiſitum 173.22
Eryſipelatibus refrigerantia & humectantia non adſtringentia eſſe admouenda 178.4
Eryſipelata ab initio indigent refrigerantia atque humectantia abſq; adſtrictione, ex Paulo 178.16
Eryſipelas exquiſitum à ſanguine & bili calidoribus quàm oportet fieri dixit Galenus 176.40
Eryſipelas ab initio refrigerandum cum his quæ adſtringunt cenſet Auicenna 177.6
Eryſipelas refrigerandum quidem eſſe, at nõ cum adſtringentibus (ut uult Auicenna) cenſet Galenus 177.27
Eſſe tandiu quicquam dicitur, quandiu uiuit 283.33
Eſſe & bibere animantibus neceſſaria 285.6
Eſſentiam dare, perfectionis eſt, & potentiæ 8.40
ab Eſſentia rei inchoandum his, qui cum demonſtratione quippiam ſunt dicturi 330.12
Euacuare plurimum atque repente periculoſum 35.7
Euacuationem uniuerſam in hydropicis cauendam 34.30
fortiter Euacuantia, eadem uehementer tum exſiccant, tum extenuant 134.2
Euclides 201.11
Ἐνδήμους morbos quos uocet Galenus 156.8
Euentus lethales uulnerum non grauium mirari non oportet 210.30
Euerſio naturæ noſtræ citra triſtem ſenſum contingere nullatenus poteſt 161.1
Eunuchi 226.39
Exanthematum, ſeu morbillorum cauſæ 125.36
Exanthemata à ſanguinis ueluti cinere & reliquiis putrentis humoris ad cutem naturæ opera expelluntur 73.29
Exanthemata Galeni ſatis cum noſtris uariolis conuenire 73.28
ſub Exanthematum nomine morbillos comprehendi poſſe, ſed non ſub eo genere de quo Galenus v. Meth. 74.11
Ἐξανθήματα Galeno quid 73.37
Ἐξανθήματα cur ſic Græcis dicta 73.40
Exceſſum omnem contrario exceſſu corrigentes, in ſanitate hominem cuſtodiemus 257.24
Excrementa quo acutiora fuerint, eò maiorem inferunt rigorem 248.26
Excrementorum generatio unde 285.7
Excrementa contraria atq; inutilia ſeruandæ corporis conſtitutioni ſunt 285.10
Excrementorum prouentus uitæ fugacis celeritatem auget 285.5
Excrementorum copia & acrimonia rigorem parit 19.1
Excrementorum copia multa morborum genera gigni 239.13
Excrementorum genera duo ex eo unde alimur ſucco naſci 25.14
Excrementoſa ſunt olera omnia, ex Galeno 142.24
Excretionem morbidam quid Hippocrates appellet 410.18
Exemplorum quæ potiora habenda ex Galeno 119.42
Exercitatio corporis quid præſtet 427.31
Exercitationem omnium optimam quæ in exemplis fit, eſſe Galenus uoluit 119.40
Exinanita loca trahunt ad ſeipſa quæcunq; repercutiuntur 63.30
Exolutio quæ aquæ uacuationem in hydropicis ſequitur à uirium deiectione prouenit 34.21

Exolutio in hydropicis magnæ & ſubitæ uacuationi aquæ adſcribenda, ex Hippocratis & Galeni ſententia 34.27
Exorientia occumbentiaq; ſydera multò maxima uim inferunt corporibus 371.33
Experiri in humano corpore ea quę non ſatis ſint nobis ſuis uiribus perſpecta & cognita, periculoſiſsimum 290.13
ab Experientia & ſenſuum fide demonſtrationis omnis firmitas petenda, ex Galeno 366.15
Experientia quomodo fiat 290.43
Experientia normæ uice ſemper habenda 192.39
Experientia eſt memoria eorum quæ ſæpe & eodem modo perſpecta ſunt 291.1
Experientia ſuperat uim rationum 185.34
Experientiam normæ uice habendam, Galenus ſtatuit 290.16
Experientia mala ad totius animalis interitũ uiam facit 290.22
Experientia nihil certius aut firmius 192.44
ad Experientiã habendã longo eſt uſu opus 289.2
Experimentum & ratio artis medicæ inſtrumenta 3.12
Experimentũ periculoſum materię ratione 290.10
Experimentum ſi aliquid doceat, etiam ſi aliud ſuadere ratio uideatur, experientiæ tamen inhærendum Auicenna iubet 111.22
Experimentis bona multaq; medicinæ pars nititur 289.19
ex Experimentis plurimis tota conflatur ars 291.4
Experimenta ſingula ex experientiis multis, id eſt obſeruationibus conficiuntur 291.5
Experimenta per mortes agunt 290.31
Experimentum quid Galeno 290.40
Explicatio loci Auicennæ 418.34
Expultricis facultatis motus qui 21.35
Exquiſitus ſcirrhus Galeno quis 330.43
Exteriora quę & qualia eſſe ad ægrorum curationem oporteat 295.42
Exteriora omnia culta, nitida & ægro gratiſsima eſſe conuenit 296.1
Externa cutis inſtrumentum non eſt 79.45
Extraneum interdum reddi calorem noſtrum ab externo non putrefaciente ſed aſſante & adurente 124.27
Exufflatio uocis materia 217.17

FAcultas actionis cauſa 185.29
Facultates actionum eſſe cauſas 185.9
Facultates eſſe potentias quaſdam rebus inditas, quarum merito operentur 185.10
Facultatis noſtrum corpus regentis legibus gubernamur 233.24
Facultas qua regimur pro uaria corporum quibus præficitur conſtitutione uarios appetitionum nanciſcitur gradus 233.26
Facultatum in nobis perfectio, functionum integritas 214.22
Facultates noſtri corporis quid maximè moliantur 270.38
Facultates plures eſſe in nobis 277.7
cur Falli medicum in acutis morbis non rarò contingat 79.27
Falli non rarò medicum in peſtilenti febre 79.28
ex Falſorum dogmatum diſquiſitione ueritas eluceſcit 229.3
Fames ſolutio quædam eſt atq; moleſtia 165.41
Fame enectis nullam uoluptatem affert exiguus cibus languidè ac tardè oblatus: nec ſitientibus exiguus potus guttatim inſtillatus 167.30
Fame in Aeno graſſante qui leguminibus ueſcebantur, cruribus debilitabantur 47.30
ubi Fames, laborandum non eſt 145.2
Fameſcentes magna auiditate & uolnptate cibum ſumimus 167.23
Fatuitas, amentia & uecordia quid 425.16
Febris continens cur fiat 86.3
in Febre continente nihil quicquã effatu dignum ad criſim uſq; foras effluit: unde continens fit febris 86.4
Febres continentes cur ad infebricitatiocem non perueniant 86.5
Febris continens quando ſoleat ſolui 86.7
Febribus intermittentibus continentes cur acutiores 86.9
Febris acutior quæ ex ſanguine putreſcente, quàm quæ ex bili naſcitur 91.33
Febris ardens Auicennæ quando acuta dicatur 94.24
Febris ὁμότονος 86.24
Febris ἐπακμαστικὴ 86.26
Febris παρακμαστικὴ 86.27
Febris quando fiat, & quid ſit Hippocrati 17.29
Febris ardens quæ à bili eſt, in ſeptimo finitur 90.34
in Febri ardente bili nata ſubeſſe remiſsiones ibidem
Febris continens Paulo quæ 90.42
Febris ex ſanguinis nata putredine, deurens & peracuta 100.43
Febris cur conuulſionem curet 12.41
Febris conuulſionis remedium 12.42
Febris non omnes comitatur morbos 12.33
Febris utràne acutior: an quæ ex putredine ſanguinis, an quæ ex putrente intra uaſa bili 85.21
Febris communis cur talis dicatur, & unde proueniat 155.7
de Febris ardentis & Synochi acutie quo pacto conciliari Arabes medici Græcis poſsint 91.43
Febris, prout febris, remedium aqua frigida 363.9.
Febris à ſanguine putrefacto ea quæ bili acutior 91.4
Febris non omnis in ſpirituoſa & tenui ſubſtantia poſita 24.3
Febres curandi uniuerſa ratio 24.5
Febris remiſsio quando fiat 26.14
Febris continentis materia intra uenas conſiſtit 253.9
Febris à ſola obſtructione & copia ſanguinis nata, quo pacto in putridam tranſeat 125.35
Febris ardentis ſymptomata quæ 91.11
Febrim in qua grauiora inſint ſymptomata non propterea acutiorem dici debere 91.18
in Febre peſtilenti leuiora plerunque quàm in ardenti febre ſymptomata ineſſe, cùm ſit tamen ipſa acutior 91.19

in Febre ardenti quàm in peſtilenti grauiora plerunq; ſymptomata uideri 91.22
in Febre peſtilenti ſæpenumero neq; pulſus, neque urina, neq; perceptus ad tactum calor ualdè mutantur 91.24
in Febre peſtilenti interdum ægrum ſine malis ullis ſymptomatis de repente mori 91.26
Febrim ex copia ſanguinis & feruore natam Galenus calidiſsimam eſſe affirmat 95.4
Febris quæ ex putredine in omnibus uaſis diffuſa naſcitur, omnium feruentiſsima 95.6
in Febribus continuis quæ acceſsiones habent putredo ubi ſubſiſtat 95.9
Febrem ardentem & acutam dicere non eſt idem 92.1
Febris aliqua acuta eſſe poteſt, quæ eadem ardens non erit 92.2
Febris omnis ardens acuta, non autem omnis acuta ardens 92.4
Febrim interdum à bili eruginoſa naſci ex Galeno 240.22
Febres ab eruginoſa bili ortas curatu difficiles eſſe 246.27
Febrim ex ſolo ſanguinis feruore citra putredinē natam ardenti acutiorem non eſſe 97.40
Febrim ex ſolo ſanguinis feruore natam ex diariarum eſſe genere atq; natura, ex Galeno 97.41
Febrim à ſanguine factam ſimpliciorem uult eſſe Galenus 96.24
Febrim ardentem Auicenna inter non ualdè acutas reponit 94.19
Febris ut gignatur, apud autorem de Flatibus 23.6
Febrim morbis omnibus comitem eſſe dixit autor libri de Flatibus 12.1
Febrim illam grauiorem exiſtimare oportet, in qua magis æger de uita periclitatur 99.15
Febrim ab omnibus ſuccis putreſcentibus natam quàm à ſola bili 98.17
Febrim accendere in reſolutione & frigidis morbis prodeſt 12.45
Febrim ardentem quomodo ſynocho acutiorem dicere poſsimus 91.42
Febrim uix ſimplicem à ſolo ſanguine in uaſis putrente accendi 98.37
Febres ardētes Galenus acutas, non peracutas eſſe ait 93.13
Febres continentes inter acutos morbos ut plurimum hominem tollere 86.13
Febres cur aliæ aliis citius tardiusúe finiantur 364.36
Febres acutæ fiunt in ſiccitatibus 45.37
Febres in ſenibus acutas non fieri 311.41
Febres quibus longæ iis tubercula uel labores in articulis fiunt 144.40
Febres quæ ſtrent 45.19
Febres populares Arelarenſes quales fuere 150.34
Febres in ſiccitatibus acutiores fieri uult Hippocrates 89.9
in Febribus ardentibus per tertium quenq; diem fiunt acceſsiones 94.3
Febres ardentes & ſi ad infebricitationem non deſinunt, ad declinationem tamen ſenſibilem deducuntur 94.5
Febribus ardentiſsimis ſanguinis miſsione celeriter ſuccurri 90.20
Febres ardentiſsimas quas intelligi uelit Galenus 1. Aphoriſmorum, commento uigeſimotertio ibidem
in Febribus continentibus typum fieri non repugnat 248.34
Febrium continentium materia intra uaſa continetur 249.1
Febris in genere caloris præter naturam 249.8 celeris pulſus cauſa 249.12
ex Febribus citra putredinem quomodo in putridas tranſitus fiat, ex Gal. 124.32
Ex errore admiſſo in continentibus Febribus nouum oriri morbum, & grauiorem effici priorem 122.37
creandarum Febrium modus à uariis occaſionibus 85.44
in Febribus quæ prorogantur, ſi decretoria non benè decernant abſceſſus expectādos fore 337.11
Febrium continentium differentia quot numero 86.21
Febrium quæ ex humorum corruptela natæ ſunt, aër cauſa non eſt 44.9
Febrium ex humorum corruptela cauſæ quæ Galeno dicantur 44.13
Fieri interdum poſſe ut natiuus in nobis calor extraneus fiat, febriumq; citra humorum putredinem accendat ex Auerroë probatur 124.23
Febrium duo genera apud Hippocratem 155.4
Febrium à putredine ortum ducentium quomodo probetur aërem cauſam quodammodo eſſe 45.23
continentes Febres cur ſic dictæ 85.36
Febres continuæ ægros interficiunt 86.20
in Febribus continentibus intermiſsio nulla 86.11
Febres continentes inter acutos morbos homines perdere 99.8
Febrium à porracea & eruginoſa bili ortarum curatio 253.30
aërem Frigidum qua arte efficere poſsis. 253.35
in Febribus continentibus non ſemper delyrare homines 40.45
Febrium ardentium duo genera Galeno conſtitui 89.26
Febris ardens cum exquiſita tertiana congeneris naturæ, & quid ab illa differat 89.28
Febris deurentis genus alterum in quo declinatio nulla & à primo febris principio ad criſin uſq; ſimilis perſeuerat 89.30
Febrium ardentium quæ acutior 89.33
Febrem cōtinuam quam nominet Galenus 89.40
in Febribus urentibus & colliquatiuis magno calore uri ęgrotantes uidemus 24.25. Et in eiſdē ſolidos corporis partes contabeſcere 24.28
Felix nimium prior ætas contenta fidelibus aruis 231.43
Feruoris nomine in bili ipſa quid Auicenna intellexerit 132.19
Ficinus notatur 426.12
Ficus burgenſes 259.43
Fides rebus unde haberi poſsit 181.41
Fiduciam ægro de medico quæ concilient 293.35
Figuram Elephas immutat 395.32
Finis eſt cuius gratia reliqua fiunt 215.5

Fine

Fine ſuo ſæpenumero fruſtratur ars 288. 5
Flatus in uentriculo quomodo gignatur 14. 26
Flatus nó omnis refrigerandi potentiã habet 16.9
Flatus morborum omnium omnimodam eſſe cauſam, uult autor libri de Flatibus 41. 38 & eius ſententiæ improbatio ibidem
Flatus ſi morborũ omnium cauſa ſtatuatur, quid conſequarur 41.39.& 42.1
Flatum, exolutionis quæ uniuerſam euacuationẽ ſequitur, cauſam non eſſe: ut ſentire uidetur autor libri de Flatibus 35.1
Flatus res eſt halituoſa 28.45
Flatus tenſionem potius quàm obſtructionem facit, etſi nonnunquam obſtructioné faciat 12.24
Flatum ſeu ſpiritum rigoris cauſam non eſſe 18.30
Flatus in uentriculo conſiſtens tum retentricis potentiæ functioné, tum concoctricis uitiat 24.32
Flatus nidoroſi calefacere non refrigerare ſuapte natura poſſunt 16.21
Flatuoſa ſubſtantia quos affectus creet 23.28
Flos uini Galeno quid uocetur 175. 2
Flos & fæx uini quid 423.26
cur Flores & ſuffitus ſuauius è longinquo oleant 60. 35
Florens ætas, ſeu iuuentutis 312.26
Fluxio quæ à flatuoſa ſubſtantia fit, ab ſpiritu ortum ducit 12. 21
Fluxionis alicuius uel humoris quo maior eſt facta euacuatio, eò ipſa minor ſemper efficitur 35.20
Fluxione tentata parte quàm longiſsimè reuellere ſemper oportet 264.20
Fluxionum morbi per quem modum fiant 29.33
Fluxionum omnium cauſæ ex Galeno 29. 34
Fluxionem interdum ab ſpiritu fieri 29. 37
Fluxionũ morbi ab humoribus plerũq; fiunt 30.5
in Fluxionum morbis quæ excernãtur & per quæ loca 30.7
Fluxionum morbi quando curentur 30.9
Fluxionum morbos medici flatui non attribuunt 29.11
Fluxionum morbos unde naſci exiſtimet Galenus 29.16
Fluxionibus podagricis paratos homines Galenus præueniente uacuatione incolumes ſeruabat 111.33
Fluxionum medendi methodus quibus finibus concludatur 263. 29
Fluxionum eruptio interdum ab humorum redundantia 31.11
Fluctuatio quid 14.7
Fœminæ in genere brutorum ubi uno alteróue maris initu impletæ ſunt, marem amplius non admittunt 190. 10
Fœnigræci folia loto proxima eſſe 181.26
Fœtus iam grandior effectus exitum ſibi ipſe diſruptis membranis & calcitratu molitur 191.32
Fœtum in utero pro ratione temperamenti hominis, ætatis, uictus, educationis, cœli ac regionis; ipſaq; mulierum ſemen genitale excipientium, loculorumq; uarietate, alio atque alio tempore tum formari, tum geſtari, tum in lucem edi contingit, ex Hippocrate 203. 2
Follis eleuari quando dicamus 386. 9
Forma doctrinæ aphoriſtica qbus utiliſsima 284.1
Formã ſpeciemq; cuiuſpiã rei quæ ſequuntur, à tota fieri ſubſtãtia cæteaq; poteſtate dicũtur 220.2
Fractura in oſſe eſt 204.7
Frigidi proprium quid ſit 62. 11
à Frigido quæcũq; cogũtur, à calido liquãtur 33.26
Frigidæ potus præſentaneum acutarum febrium remedium 254.17
Frigida immodicè eadem & craſſa & denſa & bene concreta eſſe oportet 57. 12
Frigidi effectus qui ſint 57. 14
Frigida & humida temperies ad præclaras mentis actiones obeundas cæteris inferior ineptiorq; habetur 430. 39
Frigida & humida temperies qualia efficit corpora 420.30
Frigida & ſicca temperies principiis uitæ aduerſa, & quales efficiat 420.33
Frigida quo pacto amaritudinem gignere poſsint 57. 16
à Frigiditatis exceſſu alieniſsima eſſe debent quæ celeriter facileq; concoquuntur 139. 34
à Frigiditate quæ externis partibꝰ per ſomnũ accidit reclinata manere corpora, & aggrauari 40.2
Frigidior temperato qui ex lactuca gignitur ſanguis 140.31
Frigefactio Galeno quid 18.19
Frigus nimium, cogendo & adſtringendo diſiicit dulces & aëreas in planta partes, unde amarus ſapor fit 57.4
Fructus quos arbores ferunt omnes ferè mali ſucci ſunt, ex Galeno 347.38
Fructus auget incraſſatq; Luna: & animantia implet 373. 9
Fructus nulli ortus ſui initio dulces 58. 18
Fructus ortus ſui initio acerbos eſſe: & cur id fiat 58. 21
Fruges adauget maturatq; Luna 373.14
Frumẽti ſemiputris eſu multos in communem incidiſſe morbum 47. 37
Fuchſii laus 367.32.& 198.17
Fuchſius notatur 404. 15
Furor quid 425. 13

Galenus Hippocratẽ arguit non ſeruatę proprietatis 305.25. Obſcuritatis 305.30. Non exactę narrationis 306.11. Mendacii 306.20. Inexquiſiti & improprii ſermonis 36. 27. Superflui ſermonis 306.33. Nõ ſeruati ordinis 306.37. Neglig ẽtiæ 306.44. Inconditi ſermonis 307.7. Confuſæ, & inordinatę traditionis 307.15. Inordinati, incõpoſiti & dimiuuti ſermonis 307.19. Ineptitudinis 307.14. Improprii ſermonis 307.30. Prætermiſsi ſermonis 307. 33. Inſufficientiæ 307. 36. Erroris 307.40. Obliuionis, 307.43. Non limitatæ orationis & imperfectæ 308.1. Indiſtincti ſermonis 306.10
Galenus de lactuca loquens non ſecundum propriam ipſius mentem atq; ſententiam loquutus eſt 141.16
Galenus in hordei temperatura conſtituenda aduerſus ſibi fuiſſe uidetur 65. 27
Galenus in hordei uiribus ac facultatibus deſcribendis ſibi ipſi aduerſus fuiſſe uidetur 65.29
Galenus Hippocrati non ut teſti, ſed ut demon-

ſtrationes afferenti credere dignatur 54.36
Galeno nec cuiquam autori credendum ſicubi firmam aſſertionis ſuæ demonſtrationem afferre non poſsit 54.37
Galenus contendit homini in ſanguinis redundantia poſitò & plenitudinis etiam ſigna habenti, non confeſtim ſanguinem mitti oportere 133.4
Galenus etſi in omnibus fermè à putredine febribus ſanguinem mitti ualentibus uiribus iubet: ubi tamen febris à frigidioribus ſuccis eſt contracta, ſanguinem mitti prohibet 130.28
Galenus & Paulus aquæ infectæ potum popularis morbi cauſa ſtatuerunt 155.25
Galenus contrariis ad aërem affectum qualitatibus occurrendum ſtatuit 157.3
Galenus & Hippocrates in pleuritide non leuia pharmaca, cùm de uacuando cogitant, & in conſimilibus morbis, exhibent 114.12
Galeni locus quidam explicatus 76.22
Galeni ſcopus libro de Morborũ differẽtiis 76.22
Galenum à certiſsimis quibuſdam principiis tractationem de morbis inchoaſſe 76.24
Galenus amarum quod eſt calido tantum congruere dixit 59.31
Galenus quantum Lunæ & reliquis aſtris tribuerit 372.35
Galenus qualitatum elementariũ nomine pro elementorũ naturis ſæpe utitur, uti & Hipp. 77.32
Galenus ueſperi ualentiſsimos cibos ſumẽdos non ſanis ſolùm, ſed & infirmis conſulit 116.24
Galenus quibus notis palæſtritem ſynocho affectum nouerit 122.11
Galenus profitetur ſe furore quodam percitum, & diuino afflatu inſpiratum ad ueritatis ſtudia perſequenda, & uulgi famam contemnendam, fuiſſe 428.34
Galenus ut ſimplicia cognoſceret in Lemnum, in Aegyptum, & Getam nauigauit 387.45
Galenus à quibus mittendi uel non mittendi ſanguinis indicationes ſumit 136.6
Galenus explicatur, & à repugnantia uindicatur 62.41
Galenus librum de Medicis nominibus conſcripſit 146.28
Galenus quoties olerum meminit, ea omnino ceu praui ſucci exiguiq; alimenti damnat 140.5
Galenus cur mitti ſanguinem uetarit quibus os uentriculi amara bili redundat 132.3
Galenus medicos ad aſtrorum ſcientiæ cognitionem hortatur 372.13
Galenus æſtimãdum meritò cenſuit num effectrix in morbis cauſa agere deſierit: num etiamnum agat adhuc 358.40
Galenus eos arguit, qui ſemper à mitioribus inchoandum cenſent 114.4
Galenus nuſquam libri de Flatibus meminit 42.23
Galeni cẽſura de aliquot Hippocratis libris 42.27
Galenus exiſtimauit id quod amarum ſit odoratum nunquam eſſe 60.18
Galeni doctrinæ commendatio 132.36
Galenus abbominabatur arietum carnes 230.1
Galeni de adſtringentibus poſt cibũ ſumptis ſententia 115.44
Galeni de immobilitate dicti explicatio 382.29
Galeni pugnantium locorum conciliatio 196.36
Galeni de ſeruo laborante ſynocho teſtimonium 120.1
in Galeni opere de Tremore inſcripto reconditiſſima quædam contineri 386.34
Galeni de his quos refici oportet ſententia 108.43
Galeni de pituitæ ſalſæ generatione opinio 70.36
Galeno ab Antonino atq; Seuero imperatum ut theriacem conficeret 387.24
Galeni pugnantium locorum de Eryſipelate conciliatio 176.22
Galenus à Platone omnia de uoluptatis & doloris natura, & cauſis, mutuauit 170.4
Galeni locorum de uoluptate & dolore pugnantium conciliatio 172.1
Galeni præceptionum de lenibus dandis medicamentis quæ ratio 115.32
Galeni de bilis porraceæ & æruginoſæ generatione ſententia 252.40
Galeni pugnantium locorum conciliatio 226.12
in Gallia & Germania ualentioribus utimur ſolutiuis 114.42
Gallicus morbus nonnullis Lichen dictus eſt, aliis mentagra 237.35
Gallicus morbus malignus eſt 137.38
Gallinarum caro optimi alimenti Galeno 104.43
Gaudium quid, item Lætitia 221.35. & 213.40
Gaudium ſeu lætitia Auicennæ quid 214.16
Gaudio afficitur ille qui diſcendo & contẽplando ipſa intelligentia delectatur 215.37
Gaudio affectus animus cordis uires exuſcitat 222.4
Genera & ſpecies natura non arte conſtare dixit Plato 107.11
Generis ſucceſsionẽ cor præſtare nõ poteſt 225.25
Generatio quid Ariſtoteli 283.22
Generationis uoluptatis & doloris ratio quibus in locis à Galeno & Platone tractetur 168.43
Generationis morborum maxima pars, afficiendi corporis præparatio eſt 156.29
Generationis cauſas ut ſit perſecutus Gale. 313. 40
Genitalis ſeminis intus retenti nocentiſsima in uenenoſum humorem mutatio 99.40
Genitalia organa cur ſic dicta 314.7
Genitum eſſe quippiam quando dicatur 283.24
Genito in utero infanti perinde accidit, atq; ſatis & uinearum gemmis 190.38
Genitura uniuerſo è corpore procedit 396.7
Gentilis Auicennæ interpres arguitur 71.24
Geſtatio quid ſit 195.39
Gibbis iecinoris partibus affectis per aluum & urinas uacuare expedit: ſimis uerò affectis, tantum per aluum 52.8
Græci medici Synochon ardenti febre acutiorem uolunt eſſe, Arabes contrà ardentem ſynocho 91.44
Grauia cuncta deorſum ferri 38.35
Guido Cauliacenſis bilem naturalem ſubtilẽ eſſe ſanguinem cenſet 176.13
Gulæ inexplebilis cupiditas damnoſaq; uoluptas uolentes nos ad noxia rapit 239.1
Gurgulionem rectè uuam uocari 83.34
Guſtu, pondere, ac ſtatione ut differunt aquæ: ſic & uirtute aliæ aliis longè præſtant 147.20

Habitu

HAbitu bono præditi, & febri cótinenti correpti, in diſcrimen ſuffocationis uel ſyncopes prouenire: ni ſanguis confeſtim mittatur 122.41
Halitus duplex Ariſtoteli 70.6
Harmonia ſoluta in animantibus, unà naturæ ſolutionem generationemq́; dolorum fieri, Plato exiſtimat 165.35
Harmonia contemperata, & in ſui naturam protinus reſtituto in animantibus uoluptatem fieri, Plato cenſet 165.38
Hebdomadæ nomen unde 195.43
Hepatica dyſenteria curatu difficilis 272.10
Hepatici multi à morbo populari redditi 271.17
Hepatica dyſenteria ab inteſtinali quibus notis deprehendatur 271.23
in re Herbaria priſcos ſe plurimũ exercuiſſe 387.37
Herpes à bili fit à ſanguine iam ſeparata neque illi commixta 176.31
Herpetum genera 176.34
exedentem Herpetem bilis craſſa creat 176.34
Herpes, Elephas, cancer, inflammatione & bubonibus à ſanguine factis deteriores & acutiores habentur 97.9
Herpetes quo ad totius corporis euacuationẽ perinde ut Eryſipelata curare oportet 177.39
Herpetes magni qui Hippocrati dicti ſint 73.18
Heſiodus 220.38
Herpetibus & Eryſipelati non ſimilis cura adhibenda 177.41
Herpetum neq; naturam neq; nomen morbillis accommodari poſſe 74.78
Herpetes quid ſint 74.30
Herpes exedens Hippocrati quid 74.33
Herpes ſimpliciter quis dicatur 74.34
Diuus Hieronymus, aliiq; plurimi non minore doctrina quàm ſanctitate uiri tenuẽ & ſobriam uitæ rationem ceu utiliorem cùm ad animum tum ad corpus conſulunt 231.36
Hieronymus Fracaſtorius 217.25
Hieronymi Fracaſtorii de riſu definitio improbatur ibidem
Hieronymi Lopii medici clariſsimi laus 85.6
Hippocrates medicinæ parens 292.4
Hippocrates idoneus teſtis cui credatur: ſi ex teſtimonio ueritatem dogmatũ æſtimare liceat 55.6
Hippocratem cur commendet Galenus: quòd certas uideat eius firmasq́; demonſtrationes 55.8
Hippocratem quid priore aphoriſmo uoluiſſe cenſendum ſit 281.33
Hippocrates cur eos qui purgationem in inflammationum initiis dabant conuellat 52.35
Hippocrates ardoribus quæ cóſulat auxilia 99.30
Hippocratem Galenus non exactè traditæ morborum popularium curationis arguit 157.12
Hippocrates pleroſq; à leuibus uulneribus deceſſiſſe teſtatur 210.35
Hippocrates geſtationis tempus per integros dies atq; hebdomadas, ſolaremq́; menſem triginta dierum ſupputat 197.32
Hippocrates non aſtrorum in morbis ſeriem, ſed ipſam morborum ſpeciem, uim, atq; hominis naturam conſiderare iubet 277.9
Hippocratis pugnãtium locorũ conciliatio 155.16
Hippocratis ætate ob uitæ parcitatem paucos podagra laboraſſe teſtatur Galenus: ſuo uerò tempore multo magis 110.35
Hippocratem Galenus erroris arguit 156.15
Hippocrates quid docere tertia Aphoriſmorum ſectione contendat 45.42
Hippocratis ſententiæ de uitæ breuitate Ariſtoteles aduerſus ire uidetur 286.10
Hippocrates nullum peculiarem de peſte confecit librum 149.40
Hippocratis lib. de Humana natura loci explicatio 46.16
Hippocratem de pleuritide pugnantia uideri dixiſſe 49.8
Hippocrates & Empedocles pio erga homines ſtudio medebantur 293.23
Hippocrates quid medico prouidendum atq; curandum dixerit 339.10
Hippocratis antidotum ad peſtilentiam Athenis graſſantem 157.32
Hippocrates corona ab Athenienſibus donatus 157.33
Hippocrates per menſes & hebdomadum decadas ſupputare totum geſtationis tempus conſueuit 195.41
Hippocratis loci explicatio 52.12
Hippocratis quænam opera commentatione ſua dignatus ſit Galenus 42.29
Hippocratis locus explicatur 369.35
Hiſtoria duorum ægrotantium à rabioſo cane commorſorum Galeno 355.44
Homerus 220.30
Homo mundi miraculum 284.23
Hominem animal eſſe diuinitatis participem ibid.
Homo & Elephas inter animalia lõgiſsimè uiuunt 286.7
Homo quà homo eſt ea tantum appetit quæ & optima ſunt, & naturæ optimè conſtitutæ conuenientiſsima 234.2
Homo ad pleraq; animantium comparatus longiſsimæ uitæ eſſe dicetur 286.25
Homo bulla exiſtimatus 284.26
Hominem ob id dolere, quòd unum nõ ſit 288.34
omnia ad Hominis commodum & uſum, uel ad ornatum omnia facta ſunt 242.16
Hõ ſi una re conſtaret, haud utiq; doleret 76.40
Hominis uita per ſeſe breuis, fluxa, caduca, fugaxq́; eſt 284.10
Hominem medicus non quemadmodũ ligna, ferrum, coria reliqui artifices tractat, & cur 290.23
Hõ toto anno & incerto gignitur ſpatio 189.42
Hominum hoc ætatis natura ualentiſsima pharmaca non patitur 114.15
Hominem materiæ uice medicina tractat 290.11
Homines melancholicos ingenio ualere 422.37
Homines uniuerſi ſemper id cupiũt quod bonum eſt 234.6
Hominis bonum ex Platone, ſecundum rationem uiuere 234.8
Homini conuenit ut ſit ſapientiſsimus 234.11
Hordeum frigidum eſſe 64.34
Hordeum primi eſt ordinis in exſiccando & refrigerando 64.38
Hordeum abſterſionis nonnihil obtinet 64.39

Hordeum paulò plus quàm fabacea farina exiccat 64.39
Hordeum in frequenti apud homines uſu 65.1
Hordeum diuerſæ à tritico facultatis 65.2
Hordeum poteſtate frigidum 66.11
Hordeum puri mouendo minimè idoneum 66.14
Hordei, cicerum, fœnigræci, fabaceaq; farina exiccant quidem ſed pus non mouent 65.41
Hordei farinam ſuppurãdi uim non habere 65.44
Hordeum ſi aquæ oleoq; miſceatur, ſuppuratorium fieri 66.28
Hordeum ſi aquæ oleoq; miſceatur emplaſticum fieri 66.30
Hordeum per ſe & primo ſuppurationem non facit 66.17
Hordeo uis refrigeratoria atque deterſoria ineſt 65.7
Horror quando fiat 19.3.&19.7
Horror & rigor deprauati ſunt motus 19.15
Horroris & rigoris ex Galeno cauſæ 19.35
Horror ſi à flatuum copia naſcatur, quid conſequi eſt neceſſe 19.38
Horrores non in uniuerſum à flatu oriũtur 16.23
Horroris genus quoddam ab ſpiritu ſeu flatu naſcitur ibidem
Horror Galeno quid 18.20
Horror cutis affectio eſt ibidem
Horroris à flatuoſa ſubſtantia remedia quæ conſuluit Galenus 16.42
Horroris ab humore quopiam excitati remedium uacuatio 17.1
in Horrore ſanguinem refrigerari 17.2
Horrore affectorum ora pallent, & ungues liuent 17.4
Horrore affectorum cur extrema frigeant 17.5
Humanitate in omnes & beneficentia, præcipuè uerò in peregrinos & egenos medicus utatur 293.14
ab Humiditate in partem ruptam decumbente neq; carnes liqueſcere, neq; tumores in ſuras deſcendere, contra autoris libri de Flatibus ſententiam 33.24
Humiditatum in partem ruptam decumbentium cauſæ quæ 33.12
quis Humor in pleuritide dato medicamento uacuetur 52.19
Humor atrabilarius & pituita ut plurimum morbi gallici cauſæ 137.38
Humor qui ſecundum inflammatam partem inſidet, quomodo uacuetur 62.22
Humorem longiſsimè à parte fluxione tentata reuellendum 63.2
Humoris qui incubuit diſsipatio quomodo perficitur 63.3
Humores ſemicrudi aliquid coctionis habent 137.28
Humores ſecundum Hippocratem ſunt natura corporis 77.29
propter Humores corpus ægrotat & ualet 77.28
Humores qui in uaſis continentur quando non liberè tranſpirent 123.43
Humores ſua multitudine, craſsitie, lentore obſtructionem faciunt in finibus uaſorum 123.45
Humores poſt ſanguinem intempeſtiuè miſſum fiunt erudiores 157.15
pro Humorum inflammationem efficientium inclinatione uacuationes facere iubent Hippocrates & Galenus 51.2
Humores non liberè perflati ſi agitari cœperint accendi & putreſcere ſolent 86.1
Humores duros & crudos cùm euacuare uolumus & in remotis partibus cõſiſtentes, per ſomnum melius medicamentum damus 117.42
Humores uitioſi concitati quando horrorem, quando rigorem pariant 17.24
Humorum perſpiratio maximè ſanguinis miſsione fit 124.37
qui Humores in atram bilem degenerare poſsint 424.13
Humorum qualitatem ſpectandam eſſe in ſecãda uena, uult Galenus 136.13
Humorum coctio & reliquorum omnium naturæ operum editio, calido innato debetur 137.3
in Hydropicis cur multa ab initio aqua uacuetur 35.14
Hyemis initium Vergiliarum occaſus: finis, æquinoctium 7.40
Hyeme tum meracius, tum parcius bibendum: Aeſtate tum copioſius, tum dilutius, ex Polybio 316.22

IAcobus à Partibus Auicennæ interpres 198.15
Iacobi Syluii laus 186.13
Iatralipta quis 390.32
Icteritia iudicatoria 343.8
Idoneum quid 415.36
Idem ſub diuerſis prædicamentis locari alia atq; alia ratione 79.39
Ieiuni inteſtini & aliorum uulneratorum notæ 209.9
Ileos 27.44
Illunes dies qui dicantur 196.35
Illuſtri mulieri Romanæ, quæ Herpetem patiebatur, impoſuit ſalutis cauſa Galenus 403.20
Imbecillum & imperfectum eſſentiam dare non poteſt 8.41
quæ Immobilitas ex oppoſitis motionibus conſtet 382.33
Immobilitatem duplicem eſſe 382.18
Immobilitas quid 382.20
Immobilitatem miſtam eſſe ex duobus motibus motionem, Galenus aſſeuerat 379.33
non omnem Immobilitatem motu omnino deſtitui 383.35
Immodicum omne naturæ inimicum 160.42
Imperare ægris tanquam duces militibus, & reges ſubditis medici, ab Aeſculapio oriundi debent 390.5
Imperfectum nihil à natura procreatur, ex Alexandro 200.9
Implentia corpus ex Celſo 319.19
Impletum quod eſt non modò digerentibus, ſed & adſtringentibus ac refrigerantibus euacuari 61.40
Inæqualitatis pulſuum cauſa 249.18
Inæqualitatis pulſuum in popularibus febribus cauſa 151.10
Incertos & inordinatos homo habet ad uenerem motus

motus 190.28

Inchoata abſoluere iucundiſsimum, ex Ariſtotele 215.15

in Inconſtantibus temporibus incóſtantes & mali iudicij morbi fiunt, ex Hippocrate 150.15

Indicatio quæ à uiribus ſumitur omnium prima & potiſsima ſemper habenda 108.22

Indicatio quæ à poſitu partium ſumitur quid demonſtret ibidem

Indicationes: Qui omnia quæ ſecundum naturam & præter naturam, diuiſionis artificio complectitur, atq; ab omnibus ſufficientes ſumit indicationes, hic medendo minimè errabit: ex Galeno 309.5

in Indicationibus quæ ab uacuandi ratione petuntur ætatem & uires paſsim conſiderandas eſſe oſtendit Galenus 309.15

Indicationes primæ & facilè cognoſcuntur, & infima in arte ſunt 2.42

Indicationes morborum uarietatem multam habent ſæpiusque quàm pro naturæ modo fiunt 122.3

Indicationis morborum non pro naturæ modo factæ quæ cauſæ 122.4

Indicationem quæ à poſitu ſumitur prætermittendam non eſſe 52.4

Indicationes ex Galeno quæ ſanguinem mittendum dehortantur 131.40

Indicationes primæ uerborum artem non conſtituunt 2.49

Indos puſtulis quibuſdam popularibus laborare 155.45

Inedia picrocholis nocentiſsima, ex Galeno 134.3

Infantia 312.13

Inflammatio omnis de genere tumoris præter naturam eſt 50.25

Inflammationes quæ à craſſo prodeunt humore reprimentibus non uacuantur 63.41

in Inflammationibus à craſſo humore ortis refrigerantia & adſtringentia non conueniunt, ſed potius quæ cum moderato calore nonnihil habent adſtrictionis 63.44

Inflammationes membrorum internorum celeriter tollere hominem ſolent 51.12

in Inflammationibus internis curandis quis præcipuus ſcopus 51.34

Inflammationum curandarum ſcopi 62.44

Inflammata qui ſtatim per initia medicaméto ſoluere tentant, quid eueniat 50.2

ab Inflammata parte cur celeriter, multumq; uacuandum 51.19

Inflammatam partem atq; impletam non ſolùm digerentibus medicamentis, ſed & adſtringentibus uacuari uult Galenus 62.37

Infeliciter nati breui ſeneſcunt, & citò moriuntur 312.5

Infuſiones ſeu diluta in medicinis purgantibus ut quid inuenta ſint 187.41

Infuſa purgantium medicamentorum gratiora quàm illorum ſubſtantia eſſe ſolent 187.44

Ingenium unde dictum 425.18

Ingenium quid 425.23

Ingenio pollere quid 425.33

Ingenij opera quæ 425.38

Ingenio plurimum obeſt caliginoſus aër 258.37

Ingenia quibus in locis acutiora 258.39

Ingenioſos, concitatos, furioſosq; eſſe ſolere ſcripſit Plato 428.29

Ingenioſos homines quos dicamus 425.25

Inſalubrem uictus rationem ad uitæ breuitatem plurimum momenti habere 285.36

Inſitum nobis a natura eſt, ut quæ bona ſunt amplectamur, noxia repellamus 213.43

Inſomnia unde in nobis per ſomnos fiant 40.25

de Inſomniis Ariſtotelis ſententia 40.38

Inſtabili ingenio qui ſint 429.7

Inſtrumenta quæ uocemus 413.42

Inſtrumentum Galeno quid 413.43

ars Inſtrumentis utitur 414.5

Inſtrumenta à natura excludendis excrementis dicata libera & obſtructionibus minimè obnoxia ſeruare oportet, quò corpus mundum ſeruetur 285.16

Inſtrumentũ ueneni apud Auicénam quod 413.17

Inſtrumentariis partibus omnibus quid cómune 279.30

Inſtrumentarij morbi à flatu non fiunt 12.22

Inſuauia cibaria uentriculum euertunt ſupinumq; reddunt 244.3

Intellectus dictorũ Galeni lib. de Tremore 380.25

Intemperata corpora non ſeruanda ſimilibus, ſed magis contrariis corrigenda, ex Galeno 256.38

Intemperatæ naturæ à ſimilibus læduntur, iuuantur contrariorum moderato uſu, ex Gal. 257.29

Intemperatis naturis contraria dari ſuadet Galenus 255.21

Intéperies quæ intra ſanitatis ſunt terminos corrigere oportet 255.28

Intemperatas naturas ſimilibus lædi 238.44

Intentiones ſeu ſcopi curatiui in curatione lapidis, ex Auicenna 418.26

Interna cauſa duplex; antecedens ſcilicet, & coniuncta 362.31

Inuentio artis alicuius difficilis eſt, eius quoque theoremata difficilia ſunt 3.8

Inuentionis artis uetuſtiſsimum principium experientia 289.21

Inuentionis omnis initiũ in omni propoſita contemplatione eſt ante cognoſcere, quidnam eſt id, quod quæritur 192.14

Inuentionis omnis principia ea eſſe Galeno quæ ſenſui atq; intellectui ſint euidentia 181.40

Iocinoris aliæ atq; aliæ affectæ partes uarium euacuandi modum indicant 52.7

Iocinoris uulnerati indicia quæ 208.42

Ioannes Manardus uir doctiſsimus 315.1

Ioannes de Pernay chirurgus pomorum non odorem ſolùm, ſed nec aſpectum ferre poterat 230.9

Ioannis Vigonij commentum in nodo carnoſo Pontificis maximi curando 403.27

Iouiales & ſolares homines quos eſſe uelint Aſtronomi 426.16

Iſaac medicus porraceam bilim & alias omnes quæ præter naturam ſunt in uentriculo gigni tradit 253.6

Iſara fluuius ex Allobrogibus 148.31

Italia multis ut olim ingeniis floret 112.21

in Italia, atq; præſertim Vrbe Roma doctos haberi me

ri medicos 112.28
Itali medici diuerſam in medendo à Gallis rationem, præſertim in dandis medicamentis ſoluentibus, ſequuntur 112.29
in Italia & Hiſpania mitioribus utimur ſolutiuis 114.43
Iudicium Empiricis quid 291.18
Iudicium cur difficile dixerit Hippocrates 291.9
Iudicium quid 291.10

LAboris nomen non unicè apud Hippocratem & Galenum ſumi 144.12
Labor pro acceſsione & caſibus interdum Hippocrati ſumitur 144.14
Labor pro læſione & noxa 144.25
Labor, cibus, potio, ſomnus, uenus, omnia mediocria 317.25
Laboris nomen pro dolore 144.32
Labor improbus omnia uincit 282.39
Laboris nomen in proprio ſignificato pro uehementi motu & exercitatione 145.1
Labor improbus omnia uincit 431.3
Labores quibus menſibus prægnantibus contingant, ex Hippocrate 191.23
Labores cibos præcedant 145.10
Labor pro fatigatione & laſsitudine 145.14
Laborare ubi quis cœperit, quies ſtatim laſsitudinem aufert 144.34
Laborantis cuiuſdam ſynocha febre mira ſymptomata 122.22
Lactis materni in proprio alendo fœtu probitas 199.29
Lactuca non omnibus ſui generis præſtat 143.34
Lactuca frigidiſsima ab Hippoc. ſtatuitur 139.31
Lactuca longius bugloſſo ab hominis temperie abeſt 144.3
Lactuca & braſsica oculis ualde nocent 324.34
Lactucam non omnino laudabilem gignere ſanguinem, uult Galenus 142.8
Lactucam multum ſanguinẽ gignere non damnat Galenus 141.30
Lactucam pro reliquorum olerum ratione excrementitiam & praui ſucci eſſe 140.25
Lactucam Galenus mediam inter boni & mali ſucci cibos ſtatuit 140.26
Lactucam inter olera neq; parum neque peſsimè alere corpus cum Galeno confitendum 139.6
Lactucæ primas in alendo partes tribui non debere 139.7
Lactuca frigidiſsima eſt & corpus debilitat ex Hippocrate 139.14
Lactucam Hippocrati neq; boni admodum ſucci eſſe, ut quæ pro frigiditatis exceſſu frigidum, non temperatum ſuccum gignat: neq; etiam in alimentorum coordinatione primas tenere inter olera, quòd corpus debilitet 139.43
Lactucam etſi inter olera primas in bonitate partes tenere credatur: ipſam tamen neq; optimi ſucci, neque multi ſanguinis generatricem eſſe 138.21
Lactuca ſi quid aliud eius generis ſucci alimentiq; bonitate cæteris oleribus præſtat, ex Galeno 138.38
Læſionum modi quot & morborum 4.40
Lætari ex boni indeptione unde contingat 318.20
Lætitia geſtiens 213.41
in Laſsitudine tenſiua & phlegmonoſa ſanguinem copioſè mitti iubet Galenus: in ulceroſa uerò quòd uitioſi acriſq; excremẽti ſoboles ſit, uetat 132.27
in Laſsitudine ulceroſa interdum fieri horrorem 16.36.
in Laſsitudine ulceroſa ſola bilioſi humoris uacuatione utendum conſuluit Galenus 132.32
in Laſsitudine ulceroſa interdum fieri horrorem 16.36
Laſsitudine ulceroſa tentatis quæ remedia conſuluerit Galenus 16.39
Laurocceraſa 259.40
Laude omnes trahimur & impellimur 216.2
pro Lege eſſe Galeno quid 361.24
Leguminibus in Aëno qui ueſcebantur articulari morbo, aut genuum dolore laborabant 156.19
Lemnium ſigillum Galenus ualde in peſtilentia commendat 158.16
Leo piſcis 332.42
Lethale de quibus diei conſueuerit 205.15
Lethalia uulnera quæ 205.18
Leuando morbo id conuenit, ut mox, ſi quid mouendum uidetur, id moueatur, ex Hipp. 127.18
Leuata & exonerata natura noſtra eo quò ueluti ſarcina premitur, facilius quod reliquum eſt uincit 53.25
Liber de Flatibus cur hactenus Hippocratis exiſtimatus 1.10
Librum de Flatibus Hippocratis non eſſe 48.28
Librum de Flatibus quo argumẽto ducti conuincamus Hippocratis non fuiſſe 42.21
Librum de Continentibus cauſis ſe edidiſſe Galenus teſtatur 359.21
Licere medico ſalutis ægri cauſa multa fingere ac diſsimulare, ueritatemque interdum obtegere 405.45
Lienis ſcirros, & malum corporis habitum, febris non comitatur 13.3
Ligamenti duplex nomen 84.17
Lippitudo quid 264.36
Liquatio à calido fit 33.25
quæ Liquantur in ſpiritum degenerant 24.23
Liqueſcere nihil niſi à ualido calore poteſt 24.6
Liquidas medicinas & leues in uigiliis dam° 117.33
Liquida medicina citò diſſoluitur, & citò operatur 117.35
Liquidi & leues humores ut citò diſſoluuntur, ſic citò ueniunt ad uias expulſionis 117.38
Liquor in quem quicquam immittitur, medicamenti uires in ſe trahit, aut mutat ac frangit, uel auget 188.10
Literis mandare ea quæ quiſq; cognouit oportet 283.7
Liuidus color in ea quæ fit à rubro ad nigrũ permutatione medium obtinet 51.1
Lationem quid Philoſophi uocent 380.20
Loci nomine quid intelligendum 4.42
Locus is unde Auſter ſpirat æquè frigidus atq; alter ille unde Aquilo 301.42
Locum in quo morbus populariter graſſatur mutandum, & linquendũ iubet Hippocrates 157.1

Locum

Locum eundem occupans, conſiſtere eſt neceſſe 381.34
Loci in quibus degimus magnam in morbis pariunt uarietatem 4.45
Locum occupare eundem,& continnè moueri,ex diametro pugnare uidentur 380.16
Loco uno nunquam conſiſtit id, quod continuè fertur 380.17
Loci Auicennæ explicatio 409.38
Loci Galeni explicatio 63.21.& 355.23.& 356.27.&380.20.& 373. 2.& 379. 35.& 383.1.& 385.40. & 389.23.& 390.8.& 392.25.& 407.25.& 421.38
examinatur Locus Galeni 379.44
Loci Hippocratis explicatio 383.44
Locorum Hippocratis & Galeni de Aſtronomia explicationes 376.17
Loci Hippocratis atq; Galeni explicatio 372.18
Loci Oribaſii explicatio 143.6
Loci Platonis explicatio 373.17
Longiorem artem efficere ſolent naſcentium in dies morborum incognita natura atq; remedia 289.25
Longitudinem artis medicæ quæ demonſtrent 283.4
Longum iter qui breui temporis ſpatio emenſuri ſunt,quid faciant 282.10
Lucernarum flamma à multo affatim ingeſto oleo extinguitur 15.18
Luna ubi cum ſole erit,uel diametra eſt,uehementiores ciere mutationes,ex Galeno 373.30
Luna menſtruo ſpatio zodiacum percurrit 8.19
Lunæ magna opera 373.7
Luna menſes perpetuò ordinat 373.8
ubi falcis figuram Luna repræſentat omnia languida fiunt 373.12
eorum quæ in diem omnibus quæ ſubſiſtunt incidunt Lunam cauſam habere 371.35
Luna in Geminis cõſtituta ſalutariter ſanguinem mitti 376.5
Luna ſomno ſopitis,& ſub eius lumine diutius immoratis, pallorem & capitis dolorem conciliat 373.16
Lunam non modò ægris,ſed etiam ſanis,dies quales tandem futuri ſunt poſſe prænuntiare, ex Galeno 373.21
Lunæ motus inæqualis 196.14
curſum longitudinis Lunæ,quid uocent Aſtronomi 196.18
plena cùm fuerit Luna,omnia inualeſcunt 373.13
Lunam terreſtrem plagam immutare 374.1
Lunaris menſis Galeno 198.25
Lux ſicca,anima ſapientiſſima 429.37

MAcrobius 201.5
Maculæ in febribus apparentes læſionis auditus ſignum ſunt,ex Hippocrate 126.7
Maculæ quæ per febrium incrementa & decretoria ſæpe apparent, an uerè morbilli ſint dicendi 126.1
Maculæ in febribus etſi non perpetuò lethales, perpetuò tamen malæ ſunt 125.37
Magiſtratus præcipuum munus quod 303.20
Magna & admiranda artis opera quæ 241.35
Magnarum rerum & nobis non perſpectarum eſt admiratio 217.42
Magnas temporum mutationes obſeruare oportet,ex Hipp. 370.11
Maiora quàm ſint,uitia laborãtibus apparere utile cenſet Galenus 404.4.& 406.12
Malum cibum conſuetum potius exhibendum, quàm ſubitò ad meliorem tranſire 231.10
in Mali cibi ſumptione ſtatuendus modus 242.27
Manardus de Rheo taxatur 183.43
in Manardum de pituita ſalſa 72.9
Manna zaceari ſpecies eſt 113.40
Mare cur ſalſum, Ariſtoteli 70.10
Mare ſpiritus particeps 9.12
Eius ratio ab autore libri de Flatibus data, non procedit 9.35
Mare an ſpiritus particeps,diſſertatio 9.18
Mare aërem admittens exæſtuat, atq; turgeſcit 9.26
Mare quando quietum & tranquillum redditur 9.30
Marylli mimographi puer pręter ſpẽ ſanat 211.11
Materia ſeu ſubiectum,in quo uerſatur medicina, perpetuò fluit ibidem
Materia circa quam uerſatur ars medica non ſatis uſq; tota perſpecta eſt 289.10
Materia ſeu ſubiectum medicinæ, corpus humanum 289.45
Matrix ubi ſita 330.24
Meatus quid 82.8
Meatibus uel plus iuſto nimium adſtrictis, uel patentibus,morbi naſcuntur 82.12
Meatus nomine inſtrumenta etiam Galeno comprehendi 82.23
Meatibus per uniuerſum diffuſis diſflari corpora noſtra 82.26
Meatuum ope interna refrigerari 82.33
Meatibus ſtipatis aut obſtructis calor accenditur 82.34
Medela omnis à Domino Deo eſt 293.9
Medici dignitas & excellentia quanta ſit 292.35
Medicum conſummatum ſeu perfectum quem uocet Galenus 292.38
Medicum optimũ quem appellet Galenus 292.40
Medicus qui omnes numeros impleat quis 292.43
Medicum animo modeſtum, & pium, numiniſq; obſeruantem in primis eſſe oportet 293.4
Medicus autorem,ducem,& effectorem actionum ſuarum omnium Deum ſibi proponat 293.4
Medicina erga deos reuerenter ſe habet, ex Hippocrate 293.6
Medici numini ualde tribuunt ibidem
Medica ars Deo accepta fertur 293.7
Medicus & morbus ſeſe mutuò oppugnãt 295.14
Medicus morbum euertere ſtudet ibidem
Medicum æger quando deſerat 295.22
Medicum æger quando prodat & morbum augeat 295.25
Medici boni conuenientia tantũ imperant 295.26
Medicum æger ut numen ſalutare colat 295.29
Medicum honore ſuo non defraudandum 295.31
Medicum ſui rationem habere decet 293.37
Medicus decorum ſeruet in omni uita 293.49
Medicus grauitatem cum humanitate temperatam conſeruet 293.41

Medic

Medicus maieſtatem quandam ſeruet, ſed faſtu & ſuperbia carentem 293.45
Medicus ueſtibus nitidis & cultis utatur 294.2
Medicus non quæſtus aut auræ popularis captandæ gratia hominibus medeatur, ſed beneficentia. 293.20
Medicus Naturæ miniſter 287.38
Medicinam artem eſſe atq; artiũ præclariſsimam 287.38
Medicum omnia ex indicatione facere debere iubet Hippocrates 50.16
Medici nomine quid intelligendum & quòd latè pateat 291.36
Medicus quid 291.39
Medicum numinis cuiuſdam inſtar habendũ cenſuit Hippocrates 291.40
Medici proprium munus 368.40
Medicus ſtudeat Hippocratis atq; Empedoclis exemplo de hominibus bene mereri 293.18
Medicus nihil habet quod non à Deo acceperit 293.13
Medicum perſpicaci eſſe natura conuenit 292.19
Medicum opponere ſe contrarium inſtantibus & morbis & naturis & temporibus oportet 292.23
Medici unde uocati 292.12
Medici nomine qui ſe dignum exiſtimarit, qualem eſſe oporteat 292.13
Medicum naturę omnis gnarũ eſſe oportet 294.18
Medicum quæ ſcire conueniat 294.23
ad Medici munus quid maximè pertineat, ex Hippocrate 328.26
Medici Galeni tempore copioſius quàm nunc ſolebant ſanguinem mittere 310.14
Copioſam uacuationem pueri ferre non poſſunt 310.16
Medici officium peſtilentes febres curantis quod, ex Galeno 156.39
Medicorum conſilia atq; præcepta ut imperitis ſeruiant: ut uerò peritis proſint 242.7
Medicus exactè diſſerere de morbis popularibus nequid, niſi prius aſtrorum ortus & occaſus penitius conſiderauerit 146.28
Medicus naturæ miniſter 75.35
Medicus ex aliorum malis proprias colligit calamitates 1.29
Medici prudentis eſt, quæ ægro metum ſunt allatura diſsimulare 403.7
Medicum, omnium bonarum diſciplinarum atque artium cognitione inſtructum eſſe debere 368.10
Medici proprium munus quod 103.11
Medicum omnium rerum ſcientem eſſe oportet 292.7
Medicũ totius naturæ gnarũ, & diſciplinis omnibus inſtructum eſſe oportet 3.4
Medici, chirurgi, & unguentarii finis, hominibus opem ferre 391.44
Medicus architecti rationem obtinet 389.31
Medicus à chirurgis & cæteris artis miniſtris quo diſtet 389.38
Medicum ſtirpium peritiã habere debere 387.42
Medicorum præcepta & leges quid præſtẽt 239.39
Arte egemus hominis imbecillitatẽ iuuãte 239.44
Medicus amicus utilior quàm extraneus 262.39
Medici dignitate quid indignum 390.12
Medici generoſi officium 390.18
Medicorum conſiliis atque arte medica ut quid opus habeamus 239.26
Medicus morbis ita proſit, ut ne quid noceat 294
Medicus uictus congruam rationem ægris præſcribat ibidem
Medici præcipuum munus quod 294.10
Medicus uir ſapiens, ex Hipp. 388.20
Medicos aliud ab unguentariis & chirurgis fuiſſe ſemper 388.27
Medici dignitatem nihil magis fide & taciturnitate illuſtrat 294.5
Medici fides in quo maximè eluceat 294.6
Medicum ab omni animi perturbatione alienum eſſe oportet 293.27
Medicus neq; in gratiam quicquam aut odium uel loquatur uel agat: neue à recto deflectat 293.29
Medicus comitate, humanitate, gratia, ac ſumma fide ægros inuiſat 293.33
Medicus officioſum ſe ægris, & induſtrium præbeat 293.34
Medicus neq; in curando, neq; in prædicendo nimium ſui fidens ſit 406.19
Medici proprium munus rectè morbos curare. 295.5
Medici proprium munus ut tutò, ut celeriter curet 119.2
Medicus finem atq; ſcopum hunc ſibi præcipuum proponere debet, curetur ut quãta maxima utilitate fieri poſsit, æger 119.3
Medicorum uulgus contempto ueritatis ſtudio ea docere tentat, quæ nec ſatis norunt ipſi, nec experimento didicerunt 119.38
Medici rectè curantis propria ratio, conuenientes ſumere ibidem
Medicum à miniſtro, id eſt, chirurgo & unguentario diſtinguit Galenus 388.44
Medici naturæ miniſtri, ex Galeno 389.3
Medici præcipuum munus tutò & celeriter curare 266.26
Medicorum quorundam uulgarium de peſtilentium morborum natura, cauſis, & remediis inepta opinio 270.22
Medicus cum morbis ut congredi debeat. ex Hippocrate 371.31
Medicorum ſcita ab Aſtronomis non petenda 275.29
Medicum, medicorũ præceptionibus, non Aſtronomorum inniti debere. 375.19
Medici finis, morbos depellere 391.4
num Medico interdum chirurgi opera atq; munia obire liceat 392.8
Medico nihil perinde conducit, quàm ut ſe prudentem præſtare ſtudeat 406.26
Medicos quos appellet Hippocrates 387.15
Medicorum nomine chirurgos etiam intelligi, ex Hippocrate 387.18
Medicina eſt adiectio & detractio 1.32
Medicinæ finis effectio 288.14
Medicina adiectio eſt & detractio 288.17
Medicinam propriè & uerè ſcientiam non eſſe 288.28

totam

totam Medicinam artem eſſe, indicatione propriè & à fine ſumpta 288.13
Mediciōa ars habenda eſt 287.25
in Medicina immenſa eſt profunditas 1.35
in Medicina quæ feria ſunt, haud facilè noſcuntur ibidem
Medicina factiuarum artium una eſt 287.29
Medendi artem eſſe difficillimam nec ſatis adhuc cuiquam perſpectam Hippocrates & Galenus dixere 3.12
Medica ars coniecturis plurimum nititur 3.34
Medica ars, & medicus, & medicamenta, & miniſtri rectè morbis mederi dicuntur 287.33
Medica ars his tribus conſtat morbo, ægro, ac medico 291.30
Medicæ artis ratio quando feliciter proceſſura ſit 291.31
Medica ars prodeſt temperatis & intemperatis naturis: & quomodo utriſq; ſeruiat 240.4
Medica ars adinuenta, ut cuiq; pro cupiditatum ſuarum modo proſpiciat 235.12
Medica arte nullam præſtantiorem eſſe dixit Hippocrates 235.39
Medica ars quid homini præſtat 335.41
Medicæ artis beneficio à magnis malis ægros liberari 1.28
Medicæ artis cultores diuinis honoribus honeſtandos Hippocrates cenſuit 292.4
Medica arte nullam inconſtantiorem eſſe Plinius affirmat 289.42
Medica ars à quibus ad nos dimanarit 29.9
Medicæ artis difficultatem quæ iudicent 3.10
Medicæ artis beneficio ab ingentibus malis homines liberari 273.8
Medica ars neceſſaria, ut cupiditatum motibus proſpiciat, iuſtumq; præfiniat modum 242.44
Medica ars cur longa ab Hippocrate & Galeno ſtatuatur 289.5
ad artem Medicam ediſcendam omni nobis eſſe ſtudio elaborandum Hippocrates uoluit 282.5
Medica ars ad uitæ ualetudiniſq; hominum tutelam inuenta 232.30
Medica ars quo pacto naturæ inſeruiat 232.31
Medica ars operationum ſuarum occaſionem mo oientaneam habet 284.2
medica ars cur looga 3.17
medicam artem quicunque integrè aſſequi uelit, temporum anni rationem in primis perſpectam habere debet, ex Hippocrate 147.12
medica ars dignitate medicis præſtat 392.22
medicæ artis tum magnitudinem, tum longitudinem quæ præcipuè declarent 289.18
medendi omnis iudicatio à morbi natura proficiſcitur 263.26
medeodi ars uera à nobis uix conſequi poteſt 3.21
medicina uix Aeſculapio perſpecta 3.25
medendi iudicationes ab his quæ ſecuodum naturam, & quæ præter naturam ſunt ſumendæ 267.23
quæ Medendi cauſa reperta ſunt, oonnunquam in peius aliquid addunt, ex Celſo 406.22
medendi ſcopos ab eo affectu qui curandus proponitur ſumendos eſſe 263.24
medicameotorum facultates experientia diiudicandas 185.7
Medicari in ualde acutis ſi materia turgeat expedit: differre enim in talibus malum 51.16
medicamenta in calidis regionibus & naturis mitiora dari 114.40
medicamenta in frigidis regionibus atque naturis ualentiora dari ibidem
Medicamentis quæ noo curantur mala, ferro & igne curare oportet, ex Hippocrate 328.17
Medicamentum purgans in internorum inflammationibus datum quos humores uacuet, & à quibus locis 53.10
Medicamentum deiectorium cur det Hippocrates in pleuritide dolore ſubtus præcordia deſcendente 53.18
Medicamenta ſubtilia facilius in totum corpus diſtribuuntur: craſsiora in uentre hæreot melius, ex Galeno 185.41
Medicamenta quædam talem producunt humorem, qualem trahere nata erant, ex Galeno. 116.14
Medicamentorum nonnulla ubi purgatione fruſtrantur, præterquam quòd corpori nullam inferunt noxam, alimentum etiam homini præbent, & coctionem recipiunt 116.11
Medicamenta alia ſuis ipſorũ ſubſtantiis, alia qualitatibus manifeſtis agere, ex Galeno 184.20
Medicamini omni ſiue leuiter, ſeu uehementer purganti, commune eſt ut ualidius purget per ſe totum deglutitum, quàm eius decoctum 186.43
Medicamentum purgans maiorem quàm par eſt in ueotriculo moram trahens non minimam uentriculo infert noxam 118.35
in Medicamentorum ſoluentium miſtiooe quid cauendum iuſſerit Hippocrates 416.13
Medicameota clemeotia niſi cibo detruſa non mouent 115.16
Medicameoti ratio in quo maximè poſita 409.34
Medicamenta in magnis temporum mutationibus libenter exhibere non oportet 370.12
Medicamenta noo, niſi ſumma urgeat neceſsitas, expetenda 258.27
Medicamenta quæ proximè ad cœnam ſumuntur, ea ut cócoquantur & in naturæ uſus tranſeant, ſi leuia ſint, ſunt promptiora 116.20
Medulla ceruina in emolliendo præſtantiſsima 535.40
Melancholia quo differat ab atra bile 423.34
Melancholia humor quid 423.21
Melancholica temperaméta ex ſanguinis aduſtiooe fiunt, ex Galeno 421.45
uerè Melancholicos quos iudicarit Galenus 422.8
Melancholicorum duo temperamentorum genera 422.17
Melancholia hippochódriaca affecti, cùm plurimis flatibus abundent, horrore tamen non tentantur 19.42
Melancholicos uel natura uel ſtudio effectos eſſe omnes eos qui io ſtudiis floruerunt, ex Ariſtotelis in Problematis ſententia 58.3
Melancholicorum duo genera Galeno 421.2
cur literatos & qui ingenio claruerunt, Melancholicos eſſe dixerit Ariſtoteles 422.45

qui Melancholicorum ingenioſi dicendi 429. 40
melancholici cur ingenioſi 427. 43
melancholicos ni intelligendi præditos eſſe, & ad præclara obeunda munia ualere plurimum, Ariſtoteles dixit 428. 1
melancholicum ex permutatione effectum : id uerè melancholicum ſtatuit Galenus 421. 20
melancholici natura ſicci, exerementis pituitoſi 421. 11
melancholici cur ingenioſi 428. 38
melancholicus ſuccus & atra bilis quid in nobis efficiant 425. 1
melancholicum ſuccũ Galenus fæci in uino comparat 174. 22
num in reliquis hominum temperamentis perinde uti in Melancholico ingenioſos ſit inuenire 430. 25
melancholicus ſuccus actione naturæ fit 423. 34
mel cur ſi diutius excoquatur amarum euadit 57. 3
melilotus aſperis & ſyluestribus locis naſcitur 181. 2
ex Meliloto coronas antiquitus factitatas indicio eſt nomen ſertulæ quod occupauit 181. 3
odor & flos Meliloti croco uicinus ex Plinio 181. 4
melilotus in Italia odoratior & candida 181. 8
melilotus trifolii folia habet 181. 9
melilotus à trifolio differt 181. 11
meliloti duo genera ex Dioſcoridis ſententia contra ueri fidem Serapio aſtruxit 181. 19
melilotus probatiſsima Attica eſt 180. 28
melilotus naſcitur in Campania colore luteo, infirmo odore 180. 29
Menaldi Guilielmi laus 119. 9
mendacium habere in animo omnes oderunt 408. 4
mendacio uti interdum medicum ſalutis ægri cauſa oportet 403. 17
mendacium pro medicamento hominibus utile, ex Platone 408. 7
mendacium in nullo alio periculoſius eſſe, quàm in eo qui ſe falsò medicum profiteatur, Plinius affirmauit 290. 28
mentiendum quandoque ſalutis ægri cauſa 407. 25
Menſis impreſsionis ſeu apparitionis, quis Galeno 196. 27
menſis prouentus à Luna 6. 42. & 7. 21
menſis impreſsionis cur ſic uocetur 196. 28
ſeptem Menſium ſpatium diebus ducentis ac decem confici, Auicenna ex Hippocrate affirmat 196. 5
menſem quid uocet Galenus 196. 8
menſis Lunaris quot dierum à Galeno ſtatuatur 196. 11
menſem Galenus interdum uigintinouem dierum, interdum uigintiſeptem eſſe dixit: nec ob id tamen ulla repugnantia in eius dictis 196. 12
menſe Octauo natus nullus unquam uixit, ex Hippocrate 193. 10
menſium in mulieribus paucitas, uel inordinatus curſus plenitudinis in utero morbos curare ſolent 329. 24
menſibus deſinentibus concumbendum ad prolem ſuſcipiendam 315. 1
menſtruorum ſtatum tẽpus Luna mulieribus conſeruat 373. 10
mentis in ſtudiis agitatione, exiccari cerebrum 427. 10
mentis agitationem qua quippiam diſcimus uoluptatem adferre 215. 11
mentis emotionis cauſæ quæ 40. 7
menta ſeminaria uaſa corroborat 315. 40
mercurialem ualde ad conceptus laudat Hippocrates 320. 40
meridies cur dictus alter polus 303. 17
merum potens & generoſum quid faciat 429. 25
Meſuei locus mendoſus de doſi rhabarbari à drachma una & ſemiſſe ad drachmas decem exhibentis 186. 18
methodi medendi principium eſt morbi cognitio 321. 45. & 330. 11
uera methodus non ſolùm meliora medicamenta, ſed etiam uniuerſum curationis modum inuenire poteſt 289. 37
methodi medendi initium morbi cognitio 294. 35
methodici medici morborum cauſas aſsignant 330. 9
in Metuentibus & exterritis, calor ſe ad intima condit 20. 24
ubi grauis Metus ſine certa deſperatione eſt indicare neceſſariis periclitantis in difficili rem eſſe 407. 40
miliarẽm Herpetem bilis minus calida creat ibidem
miniſtri medicorum, unguentarii ac chirurgi, ex Galeno 189. 19
mittendi ſanguinis, uel ducendæ alui auxilia in pleuritide tanquam initio morbi conuenientia præcepit Hippocrates 49. 33
mittendi ſanguinis plures eſſe ſcopos 305. 36
mixtiones corporis in corpore, animæ in anima 170. 41
quod Moderatum eſt, naturale eſſe : quod immoderatum, contra naturam. 76. 25
molles partes quæ : item & duræ 205. 26
monſpeſſuli, ſeu Nitiobrigum ſchola, & illius commendatio 360. 11
mora ante omnem ſumenda cibum, ex Galeno 125. 18
morbilli à ſanguine bili permiſto oriuntur 74. 36
morbilli cutem non exedunt, nec ulcus creant 74. 37
morbillos herpetum genus non eſſe, ex Hippocrate & Galeno probatur 75. 7
morbilli à nobis uocati puſtulæ dici non merentur 73. 31
morbilli efflorescentiæ quædam ſunt ex ſanguine tenui & bilioſo in cutem ui naturæ propulſæ 73. 34
morbilli uerius ςίγματα, quàm ἐξανθήματα dici merentur 73. 35
morbillos herpetum genus eſſe putat Manardus 72. 37

Morbil

Morbillos exanthemata Galeno uocari Manardus putat 73.3
Morbillis noſtratibus cum Galeni exanthematis v. Methodi medendi deſcriptis non conuenire 74.2
Morbillorum noſtratium natura qualis 74.3
Morbillos plurimum non occupare loci 75.15
Morbus perpetuò in prædicamento qualitatis 79.37
Morbus & ſanitas in habitus uel diſpoſitionis ordine reponenda 79.38
Morbus ubi peracutus eſt ſtatim extremos labores habet 144.20
quis Morbus ueloeiorem alio habere motum dicatur 93.36
Morbus curari nequit manenre quæ ipſum excitauit cauſa 153.13
imminentis Morbi,hoc eſt febris indicia 120.17
Morbus omnis per contraria tolli debet 178.42
Morbus ex cauſarum notione probè intelligitur 360.45
Morbus omnis ſe auferendum indicat, & cur 2.38
Morbus uiuentis corporis non humorũ proprius eſt affectus 363.35
Morbus, corporis præter naturam conſtitutio 363.37
Morbus ut multo tempore paucóue duret, quæ cauſæ 104.45
Morbus factum quid eſt 358.3
Morbum quempiam tribus modis uehementem magnumúe Galeno dici 102.4
Morbum aliquem grauem aut leuem eſſe propriis indieiis demonſtrari 102.7
Morborum indicia Galeno à quibus ſumantur 102.8
Morbum leuem aut grauem ex ſymptomatis iudicamus 102.10
ad Morbum curandum indieationes, à morbo, cauſis, tempore, aëris conditione, ſexu, ætate, uirium robore,& aliis 292.37
à Morbo ceu è fonte quodam indicatio naſcitur 104.7
Morbi grauis ac diuturni proprium quid ſit 336.36
Morbi magnitudinem in ſynocho curationis modus indicat 99.17
Morborum peſtilentium neq; natura omnis, neq; cauſæ ſatis perſpectæ medicis 270.26
in Morbis, qui à defluxione fiunt, præcipuus ſcopus quis 264.12
in Morbos aliqui inciderunt longos ex intempeſtiuè miſſo ſanguine 130.9
Morborum naturæ medicatrices 388.31
ad Morborum popularium eognitionem aſtrorum contemplationem neceſſariam eſſe aſtruxit Galenus 371.19
Morbi alii ad alia bene uel male ſe habent 254.44
Morbi calidi in calidis regionibus & locis magis generantur 255.6
Morborum omnem uarietatem à uariis compoſitionis corporis modis naſci 76.30
in Morbis populariter graſſantibus diuini quippiam ſubeſt 267.10
Morborum primas iudicationes omnibus hominibus præſtò eſſe: & minimam eſſe curationis partem 3.42
Morbos omnes à ſpiritu ortum ducere affirmauit autor libri de Flatibus 11.45
qui Morbi ſtatim magnitudinem habere dicantur 86.31
Morbi dum in generatione ſunt,tum in initio eſſe 264.10
Methodici medici morborum cauſas inueſtigant 352.44
Morbi ex ſyncera bili facti morbi deteriores 97.7
Morborum cauſa quando in aërem reiicienda 44.29
Morbi in ſiccitatibus facti, ſynochis acutiores non ſunt 100.5
Morbi acuti eur in autumno fiant 100.1
Morborum popularium aër prima cauſa ſtatuenda 46.3
Morbis extremis extrema exquiſitè remedia proſunt 99.27
Morbos à ſanguine & pituita biliofis eſſe prolixiores 96.30
Morbi populares & peſtilentes unde naſcantur 46.19
Morborum communium ortum de Galeni ſententia non in unum aërem eſſe referendum 47.29
Morborum ſpecies atque curationes cur multæ Hippocrati 76.42
Morbos unà cum cauſis ipſos efficiẽtibus deſtrui, ex Galeno 359.44
Morbis ut proſis,aut ne quid noceas,mouet Hippocrates 416.1
Morborum acutiem ex quibus metiaris 89.50
Morbos biliofos ſanguineis acutiores eſſe 96.19
ad Morbos ultimos ultima remedia ualere 114.11
morbi à ſanguine facti mitiores eſſe ſolent, à bili acutiores ut multi exiſtimauerunt 94.37
morbi acuti propria ſignificata 91.37
morbi acuti quatuordecim diebus finiuntur 94.15
morbi acutię natura longiori tempore quàm quatuordecim dies tolerare nequit 94.16
morborum omnium unum eſſe modum, ut intelligendum 4.28
morbis omnibus quid conueniat 4.32
morbi qui à calidis ſuccis fiunt, & graues habent acceſsiones & breui finiuntur 105.38
morbos acutiſsimos naſci ex bili exquiſita 96.20
morborum occultorum iudieium coniecturale 1.30
morborum cauſa perſpecta facilis eſt curatio 1.31
morborum tempora & decretoria obſeruet medicus 294.37
morborum popularium item & priuatorum cauſa quæ 43.31
Morbos in duo genera potiſsimùm Hippocrates

 & Gal

& Galenus diſtinxerunt 149.22
Morbi communes ſeu populares qui 149.24
de Morborum acutie, non penes ſymptomatum naturam, ſed morbi potius eſſentiam & magnitudinem, & temporis breuitatem eſt iudicandum 91.29
in Morbis acutis plus prodeſſe bene temperata ſoluentia pharmaca cùm euacuandum eſt, quàm leuia. 114.16
de Morbis occultis opinione potius quàm arte iudicari 78.16
Morbi interni non omnino certas & euidentes, ſed coniecturales habent notas 78.18
Morbi cùm incboant ſi quid uidetur mouendum, tum mouere expedit 49.35
Morbo uigente quietem habere melius eſt 49.36
Morborum diſcrimina, cauſas, ſymptomata, teneat medicus 294.32
Morbos alios à uictus ratione, alios ab ſpiritu naſci affirmat Hippocrates 44.3
Morborum qui à deprauato uictu eueniunt cauſa non aër ipſe eſt, ſed praua uictus ratio 44.5
Morbi alii à uictu, alii à ſpiritu quem attrahimus, ex Hippocrate 154.33
in Morbis curandis & ſedulitate & recto conſilio eſt opus 321.30
Morbi peracuti qui Galeno & Hippocrati dicantur 93.18
Morbus quis peracutus cenſendus 93.22
Morbi acuti magni ſunt & celeriter ad ſuum uigorem propetant 93.24
Morbus quis altero acutior 93.25
Morbi acutiores peracutis nuſquam dari poſſunt 93.5
Morbus ubi peracutus eſt, ſtatim extremos labores habet 93.6
Morbus peracutus acceſsiones & accidentia primis diebus uehementia & uiolenta habet 93.9
Morbi uigor quid, & in quos dies in peracutis morbis incidat 93.10
Morbi qui ab aëre naſcuntur, populares, peſtilentes, & communes eſſe ſolent 44.22
Morbi à deprauato uictu nec peſtilentes ſunt, nec uniuerſales 44.24
Morbi diſperſi, ſeu σποράδες 44.25
Morborum popularium & diſperſorum diſcrimen 44.26
Morborum ſi una ſit ſpecies, unam eſſe & curationem oportet 52.7
Morborum plures ſpecies 5.11
Morborum cauſæ innumeræ 5.16
Morborum neque una ſpecies, neq; cauſa 5.18
Morborum iudicia ſeptenariis diebus fieri, & puerorum dentitio eodem annorum curriculo expleri, ex Hippocrate 194.16
Morbos quoſdam ad iram deorum relatos ſcribit Homerus 270.14
in Morbis grauioribus non eſt à mitioribus inchoandum 114.8
Morbos qui abditas habeant cauſas, & peſtilentes ſint, diuinitus nobis immitti 272.2
Morbi non omnes ab aëre ſeu ſpiritu proueniunt 12.4
Morbos exitiales in temperatiſsimo aëre interdum naſci 12.6
Morbi una tantum ſpecies à flatu eſt 12.11
Morbi pauciſsimi ab ſpiritu ortum ducunt 12.15.
Morbi intemperaturæ ab ſpiritu minime oriuntur 12.16
Morbi fluxionum ab ſpiritu non proueniunt 12.17
Morbos quæ pariant 46.30
Morbos priuatos ab aëre interdum gigni 46.35.
inter Morbos populares & diſperſos morbos ab aëre ortos quid interſit 46.37
perpauci Morbi mortiferi ſunt 407.16
in Morbis popularibus & peſtilentibus aëris uitio natis aër in ſuæ eſſentiæ proprietate labefactatur 46.39
in Morbis diſperſis, qui ab aëre fiunt contagio, non ſubeſt 46.42
Morbo aliquo uno cùm plures homines eodem laborant, non eſſe eius mali cauſam in ſolum aërem reiiciendam 47.14
Morbos populares aquarum & alimentorum prauitate interdum naſci abſque ulla aëris noxa 47.17
Mordens halitus & ſuccus horrores rigoreſq; pariunt 18.41
Morphea quid 397.44
Mortis cauſa in his qui populari morbo Arelatenſi tenebantur 153.15. Et quo mortis genere interirent 153.35
Mortis Clytemneſtræ ab Oreſte patratę cauſarum deductio à Galeno 353.43
Mori homines ab omnibus cuiuſuis generis uulneribus contingit, ex Hippocrate 210.25
Moritur aliquis de quo medicus ſecurus primò fuit 406.21
Mortaliũ maior pars de naturæ malignitate queritur 286.14
Mores huius ſeculi corruptiſsimi: quiſque enim magis cupiditatibus ſuis, gloriæ, cumulandis opibus, & populari auræ, quàm ueritatis ſtudio inſeruit 119.35
Moralis Philoſophia mores componit 235.13
Moralis Philoſophia & ars tuenda ualetudinis quid homini præſtent 235.14
Moſes Iſraelita medicus tiſus cauſas afferri non poſſe affirmauit 219.38
Moſchus odoratiſsima res, eadem & amara 61.1
Moueri quid 380.10. & 380.18
Motus naturæ perfectos ordinatosq; in fœtu formando, atque in utero conſeruando nos ipſi plurimum labefactamus atque peruertimus 190.36
Motus qui ſe in riſu conſequantur qui ſint 214.11
Motus uarii humorum atque naturæ qui 98.30
Motus omnis in generatione, non in habitu eſſentiam ſuam habet 165.3
Motus ſanguinis ad interna per febres quando fiat 23.13

in Motus uoluntarii principe parte aſsignanda uarium fuiſſe Galenum 83.29
in Motu ſunt non ea tantum quæ moueri uidentur: ſed & multa quæ quieſcere uidentur eundem occupantia locum, quæ nihilominus continuè mouentur ex Galeno 379.24
Motus omnes in animali peculiaria à quibus fiunt habent inſtrumenta 277.28
Motus quid Galeno 277.37
Mulier ſomnum capiens ſemen genitale melius retinet 317.44
Mulierem fœtu ſuo grauidam ſi crebro concubitu agites fœtum corrumpas 190.45
Mulieribus quibus nihil intra conſtitutum tempus accidit, iis ſingulis quæ pariunt uitalia ſunt, ex Hipp. 189.5
Multa præſidiorum genera hac noſtra ætate incuenta antiquis prorſus ignota 289.30
Multa à ſe medicamenta inuenta Galenus gloriatur 289.36
Multa eſſe quæ nihil fixum atque permanens habeant, ut motus, tempus, & Pathos 164.37
Multa eſſe quæ per ſe ipſa efficere unum aliquid non poſſunt, quæ aliis miſta id faciant 66.20
Multos uoluptuoſo uitæ genere incolumiter uixiſſe nonnulli affirmant 232.3
Mundus hic inferior ſuperioribus lationibus cur contiguus 9.3
Mundi conſtitutio ex materiis integris 7.1
Mundi conſtitutio prouidentiæ gubernaculis dirigitur ibidem
Mundum hunc ſuperioribus lationibus contiguum eſſe cur neceſſe fuerit 375.6
Muſculus partim naturale inſtrumentum partim animale 280.5
Muſculus per tendinem uolũtarium motum præſtat 280.24
Muneris medici quæ ſint: & quæ cognoſcere oporteat 292.27
Muſculus & tendo quonam pacto uoluntario motui inſeruiant 279.27
Muſculum uoluntarii motus inſtrumentum Galenus eſſe uoluit 278.31
Muſculos ad motum uoluntarium natura conſtruxit 279.13
Muſculum interdum nomine carnis intelligi uult Galenus 83.18
Muſculos ſtando laborare 384.3
Muſculi dum erectam corporis molem tenſione ſua ſuſtinent, num moueri tum dicantur, explicatu difficile: ut qua in re dubius fuerit Galenus 384.6
Muſculi dum tenſi manent, operantur quidem, ſed non propriè mouentur, ex Galeno 384.39
Muſculorum connata operatio quæ 383.20
Mutatio quæ dolore animal afficiet, eam tumconfertim factam, tum uerò uiolentam eſſe debere 160.10
Mutationes magnæ, uoluptates doloresq́; inferunt 166.17
Mutationum cauſa ex uario motu planetarum eſt 7.7
Myrrha odorata eadem & amara 61.4

NArbonenſem uentum Arelatenſes habent peculiarem 149.14
Natatilia animantia ut uiuant aëris attractu non egent 9.37
Natatilia animantia pleraque nec reſpirare, nec pulmonem habere, probat Ariſtoteles 9.39
Natiuus in nobis calor inſtar flammæ humidum aſsiduè depaſcitur 285.24
Natura quid Ariſtoteli 233.17
Natura non unicè Ariſtoteli dicitur 283.21
Natura Galeno quid 233.20
Natura repentinas nullas mutationes citra noxam ſuſtinet 160.34
Natura temperata ſola tale & tantum appetit, quantum concoquere ualet 238.23
Natura temperata uel nunquam fuit, uel momento durauit 238.26
Naturæ appetitibus aliquid condonandum 240.32
Natura quædam artis legibus commendata auerſatur ibidem
Natura duce omnes ea quæ bona uobis uidentur ſequimur, fugimus contraria 213.31
Natura non ſuſtinet repentinas mutationes 35.5
Naturæ præſtantia homo cęteris animantibus antecellit 233.36
Naturæ noſtræ impulſum ſequi debemus 234.14
Naturæ quoſdam certos ineſſe motus, quibus ſe excrementis exoneret 339.17
Natura morborum omnium conſtans, permanens fixaq́; eſt 357.45
Naturæ ipſi in ſynocho eſt cum multis uno impetu hoſtibus congrediendum: nempe cum omnibus ſuccis putrentibus 98.8
Naturam noſtram Plato currus cuiuſdam inſtar eſſe uoluit 234.30
Auriga in nobis quid ex Platone 234.32
Naturam rei cuiuſpiam qui tractare ingreditur, à ſenſui & intellectui cognitis exordiri debet 181.43
Natura motus ſuos omnes, non impedita, ſtatos habent 190.20
Natura quæ corpus gubernat ſe ipſa ſolertiſsima ac ſufficiens eſt ad ea quæ conducunt homini, ſalutariaq́; ſunt 229.5
Natura animalium docta eſt, & operatur ueluti mentem habens 229.7
Naturæ ductu cætera animantia ſana degunt 229.10
Naturam optimum ducem tanquam Deum ſequi mur 229.14. & 234.19
Naturæ repugnare eſt gigantum more pugnare cum diis 229.18
Naturam ſuam cuique ſatis eſſe ad proprias conuenientesque excitandas appetitiones, ex Galeno 229.21
Natura nihil fruſtra facit 229.34
Natura neceſſariorum nihil omittit ibidem

Naturæ prouidentia admiranda 214.3
Natura certos quoſdam nobis indidit in corpore motus, qui quid intrò in animo geramus uel gaudii uel mœroris oſtendant 214.4
cuius Natura præſtantior eſt, id & operum perfectione & appetitionum cætera ſe inferiora ſuperat 233.27
Natura eſt rectrix cuiuſq; facultas 233.31
de Natura ægrotantis cuiuſpiam ex quibus iudicemus 105.20
Natura omnium opifex: adminiſtra naturæ ars 287.35
Natiuum habitum quæ euertere poſsint 329.7
ſecundum Naturam ſe habente corpore, tranſpirationem, ſimul & inſpirationes ad cuſtodiam innati caloris, perflatumque internorum in oaſis humorum, libera & moderata fieri oportet 123.39
Naturam fruſtra nihil operari 242.15
Naturæ morborum medicatrices 287.30
Natura artifex eſt 287.31
Natura utitur inſtrumentis 413.17
Naturæ & conſuetudini aliquid condonandum 332.34
Naturæ opera multis myriadibus annorum ſuffeceruut 314.5
Natura omnis noſtra in elementorum commoderatione quadam ſita eſt 160.45
Natura noſtra non omnifariam corpus commodè regit 237.8
Naturæ contemplatio ut medico neceſſaria 373.32
Natura in ſynocho dum ſe leuare à ſanguinis nidore & copia uno aliquo excretionis genere nititur, à quibus impediatur 98.19
Natura quæ ortum habent, continent principium in ſeipſis 287.22
Natura cuiuſque propria comprehendi non poteſt 3.20
Naturam noſtram ab inferiori potentia, id eſt, concupiſcitiua labefactari 234.40
Naturæ uarii in ſe erigendo labores 98.31
Naturarum proprietates in cibandis ægris conſiderandas 231.5
Naturis temperatis ut quid ars medica neceſſaria 240.4 & 240.26
Naturis intemperatis ut quid ars medica neceſſaria 240.10. & 240.28
à Naturali ſtatu quæ corpus euertant 290.6
Naturales intemperantiæ ſimilia appetunt 238.43
Neglecta cauſæ indicatione curari affectus nequit 355.37
Negotiantur animas noſtras qui ſe falsò medicos iactant, & nemo quiſquam ad artem quampiam ſimul & inſtituendam & abſoluendam ſufficit 282.22
Nephritico morbo curando non conuenire ſoluentia medicamenta cum ureticis & lapidē frangentibus mixta 415.21
Neruo Galenus in muſculo principatum actionis tribuit 83.23
Nicolaus Florentinus 124.29
Nicolaus Florentinus carpitur 214.31
Nicolaus Leonicenus 113.9
Nigredo non ſolùm à calore affante & urente, uerumetiam à frigore congelante prouenit 57.41
Nigrum quemadmodum priuatio eſt albi in perſpicuo, ſic ſalſum & amarum dulcis in humido 69.45
Nihil ſine cauſa fieri 362.17
Nitrum cur amarum 70.31
Nocumentum inſtrumenti ueneni non eſſe malum, apud Auicennam, quid ſit 413.26
Noctis, dieiq; uarietas à Sole 6.41
Nocturna potius quàm diurna ſit uenus 317.5
Nomina cur rebus appoſita, ex Platone 164.20
Nominibus propter res ipſas uti decet 205.8
Nonnullos ob modiciſsimum ſanguinem, cogente neceſsitate eductum, in nauſeam, uertiginem, lipothymiam, & cordis morſum incidiſſe 133.40
Non omnino, pro non omnium, explicat Galenus 79.17
Nouum quid propriè dicatur 410.39
Nouos fructus quos dicamus, nouellas plantas, noua arbuſta 410.40
Noxia & deleteria ne dari ſinat unquam medicus 294.11
Noxæ in morbis diuerſiſsimæ 4.36
Nubiloſo exiſtente aëre, nubiloſos in nobis cùm humores, tum ſpiritus reddi 151.6
Numerum perfectum Arithmetici quem eſſe uelint 201.9
non Nutrimur protinus ex his quæ manducamus 142.1

OBlectari nos magis contingit in eo quod à conſilio noſtro & opera, quàm quod mentis intentione confici 215.39
quodcunque Oblectat non idem & prodeſt 368.25
Obſtructio à multis, craſsis, uel lentis ſuccis naſcitur 12.23
Obſtructionem meatuum à uiſcidis & craſsis oriri ſuccis, uult Galenus 363.23
Obſtructio aliud, aliud obſtruens humor 363.29
Obſtructio quid 363.30
Obſtructionis cauſæ 362.28
Occaſio quid 290.7
Occaſio cur præceps ſit 289.44
in Occulto quæ lateat non æquè diſcernuntur, atque ea quæ in partibus apparentibus 267.16
Occultiſsimis abditiſsimisque morbis opinione potius quàm certa ratione iudicatur 267.12
Octaui menſis partus geſtatio, oneroſa, moleſta, difficilis 201.38
Octimeſtres cur uitales non ſint, ex Plutarcho 200.35. & 201.29
Oculi in uitæ dulcedine primas tenent 321.33
Oculorum uſu multæ rerum differentiæ nobis pateant 321.36
Oculos per ſomnum ardere, ut uult autor libri de Flatibus, falſiſsimum eſt 40.7
Oculos quæ probè exerceant 261.11

Odor

Odor quid 60.42
Odoris natura color quidam eſt Ariſtoteli 60.36
Odorata propè omnia amara eſſe uult Theophraſtus 60.23
Odorata omnia calida eſſe Ariſtoteli eſt uiſum 60.31
Odoratum quin amarũ ſit reperire, difficile Theophraſto 60.28
Oedema à pituita, non ab ſpiritu ſit 12.19
Offendi promptiſsimè quacunq; ex cauſa ſolent homines, non ſolùm cùm ægrotant, uerùm cùm à morbo reficiuntur 152.35
Olera omnia, de plantis loquens Galenus, & de oleribus præterquam quòd exiguam corpori præbent alimoniam, praui quoque ſucci eſſe dixit 140.16
Olera omnia leuiſsimum, humidum, ac tenue præbent alimentum 140.21
Olera & difficulter conficiuntur, & fermè tota excrementitia ſunt, ex Galeno 142.6
Olera omnia, & fructus, nutrimenta quidem ſunt: uerùm ſicut in his exiguum eſt quod nutrit, non exiguum quod eſt inutile: ita in pane puro, & ouis, & carne, & alica, plurimũ eſt quod nutrit, minimum quod eſt inutile, ex Galeno 142.17
Oletum nullum boni ſucci, ex Galeno 140.10
Olera omnia mali ſucci 140.12
ab Oleribus in totum nutriri non poſſumus, ſicuti à carnibus 142.4
Omnis homo mendax 308.29
Omne nimium repentino occurſu obueniens elementorum in nobis commoderationem euertit 160.44
Omne, totum, atq; perfectum, de ternario dici uult Ariſtoteles 201.24
Omnium operum maximè ſecundum naturam eſſe ſibi ſimilem generare 313.35
Ωμήλυσις 67.18
Ωμήλυσις dicitur polenta ex cruda hordei farina 67.18
Ωμήλυσις, uox medicorum propria 67.19
Ωμήλυσιν Plini⁹ pro farina hordeacea uertit 67.23
Ὄνησις Platoni quid 164.9
Operationum ſuarum occaſionem præcipitem ars medica habet, atq; ob id longa 289.7
Opium extremè amarum cùm ſit, idem & frigidiſsimum eſt 59.33
Opium frigiditate ſua reſolutionem infert 59.34
Opium cùm ſit frigidiſsimum quo pacto amarum euadat 57.21. & 57.25
Opium uſtione amaritudinem ſibi non uendicat 57.39
Opium quid ibidem
Opportuna quando faciet medicus 294.44
Optimum quod eſt, idem & ſummum eſſe oportet 143.29
Optimo ſi quid melius detur, iam nõ id optimum, ſed quod melius, id ſummum & optimum erit 143.30
Optimum quid eſſe dicatur 143.33
Optima quæq; cùm immutantur & corrumpuntur, in peſsimam ſolent qualitatẽ conuerti 97.11
Optima alimentorum, & maxime inculpata quæ ſint 140.40
Optimum uitæ tempus inanibus & nihil iuuantibus curis labitur 287.1
Optimus medicus idem & Philoſophus 373.31
Orationis perplexitas quando tollatur 145.23
Orationis coniuncta cum breuitate dignitas quid faciat 281.37
Ore uentriculi affecto grauia ſequi ſymptomata oportet 249.24
Orientia occumbentiaq; ſydera magnas in corporibus mutationes pariunt 368.37
Origo apoplexiæ ex Paulo 36.25
quanto ununquodq; Origini ſuæ propius eſt, tanto naturam qualem habet repræſentat 302.24
Os uentriculi ſimilia cordi affecto ſymptomata afferre ſolet 151.18
Os uentriculi cor ueteribus nominatum 151.19
Oſcitatio à quibus cauſis fiat ex Galeno 21.39
Oſcitatio cuius facultatis opus 21.33
Oſcitatio non omnem febrem antecedere ſolet 21.42
Oſcitatio febrem præcedere ſolet 21.25
Oſcitatio quomodo fiat 22.3
Oſcitationis in initiis acceſsionum cauſa 22.21
Oſcitationes cur non fiant in uigore acceſsionis 22.15
Oſcitantes ante febrem non calent 22.9
Oſcitationes & horrores initiis acceſsionum fieri ſolent 22.10
Oſtrearum cutis ſiccißima, totum corpus humidiſsimum 421.15
Ouorum & ſpermatis cùm optima ſint, mala eſt corruptio 97.13

PAlæſtritæ Galeni febris, ab eo 1 x. Meth. narrata, qualis 124.4
Palpebræ per ſomnum decidunt, & oculi immoti manent 40.8
Palpebræ per ſomnum cur decidant 40.1
Palpitatio quid 385.16
Palpitationem à tremore quò differre dixerit Galenus 379.17
Paludem uicinam cùm habuerit regio id popularis morbi cauſam eſſe uult Paulus 155.35
Paludes uaſtæ in Arelatenſi agro unde gignantur 148.36
Paludes altiſsimas ſtanteſq; aquas multas Arelata habet 156.22
Pandiculatio cuius facultatis opus 21.33
Pandiculatio à quibus cauſis fiat ex Galeno 21.39
Pandiculatio & oſcitatio in febribus quãdo fiant 21.27
Parandorum medicamentorum rationem ad medicos pertinere 387.29
Pars impleta quomodo uacuetur 64.2
Pandiculationes & oſcitationes cur in febribus intermittentibus fiant 21.44
Panis elotus in medio calidi, & frigidi cõſtituitur 65.4
Panis probè paratus optimum alimentum, ex Galeno 140.43
Partem impletam quomodo reprimentia, & quomodo digerentia uacuare dicantur 64.10
Partem inflammationibus impletam quam intelligat Galenus 89.29

quibus Partibus reprimentia admoueri in inflammationum initiis iubeat Galenus 63.14
Partes circumpoſitæ inflammationi impleri etiam dicuntur 63.18
Partem impletam non ſolùm digerentibus medicamentis, ſed & reprimentibus uacuari, quomodo intelligendum 63.22
Partes corporis ſecundum exeremētorum in ipſis degentium naturam uariè affici ſolent, ex Galeno 337.4
à Parte tentata fluxione quàm longiſsimè reuellere, non ad ipſam trahere expedit, ex Hippocrate 415.24
ſine partibus genitalibus & uita ſeruari, & ſubſiſtere animans poteſt 226.38
Partem impletam reprimentibus uacuari cùm dixit Galenus: de quibus inflammationibus intellexit 63.40
Partes non fruſtra, ſed in uſum aliquem eſſe factas 80.12
à Parte fluxione tentata quàm longiſsimè auertere, non ad ipſam trahere expedit: ex Hipp. lib. de Vuln. & Gal. 1 11. & x 11 1. Meth. 508.19
Partium utilitas genere triplex 225.42
Particulas eſſe principales eas, quæ ad ipſam uitam ſunt utiles, ex Galeno 225.44
Pariendi nullum certum tempus à natura præfinitum mulieribus, cùm cæteris animātibus ſit conſtitutum 188.34
Pariendi cur nullum ſit ſtatum fixumq; in homine tempus 191.16
Pariendi, & partus gerendi tempus, cur cæteris animantibus certum ſit: homini autem non ſic 190.4
Partus nouem menſium ſit, & uiuit 193.10
Partus homine geſtatio & editio cur non unius modi ſit, ſed incerta, inconſtans, ac uaria 130.3
Partum quid eſſe uelint Philoſophi 192.17
Partus non pro editione ſolùm, & natali uitæ initio, ſed pro geſtatione ipſa uſurpari ſolet 192.19
Partus pro ipſo pariendi actu, uel pro edito in lucem infante ſumitur 192.26
Partus, ſeptem aut nouem lunæ curſibus matureſcunt 192.32
Partus tempus quid uariare ſoleat 191.7
Partum accelerare, & naturæ ordinem peruertere quæ poſsint 191.14
Partum ſuum animalia cætera omnia ſingulari ac ſimplici modo partum ſuum perficiunt, ex Ariſtotele 189.35
Pariendi tempus homini multiplex datum, ex Ariſtotele 189.37
Parere poteſt mulier ſeptimo menſe, octauo, nono, decimo, undecimi initio, ex Ariſto. ibidem
Partum temporius quàm ſeptimo menſe prodeuntem uitalem non eſſe, ex Ariſtotele 199.14
Partus cur non rarò ſemeſtres edantur 191.40
Paruas particulas maximarum alterationum corpori eſſe in cauſa 225.19
Parui pulſus uirtute deiecta fiunt 249.30
Parum alimenti & ſæpius quando dandum 332.9
Parum deterior cibus & potus delectabilior, melioribus indelectabilibus magis appetendus, ex Hippocrate 230.45
Paſſer mirè accendit uenerem 315.23
Paſsio uiolenter & præter naturā abundè ſimulq; illata, moleſta ſit 166.22
Pater in prædicamento ſubſtantiæ & relationis 79.40
ſine Patientis aptitudine nulla cauſarum agere quicquam poteſt 156.28
Pathos præter naturam uiolenter & affatim incidens, dolorem excitat, ex Platone 161.23
Pathos triſte ſit ab his, quæ noſtram naturā euertunt corrumpuntq;, ex Hippocrate 161.3
Pathos & illius eſſentia quod in motu & actione ſit 358.2
Pathos moleſtum in omnibus ſenſibus gignitur 161.44
Paulatim quod ſit, tutum eſt 160.43
Paulus Galeni fidus interpres 178.12
Paulus ad præcautionē ab arthritide uinum ſummouendum iubet 109.29
Percuſſo ſepto tranſuerſo nonnunquam erumpere riſum 219.30
Perdices ingenio conferunt 259.22
Perdicum caro optimi alimenti Galeno 140.47
Pereunte temperamento partis perire & functionem eſt neceſſe 78.11
Perfecta Philoſophia quæ Ciceroni dicatur 128.20
Perfectione formæ ſeptenarius numerus perfectus dicitur 201.22
Perfectiorem cibi à ſomno fieri concoctionem 137.9
Perfricando & exagitando quod circa cutem eſt ſolùm in ſcabie inæſtimabiles gignuntur ſæpenumero uoluptates 171.11
Perfrigerati ad ignem properè accedentes cur dolorem ſentiant 171.43
in Perfrigeratis uis ſe tum maior frigoris exhibet, cùm properè ad ignem acceſſerint 171.42
Περιττώματα quæ dicantur 285.13
Peritoneum protrudi in inguen aut ſcrotum poteſt 84.34
Perſea arbor in Aegyptum tranſplantata edendo fuit, quum eſſet antea lethalis in Perſide 229.43
quæ Perſpiratu diutius carent celerius putreſcere neceſſe eſt 124.36
Peſtis febris genus quoddam Hippocrati 43.41
Peſtis Hippocrati 155.6
Peſtis quid 149.33
Peſtem quem morbum eſſe dicamus 149.30
Petrus Hiſpanus Iſaac interpres 144.6
Pharmaca ſoluentia pro regionum hominumq; natura, ac uario temperamento mutanda eſſe 114.39
Pharmaca malè ſumi luminaribus ſecundum coitum commiſsis Aſtronomi cenſent 127.1
Pharmaco ſumendo quid ſpectetur 237.36
Pharmaeum debile à ſomno deorſum ferri prohibetur 118.32
Pharmacum ſi uenenoſum, aut uehemens nimis fuerit, non dormiendum 117.25
Pharmacis lenientibus quid peculiare 115.15
Pharmaca leuia etſi naturæ familiaria magis ſint: morbificam tamen cauſam non ſatis pro morbi ratione auferunt 114.19
Pharmacopolas à medicis diſcretos ætate Galeni fuiſſe

fuiſſe 391.21
Philoſophiæ ſtudiis addicti cur melancholiei ſint 425.42
Philoſophos decet ueritatis retinendæ cauſa ſua decreta tollere 61.16
Phlebotomiam cauendam in quibus os uentris amara bile redundat, iuſsit Galenus 131.45
Phlegmone à ſanguine redundante fit 12.13
Phlegmone obſeſſas partes medicamento ſoluere per initia uetat Hippocrates 50.7
Phlegmone obſeſſam partem tum celeriter, tum quàm cæteras partes magis, uacuare ſtudet Galenus 50.41
Phlegmonarum initiis adſtringentia & refrigerantia maximè conferunt 62.5
Pillulæ cùm duræ ſint, fortem calorem ut diſſoluantur exigunt 117.44
Pillulas damus in ſomnis, & cur 117.41
Piſces nec mammas, nec meatum genitalem habent 10.30
Piſces molles, teſtacei, & cruſta intecti, non reſpirant 15.5
Piſcium qui reſpirent, & pulmonem habeant 9.41
Piſces nec uenas, nec ueſicam, nec ſpirandi uſum habent 10.5
Piſcium nullus habet pulmonem, ſed pro eo branchias 10.13
Piſces aqua refrigerãtur, ut aëre quæ ſpirant 10.14
Pituita acida minus quàm uitrea, magis quàm dulcis frigida 70.40
Pituitæ ſalſæ duas uult Gal. eſſe cauſas: putredinem & ſeroſæ humiditatis cum pituita miſtioné 71.2
Pituita ſalſa quando calidior, & quando minus calida fiat 71.37
Pituita omnis, præter ſalſam pituitã, frigida 71.41
Pituitam quid appellet Galenus 71.43
Pituita ſalſa ſola calorem nacta eſt 71.45
Pituitam ſalſam perpetuò poteſtate calidam Galenus affirmauit 72.2
Pituita uitrea 16.29
Pituita uitrea Praxagoræ 329.33
Pituita an in atram bilim uerti poſsit 424.16
Pituita exaſſata ſputum album fieri, non nigrum uoluit Galenus 424.25
à Pituita craſſa & tenaci ſcirros fieri, ex Galeno 424.39
Pituitæ ſalſæ ab Auicẽna generatio & cauſæ 68.2
Plaga peſsima quæ in orbem eſt 208.11
Planetarum motus ad dinumerationem conuerſionesq; temporum neceſſarius 7.5
Plato ſummus & dicendi & philoſophandi magiſter 170.3
Platonis de uoluptate & dolore loci explicatio 171.16
Plato immixta eſſe ſæpenumero uoluptaté dolori, & contrà dolorem uoluptati affirmat ibidem. Eius cauſa 171.17
Plato de recta nominũ ratione librũ edidit 145.26
Plato autor ſemper maximus 161.10
Plato cœli circuitum mutationis horum inferiorum cauſam eſſe affirmauit 374.12
Pleiadum occaſu tempeſtates fieri 372.9
Plenitas omnis uitanda 260.43
de Pleniore uacuatione intellexiſſe Galenum cum pueris mitti ſanguinem ante annum decimum quartum uetuit 310.17
Plenitudinis eius quæ ad uaſa, indicia 120.18
Plenitudinem interdum cauſam eſſe continentem aſſerit Galenus 354.24
Plenitas atq; confluxus quibus auferantur 355.8
Plenitudinem eſſe continenté morborum cauſam: atq;, ex repletione oriri morbos idem eſt dicere 356.22
Plenitudinem inedia, cibi parcitate, balneis, ambulationibus citra aliam uacuationem ſanari poſſe 133.6
Plenitudinis eius quæ ad uaſa, ſigna quæ 122.14
Pleuritis quid 50.24
Pleuritis ob affectus magnitudiné celeriter ſe ſummouendum indicat pars affecta uacuationis modum 52.1
in Pleuritidis dolore partes ſub ſepto tranſuerſo moleſtante ueratro aut peplio ducere aluũ iubet Hippocrates 49.18
in Pleuritide cur coúſq; ſanguis mitti iubetur, ut pro rubeo liuidus, uel contrà, appareat 53.36
Pleuritidis curandæ tradita ab Hippocrate methodus 49.26
in Pleuritidis curatione quis præcipuus ſcopus 50.27
Pleuritis inter exitiales morbos numerãda 50.29
Pleuritis tantò maiorem ſedulitaté expoſcit quantò ipſa maius periculum affert 50.30
Pleuritidi celerrimè ſuccurrendum 50.32
in Pleuritide dolore ad iugulum aſcendente mox ſecanda uena 50.33
Plinius diligentiſsimus rerum naturæ indagator 180.40
Plinio non placent tam longè petita madicamenta 158.43
Plinius de ſeptimeſtris partus ratione arguitur 194.40
Plurimũ atq; repẽté euacuare uel rẽplere, aut quouis alio modo corp⁹ mouere periculoſũ 160.40
Plurimos ſine Medicorum opera ingentibus malis liberatos fuiſſe, ſcribit Hipp. 241.14
Plutarchus autor præſtantiſsimus 199.34
in Pluuiarum magnitudine longi morbi fiunt, ex Hippocrate 150.23
in Pluuiarum magnitudine qui morbi fiant 150.27
in Pluuiarum multitudine qui morbi fiant 45.40
Pluuias & uentos ob ſolis & ſyderum lationes excitari, uult Ariſtoteles 375.8
Podagra cur noſtra ætate multi laborent 110.37
Podagrici qui uocentur Galeno 104.12
in Podagricis per acceſsionum impetus aut nihil omnino, aut leuiſsimè purgandum 111.5
Podalyrius & Machaon Aeſculapii filii 270.9
Poeticas fores fruſtra abſq; furore pulſari, ſcripſit Plato 428.32
Popularis morbi cauſæ 268.8
Popularis febris quæ anno M.D.XXXI. uiguit natura 268.12
Popularis morbi curatiua methodus quibus perfici debeat 156.36
Popularis morbi Arelatenſis cauſa difficultatis, & ſymptomatum illius 152.11
Popularium morborum naturam, cauſas ac præ-

cautionis & curationis modũ narrans, rem difficilem ingreditur 146.14
Popularium morborum nec una, nec ſimplex eſt ratio 149.28
Popularium morborum cauſæ ex Hippocrate, Galeno, & Paulo 154.18
Populariter uagantium morborum cauſa in aerem reiicienda 247.9
Porracea eruginoſaq́; bilis num in hepate, num in uentriculo gignantur 251.32
Porraceos ſuccos duplicem habere ſui generationem 252.8
πόρ@ quid 82.25
Poſitis cuiuſq; rei effectricibus cauſis, effectũ poni eſt omnino neceſſe 156.26
Potus multorum & fortium uinorum neruſam ſubſtantiam promptiſsimè offendit 110.34
per Præceps decliueq́; qui ſeſe demittunt, quò poſtea gradum ſiſtant non habent 92.12
Præcipuus Aſtronomiæ in Medicina uſus 372.25
Præclara ingenia, & obtuſa quæ 425.24
Præincipientes cauſæ cur ſic dictæ 45.21
Præſtantius ut quicq; in ſuo genere, ſic uitiatum peſtilentiſsimum efficitur 99.39
Præſtantius nihil in omni hominum uita, quàm publicæ omnium conſulere ualetudini, atque ingruentis popularis morbi uim, ſæuitiam, impetum depellere 146.22
Præter naturam quæ ſunt, cognoſci plenè non poſſunt, iis quæ ſecundum naturam ſunt prætermiſsis 328.40
Praſsina bilis in hepate non generatur, nec febrem creat 245.4
Prauus uictus ægrotandi occaſionem ſanis præſtat 344.6
Prima totius artis pars quænam ſit 291.11
Primus perfectionis limes, quo uitalem edi infantem contingit, ſeptimus menſis eſt 194.28
Primi atq; præcipui mittendi ſanguinis ſcopi qui 136.3
Principes partes in nobis quatuor, Galeno 224.1
Principes partes in ſibi ſubditas excrementa regerere ſolent 323.18
Principiũ methodi medẽdi morbi cognitio 248.8
Priuatio ex habitu conſtare non poteſt 382.29
Priuatorum morborum aër concauſa eſt 46.4
Proclum & Euriſthenem Lacedæmoniorum reges geminos fuiſſe diſparibus moribus, fortuna, uita 376.36
Procul ab urbibus ablegandi Elephantici 393.38
Proditores naturæ quos uocabat Raſes 114.27
Progreſsionis menſis 196.20
Prolem qui deſiderat qua uictus ratione uti debet ibidem
Prolem qui deſiderat, ſano ac ualenti corpore ſit 314.35
Proprietas occulta 220.3
Propriæ actiones à nullo alio quàm à parte cuius ſunt perfici poſſunt 280.2
Prouidentia rei futuræ eſt 359.9
Prouidentis hominis quid proprium 258.4
Prudentiam in ſiccis maximè temperaturis uigere 38.4
Prudentiam non ſanguinis bonus in corpore habitus, ſed potius mens ad ueri perſpicientiam apta facit 38.6
Prudentia quid, ex Ariſtotele 38.8
Prudentia Galeno quid 38.10
Prudentes quos exiſtimet Ariſtoteles 38.12
Prudentiam ad ſanguinis conturbationem non proſterni 40.39
Prudentiam per ſomnũ immutari, ut autor uoluit libri de Flatibus, falſiſsimũ eſt habendum 40.18
Prudentium propria quæ ſint 40.23
Prudẽtiſsimè in prædictionibus medico agendum, ex Hippocrate 406.33
Pruna aluum mouent, ſi prandium non ſtatim, ſed aliquanto poſt interuallo inchoëtur, & ipſa ſola comedantur 115.22
Pruna pertigonia olim iberica dicta, ex Aëtio 333.6
Prurigine affecti dum ſcalptu frictioneq́; mederi ſibi ſtudent, & doloris & uoluptatis ſenſu ſimul afficiuntur 172.13
Pſellius inter ea quæ boni ſucci ſunt, lactucam, cichorium, & intybum reponit 143.9
Pua morbus apud Indos 156.1
Puberes mares qui dicantur 312.17
Pubertas quæ ætas, & unde dicta 312.14
Pubeſcunt celerius quidam atq; ſeneſcunt 312.1
Publicis medicis, & rerum publicarum rectoribus, & ducibus, mentiri licet, ex Platone 408.6
Puer ſeptimo mẽſe natus, pro ratione natus eſt, & uiuit, ex Hipp. 193.8
Puerum in Smyrna Ioniæ ad alterum uſq; anteriorem cerebri uentriculum uulneratum, ſanatum uidit Galenus 211.6
Pueri habitus terreri à ſanguinis miſsione non debemus 310.31
Pueri ualentibus uiribus præditi 310.35
Pueri facultatum naturalium robore præſtant 310.44
Pueris octano, nono, decimo, undecimo, uſq; ad decimum quartum annum commodè mitti ſanguinem poſſe ſi morbus poſcat, experimento probatum 311.5
Pueros plurimo egere alimento 288.36
Pueri cur ualde calidi 302.26
Puerorũ & ſenum ætatem à ſanguinis detractione ſummouet Galenus 309.24. Et cur ibidem
Pueris ante annum decimumquartũ uenam ſecare non audet Galenus 309.35
Pueri innumeri populari morbo Arelatenſi perierunt 154.1
Pueros à peſtilenti aëris tractu arcendos iubet Raſes 154.3
Pueri in riſum proni 223.12
Pueritiæ ætatem quam uocet Galenus 312.12
Pugnæ atq; conuitia, præmia diſputationum eſſe ſolere ſcripſit Galenus 138.42
Pugna rationis & ſenſuum unde naſcatur 235.2
Pugnantes autorum locos conciliandi ratio quæ 44.37
Pugnantium inter ſe ſpeciem quædam ita gerunt, ut cõſtare non poſſe affirmes. Quæ tamen ſi intenta mente complectaris ſecum ipſa pugnare non reperias 44.42
Pulli columbini mirificè innatum calorem roborant, ex Raſi 315.20

Pullorum caro optimi alimenti Galeno 140.44
Pulmonem ictum quæ indicent 209.1
Pulmonem piſcium nullus habet, exceptis admodum paucis 10.24
Pulmones cordi aërem ſumminiſtrant 227.4
Pulſus differentias in arteriis pro arbitratu noſtro mutare non poſſumus 278.17
Punctio omnis à mucrone grauis 208.18
Punctura ſeu punctio 204.19
Purgantia medicamenta ferè omnia noxia qualitate prædita ſunt 182.41
Purgatoriam uim totam in liquorem non transfundi 187.1
in Purgationibus antiquis infuſionibus uſi non ſunt 187.27
Pus celerrimè mouetur ab iis quæ calefaciunt & humectant 65.29
Pus mouentia minimè detergentia eſſe oportet 66.39
Puri mouendo idonea quæ 66.7
Puri mouendo idonea calori noſtro ſimilem calorem habere oportet 66.8
Puſtulæ quibus in aſsiduis febribus toto corpore naſcuntur, mortiferum eſſe dixit Hipp. 125.39
Puſtulas milio uel culicum morſibus ſimiles in febribus æſtiuis apparere teſtatur Hippocrates 125.41
Puteales aquæ quomodo ſalſas fieri deprehendas 71.11
Putredo quid Ariſtoteli 45.25
Putredo quid 124.45
Putredo quomodo ſalſuginem in humoribus inferat 71.4
quæ Putreſcunt feruorem quendam & ebullitionem ab externo calore patiuntur 71.5
quod Putreſcit, craſſum ac terreum fieri ac ſemiaſſatum oportet 71.7
in Putredine ſanguinis quæ in maximis uaſis fit, ſanguinem impurũ & degenerẽ euadere 101.12
quæ Putreſcant in ſynocho, & quid negotii naturæ inferant 98.14
cum his qui Putridum ſpirant agere periculoſum 617.21

QValitates quæ ſecundum rei eſſentiam inſunt Hippocrates & Galenus naturas ſæpe appellare conſueuerunt 77.34
Quanto iucundius quod comedimus, tantò fit magis nutriens 231.13
Quatuor anni tempora, ab æquinoctiis, uergiliarum ortu atq; occaſu diſcriminat Gal. 371.27
Quieſcere Galeno quid dicatur 277.43
Quieſcere & moueri priuatiuè oppoſita ſunt 380.2
Quies quid ibidem

RAmicis quædam ſpecies ex uelamine, id eſt, peritoneo in ſcrotum deſcendente ex Auicenna 84.27
Ramicis ſeu rupturæ cauſæ ex Auicenna 84.30
Ranunculus herba 220.27
Raned, hoc eſt, Rhabarbarum, Auerrois admirabilius eſſe cæteris medicamentis purgantibus, & cur, affirmauit 182.43
Raſes medicus pręſtantiſsimus ſatius ducebat paulò uehementioribus auxiliis periclitanti naturæ auxiliari, quàm lenioribus utens proditor naturæ haberi 114.25
Raſius inter Pœnos medicos ſummo ſemper in honore habitus 178.25
Raſius uinum etiam concedit arthriticis intermiſsionis tempore 110.11
Ratio preſſa & uera rerum quæ ex arte ſunt non facilè inuenitur 291.11
Ratione & experientia alimentorum uires dignoſcuntur 238.3
Rationem ſuam cuiq; ſententiæ reddendam eſſe 81.35
Receptaculum doloris & uolupratis quæ paſsione fit corpus eſt 170.22
Recidiuæ in ægrotantibus populari febre cauſa 152.18. per totum
Recidiuas facere conſueuerunt quæ relinquuntur in morbis poſt decretorium, ex Hipp. 253.26
Recidiua deterior radice ſua 253.27
Reditum ad naturalem ſtatum confertim factum, per accidens dolorem creare 172.5
ex Reditu in naturalem ſtatum, ſi affatim id fiat, uoluptatem creari perpetuò uerum eſt 172.2
in Reditu ad naturalem ſtatum contrariorum ſeſe inuicem exagitantium & pellere ſatagentium pugna fit, unde dolorem conſequi eſt neceſſe 172.9
Refractarium equum item & ſequacem in nobis quid eſſe Plato dixerit 234.34
nullum Refrigerantium & humectantiũ quæ Eryſipelatibus conueniunt, Herpetibus conuenire 178.7
in Regione ea, ubi obire medicam artem inſtituimus, cuiuſq; perſpexiſſe ſyderis emerſus occaſusq; medico oportet, ex Galeno 371.19
Regionum & tractuum terræ quorundam morboſas eſſe naturas 155.43
Regionum & terræ tractuum & uentorum naturam ſcire oportere medicũ, Hippocrates & Galenus aſtruxerunt 297.19
Regionum quarundam naturas rectè popularium morborum cauſas ſtatui 48.3
quæ Regreſsio uehementi ſuo motu animal afficiat 163.17
Regreſſum in naturalem ſtatum affatim factum uoluptatem eſſe uult Plato atq; Galenus 167.7
Rei eſſentia ſimul cum uita perit 283.33
Reiectationis ſanguinis cauſæ ex Galeno 30.15
quæ Relinquuntur in morbis poſt criſim recidiuam facere ſolent 270.42
Remedii quàm morbi maiorem uim eſſe ſemper oportet 395.20
Remiſsiones febriũ quando fieri contingit 151.37
in Renem dolor grauis 415.27
Renutritoriam medicinæ partem optimè uinum complet 109.3
Repletio quos parit morbos, uacuatio his medetur 356.16
Reprimentia medicamenta neq; diſcuſsione, neq; ſuppurationem facere poſſunt 62.26
Reprimentia ac refrigerantia meatus obducunt 62.17

Repul

Repulſio eius quod influit reprimentibus perficitur 62.45
Rerum geſtarum & ſpeculationis longè diuerſa ratio 216.3
Rerum permanentium duo genera 365.32
Reſiſtendum ſemper ei quod magis ſuperat 179.32
Reſpiratio quid, item tranſpiratio 82.30
Reſpirationis difficilis ac crebræ in febribus cauſæ 125.6
de Reſpiratione piſcium Plinii opinio examinatur 11.2
Retentricis potentiæ functio quando naturalis eſſe dicatur 14.2
Retentricis potentiæ functio in quibus conſiſtat 11.15
Retuſum mucronem quem dicamus 86.42
ſiue Reuellere, ſiue deriuare uelimus, id facere per coniuncta laborantibus partibus loca expedit 264.21
Reuerſio quæ in naturam abundè ſimulq; fit, dulcis eſt 166.23
Reuocatio in naturalem ſtatum ſine naturæ amico ſenſu fieri nunquam poteſt 163.41
Reuulſio his tantum morbis debetur, qui in fluxione adhuc ſunt 265.35
Reuulſio morbi principio debetur 265.42
Ῥιϐμάλα 28.38
Rhabarbarum aromaticam facultatem poſsidet 183.2
Rhabarbarum Meſueus & pueris & ſenibus & uterum gerétibus tutò dari poſſe affirmauit 183.5
Rhabarbarum membra confirmat adſtringendi ui qua præditum eſt, & omni noxia qualitate caret 182.41
Rhabarbari infuſi doſim maiorem cum tota ſubſtantia, exhibiti minorem dant medicinam factitantes omnes 186.23
Rhabarbari in puluere doſis, ex Meſueo 186.9
Rhabarbarum tantæ interdum æſtimationis fuit, ut auri pretium pari pondere æquarit 183.9
Rhabarbaro utimur ubi bilis purganda, uel tormina leuanda: uel ubi quis è ſublimi cecidit 183.11
Rhabarbari pars terreſtris purgatoria ui non penitus caret 187.4
Rhabarbari in ſanguinis reiectatione utilius totam ſubſtantiam quàm illius dilutum dari 187.11
Rhabarbarum noſtrum Paulo Aeginetæ ut purgans medicamentum cognitum fuit 183.26
Rhabarbarum in ſubſtantia exhibitum plus ſoluere utiliusq; dari 184.16
Rhabarbarum cholagogum, & phlegmagogum 186.15
Rhabarbari infuſi & pulueris eius doſis, ex Meſueo 186.17
Rhabarbarum à tota ſui ſubſtantia ſolutiuũ 185.15
in Rhabarbaro plus ſubſtátiæ ineſt, quàm in illius diluto 185.23
Rhabarbarũ noſtrum Hippocrates, Dioſcorides, Galenus non nouerunt 183.24
Rhabarbarum ſanguinem ex ore reiectantibus utiliter datur 183.14
Rhabarbaro uarias natura dotes tribuit 187.22
Rhabarbaro natura amaritudinem, acrimoniam leuem, adſtrictionem dedit 187.23
Rhabarbarum ſingulari quadam prærogatiua pollet 182.39
Rhabarbarum noſtrum aliud eſſe ab antiquorum Rha, uel Rheo 183.23
Rhaconia, ſeu rhabarbarum reiectioni ſanguinis ualere 188.24
Rheon noſtrum, ſiue rhabarbarum è ſoluentium genere eſſe 182.36
Rhodanus nobiliſsimus amnis Arelatam interluit 146.27
Rhodani ortus ſupra Lemanum lacum ibidem
Ridere qui facilè ſoleant 222.45
Ridere cur nequeant in mœrore ac luctu conſtituti 218.44
ad Ridicula & ſcitas geſticulationes cur rideamus 223.35
Rigere quid appellet Galenus 18.15
Rigor Galeno quid 18.17
Rigere, horrere, & frigeſcere, eadem non eſſe 18.12
Rigor uniuerſi corporis affectio eſt 18.21
Rigoris ex Galeno cauſæ 18.27
Rigor & horror à quibus cauſis fiant 16.30
Rigor fit non ob redundantem in partibus ſanguinem, ut autor libri de Flatibus uoluit: ſed ob acrium humorum impetu delatorum citatum motum 21.11
Rigoris ex Galeno cauſæ 20.42
magna eſt, & ſolutu difficilis quæ Rigorem excitat cauſa 18.36
in Rigore magna ui intro truditur natiuus calor 18.34
in Rigore neruorum ſine ulcere, aquæ frigidæ immerſio caloris reuocationem facit: calor uerò hic liberat, ex Hipp. 162.14. idoneum contrarium Galeno quod 162.17
Rigore quoſdam præ nimio frigore apprehenſos ſine febri interiiſſe 12.36
in Rigoris neruorum curatione quando uoluptas ſentiatur 163.20
Rigores horroréſue febrem præcedentes à flatu non fieri 17.10
Rigoris febrem antecedentis cauſa uitioſi ſucci impetu delati in ſenſiles partes 17.11
Rigoris in morbis citatæ ab Hippocrate cauſæ 17.8
Rigoris cauſæ quæ à Galeno ſtatuantur 150.38
Riſus definitio ab Iſaac aſsignata reprobatur 216.31
Riſum non eſſe tremorem 216.34. & 217.4
Riſus ſpeciem ſequitur 220.1
Riſum à morbifica quapiam cauſa non rarò excitari 219.26
Riſus concitatur animi imperio, corporis obſequio 222.3
ad quam animi partem Riſus referendus 213.41
de Riſu tria eſſe quæ quæri ſoleant 213.7
in Riſum animus gaudio affectus prorumpit 218.5
Riſus fictus 220.41
Riſum eum, qui ex titillatu alarum prouenit, uerum eſſe riſum, non ſimulatum, Ariſtoteles affirmat 221.4
Riſus motus quidam eſt 216.19
Riſum ut definierit Iſaac Iſraëlita 216.28

Riſus internæ animi affectionis certiſsima nota 214.1
Riſus conceptam animo lætitiam oris ac laterum motio exprimit 214.7
Riſus efficiens cauſa animi motus 219.14
Riſus finis, forma, & materia ibidem
Riſus ſpecies 219.17
Riſus quidam à natura, quidam præter naturam factus 219.18
Riſus quid 218.34
ad Riſum efficiendum quæ neceſſaria 218.39
Riſus inſtrumentaria cauſa 223.1
Riſus uerus & fictus 220.20
Riſus Sardonius quis 220.22
Riſus, rerum ludicrarum, ridicularum, & leuium eſt 217.43
Riſum quæ præcedant 214.8
Riſus motus eſt uoluntate factus, & ſecundum naturam 217.7
Riſum Sardonium ridere qui dicantur 220.35
Riſum ex opinione commodæ rei lætitiam inferentis naſci 221.30
Riſum ex admiratione non conſtare 217.33
Riſu nihil admirabilius 212.41
Riſus propria hominis affectio 213.1
Riſus uni tantum homini, nec cuiquam alteri animantium generi conuenit 213.3
Riſus animi gaudio lætitiaq; exultantis certiſsima nota 213.5
Riſus intrò conceptæ lætitiæ teſtis & index 222.6
Riſus non unius tantùm facultatis ſed plurium, functio 222.7
Riſum à principis facultatis in nobis iudicio excitari 222.16
ad Riſum quæ concurrere oporteat 222.19
Riſus cur tam repentè emanet 222.20
in Riſum effuſi cur eum comprimere nequeamus 222.25
in Riſum ſoluti, nec ſpiritum ut uolumus ducere, nec ora comprimere poſſumus 222.28
per Riſum uniuerſum corpus immutari, ſi immodicus ſit 222.
in Riſu immodico cur rubor & calor in facie, & in oculis lacrymæ appareant 222.35
in Riſu effuſo cur latera & dorſum doleant 222.36
Riſus ad quã præcipuè partẽ referri debeat 222.39
Riſus, thoracis partium motus ex effuſo à corde ſpiritu 222.41
in Riſum proniores qui 222.42
Roboris principum partium ſummã eſſe in omni morbo habendam curam, ex Galeno 187.21
uirium Robur firmamq; ualetudinem ex copioſo alimento ritè confecto parari 139.40
Robuſtas uires omnia ferre: imbecillas à minimis offendi 212.16
Romæ mos de chirurgia qualis tempore Galeni 391.16
Romanã gentem annos ultra ſexcentos ſine medicis egiſſe 241.1
Roſa cum ſuauiſsimè olcat, amaritudinem tamen inſignem habet 61.2
Roſa morbus uulgò dictus quis 122.19
Rubricæ Armeniæ uſu pleroſq; in magna peſtilentia liberatos eſſe, ſcribit Galenus ibidem
Rubricam Armeniacam maximè cõmendat Galenus 158.3
Ruffi Catapotia ex Paulo 158.22
Rupta pars cur humore madeſcat 33.21
Ruptio non omnis ab ſpiritu 31.13
Ruptio ut plurimũ à ſanguine redundãte fit 31.40
Ruptiones quando fiant 32.5
Ruptio in uaſi & muſculis Galeno ex uiolẽto ictu aut graui caſu fit 32.16
Ruptio carnoſæ partis diuiſio eſt 32.18
Ruptionis uaſorum ſententia autoris libri de Flatibus conuellitur 31.1
in Ruptionibus non talis excitatur calor, ut eliquationem facere poſsit 33.31
Rupto uaſe non perpetuò dolorem ſequi 31.27
Ruptura in carnoſis muſculorum partibus ex diſtenſione eueniens unitatis ſolutio eſt 32.20
Ruptum quid 32.21
Ruptionis ex Galeno cauſæ 32.24
in Ruptura omni dolor oritur 32.31
in Ruptura non uniuerſum corpus, ſed rupta tantùm pars humore imbuitur 33.19
in Ruptura à partium diuulſione, non à ſpiritu intercurrente dolor creatur 32.38

SAcer morbus unde naſcatur: atq; ibi refellitur ſententia autoris libri de Flatibus 41.20
Sal quid ex Platonis mente 68.29
Sal cur liquabile 68.34
Sal Deo amicum corpus 68.35
Salſa omnia à ſale uires & nomenclaturam accipiunt 68.45
Salſum quid 69.1
Salſus ſapor ex amari cum humido miſtione non prouenit 70.27
Salſum nunquam ex amaro fit 70.28
ex Salſo interdum amarum prouenit 70.29
Salſus ſapor & amarus proximi Galeno: ambo enim terreni & calidi 72.8
de Salſo & amaro ſapore Ariſtotelis opinio 69.28
Salſum ſaporẽ efficiunt terreæ partes aquoſis admixtæ 71.9
Salſæ aquæ quomodo fiunt, ex Ariſtotele 71.10
Salſa Platoni quæ 69.25
Salſum id eſt, quod linguam contactu ſuo leniter abſtergit abluitq; 69.28
Salſum flegma omnibus flegmatis ſpeciebus acutius & leuius 68.7
Salſuginis omnis cauſa apud Auicennam 68.8
Salſedo ut proueniat, ex Ariſtotele 69.33
Salſum quid Ariſtoteli 69.35
Salſum pro condimẽto apponi ex Ariſtotele 69.36
Salſedinis cauſa, ex Ariſtotele 70.8
Salubria ut nunc corpora quæ 106.6
Salubria ut nunc corpora minimum, morbum inferentibus cauſis reſiſtere poſſunt 106.7
Salubria ut nunc corpora in morbos facilè incurrunt 106.8
Salubria ut nunc corpora tãtò difficilius atq; tardius à morbis leuantur, quantò facultas in ipſis infirmior, ætas prouectior, morbus cõfirmatior fuerit 106.9
Salubria in præſenti, uel ut nunc, corpora quæ dicantur 257.10

Salubrius medicæ artis præceptis quàm eupiditatibus noſtris obſequi 236.31
Saluberrimum in omnibus febribus uenam incidere,ſi ætas & uires ſuadeant 309.17
Saluberrimus annus quando fiat 369.34
Salubres ut multum naturas quas docet Galenus 238.30.hominum bona pars ab optima temperie diſtat 238.35
Saluté non temerè polliceri debemus ægris 407.12
Salutem ægro perpetuò promittendam uult Damaſcenus 403.12
Sanguis quibus bonus exiguus eſt,crudi autem bu mores plurimi, his ſanguis mittendus non eſt 130.42
Sanguinis miſsione trahi, agitariq; per corpus humores,uult Galenus 130.45
Sanguis mittendus eſt, cùm parum ſucci à natura ſanguinis receſſerunt,ex Galeno 131.4
Sanguis bonus ſi exiguus eſt, reliquus uerò ſuccus plurimus, in his abſtinendum à ſanguinis detractione eſt 131.6
Sanguinis miſsionem ad animi uſq; deliquium in ardentiſsimis febribus laudat Galenus 94.41. Ea tamen ſanguinis miſsio in ardentibus febribus à bili natis non competit 94.43
Sanguinis miſsione poſſe ægrum ad bilioſorum fer uorem,aut frigidorum cruditatem duci, contra Academiam Florentinam 94.45
Sanguinem auertere & ad contraria loca reuellere, non affatim, ſed ſæpius & modicè iubet Galenus 182.16
Sanguinis miſsio ad animi uſq; deliquium facta in ſynochis præſens auxilium 99.28
Sanguis putreſcens pernitioſiſsimi generis febrem creat 99.5
Sanguinem ad prudentiam conferre 37.38
animi mores bonam malámue Sanguinis temperaturam ſequi 37.40
quæ Sanguine carent, ſuo natiuo ſpiritu ſatis refrigerari poſſunt 10.11
Sanguis corruptus in peſsimá abit naturam 97.18
Sanguis an bonitate ſua aliorum humorum malitiam retundere poſsit 101.9
Sanguis aliorum humorum acrimoniam dulcedine ſua obtundere ſolet 97.5
Sanguinem parcè & modicè detrahendum in pueris ſuadet Galenus 310.24
à Sanguine mittẽdo in pueris,& ſi quoad eius fieri poteſt abſtinẽdum ſit:tamen ſi morbus urgeat, & plenior ſit pueri habitus, beneq; temperata natura, terreri à ſanguinis miſsione non debemus 310.31
Sanguis per acceſsionum initia non ab ſpiritu refrigeratur, ut autor libri de Flatibus uoluit: ſed magis ab aerium humorum cum impetu in inſueta loca delatione 24.10
Sãguis quis in pleuritide ſecta uena uacuetur 53.39
Sanguis cur colore permutetur in uicinis inflammato membro partibus 53.43
Sanguis in nobis purus uix reperitur 129.11
Sanguinis mitem qualitatẽ acuit bilis feruor 98.21
Sanguis intempeſtiuè miſſus uires deiicit 136.28
Sanguine pueris miſſo illorum non prohiberi incrementum 310.42
Sanguinem ex ſola lactuca non multum quidem, nec uitioſum, haud tamen omni ex parte laudabilem,gigni affirmat Galenus 141.36
Sanguis quoadusq; mittendus in pleuritide 50.35
Sanguis multus non in omnibus febribus intermittentibus intrò cumulatur, ut autor libri de Flatibus uult 23.25
Sanguis ſubſtantia tenuiſsimus, & qualitate feruentiſsimus,bilis à Galeno eſſe cenſetur 176.38
Sanguis ut rectè mittatur attentũ eſſe oportere ad naturam,ætatem,cœli ſtatum,iubet Gale. 131.32
citra Sanguinis miſsionem commodius quandoq; curari quenquam poſſe,quàm eo miſſo 133.12
Sanguinem in frigidis affectibus non mittimus 133.16
Sanguinem in Eryſipelate & Herpete mitti Galenus uetat 133.19
Sanguinem in ulceroſa laſsitudine nõ mittendum 122.21
à Sanguine factos morbos bilioſis eſſe mitiores falſum eſt 99.37
Sanguinem à ſua ipſius degenerantem natura tantò fieri naturæ odioſiorẽ, quantò erat ille ſuam ſeruans naturam gratior 99.43
Sanguis naturæ filius dicitur 99.45
Sanguinem in his quæ inflammationem patiuntur particulis putredinem ſubire poſſe, & mitiorem tum fieri febrem 100.18
Sanguis peculiari aliquo loco extra uaſa putrens, inflammationem facit: & ſimpliciorem quàm bilis pura excitat febrem 100.19
Sanguis qualitates habet hominis naturæ cæteris congruentiores 138.8
Sanguis inter humores temperatiſsimus 138.10
in Sanguine qui ſecta uena manat à bilioſioribus corporibus multam eſt cernere ſpumam,hoc eſt tenuem quandam & aqueam ſubſtantiam colore flauam,quam bilem dicimus 175.13
Sanguine ſuperante nullum eſt ſanguinis miſsione præſentius auxilium 179.35
Sanguinem qui non in tempore, aut non ſecundum rationem miſerunt,in frigidos morbos incidunt,ex Galeno 130.20
ex Sanguine & flaua bile calidioribus quàm oporteat mixta fluxio, uel ex ſanguine efferueſcente, ſed tenuiſsimo ſecundum ſubſtantiam Eryſipelas uocatur Galeno 173.10
ad Sanguinis conſiſtentiam, uel permutationem, prudentiam quoq; uel conſiſtere, uel permutari, uetum non eſt 37.42
Sanguis bili copioſior 91.2
Sanguinis putredo bilis putredine deterior ibidem
Sanguinem per continentes febres conturbari 40.41
ex Sanguine intempeſtiuè miſſo imbecillior redditur calor 137.14
Sanguinis incongrua miſsio non paulò magis ipſa inedia conficit 134.5
à Sanguine plurimus ſed mitis attollitur uapor 96.26
ex Sanguine benigno, lucido, & claro, ſpirituum copia conſurgit animam exhilarantium 223.3
Sanguinem non mittendũ in Eryſipelate: ſed uentrem purgandum iubet Galenus 182.3

Sanguinem mitti nullo non die ex uſu eſſe his qui ſynocho laborant, modò uires conſtent, ex Galeno 123.15
Sanguinis miſsione in febribus, ſi uires conſtant, nullum præſentius auxilium 127.25
Sanguinem non temerè in omnibus febribus mittendum eſſe 127.33
Sanguinis intempeſtiuè miſsi multa à Galeno incommoda prædicantur 127.35
Sanguinem in ardentibus febribus mitti ad animi uſq; ad deliquium Galenus iuſsit 128.39
Sanguis frenum eſt reliquorum humorum 129.4
Sanguinis uacuandi in pleuritide quis terminus conſtitutus 94.7
Sanguinis à pectore reiectationes à flatu non fieri contra ſententiã autoris libri de Flatibus 30.10
Sanguinis miſsionem nõ ſemper refrigerare 134.15
Sanguinem in bilioſis morbis mittere non expedit 134.18
Sanguis an frænum humorum ſit 135.38
Sanguinis per nares largo profluuio, aut ſudore copioſo, leuari ſolere ſynocha affecti 123.5
in Sanguineo apoſtemate Raſius cum refrigerantibus & adſtringentibus: in colerico uerò cum refrigerantibus & humectãtibus procedendum dixit 178.27
Sanus homo qui & benè ualet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis ſe debet legibus obligare 390.28
Sanum ſe eſſe arbitratur, cum partium corporis adminiculo muniis ad uitã neceſſariis citra noxam fungi poteſt 76.27
Sanitatis tutela à labore auſpicanda 317.29
Sanitatem medicina efficit, & morbos pellit 287.26
Saphirus caſtitatis amator 319.7
Sapientem haberi iucundiſsimum 215.17
Sapientia quid 215.18
Sapor quid Ariſtoteli 56.19
Saporis generatio ex Ariſtotele 56.25
Saporum ad colorum generationem ex affuſis ſuccis comparatio ex Ariſtotele 56.28
Saporum uti & colorum uariæ ſpecies atq; differentiæ 56.29
Saporũ extremæ differentiæ dulce & amarũ 56.30
Sapor fortis ſupra rei naturam iudicat 59.5
Sapor ſalſus ex Platone 69.4
Sapor ſalſus amaro nitroſoq; nobis magis amicus 69.6
de Sapore amaro aduerſus ueterum, præſertim Galeni placita quæ oſtendenda 56.7
Saporis gratia ad congruam cibi concoctionem plurimum momenti habet ibidem
Sapor amarus quis dicendus 56.35
Sardoê herba qualis 220.23
Saturnus & Mercurius ſtudiorum patroni, ex Marſilio 426.6
Scabies malum mixtum Platoni eſſe uidetur, ex dolore ſcilicet & uoluptate 170.36
Scabiem & titillationes plus doloris quàm uoluptatis continere uult Plato 171.8
Scabiem, uoluptatemúe an dolorẽ nuncupet, Plato dubitat 170.33
Scammonia bilem flauam attrahit, ex Galeno 184.35
Scholæ Monſpeſſullanæ laus & cõmendatio 36.11
Scientiæ finis quis 288.29
Scientiam ab arte quo diſiũxerit Ariſtoteles 288.9
Scipio Carthaginienſiũ uictor, continentiæ exemplum 235.18
Scipio medicus Romæ inſignis 231.27
Scire unumquodq; quando contingat 288.31
Scitu nihil dignius quàm naturæ in regendis animantibus ductum, morem, rationemq́; omnem cognoſcere 232.27
Scribendum quicquam pro utili non eſt, cuius non fuerimus uim experti 290.17
Secandæ uenæ apud Galenum qui ſcopi 136.10
Sedimen non omnifariam laudabile quale 120.33
Sedimentum apparere rubrum in febribus quarto die quid indicet in urina, ex Hippocrate 120.38
Semen quæ augeant 319.18
Semen frequenter concumbentis inutile 316.37
Seminis gignendi cor poteſtatem non habet 338.30
Senarius numerus perfectus cur dicatur 201.12
Senes natura ſicci, excrementis humidi 421.10
Senes exiguo ſunt natiuo calore 15.15
Senes paucis fomentis, hoc eſt cibis, indigent 15.16
Senum calor à multis cibis extinguitur 15.17
Senes ſeptuagenarios miſſo ſanguine uacuauit Galenus 313.17
Senibus parum calidi innati ineſt 311.40
Senectus 312.41
Senectutem in tres partes diuiſit Galenus 312.42
Senectutis prima pars quæ ibidem
Senecta cruda uiridiq; præditi qui dicantur 312.45
Senectutis ſecunda pars 313.3
Senectutis & uitæ extrema pars quæ 312.5
Senium unde 285.27
Senſus & ratio ubi cuiuſquam aſſertioni repugnant, ei tum fides non adhibenda 54.38
Senſus guſtus ut quid animali datus 230.40
Senſus guſtus animali ut quid datus 243.41
Senſibus bilioſi homines uigent 430.38. & 243.45
Senſim paulatimq́; quod fit, ſenſu non percipitur 161.26
Senſim, paulatimq́; quod fit, remiſſam habet & languidam motionem 162.7
Septenario numero maxima quæq; perfici in natura uidemus 199.41
Septenarium numerum Macrobius plenum uocat 201.6
Septem ſyderibus mundum Deus adminiſtrat, ex Alexandro 200.14
Septenarius numerus perfectus eſt, ut teſtatur Pythagoras 200.4
Septimana non integris ſeptem diebus conſtat 197.15
Septenarii numeri dignitati tribuit Hippocrates, ut fœtus ad partum eo menſe moueatur 194.14
Septentrionalis extremitas inhabitabilis 468.14
Septimo menſe cur uterus expleatur 194.22
Septimo menſe uitalem gigni partum ob diuini Hippocratis autoritatem Romanorum legibus ſancitum eſt 202.4
Septimo menſe natum uult infirmiorem eſſe Ariſtoteles 199.16

Septimo menſe ſi expleri uuluam cootingat, egredi fœtu eſt omnino oeceſſe 199.9
Septimo meoſe fœtus in utero exitum molitur, ex Hippoerate 191.33
Septimo menſe qui ex iuſtis ouptiis natus eſt,eum iuſtũ eſſe filiũ cenſet Paulus iureconſultus 202.7
Septimeſtris partus cur uitalis 199.2
fœtus Septimeſtris omnium particeps quorũ perfectiſsimi participes eſſe ſolent 199.5
Septimeſtris partus uitæ quæ ratio Hippoerates 199.11
Septimeſtres ac decimeſtres ob muodi concordiã uitales eſſe: octimeſtres ob mundi diſsideotiam perire,oult Plutarchus 200.45
Septimeſtres eduntur ob ualidiſsimã uim io uulua informatricem utilem ac moderatũ ſanguinem fœtum celerius explicantẽ,ex Alexandro 200.11
cur Septimeſtres naſcantur,ex Hippocrate 193.44
Septimeſtres naſcuntur diebus centum & octoginta duobus,ex Hippocrate 193.16
Septimeſtres tum naſci ceenſet Hippocrates, cùm uulua id temporis expleatur, & fœtu propè maturo diſtenta laxari iocipiat 194.20
Septum tranſuerſum percuſſum quas ootas habeat 209.16
Serapionis lapſus de meliloto 181.18
Seroſa humiditas ooo omnis ſalſuginem inferre poteſt 71.14
Seroſa humiditas quænam ſalſuginem inferre poteſt 71.15
Seroſam bumiditatem ab reliquis humoribus & natura & ſubſtantia diuerſam eſſe 71.30
Serum in lacte nec butyrum eſt,nec caſeus 71.33
Serpeotia ulcera magna cur uocet Hippocrates 75.13
Seruari interdum eos de quibus medieus deſperat 254.29
Superuenieotium,hoc eſt, uulgarium morborum cauſa abditiſsima eſſe ſolet 269.1
Siccitas lima caloris 134.9.& 429.35
Siecitas humores acriores reddit 89.10
Siccitas nimia pauciores quidem, ſed bilioſiores bumores creat Galeni ſententia 89.11
in Siecitatibus pauciores quàm in Pluuioſis, ſed acutiores febres fieri 89.12
Siecitas ualde ſupra temperamentum aucta io bilioſo temperamento corpus calidius reddere poteſt 134.7
Siccitates interdum auſtrinas, interdũ aquilonias eſſe ex Hippocrate 298.14
in Siccitatibus febres acutiores: in Pluuiis longiores fiunt 96.22
Signum excretionis ſanguinis à pulmonibus uel pectore 31.29
Signorum nomine anouum Solis curſum intellexiſſe Hippocratem 369.37
Signa doloris capitis à flatu uel ab humore 30.25
Similes à ſimilibus quando bene afficiantur 255.14
Similibus ſeruatur uoumquodq; 256.5
à Similibus conſeruatio, à cootrariis alteratio fit 257.21
Similibus quemlibet exceſſum augeſcere, contrariis remitti ac minui,ex Galeno 257.3
Simplex ac purum nihil prorſus in eorpore ex Galeoo 98.38
Simulatiooe nonnuoquam medieo utendum, iubet Hippocrates 403.1
Sitis corruptio ſolutioq; & dolor quidam Platoni 165.42
Sitim fieri à quibus dixerit Galenus 167.17
Sitis duplex ex Galeno cauſa 125.24
Sitientes largo potu ſatiati uoluptatem ſeotiunt 167.25
Socrates ſe nihil ſcire eſt profeſſus 305.23
Socratem aoimi temperantia præditum ſalubrem citra medicorum opem duxiſſe uitam 241.27
Socratis mors cicuta epota 59.6
Socratica apud Platonem ratio cootra alterius opinionem diſſerendi 128.15
Sola temperata corpora,uel temperameoto proxima,ſimilibus ſeruanda 257.15
Solaribus menſibus noo lunaribus geſtationem fœtus in utero matris metiri debere 198.6
Sol acceſſu ſuo ad oos aut receſſu æſtatem & hyemem facit 6.32
Sol & Luna erranteſq; ſtellæ ad diſtingueodum tempus factæ ſunt 6.38
Sol & homo geoerant hominem 45.18
Sol extra tropicos nunquam progreditur 301.39
Sol urſam & meridiem nunquam adit 461.22
Sol in ſecundo orbe apud Platooem & Chalcidium 7.15
Solem æſtatis & byemis, ueris & autumni autorem Galenus facit 7.41
Sol cur à Deo factus 7.16
Sol rebus colorem dat 7.19
Solis in zodiaco circulo curſus CCCLXV. diebus & quarta diei parte conficitur 8.18
à Sole & homioe hominem generari, uult Ariſtoteles 373.37
Solertia quid Ariſtoteli 425.39
Solideſcere puerorum ſubſtantia quando ſoleat 310.11
Solſtitia ambo periculoſiſsima 370.15
Soluens medicamentum in reoum affectibus Auicenna ueretur 416.35
Solutiuum medicamentum oon temperameoti ſui meritò tale eſſe, ſed quia tali cœleſti uirtute donatum Meſueus aſſeruit 184.40
Solutiuum medicamentum non quia calidum,nec quia frigidum: ſed quia cœleſti uirtute dotatum agit 185.4
Somnus quid,ex Ariſtotele 39.21
Somnus cur à cibo fiat 39.23
Somnus omnibus animantibus cõmunis eſt 38.31
Somno ſanguinem refrigerari, uult autor libri de Flatibus 38.32
Somno refrigerandi uis eſt ibidem
Somnus quid Galeno 39.43
Somno q premitur,& deficit & refrigeratur 39.45
ex Somoo ſuper ſolutiuo medicamenro ſequi aut probibitam, aut ſaltem cohibitam, & modicam alui ductionem 118.43
poſt Somnum Hippoerates ueoeri locum eſſe uoluit 317.37
Somnus in quo morbo laborem præſtat, lethale 144.28
Somnus ſuper forti medicamento accedens ea in actum

actum deducit atq; diſſoluit uode medicamentum potentius humores attrahit 117.22
Sol maximè hunc orbem exoroat 373.5
Sol autor ueris, æſtatis, hyemis, & autumni 373.6
Somnus innatum calidum roborans concoctionem ualentiſsimè molitur 116.22
Somnum ſuper debili pharmaco conſulere ooo debet medicus, indicatione tantum à pharmaco ſumpta 119.6
Somnum quãdo rectè ſuper debili pharmaco conſulere poſsit medicus 119.8
ex Somno ſuper debili pharmaco duo, atq; omnino contrarii, inſurgunt in uentriculo motus 118.35
Somnus euacuationes fortes retinet 118.40
per Somnum interna incaleſcere, externa refrigerari 39.29
per Somnum reuocatione caloris interiora calidiora fieri 39.12
Somno uaſa & uiſcera calidiora fieri 39.13
Somnus ſuper cibo dum adhuc in uentriculo natat multis impedit modis 118.28
Inſomnia quæ dicantur 38.37
Somno ſanguinem perfrigerari, falſum eſt 39.7
Somnum atq; uigilias natiui caloris uaria motione fieri 39.9
Somni tẽpore incaleſcere interiora probatio 39.32
Somni quando longiſsimi 15.1
Sonus qoid 217.21
Sopor affectus temporum muſculis gignitur 125.33
Soporis in febribus cauſa 125.32
Sorgia fluuius 148.32
Species ueræ aut genera, eſſe non poſſunt, quæ aliorum quorundam partes ſuot, & hominum arte elaborata 107.9
Speciem morbi omnium primum inueſtigandam, ex Hippocrate 343.7
Spes interdum fruſtratur, ex Celſo 406.20
Spinæ uulneratæ indicia 209.12
quæ Spirant omnia pulmonem habere 10.15
Spirantia omoia pulmonem habent 10.16
Spirant pedeſtria omnia 10.17
Spirant aquatilium oonnulla, ut Balena & Delphinus ibidem
Spiritus nomine Platonico more mundi aoimam intelligi 51.31
Spiritu quomodo omnia plena ſint 5.33
ab Spiritu uigor & origo rebus omnibus 5.35
Spiritus natiui exhalatio cùm multus affatim foras fertur, exolutioois in uniuerſum facta euacuatione cauſa 35.2
Spiritus, ſeu aer ab aſtris potentiam & uim accipit 9.4
Spirit⁹, ſeu aër intrò admiſſus murmurilla, dolores, tẽſiones omneq; cõcoctiõis mun⁹ euertit 13.29
Spiritus à corde effuſus eum motum efficit, qui riſus dicitur 219.10
Spiritũ in ruptiooibus noo intercludi 32.4. & 33.8
Spiritus io uentriculo incluſus debilis comprehenſionis, atq; adeò cooco ctionis eſt cauſa 14.14
Spiritus multi unà eum pure uniuerſim euacuato exeuot, uode exolutio ſequitur 34.39
Spiritus ſi ingrediatur unà cum his quæ eduntur atq; bibũtur, quid fieri ſit neceſſe 13.42. & 14.17
ab Spiritu uehementer concitato, & in thoracis partes ſublato pectus in riſu moueri 217.10
Spiritus ſeu flatus ſudoris materia non eſt 25.11
Spiritu turgens uentriculus aſſumpta complecti nequit 13.37
Spiritus creber ac difficilis, mali morbi indicium 122.22. Perſpiratio aut Tranſpiratio quid 82.31
Spiritus quando reduodet, cùm corpus cibis impletur 15.12
Σποράδες morbi, id eſt, diſperſi qui 149.27
Squaloris linguæ, & uſtionis cauſa 125.35
Stare ulceribus noxium 383.44
Statum omnium temporum morbi uehementiſsimum eſſe 86.34
Statim, ad quod tempus extendatur Galeno 93.12
Statio immobilitas quædam eſſe uidetur, quum reuera non ſit 382.22
in Statiooe muſculos operari 382.26
in Statu morbi omnia fortiora 86.33
Stella quid Galeno 371.25
Stellæ oecodeſpotes quæ Plutarcho 200.39
Stercus interdum uomitu reiici per uoluulos 27.43
Sternutameotum cuius facultatis opus 21.33
Stipatio quomodo fiat 123.43
Stirpium ac metallorum omnium peritiam habeat medicus 294.31
Studiis addictos palleſcere, imbecilloſq; fieri uidemus 427.18
Sturnus cicuta ueſcitur 231.24
Suauioribus eſculeotis id proprium uult eſſe Galenus, ut ueotriculo utiliora ſint 244.3
non quod Suauius, id & melius: ſed quod melius nutrit, & quod cũ alio corpore conuenit 244.10
Subſidentia facilè, cur priore loco ſumpta aluum moueant poſtremò uerò minime 115.32
Subſtantiæ nomeo medici paulò latius quàm Philoſophi ſumont 78.1
quæ à tota Subſtautia operantur, maius opus efficiuot, ubi plus ſubſtantiæ 185.19
Subuerſiooẽ facere conſueuerunt quæ relinquuntur in morbis poſt criſin 152.25. Et quæ ſint illa ibidem
Succedentia quæ uoceot Philoſophi 216.14
Succi oon tranſpirant in uehementi ſtipatione. 124.11
Succi qui à deiectis uiribus creantur crudiores frigidioreſq; eſſe eſt neceſſe 136.29
Succum quem χυλὸν uocant in hepate à uiſceris caliditate uelut uinum muſteum feruere, concoqui, alterari ad ſanguinis utilis generationem uult Galenus 175.4
Succorum corporis, color certiſsima nota 394.33
acres & tenues Succos, uehemẽtes & acutos creare morbos 89.20
Succos corporis à facultate ooſtrũ corpus diſpenſanre regi 129.10
ad Succos digerendos exhalandoſq; oonnulli oatura propenſi 131.33
ad Succos digerendos ſunt Idonei quicunq; natura humidi & calidi: item qui raro corporis textu ſunt, & quibus os uentris amara bili redundat 131.39
ad Succos digerendos pueri propter ætatem idonei 131.34

Succorum digeſtionem cœli ſtatus calidus & ſiccus facit 131.35
à Succis redundantibus morbi omnes ex plenitate originem ducunt 330.5
Succos corporis Galenus uino nuper ex uuis expreſſo comparat 174.20
Succos crudiores eſſe quid 137.20
Suculis ſe condentibus pluuias fieri 372.10
Sudor quid 24.36.& 25.28.& 25.43
Sudoris natura, materia, & generationis modus 25.1
Sudor plus eſt quàm urina elaboratus humor 25.4
Sudor nonnihil ſubſtantiæ biliofæ obtinet 25.9
Sudor in intermittētibus febribus ut erūpat 25.45
Sudor quando in febrium inclinationibus ſudor non erumpat 26.9
Sudoris in febribus manantis materia quæ 26.20
Sudor ut profluat quibus eſt opus 26.29
Sudores cur ægrè manarent in his qui populari febre tenebantur 151.33
Summa curationis unde petenda 353.17
Superior nulla medicina Elephanti morbo 395.21
Suppurari interdum articulares tumores 105.15
Suppurandi facultatem quæcunq; habent, ea calida & humida eſſe oportet, ac calori noſtro perſimilem calorem habere 64.29
ad Suppurationem neceſſaria 67.4
Supputatio an integris diebus atque hebdomadis in utero gerentibus fieri debeat 196.38
Supputationem dierum in geſtatione à conceptu in partum fieri debere 195.36
Supputandi rationē aliā eſſe in geſtatione fœtus in utero, aliā in decretorius diebus morborū 197.31
Surditatis in febribus cauſa 126.5
Surſum ferri, & eleuari, eadem non eſſe 385.33
Suſpicioſi ſuapte natura ægri 403.4
Suſpiria luctuoſa in febribus à malo eſſe ex Hippocrate 125.12
Suſpiriorum huiuſmodi in febribus cauſæ ex Galeno ibidem
Suſpiriorum luctnoſorū, quam cauſam Alexander Aphrodiſeus reddiderit 125.15
Sydus quid Galeno 371.23
Syderum uia per aërem non procedit 8.12
Sydera extra elementarem regionem poſita 8.14
ex Syderum obſeruatione Hippocrates, referente Sorano, uenturam peſtem proſpexit, & diſcipulos ad curandum miſit 370.36
cur exortus tantum Syderum & occaſus, nō alios eorundem ſtatus conſyderare iubent Hippocrates & Galenus 371.31
Syderum ſtati ſunt motus, nec ſuum unquam ordinem deſerentes 8.30
Syderato cerebro quæ accidant ex Hippocratis ſententia 36.8
Symptomata an in cauſo an in ſynocho grauiora 100.39
Symptomatū in ardenti febre uehementia 96.42
quæ Symptomata in ardentibus febribus eueniant 96.45
quæ Symptomata, grauia capitis uulnera ſequantur 102.34
Symptomata nō minora inſunt in ſynocho quàm in ardenti febre 91.14
Syncerę deiectiones in acutis febrib⁹ malæ 249.14
Synochos febris biliofa cùm ſit effecta, celeres habeat motus oportet 90.26
Synochos febris peracuta eſt Galeno 90.27
Synochos ſimilis ſui ad finem perſeuerat & ingentes habet labores 90.28
in Synocho nulla fit remiſsio 90.29
Synochus acutior ardenti febri quæ à bili naſcitur 90.30
Synochos quarto die finitur, ſi nullus committatur error 90.31
Synochon febrim inter deurentes & peracutas collocat Galenus 93.2
Synochos tandiu perſeuerat donec qui eam adferunt humores aut ex toto abſumantur, aut concoquantur, aut utrunq; patiantur 95.21
in Synochis tantum febribus multum ſanguinis colligi 23.25
Συνοχος febris à ſanguine 85.24.& 85.40
Synochos cur ardenti febre acutior 90.23
à Synocho in magnum diſcrimen ægros uenire, ni confeſtim ſanguis copioſè mittatur, ex Galeno 99.7
Synochon febrim Paulus ardente acutiorem cenſet 90.37
Synochum uocatam febrim ex deurentium genere eſſe Galeno, atq; alteo illo ex bili nato acutie grauiorem 90.8
Synochorum tres differentiæ à Galeno ponuntur 86.22
Synochon cur à ſanguine naſci prædicant 98.44
in Synocho perpetua ad criſim uſque acceſsio, & nulla remiſsio 99.12
Synochi quàm ardentis febris calor mitior 96.27
Synochon citius cæteris ardoribus ad ſuum uigorem peruenire 93.26
Synochi longus eſt ſtatus 93.29
in Synocho ex putredine ſuccorum omnium, aut plurium ſaltem, humorum ſymptomata apparent 98.24
Synocho affectos, & ſomno graues, & proſtratos quæ cauſa eſt ut nonnunquam ualdè agitatos, uigiles & furioſos cernamus 98.19
Synochon fieri ex ſanguine efferueſcēte, aut etiam putreſcente in omnibus aut maximis uaſis 96.13
Synochos quarum febrium propriè nomen ſit. 94.7
Synocho affecti uirus quoddam hircorum more olent 91.9
Synochum ſolùm ex ſanguine naſci, admittendum non eſt 97.37
Synochum non ex uno ſucco ſed pluribus aut omnibus æquabiliter putreſcentibus intra uaſa naſci ex Galeno affirmandum 97.38
Synochon confeſtim ad uigorem peruenire uult Galenus 93.38
Synochon, ſi nullus accidat error, quarto die per criſin finiri 93.39
Synochus magna febris ex putreſcentibus intus ſuccis fit 93.42
in Synocho perpetua fit acceſsio in eodem ſemper uigore permanens 93.44
Synochon neceſſum eſt breui finiri 94.1

Tactio & guſtus maximè afficiuntur 161.20
Talionis pœnam iure x I I. tabularū eſſe con ſtitutam 210.4
Talionis pœnam prætorii iuris clementia reuocauit 210.9
ſuper Tamarindorum aqua cur dormiendum præcipiat Auicenna 118.16
quo Tangente afficimur, & ceſſante ceſſat affectus, id cauſam eſſe uult Galenus 246.4
Tegenda medico quæ ægrum conturbatura ſunt 407.33
Temperans his utitur quæ ſibi recta præſcribit ratio 242.38
Temperaturam bonam corporis boni mores ſequuntur 37.41
neq; ab una quapiam parte, neq; ab exerementis in toto redūdantibus de uniuerſi corporis Temperatura iudicari debere, ex Galeno 421.5
Temperaturarum nouem genera 420.12
Temperari humores à ſanguine negari non poteſt 138.7
Temperiem naturam noſtram eſſe Hippocrates & Galenus dixêre ibidem
Temperamenta propriam particularum ſubſtantiam complent 77.38
Tempus conceptioni optimum uernum eſt 314.42
Tempus manſionem animæ in nobis dimetiens uita dicitur 283.41
Tempus ueneri opportunum ex Galeno 317.31
Tempus moræ infantis in utero non ex loco Lunæ definiri 195.24
Tempora anni ab ortu & occaſu ſyderū circumſcribuntur, ex Galeno 371.23
Temporis interuallum, quo nobis lumen ſuum Luna impertit, minus eo quo cum Sole Luna erit 196.31
ex Temporum præpoſtera & inæquali conſtitutione inconſtantes & mali iudicii morbos ſperare licet 159.12
Temporum uiciſsitudines in ſolis motum referendas 7.26
Temporum uiciſsitudines Galenus quorundam ſyderum ortu & occaſu fieri affirmat 7.32
Temporum uiciſsitudines ſpiritus ipſe non facit, ſed ſyderum motus 6.30
Temporis non exiguum temporis habemus, ſed multum perdimus 286.16
Temporū uices mutant Solis & Lunæ, & reliquorum ſyderū proceſſus & retrogradationes 7.13
Tendo primum motus organum Galeno 279.17
Tendo præcipua actionis muſculi cauſa 83.22
Tendones colligant muſculos oſsibus 84.10
Tendonibus non minus quàm ligamentis mēbra mēbris connectēdi munus Galenus tribuit 84.6
Tendonum utilitas ex Galeno 84.8
Tenebras rei euidentiſsimæ tergiuerſando offundere tentans inſanus eſt 39.31
Tenue humidumq; excrementū atq; ſeroſum 25.18
quod Tenue & paucum eſt minore negotio eo quod multum & craſſum eſt, in pus conuertitur 67.1
Tenuium inteſtinorum affectus unde 28.1
Tenuiſsimo uictu in his morbis qui ſtatim magnitudinem habent Hippocrates iuſsit 86.36
Tepores & remiſsiones in aliis à ſynocho continentibus febribus inueniri per certos quoſdam dies 99.14
Ternarius numerus ab Ariſtotele perfectorum primus dicitur 201.23
Terra amari ſaporis non eſt 70.18
Terræ motus: & maris æſtus cauſa 6.27
Terram urbis in qua degimus conſiderandam eſſe 147.28
Terram & aquam ſæpè ab ſpiritu agitari 6.21
Tertiana & Cauſon de acutis non ualde ſunt Auicennæ 94.21
Teſtes generationi dicatæ partes 224.12
Teſtes corde præſtantiores facit Galenus 224.17. & 225.25
Teſtibus exectis frigidius imbecilliusq; euadere animans 224.21
Teſtes inſiti caloris fontem alterum uult eſſe Galenus 224.25
Teſtes quid amplius corde habeant 225.5
Teſtes caliditatem roburq; animalibus præſtant 225.6
à Teſtibus totum corpus alterari 225.11
Teſtes genitale ſemen propria ſua facultate operantur 226.21
Teſtibus exectis uiuere hominem contingit 205.33
Teſtes animalium ad ſemen augendum probatiſsimi ſunt 315.19
Theriaces antidotum ad omnem ueneni uim cæteris antidotis præſtat 413.3
Thoracis muſculi non uocis editioni à natura facti ſunt 217.13
qui Titillantur cur rideant 221.8
cur homo animalium unus Titilletur 221.11
Titillatio quid 221.12
Tonica motio quæ 384.40
Tractationem nullius alterius rei quàm uini difficiliorem aut numeroſiorem eſſe, Plinius affirmat 106.1
Tranquillitas quid 213.28
Tranſitum ab extremo in extremū fieri ſine congruis mediis non poſſe, Philoſophi cenſent 97.17
Tranſmutatio in dolorem bifariam fit, ex Galeno 169.14
Tranſpirationem prohibitam putredinis eſſe cauſam, Galenus dixit 124.40
Tremor quid 216.33
Tremor quid 385.17
Tres circiter dies ſub Sole Luna delitefcit 196.33
Tribuendum plus cuiquam non eſt, quàm res & ueritas ipſa concedit 55.14
Trifolium inodorum eſt 181.11
Triginta Soles, fœtum formant, ſeptuaginta mouent, decem & ducenti perficiunt, ex Hippocrate 198.20
Trimeſtre triticum 201.42
Triticum calefacit 65.2
Tubera non improbi ſucci, ex Galeno 348.45
Tumor omnis ademptionem ſui poſtulat 335.21
Tunica uenæ quā propriam actionē habeat 80.13
Tunica uenæ quare propriam nullam actionem habere dicatur 80.12
Turtures ingenio conferunt 259.23
Tuſsis cuius facultatis opus 21.33

Tuſsim uehementiſsimam quandam eſſe efflationem 339.24
Tuti ab excrementis oculi quomodo fiant 324.4

VAcuando qui celerius curent 114.31
in Vacuando Hippocrates non ſolū ab affectu uerùm etiam ab parte affecta indicationem ſumit 51.45
Vacuationē uniuerſam afferre febrē ac mortē 34.32
Vacuationem uniuerſam in ſuppurato tumore periculoſam eſſe 34.35
in Vacuatione omni meatus fluxiles eſſe oportet 62.14
Vacuationum in inflammationibus modi 62.23
Vacuationis proprium quid 35.21
Vacuationes fortes in arthriticis humores mouēt à locis ſuis, & ad loca ægritudinis trudūt 111.17
in Vacuationibus naturę motū ſequitur Hipp. 51.8
deiiciunt uires omnia Vacuantia præſidia 271.39
Vacuato ſanguine, qui ſui caliditate ſuccorum frigiditatem temperabat, crudiores manere ſuccos eſt neceſſe 130.26
Valetudinis tuendæ ars corpori conſulit 235.14
Valleriolæ de ſua in librum Hippocratis de Flatibus cenſura ad medicinæ ſtudioſos obteſtatio 42.41. & 43.4
Valleriolæ de muſculorum in ſtando operatione opinio 384.42
Valleriolæ antidotus ad peſtilentes affectus 158.39
Variolæ & morbilli unde naſcantur, ex Auicenna 75.23
Variolas & morbillos per modum criſis cuiuſdam fieri 75.24
Variolarum & morbillorum curatiua methodus ex Auicenna 75.29
Variolæ & ſcopuli à qua materia fiant 73.15
Varii hominum partus aliam quàm uulgò tradita ſit poſſe aſsignari cauſam: nempe genitalis ſeminis naturam 202.39
Vaſa in tibicinibus à nimia tenſione ſpiritu nimio facta rumpi 30.14
Vaſa interdū à nimio flatu diſtendēte aperiri 30.12
Vaſa à flatu aperiri rariſsimum eſt 30.12
Vaſa quot modis rumpi uel aperiri queant 30.16
Vaſa pectoris fracta dolorem creant 31.30
Vaſorum ora à quibus ſtipari ſoleant 247.45
Vecturam noſtram, hoc eſt, uitæ inſtitutionem ac gubernationem duram ac difficilem eſſe uoluit Plato 234.38
Vegetatrix anima in calore maximè ſita 283.25
Velocitatem motus in morbis unde metiatur Galenus 93.33
Vena interna cubiti ſecta celeriter phlegmone affectam partem in pleuritide uacuat 50.42
Venæ æſtiuo tēpore exſiccatæ trahunt ad ſe aerem calidamq́; ſaniem ex Hippocrate 45.33
Venam internam ab affecta parte ſecari in pleuritide iubet Hippocrates 72.28
Venę ſectio in Herpete & à bili ſola prodeuntibus morbis nocentiſsima. 133.29
Venæ in pulmonibus ruptæ dolorem non creant 31.28
Venæ ſectio non æqualiter ex omnibus locis haurit ſanguinem 50.39
Venæ æſtiuo tēpore exiccatæ, trahunt ad ſe aerem bilioſumq́; humorem 252.44
in omni Veneno epoto communia ſunt, ut confeſtim uomitus procuretur 412.36
Venenorum curandorum ratio 412.42
Venter natura frigidus ad appetendum plurimum ualet 238.38
Venter calidus parum appetit, felicius concoquit 228.40
Ventres hyeme & uere natura calidiſsimi 14.45
Ventres hyeme & uere natura calidiſsimi 39.16
Ventres cur hyeme natura calidiores ibidem
Ventriculus per frigidos morbos acidos ructus, per calidos nidorem ructat 16.17
quæ Ventriculi atq; lienis ob natiui caloris inopiā infirmitatem indicent 109.10
Ventriculo uulnerato quæ accidant 209.5
Ventriculum taliter affici oportet, quales fuerunt in eo degentes ſucci 252.36
Ventorum naturam tenere oportere medicum iubet Hippocrates 147.16
de Ventis diſſerere ad medicum pertinet 297.14
Venus capitalis ſtudioſorum aduerſaria 261.17
Veneri ut indulgendum naturæ ductu 239.16
Veneri nec uacuo nec diſtento uentre indulgendum 239.18
re Venerea uti qui cupiunt, quid facere eos oporteat 319.10
Verba quæ libro de Flatibus adducuntur de rigore minime Hippocratis eſſe habenda 17.37
Verborum Auicennæ intellectus 132.15
Veris initium æquinoctium: finis, Vergiliarum ortus 7.37
Verni temporis initium probationi Elephanticorum Arelatæ dicatum 394.25. Et cur id fiat ibid.
Veritas in rebus quid 214.44
Verno tempore plus cæteris temporibus ueneri indulgendum 216.28
Veritas & notio rerū obſcura & abdita eſt 291.14
Veritatis amanti quæ ineſſe oporteat, ex Galeno 426.36
Veritatem nuſquam inter homines inuenire eſt 308.19
Veritas in ſolis æternis conſtat 308.20
Vera dicere ægro quando debeamus 407.5
ſi Veritas eſſet inuentu facilis non in tot ſectas diuiſi medici fuiſſent 291.16
Veritatem cùm inquirendo adipiſcimur, ualde lætamur 214.27
Veritatis cognitione ſcientes & prudentes euadimus 214.37
Veritas rerum omnium pulcherrima atque diuiniſsima 304.17
Veritatem ſecundum Deum colendam 304.22
Veritatem ſemper pluris æſtimare oportet 61.17
Veritatis cauſa Galenus Hippocratem ſæpe conuellit 61.19
Veritatis cognitionem abſolutam nemini in hac uita datam eſſe 61.28
Veritati ſemper innitendum 209.44
Veritatem ſuauiſsimam narrationem eſſe ex Platone 54.16
Veritas ſe ipſa ſua ui ſuſtentat 54.17
Veritatis maieſtas atq; dignitas 54.28

Veritas oullius ſe gratia uel autoritate uult labefactari 54.30
Veritatis dogmatum conſtitutio, noo ex autorum teſtimoniis, ſed demooſtrationibus potius æſtimanda, ex Galeoo 54.34
Veritatem pluris quàm amicos æſtimare oportet 304.34. Chariſsimi ſemper habendi amici 304.35
Veritatem ei qui ſupra reliquum uulgus eminere uelit in primis expetendam uult Galeous 304.38
Veritatis ſtudio incenſus Gal. 304.40
pro Veriıate decertare aduerſus præiudicatā etiam hominum opiniooem debemus 305.14
Veſiea uulnerata quæ ſequantur ſymptomata 209.18
Veſicam quæ leuem & flauam ſuperfluitatem reciperet natura hepati appoſuit 175.27
Veteres medici ut ægris imperare ſolebant 390.5
Veteribus quid ſoleone fuerit 291.42
Vetonica coronaria, id eſt, flos guariophilatus 337.28
Victoria de hoſtibus parta cur lætemur 214.25
Victus praua ratio ueluti io ſanis corporibus ægrotandi occaſionem affert: ſic ſanè multò magis in ægrotis, ex Gal. 152.32
Victus ratio quantum momenti habeat 258.21
per Victus rationem quid intelligere oporteat ſecundum Galenum 46.21
Victus ratio ſiue in ſecunda ſiue aduerſa ualetudine plurimum momenti habet 332.4
Victus rationis inſtituēdæ ſcopi qui Galeno 332.7
Victus ratio in quibus ſita 258.29
Victus tenuis iis, quibus iuxta eſt cooſiſteotia, & labores ſummi fatigant, eſt imperandus 253.43
Victus humidus omnibus febricitantibus confert 256.16
Victus noo una ratio ex æquo omnibus conuenit 239.33
Vigilantes exterius calidiores eſſe: contrà dormientes 39.11
Vilia in arte minimi ſunt momenti: & artis tantum ſunt initium 4.5
Vilia in arte quapiam quæ dicantur 2.30.& 34
Vinum uitæ & ualetudinis ſubſidium 110.22
Vioum medici cùm in arthritide prohibent, non tam certè uinum, quàm illius intemperantiam & immodicum uſum deteſtari ſunt uiſi, ex Galeno 110.25
Vinum crudos humores concoquit, ueotriculi & uiſcerum robur confirmat 109.12
Vinum oouum quod cenſendum 410.43
Vinum oouū quod Galeoo dici exiſtimetur 410.36
Vinum ad articulos humores trahit calore & potentia ſua 108.20
Vinum meracius moderatè ſumptum lætos reddere ſolet 223.15
à Vino cur alii in riſum, in lacrymas alii effundantur 223.19
Vioum ex melle in quod petroſelini aliquid inditur podagricis dandum monet Galenus 111.5
Vinis omnibus commune quid ſit 106.38
Vinoſus ſapor ibidem
Vina ualde uetuſta & calida & amara eſſe 55.39
Vinum oouum cur hepar obſtruit 409.38
Vinum cur cæteris præſtet alimentis 139.20
in Vino ſapor & odor ea ſunt, per quæ aliquam unam naturam ex uino recèns ab uuis expreſſo duo excrementorum genera prouenire 423.23
Vinum præcipites in iuncturas defert humores 109.35
Vino in quibus hominum naturis abſtinendum in arthritide Paulus & Auicēna cenſuerint 109.37
Vino an interdiceodum arthriticis ad præcautiooem 108.33
Vinum in quibus ab arthritide magna contracta infirmitas uirium eſt & ſolidarum partium facta conſumptio confert 108.37
de Vino io arthritidis acceſsiooe remouēdo Auicennæ ſententia 108.15
Vinum quando in acceſsione arthritidis dari debeat 108.24
Vinum celerrimè & uniuerſim outrit 108.27
Vini loco in acceſsione arthritidis quid dandum 108.28
in Vinis omnibus unam aliquam oaturam fuſam eſſe, argumeotari poſſumus 106.41
in Vinis communem oaturam ut inquirere oporteat 106.44
Vinum quale iis qui refici debeot, conueniat 108.44
à Vino abſtinendum his eſt quibus à ſanguinis influxu podagra fit, ex Tralliano 109.45
Vini potio multa his qui multo ſanguine abundant inimica eſt 109.43
Vinum parem atq; animalia ac plantæ perfectiooem noo habet 107.2
Vinum quædam uitis particula 107.4
Vinum partim à natura, partim ab arte efficitur 107.5
Vinum quid ibidem
Vinum terræ ſanguinem Plinius uocauit 107.8
Vina muſtea & in infantia plurimum feruent 409.43
Vinum anno ſum neruis & ſenſibus officit 410.7
Vinum nouitium inflat 410.9
Vina in tres ætates diſiunxit Dioſcorides: in anooſum, nouitium, & medium 410.13
Vinum medium Galeno quod 410.19
Vinum ad quod tempus nouum dici debeat, ooo expreſsit Galenus 410.24
Vinum uetus Galeno quod 410.29
Vina ducentorum anoorum, ex Plinio 410.30
Vina nouella Galeno non probari 409.2
Vina plurium annorum priſci pro nouis habenda duxerunt: nos unius tantum anni 409.9
Vina recentia nec commodè per aluum tranſire, nec digeri per corpus, nec urinam mouere, nec ſanguinis cōfectioni idnoea eſſe, ex Gal. 409.20
Vinum uetus pauci outrimenti, ex Auicenna 409.26
Vinum nouum hepar impedit 409.27
Vioum nouum uentrem ſoluit 409.28
Vinum medium inter oouum & uetus melius eſt 409.30
Vinum uetus cur inſtat medicamenti 409.32
Vini facultas, & quæ commoda, quæúe incōmoda pariat 107.15

Vinum ut alimentum & ut medicamentum conſiderari poteſt 107.16
Vinum quando alimenti rationem ſubeat ibidem
Vinum medicinæ rationem quando ſubeat ibid.
Vinum nulli alimentorũ uirtutis ac bonitatis præſtantia cedit 107.21
Vinum ut alimentum quid corpori præſtet 107.22
Vinum celerrimè nutrit & uires citiſsimè roborat 107.23
Vinum natiuum calorem adauget, ut pote alimentum naturæ maximè familiare 107.24
Vinum bilis acrimoniam frangit, ſudores & urinas mouet, ſemicrudos concoquit ſuccos, ſomnum conciliat, fluctuationes cohibet, & flatus diſcutit 107.25
Vinum uentriculi & omnium uiſcerum robur confirmat. 107.27
Vino aluntur uires, ſanguis colorq; corporis ex Plinio 107.30
Vino modico nerui iuuantur, copioſiore læduntur 107.31
Vino triſtitiæ cura hebetatur, urina & algor expellitur 107.33
Vinum pluribus proſit aut noceat tardum dictu, ex Plinio 106.19
Vinorum multa genera, multæq; eorundem inter ſe ex uite ſolo, ſitu, regione, cultu, arte differentiæ 106.20
Vini multiplex in nobis potentia miraq; in omni mortalium genere cognita ab eo opera 106.22
à Vino mœrorem & gaudium, ſilentium & dicacitatem, mentis hebetudinem atq; acumen, extenuationem & impletionem corporis ſomnum ac uigilias, ſanitatem ac morbum, uitam deniq; ac mortem adferri miſeris mortalibus uideamus 106.24
Vinum contrariorum eſt autor 106.29
Vinum contrariarum de ſe opinionum eſt autor 106.30
Vinum alii calidum, frigidum alii, nõnulli ſiccum, humidum quidam dixère: ipſumq; morbis mederi, alii morbos inferre dixerunt 106.31
Vina quæ ſupra annos quinq; exceſſerint media eſſe inter uetera & noua, ex Galeni mente 411.7
ex Vinis alia aliis citius inueterari 411.10
Vina citò inueterari quid 411.11
Vini antiqui conditiones quæ 411.12
Vinum Arelatenſe & Caſtri noui ſecus Auenionem, generoſa 411.14
Vina Allobrogica & Galliæ Narbonenſis, generoſa 411.14. Ea intra annum ueteris uini conditiones aſſumunt ibidem
Vinum Surrentinum à uigeſimo quinto anno poculentum efficitur 411.44
Vina uetera & noua, more noſtro, quæ dicenda 412.8
quæ Vina, more noſtro, non autem Galeni loquendo, uetera dici poſſunt 411.22
Vina uetera quæ decimum exceſſerint annum appellanda Galenus cenſuit 411.25
ſi de Vino nouo dando ægro cuipiam ſermo fiat, quodnam uinum dandum 411.31
Vina donec recentia ſunt non calefaciunt 411.32
Vino Phalerno prima uinorum Italiæ nobilitas 411.40
Vini utilitatem æquari uix deorũ potentia poſſe Aſclepiades pronuntiauit 107.36
Vinum ſi medicas illius uires expendamus ex calefacientium & ſiccantium ordine eſſe, ex Galeno 107.37
Vinum ex ſecundo aut tertio ordine calefacientium & ſiccantium, ex Galeno 107.43
Vinum uaria in corpus incõmoda pro ſui natura, ætate, potentia & aſſumptionis modo inferre 108.1
Vina uinoſa caput tentant 108.2
Vina uinoſa immodicè ſumpta quæ incommoda pariant ibidem
Vina uinoſa frigidos morbos pariunt 108.5
Vina aquoſa quid faciant 108.5
Vina dulcia obſtruunt, craſſa nigraq; difficulter permeant 108.6
Vina uetera uehementer calefaciunt 108.7
Vina noua turbant & fluctuationem concitant 108.8
Vina acida uentrem lædunt, neruis ſunt inimica 108.9
Vinũ in arthritidis acceſsione, indicatione à morbo ſumpta, non conuenire 108.11. & 108.21
Vinum fluxionem concitat, & neruoſam ſubſtantiam omnem promptè offendit: morbumq; articularem auget, eoq; in acceſsione non conuenit 108.13
Vinum albũ ne potet qui prolem deſiderat 314.43
Vinoſos dici fructus aliquos: & terram uinoſam 106.40
Vires ubi ualentes ſunt, omnia contemnunt: ubi infirmæ, offenduntur 207.11
Vires deuciunt uacuantia præſidia cuncta 334.6
Virium robur alimenti bonitatẽ, & celerem ipſius diſtributionem, & cum alito corpore aſsimilationem ſequitur, ex Gal. 139.18
Virium exolutio malitiam & penuriam cibi ſequitur 139.25
Virium imbecillitatem ad cibi cacochymiam conſequi 139.26
quæ Viribus efficaciora, minore doſi exhiberi: quæ infirmiora, ampliore debent 186.27
Virilem ætatem quam nominent 312.31
Virtus ſeu potentia res ipſas comitatur 185.26
Virtus ſeu potentia Platoni quid 185.13
Viſcera infirmiora purgantium medicamentorum uſu reddi ſolent 188.17
Viſus parum afficitur 161.20
Vita quid 283.28. & 283.41
Vitæ eſſentiam quid appellamus 283.29
Vita ſi uti ſcias, longa eſt 286.45
Vita hominis breuis, ars uerò longa 282.6
Vita hominis cur breuis 284.37. Eius breuitatis cauſæ ex Ariſtotele ibidem
Vita ſatis longa nobis data eſt, ſi tota bene collocaretur 286.18
Vitæ ſpatia cœlorum metiri circuitibus, docet Ariſtoteles 375.13
Vitam breuem eſſe, non naturæ culpa, ſed noſtra, aſſerere poſſumus 287.7
Vitæ prima periodus ad decimumquartũ annum porrigitur 312.11

Vitam non accepimus breuem, ſed fecimus 286.20
Vitam quid eſſe Ariſtoteles dixerit 283.17
Vitam quomodo breuem eſſe Galenus interpretetur 283.1
Vitam ad artis magnitudinem collatam breuem eſſe ibidem
Vitalis non eſt infans qui maturius quàm ſeptimo menſe naſcatur, ex Ariſtotele 194.30
Viuere uiuentium eſt eſſe 283.32
Viuere animans ſeu planta quandiu dicatur 283.27
Viuere bene, melius quàm abſolutè uiuere 225.25
Vitiligo Celſo quid 398.5
Viſionis præcipua pars Cryſtallois 279.37
Vitioſum aerem inſpiratum popularis morbi eſſe cauſam 155.10
Vlcus & uulnus, ſolutio continui in carnoſa parte 204.8
Vlcus, cum eroſione continui ſolutio eſt 204.27
Vlceris nomen cui rei accommodēt pleriq; interpretes 203.41
Vlcera ab uulneribus plerunque gigni Auicenna affirmat 204.29
Vlcus Auicennæ quid, & Hippocrati 204.32
qui de Vlceribus ſeu uulneribus cognoſcere uolet, quemadmodum ſingula finiant, quid ſpectare eum oporteat, ex Hipp. 206.32
de omni Vlcerū ratione quæ euentura ſunt quomodo ſcire poſsimus 206.41
ad Vndecimi uſq; menſis initia uentrem geſtari poſſe 202.30
Vnguentarii finis antidotos ad hominum ſalutem conficere 392.2
Vnitas quando diſſolui dicatur 169.17
Vnitatis ſolutæ morbi in flatum non ſunt referendi 12.28
Vnum ſpecie, numero, & genere dicitur 77.14
Vniuerſa ſupra terram non ipſa ueritas ſunt, ſed ueritatis imitationes, ex Mercurio Triſmegiſto 308.24
Vniuerſo prius corpori quàm affectæ parti proſpiciendum 333.40
Vniuerſam medendi rationem qua ſententia complexus ſit Hippocrates 291.28
Vniuoca ſigna quæ dicantur 397.22
Vocis materia 222.2
Voces eſſe earum quæ ſunt in anima paſsionum notas 164.22
Volatus quid 380.38
Voluntati ſuæ æger non permittendus 152.42
Voluntatem præſtantiſsimam eſſe in nobis facultatem 277.11
à Voluntate animæ principatus in nobis, ex Galeno 277.12
Voluntatem interdum Galenus cogitationem, interdum mentem appellat 277.18
Voluntarii motus qui dicantur 277.20
Voluntarius motus Galeno quid 277.45
Voluntarii motus inſtrumenta, muſculi 279.8
Voluptas quomodo gignatur 169.27
Voluptas Platoni ἡδονὴ dicitur 164.14
Voluptatis cauſæ dolorum illatiuis cauſis oppoſitæ 168.21
Voluptatem quæ pariant 168.24
Voluptatis & doloris cauſas quibus in locis tractet Galenus 168.33
Voluptatem ſeorſum à dolore ſufficienter examinari non poſſe, Plato affirmat 165.23
Voluptatis iucundiq; ſenſus rationem omnem in reditu ad naturalem ſtatum confertim facto poſitam eſſe, uult Galenus 161.6
Voluptatē cuius actionis nomen eſſe dixerit Plato 164.9
Voluptatem quem ſenſum medici uocare ſolent, nempe blandum atq; iucundum naturæ ſenſum 163.30
Voluptas quid 163.31
Voluptatis generationem ſemper exiſtere, eſſentiam uerò nunquam, ex Platone 164.43
Voluptas præceps quidam motus eſt, ex Platone 165.1
Voluptatem ab utilitate dictam eſſe uult Plato 164.24
Voluptate qui potitur, maximo bono, utilitate, ac fructu frui ſe percipit 164.26
Voluptas quid 164.27
Voluptas quando fiat, ex Galeno 163.12
Voluptatis natura Platoni quæ 166.31
Voluptatis aut doloris ut eſſentia conſtet, affatim, hoc eſt, ſimul & abundè ſenſum fieri oportet. 167.2
Voluptatis ſenſum ob id prurigine affecti ſentiunt ſeſe ſcalpentes quòd eo affrictu quod moleſtum eſt fundunt atq; diſcutiunt 172.15
quod Voluptatem eſt paritură & multum & confertim oblatum eſſe oportet 167.33
Voluptatis & doloris natura in quo maxime poſitam 167.16
de Voluptate ea quæ ex genitalis ſeminis per coitū exeretione fit Galeni mens 162.45. & ſeq.
Voluptatem eam quæ in ſeminis eiectione percipitur tantam eſſe, quanta fuerit regreſſus ad naturalem ſtatum celeritas 163.3
de Voluptatis & doloris cauſis Galeni ſententia 163.10
Voluptati propriæ indulgere æger non debet, ſed unà cum medico morbo reluctari 295.12
Voluptatem quando maximè ſentiamus 167.22
Voluuli cauſæ 27.30
Vomitus laborioſi cum ingenti oris uentriculi dolore ægros infeſtabant, qui populari febre Arelatenſi tenebantur 151.13
Vomitus in omni ueneno epoto procurandus 412.36
Vomitus porracei peſsimi 249.35
Vomitus æruginis colorem & ſubſtantiam referentes 250.42
ſi quis ad Vrbem ſibi incognitam peruenit, eius urbis ſitum circunſpicere primū oportet 147.21
Vretica medicamenta qualia eſſe oportet, ex Galeno 415.34
Vrina rubea hypoſtaſin rubeam habens, ſalubrem, ſed longam ſignificat ægritudinem 96.33
Vrina & ſudor cur ſalſa, ex Ariſtotele 69.40
Vrinæ poſt craſsiciem tenues in febribus quid indicent 126.10
Vrinas in febribus, Hippocrates dixit, uerendum poſt craſsiciem tenues fieri 126.11
ab Vrſa & meridie maximè uenti fiunt 299.10

in Vſtione & punctione, id eſt, in ſectione abſceſſuum uel aquæ hydropicorum uniuerſim factam uacuationem cauendam 49.29
Vſum menſuramq́, aſſumendorũ ars medica præſcribit 240.40
Vterus toto geſtationis tempore clauſus manet 191.2
Vtero gerentem à concubitu arcendam conſulunt Razes & Auicenna 191.4
Vtero toto putrefacto, & etiam amputato ſuperſtitem uixiſſe mulierem quandam, Paulus teſtatur 227.10
Vtilius illud & potius habendũ quod conſuetum 109.24
ab Vtilitate pars principalis & non principalis iudicanda, ex Galeno 225.41
Vuæ nomẽ tam parti quàm morbo cõmune 83.43
Vuam gargareonis affectum quendam eſſe 83.33
non omnes partes Volũtatis imperio parẽt 277.22
Vulgaria & notiſsima cognitu facilia ſunt 165.40
Vulgares homines medicos aduocãt, non quidem optimos, ſed eos, quos maximè familiares habent, ex Galeno 389.43
Vulnus Celſo quid dicatur 204.36
Vulnus quid dici debeat, & unde dictum ſit 204.1. & 204.17
Vulnus ſolutio continuitatis in carne, ex inciſione profecta 204.17
mali moris uulnus aliquod non eſſe ex quibus iudicemus 102.45
Vulnus lethale Galeno 205.13
Vulnera quæ à uehementiſsimis telis, ſagittis, & bellicis tormentis infliguntur plerunq; grauia eſſe ſolent 208.12
Vulnera quæ ab incidentibus, non autem mucronatis telis infliguntur minus periculoſa 208.17
de lethalibus uulneribus apud magiſtratum pro teſtimonio qui rectè dicere cogetur, quid præſtare debeat 209.25
de Vulneribus rectè iudicare quis poterit 206.19
Vulnera ab ulceribus ſeparat Auicenna 204.28
Vulnera quæ imis in ſedibus conſtant, nec curari facilè, nec diſcerni commodè queunt 208.23
Vulnus quà penetrauerit intereſt plurimũ 208.24
Vulneratum cor quæ indicent 208.28
Vulnerum differentiæ à quibus petendæ 205.21
Vulnera Hippocrati atq; Galeno quæ lethalia dici ſoleant 101.45
Vulnus cauum implendum, ſordidum detergendum, ſimplex agglutinandum 2.37
de Vulnerum natura atq; euentis, noxaq́; quam in corporibus intulerunt dicere pro teſtimonio iubente magiſtratu ſæpenumero cogimur 203.15
Vulnera grauiſsima qui perferant 27.7
Vulnera quæ teſtibus infliguntur lethalia non eſſe 205.31
Vulneribus quando adſcribi mors debeat: quando minimè 210.19
Vulnera quæ uiles partes occupant, nullius ſunt momẽti uel periculi, ſi à partibus indicationem ſumas 205.36
Vulnus quoddam ſimplex, compoſitũ aliud 205.39
Vulnus ſimplex Galeno, item & compoſitum quod 205.40
magna Vulnera quæ dicenda 205.45
parua Vulnera quæ 206.2
nulli Vulnerum neceſſariò mortalium competit ut ſanabile ſit 102.27
certi ſunt à legislatoribus cõſtituti dies, intra quos inſecuta mors Vulneribus ſit adſcribẽda 209.33
Vulnera quædam in locis uilibus ac non malis eſſe, quæ tamen grauia interdum pericula & mortem adferant 210.26
cur à grauibus atq; lethalibus Vulneribus nõnulli euadant à leuiſsimis & nullius momenti alii pereant 210.34
Vulnera non omnia ad quæ mors cõſequitur eſſe lethalia ſuapte natura 203.32
Vulnus quid 203.35
Vulnera pro ætatum ratione aliter atq; aliter ſe in corporibus habent 207.13
locorum in Vlceribus conſideratio ut quid utilis 207.16
ſymptomata Vulneribus coniuncta ſummopere eſſe à medico ſpectanda cenſuit Hipp. 207.19
Vulneratus ſecundum caput quando moriturus dicatur 207.22
Vulnera lethalia à ratione partium quæ, ex Hippocrate 207.28
Vulnera inſanabilia Celſo quæ 207.30
quæ Vulnera difficilem curationẽ habeant Celſo 207.34
periculoſa Vulnera Celſo 207.39
malum Vulnus quod Celſo 207.42
tutiſsimum Vulnus Celſo quod 207.45
magna Vulnera, quæ diſciſiones Hippocrates uocauit, lethalia eſſe ſolent 208.2
de Vulneribus ut tutum iudicium ſumamus quæ conſideranda 208.5
Vulnera ſerrata & inæqualia mala 208.9
Vulnera in principibus partibus quæ 205.30
Vulneratum cerebrum ſanatum uidiſſe ſe teſtatur Galenus 211.5
Vulneratum in cordis tunica conualuiſſe 212.
Vulnerati cuiuſdam famuli ſecundum caput lethali uulnere, & perſanati hiſtoria 211.1
Vulneratorum multorum uariæ hiſtoriæ 211.
Vulneratos locos deſignare debet qui pro teſtimonio dicit 209.
Vulnera magna & lethalia decretorios ſuos d… inſtar acutorum morborum habent: in quib… bona uel mala accidere ſoleant, ex Hipp. 20…
Vulpini teſtes uenerem accendunt 315

XEnophilum muſicum refert Plinius an… quintum ſupra centeſimum ſine ullo … poris incommodo expleuiſſe 2…

ZEphyrus uentus ab occaſu æquinoctia… 299.44
Zodiacus circulus
Zonæ quinq; tenent cœlum
Zonam torridam incultam non eſſe

INDICIS ENARRATION…
MEDICINALIVM
FINIS.

IN LIBRVM RESPONSIONVM MEDICINALIVM

INDEX.

ABERRATIO quid 454.30
Actio facultatis quid 453.1
Actiones practicæ quæ dicãtur 464.26
Actuoſi qui maximè ſint 465.2
Agens omne fortius in propinquum quàm remotum agere 445.33
Alterationes ab humido & ſicco factæ, pigræ ſunt 441.23
Altum dormire quid dicamus 447.40
Anaſarca unitionis alimenti defectum ſequitur 445.12
Atrophia appoſitionis defectum ſequitur 445.10
Auicennæ error 464.16

Bilis ſanguine acutior 441.39

Cibũ nõ in omni uomitu corruptũ eſſe 462.5
Conſuetudines non temerè eſſe mutandas 450.4
Continentes febres ægros ut plurimum perimere 441.10
Conuulſionem quæ ad puncturam nerui ſequitur ex plenitate eſſe 457.22
in Conuulſione tertiam aliquã cauſam ſupra euacuationem & repletionem ſe nondum reperiſſe teſtatur Galenus 457.44
Conuulſiuos omnes motus in duo genera diduci: plenitatis ſcilicet, & inanitionis 456.43
Conuulſio omnis fit ex plenitate uel inanitione 457.5
Copus notatur in uerſione ſua 463.13
Corporis cuiuslibet ſubſtantia in temperie eſt, ex Galeno 452.36

DOlor quid ex Platone 442.26
Dolor fluxionem excitat 457.17
Dyſuria 451.33

ELephas formam immutat 436.7
Elephantiaſin perpetuò ad ſimilares partes, non inſtrumentarias pertinere uoluit Galenus 435.26
Ex æquo quid ſignificet 447.22
Expultricem facultatem humido operari, retentricem ſicco 463.36

FAcultas partis quando in ſua ipſius eſſentia lædatur 460.5
Facultatis uocabulo uariè uſum Galenum 460.41
Facultatis nomine duo poſſe in nobis intelligi 461.8
Facultatem uitioſæ functionis cauſam eſſe quomodo intelligatur 455.10
Facultatum robur in calore natiuo poſitum 456.7
Facultatem interdum culpandam eſſe quominus functio rectè procedat 452.4
Facultatem interdum uitiatæ actionis cauſam eſſe 452.16
Facultas quid ex Gal. 452.22. & 452.43. & 458.39
Facultatis eſſentia quæ 452.25
Facultatum omnium cauſa 453.3
Facultates corporis quatuor 453.8
Febris totius animantis calor immodicus eſt 435.3
Febris quid 435.6
ad meatuum ſtipationem Febres obſtructionesq; ſæpenumero ſequi 434.29
Febrim morborum omnium peſſimum eſſe uoluit Iſaac 441.12

Galenus à repugnantia uindicatus 460.38

Herpes exedens & miliaris quo differant 438.6

INgenio aptos molles carne eſſe uoluit Ariſtoteles 465.5
Iſchuria 451.41

LOci Galeni explanatio 442.30. & 453.41. & 454.5. & 454.29. & 454.41. & 462.44
per Lethargum non memoriæ ſolùm, ſed, aliarum etiam principum facultatum actiones malæ fieri 444.41
de ſede in Lethargo affecta diſceptatio 444.30

MAior facultas ad motum quàm ad ſenſum præſtandum requiritur 447.7
Mictu in inuoluntario urinam deprauatè retineri 451.9
Mictus inuoluntarii duæ præcipuæ ſunt differentiæ 451.28
Morbi ratio quid potiſsimum habeat 436.45
Morbi acuti, ex Hippocrate, qui nominati ſint 441.3
Morborum pleriq; à ſymptomatis denomitationem ſumunt 439.44
Motu ſeruato, fieri non poſſe, ut pereat in parte ſenſus: ut intelligendum 447.4
Muccus unde ſic dictus 446.33
Muſculorum per ſomnos actio non omnino ocioſa 448.1

NAres unde dictæ 446.32
in Naribus perfici olfactum 445.40
Natura Galeno quid 444.22
Natura actionum omnium opifex 458.41
Natura & facultas idem 458.42
Natura quomodo potentia dicatur 460.43
præter Naturam quæ dicantur 438.24
Naturam repentinas non ferre mutationes 450.6
Nihil ſuiipſius cauſa eſſe poteſt 436.32
Nihil effectus & cauſa ſimul dici poteſt 460.36

maio

maiorem eſſe noxam per proprietatem, quàm per conſenſum 465.38

ODorandi organum proprium quod 446.24
Odor omnis ad ſuperiora fertur 446.30
Opus quid uocet Galenus 453.2.& 465.11

PAndiculationem & oſcitationem naturæ, ſed ui coactæ, opera eſſe 450.15
Palpitationis natura per quæ nobis ootior fiat 443.20
Palpitationem omnibus membris conuenire quæ diſtingui attolliq; poſſunt 443.24
Pars quæpiam quando ægrotare dicatur 465.29
quædam Partes actiones edunt, quædā uſum taotum præſtant, ex Galeno 437.36
Partem Philoſophiæ practicem quam uocet Galenus 464.35
Pernicioſiſsimus morbus quis dicatur 440.33
Perrumpi multa ob id, quòd quem in ſe cōtinent ſanguinem præ nimia eopia cōtinere nequeant, ex Galeno 462.43
Peſtileotia Hippoerati & Galeoo quid 440.38
Phlegmone tumor noo eſt 439.35
Phlegmones eſſentia 439.40
ſolam interdum Plenitatem uaſorum, rupturam facere poſſe 462.28
Poteotia bifariam læditur 454.44
Prineeps animi pars in capite eſt 444.35
Principes in nobis partes quæ 438.35
Pruritū facientes humores quò ab iis, qui lepram & pſorana faeiunt, differant 458 21
Pterygioo morbus eſt & toto genere præter naturam 438.16
acriorem eſſe in Eryſipelate quàm io Phlegmone putredinem, ſi putreſcere utraque contingat 441.32

Quiſq; ſanum ſe eſſe quando arbitretur 465.27

REddendæ urinæ & excremētorum alui functiooem ad uoluntariū quadantenus motum pertinere 448.10

SAnguis bili maiorem tenſionem faot 442.6
Similaria eorpora interdum ſolis qualitatibus alterantur 435.38
Si ſenex oculū iuuenis haberet, uideret ut iuuenis 456.2
Somnus quid 447.36
in Somno remiſsiore oonnihil facultatis ad membra mitti 448.6
in profundo Somno nihil facultatis animalis ad ſenſuum inſtrumenta mitti 447.34
Stranguria quid, & quando fiat 451.29
Symptomata morbum ueluti umbra corpus ſequontur 438.29
oon repugnat, unum morbum alterius Symptoma eſſe 436.24

TAbes Galeoo quid 445.16
Temperies facultatem parit: facultas actionem, actio opus 453.21
in Tremore pugnam eſſe inter morbificam cauſam & naturam 450.39
Tuſsim & ſternutamentum animæ eſſe opera, ex Galeno 442.33

VEſicæ officium eſt, urinam continere, ex Galeno 448.31
Videndi actionē quo deprauari contingat 454.23
Viri boni, & diſciplinarum ſtudia ſectantis, quæ præcipua ratio 437.39
Vitiligo & Elephas ad aſsimilationis defectum ſequuntur 445.8

INDICIS LIBRI RESPONSIONVM MEDICINALIVM FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

1 4[illegible]

L · GOTTSCHER · 1971